ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU

TOM

IX

KNJIGA 3.

REDAKCIONI ODBOR:
Jefto Šašić, general-pukovnik, Ante Banina, general-pukovnik, Miloš Zekić, genera1-potpukovnik, Dušan Dozet, general-major, Fabijan Trgo, general-major Dimitrije Brajušković, pukovnik i Vojislav Siljegović, pukovnik

Redaktori iz Vojnoistorijskog instituta:
Dimitrije Brajušković, pukovnik i Miloš Krstić potpukovnik

Odgovorni urednik
Fabijan Trgo, general-major

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 3.

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA 1943. GOD

BEOGRAD
1967.

DOKUMENTA

O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I POJ JUGOSLAVIJE

JANUAR-JUN 1943.

BR. 1

UPUTSTVO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 5. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1943. BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA O OTKLANJANJU NEDOSTATAKA U PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA[1]

BATALJONSKOM BIROU ... BATALJONA I BRIGADE III U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Akcije ove brigade pokazale su da se Partija osjetila kao rukovodilac kako u borbi, tako i u marševima. Uporne borbe koje su vodile naše jedinice bile su i ofanzivnog i defanzivnog karaktera.[2] Uvidjelo se da je Partija uspjela da borci i u defanzivnim borbama pokazuju puno snalaženja (na primjer pri neprijateljskoj ofanzivi prema Jajcu), što do tada nije bilo postignuto. Iako su naši borci u više slučajeva bili premoreni i fizički iscrpljeni, te nedovoljno nahranjeni, obučeni i obuveni, Partija je uspjela da kod njih bude visoki moral i borbeni duh — elan za izvršenje svih postavljenih zadataka.

Ali u tim akcijama se ispostavilo i to da su naše jedinice i pojedinci učinili izvjesne propuste i greške — u raznim jedinicama različitog karaktera. Pored tih propusta i grešaka postoje izvjesni opšti nedostaci naših jedinica, naše brigade kao cjeline, koji se manje ili više ispoljavaju kod svih jedinica. Propusti, greške i nedostaci moraju se što prije i što energičnije otkloniti i ispraviti.

Naša Partija u ovoj brigadi nije još postigla onaj stepen koji može i mora postići u rukovođenju jedinicama u svakoj

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije (dalje: IRPJ) reg. br. 5662/1V, 2—40 (43).

[2] Odnosi se na borbe 5. crnogorske NOU brigade u rejonu Jajca (vidi tom IV, knj. 7 dok. br. 30, 53, 54, 65 i 72).

situaciji. To se ogleda u nedovoljnoj budnosti naših partijskih organizacija kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Nedovoljno obezbjeđenje i izviđanje još su opšta pojava kod naših jedinica. Posljedica toga je ta da je neprijatelj iznenađivao naše jedinice u izvjesnim slučajevima, te su pod nepovoljnim uslovima morale voditi borbu. Zbog nebudnosti smo izgubili osjetan broj dragocjenih žrtava.

Obavještajna služba naših jedinica je vrlo slaba, skoro nikakva. Ni članovi Partije nisu postigli dovoljan stepen svjesnosti i odgovornosti po pitanju obavještajne službe, a kamoli ostali borci.

Još se dovoljno ne radi politički na terenu kuda prolazimo, mada postoje mogućnosti za jači politički rad.

Naše partijske organizacije ne poklanjaju dovoljno pažnje našim novim borcima, nisu ih prihvatile sa onom drugarskom toplinom, koja je neophodno potrebna, imajući u vidu politički nivo boraca i važnost što intenzivnijeg rada sa njima.

Neke naše jedinice nepravilno postupaju u vezi sa ratnim plijenom; kod njih se je pokazala grabežljivost plijena samo za sebe, to se mora odmah otkloniti.

Takođe neke jedinice pogrešno vrše konfiskacije i rekvizicije, što je znak nedovoljne budnosti i nedoraslosti nekih partiskih organizacija.

Teoretska izgradnja naših partijaca je slaba.

Nedovoljno je osjećanje odgovornosti pri vršenju zadataka, kao i pozivanje partijaca na odgovornost za neizvršenje ili nepotpuno izvršenje zadataka. Partiski sastanci se održavaju rede nego što je potreba. Posljedica tog nedostatka su mnogi navedeni nedostaci.

Konkretne primjere nedostataka, propusta i grešaka pojedinih partiskih organizacija ovdje ne iznosimo, jer je na njih blagovremeno ukazano dotičnim organizacijama i date direktive kako da se otklone.

Da bi se ovi i slični propusti, nedostaci i greške otklonili potrebno je da partiske organizacije naše brigade svestrano pojačaju partiski rad i partisku budnost. Partiski sastanci se moraju redovno održavati kako radni tako i teoriski. Na sastancima treba ukazivati na greške i odmah ih ispraviti. Uvijek voditi strogo računa o pravilnom uzdizanju, naročito mladih, partijaca. Kako imamo dovoljno partijskog materijala, partijci će ga što prije i što temeljitije proraditi na sastancima. Nedovoljno je samo pročitati partiski materijal, nego se mora proraditi dok ga nauče svi članovi Partije i na taj način pravilno sprovede. Teoretski nivo naših partijaca mora se što brže podići na viši stepen. Partiski rukovodioci moraju uložiti sve sile da osposobe sve partijce za rad po svim sektorima partiskog rada, kako bi

se partiski rad što bolje sprovodio i nastojati da se partijci osposobe za rukovodeće funkcije.

Partija će uložiti sve napore da se vojnički zadaci rešavaju potpuno, tačno i na vrijeme, jer ne treba zaboraviti da smo mi moderno organizirana vojska, koja mora odbaciti sve neurednosti i labavosti. Da bi se to postiglo rukovodioci će vaspitno i blagovremeno uticati na borce, članove komandi i štabova.

Partija će pojačati rad na terenu, pomoći će partiskim terenskim organizacijama, imajući u vidu da je ta pomoć potrebna kako u pripremanju i formiranju NOO, tako i u ukazivanju pomoći već postojećim odborima. Održavati što češće sastanke sa seljacima kako u razgovorima tako konferencijama i zborovima. Organizovati obavještajnu službu jer je njena važnost od vrlo velikog značaja. U tom smislu partiski rukovodioci će redovno izvještavati što su uradili u tom pogledu. I za nepotpuno organizovanje i obavljanje obavještajne službe Partija će uzimati na odgovornost, jer je nemogućna uspješna borba bez obavještajne službe. Partija će voditi strogo računa o postupanju prema stanovništvu. Našim pravilnim ophođenjem zadobijaju se sve veće i veće simpatije stanovništva, te se time povećava i broj naših boraca.

Partiske organizacije će vaspitati sve članove i sve borce u duhu razvijanja druželjublja između bataljona i brigada.

Sve ostale navedene i slične nedostatke, propuste i greške partiske organizacije će otkloniti pravilnim i intenzivnim radom da bi se postigla što veća borbena sposobnost naših jedinica u vojničkom i političkom pogledu.

Ovu direktivu detaljno proraditi na sastancima sa svim članovima Partije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 januara 1943

Zamjenik politkoma
I Brigade III U. Divizije NOVJ
Andrija Mugoša

BR. 2

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O PARTIJSKOM RADU[1]

PART. ORG. VI KNOU BRIGADE
Položaj

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Negdje

Dragi drugovi,

1. — Partijska organizacija ove brigade ima 22 jedinice i broji:

članova Partije:	181	na licu,	14	u rashodu, svega	195,
kandidata:	95	na licu,	5	u rashodu, svega	100,
skojevaca:	401	nà licu,	2	u rashodu, svega	403,

Brojno stanje brigade 1668 a na licu 1311.

2. — Iz gornjega se vidi da je još uvjek broj članova Partije mali u razmjeru prema brojnom stanju ljudi u brigadi. To izlazi iz sektaštva kod primanja u Partiju, nemanja smjelosti za uvođenje novih ljudi, a naročito radi slabog poznavanja ljudi. Ti nedostatci naših partijskih jedinica primjećeni su i ranije i naši ljudi još uvjek se toga ne mogu otresti u potpunosti. U zadnje vrijeme učinjen je jedan veliki korak naprijed u tome pogledu.

3. — U toku ovoga mjeseca[2] poginulo je 7 partijaca, od toga 4 komandira i to: Predojević Miloš, Milošević Dušan, Medarević Branko i Gavran Dušan. Poginuli komandiri zaslužuju da se o njima pozabavi partijska štampa. Naročito poslednja dvojica. Umro je od tifusa Mirko Prošić.

4. — Iz Partije su isključena tri člana radi nepravilne podjele i pljačke novca koji je pripadao kolektivu.

5. — Partijske su jedinice u toku ovoga mjeseca održavale gotovo redovno svoje sastanke dva puta nedeljno i to jedan te-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za izučavanje istorije radničkog pokreta Bosne i Hercegovine (dalje: IRP BIH), a mikrofilm u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: VII), reg. br. BiH-3/31.**

[2] **Odnosi se na decembar 1942.**

orijski i jedan praktični sastanak. Partijska jedinica štaba brigade nije funkcionisala pravilno jer su dva člana otsutna. Na teorijskim sastancima prorađivano je: »Borba«, govori Staljina i Tita, te ostali materijal koji je dolazio u toku ovoga mjeseca. Uz to prorađivana je i Istorija Partije,[3] Uslovi boljševizacije i dr. Na praktičnim sastancima tretirano je političko i vojno stanje jedinica, ishrana vojske i ostala konkretna pitanja.

6. — Sada se rad partijskih jedinica odvija normalno. Problemi koje treba da riješe partijske jedinice jesu: učvrstiti partijske jedinice, otkloniti sektaštvo i učmalost, podizati kadrove, pomoći vojnim i političkim rukovodiocima u radu. Naše jedinice moći će sve te slabosti da otklone uz pomoć politodjela i svesrdnu našu pomoć.

7. — Partijske su jedinice izvršile izvjesne organizacione popravke uvođenjem zamj. politkomesara četa koji imaju čisto partijsku funkciju. Bataljonski biro popunjen je sa članom Skoja[4] i polkomesarom bataljona.

8. — Partijski su rukovodioci osjetili mnogo veću odgovornost nego do sada.

9. — Krivnja za slab partijski rad pada uglavnom na zamj. polkomesara brigade i pol. komesara brigade. U njihovom radu bilo je površnosti i rasplinutosti. Osim toga, odvajanje od O. komiteta[5] nije odmah raščišćeno i bataljonski biroi nisu [se] u prvo vrijeme mogli osamostaliti.

10. — U toku ovoga mjeseca koji dolazi naš će rad krenuti intenzivno naprijed i obećajemo da ćemo uložiti sve da bi te slabosti otklonili i teškoće savladali.

11. — Naš III bataljon vojnički potpada — prelazi u VIII brigadu, prema tome i sve partijske jedinice (5) prelaze sa 44 člana partije, 31 kandidatom, 118 skojevaca pod direktno rukovodstvo zamj. polkoma VIII brigade. Mi ćemo ih o tome izvjestiti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-1-1943 god. Za polkoma[1]'

[3] **Misli se na kratki kurs Istorije SKP (b).**

[4] **Odnosi se na sekretara bataljonskog komiteta SKOJ-a koji je istovremeno bio i član bataljonskog biroa KPJ.**

[5] **Reč je o Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu.**

[6] **Zamenik političkog komesara 6. krajiške brigade tada je bio Uroš Bogunović Roca.**

BR. 3

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA HRVATSKO PRIMORJE OD 1. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O POČECIMA PARTIZANSKOG POKRETA U ISTRI[1]

O. K. ZA HR. PRIMORJE
1-1-1943

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi,

K nama je stigao jedan od drugova[2] koji su u avgustu mjesecu bili prebačeni na rad u Istru. Iz izlaganja druga Stanića, od njihovog odlaska u Istru do sada, podnosimo slijedeći izvještaj:

Poslednjih dana avgusta 1942 prešlo je u dva navrata deset drugova iz Kastavskog logora na teritoriju Istre. Za rad na terenu 2 druga su pošli za Trst, dvojica u centralno-zapadnu Istru, jedan za južnu, jedan za istočnu, a ostali su organizirali logor na brdu Planik u centralnoj Istri.

Drugovi koji su pošli za Trst, Udović i još jedan, izgubljeni su iz vida, kao i drug Motika, koji je pošao za južnu Istru. Drug Cerovac i Ljubičić zadržali su se prvo vrijeme neaktivni kraj Buzeta. Drug Stanić išao je na teren u sela kraj Brguda, Rukavca, Opatije, te u grad Opatiju, a već mjesec dana kasnije pridružio se četi[3] na Planiku i odavde povremeno polazio na teren, uglavnom u Brgud, gdje je formirao jedan N.O.O. i dva akciona odbora.

Rad V čete sastojao se isprva u uspostavljanju veza. U tom pogledu kroz tri mjeseca uspjelo se proširiti veze prema istočnom dijelu Istre, osim u Brgud, također i sela Jurdani, Kućeli, Veprinac, Poljane, Lovranska Draga. Prema južnom i zapadnom dijelu Istre: Labin, Pula, Buzet i još niz drugih sela. Na tom

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5202/V, 1—29 (43).

[2] Odnosi se na Josipa Stanića.

[5] Odnosi se na 1. istarsku partizansku četu. Njeno jezgro je formirano avgusta 1942. od Istrana koji su se nalazili u 2. bataljonu »Vladimir Gortan« 2. primorsko-goranskog NOP odreda. U početku se ova jedinica zvala: 5. četa 2. bataljona »Vladimir Gortan«. Pri formiranju imala je svega 9 boraca, a krajem novembra 1942. je narasla na nekoliko desetina boraca. Komandir čete bio je Antun Raspor, a politički komesar August Vivoda Arsen. (Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 1—6'I, k. 1324 i reg. br. 1—7, k. 1321).

terenu radio je drug Andrić (Abisinac).[4] Osim toga četa je uspostavila veze s nekim selima prema centralnom dijelu Istre, kao planinske kuće Pavlovac, sela Semić i još neka, a prema sjeveroistočnom dijelu Istre selo Smrečje i još neka. Prvih dana decembra uspostavila se veza sa III četom II bataljona slovenačkog Soškog odreda, koji se nalazi u području mjesta Podgrad.

V četa brojila je 14 drugova, od toga je 6 pristupilo sa teritorije Istre, gotovo sve mladi ljudi od 20—25 god., većinom vojni bjegunci.[5] Većina drugova bila je i suviše neizgrađena. Političke časove držalo se povremeno, ali drugove se izgrađivalo svakodnevno, naročito u večernjim razgovorima. Najviše se vremena utrošilo u dobavljanje hrane. U mjesecu oktobru bio je uhvaćen u šumi, kraj Lovranske Drage, jedan špijun, inače policajac iz Lovrana, koji je priznao da je bio poslat od policiskog komesara da traga za nama, te je istog dana bio likvidiran.

Noću od 27 na 28 istog mjeseca, uoči 20 obljetnice dolaska fašizma na vlast, izvršena je akcija na željezničku prugu između Rukavca i Jurdana, kojom je prilikom bilo uništeno nekoliko vagona.[0] Rezultati nam nisu točno poznati. Prema informacijama s jedne strane, tom je prilikom stradalo do 120 što talijanskih što njemačkih vojnika, a prema drugim informacijama šteta je bila tek mala. Svakako željeznički promet bio je obustavljen jedan dan. U blizini mjesta bilo je nekoliko hapšenja i nekoliko obitelji odvedeno u internaciju.

Dne 19 novembra bila je akcija na pruzi između Jurdana i Sapjana, nije uspjela, promet je bio zaustavljen 4 sata.

Koncem mjeseca novembra izvršena je akcija u selu Semiću,[7] tom je prilikom odvedeno 5 goveda, hrane i odjela. 2 narodna neprijatelja su likvidirana. Sledećih dana izvršena je neuspjela akcija na prugu.

Talijanske vlasti preko raznih svojih agenata, špijuna, agenata prerušenih u seljake ili pastire, tragali su za nama duže vremena. Dne 30 XI tražili su nas na vrhu Planika u neposrednoj našoj blizini. Dne 4 XII [1942J talijanska vojska, u jačini od 20.000 ljudi, uključiv snage karabinjera i faš. milicije — izvršila je blokadu cijelog planinskog masiva koji se također zove Planik, ali nas nisu pronašli. Međutim odmah po podne

[4] Josip Matas (Andrić, Abisinac)

[5] Reč je o beguncima iz italijanske vojske.

[6] To je bila prva značajnija partizanska diverzantska akcija u Istri. Izvršena je ispred tunela Rukavac kod s. Jušića (na deonici Matulje — Jurdani).

[7] Akcija je izvedena 20. novembra 1942. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 1—6 1, k. 1324).

istoga dana dvojica od naših drugova — Stanko Jordan, radnik, i Rudolf Ljubičić, profesor i natporučnik domobranske vojske (koji se padom Dobrljina predao našim partizanskim jedinicama u Bosni, te iza toga priključio našem partizanskom odredu), vraćajući se sa terena sa hranom, kamo su prethodnog dana bili otišli, pala su u zasjedu koju je sačinjavalo 400 faš. milicionera. Drug Stanko je poginuo, a Ljubičić se predao i, kako smo kasnije saznali, prokazao nas. Dne 5 XII, oko 9 izjutra, vođeni izdajnikom Ljubičićem, faš. milicija banula je u naš logor pošto smo neposredno pred time umaknuli i, zahvaljujući magli, izvukli se iz klješta.

Ceta inače nije imala drugih gubitaka, osim zaliha hrane u zemunicama.

Iza toga smo se raspodjelili te smo išli obavjestiti naše veze o događaju. Sakupivši se tri dana iza toga u šumi kraj Brguda, podjelili smo se u skupinice, od kojih je jedna pošla i pridružila se pomenutoj III četi slovenačkog Soškog odreda kraj Podgrada, druga je išla u zapadnu Istru, a treća do sela Smrečje na sjeveroistok. Iz toga [sela] trojica su noću između 24—25 XII sa kuririma iz Kastavskog terena prešli talijansku granicu. Dok su ostala dvojica iz sela Smrečje priključila se prvoj skupini, koja se privremeno pridružila pomenutoj slovenskoj partizanskoj četi.

Povodom rada i kontakta s hrvatskim narodom u Istri mogu se iznijeti slijedeća opažanja:

Uslijed 20 godišnjeg terora fašizma, istranski je čovjek veoma politički zaostao i svakome je seljaku i građaninu zašao strah u kosti. Špijunaža vršena putem domaćih ljudi prodrla je u sva mjesta, sela i zaseoke, te pomoću nje, kao i pomoću mnogobrojnih oružanih snaga fašizam drži u šahu cijeli tamošnji narod. Inače narod, s kojim smo došli u doticaj i uspostavili veze, daje nama partizanima dragovoljno hrane, prikuplja novčane priloge, prikuplja, koliko je moguće, ostale predmete i eksploziv te nas obavještava. U kuću, međutim, ne vole i neće da nas vode, uslijed špijunaže. Narod voli čitati našu literaturu, koja dolazi nažalost u premaloj količini. Narod sabotira prikupljanje hrane koju talijanske vlasti vrše .. .

Rezultati našeg, iako skromnog, rada u Istri sastoje se, pored ostalog, također i u tome što držimo mobilizirano, osim redovitih garnizona, barem oko 100.000 talijanskih vojnika u Istri, Trstu i Gorici, koji bi inače mogli biti bačeni na frontove, ili na okupirana područja, a osim toga još i najmanje 2000 karabinjera i isto toliko milicije.

Uslijed našega rada pojačava se demoralizacija i vojske i talijanskog življa koji je pod uticajem fašizma.

U poslednje vrijeme opaža se izvjesan rad »englezera«[8] u dva tri mjesta (u Opatiji, Pazinu, Buzetu).

Seljačke i radničke mase orijentiraju se sve više prema našoj N.O. borbi i prema Sovjetskoj Uniji.

Naš rad u Istri je tek započet, sada proživljava tako reći porođajnu fazu, ali ga treba pojačati, te će u skoro vrijeme moći dati znatnih rezultata.

Prema izvještaju druga Stanića zaključujemo da se je desetina koju smo u avgustu 1942. god. prebacili u Istru rasturila, nemoćna da izvrši zadaće koje su se pred nju postavljale. Glavni razlog slabosti, sve govori, jeste njihova neaktivnost, premda smo im neprestano naglašavali da vrše akcije po svaku cijenu, jer je to jedini put za mobilizaciju novih snaga boraca, put pojačanja naših političkih i vojničkih snaga.

Sa drugom komandirom Rasporom, koji je ostao u Kastavskom punktu, još se nismo vidjeli, čim se sastanemo sa njim podrobnije ćemo vas obavijestiti. Sa drugovima koji su ostali u Istri na terenu nastojati ćemo na svaki način redovno održavati vezu radi. slanja materijala a također ćemo nastojati da nanovo stvorimo vojničku bazu za razvoj partizanskog pokreta u Istri.

[0] Odnosi se na pristalice jugoslovenske izbegličke vlade i njenog eksponenta Dražu Mihailovića.

BR. 4

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. HRVATSKE NO DIVIZIJE OD 3. JANUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA O POLITIČKIM PRIPREMAMA BORACA ZA IZVRŠAVANJE BORBENIH ZADATAKA[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 10/43
Dana 3. I. 1943.

POLITIČKIM KOMESARIMA XII., XVI. I XVII. NARODNO--OSLOBODILACKE BRIGADE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Pred nama stoje veliki zadaci. Formirana je divizija,[2] koja se sastoji iz raznih jedinica. Da bi divizija dejstvovala kao cjelina, potrebno je da se brigade kroz borbu srode, da srastu jedna sa drugom. Isto tako i sami bataljoni u brigadama treba da se međusobno upoznaju. Na ovaj način naša divizija postaće jedinstvena operativna snaga. Ako ne postignemo da se borci i komandni sastav pojedinih brigada međusobno vole, mi nećemo moći postići velike uspjehe.

Da bi razbili pljačkaške pohode neprijatelja na našu slobodnu teritoriju, mi nećemo braniti naš teritorij time, što ćemo svoje snage isturati pred njega, nego ćemo našim ofanzivnim operacijama nametnuti borbu fašističkoj bandi na mjestu gdje mi hoćemo. Samo našim snažnim napadima na neprijatelja i to na mjestima gdje je on najslabiji, razbićemo pljačkaške pohode okupatora i njegovih slugu.

Imajući u vidu gore rečeno, kao i kad imamo u vidu naš osnovni zadatak i taj je: u što kraće vrijeme uništiti što više neprijatelja i oteti za narodno-oslobodilačku vojsku što više oružja, štab IV. divizije dao je inicijativu za akciju na V.[3]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/19, k. 907-A.

- Divizija je formirana 30. decembra 1942, sastava: 12. slavonska, 16. omladinska »Jože Vlahović« i 17. slavonska brigada. Osmog maja 1943. ova divizija je, po naređenju VS NOV i POJ, preimenovana u 12. diviziju. (Vidi tom V, knj. 10, dok. br. 45, 46 i 66, i knj. 11, dok. br. 80).

[3] Voćin je prvi put oslobodila, 11. decembra 1942. godine, 1. slavonska (kasnije: 12 NOU) brigada (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 25 i 43). U drugom napadu na Voćin, od 5. do 11. januara 1943. učestvovala je cela 4. hrvatska NO divizija (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 11).

Značaj ove akcije je u tome što ćemo imati mogućnosti da prvi put vidimo na djelu rukovodioce naših novoiormiranih brigada, što će borci divizije, XVI. i XVII. Brigade, imati priike da vide na djelu svoje drugove iz XII. Brigade i što će svi skupa sticati nova iskustva. Jednom rjećju, akcija će otkriti vrime naših drugova kao i nedostatke. Isa taj način štab divizije moći će odmah pružiti konkretnu pomoć svakom štabu, jer će znati najslabije tačke svojih jedinica.

U pripremi đosadanjih akcija politički komesari nisu dovoljno učestvovali u političkoj pripremi boraca za borbu, a što je najvažnije komesari bataljona i četa nisu držali govore za vrijeme same borbe. Jedino imamo dva slučaja da su politički komesari govorili za vrijeme borbe a koje ističemo kao primjer. To su drugovi Cedo Grbić, polit, komesar II. bataljona XII. Brigade, i politički komesar čete drug Bjegović. Drugovi komesari treba da znaju da je njihova riječ u najtežim momentima, koju izgovore svojim borcima za vrijeme borbe isto tako opasna po neprijatelja kao i vatra teškog mitraljeza.

Zato je dužnost svih komesara da politički pripreme akciju, ukažu na njen značaj i u čemu je njena posebna važnost za nas. Obratite pažnju na pravilan pokret jedinica, smještaj kao i ishranu boraca, evakuaciju stvari i ranjenika itd. Mi vam napominjemo da će, iako je akcija kombinovana od svih brigada IV. Divizije, same brigade imati znatno samostalan djelokrug dejstva.

Pored hrabrosti koja divno odlikuje naše borce, važno je da baš vi politički komesari učinite napor da ova akcija zadovolji, a vojnički, onako kako je predviđeno planom, potpuno uspije. Važno je da se brzo učimo vojnoj znanosti i vještini da bismo se što prije osposobili da dobijemo bitke na način kako smo planom predvidjeli, da bude što manje slučajnosti. Naglasite borcima da je ovo prva akcija naše divizije, a pored usmenog obrazloženja važnosti akcije neka politički komesari četa uz kontrolu komesara bataljona pročitaju pred svima borcima pismo štaba divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Šašić

(M. P.)

BR. 5

ZAPISNIK SA SEDNICE PARTIJSKOG KOMITETA 8.'NOU DIVIZIJE ODRŽANE 29. DECEMBRA 1942. GODINE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET VIII DIVIZIJE **7 I 1943**[2]

3. I. 1943 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

29. XII. 1942 god. održan je sastanak Divizijskog komiteta kome su prisustvovali slijedeći drugovi: komesar Divizije[3] i sekretari V i XV Brigade.[4] Sastanku nije mogao prisustvovati sekretar IV Brigade,[5] jer je Brigada po naređenju krenula u pravcu Zumberka.

Dnevni red:

1. Dopisi C.K.
2. Izvještaji
3. Zadaci
4. Raspodjela dužnosti
5. Razno.

I.

Pročitano je i prorađeno pismo C.K. kao uputstva o našem radu i držanju prema vodstvu HSS-a i Mačeku. Također je pročitan dobiveni odgovor od C.K. na postavljena pitanja, prema kojima se postupilo.

II.

Drug Vidović Antun primio je 27. XII. 1942 novu dužnost sekretara XV Brigade te na ovome sastanku nije mogao podnijeti iscrpni izvještaj o radu kako partijskom tako i po ostalim sektorima.

Partijska organizacija nije formirana po svim jedinicama, tako na primjer nije formirana u mitraljeskoj četi i četi za

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (dalje: IRPH) a mikrofilm u Arhivu VII, reg. br. H-4/534—535.**

[2] **Vreme prijema izveštaja u Centralnom komitetu KP Hrvatske.**

[3] **Artur Turkulin. Umro u Beogradu 1945.**

[4] **Tada je sekretar partijskog komiteta 5. hrvatske (2. kordunaške) NOU brigade bio Rade Janjanin, a sekretar partijskog komiteta 15. hrvatske (3. kordunaške) NOU brigade bio Antun Vidović.**

[5] **Vlado Novaković**

vezu. U II bataljonu nema sekretara bataljonskog biroa. Sastanci kako četnih ćelija tako i bataljonskih biroa ne održavaju se redovito.

Sekretar V Brigade je tek došao sa višeg partijskog kursa i imao zadržavanja u Brigadi svega nekoliko dana i nije se upoznao po svim pitanjima rada u Brigadi. Formiran je IV batalion kome je trebalo dati kadrove, nekoji su kadrovi izbačeni iz stroja u borbi, nekoji zbog bolesti i radi toga zahtjevala je potreba uzdignuti mlađe drugove iako neiskusne u radu, ali voljne da žrtvuju sve za borbu. U III bataljonu nema sekretara bataljonskog biroa a u ostalim jedinicama imenovani su sekretari četnih ćelija i bataljonskih biroa.

U cilju poboljšanja političke situacije komesar Divizije izdao je do sada više pisama po kojima se razvila kampanja koja je pokazala vidne uspjehe. Sadržaj poslanih pisama je govorio o izborima, protiv pljačke, podizanju autoriteta nižem komandnom osoblju, podizanju vojničkog duha, jačanju prodornosti kod partizana, pitanju otsustva, obraćena je pažnja na popustljivost i labavost kadra pri sprovođenju naređenja od viših štabova.

Komesarski kadar u Diviziji je u glavnom zadovoljavajući. Nije im se ranije posvetila pažnja u dovoljnoj mjeri i nije im davana pomoć u radu. Radi toga što im se nije davala pomoć gubio je komesarski kadar i autoritet. Zajedničko prorađivanje materijala koji se dobiva je najbolja garancija za pružanje pomoći i podizanje autoriteta komesarskom kadru.

U cilju vojne izobrazbe komandant Divizije je izradio program za tri mjeseca, uz koji će se izdati i pismeni priručnik. Cilj programa jest da se vojnički rad jednako odvija u svim brigadama. Održan je kurs vodnika i desetara koji je dao vrlo lijepe rezultate. Pri Diviziji je osnovana služba veze, sanitetski vod, Divizijska ambulanta i intendantura. Pri brigadama je formiran pionirsko-minerski vod.

Komandni kadar još uvijek nema dovoljno inicijative u svom radu. Nije shvaćena osnovna dužnost komandnog kadra — komandovanje, nije dovoljno uzdignut seljački elemenat u komandni kadar. Također vojni kadar zaostaje u teoretskom uzdizanju.

Stabska ćelija Divizije je formirana i održan je jedan sastanak. Stvoren je plan rada za teoretsku izgradnju.

III.

Zadaci koji stoje pred nama su sledeći:

Da se poslani materijal u pogledu držanja prema vodstvu H.S.S-a i Mačeku umnoži te proradi u svim partijskim organizacijama.

Da drug Vidović, sekretar XV Brigade, po mogućnosti prođe sve ćelije i upozna se sa drugovima te da im da uputstva za daljnji rad. Drug Lubarda, član Politodjela IV Brigade, odlazi u XV Brigadu, s time, da pomogne u radu druga Vidovića. Da se do idućeg sastanka postavi sekretar bataljonskog biroa u III bataljonu V Brigade, a da drug Vidović pronađe drugove koji bi odgovorili za upražnjena mjesta u XV Brigadi.

Da se direktive koje dolaze od viših partijskih organizacija ili štabova prorade na zajedničkim sastancima bilo partijskih organizacija ili sastancima komandnog ili komesarskog kadra.

Da se posveti veća pažnja teoretskom uzdizanju kadrova, a naročito komandnog.

Nastojati da se vojni plan sprovede u život.

Da se do idućeg sastanka pronađe obaveštajac u svakoj brigadi. Postaviti ga kao oficira pri štabu.

Da komesar Divizije sastavi do idućeg sastanka politički program rada.

Da se podnese izvještaj organizacije i sadržine rada po kulturno-prosvjetnom sektoru. U cilju sprečavanja nepismenosti da se izradi još 40—50 primjeraka partizanskih početnica.

IV.

Sekretari brigada su zaduženi po svim sektorima u brigadi a komesar Divizije po svom sektoru u Diviziji.

Napominjemo da smo zatražili od Okružnog komiteta Karlovac druga za dopisničku službu Agitpropu C.K.K.P.H. odgovornog i jednog druga koji će organizirati Agitprop pri štabu Divizije.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:
Janjanin[6]

P. S.[7]

Molimo drugove da nam pošalju, u koliko je moguće, jedan broj Historije S.K.P. (b) za novoformiranu XV brigadu.

Ako je moguće da nam se pošalje također i drug koji bi bio odgovoran za rad Skoj-a u XV brigadi.

[6] **Rade. Umro od tifusa 1943.**
[7] **Tekst u postskriptumu je dopisan mastilom.**

BR. 6

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. NOP ODREDA OD 3. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU[1]

STAB
I. ODREDA III. OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. VOJSKE I PART. ODREDA
HRVATSKE
Broj: 5./1943.
dne 3. januara 1943. godine

Predmet: Izvještaj političkog komesara ovog odreda od 28. XII. 1942. do 3. januara 1943. godine.

STABU III. OPERATIVNE ZONE
N.O. VOJSKE I PART. ODREDA HRVATSKE

Na položaju

Druže komesare!

Dostavlja se naslovu izvještaj o političkom radu ovog odreda od 28. XII. 1942. do 3. I. 1943. godine.

I. BATALJON:

Rad u jedinicama: Zbog stalnog pokreta i zbog redovitog osiguranja sela nisu se mogli održati česti četni sastanci. Održano je 5 četnih sastanaka i 7 vodnih. Na tim sastancima obrađivane su sledeće teme: Borba, Narodno oslobođenje, Vijesnik, kao i radio izvještaj. Prorađivane su sa kolektivnim diskusijama. Osim toga govorilo se o četnicima i četničkoj opasnosti, potkrepljeno konkretnim primjerom zločinačkih djela.

Na osnovu konkretnih grešaka i slučajeva govorilo se o drugarstvu, disciplini, o ponašanju u selima i tomu slično. Drugovi pozorno i živo učestvuju u diskusiji i pravilno se kritički odnose prema svojim greškama pravilno ih priznavajući i osuđujući.

Pod komandom ovog bataljona nalazi se i Bilogorska četa. Ista je održala jedan četni sastanak sa temama, koje su bile po nama postavljene.

U I. četi postoji i pjevački hor, koji je javno nastupao na mitinzima. Održano je i jedno savjetovanje sa komandirima

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—6, k. 1484.**

i političkim komesarima, na kojem su pretresane greške vojne i političke prirode, u maršu, kantonmanu i borbi. Drugo savjetovanje je održano sa političkim delegatima, vodnicima i desetarima. Ista su bila plodna jer su drugovi aktivno učestvovali iznoseći svoje zapažanje.

Rad u narodu: U selu Podvrškom održan je miting na kome se govorilo o četnicima, ustašama, jugoslovenskoj vladi u Londonu, te o narodno-oslobodilačkoj borbi. U tom selu ... Prisustvovalo je blizu 200 ljudi.

Drugi miting održan je u Grad. Vrhovcima.[2] Na mitingu se govorilo o potrebi što tješnje suradnje naroda sa partizanima, kao i o potrebi jedinstva hrvatskog i srpskog naroda, zatim o izdajničkoj ulozi ustaša i četnika i samozvane jugoslovenske vlade u Londonu, te skorom slomu fašizma. Isti miting je dobro uspio. Raspoloženje naroda prema nama po hrvatskim selima je vrlo dobro. Sela su nas primila sa prilično straha, što je posledica jake neprijateljske propagande i slabog našeg političkog rada. U istim selima do našeg dolaska nisu uopće bili partizani. Već posle prvog susreta i mitinga taj strah je potpuno razbijen. Možemo slobodno reći, da nas narod i u ovim hrvatskim selima simpatiše i rado prima. U srpskim selima koja se nalaze u Babjim Gorama raspoloženje naroda je oportunističko.

Stanje u jedinicama: Borbenost u I. četi vrlo dobra, dok je u II. četi nešto slabija, što dolazi vjerojatno od toga, što je ta četa sastavljena od ostataka ostalih četa, i što izvjesno vrijeme nije imala političkog komesara. Disciplina je također čvršća u I. četi nego u II. Obuća kod drugova je osrednja. Pitanje odjeće ne zadovoljava, osjeća se pomanjkanje zimskih kaputa (šinjela). Ishrana partizana odlična.

Zdravstveno stanje nikako ne zadovoljava. Svakodnevno javlja se na ljekarski pregled znatan broj drugova, od kojih većina poboljeva od gripe. Često puta krivi su za to i sami drugovi, koji se ne znaju čuvati. U velikoj mjeri osjeća se nestašica sanitetskog materijala i Ijekova.

II. BATALJON:

Rad u jedinici: Održan je sastanak sa II. četom sa sledećim dnevnim redom: 1) ponašanje partizana prema rukovodstvu, 2) drugarski odnosi i 3) čitanje brošura.

Zaključak:

1) Drugovima je objašnjavano, kako treba da se odnose jedan prema drugome i prema svojim rukovodećim drugovima, tim više što naši rukovodeći drugovi mnogo dulje učestvuju u današnjoj borbi i što su njihove dužnosti vrlo teške, te zbog

- Na geografskoj karti piše: s. Vrhovci pod Gradom.

toga što su oni iskusniji u samoj borbi. 2) Drugovima je objašnjeno kakovo drugarstvo treba da vlada u našim redovima u našoj vojsci, koju u glavnom sačinjavaju seljaci i radnici. 3) Citane su brošure Partizan br. 7, Omladinski borac i Partizan br. 5. Prilikom čitanja razvile su se diskusije, koje se pokazuju kao vrlo korisne. U I. četi nije održan ni jedan sastanak, drugovi se izgovaraju, da im to iz tehničkih razloga nije bilo moguće. Zbog toga propusta pozvali smo odgovorne drugove na odgovornost. Održano je nekoliko kulturno-prcsvjetnih predavanja sa sledećim temama: uspjesi Crvene armije na istočnom frontu, omladina u SSSR-u i 25-godišnjica Okt. revolucije.

Moral u bataljonu pomalo se popravlja, što se pokazalo u posljednjoj akciji u kojoj su se drugovi pokazali kao neustrašivi. Dezertera i paničara u našem bataljonu nismo primijetili. Ishrana partizana je dobra, odjeća je također dosta dobra. Obuća je također dosta dobra, samo jedan mali broj cipela potrebno je opraviti, pa će pitanje obuće biti zadovoljavajuće.

Rad u narodu: Održan je jedan vrlo uspjeli miting u selu Matijevci,[3] kojem je prisustvovalo oko 200 ljudi i to sami Hrvati. Govorilo se o ciljevima naše borbe, četničkoj opasnosti, te o potrebi učestvovanja hrvatskog naroda u narodno-oslobodilačkoj borbi. Narod nas je vrlo lijepo primio i pošto je bila nedelja drugovi su u sastavu jednog voda išli u crkvu na misu, što je ljepo djelovalo na tamošnje hrvatsko stanovništvo koje još nije vidjelo partizane. Drugovi iz štaba bataljona posjetili su i svećenika i objasnili mu našu borbu. Isti ih je vrlo lijepo primio.

Po svemu se vidi da narod u ovome kraju rado prima partizane i pored toga što se banda nalazi u neposrednoj blizini, tvrdeći da nema zašto da se boji kad se mi u njihovim selima nalazimo.

Držanje naroda prema četnicima i ustašama je neprijateljsko. Stav naroda prema HSS-u nepoznat je, ali se primjećuje, da narod od te stranke ne očekuje nikakve pomoći. Nisu primjećene u ovom kraju nikakove četničke grupacije iako smo obavješteni da se one ovdje nalaze prebačene iz Bosne.

Zdravstveno stanje: Često se među našim drugovima pojavljuje gripa, malarija, a kod pojedinih drugova svrab. Odredski liječnik preduzima potrebne mjere kako bi se ta bolest suzbila.

PIONIRSKA CETA:

Brojno stanje iste čete znatno se smanjilo. Svi bolesni kao i nesposobni uklonjeni su iz te čete, jer nisu mogli zadovoljiti

[3] **Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno se odnosi na s. Matičevac.**

dužnostima koje su im se postavljale. Komandir te čete kao i nekolicina partizana nalaze se na diverzantskom kursu. Vjerujemo da će nakon povratka sa tog kursa rad te čete biti mnogo korisniji. Istu četu popuniti ćemo s novim drugovima.

BOLNIČKA CETA:

Ova četa nije nam podnijela izvještaj, te prema tome o njoj ne bih mogao ništa reći.

DIVERZANTSKA GRUPA:

Diverzanti ovoga odreda izvršili su tokom ovoga tjedna dvije diverzije, ali smo dosada podatke primili samo o jednoj u kojoj je poginulo 65 Njemaca, a oko 30 ih je ranjeno.[4]

Osim rada koji su u narodu vršili naši bataljoni, i štab ovoga odreda organizovao je 2 mitinga. Prvi je održan u Crkvenim Vrhovcima,[5] te se na tom mitingu govorilo o narodno-oslobodilačkoj borbi, političkoj situaciji, o ulozi K. P. u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi, te o potrebi opće mobilizacije. Odmah nakon mitinga stupilo je u naše redove 10 drugova i 4 drugarice. Iako su se u tom selu partizani tek prvi puta prijavili, narod nas je lijepo dočekao.

U selu Lipovcu, čisto hrvatskom selu, primljeni smo sa velikim strahom od stanovništva.

Nakon održanog mitinga nestalo je toga straha. Mitingu je prisustvovalo preko 100 ljudi. Bilo je više govornika, koji su govorili o sledećim temama: izdajnička uloga ustaša i četnika, politička situacija unutar i van naše tenlke,[6] o jugoslovenskoj vladi u Londonu, te o Kom. partiji. Narod je imao prilike nakon toga mitinga da se uvjeri da zaista nismo onakvi kakvima nas naš neprijatelj pokazuje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:[7]

[4] Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 6.
[5] Na geografskoj karti piše: s. Vrhovci kod crkve.
« Greška prilikom kucanja. Treba da stoji: zemlje.
[7] Duka Balenović

BR. 7

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 6. NOU DIVIZIJE OD 4. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV HRVATSKE O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA[1]

»NARODNI BORAC NE PLJAČKA«

STAB VI. DIVIZIJE N. O. V.
— HRVATSKE —
K. Broj službeno
4-1-1943

Politički
izvještaj

POLITKOMESARU I. KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

U zadnjim operacijama oko Lovinca[2] štab divizije imao je izvjesnih propusta, koji nisu bili takovog karaktera, da su prouzrokovali neuspjehe. Nastavljamo sa daljnjim popunjavanjem štaba. Uzeli smo komandanta II. Brigade druga Sakića Mićuna za načelnika Štaba i s njime je naš štab dosta dobio. Na njegovo mjesto postavili smo druga Miloša Uzelca. Operativnog oficira druga Bubala[3] postavili smo za zamjenika komandanta I. Brigade. Nadamo se, da će on odgovoriti svome zadatku. Za obaveštajnog oficira u diviziji postavili smo druga Bratu Orlića, diplomiranog pravnika, člana KP. On je inače do sada radio u našem štabu, ali na takovom poslu, gdje nije mogao dati sve od sebe. U štabu se svakim danom osjeća sve veća harmonija i za očekivati je, da će naš štab uz vašu pomoć odgovoriti svome zadatku.

Divizija je u zadnjim operacijama pokazala niz slabosti kako vojničkih, tako i političkih. Vojničke slabosti u glavnom su prouzrokovane kolebljivošću i nedovoljnom energičnošću starješinskog kadra, u čemu se naročito isticala I. Brigada. Političke slabosti ogledale su se u tome, što divizija nije uspjela da iskorjeni pljačkaške tendencije iz svojih redova. Naime, te pljačkaške tendencije nisu došle do masovnog izražaja. Samo par slučajeva bilo je, da su pojedini borci uzeli sat, meda i sla-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/1—20, k. 420 A.
[2] O borbama za oslobođenje Lovinca i okoline, koje su vođene od 25. do 30. decembra 1942, opširnije vidi tom V, knj. 10, dok. br. 73 i knj. II, dok. br. 8 i 9.
[3] Rade

nine. Bio je jedan slučaj, da je iz kuće jedne žene uzeta tašna sa 27.000 din. Vlasnica je na vrijeme to primjetila i požalila se je komandantu i komesaru jednog bataljona II. Brigade. Stab tog bataljona odmah je poduzeo potrebne mjere, da se novac pronađe. Pred borce je cijela stvar vrlo oštro postavljena i nakon par sati došla je ista žena i izjavila, da joj je jedan vojnik donio natrag tašnu i novac. Komandant i komesar tog bataljona, u želji da pronađu onoga ko je bio uzeo novac, učinili su jednu nesmotrenost, naime, svojom nespretnošću pri istraživanju, a već od prilike su znali ko bi mogao biti taj ko je uzeo novac, stvar su tako oštro postavili, da su se dvojica boraca uplašili od odgovornosti, pa su ostavili puške i otišli u nepoznatom pravcu. Da nije bilo ovih slabosti, naš politički uspjeh u ovim hrvatskim krajevima bio bi odličan. I pored tih nedostataka, narod je u nama gledao svoje oslobodioce. Prilikom našeg povlačenja masovno su izlazile žene, djeca i ljudi i pitali nas, zašto odlazimo i šta će oni sada.

Stab divizije je odmah poduzeo potrebne mjere da se divizija oslobodi navedenih nedostataka kako vojničkih, tako i političkih. Mi se nadamo da će predstojeće operacije pokazati, da smo u tome uspjeli.

Ja sam 27. XII. 1942. održao konferenciju sa štabom IX. Brigade i politkomesarima bataljona i njihovim zamjenicima. U glavnom me je interesovalo političko stanje u ovoj brigadi. Konstatovao sam, da drugovi rukovodioci od najnižih, pa do najviših jedinica slabo proučavaju literaturu. Ukazao sam im na niz njihovih nedostataka i smatram, da je ta konferencija bila vrlo korisna. 28. XII. 1942. održao sam najprije sastanak sa štabom I. Brigade, a kasnije sa komesarima bataljona i njihovim zamjenicima, naravno uz prisustvo i štaba brigade... Na sastanku sa štabom brigade, ja sam drugovima iznio sve njihove vojničke i političke nedostatke .. . Tom prilikom sam konstatovao, da i Politodjel griješi i to na slijedeći način:

Drugovi sve stvari dobro postavljaju i uočavaju, ali su nedovoljno energični da svoja zapažanja provedu u život, a osim toga, malo se nalaze po štabovima bataljona i među vojnicima. Kritika, koju sam im uputio, čini mi se, da ih se dojmila. U buduće ću češće ih posjećivati i postavljati im konkretne zadatke.

2. ov. mj. prisustvovao sam savjetovanju, koje je sazvao Divizijski komitet K.P.H. Ja sam iskoristio ovo savjetovanje, pa sam pred drugove komuniste kao najbolje borce i najupornije provodioce linije N.O. Borbe postavio mnoge zadatke, odnosno tražio od njih pomoć u provođenju linije N.O. Borbe i otklanjanja ostalih nedostataka. Veliku korist sam izvukao iz

ovog savjetovanja i mogu da kažem, da mi je tek sada u detalje poznato šta sve nedostaje našim jedinicama.

Istog dana naš štab održao je kratku konferenciju sa štabovima brigada. Tom prilikom učinili smo raspored rada jedinica za vrijeme odmora. Saopštili smo komandantu I. Brigade da preda dužnost dosadanjem zamjeniku komandanta II. Brigade drugu Lazi Radakoviću, koji će vršiti dužnost komandanta dok on bude na višem oficirskom kursu. Mi pretpostavljamo, da će drug Radaković odgovoriti svome zadatku.

Naš agitaciono-propagandni rad u zadnjih 10 dana ogledao se u tome, što smo izvršili sve pripreme za izlaženje divizijskog lista, koji će baš danas izaći. List će se zvati »Lička divizija«. Poslaću Vam jedan primjerak, pa Vas molim, da mi ukažete na nedostatke. Osim toga, vršimo pripreme za izdavanje džepnih novina, u koje će ući najbolji članci iz džepnih novina, koje izlaze po četama. Mišljenja sam, da će ovo dati podstreka ne samo starješinama, već i borcima da se trude, da što više i što bolje pišu. Dva puta nedjeljno izdajemo Radio-vijesti, no nažalost nemamo baterija, te tako oskudjevamo. Baš jučer je završen desetodnevni kurs za vodne delegate i komesare četa. Obzirom, da je ovo prvi kurs, on nije dao onakve rezultate kakvi su se mogli očekivati. Ja sam prisustvovao ispitu, vidio sam, da su se drugovi dosta trudili da dadu što više od sebe. Za idući kurs, koji će početi 5. ov. mj., a na koji će doći 35 slušalaca, učiniću temeljitije pripreme, a i sam ću se spremiti, da održim nekoliko predavanja, što ovoga puta uslijed operacija nisam mogao.

U kulturno-prosvjetnom pogledu učinili smo to, da je naša diletantska grupa održala niz priredbi, kako u srpskim tako i u hrvatskim selima, a i pred samim borcima. Priredbe su bile vrlo uspjele. Nažalost, u hrvatskim selima prvih dana narod se je malo ustezao, a onda kad smo mi izvršili temeljite pripreme, t.j. da dočekamo Novu godinu, morali smo se povući. Za nekoliko dana izaći će »Bukvar« koji će izdati naš Agitprop za nepismene.

Pri našem Agitpropu, koji sada broji svega pet članova, ima jedna drugarica, koja ima za zadatak, da radi sa drugaricama borcima. Nije mi jasno, da li bi bilo potrebno osnivati A.O.Z. u vojsci. Naime, istina je, da se ove drugarice bore protiv fašizma na najefikasniji način i u tom pogledu mislim, da ti odbori ne bi bili naročito potrebni. Ali obzirom na opće stanje i pitanja, koja se pred žene postavljaju, mišljenja sam, da bi ovi odbori odigrali izvjesnu ulogu, a naročito u prosvjećivanju i političkom uzdizanju žena.

U agitaciono-propagandnom i kulturno-prosvjetnom radu namjeravam učiniti slijedeće: Izdaćemo jedan letak upućen

zavedenim srpskim seljacima i silom mobilisanim.[4] Osim toga izdaćemo jedan letak upućen hrvatskom stanovništvu i podjeliti ga naročito u onim krajevima, gdje namjeravamo uskoro vršiti operacije. Pokušaćemo, da napišemo jednu brošuru o zločinima, koje čine četnici i ustaše na čelu sa okupatorom nad srpskim i hrvatskim narodom. Gotovo u svim bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori, no oni nisu dovoljno i dobro postavili preda se svoje zadatke, pa su se pomalo rasplinuli. Drugovi iz Agitpropa ići će od bataljona do bataljona i tamo gdje ima kulturno-prosvjetni odbor pomoći mu u njegovom radu, a tamo gdje nema, formirati. Smatram, da je ovakav način mnogo širi i svrsishodniji, jer u samoj brigadi postoje, a tamo gdje ne postoje, tendenca je, da se formiraju politodjeli, pa u koliko bismo još formirali i kulturno-prosvjetne odbore mislim, da ne bi mogli dati onakve rezultate, kao što će dati na način, kako sam gore izložio.

Dostavljam Vam pismo koje sam uputio politkomesarima brigada. Iz istoga ćete ukratko vidjeti i nedostatke u radu po brigadama, naročito u agitaciono-propagandnom radu.

I. Brigada: U glavnom sam Vam gore izložio od čega je bolovala ova jedinica. Pomoć smo joj pružili... dali im dva politkomesara bataljona, jednog komandanta bataljona, premjestili dosta boraca iz drugih brigada, te na taj način pojačali njenu udarnu snagu. Dao sam pored pismenih i usmene konkretne zadatke politkomesaru i ja sam uvjeren, da će brigada već u predstojećoj operaciji pokazati svoje ozdravljenje.

II. Brigada: Ovo je još uvijek naša najbolja jedinica. U ovoj brigadi, iako nema Politodjela, kulturno-prosvjetni rad je na dosta solidnom nivou. Uzimanjem komandanta, dvojice zamjenika (Radakovića[5] i Dotlića[6]) brigade, premještanjem mnogih boraca i starješina iz ove brigade u Prvu, prilično smo je oslabili. Novi štab daje garancije, da će to svojim pravilnim radom brzo nadoknaditi.

IX. Brigada: U samom štabu vlada vrlo dobar odnos, što u mnogome pomaže ovim drugovima da svoje nedostatke otklanjaju. U zadnjim operacijama brigada je dala najbolje rezultate. Sa vrlo malim žrtvama nanijela je ogromne udarce neprijatelju. Politički je ostavila dobar utisak na hrvatski narod i prestupa nije bilo. U ovoj brigadi ima Politodjel koji je svoje zadatke znatno bolje shvatio, nego Politodjel u I. Brigadi i kako mi rekoše drugovi, oni su mnogo pomogli u kulturno-

[4] Reč je o seljacima koje su četnici Draže Mihailovića prisilno mobilisali.

[5] Lazo

• Dušan

-prosvjetnom uzdizanju brigade. Politkomesaru brigade, koji je vrlo mlad nedostaje to, što se malo bavi problemima.

Prateća četa: U glavnom je u ovoj četi stručni element, t.j. većinom su to drugovi, koji su bili u jugoslovenskoj vojsci na bacačima, protukolnim topovima i t.d. Prilikom formiranja ove čete malo smo vodili računa o tome, da damo i izvjestan broj najsvjesnijih drugova, tako da osim politkomesara o ostalim ne bih mogao reći, koliko su politički sigurni. Iz izvještaja politkomesara malo se to može vidjeti, a vidim, da on sam dosta radi i bavi se izvjesnim problemima. U ovu četu premjestićemo nekoliko dobrih drugova, pa će na taj način biti pojačan i politički rad.

Baterija: Politkomesar nije mi uopće slao izvještaj smatrajući, da on treba da šalje Vama izvještaj. Ovih dana ukazao sam mu na to da je potrebno, da i meni šalje izvještaje, da bih mu mogao na taj način pomoći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
R.[ade] Zigić

(M. P.)

P.S.

Za vrijeme operacija oko Lovinca neprijatelji (četnici i Talijani) nastupajući od Gračaca prema Lovincu zašli su u jedno hrvatsko selo Ričice i tom prilikom poklali dosta žena i djece i popalili nekoliko kuća. Ostali narod je izbjegao k nama i tražio od naše vojske, da ih zaštiti. IX. Brigada odmah je uputila nekoliko jedinica i istjerala okupatora i četnike iz sela. Ovo je vrlo dobro odjeknulo kod hrvatskog naroda tih krajeva i odmah se je osjetio priliv Hrvata u vojsku. Do sada se javilo oko 20 boraca. Oni izjavljuju, da su uslovi za mobilizaciju u našu vojsku vrlo povoljni. Nije isključeno, da poduzmemo izvjesne akcije isključivo u svrhu mobilizacije.

BR. 8

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 8. NOU DIVIZIJE 1. KORPUSA NOV HRVATSKE OD 4. JANUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA O NAČINU SPROVODENJA POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA[1]

STAB VIII. DIVIZIJE I. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Br. Si.
dne 4-1-1943 g.

POLIT. KOMESARIMA IV., V. i XV BRIGADE

Prilažem vam politički program sa navedenim člancima koji treba da budu priručnici za januar 1943 godine. Kako vidite, glavni njegov sadržaj je program iz decembra 1942 uz još tri najaktuelnija momenta u našoj unutrašnjoj situaciji.[2] Program za decembar smo morali zadržati iz više razloga. Prvo, što su kampanje od decembra 1942 uspjele djelomično i što taj djelomični uspjeh treba proširiti u potpuno savladavanje kampanja. Drugo, što je zadnjih dana pristigao u naše jedinice veliki broj novomobilisanih. Treće, što XV. Brigada radi teškoća oko organizacije, jer su II. i III. bataljon tek pred nekoliko dana pristupili Brigadi, nije dospjela da proradi predviđena pitanja. Četvrto, što je sam program za XII. 1942 vrlo širok i obuhvata gotovo sve probleme narodno-oslobodilačke borbe, a koje direktno ne obuhvata, dadu se u vezi s njim proraditi. Zato ćemo mi uz taj program izdavati priručnike i time ćemo za stare borce, koji su već upoznati sa pojedinim pitanjima, izbjeći monotoniju, ono što im je već poznato proširivat ćemo i upotpunjavati. Kao priručnici služiće nam članci i brošure iz narodno-oslobodilačke štampe, kao što je »Borba, »Partizan« itd. Izvršićemo pregled pojedinih brojeva tih listova pa ćemo najpogodnije članke umnažati u dovoljan broj primjeraka. Iz tehničkih razloga ne možemo odmah izdati priručnike, ali će kroz nekoliko dana početi postepeno izlaziti. Do tog vremena ćete pojedine članke iz »Borbe« i druge naše štampe prorađivati sistemom kampanja (pozvati komesare bataljona i s njima proraditi pomenuti članak, a zatim oni treba da isto tako prorade taj članak sa komesarima četa, a ovi sa delegatima).

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/16, k. 826-A.**
[2] **Vidi prilog dokumentu. (I on se, pisan na mašini, latinicom, nalazi u Arhivu VII, reg. br. 1—2/16, k. 826-A).**

Komesari brigada će obvezatnim tjednim sastancima sa delegatima naročito prorađivati te članke, *a sa borcima preko čelnih, odnosno bataljonskih konferencija.* Sa svoje strane ću vam napominjati takve članke koje ćete obvezatno morati proraditi u određenom roku i o savlađivanju istih ćete izvještavati u redovnim izvještajima. Ovo, razumije se, ne otklanja inicijativu komesara brigada da inicijativno savladaju i druge članke u koliko nađu za potrebno.

Kao što se vidi, glavno težište u političkom radu i dalje ostaje na kampanjama iz decembra. Da bi do sada postignute uspjehe u kampanjama učvrstili i dali polet za daljnje što potpunije savladavanje tih pitanja, treba pojačati sada akcenat na takmičenje. Takmičenje treba upravo da obuhvati cjelokupan život naših jedinica, a naročito vojnički i politički rad i uspjehe. Takmičenje polazi od desetina i vodova pa do brigada. O takmičenju će voditi evidenciju komesari brigada i oglašavati uspjehe u brigadnim listovima. Mi ćemo sa svoje strane voditi evidenciju o takmičenju brigada naše Divizije. Na savjetovanju ste dobili u zadatak, da o organizaciji i rezultatima takmičenja izvještavate u redovitim izvještajima, ali, osim polit, komesara V. Brigade, nitko se na to pitanje u izvještajima ne osvrće. U buduće se ovi propusti ne smiju desiti.

U radu po kampanjama neki komesari se nisu držali datih uputa. Tako neki komesari nisu mlađim drugovima davali potrebnu pomoć, nisu zajedno sa mlađim drugovima prorađivali pojedina pitanja. Najveća greška je učinjena time što četnim odnosno bataljonskim konferencijama boraca nisu polit, komesari obratili dovoljnu pažnju. Komesari brigada, bez izuzetka, za ovaj propust snose glavnu odgovornost.

Koja je svrha i kakve prednosti nam daju konferencije boraca?

Prvi cilj je razviti inicijativu, aktivnost boraca i u vojničkom i u političkom pogledu. Razvijanje inicijative u ma kom poslu jača ljubav, privrženost tom poslu. U našoj vojsci to znači jačanje ljubavi i odanosti boraca spram svojih jedinica, a to ujedno znači jačanje morala, discipline i samouvjerenosti. Politika kadrova, to tako važno pitanje nas starješina, naći će na konferencijama mnoge nove kadrove. Konferencije boraca su pored toga, uz svakidašnji život i borbu, najbolja kontrola za uspjeh naših kampanja i cijelokupnog našeg rada.

Iako na konferencijama treba inicijativu prepustiti borcima, ipak treba od strane polit, komesarskih starješina, uz pomoć ostalih političkih i drugih organizacija, konferencije pripremiti i rukovoditi ih. Treba predviditi pitanja o kojima će se raspravljati i upoznati sa njima drugove koji će rukovoditi konferencijom. Treba sastaviti dnevni red i njega se držati.

U dnevni red treba da uđu sva pitanja iz svakidašnjeg života i borbe jedinice, za koje se pokazala potreba da se pretresu, a naročito ona pitanja po kojima se vode kampanje. U dnevni red mogu da uđu i teme kulturno-prosvetnog sadržaja. Konferencije uopće moraju biti u duhu postavljenih zadataka i nastojanja cijele Divizije. Zato konferencijama rukovode komesari dotičnih jedinica i odgovorni su za to da konferencije budu na liniji narodno-oslobodilačke borbe. Najpogodniji način rada na konferencijama je taj da pojedini drugovi drže referate *pa da se nakon toga razvije diskusija.* Treba nastojati i pomoći da referate drže i pojedini borci.

Treba imati na umu da naša narodna vojska pored vojnih i političkih dužnosti treba da bude škola za naše borce u svakom pogledu. To je jedan od važnih zadataka nas starješina. Konferencije boraca su za to najbolji put. Zato komesari brigada ne smiju u buduće zapostaviti to pitanje i moraju angažovati sav komandni i komesarski kadar do te mjere, da konferencije postanu stvar navike i boraca i starješina. Treba u tome zamoliti za saradnju sve političke i ostale organizacije u vojsci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
(M. P.) A.[rtur] Turkulin

[Prilog]

STAB VIII DIVIZIJE I KORPUSA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE
Br. SÌ.
dne 4-1 1943 g.

PROGRAM
političkog rada za mjesec januar 1943. godine

1. Program političkog rada za decembar 1942.

a). Kampanja za vojničko i političko jačanje Divizije na osnovu pisma komesara Divizije od 2. XII. 1942.

b). Kampanja po pljačci na osnovu pisma G. S. Hrvatske od 19. XI. 1942 i pisma komesara Hrvatske od 24. XI. 1942. i popratnog pisma komesara Divizije.

c). Kampanja po izborima za N.O.-e i stvaranja jedinstva fronta i pozadine na osnovu pisma Štaba Divizije od 6. XII. 1942.

2. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije — značaj i popularizacija.

3. Izdajnička i izbjeglička Jugoslovenska vlada u Londonu sa najnovijim momentima s tim u vezi.

4. Izdajničko i reakcionarno vodstvo H.S.S. i narodno-oslobodilačka borba.

P r i r u č n i c i :

Ad 1.

a). »Riječi znače dela«, Borba br. 28. »Jačajmo sve više naš front i našu pozadinu«, Borba br. 31. Ovdje proraditi pismo komesara Divizije od 30. XII. 1942 po pitanju osposobljavanja starješinskog kadra sa sledećim člancima s tim u vezi: »Čast starješine« i »Partizanski komandant«, Vojno politički pregled broj 7—8.

b). »Stvaranje materijalne baze za vojsku i pozadinu«, Borba br. 32.

c). »Opći narodni izbori — veliki praznik rada«, Vjesnik broj 19. »Jačajmo sve više naš front i našu pozadinu«, Borba br. 31. »Pred izbore za novu vlast«, Borba br. 32.

Ad 2. »Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije«, Vjesnik br. 19. Članci iz »Narodnog oslobođenja« broj 1.

Ad 3. »Svjetska javnost otkriva izdaju izbjegličke vlade u Londonu«. »Izbjeglice pred sudom svjetske javnosti«, Borba br. 32. »Nema povratka na staro«, Vjesnik br. 19.

Ad. 4. Brošura: »Izdajničko i reakcionarno vodstvo H.S.S. i Narodno-oslobodilačka borba«. Pismo C.K.K.P.H. od 15. XII. 1942.

Ovim priručnicima dodaće se novi članci koji će naknadno izlaziti u našoj štampi, a koji će se odnositi na prednja pitanja. U pogledu rasporeda prorađivanja priručnika ostavlja se široka inicijativa komesarima brigada. Tek u mjesecu januaru svi priručnici koji su napred navedeni trebaju biti prorađeni. O načinu prorade vidjeti pismo komesara Divizije od 4. I. 1943.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
A. Turkulin

Komandant:
V. Cetković

(M. P.)

BR. 9

IZVEŠTAJ POLITODELA 7. BRIGADE (1. BANIJSKE) 7. NOU DIVIZIJE OD 5. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POLITODJEL VII BRIGADE VII DIVIZIJE
I KORPUSA N. O. V. HRVATSKE
5 januara 1943 god.

DRUG. [ARSKOM] CENTRALNOM KOMITETU
K. P. HRVATSKE

U ovom izvještaju javljamo vam promjene koje su se dogodile u našem radu od našeg prvog izvještaja.

Stanje u Brigadi:

Naša brigada uspjela je stvoriti zadnjih dana novi IV-ti bataljon, koji je sada morao ući u novoformiranu XVI brigadu, tako da i dalje raspolaže samo sa tri bataljona. Ovi bataljoni su brojno povećani, popunjeni sa novim ljudima putem mobilizacije. U brigadu dobili smo i devet bivših domobrana, koji su nam se predali prilikom naše zadnje akcije na vijaduktu Volinja — Kostajnica.[2] Što se tiče novih boraca, o njima se u glavnom može reći ovo: Bivši domobrani, iako malko pusti, su odlični borci i vrlo odani. Svoju odanost manifestuju i potvrđuju u svim akcijama (bombaši i patrole prethodnice). Srodili su se sa svim drugovima. Novomobilisani su šarena skupina. Prvih dana, jedan dio sistematski je opsjedao štab brigade sa željama da ih se pusti kući, jer navodno imaju porodične obaveze, bolesni su i potrebni da ostanu na »pozadinskom radu«. Neke, za koje se utvrdilo da su nepravilno mobilisani, naš štab je pustio kući. Ovi »novajlije« su i česti posjetioci našeg ljekara (referenta saniteta). Jedan dio mobilisanih, u prvom redu omladinci, je već naviknut na naš vojnički život, osjeća se zadovoljan i nastoji da budu valjani partizani. Disciplina kod boraca raste, ma da još ima nedostataka, ma da još ima nepravilnih postupaka; familijarnost još živi. U vezi najnovijih uspjeha Crvene armije i naših divizija, kao i formiranja A.V.N.O. Jugoslavije porastao je moral kod svih bo-

[1] **Origliai (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg br. 5660 V, 2—107 (43). Drugi primerak originala se nalazi u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4 '517—519.**

[2] **Vidi tom V, knj. 10, dok. br. 64.**

raca, a time i uvjerenje u pobjedu. Borci prosto gutaju radio vijesti i ne osjećaju se umorni za akcije. Uvjereni su u sigurno rukovodstvo Komunističke partije i svojih komandi. Politička svijest raste. Pljačkaške tendencije su uveliko suzbijene (prilikom zadnjih akcija provedeno je pravilo, da se sav plijen od oružja pa do hrane predaje u redu pretpostavljenim komandama, a ove na raspodjelu štabu, odnosno intendanturi brigade. Uspjesi u zadnjim akcijama podigli su kod boraca samopouzdanje, osjeća se veća upornost i čvrstina u borbi. Ipak strah i zbunjenost pred tenkovima je još uvijek akutno pitanje. Junački podvizi su vrlo česti.

Zadnjih dana izvršene su velike promjene u štabovima bataljona i komandama četa, što je u glavnom dobro primljeno kod svih partizana. Nove komande su na svome mjestu i partizani im ukazuju poštovanje.

Rad Partije:

I. *Organizaciono pitanje:* Brojno stanje članova Partije izgleda ovako: I bataljon 42 partijca, 27 kandidata; II bataljon 35 partijaca, — kandidata; III bataljon 55 partij. 16 kand. U zadnjim akcijama poginula su tri partijca. U novoformiranu XVI brigadu dali smo osam partijaca, i jednog partijca za zamjenika komesara VIII brigade. Izlazi da se brojno stanje od našeg zadnjeg izvještaja povećalo. Od poslatih drugova u XVI brigadu jedan je komandir čete, dva su polit, komesari bataljona, a dva u komandnom osoblju bataljona. Njihovo otsustvo nimalo se ne osjeća. Partijnost kod članstva je u laganom rastenju. Razvija se politička svijest i ponos na svoju ulogu. Partijci misle o svojim problemima i van partijskih sastanaka. Navikavaju se da sva svoja pitanja raspravljaju na partijskim sastancima. Partijci se osjećaju više odgovorni, unose se u političke događaje, ne bez razumijevanja, i počinju misliti na sutrašnje probleme. Rad u jedinicama je u glavnom pravilno shvaćen i postavljen. U zadnje vrijeme česte su promjene sekretara i komesara, pa upućivanje u rad novih »rukovodilaca* zahtjeva izvjestan posao.

U hrvatskim brigadama prevladava gledište, da je komesarska dužnost daleko važnija od sekretarske. Misli se da sekretar ako hoće da se »razvija«, treba da bude komesar. Međutim kod nas (u ovoj brigadi), uspjeli smo da podignemo ugled sekretara, tako da se on među partijcima već osjeća kao centralna ličnost. Interesantno je napomenuti da su ovih dana sekretari I i III bataljona na predlog da postanu komesari bataljona odgovorili, da rade žele ostati na sekretarskoj dužnosti. Njihova želja, razumije se, bila je uvažena.

Partija se osjeća svuda. U III bataljonu je najjača, dok je u I bataljonu njen rad za sada najveći. U II bataljonu i pored otsustva (bolesti) sekretara bat. biroa stanje se popravlja.

U izvjesnim jedinicama zadržava se donekle sektaški stav prema ulasku novih članova u Partiju. Sastanci se održavaju redovno. Ja i drug sekretar, koji se skoro vratio sa kursa, sporazumno obilazimo jedinice i pružamo im pomoć, koju one vrlo rado primaju. Kritiku shvataju kao dobronamjerno. Interesovanje za politička i društvena pitanja jača, više kod intelektualaca i radnika i onih partijaca koji dolaze iz SKOJ-a. U štabu brigade do sada je postojala samo jedna jedinica (komandant, komesar, zamjenici, inform, oficir, politodjel, referent saniteta, intendant i pomoćnik referenta saniteta). Ovaj zadnji bio je privremeno u štabskoj jedinici. Sada se formira jedinica pri štabu, i mjesto pomoćnika saniteta biće tamo.

Kod drugova iz div. komiteta postoje neka gledišta po pitanju ustrojstva partijskih jedinica u štabovima brigada i Divizije, koja ne bi bila u saglasnosti sa dosadanjim gledanjem partije na to pitanje, niti pak sa vašom direktivom od 9-tog prošlog mj. (o formiranju Diviziskog komiteta), u kojoj se govori i o tome ko može biti član štabske jedinice. Želio bih da ponovo razjasnite to pitanje.

II. *Opšti politički rad:* U vezi konstituisanja A.V.N.O. Jugoslavije proveli smo širi rad radi objašnjenja istorijskog značaja postojanja ovog vijeća. Izvlačili smo pravilne zaključke iz samog tog fakta (temelji prave narodne vlasti, perspektive naše borbe). Nastojimo da ne ostane ni jedan partizan, koji ne bi bio upoznat sa Vijećem i njegovim funkcijama. Rezolucije su prorađivane na partijskim sastancima, dok je čitav list »Nar. Oslobođenje« čitan među svim partizanima. Ipak odgovorni drugovi ne sprovode dovoljno političku liniju među partizanima preko četnih sastanaka i drugim putem. Vijesti se sada redovno čitaju. Vodi se predizborna kampanja za nove narodno-oslobodilačke odbore.

Pored raskrinkavanja jugoslovenske vlade u Londonu pristupili smo i pitanju politike vodstva HSS-a. Vašu direktivu od 15-XII smo proradili. Brošura nam je dobro došla. Dali smo je na čitanje jedinicama i partizanima. Njeno objašnjenje ide na ovaj način: na sastanku cjelokupnog partijskog aktiva, kandidata i boljih SKOJ-evaca pojedinog bataljona čita se brošura, uz objašnjenje stavku po stavku čitave sadržine. Tim sastancima prisustvovaću ja kao i referent saniteta (Dr. Brodarec, koji je dobar poznavalac politike HSS-a) radi boljeg i detaljnijeg objašnjenja. U I bataljonu taj je posao već obavljen. Odgovorni drugovi čitače dalje brošuru u četama.

Kampanja protiv pljačke, pisanje u zidnim novinama o pljački, šale i vicevi na račun neodgovornog uzimanja stvari — urodili su plodom. Drugovi se u većini gnušaju pljačke kao nedostojne stvari. Na prvoj strani već sam naglasio da partizani ne uzimaju nijednu stvar na svoju ruku.

Dogodio se slučaj da je jednom partizanu, kao sprovodiocu, pobjegao jedan zarobljeni ustaški potpukovnik (partizan je spavao i ovaj mu je odnio oružje i partizanku)[3] Taj partizan je strijeljan pred čitavim strojem brigade uz političko objašnjenje same kazne. Objašnjenje razloga strijeljanja provedeno je kroz čitavu brigadu i kazna je dobro primljena. Drug komesar brigade, pri obilasku komesara četa i bataljona, govori redovno o političkoj situaciji i dužnostima partijskih pretstavnika u sadanjim prilikama.

Težnja za povratak kući kao i teško mirenje sa ostankom u vojsci kod jednog dijela novomobilisanih imperativno nam nalaže upornu i smišljenu polit, agitaciju i propagandu među njima. Partijci u tom pravcu rade, iako ne dovoljno. Idemo do blagog ismijavanja izvjesnih zabušantskih namjera, radi izolovanja i popravke onih, kod kojih se one ispoljavaju.

Ovih dana pristupićemo i održavanju dva predavanja: o liniji naše partije u nar. osi. borbi, i karakteru narod. osi. borbe na sadanjoj etapi razvitka, na isti način kao i kod objašnjenja uloge HSS-a (t.j. među istim drugovima).

III. *Kulturno-prosvjetni rad:* Rad po ovoj liniji se nastavlja i razvija. »Zidne novine« izlaze u svim bataljonima svakih 10 dana. Recitativne i pjevačke grupe postoje. III bataljon održao je za Novu godinu jednu uspjelu priredbu. I bataljon ima najaktivniji kulturno-prosvjetni odbor i najbolji pjevački hör. I bataljon sada piše članke za svoj list. Kod nas su sad tek gotovi članci o putu u Slavoniju. Brošura će biti poveća. Otpočećemo kroz koji dan sa održavanjem popularnih predavanja o Sovjetskom Savezu.

IV. *Rad po vojnim pitanjima:* Može se konstatovati da naša partija i komandna rukovodstva uklanjaju vojničke nedostatke u našim četama i bataljonima. U zadnjim akcijama (Graberje, Volinja, [Kostajnički] Majur oba puta, glavna pruga Z. — B.) naši borci pokazali su više umješnosti, snalaženja i organizovanosti nego ranije. Partizani su postali vrlo samouvjereni i ne plaše se skoro nikakvog zadatka.

V. *SKOJ:* S.K.O.J. se osjeća više kao organizacija nego ranije. S.K.O.J-evci su borci za pohvalu. Interesovanje za događaje kod njih je veliko. U zadnje vrijeme jače se angažuju za kulturno-prosvjetni rad. Tekući materijal daje im se re-

[3] **Odnosi se na kapu.**

dovno na čitanje. Otsustvo odgovornog druga po SKOJ-u u politodjelu čini da nijesmo mogli zadnjih dana ukazivati potrebnu pomoć u omladinskom radu.

VI. *Rad na terenu:* U posljednje vrijeme naša brigada ima stalno jednu istu bazu, odakle vrši pokrete i ide u akcije. Prema tome naši bataljoni nijesu u položaju da vrše veći polit, prosvjetni rad na terenu. Na Božić naš I bataljon je išao u susjedna hrvatska sela; zajedno sa njim išli smo drug politkomesar brigade i ja. Bili smo pripravili i program za jednu manju priredbu, ali ova nije izvedena. Govorili smo na skupu seljaka o političkoj situaciji i karakteru naše borbe. Sastanci su učinili da je kod ovih seljaka, do jučer ustaški orijentisanih, razbijeno nepovjerenje i strah u odnosu na našu vojsku. Drug komesar posjetio je još dva hrvatska sela (Letovance i , Madžare), gdje je održao političke razgovore.

Vaspitno teorijski rad: Iz »Istorije SKP(b)« prešli smo do sada I glavu. Kurs održavamo onako, kako smo vam već javili. Sada prelazimo na II glavu. U jedinicama »Istorija« se čita sa interesovanjem.

Drugovi iz O. K. Banije držaće jedan kratak niži kurs iz »Istorije« i smatraju da na isti trebaju doći i nekoliko naših partijaca. Kako odvajanje svakog partijca sa njegovog redovnog posla je za nas vrlo osjetljivo i pošto mi već obrađujemo »Istoriju«, to smo mišljenja da im drugove ne trebamo slati na pomenuti kurs. U koliko im pak (drugovima iz O. K.) bude trebala naša pomoć — za održavanje kojeg predavanja, mi ćemo je rado pružiti.

Namjeravamo da umnožimo za naše bataljone izvjesne brošure izašle u toku protekle godine.

»Istorije« koje ste nam obećali nijesmo još dobili.

Stanje na terenu:

Iz izjava i držanja novomobilisanih boraca, kao i iz razgovora sa seljacima kroz banovačka sela osjeća se kod jednog dijela naroda naročita politička logika: vole pomagati borbu, ali nemaju želju da u njoj direktno učestvuju. Omladina u ovom pogledu pravi izuzetak.

Pojavljuju se izvjesni politički štreberi iz redova bogatijih seljaka, koji žele da budu izabrani za odbornike novih narodno-oslobodilačkih odbora. U tu svrhu oni provode sistematsku agitaciju.

Na Novu godinu drug komesar brigade i ja prisustvovali smo savjetovanju narodno-oslobodilačkih odbora, kao i povjerenika iz pojedinih hrvatskih sela neoslobođenog dijela kotara kostajničkog (Trokut). Sastanak je bio političke prirode. Dru-

govima je sa naše strane prikazana politička situacija, s naročitim osvrtom na politiku vočstva HSS-a, i uloga i značaj naše narodno-oslobodilačke vojske. Možemo sa zadovoljstvom konstatovati da je naše prisustvo i istup na sastanku ostavilo željeni utisak.

U hrvatskim selima, na osnovu izvještaja sa tog sastanka, kao i prema podatcima sa kojima raspolažemo, osjeća se veliko previranje i mase pokazuju ogromno interesovanje za nas i našu borbu. Raniji pljačkaši izjavljuju, da bi rado vratili sve pljačkane stvari. Potrebno bi bilo da politički radnici na terenu prilikom sprovodenja partijskih direktiva i na osnovu vaše brošure umiju voditi računa o političkoj psihologiji onih hrvatskih seljaka, koji su donekle pod uticajem HSS-a, jer ta psihologija pretstavlja predmet za sebe.

Ovim završavamo naš izvještaj.

P. S. Naša brigada nosi naziv »V.[4] Gaćeše«, banijskog narodnog junaka koji ima lično možda najviše zasluga za ustanak na Baniji. On je bio i član naše partije. Smatramo s obzirom na njegove ogromne zasluge, njegovu nesebičnost i njegov heroizam, kao i zbog žive uspomene na njegovo ime u čitavoj Baniji, da bilo bi potrebno proglasiti ga *narodnim herojem.* To je gledište svih naših drugova kao i drugova iz O. K., a to pitanje sam ja prvi postavio u razgovoru sa drugovima. Drugovi iz Divizijskog komiteta dijele isto gledište. Mislim da je već sa njihove strane učinjen predlog u tom pravcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav.
Za Politodjel,
Savo Vukčević

[4] **Vasilja**

BR. 10

IZVESTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA 16. HRVATSKE (3. BANIJSKE) NOU BRIGADE OD 5. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O FORMIRANJU OVE BRIGADE I O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U NJOJ[1]

Izvještaj
Zamjenika polit, komesara 8. I. 1943[2]
XVI. Brigade VII. Divizije

CENTRALNOM KOMITETU HRVATSKE

27. XII. 1942. formirana je XVI. Brigada,[3] koja je ušla u sastav VII. Divizije I. Hrvatskog Korpusa. Brigada je formirana iz jednog bataljona VII. Brigade, jednog bataljona VIII. Brigade i Bataljona banijskog koji je bio u sastavu I. Ličke brigade[4] i tako Brigada ima tri bataljona sa ukupnim brojem ljudstva 548 i potpunim naoružanjem, bez teškog oružja.

Za komandni kadar predloženi su drugovi i to: za komandanta Brigade drug Hošteter Vojko, za vršioca dužnosti polit, komesara Brigade drug Uroš Slijepčević, za zamj. komandanta drug Milojevie Rade i za zamj. politkomesara drug Stanić Milan. Svi ostali članovi štaba još nisu predloženi i kako vidite štab nam nije još potpunjen.

Politička situacija na sektoru: kako je Brigada formirana u selu Klasnić na Baniji 27. XII. 1942 a krenuli smo sa Banije na Kordun 30. XII. 1942, iz tih razloga ne bi vam mogao ništa pisati o političkoj situaciji na Baniji. Prilikom putovanja kroz Vranograč sa Brigadom još uvijek se osjeća kod muslimanskog stanovništva strah i nepovjerenje prema Narodno-oslobodilačkoj vojsci, u razgovoru sa narodom dobio sam utisak da se u Vranograču vrlo slabo politički radi sa masama, mjesna partizanska straža ostavlja vrlo loš utisak kod masa a razlog je tomu po mom mišljenju što ta ista straža sve svoje slobodno

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H/4, 530—531.

[2] Vreme prijema izveštaja u CK KP Hrvatske.

[3] Na teritoriji Banije to je bila treća brigada po redu formiranja. Stoga se ona (postojala je istovremeno još jedna 16. hrvatska NO brigada — 2. slavonska, koja se nalazila u sastavu 4. slavonske NO divizije) naziva ponekad i 3. banijskom brigadom. Isto tako se i ostale dve brigade iz sastava 7. divizije 7. NOU i 8. NOU brigada ponekad nazivaju 1. banijskom i 2. banijskom NOU brigadom. (Vidi tom V, knj. 10, dok. 45).

[4] To je istovremeno bila i 1. hrvatska NOU brigada.

vreme sprovodi u kafanama u društvu većinom sa lumpproleterima kojih je priličan broj u Vranograču, a vrlo malo posvećuje pažnju ostalom stanovništvu; to najviše važi za komandira partizanske mjesne straže, kojemu nisam mogao saznati ime. Na daljnjem putu smo stigli u V. Kladušu 31. XII. 1942, t. j. na staru godinu, i tu je mjesna omladina priredila doček Nove godine, sa mješovitim programom uz koji smo i mi dodali nekoliko točaka, ali usijed svega toga program je bio vrlo mizeran, dobili smo utisak da je sve skupa slupano na brzu ruku i bez temeljitih priprema, tako da je sama priredba ostavila vrlo mučan utisak na prisutne. Također sam dobio utisak da je komandant mjesta drug Huška[5] vrlo neaktivan, prosto se osjeća i vidi da to nije onaj prijašnji agilni Huška; pošto smo bili vrlo kratko vreme u V. Kladuši, nisam mogao doći do zaključka što je tome razlog ali ipak mislim da mu partija u posljednje vreme nije dovoljno posvećivala pažnje.

I. 1943® stigli smo na Kordun, u sela Krstinja — Prisjeka — Klokoč, gdje smo se razmjestili po tim selima. Dolazeći u dodir sa narodom dobiva se utisak da je narod dosta siromašan i osjeća se prilično zamorenost kod naroda, sa partijskim i vanpartijskim organizacijama nismo još došli u vezu i ne bi mogli dati opširnije mišljenje o političkoj situaciji na selu.

Politička situacija u Brigadi: obzirom da je Brigada sastavljena iz više jedinica i da nije bio popunjen komandni kadar po bataljonima i četama, te smo u ovo vreme morali popunjavati i iznova otpočeti sa radom, mišljenja sam da politička svijest nije na dovoljnoj visini kako bi to moralo biti, razlog zašto je to tako mislim da je najviše taj što je većina boraca nanovo regrutovana.

Organizaciona situacija: I bataljon ima prilično sređeni rad u svojim jedinicama, u tome bataljonu ima 42 člana K.P., kandidata 32, S.K.O.J-a 65, i Partija ima priličan autoritet i kulturno-prosvjetni rad prilično organizovan, koji se pravilno razvija, izdaju zidne novine, održavaju analfabetske tečajeve, poseduju pjevački hor i diletantsku sekciju i organizovan rad po ćelijama, jedino još u tom bataljonu nedostaje obaveštajna služba, koju sad organizujemo.

II. Bataljon ima također prilično sređeni rad u bataljonu, ali ipak nije kao u I. bataljonu. U tom bataljonu ima 36 članova K. P., ali od toga na licu 18. Ostali su svi ranjeni i nalaze se u bolnici i na bolovanju, ovi koji su na licu to su većinom mladi članovi koji su u poslednje vreme primljeni u partiju. U ovom bataljonu politički rad i partijski rad bio je

[5] Huška Miljković. Opširnije o njemu vidi tom V, knj. 19, dok. br. 26, napomena br. 5.

[6] Treba da stoji: 1. I 1943.

dosta zanemaren, razlog je, kako smo gore napomenuli, slabi partijski kadar a i taj što je dugo vremena bataljon bio bez politkomesara; kandidata ima 17 i S.K.O.J-a 23, ali S.K.O.J. je bio vrlo slabo organizovan i usijed toga nije mogao pravilno da funkcionira, počelo se je sa kulturno-prosvjetnim radom sistematski i temeljito da radi. Jedina svijetla tačka u tom bataljonu jest ta [da] drugarice borci koje se nalaze u ovom bataljonu u svakom pogledu nose rekord, tako da imaju svoju čisto žensku bombašku grupu, kako pričaju drugovi, u borbi se ponašaju herojski, tako da zadivljuju sve drugove oko sebe a većinom su skojevke.

III. bataljon je i organizaciono i politički vrlo slab, to je mahom sve novi kadar, gdje nije bilo ni partije, koja je tek sada formirana i članova K. P. ima svega 14 i kandidata 5. S.K.O.J. se sada tek organizuje kao i sav drugi rad se nalazi u začetku.

Sada tek formiramo četu za vezu, u kojoj još nemamo partije ali ćemo nastojati da u što skorije vreme je uspostavimo.

Kako smo napomenuli, štab nam nije potpun, fali nam operativni oficir, obaveštajni i informativni oficir, sanitetski referent i politodjel, koji bi nam i te kako dobro došao. Mi u štabu održavamo redovito partijske sastanke i do sada smo se vrlo lepo slagali... Molim Vas upute o partijskom kadroviku pošto po tom pitanju nisam još nikad radio, i mišljenja o izvještaju, što nedostaje u njemu, da bi u buduće mogao dopuniti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prisjeka 5. I. 1943.

Zamj. politkomesara:
Stanić Milan[7]

[7] **Umro aprila 1943. od tifusa.**

BR. 11

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O POLITIČKOM RADU NA NOVOOSLOBOĐENOJ TERITORIJI[1]

VRHOVNOM ŠTABU

Drugu Marku[2]

Politički rad na novooslobođenoj teritoriji sektora na kome operiše naša divizija razvija se dosta dobro.[3] Na prostoru Skender Vakuf — Kotor Varoš i sela do Prnjavora izabrani su seoski N. O. odbori a i opštinski su u biranju ili su izabrani, u Kotor Varoši se vrše pripreme za izbor sreskog N. O. O. Obavešteni ste o našem velikom uspehu na Teslicu,[4] narod nas je dočekao sa velikim oduševljenjem, održali smo velik zbor i priredbu, uspostavili smo komandu mesta, trebali smo da održimo 3. o. m. konferenciju omladinsku ali smo sprečeni bombardovanjem i borbom koja se vodila između Teslica i Tešnja odnosno Doboja, ali ćemo je održati ovih dana i na konferenciji izabrati SKO-aktiv. Veliki broj omladine i radnika javlja se u N. O. vojsku i svakim danom se javlja.

Formirali smo partijsku ćeliju u Tesliću, tako sad imamo partijske jedinice u Sk. Vakufu od 5 čl., Maslovare 4 čl., Kotor Varoš 5 čl., Teslić 4 čl., srez prnjavorski: Vijačani 6 čl., Potočani 6 čl. Partijski rad je vrlo slab, drugovi su vrlo neiskusni koji rukovode a o novim drugovima primljenim u partiju i onima koji su kroz poslednje vreme bili pasivni i po strani da i ne govorimo. Prošli put sam tražio od vas[5] da se na ovaj sektor, t.j. u C. [entralnu] Bosnu, koja će kroz kratko vreme nadam se biti sva oslobođena, pošalje jedan iskusan stariji partijski rukovodilac koji bi držao čitav rad u svojim rukama i onemogućio da dođe do grešaka kojih je ovde bilo mnogo i vrlo krupnih a što je dovelo do toga da C. Bosna postane četnička baza.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5629 VI, 1—11 (43).

[2] Aleksandar Ranković

[5] Prva proleterska divizija je tada bila angažovana na prostoru Banja Luka — Prnjavor — izvorni deo r. Vrbanje.

*** Tom prilikom je zarobljeno preko 1.200 domobranskih vojnika i 38 oficira, među kojima i komandant garnizona (vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 4, 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177).**

[5] Odnosi se na Kljajićev izveštaj Centralnom komitetu KPJ od 16. decembra 1942 (vidi tom IX knj. 2, dok. br. 73).

Ja sam prošli put predložio druga Krajiškog Starog,[6] s obzirom da je on bio ovde i poznat je ovde, a i on poznaje dobro prilike koje su bile ovde, ovo i iz razloga što je Krajina sigurno naša, a najviše što ste vi tamo, pružate punu pomoć drugovima koji su tamo, tako da otsustvo druga na tom sektoru ne bi imalo posledica, a prisustvo istog druga na ovom sektoru značilo bi veliki politički dobitak, ili u koliko ima neki drugi drug sa odgovarajućim sposobnostima. Ako niko ne dođe, verujem da posle našeg odlaska sa ovoga sektora na drugi zadatak ovi drugovi koji su ovde neće moći odgovoriti zadatku.

U svim većim odnosno važnijim mestima uspostavljene su komande mesta a nameravamo da ovih dana uspostavimo komandu područja. Neophodno bi bilo potrebno da nam uputite uputstva za rad N.O.O., komandi mesta i područja, tako da sve ove ustanove imaju ta uputstva pri ruci.

U jedinicama nema nikakovih naročitih promena, ranije smo obavestili da smo Miladina[7] postavili za zam. komandanta Jakiću[8] ali smo od toga otstupili na intervenciju Štaba II Sandžačke brigade. Oni su obrazložili s tim da je načelnik njihovog Štaba Žarko,[9] koga smo mi hteli uzeti kod nas u Štab, vrlo dobar u akcijama i da se dobro slaže i dopunjuje sa Jakićem. Mi smo ovo usvojili i prema tome Miladin je kod nas na raspoloženju.

Primili smo postavljanje Jovana Popovića za saradnika »Borbe«. Prvoslava[10] smo zadržali do Jovanovog ozdravljenja. Nemamo još predlog za popunjavanje politodjela I. Brigade jer smo udaljeni od Štaba i Politodjela I. Brigade, pa se nismo uspeli još posavetovati o tome.

Pozdrav svima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6. I. 1943. Fića"

[6] **Đuro Pucar**
[7] **Miladin Ivanović**
[8] **Velimir Jakić. Tada je bio komandant 3. proleterske (sandžačke) brigade.**
• **Žarko Vidović**
io **Prvoslav Vasiljević**
" **Filip Kljajić**

BR. 12

IZVEŠTAJ ŠTABA 3. LIČKOG NOP ODREDA OD 6. JANUARA 1943. ŠTABU 1. KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O STANJU U OVOM ODREDU[1]

ŠTAB III. LIČKOG PARTIZANSKOG ODREDA
6-1-43
Br. 6.

ŠTABU I. KORPUSA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE

K. br. T-

Politička situacija u pozadini na sektoru koga drži ovaj Odred razvija se povoljno. Uspjesi naše vojske, kao i uspjesi Crvene armije i saveznika na istočnom i ostalim frontovima uvjetovali su kod naroda čvrstu vjeru u pobjedu i oslobođenje. Narod po svim selima usrdno potpomaže našu vojsku, koliko god to dozvoljavaju ekonomske snage pojedinaca. U selima oko Gračaca, koja su bila pod četničkim uticajima i gdje se vrši velika antičetnička kampanja, pokazuje se sklonost i simpatija prema narodno-oslobodilačkoj borbi, čemu je mnogo doprinio doticaj i ispravno ophođenje naše vojske prema stanovništvu, a s druge strane vijesti o povlačenju Talijana demoralisale su četnički nastrojene elemente i unijele među njih zabunu, čega je posljedica bila prelaženje na našu stranu većeg broja zavedenih ili prisilno mobilisanih četnika. U otočačkom kotaru naprotiv četnici su agresivni, moral kod njih nije pao. Iz Metka je također prebjegao [na našu stranu] izvjestan broj četnika, razvijena je široka antičetnička propaganda, ali od strane četničkih kolovođa preduzete su vrlo stroge mjere (nemogućnost izlaza iz žice itd.), tako da su im onemogućili daljnje prelaženje.

OPCE STANJE ODREDA:

Posljednjih desetak dana vršili smo reorganizaciju naših jedinica. To je bilo baš u vrijeme kad je Odred ostao bez komandanta[3] i kad su I. i II. Bataljon bili zauzeti u borbama sa

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1/17, k. 422.

[1] To je verovatno oznaka delovodnog protokola 1. korpusa pod kojom je ovaj izveštaj zaveden.

*** Reč je o Jovu Dragosavcu. On je poginuo krajem decembra 1942. nesrećnim slučajem u s. Vrepcu.**

snagama VI. Divizije, pa se posao odvijao dosta sporo i teško. Drug T.[4] Popović primio je dužnost 28 ov. mjeseca, i odmah je po naređenju Štaba Korpusa otišao na položaj prema Srbu, gdje se i sad nalazi, a da nije pravo ni upoznao stanje u Odredu. Prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske formirali smo od postojećih jedinica dva udarna bataljona. II. Eataljon, koji je držao položaje oko Gračaca, postao je I. Udarni. Pošto je ovaj Bataljon brojčano dosta velik, preostaće jedan dio boraca koji neće ući u sastav Udarnog bataljona. Taj preostatak imamo namjeru, prema mogućnosti, povećati i formirati nepotpuni bataljon, sa dvije čete, koji bi držao stare položaje, a Udarni bi stavili više u pokret.

IV. Bataljon je rasformiran. Jedna četa ovoga Bataljona ušla je u sastav II. Udarnog bataljona, jedan dio boraca uzet je za popunu I. čete I. Bataljona koja je također ušla u sastav II. Udarnog bataljona, a ostatak je raspoređen u I. i III. Bataljon. S tim bi Odred imau dva udarna i tri bataljona vezana za određeni sektor.

Najteži problem u Odredu, koji još nismo rešili u potpunosti, je nedostatak komandnog kadra, i to naročito nižeg, kako onih zaduženih po vojnoj tako i po političkoj liniji. Svi naši bataljoni, izuzev jednog dijela II. Bataljona (sada I. Udarni) su mladi, i postoje od prije par mjeseci. Svi komandni kadrovi su mladi rukovodioci, koje smo nanovo izdizali i osposobljavali. Uspjeh se pokazuje, ali nije još u potpunosti zadovoljio. Osim toga, organizovali smo kurs nižeg komandnog osoblja (vodnika i desetara). Taj kurs prošlo je polovina svega nižeg komandnog kadra u Odredu. Kurs je trajao mjesec dana. Ponovo će otpočeti za drugu polovinu komandnog kadra, ali ćemo ga nastojati skratiti.

U posljednje vrijeme naše jedinice su popunjavane odbjeglim četnicima. Najveći dio njih je ušao u sastav II. Bataljona (I. Udarni), a ostali dio, u jačini od jedne čete, bio je u sastavu IV. Bataljona. Prema novoj raspodjeli, oni su raspoređeni po svim bataljonima, a najveći dio nalazi se u I. Udarnom bataljonu, pošto je u njemu priličan broj starih partizana. Stupanjem ovih odbjeglih četnika u naše jedinice, skrenuta je pažnja, naročito politkomesarima, na način ophođenja i rada s njima. Na konferencijama bataljonskim, kao i četnim, ovo pitanje bilo je posebno pretresano, a pored toga ih je politkomesar Odreda sve obišao i održavao časove. Glavno težište rada s njima je raskrinkavanje četnika, Draže Mihailovića, tzv. jugoslavenske vlade u Londonu i upoznavanje sa linijom i ciljem naše borbe. Nastoji ih se što više sroditi sa našom borbom i par-

[4] **Tomica**

tizanskim načinom života i rada. Dosadašnji rezultati pokazuju da ih ima priličan broj koji su dobri, disciplinovani i spremni da iskreno učestvuju u borbi, dok ih ima i takvih, koji teže za kućama, stalno traže otsustvo, i gotovo se može zaključiti kao da žale za svojim prijašnjim načinom života, dakle, ovi se nisu još srodili sa vojskom i vojničkim životom. Preduzimljemo sve da se od njih stvore dobri partizani, a one kod kojih se ne pokažu pozitivni rezultati našega rada, slaćemo u brigade.

Pitanje sanitetske službe u Odredù, također, nije u potpunosti rešeno. Po formiranju Odreda uopće nismo imali bolničara. U dogovoru sa šefom saniteta Like,[5] poslali smo izvjestan broj drugova na kurs za bolničare. Ovi su se vratili u svoje jedinice, ali sanitetskog osoblja još nema dovoljan broj. Poslaćemo ponovo na bolničarski kurs još 20 drugova, kad budu postojale mogućnosti za izvođenje kurseva, odnosno kod šefa saniteta Like, na koga se obraćamo po tom pitanju. Isto tako, ne raspolažemo niti sa malo sanitetskog materijala.

I. BATALJON:

Bataljon je razbacan na vrlo širokom prostoru: od Ostrovice do Kika, s jedan kraj pruge, a s drugi kraj pruge: jedan vod se nalazi u Raduču, jedna četa u Divoselu, Čitluku i dijelu Počitelja, a jedna četa od dva voda u Smiljanu. Kao posljedica toga je nedovoljna kontrola nad radom nižeg komandnog kadra i nedovoljna pomoć (slučaj čete u Smiljanu), a osim toga gotovo se ne osjeća jedinstvenost ovog bataljona.

Ulaskom I. čete ovog bataljona u sastav II. Udarnog bataljona, koja je iako malena (oko 45 vojnika na licu) bila srž bataljona, vrijednost bataljona se znatno smanjila. Dok s jedne strane ima odličnih boraca, politički svijesnih i disciplinovanih (vod u Raduču). dotle ima takvih koji ni ne poznaju liniju Narodnooslobodilačke borbe, koji nisu prošli borbe i saživjeli se sa vojničkim životom (odbjegli četnici, novomobilisani). Za sada je najbolja u ovom bataljonu II. četa, samo što ona živi u vrlo teškim okolnostima u selima koja su ekonomski potpuno uništena (Divoselo, Čitluk). Ishrana ove čete je vrlo loša, uopće nemaju kruha. Hrane se pretežno krumpirom. Pokušali smo im organizovati ishranu iz sela s ovaj kraj pruge, ali uslijed velike preopterećenosti stanovništva (izbjeglice, vojska itd.), a s druge strane rizičnih prelaza preko pruge, nismo uspjeli. Obraćali smo se nekoliko puta na Komandu Ličkog područja za pomoć, ali bez uspjeha. Kod ostalih djelova bataljona ishrana je dobra. Organizovane su vojničke kuhinje, jede se dva puta dnevno, bar za jedan obrok dobiva se meso.

[5] **Vidi Arhiv VII, reg. br. 8—3, fc. 421 A, reg. br. 14—34, k. 1611 A.**

Infekcionih bolesti nema, izuzev svraba, prehlade i oronulosti, a tako je stanje i u ostalim jedinicama ovoga Odreda.

III. BATALJON:

Iz ovog bataljona jedna četa je otišla u sastav II. Udarnog bataljona, a donekle je nadopunjen preostatkom IV. Bataljona, među kojima ima izvjestan broj odbjeglih četnika.

Sto se tiče stanja u bataljonu, primjećeno je da disciplina nije na dostojnoj visini, odnosno da ima samovoljnih partizana, a postavljenjem kontrolnih pitanja ustanovljeno je da svi nisu načisto ni sa ciljem naše borbe. Tako jedan partizan iz ovog bataljona nije umio odgovoriti politkomesaru Odreda na pitanje: »Za što se bore partizani?« Jedan drugi partizan je pitao politkomesara bataljona, po održanom času o rukovodećoj ulozi K. P. u Narodno-oslobodilačkoj borbi: »Kako to da K. P. rukovodi borbom kad je moj brat bio član K. P., a nije ništa znao o dizanju ustanka?« Uslijed nedovoljne kontrole i ukazivanja pomoći nižem komandnom kadru, ni on nije zadovoljio u potpunosti. Njihov autoritet nije u dovoljnoj mjeri izdignut, desetari se gotovo ni ne osjećaju.

Povodom svega toga održato je posljednjih deset dana nekoliko konferencija štapskih, bataljonskih, a i čitavog komandnog kadra po četama, gdje su sva ta pitanja detaljno pretresana, i date upute za budući rad.

I. UDARNI BATALJON:

(dosada II. Bataljon)

Partizani ovog bataljona su jednim djelom stari i politički svjesni partizani, a drugim djelom odbjegli četnici. Borci su prilično očeličeni u borbama, a i odbjegli četnici učestvovali su u borbama, i to protiv četnika. Koliko se dosada moglo vidjeti, partizani ovog bataljona pokazuju ispravno držanje i ophođenje kako prema starešinama, tako i prema civilnom stanovništvu. Njihova svijest je na visini, prekršaji po liniji Narodno-oslobodilačke borbe ne dešavaju se.

Disciplina, borbeni moral i borbena sposobnost partizana je dobra, komandni kadar uživa potrebni autoritet.

Bataljon drži položaj u D. Tiškovcu. Ishrana se vrši iz okolnih sela. Partizani jedu dva puta dnevno, nisu gladni, iako je snabdjevanje u ovom kraju dosta teško.

O obliku nove jedinice koja se stvori od preostatka partizana ovog bataljona i njenim svojstvima daćemo podatke u idućem izvještaju, pošto se nalazi u toku formiranja.

II. UDARNI BATALJON:

Sastavljen je od 1. čete I. Bataljona. popunjene borcima iz IV. Bataljona, jedne kombinirane čete iz bivšeg IV. Bataljona i 2. čete III. Bataljona.

Partizani ovog bataljona su većinom omladinci, sposobni za pokret, a osim toga kao omladinci podesni da se od njih izgrade dobri partizani. Potrebno im je omogućiti učestvovanje u akcijama, pošto ih ima priličan broj koji još nikako nisu bili u borbi. Komandni kadrovi bataljona su također mladi, nanovo izdizani, naročito politički radnici. Potrebna im je obilna i svestrana pomoć za njihovu izgradnju i osposobljavanje. Bataljon drži položaj prema Srbskom Klancu. Za sada još ne učestvuje u akcijama, ispituju se mogućnosti za to. Ishrana bataljona vrši se preko komande mjesta Srb. Hrana se sprema na vojničkoj kuhinji, samo je nedostatak u soli.

Kako se iz priloženog pregleda obuće i odjeće vidi, stanje u Odredu je dosta slabo po tom pitanju. Naročiti je nedostatak u obući i vešu. Za ove stvari je poteškoća zbog toga što nemamo mogućnosti nabavke, dok ostale stvari dobivamo i postepeno se snabdjevamo preko masovnih organizacija sa kojima najtješnje sarađujemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Stevo Maoduš

Komandant:
SI. otsutan

Napomena: Izvještaj ranije nismo mogli dostaviti, pošto se ovih posljednjih dana vršilo reorganiziranje i pregrupisavanje snaga Odreda, pa potrebni podaci nisu mogli da stignu zbog prevelike udaljenosti bataljona. Ovo se u buduće neće dogoditi.

Operativni izvještaj, brojno stanje i naoružanje Odreda, kao i nedostaci u ovom izvještaju biće dostavljeni najhitnije što bude moguće.

Politkomesar:
Stevo Maoduš

P. S. U prilogu dostavlja se pregled nacionalnog i socijalnog sastava i političke pripadnosti, i pregled stanja obuće i odjeće u Odredu.®

S. F. — S. N.

Polit, komesar:
Stevo Maoduš

[6] **Te preglede Redakcija nije pronašla.**

BR. 13

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 7. JANUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA O INTENZIVIRANJU POLITIČKOG RADA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Komesarijat
Dana 7. I. 1943.

POLITIČKIM KOMESARIMA XII., XVI. i XVII. NARODNO--OSLOBODILACKE BRIGADE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Tok Voćinske akcije,[2] kao što smo unapred predvidjeli, dao nam je mogućnost da uočimo niz nedostataka koji vladaju u našim jedinicama po vojničkoj i političkoj liniji. U toku akcije ispoljio se vrlo veliki nedostatak rada političkih komesara, vidjelo se da ukoliko je i bilo rada, taj rad nije bio usmjeren u jednome cilju i radio po jednom određenom planu. Vidjelo, se da i politički i prosvjetni rad nije bio usmjeren u onome pravcu gdje je morao biti a taj je da sav politički i prosvjetni rad služi jednome osnovnome — dobiti sa što manje žrtava bitku. Vidjelo se da politički rad nije bio stalan, da nije bio intenzivan, naime sve više se ispoljavalo da se politički rad svodi na rad samo na mahove a nije uporan i svakodnevan. To je jedna strana rada, a druga je da borce politički toliko osvjesti, i da u svakoj novonastaloj situaciji ostanu čvrstog političkog ubeđenja, nepokolebivo dosljedni uz liniju narodno-oslobodilačke borbe, kojom rukovodi naša Komunistička partija.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/19, k. 407 A.

*** Borba za Voćin je otpočela'5. januara 1943. izjutra. U napadu su učestvovale sve jedinice 4. divizije, s tim što je na neprijateljsko uporište direktno napadala glavnina 12. NOU brigade, dok su ostali njeni delovi, kao i 16 i 17. brigada, zasedama obezbedivali napad. U uporištu su se branile jedna satnija ustaša i jedna bojna 5. pješačke pukovnije 1. gorskog zdruga. One su se bile utvrdile na dominantnim položajima iznad samog Voćina.**

Posle prvih juriša, koji nisu doneli očekivane rezultate, uporište je okruženo. Povremene borbe vođene su sve do 11. januara izjutra, kada je neprijatelj delimično uspeo da se prodorom izvuče iz okruženja. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 11, 30, 44, 45 i 80).

Nedostatci nedovoljnog pa u stanovitoj mjeri i pogrešnoga rada političkih komesara odrazili su se u Voćinskoj akciji promatrajući rad štaba XII. Brigade, rad štabova bataljona a posebno rad II. i IV. bataljona ove Brigade. Vidjelo se da politički komesari nisu srediti stanje u svojim jedinicama, dakle, oni nisu odgovorili dužnosti sa kojom su zaduženi. Borcima su održani govori, oduševljenje za akciju bilo je veće nego inače. No tu je gotovo i prestao politički rad ili ako ga je bilo on je bio potpuno pogrešan u tome smislu što su se komesari izgubili u dužnostima koje na njih ne spadaju. Politički delegati nisu se uopće osjećali u bitci. Jedan politički komesar čete, umjesto da hitno i na najbolji način organizuje dati mu zadatak, iznosio je protiv izvođenja toga zadatka mnoge argumente koji su uostalom bili neopravdani. Vi drugovi morate razumjeti da se jednom za uvijek i nepovratno ima prekinuti sa ovakovim trulim demokratizmom. O naredbi se ne diskutuje nego samo toliko kako da se što bolje izvede. Izvještaji koji su stizali sa položaja govorili su samo o vojničkom stanju, o tome šta su jedinice poduzele protiv neprijatelja i kako su uspjele, a ni jedne riječi nije bilo što rade politički komesari. Nije bilo slučaja da je četni politički komesar održao pa makar i najkraći sastanak sa političkim delegatima i dao im instrukcije. Dok su komandiri četa išli stalno do svojih drugova, vodnika i desetara, davali im instrukcije i savjete, jedan politički komesar čete stajao je u zaklonu nepomičan. Razumljivo je da takav politički komesar u ovoj bitci manje je koristan od običnog borca. Takav je postupak nedopustiv. On je kažnjiv iz razloga što komesar ne vrši dužnost sa kojom je zadužen. Iz ove akcije se vrlo dobro vidi koji su nedostaci političkih komesara. Vidjelo se da politički komesari bataljona i brigada nisu znali gdje da prebace svoje težište rada. Politički komesari bataljona nisu u dovoljnoj mjeri na političke komesare četa prenijeli iskustva iz prvašnjih borba. Vidi se da je potrebno političke komesare i bataljona i četa učiti i tehničkoj organizaciji rada, jer nije dovoljno samo govoriti da se radi, nego i kako da se radi. Tako se vidjelo da u toku prvoga dana borbe oko Turskoga grada[3] borcima nije održan govor o značaju bitke itd. Reklo se da je bilo nemoguće pozvati sve borce u zaklon i održati im govor. Znači da komesari četa nisu mogli potpomoći naredbe komandira četa, da njihov politički rad nije mogao u toj situaciji da dođe do izražaja, t.j. da nisu mogli da rade. Međutim to je neispravno, jer je bilo moguće proći od grupice do grupice boraca, održati im kratke govore, ohrabriti, uputiti, potpomoći naredbe komandira.

[3] **Uzvišenje (ćuvik) iznad Voćina. Njega je neprijatelj bio jako utvrdio.**

Prvenstveno je dužnost političkih komesara bataljona da pažljivo promatraju rad politkoma u četi, da vide razvoj svakog pojedinog, da otkrivaju nove sposobne drugove, da se staraju da rad bude svakodnevan i intenzivan, da se za politički i prosvjetni rad, za agitaciju i propagandu treba iskoristiti svaki slobodan trenutak. Oni trebaju da održavaju što češće sastanke sa politkomesarima i polit, delegatima a ne da to bude slučajno viđenje. Opći plan rada u okviru brigade izradiće drugovi polit, komesari brigada, oni će organizovati materijal za prosvjetni i politički rad, oni će davati upute za agitaciju i propagandu itd.

Svi drugovi politički komesari treba da uoče propuste i nedostatke rada. Na sastancima i savjetovanjima doći ćemo do saznanja koje su greške i odakle one dolaze, po uzrocima ćemo lupnuti i tada neće biti teško izaći iz ovakovog stanja.

II.

U zadnje vrijeme dogodio se jedan značajan momenat u općoj političkoj situaciji koji je za nas važan. Nastala je kriza u izdajničkoj izbjegličkoj jugoslovenskoj vladi u Londonu. Prvo Kosanović[4] i Subašić[5] a zatim još neki izašli su iz vlade Slobodana Jovanovića. Ta kriza u vezi je sa ogromnim porastom snaga narodno-oslobodilačke borbe, čiji rast eto ima za posljedicu da se reakcija pod njenim pritiskom razbija. Kriza izbjegličke vlade manifestacija je kako dobrim političkim putem idemo, kako su naše političke snage snažne. Karakteristično je da izmećar Draža Mihailović ostaje i dalje ministar vojni u ovako suženoj vladi. Izbjeglička vlada vjerovatno će sada prema saveznicima Engl, i Amer. pokazati svoj pravi lik a taj je da je saveznik ne snaga napretka nego snaga sila osovine, da je saveznik fašizma. To treba rastumačiti partizanima u vezi sa stvaranjem Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja i našim stavom nepriznavanje te vlade.

III.

Mi smo već djelomično proveli mobilizaciju omladine na našem oslobođenom teritoriju. Tempo i opseg mobilizacije nas ne zadovoljava jer nam je cilj opća mobilizacija i u hrvatskim i u srpskim krajevima. U vezi s time primaćemo u boračke jedinice žene. Zato treba vi drugovi politički komesari da odmah pristupite objašnjenju: 1. uloge žene uopće u današnjoj borbi i 2. značenja žene posebno u boračkim jedinicama. Na sastanci-

[4] **Sava Kosanović**
[5] **Ivan Subašić**

ma sa partizanima morate organizovano razbiti predrasude u tome pogledu. Nemojte da vam se dogodi da cjelu kampanju po tome pitanju rastegnete i razvodnite. Zadatak je da se postigne ispravno i istinito mišljenje po ovome pitanju, naročito kod rukovodećih drugova, koji u tome pogledu daleko više griješe nego drugovi borci. Radite brzo i temeljito, tako da se ulazak žena u boračke jedinice poklopi upravo sa već razbitim predrasudama. Napominjemo da je nedopustivo da drugovi rukovodioci vode diskusiju da li su žene sposobne za boračke jedinice ili ne, da li je to potrebno ili nije, jer praksa je pokazala u drugim krajevima kako su to dobri drugovi, mnogo puta divni borci. Baš je dužnost rukovodećih da prekinu svojim često puta vrlo gadnim mišljenjima o ženi borcu.

IV.

Upozoravamo vas na tako značajne događaje kao što je ofanziva našeg najmilijeg saveznika Crvene armije. Nemojte da to prođe nezapaženo u redovima boraca i naroda. Spojite to sa oslobađanjem naših drugova crvenoarmejaca i daje vam se prilika da koristeći ofanzivu i ovo oslobađanje organizovano na sastancima ispunite zadatke iz plana rada po pitanju bratstva naših naroda i naroda Sovjetskog Saveza, značaj Crvene armije, značaj narodno-oslobodilačke borbe itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Jefto Šašić

BR. 14

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 4. HRVATSKE (1. KORDUNAŠKE) NOU BRIGADE OD 7. JANUARA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KARLOVAC O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI[1]

7. I. 1943. g.
Izvještaj o radu

OKRUŽNOM KOMITETU K. P. H. KARLOVAC

Politička svjest partizana naše brigade[2] je na dosta visokom nivou. Mnoge nezdrave pojave koje su se primjećivale kod boraca naše brigade uspjeli smo mnogo toga da otklonimo. Naša brigada dobila je ponovno zadatak da pređe u Zumberak i da u zajednici sa XIII Proleterskom udarnom brigadom očisti neprijateljske posade u Zumberku. Mi smo borce za ovaj put politički i vojnički pripremili, ukazivali im kako treba da se odnose spram civilnom stanovništvu. U tom pogledu mi smo zaista mnogo napredovali, naši borci kuda god dođu srdačno se odnose spram stanovništva, tumače stanovništvu o ciljevima naše borbe i o potrebi zajedničke borbe srpskog i hrvatskog naroda protiv okupatora i domaćih izdajica. Samo stanovništvo se čak čudi kako svi naši borci govore o situaciji na frontu i o političkoj situaciji u svijetu i kod nas i kažu kako naši neprijateljski vojnici[3] uopšte nemaju pojma o ničemu i ne znadu niti govoriti, a niti znadu zašto se bore. Narod u mjestima kuda smo mi prolazili upravo je oduševljen kada vidi ovakovu snagu i zaista toliko voli partizane da kad odlazimo iz pojedinih mjesta narod pita kada ćemo opet doći, jer se i boji da ne bi iza nas došli Talijani ili ustaše. Narod se više uopšte ne boji partizana, već se boji fašističke reakcije koja dođe nakon našeg odlaska. Na našem prolazu kroz Bosiljevo i Vukovu Goricu usput smo održali zbor u prosvjetnom domu u Bosiljevu gdje su govorili naši drugovi komesari. Zbor je otvorio član H. S. S.-a, taj zbor je zaista odlično uspio. Na tom zboru se zaista manifestovalo jedinstvo naših naroda u borbi protiv okupatora. Poslije završenih govora i kulturnog programa nastavilo se je sa igrankom, sve staro i mlado igralo je i

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/8, k. 830.**
[2] **Reč je o 4. hrvatskoj (1. kordunaškoj) brigadi 8. NOU divizije.**
[3] **Misli se na izdajnike naše zemlje koji su se stavili u službu okupatora.**

pjevalo naše partizanske pjesme tako da je zaista ta priredba ostala u dubokom sjećanju kod naših boraca a i sam narod je bio oduševljen. Naši borci kada su doznali da ćemo ići u Zumberak i da će voditi akcije u zajednici sa Proleterskom brigadom bili su zaista počašćeni time što se opet našoj brigadi povjerava taj veliki zadatak, što će se moći takmičiti sa jednom od naših najboljih jedinica, XIII Proleterskom udarnom brigadom. Nekoji drugovi koji zaista nijesu bili sposobni da idu na taj put, iako smo ih mi htjeli ostaviti na Kordunu, nijesu htjeli da ostanu iza svoje jedinice, već su energično tražili da idu sa nama. Tako imamo jednoga od naših najboljih boraca koji je već 4 puta ranjen, uvjek se javljao za bombaša, iako mu još posljednje rane nijesu zarasle on nije htio da ostane iza svoje jedinice, u svom džepu nosi parčad od bombe koju mu je liječnik izvadio a u leđima nosi metak koji je ostao u njemu. Ovaj drug jest vodnik 2 čete 1 bataljona, a zove se Đuro Čiča. Isto tako treba istaknuti komandanta 4 bataljona IV brigade druga Kljajića Miloša,[4] koji je teže ranjen u obadvije noge u našoj akciji na Ozalj,[5] iako mu još nisu rane zarasle on je primio bataljon i sa njime rukovodio u akcijama. U našoj posljednoj akciji na Krašić,[6] gdje smo do nogu potukli dvije ustaške bojne, naš 4 bataljon sa svojim hrabrim komandantom na čelu bio je na osiguranju prema Karlovcu. Za vrijeme akcije neprijatelj je tri puta pokušavao da se probije do opsjednute posade u Krašiću, ali nije uspio jer je bio odbijen od našeg 4 bataljona. Za vrijeme borbe drug Kljajić Miloš, komandant ovog bataljona, bio je opet lakše ranjen, ali iako ranjen ostao je sa svojim bataljonom i rukovodio daljnjim operacijama sve do završetka akcije. Ja sam uvjeren da se zaista pred našu brigadu danas mogu postaviti i najteži vojni zadatci, da naša brigada može da se tuče ma bilo gdje, naši borci su toliko politički svjesni da će sa voljom ići tamo gdje se za to ukaže potreba pa makar to bilo baš na bilo koju granicu.

Borbenost naših boraca jest odlična. U posljednim akcijama u kojima je učestvovala naša brigada konstatovalo se je da su naši borci i u tom pogledu pošli mnogo napred. Naši borci u posljednim akcijama su pokazali mnogo više prodornosti, a i upornosti negoli prije. Naročito je tome mnogo doprinesao rad, odnosno bataljonske i četne konferencije, gdje se poslije svake akcije iznijelo pred komandni kadar, a i pred same borce, sve manjkavosti iz pojedinih akcija, tako da se je iza tih konferencija vidio rapidan napredak u izvođenju pojedinih akcija i sa

[4] Poginuo jula 1944. kod sela Kordića, u Zumberku, kao komandant 1. brigade 8. NOU divizije.

[5] Vidi tom V, knj. 10, dok. br. 99 i 132, knj. U, dok. br. 1 i 5.

[6] Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 1, 3, 4, 5, 15 i 17.

manje gubitaka. Naši borci imaju puno povjerenja u svoj komandni kadar i sva naređenja izvršavaju se bez pogovora. Naš komandni kadar uživa veliko povjerenje kod boraca. Mnogo je tome doprinjelo ispravljanje prijašnjih nedostataka gdje se naš komandni kadar gubio[7] i nisu drugovi komandiri i komandanti vodili dovoljno računa o rukovođenju sa svojim jedinicama. Naročito u našoj posljednjoj akciji u Krašiću naše komandno osoblje pokazalo se kao stvarni rukovodioc svojih jedinica i u tom pogledu vidilo se da naše komandno osoblje savesnije izvršava svoje zadatke ...

Sto se tiče same vojne organizacije naše brigade u tom pogledu stojimo odlično. Brigada ima četiri pješadiska bataljona, u formiranju je mitraljeski bataljon, imamo također tehničku četu u koju ulaze telefonisti, mineri i pontoneri. Prebacivanje preko rijeke za nas više ne predstavlja nikakov problem. Mi smo 1300 ljudi, 60 konja, 2 topa i sa svom ostalom spremom prebacili preko Kupe za 4 sata. Zadatak koji je dobila naša brigada za mobilizaciju Hrvata u partizanske redove nije se izvršilo u potpunosti, mali broj drugova došao je u našu brigadu, jer većina ostaje u jedinicama koje operišu na tom terenu i vole da budu bliže svojih kuća, a i mi dolazimo na teren gdje postoje partizanske jedinice koje vrše mobilizaciju na svom terenu. U našoj brigadi imademo desetak ustaša,[8] nekoji su prebjegli sami sa oružjem bez borbe, nekoji su zarobljeni u toku same borbe i izrazili želju da će ostati u partizanima. Isto tako imade domobrana a i nekoliko četnika koji su prebjegli od neprijatelja u naše redove. U našoj akciji kod Krašića bili su ustaše, odnosno sada naši drugovi, vrlo aktivni u uništavanju i hvatanju ustaške posade koja se razbježala. U našoj brigadi dosada nije se moglo primjetiti neprijateljski raspoloženih elemenata ...

Partijski rad u našoj brigadi odvija se normalno, održavaju se redovito sastanci dvaputa tjedno, jedan po dnevnim pitanjima, a jedan teoretski, a kada se ukaže prilika i vremena drugovi uče partijski materijal i ostali propagandni materijal. Velikih teškoća imamo u tome što naša brigada stalno krstari, a osim toga mnogo puta nema ni osvetljenja da bi se mogli održati večernji sastanci i da se proučava materijal. Najveća oskudica osjeća se u kadrovima, jer nam najviše u akcijama ginu ili budu ranjeni članovi K. P.

Rad sa Skojem u našoj brigadi isto tako teče normalno, održavaju se sastanci i proučava se dobiveni materijal. Jedino

[7] **Smisao je: nije se dovoljno snalazio.**

[8] **Reč je o vojnim obveznicima NDH koje su ustaše upisale u svoje spiskove i nasilno mobilisale.**

još uvjek nisu date direktive o radu sa Skojem, a dosadašnje direktive su povučene od P. K. Skoja.

Naši skojevci su zaista najbolji vojnici, po disciplini i izvršavanju naređenja viših štabova služe primjeru.

Agitacija i propaganda u našoj brigadi nije još dala željene rezultate. Naša brigada izdaje svoj list »Napred«, taj list jest dosta dobar, ali nismo postigli još to da u njemu zaista surađuju borci naše brigade. Na prolazu kroz mjesta svuda se pišu naše parole. Po bataljonima imamo pjevačke zborove koji pjevaju naše borbene partizanske pjesme, na našim priredbama pjeva hor naše brigade, ali nam fali jedan stručnjak koji bi znao naučiti pravilno horske pjesme i recitacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav:
Sekretar:
Vlado Novaković

BR. 15

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 8. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE KRAŠICA I O POLITIČKOM RADU NA TERENU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N. O V. I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
broj 4/43
dne 8. siječnja 1943.

POLITKOMESARU N. O. V. i P. O. HRVATSKE

Komesarski izvještaj

Z u m b e r a k :

Od kada je neprijatelj napustio Oštre, Begovo Brdo i Prekrižje[2] još više je porastao moral kod boraca XIII. U. P. Brigade.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 1474.**

[2] **Sela Oštre, Begovo Brdo, Gornje i Donje Prekrižje, napustila je 33. ustaška pripremna bojna 24. i 25. decembra 1942. pod pritiskom 13. proleterske brigade »Rade Končar«. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 10, dok. br. 92 i 154, knj. 11, dok. br. 7, 9 i 15).**

Svakog dana tražili su akciju protiv ustaša. Pružila im se prilika da 28. XII. 1942. gone ustaše iz Željezna. Ustaše su se povlačile, a naši borci ih na bjegu tukli. Napuštanjem Željezna od ustaša, mi smo dobili jedno važno uporište na cesti Samobor — Krašić i time proširili slobodni teritorij Zumberka. Narod je ovu vješt sa veseljem prihvatio i divio se našim borcima kako neprestano gone ustaše iz Zumberka. Još veće veselje zavladalo je kod boraca XIII. Brigade kad su doznali da dolaze topovi. Pravile su se razne kombinacije. Za vrijeme od 28. do 31. XII. održali smo konferenciju komesara, njihovih zamjenika i delegata u XIII. Brigadi. Tu smo raspravljali organizaciona i vojnička pitanja Brigade i podvukli smjernice političkog rada komesara i delegata. Moral boraca i komandnog kadra je odličan. U zadnje vrijeme mnogo se radi u prosvjetnom i odgojnom pogledu sa Brigadom... Omladinci koji su polazili vojno-politički kurs (Zumberčani) tražili su da idu u Brigadu, a ne u terensku četu. Tako je Brigada ojačala za 64 borca.

Cim je stigla IV. Brigada, odmah smo pristupili izradi plana za zajedničke akcije.[3] Odlučili smo se da napadnemo Krašić. 1. siječnja 43. god. krenule su obje brigade, prema rasporedu koji je naveden u operativnom izvještaju, na izvršenje povjerenog zadatka. Visoki snijeg koji je netom pao, nije ništa smetao naše borce da sa veseljem kreću prema Krašiću iako znajući da će ostati cijelu noć, a možda i koji dan na položaju. Svi su borci vrlo dobro raspoloženi. Ne zna se da li je bolje raspoloženje kod XIII. ili IV. Brigade.

Prehrana boraca u zadnje vrijeme mnogo je lakša jer narod nakon naših uspjeha sve više voli partizane i daje im prema svojim mogućnostima dobru i obilnu hranu. Kad smo se približili selima oko Krašića, u mnogim kućama žene su pekle meso, muškarci nosili vino i častili našu vojsku. Oni su već imali prilike vidjeti partizane i dobro se s njima upoznati. Kad su se čuli prvi hitci, nakon kratkog vremena dolazili su prvi izvještaji koji su jasno potvrđivali da će neprijatelj biti uništen. Ispaljene su bile i dvije topovske granate, što je silno odjeknulo kod naših boraca i podiglo ofanzivni duh.

Borba u Krašiću bila je vrlo teška, ali unatoč toga neprijatelj je ipak morao sagnuti šiju. To se najbolje vidi po tome, što je na našoj strani bilo preko 60 ranjenih i 40 mrtvih dru-

[3] **Brigada je stigla na Zumberak 30. decembra 1942. Istoga dana je u Stabu 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske održano vojno-političko savetovanje sa komandama 4. udarne (1. kordunaške) i 13. proleterske brigade »Rade Končar«. Odlučeno je da se oslobodi Krašić i u tu svrhu je formiran Operativni štab, koji su sačinjavali: Petar Kleut (komandant 4. NOU brigade), kao komandant, i Marko Belinić (politički komesar 2. operativne zone), kao politički komesar. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 10, dok. br. 99.**

gova. A na strani neprijatelja bilo je oko 200 mrtvih i 323 zarobljena bandita. Vidi se to i po pljenu koji je naveden u operativnom izvještaju.

Borba se je vodila čitavu noć od 1. na 2. siječnja i nastavila se kroz cio 2. siječanj.[4] Ovakvih boraca, ovakve vojske kao što su ove dvije brigade historija sigurno ne poznaje. Pod najtežim uslovima, po brisanom prostoru kuda je neprijatelj tukao iz bacača mina i mitraljeza, oni su se neumorno i neustrašivo privlačili neprijateljskim položajima. Padne jedan drug ranjen, drugi mrtav, jedni ga izvlače pod neprijateljskom vatrom, a drugi hrabro nastupaju prema Krašiću. Ranjeni drugovi od XIII. Brigade nisu jaukali, nego su pjevali svojim borcima sve dotle dok nisu bili odvedeni u pozadinu.

Istih je slučajeva bilo i kod IV. Brigade, gdje je komandant bataljona bio ranjen i ostao dalje na položaju. Izvještaji koje smo primali stalno su glasili: »Nema te sile koju mi danas ne bi slomili«. Unatoč toga što je bilo mnogo mrtvih na našoj strani i ranjenih drugova, pa i kretanje velikih kolona seljačkih kola, koja su prevozila naše ranjenike do bolnice, nije to ništa djelovalo na moral naših boraca, već naprotiv ovo je upravo kod njih izazvalo još veću upornost i borbenost, vapijući svi za osvetom neprijatelju koji nam je oduzeo tako dragocjene i voljene naše drugove. Baš to je bilo tragično za neprijatelja što nam je nanio visoke gubitke. Oko 11 sati prije podne došao je jedan drug u naš štab i plače, govorio je: »Vidio sam na svoje oči kako su nam zaklali ustaše dva druga, nećemo prestati pa makar izginuli svi do posljednjega dok ne osvetimo krv naših drugova«. Ovakvih primjera susretali smo gotovo na svakom mjestu.

Kad su naše jedinice ušle u Krašić, po Krašiću je tekla ustaška krv. Osam kilometara uz cestu od Krašića do Brlenića ležao je ustaški leš do leša. Vidjele se razmrskane glave ustaških razbojnika. Ravnica oko Krašića bila je prekrivena sa leševima ustaša, a na snijegu vidjeli su se dugački tragovi krvi. Snijeg oko Krašića bio je sav crn od dima eksplodiranih mina. Tko nije vidio ovu sliku oko Krašića, teško će si zamisliti kako je to izgledalo nakon završene borbe. Svuda je bilo ustaških leševa. Pred zgradama, po dvorištima, na ulici i po polju.

Ustaše su se borili do posljednjeg metka, a nisu za njima mnogo zaostajali ni domobrani. Kad smo ih pozivali na predaju, njihov odgovor je bio da nam majku staljinsku i inače dobacivali kojekakve pogrdne riječi. Isto tako, stalno su dovikivali: dok je njima na ramenu glava nećemo ući u Krašić. Ali kad su naši borci pod najtežim uslovima osvojili crkvu Sv. Ivana, u kojoj se je pred našim očima pružio najgadniji prizor, jer smo

[4] Opširnije o rasporedu jedinica i toku borbe vidi tom V, knj. 10, dok. br. 99, knj. 11, dok. br. 1, 3, 4, 5, 15 i 17.

vidjeli ljudske izmetine i slamu, tako da je ličila na sve samo ne na crkvu, neprijatelj je počeo gubiti glavu i bježao je na sve strane, tražeći da se probije kroz obruč, kojeg su stegli naši borci oko Krašića. Na bijegu oni su bili uništavani i hvatani živi. Seljaci su nas u Krašiću sa zaprepašćenjem gledali. Znali su da je bilo mnogo ustaša u Krašiću i čudili se kako smo ih mogli slomiti. Oko 2 sata poslije podne, sa svih strana naše jedinice kretale su prema Krašiću. Istovremeno, primali smo izvještaje od susjeda, gdje su pokušali Talijani i ustaše probiti se iz Karlovca do Krašića. Oni su čak upotrebljavali bacače plamena protiv naše vojske, ali im to sve nije pomoglo, jer su time još više izazvali otpor naših boraca. I odatle stizavali su izvještaji: ma kakva sila došla, mi ćemo je slomiti. U međuvremenu stigli su izvještaji iz Kalja, da je neprijatelj pobjegao prema Samoboru. Ustaše su prije svog bjega iz Kalja govorili, da je nastupio preokret. Bili su potpuno demoralizirani.

Naročito valja istaknuti držanje boraca Proleterske brigade, koji su pod najtežim uslovima izvlačili svoje ranjene drugove i njihovo oružje. Veliku ljubav pokazali su za svoje borce i naše dragocjeno oružje. Vidjelo se pojedine drugove kako [izvlače] oružje od ranjenika, ma da su pri tome mnogi i sami zaglavili. Isto je potrebno istaknuti držanje Omladinskog i IV. bataljona IV. Brigade, kao i sam štab ove brigade, koji je na čelu sa svojim marljivim komesarom[5] također vodio borbu protiv ustaša, kad su ovi pokušali da se probiju do sela gdje se nalazio njihov štab.

Kad smo ušli u Krašić, komesari dali su se odmah na posao, da stupe u kontakt sa seljacima. Neumorno su tumačili našu borbu i događaje u Krašiću. Niti jedan pojam nije ostao neobjašnjen, sve je bilo objašnjeno i pravilno shvaćeno od samog seljaštva.

3. siječnja održali smo pred crkvom skupštinu. Na skupštini sakupilo se oko 300 seljaka, koji su pažljivo saslušali naša izlaganja i odobravali našu političku liniju. Mi smo im govorili o političkim prilikama i doživljaju našeg naroda, kao i o vojničkim i političkim prilikama u svijetu. Ujedno smo im objasnili izdajničko držanje londonske vlade, Mačeka i drugih neprijateljskih elemenata našeg naroda. Za vrijeme skupštine da bi im naš uspjeh bio što više slikovit i jasan, izveli smo kolonu zarobljenih ustaša i domobrana da prodefilira kraj crkve.

Ljudi su se čudom pitali kako smo mogli ovoliko ustaša živih pohvatati. Govorili su, da im je sada jasno da nas ne može nitko pobjediti.

[5] Politički komesar 4. hrvatske (1. kordunaške) NOU brigade bio je tada Mile Martinović. Poginuo je, nesrećnim slučajem kod Krstinje 1944, kao član Okružnog NOO-a za Kordun.

Mnogi od uhvaćenih ustaša sakrivali su se po štalama i svinjcima, gdje su ih naši borci čupali van i vodili u zarobljenički logor. Bilo je takvih slučajeva da su mnogi od ustaša i poslije njihovog sloma davali otpor. Tako na pr. jedan njihov mitraljezac pucao je 2 dana poslije njihovog sloma po jednom našem vodniku. Jasno, da je bio uhvaćen.

6. o. mj. kulturna sekcija Proleterske brigade održala je priredbu u »Vatrogasnom domu.« Priredba je bila vrlo dobro posiećena. Na toj priredbi, mi smo također govorili o općim prilikama u svijetu i u zemlji. Veliko oduševljenje vidjelo se kod naroda, koji je naša izlaganja u cijelosti sa odobravanjem prihvatio. Ljudi su se naročito obradovali kad smo im saopćili da se na čelu našeg Vrhovnog štaba nalazi hrvatski sin. Tražili su da drug Tito dođe u Krašić. Klicalo se Nacionalno-oslobodilačkoj fronti Hrvatske, Glavnom štabu Hrvatske, drugu Titu, Vrhovnom štabu i bratskom ruskom narodu. Raspoloženje bilo je mnogo bolje nego na prvoj skupštini.

Naši partizani sad sjede u Krašiću, kod električne rasvjete i radio-aparata. Seljaci ih dobro hrane. Imade mesa i kobasica, a na mnogim mjestima i bjelog kruha. Pored ostalog i vino Piju-

Poslije skupštine u Krašiću, vodili smo ustaše u Sošice. 4. o. mj. najprije bio je svečani pogreb naših palih boraca. Masa svijeta prisustvovala je ovom pogrebu. Nakon pogreba izveli smo kolonu ustaških zarobljenika, da prodefilira pored sakupljenog svijeta. Ljudi su bili tako naelektrizirani da su ih htjeli javno linčovati, što im ipak nismo dozvolili. Mnoge žene plačući dolazile su pred nas i tražile, da će one same batinama ubijati ustaše. Sakupio se uglavnom svijet iz cijelog Zumberka, a naročito oni, čiji su domovi popaljeni. Mi smo tom prilikom održali skupštinu. Ovo je bila jedna od najživljih seljačkih skupština.

Mi smo, po zahtjevu naroda, iako to nije bio jedan od glavnih razloga, većinu ustaša likvidirali. Likvidirali smo ih radi toga, jer su nam kroz mjesec dana baš ovi isti ustaše nanijeli dosta gubitaka, šta više, oni su 19. pr. mj. provalili u selo Plavci i Visoče, gdje su zapalili nekoliko seoskih kuća. Osim ovoga, dobili smo točne podatke o onima koji su bili palikuće i koljači. 192 ustaše likvidirali smo, a ostalo uputili smo djelomično kućama a nešto ih zadržali u partizanima. U partizanima zadržali smo one, za koje smo dobili točne podatke da nisu razbojnici, a bili su primorani, pa neki čak i slučajno uhvaćeni i natjerani u ustaše. Od domobrana, također smo ih 26 likvidirali. Likvidirali smo one koji su bili na groblju i zaklali

nam 2 partizana, a jednog vodili po Krašiću i tukli. 28 domobrana dobrovoljno javilo se za partizane, a 26 smo ih zadržali sami.

Za vrijeme akcije sanitetska služba vrlo dobro je funkcionisala. Svakom ranjeniku pružena je pravovremeno pomoć, a isto tako brzo se je radilo na evakuaciji mrtvih i ranjenih boraca.

Naša bolnica imade sada oko 180 ranjenika. Za naše prilike ovo je ogroman broj. Nemamo dovoljno liječnika i ostalog stručnog osoblja. Ali život u bolnici, nakon što smo imenovali upravu, mnogo je bolji nego prije. Komesar bolnice mnogo se stara za razne kulturne priredbe i predavanja, što kod ranjenika pobuđuje zadovoljstvo i simpatije prema njihovim štabovima. Prehrana bolesnih drugova momentalno je dosta dobra. Preko masovnih organizacija skuplja se potrebna hrana i pere veš za naše ranjene borce.

Sa mobilizacijom nastavljamo i dalje. U slijedećem izvještaju navest ćemo vam točan broj mobilisanih omladinaca. Sa mobilizacijom nastavili smo u općinama Sošice, Vivodina a otpočećemo i u općini Krašić, Sv. Jana i Kalje.

U Krašiću uspostavili smo Komandu mjesta. Za komandanta mjesta imenovali smo druga Milašinčić Grgu.

Ovom prilikom potrebno je da u vezi sa akcijom na Krašić istaknemo dobro držanje komesara IV. Brigade i zamjenika komandanta XIII. Proleterske brigade.® Listu za pohvalu ostalih boraca dostavit ćemo vam naknadno.

Iz Kalnika i Moslavine nismo primili izvještaj. Poslali smo tamo jednog od naših oficira da ispita stanje tih odreda i uspostavi vezu s nama. Poznato nam je jedino to, da se Kalnički odred povukao na Bilo-goru, kuda je pratio oslobođene crvenoarmejske oficire do Vrhovnog štaba.

Povodom uspjelih akcija u Zumberku izdali smo letak kojeg vam u prilogu dostavljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:[7]

' Zamenik komandanta 13. proleterske brigade »Rade Končar« tada je bio Milan Zeželj.

[7] Politički komesar 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske bio je Marko Belinić. On je ujedno tada vršio i dužnost komandanta te zone (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 99, knj. 11, dok. br. 15).

BR. 16

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. HRVATSKE (SLAVONSKE) NO DIVIZIJE OD 8. JANUARA 1943. PARTIJSKIM RUKOVODIOCIMA BRIGADA O PRIPREMAMA ZA IZBORE ORGANA NARODNE VLASTI[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Komesarijat
Dana 8. I. 1943.

ZAMJENICIMA POLITIČKIH KOMESARA XII., XVI. i XVII. NARODNO-OSLOBODILAČKE BRIGADE HRVATSKE

Dragi drugovi,

kako još nije obrazovan divizijski partijski komitet u čiji sastav ulaze zamjenici političkih komesara brigada kao i komesar divizije, pa prema tome nije ni izabran sekretar toga komiteta, koji bi pred Partijom bio odgovoran za cjelokupni rad partijskih organizacija u okviru divizije, to vam umjesto njega poslali smo »Značaj izbora za narodno-oslobodilačke odbore«, kao i dopise »Kotarskim i okružnim komitetima« koje je uputilo Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srijem.[2] Posebno vam naglašavamo još i mi kolika je važnost izbora i da je dužnost svih partijskih organizacija u okviru divizije da dadu maksimum od sebe za te izbore. To konkretno u našim uslovima znači da ne smije biti ni jednoga člana Partije koji neće biti temeljito upoznat sa ta dva dopisa. No pri tome se ne smije da stane. Ne smije biti ni jednog partizana koji neće biti upoznat sa značajem izbora za narodno-oslobodilačke odbore. Rad se treba organizovati tako da komesari kao i članovi Partije u selima gdje borave dogovore se sa tamošnjim partijskim organizacijama u koliko ih ima ili onim partijskim organizacijama koje su zadužene sa tim selom, da se upoznaju sa prilikama u selu, da zajedno vi sa ostalim antifašističkim organizacijama učestvujete svom svojom snagom u kampanji za izbore. Vi ćete biti ti koji ćete ispisati parole po zidovima. Po dva do tri druga treba da odlaze na večernje sastanke i svaki neka uzme po

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/19, k. 907 A.**

[s] **Ti dopisi su izrađeni na osnovu poznatih septembarskih naredbi Vrhovnog štaba i članaka Veselina Masleše (vidi tom II, knj. 6, dok. br. 3, 8 i 23).**

neku temu kako se to govori u raspisu i o njoj treba da govori. Dakle, rad u selima gdje boravite i selima [koja] su vam na domaku, ukoliko nisu to sela našeg oslobođenog teritorija, treba da i tamo govorite o značaju izbora, da im ukažete na tu važnu činjenicu, da se prvi put na teritoriju oslobođenom našim oružjem provode pravi narodni demokratski izbori, gdje imaju pravo svi da biraju i budu birani, bez obzira da li je muško ili žensko, a koji su navršili 18 godina.

Isto tako neka se sastanu partijske jedinice i temeljito prouče oba raspisa pa neka partizanima bude jasan značaj tih izbora. Naglasiti da će i oni učestvovati u izborima, da će birati i biti birani.

O svemu učinjenom po ovome obavjestite nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:[3]

BR. 17

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 6. NOU DIVIZIJE OD 8. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA[1]

PARTIJSKI KOMITET VI. DIVIZIJE
N. O. V. HRVATSKE
8 januara 1943 godine

16. I. 1943[2]

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Izvještavam vas o našem savjetovanju kojeg smo održali na dan 2 januara 1943 godine. Na našem savjetovanju bile su zastupljene part. organizacije I., II. i IX. brigade ove divizije i pretstavnici iz ćelija štaba VI. divizije. Prisutan je bio i sekretar O. K. K. P. H. za Liku.[3] Prisutnih članova na savjeto-

[5] **Jefto Sašić**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov snimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/153—154.**

[2] **Vreme prijema izveštaja u Centralnom komitetu KP Hrvatske.**

[5] **Jakov Blažević**

vanju bilo je oko 75. Konferencija je počela ujutro oko 9 časova i trajala je 12 časova, tj. do 9 časova naveče.

Rad i stanje part. organizacije po brigadama ustanovljen je sljedeći: Po izvještajima drugova iz I. brigade, sekretara part. organizacije I. brigade, članova bataljonskih biroa i sekretara četnih ćelija konstatovano je da part. organizacije u ovoj brigadi nisu osigurale pravilno rukovodstvo naše partije u vojsci. Na osnovu konkretnih primjera koje su izlagali drugovi iz I. brigade nije se u toj brigadi shvatilo partiju kao rukovodeću silu u vojsci, što očituje po tome da nije bio pravilan odnos između samih članova štaba u brigadi i po bataljonima, nisu se održavali redovni sastanci i direktive naše partije nisu sprovađane dovoljno u život. Dalje nije se uspjelo omasoviti našu partiju iako je za to postojalo dovoljnih uslova u brigadi.

Rad part. organizacija u II. brigadi, a po izveštaju drugova iz brigade, članova biroa i sekretara četnih ćelija izgledao bi ovakav: Konstatovano je da part. organizacije, iako ne sve, nisu održavale redovne sastanke, kao napr. ćelija štaba brigade, što sam i dao u svom izvještaju II. brigade; dalje vrlo malo se proučavao kolektivno partijski materijal, naročito direktivni članci kao napr. iz Borbe[4] i pojedine brošure koje su dobivane. Više se čitalo pojedinačno, što se i odrazilo na našim organizacijama i članovima partije slabo shvatanje i poznavanje izdatih direktiva. Najveći propust ove part. organizacije uočen je u tome, što part. organizacije II. brigade nisu uspjele omasoviti partiju u mnogo većem broju, što se je na savjetovanju pokazalo da postoje svi uslovi za to.

Rad part. organizacije u IX. brigadi bio je sljedeći: Uočeno je da part. organizacije u toj brigadi u posljednje vrijeme imale su vidljivih rezultata u pogledu omasovljenja partije i da su organizacioni rad partije postavili na čvršće temelje nego što je bio prije. Po izvještaju drugova nedostatak je bio u tome, što se je partijski rad kao napr. pomoć od ćelije štaba brigade i polit, odjela davala po nekim bataljonima mnogo više, dok su pojedine organizacije u bataljonima izostajale i slabije politički stajale.

Rad ćelije štaba divizije po izveštaju drugova bio je sljedeći: Sama harmonija između članova te ćelije dobra je i organizacija napreduje. Na političkom polju rada pokazalo se je vidljivih rezultata, kao napr. organizirali su agitprop VI. divizije koji izdaje divizijski list »Lička Divizija i dva puta nedeljno radio vijesti za ove jedinice u Diviziji. Nadalje izdali su jedan broj brošure »Partizanski komandant i čast starješina«, koje

[4] **Odnosi se na list »Borba«, organ KPJ.**

vam je mislim i dostavljeno na pregled, i jedan broj brošure »Put k slobodi«.

Po vojnom radu, tj. samim izvođenjem akcija uočeno je da ćelija štaba divizije jedno izvjesno vreme nije bila naročito aktivna a to je dolaskom u Liku, iz razloga što su predviđene akcije bile vrlo teške s obzirom na jaka utvrđenja od strane neprijatelja. Kao konkretnu pomoć za popraviti stanje u I. brigadi poduzeli smo sljedeće:

Komandanta te brigade druga Stevu Opsenicu predložila je divizijska ćelija za viši oficirski kurs . . . nadalje poslata su tamo četiri druga dobrih komunista, vojnici i rukovodioci, jedan za v. d. komandanta brigade, drug Lazo Radaković, do sada zamjenik komandanta II. brigade, drugi za zamjenika komandanta brigade, drug Bubalo Rade, do sada oficir u štabu divizije, treći za komesara I. bataljona »Marko Orešković«, drug Pejinović Nikica, do sada zamjenik politkomesara IV. bataljona, i četvrti, drug Grubišić Jovo, za politkomesara jednog bataljona, do sada politkomesar III. ličkog odreda. Pored toga od strane divizije poslati su za pomoć toj brigadi drug Mićun Sakić, dosadašnji komandant II. brigade,[5] drug Babić Petar, v. d. komesara II. brigade,[6] i to na rad za jedno izvjesno vrijeme dok se ne sredi samo stanje u brigadi.

Na našem sastanku divizijskog komiteta ukazano je drugu sekretaru part. organizacije I. brigade da treba mnogo više rada i posla uložiti te da se uoče svi nedostaci i poprave po kojima se dosad grešilo u toj brigadi. . .

Da bi se otklonili nedostaci part. organizacije u II. brigadi učinjeno je sljedeće:

Izdata je direktiva od strane divizijskog komiteta da sve part. organizacije u ovoj brigadi počnu što aktivnijim radom na upoznavanju dobrih boraca te uvlačenjem istih u vanpartijske organizacije kao kandidate, SKOJ i simpatizerske kružoke a u tim organizacijama posvetiti im najveću pažnju za podizanje teoretske izgradnje i uvlačenje što veći broj dobrih boraca u našu partiju. Nadalje izdate su direktive za što bolje i detaljnije proučavanje partijskog materijala i održavanje redovnih i što češćih sastanaka u part. organizacijama. Također pojačati kontrolu i davati što veću pomoć nižim rukovodstvima i organizacijama.

[5] Mićun Šakić je tada bio načelnik Štaba 1. korpusa NOV i PO Hrvatske, a komandant 2. hrvatske (2. ličke) NOU brigade je bio Miloš Uzelac (vidi dok. br. 18 i tom IX, knj. 2. dok. br. 93).

[6] Petar Babić nije tada bio vršilac dužnosti političkog komesara 2. hrvatske NOU brigade, već se nalazio u Štabu 6. NOU divizije, a politički komesar te brigade je bio Đuro Stanković (vidi tom IX, knj. 2, dok. br. 93).

Uslovi za omasovljenje naše partije u ovoj brigadi postoje i pristupili smo intenzivnom radu.

Za što uspešniji rad part. organizacije u IX brigadi poduzeto je sljedeće:

Data su uputstva preko sekretara part. organizacije da se izjednači pomoć i kontrola nižim partijskim rukovodstvima i organizacijama te da se pristupi omasovljenju naše partije u IX. brigadi. Uslovi za omasovljenje naše partije postoje u svim brigadama i pristupili smo tome radu.

Na dan 6 ov. m. naš divizijski komitet održao je svoj sastanak gdje su imali dnevni red po sljedećem:

1. Izraditi okružnicu za part. organizacije ove divizije koja bi imala ovakav sadržaj: istaći uspjehe u radu part. organizacija, pokazati nedostatke u samom radu, i dati buduće zadaće našim organizacijama. Okružnica će biti gotova oko 12 ov. m., što ćemo vam je i poslati.

2. Podnošenje izvještaja o stanju i radu po brigadama. Ustanovljeno je da u ovo posljednje vrijeme stanje part. rada i uopšte po brigadama ima uspjeha po svim sektorima.

3. Budući plan rada.

Pod tu tačku donešen je zaključak sljedeći: do 12 ov. m. izraditi rezoluciju (okružnicu) koju ćemo zajednički dobro proučiti, poslati vama na uviđaj i onda detaljno je razrađivati po bataljonskim biroima i četnim ćelijama. Pojačati pomoć od strane part. organizacija brigada bataljonskim biroima i četnim ćelijama i vršiti što češće kontrolu.

Naš sastanak divizijskog komiteta biti će sljedeći 12 ov. m., te ću vam poslije javiti stanje i rad part. organizacija, također u idućem izvještaju dobiti ćete tačan nacionalno-socijalni sastav članova part. organizacija u VI. diviziji.

Dragi drugovi, dobio sam jedan dopis od drugova iz C.K. K. P. J. i nešto part. materijala i to preko jednog druga iz polit. odjela I. brigade ove divizije koji je bio nedavno u mjestu Bihaću. U dopisu drugovi naglašuju da im malo šaljemo dopisa, tj. članaka za naš list Borbu i traže da što više članaka šaljemo te da održavamo što tješnje veze sa njima. Ne znam da li bi bio ispravan postupak kada bi mi neposredno slali dopis za Borbu a da ga ne šaljemo preko C. K. K. P. H., zato vas molim da me o ovome obavjestite. U tom pogledu mi smo već preduzeli da u svakom štabu brigade i svakom bataljonu odredimo po jednog druga koji će sakupljati članke koje ćemo slati agit-propu VI. divizije a po vašem odobrenju i uredništvu Borbe.

Dragi drugovi, u našoj brigadi, tj. u svim brigadama nalazi se priličan broj drugarica koje se bore s puškom u ruci, a ne

znamo da li je potrebna njihova organizacija AFZ u vojsci ili da drugarice odilaze na sastanke u pozadinske organizacije AFŽ na onome terenu gdje se nalazimo, zato vas molim o ovome mi pošaljite detaljna obrazloženja za njihov rad u vojsci.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:
Simo Mrda

BR. 18

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 6. NOU DIVIZIJE OD 9. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U OVOJ DIVIZIJI[1]

STAB VI. DIVIZIJE N. O. V. HRVATSKE
P. Broj 2/43
9-1-1943

10 1 43
K A A ao
A„ 4/4J

Politički
izvještaj

POLITKOMESARU I. KORPUSA N. O. V. HRVATSKE

Od zadnjeg izvještaja pa do danas divizija se nalazila na odmoru. Stab divizije je iskoristio to vrijeme za sređivanje administracije i vršio pripreme za pretstojeću operaciju. Nažalost svi su izgledi da ćemo ovu operaciju morati odložiti zbog hrđavog vremena. Naš daljnji boravak na ovome sektoru nema izgleda, bar za sada, da će donijeti neke značajnije vojničke koristi. Izvještaji naše obavještajne službe govore da je u Gračac došlo 300 crnokošuljaša i da imaju za zadatak da ostanu na samoj stanici. No bez obzira na odlazak Talijana mišljenja sam da Gračac neće biti prepušten isključivo četnicima. Zbog toga mislim da bi bilo najbolje izvršiti sada napad na četnike. Moje je mišljenje da bi trebalo iskoristiti taj momenat što su

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12/1—20, k. 420 A. Datum u desnom gornjem uglu dokumenta označava vreme kada je izveštaj primljen u Stabu 1. korpusa NOV Hrvatske.**

Talijani samo na stanici koja je udaljena dva i po do tri kilometra od samog grada, dakle neka naročita pomoć od strane samih Talijana ne bi bila efikasna, a trebalo bi iskoristiti i to što su četnici još nesređeni. Pokušaću da ubjedim ostale članove Štaba u to i da pripremimo tu operaciju. Operacija možda i ne bi uspjela u cijelosti, ali ja vjerujem da bismo mi uspjeli zauzeti samo mjesto i nanijeti ogromne udarce talijanskim slugama. Uslova za zarobljavanje većeg plijena u Lici mi nemamo nego jedino u otočačkom kotaru i u zapadnoj Lici, a sve dok ne likvidiramo ova uporišta ne možemo se micati odavde. Na ovome sektoru, kao što znadete, svaka operacija nosi nam ogromne žrtve, a pitanje daljne mobilizacije kod nas je veliki problem. Dobrovoljaca više nema.

Na agitaciono-propagandnom polju učinili smo slijedeće: a) izišao je list »Lička divizija«, koji smo otposlali po brigadama i izvještaji nam stižu da je dobro primljen među vojnicima; b) otpočeo je novi kurs vodnih delegata i komesara četa. Prisustvovao sam otvaranju, odnosno säm sam ga otvorio i istakao slušaocima značaj i važnost ovoga kursa. Juče je (8 ov. mj.) održao predavanje drug komandant[2] o zadatcima starješine; c) izdali smo dva letka: jedan upućen Srbima, a drugi Hrvatima.

U kulturno-prosvjetnom pogledu učinili smo slijedeće: a) drugovi iz agitpropa otišli su po brigadama da organizuju, a tamo gdje postoje da ih pokrenu za rad, kulturno-prosvjetne odbore. Odbori će biti rukovodioci cjelokupnog kulturno-prosvjetnog rada u bataljonu. Naravno uz stalnu pomoć agitpropa divizije, polit, odjela po brigadama i komesara brigade; b) naša diletantska grupa »Pastir Kostja« održala je niz priredaba u jedinicama i pozadini. Borcima se naročito dopada jedan komad koji su spremili sami drugovi iz diletantske grupe, a posvećen je antipljačkaškoj kampanji. Može se reći da ovakvi komadi dobro i odgojno djeluju na borce.

Iz izvještaja koje sam primio od komesara brigada vidim da su pristupili provođenju u život mojih uputa koje sam im dao po pitanju agitaciono-propagandnog rada. Izvještaji govore da je način planskog rada znatno bolji i iz toga razloga što se komesari brigada osjećaju obavezni provoditi ga u život. Nastaviću sa ovakvim načinom rada. Obzirom da se u zadnje vrijeme javlja sve više oskudica u ishrani i to u jednoj zabrinjavajućoj formi, to ću dati upute politkomesarima da razviju kampanju među borcima za veće razumjevanje općeg ekonomskog stanja naše pozadine. Naime u zadnje vrijeme kod boraca javlja se pojava da bezobzirno traže neko izobilje. Dočim

[2] **Komandant 6. NOU divizije tada je bio Srećko Manola.**

u pozadini ide se u drugu krajnost, pa se ne daje ni ono što bi se moglo dati. Tu igra glavnu ulogu stvarno oskudica, a pomalo i to što je neposredna opasnost od neprijatelja malo otklonjena. U tom smislu daću upute politkomesarima za rad i u pozadini.

Brigade su za vrijeme odmora učinile slijedeće:

I. Brigada: U nizu sastanaka koje je održao komesar brigade i komesari bataljona po četama pred borce je iznijeto stanje u brigadi. Naime borcima je rečeno da je brigada najslabija u diviziji i da se od njih traži kao i od svih starješina maksimum požrtvovnosti, pa da brigada korakne napred. Ovi sastanci dali su vrlo dobrih rezultata. Nekim od ovih sastanaka prisustvovao je načelnik našega štaba[3] i moj pomoćnik.[4] Njihovo mišljenje je da će brigada brzo prebroditi krizu u koju je dovedena.

Politodjel pokrenuo se je na posao. Od praznog pričanja, bar po izvještaju komesara, drugovi su prišli konkretnom radu i sada se više nalaze među vojnicima. Jedan od njih otišao je prije desetak dana na Antifašistički kongres.[5] Sad se vratio, ali je bolestan, tako da je polit, odjel krnj.

II. Brigada: Stab ove brigade naređenjem štaba divizije premjestio je izvjestan broj naoružanih i nenaoružanih boraca u I. i IX. Brigadu. Tako da je brojno stanje i naoružanje ove brigade se smanjilo. Novi komandant[6] držao je jedan sastanak komandanata bataljona i komandira četa. Ovom sastanku prisustvovao je i zamjenik komesara brigade.[7] Njegov utisak je da će novi komandant odgovoriti svome zadatku. Izvršen je izvjestan razmještaj starješinskog kadra.

Politkomesar[8] održao je konferenciju sa komesarima bataljona i proučio s njima članak »Za bolji agitaciono-propagandni rad«. Komesari bataljona i četa održavali su niz konferencija po četama i bataljonima. Pred stroj su izvođeni oni borci koji su se ogriješili, t.j. oni koji su pljačkali. Svima je ukazano na sramotu koju su nanijeli ovi borci čitavoj jedinici.

[5] Mićun.Šakić

[1] Tada nisu postojali pomoćnici političkih komesara divizija. Ovde se, verovatno, misli na sekretara Divizijskog komiteta. Tu dužnost je vršio Simo Mrda, zamenik političkog komesara 2. brigade.

[5] Odnosi se na Prvi kongres Antifašističke omladine Jugoslavije, koji je održan od 27. do 29. decembra 1942. u Bihaću.

[6] Komandant 2. hrvatske (2. ličke) NOU brigade tada je bio Miloš Uzelac (Mile).

[7] Simo Mrda

[8] Đuro Stanković

Borcima je čitana brošura o reakcionarnom vodstvu HSS-a. Mnogi od boraca nisu znali gotovo ništa o HSS-u. Komcntarisan je stav Subašića[9] i Kosanovića.[10] Borci su ovako reagirali: »Došlo im tvrdo. Vide propast one vlade, pa sad prilaze k nama«. Iz izvještaja ne mogu da vidim kako su komesari ovo pitanje objasnili borcima.

Jedan dio boraca ove brigade smješten je u hrvatsko selo. Tamo ih je narod nevjerovatno zavolio i stvarno ih srdačno prima u svoje kuće i daje im sve što može. Starješinski kadar ove brigade ulaže dosta truda da brigada i nadalje ostane najbolja jedinica u diviziji u svakom pogledu.

IX. Brigada: Stab brigade je razmjestio izvjestan broj svjesnih i boljih boraca iz ostalih bataljona u I. bataljon, koji je do sada bio najslabiji. Iz izvještaja koji mi je poslao komesar[11] vidim da se i komesar počeo baviti izvjesnim problemima. On je dao pismene upute komesarima bataljona kako da organizuju kulturno-prosvjetni rad kao i upute što treba sve obuhvatiti pri pisanju izvještaja.

Starješinski kadar ove brigade u zadnjih sedam dana održao je najveći broj konferencija i sastanaka u čitavoj diviziji. Kod ovih drugova osjeća se jedna pozitivna strana da žele stvoriti od njihove jedinice najbolju brigadu u diviziji. U tom pogledu mnogo im pomažu i drugovi iz polit, odjela.

Rad na kulturno-prosvjetnom polju u ovoj brigadi znatno je poboljšan. U mnogim bataljonima već su stvoreni kulturno-prosvjetni odbori i diletantske grupe. Analfabetski tečajevi rade uveliko i lijep broj ima drugova koji su naučili čitati i pisati.

Baterija i četa pratećih oruđa šalju vrlo slabe izvještaje i rad unutar ovih jedinica nije na naročitoj visini, naročito u bateriji, bez ikakvog sistema i plana. Komesar prateće čete više se bavi održavanjem konferencija i zborova u pozadini. Poslao sam svoga pomoćnika da obiđe i jednu i drugu jedinicu i da organizuje politički rad i kulturno-prosvjetni život. Iz ostalih jedinica biće premješteni neki svjesniji borci, tako da se olakša i samim komesarima, jer su oni jedini politički svjesni u tim jedinicama.

Kao što sam vam u uvodu napomenuo, pitanje ishrane i obuće je kod nas jedan veliki problem. Jedinice se nalaze u glavnom u gračačkom kotaru, a djelimično se snabdijevaju iz koreničkog i donjolapačkog kotara. Količina hrane koja je predviđena od strane Vrhovnog štaba za Ličane je nedovoljna. A da bi nesreća bila još veća borci ne dobijaju ni to što je

[9] **dr Ivan Subašić**
[10] **Sava Kosanović**
[11] **Milan Basta**

predviđeno. Evo već dva dana kako borci dobijaju prosječno 10 grama mesa i takav hljeb koji se ne može jesti. Obzirom da će ovdje sada zavijati snegovi i da će prevoz hrane biti sve teži, to bi bilo potrebno da Komanda područja počne već sada misliti o tome kako će snabdjevati vojsku. Mi smo prisiljeni da tražimo već danas da nam se izdaje hrana iz magacina. Obuća je takva da u prestojeću operaciju II. Brigada ne može da povede više od 800 boraca, a 500 mora ostati kod kuće, jer stvarno ne mogu ići, jer su potpuno bosi. Mi smo se obratili A. F. 2-u i Komandi područja, no nema izgleda da će oni to pitanje brzo i uspješno riješiti.

Zdravstveno stanje znatno se je popravilo. Mnogo manje ima svrabljivih. U tom pogledu referent saniteta[12] učinio je dosta, ali mi nemamo referenta saniteta po brigadama. Naime, samo u jednoj brigadi imamo studenta medicine i to druge godine. Uslijed toga referent saniteta pri štabu divizije preopterećen je.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
R.[13] Žigić

(M. P.)

STAB I. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
K. Br. 4/43
10/1-1943 g.

[12] **dr Slavica Očko-Cetković**
[13] **Rade**

BR. 19

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 14. HRVATSKE BRIGADE 5. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 9. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

11. I. 1943[2]

SEKRETAR XIV. N. O. BRIGADE HRVATSKE
Dne 9. I. 1943 god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Od kako je partijski rad u brigadi organizaciono postavljen osjeća se napredak u radu partijskih jedinica i pojedinih partijaca. Sav rad u brigadi podjeljen je također tako da je pored redovnih dužnosti svaki partijac zadužen po jednom sektoru i na taj način uspjelo se veliki dio partizana obuhvatiti i zainteresirati za politički rad, te prema tome i postići kontrolu nad partizanima. Stalnim ukazivanjem na svakodnevne nedostatke i propuste također se je mnogo uspjelo popraviti stanje u pojedinim bataljonima i prikazati drugovima najveću važnost takvog rada. U cijelom tom radu do sada se nije postiglo dovoljno uspjeha iako se mnogo radi, ali taj rad ide vrlo sporo i ne zadovoljava s obzirom na razvitak naše borbe i savladavanje zadataka koji su pred nama.

Od posljednjeg izvještaja primljena su dva nova člana, tako da u brigadi ima 81 partijac. U brigadi imade 13 partijskih jedinica jer je mitraljeska četa podjeljena po bataljonima i tako su partijci razvrstani po pojedinim partijskim jedinicama u bataljonu.

Radni sastanci održavaju se redovito a po potrebi i više puta, dočim su teorijski sastanci neredovni i drugovima je teško prikazati značaj i potrebu takvih sastanaka. Organizirani su sastanci i konferencije partijaca po bataljonima, koji su se pokazali vrlo korisni.

23. XII. 1942. održano je partijsko savjetovanje za cijelu brigadu na kojemu je prikazana politička situacija kod nas i na strani te postavljeni novi zadaci i direktive za rad partije u našoj brigadi. Sa svim partijcima proučena je brošura »Reak-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov snimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/312.**
[2] **Datum prijema izveštaja.**

cionarno vodstvo HSS-a i Narodno-oslobodilačka borba«, proučava se sav materijal iz »Borbe« i ostali tekući materijali. Pojedine partijske jedinice proučavaju Historiju SKP(b) i to četne jedinice drugu glavu a ostale već prema stepenu znanja.

Prilikom zadnjih akcija koje je imala naša brigada na pruzi i zarobljavanju domobranske posade u Skradu[3] pokazalo se da su partizani postali borbeniji ali im manjka znanje, a naročito kod komandnog kadra. Da bi se ti nedostaci otklonili održavaju se sastanci sa komandnim osobljem kao i praktični rad, rukovanje sa oružjem, osvajanje zgrada i dr. .. . Postiglo se kod komandnog osoblja to da se osjećaju više odgovornim i da drže svoje jedinice na okupu u borbi, na maršu i odmoru.

Za vrijeme boravka u Ravnoj Gori ponašanje partizana i njihov odnos prema narodu bio je dosta dobar, bila je samo jedna pojava da je jedan partizan uzeo iz jedne kuće nešto hrane, a pošto smo za to doznali po odlasku nismo narodu to mogli objasniti i vratiti ukradeno. Osim nekih pojedinaca koji se vrlo teško popravljaju, moral je kod partizana dobar.

U svakom bataljonu postoje kulturno-prosvjetni odbori, izdaju se zidne novine, postoje pjevački zborovi i diletantske grupe. U Ravnoj Gori, Sušici i Starom Lazu davali smo priredbe na kojima je bilo prisutno dosta mještana koji su se oduševili našim nastupom i time smo se mnogo povezali sa narodom. Na tim priredbama bio je slijedeći program: 1) Lijepa naša, Matija Gubec u tamnici, Partizanka, Pjesma hrvatskih domobrana, Od Urala do Triglava, Probuđene snage, Pjesma radu, Tri gluha i Tuđi sluga. Također su držana predavanja o narodno-oslobodilačkoj borbi, o ulozi ustaša i četnika, raskrinkavanju gospodskog vodstva HSS-a i potrebi učešća cijelog naroda u toj borbi za konačno istjerivanje okupatora iz naše zemlje. Formiran je i kulturno-prosvjetni odbor brigade, koji reguliše rad kulturno-prosvjetnih grupa po bataljonima, a osim toga pristupiti ćemo izdavanju brigadnog lista.

U brigadi ima 82 SKOJ-evca, a od prošlog izvještaja primljeno ih je 14. Politička svijest se stalnim tumačenjem puteni sastanaka i konferencija dosta podigla, drugovi su upoznati sa linijom naše borbe. Mnogo se je popravio moral poslije izvedenih akcija, gdje su SKOJ-evci prednjačili, javljali se za jurišce i bombaše te time mnogo doprinijeli na podizanju borbenosti i discipline u brigadi. Drugovi također pišu za zidne novine, sudjeluju u diletantskim grupama i pjevačkim zboro-

' Akcije su izvedene krajem decembra 1942. i početkom januara 1943. Posada u Skradu je zarobljena 29. decembra 1942. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 10, dok. br. 97, knj. 11, dok. br. 34).

vima. Održavaju se redovno sastanci i konferencije, proučava se sav tekući materijal kojega dobivamo, a također se proučavaju najosnovnija pitanja o SKOJ-u.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Švob Vinko

BR. 20

IZVEŠTAJ ŠTABA 8. NOU DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U 5. i 15. BRIGADI POVODOM NAPADA NA SABORSKI[1]

STAB VIII. DIVIZIJE I KORPUSA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE
Br. Si.
dne 10-1-1943 g.

KOMESARU I. KORPUSA N. O. V. HRVATSKE

Od zadnjeg izvještaja, V. i XV. Brigada Divizije vršile su operacije oko Saborskog[2] i djela pruge od Plaškog — [Ličkej Jesenice do Javornika.[3] IV Brigada u zajednici sa XIII. Proleterskom brigadom slomila je ustaško uporište u Krašiću i o toj akciji Korpus je već dobio izravan izvještaj od Operativnog štaba obiju brigada.[4] Ovom akcijom naša IV. Brigada je potvrdila ono što smo predvidjeli ranije, tj. da je ona najjača jedinica naše Divizije i da je zaslužila naziv udarne. Izgleda da je i politički ova akcija IV. Brigade uspjela, ali o tome još nismo dobili politkomski izvještaj.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/17, k. 422.

*** Saborski je oslobodila 5. NOU brigada 5. januara 1943. Opširnije 0 tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 9, 12, 23 i 159.**

[5] Rušenje železničke pruge na Kapeli, između železničkih stanica Blata i Lička Jesenica (15. brigada) i železničkih stanica Lička Jesenica 1 Javornik (5. brigada), izvršeno je noću 7/8. januara 1943. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 32 i 55.

[4] U Krašiću se nalazila jača ustaška posada, koja je u toku 1. i 2. januara 1943. potpuno uništena ili zarobljena, a Krašić oslobođen. Opširnije o tome vidi dok. br. 15 i tom V, knj. 11, dok. br. 1, 3, 4, 5, 15 i 17.

Operacije V. i XV. Brigade još su u toku. S vojničke strane o dosadašnjim operacijama dat je osvrt u operativnom izveštaju.[5] Pored objektivnih razloga koji su postojali (zima, rastegnutost sela[6] i bijeg dobrog dijela posade prilikom našeg približavanja) mi smatramo da je nedostatak prodornosti, i to u glavnom krivnjom komandnog kadra, osnovni uzrok nepotpunog uspjeha. U tome je za istaknuti greška štaba XV. Brigade, koji je dozvolio da u njegovoj neposrednoj blizini, kroz sredinu rasporeda brigade nezapaženo uteče preostatak neprijateljske posade i koji snosi glavnu odgovornost za neuspjeh. Mi smo poveli istragu o tom slučaju i nakon sevjetovanja po završenim operacijama sa starešinskim kadrom brigade podnijeti [ćemo] tačan pregled.

Značajnijih političkih grešaka nije bilo. Partizani su se vrlo dobro odnosili prema stanovništvu. Pljačke nije bilo do sada ni jedan slučaj. Izdali smo jedan proglas posadi prije akcije, a drugog dana. nakon zauzeća Saborskog, izdali smo proglas stanovništvu. Proglasi su priloženi operativnom izveštaju. Održani su po svim zaselcima sastanci sa narodom u cilju smirenja i objašnjavanja. Držanje Saborčana u prkos naših nastojanja je još uvjek rezervisano. Izgleda da je tome uzrok njihovo nevjerovanje, da ćemo mi braniti Saborski od četnika, tj. da ćemo se ubrzo povući, a i zbog toga što je dobar dio muškaraca od ranije u neprijateljskoj vojsci po raznim stranama Hrvatske, a izbjegli naoružani muškarci u zadnjoj akciji, takođe se nalaze kod neprijatelja. Podijelili smo besplatno 5.000 kgr. kukuruza siromašnom stanovništvu, koji je bio dopremljen iz Ogulina, s tim da se uz naplatu od oko 14 dinara po kgr. rasproda stanovništvu.[7] Ovaj gest, a i odbijanje četničkog napada na Saborski 8. o. m., popravili su raspoloženje i poverenje naroda. Formirali smo privremenu komandu mjesta i o tome obavjestili Komandu područja Korduna.

Kod nekolicine novomobilisanih omladinaca V Brigade došlo je do prepričavanja po pitanju četnika, Draže Mihailovića itd. Ovo nije bilo u zlonamjeri nego iz neznanja. Poduzeti su koraci da im se ta pitanja što bolje objasne. Drugih momenata na štetu političke svijesti nije bilo i ista je stalno u porastu.

Borbenost je kod boraca V. Brigade dobra iako Brigada još za sada ne predstavlja dovoljno snažnu udarnu jedinicu. Ovo je više zbog slabe vojničke izobrazbe nego li zbog borbenosti. Kod XV. Brigade po borbenosti se ističe I. Bataljon, dok

[5] Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 23.

" Reč je o Saborskom.

[7] U originalu dokumenta nije jasno rečeno, pa se ne može utvrditi na koju se količinu kukuruza misli kada se govori o rasprodaji.

su ostala dva slabija u glavnom radi toga što borci tih bataljona još nisu prošli kroz teže akcije.

Kulturno-prosvetni život je sve bolji. U V Brigadi se vodi kampanja za likvidaciju nepismenosti. Održavaju se kursevi u svim jedinicama. Pjevački zborovi postoje u svim jedinicama i uče se borbene partizanske pjesme. Diletantske grupe postoje u I. i III. Bataljonu. 3. ov. mj. nastupila je diletantska grupa I. Bataljona na priredbi u Drežniku. Sve jedinice osim IV. Bataljona izdaju svoje novine. Izišao je i brigadni list »Naša Brigada«. Zidne novine izdaju se po bataljonima i u Brigadi. U XV. Brigadi kulturno-prosvetni rad se upravo organizuje. Osnovani su kulturno-prosvjetni odbori i korovi po bataljonima. Počelo se sa analfabetskim tečajem.

Higijena se vidno popravila. Kampanja protivu ušiju i nečistoće dobro je uspjela. Svrab je već prilično izliječen. U svako slobodno vrijeme vrši se dezinfekcija odijela. Najčešći su slučajevi oboljenja od prehlade. Sanitetska služba dobro funkcioniše, samo se osjeća nedostatak sanitetskog materijala.

Intendantura još uvijek nije postigla dovoljan stepen organizovanosti. Vidjelo se to dobro u akciji na Saborski. Pojačali smo odmah intendanturu Divizije sa još jednim pomoćnikom iz V Brigade. Ishrana boraca u ovom razdoblju nije bila redovna, zbog stalnog pokreta i akcija s jedne strane, a s druge strane zbog nedovoljnog snalaženja intendanata bataljona u zamršenijim situacijama. Odjeća i obuća se nešto popravila plijenom nakon akcije u Saborskom, ali je u tom pogledu stanje još uvijek teško.

Rad polit, komesarskog kadra u ovom razdoblju bio je nešto slabiji radi akcija i neprestanog pokreta. Ipak se iskorištavalo svako slobodno vrijeme za rad. Konferencije boraca održavaju se sada sve češće. Politkomesari brigada održavali su tjedne sastanke sa vodnim delegatima i objašnjavali im pojedina pitanja. Odlaskom druga Martina[8] ostalo je upražnjeno mjesto politkomesara V. Brigade. Iz naše Divizije od komesarskog kadra prema našem mišljenju najozbiljniji kandidat za tu dužnost je politkomesar II. bataljona IV. Brigade drug Krajačić Đuro. Isti posjeduje dovoljno političko i vojničko iskustvo kao borac od prvog dana ustanka, osim toga je neobično bistar i hrabar. Dovoljno je kritičan, a posjeduje srazmjerno dobro političko znanje i mogućnost prenošenja direktiva po svim pitanjima komesarske dužnosti...

Prilažem politički program za januar 1943, sa popratnim pismom komesarima brigada.[9]

[8] **Šime Balen**
[9] **Vidi dok. br. 8.**

Dobili smo saradnika za »Borbu« i ostalu našu štampu druga Stevu Tomića, koji će nam pomoći u organizaciji agit--propa. Mi mislimo težište agitaciono-propagandnog rada postaviti na brigade upotpunivši agit-prop, grupe brigada sa što više sposobnih ljudi za diletantske grupe, pjevačke horove, recitacije i t. d. Ovo mislimo da je bolje radi toga što brigade u većini slučajeva stanuju i kreću se odvojena jedna od druge. Pri Diviziji mislimo da agit-prop treba da ima jaku tehniku, sposobnu da umnaža sav potreban propagandni materijal za brigade. Uz tehniku potrebna su tri do četiri sposobna druga koja će moći da daju direktive i parole za propagandu po pojedinim pitanjima i za organizaciju i uređenje divizijskog lista, kao i izdavanje radio vijesti. Na tom temelju počeli smo sa organizacijom agit-propa Divizije.

Kulturno-prosvetni program nismo sastavili jer su za isti nužno potrebni priručnici i materijal koga mi nemamo. Zato mi mislimo da je potrebno ostaviti inicijativu kulturno-prosvetnim odborima po tom pitanju dok mi ne osposobimo našu tehniku da ona bude u mogućnosti štampati pojedini materijal za kulturno-prosvjetni rad. Jedino što smo mogli planski postaviti je likvidacija nepismenosti, koju vršimo po bukvaru koga je izdao agit-prop V. Brigade. Mi se nadamo da ćemo za idući mjesec već biti u stanju izdati kulturno-prosvjetni program

Od zadnjeg izvještaja u glavnom sam se bavio oko koncentracije, priprema i izvođenja sadanjih operacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pilitkomesar: Komandant:
A.[10] Turkulin V." Cetković

(M. P.)

P. S. Do sada se predalo s oružjem 6 domobrana iz Saborskog. Upravo je odbijen ponovni četnički napad od Jesenke na Saborski od naših snaga. Naši su do sada pronašli već 4 leša četnika koje su u bjegu morali napustiti. O ovom napadu slijedi operativni izvještaj.

Prilog: 1.) program političkog rada za januar 1943,
2.) popratno pismo komesarima brigada uz program.

[10] **Artur**
[11] **Vladimir**

BR. 21

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 7. NOU DIVIZIJE 1. KORPUSA NOV HRVATSKE OD 11. JANUARA 1943. POLITIČKIM RADNICIMA U DIVIZIJI O ORGANIZOVANJU POLITIČKE KAMPANJE PROTIV NEPRIJATELJA NOP-a[1]

STAB
VII. DIVIZIJE N.O. VOJSKE
HRVATSKE
11. I. 1943. god.

POLITDELEGATIMA I KOMESARIMA VII. DIVIZIJE

Kampanja po pitanju borbe protiv pljačke po predviđenom planu i vremenu — završena je. Ali rad komesara još uvijek treba da bude intenzivan po tom pitanju i da kontrola komesara bude uvijek jednaka da se opet ne bi desili slučajevi pljačke. U naše brigade pristiže uvijek novih boraca kojima treba odmah objasniti šta znači pljačka po Narodno-oslobodilačku borbu i našu vojsku i kako treba da se odnosi narodni borac prema pljačkašima.

Da bi se uspješno savladali svi problemi koji se pojavljuju u brigadama i da bi rad komesara bio organizovaniji i sistematski trebaju komesari da znaju da po svakom pitanju treba voditi kampanju gde će sav komesarski kadar aktivno učestvovati. Kampanja se ne smije jednostrano voditi tako da komesari izlaze pred svoje jedinice i da govore stalno i na isti način o jednom problemu, nego treba pokrenuti, organizovati i aktivizirati sve organizacije unutar naše vojske da pomognu rad komesara, kao i da putem svih svojih glasila i sastanaka u kampanji učestvuje takoreći sav naš komandni kadar, sve naše organizacije i svi borci koji su svijesni veličine zadatka naše vojske.

Poslije kampanje protiv pljačke kao najvažniji zadatak nameće nam se raskrinkavanje neprijatelja naše borbe i još žešće udaranje po njima.

Teme po kojima treba voditi sada kampanju a koje će ujedno još više uzdići svijest naših boraca za što jače i nemilosrdnije uništavanje fašista jesu slijedeće: 1. Ko su sve neprijatelji Narodno-oslobodilačke borbe. 2. Sta hoće i žele izdajnici i saveznici okupatora našem narodu. 3. Sta hoće Lon-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—11, k. 812.**

donska vlada[2] i četnici Draže Mihailovića. 4. Kud vodi izdajnička politika HSS-a. 5. Ko hoće i stvara bratoubilački rat naših naroda. 6. O jedinstvenoj borbi naših naroda za slobodu. 7. Kako se mrze neprijatelji i kako ih treba uništavati.

Da bi se osvetili za sve zločine fašista i njihovih pomagača nad našim narodom i da bi u toku same ove kampanje zadali što jače i smrtonosnije udarce neprijatelju kao i da bi ulažući i dajući sve od sebe, uništavajući okupatora i izdajnike potpomogli još više snažnu ofanzivu bratske Crvene armije — naš Stab će pozvati sve divizije našeg Korpusa na takmičenje ko će više uništiti i zarobiti neprijateljskih vojnika, zaplijeniti oružja i naoružati novih boraca, kao i svojom svijetlom borbom pokazati se kao najsvjesnija, najdisciplinovanija i najorganizovanija divizija našeg Korpusa. To će biti najljepši i najtopliji pozdrav slavnim crvenoarmejcima u njihovom snažnom napredovanju.

Ovaj zadatak koji stoji pred našom Divizijom kao i dug bratskoj Crvenoj armiji koja nas uči kako se uništavaju ogavni fašisti i njihovi pomagači — nije lak. On treba da prožme svakog našeg borca, komandira i politkomesara da ulože sve svoje snage i sposobnosti i da dadu sve od sebe da bi ga ispunili.

Kad će takmičenje otpočeti javiće Stab I. Korpusa a naš je zadatak da ga dotle pripremimo, populariziramo i objasnimo cijeloj našoj Diviziji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Đuro Kladarin

(M. P.)

- Misli se na izbegličku jugoslovensku vlada

BR. 22

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 12. JANUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA O POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Komesarijat
Dana 12. I. 1943. 9,47 sati

POLITIČKIM KOMESARIMA
XII., XVI. i XVII. NARODNO-OSLOBODILAČKE BRIGADE

Na položaju

I. Povodom naredbe Glavnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske A 590/42 od 21. XII. 1942.[2] a koju smo vam dostavili pod našim brojem 20/43 od 7. I. 1943. i u smislu savjetovanja potrebno je da drugovi politički komesari pitanju mobilizacije kako muških tako i ženskih posvete više pažnje. Pored osnovne zadaće da neprijatelju otmemo što više oružja, osobito važno je da provedemo najširu mobilizaciju u redove Narodno-oslobodilačke vojske vodeći računa da je opći kurs narodni ustanak. Po pitanju mobilizacije, koja mora da bude svestrana, napominjemo vam da je naročito važno da pripazimo da se u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske ne bi uvukli razni petokolonaši, špijuni i neprijateljski elementi, zato, iako mobilizacija treba da bude masovna, to ne smije da nas buni. Mi moramo nad mobilisanima u najvećoj mogućoj mjeri provesti kontrolu. To znači, sa teritorije gdje postoje narodno-oslobodilački odbori, svaki onaj koji stupa u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske mora da ima preporuku nadležnog narodno-oslobodilačkog odbora. Isto tako treba tražiti i karakteristike onih organizacija koje postoje u dotičnome selu a čiji je on član. Na neoslobođenom teritoriju, t.j. na onom teritoriju gde ne postoji vlast narodno-oslobodilačkih odbora ili uopće narodno-oslobodilačkih odbora nema, potrebno je da mobilisani donosi karakteri-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/19, k. 907-A.**
[2] **Vidi tom V, knj. 10, dok. br. 63.**

stike raznih antifašističkih organizacija (SMG,[3] OMO,[4] AF2[S]) ili drugih organizacija u čiju preporuku ne možemo da sumnjamo, već naprotiv treba da se oslonimo.

II. Trenutno najvažnije pitanje [na] našem oslobođenom teritoriju, a gdje se istovremeno i kreću naše brigade, jeste pitanje izbora za narodno-oslobodilačke odbore. Poslali smo vam veliku količinu materijala koji treba da proradite i među partizanima a u smislu ranije upute[6] također da koristite u održavanju zborova po pitanju izbora za narodno-oslobodilačke odbore. Da biste mogli pored političkog dijela dati i niz konkretnih uputa, mi ćemo vam neke stvari iz toga napomenuti. Politički je važno da narodno-oslobodilački odbori steknu pun autoritet kao jedini istinski narodno-demokratski organi, puni autoritet pred narodom. Kako naša vojska uživa veliku ljubav pred narodom, također uživa i poštovanje a konačno i autoritet, vaše riječi u tom smislu mnogo će pripomoći podizanju autoriteta narodno-oslobodilačkih odbora. Razumije se da vi nećete moći i ne smijete podizati autoritet raznih sabotera u narodno-oslobodilačkim odborima, već jedino onih za koje budete potpuno uvjereni da su prekaljeni borci i do kraja odani narodno-oslobodilačkoj borbi. To bi bio tek jedan dio rada. Na užim sastancima sa narodno-oslobodilačkim odborima po radite tako da njihovu često puta malenu političku svijest podignete, da njima samima ukažete na njihovu važnost u sklonu narodno-oslobodilačke borbe. Također ih posavjetujte kako treba da rade da bi stekli puno poštovanje i autoritet kod naroda. To je prvenstveno ekonomskim mierama koja će provoditi u zaiednici sa komandama područja. Pitanje je to izgradnie naselia za pogorelce. izrade kožara i radionica za izradu obuće, izgradnje SDremišta za hranu, pravično riešavanie raznih sporova. Naše bolničarske čete učiniće također vrlo dobru usluga ako za vriieme boravka u selu budu izgrađivale latrine i provodile razne druge sanitarne mjere. Time će one dati primiera seljacima kako i oni treba da rade. Pri tome naDomenuti odborima da pri tome ne treba stati, da treba izrađivati civilne ambulante sa bolničarkama itd. Razumiie se da će narod biti neobično zahvalan odborima za koje bude vidio da se za njega staraiu bilo nndižući mu krov nad plavom, hiln starajući se za njegovo zdravlje i konačno za smještaj oboljelih.

III. U pogledu političkog rada koji spada u vašu nadležnost, primjećeno je da on nije imao dovoljno širine i da nije

[s] **Savez mlade generacije**
[4] **Verovatno treba da piše: ONP (odbori narodne pomoći).**
[5] **Antifašistički front žena**
[6] **Vidi dok. br. 16.**

bio dovoljno elastičan. Naime, manje-više stalno se jedno te isto ponavljalo i ne treba da nas začudi da takav način pomalo dodija ljudima, postaje im neinteresantan. Mi vam preporučamo da u brigadama uvedete usmene novine. Na usmenim novinama uvedite kratak pregled međunarodne situacije, osobito s obzirom na borbu porobljene Evrope. Tako će borci vidjeti svu širinu i značaj našega pokreta u međunarodnom opsegu, upoznavaće borbu drugih porobljenih naroda i ona će im dati podstreka i primjera za rad. Za ta kratka predavanja služite se pregledima koji izlaze u »Borbi« a također i radio-vjestima, osobito onim dijelom koji izlazi pod dijelom »Međunarodna kronika«. Ovakvim radom vi ćete promjeniti stari monotoni način izlaganja koji ljude zamara, a neobično mnogo pripomoći ćete podizanju političke svijesti kod naših boraca.

Odmah pristupite organizovanju pjevačkih zborova po bataljonima. Mi smo vam poslali pjesmaricu sa notama, pa je možete koristiti. Također, gdje god budete imali prilike, uzmite razne glazbene instrumente i organizujte glazbene zborove. Pjesma će u mnogome pripomoći dobrom moralnom stanju naših boraca, naročito u tome pogledu biće oduševljena omladina.

IV. U sastav vaših brigada došli su borci iz partizanskih odreda koji su operirali u raznim dijelovima Hrvatske, koji su iz tih krajeva mobilisani. Borci će nositi prema tome razne osobine pa o tome vodite računa. Banijski proleteri primjer su osobito dobrih boraca, Moslavčani će svakako imati manje od šovinističkog duha koji bi mogao da vlada recimo kod boraca koji su došli iz II. odreda, Kalničani sigurno imaju širu perspektivu jer su prošli dalekim dijelovima Hrvatske. Razne osobine pojedinih jedinica iskoristite u najvećoj mogućoj mjeri tako da pozitivne osobine prenesete na druge, a nikako nemojte dozvoliti da bi se baš zbog tih pozitivnih osobina stvorio antagonizam, kao što je to dosta čest slučaj kod nas, a što se odrazuje u nezdravome zadirkivanju. Mjesto toga nezdravog zadirkivanja organizujte pravilno natjecanje.

Ovo što je rečeno služi kao nadopuna onome što smo prije rekli i služi kao napomena da ne bi zaboravili na mogućnosti koje stoje pred vama u pogledu političkog rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Šašić

BR. 23

ZAPISNIK SA SAVETOVANJA POLITICKO-PARTIJSKIH RUKOVODILACA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE ODRŽANOG 3. I 4. JANUARA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

SAVETOVANJA POLITIČKIH KOMESARA I ZAMJENIKA POLITIČKIH KOMESARA VI K.N.O.U. BRIGADE

Dana 3 i 4 januara održan je sastanak političkih komesara i njihovih zamjenika. Sastanak je imao dva djela: teorijski i praktički deo. Teorijski sastanak je počeo u 14 sati 3 januara i trajao, sa prekidom od jednog sata zbog večere, do 23 sata. Na sastanku je prorađen članak »Briga za nove kadrove u vojsci« (Borba br. 21). Diskusija je bila vrlo duga. Postavljeni problemi zahvaćeni su duboko i široko. Po želji drugova pređena je I glava Istorije SKP(b) i zajednički zaključili da pređemo cjelu Istoriju i to na ovaj način: Politički komesar brigade bi, u kraćem roku po svim bataljonima kružnim obilaskom, uz ostale političke probleme, referatom obrađivao po jednu glavu a oni bi dalje razrađivali je sami do idućeg sastanka.

Radni je sastanak počeo u 9 sati 4 januara sa sledećim dnevnim redom:

1. Izvještaji po bataljonima
2. Diskusija po postavljenim problemima—zadatci
3. Razno.

Objašnjeno šta se misli pod I tačkom i pređeno na izveštaje po bataljonima i četama. U samom početku diskusije stiže politički komesar Divizije drug Kušić.[2] U dnevni red ulazi i 4. tačka: Novo u političkoj situaciji. Izveštaji se nastavljaju.

I bataljon: politički komesar III čete: Naš rad teče sve bolje i organizovanije. Svakodnevno se je sa borcima. Razgovaramo, pričamo i čitamo. Zainteresovanost kod boraca je velika. Mnogo više ih interesuju politička pitanja nego vojnička. Rukovodioci se lično izgrađuju i veliki je interes kod njih, imamo učeće sastanke svako veče sa komandnim kadrom. Drugarstvo razvijeno. Ima sitnih ispada. Rešavamo ih na četnim konferencijama. Ljudi primaju kritiku. Ima vrlo često sluča-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27/11, k. 774. Zapisnik je konačno sređen 12. januara, pa ga pod tim datumom i objavljujemo.**

[2] **Milinko Kušić, narodni heroj. Kao težak bolesnik od tifusa izvršio je, u bunilu, samoubistvo 1. maja 1943.**

jeva da sami iznose svoje greške. Iz Sane[3] su nam slali zahvalu za dobro držanje prema muslimanima. U poslednjoj akciji 12 poginulih i 17 ranjenih. Novi borci još nisu obučeni vojnički a politički ne mogu da shvate sve. Pljačka i bratstvo još nije rešeno potpuno. Interesuju se za vladu u Londonu, promjene kod četnika, o S.S.S.R.-u i životu tamo, o sovhozima i kolhozima itd. Kod ostalih dviju četa gotovo isto. Navode primere kako su borci iz Sane izneli neke sitne stvari, zatim ih skupili na hrpu i zajednički podjelili sa cjelom četom. Stvari koje nisu bile potrebne borcima posiate su u bataljon. Novi borci bili su odneli neke stvari kućama ali su ih sami vratili govoreći da oni nisu znali da je to tako kod nas.

Zamj. političkog komesara bataljona (polit, komesar na kursu): Rad ne teče onako kako bi trebalo. Komandni kadar gotovo sav izmenjen. Starešinski sastanci, usled nedostatka iskustva i znanja, često su vrlo površni. Pitanje pljačke nije rešeno u potpunosti kao ni pitanje bratstva. Disciplina na priličnoj visini. Interesovanje naročito za političke probleme je veliko. Nepismenih u cjelom bataljonu 45. Ovom se problemu prišlo ozbiljno. Ishrana prilična, ma da u poslednje vreme čete ostanu bez hljeba. Higijenske prilike loše. Pranje rublja otežano jer ima boraca ne samo sa jednim parom veša nego i bez veša uopšte. Mnogi se borci tuže, naročito stari, na reumatizam i na rane na nogama od promrzlina.

Zamj. političkog komesara II bataljona (polit, komesar skoro primio dužnost): Politička svjest prilična. Radi se od prilike kao što su izložili polit, komesari I bataljona, bez naročitih odstupanja. Pljačke ima u malome: uzeti čizme ili cipele i obuti na bose noge borci nisu smatrali pljačkom. Ovo je pitanje kasnije razrađeno prema uputima. Komande čete su izmenjene, što je donekle privremeno ometalo rad. Drugovima rukovodiocima nedostaje političko znanje, u potrebnoj meri, radi čega trpi rad na podizanju novih ljudi. Drugarstvo je na visini. Stav prema novodošlim drugovima pravilan. Naročito SKOJ-evci lepo prihvataju nove ljude. Kulturno-prosvetni rad oživio. Intenzivan rad na suzbijanju nepismenosti. (Jedan drug naučio za 7 dana pisati, i pisao kući). Stanje zdravlja drugova ne razlikuje se mnogo od I bataljona. Ušiju ima, pranje otežano radi nemanja vode, veša nema — na 123 borca u jednoj četi ima 60 pari gaća. Mnogi se javljaju na ljekarsku. Ishrana dosta slaba, neredovno primanje hljeba. Politički objašnjen propisani obrok. Hljeb i što dođe, ne dođe na vreme. Soli nema. Borci stavljaju primedbe što su bolje obučeni vojnici u Području. Četne konferencije žive. Ima dnevni red. Retki slu-

[3] **Odnosi se na grad Sanski Most.**

čajevi harange (ko hoće borbu neka ide). Interesovanost za Sovjetski Savez velika i diskusija o tome vrlo živa. Izbačeno je iz stroja prilikom akcije na S. Most 40. (Politički komesari četa u toku izlaganja dopunjavali su druga zamjenika i njihove su dopune unijete u gornje izlaganje).

Politički komesar IV bataljona: Poboljšava se političko stanje. Novi događaji interesuju mnogo drugove. U radu se sve više i življe učestvuje, postavljaju pitanja i diskutuju. Bratstvo je prilično pravilno shvaćeno. Izjednačuju se svi u neprijateljskim redovima bez obzira na vjeru... Kulturni rad je krenuo napred, dosta nepismenih (preko 60) ali su već gotovo naučili sva slova. Zainteresovanost za politička pitanja vrlo velika. Osjeća se nedostatak u dobrim kadrovima. Borce interesuje Crvena armija i disciplina u njoj, život u S.S.S.R.-u i hoće li tako biti i kod nas, vlada u Londonu i da li će ih Englezi da isteraju, zašto je kasno objašnjena Dražina izdaja, pitanje engleske vojske i njenog dolaska na Balkan i dr. U ovom bataljonu, kao i u drugim, nisu zadovoljni N. O. odborima i njihovim radom, vele da djele krave protekcijom, uzimaju sebi bolju stoku a vojsci šalju mršaviju. (U toku izlaganja politički komesari četa i njihovi zamenici nadopunjavali su izveštaj političkog komesara bataljona. Njihove nadopune sadržane su u gornjem).

Politički komesar čete pratećih oruđa: U četi, kao i ostalim jedinicama, nema četnički nastrojenih tipova. Sastanke održavamo redovno, ima kritike. Političko stanje dobro. Mnogo se interesuju. Uče vladati oruđem. Prorađuju materijal.

Vod za vezu. Politički delegat:

Politički rad otežan. Razbacani su svuda. Preko telefona čitamo vješti, prorađujemo materijal, učimo rukovati aparatima i ostalim materijalom. Sve su mladi ljudi i vole da rade.

Izveštaji završeni. Politički komesar Divizije drug Kušić na osnovu podnetih izveštaja postavlja probleme:

1. Gubitci — čuvanje ljudi, čuvanje komandnog kadra.
2. Nadopuna jedinica — mobilizacija — novi ljudi.
3. Jedinstvo vojske.
4. Odnos prema narodu, vlasti...
5. Intendantura, sanitet.
6. Rad polit, komesara, kako da rade i shvate svoje zadatke.
7. Novo u vojno-političkoj situaciji.

II. Diskusija

1. Objašnjen prvi problem: Za nas su najvažniji ljudi, sa što manje gubitaka uništiti što više neprijateljske žive snage. Treba upoznati neprijateljsku taktiku i način borbe. Ne bi tre-

balo da komandiri idu napred u stroju. Vojnički osposobiti sve borce a naročito vojne rukovodioce, tako je počeo diskusiju polit, komesar Divizije. — Uzroci gubitaka u više slučajeva je lična krivica pojedinaca. Idu uspravni, nedisciplinovani u borbi, neće da se ukopavaju, neki su poginuli vraćajući bombe, neprijatelj je bio blizu sa teškim oruđem. Vojnički se borci moraju bolje obučavati. Politički komesari moraju biti čuvari života svojih boraca.

2. Dosta ljudi izbačenih iz stroja, jedinice proređene. Kako izvršiti mobilizaciju? — Politički komesari: Pozivati preko odbora, preko područja, pisati pisma drugovima o našem životu i zvati ih u svoju četu. Ima odbornika koji svoju rodbinu štite i izvlače a u vojsku šalju sakate i starce. Treba se dobro odnositi prema novoprimljenim borcima jer će i oni pisati kući. Potreban je pravilan rad političkih radnika na terenu, jedinice ćemo osim toga nadopuniti iz novooslobođenih krajeva od domobrana, od muslimana, i od četnika koji su zavedeni. Zato se mora što bolje ponašati u novim krajevima.

3. Jedinstvena vojska, pod jedinstvenom komandom, bori se za jedno — slobodu. Diskusija. Politički komesari: Još naši drugovi ne mogu da shvate potrebu jedinstva i da je u praksi ostvaruju. Moja četa malo rokće na drugu četu, vidi njene nedostatke i slabosti u životu u logoru i u borbi, a svoje ne vidi iako su isti taki. Tako i sa bataljonima i sa brigadama. Nas druge brigade drukčije gledaju i rugaju nam se. Navode primjere. — Naša vojska ma kojoj brigadi pripadala mora se vidjeti da joj je jedan komandant, mora se vidjeti da se bori za jednu najsvetiju stvar — slobodu. To ćemo postići: popularisanjem akcija drugih brigada, pisanjem pisama, slanjem poklona, ličnim dodirom sa borcima i komandnim kadrom iz drugih jedinica, priskakanjem u pomoć u borbi itd.

4. Diskusija odmah počinje: Borci su po nekad nepravilno postupali prema odborima, njihovim porodicama se ne pomaže, ima dobrih boraca u pozadini koji to vide pa se plaše da će im porodice zimus propasti i da se o njima neće niko starati i zato ne idu u vojsku. Prolazeći kroz nove krajeve treba se dobro držati partizanski. Iz S. [anskog] Mosta šalju nam zahvale za dobro držanje.

Borci nezadovoljni novoizabranim odborima, osobito na sanskom sektoru ... Ta su pitanja aktuelna i treba im prilaziti zahvatajući ih što dublje i što šire. Uvjek konkretno. Odnos prema odborima mora biti onakav kako to oni zaslužuju jer su oni ostvarioci onoga što mi oruđem oslobodimo.

5. Ishrana i sanitet nisu se odvijali organizaciono pravilno — organizacija vojske je brže išla. Diskusija: Ranije je išlo

bolje, hrana sada ne dolazi na vreme. Ponekad dan-dva bez hljeba, bez vode, nečistoća, uši i bolest. U bolnicama nečistoća, i borci koji se vraćaju iz bolnice kažu da je bolje i poginuti nego ići u naše bolnice. Mora se čistiti od vašiju, nema veša. Ima boraca bez obuće, bez čarapa, bez gaća, bez košulja. I odjeća je slaba.

6. Dosadanji rad nije zadovoljio potrebe. Vojni tereti veći nego što su borci pripremljeni i politički osposobljeni, počela je tako diskusija. Nismo se znali snaći, nismo tražili pomoć, gubili se u mnogim drugim stvarima na štetu komesarske linije. Sami nismo dovoljno se osposobili. Radili smo sa puno volje.

7. Politički komesar divizije: Da bi mogli pravilno postaviti zadatke potrebno je izneti novo u političkoj situaciji. Izneo je: Vlada[4] u međunarodnoj javnosti i istina o njoj — odraz toga na unutarnju situaciju — stranke — Hrvatska — Dalmacija — četnici. Kroz diskusiju objašnjena sva pitanja.

ZADATCI

Uvod: Visoka uloga polit, komesara — duša i mozak svojih jedinica — nosioci političkog života naših jedinica, velike borbe, proširenje teritorije, novi ljudi, nove jedinice. Radi svega toga stavljaju se pred nas, s obzirom na razvitak događaja kod nas i na strani, sledeći zadatci:

1. Polit, komesari moraju pre svega na vreme uočiti probleme koje treba politički osvetliti. Time je mnogo posla rješeno.

2. Težište polit, rada treba da bude na konkretnim svakodnevnim problemima, na kojima podizati polit, svjest naših boraca. Prvu i trajnu pomoć za to daje nam naša štampa jer baš ona osvetijava te svakodnevne probleme.

3. Neprekidno i istrajno podizati političku svjest vojnih i političkih rukovodioca intenzivnim teorijskim radom uz pomoć Partije. Naše vojne jedinice moraju biti škola — najveća škola iz koje će nam u najskorije vreme moći i morati slati rukovodioce gde bude trebalo.

4. Moramo sebe lično uzdizati da bi mogli uzdizati one koji stižu i da bi ih mogli dalje voditi i osposobljavati za rukovođenje. Istovremeno razvijamo i svoje snage u korist borbe.

5. Kroz rad otkrivati nove ljude i razvijati njihove sposobnosti.

6. Voleti ljude i biti čuvar ljudskih života — čuvar ljudi kao najdragocenijeg blaga.

7. Prihvatiti nove ljude punom toplinom ljubavi, da se osjete da su došli među prave drugove. Podizati ih vojnički i politički.

[4] **Reč je o jugoslovenskoj izbegličkoj vladi.**

8. Moramo biti garancija pravilnog odnosa boraca prema pozadinskim vlastima, objašnjavajući svuda i svagdje našim borcima našu vlast i njen značaj...

9. Nad ishranom, odjećom i obućom i zdravljem boraca prije sviju i iznad sviju treba da bdiju polit, komesari jer oni su čuvari ljudi.

10. Rad polit, komesara mora biti planski, potpomagan od sviju, potpomognut svom punoćom od Partije — onakav kakav je kroz diskusiju izbio i kakvi smo rekli da bi trebao da bude. — Sa tako postavljenim zadatcima završeno je savetovanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12-1-1943 god.

Polit, komesar
Baja[3]

BR. 24

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 13. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJ. POL. KOMESARA
XVII. BRIGADE N.O.V.H.
13. I. 1943

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Prema zaključku partijskog komiteta Divizije, po kome ćemo Vam slati izvještaj svakog 1, 10. i 30. u mjesecu, šaljem Vam prvi izvještaj o radu partijske organizacije XVII. Brigade.

1. Politička situacija: Na sastancima bataljonskoga biroa prodiskutovana je najnovija politička situacija. Naročito je podvučen značaj stvaranja velikih vojničkih formacija brigada, divizija i korpusa, njihov značaj za političku situaciju u zemlji i njihov međunarodni značaj. Dane su direktive u pogledu popularisanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugo-

[5] **Dimitrije Bajalica**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/117—118.**

slavije. Podvučen je međunarodni značaj tog političkog faktora. Naglašena je diferencija u redovima izbjegličke vlade u Londonu, što predstavlja uspjeh naše pravilne politike. Isto tako dane su direktive u pogledu popularisanja izbora za Narodnu vlast koji nam predstoje.

2. *Organizaciono pitanje:* Upoznavši se donekle sa radom partijskih organizacija naše Brigade ustanovio sam niz nedostataka o radu tih organizacija. U prvom redu do sada se je po pitanju brojnog jačanja naše Partije mnogo sektašilo. Tako I. bataljon ima na 250 partizana svega 23 partijca i 25 kandidata i ako je taj bataljon sudjelovao u zadnje vreme u više akcija, kojom prilikom se je moglo vršiti izbor za Partiju. II. bataljon ima na 190 partizana svega 21 partijca i 11 kandidata. Odmah su poduzete mjere da se prekine sa tim sektašenjem i stavljeno je u dužnost partijskim organizacijama da prime u Partiju veći broj boraca koji su se istakli u zadnjoj borbi.

Sekretari bataljonskih biroa nisu tačno bili upoznati sa svojim dužnostima, tako da su često bili pomoćnici komesara a ne partijski rukovodioci. Rad samih [partijskih] jedinica odvijao se mirnodopskim tempom; sastanci su se održavali neredovito te su onda zbog toga trajali srazmjerno vrlo dugo. Poduzete su mjere da se prekine tim mirnodopskim tempom i da se pređe na ratni tempo. Zbog toga što još nisam imao prilike da se pobliže upoznam s našim partijskim kadrovima nisu još izabrani kadrovici u bataljonskim biroima.

Sledećim izvještajem poslaću socijalni i nacionalni sastav naših partijaca.

3. *Političko-prosvetni rad:* Uglavnom su partizani I. i II. bataljona upoznati sa linijom Narodno-oslobodilačke borbe. No to nije zasluga partijske organizacije u pojedinim četama, budući da su te organizacije brojčano vrlo slabe, već je to isključivo rezultat rada pol. komesara. Mnogim partizanima a isto tako i partijcima nije jasan naš stav prema Engleskoj i izbjegličkoj londonskoj vladi. Još se uvijek identifikuju četnici sa pristalicama Engleske. Lijevo skretanje naročito je do nedavna dolazilo do izražaja u II. bataljonu. Cesto su partizani ulazeći u pojedina sela pisali samo lijeve parole. Međutim u zadnje vreme ne dolazi to lijevo skretanje do izražaja.

4. Zbog toga što partijska organizacija do sada nije bila masovna razumljivo je da se njezin uticaj na svjest i disciplinu partizana nije mnogo zapažao. Prilikom zadnjih borbi pokazalo se da je izdržljivost i borbenost a prema tome i svjest naših partizana na priličnoj visini. Iako su 7 dana bili na položaju[2]

[2] **Odnosi se na borbu za Voćin. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. U, dok. br. 11, 30, 44, 45 i 80).**

gotovo bez spavanja i hrane, oni su strpljivo snašali te terete i smjelo odbijali neprijateljske napade. Poduzete su mjere da se sve one partizane koji su se naročito istakli u tim borbama svojom strpljivošću i hrabrošću prime za partijske kandidate.

5. *Rad po omladini:* Pretežni dio naših partizana su omladinci. U I. bataljonu ima 58 skojevaca, u II. 42 a za III. bataljon nemam još podatke. Obzirom na broj omladinaca koji su se istakli u borbama broj skojevaca je premalen. Kao i u drugim partizanskim jedinicama i kod nas su omladinci najbolji borci. Tako je prilikom zadnje akcije na Voćin jedan 15-godišnji omladinac zarobio teški mitraljez a jedan 16-godišnjak zarobio puškomitraljez. Rad u skojevskim jedinicama bio je do sada često gotovo bez sadržaja. Malo se je radilo na kulturno-prosvjetnom podizanju omladine. Isto tako rad u tim jedinicama nije bio podeljen po sektorima. Skojevska organizacija imala je maleno potpore od partijske organizacije. Posle sastanka kojeg je održao sa skojevskim rukovodiocima delegat Centralnog komiteta Skoja drug Mile-[1] postavljen je odgovorni drug po radu Skoja u Brigadi Matija Vinković. U toku je formiranje bataljonskih biroa Skoja u sva tri bataljona.

6. *Političko-prosvjetni rad:* Do sada je rad na teoretskom podizanju članova, zbog pomanjkanja materijala i zbog slabe organizacije rada, bio vrlo nesistematski. Prorađivao se oni materijal do kojeg se je slučajno došlo. Donekle se je prorađivao materijal po organizacionom pitanju i to 12 uslova boljševizacije, te okružnice broj 3 i 4, te poneki broj Borbe. Historija Partije[4] u glavnom se nije radila jer u cijeloj Brigadi postoji svega jedan primerak. Sa strane Povjerenstva[3] obećana nam je veća količina materijala pa ćemo po primitku istoga organizovati kratke partijske kurseve. Isto tako bilo bi potrebno da se šalje veći broj Borbe i Vjesnika.

Za sada je naša Brigada obrazovala jedan narodno-oslobodilački odbor i to u selu Humska Varoš. Održana su tri mitinga i to 31. XII. u Gornjim Borcima, 7. I. u Humskoj Varoši i 11. I. u Voćinu. Na tim se mitinzima premalo govorilo o lokalnim pitanjima.

7. *Rad bataljonskih biroa i partijskih ćelija u štabu:* Zbog toga što bataljonski biroi prije formiranja Brigade nisu imali dovoljno upustava od viših partiskih foruma, to je i njihov uticaj na rad četnih ćelija bio vrlo malen. Četne ćelije radile su onoliko koliko je znao i mogao sekretar te ćelija. Partijske jedinice u štabovima bataljona i Brigade redovito se sastaju i na tim sastancima rešavaju tekuće poslove.

[3] **Verovatno Milan Radovanović Mile.**
[4] **Reč je o Istoriji SKP(b)**
[5] **Odnosi se na Povjerenstvo CK KP Hrvatske za Slavoniju.**

Zbog toga što sam kratko vreme na dužnosti koju vršim nisam još dovoljno upoznat sa radom partijskih organizacija u Brigadi. Tako mi n. p. nije za sada poznato stanje u trećem bataljonu, jer se je isti nalazio do sada izvan sastava naše Brigade. Zbog toga taj izvještaj nije potpun i dovoljno konkretan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komesara XVII. Brigade
Franjo Knebl

BR. 25

PISMO POLITODELA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 14. JANUARA 1943. PARTIJSKIM RUKOVODSTVIMA OVE BRIGADE DA ODREDE SLUŠAOCE ZA JEDNOMESECNI PARTIJSKI KURS I POVEĆAJU PARTIJSKU ODGOVORNOST U POGLEDU PRAVILNOG ODNOSA BORACA PREMA NARODU[1]

POLIT ODJEL
PRVE PROLETBRIGADE
14 jan. 1943

BATALJONSKOM BIROU
POLITDELEGATU U TOPOVSKOM ODELJENJU

Dragi drugovi,

U sporazumu sa partijskim rukovodstvom divizije odlučili smo da organizujemo kratki teoretski kurs, koji bi obuhvatio najosnovnija pitanja iz oblasti marksizma-lenjinizma. Na kursu bi učestvovali partijci iz svih jedinica naše divizije i to po jedan ili najviše dvojica iz svakog bataljona. S obzirom na nivo i političku zrelost našeg partijskog kadra odlučeno je da naši bataljoni na ovaj kurs pošalju po jednog partijca, dok će druge brigade[2] moći da upute i po dvojicu. Ovakva odluka došla je zbog toga da se ne bi okupio prevelik broj kursista, što bi

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1, k. 708. Pismo je upućeno svim bataljonskim partijskim biroima i partijskim rukovodiocima samostalnih jedinica u 1. proleterskoj brigadi.

[2] Odnosi se na 3. proletersku (sandžačku) i 3. udarnu (krajišku) brigadu.

otežalo rad i ne bi dovelo do željenih rezultata, jer se u manjim skupinama može bolje, potpunije i plodnije organizovati učenje. Bataljonski biro će, odmah po prijemu ovoga pisma, odabrati jednog dobrog partijca bez obzira na funkciju koju ima u bataljonu, ali pod uslovom da ovaj drug raspolaže već sa izvesnim osnovnim znanjem iz marksizma-lenjinizma, da ima volje i *ljubavi* za proučavanje naše teorije i da svojim sposobnostima pruža garancije da će dobro savladati materijal i naučiti sva pitanja koja budu na kursu prorađena i to tako dobro da po povratku sa kursa bude u stanju da u svom bataljonu organizuje slične kurseve.

Kurs će se održati pri Diviziji i na predavanjima će uzeti učešća najbolji partijski i politički i vojni rukovodioci iz svih brigada, kao i iz samog Štaba Divizije.

Drugovi koji budu upućeni iz bataljona na kurs treba da budu oslobođeni od svih dužnosti i funkcija u jedinici, jer će možda ceo mjesec biti na boravku u blizini Štaba Divizije i od bataljona potpuno odvojeni.

U svim akcijama koje izvode naše jedinice desi se, istina u manjoj razmeri i pojedinačno, da izvesni drugovi naprave grube prekršaje kako prema imovini stanovništva (Skender Vakuf, Kotor Varoš i Teslić) tako i u samom ophođenju sa ljudima. I pored mnogobrojnih i pismenih i usmenih upustava i naređenja vojnih, političkih i partijskih rukovodstava ipak se dešavaju nedozvoljeni prestupi koji su u potpunoj oprečnosti sa našom praksom, sa ciljevima narodno-oslobodilačke borbe, sa zadacima naše Partije. Sto do ovoga dolazi posle osamnaest meseci teškog, krvavog i zaista skupo plaćenog iskustva nije krivica do onih nesavesnih i tuđih elemenata koji čine ova nedela, već do partijskog rukovodstva u dotičnoj jedinici kao i do celokupnog partijskog aktiva te jedinice. To svedoči da partijska organizacija nije provela dovoljnu kampanju ... da vodi slabu i labavu kontrolu nad držanjem ljudstva pri zauzimanju naseljenih mesta i da je stepen odgovornosti, budnosti i partijnosti kod mase partijskog članstva još uvek na niskom nivou. Treba već jedared da shvati svaki partijac svoje dužnosti u jedinici, da mu prione za srce da on nije samo borac već komunista i to član Partije, naše Partije, koja je organizovala i rukovodi narodno-oslobodilačkom borbom, deo ovog velikog organizma koji provodi naše narode kroz surovu školu rata protiv najkrvoločnijih i najogavnijih neprijatelja kako našeg naroda tako i celog naprednog čovečanstva; treba da mu prione za srce da je on član organizovane avangarde najboljih sinova naroda koja treba da našim narodima obezbedi bolju i srećniju budućnost. U svesti svakog partijca treba napokon da se unese smisao i uverenje o potrebi budnosti i odgovornosti te da dođe do

izražaja masovna briga i samopregorno zalaganje svih partijaca svuda i u svako doba za pravilno provođenje linije naše Partije, a ne da po ovim pitanjima lupaju glavu samo rukovodioci i par svesnijih partijaca. Ležernost i nezainteresovanost za ove probleme može biti svojstvo samo slabih partijaca, koji u stvari nisu komunisti niti su dorasli da budu članovi K.P.J. Kada partijska rukovodstva u bataljonima ubede partijce u potrebu njihove aktivizacije po svim pitanjima, odgovornost i partijnost celokupnog partijskog aktiva podignu na potrebnu visinu, tada će sve probleme biti lako resiti. ..

Još jedna slabost vlada u našim jedinicama. Zavladao je izvestan egoizam i sebičnjaštvo u odnosu na oružje. Prilikom zaplene oružja, naročito automatskog, svaka jedinica bez pogovora jednostavno sve ovo oružje prisvaja za sebe. Kada treba izvestan broj puškomitraljeza ili mitraljeza ustupiti drugoj jedinici, onda se komande nesavesno odazivaju na poziv Štaba Brigade i to na taj način što iz svog naoružanja, prosto rečeno, škartiraju neupotrebljiva oružja. Na račun ove slabosti Prva proleterska brigada, i pored svoje već slavne tradicije, postepeno počinje da stiče glas nedrugarske i sebične jedinice. Pravilan postupak u ovim pitanjima zavisi isključivo od držanja komandnog kadra. Partijska rukovodstva na čelu sa zamenicima političkih komesara bataljona dužna su, po svaku cenu, da ubede komandni kadar u svojim bataljonima da ratni plen otet od neprijatelja pripada Narodno-oslobodilačkoj vojsci i narodu kao celini, a ne ovoj ili onoj jedinici ili borcu koji je prvi do njega došao. I svaki zaplenjeni ekser kod boraca treba da pretstavlja dio imovine Narodno-oslobodilačke vojske te da kod njega probudi brigu kako [da] i tu najmanju stvar stavi na raspoloženje celini. Prva proleterska brigada je samo deo velike narodne vojske, bez čijeg sadejstva ne bi mogla nizati svoje uspehe u borbi, bez čijeg opstanka ne bi mogla postojati ni Prva proleterska brigada. Partijsko rukovodstvo treba da vrši strogu kontrolu ispunjavanja naređenja i u ovom pravcu i da za svaki nesavestan i neodgovoran postupak uzmu na partijsku odgovornost svakog onoga koji unosi ovu ružnu i našoj borbi tuđu naviku u našim redovima.

Molimo da odmah pošaljete izveštaj koji je drug određen za kurs, tj. ime i prezime druga sa potrebnom karakteristikom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdravom
ZA POLIT-ODJEL,
Filip Bajković

BR. 26

IZVEŠTAJ POLITODELA 9. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 14. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

Izveštaj br. 5
VI. Divizija 20. I. 1943[2]

POLITODEL IX PARTIZANSKE BRIGADE HRVATSKE
14 januara 1943 godine

Izveštaj o radu

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

U toku zadnjih osam dana bili smo po svim bataljonima, prisustvovali sastancima partijskih jedinica i komandnog kadra. Posle toga možemo podneti sledeći:

IZVEŠTAJ

Organizacioni sektor

Osnivanjem — petog — mitraljeskog — bataljona bila je stvorena potreba organizacije partijskih jedinica u ovom bataljonu, čemu je odmah pristupljeno. Dat mu je dovoljan broj partijaca, srazmeran broju partizana u ovom i ostalim bataljonima, i stvorene su partijske jedinice po svim četama i štabu ovog bataljona. Organizacije su sposobne za dalji rad i može se očekivati da će odgovoriti svojim zadacima.

U opšte uzev može se reći da se u Brigadi oseća poboljšanje, što je rezultat oživljavanja rada partijskih i skojevskih organizacija. Partijski sastanci se održavaju skoro uredno. Tu i tamo dese se mali propusti, ali verovatno da će se i to za kratko vreme otkloniti.[3]

Partijnost drugova je u znatnoj meri porasla. Drugovi se osećaju članovima Partije koja rukovodi borbom, i oni sami žele

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/399.**

[2] **Datum je naknadno stavljen i označava vreme kada je izveštaj dospeo u CK KPH.**

[5] **U izveštaju sekretara brigadne partijske organizacije od 28. januara 1943 (koji ne objavljujemo jer je po sadržaju sličan ovome) dato je i brojno stanje partijske organizacije. Brigada je tada imala 172 člana KPJ (vidi u Arhivu VII mikrosnimak reg. br. H-4 400—401).**

da doprinesu u koliko mogu rešavanju zadataka koje pred njih postavlja Partija. No još se ne može reći da su drugovi potpuno osposobljeni da se mogu snaći u svakoj situaciji, iako je potrebno da delaju sami po sopstvenoj inicijativi. Još im je potreban i postrek za rad i neko ko će ih upućivati u radu. Ali postepeno počinju da stiču i ta svojstva koja im nedostaju, tako da se može očekivati da će u kratkom vremenu Partija u njima imati i dobre partijce i sposobne rukovodioce u ovoj brigadi. Prorada ISKP (b) verujemo mnogo će tome doprineti, a ona će biti prorađena uz naša predavanja i tumačenja. Samo radi boljeg uspeha u učenju potrebno bi bilo da nam pošaljete još dvanaest primeraka Istorije — ako vam je to ikako moguće — tako da bi svaka jedinica imala bar po jedan primerak.

Opšte-potilički sektor

Rad po ovom sektoru odvija se sada redovito. Politički rukovodioci u jedinicama dovoljno su shvatili značaj ovog rada.

Za poslednjih sedam dana obišli smo sve jedinice, i posvetili smo naročito pažnju uzdizanju nižih rukovodilaca. U tome mnogo nam pomaže kurs za vodne delegate pri agitpropu divizije. Ranije se primetilo da drugovi politički rukovodioci po bataljonima nedovoljno posvećuju pažnju direktivnim člancima iz naše štampe. Radi toga mi sada redovno prorađujemo te članke sa njima. Za poslednjih sedam dana proradili smo sa Dolitičkim komesarima, zamenicima i vodnim delegatima II, III i IV bataljona članke iz Borbe broj 31 i 32, kao i iz zadnja dva broja Vjesnika. Prorađena je i brošura »Izdajničko i reakcionarno vodstvo H.S.S.-a« sada u svim bataljonima.

Mesto zidnih novina, koje su dosad izlazile po svim jedinicama, izlaze sada džepne novine. Izašli su skoro u svim jedinicama novi brojevi.. . Sada vršimo pripreme za kampanju sabirne akcije za vojsku.

Predavanja pred celim jedinicama nismo mogli držati zbog rđavog vremena i zbog nedostatka većih prostorija u kojima bi se mogle okupiti jedinice. Ali zato rad je prilagođen mogućnostima, te se radi po vodovima i desetinama.

Opšte političko stanje u našoj brigadi je dobro, može se reći vrlo dobro. Prvi i treći bataljon još uvek stvarno zaostaju iza ostalih bataljona, ali se već uveliko oseća pokret i kod njih. Naročito borcima je jasna izdajnička uloga londonske izbegličke vlade, što se vidi iz mržnje prema četnicima, s kojima naši borci skoro najradije vode borbu.

Nastojaćemo da idućeg puta izveštaj bude opširniji i detaljniji i da Vam podrobnije iznesemo stanje u našoj brigadi.

Molimo Vas ako je moguće da nam pošaljete nešto materijala.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel,
Zivan Dimitrijević
Vladan Bojanić

BR. 27

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 15. HRVATSKE (3. KORDUNAŠKE) BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 15. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

SEKRETAR
15. BRIGADE VIII DIVIZIJE
I. KORPUSA NOV HRVATSKE
15. I. 1943. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Izveštaj od 1. I. 1943. do 10. I. 1943. god.

1.) Partijske jedinice su formirane u cijeloj brigadi i održavaju se sastanci redovito. Bataljonski biroi su formirani i održani su sastanci na kojima su raspodjeljeni sektori rada i upoznati sa istima, te prikazano kako treba raditi sa jedinicama. Rad se postavio planski po sektorima. Partija se još ne osjeća u brigadi po svome radu ili bolje rečeno dosta slabo. Rukovodioci nisu sposobni da samostalno vode sastanke, treba im još mnogo i mnogo pomoći. Teorijski nivo partijskog kadra je vrlo, nizak, u tom se pravcu napravilo vrlo malo obzirom na malu količinu za to raspoloživog materijala kao i [zbog], čestih borbi i pokreta. Na sastancima je ukazano na taj nedostatak i postavljeno pred sve partijske jedinice da se odmah počne sa [pro-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a snimak u Arhivu VII, H-3/692—693.**

učavanjem] H. S. K. P. (b) kao i ostalog materijala iz naše štampe koji može poslužiti za teoretsko izdizanje naših kadrova.

U našoj brigadi u svim vojnim jedinicama formirane su partijske jedinice, kojih ima 15. Na partijskim jedinicama prorađeno je pismo Centralnog komiteta K. P. H. o reakcionarnom vodstvu H. S. S.-a, uloga Mačeka (izdajnička) prema NOB. i rad Partije u vojsci, radi što pravilnijeg postavljanja Partije u našim vojnim jedinicama i radi što pravilnijeg odnosa prema komandnom kadru, — odnosno komandnog kadra prema Partiji.

Po pitanju prijema novih članova nije ništa napravljeno, obzirom da je rad u obnavljanju i formiranju, ali je ovo pitanje pravilno postavljeno pred organizaciju i uskoro će biti i rezultata.

Formirana je kandidatska grupa pri Štabu Brigade od kurira i stražara kojih ima četvorica.

Primljen je u Partiju drug Molek Franjo, operativni oficir ove Brigade ...

2.) Odmah poslije formiranja Partijske organizacije prišlo se formiranju S. K. O. J.-evske organizacije u Brigadi. Taj rad nije postojao i ukoliko je tu i tamo bilo bio je neplanski i nesistematski. Da bi što prije omogućili pravilan rad i same organizacije prišli smo formiranju bataljonskih komiteta, tako je već u jednom bataljonu formirano rukovodstvo i aktivi. U ostalim će se postupiti čim se dobije vremena i iste će se preduzeti. Ovdje ima velikih poteškoća u nedostatku S. K. O. J.-evskih rukovodioca, što će u prvi mah naročito otežavati rad. U Brigadi nema ni jednog sposobnog rukovodioca S.K.O.J.-a, a to se naročito osjeća sada kada se pristupa formiranju Brigadnog komiteta, a mi u našoj Brigadi nemamo sposobnog rukovodioca druga koji bi mogao ma i u koliko odgovoriti zadatcima toga Komiteta.

3.) Političko stanje u Brigadi nije zadovoljavajuće. Poduzete su mjere, da se što više slobodnog vremena posveti političkom osvješćavanju boraca. U tu svrhu održavaju se u vremenu kad je Brigada na odmoru sastanci sa politdelegatima da bi se njih usposobilo i razvilo za sposobne političke rukovodioce. Jedan takav sastanak je održan. Interesovanje na njemu bilo je dobro. Prorađen je plan rada za mjesec februar sa politkornesarima bataljona i njihovim zamjenicima, a ovi su sa ostalim političkim kadrom. Sa borcima se radi preko četnih konferencija, interesovanje kao i diskusija na istima je dobra. Osim postavljene kampanje na ovim konferencijama se radi i materijal ranije prorađen, tj. sa starim borcima, te pošto ima veći broj novoprimljenih boraca iz ove kampanje i ovo se radi, ali tako da nije suhoparno i ovima sa kojima se je već radilo. Još se čita sva naša štampa i »Radio-vjesti«. Održavaju se zborovi sa na-

rodom, tako je već održan u Cemernici jedan a u Saborskom dva zbora. Radi hladnoće i pomanjkanja prostorije sastanci su malobrojno posjećeni ali je interesovanje bilo dobro.

4.) Vojna izobrazba boraca nije zadovoljavajuća. Postavljeno je da se preko konferencija osposobljava komandni kadar i da ovi rade sa borcima, po određenom vojnom planu rada. Rezultat do sada je vrlo malen, jer je Brigada većim delom u pokretu i borbi. Obzirom da je skoro formirana Brigada borbenost je dobra. Izgledi su dobri za razvoj i treba da se još prekale u borbi.

5.) Formirani su kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima i četama i data im pomoć za upustva za rad. Pristupilo se je učenju nepismenih, pjevanju pjesama naše borbe, organiziranju recitacionih zborova, glumačkih sekcija. Za kulturno-prosvjetni rad imamo vrlo malo materijala, a po nekim.bataljonima ga uopće nemamo.

6.) Sanitetska je služba organizirana. Prorađena je kampanja sa upoznavanjem o suzbijanju epidemije tifusa kao i o lošim posljedicama epidemije tifusa po našu vojsku. U tu svrhu svi smo ošišani, osim nekih novopridošlih drugova u zadnje vrijeme. Dezinfekcija odijela već je obavljena u 2 bataljonu, nastaviće se sa ovim radom dok za to bude prilike i vremena, i isto će se obnavljati. Teško je sa pranjem rublja i sušenjem istoga, ali se ipak borci presvlače u razmacima prema mogućnostima, t.j. koristi se vrijeme odmora za pranje rublja, tako da se borci mogu što češće presvlačiti, te da bi tako što više se borci očistili od ušiju. Režu se i pregledavaju nokti te se i ostale higijenske mere predostrožnosti preduzimaju.

Drug Lubarda Mihajlo[2] iz politodjela IV. Udarne brigade došao je 5. I. 1943. god. u našu brigadu da pomogne organiziranju Partije. Na ovome radu vrlo je marljiv i daje najviše od sebe za postavljanje i podizanje Partije u ovoj Brigadi. Također i meni daje savjete i potrebnu pomoć u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Antun Vidović

[2] **Ranjen u tzv. četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, podlegao je ranama na Petrovoj gori.**

BR. 28

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PARTIZANSKOG ODREDA BANIJE OD 15. JANUARA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA BANIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I VOJNO-POLITICKOM STANJU U ODREDU[1]

STAB
PARTIZANSKOG ODREDA
BANIJE
15.1. 43.

15-todnevni izvještaj o radu Partije i vojno-političkom stanju u P. O. Banije

Drugarskom

OKRUŽNOM KOMITETU K. P. H. ZA BANIJU

Dragi drugovi!

Rad partijskih jedinica u našem Odredu bio je kroz proteklih dva tjedna aktivan u svim bataljonima. Kako sam u posljednjem izvještaju naveo, da se rad Partije osjeća samo unutar part. jedinica, a nije bio dovoljan među partizanima, to sam posjetio part. jedinice I. i II. bataljona i upozorio drugove na dosadanje greške u njihovom radu. Drugovi su i sami uočili da je njihov dosadanji rad bio manjkav i poduzeli su sve da se to ispravi. Najaktivnije i najuspješnije u svom radu pokazale su se part. jedinice u I. bataljonu. U tim jedinicama rad je zastupljen podjednako po svim sektorima. Kulturno-prosvjetni odbori u tom bataljonu priredili su u selu M. Vranovina kulturno-prosvetnu večer, gdje su prikazivane šaljive priredbe, pjevane revolucionarne pjesme, a tamburaška sekcija je svirala plesne komade. Osim toga priređena je kulturno-prosvetna večer i u selu Balinac. Obje priredbe su vrlo lijepo uspjele. Odbor za higijenu u četama tog bataljona pokazuje veliko interesovanje za čistoću partizana, prostorija u kojima se partizani nalaze, za liječenje češe, čišćenje od ušiju i o tome se stara. Partijci nastoje da svaku nesuglasicu koja izbije između pojedinaca u četi rešavaju na taj način što drugove ubjeđuju kako je to štetno.

[1] **Original (pisan na mašini, ~~lati~~nicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-6 554 555.**

Osim toga dosta su aktivni u objašnjavanju partizanima svih stvari koje su im nejasne. Pojačanim radom partijskih jedinica, pojačala se i svijest i odgovornost samih partijaca.

U II. bataljonu najaktivnija u svom radu jeste jedinica 3. čete. U 1. i 2. četi tog bataljona bili su sekretari jedinica dosta nemarni i zato je bio malo zaostao rad jedinica. Sekretari su smjenjeni i rad je krenuo na bolje. Kulturno-prosvetni odbori tog bataljona također su organizirali kult.-prosvetno veče u selu Vorkapići. Uspjeh je bio dobar, a i civilno stanovništvo vrlo zadovoljno. Tom prilikom govorio je komesar bataljona 0 štetnosti šverca jer se u tom selu osjeća još uvijek šverc sa neprijateljem, te je iznio vanjsku i unutarnju političku situaciju.

Rad part. jedinica u III. bataljonu priličan je, ali ne teče dovoljno glatko. Osjeća se potreba čišćenja Partije u tom bataljonu, jer se u Partiji nalaze par drugova koji svojom lijenošću 1 nezainteresovanošću koče rad drugovima. Nastojaćemo da to što prije sprovedemo.

Sa kandidatima se radi u svim bataljonima. Kako sam već u prošlom izvještaju naveo, rad među kandidatima je podijeljen, a časovi za njihovu izgradnju održavaju se redovno.

U svim bataljonima odnosno u svim četama organizirane su skojevske jedinice, a u bataljonima skojevski bat. biro. Rad skojevskih jedinica za sada se ne osjeća među partizanima, a u nekim jedinicama dosta slabo i unutar samih jedinica.

Prilikom obilaska jedinica ustanovio sam da dosadašnji kult.-prosvetni odbori u četama nisu udovoljili svojim dužnostima. Drugovi koji su postavljeni u te odbore po drugu odgovornom za kult.-prosvetni rad nisu se osjećali dovoljno odgovornim za svoj rad. Pristupili smo reorganizaciji tih odbora u svim četama i to na taj način da provedemo kampanju kod partizana, kako je taj rad među partizanima potreban i da svi partizani sudjeluju u biranju odbora. Odbori osnovani na taki način, odnosno drugovi koji su tako izabrani osjećaju se mnogo odgovorniji za svoj rad, a i cijela četa osjeća veće interesovanje i potrebu tog rada.

Sve part. jedinice u svim bataljonima održavaju redovno jednom u tjednu radne sastanke, a po dva do tri puta sastanke za teoretsku izgradnju. Bilo bi potrebno da se za što uspešnije proučavanje materijala osnuje jedan kratki niži kurs i odrede predavači na tim kursevima.

Komesar i komandant Odreda sazvali su Odredsko savjetovanje komesara, komandanata i njihovih zamjenika iz svih bataljona i to 2. I. 43.

Izvještaji drugova o stanju u njihovim bataljonima, o njihovom radu kao i o radu ostalog komandnog kadra bili su

dosta oskudni. Komesar je rukovodio sa tim savjetovanjem. Isti je iznio vanjsku i unutarnju političku situaciju. Kod te tačke nisam bio prisutan, ali sam bio prisutan kad su se podnosili izvještaji, kad su davani zadaci za budući rad. Ja bih za ovo savjetovanje rekao da ono i nije bilo savjetovanje, nego samo saslušanje o radu pojedinaca, a i to vrlo krnje ...

Bataljoni našeg Odreda nalaze se sada na položajima oko Topuskog. Kako su nam bataljoni sada na okupu, imamo više mogućnosti da kontrolišemo njihov rad. Uzevši prosječno, politička svijest naših partizana je dosta dobra. Njihov odnos prema civilnom stanovništvu je dobar. Disciplina je također dobra, a i borbenost kod I. i III. bataljona.

Bataljoni nisu vršili nikakove akcije, osim što je I. bataljon dolazio u sukob sa neprijateljem koji je pokušao prodreti iz Topuskog preko Vranovine i iz Gline preko Balinca.[2] Ovom prilikom smo imali tri ranjena druga, dva lakše i jednog teže ranjenog.

Ishrana bataljona zadovoljava, prostorije u kojima su smješteni prilično su oskudne, vlada oskudica i sa vešom, dok je odjeća srednja. Obuća je dosta slaba. Imamo oko 70 bosih partizana.

Politička situacija na sektoru gdje se sada bataljoni nalaze za nas je prilično slaba. Osjeća se da se malo politički radilo u selima općine Bojna. Mi ćemo nastojati da iskoristimo vrijeme našeg boravka u tom kraju time što ćemo priređivati manje zborove i govore.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara:
Mih. Ratković

[8] **O dejstvima Partizanskog odreda Banije vidi tom V, knj. 11, dok. br. 7, 9, 55 i 150.**

BR. 29

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE 1. CETE 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 15. JANUARA 1943. PARTIJSKOM BIROU 2. BATALJONA O RADU PARTIJSKE ĆELIJE[1]

IZVEŠTAJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U VREMENU OD 1—15 JANUARA 1943. GOD. PRI I CETI II BAT. I PR. BRIGADE I PR. DIVIZIJE

Naša partijska organizacija broji sada svega članova:

Na licu	Partijski odeljak I voda	9
	Partijski odeljak II voda	9
	Partijski odeljak komande čete	4
	Svega na licu članova:	23[2]

U bolnici imamo svega 2 člana.

Kandidata imamo svega 2.

Rad naše partijske organizacije u pomenutih 15 dana bio je prilično ometen izvesnim vremenskim neprilikama kao i zadacima. Ali pored svega ovoga naša partijska organizacija nije da nije radila, nego je baš u ovim momentima akcija budno pazila na rad, na greške i nedostatke pojedinaca, kao i pojedinih organizacija. U tome radu pojavile su se izvesne stvari koje je potrebno i pomenuti. Na prvom mjestu došao bi jedan nedostatak pri našem II vodu, naime njihovoj partijskoj organizaciji. Taj nedostatak se sastoji u tome što su se partijci u ovoj organizaciji malo razlabavili, sami sekretar je vrlo mlad partijac, kojemu treba stalno pomagati. Izvesni partijci su bili malo nepravilni u davanju primedbi, nijesu produbljivali stvari, a sami sekretar ih nije na licu mjesta umio opomenuti i skrenuti im pažnju na nepravilnost tih primedbi. Naime oni su dali primedbu da je komandir neumjesno bio razredio jedan vod, da se drugarski je ponaša prema izvesnim drugovima, mada je stvar stajala u tome što je trebalo opomenuti oštro, i to vrlo oštro jednog nedisciplinovanog druga — nepartijca i što je vod morao tako da se raspodijeli. Da se ne bi partijci ovoga voda rasplinjavali, da bi i sami sekretar dobio više rutine u radu, to je biro četne organizacije riješio da opomene kako sekretara tako i drugove partijce.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—8b, k. 708.**

[2] **Pogrešno sabrano. Treba da stoji: 22.**

Dalje, primjećeno je od strane bat. komiteta, tako i samog Štaba, da u našim vojnim jedinicama (našeg bat.) postoji malo razlabavljenosti, često puti nediscipline u pogledu veze, izlaska na zborno mjesto, kao i nebrižljivosti komandira četa (naime komande četa) u pogledu smještaja — neobilaženje. Sa ovim problemom naša partijska organizacija se pozabavila i na sastanku komande čete i biroa četne organizacije iznijela stvar, pretresala je tu stvar i došla do zaključka da je primedba od strane većih foruma zaista opravdana, a da bi se to otklonilo riješilo se da se povede mnogo više računa o disciplini boraca, o tačnom izlasku na zborno mjesto, što je uvelikome stvar komandira i vodnika, o obilaženju i smeštaju jedinica.

Dalje, biro naše četne organizacije je primijetio da teorijski rad treba da bude još življi, da se još više posveti pažnja tome radu, a da praktični sastanci budu povodom konkretnih stvari, da se na njima ne rasplinjavamo, tako da bi više pažnje mogli posvetiti teorijskom radu.

Dalje, na našem bat. komitetu postavljen je problem pred našim partijskim organizacijama a to je problem mobilizacije masa. Povodom toga na svome sastanku biro četne organizacije je, posmatrajući stvari, mišljenja da zaista taj problem postoji, mada ima opravdanih razloga zašto mi nijesmo do sada mobilisali veliki broj ljudi, a najglavniji je razlog što smo dolazili skoro stalno na mjestima gde su jedinice naše vojske već mie.

Naši drugovi partijci se uzdižu, partijnost se povećava, a kandidati se razvijaju tako da ih primamo bez ikakve bojazni u Partiju. Partijska organizacija II voda je predložila druga Vojina Gligorovića[3] da uđe u Partiju, i biro četne organizacije se sasvim složio. Ostali kandidati, naime njih dvojica su se takođe podigli, da ćemo mislim brzo jednoga od njih — Mila Brkovića[4] — uvući unutra.[5]

Među samim partijcima se ne može pojedinačno osjetiti neko opadanje, nasuprot porast, tako i odgovornost po sektorima se povećala, mada zaista se treba, na tome se i radi, još više povećati.

Sto se pak tiče rada po samim sektorima stvar stoji ovako:

a) *Vojni sektor.* Poslije primedbe komandiru i vojnim rukovodiocima na slabo vojno uzdizanje, naročito novih drugova, to je ovaj sektor uveliko oživio. Održavaju se sastanci i teorijski i praktični. Kako novi tako i stari drugovi se uzdižu, i sa njima se radi po predviđenom planu, mada se ne mogu održavati sastanci cijele čete, nego po vodovima pa čak i po desetinama.

[3] **Poeinuo 9. juna 1943. na Lučkim kolibama (Zelengora).**
[4] **Poginuo februara 1943. na Ivan-sedlu.**
[5] **Smisao je: primiti u KPJ.**

b) *Politički sektor:* Na ovom sektoru se takođe radi, održavaju se sastanci — konferencije po vodovima, i pokadkad u četi povodom konkretnih slučajeva. Politički delegati su na vodnim sastancima prorađivali »Borbu«, vanredno izdanje Borbe«, kao i »Jasenovački logor«. Takođe se radilo sa novim drugovima, za njihovo zadržavanje u našim jedinicama.

c) *Kulturno-prosvetni sektor:* Rad na ovom sektoru je vrlo živ. Na svim mjestima gde ima i najmanje mogućnosti daju se priredbe. Tako smo 3. jan. [19]43 održali konferenciju u s. Planje — Džemilići. Na konferenciji je prisustvovalo oko 120 odraslih osoba. Na konferenciji je govoreno o slomu Jugoslavije, 0 stvaranju ustaša i četnika, o njihovom radu, o tome ko su partizani i šta oni hoće. Dalje govoreno je o značaju NO odbora 1 na kraju formiran je i sami odbor. Seljaci su bili većinom muslimani. Konferencija je u potpunosti uspjela, i iz njihovih glava su bile izbijene zablude o partizanima. U selu Osredci — naime Kulaši davate su vrlo uspjele priredbe, kao i u selu Kokori, uveče na doček nove godine. Tu su se dali novi komadi: »Virineja« i »Dva domobrana« koje su pripremali naši kulturni radnici. U četi se takođe pripremaju šaljive večeri, i čitanje pojedinih stvari, mada ovih petnaest dana za to je imalo vrlo malo mogućnosti.

d) *SKOJ:* I ovaj sektor radi, mada mu je od strane biroa data primedba da su se mnogo učaurili na održavanju njihovih sastanaka. Mnogo su ilegalni, trebalo bi više rada sa ostalim omladincima i na terenu.

Sto se tiče samih naših sastanaka iznijeću ih, mada sam do sada uglavnom iznio probleme i nedostatke naših partijskih organizacija. Za održavanje sastanaka bilo je prilično malo vremena, mada smo i poslednje mogućnosti iskoristili tako je partijski odeljak I voda održao sledeće sastanke:

Dana 8-1-1943 god. održan je praktični sastanak sa sledećim dnevnim redom: 1) Organizaciono, 2) Izveštaj o radu i 3). Razno.

U organizacionom pitanju govoreno [je] o visini partijskih sastanaka, o držanju partijaca, dalje o netaktičnosti pojedinih drugova u pogledu na nove drugove. U tačci o akciji govorilo se o organizovanosti i izlasku na teren. Daje se zamjerka komandiru na njegov neizlazak na položaj gde je pošao kombinovani vod, a komesaru za njegovu neelastičnost. Povodom toga se vodila diskusija i komandir je mišljenja da nije baš trebalo da izlazi. A da neelastičnost komesara dolazi iz čuvanja linije naše partije. I o drugim sitnijim stvarima u vezi sa akcijom.

Dalje, dana 15-1-43 god. održan je praktični sastanak sa dnevnim redom: 1). Organizaciono, 2). O akciji, 3). Izveštaj o

radu i 4). Razno. Naročito mnogo se govorilo o akciji — tjeranju četnika. Date su primedbe u pogledu izlaska puškomitraljezaca, o njihovom pucanju iz stojećeg stava i o velikom trošenju municije. Ćelija je konstatovala da se radilo osobito na selu. Da su potpuno uspijevali da objasne seljacima o našoj borbi, ciljevima i t. d.

Dalje, održan je samo jedan teorijski sastanak o prorađivanju »Borbe« od 20 decembra.

Partijski odeljak II voda održao je sledeće sastanke: Dana 4-1-43 god. održan je praktični sastanak sa dnevnim redom 1). Stanje u II vodu 2). O kandidatima i 3). Razno. Na tome sastanku je predložen drug Vojin Gligorović za člana Partije. Isti je primljen. Dalje, najvažnije je bilo to, što su drugovi diskutovali 0 primedbi biroa čete da ima malo razlabavljenosti, da bi sekretar trebao čvršće da vodi sastanke i t. d., i oni su primili primedbu, mada ne misle da je razlabavljenost tolika, i da će gledati sve to da isprave.

Drugi sastanak je održan 13-1-43 god. isto praktični, na kojemu je govoreno o primedbama koje su oni uputili komandiru, o čemu sam govorio.

Komanda čete je održala jedan posebni sastanak u vezi sa akcijom na Teslić.[6] Konstatovala je da je pri ofanzivi neprijatelja veza bila slaba, da je Teslić pao jer nije bilo veze, i da je trebalo napasti na Tešanj. Drugi sastanak je održan u zajednici sa biroom četne organizacije, o primedbi bat. komiteta 1 Štaba bat. u vezi sa jačanjem discipline boraca, brižljivošću i budnošću, o većem staranju kom. čete i t. d. Prvi je bio dana 8-1-43 god. a drugi 13-1-43 god. Biro je održao još jedan posebni sastanak dana 8-1-43 god. sa dnevnim redom: 1). O akciji, 2). O II vodu, 3). Teorijski rad, 4). Skoj. Na ovom sastanku govorilo se o dvama sektorima, i o akciji, o nedostatcima i greškama, kao i o pomenutoj opomeni partijskoj organizaciji II voda. Tako, poslije svih ovih sastanaka rad teče normalno, bez velikih grešaka, sa mnogo volje.

Iz ovoga izveštaja se vidi da se naša partijska organizacija zaista bavi konkretnim stvarima i rešavanjem konkretnih problema.

Dana 15-1-1943 god.

Sekr. par. organizacije
I čete II bat. I pr. br. I pr. dv.
Slavko R. Božović

[6] **Teslić je oslobođen 1. januara 1943. Oslobodile su ga jedinice 1. i 3. brigade 1. proleterske divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 16, 22, 42 i 43.**

BR. 30

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 16. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI OVE ZONE[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. i P. ODREDA HRVATSKE
Broj: /43
dne 16. I. 1943

POLITKOMESARU N. O. V. i P. O. HRVATSKE

Komesarski izvještaj:

Kalnik:

Od 15. do 28. XI. 42. neprijatelj nije dirao naše jedinice. To zatišje iskorišteno je za vršenje akcija, političku izgradnju partizana i radu u narodu. Pregled akcija vidi se iz operativnog izvještaja. Iz njega se vidi da je aktivnost Kalničkog odreda bila prilično velika.[2] Ali imade nedostataka u tome što nije izvedena ni jedna akcija većeg stila u kojoj bi sudjelovali zajednički svi bataljoni Odreda. Pripreme su vršene za jednu akciju u kojoj bi sudjelovao cio Odred, ali zbog slabe obavještajne službe te pripreme su suviše dugo vršene, tako da je neprijatelj predusreo sa ofanzivom naše namjere.[3]

Opće stanje Odreda pred ofanzivu bilo je povoljno. Jedinice odmorene imajući iza sebe niz uspjelih akcija, pune spremnosti za borbu. Problem dezertiranja, pred kojim je ovaj Odred stajao, još uvjek nije u cijelosti riješen. Neki drugovi koji se javljaju u partizane zbog toga što ih policija goni, smatrali su da će u partizanima naći utočište i tako se sakriti pred policijom, ali nisu bili pripremni da izvrše zadatke koji se pred partizane postavljaju a pogotovo nisu bili u stanju da izvrše napore, koje partizan u ovim krajevima mora činiti. Tako su mnogi od

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1, k. 1474.

[2] Vidi tom V, knj. 10, dok. br. 51, 68 i 69.

[3] Grupisanje neprijateljskih snaga za ofanzivno dejstvo na Kalnički NOP odred izvršeno je u Križevcima, Koprivnici, Ludbregu, Varaždinskim Toplicama, Varaždinu i Novom Marofu, a napad je usledio 29. novembra 1942. godine. Uprkos nadmoćnijim neprijateljskim snagama (dve bojne i oko deset satnija), Kalnički NOP odred se po bataljonima, pravovremeno probio u tri divergentna pravca. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 10, dok. br. 51, 68, 69 i 101).

njih dezertirali. U vrijeme neprijateljske ofanzive dvojica partizana su streljana, koji su pokušali da pobjegnu iz redova partizana. II. bataljon u Bilo Gori također je streljao 5 takvih partizana, koji su još na početku formiranja ovog Odreda napustili naše redove i samovoljno pobjegli kući. Još ranije mi smo skrenuli pažnju Štabu ovog Odreda, da to nije put kojim će se riješiti pitanje dezerterstva, jer će to loše djelovati na sela iz kojih dotični drugovi dolaze u partizane i tako će se onemogućiti daljnja mobilizacija seljaštva u našu vojsku. Ovu našu primjedbu drugovi su primili do znanja i prešli na druge metode suzbijanja dezerterstva, jačajući politički rad u vojsci i u narodu, što je donjelo do dobrih rezultata. Pored gore spomenutog streljanja, streljan je i jedan tip, koji je navodno održavao veze sa četničkim elementima. Povodom ovog slučaja otpočeli su komesari široku kampanju protiv četničkih elemenata, jer su se na sektoru našeg odreda pojavili neki četnici, koji su pokušavali da ubace svoje agente u naše redove. U pogledu suzbijanja četničke opasnosti obećao nam je pomoć Varaždinski O. K. ali je i on bio onemogućen u svom nastojanju zbog neprijateljske ofanzive.

Štabovi bataljona, djelujući na svojim sektorima, pored vojne aktivnosti radili su i politički, održavajući zborove sa narodom.

Informativna služba, koja je ranije bila jako slaba, u zadnje vrijeme vidno se popravlja. Odlaskom nekih drugova kojima je bio povjeren taj zadatak, taj će proces biti ponovo usporen. No, pristupit će se ponovno organiziranju obavještajne i informativne službe u odredu i van njega.

U zadnje vrijeme pristupio je ovaj odred kopanju zemunica za spremanje rezervne hrane i bolnice. Stanje bolnice jako je bijedno i taj problem, kao što je to slučaj gotovo na čitavom sektoru naše Zone, muči i dalje ovaj Odred. Ranjenike i bolesne drugove ovaj Odred šalje u Slavoniju, što je skopčano sa velikim poteškoćama.

Sprema partizana u ovom odredu je na visini. Svi su odjeveni u vojničke uniforme, sa novim cipelama, ćebetom i drugim priborom. Ovaj odred daje izgled prave vojske. Kod njih bilo je dosta rezervne odjeće i obuće, koju su kopali u zemunice, računajući na to da će provesti mobilizaciju i tada navedene stvari upotrijebiti. Ovakav postupak svakako nije bio pravilan s njihove strane, jer mi imademo još uvjek dosta drugova koji su slabo odjeveni i obuveni, koji bi i te kako trebali tu obuću. No, ovaj odred nas uopće dosada o tome nije obavještavao a kamo li da nam pošalje rezervnu odjeću i obuću. Jedan dio spreme Štab odreda dao je da se dijeli seljaštvu, što su zagorski seljaci svakako sa simpatijama prihvatili.

Rad ovog odreda u narodu uglavnom se je kretao na osnivanju akcionih odbora, održavanju mitinga i pokušaju mobilizacije novih boraca. Točnih podataka o uspjehu ovog rada nemamo. Ali je činjenica, da je ovaj odred narastao od 350 na 530 boraca. Zborovi su održani u Ivancu, Zdelicama, Brzaja, Duga Rijeka, Marija Bistrica i manji sastanci po raznim selima kuda su partizani prolazili. Po raspoloženju naroda nije se primjetila neka značajna promjena od naših zadnjih izvještaja.

Ovaj odred uspio je mobilisati u svoje redove domobrane (iz domorodne službe) koji su mahom Srbi. U okolici Bjelovara imade dosta kolonista koji su tamo naseljeni na imanja Srba i nekadašnjih dobrovoljaca. Ovi kolonisti, kada su naši partizani prolazili kroz njihova mjesta, bježali su i tjerali stoku u krajeve gdje su računali da neće doći partizani. Oni su se loše držali prema partizanima.

Nakon dva uzastopna pokušaja neprijateljske ofanzive na naš Odred, da ga unište ili rasprše sa njegovog terena, neprijatelj je dosta brižno i veoma tajno pripremao novu ofanzivu, koja je započela 29. XI. 42. Usled slabe obavještajne službe, Štab odreda saznao je za ovu ofanzivu tek 28. XI. i odmah donio odluku da Odred po bataljonima krene u slijedećim pravcima: I. bataljon sa komandantom i komesarom Odreda u pravcu Zagreba, II. bataljon sa zamjenikom komesara Odreda u pravcu Bilo Gore, a III. bataljon sa jednim članom Varaždinskog O. K. i obavještajnim oficirom u pravcu Ivanšćice. Takav zaključak donijet je na osnovu naređenja našeg Štaba.

Neprijateljska ofanziva promašila je dakako, kao i obično, a naš odred boreći se, povećao se i zadobio novog oružja. Put I. bataljona završio je sa potpunim uspjehom makar je neprijatelj uspio da ga na povratku razbije u nekoliko grupa. Naši partizani ponosni su što su Paveliću sjeli na vrat pod nosom samog Zagreba, na Sljemenu, oni se ponose time, a ponosni smo i mi što su naše jedinice desetak dana provele u srcu Zagorja. Tom prilikom održan je miting u Mariji Bistrici, Kolarcu, Lazu, Sagudovcu i Sv. Mateju. Na mitinzima naši su drugovi naročito ukazivali na izdajničku ulogu vodstva bivše HSS i pozivali narod da stupi u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske i da se oružjem brani od pljačkaša i zuluma. Na mitinzima ukazivalo se narodu na četničku opasnost za naš narod, koji već danas žare i pale po Dalmaciji, Bosni i drugdje. Kraj svega toga nije [se] uspjelo mobilizirati seljake, osim nekoliko domobrana, koji su pristupili u naše redove. Razlozi zbog kojih nismo uspjeli mobilisati narod u našu vojsku uglavnom se sastoje u tome, što Zagorci još nisu u punoj mjeri osjetili fašistički teror. Doduše svi oni govore o nesmiljenoj pljački koju ustaše vrše nad njima. Svi pokazuju poderane cipele i odjela, tuže se na karte

i gospodu, kukaju za svojim sinovima u domobranima, ali sve je to premalo. Jedna iznimka bio je jedan zidar u Kolarcu, koji je poslije održanog mitinga pristupio u našu vojsku. Možda je razlog ovog neuspjeha i u tome što su naše jedinice brzo prolazile kroz zagorska sela, ne zadržavajući se dulje vremena u pojedinim mjestima.

Inače narod je naše borce vrlo lijepo dočekao. Nigdje nije bježao pred našim borcima, častio ih i lijepo se ophodio prema drugovima. Iako do tada nije bilo partizana u mnogim selima, ali narod je naše drugove smatrao kao svoje znance na bazi: »Ah vi ste siromaki kak i mi«. Za ilustraciju kako je narod primao naše borce navodimo slijedeće: 8. XII. 42. gonili su ustaše naše borce sa tenkovima, oni su se povlačili pod neprekidnom vatrom iz brda na brdo iscrpljeni i gladni. Narod ih dočekivao, noseći iz kuća kruha i vina i nuđao da se okrijepe.

Ulazak naših boraca u Mariju Bistricu odjeknuo široko. Već poslije nekoliko dana odlaska naših jedinica pričale su se najraznovrsnije priče kao naprimjer: da je župnik morao partizanima služiti misu, da je općinski načelnik partizanima čistio cipele i.t.d. Za vrijeme dok su naši borci palili općinu i žandarmerijsku zgradu opatice su cijelo vrijeme posmatrale, govoreći, da se one ne boje partizana, jer znadu da im oni neće ništa učiniti. U samom mjestu izdat je odmah letak, koji je na mitingu podijeljen. Primjerak toga letka nismo primili od Štaba odreda.

Boravak naših partizana na Sljemenu, makar je bio kratak, odjeknuo je diljem cijele Hrvatske. Kad su se pojavili naši borci, nitko nije vjerovao da su to partizani, a zarobljeni domobrani i avijatičari smijali su se i pitali naše borce odakle su došli. Jedna patrola bila je u »Đačkom Domu« na sveopće zaprepašćenje prisutnih koji su se tamo nalazili.

U Mariji Bistrici, prilikom dijeljenja zaplijenjenog brašna, došlo je do dirljivih scena. Vidjelo se je da i ovdje postoje mogućnosti narodnog ustanka, da ovuda i te kako mogu krstariti naše jedinice.

Naši partizani pokazali su se na ovom putu veoma dobri i borbeni, tek u drugom dijelu puta uhvatila ih je mala panika od »Crne legije« i tenkova. Prilično iscrpljeni oni su se vratili između 10. i 12. XII. 42. na Kalnik i zatim povukli na Bilo Goru na odmor, vodeći još prije toga borbu u Ivancu i Pogancu na Kalniku.

II. bataljon, koji je krenuo u pravcu Bilo Gore, vodio je također akcije.

III. bataljon, koji je krenuo u pravcu Ivanšćice, izvršio je također svoj zadatak. Jedna četa tog bataljona upućena je prema Klanjcu i tu prešla preko Sutle i oslobodila iz njemačkog

zarobljeništva 5 sovjetskih oficira, koji su sretno stigli do Kalnika, a zatim su otpraćeni do Štaba III. Operativne zone. Taj događaj izazvao je silno oduševljenje kod sviju naših boraca, a i putem idući kroz sela, narod je dolazio da vidi i pozdravi sovjetsku braću. Neopisive su scene, kako su starci koji su bili nekada u zarobljeništvu u Rusiji i tamo naučili ruski, pozdravljali i grlili »tovariše«, unapred išao je glas da dolaze Rusi, a jedan seljak je pričao »da ih na svoje oči videi i da su veliki kak jagnjedi i da im se šinjeli po zemlji vleću«. Mi smo ponosni nad ovim velikim, gotovo jedinstvenim slučajem do sada našeg Kalničkog odreda.

Na poziv sekretara C. K. K. P. H. druga Vlade,[4] Stab Kalničkog odreda otišao je u Slavoniju zbog formiranja novih brigada, odnosno Slavonske divizije.[5] Dva bataljona Kalničkog odreda uzeta u sastav nove divizije,[6] a jedan je upućen ponovno na Kalnik, sa zadatkom da i dalje nastavi sa aktivnošću i mobilizacijom, te preraste u odred.

Z u m b e r a k :

Poslije uspjele akcije na Krašić[7] i Kalje[8] jedinice IV. i XIII. brigade uglavnom su se odmarale do 8. o. mj. Nakon toga, pristupili smo daljem izvođenju naših zadataka. Izdali smo zapo-

[4] Vladimir Popović. On nije bio sekretar CK KP Hrvatske, već delegat CK KPJ pri CK KPH i sekretar Operativnog partijskog rukovodstva CK KP Hrvatske.

[5] Divizija je formirana krajem decembra 1942. Privremeno je dobila naziv: 4. divizija NOV i PO Hrvatske, jer je bila četvrta po rednom broju formiranih divizija na teritoriji Hrvatske. Međutim, ranije formirane tri divizije nisu dobile redne brojeve prema redosledu njihova formiranja na toj teritoriji, nego prema opštem redosledu formiranja divizija NOVJ: 6 (lička), 7 (banijska) i 8 (kordunaška) NOU divizija NOVJ. Četvrtu diviziju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske preimenovao je 9. maja 1943. vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito u 12. NOU diviziju NOVJ (vidi tom II, knj. 9, dok. br. 169).

Pri formiranju, u sastav 4. divizije NOV i PO Hrvatske ušle su: 12. hrvatska (1. slavonska), 16. hrvatska (2. slavonska) i 17. hrvatska (3. slavonska) NOU brigada. Komandant divizije bio je Petar Drapšin (narodni heroj, poginuo nesrećnim slučajem 1945. kao komandant 1. tenkovske armije) a politički komesar Jefto Sašić.

[6] Prvi bataljon je ušao u sastav 17. hrvatske (3. slavonske), a 2. bataljon u sastav 16. hrvatske (2. slavonske) NOU brigade (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 80).

[7] Napad na s. Krašić otpočeo je noću 1/2. januara 1943. i nastavljen tokom dana. Završio se potpunim uspehom. (Opširnije o tome vidi dok. br. 15 ove knjige i tom V, knj. 11, dok. br. 1, 3, 4, 5, 15 i 17).

[8] Neprijatelj je napustio s. Kalje tokom 2. januara 1943. pre nego su delovi 4. hrvatske (1. kordunaške) NOU brigade i 13. hrvatske proleterske brigade »Rade Končar« uspeli da ga okruže. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 1, 15 i 17).

vješt da se razori željeznička pruga između Jaske[9] i Desinca.[10] Dva bataljona XIII. i dva bataljona IV. brigade krenuli su još u toku dana 8. o. mj. na izvršenje povjerenog im zadatka.

Borci su bili željni akcija i sa zadovoljstvom prihvaliti ovo naređenje. Naročito su bili zadovoljni borci IV. brigade, računajući da će nakon ove akcije napustiti Zumberak i krenuti za Kordun.

Pruga nije srušena onako kao što je to bilo u zapovješti i planu predviđeno. Srušena je tek jedna šina i zapaljena stanica Desinec. Svi su se izgovarali, da nisu imali potrebnog alata, pa radi toga nisu u cijelosti izvršili povjereni im zadatak. Međutim, stvar je bila u tome, da su bataljoni dosta kasno stigli na određeno mjesto i tako izgubili na vremenu i nisu zbog toga mogli izvršiti zadatak u cijelosti.

Prilikom razaranja pruge zarobljeno je 6 domobrana, koji su čuvali prugu. Domobrani su izjavili da su jedva čekali da dođu partizani, da ih oslobode patnja i giada, kojeg proživljavaju u rovu kod pruge. Zaplijenjeno je nešto municije i 6 pušaka.

Za vrijeme povratka ovih jedinica, Talijani su stalno tukli put njihova povlačenja sa topovima. Kod boraca IV. brigade počelo se ozbiljno postavljati pitanje povratka na Kordun. U međuvremenu 9. I. napao je neprijatelj jedan bataljon IV. brigade, koji je bio na položaju prema Draganićima. Neprijatelj je prodro u Krašić sa 6 tenkova i nešto ustaša. Naši borci izgubili su glavu, te se prepali tenkova i u paničnom bjegstvu povlačili se iz Krašića prema Prekrižju. Komandanti bataljona nisu se snašli i nisu držali svoje jedinice u svojim rukama, nego su zajedno nastavili bijeg sa svojim borcima. Da je bilo malo više snalaženja mogli smo uhvatiti dva tenka. Proleterska brigada nalazila se u to vrijeme na položajima oko Prekrižja i Lovića Prekriškog i nije imala mogućnosti da na vrijeme pritekne u pomoć II. i III. bataljonu IV. brigade.

Narod je u okolini Krašića loše primio ustaše, koji su ponovno došli u Krašić, ali je bilo pojedinaca koji su se radovali. Ovom prilikom ustaškog upada u Krašić ustaše su ubili 4 borca III. bataljona IV. brigade i jednog živog uhvatili. Ovo je za nas jedan osjetljivi udarac. Pokazala se samostalnost kod komandnog osoblja ovih bataljona, koja je dovela do ovog poraza. Ustaše su još istog dana napustile Krašić. Naknadno smo saznali da je tada bio u Krašiću zapovjednik Karlovca, Tomašević. Mogli smo ga zarobiti, da je bilo više snalaženja, kao što smo to i napred spomenuli.

[9] Jastrebarsko (Jaska)

[10] Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 33. (opširnije o izvršenju zapovesti vidi tom V, knj. 11, dok. br. 52. 138 i 147).

Iza toga spremili smo akciju na Samobor. U to vrijeme u Samoboru bila je mala ustaška posada, te smo prema tome i izradili plan. Akcija je izvedena od 11. na 12. o. mj. Borci su se radovali kada su kretali na ovu akciju, jer znadu da će ta akcija široko odjeknuti. Drugovi iz Proleterske brigade tražili su da njihovi bataljoni sudjeluju u ovoj akciji.

Pokret je bio veoma naporan, jer je trebalo izvršiti veliki marš u jednom danu, i u protivnom slučaju mogla bi naša namjera biti otkrivena i akcija onemogućena. Za vrijeme puta do Samobora jedan partizan pao je u nesvijest zbog velikog napora. Sela kroz koja smo prolazili bliže Samobora, još nisu nikada vidjeli toliko partizana i čudili se od kuda tolika vojska.

Prije samog Samobora, doznali smo da se tamo nalaze Njemci koji su stigli dan prije našeg napada. Kod naših boraca nastala je mala zabrinutost zbog tih vješti, pogotovo kad su doznali da ima preko hiljadu Njemaca. Mi nismo mogli odustati od akcije nego smo naredili da krećemo dalje i da se akcija na brzinu izvrši.

Komandant XIII. brigade nije isturio na određeni položaj svoje bataljone, zbog toga što je doznao da se u Samoboru nalaze Njemci. Rekao je da je nemoguće izvršiti akciju sa ovim snagama i da bi trebalo od akcije odustati. II. bataljon IV. brigade također nije izvršio svoj zadatak, jer nije na vrijeme stigao na određeni položaj, a nije izvršio svoj zadatak ni I. i III. bataljon IV. brigade ...

Sa operativnim štabom nalazio se i IV. bataljon IV. brigade, sa kojim smo ušli u sam Samobor. U Samoboru sve je bilo mirno. Nitko se nije nadao da bi mogao Samobor biti napadnut. Njemci su spavali po raznim kućama, a mi smo se dali na posao, pretraživajući kuće, da zarobimo Njemce. Došli smo do vile Dr. Gušića, gdje su se nalazili Njemci, sa konjima, i tu na spavanju uhvatili 5 Njemaca. Pošli smo dalje i našli još dvojicu. Odmah smo pristupili evakuaciji konja. Zarobljeno je 21 konj i 7 njemačkih vojnika. Sve se je radilo na brzinu ...

Građani Samobora sa čudom su gledali partizane. Do tada nikada nisu vidjeli našu vojsku. Za njih je to bila velika senzacija i iznenađenje. Svi [su] nas pitali da li ćemo ostati stalno u Samoboru i pokazali velike simpatije za našu vojsku. Pokazivali nam kuće gdje se nalaze Njemci i ustaše. Za čitavo vrijeme dok smo bili u Samoboru a to je trajalo od prilike jedan sat, nije pao ni jedan hitac, kako s naše, tako i sa neprijateljske strane. Naš prilaz i ulazak u Samobor bio je sjajno izveden, samo da su sve jedinice u cijelosti izvršile naređenje, uspjeh bi bio potpun. Kad smo se vraćali iz Samobora, počela je paljba. Njemci su tukli iz bacača, a čuli su se i zvukovi motora iz Zagreba, t.j. cestom u pravcu Zagreba.

Naš dolazak u Samobor će imati jakog odjeka u cijelo.) Hrvatskoj. Za Pavelića je ovo jedan od teških udaraca, kad se partizani pojavljuju čak u Samoboru i to baš onda, kad on tamo vrši koncentraciju snaga za ofanzivu na Zumberak. Ovim našim gestom vjerujemo da smo za nekoliko dana odgodili neprijateljsku ofanzivu jer smo neprijatelja iznenadili.

Naši borci veoma zadovoljni ovim pothvatom, ali su mnogi i nezadovoljni, jer nisu svoj zadatak izvršili. Mnogi su se uvjerili, da je napad bio moguć ma da su Njemci bili u Samoboru. To što smo doveli zarobljenike, još više je podiglo moral boraca obiju brigada jer sada vide da je moguće voditi borbu i protiv Njemaca. Njemci koje smo zarobili plaču ko ljuta godina. Stalno pitaju da li će vidjeti svoje familije. Među zarobljenima 4 su starca preko 40 godina, a jedan mladić od 17 godina. Oni svi rodom iz Bačke. Kažu da se kod njih sad provodi mobilizacija od 17—50 godina. Među njemačkim oficirima imade i oficira izdajnika Nedića. Imade među njima i Srba — Nedićevih četnika. Oni svi pa i Nemci imadu kokarde sa mrtvačkim glavama. Ovim Njemcima piše u legitimaciji, da pripadaju SS trupama. Ova petorica koji se nalaze kod nas bit će poslani Vama. Ako ćete moći dobiti kojeg našeg druga za njih neće biti loše. Nadalje su Njemci izjavili, da je njima dosta rata. Da se oni neće boriti protiv »partizana«. Kažu da još nikad nisu vidjeli ovako »veliko brdo«.

Narod je akcije naše vojske, koja je provodila u Zumberku, sa velikim oduševljenjem primio. Iz okolice Kalja svakog dana stižu Komandi područja novčani i ostali prilozi za našu vojsku. Ovo je velika prekretnica u držanju ljudi oko Kalja. Mnogi su prilikom bijega ustaša plakali od straha da ćemo ih mi potući, a sad kad vide da je to njihovo mišljenje bilo netačno vesele se partizanima. Političke prilike se u Zumberku mnogo menjaju u našu korist — u korist narodno-oslobodilačke borbe. One greške koie su bile još ljetos učiniene u Zumberku sada su ispravljene. Ustaška bojna koja je bila formirana od Zumberčana potpuno se rasprsla. Svi su Zumberčani dezertirali i svakog dana po koji dolazi na Komandu područja da se javi i donese svoju pušku i odijelo. Iz Stoidrage javili su nam se neki ustaše iz okolice Osijeka, da bi željeli pobjeći do nas, ako mi nećemo da ih pobijemo. Javili smo im da dođu. Dok pišem ovaj izvještaj možda su već stigli. Iz Bubniaraca juče su došli 3 ustaše i javili se sa oružjem, ali su tražili da ih pustimo njihovim kućama. Još su kod nas, ali smo odlučili da ih pustimo kući, iako je to protivno naredbi G.Š-a. To smo učinili zbog ,toga jer su nam oni obećali da će pozvati i druge svoje poznanike, da se jave partizanima, koji će ih osloboditi patnja koje doživljavaju u rovovima. Prema izjavama ovih us-

taša, kao i izvještajima koje primamo izgleda da je nastupila velika demoralizacija u njihovim redovima. Mi smo u vezi s tim izdali letak u kojem pozivamo ustaše na predaju. Taj letak vam u prilogu dostavljamo. Ovo je treći letak kojeg smo izdali do sada.

U poslednje vrijeme provodimo mobilizaciju u cijelom Zumberku. Do sada mobilisali smo ukupno 116 omladinaca. Jedan dio, koji je htio ići u brigadu, uputili smo u brigadu, a drugi je ostao u terenskoj četi. Terenska četa preraštava u bataljon. Ona broji sada 103 partizana.

Komandni kadar terenske čete dosta nam je slab. Kotarski komitet, koji treba partijski da radi sa ovom četom slabo joj posvećuje pažnje na izgradnji kadrova. Tako nam je posao dosta otežan, jer uglavnom mi moramo sami da se brinemo oko vojno-političke izgradnje ove čete.

Komanda područja također ne radi osobito, jer nema dovoljan broj iskusnih ljudi u tom radu, ali je stanje ipak bolje nego što je bilo na početku. Jasno da naša Komanda područja nije ono što je komanda područja na Vašem teritoriju, ali ipak nam mnogo pomaže kod organizacije narodne vlasti i u pogledu obavještajne službe. Obavještajna služba prilično nam dobra. Znademo uglavnom na vrijeme što se zbiva u Karlovcu, Ozlju, Samoboru pa i u Zagrebu i drugim okolnim mjestima.

U Krašiću još uvjek postoji naša komanda mjesta, koja uglavnom radi po obavještajno-informativnim zadacima i daje stražu u samom mjestu. Ona osim toga radi na pronalaženju neprijateljskih elemenata i suzbija širenje »pete kolone«, koja je bila prilično jaka u ovom dijelu.

Na sektoru naše zone prilično HSS djeluje u zadnje vrijeme, naime pokušava djelovati. No oni nemaju nekih velikih rezultata, ali ipak sprečavaju uspješnu mobilizaciju omladine u našu vojsku.

U Zumberku smo organizirali do sada N.O.O-e u dvije općine i to u Radatovićima i Sošicama. Ovi odbori izvršavaju zadatak narodno-demokratske vlasti. Oni su prilično proradili. Ovu organizaciju provodimo uz pomoć O.K. Pokuplje. Sada radimo na tome da se organizira općinski odbor u Vivodini i Kostanjevcu. Mi smo donjeli zaključak da općinu Sošice podijelimo u dva dijela, i to na Sošice i Kostanjevac. To smo odlučili zbog toga, jer je ova općina prilično široka, a jedan dio pučanstva su katolici, a drugi su unijati. Oni će ovako bolje raditi. To je bila želja samih žitelja ove općine pa smo odlučili tako postupiti. Po selima ovih općina su uglavnom svuda organizirani seoski N.O.O.-i. Kad bi imali potrebni broj sposobnih političkih radnika, politički i organizacioni rad bio [bi] mnogo

bolji nego što je sada. Uslovi su za politički rad sad dosta povoljni.

Neprijateljska ofanziva o kojoj smo Vam javili još nije otpočela. Neprijatelj je uglavnom skoncentrisao vojsku oko Samobora, Jaske, Draganića, Ozlja i Metlike.[11] No, za sada još ne pokušava da nas napada. Mi smo uvjereni da neku ozbiljnu ofanzivu protiv nas za sad ne može poduzeti, ali izgleda da ova koncentracija njegovih ranijih snaga oko Zumberka imade cilj osporiti našu ofanzivu, kako bi neprijatelj na taj način mogao izvršiti ofanzivu na našu vojsku na drugim sektorima. Vjerovatno mu je cilj da nas ovdje pasivizira sa ovim malim kontigentima, da nas uglavnom ne pusti bliže Zumberku i tako da može vršiti pritisak u Bosni. Možda će čak pokušati sa nekom kaznenom ekspedicijom na Zumberak, ali mi ćemo svaki pokušaj sprečiti. U svrhu da možemo i dalje vršiti ofanzivu odlučili smo jedan dio težih ranjenika poslati na Kordun na liječenje. Mi smo to već izvršili. Poslali smo po Vašem odobrenju oko 80 drugova. Prebacivanje ovih drugova preko Kupe dosta je loše ispalo, jer je veliki broj za jednokratno prebacivanje. S njima smo poslali I. bataljon IV. brigade da ih otprati, a nakon toga da se odmah vrati u sastav svoje brigade.

Kod boraca i štaba IV. brigade javlja se težnja za povratak na Kordun. Oni gotovo negoduju što se već nisu vratili natrag. Izgovaraju se sa svim i svačim samo da bi mogli otići odavde. U prvom redu nisu zadovoljni sa ishranom i to uglavnom od onda kad su saznali da do daljnjega ostaju ovdje. Mi smo skrenuli pažnju njihovom štabu da suzbije ovakve tendencije kod svojih boraca, jer su oni vojska koja nije vezana samo za jedno područje, nego da budu tamo gdje ih više komande odrede.

Zasada poduzeli smo što je potrebno da razbijemo neprijateljsku ofanzivu. Bataljoni su stavljeni na dominantne položaje, istovremeno dali smo i borcima 4 dana odmora.

Kad smo slali naše ranjenike na Kordun, mnogi ljudi i žene plakali su, da ih neka ostavimo ovdje, da će oni za njih učiniti sve da što prije ozdrave. Ovo je također jedan od dokaza, kako se narod politički drži u ovim krajevima. Likvida-

[11] Radilo se o grupisanju okupatorsko-kvislinških snaga određenih za tzv. četvrtu neprijateljsku ofanzivu (delova nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, italijanske divizije »Lombardija«, 13. ustaške bojne, ustaške posadne bojne iz Zagreba i drugih manjih jedinica). U toku izvođenja te ofanzive neprijatelj je na prostoru Zumberka vršio samo demonstrativne napade u cilju vezivanja partizanskih snaga za to područje. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 50, 62, 63, 64, 82, 108, knj. 12, dok. br. 12 i 15).

ciju ustaša narod je dobro prihvatio, t.j. onih koji su bili zarobljeni u Krašiću.

U zajednici sa O. K. Pokuplja izdali smo list »Rodoljub«. Koncept toga lista šaljemo Vam na uvid i odobrenje za štampu. Javite da li ga možemo izdavati ili ne. Isto tako Vam šaljemo primjerak radio vijesti koje izdajemo svaki dan. Za sada nam ponestaje papira pa ćemo morati ograničiti izlaženje »Radio vijesti« na tri puta tjedno.

P o k u p l j e :

Terenska četa u Kljuki u zadnje vrijeme dosta je pasivna. Do te pasivnosti došlo zbog toga, jer ona daje osiguranje za prebacivanje raznih drugova do nas i do G. S-a, a i radi toga jer je na tom sektoru mnogo ustaša. Kod njih vlada prilična panika. Stalno govore o nekoj ofanzivi, koja se sprema na njih. U zadnje vrijeme oni su uspjeli izvršiti malu mobilizaciju u svoju četu. Mobilizirali su 20 novih boraca. Tako ova četa broji sada preko 70 ljudi. Kad smo mi ostavili tu terensku jedinicu imala je svega 20 boraca.

Politički rad im se odvijao uglavnom na održavanju manjih sastanaka i konferencija. U zadnje vrijeme, od zadnjeg izvještaja, održali su miting u Lučelnici, Kravarskom, Pokupskom i Sišljaviću. Disciplina jednog dijela njihovih boraca je dosta loša. Loša je radi toga jer je i sam komesar čete dosta slab i ne zna organizirati pravilan vojno-politički rad među partizanima. HSS je na njihovom terenu dosta aktivna. Neki Urban dosta im smeta kod mobilizacije seljaka u partizane. On govori, da neka narod čeka dok ga Maček ne pozove.

M o s l a v i n a :

Iz Moslavine još uvjek nismo primili izvještaja. Kao što smo Vam javili u zadnjem izvještaju, poslali smo tamo jednog oficira da ispita stanje njihovog odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:[12]

[12] **Politički komesar tada je bio Marko Belinić.**

BR. 31

IZVEŠTAJ POLITODELA 8. BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD 16. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

POLITODJEL
VIII. BRIGADE VII. DIVIZIJE
N.O. VOJSKE HRVATSKE
16. I. 1943. god.

VII. Divizija[2]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Šaljemo vam naš izvještaj:

Organizaciono pitanje: Redovno su održavani sastanci komiteta i jedinica kao i sastanci za proučavanje materijala. Mi smo obišli I. i III. bataljon i novim drugovima sekretarima bataljonskih komiteta pomogli i uveli ih u rad, a sa njima smo držali sastanke gotovo po svima jedinicama u oba bataljona. Obadva zamj. komesara bataljona su poletni, imaju volje za rad i to su drugovi koji imaju perspektive za razvitak. Komesar I. bataljona je prilično neaktivan i treba ga energično gurati na rad, a komesar III. bataljona je drug koji je već duže vremena član K. P. ali je malo pismen i teško se snalazi u radu, no to je dobar drug kome se mora posvetiti pažnja. Sekretari četnih jedinica su mladi i poletni drugovi koji će se gotovo svi u radu dobro razviti. Sekretar SKOJ-a u I. bataljonu je drug koji se prilično teško razvija, a u III. bataljonu je neaktivan. Takav je sastav bataljonskih komiteta u I. i III bataljonu. U III. bataljonu primljen je veliki broj partijaca i kandidata. Organizacija je znatno proširena. U I. bataljonu manje.

Sekretar bataljonskog komiteta II. bataljona još uvijek je drug Zivko Juzbašić, koji je veoma slab i neodgovoran za taj posao. Potrebno ga je smjeniti i nadamo se da će se to ovih dana učiniti. Komesar je drug koji je prilično iskusan ali se nije dobro snašao u radu. Sekretari II. i III. čete su dobri, a I. čete je vrlo mlad i dosta slab. Sekretar SKOJ-a u bataljonu je mlad i neiskusan. I ovaj bataljonski komitet bio bi znatno bolji čim se izvrši smjena zamj. komesara bataljona.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4 528.**

Dopisano mastilom, verovatno po prijemu ovog izveštaja u CK KPH.

Politodjel
VIII.Brigade VII.Divizije
NOV.Vojske Hrvatske
16.1.1943 god.

IV. divizija

Izvještaj o kulturno političkom radu NOV-a

Šaljemo vam naš izvještaj:

Organizacione pitanje: Redovno su održani sastanci komiteta i jedinica kao i ~~izvizix~~ sastanci za proučavanje materijala.Mi smo otišli I.i III.bataljon i novim drugovima sekretarima bataljonskih komiteta pomogli i uvali ih u rad,a sa njima smo izvršili sastanke gotovo po svima jedinicama u oba bataljona.Obadva vanj.komesari bataljona su poletni,imaju volje za rad i to su drugovi koji imaju perspektive za razvitak.Komesar I.bataljona je prilično neaktivan i treba ga energično goniti na rad,a komesar III.bataljona je drug koji je već duže vremena član K.P.ali je malo pismen i teško se snalazi u radu,no to je dobar drug koma se mora posvetiti pažnja.Sekretari četnih jedinica uglavnom i poletni drugovi koji će se gotovo svi u radu dobro razviti.Sekretar SKOJ-a u I.bataljonu je drug koji se prilično teško razvija,a u III.bataljonu je neaktivan. Takav je sastav bataljonskih komiteta u I.i III.bataljonu.U III.bataljonu primljen je veliki broj partijaca i kandidata.Organizacija je znatno proširena.U I.bataljonu manja.

Sekretar bataljonskog komiteta II.bataljona još uvijek je drug Živko Juzbašić koji je veoma slab i neodgovoran za taj posao.Potrebno ga je smjeniti i radimo se da da se to prvim danima učiniti.Komesar je drug koji je prilično iskusan ali se nije dobro snašao u radu.Sekretari II.i III.četa su dobri,a I.četa je vrlo slab i isto tako slab.Sekretar SKOJ-a u bataljonu je slab i neiskusan.I ovaj bataljonski komitet bio bi znatno bolji čim se izvrši smjena vanj.komesara bataljona.

Sektori rada:

Vaspitni: Sa svima komitetima proradjivanje brošura: "Izdajnička i neakademarna Vodstva HSS-a i "Narodno-oslobodilačka borba".Uskoro da se proradjivati članci iz "Proletera" br.16.

Politički: Sa svima partizanima je obradjena brošura o HSS-u i čita se i objašnjava sva naša štampa.Izišao je i 3 broj lista naše brigade.Nastojimo da se od sada na dalje sprovode takmičenja na svima poljima rada.Kao zadatak za rad u sljedećem razdoblju uzeto je da se održe predavanja po četama sa temama koje je dao komesar divizije u kojima de se prikazati svi naši neprijatelji i ukazać se kako ih treba mrzjeti i uništavati.

Vojni: Prošle noći VII.brigada je vršila akciju sa Bijelnik i Bilinja gdje je učestvovao i jedan naš bataljon.Mi smo imali u četama 2 mrtva i 10 lako ranjenih a neprijatelj koji je vršio pokret ofanzivnog karaktera imao je više gubitaka.Na vojničkom obuzavanju radi se teoriski i praktički,pa se izvode vježbe i sa čitavim bataljonom na polju i uko je snag.

Omladinski:Održani su sastanci po četnim jedinicama i osim toga proradjena je brošura o HSS-u.Odgovornost mije dovoljno uzdignuta,uto je pred nama sada vrlo važan zadatak i obavezni smo i osnovati SKOJ.

Kulturno prosvjetni: U svima bataljonima su izišle "Zidne Novine".Radilja se izučavaju partizanske pjesme koje partizani pjevaju i na priredbama.Sa repismenima se i dalje radi.

Rad na terenu: Održani su sastanci sa omladinom i narodom u Bužugi,Stepovićima i Bunčićima.

Drug Bogdan je obišao partijalu jedinicu u selu Kujaru koja je prilično jaka i veliku pažnju posvećuje pratstojećim izborima a i radu na vojsku.Takodje smo otišli Okružnu konferenciju A-V-n-a Banije.Mi smo vidjeli pored učinjenih uspjeha i prilično nedostataka u izvještaji ~~[illegible]~~ nisu bili izvještaji o njihovom radu,već su se iz njih mogla da i ~~[illegible]~~ zvjerstva koje je okupator sa izdajnicima nanio našem narodu.

S m r t F a š i z m u - S l o b o d a N a r o d u!

Sekretar:

Fotokopija dokumenta br. 31

Sektori rada:

Vaspitni: Sa svima komunistima prorađena je brošura: »Izdajničko i reakcionarno vodstvo HSS-a i Narodno-oslobodilačka borba. Sada će se prorađivati članci iz »Proletera« br. 16.

Politički: Sa svima partizanima je obrađena brošura o HSS-u i čita se i objašnjava sva naša štampa. Izišao je i 3. broj lista naše brigade. Nastojimo da se od sada na dalje sprovode takmičenja na svima poljima rada. Kao zadatak za rad u slijedećem razdoblju uzeto je da se održe predavanja po četama sa temama koje je dao komesar divizije,[3] u kojima će se prikazati svi naši neprijatelji i ukazaće se kako ih treba mrzjeti i uništavati.

Vojni: Prošle noći VII. brigada je vršila akciju na Bijelnik i Blinju[4] gdje je učestvovao i jedan naš bataljon.[5] Mi smo imali u sukobu 2 mrtva i 10 lako ranjenih a neprijatelj koji je vršio pokret ofanzivnog karaktera imao je više gubitaka. Na vojničkom obučavanju radi se teoriski i praktički, pa se izvode vježbe i sa čitavim bataljonom napolju iako je sneg.

Omladinski: Održani su sastanci po četnim jedinicama i osim toga prorađena je brošura o HSS-u. Odgovornost nije dovoljno uzdignuta, što je pred nama sada vrlo važan zadatak i obavezni smo i omasoviti SKOJ.

Kulturno-prosvjetni: U svima bataljonima su izišle »Zidne novine«. I dalje se izučavaju partizanske pjesme koje partizani pjevaju i na priredbama. Sa nepismenima se i dalje radi.

Rad na terenu: Održani su sastanci sa omladinom i narodom u Bačugi, Stekovićima[6] i Bunčićima.

Drug Bogdan[7] je obišao partijsku jedinicu u selu Šušnjaru koja je prilično jaka i veliku pažnju posvećuje pretstojećim izborima a i radu za vojsku. Takođe smo obišli Okružnu konferenciju A.F.Z. za Baniju. Tamo su se vidjeli pored učinjenih uspjeha i prilično nedostataka a izvještaji delegata nisu bili izvještaji o njihovom radu, već su se iz njih mogla da vide zvjerstva koja je okupator sa izdajnicima naneo našem narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Goša[8]

[3] **Đuro Kladarin**
[4] **Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 54 i 56.**
[5] **Odnosi se na 3. bataljon 8. brigade 7. NO divizije.**
[6] **Nije nađeno na karti 1:100.000.**
[7] **Perović**
[8] **Dragoslav Đorđević Goša, narodni heroj. Umro 25. septembra 1949.**

BR. 32

IZVEŠTAJ ZAMEMKA POLITIČKOG KOMESARA 5. HRVATSKE (2. KORDUNAŠKE) BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 16. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJENIK KOMESARA V. BRIGADE
VIII. DIVIZIJE
16. I. 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Po dolasku sa kursa obišao sam sve jedinice u našoj Brigadi. Sekretari kako četni tako i bataljonski su većinom izmijenjeni, postavljeni su novi drugovi koji pokazuju volju za rad, ali još nemaju dovoljno iskustva. Da pokazuju volju za rad fidi se iz toga što sprovađaju direktive u život, što brzo ispravljaju svoje griješke i što su počeli redovitije slati izvještaje u kojima obuhvataju čitav rad u bataljonu, odnosno u vojnoj jedinici u kojoj se nalaze. Kod toga se naročito ističe sekretar IV. bataljona drug Sokolović. Sekretar I. bataljona drugarica Maca Majstorović raspolaže sa dosta teoretskog znanja, ali to znanje nije u stanju da primjeni u praksi. Sastanci se u njenom bataljonu održavaju redovito, ali koliko mi izgleda to su sastanci više radi sastanaka nego radi potrebe. III. bataljon nije imao duže vremena sekretara. Razlozi su za to slijedeći: iz tog bataljona otišao je drug Vidović[2] za sekretara XV. Brigade. Poslije njegovog odlaska ostao je bataljon nekoliko dana bez sekretara dok nismo odredili, da na njegovo mjesto dođe novi drug komesar čete. Taj drug se razbolio tako da je bataljon ostao i dalje bez sekretara, dok naposljetku nijesmo odredili jednog druga koji će vršiti tu dužnost. Baš i radi toga, a i radi drugih razloga naš III. bataljon nije pokazivao vidnih rezultata u dosadašnjem radu, što se očituje i u samim operacijama.

Kao što sam napomenuo, sastanci su se općenito rečeno održavali, ali od tih sastanaka nije se imalo toliko koristi koliko bi trebalo. Nije se imalo koristi radi toga što su skoro svi sekretari novi i koji nijesu znali važnost tih sastanaka.—

Poteškoće na koje nailazimo u Brigadi su slijedeće:

Skoro svaka operacija izbaci manje ili više članova partije, među kojima i rukovodioca. Naše poslednje operacije,

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a snimak originala u Arhivu VII, H-4/747—748.**

[s] **Antun**

među kojima i operacija na Ličku Jesenicu,[3] izbacile su između ostalih i 3 sekretara četnih ćelija. Osim toga izbačen je i jedan komesar čete. Da navedem samo jedan slučaj koji se dogodio u 1 četi III. bataljona, gdje je u vremenu od nekoliko dana brojno stanje partijaca došlo na 3 od 9, koliko ih je bilo. Cetri su bila izbačena iz stroja u borbi, a dva zbog bolesti.—

Pismo od Centralnog komiteta o našem stavu prema vodstvu H.S.S.-a i Mačeku prorađeno je u svim jedinicama. Osim toga prorađuje se Rad partije u vojsci, Organizacija i rad Skoja u vojsci, O partiji, Sto znači biti član K. P. i Istorija SKP(b), gdje se došlo najdalje do 20 strane. Sve ćelije nemaju Istorije, ali pozajmljuju međusobno i prorađuju je. Po komesarskoj liniji prorađivana je takođe brošura O izdajničkoj ulogi vodstva H.S.S-a i Mačeka.—

Broj partijaca u brigadi u poslednje se vreme nešto povećao, tako da iznosi danas oko 130. Isto tako je porastao i broj kandidata i skojevaca. Broj kandidata u nekim jedinicama bio je vrlo mali, kao na primjer u 3. četi III. bataljona gdje je bilo svega 2. Sa kandidatima se održavaju i posebni časovi teoretski, osim onih gdje prisustvuju zajedno sa članovima partije. Smatramo, da se mora intenzivno raditi sa kandidatima baš iz tih razloga što trebamo iz njih uvijek vući nove drugove za članstvo u partiju. Rad sa kandidatima je pretežno u svim jedinicama dobar iznim u nekojima gdje su sekretari četnih ćelija slabiji.—

Skojevci održavaju svoje sastanke na kojima prisustvuje redovito nekoji član iz ćelije u koliko nema od skojevaca nekoga u partiji. Proučava se partijski materijal, dok se Istorija slabije proučava.—•

13. ov. mj. formiran je Brigadni komitet Skoja u koji su ušli sekretari bataljonskih komiteta Skoja. Izabran je sekretar komiteta. Uvjereni smo, da će rad Skoja pripomoći u mnogome formirani Brigadni komitet.—

Stabska ćelija Brigade održava' redovito sastanke kako radne tako i teoretske. U poslednje vrijeme pojavilo se nekoliko nezdravih pojava u našoj Brigadi. Jedna grupa od 3—5 drugova koji su nedavno mobilisani iz Sjeničaka običavala je udaljivati se od jedinice i tajno razgovarati o četnicima i kralju Petru. Drugi slučaj gdje su drugovi iz Skrada počeli se grupisati; jedan slučaj koji nam se dogodio u noći između 13 i 14 ov. mj. pri prolazu iz Drežnika, gdje su bili i zarobljeni četnici iz Jesenice,[4] kada je jedan omladinac, član partije već 6

[3] Akcija je izvedena noću 7/8. januara 1943. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 12, 32 i 55.

[4] Odnosi se na Ličku Jesenicu.

mjeseci, uzeo jedan kruh i zamjenio ga sa četnikom za jedan par rukavica. Za prva dva slučaja odmah smo doznali i obratili pažnju svim partijskim jedinicama u Brigadi, da budu budniji prema takovim pojavama, a slučaj sa ovim omladincom je došao na pretres sada nakon dvodnevnog putovanja. Taj drug je vrlo mlad i neozbiljan iako je član partije već 6 mjeseci. Danas smo prisustvovali sastanku ćelije odakle je i taj drug da bi ispitali kako se odigrao taj slučaj. Po njegovom pričanju vidi se da nije svjesno napravio griješku, već nesvjesno. To je priznao pred svima drugovima odmah po izvršenom činu. Mi na sastanku nijesmo mogli ništa zaključiti i njega kazniti radi toga što je nestalo još 15 hlebova koje prema njegovom iskazivanju, što i potvrđuje, nije on predao već neko drugi iz njegove čete. Odredili smo partijsku komisiju od tri člana koja će ispitati cijelu stvar i referisati. Nakon toga moći ćemo donijeti kaznu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
Janjanin[5]

[5] **Rade**

BR. 33

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE JEDINICE VODA PRATEĆIH ORUĐA 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE UPUĆEN SREDINOM JANUARA 1943. BATALJONSKOM PARTIJSKOM BIROU O RADU PARTIJSKE ĆELIJE[1]

15-dnevni izvještaj o radu partijske jedinice pratećeg voda II bataljona

Od 1 do 15 januara partijska jedinica pratećeg voda održala je dva praktična i jedan teorijski sastanak. U toku ovih 15 dana naša partijska jedinica primila je u partiju dva nova druga i to: Vlada Radevića,'- seljaka, i Dimitriju Miličkovića,[3] seljaka.

8 januara održan je praktični sastanak sa sledećim dnevnim redom:

1) Pitanje kandidata
2) Analiza akcija
3) Razno.

Na sastanku su bili prisutni svi drugovi, tj. 12. Pošto je primljen drug Vlado Radević u partiju, to je prije početka dnevnog reda govoreno o partiji i o ulozi članova partije u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Drug Vlado Radević je izjavio da se smatra neobično srećan i da će se starati da otkloni sve nedostatke koje još posjeduje, da u potpunosti opravda povjerenje partije. — Takođe je saopšteno da se bataljonski biro složio sa skidanjem kazne drugovima Momčilu Vučekoviću i Radomiru (Dušku) Popoviću.

1) Pitanje kandidata. Prvo smo uzeli u rasmatranje druga Dimitriju Miličkovića. Partijska jedinica je pravilno uvidjela da se drug iz dana u dan ispravlja, da posjeduje puno dobrih osobina, dovoljno kuražan, premda ima još manjih nedostataka koje treba da ispravi. Apsolutna većina se složila da se primi u partiju. Zatim smo uzeli u rasmatranje druga Jova Tešana. Drug posjeduje dosta dobrih osobina, premda vrlo nisko teorijsko znanje, tvrdoglav i uporan, vrlo kuražan. Partijska jedinica se slaže da se primi u partiju. Luka Marović posjeduje

[1] **Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 45—8 b, k. 708.**

[2] **Umro 1. januara 1959. kao potpukovnik JNA u penziji.**

[3] **Poginuo početkom juna 1943. na Sutjesci kao vodnik voda pratećih oruđa.**

puno dobrih osobina, vrlo je disciplinovan. Pošto ne znamo dovoljno njegovu kuražnost, to je partijska jedinica riješila da ga sa bacača premjesti na mitraljez gdje će tačno ispitati njegovu kuražnost.

2) Analiza akcija na Tesliću i u pravcu Jelaha. Sto se tiče akcije na Tesliću, akcija je u potpunosti izvršena. Naš teški bacač[4] je sa preciznim gađanjem, tj. tačnim pogodcima u neprijateljske bunkere, ubio 10 neprijateljskih vojnika i time u mnogome doprinio brzo likvidiranje istih. Zauzećem Teslića postignut je veliki vojnički i politički uspjeh. Slaba organizacija veze i nedovoljna opreznost učinili su da je Teslić ponovo pao u neprijateljske ruke. Sa padom Teslića izgubili smo dosta kako u vojničkom tako i u političkom smislu.

Sto se tiče akcije u pravcu Jelaha, sa naše strane izvršena je u potpunosti, kuražnost naših boraca kao i disciplina bili su na visini. Nedostatak u ovoj akciji bio je taj što pješadija nije dovoljno potpomagala vatru mitraljeza, a naročito puškomitraljezi, što dovodi do toga da se neprijatelj zadržava više na jednom položaju nego što bi se zadržao. Mišljenje partijske jedinice je da bi pješadija trebala da pomaže mitraljescima prilikom prebacivanja oruđa sa položaja na položaj.

9 januara održan je teorijski sastanak na kome smo proađivali članke iz »Borbe« br. 30.[5] Prvo smo proradili članak »Za teorijsko uzdizanje partijskih kadrova«, a zatim: »Produbljuju se uslovi za konačno izbacivanje Italije iz stroja« i »Godina dana rata na Pacifiku«.

13 januara održan je praktični partijski sastanak sa sledećim dnevnim redom:

1) Pitanje vodnika
2) Razno.

Na sastanku je bilo prisutno 13 drugova. Prije početka dnevnog reda govoreno je o partiji i o dužnostima člana partije zbog toga što je primljen novi drug Dimitrije Miličković. Isto tako ukazano mu je na manje nedostatke koje posjeduje a koje treba da otkloni. On je izjavio da će se starati da otkloni te nedostatke i da opravda povjerenje partije. Zatim je saopšteno partijskoj jedinici da se biro bataljona nije složio sa primanjem u partiju druga Jova Tešana, zbog krajnje nediscipline koja se ispoljila za vrijeme akcije na Tesliću. Partijska jedinica je uvidjela pravilnu odluku biroa, jer ista nije znala za ovaj njegov akt.

[4] U jedinicama NOV i POJ teškim minobacačima su nazivani i minobacači od 81 i 82 mm.

[5] Odnosi se na »Borbu« od 13. decembra 1942.

1) Pitanje vodnika. Pošto je dosadašnji vodnik drug Jovan Vukanović[B] određen da ide u divizion, to je postavljeno pitanje novog vodnika. Najprije je dao svoje mišljenje drug Jovan Vukanović. Po njegovom mišljenju najbolje bi odgovorio dužnosti vodnika drug Mašan Milutinovic, pol. delegat, jer on najbolje poznaje stanje u vodu, i ima mnogo više smisla za vojničkog nego za političkog rukovodioca, dok ostali drugovi ne bi tako dobro odgovorili dužnosti vodnika kao on, a dužnost političkog delegata može da vrši drug Luka Sćepanović, pošto je isti sekretar partijske jedinice. Ostali drugovi složili su se sa izlaganjem druga Jovana, a drug Mašan Milutinovic je izjavio da je mišljenja da bi mnogo bolje odgovorio toj dužnosti nego dužnosti pol. delegata. Zatim je predložen drug Radomir (Duško) Popović za vodnika ako se bataljonski biro i štab bataljona ne slože sa gornjim mišljenjem i ako bi se osjećao veliki nedostatak na bacaču, jer je isti specijalista, a ne posjedujemo tako dobrog nišandžiju.

2) *Razno:* Novi drugovi Vlado Radević i Dimitrija Miličković zaduženi su po pojedinim sektorima i to drug V. Radević za rad na terenu, a drug D. Miličković po vojničkom sektoru. Zatim je ukazano na potrebu pisanja članaka za bataljonski list koji treba da izlazi. Dat je predlog od strane partijske jedinice da se ne desi ubuduće da komande četa kojim se pridodaju pojedina mitraljeska odjeljenja određuju drugove iz tog odeljenja u patrole koje idu po čitav sat daljine od logora, i to noću, a da ostavljaju mitraljez bez posade.

Sekretar,
Luka Sćepanović

• **Poginuo aprila 1943. kod Foče. Narodni heroj.**

BR. 34

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 8. NOU DIVIZIJE OD 17. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O SASTANKU DIVIZIJSKOG KOMITETA NA KOME JE RAZMATRANO MORALNO-POLITICKO STANJE U JEDINICAMA[1]

DIVIZIJSKI KOMITET VIII DIVIZIJE
17. I. 1943. god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Podnosimo izvještaj sa sastanka Divizijskog komiteta održanog 8. I. 1943. god. Na sastanku su prisustvovali sledeći: komesar Divizije,[2] sekretar V.[3] i XV. Brigade.[4] Sastanku nije prisustvovao sekretar IV Brigade[5] jer se brigada još nije povratila sa svog putovanja.

Dnevni red:

1. Izvještaj sa diskusijom,
2. Budući rad,
3. Razno.

I.

U vremenskom periodu od 29. XII. 1942 do 8. I. 1943 god. nije se moglo mnogo uraditi po vojničkoj liniji iz razloga što su brigade većim dijelom vremena bile u pokretu ili u operacijama. Pokreti su vršeni iz okoline Utinje preko Slunja, Rakovice u Drežnik gdje smo imali kratko zadržavanje,[6] a poslije toga operacije na Saborski[7] i rušenje pruge između Blata i Javornika.[8]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/537—538.

[2] Artur Turkulin. Umro u Beogradu 1945.

[3] Rade Janjanin, zamenik političkog komesara brigade i sekretar Divizijskog komiteta. Umro maja 1943.

[4] Antun Vidović

[5] Vlado Novaković

[6] Divizija se tu zadržala radi odmora i sređivanja, a potom se prebacila na prostor Slunja (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 9).

[7] U napadu na Saborski, 5. januara 1943, učestvovale su 5. i 15. brigada 8. NO divizije (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 12, 23 i 159).

[8] Prugu su, u noći između 7. i 8. januara 1943, porušile jedinice 5. i 15. brigade 8. NO divizije uz pomoć oko 100 civila (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 32, 55 i 159).

Te su nam operacije dale uvid u nedostatke, naročito kod komandnog kadra, koji je većim dijelom mlad i neiskusan. Radi toga se vrlo teško snalaze u operacijama. Također ni stepen vojne naobrazbe nije zadovoljavajući, što se naročito opaža sada u operacijama većih razmjera. To je posljedica što nam kadar nije posvećivao ranije pažnje vojnoj naobrazbi. U cilju poboljšanja odnosno postizanja većih stepena vojne naobrazbe Stab Divizije odlučio je, kao što je već i javljeno, da izda jedan priručnik za izvođenje nastave. Vojnički odnos je isto popustio na posljednje vrijeme. Osjeća se familijarnost, naročito kod nižeg komandnog kadra, što se očituje u pojedinim slučajevima u neizvršavanju u potpunosti zadataka. To se primjećuje kod komandnog kadra za vrijeme komandovanja, kad se ne sluša naređenje starijeg odmah nego sa oklevanjem. U cilju poboljšanja mi smo preduzeli sljedeće:

1. Stalne konferencije sa komandnim kadrom za podizanje vojne naobrazbe koju će održavati drugovi iz Štaba Brigade prethodno se dobro pripremivši.
2. Iskustvo se stječe u operacijama i teoretskom izgradnjom na konferencijama.
3. Povesti kampanju po partijskoj i komesarskoj liniji, za poboljšanje vojničkih odnosa.—

Politički rad u tom vremenu bio je intenzivan, a naročito u V. Brigadi. To se vidi po broju održanih konferencija sa komesarskim kadrom, koji je isto tako održavao sastanke u svojim jedinicama. Brošura »O izdajničkoj ulozi H.S.S.-a« je prorađivana po svim jedinicama. Organiziranih elemenata tuđih našoj borbi ne primjećuje se. U brigade dolaze danomice novi drugovi, koji politički mnogo lošije stoje od onih boraca koji se već duže vremena nalaze u borbi, pa radi toga im se posvećuje veća pažnja u političkoj izgradnji. U V. Brigadi se osjetilo grupisanje nekoliko novomobilisanih iz Sjeničaka, koji su odmah primjećeni i ta je grupa razbijena. Jedan dio novomobilisanih je poslan u sastav brigada radi grešaka koje su pravili u pozadini, pa je s njima rad teži nego sa ostalima. Nedisciplinovani u brigadama su većinom iz tih redova.

U pogledu tačnosti kod komesarskog kadra napravilo se mnogo, postiglo se to, da se izvještaji redovito šalju, da posvećuju pažnje svim sektorima u jedinicama i da razvijaju drugarsko natjecanje među jedinicama. Greška je kod komesarskog kadra što još nije kod njih razvijena ljubav za učenjem.

Održavanje četnih konferencija daje lijepe rezultate. Svrha tih konferencija jest riješavanje njihovih unutarnjih problema i kritički osvrt na rad u četi i među pojedincima, te razbistravanje nejasnih političkih problema. U V. Brigadi su održane tri četne konferencije.

Rad politdelegata trebao bi biti mnogo bolji nego što jest, razlog slabijeg rada delegata jest taj što ne raspolažu sa onoliko teoretske izgradnje koliko bi im bilo potrebno. U svrhu poboljšanja rada politdelegata zaključili smo, da se u brigadama za vrijeme odmora održi nekoliko predavanja koja će poslužiti osposobljavanju delegata u svojim dužnostima.

Pošto su dosadašnje održane četne konferencije dale lijepe rezultate, to smo zaključili da se što više poradi na tome, da se četne konferencije održavaju i po ostalim jedinicama.

Zadatak koji se još uvjek postavlja pred nas je srediti partijsku organizaciju u XV. Brigadi. Partijska organizacija nije organizovana u četi za vezu i 1. četi II. bataljona. Također nije ni formiran bataljonski biro u II. bataljonu. Sekretari ćelija još nijesu imenovani kao zamjenici komesara iako vrše dužnost. Prema izvještaju sekretara XV. Brigade sastanci se održavaju.

U V. Brigadi postoje u svakoj jedinici sekretari osim u III bataljonu koji nema sekretara bataljonskog biroa. Sastanci se održavaju i Stabska ćelija Brigade, održava redovito sastanak.

Pošto je naš rukovodeći kadar neiskusan u radu, to smo odlučili da se održavaju partijski kursevi pri Diviziji na kojim bi učestvovali prvenstveno sekretari četnih ćelija i drugovi iz ćelija koji imaju uslove da se razviju za rukovodioca. Zatražili smo od Okružnog komiteta Karlovac da nam pri tome pomogne.

Stabska ćelija Divizije održava svoje sastanke. Kod izlaganja izvještaja nijesam se držao dnevnog reda već sam ispod svakog sektora naveo i naš budući rad.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Janjanin

P. S. Naši zadaci u part. radu su slijedeći: da se formiraju part. organizacije u XV. Brigadi, da se imenuju sekretari kao zamjenici komesara, da se pojača rad part. organizacije u brigadama. Pismo od C. K. o izdajničkoj ulozi vodstva H. S. S.-a je prorađeno po svim part. organizacijama uz ostali materijal, osim nekoliko ćelija XV. Brig.[9]

• **Tekst u postskriptumu je dopisan rukom, latinicom**

BR. 35

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 17. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

**IZVJEŠTAJ POLITODJELA
PRVE DALMAT. BRIGADE
III. DIVIZIJE N. O V.
JUGOSLAVIJE**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem svih izdanja C. K. Partije i SKOJ-a, AVNOJ-a, AFZ štampanih do kraja decembra prošle godine.

Sa izvještajem smo sačekali dok su ostvareni planovi koje smo pred sobom postavili za drugi period u životu part. organizacije u brigadi.

Prvi period, to je period upornog rada da se Partija i brigada postave na noge. Taj je zadatak sa uspjehom izvršen.

U drugom periodu postavljao se zadatak podići, razviti i učvrstiti part. organizaciju kao rukovodioca cjelokupnog života brigade. Sa mnogo volje i poleta pristupili smo rješavanju tih zadataka.

I.

RAD U BRIGADI

1) Da su ostvareni postavljeni zadaci za prvi period pokazale su izborne part. konferencije po svim bataljonima ove brigade održane u drugoj polovini oktobra mj. prošle godine. Izborne konferencije konstatujući dotadanje uspjehe u izgradnji Partije i nedostatke u tome radu postavile su kao osnovni zadatak razvijanje rukovodeće uloge Partije. Same konferencije mnogo su pomogle rasvjetljavanju i shvatanju ovog najvažnijeg zadatka, a izbor najboljih drugova u part.fijska] bataljonska rukovodstva garantovao je najveću aktivnost pri ostvarenju tih zadataka.

2) Pad Livna,[2] dosta veliki gubici, povlačenje u neredu pred daleko nadmoćnijim neprijateljem dovode u tešku krizu

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5653.V, 2—105 (43).**

[2] **Livno je palo u ruke neprijatelju 23. oktobra 1942. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 8, dok. br. 72; tom V, knj. 9, dok. br. 14).**

čitavu brigadu. Manji dio boraca, pod pritiskom neprijatelja, ostupio je u pravcu Dalmacije. Jedan bataljon koji je prije borbi oko Livna, pošao za Dalmaciju odbio je da se vrati u sastav brigade.[3] Moral kod boraca bio je mnogo opao. Radom part. organizacija brigada se okupila i moral boraca pojačao. Pri savladavanju te krize pomoglo je i vojno-političko savjetovanje Štaba brigade sa štabovima dva bataljona brigade, sa Štabom III. odreda, štabovima dva bataljona toga odreda, koji su također bili u teškoj krizi. Savjetovanju su prisustvovali komesar i zamjenik komandanta IV. operativne zone.[4] Savjetovanje je povuklo iskustva iz grešaka pri odbrani Livna, jasno pokazalo od kolike je važnosti za svaki uspjeh da starešine drže jedinice u svojim rukama i da to dobija još veću važnost pri ostupanju. Savjetovanje je ukazalo na upornost boraca u tim borbama, na pravi značaj gubitka Livna, na padanje morala i gubljenje perspektive kod jednog dijela boraca. Bataljonski zborovi koji su održani nakon toga mnogo su doprinjeli da se ta kriza prebrodi.

3) Sastanak Štaba brigade sa komandantima i komesarima bataljona do kojega dolazi nakon toga bio je konkretizacija zaključaka savjetovanja na kome se konstatovalo da niži komandni kadar — vodnici, komandiri i komesari četa nemaju autoriteta među borcima i da se ne snalaze u svojim dužnostima. Tu se postavio kao najvažniji zadatak podizanje i osposobljavanje nižeg vojno-političkog kadra, u glavnom preko redovnih sastanaka svih starešina u bataljonu. Ukazujući na važnost ovoga problema za brigadu sastanak je obavezao rukovodeće drugove na krajnje zalaganje za uspješno rješavanje ovoga zadatka.

4) Brigada ulazi u sastav Divizije i nalazimo se pred dugim marševima kroz nove krajeve i pred teškim borbama.

[3] Odnosi se na 3. bataljon, sastavljen od ljudstva, ranijeg Biokovskog bataljona, koji je bio upućen u južnu Dalmaciju da svojim dejstvima dalje rasplamsa narodni ustanak. Na putu za Biokovo, bataljon je izveo nekoliko uspelih akcija. Ali je usledio prodor neprijatelja ka Livnu. Bataljon se našao u pozadini neprijatelja, na teškom terenu, s pomanjkanjem hrane. Dobijeni zadatak da izvrši napad u leđa neprijatelju izvršio je, ali sa slabim uspehom a kada je dobijen zadatak da bataljon ne ide na Biokovo, već se povrati u sastav svoje brigade, jedan deo ljudstva ispoljio je očiglednu kolebljivost. Da ne bi došlo do većeg dezertiranja, štab bataljona je odlučio da bataljon pođe na Biokovo i, posle nekoliko dana odmora, krene u sastav svoje brigade. Vršeći manje akcije oko Biokova, Štab bataljona je uspeo da sačuva bataljon kao celinu i da ga, sem 25 boraca koji su dezertirali i nekoliko bolesnih, povrati u sastav brigade. Kriza je bila uspešno prebrođena, i bataljon je postao monolitnija jedinica. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 9, dok. br. 91.

[4] Politički komesar 4. operativne zone Glavnog štaba Hrvatske tada je bio Ivica Kukoč Jordan, a zamenik komandanta Makso Baće Milić.

Pred part. organizacijama postavljali su se novi teški zadatci rukovođenja brigadom. Krupan značaj za učvršćivanje i razvijanje part. organizacija imalo je Partijsko savjetovanje naše brigade u Glamoču. Na njemu su učestvovali svi bataljonski part. komiteti, sekretari svih specijalnih jedinica, Stab brigade, a pored njih prisustvovali su još drugovi Ceća,[5] komesar zone i komesar Divizije.[6] Savjetovanje je konstatovalo jačanje part. organizacija a shodno tome učvršćenje i jačanje brigade i njene udarne moći. Ali još uvijek bataljonski part. komiteti bili su zbir sekretara ćelija a ne part. centri koji imaju sve niti u svojim rukama, koji sve pokreću na rad, koji podižu i bodre kada se kod svih drugih pokoleba moral. Sektaštvo je bila glavna opasnost. Savjetovanje je uspjelo da uoči i rasvijetli sve važne probleme koji su stajali pred part. organizacijama brigade i postavi kao glavne zadaće: a) omasovljenje Partije; b) podizanje part. rukovodstva i razvijanje osjećaja partijnosti kod članova; c) pojedinačno izučavanje i podizanje kadrova; d) rad u SKOJ-u; e) briga za borce; f) pravilniji odnos prema narodu i njegovoj imovini; g) razviti politički rad u narodu kroz krajeve kuda brigada prolazi; h) razvijanje takmičenja među pojedincima i jedinicama na radu u teškim uslovima marševa i borbe.

5) U borbama za Jajce[7] i u odbrani toga grada imali smo priličan broj gubitaka. Pored jakog i dobro utvrđenog neprijatelja jedan od najvažnijih razloga za te gubitke jeste nedovoljno ratno iskustvo boraca. Usto naša brigada u pogledu obuće i odjeće stajala je vrlo slabo, pa su počeli slučajevi smrzavanja. Po tim pitanjima održano je savjetovanje Štaba brigade sa štabovima bataljona, rukovodioca specijalnih jedinica, brigadne intendanture i brigadnog saniteta. Osnovni problem koji je postavljen na tom savjetovanju jeste čuvanje boraca i briga o njima. Pitanje lične odgovornosti istaknuto je na prvo mjesto. Pred vojne rukovodioce postavljen je zadatak obučavanje boraca u vojnoj vještini koristeći pri tomu u punoj mjeri iskustvo naše brigade. Pred politkomesare, brigadni sanitet, intendanturu postavljeno je da koordiniraju rad, da daju sve od sebe kako bi se što pravilnije i potpunije vršilo snabdijevanje boraca, da borci osjete očinsko staranje rukovodilaca za njih, a narod potrebu i pravilnost našeg rada i snabdijevanja vojske.

[5] Svetislav Stefanović. Tada je bio instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Pokrajinskom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju.

[8] Politički komesar 3. udarne divizije tada je bio Radomir Babić.

[7] Grad je oslobođen 26. novembra 1942. (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 42, 63, 64, 92, 98, 236 i 237.

6) Najbolja pomoć i kontrola u sprovođenju zadataka koji su postavljeni pred Partijom bile su part. konferencije održane po svim bataljonima ove brigade. One su imale zadatak da pomognu i postaknu part. organizacije na izvršenje zadataka koje je postavilo part. savjetovanje, da ih pripreme za prvu partijsku brigadnu konferenciju. Ove konferencije su pokazale da postavljeni zadatci nijesu ozbiljno uzimani na rješavanje. Ove konferencije postavile su pitanje tako da održanje partijske brigadne konferencije zavisi od toga kada će part. organizacije po bataljonima povesti čvrst kurs na rješavanju zadataka koje je postavilo Savjetovanje. Na toj osnovi proglašena je na tim part. konferencijama utakmica među bataljonskim partijskim organizacijama ove brigade. Ove konferencije mobilisale su Partiju i silno razvile aktivnost organizacija i osjećaj odgovornosti svih članova Partije. Part. organizacije su shvatile značaj tih pitanja i počele da uzimaju stvar u svoje ruke, a to je bila sigurna garancija da će se uspješno rješavati svi postavljeni zadatci.

7) U toku čitavog drugog perioda u razvitku part. organizacija redovno smo obilazili bataljonska partijska rukovodstva, pomagali pri rješavanju postavljenih zadataka, a istodobno kontrolisali da li se radi i koliko se drugovi zalažu za izvršenje partijskih odluka. Ovakva pomoć doprinjela je da se bataljonska part. rukovodstva ojačaju i učvrste kao rukovodeća tijela i da kao takva rukovode. U jednom bataljonu stanje u tom pogledu još ne zadovoljava.

8) Bataljonske part. konferencije sazvane po pojedinim problemima pokazale su se kao moćno sredstva za brzo podizanje part. organizacije kao cjeline. U zadnje vrijeme uočili smo činjenicu da malobrojne partijske jedinice, čije članstvo stoji na niskom stepenu političke svijesti, nijesu u stanju da među masom boraca pravilno sprovode partijsku liniju. Iz toga smo izveli zaključak da bi takve konferencije, koje se sazivaju po pojedinim problemima, bile još moćnije sredstvo za još brže i solidnije razvijanje partijskih organizacija kad bi se na takvim konferencijama pozivali i svi kandidati Partije. Mi držimo da nećemo pogriješiti ako u buduće budemo tako radili. Ovdje ne mislimo na takve konferencije koje se održavaju po isključivo unutar partijskim pitanjima.

9) Jedna od najglavnijih smetnji za svestran razmah partijskog života u Brigadi jeste slaba i nedovoljna marksističko-lenjinistička naobrazba kod članova Partije. Važnost toga pitanja stalno je naglašavana. Mi smo u tom cilju za organizacije umnožili priličan broj dobre literature. Upućivali smo drugove kako treba izučavati taj materijal i materijal koji dobivamo od C. K. i V. S. Ali partijske organizacije nijesu bile

dozrele da to pitanje uzmu u svoje ruke kao pitanje koje Partija mora da rješi. Prvi ozbiljan korak u tome pravcu, u pravcu sistematskog teoretskog podizanja članova Partije, jeste prvi brigadni partijski kurs. On je trajao 16 dana. Na njemu su učestvovali 18 drugova a prorađeno 11 tema. Teme su nešto izmijenjene od onoga kako Vam je javljeno.[8] Unijeli smo razvitak društva u dvije teme a izbacili kao posebne teme o teoriji revolucije i o diktaturi proletarijata. Ove smo dvije teme razrađivali u trima drugim temama koje su tijesno povezane sa ovim pitanjima. Za ovaj kurs služili smo se sa ovim materijalom: Istorija V. K. P. (b), Staljin: »Osnovi lenjinizma« i »Nacionalno pitanje«, Lenjin: »Seoskoj sirotinji«, »Imperijalizam«, Kolarov: »Komunistička internacionala«, Engels: »Anti Duhring« i »Porijeklo porodice, privatne svojine i države<-, Segai: »Udžbenik političke ekonomije«, člancima druga Tita i izdanjima C. K. i V. Š.

Pored nas dvojice i zamjenika komesara druga Sćekića[9] učestvovali su sa po jednom temom i komandant i komesar Brigade.[10] Kurs je popularan u čitavoj Brigadi. Svi borci pričaju o kursu i svi bi htjeli da dođu na kurs i pitaju se da li će doživjeti tu čast da i oni budu kursisti.

Glavni nedostatak kursa je u tome što se nije povelo dovoljno računa pri izboru drugova za kurs, te se zbog toga moglo dogoditi da su dvojica drugova u toku rada morali otpasti, jer nijesu mogli da shvataju. Inače kursisti su pokazali nevjerovatno mnogo volje i truda u radu za čitavo vrijeme. Uspjeli su da shvate sva osnovna pitanja što im omogućuje daljnje prođubljavanje tih pitanja i rad na samoizgradnji. Shvatili su značaj teorije marksizma-lenjinizma, što je probudilo kod njih interes za ovladavanje tom teorijom. Pokazalo se da nemaju pravo oni malodušnici koji kažu da je nemoguće razvijati male i raznovrsne škole i u ovakvim uslovima dugih marševa i teških borbi. Shvatili su značaj planskog sistematskog rada i vrijednost radne discipline koju svjesno izgrađuje sam kolektiv sa predavačima, a što je imalo za rezultat i svakodnevno povećavanje radnih časova. To su glavne pouke sa našeg prvog kursa koje će nam poslužiti za uspješniji rad na idućim kursevima sa kojima ćemo nastaviti.

10) Već su bili sazreli uslovi i izvršene sve pripreme za saziv Prve brigadne partijske konferencije koja pada na dan poslije završenog brigadnog partijskog kursa. Na konferenciji

[8] Vidi tom IX, knj. 2, dok. br. 83.

[9] Vlado Sćekić

[10] Komandant brigade je tada bio Gligo Mandić, a politički komesar Ante Kronja Cenčo

su učestvovali, pored delegata part. jedinica, svi komandanti bataljona, komesari bataljona i četa i kursisti. Osamdeset učesnika bilo je na konferenciji. Mislili smo da pozovemo delegacije ostalih vojnih jedinica naše Divizije i part. organizacija koje rade u pozadini, ali uslijed vojne situacije i udaljenosti to nije bilo moguće ostvariti. Ovo je umanjilo značaj i uticaj ove konferencije. No njen značaj za Brigadu je veliki. On će ostati jedan krupan datum u životu Partije i čitave Brigade. I njen svečani dio i njen radni dio bili su na visini, izražavali su sav polet i ozbiljnost part. organizacije ove brigade.

Konferencija je konstatovala da je zadaće koje je pred part. organizacijama postavilo Savjetovanje u Glamoču Partija čvrsto uzela u svoje ruke i da najvažnije među njima uspješno rješava. Ne skidajući te zadaće sa dnevnog reda konferencija je ukazala na nedostatke po pitanju političkog i kulturnog rada, na još nedovoljan rad sa drugaricama, na opasnost sektaštva, na nedovoljno nesistematsko izučavanje ratne vještine i stavila u dužnost part. organizaciiama da poiačaju rad u tom pravcu kako bi se što prije preodoljele te slabosti.

Konferencija je pokazala da part. organizacije nijesu do sada bile dorasle da shvate ogromnu važnost SKOJ-a, pa se SKOJ nije uspio osjetiti kao borbena omladinska organizacija niti u Brigadi a još manje na terenu. Savjetovanje SKOJ-a održano u Glamoču i pomoć sa naše strane nijesu bili dovoljni da izvrše prelom u shvatanju važnosti toga pitanja, jer part. organizacije nijesu shvatile njegovu važnost, pa ga nijesu postavljale kao goruće pitanje pred Partijom.

Konferencija je kao glavne zadaće postavila pred part. organizacijama: a) izučavanje marksizma — lenjinizma i to tako da se odmah počne sa izučavanjem Istorije V. K. P. (b); b) učvršćenje SKOJ-a kao rukovodeće i borbene omladinske organizacije; c) sistematska organizaciona i politička pomoć part. organizacijama i SKOJ-u na terenu kao i svim antifašističkim organizacijama u pozadini.

Na ostvarenje ovih osnovnih zadaća Konferencija je pozvala na mobilizaciju i utakmicu sve part. članstvo. Konferencija je ostavila silan utisak na učesnike i uvjerenje da nema pitanja koje se ne može rješiti kad ga Partija uzme u svoje ruke.

Zaključak. Brigada je postala sigurna i jaka udarna snaga, porasla je njena manevarska sposobnost i spremnost na izvršavanje i najtežih zadataka ma gdje se oni postavljali, a njena izdržljivost i odnos prema narodu relativno su dobri. Partija je brojno ojačala (200 članova Partije i 137 kandidata) i stekla povjerenje i ljubav boraca.

II.

RAD NA TERENU

Pitanju aktivne pomoći part. organizacijama na terenu poklonili smo veliku pažnju. Svuda gdje smo dolazili ukazivali smo pomoć kako organizacionu tako i političku.

1) Za vrijeme našeg bavljenja u Livnu išli smo redovno na sve sastanke O.K i M.K. i pomagali im u radu na rješavanju zadataka koji su se postavljali pred part. organizacijom. Također smo održali, uz pomoć još dvojice drugova sa terena, kurs za radničke aktive grada Livna na kojem je učestvovalo 26 radnika. Uzeli smo učešća u pripremi i sprovođenju seoskih izbora za N.O.O za kotar livanjski.

2) Kad su djelovi naše Brigade išli za Dalmaciju koristili smo to vrijeme te smo održali sastanke sa K.K., opštinskim biroom Omiša, part. jedinicom Mosorskog bataljona i rukovodiocima u vojsci i na terenu u Moseću. Uspjeli smo da im objasnimo mnoga pitanja, naročito organizaciona, u kojima oni nisu bili najbolje upućeni.

3) Za vrijeme našeg boravka u Glamoču, uslijed njemačke ofanzive iz Jajca, bili su većinom svi politički radnici evakuisani iz Glamoča. Sa onima koji su ostali razgovarali smo i organizovali proslavu Oktobra[11] za Glamoč i okolne opštine, a dali smo i glavnog govornika na dan proslave Oktobra u Glamoču. Od tada bili su dugi marševi i borbe za Jajce i oko njega, tako da do našeg dolaska do blizu Zenice nijesmo mogli ukazati ozbiljne pomoći part. organizaciji za okrug Jajce.

4) Po dolasku do rijeke Bosne uhvatili smo vezu i pozvali drugove iz Zenice na sastanak. Odgovorni drug nije došao. Drugovi su na sastanku kazali da nemaju partijske veze od proljeća prošle godine, da nijesu dobijali partijski materijal. Iz razgovora se moglo zaključiti da postoji jedna grupica drugova koja se začaurila i tako čeka bolje dane. Mi smo im dali uputstva za rad po svim pitanjima partijske djelatnosti, oštro kritikovali njihovu pasivnost. Napisali smo jedan letak za narod Zenice i okoline sa potpisom Štaba naše brigade, kojega Vam u prilogu šaljemo. Dali smo im da razdijele radnicima sto komada proglasa A.V.N.O.J.-a, sto komada našeg letka i oktobarski broj »Borbe«. U Zenici su čekali rezultate naših razgovora drugovi iz Kaknja. Brigada je odmah iza toga imala pokret i više se nijesmo mogli sastati.

5) Pri prolazu Brigade na zadatke za likvidaciju stanica na pruzi za Zenicu neka velika muslimanska sela pružila su našoj vojsci, koja je tuda morala da prođe, manji otpor dok

[11] **Reč je o proslavi oktobarske revolucije.**

su saznali da nijesmo četnici nego partizani, pa su onda položili oružje. Sa prestavnicima svih tih sela mi smo održali jednu dugu konferenciju. Vidjelo se da su ih četnici noću napadali i plijenili im stoku. Pošto smo ih na tom sastanku upoznali sa karakterom i ciljevima naše borbe, izrazili su svoju spremnost da sazovu zborove po svim selima i da izaberu N.O.O. Novoizabranoj narodnoj vlasti vratili smo puške kako bi mogla obrazovati straže radi zaštite od pljačke četnika. Ova mjera bila je s radošću prihvaćena od naroda koji je našoj vojsci tih dana pravio velike usluge. Kad je jedan naš bataljon ostupao pod jakim pritiskom Njemaca, ovi seljaci ne samo da nijesu pucali nego su pomogli da se bataljon izvuče bez gubitaka. Ovo Vam javljamo radi toga što je komesar V. crnogorske brigade III. divizije[12] izjavio da je to politička greška što smo im vratili oružje.

6) Početkom ovoga mjeseca održali smo sastanak sa drugom Pirolićem[13] iz Prozora, članom O.K. Mostar, koji sada radi kao zamjenik komesara Prozorskog bataljona (taj bataljon sada broji 60 ljudi). Sastanku je prisustvovao još jedan član Partije iz tog bataljona. Pošto nam je izložio stanje part. organizacije na toj prostoriji: da ima 9 partijaca, od kojih jedan radi na terenu a ostali u bataljonu, da imaju redovne veze sa O.K. Mostar, da postoje SKOJ-evi aktivi u nekim selima, da se simpatije naroda okreću na našu stranu poslije lošeg utiska kojega je ranije ostavilo ostupanje bez borbe V. i X. brigade, složili smo se da on obavijesti O.K. o razgovoru sa nama i da im predloži da na njegovo mjesto zamjenika komesara bataljona dođe neko drugi a on da obrazuje part. rukovodstvo za srez prozorski. Objasnili smo se i o svim ostalim pitanjima part. rada. Drug Pirolić ostavio je na nas dobar utisak.

7) Došli smo u kontakt s drugovima iz Travnika, Bugojna i Kreševa i pozvali smo ih da i sa njima održimo sastanke u koliko to ne omete pokret Brigade.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17. I. 1943 g.
Položaj

Za politodjel:
Risto Lekić[14]
Zdravko Romac

Prilog: letak »Narodu Zenice i okoline« i pozdravni telegram sa konferencije CK-u KPJ.

[1S] **Dragiša Ivanovič**
" **Meho**
[14] **Poginuo juna 1943. na Sutjesci, u selu Miljevini. Narodni heroj.**

BR. 36

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 16. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 17. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ŠTAB
XVI. BRIGADE N. O. V. H.
17. I. 1943

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Izvještaj o radu partijske organizacije u XVI. Brigadi

1.) Politički izvještaj

U sadašnjoj vojno-političkoj situaciji dogodila su se tri važna događaja na koje je trebalo obratiti pažnju svim partijskim organizacijama. Ti događaji jesu:

1. Stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske.
2. Provađanje izbora za N.O.O.
3. Stvaranje Antifašističkog vijeća slobodne Jugoslavije.-

Stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske, a time i naše Divizije,[3] protumačeno je kao jedan od naših najvećih uspjeha na vojničkom polju. Provađanje pak slobodnih demokratskih izbora na našoj slobodnoj i poluslobodnoj teritoriji, kao i stvaranje Antifašističkog vijeća S.J. protumačeno je kao naš najveći uspjeh na političkom polju. Stvaranje Antifašističkog vijeća kao vrhovnog organa naše civilne vlasti ima dubok međunarodni značaj.[4] Ti uspjesi na političkom kao i vojničkom polju doveli su do krize izdajničku jugoslavensku vladu u Londonu, koja je bila prisiljena da izvrši reorganizaciju u svojim redovima. Uočeno je kako je čak i sama reakcionarna klika u Engleskoj, okupljena oko ministra Harisona u društvu prijatelja Jugoslavije, morala priznati preko radia kako se partizani bore protiv fašizma, odnosno njemačkog okupatora i ustaša i kako u toj borbi postizavaju velike uspjehe, te time pomažu borbu

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/88—90.

[2] Trebalo bi da piše: Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

[3] Reč je o 4. slavonskoj NO diviziji.

[4] AVNOJ se na svom I zasedanju zvanično konstituisao kao najveći politički organ narodnooslobodilačke borbe, ali je u svom praktičnom radu obavljao i funkcije najvišeg organa vlasti.

Saveznika protiv fašizma. Sa svim tim stvarima morali su se temeljito upoznati svi partijci, koji su ujedno dobili i za zadatak da svugdje na svakom mjestu populariziraju te naše uspjehe, koji su rezultat pravilnog vođenja politike naše partije. Bačena je parola da ne smije biti niti jednoga partizana koji ne bi bio upoznat sa tim stvarima. Uopšte svi novi politički događaji moraju se pretresati na partijskim sastancima. Jasno je da zbog vrlo niskog nivoa političke svijesti naših partijaca bilo je mnogo propusta i manjkavosti u tome radu, tako da rezultati nisu zadovoljavajući. Partijci još uvjek ne reagiraju dovoljno i pravovremeno na pojedine političke događaje, pa čak ni na one koji su od najveće važnosti, kao što su na prim. izbori za N.O.O. Zbog svega toga partizani u Brigadi još uvjek ne shvataju značaj i važnost stvaranja divizije, provađanja izbora za N.O.O. i stvaranja Antifašističkog vijeća S.J.

Kadrovika za Brigadu smo odredili, dok za bataljone još nismo. Rad po tome ćemo započeti čim dobijemo obrazac za kadrovike kojega smo zatražili od povjerenstva.

2.) *Organizaciono pitanje*

Brojno stanje naše Brigade iznosi zajedno sa štabovima i novoformiranom bolničkom četom 640 ljudi.

Članova K.P. imade 84 za cijelu Brigadu. Njihov socijalni sastav je slijedeći: 43 radnika, 27 seljaka, 11 intelektualaca, 2 podoficira i jedan (1) slobodno zvanje.

Nacionalni sastav je slijedeći: 42 Hrvata, 39 Srba i 3 Slovenca.

Kandidata K.P. imade 50 u čitavoj Brigadi.

Politička svijest kod tri četvrtine partijaca je prilično slaba, s razloga što su to većinom partijci. Izgrađenost partijaca je vrlo niska. Same jedinice su radile vrlo mlitavo i gubile se mnogo u sitnicama mimoilazeći važnost stvari. Inače kod samih partijaca osjeća se velika odanost Partiji i oni u borbi i ponašanju svugdje prednjače.

Organizaciono je partijska organizacija učvršćena i izabrani su bataljonski biroi. Rad je podjeljen na sektore i odvija se po planu koji se obično obrađuje za jedan mjesec dana. Na sastancima se zadaju konkretni zadaci i postavlja se puna odgovornost svakog pojedinog člana. Za sada se još ne osjeća u dovojnoj mjeri rukovodeća uloga Partije u vojsci, ali se osjećaju znakovi popravljanja na bolje. U plan se konkretno zadaje na prim. koliko će se u izvjesnom roku (obično jedan mjesec) osposobiti drugova za prijem u Partiju, koliko će se učiniti po kulturno-prosvjetnom radu, koliko će se izučiti izvjesnog materijala itd. Sva važnija pitanja u četama, bataljonima kao i u

Brigadi pretresaju se na jediničnim sastancima, gdje se donose i zaključci koje onda štabovi provode u život.

Po pitanju primanja novih članova vladalo je sektaštvo, što je međutim sada uklonjeno.

Čuvanje kadrova bilo je vrlo slabo, tako da je u borbama bez veće potrebe poginulo ili bilo ranjeno nekoliko partijaca komandira, bivših banijskih proletera.[5] Sada se međutim pitanje čuvanja kadrova ozbiljno i pravilno postavlja pred partijske jedinice.

Uzdizani su obično mladi ljudi, koji su u borbama dokazali odanost našoj stvari i Partiji. Najviše su uzdizani bivši banijski proleteri, koji su se pokazali kao vanredni borci, ali žato slabiji rukovodioci. Međutim pružanjem pomoći istima oni su zadovoljili i pokazali mnogo znakova da će se razviti u odlične rukovodioce.

3.) *Političko-prosvjetni rad*

Sam političko-prosvjetni rad nije još razvijen u dovoljnoj mjeri. Zbog toga se još uvijek može naći slučajeva, da pojedini partizani ne poznaju liniju naše borbe, tako da se mogu čuti izjave da smo mi Crvena armija te da se borimo za komunizam. Čak i neki svjesni drugovi upadali su u te griješke, što se najviše odrazilo kod ispisivanja parola. Isto tako nerijetko se može čuti, i to izgleda baš kod svjesnih drugova, riječ Englezer. Inače sa samim pitanjem četnika partizani su prilično upoznati i ne poistovetuju ih sa pristalicama Engleske, već samo sa izdajničkom vladom u Londonu. To je iz toga razloga što se po pitanju četnika najviše govorilo prije a i sada.

4.) *Rad po vojnim pitanjima*

Naši partijci su obično najbolji vojnici, oni su najdisciplinovaniji, oni najbolje rukuju sa oružjem, najbolje čuvaju oružje itd., čime daju primjer ostalim partizanima da se u njih ugledaju. Isto tako izvršivanju naređenja, oni daju punu podršku svojim pretpostavljenima time što sami prvi sve izvrše. Inače odanost i disciplina partizana je na dosta visokom stupnju, što se moglo najbolje vidjeti kod zadnje akcije kada se 7 dana opsjedao Voćin.[6] Tu su partizani 6 punih dana i noći bili na položajima. Iako su bili slabo odjeveni, izloženi zimi, slabo hranjeni oni su bez mrmljanja sve podnašali a kada je neprijatelj sa premoćnim snagama pošao da pomogne obsjednutima, oni su sa oduševljenjem odbili sve njegove napade nanijevši mu krvave gubitke.

[5] Misli se na borce Banijske proleterske čete.

[8] Borbe za Voćin su trajale od 5. do 11. januara 1943. Opširnije o njima vidi tom V. knj. 11. dok. br. 11, 30, 44, 45, i 80.

5.) *Rad po SKOJ-u*

SKOJ je kod nas mlad i posvećuje mu se velika pažnja s obzirom na to da je omladina danas najviše zastupljena u redovima boraca. Broj skojevaca jest 135 i on se svakim danom povećava. Organizaciono je učvršćen. Kao odgovorni drug za Brigadu postavljen je jedan mlađi drug partijac, proleter, koji sa puno ljubavi i volje vrši taj rad. Također su postavljena bataljonska rukovodstva u kojima se nalaze i nekoji skojevci — partijci. Rad je podjeljen na sektore i određuje se po planu. Svaki skojevac je zadužen i po nekom radu. Svaki mora da ima svoj krug omladinaca sa kojima radi. Inače su skojevci najbolji borci koji djeluju svojim primjerima u disciplini, borbi itd. Najviše su zaduženi na kulturno-prosvjetnom radu. Politička svijest je kod 2/3 slaba, dok kod 1/3 prilična. To je zbog toga što su to tek primljeni skojevci.

6.) *Političko-prosvjetni rad u četi i na terenu*

Radi svoje izgradnje partijske organizacije na svojim sastancima prorađuju sledeći materijal: Dvanaest uslova boljševizacije, Dimitrov »O kadrovima«, Proleter broj 14 i 15, sve članke druga Tite iz Borbe ili bilo kojeg drugog materijala. Također se proučava sav novi materijal i svi proglasi CK koji bi eventualno izišli. Pismo CK »Rad Komunističke partije u vojsci«[7] nisu jedinice uopće imale, međutim mi smo to pismo CK umnožili i poslali po bataljonima sa zadatkom da se to prouči. Samoga materijala za proučavanje u Brigadi imade vrlo malo pa bi bilo potrebno da nam se u tom pogledu pruži pomoć. Naročito bi nam potrebno bilo par Historija S.K.P. (b), kao i Osnove lenjinizma od Staljina.

Naše partijske organizacije nisu dosada sarađivale sa partijskim organizacijama u drugim selima, jer nije bilo prilike zato što smo prolazili kroz sela u kojima nisu iste postojale. Isto tako nije ništa učinjeno po pitanju S.M.G.[8] ili SKOJ-a za njihovo osnivanje. Sa narod, oslob. odborima isto tako nije se

[7] To pismo CK KP Hrvatske potiče iz januara 1943. Ono je umnoženo i, u obliku brošure pod naslovom »O radu Partije u vojsci«, dostavljano partijskim rukovodiocima kao uputstvo za rad. Objavljeno je u II tomu, knj. 4, kao dok. br. 3. Redakcija ga je nazvala instrukcijom Centralnog komiteta KPJ verovatno stoga što je smatrala da je pisao delegat CK KPJ Vladimir Popović. Međutim, taj dokumenat (na kojem nema datuma) ne potiče iz maja 1942, kao što piše u pomenutom redakcijskom naslovu, već iz januara 1943.

Kasnije, februara 1943, drug Tito se složio s predlogom Aleksandra Rankovića da se brošura zbog nekih nepravilnosti, povuče iz upotrebe (vidi tom II, knj. 8, dok. br. 35).

[8] Saveza mlade generacije

radilo gotovo ništa, osim nešto malo u selu Lišćinama[9], gdje je konstatovano da je odbor vrlo loš. Doduše prolazilo se većinom kroz opustjela sela ali se je ipak više moglo učiniti.

7.) *Agiz-prop*

U Brigadi imademo Agit-prop od tri lica koji su okupili oko sebe jedan širi krug saradnika po bataljonima. Izradili smo jedne zidne novine, održali dva mitinga i dvoje usmene novine u Voćinu. Vrše se pripreme za izdavanje našeg brigadnog glasnika. Postavljeni su odgovorni drugovi za Agit-prop po bataljonima. Organiziran pjevački zbor. Inače naš Agit-prop je još slab i nije prešao u širinu, što se vidi konkretno na slabom polaganju važnosti za popularizaciju izbora za N.O.O. Analfabetski tečajevi organizirani po četama. Rad istih je prilično slab i vlada slabo interesovanje.

8.) *Rad bataljonskih biroa*

Rad bataljonskih biroa je prilično slab, tako da isti pružaju slabu pomoć četnim jedinicama. Oni su u svom rukovođenju suviše kruti i neelastični te nemaju dovoljno samoinicijative. Pojedine direktive ne znaju dovoljno konkretizirati pa se često dešava da iste uopće ne budu provedene u život. To se naročito odrazilo sada kada je trebalo popularizirati i objasniti značaj dizije, izbora za N.O.O. Oni su podbacili i akoprem su stalno dobivali konkretna uputstva. Oni su se ograničili na samo prenašanje bez provjeravanja da li je to izvršeno. Naročito slab rad osjećao se u II. bataljonu .. .

Rad neprijateljskih elemenata za sada se još ne osjeća, ali se svejedno o tome vodi mnogo računa i u slijedećem izvještaju moći ćemo više i točnije o tome reći.

Napominjem da u ovome prvome izvještaju nisam još mogao dati potpunu i točnu sliku naše Partije u Brigadi, jer i sam nemam još potpuni uvid u sve stvari. U slijedećem izvještaju biti će mogućnosti prikazati točnije stanje.

Jasno je da svi nedostatci koji su u izvještaju spomenuti znače zadatke za našu partijsku organizaciju koje će ona u najkraće vrijeme ispuniti.

S drugarskim komunističkim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara:
Mutak Vlado

[9] Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno se odnosi na s. Lisičine, kod Voćina.

BR. 37

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 1. KORDUNASKOG NOP ODREDA OD 18. JANUARA 1943. O RADU KULTURNO-PROSVETNIH ODBORA[1]

KULTURNO-PROSVETNIM ODBORIMA 1 — 3 BATALJONA

Dragi drugovi,

U jedinicama našeg Odreda[2] nije se do sada radilo mnogo na kulturno-prosvetnom polju. Taj rad bio je prepušten u glavnom polit, komesarima, koji usled političkog i vojničkog rada nisu poklanjali dovoljno pažnje tome radu.

Međutim kod naših drugova partizana postoji velika želja za znanjem, za učenjem, i saznanjem novih stvari njima do sada nepoznatih. Naši borci imaju vruću želju za kulturno-prosvetnim radom. Neka nam za to posluži kao dokaz naš I. bataljon gdje su drugovi za nepunih 14 dana učinili mnogo (izdali po četama zidne novine, održali usmene novine, izdali bataljonski list itd.). Kroz takav rad oni će se upoznati sa mnogim stvarima njima do sada nepoznatim, kroz taj rad oni se svakodnevno osposobljavaju u nove mlade aktiviste, a to su naši budući novi kadrovi.

Trebamo biti svesni činjenice da volja za kulturno-prosvetnim radom postoji. Trebamo samo drugovima pravilno prići, objasniti veličinu i potrebu toga rada, pomoći im u tome radu. Treba neprekidno i ustrajno raditi na tome polju i mi ćemo takvim radom uspjeti to da će naše jedinice same kulturno stvarati i prosvetno djelovati.

Izgovori: ide teško, nema vremena, nema drugova za taj rad — otpadaju pred činjenicom da su naše slavom ovjenčane crnogorske i srbijanske brigade pod najtežim uslovima života (put iz Sandžaka u Bosnu[3]) i te kako mnogo kulturno i prosvetno radile. Borci tih junačkih brigada cenili su potrebu i veličinu toga rada te su koristili svaku priliku da djeluju kulturno-prosvjetno tamo gdje su se nalazili. Takvim radom oni su sticali velike simpatije žitelja onih mjesta kuda su prolazili.

Izgovor: nema drugova za taj rad — nije nikakvo opravdanje za nerad na tom polju. Drugova nema idealnih; treba ih uzimati onakve kakvi i jesu, sa svim njihovim nedostacima.

*** Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—14, k. 1613.**

- Odnosi se na 1. kordunački NOP odred.

' Reč je o pohodu proleterskih brigada u zapadnu Bosnu u leto 1942. godine.

Treba im pomoći u radu, stalno ih posticati na rad, brižljivo im pomagati u njihovom svakidašnjem radu, stalno im ukazivati na greške i ispravljati ih. Takvim radom mi ćemo uskoro usposobiti drugove za kulturno-prosvetni rad.

Da bi osnovani kulturno-prosvetni odbori po četama i u bataljonu pravilno radili, trebaju odgovorni drugovi u četama i u bataljonu strogo voditi računa da drugovi koji su odgovorni po raznim pitanjima kulturno-prosvetnog rada (zidne novine, usmene novine, dopisnička služba itd.) savjesno vrše svoju dužnost, treba odgovorne drugove za taj rad naviknuti da osjećaju odgovornost za kulturno-prosvetni rad.

Četni kulturno-prosvetni odbori treba da se sastaju u nedelji jedanput i na tim sastancima da prodiskutuju o učinjenom radu, da uoče nedostatke svoga rada, da uvek odrede smjernice svoga budućeg rada. Sastanku uvek treba da prisustvuje polit, komesar ili njegov zamjenik.

Bataljonski kulturno-prosvetni odbor treba također da se sastaje u nedelji jedanput, na tome sastanku treba nastojati da se koordinira rad četnih odbora. Tome sastanku treba uvek da prisustvuje bat. polit, komesar ili njegov zamjenik.

Kulturno-prosvjetni odbori treba da odrede vreme izlaska zidnih novina, održavanja usmenih novina itd. Treba nastojati da to bude jednoobrazno u svim četama.

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da izdaje list svoga bataljona. I. bataljon je takav list već izdao. U tome listu treba pisati o životu partizana u njihovim jedinicama, o potrebama njihovih jedinica, o doživljajima boraca u akcijama. Kratko rečeno, treba pisati o životu boraca u bataljonu. U listu nikako ne raspravljati i pisati o opštim problemima, već izričito pisati o napred pomenutim pitanjima.

Ovo pismo treba pročitati na sastancima četnih i bataljonskih kult.-prosvetnih odbora, razraditi ga i prodiskutovati ga, te iz njega i diskusije treba izvući zaključke i tih uputa i korisnih zaključaka pridržavati se u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
18. I. 1943. M.[J] Dejanović

[4] **Milić**

BR. 38

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. NOP ODREDA OD 18. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU[1]

STAB
I. ODREDA III. OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. VOJSKE I PART. ODREDA
HRVATSKE
Broj: 42./1943.
dne 18. januara 1943. god.

Predmet: Izvještaj političkog komesara ovog odreda od 11. I. do 18. I. 43.

ŠTABU III. OPERATIVNE ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Na položaju

Druže politički!

Pošto prošli tjedni izvještaj nije poslan, to se šalje ujedno o političkom radu ovog odreda za oba tjedna, i to od 3. I. 1943 do 18. I. 43.

I. bataljon

Rad u jedinicama: 1.) Održano je 6 četnih i 15 vodnih sastanaka. Na istima se obrađivao sledeći materijal: Omladinski borac, Bilten, Mladi borac, Vijesnik, Partizan, Vijesti, te sledeće teme: o četnicima, o petoj koloni, o ustašama, o odnosu partizana prema rukovodećim drugovima, o akcijama slavonskih partizana, 0 ponašanju partizana u narodu, o disciplini, o omladini i fašizmu, o drugarstvu i moralu. Davana su potrebna objašnjenja 1 vođena je diskusija. Interesovanje drugova je bilo vrlo dobro u glavnom na svim sastancima.

2.) Osim toga je vršena kritika i samokritika, koja je bila vrlo plodna. Ukazivalo se na pojedine pojave u životu čete, kako na uzorne primjere tako i na loše, te se ukazivalo na posljedice tih pogrešaka i na politički značaj pravog partizanskog ponašanja.

U jedinicama je pročitana kolektivno brošura »Jasenovački logor«. Prilikom čitanja Biltena[2] govorilo se o brigadama,

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—6 k. 1484.**

[2] **Odnosi se na Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ, broj 20—21—22 (za septembar, oktobar, novembar 1942).**

divizijama i korpusima i ukazivalo se na primjere njihove junačke i herojske borbe, koja treba našim jedinicama i borcima da postane jedini putokaz.

Osim toga je pročitana kolektivno i prodiskutovana brošura »Zašto se bore partizani Bosne i Hercegovine«.[3]

3.) Održano je jedno predavanje o četnicima i ustašama, koje je obuhvatilo cjelu četničku djelatnost od njihove pojave kao narodnih boraca, pa do srozavanja na nivo okupatorskih pasa. Isto tako govoreno je o ustašama od njihove pojave do danas.

4.)) U obe čete postoje pjevački horovi, koji s vremena na vreme imaju svoje časove. Uče se iz naših pjesmarica (pjesmarica brigada) pjesme borbe.

5.) Održana su dva savjetovanja sa vojnim i političkim rukovodiocima u bataljonu po pitanjima nedostataka i grešaka, koje su zapažene u životu jedinica, bilo u borbi bilo u kantonmanu ili maršu. Među glavnim pitanjima bilo je pitanje neuspjeha u Pavlovcima[4] (na Babjim gorama), gdje je prikazano drugovima vojnički i politički defeci radi toga neuspjeha. Davane su sugestije za dalnji vojnički i politički rad. Osim toga održano je i jedno savjetovanje političkih radnika u bataljonu. Govorilo se o ulozi i značaju četnih sastanaka, o potrebi jače protučetničke kampanje i raskrinkavanju samozvane jugoslavenske vlade te pravilnom tumačenju saveza SSSR-a — S.A.D. i Engleske, naročito u narodu na sektoru »trokuta«.[5]

Nadalje je raspravljano o potrebi jačeg kulturno-prosvjetnog rada u jedinicama i narodu.

6.) Borbenost drugova je odlična i drugovi žele što više borbi, a manje napornog putovanja. Sadržajna disciplina je dobra, a što se tiče formalne discipline nije na onoj visini na kojoj bi trebala biti. Moral je zadovoljavajući i popravlja se, naročito borbenost.

7.) Drugovi žele što više četnih sastanaka, te radio vijesti o borbama naše narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, naročito u Slavoniji.

Stanje u narodu: Na sektoru Babje gore u hrvatskim i u srpskim selima prijem je bio odličan, poslije razbijanja straha pri dolasku u hrvatska sela.

Politički rad u narodu nije bio nikakav. Narod nije obavješten o najnovijim uspjesima kako političkim tako i vojnim, kako na istočnom bojištu tako i u Jugoslaviji. Na sektoru »tro-

[3] **Taj članak je napisao Moša Pijade (vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 1).**

[4] **O akcijama ovog odreda na području Babje gore vidi tom V, knj. 11, dok. br. 6.**

[5] **Odnosi se na predeo između Banove Jaruge, Okučana i Pakraca.**

kuta« postoje manje četničke tendencije, ali u neorganiziranom obliku. U nekim selima prevlađuje kapitulantski i promjenljiv duh. U brdskim selima se opaža veća ljubav prema narodno--oslobodilačkoj vojsci i borbi. Na ovom sektoru nije dovoljno objašnjena izdajnička uloga četnika.

Intendantura: Ishrana odlična, drugovi zadovoljni. Obuća i odjeća dosta loša. Popravlja se popravcima i u akcijama.

Sanitet: Ima dosta drugova oboljelih od gripa i reume. Vašljivost i nečistoća velika, što ćemo ovih dana popraviti. Sanitetskog materijala nema dovoljno.

II. *bataljon*

Rad u jedinicama: 1.) Održana su 4 četna sastanka, na kojima je govoreno o političkoj situaciji u zemlji i u svijetu, o disciplini, 0 ponašanju drugova u narodu, o drugarstvu, o ustašama i četnicima, te ulozi samozvane jugoslovenske vlade u Londonu, o odnosima partizana prema rukovodiocima. Davane su pouke kako treba da se vlada prilikom dolaska aviona, te je pretresana akcija u Kuzmici na centralu.[6]

2.) Održano je više kulturno-prosvjetnih i političkih predavanja o našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, o NOO-ima, o partizanima, o SSSR-u, o Crvenoj armiji, o njenoj ofanzivi, o kulturno-prosvjetnom radu u bivšoj Jugoslaviji, o [životu u] carskoj Rusiji i danas u SSSR-u. U četi se čita sav tekući materijal koji redovito dolazi. Drugovi primaju sa interesovanjem 1 prisustvuju u diskusiji.

3.) Održan je jedan štabski sastanak u prisutnosti komandanta[7] i polit, komesara odreda[8] na kome se raspravljalo o nedostacima i greškama u našem bataljonu, te govoreno o daljem vojnom i političkom radu.

4.) U bataljonu se čita sledeći materijal: Jasenovački logor, Omladinski borac, Bilten, Vijesnik i razni referati, koji dolaze prigodni za predizbornu kampanju.

5.) Organizovani su pjevački horovi u četama, te se osposobljavaju SKOJ-evci za solo-recitacije pjesama, kao na primjer »Mi mladi«, »Matija Gubec«, »U tamnici«, »Pjesma hrvatskog domobrana«. Nadamo se da ćemo uskoro izaći pred narod sa našim recitacijama.

[6] Akcija je izvedena 1. januara 1943 (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 6).

[7] Komandant 1. NOP odreda 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske bio je tada Uroš Popara. Poginuo je 1943. u selu Ribnjački kao komandant 18. slavonske NO brigade.

[8] Politički komesar je tada bio Duka Balenović.

6.) Moral partizana u bataljonu je u glavnom dobar, a isto tako i borbenost. Disciplina nije onakva kakva bi trebala biti, za prestupke pojedinci se pozivaju na odgovornost, kritikuju se, a ako je teži slučaj razoružavaju se.

7.) Ishrana partizana je odlična, a odjeća i obuća nije najbolja.

Propagandni materijal: Propagandnog materijala ima dovoljno.

Sanitet: Ima nešto bolesnih drugova od gripe. Presvlačenje redovito, i higijena se poboljšava. Osjeća se manjak sanitetskog materijala.

Bolnička četa

1.) Održana su 4 četna sastanka, na kojima se najviše govorilo o ulozi i dužnostima ekipa i bolničkih patrola. Za vrijeme borbe, marša i u kantonmanu. Osim ovoga održana su tri četna sastanka s kritikom i samokritikom drugova.

2.) Održano je nekoliko kulturno-prosvjetnih predavanja sa sledećim temama: kolhozi i sovhozi, o gradu heroju, o Čapajevu, o značaju revolucionarnih i partizanskih pjesama.

3.) U četi je čitano: Partizan, Bilten, Vijesnik, Mladi borac i radio vijesti.

4.) Moral u jedinicama se osjetno popravlja. Disciplina dobra.

5.) Zdravstveno stanje i higijena u jedinici je dobra.

Pionirska četa

1.) Održano je 5 četnih sastanaka na kojima se govorilo o našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, o značaju izbora za NOO-e, o četnicima, Draži Mihailoviću, te jugoslavenskoj vladi u Londonu, o SSSR-u i Crvenoj armiji. Osim toga održano je više sastanaka, na kojima se govorilo o disciplini i odnosu partizana prema narodu, te se kritikovalo pojedince za prestupne greške.

2.) U četi se čita sav tekući materijal, koji redovito dolazi. Bilten, Mladi borac, Vijesnik, Partizan i dr.

3.) Moral kod mlađih drugova mnogo bolji nego kod starijih, a disciplina nije na onoj visini na kojoj bi trebala biti. Čestim disciplinskim časovima disciplina se popravlja.

4.) Zdravstveno stanje i higijena uglavnom dobro.

16. I. 1943. održali smo savjetovanje političkih rukovodioca u II. bataljonu na kome smo bili prisutni ja i zamjenik.

Dnevni red sastanka bio je sledeći:

1.) Referat o značaju izbora za NOO, 2.) Izvještaj o političkom radu u jedinicama, 3.) Budući rad.

Savjetovanje je uspjelo potpuno i u govoru o budućem radu uzeo sam opširno zaključnu riječ osvrnuvši se na sve njihove greške i nedostatke. Dao sam im upute i sugestije za dalnji rad na političkom, kulturnom i prosvjetnom polju.

Na samom sastanku zapazilo se, da drugovi nemaju dovoljno iskustva u organizaciji rada. Konstatovan je nedovoljan politički rad kao i kulturno-prosvjetni. Među ostalim i slaba suglasnost vojnih i političkih rukovodioca, kao i pomanjkanje vojne naobrazbe partizana. Partija nije dovoljno popularisana, dok je SKOJ popularniji.

Na tom savjetovanju dobio sam mnogo jasniju sliku pojedinih političkih rukovodioca, te smo odmah mogli izvršiti neke potrebne reorganizacije u tome pogledu.

17. I. 1943. isto tako smo održali jedan četni sastanak u II. četi II. bataljona, poslije same akcije.

Raspravljano je prema ostalim i akcija na Poljanu, te o budućim akcijama i naše mišljenje o partizanskim akcijama.

17. I. 1943 održan je zbor u Lovskoj, koji su organizovali drugovi iz O.K.[9], na kome sam govorio u ime naše vojske o vojno-političkom pregledu, te naglašavao potrebu mobilizacije.

Pošli smo ka riješavanju pitanja agit-propa našeg odreda. Izdajemo svaki drugi dan vijesti radio Moskve i Slobodne Jugoslavije za naše jedinice. Drug Marijan[10] preuzeo je na sebe dužnost da organizuje agit-prop. U zadnje vrijeme isti se popravio i sa voljom se prihvatio nove dužnosti. Stupio je u pismenu vezu sa agit-propom Povjerenstva CK KPH,[11] te će mu pored novih uputa dati upute i drug Cazi,[12] kako bi što bolje organizovao agit-prop našeg odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:

[9] **Odnosi se na Okružni komitet KPH za Novu Gradišku.**
[10] **Marijan Grozaj**
[11] **Odnosi se na Povereništvo CK KPH za Slavoniju i Srem.**
[1S] **Josip Cazi**

BR. 39

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. HRVATSKE NO DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA I PRIŠTAPSKIM JEDINICAMA O POLITIČKOJ PRIPREMI PREDSTOJEĆIH DEJSTAVA[1]

STAB
IV. DIVIZIJE N. O. V. HRVATSKE
Komesarijat
Dne 21. januara 1943. 20 h.

87/1.

POLITIČKIM KOMESARIMA XII, XVI. i XVII. BRIGADE MITRALJESKOJ CETI I VODU ZA VEZU OVE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Rezultat naše 19-mjesečne junačke i uporne borbe pored ostaloga jeste postizavanje ogromne političke tekovine — stvaranje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije. Stvaranje Vijeća nije samo rezultat završne faze jednog dijela borbe, nego je ono činioc od ogromne važnosti u daljnjim etapama borbe koju vodimo za nacionalnu slobodu. Silan odjek a pogotovo utjecaj među svim narodima Jugoslavije a takođe i u inostranstvu na koje je naišao akt stvaranja Vijeća, prisilio je okupatora i domaće izdajice da taj ogroman značaj Vijeća nastoje umanjiti ofanzivom na oslobođeni teritorij od Dubice do Karlovca[2] u kojoj učestvuju jake neprijateljske snage njemačke vojske i legionara sa nekoliko eskadrila aviona sa ciljem da prodru ka Bihaću. Naše snage koje brane ovaj teritorij nisu male i uspješno tuku neprijatelja.

Mi ćemo iskoristiti ovaj momenat i udariti bandi iza leda. Mi ćemo joj pokidati nerve, željezničku prugu, uništiti neprijatelja u uporištima uz prugu a s druge strane podpomoći ćemo našim divizijama oko Bihaća i rasteretiti pritisak na liniji Dubica — Karlovac.

U tu svrhu idemo na Rajić, Okučane, Dragalić i dijelove pruge između Dragalića i Novske.[3]

Pred akciju, u političkoj pripremi ukažite borcima i ostalom komandnom kadru na ove momente.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—1 19, k. 907-A.**
[2] **Odnosi se na početak tzv. četvrte neprijateljske ofanzive (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 40 i 62).**
[s] **Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 65.**

I. 1) Značaj Vijeća, što ono znači u Narodno-oslobodilačkoj borbi za nas i kako moćno djeluje na razbijanje okupatorske, izdajničke i reakcionarne bande. Razvite kod boraca svijest da mi ovo ovdje u Slavoniji napadom na ove objekte branimo Bihać i Vijeće, branimo ogromnu tekovinu junačke borbe naše Narodno-oslobodilačke vojske i Narodno-oslobodilačke borbe uopće.

2) S tim u vezi pruža vam se mogućnost da ukažete borcima kako nismo vojska ovoga ili onoga kraja nego vojska svih naroda Jugoslavije, da smo regularna vojska dobro organizovana i usko povezana među sobom (obrana Bihaća ofanzivnom operacijom ovdje u Slavoniji na glavnu prugu).

3) Ukažite borcima kolika je naša snaga, kakova je velika prednost ovako velike operativne jedinice kao što je Divizija, kada smijemo protivnika da udarimo po najosjetljivijemu mjestu — na žili kucavici — na dvostruku prugu Zagreb — Zemun koja se veže sa transbalkanskom magistralom i na magistralu koja prolazi Centralnom i Zapadnom Evropom. Napadom na ovu prugu mi onemogućujemo prebacivanje transporata i ratnog materijala na istočni front.

4) Mi ovom akcijom ukazujemo ogromnu pomoć našim saveznicima Engleskoj i Americi. Zato naša akcija ima velik međunarodni značaj (sprečavanje transporata na afrički front).

5) Akciju vodimo zajedno sa dva bataljona I. Odreda.[4] Naglasite borcima kako naše rukovodstvo ima povjerenje u odredske bataljone i da mišljenje da su ti bataljoni kokošari i kajganari a koje vlada kod nekih naših boraca nije ispravno.

6) Iskoristite pravilno proglas ovoga Štaba i shvatite ga direktivno. Borbeno raspoloženje i visina na koju ćete ga dići u političkoj pripremi treba da se održi u toku cijele akcije.

II. Cijela akcija, osim značaja na koji evo ukazasmo, imati će poput akcije na Voćin[5] veliki značaj za novo sticanje iskustava i ispravljanje grešaka. Da ne bi pali u greške koje su se pokazale u Voćinu mi vam ukazujemo na njih.

1) Rad političkih komesara mora da bude konstantan. Taj rad mora da podiže borbenu sposobnost i da unosi ne manje važnu i potrebnu staloženost i hladnokrvnost. Zato pravilno iskoristite drugove političke delegate i cijelim svojim radom pomozite u punoj mjeri komandante, komandire, vodnike i desetare. Pri tome pazite da komesari ne padnu u grešku i da

[4] **Prvi slavonski NOP odreci. O njegovim dejstvima vidi u tomu V, knj. 11, dok. br. 77 i 173.**

[5] **Vidi dok. br. 4, napomenu 3.**

se ne pretvore u komandire. Zadnji slučaj iz Voćina, slučaj oponiranja jednoga komesara čete ne smije da se ponovi. Komesari bataljona povremeno treba da kontroliraju rad četnih komesara, da im na licu ukažu pomoć.

2) Raspored jedinica, jednako voćinskoj akciji, dao je u sklopu Divizije mogućnost svakoj brigadi posebno da ima samostalan djelokrug dejstva. Ova mogućnost treba da se do maksimuma iskoristi. Služba veze zbog eventualne gužve ne smije da se prekine. Kurire instruisati da budu savjesni u vršenju dužnosti i budno kontrolisati njihovu brzinu.

3) Štabovi bataljona moraju da funkcionišu kao štabovi. Ne smije se dogoditi da članovi štaba, kao što je bio slučaj u Voćinu, po jedan budu kod svake od četa. Naglašavamo da vrlo važnu ulogu igraju štabovi bataljona. Oni moraju da se snalaze, da budu samoinicijativni i elastični i konačno da ne gube nikada iz vida cjelokupni raspored jedinica, pravac nadiranja drugih jedinica, održavanje veze i smjer vatre.

4) Rukovodeći kadar ne smije da hazardira sa životom. Politički komesari treba na to da pripaze. Istovremeno upozorite borce da pravilno koriste zaklon i da se pravilno prebacuju.

5) U sporazumu sa referentima saniteta treba da se organizuje dobra i brza evakuacija ranjenih boraca. Pale borce treba također evakuisati i sahraniti uz dužnu počast. Komesari bataljona neka dadu punu pomoć u rukovanju sa dodijeljenim ekipama bolničarske čete.

6) Ukažite borcima na značaj i važnost precizne vatre i ušteda municije. Puškomitralješci moraju da se odlikuju preciznom i smišljenom vatrom kako su dobili svojedobno instrukcije.

7) Upozorite borce da ne razbijaju bez preke potrebe stvari koje su potrebne našoj pozadini. To se tiče naročito onih boraca koji će da likvidiraju stanice. Pri sprovođenju zarobljenika pazite da ne bi koji umakao. U koliko se nađu u stanici sa putnicima sve ih zarobiti i sprovesti na mjesto za to određeno. Isto tako hapsite i civilna lica. Upozorite borce da pretresu hapšenike i da im ne oduzimaju ništa drugo osim eventualnog oružja.

8) Do sada je redovit slučaj bio da su borci svlačili pobijene bandite i preoblačili se. Ukažite da to šteti borbenoj sposobnosti i da mnogi borac baš zbog toga strada. Uvjerite borce da će naša rukovodstva pravično podijeliti plijen. Isto tako rastumačite borcima da razne jestive stvari i piće (likeri) treba da pokupe a i da sačuvaju za naše ranjene drugove u bolnicama, da se njih naših junaka sjetimo iz borbe.

Proradite ovo sa komesarima i prenesite na borce. Napomene pravilno iskoristite u pripremi akcije, u toku akcije i u povlačenju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:[6]

BR. 40

IZVEŠTAJ POLITODELA 5. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

POLITODJEL
U V CRNOGORSKOJ BRIGADI
21 januara 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Dostavljamo Vam izvještaj o radu u međuvremenu od 20 decembra do danas:

1) Stanje u partijskoj organizaciji V C. Brigade je uglavnom isto kao što smo Vam javili u prošlom izvještaju,[2] s tom razlikom što je pojačan teorijski i politički rad kadrova. Ovo je bilo moguće zbog toga što je naša brigada u prvoj polovini januara bila u rezervi na prostoru Skender Vakuf, izuzev I bataljona koji nam je 6 januara domaršovao sa prostora Mrkonjić-Grad.[3] Manje više po svim bataljonima održavaju se teoretski sastanci na kojima se prorađuje materijal, i kadrovi, relativno mladi, dosta brzo savlađuju osnovne probleme marksizma-le-

[6] **Jefto Sašić**

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5643 V, 2—100 (43).**

[2] **Vidi tom IX, knj. 2, dok. br. 76.**

[3] **Taj bataljon i 1. bataljon 10. hercegovačke brigade imali su zadatak da kao samostalna grupa, pre napada na Jajce, blagovremeno osiguraju pravac koji od Mrkonjić-Grada vodi ka Jajcu. (Opširnije o tome vidi tom II, knj. 7, dok. br. 8; tom IV, knj. 8, dok. br. 42 i knj. 9, dok. br. 23).**

njinizma. Politički kurs koji smo imali u projektu nijesmo mogli momentalno ostvariti iz tehničkih razloga; nastojaćemo da prema mogućnostima i situaciji ovo ostvarimo.

Uočava se da se u samom Stabu brigade nedovoljno živi partijskim životom. O tome je na prošlom partijskom sastanku diskutovano i riješeno da se ovaj propust po svaku cijenu otkloni, kao i da se napravi prelom po pitanju teoretskog uzdizanja same jedinice.

Normalan partijski rad odvija se u naša četiri bataljona, dok je peti bataljon još uvijek problem. Nastojimo da tamo rad normalizujemo i Partija je u tom cilju poslala druga Arsa Mijovića, dosadašnjeg politkoma čete IV bataljona, za zamjenika politkoma petog bataljona koji do sada nije postojao. Politički komesar toga bataljona drug Dušan Bojović[4] otišao je na novu dužnost, za obavještajnog oficira u našoj Diviziji, a na njegovo mjesto došao je drug Svetozar Radojević, dosadašnji politkom čete u II bataljonu.

Naš I bataljon u Mrkonjić-Gradu povezao se sa tamošnjom partorganizacijom i u mnogome im pomogao, naročito po pitanju SKOJ-a. Drugovi rukovodioci iz I bataljona izvještavaju da je tamošnja partorganizacija prilično slaba i da im treba pomoć.

Iz II bataljona Partija je uputila druga Aleksu Backovića,[5] politkoma bataljona, na novu dužnost politkoma neke brigade, a na njegovo mjesto došao je drug Stevo Boljević,[6] dosadašnji politkom čete u I bataljonu.

Naši kadrovci dosada nijesu poklanjali dovoljno pažnje svome toliko odgovornom poslu — po pitanju uzdizanja i njege naših kadrova — što nastojimo da se ti nedostaci otklone i da se svojski priđe tom pitanju.

Stapsku partijsku jedinicu sačinjava komandno osoblje štaba kao i intendant brigade, koji je u isto vrijeme i član jedinice pri intendanturi. To je isto slučaj i sa brigadnim referentom saniteta, koji radi u part. [ijskoj] jedinici u bolnici. Mi smatramo da je to suvišno i po tom pitanju tražimo Vaše mišljenje. Bilo bi potrebno da prisustvuju teoretskim sastancima, ako se pokaže [opravdano] da ne prisustvuju čisto organizacionim sastancima.

Kako po političkim tako i po čisto vojničkim pitanjima održavaju se sastanci na kojima se pretresaju isključivo vojnička pitanja. Po našim sugestijama na tim sastancima prisu-

[4] Poginuo 13. juna 1943. na Sutjesci. Narodni heroj.

[3] Poginuo 1944. na Velebitu, kao politički komesar 8. NOU divizije. Narodni heroj.

[9] Poginuo 13. juna 1943. na Sutjesci kao politički komesar 2. bataljona 5. crnogorske brigade. Narodni heroj.

stvuje čitavo vojno rukovodstvo bataljona, od desetara do komandanta. Ovo se pokazalo korisno, naročito za uzdizanje desetara i vodnika.

Radimo na tome da što prije izađe novi broj (br. 5) brigadnog lista »Partizanska riječ«. Stvorili smo »Biblioteku Partizanske riječi«, gdje se iznose pojedina pitanja iz marksizma-lenjinizma, kao i originalni radovi. Dosada su izašla dva broja: »O kadrovima «i »Naša omladina«. Pripremamo poveću brošuru 0 Staljinu. Smatramo da ćemo ovim nadoknaditi nedostatak materijala, kao i proširiti kulturnu djelatnost.

Odnos između politodjela i Štaba brigade sada nam je potpuno jasan. Direktive usmeno prenesene od drugarice Mileve,[7] koja je bila kod Vas, na sastanku smo proradili i već ih sprovodimo.

2) Bili smo u stalnoj vezi sa part. organizacijom na prostoru Skender Vakuf — Kotor Varoš i u potpunosti smo ih pomagali kako u davanju privremenih radnika po selima, tako i u održavanju zajedničkih savjetovanja. Data su im dva druga za rad pri OK-u. Drug Rade Stefanović je dodijeljen na rad pri Komandi mjesta u Skender Vakufu, da je organizuje i učvrsti 1 da za sada pri njoj ostane.

Za ovo vrijeme na ovom prostoru se radilo sa pozadinom i tu je bilo dobrih rezultata. Pored osnivanja N.O.O. po svim selima na ovom sektoru održano je niz konferencija i priredbi. Pored ovoga održavane su posebne konferencije sa ženama i omladinom. Mada su četnici ovoga kraja bili prilično uspjeli da zavedu srpski živalj, pravilnim političkim radom stanovništvo se u mnogome izmijenilo. Gotovo svi četnici na toj prostoriji vratili su se kućama, a između ostalih i glavni četnički organizator Toda Budić — trgovac. Njega držimo pod prismotrom i kontrolišemo kretanje i rad. Pitanje Tode Budića se sada komplikovalo, naročito poslije izlaska onoga članka u »Borbi«. Tode Budić je prepredeni trgovac koji je čitav kraj držao u svojim rukama. Prilikom našeg prvog marša prema pruzi Sarajevo — Brod on se vratio iz šume i predao se jednoj našoj četi koja je tu bila za obezbeđenje i vezu. OK za ovaj kraj garantovao je Todi Budiću život tako da smo mi bili stavljeni pred svršen čin. O ovome svemu, kao i o članku povodom njega u »Borbi« raspravičemo u toku ovih dana. Naš boravak u dolini rijeke Bosne u dva navrata ostavio je dobar utisak kod naroda, prišao nam je priličan broj omladine. Naši vojnički uspjesi i političke konferencije u svim selima kuda smo prošli bili su od velike koristi.

3) Savjetovanje SKOJ-a naše brigade, koje je poslije I A. [ntifašističkog] kongresa omladine J. [ugoslavije] bilo nužno,

[7] **Mileva Lajović, tada član Politodela 5. crnogorske brigade. Četnici su je uhvatili i zaklali 20. juna 1943. u selu Miloševiću, kod Savnika.**

nijesmo mogli održati zbog pokreta koji je odmah uslijedio po dolasku delegata sa Kongresa.[8] Ali, uglavnom, nove organizacione forme i direktive prenesene su bataljonskim rukovodiocima Skoja.

4) Drug Milinko Marojević, član našeg Politodjela, teško se razbolio od pjegavca prije dvadesetak dana. Već nekoliko dana nalazi se u besvjesnom stanju, uložili smo sve da se spase.

5) Drug Dimitrije Bulajić, slušalac Više oficirske škole, član KPJ, po povratku u brigadu, u momentu živčanog rastrojstva izvršio je samoubistvo . ..

6) Partija je tražila da drug Dušan Kostić u našoj brigadi u Politodjelu, pošto nam je jako potreban, a naročito sada pošto je drug Marojević obolio i nema izgleda da će više moći da radi u jednoj borbenoj jedinici. Po tom pitanju tražimo Vaše mišljenje.

Uz drugarske pozdrave

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel
Raja[9]

[8] Prvi kongres antifašističke omladine Jugoslavije održan je u Bihaću od 27. do 29. decembra 1942. Kongresu je prisustvovalo 365 delegata iz svih krajeva Jugoslavije i iz NOV i POJ. Kongres je usvojio organizacionu rezoluciju kojom se osniva Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ). Vidi' tom II, knj. 7 dok. br. 60.

*** Raja Nedeljković**

BR. 41

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 22. JANUARA 1943. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 101/1943.
dana 22. siječnja 1943.

Predmet: *Izvještaj političkog komesara od 28. XII. 1942. do 22. I. 1943.*

GLAVNOM STABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

I. *Formiranje divizije*

Od snaga XII. Brigade Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske, snaga I. i II. Odreda, III. Operativne zone Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske, te snaga II. Operativne zone formirane su još dvije brigade, kojima su dati nazivi, po sugestijama druga Vlade Popovića, XVI. i XVII. Brigada Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske, a cijeloj diviziji naziv IV. Divizija Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske.[2]

Formiranje divizije primljeno je od naroda i boraca sa velikim oduševljenjem. Slavonci su ponosni što su njihove snage toliko porasle da mogu formirati tako krupnu operativnu jedinicu kao što je divizija. Istovremeno su svijesni koliki je to prilog cjelokupnoj Narodno-oslobodilačkoj borbi Hrvatske i svih naroda Jugoslavije. Borci su sa ponosom ušli u brigadu. Veliki uspjesi i slava XII. Brigade u mnogome su pridonijeli ovakovom shvatanju pri ulasku u brigadu.

Naša divizija biti će snažan faktor koji će utjecati na razvitak političkih prilika u Slavoniji i Hrvatskoj.

Formiranje divizije palo je u vrijeme upada neprijateljskih bandi u naš oslobođeni teritorij. Zbog toga nisu sve jedinice koje su ulazile u sastav divizije mogle stići na vrijeme. Zato je formiranje nešto zakasnilo. Poslije formiranja, iako ono

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 57/1, k. 907/2 A.**

[2] **Divizija je formirana 30. decembra 1942. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 10, dok. br. 45, 46, 66, 96).**

još nije bilo gotovo, pošlo se na ofanzivne akcije, bez obzira na upad na naš oslobođeni teritorij. Krenuli smo na Voćin.[3] Pored sjajnog uspjeha koji se postigao u toj akciji, svim borcima i rukovodećem kadru voćinska akcija dala je mogućnost da upoznaju svoje odlike kao i nedostatke u svakom pogledu.

II. *Stanje jedinica*

Borbena sposobnost jedinica na velikoj je visini, moralno raspoloženje također je odlično, naročito poslije voćinske akcije. Proces saživljavanja jedinica koje su došle iz raznih odreda ide postepeno napred. Tome procesu saživljavanja mnogo je pomogla i opet voćinska akcija, zatim upute koje su date rukovodećem kadru i borcima poslije akcije na Voćin. Disciplina je odlična, svega je bio jedan slučaj u II. bataljonu XII. Brigade da je četni komesar oponirao naredbi i govorio da je neizvodljiva. XII. Brigada u svakom je pogledu udarnička brigada u okviru divizije. Svijest da smo regularna vojska viša je kod njenih boraca nego u ostale dvije brigade. U XVI. Brigadi II. bataljon pa I. i II. bataljon XVII. Brigade po komandnom i političkom kadru te borcima ravni su bataljonima XII. Brigade, a to će postići i drugi bataljoni poslije idućih uspješnih akcija. Odnos prema drugaricama u najvećem dijelu boraca i rukovodećeg kadra ispravan je, onakav kakav treba da bude...

Borci i rukovodeći kadar odaju punu počast palim borcima. Jedan od glavnih nedostataka u političkom radu jeste taj da bez razlike kod svih brigada još se nedovoljno shvaća značaj izbora za N.O.O. kao i značaj Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. To se stanje međutim ustrajnim nastojanjem brzo popravlja. Odanost narodnooslobodilačkoj borbi kod svih boraca je velika, iako se ne bi moglo reći da je stav po svim političkim pitanjima borcima jasan. Međutim prednost koji ima ovako krupna jedinica kao što je divizija mnogo će pomoći da se brzo poprave nedostatci. Jedino je bio slučaj u III. bataljonu XVII. Brigade, koji je došao iz II. Odreda III. Operativne zone, da je sed. [am] boraca, navodno četnički orijentiranih, dezertiralo na putu iz odreda u sastav brigade. Naime, njima je u II. Odredu prikazan odlazak u brigadu kao kazna. Radilo se mahom o lošim borcima koji su se vjerojatno prestrašili i dezertirali. Njihov popis uputili smo štabu III. Operativne zone.

Velika većina boraca su omladinci, tako primjera radi spominjemo da će u samoj XII. Brigadi biti oko 80% onih koji nisu služili vojsku za vrijeme Jugoslavije nego su vojnu naobrazbu stekli u samim jedinicama ili u mobilizacionim cen-

[3] **Vidi objašnjenje br. 3 uz dok. br. 4.**

trima. U toku voćinske akcije vidjelo se kako su to dobri borci. Naporan marš koji je izvršen pod teškim uslovima preko Papuka, Ravne Gore i Psunja po dubokom snijegu nije ih demoralisao, te sve ovo govori da borci sviju brigada imaju nenadmašivih prednosti. Primjeri herojizma vrlo su česti i mnogobrojni. Prilikom voćinske akcije bolničarske su ekipe dale krasne primjere požrtvovanja i herojizma. Međutim od svih bataljona najviše su odskočili II. i IV. bataljon XII. Bridage, koji zaslužuju pohvalu.

U pogledu higijene stanje je prilično loše. Uši ima mnogo, česta je pojava svraba. Uslijed slabe obuće zavladala je prehlada te je poprečno oko 5% boraca zbog bolesti prehlade izvan stroja. Bolničarske čete još nisu popunjene te je i to jedan od razloga slabom higijenskom stanju. Pristupili smo čišćenju i tamanjenju vaški peglanjem i parenjem odijela, ali kako imamo malo rublja (velika većina boraca nema dva para veša), poduzete mjere ne dolaze do punog izražaja. Po selima gdje borave jedinice vrši se sakupljanje rublja pa će se u tom pogledu stanje da popravi. Poprečno oko 20% boraca je bez obuće, koja je potpuno poderana. Tako loše stanje popraviti će se idućom akcijom, ali kako sa uspješnom akcijom i osvojenim puškama dolaze novi borci koji su također loše obuveni, to se takvo stanje ne bi samo akcijom moglo popraviti. Uviđajući to obećano nam je oko 200 pari cipela iz naših pozadinskih radionica. Nemamo dovoljno vunenih čarapa, rukavica, a borci su tek sa 25% u prosjeku divizije snabdjeveni sa bjelim plaštevima. Uz prkos lošega stanja obuće i odjeće moral, borbenost i disciplina su dobri. Naporni marševi preko Papuka, Ravne Gore i Psunja po snijegu visokom do 40 cm. podnešeni su bez negodovanja. Ishrana je jedinica različita, u glavnom se vrši po selima i zavisi od bogatstva sela. U glavnom možemo reći da je hrana bila vrlo dobra, samo je bila premalo slana uslijed nedostatka soli. Borci mnogo oskudjevaju na duhanu.

III. *Politički i prosvjetni rad u jedinicama*

U samome početku poslije formiranja brigada vladalo je stanovito nesnalaženje kod političkog kadra. To se međutim popravilo zahvaljujući akciji i pomoći štaba divizije. Razbita je predrasuda da se politički može raditi samo za vrijeme mirovanja. Politički kadar mnogo obećava iako je mlad, sa malo iskustva, nije dovoljno elastičan. U radu mu je glavni nedostatak što su suviše malo pažnje posvetili izborima za N.O.O. i popularizaciji Antifašističkog vijeća. Četni se sastanci održavaju redovito. Viši politički kadar pokazuje pomoć nižemu organizacijom savjetovanja i kontrole rada. U tome se naročito

odlikuje politički komesar XVII. Brigade drug Joca Krajačić.[4] U prvom početku politički kadar nije shvaćao u dovoljnoj mjeri direktive štaba divizije. Tako na primjer za vrijeme akcije u Voćinu štab divizije je izbacio parolu: »brzo se prebacivajte, koristite zaklon, maskirajte položaje«. Rukovodeći kadar to je pročitao i nije pristupio konkretizaciji te parole. Pošto smo in ponovo upozorili, videći da je ne provode, oni su pristupili njenom konkretiziranju. Nije se dovoljno radilo na popularizaciji viših štabova, nije se rastumačio značaj stvaranja divizije ali se to ispravlja ubrzano. Rukovodeći kadar ispravno je shvatio važnost čuvanja kadrova. Imademo dva slučaja gdje su se drugovi prema tome važnome pitanju odnosili nedopustivo. Komandant II. bataljona XVII. Brigade a i cio štab XVII. Brigade hazardirao je životom. Opkoljena banda sa Voćina (oko jedna četvrtina) prodrla je pravo na štab XVII. Brigade, koji nije imao nikakove zaštite, svega 8 karabina, i to su bili bolničari i kuhari. Pri bjegu pogmuo je jedan komandir čete i upravo je čudan slučaj što nisu izginuli zamjenik komandanta i zamjenik komesara te brigade. Ovakav postupak odgovornih drugova tim više je za osuditi što su bili upozoreni da neprijatelj prodire iz grada i da ide u smjeru njihovog štaba. Primjećuje se nešto lokalpatriotizma u štabu XVI. Brigade. Na sve primjeće[ne] nedostatke ukazano im je i oni se popravljaju.

U sve tri brigade obrazovani su odjeli agit-propa. Agit--prop XII. Brigade održao je trodnevni kurs sa drugovima iz agit-propa XVII. Brigade, na taj način im je ukazao pomoć. XII. i XVII. Brigada izdaju zidne novine koje su vrlo dobre. Obrazovane su usmene novine, koje boluju od početničkih nedostataka (članci predugi i zastarjeli, suviše prebačeno u pjesmu). XII. Brigada izdaje džepne novine »Brigadir« a ovih dana treba da iziđe prvi broj džepnih novina XVI. Brigade »Crvena zvijezda«. Agit-prop XII. Brigade izdaje svakodnevno radio vijesti. Organizovani su narodni zborovi i to 3 u Voćinu te u svim selima gdje su boravile jedinice. Glavne teme su bili izbori za N.O.O, izdajnička izbjeglička vlada u Londonu, Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, četnici Draže Mihailovića, ofanziva Crvene armije.

IV. *Rad štabova*

Nije se još uspjelo popuniti sve štabove ah to će biti u najskorije vrijeme popravljeno. Mladim drugovima sa mogućnostima razvoja daćemo prilike da se razviju na novim odgovornim dužnostima. Štabovi se dobro snalaze i to jednako šta-

[4] **Josip Krajačić. Poginuo, nesrećnim slučajem, 1945. kao politički komesar divizije.**

bovi brigada kao i štabovi bataljona. Osobito se odlikuju od štabova bataljona drugovi iz XII. Brigade, koji su samoinicijativni, sabrani i elastični. U XVI. Brigadi sva tri štaba bataljona još ne umiju rukovoditi jedinicom kao štabovi. Glavni je razlog tome što je rukovodeći kadar mlad i što nije bio odgojen u tome duhu. Sada, pošto su vidjeli ogromne prednosti ispravnog rukovođenja, to popravljaju ubrzanim tempom.

Stab te divizije još nepotpun, nemamo obavještajca i informativca. Rad štaba došao je do izražaja u toku voćinske akcije. U toku akcije uputili smo sa danom 15. I. o. g. ultimatum opkoljenoj bandi u Voćinu, koji je ona odbila. U toku borbe izdani su još drugi proglasi, koje dostavljamo u prilogu. Kako se akcija, što se vidi iz operativnoj izvještaja, pretvorila u aktivnu blokadu, kod dijela rukovodećeg kadra pokazala se nevjerica u uspjeh ovakvog načina borbe. Održali smo kratko savjetovanje sa štabovima brigada i razbili tu nevjericu. Pri pokretu na glavnu prugu ponovo se izdao proglas sa težištem na parolu »udrimo neprijatelja po najosetljivijem mjestu«. Isto vam dostavljamo i taj proglas u prilogu. Odmah poslije voćinske akcije održano je trodnevno savjetovanje štaba divizije sa štabovima brigada i bataljona, gdje se proanalizirala voćinska akcija. Savjetovanje je imalo vojno-politički karakter sa težištem na vojne probleme. Rezultat je savjetovanja: imalo se odličan rezultat po jednodušnom priznanju svih drugova.

Političkim komesarima davane su upute za rad i registrirani su važni politički događaji (kriza izdajničke izbjegličke vlade u Londonu, ofanziva Crvene armije, ofanziva neprijateljskih bandi na liniji Dubica — Karlovac sa ciljem osvajanja Bihaća, porast narodno-oslobodilačkog pokreta u porobljenoj Evropi). Uočili smo stanovite greške političkih komesara (gdje prebaciti težište rada, raditi ratnim tempom, razbiti predrasude prema drugaricama borcima. One su se vrlo dobrima pokazale u voćinskoi akciji). Održan je sastanak sa štabom III. Operativne zone dva puta te sastanci sa drugom Vladom Popovićem. Od pet sovjetskih oficira[5] dodjeljena su četiri štabu divizije. Mi smo ih rasporedili u svaku brigadu po jednoga a jedan u štab divizije. Oni vrše funkciju vojno-političkih savjetnika. Prije odlaska u štabove brigada sa drugovima oficirima Crvene armije održano je savjetovanje. Uvjereni smo da će njihova prisutnost radu u našoj diviziji pomoći vrlo mnogo. Uslijed nepotpunosti štaba divizije i velikoga posla izvještaji zakašnjavaju ali to ćemo mi da popravimo.

[5] **Reč je o sovjetskim oficirima koji su oslobođeni iz nemačkog zarobljeničkog logora.**

V. *Zapažanja na terenu kretanja*

Kretanje smo vršili po našem oslobođenom teritoriju. Na sektoru Papučko-krndijskog područja narod je listom uz narodno-oslobodilačku borbu, daje pomoć našoj vojsci, ali mu je politički nivo prilično nizak. Primjećuje se (Lisičine) da N.O.O. radi iz koristoljubivih razloga. U mjestu Voćinu, koje su naše jedinice po drugi put oslobodile, veći dio hrvatskog stanovništva držao se rezervisano. Mi smo nastojali takovo stanje popraviti. Održali smo tri narodna zbora (svaka brigada po jedan) a štab XII. Brigade organizirao je sijela po kućama i ispisivanje parola u duhu narodno-oslobodilačke borbe.

Prelazeći na sektor Psunjskog područja narod nas je dočekao sa velikim oduševljenjem. Ovdje je politička svijest na višem stupnju. Jedno je za primjetiti da nije dosta intenzivna kampanja za predstojeće izbore. U zajednici sa komandom Psunjskog područja i O. K. Nova Gradiška održavamo seoske i međuseoske zborove. Partijska organizacija pokazuje našoj vojsci punu pomoć, isto narodno-oslobodilački odbori i antifašističke organizacije. Komanda područja dala je mogućnost, koliko nam je vrijeme dozvoljavalo, da borci poprave obuću i snabdjela nas je, koliko je imala, sa bijelim plaštevima.

Ovaj teren veže se na glavnu prugu Zagreb — Beograd i upadi pljačkaških fašističkih bandi česti su. Uslijed odsutnosti naše vojske moral se kod naroda bio malo pokolebao. Ima znakova po kojima se može zaključiti da postoji rad pete kolone. Prisutnost naše divizije popraviće takovo stanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Šašić

Prilozi:

1.) Opkoljenoj domobranskoj posadi i ustašama na Turskom gradu (5. I. 43.)
2.) Borcima, komandirima, komandantima i polit, komesarima IV. divizije narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske od 3. I. 1943.
3.) Borcima, komandirima.... od 9. I. 1943.
4.) Borcima, komandirima_____od 13. I. 1943 i
5.) Borcima, komandirima.... od 19. I. 1943.

BR. 42

UPUTSTVO POLITODELA 11. HRVATSKE (3. DALMATINSKE) BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 23. JANUARA 1943. BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA O ORGANIZACIJI KULTURNO-PROSVETNOG RADA[1]

POLIT. ODJEL. III DALMATINSKE
N. O. U. BRIGADE
23/1 1943.

PARTIJSKOM BIROU ... BATALJONA

Prema izvještajima o dosadašnjem radu na kulturno-prosvjetnom polju, konstatovano je da je taj rad u našoj brigadi bio vrlo slab i da se zapostavljao. Naši odgovorni drugovi nijesu uspjeli da uvide da je taj sektor rada veoma važan i jedan od najglavnijih. Mnogima i do danas to nije jasno, a mnogi i ne znaju kako taj rad treba da organizuju. Sasvim je pogrešno mišljenje da taj rad treba prepustiti Skoju. Tačno da za rad treba najviše angažovati drugove iz Skoja, ali on ostaje i dalje jedan od važnih sektora partijskog rada i partijska organizacija dužna je da pomaže i njime rukovodi. Organizacija Skoja, sa svoje strane, također će voditi računa o unapređenju toga rada, svestrano ga pomažući i angažujući u njemu svoje članove.

Da bi se nedostaci toga rada ubuduće uklonili i da bi postigli da on pravilno funkcionira, izložićemo u kratko kako taj sektor rada treba organizovati i što on sve treba da obuhvati.

I

U bataljonskom birou partije mora se odmah staviti u dužnost jednom njegovom članu, koji najviše tome odgovara, da organizuje kulturno-politički rad u bataljonu. Dužnost ovoga druga je slijedeća:

a) da odmah uz pomoć četnih partijskih jedinica formira kulturno-prosvjetne odbore četa;

b) u ove četne odbore ulaze 3, 4 ili 5 drugova, već prema potrebi. Nije potrebno da budu svi partijci, već naprotiv po-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5651/IV, 2—31 (43).**

trebno je što više nepartijaca uvući u ovaj rad, naročito omladinaca;

c) u kulturno-prosvjetnom odboru čete treba izvršiti raspadjelu rada, tako da za svaki sektor bude odgovoran po jedan drug. Ti sektori bili bi u glavnom slijedeći: hor i horske recitacije, diletantska grupa, predavanja, arialfabetski tečajevi, četna biblioteka, dopisi za naše listove i si. Pojedini od ovih sektora mogu da se spoje ili raščlane, već prema potrebama i mogućnostima dotične čete;

d) četne kulturno-prosvjetne odbore najbolje je formirati na četnim konferencijama, tako da sami borci predlažu drugove koji treba u njih da uđu. Prethodno, naravno, kao što je to unaprijed rečeno, partijska jedinica čete treba da to pitanje prodiskutuje i pripremi;

e) četni odbori treba odmah da pristupe organizovanju kulturno-prosvjetnog rada prema uputstvima koja su ovdje izložena, da redovno održavaju sastanke bar jednom sedmično, da nastoje da se taj rad u njihovoj četi pravilno odvija i napreduje.

II

Cim se formiraju četni kulturno-prosvjetni odbori oni će iz svoje sredine delegirati po jednog ili dva druga u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor. U ovom odboru također ne moraju da budu sve partijci, ali u njega obavezno mora da uđe drug—član bataljonskog partijskog biroa, koji će u birou biti odgovoran za ovaj sektor rada.

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor izvršiće raspodjelu rada kao i četni odbori, samo što njegova djelatnost ima da se kreće u okviru čitavog bataljona. Pored toga on ima dužnost da kontroliše rad pojedinih četnih odbora i da rukovodi kulturno-prosvjetnim radom u čitavom bataljonu.

III

Kulturno-prosvjetni sektor rada obuhvata:

1) Organizovanje predavanja iz raznih oblasti nauke: istorije, geografije, fizike i drugo, u vodovima, četama i bataljonima. Ova predavanja treba da budu popularna i prosta, jer ona imaju za cilj da se borci u vodu, četi i bataljonu, kojima to nedostaje, upoznaju sa osnovnim pojmovima iz nauke. U tu svrhu predlažemo teme koje bi se mogle koristiti: A. 1. O postanku i razvitku zemlje, 2. o prirodnim pojavama, 3. o okeanima i kontinen-

tima, 4. geografski položaj Evrope i evropskih zemalja, 5. geografski pregled Rusije, 6. geografski pregled Jugoslavije. B. 1. O postanku živih bića, 2. o postanku i razvitku čovjeka, 3. kako su ljudi naučili pisati, 4. o postanku i razvitku tehnike, 5. o elektricitetu, radiju i drugim modernim pronalascima. C. 1. O Slovenima, 2. o Južnim Slovenima i o njihovom dolasku na Balkansko poluostrvo, 3. Francuska revolucija iz godine 1789, 4. revolucija 1848, 5. seljačka buna pod vodstvom Matije Gubca.

Sva ova predavanja treba da budu popularna i prosto obrađena, tako da od njih ima koristi svaki borac. Za predavanja treba koristiti razne udžbenike fizike, geografije i istorije do kojih se može vrlo lako doći. Kao predavače treba koristiti drugove intelektualce, a naročito nastavnike gimnazija i učitelje. Ovi drugovi treba da u svojim četama održavaju ovakva i slična predavanja na za to specijalno organiziranim sastancima. Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da organizuje i kontroliše taj rad u cilju da se on pravilno obavlja.

2) Organizovanje četnih i bataljonskih diletantskih grupa i horova:

a) Svaka četa treba da ima svoj pjevački i recitativni (govornički) hor, kao i diletantsku grupu. U tu svrhu je potrebno angažovati jednog druga sposobnog za taj posao koji će voditi hor i jednog koji će voditi diletantsku grupu. I jedan i drugi dobro je da budu članovi četnog kulturno-prosvjetnog odbora. Priredbe koje će davati četa najbolje je da se daju pred četom ili bataljonom, te je u tom smislu potrebno uskladiti program.

b) Priredbe za narod gdje bataljon logoruje najbolje je da daje bataljonski hor i bataljonska diletantska grupa, jer će se time postići da program bude bolji i da se prikazuju i teže stvari, u čemu bi samo snage jedne čete bile nedovoljne. To znači da je potrebno od najboljih pjevača i diletanata iz četa formirati bataljonski hor i bataljonsku diletantsku grupu. I za jedan i drugi posao treba angažovati po jednog sposobnog druga, od kojih bar jedan treba da uđe u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor.

c) Vježbe bataljonskog hora i diletantske grupe, kao i četnih ne smiju da budu od slučaja do slučaja, t.j. ispred neke priredbe, one moraju da budu stalno po unapred utvrđenom planu.

d) Drugovi odgovorni po ovom sektoru kulturno-prosvjetnog rada treba da prikupljaju pjesme za hor i recitovanje, pozorišne komade, skečeve i slično. U tu svrhu i mi ćemo sa svoje strane dostaviti neki materijal. Ali ne treba čekati da od

nekuda stigne takav materijal, njega treba stvarati, treba iskoristiti drugove koji imaju smisla da napišu neku pjesmu, da dramatizuju neku priču, da urede neku pjesmu za horsko recitovanje, da napišu skeč i slično. Ovo je naročito potrebno razviti za četne i bataljonske priredbe na kojima će se uglavnom prikazivati putem pjesama, skečeva, »vrabaca« i slično život u četi i bataljonu, koji će na ozbiljan, a i na šaljiv i zabavan način iznositi uspjehe i neuspjehe, nedostatke i mane čete i bataljona kao i pojedinaca.

e) Priredbe se ne smiju spremati na brzinu, a naročito ne one za narod. Tačke koje se izvode na tim priredbama treba da budu dobro uvježbane, treba riješiti sva tehnička pitanja: pozornicu, odijelo, maske i dr. Jedino dobro uvježban i tehnički pripremljen program moći će neposrednije i jače da djeluje na gledaoce.

3) Organizovanje analfabetskih tečajeva:

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da odmah pristupi organizovanju ovih tečajeva. Nije ni potrebno naglašavati od kolike je važnosti za našu borbu likvidiranje nepismenosti kod naših boraca. Za ovaj posao treba uzeti drugove intelektualce koji će skupno ili pojedinačno u svojim četama učiti pismenosti nepismene drugove.

Ovaj rad treba shvatiti kao najvažniji sektor kulturno-prosvjetnog rada, te bataljonski, kao i četni kulturno-prosvjetni odbori moraju mu posvetiti svestranu i naročitu pažnju.

4) Organizovanje četnih knjižnica:

Kulturno-prosvjetni odbor svake čete treba da odredi jednog druga koji će se starati oko nabavke knjiga, o njihovom čuvanju i izdavanju borcima na čitanje. Komanda čete treba da omogući da se ove knjige prilikom pokreta nose zajedno sa ostalom komorom.

5) Kolektivno čitanje:

Kulturno-prosvjetni odbori treba da budu inicijatori u ovom poslu. Oni treba da svaki slobodan čas iskoriste za kolektivno (zajedničko) čitanje. Ovakav način čitanja je najbolje sprovoditi po vodovima i u tu svrhu uzimati zanimljive knjige. Preporučuju se: »Mati« od Gorkog, »Kako se kalio čelik« od N. Ostrovskog, »Poraz« i si.

6) Zidne novine i bataljonske »džepne novine«:

Kulturno-prosvjetni odbori četa treba da pokrenu izdavanje zidnih novina, a bataljonski odbor džepnih novina. I jedne i druge treba da govore o pitanjima, problemima i životu čete, odnosno bataljona. Bataljonske džepne novine treba da budu u stvari bataljonski list koji će se tipkati u pet do šest primje-

raka tako da podmiri potrebe bataljona, a jedan primjerak je potrebno dostavljati ovom Politodjelu. Taj bataljonski list treba da obuhvati u glavnom sva ona pitanja o kojima se govori u dopisu povodom pokretanja brigadnog lista, naravno u okviru vašeg bataljona. Pored toga u svakoj četi potrebno je odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za prikupljanje i odašiljanje dopisa za zidne novine, bataljonske novine, brigadni list, »Borbu«, »Dalmatinski partizan«[2] i druge naše listove. U bataljonskom kulturno-prosvjetnom odboru treba također odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za ovaj posao .

7) Društvene igre i pjesme:

Četni odbori treba da budu inicijatori raznih društvenih igara, pjevanja i veselja u svojim četama. Treba voditi računa da se pronađu takve igre i pjesme koje će pored zabave omogućiti borcima da preko njih nešto nauče.

IV

Kulturno-prosvjetni rad kao i ostali sektori našeg rada u vojsci, može pravilno i uspješno funkcionisati jedino ako mu partijska organizacija u bataljonu posveti dovoljno pažnje. U tom cilju potrebno je dobro proučiti ova naša uputstva, a naročito to treba da uradi drug koji je odgovoran u bataljonskom birou partije za kulturno-prosvjetni rad, kako bi bio u stanju da ova uputstva prenese i na ostale članove bataljonskog kulturno-prosvjetnog odbora, kao i na četne odbore.

Ovome poslu treba odmah da pristupite i najdalje za deset dana da nas obavijestite što ste uradili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdravom
za Polit, odjel:

[5] **List 4. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

BR. 43

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 16. SLAVONSKE BRIGADE OD 31. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU U JEDINICI[1]

STAB
XVI. BRIGADE N. O. V.
HRVATSKE
Broj

31 - I - 1943

Politički izvještaj

KOMESARU IV. DIVIZIJE HRVATSKE

U posljednje vrijeme osjeća se u brigadi sve jače političko djelovanje političkih komesara i delegata. Komesari su shvatili da su oni delegati partije[2] po liniji narodno-oslobodilačke borbe i da njihova uloga u našoj vojsci ima ogromno značenje. Sve direktive koje su date od strane štaba brigade i sa strane štaba divizije bile su savjesno provedene u život i osjetilo se je nastojanje da se sa tim direktivama upoznaju svi borci i da ti isti drugovi prenose te direktive u najšire slojeve naroda.

Gotovo svi borci su na čisto s time kakovo je značenje imalo formiranje naše divizije u međunarodnom pogledu i koje su koristi od tog formiranja za našu borbu, koje su prednosti divizije nad pojedinim odredima i grupama i kakova je taktika naših velikih jedinica.

Borcima je objašnjeno pitanje izbora za N. O. O-e i ukazivana im je važnost i značenje tih izbora. Pokazao se vrlo velik interes za te izbore, a naročito su se drugovi interesirali kako će glasati borci u pokretnim jedinicama kao što je naša divizija.

Mnogo se je pažnje posvećivalo stvaranju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i raskrinkavanju izdaje jugoslovenske vlade u Londonu i njenog ministra Draže Mihailovića. S obzirom da je vrlo velik broj omladinaca stupio u našu brigadu, a njima nisu jasni još ni osnovni pojmovi naše borbe, to se je nastojalo da se te drugove upozna sa ciljevima naše borbe i ko rukovodi našom borbom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—4, k. 908. Izveštaj je primljen u Stabu 4. divizije 2. februara 1943. i zaveden pod brojem 164.

- Formulacija da su politički komesari »delegati partije« preuzeta je iz jednog uputstva CK KP Hrvatske koje se odnosilo na partijski rad u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske. Opširnije u vezi s tim vidi objašnjenje br. 7 uz dok. br. 36.

Prema uputstvima štaba III. Operativne zone održani su referati o Lenjinu, Libknehtu i Luksemburgovoj. Drugovi su pokazali priličan interes za te referate i izrazili su želju da bi im se češće govorilo o sličnim temama iz historije revolucionarnih borbi.

Općenito uzevši politička svijest kako samih boraca, tako i političkih rukovodioca, očigledno raste usprkos stalnog pridolaska novih drugova. Održavaju se redovni četni i vodni sastanci, a političke rukovodioce se nastoji izgraditi sa što češćim konferencijama, na kojima se ukazuje na njihove nedostatke i objašnjavaju im se pitanja koja su aktuelna, a koja im nisu jasna.

U kulturno-prosvjetnom radu se je također nešto uznapredovalo, tako da se u svim bataljonima formiraju pjevački i recitacioni korovi, održavaju se analfabetski tečajevi i izrađuju usmene i zidne novine.

Također i rad agit-propa dobiva širu masovnu podlogu i nastoji se zainteresirati što više drugova da sarađuju sa agit-propom i da mu pruže što bolju pomoć.

Politički komesari su shvatili svoju ulogu u pripremi pojedinih akcija i podizanju borbenosti partizana. Redovno se vrše pripreme za svaku akciju i osjeća se od kolike je to važnosti za samu akciju i njen uspjeh. Vojni rukovodioci osjećaju stvarnu pomoć političkih komesara, a to je dovelo do boljeg usklađenja njihovih odnosa.

Naši rukovodeći kadrovi stiču sve više iskustva i postaju sve bolji, samo se nikako ne mogu još otarasiti straha pred odgovornošću i često se desi da oni rađe jednu stvar ne učine nego da učine nešto zbog čega bi se mogla snositi odgovornost. Na primjer da u borbi u selu upotrebe teški mitraljez. Isto tako se plaše velikih žrtava i nisu na čisto s time da naša borba još za sada zahtjeva možda i nešto veće žrtve, jer mi nemamo ono naoružanje koje je potrebno za vođenje modernog rata.

Po svim selima i mjestima gdje su se nalazile naše jedinice održane su skupštine sa narodom i našim postojećim organizacijama. Tako su održani mitinzi u selima Jakovci, Kričke, G. Sumetljica, Čaprginci, Sirinci i P. Sagovina. I u selu Smrtić je održan miting prije nego se uselila tamo banda.

Održane su kampanje za skupljanje rublja u tim selima, ali se je postiglo vrlo malo jer je stanovništvo neraspoloženo prema našoj borbi i ima među njima dosta četničkih tendenca. Rad naših N. O. O-a u tim selima je nepravilan ...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Marijan Cvetković

BR. 44

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE OD 31. JANUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NOU DIVIZIJE O IDEOLOŠKO-POLITICKOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

STAB
XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE

Broj 92 1943

Dana: 31-1-1943

Polit, komesara izvještaj o polit,
radu u Brigadi šalje

POLIT. KOMESARU IV. DIVIZIJE

Prema naređenju štaba Divizije podnosim redoviti izvještaj o polit, radu XVII. Brigade.

I. BATALJON

Politički rad po dolasku u XVII. Brigadu mnogo se je pojačao. Polit, komesar toga bataljona shvatio je svoju dužnost i intenzivnim radom sa polit, komesarima četa pojačan je rad u jedinicama. Politički se radi u glavnom preko četnih sastanaka, na kojima se drže predavanja i čita propagandni materijal. Održana su 3 četna sastanka na kojima se diskutovalo o značaju akcije na glavnu prugu, o prelasku iz partizanskih odreda u N. O. V. Borci su shvatili da su regularna Narodna vojska. Od političkih tema obrađivane su slijedeće: Značaj A.V.N.O.J, Važnost izbora za N.O.O i Uloga K.P. u Narodno--oslobodilačkoj borbi.

Kako je priliv novih drugova iz dana u dan sve veći, to se uvjek ponavljaju stare stvari o zadatku N.O.V. kako bi se novi drugovi mogli upoznati sa najosnovnijim stvarima. Sem rada na četnim sastancima, drugovi su radili i na položajima za vrijeme borbe, što ima povoljnih rezultata. Autoritet pol. komesara i kao borca i kao rukovodioca tim putem se podiže.

Usijed pokreta i stalnih akcija nije bilo moguće održati organizovano kulturno-prosvjetno predavanje. Ipak govorilo se

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—10, k. 1131.**

je o nekim stvarima ali nevezano. Govorilo se je o potrebi čistoće i o higijeni u našim redovima uopće.

Postepeno [se pored] rada [na] četnim sastancima prelazi na polit, rad preko usmenih novina. Prve usmene novine nisu imale željenih rezultata, jer su članci bili predugi i malo ih je bilo, tako da su se usmene novine pretvorile u obični miting. Ta greška potiče od neznanja organizacije istih. I pored toga borci pokazuju mnogo više interesovanja za polit, rad preko usmenih novina i tome će se u buduće posvetiti kamsimum pažnje.

U bataljonu se čita »Borba«, »Vijesnik«, kao i svi letci koje ovaj bataljon dobiva od štaba Divizije ili štaba Brigade. Našu brigadnu biblioteku ovaj bataljon ne iskorištava dovoljno, jer nije razvijen interes za čitanje, na pr. djela M. Gorkoga.

Pored teških marševa i borbi, u kojima je ovi bataljon imao žrtava, moral je na visini. U svim momentima pol. komesari četa na svome su mjestu i podižu borbenost i moral. Disciplina, i to naročito formalna, nije na visini, jer se tome do sada nije posvećivala naročita pažnja. U buduće na to će se obratiti mnogo više pažnje. Borbenost boraca u ovome bataljonu je na visini i oni su raskrstili s tim da se bore samo oko svojih kuća i sela. Znači da su shvatili da su regularna vojska.

Odjeća i obuća još uvjek ne zadovoljava iako se stalno opravlja. U posljednjoj akciji zarobljeno je nešto platna i dali smo praviti veš kako bi se stanje veša popravilo.

Paničarstva u ovom bataljonu nema. Bila su dva slučaja za vrijeme borbe u Rajiću,[2] ali su na sastanku ti drugovi kritikovani i obećali su da će se popraviti. Dezerterstva također nema. Zdravstveno stanje u bataljonu relativno je dobro. Ima nekoliko slučajeva prehlade i svraba, što je posljedica oskudice veša. Sef saniteta sprema mast protiv svraba i tom će se radikalno postupiti.

Hrana ovoga bataljona je dobra. Uglavnom hrane se po kućama. Kako je zarobljeno nešto soli i masti hrana je ukusna.

Nekih većih nesuglasica među borcima nema. Isto tako nema nekih četničkih tendencija ili bar naša obavještajna služba nije isto primjetila.

Odnos boraca prema seljacima za vreme odmora je dobar. Nema nekih nepoželjnih ispada i gruboga nastupanja. Pojedini borci trude se da seljacima objasne potrebu naše borbe kako bi ih pokrenuli da se javljaju u naše jedinice.

Odnos prema drugaricama, čiji se je broj povećao, iz dana u dan se popravlja. Nama u borbi drugarice su se vrlo

[2] Reč je o rušenju železničke pruge između s. Rajića i s. Okučana, noću 22/23. januara, i između s. Paklenice i s. Rajića, 28. januara 1943. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 93, 100 i 118).

dobro držale i samim tim kod drugova razvija se poštovanje prema drugaricama, kao borcima ravnim njima samima.

Politički i vojni rukovodioci, koji su vrlo mladi na svojim dužnostima, razvijaju se pravilno i odgovaraju svojim dužnostima.

Stab bataljona kao takav odgovara svojim dužnostima. Iako su svi novi, osim politkomesara, ipak su u proteklim akcijama pokazali da će zadovoljiti.

RAD U NARODU

U svim selima gdje je ovaj bataljon odmarao održan je miting, t.j. u selu: Ožegovci, Kraguj, Livadani i Brezovac. Pored objašnjavanja opće političke situacije, naročito se je govorilo o A.V.N.O.J, o izborima, o mobilizaciji i stvaranju Divizije i Korpusa.[3] Nastojalo se je ubjediti narod o potrebi mobilizacije, međutim ima dosta oportunista i špekulanata, naročito na sektoru »Trokut«, gdje je ovaj bataljon uspio mobilizirati svega šest drugova. Osjeća se da je politički rad dosta slab u narodu.

Moral u narodu je promjenljiv. Dok je vojska kod njih, oni su dobro raspoloženi, a kad ode, moral pada. To je redovita pojava u našim selima. Inače narod dobro prima partizane, sem nekih iznimaka kod kojih se primjećuje gunđanje (Brezovac). Nisu odkrivene neke ozbiljnije četničke grupacije, ali da ima pojedinaca koji s njima simpatiziraju o tome nema sumnje. Njih treba odkriti, što je prvenstveno dužnost pozadinskih vlasti i terenskih političkih radnika. Inače narod ima neprijatelja i želi da ga se tuče na svakom koraku.

FINANSIJSKO STANJE I. BATALJONA

Stanje blagajne ovog bataljona iznaša deset hiljada kuna. Izdatka uopće nije bilo, jer se nije bilo gdje što nabaviti.

II. BATALJON

Ovaj bataljon od svog dolaska u sastav Brigade u svim svojim četama održao je ukupno 11 četnih sastanaka i četiri bataljonska. Na tim sastancima prorađivane su slijedeće teme: Ciljevi Narodno-oslobodilačke borbe, Lenjin, Luksemburg, Libkneht, A.V.N.O.J. i Izbor za N.O.O. Osim ovih tema, na četnim i bataljonskim sastancima podizao se je moral i borbenost drugova, diskutovalo se je o proteklim akcijama i podvuklo se sve pozitivne i negativne strane istih. Govoreno je također o značaju stvaranja Divizije i Korpusa i popularizirani su viši štabovi.

[3] **Prvi slavonski korpus je formiran kasnije — 17. maja 1943.**

Održano je kulturno-prosvjetno predavanje »Zemljina kugla i njen izgled< kao i o higijeni i potrebi čistoće.

U ovom bataljonu čita se sledeća biblioteka: Djela M. Gorkog, članci iz »Borbe«, »Vijesnik« kao i svi letci koji stižu od štaba Divizije i od nas, kao i radio-vijesti, u kojima se oskudjeva pošto nemamo radio.

Moral i borbenost u ovom bataljonu na visokom su nivou. Slučajevi panikerstva nisu se uopće pojavili, naime nije bio u takovim akcijama u kome bi se mogao pojaviti kakvi paničar. U ovom bataljonu bio je jedan pokušaj dezerterstva. Isti je streljan. Tu stvar prodiskutovali su partizani i osudili obećavši da će u buduće i sami doprinjeti sve kako neprijatelju ne bi uspjelo da ubaci svoje špijune u naše redove.

Ishrana ovoga bataljona je promjenljiva. Naime zavisi o ekonomskom stanju sela u kome se bataljon odmara. Nije uspio da organizira kazane, na čemu se sada radi, jer ishrana po kućama ne funkcionira najbolje. Obuća i odjeća u ovom bataljonu je prilično dobra, jer je ovaj bataljon još sa Kalnika došao vrlo dobro obučen i obuven, a i u akcijama se popravlja to stanje.

Propagandnog materijala ovaj bataljon nema u dovoljnoj količini. To je u glavnom posledica nemanja potrebnog tehničkog materijala za umnožavanje istog. Čim se to pitanje sredi, stanje prop. materijala će se srediti.

Zdravstveno stanje u bataljonu je zadovoljavajuće. Težih oboljenja, sem svraba i prehlade, nema. Sanitetskog materijala ima vrlo malo. Držanje boraca u selima za vrijeme odmora je primjerno. Na svakom koraku nastoje da primjerom dokažu da su pravi narodni vojnici.

Odnos prema drugaricama se je popravio iako je ranije bio pomalo nezdrav. Kako su se drugarice u akcijama pokazale vrlo dobre tako se i stav drugova prema drugaricama mjenja. Niže vojničko i političko rukovodstvo zadovoljava na svojim dužnostima i pravilno se razvija. Njihov rad stoji pod neposrednom kontrolom drugova iz štaba bataljona.

Stab bataljona je zadovoljiv. Drugovi se vrlo dobro slažu, jedino što komandant bataljona posjeduje staru želju da ide direktno u borbene redove, što mu nije dužnost. Pol. komesar bataljona ga sputava u tome i ima uspjeha.

FINANSIJSKO STANJE II. BATALJONA

Stanje blagajne toga bataljona je devet hiljada devetsto kuna.

RAD U NARODU

Ovaj bataljon održao je 3 mitinga i to u selu V. Budići, Brusnik, Subotska. Na tim sastancima govoreno je o A.V.N.O.J., o izborima, o mobilizaciji, Narodno-oslobodilačkoj borbi uopće, 0 četnicima. Odziv kao interesovanje u narodu je veliko, ali odziv u naše redove slab. To je opća pojava u ovim selima.

Narod veruje u pobjedu Narodno-oslobodilačke vojske i daje partizanima sve što oni traže. Osjetio se je neki četnički duh po ovim momentima: seljaci sela Subotske željeli bi da se redom pale hrvatska sela i ubijaju Hrvati bez obzira, kada bi im se to dozvolilo. To je mišljenje pojedinaca čija imena nisu poznata i pol. radnici na terenu trebali bi o tome da povedu više računa. Konkretno, selo Subotska paktira sa bandom 1 odlazi u Lipik. Na to im je skrenuta pažnja i oni su obećali da se to više neće događati.

Inače narod lepo prima partizane, ali se slabo odaziva u borbene redove.

III. BATALJON

Politički rad u III. bataljonu nije uglavnom do sada zadovoljio. Politički komesar nije udovoljio na svojoj dužnosti i politički komesari četa, koji imaju sposobnosti, polet i volju, nisu imali dovoljno pomoći. Održano je par četnih sastanaka, ali isti nisu bili organizovani. Na tim sastancima govorili su četni polit, komesari o A.V.N.O.J, o izborima, ostvaranju Divizije, o N.O. Borbi onoliko koliko su znali. Zatim se govorilo 0 ulozi Jugoslovenske izbjegličke vlade u Londonu i o izdajničkoj raboti D. Mihailovića.

Kao i ostali bataljoni tako i ovaj ima dovoljno propagandnog materijala, tim više što nije isti dovoljno prorađen. Oskudica je u radio-vještima. Usmenih novina nije bilo.

Pored slabog političkog rada ipak moral, kao i borbenost ovoga bataljona nije na tako niskom nivou. Borci obećavaju da su sposobni da izvrše svaki zadatak koji se pred njih postavlja.

Jedino disciplina u ovom bataljonu je dosta slaba, jer je u istom komandant podbacio i prema tome kada je slabo rukovodstvo ne može se očekivati od boraca neka naročita disciplina. Ali izmjenom rukovodećih drugova vjerujem da će se stanje u ovom bataljonu popraviti.

Panikerstva ima kod pojedinaca, ali se ono radikalno liječi oštrim kritikama i kaznama. Dezerterstva nije bilo.

Zdravlje boraca je dobro, sem manjih prehlada. Odjeća 1 obuća ovoga bataljona vrlo je slaba.

Odnos drugova prema drugaricama je vrlo dobar, skoro najbolji u našoj Brigadi. I tu se vidi kako je pogrešno tvrđenje bivšega komandanta bataljona da su borci toga bataljona »šaka jada«.

Pošto je ovaj bataljon bio bez polit, komesara, koji je ležao, nisu održavani mitinzi po selima. Uopće zbog osustva polit, komesara bataljona ovaj izvještaj je vrlo krnj i slab. Ubuduće novi drugovi koji su dodijeljeni tome bataljonu daju dovoljno garancije za bolji rad.

Sam štab bataljona nije funkcionirao kao štab zbog slabih kvaliteta rukovodećih drugova.

BOLNICARSKA ČETA

Ova četa skoro je formirana i postavljen je polit, komesar, tako da je tek sada počeo funkcionirati politički rad u ovoj četi. Ubuduće biće izvještaj potpuniji. Jedino u borbi na Rajiću junački su pali bolničari koji su izvlačili palu drugaricu. To je izraz svijesti, a taj slučaj srozao je u prah i pepeo mišljenje o bolničarima kao grobarima.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA

Obavještajna služba u našoj Brigadi nalazi se u organiziranju. Drug koji radi po toj dužnosti uspio je organizovati istu službu po četama, ali u bataljonima za tu dužnost nije još pronašao odgovarajuće drugove. Treba promatrati razvijanje četnih obavještajaca i od njih uzdignuti nove drugove. Na tome se radi i za kratko vrijeme i to će pitanje biti u našoj Brigadi riješeno.

SANITETSKA SLUŽBA

Referent saniteta po dosađanjem radu pokazao je da ne vodi dovoljno računa o sanitetskoj službi iako je to jedno od najvažnijih pitanja u našoj brigadi. On sam nema dovoljno organizacionih sposobnosti, niti se dovoljno trsi da to pitanje sredi. Iako postoji bolničarska četa, ne postoji dovoljno stručne kontrole nad istom kako bi ona vršila svoju dužnost ne samo za vrijeme bitke već i za vrijeme odmora (pranje veša, kupanje, kopanje latrina itd.). Referentu je strogo skrenuta pažnja da više povede računa o stanju sanitetske službe u našoj brigadi.

AGIT-PROP

Agit-prop je kod nas stvoren, tj. ono najosnovnije je postavljeno. Međutim moramo ga čim prije popuniti kako bi mogao služiti svojoj svrsi. Moramo prvenstveno probuditi interes

kod boraca za Agit-prcp i pokrenuti njihovu saradnju u istom. Sem toga moramo preko Agit-propa usmjeriti naš politički rad uopće, pošto se dosadanji način pokazao prilično monoton. To ćemo učiniti preko usmenih novina.

Do sada naš Agit-prop izdao je dvoje zidne novine, za koje su naši borci pokazali veliko interesovanje, a sada se nalazi u radu i treći broj. Sadržaj istih je u duhu naših akcija. Agit-prop organizira po bataljonima analfabetske tečajeve kako bi se likvidirala nepismenost. Isto tako pristupiće organizaciji diletantskih sekcija i sviračkih zborova.

Sada se u izradi nalaze naše prve džepne novine, koje ćemo vam poslati kada budu gotove. Te prve novine treba da pobude interesovanje kod boraca za čitanje i pisanje u istima.

Postaraćemo se da Agit-propu posvetimo što više pažnje kako bi isti mogao služiti svojoj svrsi. Zbog nedostatka materijala (mašina, šapirograf i drugo) mnogo je otežan rad. Isto tako nije organizovana radio-služba pošto nemamo radio--aparata.

STANJE u STABU BRIGADE

Rad Štaba Brigade funkcionira pravilno. Sva naređenja nastojimo da riješimo pravilno i na vrijeme. Uspostavljena je potpuna harmonija između pojedinih članova Štaba. Jedino što smo do sada malo [pažnje] posvećivali našoj ličnoj izgradnji, iako smo svaku stvar koja je stigla k nama proradili i proučili. Međutim u buduće svojoj ličnoj izgradnji posvetićemo mnogo više pažnje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Joco J. Krajačić

BR. 45

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE 2. CETE 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE O RADU ORGANIZACIJE U DRUGOJ POLOVINI JANUARA 1943. GODINE[1]

Izveštaj o radu partijske jedinice II čete II bataljona I brigade u vremenu od 15 do 31 januara 1943 godine

Partiska jedinica u ovom periodu primila je u partiju šest drugova i to su: Milisav Perišić, Stambuk Rudolf i Skugor Jakob po prvi put i drugove: Marko Popović, Borić Mato i Vujošević Radomir po drugi put.

Za ovo vrijeme part. jed. nije izgubila niti poslala negde ni jednog člana partije.

Prema tome brojno stanje i socijalni sastav partijaca izgleda ovako:

Broj partijaca u četi do 15 jan. 28.	Od toga broja radnika	2
primljenih u partiju posle 15 januara 6	seljaka	28
broj partijaca u bolnici 8.	intelektualaca	8
Ukupan broj partijaca u četi sada 34	srednjoškolaca	2
u bolnici 8.	žandara	1
	domaćica	1.

Za vreme rada partijske organizacije od 15 do 31 januara postavili su se pred njom izvesni problemi koje je biro čete riješio. Među tim problemima najvažniji su problemi: organizovanje trećeg partijskog odeljka i [izbor] sekretara tog odeljka, izbor [političkog] delegata i vodnika novoformiranog voda i rad sa novim drugovima.

Pošto priliv novih drugova u četi je bio veliki, to se morao formirati treći vod radi lakšeg rada, a što je povlačilo za sobom formiranje trećeg [partijskog] odeljka.

Biro čete u zajednici sa komandom čete izvršio je reorganizaciju čete, te i partijce jednako rasporedio u sva tri voda da ne bi rad ramao. Biro čete u zajednici sa [trećim] partiskim odeljkom izabrali su [za] sekretara toga odeljka druga Vojina Ivanovića.[2] Biro se za izbor rukovodio zbog njegove aktivnosti, partijnosti i samoinicijative. Isto tako biro čete u zajednici sa komandom čete dali su predlog štabu bataljona da za delegata trećeg voda bude drug Đuro Petrović, a za vodnika Miliju

[1] **Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 30—8-B, k. 708.**

[s] **Poginuo 5. juna na Borovnu (kod Sutjeske).**

Rašovića," dosadašnjeg vrš. duž. vodnika drugog voda, a na njegovo mjesto da bude drug Vaso Carapić,[4] da vrši dužnost delegata I voda drug Radomir Gošović.

S obzirom na dolazak novih drugova u četu i na njihovu političku svijest postavio se pred partijskom jedinicom ogroman zadatak: dati novim drugovima najosnovnije pojmove o karakteru i ciljevima naše borbe protivu fašizma [i] izdajnika, o razvoju narodno oslobodilačke borbe, o K.P.J. kao rukovodiocu i organizatoru borbe, o četnicima i ustašama, o borbi SSSR-a, Engleske i Amerike protiv fašizma, zatim o disciplini, drugarstvu, kolektivizmu, odanosti borbi, istrajnosti u našoj vojsci itd, i to je biro čete postavio pred partiske odeljke i političke radnike kao najhitniju i najnužniju stvar.

Vojničkom radu biro je dao veću važnost nego ikada do sada s obzirom na njihov[5] nizak vojnički nivo i na sadašnju situaciju koja zahtjeva od nas više nego ikada do sada.

S obzirom na nizak kulturni nivo novih drugova u četi, biro je dao sugestije kulturnim radnicima u četi da se taj rad podesi novim prilikama u četi i da situacija zahtijeva veću elastičnost nego ikada do sada, te da kulturni rad mora dati od sebe više nego ikada do sada. Analfabetski tečajevi po vodovima da se obrazuju odmah s obzirom na veliki broj nepismenih.

Na svojim radnim partiskim sastancima — [kojih je bilo] dva i jedan sa komandom čete — biro se pozabavio i ostalim stvarima sem gore navedenih problema. Na tim sastancima se govorilo o nedostacima partijskih odeljaka u radu, zatim o našim nedostacima u poslednjim akcijama oko Prnjavora. Zatim se govorilo o primanju u partiju novih drugova koji su napomenuti u početku izveštaja. Zatim se na tim sastancima kontrolisao rad sektora u četi i van čete.

Rad prvog partijskog odeljka:

Rad ovog partijskog odeljka u ovih petnaest dana bio je dobar i odeljak je riješio — sam i uz pomoć biroa čete — sve prepreke na koje je naišao u svome radu. Rad sa nepartijcima odnosno novim drugovima sprovodio je u život po odluci biroa čete, te je partiski odeljak forsirao taj rad. Usled odlaska nekih partijaca iz ovog odeljka u novoformirani partijski odeljak ostali su izvesni sektori upražnjeni, te je i partijski odeljak izvršio ponovo podelu rada na sektore.

Slučaj druga Aleksandra Bjelojevića, koji nije došao na sastanak partijski, odeljak je uzeo u rasmatranje. Na osnovu njegovog komunističkog izlaganja partijski odeljak je uvidio

[3] Poginuo 9. aprila 1943. na Krčinom brdu (kod Ustikoline). Narodni heroj.

[4] Poginuo 25. maja 1943. na Zlatnom boru (kod Foče).

[5] Misli se na nove borce kojima je četa popunjena.

da je isti drug nedovoljno obaviješten za sastanak a da bi isti došao da je dobro obaviješten, te je dovoljna mjera raskritikovanje.

Na radnim sastancima, kojih je partiski odeljak održao tri u ovih petnaest dana, diskutovalo se o organizacionom pitanju i o kandidatima za koje je dat predlog da se isti drugovi [prime u Partiju]: Perišić Milisav, Vujošević Radomir, Mate Borić i Stambuk Rudolf. Zatim se kontrolisao rad sektora i podvlačeni nedostaci u radu pojedinih drugova za pojedine sektore...

Rad drugog partijskog odeljka:

Rad partijskog odeljka u ovih 15 dana razvijao se normalno i pravilno, te je taj rad donio dobre rezultate. Pred partijskim odeljkom postavili su se problemi rada sa kandidatima, rada sa novim drugovima, podele rada na sektore. Odeljak je riješio problem rada sa novim drugovima po upustvima samoga biroa čete. Rad sa kandidatima i nepartijcima u ovom partijskom odeljku je bio nedovoljan, te je odeljak diskutovao o tome radu, te pošto je drug koji je sekretar odeljka sada najpovoljniji za taj rad — dobio je u dužnost da radi sa kandidatima odeljka. Zatim je, usled odlaska nekih partijaca u III odeljak, podela rada na sektore izvršena. Na svojim radnim sastancima, kojih je održao tri, partijski odeljak je diskutovao o radu sektora, ... o nedostacima partijskog odeljka i partijaca u poslednjim akcijama, o političkoj situaciji u svijetu i kod nas povodom neprijateljske ofanzive.

Rad trećeg partijskog odeljka:

S obzirom što se ovaj partijski odeljak formirao tek 24 januara, to je održao jedan radni sastanak. Na tome sastanku je govoreno o političkoj situaciji kod nas i u svijetu, kao i o neprijateljskoj ofanzivi na našu slobodnu teritoriju. Govoreno je o tome što treba da partijci dadu u ovim prilikama kada se uzme u obzir veliki broj novih drugova u četi ... i izvršena je podela rada na sektore i o istim je diskutovano, kao i o odgovornosti drugova za sektore rada.

Rad partijskog odeljka komande čete:

Pred partijskim odeljkom postavilo se pitanje reorganizacije čete, način obrazovanja trećeg voda kao i postavljanje desetara. Komanda čete isto tako je u zajednici sa biroom dala predlog štabu bataljona za delegata i vodnika novoformiranog voda i postavila za desetare drugove Milovana Vučevića[6] i Vojina Ivanovića. Zatim je na svojim sastancima komanda čete govorila o svojim nedostacima u poslednjim akcijama. Zatim je sekretar odeljka govorio o primedbama partiskih odeljaka —

[8] **Poginuo 20. februara 1943. na Ivan-sedlu.**

da se komanda čete više nalazi sa borcima te da se više približi novim drugovima, zatim o nedostacima komandira, koji se miješa u stvari komesara i u stvari za koje on nije pozvan.

Teoriski rad partijske jedinice:

Teoriski rad partiske jedinice u ovom vremenu bio je znatno otežan s obzirom na stalne akcije i pokrete i na forsirani politički i vojnički rad sa novim drugovima, ali ipak uspjelo se da se održe sastanci teoriski po odeljcima.

Biro čete je održao jedan teoriski sastanak sa komandom čete na kome je čitan i prorađivan uvod u »Osnove lenjinizma« do I metoda. Sastanak je dobro uspio jer se po svim pročitanim stvarima razvila diskusija u kojoj su učestvovali svi drugovi.

Teoriski rad prvoga odeljka ograničio se na dva teoriska sastanka na kojim je čitana i prorađivana IV glava Istorije boljševičke partije. Sastanci su donijeli dobre rezultate jer su čitane stvari prorađivane dobro a većina drugova je učestvovalo u [diskusiji],

Teoriski rad II odeljka nije bio dovoljan, te je održan samo jedan teoriski sastanak, na kome je čitano: »Sto znači biti član Komunističke partije« kao i »Kakav treba da bude komunista«. Zatim je govoreno na dan Lenjinove smrti — 21 januara — o Lenjinu.

Teoriski rad III odeljka, s obzirom što je skoro formiran, ograničio se samo na jedan teoriski sastanak, na kome je čitana i prorađivana IV glava Istorije boljševičke partije. Stvar je dobro prorađena, ali usled slabe teoriske naobrazbe stvar teoriske izgradnje teže ide.

Sektori rada:

Politički sektor u četi je za ovih 15 dana radio dobro, nanočito sa novim drugovima. U prvome redu radilo se prema već postavljenom planu, te je taj plan uglavnom ispunjen za ovo vrijeme. Održano je više vodnih konferencija u sva tri voda, na kojima je drugovima govoreno o partizanima, četnicima, ustašama, o borbi svih porobljenih naroda i nar. oslob. vojske pod rukovodstvom K.P.J, o istorijatu i razvoju naše borbe i Prve brigade, o političkoj situaciji i borbi SSSR-a, Engleske i Amerike protivu fašizma. Pored gore navedenih stvari, na tim vodnim konferencijama se na konkretnim stvarima vaspitavali novopridošli drugovi. U prvome redu se govorilo o disciplini, o drugarstvu, o kolektivizmu, o odnosu prema narodu, o izdržljivosti naše vojske itd. Rezultati rada su osjetni jer je većina novih drugova pravilno shvatila što znači biti borac narod, oslob. vojske i učestvovati nesebično u ovoj borbi, te i sama disciplina, drugarstvo, odnos prema narodu se znatno uzdigao od onoga dana od kako su došli u našu četu.

Vojnički rad:

Pred vojničkim rukovodiocima postavilo se da u ovom vremenu upoznaju drugove sa najosnovnijim pojmovima. Zato su održane česte konferencije po vodovima i po desetinama. Na tim sastancima je govoreno novim drugovima o straži, o patrolama, o nišanjenju sa puškom, o nastupanju, o ostupanju, o puškomitraljezu, o vojničkoj disciplini itd. Na ovim vojničkim sastancima analizirane su naše veće akcije čisto sa vojničke strane te se na tim nedostacima učili novi drugovi.

SKOJ je radio dobro kako u radu sa Skojem u četi tako i sa omladinom na terenu kuda smo prolazili. SKOJ u četi održava redovno teoriske i praktične sastanke. Rad sa omladinom van čete bio je vrlo dobar te su održavane omladinske konferencije na kojima je objašnjavana uloga omladine u ovoj borbi. Zatim su se održavali sastanci sa aktivima SKOJ-a, koji su privremeno bili prestali da rade zbog četničkog terora. Rukovodioc SKOJ-a je održavao sastanke i u pojedinačnim razgovorima dao im upustva u radu SKOJ-a koji radi tu na terenu.

Rad na selu:

Politički rad van čete bio je aktivan te je umnogome doprinio dobroj mobilizaciji i pravilnom ubeđenju i obaveštenju masa. Prolazeći kroz novooslobođenu teritoriju sreza prnjavorskog nije propuštena ni jedna prilika a da se ne održe konferencije. Održane su konferencije u selima: Čorlama, Potočanima, Prosjeku, Hrvaćanima, Prokosu, Koljanima, Drugovićima, Milosavcima, Devetini i Lišnji. Ukupno broj održanih konferencija iznosi 11 (jedanaest), na kojima je prisustvovalo 560 ljudi, omladinaca, omladinki i žena. Što se tiče nedostataka partijske jedinice osjeća se još uvijek familijarnost u pojedinim odeljcima (mada iz dana u dan opada) ali posledice toga osjećaju se u slaboj samokritici. Partijnost, disciplina partijska većine partijaca je iz dana u dan u porastu, mada još kod izvesnih partijaca partijnost i disciplina nije na zavidnoj visini. Odgovornost pred partijom raste iz dana u dan, što dokazuje dobar rad u poslednjih 15 dana i pored teških prilika. Samoinicijativa, elastičnost, aktivnost se poboljšava s obzirom na dolazak novih drugova jer su se svi partijci osjetili kao komesari, delegati, komandiri ili vodnici. U radu sa masama [partijci] su veoma aktivni i prilaze masama te su rezultati toga rada dobri, jer smo imali dobar priliv [novih boraca] u naše redove.

Sto se tiče rada biroa, on iz dana u dan izrasta tako da se uči na problemima koje je rešavao do sada, te obećava da će se razviti u dobro part. rukovodstvo.

Rad komande čete je zadovoljavajući mada još uvijek ne deluje kao celina. Komandir je veoma umješan i aktivan, i za-

datke povjerene hoće da izvrši po svaku cijenu. Komesar čete je dovoljno neodlučan te i komandir i komesar ne rukovode neposredno političkim i vojničkim radom.

Sekretar, part. jedinice
Mato Radulović

BR. 46

ZAPISNIK S PRVOG SASTANKA PARTIJSKOG KOMITETA 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE ODRŽANOG 1. FEBRUARA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

Sa prvog sastanka Partijskog komiteta IV K.N.O.U. Divizije održanog 1-II-1943 god. od 11 do 23 časa u V. Rujiškoj.

Sastanku su prisustvovali delegat Oblasnog komiteta [KPJ] za Bos. Krajinu drug Boško Šiljegović, politkomesar IV divizije M. Kušić,[2] zamjenici političkih komesara II K.N.O.U. brigade Dragoslav Mutapović, V K.N.O.U. brigade Dušan Misirača; [rukovodioci politodjelja] VI K.N.O.U. brigade Milosav Pavković, iz V. K.N.O.U. brigade Neda Božinović (VIII K.N.O.U. brigade nema polit, odjela).

Dnevni red:

1) Osvrt na najnovije momente u razvoju vojno-političke situacije.
2) Izvještaji o stanju u part. organizacijama brigada i part. jedinicama oko štaba divizije.
3) Diskusija po izvještajima i zadaci.
4) Formiranje Part. komiteta IV K.N.O.U. divizije.
5) Razno.

I

Iz kratkog osvrta na najnovije momente u razvoju vojno--političke situacije, koji je dao drug Kušić, i kratke diskusije

[1] Original (pisan mašinom, latinicom) u Arhivu IRP BiH, a fotosnimak u Arhivu VII, BiH, 3/76—82.

[2] Milinko Kušić, organizator ustanka u užičkom kraju i član Glavnog štaba Srbije. Kao politički komesar 4. krajiške NOU divizije oboleo je od tifusa i u bunilu izvršio samoubistvo 1. maja 1943. godine. Narodni heroj.

po tim pitanjima, što je trebalo da posluži kao uvod u rad Komiteta na ovom sastanku, zaključeno je sledeće:

Formiranje i prvi sastanak Part. komiteta IV KNOU divizije održava se u trenutku kada neprijatelj sa svih strana vrši besomučnu ofanzivu na naše oslobođene krajeve, u prvom redu na jezgro naše oslobođene teritorije. Ova nemačka ofanziva pada u vremenu kada nemački fašizam i vazali nemačkog fašizma trpe strahovite odlučujuće udarce od Crvene armije na Istočnom frontu, kada savezničke snage u Severnoj Africi i svojim vazdušnim napadima zadaju nemačkom i italijanskom fašizmu sve jače udarce, kada porobljeni narodi Evrope jačaju svoj otpor protiv fašizma i dižu se u borbu za nacionalno oslobođenje i kada narodnooslobodilačka borba u zemljama Jugoslavije sve više se razbuktava, sve jače zahvata nove krajeve i sve više služi kao žarište narodnooslobodilačkog ustanka i važna strateška baza na Balkanu.

Balkan i zemlje Jugoslavije dobijaju prvorazredni značaj u svim daljim vojno-političkim planovima. Narodnooslobodilačka borba i ogromni uspjesi koje je postigla Narodnooslobodilačka vojska pod rukovodstvom KPJ u zemljama Jugoslavije, narodnooslobodilačka borba koja se širi na Balkanu pretstavljaju za osovinske zavojevače smrtonosnu opasnost i daju mogućnosti za nove i dalekosežne planove SSSR-a i saveznika sa ovoga područja u borbi protiv fašizma. Nije isključeno da dalji potezi savezničke vojske budu iskrcavanje i na pojedinim tačkama Balkanskog poluostrva i zemljama Jugoslavije.

Državni aparati vazala njemačkog fašizma u zemljama Balkana i Podunavlja sve više slabe, a petokolonaški državni aparati fašizma u zemljama Jugoslavije (Pavelić i Nedić) iz temelja su uzdrmani, njihova vojska preživljuje krizu i raspadanje (domobrani, grupe četnika), a proces zahvatanja ustankom ranije nezahvaćenih krajeva (muslimani u [Bos.] Krajini, delovi Hrvatske, Srednja Bosna) naglo raste. Niču nove jedinice Narodnooslobodilačke vojske i ponovo se diže narod na ustanak i u krajevima gdje je neprijatelj svojim ranijim najezdama bio zagospodario oslobođenom teritorijom i privremeno potisnuo s nje dobar deo naše vojske.

Snage okupatorskih apenata, ustaša i četnika, ovoga puta 1-ada se radi o spasavanju bitnih interesa fašizma bile su nedovoljne da bi sa ranijom pomoći mogle pokušati da reše ovaj zadatak. Zato je fašizam nabiljušio sa svih strana koliko je više mogao krnjih divizija, brigada, bojni i satnija obilato potkušenih u borbama sa našom vojskom i borbama na Istočnom frontu. Neprijatelj nema više snage da izvrši jednu temeljitu ofanzivu istodobno na više strana, već je na jedan sektor skoncentrisao mnoge snage sa različitih krajeva. Zbog toga što su fašizmu

ovdje ugroženi njegovi bitni interesi i iz političkih razloga, treba očekivati da će neprijatelj uporno nastojati da postigne rezultate u ovoj ofanzivi i da će njegova borba biti koliko uporna toliko i krvoločna. On neće prezati ni pred čim da bi zadao što jače udarce našem ustanku i da bi se što žešće svetio, da bi što više opljačkao narodnu imovinu i odveo narodnu omladinu u ropstvo. Naročito na jezgru oslobođene teritorije neprijatelj će nastojati da sprovede svoja nezapamćena nasilja kako bi se ne samo osvetio već i pokušao da zastraši narod u ostalim krajevima.

Da bi sačuvali vojne i političke pozicije koje smo stekli dugom i krvavom borbom, da bi te pozicije sačuvali danas u jednom sudbonosnom trenutku slamanja fašizma i razbuktavanja našeg narodnooslobodilačkog ustanka pod rukovodstvom KPJ, da bi te pozicije sačuvali i ojačali moramo se mi žilavo založiti da bi naneli što više udaraca okupatoru i njegovim saveznicima, da okupator krvavo plati svaku stopu [naše] oslobođene teritorije, moramo [se] do kraja zauzeti da očuvamo narod i što više narodne imovine od krvožednog okupatora, da brojčano ojačamo i učvrstimo naše vojne jedinice, da se do kraja pokažemo kao pravi i jedini zaštitnici interesa našeg naroda i da u potpunosti razgolitimo narodne izdajice svih vrsta.

Baš u vezi sa perspektivom brzog slamanja fašizma pod sve silovitijim udarcima, u vezi sa mogućnosti novih događaja na Balkanu i u našoj zemlji, u bliskoj budućnosti stvari se mogu nešto komplikovati i mi moramo biti gotovi da nas ništa ne iznenadi. U poslednje vreme sve češće Petar II iz Londona obraća se narodima Jugoslavije i ti novi događaji mogli bi da znače pojačanu opasnost velikosrpskog hegemonističkog uticaja, tako da moramo zaoštriti budnost prema svim izdajicama naroda preodoljevajući sektaške pojave koje se mogu roditi tu i tamo.

U ovim borbama koje se nameću u vezi neprijateljske ofanzive svakako da će i naša vojska trpeti udarce i u tim teškoćama kod nas će se pokazati u oštrijem obliku svi nedostatci i slabosti. Nama se može desiti da izgubimo još jedan deo starih oprobanih boraca i komandnog kadra, da zagazimo u nove teškoće oko ishrane i snabdevanja ljudstva, da izgubimo deo oslobođene teritorije i borimo se u drugim krajevima. Usled svega toga mogu nastupiti pojave slabljenja čvrstine i borbenosti pojedinih, naročito novoformiranih vojnih jedinica i da se jave slučajevi osipanja i dezerterstva u nekima od njih.

Da bi preodoljeli svim tim opasnostima i da bi i ovu ofanzivu[3] neprijatelja rešili u svoju korist i iz nje izašli ojačani

' Reč je o tzv. četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi (poznata i kao bitka na Neretvi).

moramo nastojati da u odbrani tekovina naše narodnooslobodilačke borbe:

1) Mobilišemo sve ljudstvo u vojsku i u službu vojsci.

2) Učvrstimo sve vojne jedinice i sve formacije koje su u službi vojske i fronta.

3) Ojačamo i učvrstimo rukovodeću ulogu KPJ u našoj vojsci i svim oblicima naše borbe.

II

IZVJEŠTAJ O STANJU PART. ORGANIZACIJA II KNOU BRIGADE

Part. organizacija II brigade ima 21 ćeliju sa 250 članova Partije. Od toga je u poslednjim akcijama izbačeno iz stroja i nalazi se po bolnicama 89 članova. U brigadi na licu ima 161 član. Partijsko članstvo uglavnom je mlado, primljeno u toku narodnooslobodilačke borbe. Osnovni nedostatci partijske organizacije jesu: Partija još nije u punoj meri rukovodeća strana u vojsci. Rukovodstvo part. organizacija krnji se češće u toliko što pol. komi i zamenici pol. koma prepuštaju potpuno odgovornost vojnom komandnom kadru u izvođenju akcija. U poslednjim akcijama Partija je izgubila dobar deo svog najboljeg kadra i svedena na mlađe drugove te je tako izgubila nešto od svoje snage u rešavanju nekih problema koji se pred nju postavljaju. Part. organizacije po bataljonima neravnomerno su se razvijale. I bataljon, gdje je part. organizacija bila najjača, sada je popustio usljed gubitka najboljeg kadra, dok u II bat, gdje je ranije organizacija bila najslabija, sada najbolje stoji, a u III bat. pokazuje znake slabosti, dok je u IV tek nedavno formirana (sa formiranjem bataljona). Rukovodstvo je, naročito u III bataljonu, neiskusno i labavo, ne uočava nedostatke. Sve slabosti danas naročito dolaze do izraza kako u Partiji tako i kod boraca. U ovom bataljonu bilo je slučajeva poludezerterstva — izostajanja u pokretu u svojim krajevima na Kozari. U celini'brigada je izgubila dosta od svoje udarne snage, oseća se zamor kao posledica teškoća kroz koje je prošla i nije više u stanju u potpunosti da izvršava one zadatke koje je ranije izvršavala. Tome su doprineli i gubitak velikog broja starog rukovodećeg kadra, slabost nižeg komandnog kadra i njegovo nedovoljno zalaganje za izvršavanje zadataka, sitni neuspesi koje [je] brigada imala u poslednje vrijeme i velik brój novih boraca. U vezi s tim pred brigadu se oštro postavlja problem kadra, kao i problemi podizanja borbenosti, vojničke veštine i blagovremenog popunjavanja brigade novim borcima.

Politički rad u brigadi kao i u narodu kretao se je u obliku političkih konferencija, predavanja i čitanja i prorade te-

kućeg materijala, horova, priredbama, štampi i u najmanjem broju kulturnih predavanja.

Part. organizacija je zdrava, članovi odani, ali s vrlo niskim teoretskim znanjem i bez svestranosti u osposobljavanju za rad. SKOJ-evska organizacija je dobra i SKOJ se oseća kao rukovodstvo omladine.

IZVEŠTAJ O STANJU PART. ORG. U V KNOU BRIGADI

Part. organizacija V brigade ima 24 ćelije sa 341 članom Partije, 95 kandidata, 359 skojevaca. Gubitak partiskog članstva, naročito u poslednje vrijeme bio je znatan. Priliv novih članova u poslednje vrijeme je osetan. Osnovni nedostatci part. org. u V brigadi bili su sektaštvo i birokratizam, koji se duboko uvriježio u part. org. U pojedinim četama od 100 ljudi bilo je svega 7—10 partijaca, iako je u četama bio veliki broj boraca koji su zaslužili da postanu članovi Partije. Partija kao takva nije mogla da ostvari svoju rukovodeću ulogu. Vojne komande često puta su rešavale ona pitanja koja je Partija trebala da riješi, radile mimo Partije. Osećanje odgovornosti pred Partijom je nerazvijeno. Teoretska izgradnja partijaca je na niskom stupnju. Rad Partije tekao je u smislu otklanjanja njenih osnovnih nedostataka, u čemu se donekle i uspjelo iako će biti potrebno još dosta vremena da se ti nedostatci u potpunosti otklone. Rukovodeći kadar većinom je mlađi i nameće se potreba što življeg rada na njegovom uzdizanju kao rukovodioca. Politički rad nije dovoljno razvijen s obzirom da politički radnici nemaju dovoljno znanja koje bi mogli prenjeti na borce. Kulturni rad je slab, neorganizovan. Vrlo mali je broj ljudi u brigadi koji bi mogli da koriste u tome radu. U glavnom se svodi na poučavanje nepismenih, formiranje horova i davanje manjih priredbi. U vojničkom pogledu ne radi se onoliko koliko bi se moglo uraditi. Organizacija SKOJ-a tek u poslednje vrijeme organizaciono je pravilno postavljena. Priliv u organizaciju SKOJ-a je velik (ranije u pojedinim organizacijama SKOJ-a broj skojevaca iznosio je 30—40). Partijska organizacija je zdrava, partijci odani, imaju volje za rad.

Borbenost brigade je na visini. Ponekad nepotpuno izvršenje zadataka dolazi otud što komandni kadar, kao ni part. org. ne vode dovoljno računa o mogućnostima izvršenja zadataka. Gubitci koje je brigada imala često puta su nepotrebni i dolaze od neopreznosti, nedovoljne vojničke vještine, hrđavo shvaćenog junaštva. Preduzimaju se mjere da se ti gubitci u buduće otklone. U brigadi je bilo pojava dezerterstva prilikom prelaza na lijevu obalu Sane.

IZVEŠTAJ O STANJU PART. ORG. VI KNOU BRIGADE

VI KNOU brigada ima 19 part. jedinica sa 160 partijaca, 65 kandidata, 289 skojevaca. Do dolaska polit, odjela stanje part. org. bilo je slabo. U Partiji je vladao organizacioni haos. Partijska rukovodstva nisu postojala. Zbog sektaškog rada po pitanju prijema novih članova, Partija je bila svedena na vrlo mali broj članova, skoro likvidirana. Reorganizacija čitavog partijskog rada je izvršena i problemi donekle riješeni. Osetio se polet u radu jedinica. Izvesne jedinice sasvim su dobre. Aktivizacijom part. jedinica nedostatci se postepeno otklanjaju. Partijci odani ali mladi i nedovoljno izdignuti, nesnalažljivi. Politički rad dosta slab, šabloniziran. Vojnički rad ne sprovodi se u dovoljnoj mjeri. Pomoć štabova u tom radu slaba. SKOJ se ne oseća kao rukovodioc omladine.

Teorijska izgradnja članova Partije nedovoljna. Oseća se nedostatak u političkim i partijskim rukovodiocima.

Disciplina i borbenost part.[ijaca] brigade na visini. U sadanjoj situaciji postavlja se pitanje okretnosti brigade zbog suviše velikog balasta koji vuče sa sobom, kao i pitanje prelaza na drugi teren. (Brigada se do sada nije kretala sa svoga terena).

IZVEŠTAJ O STANJU PART. ORG. VIII KNOU BRIGADE

VIII brigada ima 11 ćelija sa 82 partijca, 22 kandidata, 142 skojevca. Partijska organizacija je mlada. Njena rukovodeća uloga se ne oseća. Sektaši se u pogledu primanja novih članova. Partija nije povezana, biroi nisu formirani. Oseća se nedostatak u nižem komandnom kadru, kao [i u] partijskim rukovodiocima. Komandanti su dosta dobri, dok su potilkomi slabi.

Mlađi drugovi muslimani imaju dosta smisla za kulturni život, mada ih je golem broj nepismen i postavlja se zadatak razvijanja kulturnog rada, vodeći računa o sadržini kulture tih krajeva iz kojih su borci mobilisani i brze likvidacije nepismenosti. Pokazalo se da neki partijsko-politički rukovodioci nisu udovoljili svojim zadatcima zato što su nastojali da šablonski prenesu program i metode rada iz starijih jedinica iz kojih su došli.

IZVEŠTAJ O STANJU PARTIJSKIH JEDINICA ŠTABA DIVIZIJE I OKO ŠTABA DIVIZIJE

Ima pet partijskih jedinica (štab divizije, intendantura, sanitet, kuriri, četa pratećih oruđa) sa 25 članova, 5 kandidata i 19 skojevaca. Partijske jedinice sve su mlade iako ima nekoliko članova Partije sa većim partijskim stažom. Do sada su

održavale vezu preko politkoma divizije koji ih je informirao. Ne žive intenzivnim partijskim životom i ne posvećuje se dovoljna pažnja teoretskom izdizanju, naročito drugovi u kurirskoj jedinici vrlo se slabo razvijaju i slabi priliv usljed slabog materijala ljudstva koje je poslato za tu službu. Najslabija jedinica i najslabiji [partijski] život jeste kod intendanture. Osjeća se poteškoća u radu i tim što nema druga koji bi bio specijalno zadužen radeći sa tim jedinicama, već je tu ulogu na sebe uzeo politički komesar, koji je prezauzet poslom u diviziji i štabu divizije gdje nema načelnika štaba već samo komandant i politički komesar. Dešava se da zbog prirode zadataka divizije i komandovanja nad jedinicama koje operišu na vrlo širokim prostorima, štab mora da se razdvaja, to razdvajanje zahvata jedinice oko štaba divizije, tako da ima prekida u radu partijskih jedinica.

UKUPAN PREGLED PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U IV NOU DIVIZIJI

Jedinica	Br. 61. partije	Kandidata	skojevaca	Broj ljudstva
II brigada	250	95	280	1116
V brigada	341	95	359	1307
VI brigada	160	65	289	1390
VIII brigada	82	22	142	820
Divizija [prištapske jedinice]	25	5	19	167
UKUPNO	858	282	1089	4700

III

Iz izvještaja i diskusija po izvještajima uočeni su problemi i postavljeni zadatci:

1) Svestrano učvršćenje rukovodeće uloge Partije

Organizaciono postavljanje Partije nije dovršeno u svim jedinicama i postavljanje part. org. u potpunosti na svim sektorima postavlja se kao hitan zadatak. Pojedine partijske jedinice žive izrazito slabim partijskim životom, najčešće jedinice štabova, intendantura, kurira i saniteta. Da bi Partija ostvarila svoju rukovodeću ulogu na svim sektorima nužno se postavlja da partijski život [bude redovan] i partijska linija

bude temeljna linija. Po pojedinim sektorima rad je postavljen šablonski, abstraktno, tako da je potrebno postavljati zadatke i prenositi iskustva uvijek vodeći računa o posebitostima i nivou izgradnje pojedinih jedinica. Isto tako uočena je velika neravnomjernost u razvitku pojedinih partijskih jedinica, tako da je potrebno pojačati rad naročito u onim jedinicama koje su zaostale. Dešava se još uvek nepoznavanje i iskrivljavanje partijske linije (rukovodioci u VIII brigadi koji su muslimane pripremali samo na borbu protiv četnika, a oportunistički prećutkivali potrebu borbe protiv ustaša), što dolazi usled toga da se nikako, preskoro ili najčešće vrlo površno prorađuje osnovni partijski direktivni materijal, tako da je i sam poslednji broj »Proletera« retko koja jedinica, i to samo djelomično, pročitala. Nema kontinuiteta u partijskom životu jedinica i to baš u trenutcima kad se pred našu vojsku postavljaju krupni vojnički zadaci, što dolazi usled nerazumijevanja rukovodeće uloge Partije i često nesposobnosti da se prilagodi forma i tempo partijskog rada karakteru i tempu vojnih i političkih zadataka. Oseća se tendencija specijalizacije ljudi po sektorima i podvajanje pojedinih sektora tokom rada, a ne nastojanje da se jedan zadatak u potpunosti izvrši tim što će se izvršenje toga zadatka pomoći sa svih sektora. Opaža se da naročito pojedini drugovi partijci — vojni rukovodioci premalo žive partijskim životom i slabo se oseća da su partijci, a pojedini politički rukovodioci — politički komesari nijesu u svome radu dovoljno vezani za Partiju, tako da se pitanje lične odgovornosti, u prvom redu partijske discipline i odgovornosti, uske povezanosti u radu i intenzivnog partijskog života svakog rukovodioca postavlja danas u oštrijoj formi nego do sada. Treba očekivati da će u vezi sa bjesomučnom ofanzivom jakih neprijateljskih snaga sve slabosti i nedostatci u partijskim organizacijama i u radu Partije jače se ispoljiti, tako da pitanje otklanjanja svih bitnih nedostataka organizacije naše divizije postavlja se kao goruće.

2) *Omasoviti partijske organizacije*

Iako je u svim part. org. pitanje omasovljenja Partije počelo pravilno da se shvata i rešava, pred part. org. postavlja se zadatak do kraja preodoljeti sektaškim shvatanjima i naročito u vezi sa ofanzivom brojčano ojačati naše partijske jedinice. Oseća se spor priliv članova Partije iz Skoja i redova kandidata, tako da je potrebno naročitu pažnju posvetiti radu Skoja i radu sa kandidatima, a što se tiče kandidata da ta pažnja bude svestranija. U vezi sa tim potrebno je da Partija ima uvid u svakog pojedinca, kako člana tako i nečlana, da budno prati njihov razvoj i svestranim uvlačenjem u rad proverava ih i pomaže ih u razvitku. Svi oblici partijske delatnosti moraju

nositi masovni karakter. U vezi sa pojavom da neki članovi Partije ne pokazuju nikakav razvitak ili su ostali i dalje sa osnovnim nedostatcima tako da su ih nečlanovi prerasli, potrebno je vršiti proveravanje članstva, sistematski i mnogo više nego do sada, u Partiju unositi duh kritike i samokritike, upotrebe vaspitnih mera u obliku kazni, kao i pooštriti stav po pitanju čišćenja kolebljivih i Partiji tuđih elemenata.

3) *Pitanje kadra — čuvanje, uzgoj i pravilna raspodjela*

Pitanje čuvanja kadra postavilo se kao pitanje čuvanja članova Partije i ljudstva uopšte u našim jedinicama pri izvršenju zadatka. Nedovoljno brige o ljudima i nedovoljno solidno pripremana akcija u poslednje vrijeme, kao i slab vojnički rad po jedinicama učinili su da su sve brigade pretrpele osetne gubitke u ljudstvu, u prvom redu u članovima i partijskom kadru. Članovi Partije i partijski rukovodioci kao i vojni rukovodioci — partijci u vršenju zadataka nastojali su da budu prvi u jurišu a poslednji u otstupanju i na taj način njihovo junaštvo pretvorilo se u lično junaštvo i istrčavanje, a među poginulim veliki je procenat skojevaca, članova Partije i rukovodilaca. Nagle popune pojedinih jedinica neobučenim ljudstvom koje je uvođeno odmah u oštre borbe pod rukovodstvom novih, neiskusnih vojnih i političkih rukovodilaca prouzrokovalo je nadalje gubljenje ljudstva i pre svega članova i rukovodilaca iz Partije. Ni partijski kadar, kao ni članove Partije i sve borce ne možemo čuvati ako se Partija do kraja ne založi u izdizanju opšteg vojnog znanja po našim jedinicama i posebice u uzdizanju sposobnosti vojnih i političkih rukovodilaca koji će pametnim rukovođenjem jedinica i solidnom pripremom svog ljudstva za izvršenje zadatka kao i svestranom i temeljitom pripremom svakoga zadatka izvršivati sve zadatke uz minimalne gubitke. Veliki rashod u jedinicama kao i među članovima Partije dolazi usled prenapornog rada i premaranja drugova, tako da se čuvanje ljudi, članova Partije i partijskog kadra mora postaviti kao svestrano staranje o ljudima. Radi masovnog uzdizanja kadra, što dolazi kao potreba naročito s obzirom na perspektivu brzog brojčanog jačanja naše vojske, mora se to pitanje postaviti unutar vojnih jedinica — za stručnu obuku vojničkog kadra, pod pravilnom partijskom kontrolom, obilato se koristeći stručnim znanjem oficira koji su prišli u naše redove, a za uzdizanje partijsko-političkog kadra koristeći drugove koji su završili viši partijski kurs, uz punu pomoć starijih drugova i drugova iz politodjela. Pri tome je naročito važno dvoje: da se kao osnovni direktivni materijal hitno i što temeljitije proradi »Proleter« br. 16 i da se posveti puna pažnja partijsko-političkoj izgradnji vojnih rukovodilaca. Sama nepri-

jateljska ofanziva, pravilnim i blagovremenim postavljanjem i rešavanjem svih pitanja od strane Partije, omogući će da se masovno uzdigne novi vojnički i partijsko-politički provjeren kadar, zbog svestranosti i oštrine kojom se sva pitanja postavljaju danas pred partijsku organizaciju i našu vojsku. Stajati na gledištu da partijske organizacije u vojsci treba da stvore partijski i komandni kadar i za druge vojne jedinice koje će narastati kao i partijski kadar za sektor rada van vojnih formacija. To nalaže svestrani uzgoj kadra, uzdizanje i osamostaljenje mladih komunista, u prvom redu radnika i siromašnih seljaka, za rukovodioce, već danas pravilno postavljanje pitanja raspodjele i pozajmica u partijskom kadru u vojsci.

4) *Učvrstiti i pojačati vojne jedinice*

Konstatovane su pojave dezerterstva i osipanja kao i labavljenja čvrstine u vojnim jedinicama svih brigada. Naročito su izraziti slučajevi u VIII brigadi, a postoji opasnost i za VI brigadu u koliko bi se pokrenula sa ovoga terena. Radi toga potrebno je pojačati politički rad i dati punu perspektivu u borbi svakom borcu. Pojedine brigade u poslednje vrijeme trpile su jače gubitke, imale neuspjeha u akcijama, tako da se to u nekoliko odrazilo na borbeni moral i čvrstinu jedinica. Pored temeljite pripreme svake akcije koju preduzimamo u takvoj situaciji, borbenost i čvrstinu jedinice možemo postići jedino punim i pravovremenim objašnjavanjem svakog zadatka i svakog gubitka. Moramo sve naše drugove pripremiti na nove i teže zadatke na svakome terenu a ne samo na terenu gde su se naše jedinice do sada borile. Stalno nastojati na prikupljanju ljudi u jedinice koji teže da se osipaju i voditi računa o svakom čovjeku posebice rukovodeći se time da je jedan od prvih naših zadataka u ovoj ofanzivi očuvati, učvrstiti i brojčano ojačati našu vojsku. Stalno nastojati na održavanju jedinstvene komande nad jedinicama, i boriti se protiv pojave cepkanja pojedinih brigada i bataljona i stavljanja jedinice jedne brigade ili bataljona pod komandu drugih brigada ili štabova. Štabovi brigada i bataljona moraju se zauzeti da imaju svoje jedinice stalno pod rukom kako bi mogli lako izvesti sa njima vojnički manevar. Uočeno je da pojedini štabovi ubacuju u borbu neprestano sve svoje jedinice i tako ne čuvaju ni nužnu vojničku rezervu, izmaraju svu svoju vojsku i ne daju mogućnosti da se sprovede partijsko-politički rad [kod onih jedinica] koje trenutno ne bi morale biti angažovane u borbi.

Neprijateljsku ofanzivu treba svestrano iskoristiti za mobilizaciju novih snaga u borbene jedinice kao prinovu boraca i za različite službe u vojsci. Ne bi mogli dozvoliti da omladina koja je već dobrim delom vaspitana u naprednom duhu na-

rodnooslobodilačke borbe ostane rasuta ili bez vojničke zaštite izložena uništavanju neprijatelja, već je moramo priviti uz naše vojne jedinice s tim što će svi, i niži, štabovi primati takvu omladinu u svoje redove pooštravajući budnost od pete kolone koja bi se mogla uvući.

Mora se korjenito istrijebiti iz redova naše vojske pojava birokratisanja štabova. Komandni kadar mora biti mnogo bliži borcima i u svakom pogledu živjeti životom svojih drugova, dijeliti s njima sve napore borbe. Kuriri (i lični) u pojedinim višim štabovima sasvim su [se] nepravilno razvijali i dobili nečeg ropskog u svome mentalitetu, što je vrlo opasno po duh i zadatak naše vojske. Sama disciplina u našim jedinicama je kruta, jugoslovenska disciplina, disciplina bez sadržine, i česti su slučajevi da se borci više plaše nego što vole svoje starješine. Radi ispravljanja svih tih stvari Partija će se odlučno i do kraja založiti.

Labavljenje unutrašnje čvrstine i osipanja pojedinih jedinica nastupilo je usljed toga što u njima retko je kad razvijan unutrašnji život, svestrani kulturno-prosvjetni i zabavni rad koji bi nosio masovni karakter. Da se' je više posvetila blagovremena pažnja razvitku toga unutrašnjeg života, u jedinicama formiranim od novomobilisanih muslimanskih boraca, ljudstvo bi se mnogo uže povezalo uz našu brigadu, brže bi se prevaspitavalo i izbjegle bi se pojave grupnog dezertiranja i malodušnosti kod tih boraca. Još s obzirom da cè sve više biti novih drugova u našim jedinicama pred Partiju se postavljaju zadaci od prvorazrednog značaja — razviti unutrašnji život u svakoj jedinici. Potrebno je otkloniti pojave sektašenja po pitanju primanja drugarica u vojne jedinice, naročito u trenutku kada veliki broj omladinki, zbog neprijateljske ofanzive i privremenog gubljenja pojedinog djela oslobođene teritorije, nema boljeg načina od toga nego da se stavi u službu narodnooslobodilačke borbe. U vezi s tim energično treba ukloniti pojave nezdravih odnosa unutar jedinica prema drugaricama i založiti se do kraja da se ostvari potpuno pravilan odnos. Treba se koristiti iskustvom brigada naše divizije i drugih brigada i ne gurati potpuno neuke drugarice, koje uopšte ne umiju oružjem rukovati, u oštre borbe gdje besciljno ginu.

5) *Ojačati rad partijskih jedinica vojske na terenu*

Konstatovano je da je rad Partije iz vojnih jedinica na terenu vrlo oskudan. Ta pojava je tim teža što naša pozadina najčešće oskudjeva u partijskom kadru, što Partija iz pozadine ne stigne uvijek da proširi svoie dejstvo na krajeve kroz koje vojska prođe, što se kida ona bliskost koia treba da SDaia vojsku i pozadinu i što se drugovi članovi Partije, partijski

rukovodioci iz vojske jednostrano razvijaju zbog slabog interesovanja za svestranost partijskog rada u vojsci i na terenu. Ta pomoć, u koliko postoji, nije dovoljno sistematska i drugovi u radu ne uključuju se u planove rada organizacija na terenu, ne pomažu stestrano tim organizacijama i ne učvršćuju organizaciono postignute uspjehe, a same novostvorene organizacije ne predaju uvjek partijskoj vezi. Uočeno je da odgovorni drugovi u vojsci slabo ili nikako ne vode računa o omladini iz pozadine koja se stavlja u vojnu službu za vrijeme operacija, tako da se ne stvara prisan odnos i omladina se često izlaže opasnosti nepotrebne pogibije. Dosta su česte pojave nepravilnog odnosa, ponašanja drugova vojnika koji se puštaju na osustvo ili se nalaze kao rekonvalescenti po selima, a naročito je krupan nedostatak preslab interes za narodnooslobodilačku vlast, što se vidno izrazilo prilikom kampanje za izbore.

IV

Prema direktivama CK KPJ primljenim usmeno i preko direktivnog pisma od strane Oblasnog komiteta KPJ za [Bos.] Krajinu, poslije podnošenih izvještaja i postavljenih zadataka po part. organizacijama u IV diviziji formiran je Divizijski partijski komitet. Sekretar komiteta je Dragoslav Mutapović, zamjenik politkomesara II KNOU brigade. Pokazalo se korisnim da sastancima partijskih komiteta prisustvuju i rukovodioci politodjela brigada (VIII brigada nema još politodjela). Partijski divizijski komitet sastajao bi se povremeno i na sastanku podnosio svježe, solidno pripremljene izvještaje radi koordinacije, prenošenja iskustva i uzajamne pomoći, po potrebi radi zauzimanja stava po nekim krupnijim problemima koii bi se nametnuli u toku rada. Sastancima Diviziiskog partijskog komiteta treba da prethode sastanci po jedinicama i batalionskim komitetima, a zadatke postavljene na [sastanku] Divizijskog komiteta sprovoditi u međuvremenu i po mogućstvu održati brigadno i divizijsko partijsko savjetovanje.

V

Zapisnik sa I sastanka i formiranja Partijskog diviziiskog komiteta dostaviti CK KPJ, Oblasnom komitetu fKPJl 7a [Bos.l Krajinu, zamienicima politkomesara II. V. VI i VIII KNOU brigade i političkom komesaru IV. KNO Udarne divizije a jedan primjerak ostaviti u arhivi kod sekretara.

Zapisničar,
N.[4] Rožinnvić
rukovodioc nolitodiela
V KNOU brigade

Rukovodioc sastanka,
M. Kušić
politkomesar IV NOU divizije

[4] **Neda**

BR. 47

IZVEŠTAJ UPRAVE ŠKOLE POLITIČKIH KOMESARA OD 1. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O RADU I USPEHU ČETVRTOG TEČAJA[1]

ŠKOLA POLITIČKIH KOMESARA
1-II-1943

ŠTABU III. OPERATIVNE ZONE
za polit, komesara

I Z V J E Š T A J
o uspjehu i radu 4. tečaja Škole političkih komesara

I.

Kurs političkih komesara trajao je od 16. do 31. I. 1943. Kurs je pohađalo 22 slušaoca, od kojih je kurs završilo 21 slušaoc a jedan se je odmah prvih dana razbolio i nalazi se u bolnici br. 3. Kurs u cjelini završen je sa srednjim uspjehom. Materijal ljudski bio je slabiji od slušalaca ranijih kurseva. Kurs je svršilo sa slijedećim uspjehom: 1 za zamjenika političkog komesara bataljona, 7 za političke komesare četa, 7 vodnih delegata (političkih delegata), 6 slušalaca nisu uspjeli da savladaju materijal koji se na kursu predavao te za sada mislimo da ne bi mogli vršiti nikakve političke dužnosti. Jedino u slučaju da nema dovoljan broj sposobnijih od njih partizana mogli bi vršiti dužnost političkih delegata.

Važno je spomenuti što se tiče kursa da bi bilo potrebno za kurs nabaviti svjetlo, zatim urediti prostorije koje su zbog slabih higijenskih prilika napunjene ušima. Isto tako bilo bi potrebno izraditi pričine na kojima bi slušaoci mogli da spavaju kako bi se izbjeglo spavanje na slami u kojoj se uši naročito kote. Te mjere su potrebne radi toga što se već gotovo na svakome tečaju teško razbolilo po nekoliko slušalaca, sa visokom temperaturom, tako da postoji mogućnost da su bili obolili od tifusa. U toku rada na ovome kursu što se tiče discipline bila je primjerna.

[1] **Or.ginal (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—21, k. 470 G.**

II.

Osposobljeni su:

XII. [brigada] NOVH:

Ognjenović Petar, Srbin, ratar, skojevac, I. B, 3. č., partizan — za pol. *delegata;*

Vidaković Stjepan, Hrvat, krojač, čl. KPH, III. B, 1. č., pol. delegat — za *zamjenika političkog komesara bataljona;*

Kovač Rudolf, Hrvat, trg. pom. čl. KPH, II. B. 2. č., pol. del. — za *politkoma čete;*

Zec Milutin, Srbin, ratar, kand. KPH, IV. B., 1. č., partizan — za *pol. delegata;*

Dragovič Petar, Srbin, ratar, čl. KPH, IV. B., 1. č., int. bataljona — za *polkoma čete;*

Cvijić Milan, Srbin, ratar, čl. KPH, IV. B., 1. č., desetar — za *pol. delegata.*

XVI. [brigada] NOVH:

Cafuk Boris, Hrvat, đak, čl. KPH, I. B., 3. č., pol. delegat — za *pol. delegata;*

Jarić Sava, Srbin, nekv. radnik, čl. KPH, I. B, 1. č., pol. delegat — za *politkoma čete;*

Dejanović Stevo, Srbin, ratar, čl. KPH, II. B., 1. č., pol. delegat — za *politkoma ćete;*

Vukičević Sava, Srbin, ratar, skojevac, III. B, 3. č., pol. delegat — za *pol. delegata.*

XVII. [brigada] NOVH:

Veselinović Joco, Srbin, ratar, skojevac, I. B. 1. č., partizan — za *partizana;*

Katić Miloš, Srbin, ratar, kand. KPH, I. B. 3. č., partizan — za *partizana;*

Miljanović Boško, Srbin, ratar, čl. KPH, I. B, 3. č., partizan — za *polit, komesara;*

Vidnjević Milan, Srbin, ratar, čl. KPH, II. B, 1. č, partizan — za *pol. delegata;*

Simunović Ivan, Hrvat, đak, skojevac, III. B, 2. č., pol. delegat — za *politkoma čete.*

I. Odred NOP:

Tomić Stanko, Srbin, ratar, simpatizer, I. B., 1. č., partizan — za *partizana;*

Mihovllović Stevan, Srbin, ratar, skojevac, I. B, 2. č, partizan, bolestan od prvih dana;

Maletić Luka, Srbin, ratar, skojevac, I. B, 2. č, partizan — za *partizana;*

Novaković Slavko, Srbin, brijač, II. B, 1. č, partizan — za *pol. delegata;*

Rajaković Dragan, Srbin, krojač, skojevac, II. B, 1. č, partizan — za *politkoma čete.*

Straža pri Stabu III. *O.Z.:*

Končar Petar, Srbin, ratar, skojevac, straža pri St. III. O. Z. — za *partizana;*

Srdić Pavo, Srbin, ratar, skojevac, straža pri St. III. O. Z. — z?. *partizanu.*

Napomena: na vojničkim časovima pokazao se drug Tomić Stanko vrlo dobar, pa s obzirom na njegovu otresitost i vojničko držanje mislimo da bi isti kao vodnik ili komandir čete mogao bolje odgovarati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Upravnik škole:
Stanko Naletilić

Za Agitprop Povjerenstva
CK KPH za Slav. i Srem
Cazi Josip

BR. 48

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 16. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

ŠTAB
XVI. BRIGADE N. O. V. H.
dana 1. II. 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Izvještaj o radu partije XVI. Brigade.

1.) Politički izveštaj.

Sve dosadašnje direktive po pitanju stvaranja Divizije, AVNOJ i samih izbora za NOO ponovo su podvučene. Isto tako ukazano je na ofenzivu koja se vrši na naš oslobođeni teritorij, ukazana je politička važnost toga jer neprijatelj ustvari želi da uništi naše narodno predstavništvo koje se je smjestilo u oslobođenom Bihaću.[2] Tu je istaknuta važnost naše akcije na glavnu prugu, a zbog važnosti te same pruge navlačimo velike neprijateljske snage na sebe. Ukazano je na veliku sovjetsku ofenzivu,[3] a uz nju na sve veće angažovanje Engleske u ratu. Također je prikazano sve veće i uspešnije raskrinkavanje izdajničke jugoslavenske vlade u Londonu, dok sa druge strane sve veća popularizacija naše narodno-oslobodilačke borbe, ne samo u našoj zemlji već i daleko od njenih granica, čak u Americi. Podvučene su rezolucije naših iseljenika u Americi[4] u kojima se pozdravlja naš Vrhovni štab i komandant drug Tito. O svim tim stvarima govoreno je na mitinzima koji su održavani u svim selima kroz koja smo prolazili.

2.) *Organizaciono pitanje.*

Naša Brigada broji sa štabovima, intendanturom i bolničkom četom 763 partizana.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/93—94.

[2] Bihać su 29. januara bile zauzele neprijateljske jedinice (vidi tom V, knj. U, dok. br. 216).

[3] Reč je o bitki za Staljingrad (sada Volgograd), koja je počela 12. septembra 1942. i trajala sve do 2. februara 1943, kada je kapitulirala 6. nemačka armija.

[4] Verovatno se odnosi na rezoluciju sa proširenog sastanka Glavnog odbora Hrvatske bratske zajednice, održanog 14. januara 1943. u San Pedru.

Cianova K. P. za cijelu Brigadu imade 95.
Kandidata imade 61.

Od prošlog izvještaja[5] primljeno je 14 novih članova u K. P.

Od prošlog broja partijaca koji je iznašao 84 poginuo je jedan član K. P, komandir čete, dok su 2 člana K. P, komesari četa, prekomandovani.

Osim gore navedenoga broja imademo još u bolnici 6 članova K. P. koji su ranjeni. Među njima nalazi se i 1 komandir čete te zamjenik komandanta bataljona.

Rad u jedinicama odvija se onako kako je označeno u prvom izvještaju. Opaža se izvjestan napredak kod samih jedinica, što se je naročito vidjelo u sprovođeniu direktiva.

U dosadašnjim borbama koje su bile teške i odvijale se pod gotovo novim uslovima partijci su se dobro pokazali. Oni su prije same akcije vršili intenzivnu pripremu sa partizanima ukazujući im na nužnost što jačeg i uspješnijeg udaranja neprijatelja u sadašnjem momentu, kada se vrši ofanziva na našu slobodnu teritoriju. Poslije svake akcije održavaju se partijski sastanci na kojima se pretresa sam tok akcije kao i nedostatci koji su učinjeni u istoj. Tu se odmah na temeliu prikupljenih iskustava određuje kako će se istupati na drugim akcijama. Poslije partijskih sastanaka, održavaju se četni sastanci na kojima se pred partizanima ukazuiu dobre i loše strane učiniene u samoj akciji. Na tim sastancima istupaju najviše partijci koji su se na partijskim sastancima pripremili za iste. U borbama su se dobro pokazali i kandidati K. P., od kojih ie i nekoliko poginulo.

Sektaštvo po primaniu novih članova u K. P. prebrođeno je u I. i II. batalionu, dok u III. batalionu, koji je naislabiji i po partijcima (11 čl.), još niie, ier isti nije dosad još nikoga primio novoga u članstvo K. P. Međutim poduzeti su koraci da se tom bataljonu pruži čim prije pomoć.

3.) *Političko-prosvjetni rad.*

Prem se političko-prosvjetnom radu sada posvećuje mnogo više pažnje, on je još uvijek prilično slab. Sam rad nije još proširen na partizane, tako da bi pojedine probleme Narodno--oslobodilačke borbe jedan dobar dio partizana slabo svaćao, a ima čak i slučajeva da ih i nekoji partijci ne znaju. To stanje će se popraviti što češćim održavanjem političkih časova.

4.) *Rad po vojnim pitanjima.*

Članovi K. P. pripremaju partizane i oduševljavaju ih za borbu prije svake akcije. Oni rade na podizanju borbenog

[5] **Vidi dok. br. 36.**

duha i učvršćenja discipline svojim vlastitim primjerima. Članovi K. P. pripremaju partizane na izdržavanje najvećih napora u maršu i borbi i suzbijaju kod njih sve pojave panikerstva. Oni ih stalno bodre prikazujući im herojske slučajeve narodnih boraca u drugim krajevima naše zemlje kao i van nje, na primjer u Rusiji, Kini i.t.d.

5.) *Rad po Skoju.*

Skoj u našoj Brigadi sve se više razvija i obećaje vrlo mnogo. Skojevci su se u dosadašnjim borbama pokazali kao najbolji borci. Od svih poginulih u brigadi 3/4 su skojevci. Naročito su uposleni u kulturno-prosvjetnom radu i pisanju parola po kućama. K radu oko svoje izgradnje skojevci pristupaju sa puno volje i ljubavi, što obećaje da će se nivo njihove političke svijesti, koji je sada vrlo nizak, u najskorije vrijeme podignuti. Inače manjka dosta materijala za sam rad Skoja.

U Brigadi imade sada 186 članova Skoja.

6.) *Političko-prosvjetni rad u četama i na terenu.*

Radi svoje izgradnje partijske organizacije po četama proučavaju Historiju V. K. P. (b), 12 uslova boljševizacije, Dimitrova »O kadrovima« i razni drugi stariji kao i noviji materijal. Svi proglasi CK obvezatno se odmah proučavaju. Pismo CK »Rad partije u vojsci«,[6] proučeno je u svim jedinicama. Također se proučava materijal sa partijskog savjetovanja u Slavoniji. Samoga materijala za proučavanje još nemamo u dovoljnoj količini. U svim bataljonima i četama održane su, uz učešće našeg Agit-propa, usmene novine na kojima se uz ostalo govorilo o značaju LLL.[7] U ovim selima kroz koja smo prolazili održavani su sastanci sa NOO, SMG i AFZ, a gdje su postojale partijske organizacije i Skoj, također i sa njima. Na svim tim sastancima uz ostalo govorilo se najviše o budućim izborima za NOO. Mitinzi su održani u sledećim selima: Koturić, Tisovac, Popovci, Orljavac, Gornja Sumetljica, Jakovci, Prgomelje, Kričke, Gornja Šagovina, Sirinci, Čaprginci, Smrtić, Ratkovac i Trnakovac.

U svakom bataljonu odnosno četi organiziran je analfabetski tečaj. Rezultati mi još za sada nisu poznati, ali ima već drugova u Brigadi koji su se naučili čitati i pisati.

7 .)*Agitprop.*

Naš Agitprop je još uvijek slab prem se je malo povećao. Manjkaju mu tehnička pomagala, što prilično koči sam rad. Inače su organizirani pjevački zborovi po bataljonima. Izdane

[6] **Vidi objašnjenje br. 7 uz dok. br. 36.**
[7] **Lenjin, Luksemburg, Libkneht**

su zidne novine br. 2 koje su u glavnom posvećene voćinskoj akciji.[8] Na velikim Komadima papira izrađene su papirne parole koje se izlažu po selima. Sada će izaći zidne novine posvećene samim izborima. Rukovođenja na analfabetskim tečajevima preuzeće takođe Agitprop. Na usmenim novinama sudjeluje uvijek naš Agitprop sa prigodnim recitacijama, pjesmom i »vrapcem«. Uopće rad na prosvjetnom polju zauzima sve veći zamah.

8.) *Razno.*

U Brigadi imade oko 100 drugarica koje su u glavnom dobri borci i ne zaostaju gotovo ništa za drugovima. Između drugova i drugarica vlada pravilan odnos, na kojega se pazi i sa strane Partije.

Četničkih ili bilo kakovih drugih tendenca za sada u našoj Brigadi nema.

9.) *Rad bataljonskih biroa.*

Bataljonski biroi, koji su do sada bili dosta kruti, neelastični u rukovođenju jedinicama i bez samoinicijative, pokazuju u zadnje vrijeme da se već prilično snalaze u svojim ulogama. Poslednje direktive prenijeli su prilično i kontrolirali su njihovo ostvarenje. Samo stanje u štabovima popravilo se baš samim čvršćim stavom sekretara bataljonskog biroa. Inače sama pomoć četnim ćelijama još nije dovoljna, prem[da] sekretari bataljonskih biroa obilaze sve jedinice i davaju im uputstva. Još uvjek ne znaju davati dovoljno detaljno i konkretno razna uputstva, to je neophodno potrebno zbog vrlo niskog nivoa izgrađenosti većine članova jedinice.

Zamjenik politkomesara:
Mutak Vlado

[8] Borba za Voćin je trajala od 5. do 11. januara 1943 (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 80)

BR. 49

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 3. FEBRUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA O NAČINU ORGANIZOVANJA AGITACIONO--PROPAGANDNOG RADA[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NAROD. OSLOBOD. VOJSKE
HRVATSKE
Broj 177.'1943.
dne 3. februara 1943. god.

AGITACIJA I PROPAGANDA

POLITIČKIM KOMESARIMA IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE

»Novi problemi, novi i složeniji zadaci, zahtjevaju i nove metode i oblike rada, nov polet i — prije svega — smisao za ono novo u današnjoj stvarnosti, živo i ljudsko razumevanje za potrebe i brige naroda, konkretan odnos prema ljudima i svim pitanjima našega rada i borbe. A to je upravo ono što danas nedostaje u praksi mnogih naših organizacija i aktivista« (iz članka Ive Ribara[2] »Učimo se lenjinističkom stilu u radu«, »Borba« broj 22).[3]

Političko stanje kao i politički rad, sa malim razlikama, u svim našim brigadama IV. Divizije osrednje je. No uviđa se jedna stvar a preko potrebno je da je što prije uvidimo, naime, mi moramo svakom pojedinom pitanju odnosno sektoru rada posvetiti posebnu pažnju i razviti ga do najviše mogućeg stupnja (sanitet, intendantura, politički rad, prosvjetni rad, ishrana boraca i t. d.). Tako posebno podižući svaki sektor o kojem je riječ, kada on bude na visini tek onda će se moći reći da je rad i stanje zadovoljavajuće.

Na početku pisma citirali smo druga Ivu Ribara. Njegov članak treba ozbiljno ne pročitati nego proučiti primjenjujući ga na našu stvarnost. Isto tako treba da se prouči iz »Osnova lenjinizma« članak druga Staljina »Stil u radu«. Nadovezujući

[1] Original (pisan na mašini latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/20, k. 907-A.

- Ivo Lola Ribar, narodni heroj. Poginuo je od bombe bačene iz nemačkog aviona u momentu kada se, 27. novembra 1943, spremao da s aerodroma Suhopolja (na Glamočkom polju) pođe saveznicima u Italiju kao šef vojne misije Vrhovnog štaba NOV i POJ.

' Članak je pbjavljen u ediciji: Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 93—94, Beograd, 1949.

na citat iz članka druga Ribara mi ćemo vam navesti mogućnosti i oblike rada agitacije i propagande.

Stanje agitacije i propagande po našim brigadama ne može nas ni blizo da zadovolji. Mi nemamo organizovanih agit--prop kolona. Agit-prop XII. Brigade bez sumnje je otskočio i tek za njega se može reći, da je približno agit-prop kolona, iako i on ima mnogo nedostataka. Jedno se osnovno vidi, a što se ne može opravdati, da se ovome problemu kao i nizu drugih problema ne prilazi sa dovoljno ozbiljnosti, ne shvaća sva važnost ovoga pitanja. Da bi uočili kolika je važnost agitacije i propagande mi vam napominjemo, da se potsjetite riječi po tome pitanju druga Vlade Popovića na našim dvama partijskim savjetovanjima. Po brigadama u Bosni i Hercegovini drugovi politički komesari tome su pitanju posvetili mnogo više pažnje. Pojedine agit-prop kolone po brigadama broje na stotinu članova, a razni oblici rada agitacije i propagande obuhvatili su sve i jednoga borca u intenzivan politički i prosvjetni rad. To treba da si i mi postavimo za cilj.

Uviđajući loše stanje agitacije i propagande, ovo pismo političkim sekretarima ima karakter sugestije i aktiviranja perspektive za rad. Razumije se da će sva nabačena pitanja biti produbljena čim se krene na rad. Mi vam navodimo mogućnosti za rad agitacije i propagande.

1.) Prije svega tu su *brigadne džepne novine* koje će biti odraz stanja i života u pojedinoj brigadi. Ali samo s tim ne možemo se zadovoljiti. One isto tako treba da postanu materijal koji će da odgaja borce, da ih podiže na viši politički i prosvjetni stupanj. Dobro postavljene džepne novine biti će najomiljenija i najkorisnija literatura naših boraca. Preko velikog broja dopisa koji će dolaziti u redakciju džepnih novina najbolje će se vidjeti kakovo je stanje u pojedinoj jedinici, vidjeće se živa duša svakog borca — preko tih dopisa lakše će [se] upoznati stanje u jedinicama, uvidjeti problemi, ti će nam članci biti najbolja kontrola uspjeha našeg rada. Džepnim novinama mi ćemo borce privikavati na pisanje, odgajati ih i podizati baš putem pisanja na viši stupanj. Oni neće samo primati nego će eto pokušavati i davati svoje priloge za politički i prosvjetni razvoj borbe. Zato treba najhitnijim putem istražiti mogućnosti nabavke potrebnog materijala da bi džepne novine počele što prije izlaziti. Ne smijemo stati pred zaprekama, njih moramo riješavati. Agit-prop kolona XII. Brigade ostala je bez šapirografske mase, kemijskog indiga i papira, a redakcija je imala uređen 4. broj svoga »Brigadira«. Oni su se snašli, naime otišli su do tehnike O. K. i partijska organizacija izišla im je u susret i otštampala »Brigadira«. Moslavčani, t.j. II. bataljon XVI. Brigade već odavno je mo-

gao poručiti mase iz O. K. Čazme, a ne da agit-prop XVI. Brigade za vrijeme od 3 nedelje izda svega dvoje zidne novine.

U ratnome tempu u kojemu mi moramo da živimo mi smo izgubili čitave tri nedelje, a 5 — 6 ljudi koji su zaposleni po pitanju agitacije i propagande prosto su ljenstvovali. Tako se ne smije dalje produžiti, jer ovakav rad dovodi na poziciju sabotaže.

Dobro organizovano dopisništvo za džepne novine daće nam mnogo dopisa koje ne ćemo moći uvrstiti u svoje džepne novine, iz tehničkih razloga. Mi ćemo takove dopise upućivati za naše, prvo slavonske novine, a zatim i drugu štampu. Možemo dopise izmenjivati između brigada. Time ćemo mnogo pomoći redakcijama naših novina, a i sebi ćemo mnogo koristiti. Naime, preko tih novina popularizirati će se borba naših brigada odnosno divizija i ne treba napominjati koliko će naši borci biti ponosni zbog toga i kako će to na njih da djeluje pozitivno kada se u štampi, koja kola širom Jugoslavije, bude govorilo o njihovim jedinicama.

2.) Drugi oblik jesu *zidne novine.* Zidne novine treba da budu posvećene pojedinim aktuelnim pitanjima. Dobar crtež govori često puta jasnije i preciznije od čitavih štampanih stranica. Jedna kineska narodna poslovica kaže da dobar crtež govori što i hiljadu reči. Pri tome ne smijemo zaboraviti da će dobri crteži privući pažnju i na članke te će tako oni biti sa više interesa pročitani. Međutim, izvjesne zidne novine po pojedinim selima djelovaće više nego odlično moćno sredstvo agitacije i propagande. Prvo će seljaci da čitaju i na taj način će na njih djelovati i drugo radovaće ih što naša vojska izdaje tako krasne stvari.

3.) Važan oblik kroz koji će se razvijati agitacija i propaganda jesu *usmene novine.* Usmene novine moraju prije svega biti zanimljive. Njih moramo podići na taj stupanj da kad se čuje medu borcima da su večeras usmene novine, da ih sve obuzme radost i da jedva čekaju njihov početak. Pored političkog uvodnika u usmenim novinama treba dati kratak međunarodni pregled događaja. Mi imamo malo propagandnog materijala, mislimo ne po kvaliteti nego po količini. Kako ćemo da postignemo da sve i jedan borac pročita našu »Borbu«, »Vojno-politički pregled«, »Partizan«, »Vijesnik«, »Omladinski borac« i t. d.? Baš putem usmenih novina koje ćemo često održavati. Treba da uvjek izaberemo teme i iz našeg života na usmenim novinama, sa sektora sanitarne službe, pitanja discipline, vojnička pitanja i t. d. U usmenim novinama treba da bude po neka pjesma, pripovjest, reportaža, recitacija, da na tim točkama istupaju sami borci koji su te stvari napisali. Na

usmenim novinama treba da nastupaju naši pjevački, recitativni i glazbeni horovi.

Da bi se svratila pozornost na pojedine organizacije ili pojedina važna pitanja mogu usmene novine da budu uređene po pojedinom pitanju. Tako recimo da bi naš SKOJ stekao veću popularnost on će prirediti usmene novine u kojima će glavna tema biti uloga omladine u oružanoj borbi i njen rukovodioc SKOJ. Isto tako radi svoje popularizacije mogu usmene novine prirediti drugarice borci, pa zatim bolničarske čete, pa čak i intendanti po pojedinim pitanjima.

Već iz ovoga vidi se, ako dobro postavimo usmene novine, onda će nam dati neizmjerno mnogo koristi.

4.) *Zborove i priredbe* po selima organiziraće također agit-prop kolone. One će se starati za svu tehničku organizaciju zbora, t.j. postarati se za program, govornike i t. d. Pri tome treba voditi računa da na zborovima nastupaju naši horovi. Na taj način rasteretit će se u mnogome sadanji rad političkih komesara.

5.) Da bi agitacija i propaganda bila zaista uspešna potrebno je što prije organizirati *horove.* Pri tome ne smije biti nikakvih prepreka. Mora se početi raditi, a ne stalno ponavljati kako nema ljudi koji imaju smisla za takav rad. Intenzivan rad otkriće mnogo, a u ovakovoj žabokrečini nikada neće moći iskrsnuti ni jedan pojedinac. Nije važno pri tome da li će horovi biti u prvome početku na visokoj umjetničkoj visini. Bitno je da se počne raditi, a razvoj iza toga svakako će biti uzlazan.

6.) Treba posvetiti daleko veću pažnju pitanju *analfabetskih tečajeva.* Zločin je ako u brigadama bude jedan borac nepismen. Oni koje naučimo čitati i pisati biće nam neophodno zahvalni, a određeni broj mladih i dobrih drugova imaće jedno zanimanje koje će ih veseliti.

7.) Agitacijom i propagandom mi treba da pomognemo pri rešavanju pojedinih vojnih pitanja. Konačno sva naša agitacija i propaganda unutar jedinica svodi se na osnovni cilj a to je postići vojni uspjeh. Tako recimo pitanje prebacivanja pod vatrom treba organizovano svim mogućim načinima da se protumači borcima, predavanjem komandira na usmenim novinama, člankom u džepnim novinama, crtežom u zidnim novinama i konačno pjesmom.

Mi imamo uvijek takozvane aktuelne teme. Po pojedinom aktuelnom pitanju mi treba da razvijemo kompanju koja će poput vihora da prođe do zadnjeg borca i da ga obuhvati. To se može postići svim ovim oblicima rada. Iz svega rečenoga proizlazi jedno osnovno, a to je da ovome pitanju treba pristupiti najsavjesnije.

Iz jednog centra dobro organizovanog treba razgranati široku mrežu saradnika. Tako treba organizovati agit-prop odjeljenja po bataljonima i dalje organizovati četne delegate po pitanjima agitacije i propagande.

Pred kratko vrijeme uputili smo vam nekoliko primjeraka »Borbe« broj 21. Tamo se nalazi članak »Briga za nove kadrove u vojsci«.[4] Obvezatno je, da se ovaj članak na sastancima svim štabova prouči i primjeni na našu stvarnost. Sami ćete vidjeti proučavajući ga koliko dragocjena uputstva daje nam taj članak i kako će biti neoprostivi zločin ako sugestije i upute iz tog članka ne iskoristimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Šašić

BR. 50

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. DALMATINSKE (11. HRVATSKE) BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 3. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POLITODJEL III. DALMATINSKE
N. O. U. BRIGADE
3TI - 1943

Izvještaj o radu.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Naš Politodjel stigao je u Brigadu 13-og prošlog mjeseca. Dan docnije sastali smo se sa ćelijom Štaba Brigade, te su nas drugovi upoznali s organizacionim i političkim stanjem u Brigadi. Istovremeno smo mi upoznali i njih sa zadacima Politodjela, onako kako ste to Vi pred nas postavili.

[4] **Vidi Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 77—81, Beograd, 1949.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5640 V, 2—99 (43).**

Stab [do] prije nekoliko dana nije imao političkog komesara,[2] te je zamjenik komesara[3] u stvari vršio njegovu dužnost na štetu partijskog rada. Ova Brigada je skoro formirana, dejstvuje pod specijalnim uslovima, bataljoni su daleko jedan od drugoga, te do našeg dolaska i Stab nije bio na okupu, što se odražavalo i na njihovom partijskom i vojno-političkom radu. Najveći dio brige bio je posvećen vojničkom sređivanju Brigade a partijska organizacija, u većini od vrlo mladih partijaca, gotovo bez ikakvog organizacionog iskustva, bez dovoljne pomoći zamjenika komesara, vrlo je zaostala, što ćete vidjeti iz ovoga izvještaja.

Odmah smo prišli obilasku partijske organizacije da bi se temeljno upoznali. Ovo vrijeme, od dolaska pa do danas, upotrebili smo u tome smislu, obišli veći dio organizacija, upoznali se sa stanjem, o čemu Vas izvještavamo, kao i o mjerama koje smo preduželi u sporazumu sa zamjenikom komesara.

Organizaciono stanje.

U cijeloj Brigadi, koja broji oko 640 boraca, ima 90 članova Partije i 53 kandidata; članova Skoja 203, i to:

I. Bataljon čl. Partije 31, kandidata 22, čl. Skoja 76
II. Bataljon čl. Partije 20, kandidata 14. čl. Skoja 63
III. Bataljon čl. Partije 30, kandidata 17, čl. Skoja 64

U svim bataljonima slika organizacionog stanja je uglavnom ista.

a) Bataljonski biroi nisu radili kao rukovodstvo. Rad nije bio podeljen po sektorima. Članovi biroa bili su u stvari samo delegati svojih partijskih jedinica. Osnovno je da drugovi ne znaju da rade. Oni nisu shvatili da je Partija rukovodilac i *organizator* cjelokupnoga rada i života u bataljonu, tako da se ogroman dio partijskoga posla obavlja na inicijativu i po najboljem uvjerenju pojedinih članova Partije. Ali nije samo stvar u neznanju. Na primjer u III. Batalionu. pismo »O radu Partije u vojsci« partijske jedinice su dobile 13 dana prije našega sastanka, ali ga nisu proučile. Sam sekretar drži pismo kod sebe a da ga ni sam nije pročitao. Sekretar bataljonskog biroa zna da je ovaj materijal stigao prije 3 i po mjeseca, ali nije ništa preduzeo da se partiiska organizacija sa ovim upozna . . .

Zaista se pitanie lične odgovornosti članova Partije u ovoj Brigadi oštro Dostavlja. Partijska saviest kod jednoga dijela rukovodećih drugova, usijed slabe kontrole, uspavala se, te slučaievi nepartijnosti nisu retki.

[2] Za političkog komesara je postavljen Miroslav Višič. Poginuo je 1943. na Ozrenu (istočna Bosna). Proglašen je za narodnog heroja.
[3] Zamenik političkog komesara tada je bio Ante Roje.

Partijska rukovodstva u bataljonima ne raspravljaju o tome kako se pojedini član Partije razvija, ne staraju se da našu Partiju ojačaju novim kadrovima. Ogromna većina i onako malog broja kandidata kandidovana je od prije 3—4 mjeseca a da drugovi do danas nisu bili u stanju da ih provjere, da utvrde jesu li za Partiju ili nisu. Razumljiva je stvar da je sasvim slaba briga i o onim borcima koji su bliski našoj Partiji, a kada se uzme u obzir i izvjestan oportunizam u pitanju prijema skojevaca u Partiju, onda tek postaje jasno koliko naši biroi nisu shvatili od kakove je važnosti jačanje naše Partije prilivom novoga borbenog i odanog članstva.

Rad na teoretskom podizanju rukovodioca i ostalog partijskog članstva vrlo je slab te je i to jedan razlog nerazumijevanja rada i organizacione slabosti. Teoretski sastanci ničim se ne razlikuju od radnih. Ovaj rad se također odvija slučajno prema materijalu sa kojim raspolažu, a koji nije podesan za sadašnji nivo članstva.

b) Štabovi bataljona, svi partijci, ne umeju da razlikuju sastanak štaba od partijskog sastanka. Njihove ćelije ne postavljaju nikakav plan rada. Drugovi svršavaju poslove koji se nametnu svakodnevno. Briga za sopstveno vojničko i političko izdizanje slaba je. Iako se raspolaže sa oskudnim sredstvima za vojničko izdizanje, većina drugova u štabovima ne koristi one mogućnosti kojih ima. Inicijativa u tom pogledu je slaba. Na primjer zamjenik komandanta II. Bataljona ne zna da čita kartu, ne zna da rukuje busolom. To ne bi bilo nikakovo čudo kada on pored sebe ne bi imao komandanta koji je pohađao vojni kurs, koji je sa kursa donio sređene zabilješke. a njepov zamjenik niti jedanput nije tražio da ih bar pregleda, kao što ni sam komandant sa svoje strane nije učinio ništa da bar u svoj štab prenese ono što je naučio. Sami štabovi posvećuju slabu brigu vojničkom izdizanju nižeg komandnog kadra, a nemaju ni kontrolu nad planom vojničkoga rada u svojim jedinicama, koji je postavljen od Štaba Brigade. Jedan dio starešina slabo se nalazi među borcima. Ima i slučajeva gruboga odnosa, naročito prema onima koji sada dolaze u partizane, što nikako ne bi smjelo da bude.

Mi ukazujemo na pojave koje se ne mogu općenito uzeti, ali čije postojanie predstavlia dovolian razlog da o njemu partijska organizacija najozbiljnije povede računa.

c) Broi članstva u četnim ćeliiama mali ie. Drugovi bezpotrebno odugovlače prijem kandidata u Partiju iako u većini ispunjavaju uslove da budu odmah primljeni. Rad u jedinicama nije obuhvatao sve sektore. Gotovo svi članovi Partiie dobri su, borbeni, imaiu sve uslove da se dobro razvijaju. Vriiedni su. Partijske jedinice se vrlo često sastaju. Ali je kod njih

osnovno da ne znaju da rade. Drugovi ne umeju da sagledaju sve mogućnosti rada na pojedinim sektorima. Karakteristično je da rijetko koja jedinica u svoj dnevni red unosi tačku — »zadaci«. Sa njihovih sastanaka nisu slijedili konkretni zaključci. Veliki broj sastanaka, na kojima se uglavnom čita, rastrgli su ovim drugovima perspektivu planskoga razvitka svoje partijske ćelije, tako da nas njihovi sastanci često potsjećaju na tačku »razno«. Opasnost familijarnog riješavanja, ovakovim radom, razumljiva je. Kritika i samokritika (za sada) nije sastavni, nužni dio organizacionoga rada i partijskog života naših organizacija uopšte.

Osnovni zadatak koji iz ovakovoga organizacionoga stanja proizilazi jeste: pojačati partijsku organizaciju novim kadrovima; povesti brigu o izdizanju u svakom pogledu članova Partije, svih boraca, a u prvome redu onih koji su našoj Partiji svojim životom, borbenošću i radom u bataljonima, najbliži, podići ličnu odgovornost na potrebnu visinu, likvidirati sa ravnodušnim odnosom prema svome sopstvenome vojno-političkom izdizanju itd. Na ovo smo drugovima prilikom dosadašnjeg obilaska u svakom konkretnom slučaju i uopšte ukazali. Biti će potrebno svemu ovome posvećivati neprestanu brigu, jer svi uslovi da partijska organizacija u našoj Brigadi očvrsne i dobro radi zaista postoje. U našoj Brigadi ima mnogo radnika, siromašnih ribara i seljaka koji su bliski našoj Partiji.

Vojni rad.

Stab Brigade izdao je štabovima bataljona plan vojne obuke. Partijska organizacija u vezi sa tim radom nije shvatila svoj zadatak. Briga za sprovođenje plana, diskusija o načinu kako da se on najbolje sprovede, da se za njegovo sprovođenje zainteresuju svi borci, sasvim je slaba. Ovaj rad sprovodi se na inicijativu komandira bez kontrole i neposrednoga učestvovanja Partije u tome radu. Štabovi bataljona sa svoje strane shvatili su stvar ovako: »Komandirima smo dali plan, oni sigurno po njemu rade i to je dovoljno.« To, razume se, nije dovoljno. To je osnov na kojemu su oni trebali da postave čitav taj rad i da ga neprestano guraju naprijed i kontrolišu. Tačno je da je Stab Brigade u tome pogledu morao posvetiti najveću pažnju i pružiti potrebnu vojno-teoretsku pomoć nižem starešinskom kadru koji vojnički nije na potrebnoj visini; a partijska organizacija sa svoje strane trebala je da onemogući kaplarsko sprovođenje toga rada i da u njega unese svu živost i širinu koju on ima, jer bi se na taj način razvile još veća inicijativa kod vojnih rukovodioca i pojačala želja kod svih boraca da steknu potrebnu vojničku vještinu.

Mi smo u tome smislu govorili i Stabu Brigade i štabovima bataljona kao i partijskoj čitavoj organizaciji.

Politički rad.

Otsustvo političkog komesara, sve do prije neki dan, i politička slabost Partije uticali su da se politički rad nije razvijao kako treba. Ni u tome pogledu drugovi komesari nisu postavljali nikakav plan niti su sa potrebnom vještinom umeli da izaberu iz postojećeg političkog materijala onaj sadržaj koji bi planski podizao političku svijest boraca Političke konferencije četa nisu žive. Partijska organizacija nije se tim pitanjem bavila nego je taj rad bio potpuno prepušten političkim komesarima. >Borba« se ne prorađuje na partijskim sastancima nego se široko čita na konferencijama i među borcima. Jasno je iz ovoga da linija naše Partije ne može kako treba biti sprovođena ako partijska organizacija nije sebi postavila zadatak da njome ovlada. Prilikom jedne borbe sa četnicima oko Knina jedan borac, na izazivanja četnika, psovao je mater kralju Petru. Ovaj se slučaj ne može uzeti uopšte, ali je znak da je naš politički rad u Brigadi zaostao.

Komesarska linija nije postojala. Vodni delegati ne osjećaju se u svojim vodovima.

Naše uočavanje ovih slabosti a i dolazak političkog komesara Brigade pomoći će da pristupimo poboljšanju političkoga rada, a izlazak novoga »Proletera«[4] dobro nam je došao da u partijskoj organizaciji povedemo borbu za ovladavanje partijskom linijom.

Kulturno-prosvjetni rad.

Tek u povoju. Bio je potpuno prebačen na Skoj. Dalmatinci lijepo pjevaju. Svaka četa je hor za sebe. Ima nepismenih koje drugovi uče pisati. Ovaj sektor rada trebati će tek razviti, dati mu punu sadržinu i preko raznih sekcija, kroz pojedine odbore, uvući u organizovan rad većinu boraca. Partijskoj organizaciji i Skoju nastojimo pokazati sve oblike i mogućnosti rada na ovome sektoru koristeći iskustva iz naših brigada kao i ono što je već u tome smislu štampano.

Rad na terenu.

Prosto je teško konstatovati, ali je istinito da se prisustvo naših boraca na ovome terenu konkretno ne osjeća. O ovome sektoru nemamo šta više da kažemo nego da ćemo nastojati da to više tako ne bude.

S.K.O.J.

Radom Skoja u Brigadi nije obuhvaćeno gotovo 40% omladinaca. Skoj je slab. Bataljonski komiteti sasvim su neupu-

[4] **Odnosi se na »Proleter« br. 14.**

ćeni. Inače aktivi se sastaju, čitaju ali bez ikakvog plana i smišljenoga sadržaja. Postojala je opasnost, kada se rad ne bi preorijentisao, da Skoj postane strasilo za omladince. Umjesto da kao rezultat političkoga i vojničkoga izdizanja Skoja, kao pitanje svijesti i odanosti današnjoj borbi, proizađe hrabrost omladinaca, mnogo se više govori o tome kako skojevac treba da bude bombaš, da izvršava najteže zadatke itd.

Potrebno je da se u Skoju u našoj Brigadi počne iz početka. Da se učvrste bataljonski komiteti, da se i njima i aktivima objasni organizaciono pitanje i zadaci na osnovu cirkulara C.K. Skoja i da se rad Skojeve organizacije, pomagan od Partije i našega Politodjela, razvija kako treba. Drugarica Zaga'" za ovih 15 dana obišla je Skoj u II. Bataljonu. Udaljenost II. Bataljona, u kome se je duže zadržala, i akcije koje su nastale njenim povratkom omele su je da obiđe druga dva bataljona.

Teoretski rad.

Teoretski nivo članstva je nizak. Drugovi su čitali »Seljačko pitanje«, »Seoskoj sirotinji« i »O kadrovima«. Vidi se da nisu umeli da izaberu ono odakle treba da počnu. Stabske ćelije gotovo da nisu ni to radile. Osnovno što treba sada savladati je linija naše Partije, i osnovna znanja o Partiji.

Rad u politodjelu.

Uviđajući sve nedostatke i slabosti partijske organizacije u našoj Brigadi, na našem sastanku od 21-1- o. g. odlučili smo u sporazumu sa zamjenikom komesara:

1. — Organizovati takmičenje povodom proslave 25-te godišnjice Crvene armije. U tome smislu napisali smo jedno pismo partijskim organizacijama u kome smo iznijeli značaj proslave, šta treba takmičenje da obuhvati i koje koristi partijska organizacija može iz njega izvući ako ga pravilno organizuje. To pismo prorađivali smo na sastancima bat. biroa i ćelija. To pismo dostavljamo i Vama da biste vidjeli kako smo mi to zamislili.

2. — U cilju pravilnog postavljanja organizacionoga pitanja i unošenja potrebne jasnoće po svim oblicima našega partijskoga rada, mislimo da treba organizovati bataljonska partijska savetovanja, čemu ćemo pristupiti čim nam situacija dozvoli.

3. — U cilju osposobljavanja rukovodećeg partijskog kadra odlučili smo pokrenuti kratki kurs za partijce koji bi trajao od 6—10 dana najviše. Predvideli smo slijedeće 4 teme: Komunistička partija i organizaciono pitanje, Drugi imperija-

[5] **Zaga Stoilović**

listički rat i njegovo pretvaranje u oslobodilački, Linija K.P.J. u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi i o SSSR-u. Materijal za kurs smo pripravili i kurs je trebao da počne, u čemu nas je omela posljednja akcija i ulazak četnika u Vrliku. Kurs i partijska savetovanja, pored neprestanog obilaska part. organizacija, ostaje glavni zadatak u ovome mjesecu. Projekt tema i način obrade na kursu poslati ćemo Vam. U tome pogledu smo se poslužili iskustvima i materijalom sa kurseva u Krajini.

4. — U cilju razvijanja kulturno-prosvjetnoga rada, pored konkretne pomoći, napisali smo također o tome jedno pismo koje se proučava na sastancima i po kome se rad organizuje. To pismo Vam također dostavljamo.

5. — Da bi dali poleta opšte političkom podizanju boraca naše Brigade i da bi razvili interesovanje po svim pitanjima borbe i života u našoj Brigadi odlučili smo pokrenuti brigadni list, o čemu smo i mi lično a i preko specijalnoga dopisa obavjestili Partiju i borce naše Brigade. Taj dopis Vam također dostavljamo.

6. — Za teoretsko podizanje Partije sporazumeli smo se sa zamjenikom politkoma da se za naredni period dobro prouči novi broj »Proletera«, a ćelija Štaba Brigade da pored toga počne izučavanje Istorije SKP (b) služeći se usporedo »Osnovama lenjinizma«.

7. — U cilju razvijanja komesarske linije i radi podizanja opšteg političkog nivoa kod svih boraca pristupili smo sređivanju najvažnijeg političkog materijala iz naše dnevne i partijske štampe da bismo drugovima ukazali na ono što je najvažnije, kako bi se taj rad razvijao planski.

8. — Da bi se vodila neprestana briga i dobro upoznao partijski kadar te da bi se ispravile slabosti u tome pogledu koje su do sada vladale ovom organizacijom, odlučili smo da Vam zatražimo formulare za kadrove koje je izdala Komisija za kadrove CK KPJ, kao i da nam pošaljete potrebna uputstva za kadrovike i popunjavanje ovih formulara.

* * *

Organizovali smo proslavu godišnjice smrti Lenjina. Luksemburgove i Libknehta kako vidite i iz pisma o takmičenju.

U posljednjoj akciji,[6] kojom je komandovao zamjenik komandanta IV. Crnogorske brigade drug Vako Đurović,[7] uslijed toga što se je jedan bataljon Crnogorske brigade, kao i izvid-

[6] Reč je o napadu na Golubić (vidi tom V. knj. 11, dok. br. 75).

[7] Vasilije Đurović Vako, narodni heroj, poginuo je juna 1943. na Zelengori kao komandant 4. proleterske (crnogorske) NOU brigade.

nica, povukao, a da nije obavjestio druga Durovića, bio je poslan naš III. Bataljon da uhvati vezu sa crnogorskim bataljonom, ali je na vrlo nepovoljnim položajima upao u obruč četnika te je imao 22 mrtva i 17 ranjenih. Od toga poginula su 2 zamjenika komesara četa, 1 politički komesar čete i zamjenik komesara bataljona. Time je partijska organizacija u ovome bataljonu mnogo oslabljena, jer smo samo nekoliko dana prije toga vršili izmjene u partijskom rukovodstvu i na rukovodeća mjesta doveli najbolje drugove u tome bataljonu. Moral boraca zbog ovih gubitaka popustio je, te ovome bataljonu sada moramo posvetiti najviše vremena i brige.

Naš I. Bataljon imao je 11 mrtvih i 7 ranjenih, od toga jedan član Partije poginuo a jedan teško ranjen.

Kako je došlo do ovih gubitaka detaljno je od strane Štaba Brigade izvešten Stab IV. Operativne zone. Osnovno je ono što smo gore rekli kao i to da su četnici preduzeli ofanzivu sa jakim snagama u pravcu Vrlike istovremeno sa našom akcijom. Obavještenja obavještajne službe o neprijateljskoj ofanzivi bila su malo potcenjena te je pravac prema Vrlici bio potpuno otvoren. Tako je neprijatelj ušao u Vrliku ali zauzećem Strmice hitno ju je napustio i prebacio svoje snage tamo.

Ova Brigada trebala bi da operlše u Srednjoj Dalmaciji i da čuva oslobođeni teritorij koji je vrlo veliki. Međutim, ona ovaj zadatak ne može vršiti, jer su sve njene snage zauzete na sektoru Knin — Vrlika, osim dve čete II. Bataljona koje se nalaze u Muću prema Klisu. Čitav oslobođeni teritorij između Knina — Sinja — Drniša — Primorja[8] ostavljen je sa te dve čete i u slučaju bilo kakove, makar i slabo pripremljene neprijateljske ofanzive ovaj se teritorij ne bi mogao uopšte održati. Neposredno pred akciju na Golubić, Strmicu i Plavno neprijatelj je počeo da vrši koncentraciju jačih snaga u Sinju i Klisu, ali uslijed naše akcije na četnička uporišta, dobivši dojam da se tu radi o napadu na Knin, neprijatelj je sve svoje snage prebacio vozom u Knin. To je spasilo slobcdnu teritoriju Srednje Dalmacije. Četnici svojim ispadom u Vrliku popalili su u selu Maovicama 150 kuća i poklali 28 osoba, dok se za veliki broj još i ne zna. U Vrlici su zapalili dve kuće i 12 osoba zaklali, a u Kijevu zapalili 5 kuća, zaklali 7 osoba, među kojima dvije žene. Dvije djevojke su silovane. U Vrlici je silovana jedna djevojka, u Kijevu su svukli nekoliko djevojaJta gole ali su ove uspjele izbeći silovanju. To su uglavnom kuće i rodbina domobrana i ustaša koji se nalaze u Sinju. Kada su oni čuli za pokolj koji četnici vrše, tražili su da idu da brane svoje kuće, ali su ih Talijani stavili pod mitraljeze i čuvali. Na to su domobrani i ustaše vikali: »Dole Pavelić«, »Dole NDH«. To je također omelo

[8] **Reč je o Hrvatskom primorju.**

neprijateljsku ofanzivu na oslobođeni teritorij Srednje Dalmacije. Mi smo tražili da Okružni komitet za Srednju Dalmaciju napiše povodom toga jedan letak koji bi se rasturio u prvom redu u Sinju. Oni su odbili, jer su dobili direktivu da ne smiju pisati letke. Mi to smatramo nepravilnim. Mislimo da oni ne mogu pisati proglase, u letcima se baviti opšte političkim pitanjima koja zahtijevaju složena razmatranja, ali jedan letak koji bi bio konkretna reakcija na jedan konkretan događaj upravo je nužda, jer mi nismo imali druge mogućnosti da im objasnimo svu glupost položaja u koji ih je stavio okupator, da, dok četnici kolju i pale, oni sjede pod talijanskim mitraljezima a da bi sutra oni palili srpska sela dok bi četnici u Kninu srkali talijansku supu. Mislimo da je letak mogao produbiti suprotnosti između Talijana, ustaša i domobrana i da bi preko letka mogli objasniti da oni neće biti u stanju braniti svoje kuće dokle god se nalaze u službi okupatora i Pavelića i da je jedini put naših naroda — put u narodno-oslobodilačku vojsku. Mi smo u tome smislu napisali jedan letak u ime Štaba Brigade.

Oslobođena teritorija nalazi se već 5 mjeseci pod našim direktnim političkim uticajem. Iz Srednje Dalmacije neprestano pristižu novi borci i pristizaće i dalje. Narod se osjeća osamljen i napušten od naše vojske. Ova teritorija za dalji razvitak NO ustanka u Dalmaciji značajna je. Mi shvatamo da nemamo još dovoljno snaga da je najuspješnije branimo. Znamo da njeno održanje u ovoj situaciji zavisi od opšteg vojnoga položaja. Ali bi predložili da, u koliko je to, obzirom na opštu situaciju, moguće, ova Brigada zaista se prebaci na teren Srednje Dalmacije, gdje bi mogla vršiti neobično mnogo akcija na pruzi Sinj -— Split, Split — Drniš — Knin, Split — Sib&nik kao i na cestama koje ovuda vode. Usporedo sa tim ona bi mogla vršiti daljnu još uspješniju mobilizaciju. Vi ćete najbolje znati koliko to situacija dozvoljava, samo bi zaista bilo potrebno prisustvo iedne brigade u srcu Srednje Dalmacije.

Izvjesni borci naše Brigade prodaju svoje košulje i kapute za hranu seljacima. Novac nije kolektiviziran. Ovo proizilazi iz opšteg stanja političke svijesti naših boraca i slabog rada naše partijske organizacije. Mi mislimo da preko Partije na četnim konferencijama ovo pitanje postavimo i riješimo na način kako je to riješeno u našim starijim brigadama, jer se ne može dozvoliti da zbog ovakovih stvari izbijaju sukobi i da se stvara trgovački odnos sa narodom.

Pored svih slabosti, aljkavosti, slabog teoretskog i političkog nivoa i mladosti partijske organizacije, sam socijalni sa-

stav boraca Brigade i partijskog članstva dokazuje da mi našu Partiju u ovoj Brigadi možemo podići, učvrstiti i razviti njen rad. Tim prije što je Štab Brigade vojnički dorastao, samo i njega treba pričvrstiti za Partiju i pojačati rad na vojničkom uzdizanju ostalog komandnog kadra i boraca.

Naš slijedeći izvještaj poslati ćemo l-III- o. g.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3. februara 1943.

Za Politodjel:
Vidić[9]

BR. 51

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 5. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

POLIT. ODJEL
I UDARNE BRIGADE

Izvještaj broj 4 Polit, odjela
I Udarne brigade

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU
[KP] JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Rad partije:

Od posljednjeg našeg izvještaja rad Partije nije se izmjenio. **U** ovom vremenu nastupila je neprijateljska ofanziva-' koja traje 18 dana. Partija se u novostvorenoj situaciji nije snašla. Sastanci se slabo održavaju....

Bataljonski biroi za vrijeme ove ofanzive još su se manje pokazali rukovodiocima nego ranije. Drugovi su se pokazali nedoraslim i neiskusnim. Što se tiče borbenosti partijaca, njoj se nema što prigovoriti osim to da su onu parolu »Komunisti prvi u borbu, posljednji iz nje« shvatili bukvalno i štetno po

*** Dobrivoje Vidić**

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu 1RPJ, reg. br. 5637/V, 2—96 (43), stara reg.stratura.

[2] Misli se na tzv. četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

Partiju. Tako su u jednom bataljonu za dva dana manjih bojeva poginuli zamjenici polit, komesara bataljona i čete. Redovna je pojava da u borbama strada naš rukovodeći kadar.

Ofanziva otkriva Partiji i nove ljude koji će ući u Partiju. Od prošlog izvještaja do danas u tom pogledu postigli su se znatni rezultati.

U Brigadi postoji opšta pojava da štabovi bataljona pa i sam Stab Brigade smatraju zamjenike polit, komesara u ovakovoj situaciji suvišnim i pretvaraju ih isključivo u svoje pomoćnike, zbog čega u mnogom trpi partijski rad.

Mi smo obišli čitavu partijsku organizaciju u Brigadi i postavili rad po sektorima, donekle upoznali članstvo sa part. organizacijom. Od početka ofanzive uslovi partijskog rada znatno su otežali. Ljudi su stalno na položaju i uspjeli smo samo toliko da održimo u tri bataljona konferencije partijaca po najaktuelnijim pitanjima ofanzive i načina partijskog rada za to vrijeme.

Politički rad u vojsci za ovo vrijeme u glavnom kretao se u granicama upoznavanja vojske sa momentalnom situacijom i mora se priznati da ni u tom pogledu polit, komesari nijesu zadovoljili, još jednako borcima nije dovoljno rastumačena današnja situacija i dovoljno se ne pripremaju na sve teškoće na koje ćemo nailaziti u toku ofanzive.

Kulturni rad za vrijeme ofanzive nije sprovođen. Dnevne borbe, noćni marševi i akcije, te nespavanje onemogućavali su djelatnost u tom pravcu.

Vojnička situacija: Borbenost ljudstva je dobra, ali sastav vojnog rukovodstva ne zadovoljava. Neinicijativnost, nesamostalnost a pomalo i neodgovornost karakteriše naš vojni i komandni kadar. S druge strane stalno održavanje položaja, neredovna i otežana ishrana sa vrlo malo odmora iscrpljuje ljude i već se postavlja pitanje dolaska druge jedinice kao pomoći našem sektoru (Bruvno — Donji Lapac). Bilo je nekoliko slučajeva dezertiranja i namjernog ranjavanja.

Vojnička situacija na ovom sektoru nije loša, neprijatelj ide sporo i oprezno. Sa malim pojačanjem snaga neprijatelju bi se mogli zadati teški udarci. Ofanziva je omela proslavu smrti Lenjina i dan Matije Gubca. Mi smo spremili za proslavu Lenjina tri referata, ali ni do danas nijesmo uspjeli da izvedemo bar i skromnu proslavu, što ćemo učiniti prvog povoljnog dana na frontu.

Prisustvovali smo proslavi Lenjina u opštini Mazin i uzeli učešća ispred naše vojske.

Stanje SKOJ-evske organizacije: Kako je neprijatelj u svojoj ofanzivi napao teritorij na kojem se nalazila naša Brigada, to usijed toga SKOJ nije uspio da stvoreni plan za rad,

sprovede u život. SKOJ se u ovim danima najviše pozabavio pitanjem vojne obuke, dok ostali sektori rada su popustili. Za vrijeme borbi brigadno rukovodstvo nije zadovoljilo, t. j. ne zna da se snađe pa da iskoristi svaki slobodan čas za rad. Za vrijeme ovih borbi SKOJ-evci su se pokazali kao dobri i disciplinovani borci. Naročito se ističu drugarice koje u tom pogledu služe za primjer.

Broj mrtvih i ranjenih SKOJ-evaca je prilično velik, zbog toga se pred organizaciju ozbiljno postavlja pitanje omasovljenja, u kom pogledu se donekle i uspjelo.

SKOJ-evska organizacija je dosta popularna i njihov broj je svaki dan sve veći.

Obišli smo sva bataljonska rukovodstva, brigadno kao i neke od četnih aktiva. Na ovim sastancima prorađivana su uputstva za rad SKOJ-a i odluke sa savjetovanja.

Rad sa pozadinom: Veza fronta i pozadine radi bez prekida, danas bolje nego juče. Pozadina za nas daje sve što može ali pozadinske organizacije ne umiju da iskoriste i srede te ogromne snage koje leže u našoj pozadini.

Mi smo održali dva sastanka sa kotarskim komitetima za Gračac i Donji Lapac. Sa njima smo rešavali pitanja u vezi sa ofanzivom, pitanja političkog rad sa narodom, tumačenje narodu današnje situacije i još čvršće povezivanje sa narodnim masama. Partijske organizacije nijesu dovoljno shvatile današnju situaciju. Ni u jednom od ovih srezova narod nije dovoljno upoznat sa događajima koji se odigravaju u njegovoj blizini. Drugovi iz oba komiteta, naročito gračačkog, po pitanju mobilizacije novih boraca iz pozadine, također nisu shvatili ozbiljno. Komitet za Gračac je dozvolio da nekoliko privatnih i vojnih magacina ostane na milost i nemilost okupatoru. Dok su pitanju evakuacije naroda prilazili olako i bez perspektiva, dotle su pitanje evakuacije namirnica sveli na najmanju mjeru. Mi smo im pomogli u poslednjem trenutku da shvate važnost tog pitanja i pristupe iznošenju namirnica iz magacina. Ovim komitetima se slabo ukazuje pomoć od viših partijskih foruma (naročito po navedenim pitanjima) pa se osjećaju prilično usamljeni i bespomoćni. Održali smo sastanke sa N. O. O. za Gračac i Donji Lapac i pomogli im u rešavanju dnevnih pitanja, ishrane, evakuacije i drugo. Odbori u ovoj situaciji rade sporo, dok je njihova vjera u pobjedu velika i spremnost za žrtve sve veća.

Obišli smo seoski N. O. Odbor u selu Klapavicama[3] kao i partijsku jedinicu. Odboru se nije ukazivala pomoć od strane viših odbora. U tom selu smo održali i jednu političku konfe-

[5] **Na karti: Klapavica (selo severno od Gračaca).**

renciju sa narodom po pitanju evakuacije ljudstva i hrane kao i objašnjavanja situacije u kojoj se nalazimo. Raspoloženje naroda, iako u ovakoj teškoj situaciji, za narodno-oslobodilačku borbu je jako dobro. Oni ne prezaju ni pred najvećim žrtvama samo da se udovolji potrebama naše vojske.

Na kraju, zbog sve većih potreba našoj vojsci, problem ishrane uskoro će postati najglavnije pitanje za narod oba kotara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5 februara 1943 g.

Komunistički pozdrav:
Polit, odjel I Ud. brigade
VI DIVIZIJE HRVATSKE
Migo[4]

BR. 52

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Izvještaj političkog komesara
XVII. Brigade.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

1.) Politička situacija:

U prvi plan rada postavili smo pred naše partijce popularizaciju Antifašističkog vijeća, izbora za narodnu vlast i formiranja divizije. Ta kampanja vođena je cijeli mjesec januar. Vođena je preko političkih komesara i part. [ijskih] jedinica.

[4] Dimitrije Vrbica, rukovodilac politodela.

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-l/451^54.

Redakcija smatra da je dokument prepis originala, iako to na njemu nije označeno, i da je original pisao Franjo Knebl, zamenik političkog komesara, a ne politički komesar, kao što u zaglavlju ovog dokumenta piše. Na to upućuje sadršina dokumenta, iz koje se takođe vidi i to da je original pisan početkom februara 1943.

Rezultati te kampanje su sledeći: važnost i značaj AVNOJ-a shvatila je velika većina boraca, t.j. svi oni koji nisu došli zadnjih nekoliko dana u Brigadu. Popularizacija A.V.N.O.J-a naročito je pripravljala akcije koje je naša divizija izvodila na glavnoj pruzi Beograd — Zagreb. Partizani su pokazali veliku ljubav prema A.V.N.O.J.-u jer su bili spremni da dadu živote za njega. U četama mogli su se naprimjer čuti ovakovi razgovori: »Pa zašto mi navaljujemo na tu prugu kada bi na drugom mjestu mogli uništiti više bandi i osvojiti više oružja.« Odmah se našao jedan svjesniji koji je odgovorio: »Ne smijemo dopustiti da se ovom prugom vozi banda koja se sprema na naš oslobođeni teritorij.« Drugom prilikom jedan omladinac trgajući prugu izjavio je: »Ej, Ante Paveliću, sada te tučem po žili kucavici. Neće se banda ovom prugom voziti prema Bihaću!« Kada su nas bombardovali avioni, jedan partizan izjavio je: »Alaj smo im zadali jada. Ovi avioni bombardovali bi ove dane Bihać, a ovako su se morali zadržati kod nas.« Po pitanju popularizacije za izbore NOO nismo toliko uspjeli. Sami partijci izgleda da nisu u dovoljnoj mjeri shvatili važnost izbora. Isto tako jedan dio naših boraca je sa neoslobođene teritorije, tako da ovi neće glasati. Interes za izbore najviše su pokazali borci koji su iz sela okolice Voćina (Kometnik, Sekulinci).

Važnost formiranja divizije shvatio je velik dio boraca. Ne osjeća se više kod njih toliko želje da se bore kod svojih kuća, jer uviđaju da u sastavu divizije mogu da izvršavaju veće i teže zadatke. Osim toga borci se osjećaju sigurniji. Karakteristična je izjava jednog borca koji kaže da je prije kada je čuo gdje se opali metak, odmah bio uznemiren i morao gledati gdje je to. Danas ga to ne uznemirava jer znade da je okružen mnogim bataljonima od kojih svaki vrši svoju dužnost.

Kod partizana postoji veliki interes za ofenzivu koju vrši Crvena armija. U novoosnovanoj bolničkoj četi formirana je pripremna jedinica, s time da se ona nakon provjeravanja članova pretvori u partijsku jedinicu.

2.) Organizaciono pitanje:

Brojno stanje partijaca, kandidata i SKOJ-evaca u našim jcdinicama je sledeće:

I. bataljon	26 partijaca,	18 kandidata,	58 SKOJ-evaca
II. bataljon	36 partijaca,	24 kandidata,	56 SKOJ-evaca
III. bataljon	14 partijaca,	7 kandidata,	30 SKOJ-evaca
Bolnička četa	1 partijaca,	3 kandidata,	— SKOJ-evaca
Stab Brigade	6 partijaca,	1 kandidata,	— SKOJ-evaca
Ukupno:	83 partijaca,	53 kandidata,	154 SKOJ-evaca

Ti partijci organizirani su u 14 partijskih jedinica (ćelija). Tako da je od 630 boraca obuhvaćeno 290, t.j. 43%.

Kako vidimo, najviše se sektaši u I. bataljonu. Kako su dali 3 partijca u ostale bataljone vidimo da se brojno stanje od prošlog izvještaja[2] gotovo nije promjenilo. Na sastanku bataljonskog biroa oštro je kritikovan takav njihov stav i vjerujem da će ta kritika imati rezultata. II. bataljon shvatio je to pitanje ozbiljnije te se brojno stanje od prošlog izvještaja od 13. I. o. g. povećalo za 14. U III. bataljonu nisu pri njegovom dolasku u sastav Brigade postojale ćetne ćelije. Sada su iste formirane. Da bi se rad partije u tome bataljonu pokrenuo postavljen je za zamjenika polit, komesara drug Aleksa Bogdanović, najsposobniji sekretar bataljonskog biroa u našoj brigadi.

Uzevši brigadu kao cjelinu porast brojnog stanja partijaca u poređenju sa brojnim stanjem partizana ne odgovara. Taj sektaški stav po primanju u partiju naslijedili su partijci iz jedinica u kojima su se prije nalazili, a u kojima su pojedini drugovi vrlo teško primani u partiju, tako da se oni boje da bi priliv mnogih partijaca razvodnio partiju.

Sekretari bataljonskih biroa pozvani su zbog toga stava na odgovornost, te sam uveren da će se stanje popraviti.

Sastanci partijskih jedinica održavaju se po uputstvima 0 radu partije u vojsci, što ih je izdao C.K.[3] Iako se ne može tvrditi da part. organizacije u našim brigadama[4] rade ratnim tempom, ipak se opaža da je rad daleko življi nego prije. Događa se da se partijski sastanci održavaju po noći nakon teških napora preko dana. Partijci dakle pomalo shvaćaju da moraju zadovoljiti svojim dužnostima i da se moraju prilagoditi uslovima koji su nam dani.

Jednu od smetnji za razvitak part. rada u našim jedinicama prouzrokuje činjenica da se svaki sposobniji part. rukovodioc (sekretar četne ćelije) postavlja za polit, komesara. Na sastanku divizijskog komiteta donjeli smo zaključak da je to pogrešno. Partija treba da odgaja političke rukovodioce za našu vojsku, ali isto tako treba da odgaja part. rukovodioce. Nastojaćemo da se u buduće komesari četa regrutuju iz redova političkih delegata vodova, a ne iz redova sekretara četnih ćelija. Komunistička partija uživa u redovima partizana velik ugled 1 ljubav. Pojedini partijci ne uživaju takav ugled. To je zbog toga što je partijski nivo naših partija[ca] na dosta niskom stepenu. Podižući njihovu teoretsku naobrazbu i njihovu partijnost povećat će se i njihov ugled kod partizana.

[2] Taj izveštaj je pisao Franjo Knebl, zamenik političkog komesara 17. NO brigade (vidi dok. br. 24).

[3] Vidi objašnjenje br. 7 uz dok. br. 36.

[4] Omaška. Treba: bataljonima.

Kadrovci su izabrani u I. i II. bataljonu. Prilažem ispunjene formulare za članove part. jedinica I. bataljona. Oni su za početak dosta suvoparni, ali nastojaćemo da se njihov kvalitet poboljša.

3.) Političko-prosvjetni rad:

Svakodnevnim radom polit, komesara partizani su dobili osnovno znanje o ciljevima narodno-oslobodilačke borbe i njenim saveznicima kao i o njenim neprijateljima. Još partizani nemaju potpuno jasne pojmove o odnosu izdajničke izbjegličke vlade u Londonu i Engleske kao o našem savezniku. Kada se spomene naše bratstvo sa Sovjetskim Savezom onda dolazi do izražaja koji partizani prema njemu osjećaju, a kada se spomene Engleska kao naš saveznik onda se na to gleda pomalo sa skepsom. U zadnje vrijeme osjeća se da pomalo i partijci pomažu komesare i vodne delegate u prosvjetnom radu.

Moramo konstatovati da smo do sada vrlo malo radili po pitanju Agit-propa. U prvom redu dugo nismo pristupili osnivanju Agit-prop, grupe zbog pomanjkanja kadrova. Prije 14 dana osnovan je Agit-prop od 3 člana. Do sada su izdana dva broja zidnih novina, koje su bile vrlo dobro primljene u redovima boraca. U II. bataljonu održana su dva broja usmenih novina. Iste nisu bile na visini, jer su bile ornalo raznolike. Bio je pripremljen prvi broj usmenih novina, no prilikom zadnjeg prebacivanja pao je sav materijal našeg Agit-propa, tako da sada moramo početi iz nova. Pristupilo se osnivanju analfabetskih tečajeva, i to na taj način da se zadužilo pojedine i pismenije borce da uče nepismene. Do sada je obuhvaćeno na taj način oko 20 nepismenih.

4.) Rad po vojnim pitanjima:

Borbenost naših drugova je na visokom stupnju. To su pokazali u svim dosadašnjim našim akcijama. Bilo je nebrojeno slučajeva individualnog i masovnog junaštva. U akciji na glavnu prugu naši su partizani kidali prugu pod kišom. Jurišali su na oklopni voz. Dogodilo se nekoliko puta da su neprijatelja dočekali na noževe. Prilikom akcije na Pakrac[5] naš II. bataljon izvršio je zadatak koji je bio predviđen za cio bataljon sa svega 80 boraca iako je toga dana bio iznenađen od neprijatelja koji mu je uspio razjediniti snage tako da je četa i po toga bataljona bilo odvojeno od svoje glavnine i štaba bataljona. Povodom iste akcije naš I. bataljon imao je toga dana[6] dva puta sukob s ne-

[5] Borbu za Pakrac (gde su se nalazili delovi domobranske 1. gorske divizije) vodile su jedinice 4. slavonske NO divizije od 1. do 3. februara 1943, ali nisu uspele savladati neprijatelja. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 119 i 120; knj. 12, dok. br. 1, 6, 10 i 11).

[4] Odnosi se na 1. februar 1943.

prijateljem, te su drugovi iako iscrpljeni i gladni posle puta od 30 km. išli na izvršenje zadatka. Slučajevi panikerstva nisu se do sada pojavljivali osim kod štaba III. bataljona, kojega smo zbog toga smijenili.

U pogledu discipline nije stajao[7] tako povoljno. Ta nedisciplina ne dolazi do izražaja prilikom izvršavanja pojedinih zadataka koje pred borce i rukovodioce postavlja viša komanda (samo u jednom slučaju jedan vodnik se ustručavao da izvrši postavljeni mu zadatak, no on je odmah smijenjen i protiv njega se vodi istraga). Više dolazi do izražaja pomanjkanje takozvane formalne discipline. Partizani još ne shvaćaju da smo prešli na viši stupanj borbe pa u našoj vojsci ne može da bude onog demokratizma. kao što je to bilo u prvim partizanskim jedinicama. Komandir i više komandno osoblje do komandira[8] uživa donekle autoritet, dok ga vodnici i desetari nemaju, osobito u I. i II.[9] bataljonu. U II. bataljonu i niže komandno osoblje uživa potreban autoritet.

Partijska organizacija poduzela je mjere da se to stanje popravi. Povedena je kamcanja da se stvori potreban autoritet vodnicima i desetarima. Osim toga drug Semjan — sovj. oficir koji se nalazi u našemu štabu — drži predavanja partizanima o disciplini u Crvenoj armiji. Isto tako napisao je članak za naše džepne novine »O disciplini u Crvenoj armiji«.

Do sada je part. organizacija malo poradila na tome, da se podigne vojnička teoretska naobrazba naših boraca. Tek u zadnje vrijeme bačena je parola da svaki partijac i SKOJ-evac mora da nauči rukovati puškomitraljezom i minobacačem, kako bi se na taj način ujedno pojačala želja kod boraca da osvoje to oružje.

5.) Rad po omladini:

Brojčano stanje je slijedeće: I. bataljon 53, II. bataljon 66 a III. bataljon 30. Kako vidimo, kao što se u I. bataljonu sektašilo po primanju u partiju, tako se postupilo i sa SKOJ-em, tako da se od zadnjeg izvještaja brojno stanje nije uvećalo. U III. bataljonu formirana je SKOJ-evska organizacija. Ako se uzme u obzir da broj omladinaca u našoj brigadi iznosi oko 400, onda je broj SKOJ-evaca premalen. U zadnje vrijeme prilivom ženske omladine u naše redove primljeno je 10 omladinki u SKOJ.

Rad je podijeljen po sektorima, ali pojedini skojevci ne osjećaju punu odgovornost za rad. Pomanjkanje sposobne agitprop grupe koja bi pokrenula široke omladinske mase te orga-

[7] **Verovatno treba: stanje.**
[8] **Omaška. Treba: komandanta.**
• **Trebalo bi da piše: III.**

nizovala kulturno-prosvjetni rad medu omladinom — naša skojevska organizacija još uvjek ne uživa potreban autoritet medu omladinom. Iako je u svakoj partijskoj ćeliji po jedan drug odgovoran po radu za SKOJ, ipak partijska organizacija ne pruža potrebnu pomoć SKOJ-u jer partijci nemaju potrebno razumjevanje za rad SKOJ-a.

Da bi se to stanje popravilo odlučili smo sledeće:

U prvom redu pojačat ćemo agitprop grupu sa nekoliko sposobnih partijaca, s time da težište ovoga rada prebace na omladinu. Partijskim ćelijama dali smo u zadatak da se bolje upoznaju sa radom SKOJ-a, kako bi mu mogli dati potrebnu pomoć.

6.) Političko-prosvjetni rad u ćelijama i rad sa pozadinom:

Priliv novih članova u partiju[10] neprestano se prorađuje »12 uslova i »Rad partije u vojsci.« To se prorađuje sa kandidatima. Isto tako sekretari bataljonskih biroa umnožavaju pojedine članke iz »Borbe«, »Vjesnika« i »Partizana«, te se to prorađuie u jedinicama. U brigadi imademo 5 primjeraka »Historije SKP (b)« i jedan primjerak »Osnova lenjinizma«. Taj se materijal za sada ne iskorišćuje u dovoljnoj mjeri.

Od zadnjeg izvještaja održala je naša brigada oko 10 mitinga, tj. u svim selima u kojima su se nalazile naše jedinice održani su mitinzi. Glavne teme bile su: A.V.N.O.J, izbori za narodnu vlast, mobilizacija, važnost formiranja divizije. Odziv naroda bio je dobar u selima Budićima, Popovcima[11] i Ožegovcima. Tu je narod pokazao interes za postojeće izbore.

U selima tzv. Trokuta (Subotska[1]-' i Brezovači bio je odziv naroda slab. Oseća se da imade mnogo sDekulantskih elemenata. Ipak smo uspeli da mobiliziramo oko 20 omladinaca, koje smo uputili u mobil, centar. Isto tako povezali smo se sa postojećim part. organizacijama, SKOJ-em i NOO. Nismo orcanizovali ni jedan NOO, jer postoje u selima kroz koja smo prošli.

7.) Rad neprijateljskih elemenata ne osjeća se za sada u našim redovima. U zadnje vrijeme počeo je neprijatelj ubacivati u naše redove špijune u vidu domobrana koji donose oružje. Tako nam je napr. neki dan pobjegao domobran koji je donio 2 prsna mitraljeza u diviziju. Na taj način neprijatelj hoće da stvori nepovjerenje prema poštenim domobranima, a s druge strane dobiva na taj način obaveštenja o nama. Prozreli smo pravovremeno namjere neprijatelja i u buduće ćemo biti vrlo oprezni.

[10] Pošto je ovo prepis originala, to je prilikom prekucavanja omaškom ispušten deo teksta, pa su rečenice ostale nepovezane.

[11] Zabrdski Popovci

[12] Na geografskoj karti 1:100.000 piše: Subocka.

8.) Rad bataljonskih biroa i partijskih ćelija u štabu:

Bataljonski biroi sastaju se redovito. Opaža se izvjestan nedostatak u njihovom radu, t.j. oni pomažu rad četnih ćelija.

U štabu brigade uživa partijski funkcioner potreban autoritet. Isto tako u štabu I. i III. bataljona. U II. bataljonu osjeća se da je komesar jači i sposobniji od njegovog zamjenika, tako da ovaj igra podređenu ulogu. To se odražava u radu part. jedinice toga štaba.

BR. 53

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD 9. FEBRUARA 1943. PARTIJSKOM KOMITETU 8. NOU DIVIZIJE O RAZOBLICAVANJU RADA I POLITIČKIH PLANOVA IZDAJNIČKOG VODSTVA HRVATSKE SELJAČKE STRANKE[1]

9 - II - 43

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
9. II. 1943 god.

DIVIZIJSKOM PARTIJSKOM KOMITETU VIII DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Ogromni uspjesi Crvene armije i antifašističke borbe u svijetu i kod nas sve očitije pokazuju, da se približuje slom fašizma. Ta činjenica prisiljava izdajničko vodstvo H.S.S.-a da istupa sve otvorenije i da ubrzava pripreme za svoje izdajničke planove. Da bi pred narodom prikrilo svoje izdajničke planove i svoje djelovanje, vodstvo je H.S.S.-a prisiljeno primjenjivati posljednje metode zavaravanja mase i prikrivanja svog izdajničkog djelovanja. Iz priloženog prepisa direktivnog pisma, koje je vodstvo H.S.S.-a uputilo svojim povjerenicima za Dalmaciju i druge krajeve upoznat ćete se kako s njegovim planovima, tako i metodana rada. To će vam u velikoj mjeri olakšati raskrinkavanje izdajničkog vodstva H.S.S.-a, a i borbu protiv njegovih izdajničkih planova.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom, i umnožen na šapirografu) u Arhivu VII, reg. br. 3/1—1, k. 1951.**

Našu kampanju i borbu protiv H.S.S.-a treba ne samo pooštriti i proširiti, nego i sve više konkretizirati i potkrepljivati novim argumentima.

Priloženi prepis direktivnog pisma H.S.S.-a pruža za to dovoljno materijala. Našu borbu protiv H.S.S.-a i njegovog izdajničkog djelovanja treba voditi na temelju podataka i argumenata izloženih u brošuri izdajničkog vodstva H.S.S-a ...,[2] »Proleteru« i člancima »Vjesnika«. Te argumente valja dopunjavati novim podacima i dokazima. Zato je potrebno savjesno pratiti djelovanje vodstva H.S.S.-a, njegove parole, oblike i metode rada.

Skrećemo vam pažnju na sledeće stvari iz pisma vodstva H.S.S.-a:

1. Izdajničko vodstvo H.S.S.-a priznaje svoju saradnju s fašističkim okupatorima. Ono pregovara s njemačkim okupatorima o likvidaciji ustaškog režima i stvaranju »Novog režima«, u kome bi učestvovali i pretstavnici vodstva H.S.S.-a.

2. Sarađujući sa fašističkim okupatorima izdajničko vodstvo H.S.S.-a istovremeno priprema teren za okupaciju Hrvatske od strane američkih i engleskih trupa u času sloma fašizma.

3. Ono priprema politički teren i vrši organizacione pripreme za preuzimanje vlasti poslije rata i

4. Vodstvo H.S.S.-a ustaje protiv svake borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, nastoji na sve načine da odmogne i zavara mase, da prikrije svoje djelovanje pred nama, kako bismo ga pustili na miru i time omogućili da iza naših leđa nesmetano vrši pripreme za ostvarenje svojih izdajničkih planova.

Drugarski prozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9/II-1943 (M. P.) Andrija[3]

[2] **Dokumenat je na tom mestu nečitak.**
[3] **Hebrang**

BR. 54

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. PROLETERSKE BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 9. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POLITODJEL I PROLETBRIGADE
I PROLETERSKE NOU DIVIZIJE
9 februara 1943 god.
Položaj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Gde bude

Usled bolesti druga Jovana Popovića[2] ovaj Politodel nije funkcionisao kao cjelina niti je bilo moguće razviti punu i plansku djelatnost po svim sektorima partijskog rada. Mi ćemo u ovom izveštaju ukratko izložiti svoje utiske stečene pri obilasku partijskih organizacija po bataljonima zadržavajući se uglavnom na najhitnijim problemima, dok će zamenik potilkoma Brigade detaljnije izložiti stanje partijske organizacije.

Brojno stanje partijaca u Brigadi je oko 500 članova. Organizacija je obuhvatila u potpunosti celokupno ljudstvo u Brigadi. I ustanove van bataljona kao: intendantura, pioniri, radni vodovi i sanitet imaju već dobre partijske organizacije koje samostalno rukovode poslom. Direktiva o podeli četnih ćelija na odeljke ćelija po vodovima svuda je provedena i pokazala se kao dobra, jer je omogućila razvijanje inicijative i smisla za odgovornost kod onih partijaca koji, u četnim ćelijama koje su dosta brojne, nisu mogli doći do izražaja. Uz to omogućena je pravilnija podela rada u partijskoj organizaciji i stvoreno više mogućnosti za brže i potpunije razvijanje i podizanje novih kadrova.

Partijska rukovodstva u bataljonima formirana su od novih mlađih ljudi. Svi su oni dobri rukovodioci, koji na svom poslu ulažu puno volje, ljubavi i energije. Naoružana su dosta dobrim iskustvom iz partijskog života i rada. Stepen političke zrelosti kod ovih kadrova je na dosta visokom nivou i u stanju su da pravilno rešavaju sva pitanja i probleme koji se pojav-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5664/11, 12—1 (43). Kraj dokumenata nije sačuvan.**

[2] **U Politodelu je rukovodio kulturno-prosvetnim sektorom. Umro je 13. februara 1952.**

ljuju pred njihovim organizacijama a da ne čekaju na pomoć od partijskog rukovodioca Brigade ili od Politodela. U ovom smislu otskaču rukovodstva u I, II i III bataljonu, a donekle i u IV, dok rukovodstvo u VI bataljonu malo zaostaje za ovim — što ne znači da i ovaj biro nema uslova za razvijanje i potpuno osamostaljenje u rukovođenju. Ono samo za sada poseduje manje iskustva i rutine na poslu od ostalih.

Sva rukovodstva u provođenju partijske linije postupaju vrlo elastično i nema krutosti koja se da sresti kod mlađih organizacija. Bilo je primera u centralnoj Bosni da naši partijci organizuju crkveni hor i odgovaraju svešteniku prilikom vršenja verskih obreda, da čiste crkve koje su uprljali i zloupotrebili četnici i Nemci. Na svom putu kroz centralnu Bosnu naše jedinice su postigle značajne vojničke i političke uspehe. Partijska rukovodstva pokazala su se na visini. Kad god su dopuštale akcije i vreme obilato su ga iskoristili na konferencijama, zborovima, priredbama i predavanjima. Gde god su se naše jedinice pojavile i zadržale i najmanje vreme organizovale su NO odbore i omladinske aktive. Odnos prema stanovništvu, izuzimajući dva-tri sitnija prestupa učinjena od pojedinaca i to novih boraca, bio je dobar i srdačan. Naša vojska ostavila je odlične utiske na narod onog kraja. Često su se mogle čuti izjave seljaka da ova vojska nije ista kao oni partizani koji su ranije operisali na tom terenu i pravili česte, a ponekad, grube greške prema stanovništvu. I vojnički i politički potpuno smo razbili četnički pokret u tom kraju. Dešavalo se da nam upadne seljak u prostorije sa iznenadnim pitanjem: »Kada ćete, ljudi, jedared i kod nas doći? Propadosmo i prozebosmo stalno stražeći«. Na pitanje protiv koga straže glasio je odgovor: »Pa, protiv vas nas teraju na stražu ovi banditi četnički vođi«.

Posle razmeštanja iskusnijih vojnih i političkih rukovodilaca u novoformirane brigade odgovorne funkcije po bataljonima preuzeo je mlađi partijski kadar. Novi štabovi bataljona lako i brzo su shvatili svoj posao, tako da danas pretstavljaju solidna i čvrsta vojna rukovodstva. Svaki zadatak, pa ma kako komplikovan bio, izvršavaju potpuno i uporno se trude da ispune svako naređenje koje im postavi štab Brigade. Stab Brigade ne strahuje da li će jedno naređenje biti izvršeno, pa ma kom bataljonu bilo povereno. Svi ovi štabovi uživaju uvek i puno poverenje kod svog ljudstva u bataljonima. U odnosima unutar samih štabova vlada puna harmonija i razumevanje tako da se uopšte ne da zapaziti ni najmanji nesporazum ili znaci nezdravih odnosa.

Drugarstvo u jedinicama je razvijeno do najveće mere. Sredina brzo i bez napora asimilira sve nove borce. Za kratko vreme čovek nije u stanju da razlikuje nove borce od starih.

Oni neosetno urastu i uključe se u život i navike koje vladaju od ranije. Dalmatinci se već ni po čem ne razlikuju od starih boraca Crnogoraca ili Kragujevčana. Teško je među starim borcima razlikovati ko je intelektualac, ko radnik, a ko seljak.

Stab Brigade uživa autoritet kako kod komandnog kadra tako i kod ljudstva. Odnosi u štabu su srdačni i drugarski. Pred Politodelom se ovde ne postavlja pitanje ubeđivanja o ulozi ove ustanove i njenog položaja u Brigadi. Postoji tesna saradnja po svim pitanjima između nas i zamenika politkoma kao i ostalih članova štaba ...

Partijska organizacija razvija rad po svim sektorima. Redovno održava sastanke po pitanju iz prakse. Sadržina ovih sastanaka sastoji se u rešavanju svakodnevnih pitanja iz života i borbe. Dnevni red nije stereotipan, već svaki novi sastanak rešava o nekom novom i aktuelnom problemu koji stoji pred partijskom organizacijom. Zbog stalnih pokreta i akcija u zadnje vreme nije rađeno na teoretskom podizanju. Ulaskom u razne gradove bataljoni su obogatili svoje biblioteke naročito knjigama iz oblasti beletristike. Opaža se kod boraca veća naklonost za čitanje ove literature nego teoretskih stvari, što je posledica fizičkog zamora. Izvršili smo bili pripreme za jedan viši teoretski kurs u okviru Divizije koji bi obuhvatio sva ona pitanja koja su postavljena u članku »O teoretskom podizanju kadrova«, koji je nedavno objavljen u »Borbi«, bile su podeljene teme predavačima, — na tom poslu bili su mobilisani naši najbolji i najiskusniji politički i vojni rukovodioci počev od štaba Divizije pa po štabovima brigada i politodela, — ali novi zadaci koji su postavljeni pred našom Divizajom[3] i u vezi s tim novo pomeranje naših jedinica osujetili su za momenat ostvarenje ovog plana.

Kulturno-prosvetni rad je takođe razvijen. Skoro svi bataljoni izdaju svoje listove, a u nekima (na pr. I bataljon) imaju listove i manje jedinice. U tome se i suviše daleko ide tako da se zanemaruje brigadni list pa oskudevamo u rukopisima. Analfabetski tečajevi za nove borce, predavanja i čitanja odlomaka iz raznih dela svuda je organizovano.

SKOJ je proveo organizaciju aktiva po vodovima u skladu sa podelom koju je izvela partijska organizacija. Podela rada izvršena je tako da teret posla pada uglavnom na omladince nepartijce. Omladina uzima punog učešća u svim vidovima života svojih jedinica.

' Odnosi se na zadatke koje je Vrhovni komandant postavio 1. proleterskoj diviziji u vezi s prelaskom Operativne grupe divizija u protivofanzivu ka Neretvi. (Opširnije o tome vidi tom II, knj. 7, dok. br. 167, 172 i 175; tom IV, knj. 9, dok. br. 134, 135, 142, 145, 150 i 157).

Pred partijskom organizacijom u našoj Brigadi stoje zasada sledeći problemi:

1) Zbog velikih vojničkih uspeha u zadnje vreme kod jedinica je ovladala psihoza prevelikog samopouzdanja tako da je vojnička opreznost prema neprijatelju popustila, pa se nameće kao zadatak likvidacija ove pojave.

2) Kod jedinica se da zapaziti neka vrsta egoizma i to isključivo na pitanju oružja. Otstranjenje ove pojave nameće nam se kao nužno.

3) U toku marša kroz centralnu Bosnu ušao je u naše jedinice zamašan broj novih boraca koji su sobom doneli dosta četničkog nasleđa, a nije isključeno da se uvukao i po koji neprijatelj. Čistka i prevaspitanje ovih novih elemenata pojavljuje se takođe kao problem za rešavanje.

4) U početku ovog izveštaja bilo je reči o pozitivnim osobinama našeg partijskog kadra, ali ove osobine nisu još uvek ovladale u širim razmerama. Ima jedan deo partijskog kadra kod koga treba razviti još više inicijativu, partijnost i ljubav za samopregorno zalaganje u ispunjavanju zadataka i provođenju partijske linije. Još uvek ceo teret posla pada na zbir iskusnijih i zrelijih partijaca u svima našim jedinicama.

U zajednici sa štabom Brigade po svim ovim pitanjima preduzeli smo potrebne mere za njihovo rešavanje.

Mi smo tu skoro preko Divizije predložili popunu Politodela pošto je drug Jovan Popović premešten za dopisnika »Borbe«. Vodeći računa o zadacima kulturno-prosvetnog sektora rada mi smo predložili druga Dragoljuba Milenkovića, bivšeg profesora, lektora i blagajnika Novosadskog pozorišta. Pri ovom izboru rukovodili smo se i držanjem ovog druga u toku ove narodnooslobodilačke borbe koje je bilo besprekorno. Isto tako stavili smo predlog rukovodioca SKOJ-a ...

BR. 55

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 9. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE POSLE BRIGADNE PARTIJSKE KONFERENCIJE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Pišem Vam kratko šta smo preduzeli po zadacima koje je pred našu part. organizaciju postavila prva partijska brigadna konferencija.

Osnovni zadaci koje je postavila prva partijska brigadna konferencija jesu:

1) Proučavanje marksizma-lenjinizma

2) Pojačanje rada Partije na podizanju SKOJ-a

3) Politički i organizacioni rad na terenu (sa part. organizacijama, SKOJ-em i svim antifašističkim organizacijama)

4) Pojačati rad Partije po drugim pitanjima a naročito po: vojnom, političkom i kulturno-prosvetnom sektoru.

Poslije partijske konferencije prvi zadatak smo sebi postavili da obiđemo bataljonske part. biroe i zajedno sa njima proučimo konkretno metode i mogućnosti rješavanja postavljenih zadataka. Tako je i urađeno. Prilikom obilaska se utvrdilo da part. rukovodstva nijesu pokazala dovoljno umješnosti i konkretnosti za rješavanje zadataka, nijesu pokazala dovoljno sistema za taj rad.

1) a) Po prvom, najglavnijem zadatku urađeno je slijedeće: Po svim bataljonima, među svim borcima, proučava se razvitak društva. U nekim bataljonima već je sa tim završeno. Sa tim se imalo zadatak, upoznavajući se sa osnovnim pojmovima, omogućiti proradu »Istorije SKP (b)« među partijcima i kandidatima. Prorada »Istorije« već je otpočela. Prorađuje se: Prvo, čita se i objašnjava po poglavljima jedna glava na sastanku partijaca i kandidata; pošto se završi sa čitanjem jedne glave zakazuje se konferencija sa zadatkom ispitivanja i na kraju davanja kratkih zaključaka; poslije toga zakazuje se konferencija svih partijaca i kandidata u bataljonu po toj glavi, sa

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5636/V, 2—95 (43).**

ciljem razvijanja utakmice u proučavanju »Istorije« između pojedinih jedinica.

b) U svrhu savlađivanja ovog osnovnog zadatka održat je drugi brigadni kurs. Na kursu je učestvovalo 15 boraca (jer su se dvojica na kursu razboljeli). Kurs je trajao 21 dan. Na njemu su učestvovale i 4 drugarice, kandidatkinje. Ovaj kurs je dao bolje rezultate od prvog kursa. Na njemu su i predavači radili sa više iskustva i smisla i kursisti učili sa više volje i više uspjeha. Svi kursisti su dvadesetih godina, svi su radnici i seljaci, svi su uključeni u Partiju u našoj vojsci. Oni su došli na kurs sa rješenošču da budu bolji od prošlih. Utakmica se razvila u pravom smislu. I uspjeli su. Kurs je uspio i u teoretskom pogledu — savlađivanje materijala i u vaspitnom pogledu — razvijanje duha kolektivizma. Sa prvog kursa predloženo je za uključenje (i uključene su) u Partiju dvije drugarice, sa ovog kursa predlažu se 3 drugarice. Kurs kod svojih članova otkriva sposobnosti. Predavači su na ovom kursu izmjenjali skoro sve teme da bi se i sami osvježavali i dublje zalazili u proradu tih pitanja. Sve teme ostale su kao i na prvom kursu, samo smo dodali dvije: Teorija revolucije i Diktatura proletarijata.

2) Održali smo savjetovanje skojevskih bataljonskih rukovodstava. Na njemu je konstatovano da je rad SKOJ-a malo živnuo, da je pokrenut, ali da se nije organizaciono učvrstio i da se rad ne razvija planski. Konstatovan je naročito slab rad u 1. bataljonu. Na osnovu toga postavljeni su zadaci: 1. Organizaciono učvrstiti SKOJ-evske organizacije: podići disciplinu i ličnu odgovornost kod svakog SKOJ-evca, radom podići autoritet SKOJ-a. 2. Razviti politički, kulturni i teoretski rad u SKOJ-evskim jedinicama. 3. Razviti kulturno-prosvjetni rad SKOJ-evskih jedinica u bataljonima i na terenu.

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a je za sada naimenovano, a pošto se uzdigne SKOJ sprovesti će se izbori za SKOJ-evska rukovodstva.

Rezultati rada ovog savjetovanja su se već osjetili u SKOJ-evskim organizacijama.

3) Po ovom zadatku nijesmo imali prilike da uradimo nešto više sem nekoliko zborova i priredbi i pomoći Prozorskom bataljonu.

4) a) Osjetila se opasnost da rad po sektorima ne razvija se kao samostalni rad po tim sektorima. Postojala je opasnost da se rad na nekim sektorima razvija na štetu rada drugih sektora, da se ne razvija inicijativa kod svih vojničkih, političkih i kulturnih ru-covodilaca, već sve da part. organizacija svali na sebe. Takav ; : slučaj bio sa vojničkim radom. Radi toga smo

poslije borbi kod Bugojna i Gornjeg Vakufa,[2] poslije izvjesnih vojničkih aljkavosti, sazvali savjetovanje štabova bataljona sa štabom brigade, na kojemu su prisustvovali komandant[3] i načelnik[4] štaba divizije. Na osnovu konstatovanih slabosti postavljeni su zadaci:

1) Uzdizanje: a) vojničkih rukovodilaca i b) boraca (preko redovnih sastanaka vojničkih rukovodilaca, preko prorađivanja tema, [preko] bataljonskih i četnih konferencija. U tu svrhu štab brigade je odredio teme koje moraju biti prorađene).

2) Vojniziranje bataljona (podizanje autoriteta starješina, naročito nižih, vojničko držanje svuda i u svim prilikama boraca, redovno postrojavanje i predavanje raporta itd.).

3) Pojačanje budnosti jedinica i brige za borce (naročito protiv smrzavanja).

Rad na vojničkom sektoru ima izgleda da se razvije samostalno i pravilno.

Brigada je u posljednjim bojevima pokazala da je sigurna vojnička udarna jedinica.

4) Kulturno-prosvjetni sektor prilično se učvrstio i pravilno se razvija. Drug Oskar[5] je pomogao da se u četama i bataljonima formiraju odbori u koji su ušli ljudi koji za to imaju smisla i volje. Rad na ovom polju je raznovrstan. Obuhvata: kulturna predavanja, dopise i listove, kulturno-zabavne priredbe za bataljone i narod (skečevi, recitacije, horovi i dr.).

5) U borbama od brigadne partkonferencije, 16. I, imali smo 7 poginulih partijaca (jedan komandir, 3 komesara čete i 3 zamjenika komesara četa — čiji spisak prilažem), 8 ranjenih, 18 bolesnih (veliki broj promrznutih) i 5 nestalih. Imali smo 3 poginula kandidata, 8 ranjenih, 2 bolesna i 4 nestala.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9 februara 1943

Zamjenik politkoma
I Dalmatinske brigade III Divizije
Vlado Šćekić

[2] **O dejstvima ove brigade na prostoru Bugojno — Gornji Vakuf vidi u tomu IV, knj. 9 i 10.**

[3] **Pero Cetković, komandant 3. NOU divizije. Teško je ranjen 26. marta 1943. kod Nevesinja. Umro 29. marta 1943. godine. Narodni heroj.**

[4] **Rudolf Primorac**

[5] **Saša**

Napomena:[6] 17-1 politodjel Vam je poslao svoj izvještaj[7] i ja neke male napomene. Prije toga sam bio poslao svoj izvještaj.

POGINULI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — Rak Marinko, komandir 3. čete, poginuo 16.1.

III bataljon:

2. — Gojak Josip, zamjenik politkoma 3. čete, poginuo 30.1.
3. — Grčić Ante, politkom 3. čete, poginuo 30.1.
4. — Nizić Ante, politkom 2. čete, poginuo 16.1.
5. — Puharić Marin, zam. politkoma 2. čete, poginuo 30.1.

IV bataljon:

6. — Vlahov Roko, politkom 3. čete, poginuo 26.1.
7. — Bušić Ante, zam. politkoma 1. čete, poginuo 2.II.

NESTALI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — Vrcelj Duro, 1. četa, nestao 30.1.

IV bataljon:

2. — Vitarić Juraj, 2. četa, nestao 24.1.
3. — Poduje Ivan, zamj. komandira 2. čete, nestao 24.1.
4. — Jelaska Jerko, desetar 3. čete, nestao 26.1.
5. — Savić Ivo, kurir, 24.1. nestao.

[6] Tekst u napomeni dopisan je zelenim mastilom.
[7] O dejstvima 1. dalmatinske brigade u tom periodu vidi u tomu IV, knj. 9, dok. br. 135, 163 i knj. 10, dok. br. 15 i 32.

BR. 56

IZVEŠTAJ BRIGADNOG RUKOVODSTVA SKOJA 1. BRIGADE »MARKO OREŠKOVIC« OD 10. FEBRUARA 1943. RUKOVODSTVU SKOJA 6. NOU DIVIZIJE O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

VI Divizija[2]

BRIGADNO RUKOVODSTVO SKOJ-a

10. februara 1943.

Izvještaj o radu SKOJ-a u brigadi »Marko Orešković«.

I Brigada[3]

Podnašamo I. naš izveštaj o formiranju Brigadnog rukovodstva SKOJ-a, t.j. od 10. I. 1943. god.

Brojno stanje SKOJ-a u našoj brigadi je sledeće:

I. Bataljon ima 49 SKOJ-evaca
II. Bataljon ima 24 SKOJ-evca
III. Bataljon ima 70 SKOJ-evaca
IV. Bataljon ima 34 SKOJ-evca
V. Bataljon ima 23 SKOJ-evca
Ukupno 222[4] SKOJ-evca

Socijalno i nacionalno stanje kao i koliko ima drugova i drugarica ne možemo vam za sada javiti čak ni približno, već ćemo u sledećem izveštaju poslati tačno brojno stanje i koliko ima drugarica za svaki bataljon. U Brigadi su formirana sva rukovodstva bataljonska kao i brigadna. U ovom vremenu nastupila je neprijateljska ofenziva[5] tako da su mogućnosti za rad bile slabije i nismo se mogli snaći u situaciji. U buduće imaćemo iskustva u radu za vreme borbe.

8. II. Održali smo brigadno savetovanje svih rukovodilaca SKOJ-a i na njemu se je konstatovalo sledeće: sastanci bataljonski kao i brigadnog rukovodstva nisu se za ovo vreme niti jedanput sastali. Sastanci četnih aktiva isto tako su rede održavani a sve je to imalo posledicu da je politička svijest SKOJ-evaca nedovoljna. Ima slučajeva gdje SKOJ-evci nisu izvršavali naređenja koja su bila postavljena pred njih. Također SKOJ-evci nisu upoznati dovoljno sa momentalno nastalom

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/259.

[1] i [3] Dopisano mastilom.

[4] Pogrešno sabrano, treba: 200.

[5] Misli se na tzv. četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

»

političkom situacijom i sa zadacima SKOJ-evske organizacije u našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi. Nije se radilo ništa na učvršćivanju jedinstva i bratstva omladine svih južnoslavenskih naroda. Isto tako nije SKOJ učinio ništa na popularizaciji i objašnjavanju uloge Sovjetskog Saveza i bratske Crvene armije.

2. Nedovoljan politički rad mnogo je doprineo slabljenju discipline, borbenosti i morala, što se je očitovalo u pojedinim akcijama gde SKOJ-evci nisu dali od sebe što su trebali dati kao svjesni mladi komunisti. Od strane SKOJ-a nije mnogo učinjeno da se podigne vojno znanje kod omladinaca te se je desilo nekoliko slučajeva samoranjavanja iz razloga neznanja rukovanja oružjem, a ima slučajeva svesnog, hotimičnog samoranjavanja. Isto tako zapaža se pojava traženja otsustva u današnjim sudbonosnim momentima, što se može smatrati izbjegavanje iz borbe. Po tom pitanju također je SKOJ-evska organizacija vrlo malo učinila.

Kulturno-prosvjetni rad također bio je slab i od strane SKOJ-evske organizacije nije ništa učinjeno. Nije održana ni jedna priredba. Jedino izašlo je nekoliko brojeva džepnih novina. Pohvalno je da za vreme ove ofanzive II. četa I. bataljona izdala je jedan broj četnih novina sa oko 19 članaka iz života čete, po pitanju čišćenja oružja, drugarstva, discipline i t. d.

Rad na terenu kao i veza sa pozadinom bili su slabi. Održano je nekoliko sastanaka po selima Rudopolje i Gajine.

Na Brigadnom savetovanju konstatovano je stanje SKOJ-a u ovoj Brigadi vrlo slabo i da se ne oseća postojanje Brigadnog i bataljonskih rukovodstava, koja nisu znala organizirati, snaći se u radu i pojačati sam rad, već su postojala samo formalno. Na savjetovanju je odlučeno da se što prije mora upoznati i proraditi Uputstva za rad SKOJ-a u vojsci[6] i po tome smo već pristupili proučavanju. Znamo da je stanje vrlo loše i da ćemo morati uložiti mnoga truda da se stanje SKOJ-evske organizacije u našoj Brigadi podigne na viši stupanj.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Dušan Božičković

[6] **Vidi tom II, knj. 7, dok. br. 117.**

BR. 57

lZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE OD 10. FEBRUARA 1943. STABU 4. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU[1]

STAB
XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 111/43
Dana: 10. II. 1943 23,55 sati

Izveštaj političkog komesara.—

ŠTABU IV. DIVIZIJE N. O. V. HRVATSKE

Na položaju

I. BATALJON

Politički rad u ovom bataljonu u glavnom odvija se i dalje na četnim sastancima, iako se nastoji da se težište političkog rada sa četnih sastanaka prenese na usmene novine.

U ovom bataljonu održana su tri četna sastanka, sedam vodnih i jedne usmene novine. Glavne teme na tim sastancima bile su slijedeće: Stvaranje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, Izbori nekada i sada, Zašto se bore partizani i kakovi su ciljevi naše borbe. Osim toga vodile su se diskusije o proteklim akcijama. Na usmenim novinama učestvovali su i borci iznašajući svoja mišljenja o pojedinim akcijama, disciplini, moralu, političkoj svijesti itd. Pokazalo se je da se borci na usmenim novinama mnogo više interesiraju za politički rad i rad uopće, nego na četnim sastancima. Kako bi se na usmenim novinama unijelo nešto vedrine, borci ovoga bataljona osim tema odpjevali su nekoliko pjesama. U buduće potruditi će se da se na usmenim novinama da neki aktuelni skeč, tako da usmene novine dobiju svoj pravi oblik. Što se češće budu održavale usmene novine, učestvovanje boraca u istima biće mnogo veće.

U ovom bataljonu održano je jedno predavanje i to: Kako da se sačuvamo od pjegavog tifusa. To predavanje održano je pred cijelim bataljonom i skrenuta pažnja drugovima koliko je potrebno da se uništavaju vaške.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/10, k. 1131.**

Partizani čitaju i prorađuju propagandni materijal sa kojim ovaj bataljon raspolaže. To je u glavnom stari materijal, ali prorađivanje istoga uvjek je aktuelno, pošto je priliv novih boraca svakim danom sve veći i potrebno je da se novi drugovi upoznaju sa najosnovnijim stvarima. Osim toga čitaju se radio vijesti koje dobivamo i po njima se vode diskusije. Borci su naročito zainteresovani za ofanzivu na Istočnom frontu.

Moral u bataljonu je na visini, iako je ovaj bataljon u posljednim borbama imao oko 18 drugova izbačenih iz stroja, ipak su borci u posljednjoj akciji hrabro jurišali na neprijatelja. Naročito se je u borbi istakao vodnik Jole,- koji je pao kao heroj. Njegova smrt djelovala je na borce cijeloga bataljona tako da su još više zamrzili neprijatelja i bez obzira na velike marševe oni su spremni da jurišaju i da osvete pale drugove. Dakle moral, borbenost a i disciplina su na dobroj visini.

Odjeća i obuća ovoga bataljona je prilično slaba. Drugovi borci žele da idu u napad i smatraju da će se samo na taj način dobro obući i obuti, što je konačno pozitivno kod njih. Naročito se oskudjeva na vešu.

Ishrana partizana je vrlo dobra i borci su sa istom zadovoljni. U glavnom se hrane po kućama.

Zdravstveno stanje u ovom bataljonu nije najbolje. Zbog slabe obuće ima mnogo slučajeva prehlade i to jače, tako da je ovaj bataljon morao ostaviti nekoliko drugova u selima da se oporave.

Sanitetska služba u ovom bataljonu slabo je organizirana.

Odnos drugova i drugarica je dobar. Nije bilo nikakovih nepoželjnih ispada.

Politički komesari četa pravilno se razvijaju. Politički komesar bataljona održava redovito sastanke sa pol. komesarima četa i nastoji da ih što više pomogne u njihovom radu. Odnos između pol. komesara i komandira je vrlo dobar. Drugovi se slažu i uzajamno podpomažu. U štabu bataljona vlada također harmonija. Drugovi se trude da svako naređenje prouče i da po njemu postupe. Jedino drug komandant nije se dovoljno snašao u nekim pitanjima svoga rada (podnašanje izveštaja), u čemu ga pol. komesar dovoljno ne podpomaže. Pol. komesaru je skrenuta pažnja da druga komandanta, koji je još mlad, na svojoj dužnosti više podpomaže. Inače drugovi se u štabu vrlo dobro slažu.

Stanje blagajne ovoga bataljona je 10.000 kuna.

[2] **Redakcija nije utvrdila njegovo prezime. On je bio mladić, član KPJ. Poginuo je 1. februara 1943. u borbi kod s. Donjeg Caglića (vidi tom V, knj. 12, dok. br. 35).**

RAD U NARODU

Ovaj bataljon prolazeći kroz sela održao je dva mitinga, na kojima se je upoznao narod sa ciljevima naše borbe, izborima, A.V.N.O.J. Posle svakoga mitinga javilo se je nekoliko novih partizana i narod nas svuda vrlo rado prima.

Četničkih pojava nismo primjetili.

II. BATALJON

Od poslednjih izveštaja do danas ovaj bataljon održao je tri četna sastanka, na kome nije bio utvrđen dnevni red, nego se je odvijao nakon održanog predavanja, u širokoj diskusiji, koja je obuhvatila u glavnom sve aktuelne stvari. Govorilo se je o četnicima i Draži Mihailoviću, o važnosti stvaranja brigada, divizija i korpusa, o A.V.N.O.J, o izborima, s čim su borci ovoga bataljona u glavnom upoznati. Na tim četnim sastancima ukazivalo se je borcima na potrebu još veće izdržljivosti i strpljivog snašanja još većih tereta kojima su borci izvrgnuti. Osim toga govorilo se je o higijeni, o drugarstvu i disciplini. Čitani su radio izvještaji, kao i ostali propagandni materijal. Održan je jedan bataljonski sastanak na kojem je govoreno o borbama naših drugova u ostalim krajevima, o neprijateljskoj ofanzivi na naš oslobođeni teritorij i o Crvenoj armiji i njenoj ofanzivi. Interes boraca je veliki i oni živo učestvuju u diskusijama. Usmene novine ovaj bataljon nije održao, o čemu će se u buduće povesti više računa.

Kulturno-prosvjetnih predavanja nije održavao sem što se je govorilo o pjegavom tifusu i njegovim uzročnicima.

Propagandni materijal obrađuje se u koliko istoga ovaj bataljon ima. Čitaju se članci iz »Borbe«, Vojno-političkog pregleda i drugi.

Prilikom posljednjih borbi koje je ovaj bataljon imao kao i prilikom marševa primjetilo se je da [je] moral boraca u ovom bataljonu vanredan. Borci su svjesni da potrebe naše borbe iziskuju od njih u ovim danima velike žrtve i najveće teškoće. Borbenost je na visini, a slučaji panikerstva su nepoznati u ovom bataljonu, isto tako nema dezerterstva. Disciplina je dobra i to naročito u III. četi ovog bataljona koja je u glavnom omladinska. U akciji na Pakrac istakli su se borci III. čete, a naročito pol. komesar Dušan Popović,[3] koji je bio u Banijskoj proleterskoj četi.

Izhrana boraca ovoga bataljona nije bila najbolja jer su u glavnom bili u dosta iscrpljenim selima. Odjeća i obuća u ovom bataljonu nije tako loša, ako se usporedi sa ostalim ba-

[3] **Poginuo je 1944.**

taljonima, ali usljed velikoga blata ista se kvari, a opravak je gotovo nemoguć, pošto na ovom sektoru nema radionica.

Zdravstveno stanje u ovom bataljonu se pogoršava. Zaraza se do sada nije pojavila, ali gotovo su svi partizani nahlađeni i nekolicina ih je ostala u selima radi vrućice. Ima nekoliko slučajeva svraba, koji se liječi sa mašću koju je izradio referent saniteta.

Odnos drugova i drugarica je također dobar.

Niži vojni i politički rukovodioci razvijaju se nešto bolje nego u I. bataljonu. Nešto više boraca pokazuje bolji interes za vojni rad, ali i politički rukovodioci pravilno se razvijaju i ima izgleda da će se razviti i novi politički rukovodioci. Politički delegati kao i komesari nisu kvalitativno na onom nivou na kome bi morali biti, ali oni pokazuju mnogo volje i trude se da što više nauče i da se usposobe za dužnosti koje su im dodeljene. Omladina naročito pokazuje interes kako za vojni tako i za politički rad. Odnos između vojnih i političkih rukovodilaca je pravilan i drugovi se podpomažu.

U štabu bataljona vlada ispravni odnos i može se reći da je ovaj štab najekspeditivniji i najuredniji u slanju izveštaja i izvršavanju naređenja. Pol. komesar bataljona se trudi, da u svakom pogledu izvrši ono što od njega traži viša komanda.

Financijsko stanje ovoga bataljona je 6.650 kuna.

RAD U NARODU

Ovaj bataljon održao je miting u hrvatskom selu D. Cagliću. Na mitingu je govoreno o A.V.N.O.J, o izborima za N.O.O. i o potrebi učešća hrvatskog naroda u današnjoj borbi. Prisutni su pokazali priličan interes. Naročito je podvučena izdajnička rabota reakcionarnog vodstva HSS-a i prljava rabota izbjegličke Jugoslovenske vlade u Londonu u kojoj sjedi Jurica Krnjević. Ovaj bataljon prolazeći kroz sela nije primjetio nikakovih ozbiljnih četničkih tendencija.

Gdje god su došli narod ih je rado primao ali ipak s nekim izvjesnim strahom pred reakcijom. U najnovije vrijeme narod se plaši bombardiranja, ali im se nastoji objasniti zašto neprijatelj to čini i da su to znaci ne njegove jakosti, već slabosti.

Ipak može se reći da partizani i Narodna vojska kod naroda uživaju veliku popularnost, a brigade i divizije veliko povjerenje.

III. BATALJON

Politički rad u ovom bataljonu još uvjek je dosta slab. Cijeli politički kadar u glavnom je nov na svojim dužnostima, na kojima se do sada još nije snašao. Održavaju se četni sa-

stanci, na kojima se obraduju iste teme kao i u ostalim bataljonima, s tom razlikom sio um sastancima rukovodi pol. Komesar bataljona, jer pol. komesari ćeta nisu dovoljno upućeni u sam posao. Međutim interes boraca, kao i učestvovanje u diskusijama je veliko i svi su izgledi da će se ovaj bataljon za kratko vrijeme mnogo popraviti i dostići ostale bataljone.

Moral i borbenost boraca ovoga bataljona, kao i izdržljivost na dobroj su visim. To se je poKazaio priliKom aKcije na Pakrac,-[1] gdje je ovaj bataljon ostao na položaju i poslije povlačenja jednoga bataljona XII. Brigade koji je takoae bio u zasjedi i koji je imao za zadatak da ovom bataljonu štiti odnosno osigura odstupnicu. Kako se je taj bataljon XII. Brigade povukao prije našega III. bataljona, isti se je morao probijati preko ceste i pruge. U tom probijanju borci ovoga oataljona vrlo dobro su se držali i banda, iaKo ih je tukla jakom mitraljeskom vatrom, nije uspjela da ih razbije. Taj momenat doKazuje da je borbenost a i moral na visini. Jedino što ovaj bataljon nema borbenog iskustva, jer nije učestvovao u napadima i borci izražavaju želju da i oni u buduće napadaju kako bi stekli potrebno borbeno iskustvo.

Ovaj bataljon nije imao usmenih novina.

Ishrana ovoga bataljona kao i odmor, pranje i češćenje od vaški je dobro. Borci oskudjevaju u vešu, to otežava uništavanje vaški i redovito presvlačenje. Odjeća i obuća je relativno slaba. Gotovo najlošija u cijeloj Brigadi.

Zdravstveno stanje u bataljonu nije loše. Ima nekoliko slučajeva prehlade i svraba.

Odnos drugova i drugarica je dobar.

Ovaj bataljon nije održao niti jedan miting. Ovaj bataljon naročito je bio dobro primljen u selu Jasenašu i Gakovu. Drugovi seljaci trudili su se i trude se da vojsku što bolje nahrane, da im operu veš i da ih po mogućnosti okupaju.

Četničkih tendencija nije primjećeno.

BOLNICARSKA CETA

Pol. komesar ove čete nije podnio redoviti izveštaj, zbog čega će biti pozvan na odgovornost.

U glavnom mišljenje boraca o bolničarskoj četi podpuno se je izmjenilo posle posljednjih akcija u kojima su se bolničari vrlo dobro držali. Inače sem svoje osnovne dužnosti u borbenoj liniji bolničari za vrijeme odmora vrše svoje dužnosti, t.j. brinu se o peglanju odijela, o kupanju boraca, o pranju veša, o kopanju latrina. Taj rad ne funkcionira još onako kako bi trebao ali je na putu da se sredi.

[4] O borbama za oslobođenje Pakraca opširnije vidi u tomu V, knj. 11, dok. br. 119 i 120 i knj. 12, dok. br. 6, 10 i 11.

SANITETSKA SLUŽBA

Posle oštroga ukora kojega je dobio referent saniteta od našega štaba pitanje sanitetske službe se sređuje.

AGIT - PROP

Približno smo uspjeli da popunimo naš Agit-prop sa najnužnijim drugovima. Rad Agit-propa krenuo je bolje. Do sada izdao je tri broja zidnih novina, i baš sada nalazi se u izradi prvi broj naših džepnih novina. Sem toga Agit-prop je organizirao po bataljonima analfabetske tečajeve, diletantske grupe i pjevačke horove, koji su danas na mitingu nastupali. Sav taj rad je tek organiziran i potruditi ćemo se da prema dobivenim uputama što prije sredimo naš Agit-prop. Njegov autoritet u vojsci je dobar, a interes boraca za njegov rad se povećava. Još nismo uspjeli da organizujemo radio-službu pošto nemamo radio-aparata, ali u najskorije vrijeme i to će pitanje biti sređeno. Nastojati ćemo da Agit-propu posvetimo maksimum pažnje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Krajačić Joco

BR. 58

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. SLAVONSKE NO BRIGADE OD 11. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU[1]

STAB K 2•
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
H R V A T S K E
Broj: 73/1943.
dana 11. veljače 1943.

Izvještaj političkog
komesara šalje

POLITIČKOM KOMESARU K. 1.
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
H R V A T S K E

Položaj

I. Stanje u jedinicama

Moral i borbenost je dobra, osim onih koji još nisu prošli vatreno krštenje i nije još kod njih podignuta politička svijest pošto su novaci i stalno dolaze novi.

Na savjetovanju komesara bataljona konstatovalo se, da [za] nadoknadu za izbačene iz stroja treba mnogo intenzivnijeg rada, pošto su to bili sve najsvjesniji borci. Osjeća se gubitak politički svjesnih drugova [više] nego porast novih na onu visinu političke svijesti, koju su imali oni borci izbačeni iz stroja.

Disciplina nije onakova kakova bi morala biti. Navodim jedan primjer. Desila su se samo dva slučaja prekršaja discipline i to jedan u III. četi III. bataljona. Jedan drug je određen da ide po noći na stražu, pošto nije imao dovoljno odmora, drsko je rekao: neću. Mnogi drugovi isto umorni, puno lošije obučeni idu na stražu. Pred čitavim bataljonom ukazano je na tu grešku, ukazano je na važnost discipline, bez koje se ne može pobjediti neprijatelja. Prikazao se primjer Crvene armije: da nema discipline, ne bi mogla da tuče tako jakoga neprijatelja kao fašizam. Svi drugovi su osudili ovaj prestup, poduzete su mjere da se isti popravi, s tim što će rukovodioci svo-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—20, k. 907-A.**

[2] **Štab 4. slavonske NO HmHzüp iP** R **februpra 1943 dao jedinicama š'frovane nazive: K.l (4. divizija), K.2 (12. brigada), K.3 (16. brigada), K.4 (17. brigada).**

jim primjerom pokazati. Osjeća se da se je nešto popravilo ali još nije zadovoljavajuće.

Zdravstveno stanje se je zadnjih 10 dana jako pogoršalo. Ima dosta prehlađenih, pošto imaju jako slabu obuću, čak ima oko 10 potpuno bosih.

U selima gdje su se nalazile naše jedinice vlada tifus. Mi smo sa referentom saniteta izdali proglas da se kopaju rupe za zahode i da se ne saobraća sa onim kućama gdje ima bolesnih. Za sada još nema nekih vidnih oboljenja od epidemije ufusa, ali preti opasnost da se neće moći izbjeći pošto nema mjesta po kućama, tako da se moralo stanovati i u onim kućama gdje ima oboljelih civila.

Ishrana je prilična, određeno je da se kuha u kazanima kako bi se što više izolovali cd civilnog stanovništva.

II. Politički rad u jedinicama

Održano je 6 bataljonskih i 29 četnih sastanaka. Redoviti dnevni radio izvještaji se čitaju i partizani sa oduševljenjem prate herojsku borbu naših divizija na oslobođenom teritoriju i veliku ofanzivu Crvene armije. Obrađena je brošura »Reakcionarno vodstvo HSS-a«.

Sastanci ovakovog karaktera djeluju pozitivno na podizanje discipline i borbenosti partizana. Drugovi partizani mnogo cjene i vole Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, naročito povodom velike ofanzive na naš oslobođeni teritorij, što smo iskoristili da populariziramo naše Antifašističko vijeće. Prorađivano je sa partizanima: »K. P. u N. O. B.«, »Brigadir«, »Partizan« i ostali pridolazeći materijal. Naročito se nastoji da partizani budu sami oni koji će da tumače ciljeve naše N. O. borbe. To se je već donekle i postiglo. Najviše se je to kod njih odrazilo u hrvatskom selu Bijela Stijena, gdje su po pričanju samih seljaka zaključili da su utjecali na njih i stekli prilično velike simpatije naši partizani u istome selu.

Nastoji se stalno objasniti partizanima važnost izbora za N. O. O. kao i njihovo učestvovanje u tim izborima. Interesovanje kod partizana za iste je osrednje a ima po neki koji misle da je za njih glavno da se bore, a izbori nisu tako važni.

Nastoji se objasniti da smo mi politička vojska, da osim ove borbe što je danas vodimo sa puškom u ruci, da je isto toliko važna politička borba, kao i naša politička izobrazba, da bi uništili fašizam i poslije ovoga rata mi koji smo dali krv za slobodu da bi bili politički faktor u novom postrojenju državne vlasti. Kada se vratimo kući na sela da ne budemo samo tegleća marva kao do sada, nego i odlučujući o svojoj boljoj i ljepšoj budućnosti, da sami odlučujemo o svojoj sudbini, da nam ne odlučuju oni koji su i prije, koji danas sjede

u inozemstvu i pomažu okupatoru i domaćim izdajnicima kao Draži i četnicima, a to je Jugoslovenska izbjeglička vlada i vodstvo HSS-a.

U četama je održano predavanje o životu radnika i seljaka u SSSR-u. Čitana je brošura »Moskva nama i o nama». Drugovi su to primili dobro, interesovalo ih je i sudjelovali su u diskusiji. Dalje su održana predavanja o napadu fašista na naš oslobođeni teritorij i o situaciji na istočnom bojištu.

III. Agit-prop

Agitacija i propaganda

Prilažemo izvještaj Agit-propa u originalu.[3]

Stanje po pitanju četnika nema nekih kontura još do sada u našim jedinicama. Nastojanjem pravilno objašnjene uloge četnika protiv narodne borbe, neće biti moguće neprijatelju da prodre u naše redove. Srbovanja isto nema, niti se osjeća srpski šovinizam, kao ni utjecaj HSS-a.

Rukovodeći stav kadra i boraca prema Engleskoj i Americi je ispravan. Skretanja u lijevo nema, dok se više na mitinzima popularizira SSSR i Komunistička partija nego Engleska i Amerika. Ali svagdje se ističe savez velikih demokratskih naroda koji se bore protiv fašizma.

Borcima je tumačeno da smo mi danas već regularna vojska i borci su shvatili potrebu takove vojske.

Odnos prema drugaricama isti je kao i prema drugovima. Nastoji se drugovima objasniti kako je žena važan faktor u ovoj borbi i bez njenog učestvovanja neće se doći do pobjede nad fašizmom.

Po higijeni se radilo, ckupala se ie cijela brigada, kao i opeglala odijela. S time se je suzbila vašljivost u velikoj mjeri, ali još uvijek ima dosta vaški. Kopane su jame za zahode u svim selima gdje smo se nalazili. U tom smislu izdan je letak svima bataljonima i velika je propaganda Agit-propa, tako da se u tom pogledu učinio veliki uspjeh.

Prije par dana izvršila se zakletva po svim bataljonima. Po istoj je izdano svim komesarima pismeno uputstvo kako da se objasni važnost isté. Sama prisega bila je uz prisustvo [onih] koji su već zakleti, tako da je imala svečaniji izgled.

Po pitanju poziva za vojsku na terenu K. K Pakrac smo dobili popis drugova koje možemo pozvati u vojsku. Odmah smo popunili pozive i poslali preko komande područja na određeno mjesto. Za mobilizaciju ima 40 lica.

Održan je sastanak sa bolničkom četom na kojem smo ja i doktor održali predavanje o ulozi i važnosti koju mora da

[5] **Original se nalazi u Arhivu VII, reg. br. 3/20, k. 907 »A«.**

ima da bi ispunila zadatke koji se od nje traže, tako da borci gledaju u njima najsocijalnije i najbolje drugove i s tim će promjeniti mišljenje o bolničarima i steći ogromnu ljubav prema njima.

Održan je sastanak na samom putu sa svim polit, komesarima bataljona i četa, uz prisutnost novog komesara brigade druga Cede.[4] Na samom sastanku se objasnila potreba reorganizacije u našoj brigadi, kao i naše velike i teške zadaće na našem putu kroz Hrvatsku, i da će ovisiti puno o njihovom političkom radu da izvršimo što uspješnije ovu zadaću. Govorilo se o važnosti agitacije i propagande.

Po izvještaju polit, komesara može se ustanoviti da kod boraca nema želje da ostanu kcd svojih kuća, čak vole da idu dalje, na drugi teren, samo po koji pojedinac bi želio da ostane blizu kuće, ali tih je vrlo malo u brigadi.

IV. Financije

U štabu brigade ima 50.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Vlado Janić

[4] Cedo Grbić do tada je bio politički komesar 4. bataljona 12. brigade, a Vlado Janić, dotadašnji politički komesar 12. brigade, određen je na politički rad u Stabu 4. divizije.

BR. 59

UPUTSTVA SEKRETARA BIROA ORGANIZACIJE KP SOŠKOG ODREDA OD U. FEBRUARA 1943. ZA RAD U PARTIJSKIM ĆELIJAMA[1]

ODREDNI PART. SEKRETAR SO
Na položaju, 11. februara 1943.

KRATKA UPUTSTVA ZA RAD U PARTIJSKIM ĆELIJAMA

U zadnjem dopisu, koji sam adresovao na »Komuniste SO«, dao sam vam glavne zadatke i dužnosti komunista u partizanima.- Danas ću pokušati da vam dam nekoliko konkretnih uputstava za rad, koja treba da budu pre svega od pomoći mlađima, neiskusnim sekretarima partijsKih četnih i bataljonskih ćelija i omogućiti im brže upoznavanje sa najosnovnijim problemima njihovog rada.

1) Svaka četna partijska ćelija se mora najmanje jednom nedeljno sastati i održati redovni organizacijski sastanak, na kojem će se prorađivati svi tekući i najaktuelniji problemi. Dnevni red takvog organizacijskog sastanka ne sme se šablonizirati, nego mora da bude pravi odraz života partizanske jedinice u kojoj se dotična partijska ćelija nalazi.

Npr.: Kako da izgleda dnevni red takvog redovnog organizacijskog sastanka:

a) Disciplina u četi je popustila, četna partijska organizacija mora ustanoviti uzrok toj pojavi i preduzeti protumere.

b) Ceta nije dovoljno borbena. Zaključak: na četnim mitinzima i uz pomoć lične propagande od druga do druga moramo povećati borbenost.

c) Od pretpostavljenog štaba je stigla naredba ili dnevna zapovest. Partijska ćelija je mora temeljito proraditi i zatim je popularisati među partizanima i na taj način pomoći da komandni sastav sprovede njenu liniju.

d) Zaključivati o prijemu novih članova u partiju i novih kandidata, itd.

Na sledećem sastanku partijske ćelije moramo kontrolisati koliko smo zaključke zadnjeg organizacijskog sastanka izvršili, a ako nismo izvršili, ustanoviti koji je uzrok što nismo.

2) Pored tih redovnih nedeljnih organizacijskih sastanaka moramo u izuzetnim prilikama imati takođe vanredne organizacijske sastanke.

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**

[2] **Orieinal tog dooisa, od 9. februara 1943 (pisan na mašini), u Arhivu CK SK Slovenije.**

ODREDNI PART.SEKRETAR SO.
NA POLOŽAJU:11.FEBRUARJA 1943.

Kratka navodila za delo v partizanskih partijskih celicah.

V zadnjem dopisu,ki sem ga naslovil na "Komuniste SO",sem vam podal glavne naloge in dolžnosti komunistov v partizanih.Danes pa vam skušam podati nekaj konkretnih navodil za delo,ki naj bodo v pomoč predvsem mlajšim ,neizvžbanim sekretarjem partijskih četnih in bataljonskih celic ter jim omogočiti hitro seznanitev z najosnovnejšimi problemi njihovega dela.

1)Vsaka četna partijska celica se mora najmanj enkrat tedensko sestati k rednemu organizacijskemu sestanku,na katerem naj se obravnavajo vse tekoče in poreče zadeve čete.Dnevni red takega organizacijskega sestanka se ne sme šablonizirati,temveč mora biti živ odraz življenja partizanske edinice,v kateri se dotična partijska celica nahaja.

N.pr.:Kako naj izgleda dnevni red takega rednega organizacijskega sestanka:

a)disciplina v četi je popustila,četna partijska organizacija mora ugotoviti vzrok temu pojavu in nato podvzeti protiukrepe.

b)četa je premalo udarna.Sklep na Četnih mitingih in s pomočjo osebne propagande od tovariša do tovariša,moramo borbenost zvečati.

c)od nadrejenega štaba je prispela naredba ali dnevno povelje.Partijska celica jo mora temeljito predelati in jo nato popularizirati med partizani in tako pomagati komandnemu sestavu izvest njeno linijo.

d)sklepati o sprejemu novih članov v Partijo in novih kandidatov.

itd.

Na naslednjem sestanku partijske celice,pa moramo kontrolirati v koliko smo sklepe zadnjega organizacijskega sestanka izvršili in če jih nismo ,ugotoviti kje je vzrok ,da jih nismo;

2)Poleg teh rednih tedenskih organizacijskih sestankov moramo ob izrednih prilikah imeti tudi izredne organizacijske sestanke.

N.PR.četa se pripravlja na akcijo.Partijska celica se mora takoj sestati in ugotoviti vojaško in politično važnost akcije.Na to pa na četnem mitingu povdarjat kolike vojaške in politične važnosti je ta akcija in za to mora vsa četa napeti vse sile,da bo popolnoma uspela.

Ali:vsled grobih prekrškov je bil težje kaznovan partizan.Partijska celica je dolžna takoj na sestanku ugotoviti upravičenost kazni in na to na četnem sestanku zagovarjati in utemeljevati ukrep komande.

itd.

3)Poleg teh rednih in izrednih organizacijskih sestankov morajo četne celice prirejat tudi študijske sestanke,ki naj se vrše čimveckrat ,po možnosti vsak dan.Jasno je,da se morajo ti partijski študijski sestanki vršiti še poleg rednega četnega političnega pouka.

4)Partijske organizacije morajo danes,ko so naši komandirji in politkomisarji,vsled velikega dotoka novincev,preobremenjeni z vojaškim,političnim in vzgojnim delom,obvezani,da jim po vseh naših močeh pomagamo pri tem delu.Politkome pa moramo nadomestiti pri propagandnem delu na terenu,tako da se bodo res lahko popolnoma posvetili delu v četi.

5)Sekretarji četnih celic morajo vsakih 14 dni pošiljati pismena poročila Bat.sekretarjem o delu četnih partijskih celic.Ta poročila naj obsegajo poročilo o:celičnih sestankih,dnevnem redu teh sestankov,o sklepih teh sestankov;koliko četnih mitingov je partijska celica organizirala,kdo je govoril na teh mitingih in o čem,kakšen je bil odmev tega mitinga med partizani;katero literaturo ste predelali,koliko učnih ur ste imeli,kdo je čital in razlagal dotično učno snov,koliko tava

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 59

Npr. četa se priprema za akciju. Partijska ćelija se mora odmah sastati i utvrditi vojnu i političku važnost akcije. Zatim na četnom mitingu podvući od kolike je vojne i političko važnosti ta akcija, i zato cela četa mora upotrebiti sve snage, da bi potpuno uspela.

Ili: usled grubih prekršaja bio je teže kažnjen partizan. Partijska ćelija je dužna odmah na sastanku utvrditi opravdanost kazne i zatim na četnom sastanku zastupati i obrazlagati postupak komande, itd.

3) Pored tih redovnih i vanrednih organizacijskih sastanaka, četne ćelije moraju organizovati i studijske sastanke, koje treba što češće održavati, po mogućnosti svaki dan. Jasno je da se ti studijski partijski sastanci moraju vršiti i pored redovne četne političke nastave.

4) Partijske organizacije moi'aju danas, kada su naši komandiri i politkomesari, zbog velikog priliva novih boraca, preopterećeni vojnim, političkim i vaspitnim radom, dužni da im što je više moguće, pomognu u tom radu. Politkomesare treba zameniti na propagandnom radu na terenu, tako da se zaista mogu potpuno posvetiti radu u četi.

5) Sekretari četnih ćelija moraju slati svakih 14 dana pismene izveštaie bataljonskim sekretarima o radu četnih partijskih ćelija. Ti izveštaji neka sadrže izveštai o: ćelijskim sastancima, dnevnom redu tih sastanaka, o zaključcima tih sastanaka: koliko četnih mitinga je partijska ćelija organizovala, ko je govorio na tim mitinzima i o čemu, kakav je bio odiek tih mitinga među partizanima; koju ste literaturu proradili, koliko teoretskih časova ste imali, ko je čitao i objašnjavao dotično nastavno gradivo, koliko drugova je u toj proradi sudelovalo (partijaca, kandidata, skojevaca i simDatizera); koliko drugova je bilo primljeno u partiju, u kandidate, u SKOJ; koliko je mitinga partijska ćelija organizovala na terenu, kakav je bio uspeh tih mitinga; kako je stanovništvo raspoloženo prema OF na vašem sektoru; kako gledaju na našu KP partizani vaše jedinice i kako civili, itd.

6) Pored toga, svakoga meseca obaveštavajte kakvom lileraturom raspolažete i kako je upotrebljavate za vaspitanje kadrova.

Drugovi, napisao sam nekoliko naiosnovniiih uoutstava za rad: ako pak nekome među vama još ne bude što jasno ili bi trebao još konkretnija uoutstva, neka se obrati meni i odmah ću mu pomoći svim svojim mogućnostima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Odredni part. sekretar SO:
Cveto Močnik (Florjan)[8]

[3] **Poginuo 26. aprila 1943. na planini Golobar.**

BR. 60

PISMO ALEKSANDRA RANKOVICA OD 12. FEBRUARA 1943. JOSIPU BROZU TITU[1]

Druže Stari,

Hoću da se obratim po nekim pitanjima dok smo još u blizini:[2]

1. — Priloženu brošuricu povukao sam zbog izvesnih nepravilnosti,[3] na koje sam ukazao, putem telefonskog razgovora iz Bihaća, drugovima Andriji i Bakariću. Ovaj tekst, koji se pojavio prvo u obliku direktivnog pisma partijskim organizacijama, napisao je drug V. Popović, a sada ga štampao Agitprop bez znanja CK KPH.

A-P[4] je sastavljen od četiri intelektualca koji su do skoro, manje-više, radili na svoju ruku, bez kontrole i pomoći CK-a.[5] Zbog toga smo se sporazumeli o njegovoj reorganizaciji, s tim da drug Ortega[6] uđe kao sekretar.

2. — Postoje dosta dobri uslovi za posebne partijske kurseve bilo pri štabovima brigada ili pri štabovima divizijskim. Iz izveštaja nekih politodela i partijskih rukovodilaca brigadnih part. organizacija može se videti ogromna potreba ovih kurseva. Neke su već počele pripreme u ovom pravcu. Da bi se ovi kursevi pravilno organizovali i bili vođeni po jedinstvenom planu i programu, CK-a[7] bi morao obezbediti veću kontrolu i pružiti što svestraniju pomoć.

Stoga predlažem da se pri CK-u, tj. uz V. Stab obrazuje jedan kurs za predavače srednjih kurseva. Na ovaj kurs bi pozvali iz svake brigade I, II, III i VII divizije po jednog druga sa izvesnim predznanjem. Ovaj kurs bi trajao 15—20 dana a vodio bi ga drug Krsto[8] uz našu pomoć. Bez ove predpripreme

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5158/11, 2—14 (43).

[2] Vrhovni komandant NOV i POJ drug Tito, s jednim delom Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba, nalazio se tada kod rudnika Tušnice. a Aleksandar Ranković, sa ostalim delom Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba, u Livnu (vidi tom II, knj. 8, dok. br. 32, 34 i 35).

[3] Odnosi se na brošuricu »O radu Partije u vojsci«, koja je objavljena u tomu II, knj. 4, dok. br. 3 i knj. 8, dok. br. 35. (Pri štampanju je učinjena omaška, pa je u naslovu napisano da je to instrukcija CK KPJ, umesto — CK KP Hrvatske. O lome vidi i objašnjenje br. 7 uz dok. br. 36 ove knjige).

[4] Agitaciono-propagandno odeljenje Centralnog komiteta KP Hrvatske.

[5] Odnosi se na Centrrlni komitet KP Hrvatske.

[6] Karlo Mrazović Ortega (Gašparl

[7] Reč je o Centralnom komitetu KP Jugoslavije.

[8] Krsto Popivoda

predavača kursevi pc brigadama i divizijama ne bi dali najbolje rezultate. Pored ostalog, uglavnom bi se izučavao metod, plan i program kurseva. Na kursu bi uzelo učešća 12 drugova a mogao bi se obaviti uz ovu ekipu s kojom se ja krećem.

Ako bi ovaj moj predlog bio usvojen, jo bih predložio učesnike ovoga kursa, tj. budućih predavača, a sa Krstom bih govorio o razradi programa.

Molim te, druže Stari, odgovori mi na ovo pre vašeg polaska.[0]

3. — Trebao bih još večeras dobiti tvoju naredbu o podeli 4 vagona brašna i dva vagona duvana izbeglicama.[10] Objavićemo je u »Borbi« a ne bi bilo zgoreg objaviti je i preko »S. J.«,[11] jer je ova mera od ogromnog značaja baš zato što pada u danima neprijateljske ofanzive.

4. — Prema obaveštenju drugova iz Beograda i Srema poginuo je »Veljko«-Stanko Paunović, politički komesar Glavnog štaba za Srem i član Okruž. komiteta.[12] On zaslužuje naziv narodnog heroja, pa predlažem da se proglasi, tim pre što njegov odred[13] sada vodi akcije zajedno sa VI brigadom.

[9] Tito je pregledao pomenutu brošuru i složio se s Rankovićevim predlogom da se ona povuče; takođe se složio s organizacionim izmenama u Agitaciono-propagandnom odeljenju Centralnog komiteta KP Hrvatske, kao i s tim da se pri Centralnom komitetu KPJ ogranizuje kurs za pripremu predavača na srednjim partijskim kursevima (vidi tom II, knj. 8, dok. br. 35).

[10] Stab 2. proleterske divizije dobio je od svojih intendantskih organa izveštaj da je u Imotskom zaplenjeno, između ostalog, 20 vagona brašna, pa je o tome obavestic Velimira Terzića (tada zamenika načelnika Vrhovnog štaba). Međutim obsveštenje je bilo netačno — radilo se o neznatnim količinama namirnica (vidi tom IV, knj. 10, dok br. 75). pa nije izdana naredba o podeli brašna i duvana izbeglicama (vidi tom II, knj. 8. dok. br. 47).

[11] Reč je o radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«.

[12] Stanko Paunović, narodni heroj, poginuo je krajem avgusta 1942. kao politički komesar Štaba partizanskih odreda za Srem (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 52).

[13] Prema naređenju Štaba 3. operativne zone Glavnog štaba Hrvatske od 21. avgusta 1942. formiran je, od svih partizanskih jedinica koje su do tada dejstvovale u Sremu. 3. sremski NOP odred 3. operativne zone Hrvatske. Po tom naređenju Glavni štab NOP odreda za Srem (formiran krajem 1941) postao je Stab 3. odreda, a dotadašnji Fruškogorski, Podunavski i Posavski NOP odred Glavnog štaba za Srem preformirani su u 1, 2. i 3. bataljon 3. NOP odreda. No, iako je preformiranje sremskih partizana sprovedeno u duhu pomenutog naređenja Štaba 3. operativne zone, između njega i Štaba 3. NOP odreda nije bilo neke čvršće operativne veze.

Treći odred je krajem oktobra 1942, po naređenju Vrhovnog štaba, popunio 6. istočnobosansku NOU brigadu. Nakon toga je izvršena reorganizacija 3. odreda, a početkom novembra je njegova glavnina prešla u istočnu Bosnu, zajedno sa 6. istočnobosanskom brigadom (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 47, 52 i 53).

Drug Stanko je metalski radnik, radio do 1929 godine u niskoj željezničkoj radionici, gde je i roaen. 1S29. g. je uhapšen i od Zivkoviceve diktature osuđen na 16 godina robije. Rođen je 1907 godine. 12 godina je proveo u raznim tamnicama Jugoslavije. Na robiji se držao dobro, učio se i učio druge. Uvek je bio odan Partiji i borio se za njenu liniju. Naročito je bio aktivan u borbi protiv štetočine Petka Miletića i njegove grupe. Kad su prošle godine oslobođeni robijaši,[14] drug Stanko je ostao na radu u Sremu. Bio je prvi politkom Fruškogorskog odreda, a kasnije postaje politkom Štaba za Srem. Drug Stanko je najviše uradio na formiranju i jačanju toga odreda Partizani su ga volili i cenili, jer je bio hrabar i odlučan. To je uglavnom.

5. — U nizu drugova koji se sada javljaju za novi raspored došao je i Stefan Mitrović. On je u poslednje vreme dosta nezdravo istupao, osećao se zapostavljenim i si., ali od kako smo ga dodelili na rad u propagandnom odseku Veća — drugu Vesu[15] pokazao je dosta dobre rezultate. Mišljenja smo da bi ga trebalo postaviti u politodel jedne brigade bez ikakvih »ograničenja« koja su u stvari do sada postojala. Ovo će biti za njega i jedna velika, pa čak i poslednja proba. Nama su danas potrebni kadrovi i treba pokušati sa svakim ko iole pruža uslove za konstruktivan rad. — Molim za što hitniji odgovor.[16]

Tebe i Crnog[17] mnogo pozdravlja

12-11-1943 g. Marko[18]

[14] O bekstvu robijaša iz Sremske Mitrovice vidi tom I, knj. 2, dok. br. 26.
u Veselin Masleša
[18] Odgovor druga Tita je oDjavljen u tomu II, knj. 8 (dok. br. 35).
[17] Sreten Zujović
[18] Aleksandar Ranković

BR. 61

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA 1. SLOVENAČKE NOU BRIGADE »TONE TOMŠlC« OD 13. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I RADU ORGANIZACIJE[1]

STAB PRVE UDARNE BRIGADE
»TONE TOMSLC«
Na položaju, 13. II 1943.

CENTRALNOM KOMITETU KPS
Izveštaj o partijskom radu u UB »T. T.«

U vremenu od kada sam preuzeo sekretarijat u brigadi »Tone Tomšič«,-' do sada su održana dva redovna sastanka brigadnog biroa, od kojih je jedan bio prekinut zbog nepredviđenog pokreta. U istom periodu održana su i dva vanredna sastanka, od kojih je jedan, takođe zbog kratkog vremena koje smo imali na raspolaganju, bio prekinut. Osim toga, održan je sastanak proširenog biroa (pozvani su bili, osim bataljonskih, i četni sekretari) zbog pripreme članstva za agitaciju u svrhu popularizacije pokreta brigade na hrvatsku teritoriju.[3]

Dana 25. I održana je brigadna partijska konferencija, kojoj su prisustvovali i delegati CK KPS i KPJ.[4]

Dnevni red konferencije je sadržavao sledeće tačke:

1) Izveštaj sekretara biroa.
2) Izveštaji sekretara ćelija.
3) Budući zadaci partijske organizacije UB »T. T.«

Iz prvog izveštaja se videlo da je partijski rad u četama prilično živ: sastanci se održavaju prilično redovno, članovi marljivo uče i partizani su (osim novomobilisanih) toliko izgrađeni da uspešno popularišu liniju OF[5] i sprovode mobilizaciju među stanovništvom. Uopšte uzev, politička izgradnja još uvek ne dostiže njihovu vojničku sposobnost, jer su partijci većinom još mladi i malo su vremena u partiji. Živ je rad

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**

[1] **Jože Bradeško - Boštjan. Pog nuo 18. marta 1943. kod Ambrusa, kao zamenik politkomesara 1. NOU brigade »Tone Tomšič«.**

[3] **O pokretu slovenačkih brigada i njihovim dejstvima na teritoriji Hrvatske vidi tom VI. knj. 5, dok. br. 86 i 102.**

[4] **Konferenciji su verovatnc nnsustvovali Ivo Lola Ribar i Rato Dugonjić, koji su se u to vreme nalazili u Sloveniji.**

[5] **Osvobodilna fronta**

partizana među stanovništvom, održavaju se mitinzi i zabavne večeri, i deli mu se literatura, itd. Manje je sposobnosti pokazala komunistička organizacija u pronalaženju i podizanju novih kadrova, čije se pomanjkanje pomalo oseća, iako se i na tom području primećuje napredak.

Na osnovu četnih izveštaja vidi se da uticaj i vodeća uloga Partije još ne dolazi do pravog izražaja. Naročito u borbi i na teškim marševima podstrekački uticaj Partije ne oseća se dovoljno. Posebno uloga partijaca kao avangarde, u borbi još nije dovoljno očigledna. Pokazala se opasnost da će se rad birokratizirati. Još se premalo radi među partizanima, previše se pažnje poklanja formalnom radu u ćelijama, a rad partijaca se ne prilagođava dovoljno stvarnim uslovima.

Članovi SKOJ-a su politički manje izgrađeni od partijaca, ali se trude da taj nedostatak otklone marljivim i sistematskim učenjem. Među borcima su prilično aktivni, sarađuju u velikoj meri u brigadnom časopisu i učestvuju na mitinzima. U borbi se ističu svi, skoro bez izuzetka, kao odlični borci. Naravno, njihov uticaj na ostale partizane, naročito starije, nije takav kako se želi, što se uglavnom može pripisati, pored ostalog, i njihovoj velikoj mladosti.

Na konferenciji je ustanovljeno sledeće stanje članstva: brigada ima 68 članova KPS, što iznosi 30% cclokupnog ljudstva, a od toga je 17 intelektualaca, te 51 radnik ili seljak. SKOJ broji 64 člana, što iznosi oko 28%, a od njih je samo 5 intelektualaca. Naravno, ovi podaci važe samo za I i III bataljon, čiji su zastupnici na konferenciji bili prisutni.

Na osnovu izveštaja su bili doneti sledeći zaključci:

1) Zadatak je partijaca da sprovedu među partizanima najstrožu disciplinu i učvrste je kao najvažniju i najpotrebniju osobinu svakog vojnika. Moraju podržati u svakom pogledu vojno rukovodstvo i obezbediti da bude svako naređenje odmah i bez prigovora najbolje izvršeno.

2) Osim učenja partijaca u ćeliji i organizacijskog rada među partijcima, treba pojačati rad medu partizanima, treba ih u svemu obaveštavati, ne terati, ne upotrebljavati nasilna sredstva. Pri tome treba paziti da rad među partizanima ne bude šablonski i birokratski.

3) Glavni je zadatak Partije danas da od partizana stvori dobre vojnike.

4) Na osnovu izveštaja ustanovljeno je da postoji opasnost da se partijski rad birokratizuje, što svakako treba na vreme sprečiti.

5) Takođe je bio usvojen principijelni stav da omladinci koji stupe u Partiju i dalje rade u SKOJ-u, ukoliko ih Partija ne odredi za kakav specijalni rad.

Time je rad konferencije bio završen.

Na osnovu izveštaja sa konferencije članova štabova Gupčeve, Cankarove i Tomšičeve brigade, koje je sazvao štab Dolenjske operativne zone,[6] na partijskim forumima u našoj brigadi doneseni su sledeći zaključci:

1) Uvode se kursevi za političke funkcionere i komandni kadar.

2) Težište političkog rada treba prebaciti na niže funkcionere.

3) Naglasiti vodeću ulogu partijaca u brigadi.

4) Četni politički funkcioneri moraju u borbama, na raarševima i na položajima lično više da se ističu, jer će na ovaj način i rečima lakše dizati borbeni duh partizanima. U protivnom treba da se smenjuju.

5) U borbama je mesto komesara pored komandira, odnosno komandanta.

6) Vodnicima treba podići autoritet i radi toga im davati samostalnije zadatke. U tome neka pomažu u prvom redu partijci.

7) Da se komandni kadar uveri o izvršavanju datih naređenja.

8) U okviru OF treba odmah organizovati i u našoj brigadi Savez radne omladine (ZDM),[7] u koji treba u prvom redu privući novomobilisane omladince. U tom treba u prvom redu da sudeluju članovi SKOJ-a.

Iz okoline Police naša se brigada prebacila u blizinu Toplica.[8] gde su partizani našli među stanovništvom mnogo simpatija, a brigada je od strane terenskih radnika u velikoj meri bila obezbeđena važnijom literaturom, radio-vestima, itd. Dalje prema Semiču, pod Kočevskim rogom, stanovništvo je

" Iz dnevnika Jože Borštnara vidi se da je u toku januara i početkom februara 1943. održano više sastanaka štabova brigada (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 103).

[7] Zveza delavne mladine

[8] Napad na Policu trebalo je da se izvrši noću 16/17. januara, ali je zbog nepogodnih vremenskih prilika odgođen. Sve tri brigade (»Tone Tomšič«, »Matija Gubec« i »Ivan Cankar«) prešle su preko pruge i povukle se u pravcu Hrvatske (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 38, 102 i 123).

retko naseljeno jer su se Kočevari iselili u Nemačku, ali se nađu i oni koji su se suprotstavili iseljenju.[3] Stanovništvo je jako ljubazno, ali nije moglo mnogo da pomogne partizanima jer je i samo jako siromasno. Isto važi i za okolinu Toplica, koja je zbog stalnog snabdevanja partizana sasvim iscrpljena. U svim ovim krajevima brigada je ,vršila mobilizaciju kojoj su se uglavnom odupirale porodice mobilisanih. Istovremeno su se u tim krajevima održavali mitinzi sa dobrim uspehom. Od Semiča dalje do hrvatske granice stanovništvo je (osim u Drašičama, koje je belogardejski nastrojeno) potpuno na strani partizana i terenska organizacija je dosta dobro razvijena. Začudio nas je veliki otpor prema mobilizaciji unatoč srazmerno visokoj svesti stanovništva. Pozvani se izgovaraju na sve moguće načine a najviše time da rade na terenu. Za to snose najveću krivicu terenski radnici i članovi zaštite,[10] koji nisu znali ljudstvu objasniti potrebu sopstvenih žrtava za izvojevanje slobode. Istovremeno svaki svoje selo štiti od mobilizacije, jer se boji da se ne zameri meštanima. Mobilizaciju smo pokušali popularisati na mitinzima i zabavnim priredbama, te smo je, unatoč otporu, bar delimično i sproveli...

Po prelasku hrvatske granice naišli smo na stanovništvo koje je u većini bilo prilično neprijateljski raspoloženo prema nama. Uglavnom ljudstvo u tim krajevima nije loše, do sada su ti ljudi bili mačekovci[11] i sada su uglavnom o svemu neobavešteni. Ustaša iz tih krajeva nema. Tu greše hrvatske brigade koje među stanovništvom premalo politički rade a prema stanovništvu postupaju suviše vojnički. Naši borci su išli rado u Hrvatsku zbog nade u veće uspešne akcije skupa sa Hrvatima, u kojima bi bilo moguće dobiti nešto teškog naoružanja kojim bi zatim u Sloveniji razbijali utvrđene tačke. Prema hrvatskom stanovništvu su se slovenački borci odnosili korekino. tako da nas ie stanovništvo pohvalilo. To je bila uglavnom zasluga naših partijaca. Naši odnosi prema hrvatskim borcima su bili dobri i srdačni, ali su naši momci primetili da bi hrvatski borci u tom pogledu mogli učiniti još više. U Kaštu smo priredili više zajedničkih zabavnih večeri, koje su dobro uspele.

[9] Odnosi se na nemsčku opc[5]onalnu maniinu. koia je sredinom XVI stoleća naseljena na teritoriji Kočevskog podgorja. Po«le okupacvie 1941. god'ne, oni su, većinom prešli u srezove Brežice i Krško. ti. na tertoriiu zaposednutu od Nemaca, a slovenačko stanovništvo je prinudno odvedeno u Nemačku.

[10] Reč je o Narodnoj zaštiti (Narodna zaščita).

[11] Odnosi se na pristalice Hrvatske seljačke stranke. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 1 i 2.

Na konferenciji štabova svih pet sadejstvujućih brigada u Zumberku,[1]-' koju je sazvao zajednički operativni štab,[13] došlo se do zanimljivih konstatacija.

Posle sukoba sa tenkovima, borci su došli do zaključka da je tenkove u borbi sa pešadijom lako uništiti. Građenju protivtenkovskih prepreka treba ipak pokloniti više pažnje i brige, jer su dosadašnje bile prilično neefikasne. Dalje se došlo do zaključka da veza među pojedinim jedinicama u borbi još uvek ne funkcioniše zadovoljavajuće. Ljudstvo slovenačkih brigada u borbi se dobro pokazalo, ali četni i bataljonski funkcioneri još ne odgovaraju svojim zadacima. Uništavanje oko 2.000 ljudi okupatorske kolone, koja je nadirala iz Metlike prema Krašiću, nije se odvijalo sasvim zadovoljavajuće.[14] Izgleda da je operativni štab računao da će neprijatelj pokušati da se probiie iz obruča prema Metliki i radi toga je, pored Tomšičeve brigade, taj prolaz osiguravao i veći deo Cankarove brigade. Nedovoljno se vodilo računa o mogućnosti da neprijatelj može izvršiti udar prema Kupi i preko nje. Izgleda da je neprijatelj. ukoliko nije bio uništen, prebegao preko Kupe u blizini Ozija.

U diskusiji je bilo, sa partijskog gledišta, nepravilno od štabnog politkomesara Marka[15] to što je izjavio da štab zahteva od svih naistrože izvršavanje naređenja (s čime se svi slažemo), a da ne dozvoljava nikakvu samokritiku od strane članova operativnog štaba. Ovo je izjavio premda mu je bilo poznato da su na konferenciji prisutni samo članovi Partije.

U pogledu zadnje akcije (napad na Draganiće),[16] koja nije uspela, u brigadi smo svi mišljenja da je bila pogrešno pripremljena već od strane zajedničkog operativnog štaba, koji je obećao i sadejstvo teškog oružja. Top je stigao na položaj tek pred zoru, kada je počelo svanjivati. U akciji se nije mogao upotrebiti, jer se do svanuća već moralo izvršiti povlačenje naših jedinica, pošto je put vodio pored neprijateljskih

[12] Verovatno se misli na sastanak štabova brigada koji je 8. februara 1943. održan u Sorževu. O tom sastanku se opširnije govori u dnevniku političkog komesara 3. NOU brigade »Ivan Cankar« (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 103).

[13] Operativni štab hrvatskih i slovenačkih brigada formiran je naredbom br. 1 od 28. januara 1943 (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 32). Stab su sačinjavali: komandant Milovan Saranović (komandant Dolenjske operativne zone), zamenik komandanta Petar Kleut (komandant 4. udarne brigade NOV i PO Hrvatske), politički komesar Marko Belinić (politički komesar II operativne zone Hrvatske) i zamenik političkog komesara Viktor Avbelj (politički komesar Dolenjske operativne zone).

[14] Vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 102 i 134

[15] Marko Belinić

[16] O napadu na Draganiće vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 102.

mitraljeskih gnezda, i to na potpuno otvorenom zemljištu. Koliko sam video položaj, greška je bila u tome što je naša brigada napadala bez podrške topovske vatre na pravcu koji nije pružao borcima zaklone. Stvar s topom se toliko vremena odugovlačila da se naša brigada povlačila delimično već po danu i pod dejstvom neprijateljske mitraljeske vatre, koja je inače bila slaba tako da nismo imali žrtava.

Treba da kažem da nas je u Hrvatskoj naročito iznenadila činjenica da je još mnogo mladića kod kuće i da partizani uprkos tome ne vrše mobilizaciju. Karakterističan je odgovor partizana IV .. .[17] brigade na pitanje: Zašto su bez razmišljanja uzeli u partizanske redove zarobljene Italijane? Odgovorio mi je da im trebaju borci, kao da im nedostaje za borbu sposobnih domaćih ljudi.

Brigadni biro ponovo apeluje da se izvrši spajanje sva tri bataljona, naročito sada, kada će brigada potpuno samostalno dejstvovati širom slovenačke teritorije. Treba imati u vidu da je ostao naš četvrti bataljon (140 ljudi) u Sercerovoj brigadi,[18] II bataljon izgleda da je zadržala Notranjska zona,[19] zatim deo čete iz III bataljona uzeo je sa sobom, kao pratnju, drug komandant Matija,[20] a jedna četa se traži kao zaštita na predstojećoj konferenciji. Na taj način brigada će predstavljati snagu samo jednog bataljona sastavljenog od polovine novih boraca. Postoji opasnost da bi tako oslabljena brigada mogla biti uništena ili stalno progonjena od neprijatelja čim ovaj primeti našu slabost. U tom pogledu svakako treba nešto predu-

[17] Nečitko, odnosi se na 4. udarnu brigadu NOV i PO Hrvatske. Batalion je formiran sredinom ianuara 1943. na Mokrecu kod Golog, od ljudstva jedinica Notranjskog odreda. Ovaj bataljon je trebalo da uđe u sastav 1. NOU brigade »Tone Tomšič«, ali to toga nije došlo jer je on, po naređenju Štaba Notranjske operativne zone, 22 januara 1943. poslat u Dolomite (vidi tom VI. knj. 5, dok. br. 12, napomenu br. 3).

[19] Drugi bataljon je bio odvojen od brigade i nalazio se u rejonu Pogled — Podlipoglav. Jedna četa tog bataljona priključila se, u rejonu Čatež, u noći 78. januara 1943, 1. i 3. bataljonu, a ostale tri čete su prešle kod Šmarja komunikaciju Ljubljana — Novo Mesto i 9. januara na Mokrecu stigle u logor Notranjske operativne zone. Tu su ostale, bez dodira sa neprijateljem, do 21. januara, kada su, sa Golog. prešle preko druma Skofljica — Kočevje, a zatim, pod borbom, i preko pruge i u blizini Smarja ponovo došle, 23. januara, na prostor Pogled — Podlipoglav (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 23 i 27).

[20] Ivan Maček, komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

zeti. Biro je mišljenja da bi se ljudstvo i ostalih slovenačkih brigada moglo upotrebiti kada su potrebne čete za izvršavanje specijalnih zadataka, a ne da se za ove koristi samo naša, već ionako oslabljena, brigada.

Partijski rad je u poslednje vreme, naročito u ćelijama, unekoliko popustio. Uzrok je u tome što je nekoliko najboljih članova Partije poginulo u borbama, nekoliko ih je ranjeno ili su iz nekog drugog razloga van brigade. Tako su došli u bataljonske biroe samo mlađi neiskusni članovi Partije koji još nisu dorasli da pruže pravu i dovoljnu pomoć ćelijama. Radi se na tome da se što pre osposobe bataljonski kadrovi i pruža im se svestrana pomoć od strane brigadnog biroa. Da bi se podigao politički nivo novih članova Partije, u brigadnom birou je odlučeno da se, pored političkih časova na kojima se uglavnom prorađuju aktuelna politička pitanja, uvedu i specijalni ideološki kursevi na kojima bi se izučavala teorija marksizma i razvoj ljudskog društva. Kurseve bi posećivali članovi Partije i SKOJ-a.

Radu čast i vlast!

Sekretar brigadnog biroa:
Jože

BR. 62

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 1. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 13. FEBRUARA 1943. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA 1. PROLETERSKE BRIGADE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

PRAKTIČNI SASTANAK BIROA KPJ ZA I BAT. ODRŽAN 13 FEBR. 1943 G.

Dnevni red:

1) Izveštaj sa sektora
2) Razno.

I

a) *Politički:* Politički rad se dijeli na rad sa narodom i rad u bataljonu. U radu sa narodom nastojali smo i u punoj mjeri uspjeli da naši ljudi se dosta dobro odnose prema narodu i da sa takvim ponašanjem u velikoj mjeri uspiju da pridobiju narod za nas i našu borbu. Takođe održano je niz konferencija sa narodom koje su pozitivno uticale za preorijentaciju ovog stanovništva koje je bilo u velikoj mjeri četnički raspoloženo. U toku ovoga vremena-' održano je 12 konferencija sa narodom i obuhvaćeno preko 1500 ljudi. Konferencije su održane u selima Šereg Ilova, Tabak — Grabik.. . .[:i], Pečenegovci, Sibovska, G. Palačkovci, Donji —, i drugo. U svim ovim selima su izabrani narodno-oslobodil. odbori i delegati za izbor opštinskih odbora. Sa odborima je takode razgovarano o njihovim dužnostima i radu.

Rad u bataljonu: kao težište se uzima rad u četi zbog nemogućnosti bataljonskog rada. U koliko nije moguće četne konferencije, onda vodne.

1 četa je održala 1 sastanak vodni o disciplini, o akcijama, 0 međusobnim odnosima. Održan 1 sastanak praktični po vodovima. Po vodovima održano 7 sastanaka teoriskih — prorađivanje »Borbe« i »Biltena«.[4] Održana su 2 sastanka sa novom popunom.

II četa održala 3 četne konferencije: 1) Prorada »Borbe« 1 konkretni slučajevi. 2) O nedostacima i slabostima i »Borba«

' Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 1—7-B, k. 708.

[2] Verovatno se odnosi na prvu polovinu februara 1943.

' Razliveno je mastilo, pa se reč (koja ima 5—6 slova) ne može pročitati.

*** Odnosi se na »Borbu« br. 36 i 37 (od 24. januara i 8. februara 1943) i na trobroj »Biltena« Vrhovnog štaba Narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, za septembar—novembar 1942.**

prorađiv. 3) O kolektivu, o kulturnom radu i o štampi. I vod 4. konferencije. Razrađivana »Borba« i konkretni slučajevi. II vod 3 koni. — isto.

III četa: održano 3 konferencije komesara i delegata. I vod 8 polit, konferencija i 3 praktične. II vod 8 polit, i 3 prakt. Prorađivana »Borba« i »Narodno oslobođenje«. Sa novim [borcima] održano 7 sastanaka (konferencija).

Prateći vod: »Borba« prorađivana i po konkretnim slučajevima.

Radni vod: 2 praktična i 3 teoriska sastanka.

b) *Vojnički:* Održana 1 konferencija I čete o odbrani i zaklonima. Po vodovima: 2 časa o pušci, straži, o upotrebi puške i nišanjenju.

III četa: održane 3 četne konferencije i 2 konferencije sa vojnim rukovodiocima. I vod 6 konferencija, II vod 7 konf. (o maršu, disciplini, stražama, pozdrav starešina, puška, puškomitraljez, razvijanje u strelce i drugo).

II četa: 2 četne vojne konferencije o patrolama i straži, o nastupanju i otstupanju. I vod 1 konf. o straži, službi i marš. disciplini. II vod 4 konferencije o akcijama, red i disciplina, plijen, upoznavanje novih [boraca] o pušci i p. mitraljezu.

Prateći vod: Upoznavanje svih drugova o mitraljezu i bacaču.

Radni vod: 1 vojnička konferencija.

c) *Kulturni:* Data: 1) Priredba u Prnjavoru. 2) Jedna tačka priredbe u Prnjavoru. 3) Priredba u Sibovskoj uspjela. III. četa ima 8 nepismenih koje uče, II 2 nepismena, I 4 nepismena, prateći vod 12 nep. Predavanja o računu, higijeni i drugo.

d) *SKOJ:* Održano 5 sastanaka [bataljonskog] komiteta Skoja za I bat: 1) Organizaciono pitanje, 2) Izvještaj sektora, 3) Sastanak svih rukov. Skoja sa brig. ruk., 4) Prorada članka Ribara,[5] 5) O kulturno-prosvetnom radu i listu[6] (kažnjavanje pojedinaca). Bat. biro KPJ za I bat. konstatuje da su preoštre ove kazne. Ima u bat. 135 omi., od toga: 80 skojevaca, 55 omladinaca. Od skojevaca: 16 radnika, 40 selj. i 36 intel. (9 žena). Postoje 4 aktiva.

I četa: 18 skoj., 19 omi. (3 ž.). Održano 12 sastanaka — 7 teoretskih, 5 prakt. (praktični četni, teoretski vodni). Prorađivana »Borba omladinska«, »Borba«. Održano zabavno veče u Potočanima za omladinu. Zbor omladine, prisutnih 80 omi. u Cifčijama.

[5] **Ivo Lola Ribar**

[6] **Odnosi se na bataljonski list.**

II č.: Održano 11 sastanaka — 4 prakt. i 7 teor.: O SSSR-u, antifaš. savezu omladine Jugosl[7]., [prorađivana] »Borba« itd. Kulturno-prosvetni rad (odbora 2 sast.). Plan za rad, za hor. »Tektonske pojave u Bosni« — predavanje. xMatija Gubec«. Rad na selu: 1) Održana konferencija u G. Palačkovcima, omi. konf., 23 omi. prisut. 2) U Sibovskoj konfer. omi., 45 pris. (10 žena). Formiran omi. odbor.

III četa: 14 sastanaka — 4 prakt., 10 teoriskih. Prorađuje se: Mati,[8] O postanku zemlje, Biografija Staljinova (sast. 4), O Skoju (uloga Skoja), Jasenov. logor,[9] Naš odnos prema drugovima.

Prateći vod: Skoj periodično napreduje, do izvjesnog vremena. Za neizlazak lista kriv [odgovorni] drug zbog [toga što je] neenergičan.

Radni vod: sektašili su u primanju ljudi u Skoj. Nedovoljno se obilaze ili skoro ne obilaze, što je nedostatak. Ne održavaju se bat. konferencije Skoja.

e) *List:* Održan sastanak odgovornih po štampi. Podeljen plan za rad. Postavljeno kao obavezno rad u svim jedinicama. List je skoro otštampan.

f) *Zene:* 1 sastanak sa svim drugaricama bataljona, prorađivana »Zena danas.[10] U Vršanima održana konferencija muslimanki, prisustvovalo 23 žene. Održane još 2 konferencije žena — obuhvaćeno oko 120 žena.

Određen za polit, delegata I voda I čete Blažo Vučković. Predložen za komandira III čete Savo Mašković.[11]

Predložen D ... S .. . za kaznu opomenom (zbog neiskrenosti, bez pitanja part. tražio prelazak u prateću četu, zabušavao prilikom nošenja municije puškomitralj.) Da drug Krsto[12] duže razgovara o tim njegovim slabostima i na taj način da mu pomogne u uklanjanju nedostataka.

Prateća ćelija[13] predlaže za partiju Miljana Čogurića, Sali Osmanbegovića i Mića Cvitanovića. Primaju se.

I... H .. . predlažu za kaznu ukora zbog nevođenja računa o svojim dužnostima i čestog odlaska bez pitanja svoje komande. Biro ga kažnjava ukorom.

[7] Misli se na Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije.
[8] Roman Maksima Gorkog.
[9] Brošura
[10] Organ Antifašističkog fronta žena.
[11] Poginuo kao komandant 8. crnogorske brigade 4. decembra 1944. na sremskom frontu; narodni heroj.
[12] Krsto Medigović. Poginuo 9. maja 1942. na Večerinovcu (kod Mojkovca).
[13] Misli se na ćeliju čete pratećih oruđa 1. bataljona 1. proleterske brigade.

I četa predlaže Milana Kovačića za člana part. — prima se i Spira Ivanovića — prima se.

Diskutovan slučaj nediscipline druga B . .. C .. . iz prve čete. Konstatovano je da u toj ćeliji ima familijarnosti i jedan broj partijaca je zabašurivao i opravdavao druga C .. . koji je odbio da izvrši naređenje u jednoj lijepoj formi. Zato se određuje u komisiju Mirko,[14] Krsto i Amid[15] da ispitaju i rasvijetle ovaj slučaj. B ... se nije iskreno ponio.

Sekretar biroa
Mirko

BR. 63

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 14. FEBRUARA 1943. POLITODELU 3. DALMATINSKE NOU BRIGADE O OSNOVNIM ZADACIMA I SISTEMU RADA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODJELU III DALMATINSKE N.O.U. BRIGADE

Izvještaj o radu vašeg politodjela primili smo. Iz njega se vidi da ste najpre prošli i pregledali partijsku organizaciju da biste imali pravu sliku o njoj — što je pravilno. Iz izvještaja 0 stanju organizacije i nivou kadrova, kao i o zadacima koje ste sebi kao prve postavili, vidi se da ste pravilno uočili glavni zadatak u vašem radu — učvršćenje organizacije i podizanje odgovornosti kod partijaca. Da biste to ostvarili potrebno je raditi kako na učvršćenju same organizacije tako i na pojačanju 1 proširenju partijskog rada po svim sektorima, i aktiviranju svakog člana.

Plan rada organizacije po sektorima, koga ste izneli u pismima partijskoj organizaciji, birou i borcima, dobro je po-

[14] Mirko Novović

[15] Hamid Beširević. Ranjen je aprila 1943, prilikom forsiranja Drine kao zamenik političkog komesara 3. čete 1. bataljona 1. proleterske brigade. Nemci su ga sredinom juna 1943. na Sutjesci ubili kao ranjenika u Centralnoj bolnici. Narodni je heroj.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5544.'!, 2—4 (43).

stavljen. Ali postoji bojazan da Partija, ako je u onome stanju kako je prema izveštaju, neće biti u stanju da obuhvati taj rad i ostvari vaš plan. Plan je isuviše širok za slabu organizaciju. Radi toga vi morate pri ostvarenju plana ukazivati što više pomoći direktno partijskim ćelijama u četama, a s druge strane plan treba postepeno ostvarivati da se organizacija ne bi preopteretila i time nastala još veća neorganizovanost.

Radeći na ostvarenju predviđenog plana, morate uvek imati u vidu, da je vaš osnovni zadatak izgradnja kadrova, osposobljavanje partijskih biroa u bataljonu za rukovođenje, osposobljavanje partijskih rukovodilaca (zamenika politkomesara) kao i političkih komesara da mogu samostalno vršiti dužnosti koje su im poverene.

Primedba o tome, da dnevni red ćelije nema posebne tačke: »zadaci«, nije pravilna, jer to ne mora biti posebna tačka, već zadatke ćelije treba određivati uz svaku tačku dnevnog reda, tj. u vezi sa diskusijom po sektorima rada.

Vi niste pravilno shvatili svoju ulogu politodjela. Politodel je instruktorsko telo, a ne rukovodstvo. On pomaže partijskim rukovodstvima, partijskim rukovodiocima, kao i političkim komesarima da savladaju rad u brigadi, kao i da se osposobe za svoje uloge rukovodilaca. Prema tome, vi kao politodel nemate pravo da pišete pisma partijskim organizacijama i rukovodstvima (to je zadatak zamenika politkomesara — partijskog rukovodioca), niti pak borcima (to je zadatak politkomesara brigade, odnosno štaba). Vi treba sa njima da sarađujete i da im pomažete.

Pismo »O radu partije u vojsci«, kao neispravno, povučeno je od strane CK KPJ[2] Prema tome, to treba i vi da učinite.

Pitanje kolektivizacije novca treba elastično postaviti i čuvajte se da ne prenaglite, jer su po tome ljudi najosetljiviji, ali borbu protiv otuđivanja stvari, makar i ličnih, treba odlučno voditi drugim putevima i sretstvima.

14-11-1943 god.

[2] **Vidi dok. br. 60 i tom II, knj. 8, dok. br. 35.**

BR. 64

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA I MITRALJESKE ČETE O NAJAKTUELNIJIM POLITIČKIM ZADACIMA[1]

K.l.
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 224./1943.
dne 17. II. 1943. god.

Pismo političkim komesarima.

POLITIČKIM KOMESARIMA
K. 2, 3. i 4. i MITRALJESKE CETE

Dragi drugovi!

1.) Prilikom dolaska novih boraca omladinaca iz mobil, centra u naše jedinice, potrebno je daleko više posvetiti im pažnje, nego što se to do sada činilo. Prijem mora biti topao i drugarski kako se novi borci ne bi osjećali nelagodno, odnosno treba da odmah osjete kao da se nalaze kod svojih starih drugova i znanaca. S tom dužnosti treba posebno zadužiti polit, komesare četa i političke delegate. Oni će drugove da upoznaju sa ostalim borcima i upoznati ih u najkraćim crtama sa historijatom jedinice, kakav je život, što treba da rade, koje su im dužnosti a koja prava i t.d. Pored ovoga treba poseban sastanak odmah s njima održati i po mogućnosti što prije upoznati sa aktuelnim političkim pitanjima kako bi došli odmah u kontinuitet političkog rada.

Mora se ovom pitanju posvetiti zaista velika pažnja i, što je još važnije, stalno provoditi kontrolu da li se zaista postupa po ovoj sugestiji.

2.) U izvještajima uvjek se govori o dobroj ishrani boraca. Također se govori o dobrom smještaju boraca. Prilikom jedne kontrole koju smo mi proveli u II. bataljonu XVI. brigade zaista smo ustanovili, da je većina boraca srazmjerno dobro smještena i da je većina boraca večerala, međutim naišli smo na dvije desetine, koje nisu bile ni dobro smještene niti su dobile večeru. Taj slučaj ubjedio nas je da se po ovome pitanju kao i drugim pitanjima pristupa birokratski, t.j. većina boraca je dobro smještena i pri tome se ostane. Baš kod ovoga slučaja gdje su dvije desetine od obiđene čete bile bez večere nije bilo

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/19, k. 407-A.**

potrebno da ostanu bez večere, jer je postojala suha hrana u kolima. Komandiri četa, vodnici i desetari nisu znali za tu hranu, a opet ekonom bataljona nije znao, jer nije obišao jedinice, da postoje borci koji nisu večerali.

Od sada treba uvesti sistematsku kontrolu smještaja i ishrane boraca. Tu kontrolu će da vrše, počev od komesara brigade i komesara bataljona, četni komesari i drugovi zaduženi po ekonomskoj liniji. Takva se kontrola može kombinovati, t.j. komesari, komandiri i intendanti svaki na svoj kraj obići desetak desetina i na taj način u srazmjerno kratko vrijeme biće prekontrolirana sva jedinica kako je smještena. To će vrlo dobro da djeluje na borce, podići njihov moral i borbenu sposobnost.

3.) Aktuelna tema od sada postaje položaj hrvatskoga naroda i uloga reakcionarnog vodstva H.S.S.-a. U vezi s time na vodnim i četnim sastancima početi kampanju po tim pitanjima. Mi zalazimo u kraj gdje su pristalice H.S.S.-a oštroumni i neće cijeniti naš stav samo po izjavama rukovodećih drugova, nego će se interesirati kako po pojedinim pitanjima imadu stav naši borci. Zato treba ubrzano i živo razjasniti još jednom sva ta pitanja sa svim raspoloživim sredstvima. Borce uputiti da im nastup bude što više vojnički, da im ponašanje bude na visini kako bi ostavili što bolji utisak po hrvatskim selima. Ukazati im na to da je cilj našega puta pored ostaloga i mobilizacija hrvatskih masa u oružani ustanak i da u mnogome zavisi od niihovih riječi, nastuoa i postupaka da li ćemo mi u toj svojoj namjeri uspjeti. Dakle, drugovi, prvo vi sami treba da postanete svjesni svopa zadatka i da odmah podesite plan kako da i borci postanu svjesni istoga.

4.) Kod nas još nije potpuno raščišćeno sa pitanjem tako zvanih englezera. Naš stav po tome je pitanju jasan i nedvojben. Engleska je saveznik Sovjetske Rusije i naš saveznik. Potpisan je pakt između SSSR-a i Engleske, koji ima opće ljudski i opće čovječanski karakter. Govoriti o englezerima znači dolaziti na poziciju četništva, jer to upravo oni i hoće. Oni naime postavljaju stvar kao da je Rusija naš saveznik a Engleska njihov saveznik. Mi to ne smijemo dozvoliti, jer Engleska nije njihov saveznik, već naš. I Rusija i Engleska su naši saveznici, dok je saveznik četnika okupator.

Sastanak između Cerčila i Ruzvelta u Kazablanci[2] bez sumnje je od velikog značaja i probudio je veliki interes u ci-

[2] Konferencija predsednika Sjedinjenih Američkih Država Franklina Ruzvelta i predsednika vlade Velike Britanije Vinstona Cerčila održana je u Kazablanki (Maroko) od 14. januara do 26. januara 1943. Na njoj je, pored ostalog, odlučeno da se preduzme pomorski desant na italijanska ostrva u Sredozemnom moru (Siciliju i Sardiniju).

jeloj javnosti. Tako je moskovska »Pravda« donijela na prvoj strani Cerčilov govor koji je u toku ovih dana održao u Donjem domu. Mi o tima stvarima treba da govorimo široko pred borcima i da im potpuno jasno postavimo ovu stvar. Borci će to shvatiti, samo nažalost naši rukovodeći drugovi baš su oni koji po ovim pitanjima griješe. Drugovi komesari brigada provešće po tom pitanju punu kontrolu da nam se ne bi pogrešan i površan odnos osvetio.

5.) Provodite stalno kontrolu i prekinite sa štetnim birokratizmom koji je zavladao u našim redovima. Mi ćemo vam u tom pogledu pomoći i zajedno sa vama vršiti kontrolu po svima pitanjima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU[1]

Politički komesar:
Jefto Šašić

BR. 65

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 20. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
Dana 20. II 1943.

17. III. 1943.

IZVEŠTAJ

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

U toku prošloga mjeseca naša Brigada nalazila se i dalje u ofanzivi.[2] Posljednje akcije, u smislu vršenja pritiska na važne neprijateljske komunikacije Zagreb — Karlovac, izvršene su

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH a mikrosnimak u Arhivu VII, H-5/488—492. U Arhivu VII, pod reg. br. 3—8, k. 723, nalazi se i kopija originala.**

[2] **Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 7, 13, 14, 15, 17, 38, 43, 50, 52, 58, 73, 81, 82, 98, 108 i knj. 12, dok. br. 15.**

zajedno sa slovenskim brigadama.[3] Ove akcije i nadalje ojačale su našu brigadu i podigle njenu borbenu udarnu snagu i političku svijest. Rezultati dosadašnje naše ofanzive jesu: uništavanje znatne žive sile neprijatelja, čišćenje Zumberka i okolice te stalno ometanje komunikacije Zagreb — Karlovac.

Za sve vrijeme ofanzive, ofanzivni duh boraca Proleterske brigade rastao je i porastao veoma mnogo iako smo u tim akcijama imali relativno velike gubitke. Od formiranja Brigade pa do danas imali smo 281 druga izbačenog iz stroja (208 ranjenih, 73 poginula). Broj članova partije izbačenih iz stroja jest 66 (46 ranjenih, 20 poginulih). Današnje brojno stanje Brigade jest 470, od kojih je 130 članova Komunističke partije.

Politička situacija i stanje u Brigadi od prošlog partijskog izvještaja dosta se izmenilo. Iako smo imali veliki priliv novih boraca, politički nivo Brigade ipak se uzdigao. Mogućnost za sistematski politički rad naravno nije bila velika, ali se ipak mnogo radilo na uzdizanju naših boraca. Teškoće u tom radu bile su velike. Naša Brigada nalazila se stalno u pokretu, što je uvelike onemogućilo pravilan politički rad. Drugo, usljed stalnih gubitaka jedinice su nam vrlo malene, a u vezi sa tim one su preopterećene sa dužnostima. I onda kada su čete na odmoru borci su stalno na dužnosti (straža, patrole itd.). I treće, dosada već po drugi puta potpuno izmjenili naš niži komandni kadar, koji nema dovoljno iskustva i ne može dati od sebe ono što se traži. Danas mi imamo opet novi niži komandni kadar koji ima mnogo nedostataka. Odlika njegova jest da su ti mladi rukovodioci srasli sa borcima i kod njih omiljeni. Borci izvršavaju njihova naređenja, jer imaiu u njih povjerenia. Najljepši primjer je komesar 2 čete II Proleterskog bataliona, omladinac Spaho,[4] koji nema dovoljno znanja, ali kao odličan borac omiljen je u svojoj četi. Na taj način uspio je zavesti vedri, omladinski duh u četi i od nje stvoriti jednu od naših najboljih četa. Važno je istaći da je četa pretežno sastavljena od žumberačkih omladinaca. Novomobilisani Zumberčani dosta brzo saživljavaju se partizanskim životom. Prvih dana opažaju se kod njih sklonosti zabušavanja i često traženje otsustva. Blizina roditelja, uticai kuće dosta nam smeta u njihovom prevaspitavanju. Ali naš život u četi toliko je jak da za kratko vrijeme uspije stvoriti od Zumberčana dobre partizane. Kada smo trebali poći za Kordun, t.j. u početku neprijateljske ofanzive na naš oslobođeni teritorij, desilo se da su nekoliko novih Zumberčana otišli sa-

[3] Slovenačke brigade (2. NOU brigada »Matija Gubec«, 1. NOU brigada »Tone Tomšič« i 3. NOU brigada »Ivan Cankar« (stigle su na taj sektor 30. januara 1943. O njihovim zajedničkim borbama vidi tom V, knj. 12, dok. br. 15, 29, 30, 44, 55, 83, 85 i knj. 13, dok. br. 25.

[4] Dragan Vujić

movoljno kući. Vratili su se u četu kada su vidjeli da nećemo na Kordun. Priznali su iskreno da su ostali kod kuće, jer su znali da ćemo za Kordun. To nam je dalo dobru pouku. Poslije toga započeli smo sa pripremanjem boraca na polazak u druge krajeve gdje moramo nastaviti borbu. Neprijatelja smo otjerali sa Zumberka, moramo ići za njim da ga uništavamo. »Borićemo se tamo gdje nam naredi naš Glavni štab, naš Vrhovni komandant«. Tu parolu temeljito objašnjavaju politički komesari. U tom samovoljnom odlaženju kući očitovala se slabost naših komanda četa, koje nisu uspjele da stvore kod boraca željeznu disciplinu. U jednoj četi gdje je bio najveći broj takovih »dezertera« vidjeli smo da je uzrok familijarnost koja vlada između partizana i komande. Komandir i komesar nisu znali stvoriti potrebnu distancu. Nedavno izdignuti iz čete, kao rukovodioci postali su omiljeni, ali bez autoriteta. Sekretar umjesto da je preko četne ćelije pomogao podići autoritet, on praktikuje da se na četnom sastanku »drugarski prokritikuju«, kojom prilikom znade se lupati i po komandi čete.

Raspoloženje boraca u jedinicama je veoma dobro. Najveći nedostatak jest malo brojno stanje. Tako je 2 četa I proleterskog bataljona poslije borbe sa Talijanima spala na 12 boraca. Naravno da takova četa nije sposobna za izvršenje zadatka niti se u njoj može pravilno razvijati politički, kulturni i sav ostali rad. I ostale naše čete u stvari su vodovi — 30 boraca. Posljedica stalne dužnosti jest zamorenost boraca, a otuda dolazi slab interes za svaki umni rad. Brojno stanje naše Brigade mora nas zabrinjavati, jer broj dobrovoljaca i novomobilisanih Zumberčana još uvijek malen i ne može popuniti praznine. Smatram da bi se o tome trebalo povesti više računa. Osim toga ne dozvoliti da Komanda područja pravi krupne greške šaljući nam najlošije borce u Brigadu, a bolje zadržava sebi...

Sastav naše Brigade danas, s obzirom na to da je proleterska, nije baš zadovoljavajući. Jedan **veoma** mali broj starih proletera (tri do četiri u četi), veliki broj Zumberčana, nešto Zagrepčana i domobrana. Pored svega toga naša Brigada pokazuje dobre rezultate na vojničkom i političkom polju. Ipak je teško taj elemenat za kratko vrijeme obraditi, pogotovo sada sa našim mladim i nedovoljno iskusnim komandnim kadrom. Pred nama ie novi priliv mobilisanih Zumberčana, a ioš ovaj nismo uspjeli dovoljno odgojiti. Pojačavanjem i podizanjem naše organizacije moramo uspieti **izvršiti** nam postavljeni zadatak. Naš niži komandni kadar nema mnogo znanja, ali ie odan našoj Partiji i daje sve od sebe za našu borbu. Svi naši komandiri i komesari četa vrlo dobri su **i Dožrtvovani** borci koii izvršavaju naređenja, ali čine često velike greške radi kojih

gubimo nepotrebno mnoge borce i rukovodioce. Da bi naša jedinica sigurno izvršila svoj zadatak, s njom moraju biti članovi štabova bataljona ili Brigade. Ta praksa dovela je do toga da smo izgubili mnogo članova naših štabova. Štabovi bataljona također su mladi ali zadovoljavaju. Ceste konierencije posnje akcija, na kojima se kritički iznose nedostatci, donose nam veoma lijepe rezultate. Komandni kadar podiže se, ali ne dospije da se usavrši. Cesto se čuju tužbe: »Još nismo uspjeli podići komandira, komesara, već smo ga izgubili«.

U neprekidnim borbama koje naša Brigada vodi, naši borci pokazali su visoku svijest i privrženost Narodno-oslobodilačkoj borbi. U teškim, višednevnim borbama, borci su bili na položaju bez hrane, bez odmora, a da nije bilo negodovanja. Naši posljednji uspjesi još više su podigli svijest kod boraca da su oni borci Proleterske brigade, da oni mogu i moraju da izvrše onaj zadatak koji druge brigade ne mogu. To je došlo naročito do izražaja u posljednjim akcijama u zajednici sa slovenskim brigadama. Borbenost naše Brigade odlična je. Divno je bilo gledati ona ponosna i nasmijana lica proleteraca koji se vraćaju sa izvršenog zadatka. U osamsatnoj borbi sa tenkovima obranili su selo Bukovicu[5] — »svoj Staljingrad«. Narod ih je gledao sa divljenjem. Proleterci iako izmoreni i izgladnjeli, vraćali su se veselo sa pjesmom. Dobro vladanje i pravilan odnos prema narodu jest na dostojnoj proleterskoj visini. XIII proletersku brigadu narod smatra svojom brigadom, jer je najbolja i jer u njoj ima najveći broj Zumberčana. Jedan starac rekao je: »Ja vam se divim kad vas gledam. Uvijek ste veseli. Prijazni ste sa nama. O vama priča Jaska,[6] Karlovac. Vaša disciplina pomaže vam da stičete ljubav kod naroda«. Ogorčen taj bivši H.S.S.--ovac na Talijane koji su mu opljačkali kuću, veli: »Iako sam već stari grob, još takove vojske kao što ste vi nisam vidio. Puna kuća partizana, ali niko da bi uzeo i jednu stvar ...«

U trodnevnoj borbi sa Talijanima pravilna ishrana boraca, bez organizovane pozadine, naravno da nije bila laka. U našoj Brigadi od Suhora (u novembru prošle godine) pa do tada nije se pojavio niti jedan slučaj pljačke. Upornom kampanjom partijske organizacije i političkih komesara uspjeli smo odstraniti potpuno pljačkaške tendence. Sav plijen iz akcija dolazio je u štab. O pljački po civilnim kućama nije bilo ni govora. Naš

[5] Borba je vođena 1. februara 1943. Selo je branio 2. bataljon 13. proleterske brigade. Italijanska pešadija, ojačana sa 6 tenkova, nastojala je da zauzme selo, ali u tome nije uspela. Sutradan, 2. februara, oko 4,30 časa, Italijani su odustali od napada. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 12, dok. br. 12 i 15).

[8] Jastrebarsko (Jaska)

intendant dao je zanimljive podatke o novcu koji proleteri zaplenjuju od neprijateljskih vojnika. Ispitivanjem vojnika koliko su imali novaca prije zarobljavanja i novac koji su borci predali u svoj štab gotovo se potpuno poklapali. Čak su u jednoj od posljednjih akcija upućene u štab Brigade i zaplijenjene cigarete.

Ovoga puta desila se i kod nas nepravilnost u vezi sa ishranom. Stab Brigade izdao je naređenje štabovima bataljona da se hrana može uzeti iz kuće iako nema seljaka, naime seljaci su pobjegli pred Talijanima. »Borci ne smiju biti gladni, oni moraju izdržati borbu«. Izdali smo naređenje, ali nismo dali uputstva kako da se sprovede organizacija ishrane. Sta se smije uzeti i ko ne smije uzeti hranu iz kuće. I naravno desilo se da su štabovi bataljona isto tako prenijeli naređenje komandama četa, a ove dale dozvolu borcima da sami ulaze u kuću i sami uzimaju hranu. Tako se desilo da je naša četa za vezu, inače jedna od najboljih četa, i pojedinci iz bataljona uzimali za jelo sve do čega su došli: suho meso itd.

Na svim partijskim konferencijama i sastancima komandnog kadra najoštrije se udarilo po tome i žigosalo kao najveću sramotu za našu Proletersku brigadu. Konstatovani su uzroci i date konkretne upute kako se treba u takovim i sličnim situacijama riješiti pitanje ishrane boraca. Primjećujem da su komandanti u početku malo polagali pažnje tom problemu. Isto tako naša partijska organizacija zatajila je djelomično i njeno članstvo mirno je gledalo kako se razvlači hrana. U buduće, ako to situacija bude zahtijevala, rekvirirati će se i posljednji krompir, ali pri tom borci neće ništa sami uzimati. Zato je tu intendantura.

Gubljenje nižeg komandnog kadra dolazi i otuda što nismo na vrijeme sproveli kampanju za čuvanje naših rukovodioca. Svi naši komesari i komandiri neobično su hrabri i požrtvovani. Često i suviše istrčavaju naprijed, samo da bi povukli četu za sobom u zadatak. Tako eto danas još imamo svega jednoga komandira i dva komesara četa koji su od formiranja Brigade na tim položajima. Ni jednog zamjenika komesara nema na tom položaju stalno od formiranja Brigade. Svakako da se tim moramo najozbiljnije pozabaviti. Započeli smo provođenjem kampanje odozdo preko partije za očuvanje naših rukovodioca. Ljubav borca prema svome rukovodiocu mora se videti i po tome koliko ga on čuva. U četama često se govori kako padaju komandiri, komesari. »Pa koga ćemo za komesara, ako nam i ovaj pogine« zabrinuto se pitaju borci.

Pri izlaganju situacije u Brigadi potrebno je da napomenem da nas još nikako ne zadovoljava politička svijest naših boraca. Komesari četa nisu dovoljno snažni da mogu »provariti«

novi žumberački elemenat. Osjeća se da nije dovoljno savladana linija N.O. borbe. Jedan Zumberčanin, kada ga je seljanka pitala što ga je natjeralo u partizane, nije znao odgovoriti. Jedan drugi omladinac prešutio je tvrdnju civila ustaški nastrojenog koji je rekao: »Sve je to lijepo, ali u partizanima ima najviše Srba. Sve vlahe treba poklati«. Ovako nešto ne smije se dopustiti ni u običnoj brigadi, a kamo li kod nas. U tu svrhu organizovali smo sa partizanima učenje linije N.O. borbe. Partijska organizacija dala je ovdje priličnih rezultata. Mnogo je doprinijela da su politički komesari uspjeli temeljito protumačiti pitanje iz N.O. borbe. U III Proleterskom bataljonu bolji i spremniji pokazali su se zamjenici komesara nego njihovi komesari. Mislim da je tome razlog što se ne radi dovoljno sistematski na podizanju komesara uopće, a pogotovo u III. Proleterskom bataljonu, gdje komesar bataljona ne zadovoljava . .. Tumačenje N.O. borbe ima već svojih vidnih rezultata.

Stanje u našoj partijskoj organizaciji:

Broj članova: 130 na licu Organizaciono pitanje partije, njeno popunjavanje u potpunosti ne zadovoljava. Još uvijek se osjeća uskogrudost nekih sekretara pri uvlačenju dobrih i poštenih boraca u partiju. Tako se desilo da je II Proleterski bataljon, koji je izgubio najveći broj partijaca, ostao sa svega 18 članova.

Partijsko članstvo većinom je vrlo mlado, bez mnogo isskustva, ali zato u svakom slučaju do krajnosti odano partiji i požrtvovno u borbi. Kad bi uspjeli brže izgraditi od sekretara dobre partijske rukovodioce, sa ovim članstvom mogli bi postići još mnogo bolje rezultate. Partijska organizacija dobro je organizovana i čvrsto povezana.- Nepoćudnih elemenata nema. Uticaj njen u Brigadi osjeća se, ali još uvijek nedovoljno. U 3 četi II Proleterskog bataljona, koja je sastavljena većinom od domobrana, nepravilno nam dodjelienih, najbolje se vidi kako izgleda jedna četa gdje je partijski utjecaj minimalan. Do sad tu četu, u kojoj je bilo na licu svega 2 člana partije, držao je komandir Zuhdija.[7] On. kao musliman, uspio ie povezati i održati svoju četu sastavljenu pretežno od domobrana, muslimana. U poslednjoj akciji Zuhdiia je ranien. komesar čete poginuo. Ceta je pokazala vidne znake rasula koie bi nastalo da nismo na vriieme poduzeli potrebne mjere. Tako izgleda četa gdje nema ćelije, edie nema partiiskop utjecaja, gdje je jedina veza partizana komandir koga oni vole.

Partiiska disciplina ne zadovoljava. P'tanie lične odgovornosti članstva, danas kada moramo velikom brzinom izvršavati postavljene zadatke, nije zadovoljavajuće. Članovi mogu

[7] **Zuhdija Zalić**

odgovarati povjerenim zadacima ako u svakodnevni rad unesu maksimum savjesnosti i odanosti. To još nismo postigli u našoj organizaciji. Otuda dolazi da se najvažniji zadaci stavljeni pred nas, to jest pojačati agitaciju i propagandu na selu radi sprečavanja mobilizacije i radi stvaranja narodne vlasti, ne rješavaju savjesno i brzo. Danas nam je potreban viši oblik discipline i odgovornosti, a to eto još nismo postigli. Naše članstvo teško shvaća tempo vremena i rada. Često se sekretari tuže da ne stignu na sve strane. To dolazi otuda što se teško prilagođavaju novom ratnom sistemu rada. Dešava se da sve u četi miruje dok sekretar sa ćelijom drži partijski sastanak, umjesto da je organizovao rad, pa tek onda pošao na partijski sastanak. Jedna četa III Proleterskog bataljona može da bude primjer u organizaciji partijskog rada. Postavljeni zadatak: za nedelju dana proučiti »O ćelijama«, izvršuje i uspjeva izvršiti, jer su partijci svjesni toga da kad je za ostale borce odmor, za članove K. P. nastaje vreme za još intenzivniji rad. Poslije akcije, iako umorni, oni sjedaju da izvrše svoj zadatak — proučavaju partijski materijal.

Naša partijska organizacija trpila je mnogo od toga što se nisu odmah mogla popuniti ispražnjena sekretarska mjesta. Često se dešava da se sekretar jedva snađe u svom poslu, a već biva on ili njegov komesar izračen iz stroja i time se mora izdizati novog sekretara.

Naša organizacija nije se još dovoljno afirmirala u Brigadi iako se njen rad osjeća. Ona nije dovoljno popularna među borcima. U tu svrhu počeli smo sa sistematskim tumačenjem značaja K. P., o njezinim tradicijama, o njenim rukovodiocima itd. Također sakupljamo priloge za K. P. od svih boraca. U jednom mjesecu bili su sakupljeni prilozi blizu 2000 kuna. Svakako da je tu moralna korist važnija, jer smo obavezali naše članstvo da populariše partiju.

Ideološko podizanje članstva vrši se planski, ali ne u dovoljnoj mjeri. Svakako da je tome razlog i nesposobnost iskorištavanja ono malo vremena sa kojim raspolažemo. Najviše je u tom pravcu učinila partijska organizacija III bataljona. Pored direktivnih letaka i dopisa proučen je »Proleter«, »O partiji«, »Dvanaest uslova«, itd.

Zaključci sa prošloga savjetovanja sproveli su se u život. To savjetovanje donijelo je vrlo lijepih rezultata. Mnogi postavljeni problemi već su riješeni, a kod članstva pojačana je budnost.

Pitanja dezerterstva i pljačke nisu više na dnevnom redu. Nekih naročitih problema koji bi ometali pravilan rad na podizanju naše Brigade više nema.

Danas se pred našu partijsku organizaciju postavljaju slijedeći zadatci:

1.) Organizaciono podići partiju.

2.) Učvrstiti partiju i uzdići je na viši ideološki nivo.

3.) Dati našoj partiji pravi značaj koji joj pripada u Proleterskoj brigadi.

Time će naša organizacija uspeti brzo i savjesno rješavati sve probleme koji se pred nju postavljaju. U samoj Brigadi zadatak je partije još više podići kulturno-prosvjetni rad, osamostaliti bataljone da mogu davati samostalne priredbe i zborove. Pojačati agitaciju i propagandu na selu, jer samo tako sprečiti ćemo mobilizaciju u Pavelićevu vojsku i stvoriti osnove za uspostavljanje prave narodne vlasti.

M i

Prateća četa u našoj Brigadi, Mitraljeska i Četa za vezu najbolje su naše jedinice. Svojim kulturnim radom Četa za vezu služi za primjer svim četama u Brigadi. Komande četa u tim jedinicama najviše dolaze do izražaja. Tu se najprije uvela praksa raporta i kažnjavanja borca pred čitavom četom.

Osvrćući se na rad naše štabske ćelije, napominjem da danas ne postoji nekih naročitih nedostataka. Naročito poslednje vrijeme postoji puna saglasnost i harmonija u radu. Na našim redovitim sastancima dolaze po kadkad u sukob komesar i njegov zamjenik i to baš po pitanju saradnje. Sekretar pomalo voli da se petlja u kompetenciju komesara, naročito tamo gdje dolazi u pitanje saradnja i pomoć partijske organizacije komesarima u Brigadi. Naime smatram da za političko podizanje naše Brigade potrebno je da svakom našem komesaru bude jasan plan i široke perspektive rada. Ne mogu da zamislim plan od danas do sutra ne imajući širi pregled, dalji uvid koji daje čovjeku još više energije i izdržljivosti u radu. Komesar Brigade jest bez sumnje sposoban čovjek koji zna dati energije za rad svojim komesarima, ali ponekad malo zanemari rad sa njima. Isto tako nedostaje mu plan za duži komesarski rad. Od vremena do vremena vrlo sugestivno daje energiiu komesarima, koju mora često davati kao injekcije, jer je komesari lako gube. Kod mene ne postoje take sposobnosti, ali svojim svakodnevnim potsticanjem na izvršenje zadatka nastojim da se plan koji je postavljen izvršava. Pravilnim iskorištavanjem naše sposobnosti dali bi ljepše rezultate.

Dajući zadatak partijskoj organizaciji dajem im upute kako će pomoći komesarima u njihovom radu. Tako se desi da partijska organizacija u bataljonu, preko svog bataljonskog biroa, postavlja zadatke za rad komesaru bataljona. Tu dolazi do toga da mi komesar Brigade postavlja pitanje zašto se me-

sam u kompetenciju komesara. To danas ne postoji u tolikoj mjeri kao prije, jer su ostali članovi naše ćelije dali mnogo od sebe da se tu postigne saradnja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Ma to[8]

BR. 66

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 20. FEBRUARA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJENIK KOMESARA
XVII. BRIGADE N.O.V.H.
20. II. 1943

Izvještaj o radu part.
organiz. XVII. Brigade.—

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

1.) POLITIČKA SITUACIJA:

Od političkih događaja na međunarodnom polju najvažnija je ofanziva Crvene armije na istočnom bojištu. Kod nas je još uvjek najvažniji događaj neprijateljska ofanziva na naš slobodni teritorij te s time u vezi zapovješt druga Tita[2] i proglas A.V.N.O.J.[3]

Kako su partizani upoznati i kako reagiraju na te događaje?

Kada smo čuli zapovjest druga Tita — a čuli smo je u neprijateljskom uporištu Virovitici — odmah smo s njome preko radio izvještaja upoznali partizane. To su učinili pol. komesari, dok četne ćelije, osim u III. bataljonu, nisu odmah reagirale

[8] **Horvatić**

*** Original (oisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII. H-5 119—121.**
[8] **Vidi tom II. knj. 1. Bilten, str. 226—227.**
[3] **Vidi tom II, knj. 11, prilog br. 5.**

na taj važni politički događaj. Kod partizana se osjećala želja da što prije i što podpunije izvrše Titovu zapovjest. To je došlo naročito do izražaja u činjenici da je naš II. bataljon prilikom akcije na V. Pisanicu razbio jedan bataljon Švaba.[4]

Sa kampanjom po pitanju raskrinkavanja reakcionarnog vodstva HSS-a nismo u potpunosti uspjeli. Mnogim našim partizanima nije jasno da nam je u hrvatskim krajevima reakcionarno vodstvo HSS-a opasnije nego ustaški pokret. To se opažalo prilikom našeg puta kroz hrvatska sela. Tamo gdje su HSS-esovske organizacije prije bile jake i gdje gotovo nema ustaša a ima koji HSS-ovac koji je povezan sa Mačekom, često su nas dočekivali vrlo hladno, dok tamo gdje seljaci nemaju veze sa Mačekom, t.j. tamo gdje nema kojeg od istaknutijih HSS-ovaca koji bi s njime održavao veze — dočekivao nas je narod vrlo radosno.

Naši partizani sa velikom radošću i razumjevanjem prate ofanzivu Crvene armije.[5] Tako je jedan partizan II. bataljona kada je čuo da je pao Harkov i Rostov, vezani željezničkom prugom, te da su prema tome fašističke trupe na Harkovu odsječene.

2.) ORGANIZACIONO PITANJE:

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je:

I. batalion	48	partijaca	35	kandidata na	220	boraca
II. batalion	44	„	28	„	240	
m. batalion	26	„	17	„	140	
Bolničarska č.	2	„	3	„	50	„
Štab brigade	6	„	1	„	7	
Svega[8]	129	partijaca	86	kandidata na	663	boraca

Kako vidimo, uspjeli smo da uklonimo sektašenje po primanju u Partiju. Danas to nije više problem. Nameće se drugo pitanje: kako da naše partijce, koji su gotovo svi po partijskom stažu vrlo mladi, osposobimo da bi oni zaista postali rukovodioci. Opazio sam da drugovi imadu vrlo malo koristi od nisanog materijala kojega dobivaju jer ga ne razumijevaju. Potrebno je stoga da iskusni drugovi prenašaju to svoje iskustvo što više ličnim dodirom, t.j. da što više sudjeluju na sastancima četnih ćelija. Partijska disciplina je najčvršća u III. i I. bata-

[4] Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 62, 69 i 79.

[5] Jedinice Crvene armije, koje su 8. februara 1943. prešle r. Donjec i oslobodile Kursk, Rostov i Harkov, vodile su u to vreme žestoke borbe za odbranu Harkova i slamanje nemačke protivofanzive.

*** Zbir kolona je netačan; treba: 126 (partijaca), 84 (kandidata) i 657 (boraca).**

ljonu a slabija je u II. bataljonu. To dolazi do izražaja i prilikom sazivanja partijskih sastanaka, t.j. partijci I. i III. bataljona smjesta se odazivaju sastancima kada ih se pozove, dok partijci II. bataljona često trebaju mnogo vremena dok se skupe. To ujedno dokazuje da se u tome bataljonu ne radi ratnim tempom.

Obzirom da je naša partijska organizacija brojčano naglo ojačala jasno je da kontrola prilikom primanja u Partiju nije mogla biti dosta jaka, tako da se gdje-gdje uvukao netko koji nije dostojan da bude član Partije. Najveću pažnju moramo posvetiti tome, da pravovremeno čistimo iz Partije sve takve elemente, koji svojim radom i ponašanjem pokazuju da nisu dostojni da budu članovi KP . . .

Budući da su nedostatci u radu naših partijskih organizacija slični u svim brigadama odlučio je partijski komitet divizije da izda pismo partijskim organizacijama po organizacionom pitanju. U tom pismu biti će izneseni svi nedostatci. Pismo ću priložiti slijedećem izvještaju.

3.) AGIT-PROP:

Od zadnjeg izvještaja do danas rad našeg Agit-propa krenuo je napreci, izdan je prvi broj džepnih novina »1< Brigada«. Zbog toga što su drugovi iz Agit-propa, mladi i neiskusni u radu, a i zbog toga što nismo posvetili dovoljno pažnje cenzuri samoga lista poaKraie su se neke i krupnije političke greške. Tako je na pr. umjesto »Narodno-oslobodilacke borbe« upotrebljena riječ »Revolucija«. Isto tako i saradnja partizana u prvom je broju vrlo slaba. To je zbog toga što partijske jedinice nisu ozbiljno shvatile pitanje dopisništva, tako da gotovo svi članci potječu od pol. komesara. Partijska organizacija povesti će kampanju kako bi u slijedećem broju bilo što više članaka iz redova partizana.

U I. i II. bataljonu sve se više prelazi na politički rad pomoću usmenih novina. Tako je u I. bataljonu održan jedan broj novina sa slijedećim temama: Značenje A.V.N.O.J-a, »Moja prva borba« (iznio jedan partizan), U borbi nekad i sad. Pjevači su otpjevali nekoliko pjesama. Kod partizana usmene novine pobuđuju mnogo veći interes nego raniji časovi pol. delegata i komesara jer su interesantnije i isprepletene pjesmom. Nedostatak naših usmenih novina je taj što su pojedina predavanja preduga tako da zamaraju slušaoca. Nastojati ćemo da ubuduće usmene novine budu što raznolikije i interesantnije.

Poveli smo kampanju da se razbije nepismenost. Postigli smo slijedeće rezultate: u I. bataljonu je bilo 17 nepismenih, od kojih su 6 naučili donekle i čitati i pisati a ostali su naučili da čitaju. U II. bataljonu ima 32 nepismenih, od kojih su 10

naučili nešto čitati i pisati. U III. bataljonu bilo je 26 nepismenih, od kojih je 23 naučilo slagati slova. Kako vidimo, iako su uslovi pod kojima naši nepismeni uče čitati i pisati vrlo nepovoljni, ipak se je postigao izvjestan uspjeh.

Agit-prop brigade izdao je od zadnjeg izvještaja dva broja zidnih novina i to na temu »Izbori nekad i sada«, te »25 godišnjica Crvene armije«. Isto tako je naš II. batalion izdao zidne novine sa temama: 1. Uvod, 2. Skojevci osvajaju teški mitraljez, 3. Blagoja jeste borac, i 4. Veza donosi pobjedu.

Pjevački horovi i diletantske sekcije za sada postoje samo u II. bataljonu. Naročito skojevci mnogo sarađuju u tim zborovima. U čitavoj brigadi osjeća se pomanjkanje drugova koji bi bili sposobni da organizuju pjevačke zborove i recitacione horove.

Svaki dan izdaju se radio-izveštaji.

4.) SKOJ:

Brojno stanje naših skojevskih organizacija je slijedeće:

I. bataljon	60	od	toga	49	drugova	i 11	drugarica
II. bataljon	67	„	„	54	„	„ 14	„
III. bat.	38	„	„	30	„	„ 8	
Boln. četa	24	„	„	8	„	„ 16	„
Svega	189	skojevaca		141	„	48[7]	drugarica

Brojčano stanje naših skojevskih organizacija zadovoljava. No njihov rad zadovoljava jedino u II. bataljonu, u kojem je odgovoran po radu Skoja drug Božo Svare, koji je pokazao mnogo smisla i razumijevanja za rad Skoja. Zato u tome bataljonu skojevci živo rade na polju agitacije i propagande kao i po vojnim pitanjima. Drug. . . koji je odgovoran za rad Skoja u brigadi dosta je nepokretan. On daje premalo pomoći skojevskim aktivima, tako da ćemo ga, ukoliko se poslije kritike koju je primio ne popravi — smijeniti. U ostalim bataljonima rad donekle zadovoljava samo u II. četi I. bataljona, dok se za ostale skojevce može reći da postoje samo na papiru. Da bi se popravilo to stanje poslali smo prije dva mjeseca najbolje skojevce na skojevski kurs da bi se osposobili za skojevske rukovodioce u bataljonu. Međutim do današnjeg dana oni se nisu vratili sa kursa, tako da rad zbog toga mnogo trpi.

5.) RAD PO VOJNIM PITANJIMA:

Borbenost naših partizana na visini je. To se je pokazalo prilikom akcije na Viroviticu.[8] Oni su izvršili svoj zadatak.

[7] **Pogrešno sabrano; treba: 49.**
[8] **Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 38, 42, 46 i 79.**

Međutim kao i kod svih partizana i rukovodioca u našoj diviziji opaža se jedan nedostatak. Dok se izvršava zadatak koji je predviđen planom sve je dobro. Međutim, kada se to iscrpi i kada bi trebali komandanti bataljona, komandiri četa, vodnici i desetari pokazati samoinicijative, onda je nema. To je zbog toga što su ti komandni kadrovi vrlo mladi tako da se ne snalaze u težim situacijama. Kako sada da partijska organizacija pomogne da se ukloni taj nedostatak? Odlučili smo da partijske organizacije najhitnije pristupe izučavanju vojne literature, da se u našim džepnim novinama osnuje rubrika »Vojna kronika« u kojoj će naši stručnjaci uvjek pisati aktuelne članke. Nadalje partijske jedinice treba da posvete punu pažnju proučavanju materijala što ga od vremena do vremena izdaje štab divizije i koji materijal treba shvatiti kao najaktuelniji partijski materijal. Nadalje će partijske organizacije morati posvetiti najveću pažnju egzerciru, jer su naše jedinice malo sposobne da se na terenu pravilno vojnički prebacuju. 0 uspjesima ove kampanje javiti ću u slijedećem izvještaju.

6.) POLITIČKO PROSVJETNI RAD U ĆELIJI I NA TERENU:

Kraj partijskog materijala kojega se stalno proučava po jedinicama, a kojega sam nabrojio u prošlim izvještajima — naročito se pažnja posvetila proučavanju članaka iz »Borbe« 1 to članaka druga Ribara: »Lenjinistički stil u radu« i »Briga za nove kadrove u vojsci«.[9] Ti članci su umnožavani u većem broju primjeraka tako da ih na svaku jedinicu odpada po nekolike.

Na putu kroz Bilo Goru održavani su mitinzi u selima Zrinskoj, Jasenašu itd. Ti mitinzi nisu uspjeli jer odgovorni drugovi nisu uložili dovoljno truda da u prvom redu skupe narod, a u drugom redu da spreme dobar program. Često su ti mitinzi suhoparni tako da narod tamo gdje je održano nekoliko takovih mitinga nerado dolazi na njih. Odziv je bio slab na tim mitinzima iako nas narod tamo rado prima.

Prolazeći kroz sela između Bilo Gore i Mosl.[avačke] Gore (partizani tamo nikada nisu prolazili u većim grupama) moglo se je opaziti da nas primaju sa znatiželjom ali često ne baš radosno. Zbog stalnog pokreta nismo imali prilike da u tim selima održimo mitinge iako je to bilo preko potrebno.

7.) RAD PARTIJSKIH JEDINICA U BATALJONIMA ZADOVOLJAVA.

Kod naših drugova postoji odgovornost pred Partijom. U ćeliji štaba I. i II. bataljona zamjenici komesara daju pre-

[9] **Cianci su preštampani u ediciji: Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 93—94 i 77—81, Beograd, 1949.**

malo pomoći komandantima bataljona koji imadu uslove da se razviju uz pravilnu kritiku.

Od bataljonskih biroa najbolje zadovoljava rad biroa III. bataljona koji zaista rukovodi radom partijske organizacije, dok se to za I. i II. bataljon ne može reći jer zamjenici komesara više direktno rukovode radom četnih ćelija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Zamj. komesara,
Franjo Knebl

BR. 67

OBAVEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 24. FEBRUARA 1943. POLITODELU 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE O IZMENAMA U POLITODELU I O POPUNI BRIGADE NOVIM BORCIMA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODELU PRVE DALMATINSKE BRIGADE
TREĆE UDARNE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Stvaranjem novih vojnih jedinica i brojnim jačanjem partiskih organizacija, kako u vojsci tako i na terenu, nametnula se i potreba novog rasporeda partiskih kadrova. Stoga činimo izvesne izmene u sastavu vašeg politodela. Naime, dosadašnji rukovodilac politodela drug Lekić[2] određen je za rukovodioca politodela Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Njegovu dosadašnju funkciju u tom politodelu preuzeće drug Romac[3] Zdravko, koga će na sektoru kulturno-političkog rada zameniti drug Bogdan Novović.[4]

Molimo da shvatite pravilno ove promene i da našu odluku sprovedete onako kako je gore izloženo.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicoml u Arhivu IRPJ, reg. br. 5545/1, 2—5 (43).
[2] Risto Lekić
® Paško Romac
' Poginuo kod Drniša septembra 1943.

Vaše izveštaje redovno primamo. Naročitih primedaba na vaš rad nema. O izvršenim nedostacima vaše brigade, koji se najviše ispoijavaju u njenoj brojnoj slabosti, usmeno je govoreno sa drugom Zdravkom. Verujemo da ćete i vi nastojati da se ubuduće ne dopuste i ove vrste nedostaci i slabosti.

Ovih dana preduzete su potrebne mere da se vaša brigada brojno ojača. Pre nekoliko dana upućeno je preko Duvna za vašu brigadu 200 novomobilisanih. Juče iz Livna 200. I danas se upućuje opet iz Livna 100 boraca. Svi novomobilisani su iz Južne Dalmacije koji su izrazili naročitu želju da udu i sastav Prve dalmatinske brigade. Prema tome pred vas kao i pred sve vojne i političke rukovodioce u brigadi postavljaju se veliki zadaci u pogledu vojničkog i političkog učvršćivanja brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24 - II - 1943 godine

BR. 68

PRIMEDBE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 24. FEBRUARA 1943. POLITODELU 3. PROLETERSKE (SANDŽACKE) BRIGADE NA SISTEM RADA I UPUTSTVO O PRUŽANJU EFIKASNIJE POMOĆI PARTIJSKO-POLITIČKOM RUKOVODSTVU I PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODELU TREĆE SANDZACKE BRIGADE
PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Prema vašem izveštaju o stanju i razvitku partiske organizacije, kao i prema grafikonu koji to očigledno prikazuje, izlazi da je u toku druge polovine 1942 godine vaša organizacija brojno oslabila — ima više gubitaka nego novoprimljenih članova. Cak i posle sređivanja prilika u vašoj partiskoj

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5466/1, 2—3 (43).**

organizaciji, iako je primanje u Partiju bilo stavljeno na dnevni red, za više od četiri meseca, partorganizacija se nije ništa razvijala, naprotiv, oslabila je. To znači da vi niste vodili pravilnu politiku razvijanja partorganizacije, kako u pogledu pripreme i primanja novih članova, tako i u pogledu čuvanja kadrova. Kada se tome doda da je brigada znatno porasla, a da će nadalje još više rasti, postaje jasno da je partorganizacija sve slabija u odnosu na brojno stanje brigade, sve manje sposobna da brigadu u njenom razvitku i porastu obuhvati i drži čvrsto kao jedinicu. Ovim problemom morate najozbiljnije da se pozabavite i preduzmete najšire mere da tu tendenciju suzbijete, da ostvarite jačanje i porast partorganizacije uz jačanje i porast brigade.

S druge pak strane, iz grafikona razvitka Partije vidi se da su se organizacije po bataljonima razvijale na vrlo različit način, bez veze jedna s drugom, tako da se ne može izvući nikakvo pravilo. To znači da nije vođena određena i sistematska politika u razvijanju partorganizacije.

Činjenica da se izvestan broj boraca, pa i partiiaca, rđavo odnosio prema stanovništvu (u čemu se ogleda slabost i nebudnost partorganizacije i rukovodstva), ako se poveže s ranijim događajima dezerterstva, pokazuje da još nisu iživljene slabosti u vašoj partorganizaciji.

Vi ste već preduzeli mere da se to stanie popravi, ali morate tome pitanju pokloniti mnoeo više pažnie i truda.

Pogrešno je shvatanje da partiski materijal treba proučavati na teoretskim sastancima. Partiski materijal je pismena direktiva Partiji i svakoj ćeliji ponaosob. On se prorađuje i objašnjava i konkretizuje na rad svake ćelije, u okviru rada same ćelije, pa se prema tome prorađuje na radnim sastancima i to kao prva tačka dnevnog reda. Teoretski sastanci su nešto sasvim drugo. Na njima se proučava teorija marksizma-lenjinizma, podiže teoretsko znanje komunista. Na njima mogu i treba da prisustvuju i kandidati. Ovako krivo shvatanje može dovesti do toga da se direktivni materijal prorađuje apstraktno, bez konkretnih zadataka određene ćelije ili organizacije.

Takođe je nepravilno i nema razloga da biro bataljona i štab posebno održavaju teoretske sastanke koji su na višem nivou nego sastanci ćelija.

Da biste razbili začaurivanje u kružoke u radu SKOJ-a potrebno je da ga aktivizirate na konkretnim zadacima, razvijajući udarništvo i takmičenje u svim granama života i borbe čete, odnosno bataljona.

Politkomesar vaše brigade nema dovoljno sistema i plana u radu, usled čega su usledili izvesni nedostaci u njegovom radu. Vi ste trebali te njegove nedostatke na vreme uočiti i

odmah, ne čekajući da se ti nedostaci, greške i propusti u radu nagomilaju, pružiti mu potrebnu pomoć u njegovom radu.

I uopšte, odnos između politodela i štaba kod vas nije pravilan niti zdrav. Vi kritikujete štab da nema dovoljno popularnosti kod boraca, umesto da učinite sve što je potrebno da on tu popularnost stekne. Vi nemate pravo niti potrebe da prisustvujete sastancima štaba, u toliko pre što treba da prisustvujete sastancima štabske ćelije, gde se rešavaju sva pitanja koja interesuju Partiju. Vi na takvim sastancima prisustvujete i učestvujete u radu u ulozi instruktora, tj. kao pomoć da drugovi iz štaba zauzmu pravilan stav po određenim konkretnim pitanjima. Mišljenja smo da se pitanje izvesnih slabosti i grešaka u radu politkoma brigade moglo rešiti i na ćeliskom sastanku, a ne putem partiske komisije. U ovim odnosima vi ste postupili usko, a vaš stav nije bio na dovoljnoj visini. Ovo stanje morate što pre popraviti, stvoriti što puniju harmoniju između politodela i štaba, inače će rad trpeti.

Izjava da se zamenik komesara »plaši od prejahivanja« nije umesna. Prvo, zbog toga što sam izraz »prejahivanje« treba da bude u ovom konkretnom slučaju izbačen iz partiskog rečnika kao nepodesan, a drugo, što pokazuje da ni vi, niti drugovi iz štaba brigade, niste izvršili svoiu obavezu prema jednom mladom i zdravom partiskom rukovodiocu: da se on razvije, osamostali i osmeli u rukovođeniu. Čini se da kod vas ima dosta nadmudrivania i intelektualizirania.

Nadamo se da će ove naše primedbe pridoneti da što pre preodolite sve nedostatke i slabosti u radu, u kome pravcu ste vi već započeli da radite.

Ovo pismo prodiskutuite posebno na svome sastanku, a onda ga pročitajte na sastanku štabske ćelije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24-11-1943 godine

P. S.

Po našoj odluci, u vaš politodel određen je drug Batrić Jovanović za rad po omladinskoj liniji. Preko zamenika politkoma vaše brigade tražite odmah pomenutog druga iz Prve proleterske brigade gde se sada nalazi na dužnosti. Istovremeno molimo da istim putem saopštite rukovodiocu[2] politodela Prve proleterske brigade da nam uputi drugaricu Belku[3] koja će poći na novu dužnost.

[2] **Filip Bajković**

[3] **Mileva Jovičić, tekstilna radnica iz Beograda. Poginula posle rata, nesrećnim slučajem.**

BR. 69

ZAPISNIK SA SASTANKA BIROA PARTIJSKE ORGANIZACIJE SEVERNODALMATINSKOG NO BATALJONA ODRŽANOG 22. FEBRUARA 1943. GODINE[1]

BATALJONSKI BIRO K.P.H.
SJEVERNODALM. BATALJONA
24. februara 1943.god.
Položaj

Drugarskom
O.K.K.P.H. ZA SJEVERNU DALMACIJU

Dostavlja se
zapisnik.-

Dragi drugovi!

Šaljem Vam jedan primjerak prepisa zapisnika sa sastanka našeg bataljonskog biroa, koji se održao 22. februara o. g.

Na eventualne greške i nedostatke u radu ovog Biroa volili bi da nam dadete svoju podršku u njihovom prokazivanju, a onda i u uklanjanju.

Vaš odgovor očekujemo.

Primite drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Biro
Sekretar
Gojko Jakovčev

Z A P I S N I K

sa sastanka Bataljonskog biroa K. P. H. Sjevernodalmatinskog bataljona održanog dne 22. februara 1943. godine.

Sastanku prisutna 4 druga. Po jedan predstavnik iz svake čete i drug sekretar Biroa.

Dnevni red je bio sljedeći:

1. Politička situacija (referent drug sekretar);
2. SKOJ u vojnim jedinicama bataljona;

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. U—19/1, k. 1603—A.**

3. Koliko se do danas učinilo po datim direktivama od sekretara ovog Biroa;

4. Stanje partijskog kadra, kandidatskih i simp.[atizerskih] grupa;

5. Pitanje kulturno-prosvetnog rada u bataljonu;

6. Pitanje fiskulture;

7. Pitanje zdravlja (higijene);

8. Pitanje saniteta;

9. Pitanje izdavanja bataljonskih novina i

10. Eventualije.

Po prvoj tački dnevnog reda drug sekretar Biroa u kratkim crtama prikazuje današnju političku situaciju u svijetu i kod nas, kao i o ulozi naše Partije, koju ona igra u ovim momentima. Drugovi [su] sa pažnjom slušali izlaganje druga sekretara, a onda se prešlo na drugu tačku dnevnog reda, t.j.

Pitanju SKOJ-a. Prema primljenim izvještajima od drugova sekretara partijskih jedinica, SKOJ je u sve tri vojne jedinice našeg bataljona masovno obuhvaćen, a naročito u Šibenskoj četi, gdje je sva omladina okupljena u SKOJ-u. Pored zadovoljavajućih rezultata u dosadašnjem radu SKOJ-a, ipak tu i tamo ima još dosta nedostataka, a što će se nastojati otkloniti većom pažnjom samih partijaca toj našoj organizaciji, kao i budućem radu mladih pročelnika Skoj-evskih aktiva, koji su pred kratko vrijeme bili na Okružnoj konferenciji SKOJ-a za Sjevernu Dalmaciju, a gdje će da dobiju opširna obrazloženja za što bolji i uspješniji budući rad same organizacije.

Po datoj direktivi od strane sekretara ovog Bat. biroa jedino je Šibenska četa u potpunosti udovoljila istoj i tako u njoj danas nema ni jednog druga borca koji nije obuhvaćen u jednoj od organizacija kojima rukovodi naša Partija, dok takvog primjera nema u ostalim četama našeg bataljona. Drugovima se po tom pitanju ukazalo na greške i nedostatke koje su imali u radu i nakon, do u tančine, raspravljenog tog pitanja, drugovi iz Primorske i Prominske čete obećavaju da će nastojati poraditi na tome poslu, a kako ne bi i njihove čete zaostale za Šibenskom, koja ih je u ovom momentu prestigla u radu.

Po pitanju stanja partijskog kadra, o čemu se govori u četvrtoj tački dnevnog reda, vidi se da je isto slabo, naročito mlađi partijski kadar, što se same izgradnje tiče na vrlo niskom stepenu. Nužno ie potrebno da se za tai mlađi nart. kadar dođe čim prije do potrebite partijske literature, a kako bi se i mlađi drugovi partijci mogli da naoružaju partijskim znanjem, koje im je i te kako potrebno. Ovo ne znači: da se mladim drugovima, koji su pred kratko vrijeme stupili u redove

naše Partije, ne poklanja pažnja što se tiče njihove izobrazbe. Istima se tumačila uloga i značaj naše partije koju ona igra u ovim danima, kao i uopće u svijetu, ali i pored toga osjeća se da bi im bila potrebna još i veća i svestranija pomoć, a tu im, nažalost, ne mogu da ctadu njihovi drugovi, jer i samima nedostaje pravo i potpuno poznavanje Partije, te je i njima potrebno da se usavršavaju i da uče još, a kako bi u tom pogledu mogli da se nazovu pravi boljševici. Zaključeno je da se od nadležnih partijskih loruma, a kako bi se ovo stanje što prije popravilo, zatraži i čim prije dobije potrebita literatura naše Partije, a naročito »Kratki kurs Partije«, »12 uslova« i po mogućnosti »Povjest SKP(b)«.

Stanje kandidatskih i simpatizerskih grupa nije najslabije. Drugovi obećavaju da će i u tom pogledu poraditi što više, kako bi se drugovi iz tih grupa mogli da što više izdignu na visinu na kojoj treba da, kao takovi, budu.

Kulturno-prosvetni rad u sve tri jedinice nije do danas bio nikakav. Nakon direktive, koju daje drug sekretar Biroa, drugovi obećavaju da će u tom pravcu nastojati što više poraditi, a kako bi i tu kao komunisti mogli korisno da djeluju. Pored učenja deklamacija i formiranja pjevačkih zborova u sve tri čete, drug sekretar Part, jedinice iz Šibenske čete govori i o mogućnosti pozorišnog rada u njegovoj četi, jer ista nema onolike napore, kao što je to slučaj za prve dvije čete, koje su skoro svaku noć u pokretu i radi toga baš i nema tako dovoljno mogućnosti i za ovaj rad u njima. Da bi se moglo udovoljiti traženju Šibenske čete da joj se dostavi odgovarajući pozorišni materijal, zaključeno je da se od naših partijskih foruma isti zatraži i najhitnije dostavi ovom Birou koji će ga dalje dostaviti tamo gdje treba, te se to ovom prilikom i čini. Neka nam se čim prije dostavi gore imenovani traženi materijal.

Po pitanju fiskulture u vojnim jedinicama našeg bataljona, drug sekretar Bat. biroa govori o potrebi iste, kako po zdravlje našeg partizana, tako i po čvrstinu čovječjeg tijela, koju ono marljivom i razumnom gimnastikom dobija. Drugovi se sa ovom direktivom i predlogom slažu i obećavaju da će poraditi na tome da se u njihovim vojnim jedinicama ista uspostavi, pa ako ne u širem obimu, a ono makar svako jutro da se malo provježba tijelo, koje se tokom noći umrtvi, a da bi naši drugovi partizani odmah ujutro bili svježiji i pokretniji.

Kako u jedinicama našega bataljona nema drugarica koje bi se brinule za čistoću ljudstva u njemu, to je prihvaćen predlog druga sekretara ovog Biroa, da se u svaku četu dobije po dvije drugarice, kojima će biti prva i najglavnija dužnost održavanje naših drugova boraca u čistoći, koja je danas u

našim četama na vrlo niskom nivou, te prijeti opasnost, da se baš zbog nje u skorim proljetnim danima ne pojavi i kakva zaraza, kao što je to već danas svrab, s kojim se ima dosta muke da ga se ostrani. Obećano je da će se po ovom pitanju povesti naročitog računa, a da bi ga se moglo sprovesti u djelo.

Po pitanju saniteta u našem bataljonu do danas se veoma malo radilo da ga se podigne na dostojnu visinu, na kojoj isti treba da bude. Kako je iz iskustva poznato da jedan bolničar u četi može veoma malo da učini za pomoć i oporavljanje ranjenih drugova, kao i za izvlačenje, palih drugova u borbi, iz borbenog pojasa, to se zaključuje da se u svaku vojnu jedinicu ovog bataljona dodjeli bolničaru još po tri druga, koji će mu u svakom slučaju biti pri ruci, a kako bi se i u tome imalo uspjeha, većeg i boljeg nego je to danas bilo.

Drugovi, članovi ovog Bat. biroa naročito su se zadržali na pretposljednjoj tački dnevnog reda, t.j. na pitanju izdavanja baiaijonskin novina. Kako se u našoj štampi, ne znamo zbog kojeg razloga, malo zna i čuje o aKcijama našeg bataljona, a kako se u čitavoj Sjevernoj Dalmaciji osjeća pomanjkanje naše literature, to je na ovom sastanku pao predlog da bi sam naš bataljon izdavao svoj list. U njemu bi saradivali prvenstveno borci, a onda i svi ostali rodoljubi. Isti bi izlazio povremeno, ali makar svakih 15 dana obavezno. Naravno da bi s ovim izdavanjem lista bilo i raznih poteškoća pri njegovom izdavanju, ali i pored toga ima se volje da bi se izdavanju istog pristupilo u najskorije vreme, te se radi [toga] drugovima ukazuje na to da medu borcima u svojim četama povedu kampanju za saradnju u njemu, a što bi koristilo i samim borcima da se umno razvijaju, kao i to da se u svakoj četi odredi po jednog dopisnika koji će da opisuje život svoje jedinice i njezin rad na polju narodnog oslobođenja. U daljoj diskusiji donesena je odluka da se isti nazove »Sjevernodalmatinski borac«. — Puni ushićenja i volje za rad oko ovoga posla svi obećavamo da ćemo nastojati poraditi na tome da bi list izašao u najskorije vrijeme, a naša najveća radost biće, ako Vam budemo mogli da dostavimo prvi broj tog našeg lista.

Na eventualijama kritikuje se druga komandanta bataljona što je jednom prilikom tražio da se za Bukovačku četu dade više hrane nego za Primorsku. Ovo su drugovi borci zapazili te su radi toga bili nezadovoljni zašto se drug komandant ima da brine više za jednoga nego za drugoga. Na ovo će se skrenuti pažnja drugu komandantu. — Drug sekretar partijske jedinice u Primorskoj četi ističe druga pročelnika četnog aktiva SKOJ-a kao primjernog, jer je u jednoj ekonomskoj akciji čitavih 5 sati nosio na sebi teret od 50 kg, bez da ga je itko smjenio, te predlažu da bi se istog u zapovješti koman-

danta pohvalilo zbog ovog dobrog držanja. — Na eventualijama još se jednom istakla potreba dobivanja što više partijskog materijala, kao i pozorišnog za potrebe bataljona. — Pred druga sekretara partijske jedinice Primorske čete oštro se postavlja da se drugu politkomu čete svrati pažnja na njegovo loše držanje pred drugovima borcima, kao i na njegovu manu opijanja. Ili se ostaviti pića ili van iz Partije, pa i sa položaja politkoma, jer takav i ne može da bude na ovom mjestu. Isto važi i za vodnog delegata Biogradskog voda, koji pored gornjih mana skreće još i u oportunizam i kukavičluk što se tiče vršenja vojnih akcija. — Raspravljalo se još o raznim pitanjima, a onda je sastanak završen uz obećanje da će se primljene direktive sprovesti u djelo i uz naš borbeni pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Bataljonskog biroa K.P.H.
Sjev. dalmatin. bataljona,
Gojko Jakovčev

BR. 70

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 25. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA I O OPŠTOJ SITUACIJI NA TERENU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Op. broj: 190
Dne 25. II. 1943.

KOMESARU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

Komesarski izvještaj:

I.

OPCA SITUACIJA

Kalnik:

Sektor djelovanja Kalničkog partizanskog odreda veoma je prostran a povezanost Odreda sa čitavim sektorom dosta je malena. Tako ovaj Odred nije u stanju, da prikaže stvarnu situaciju sa čitavog sektora koji mu pripada.

Nakon neprijateljske ofanzive protiv ovog Odreda situacija mnogo se je izmjenila. Naši partizani boreći se protiv Crne legije, po Hrvatskom Zagorju i na prostoru Bilogore, napustili su za kratko vrijeme okolicu Kalnika, što je neprijatelju dalo adut u ruke, da rastrubi pred narodom, kako su svi partizani pobijeni. Čitav Odred bio je povučen u pravcu Bilogore, gde su mu odkomandovana 2 bataljona za slavonske brigade, a nakon toga vratio se je natrag na svoj teren oko Kalnika.

Kada se je oslabljeni Odred vratio na kalnički sektor, seljaci nisu više primali partizane sa onom toplinom, kao što je to bilo prije. Mnogi su se čudili, što su partizani još uvijek živi, ali su imali velikog straha, da ih primaju u svoje domove, bojeći se ustaškog terora, jer su ustaše prilikom ofanzi'-^ zaprijetiti, da će im paliti domove. Naročito se je opazila klonulost i malodušnost pravoslavnog življa u okolici Kalnika, u selima Osijek, Ivanec i Duga Rijeka. Hrvati kolonisti napuštaju ta sela i odvoze hranu, bježeći pred partizanima, a Srbi prilično [se] demoraliziraju ustaškom pljačkom i ubistvi-

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, ree. br. 5—1, k. 1474.

ma dvaju seljaka. Ustaši su u Osijeku opljačkali zaselak Anđelići. Na raspoloženje tamošnjeg pučanstva mnogo uteče stalna ustaška posada u Pogancu, često napuštanje terena od strane partizanskih jedinica i slab politički rad našeg Odreda, sve je to uslovilo djelomično učmalost i malodušnost kod naroda.

U okolici Bilogore stanje također nije bolje. Narod ne dočekuje više partizane onako, kao što ih je to dočekivao ranije. Ovu hladnoću kod naroda primjetili su partizani baš u onim selima, u koja su najviše navraćali. Izgleda, da je to uslovljeno prolaskom legionara kroz sela, koji su se narodu zagrozili, u koliko bi on i dalje podržavao partizane, da će ga klati i paliti domove. To vrijedi u prvom redu za hrvatska sela, dok su Srbi još uvijek puni otvorenih simpatija za našu vojsku. Grupa četnički nastrojenih elemenata oko Manojlovića, vlasnika rudnika iz Lepavine, sve čvršće se povezuje oko naših partizana i služi im u svemu, što zatrebaju.

U hrvatskim selima primjećeno je naročito zanimanje naroda za oblik vlasti koju ćemo organizirati nakon sloma fašizma. Seljaci se boje, naročito imućni, kolektivizacije. Ovo je najbolji dokaz slabog političkog rada, što narod nije upoznat sa narodno-oslobodilačkom demokratskom vlašću, koju uspostavlja on sam pomoću naše vojske na onim djelovima naše zemlje, gde je najuren okupator i njegove sluge. Slabo političko djelovanje s naše strane, a aktivnost izvjesnih HSS-ovaca u posljednje vrijeme, koji tumače ljudima, kako ćemo mi ukinuti privatno vlasništvo, dosta otežava djelovanje naših partizana u tim krajevima. Inače Hrvati i Srbi priznaju, da su ih partizani spasili od rekviracije [rekvizicije] kukuruza i pljačke. Istovremeno, nailazili su naši partizani na primjere sve jačeg zaoštravanja odnosa između hrvatskog naroda i ustaških bandita. U Hrvatskom Zagorju, okolica Novi Marof, Zlatar i Ivanec, naročito su seljaci prožeti mržnjom prema ustašama. U posljednje vrijeme mladići u tim krajevima sakrivaju se od Pavelićevih vlasti i ne odazivaju se njegovoj mobilizaciji. Za razliku od ranije, kada su Zagorci odlazili u domobrane, govoreći »mi borno svoje puške dali partizanima« danas imade grupica koje ne idu ni u domobrane, ali ne idu ni u partizane nego se kriju po selima. U bližoj okolici Zagreba, oko Pušće i Zaprešića, priličan broj omladine nije se odazvao na poziv Pavelića da stupe u vojsku, nego je jedna grupa došla dobrovoljno u partizane.

Zumberak:

Uspjesi koje je postigla naša vojska u posljednja 3 mjeseca u Zumberku imali su dobar odjek na seljaštvo u ovome kraju. Narod u svim općinama pristupa izgradnji narodno-os-

lobodilačke demokratske vlasti. Općina Radatovići je svakako najbolja i narod se je listom uputio oko narodno-oslobodilačkog odbora i naše vojske. Formirane su masovne narodne organizacije u kojima su pokupljene žene i omladina i pioniri. U toj općini nema špijuna i petokolonaša, jer su oni ranije pročišćeni, a danas narodno-oslobodilački odbor i ostale masovne organizacije sa svojim djelovanjem u narodu spriječili su mogućnost djelovanja neprijateljima narodno-oslobodilačke borbe. Općina Vivodina, koja je bila u velikoj većini pod ustaškim utjecajem, u posljednje vrijeme mnogo se je popravila. Mi smo u ovoj općini postupili vrlo oprezno sa seljacima, uvjeravajući ih u ciljeve današnje borbe za oslobođenje našeg naroda od tuđinskih osvajača i njihovih četničkih i ustaških slugu. U tom političkom djelovanju raskrinkavali smo HSS i Mačeka, koji je također imao jako uporište u ovoj općini. Nismo se služili zapljenom i rekviriranjem osim u slučajevima gdje je bilo dokazano, da su pojedinci zaista ustaški krvnici i izdajnici našeg naroda. Svaki takav akt predhodno smo politički narodu objasnili, tako da su seljaci sami učestvovali sa simpatijama kod zapljene imovine takovih elemenata. Konačno smo uspjeli veliku većinu seljaka, omladine i žena uvjeriti o izdajničkom i protuhrvatskom djelovanju krvnika Pavelića, a ujedno smo uspjeli da raskrinkamo Mačeka, koji je saveznik četničkih banda Draže Mihailovića. Dok smo uvjeravali narod o današnjoj borbi, istovremeno smo prema koljačima, koje su Zumberčani dobro poznavali, postupili veoma oštro i likvidirali ih. Do sada streljano je iz ove općine 17 ustaša krvnika, što je narod u 2umberku i seljaci iz općine Vivođine sa simpatijama prihvatio.

I u ovoj općini formirane su masovne narodne organizacije, ali općinski narodno-oslobodilački odbor još uvijek nije izabran. Izabrani su tek odbori po selima, a sada ćemo pristupiti radnjama za izbor općinskog odbora. Općinski odbor do sada nismo birali zbog toga, jer nismo imali pregled ljudi, a isto tako iz tih razloga, što su ti ljudi bili nepouzdani i ustaški nastrojeni.

U zadnje vrijeme iz ove općine javilo se je u našu vojsku nekoliko omladinaca dobrovoljaca.

Općina Kalje također se vidno popravlja. Seljaci iz Petričkog Sela, koji su bili listom na strani ustaša, našim postupkom uspjeli smo, da ih djelomično uvjerimo u izdajničku rabotu Pavelića i njegovih ustaških krvnika, pa i ovi seljaci podupiru našu narodno-oslobodilačku vojsku. Iz općine Kalje, selo Pečno, Sičevac, Tisovac, Dane, Bratelji, javljaju se omladinci dobrovoljno u našu vojsku. I u toj općini u mnogim selima formirane su masovne narodne organizacije i seoski narodno-oslobodilački odbori, ali općinski odbor također još nije

formiran. Naš postupak prema seljacima ove općine bio je također veoma obazriv. U Gornjoj Vasi imade jedan stari HSS--ovac, koji bi nam mogao biti opasan, ali mi smo za sada prema njemu obazrivi, a pred narodom raskrinkavamo Mačeka, te govorimo i o tom njegovom pristalici, ako se on slaže sa Mačekom, da je neprijatelj našeg naroda isto tako, kao što je to i vodstvo HSS-a.

Općina Sošice također mnogo se je popravila. Omladinci također pristupaju u našu vojsku. Najlošije selo jeste Oštre. Ovo selo je veliko pa smo, kao što smo Vas već ranije izvjestili, formirali općinski odbor za Oštre, Koštanjevac i ostala sela ove porezne općine [imaju] posebni općinski narodno-oslobodilački odbor. U Oštrcu ima dosta petokolonaša, ustaških elemenata, a najjači utjecaj imade HSS. Mi nastojimo i ovdje uvjerljivo postupati, te raskrinkavamo HSS, četnike i ustaške bande.

U općini Krašić, Petrovina i Sv. Jana u organizacionom pogledu do sada nije se uspjelo postići nikakvih rezultata. Ali politički uspjeli smo mnogo. Ove općine bile su najviše pod utjecajem HSS-a, a bilo je i mnogo ustaških elemenata. Našim političkim djelovanjem, dobrim djelom smo uspjeli potpuno omraziti ustaše i raskrinkati HSS i njezinu izdajničku politiku prema našem narodu. Seljaci iz ovih općina veoma se simpatično odnose prema našoj vojsci, a pogotovo nakon uspjele borbe protiv Talijana i Njemaca, koje smo do nogu potukli. U tim općinama gotovo nema ni jednog sela u kojem se nisu zadržavali naši partizani, gdje ih je narod vrlo ljepo primio. Naš postupak i ovdje je više uvjerljivog karaktera nego oštrog postupanja. No, ipak smo u općini Krašić, selo Hutin, streljali jednog seljaka, koji je prošle godine uhvatio jednog partizana i predao ga ustašama. Kada je ovaj sa još dvojicom bio uhapšen, čuli su se glasovi od seljaka, da je dotični lopov i treba ga stregati. Mi smo unapred poduzeli mjere, da seljaci našu odluku prihvate i pravilno ju politički shvate. Iz ovih općina do sada javilo se je nekoliko omladinaca za našu vojsku.

U zadnje vrijeme održali smo nekoliko zborova, koji su dosta dobro uspjeli. U Vivodini održana su 2 zbora, na kojima je bilo prisutno preko 300 seljaka.

23. II. održali smo proslavu 25-godišnjice postanka Crvene armije. Proslava je održana u Sošicama. Preko 500 seljaka prisustvovalo je ovoj proslavi. Postrojili smo također našu Brigadu[2] i terenske jedinice, kojom prilikom smo održali i defile naše vojske. Ova proslava zaista je u cjelosti uspjela. Na zboru govorili su prestavnici vojske, narođno-oslobodilačke vlasti, om-

[2] **Reč je o 13. proleterskoj brigadi -»Rade Končar«.**

ladine, žena i komunističke Partije, a govorila je ruska komsomolka, koja se momentalno nalazi u našem štabu, o značenju Crvene armije i 23. februara.

Narod je sa velikim oduševljenjem prihvatio izlaganja svih govornika, a priličnu senzaciju izazvala je pojava ruske omladinke, koju su naše radnice dovele iz logora u Berlinu.

Pokuplje:

U Pokuplju narod je mnogo zastrašen. Prepadi ustaša u pojedina sela mnogo su doprinjeli tome, da se narod boji primati partizane u svoje kuće. S druge strane, u tom kraju osjeća se aktivno djelovanje HSS-ovačkih elemenata, koji šire parolu među seljaštvom, da treba ići u domobrane, ali po mogućnosti ne treba se boriti protiv partizana, niti ići u partizane ni u ustaše. Ova rabota HSS-a mnogo sputava pristupanje omladine u naše redove, nego se ona odaziva Pavelićevoj mobilizaciji u domobrane. U samoborskom kotaru stanje se mnogo popravlja. Utjecaj HSS-a sve je slabiji. I pored parole, koju je izbacio Maček, da treba ići u domobrane, u posljednje vrijeme dve grupe omladinaca i jedna grupa rezervista seljaka došli su u našu vojsku. Najlošiji srezovi za sada su Pisarovina i Velika Gorica. U ovim kotarima HSS ima najjači utjecaj. No, ipak narod znade za uspjehe naše vojske u Žumberku i najbližoj okolici Zagreba, što u većini sa simpatijama prihvaća. Naše djelovanje u političkom pogledu u tim srezovima dosta je slabo. Svakako bi bilo potrebno, da naše jače jedinice prokrstare po tim krajevima, što bi u svakom slučaju imalo pozitivnih rezultata. Do sada nam to nije bilo moguće, ali ćemo u buduće o tome voditi računa.

Ribnik — Bosiljevo:

Uslijed neuspjeha neprijateljske ofanzive, raspoloženje naroda mnogo se je popravilo, koje je na početku te ofanzive bilo dosta loše. Narod je bio zaplašen i malodušan, bojeći se klanja i paleža, ako će imati veze sa partizanima. Tako je i mobilizacija za našu vojsku bila dosta otežana, ali sad sazrevaju uslovi, da se ona uspješno provodi. HSS u ovim krajevima također nastoji djelovati, te unaša priličnu zabunu među seljaštvo. Karakteristično je to, da Vukova Gorica, gdje je HSS imala najviše utjecaja, danas stoji listom na strani narodno--oslobodilačke borbe. Muško i žensko, staro i mlado, sve je to na strani naše borbe.

Opće napomene:

Kod slovenskog pučanstva u dolini Krke i Beloj Krajini, narod je saradnju između hrvatskih i slovenskih partizana sa velikom simpatijom prihvatio.

Paleži, koje su Talijani izvršili prilikom njihovog nadiranja prema Vivodini i Krašiću, izazvali su silnu mržnju kod ovdašnjeg pučanstva prema njima, a velike simpatije za našu vojsku, koja se je 3 dana junački borila.[3] Pošto su u tim borbama sudjelovale i slovenske brigade, mi smo narodu politički objašnjavali, kako je slovenski i hrvatski narod ujedinjen uspio, da porazi okupatora.

Klanja koja su Njemci izvršili u Bresariću[4] također su izazvala veliku mržnju prema njemačkim fašistima i njihovim ustaškim slugama. Krašićanci stalno pozivaju našu vojsku, da ostane kod Krašića.

II.

STANJE U NAŠIM JEDINICAMA

XIII. Proleterska brigada:

Neprekidne borbe, koje su vođene od dolaska XIII. Brigade u Žumberak, nanijele su joj osjetljive gubitke. Iz stroja izbačeno je oko 250 boraca. Ovi gubici osjetljivo su djelovali na njen razvitak. Bilo je slučajeva, da su bataljoni brojili na licu 80 boraca. Njezino naoružanje u automatskom oružju srazmerno prema brojnom stanju dosta je veliko. Cesto puta desio se je slučaj, da je puškomitraljezac ostao bez pomoćnika i morao nositi sam ranac sa municijom. Tako stanje mnogo je zamaralo bosce i zbog toga redovno se dešavao slučaj, da su u borbama padali drugovi iz komandnog kadra. Ovo je bilo najfatalnije za brzi razvitak Brigade. Komandni kadar po bataljonima i četama mnogo je uslijed takvih prilika zamjenjen sa novim, manje iskusnim kadrom.

Pred nas postavilo se je ozbiljno pitanje popunjavanja Brigade, što smo vršili sa dobrovoljcima i novomobiliziranim omladincima. Da bi u Brigadu ulazili barem kako-tako obučeni borci obrazovali smo vojno-politički kurs, koji traje 15 dana. Na tom kursu novomobilisani borci dobiju najosnovnije vojničke i političke upute, što se je pokazalo veoma korisnim. U Brigadu uputili smo u posljednje vrijeme 180 takvih boraca. Sada se nalazi na kursu prekc 100 omladinaca, koji će također po završetku ići u Brigadu. Kostur Brigade još uvijek sačinjavaju borci bivšeg proleterskog bataljona, iz kojih se regrutuje

» Borba se vodila 31. januara i 1. i 2. februara 1943. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 12, dok br. 15).

[4] Pokolj seljaka u s. Bresariću izvršila je, noću 27 28. januara 1943, jedna četa iz sastava 7. SS divizije »Princ Eugen«. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 108, knj. 12, dok. br. 15).

novi komandni kadar na mjesto poginulih i izbačenih iz stroja komandira i komesara.

U samoj Brigadi uvijek se koristi slobodno vrijeme za vojno-političku izobrazbu boraca. Rad se provodi po planu. U tom nastojanju imade i vidnih rezultata. Novomobilisani borci postali su hrabri, ustrajni i dobri jurišači. Oni su disciplinovani i politički pravilno postupaju u smislu linije narodno-oslobodilačke borbe.

Za vrijeme jake zime bilo je oboljenja od reumatizma, što se je naročito opažalo kod Zumberčana. Danas takvih pojava nema. Nakon dolaska XIII. Brigade u Zumberak ozbiljan problem koji se je postavio pred nas bilo je pitanje odjeće i obuće. Mnogi borci bili su bosi, bez odjela i veša. Taj problem do danas u raznim akcijama uspjeli smo riješiti. Svi su borci dobro obuveni, imadu šinjele i veš.

Higijenskim prilikama preko komesara također se je posvetilo mnogo pažnje. Borci su bili ušljivi, ali intenzivnim radom na uništavanju uši, ova Brigada danas je posve čista. Kad su borci na odmoru pronalaze kotlove i raznu burad u kojima pare odjela i veš i na taj način uništavaju uši. U tom pogledu svi su pokazali mnogo razumjevanja i marljivosti.

Komandant Brigade u posljednje vrijeme vidno se popravio,[5] jedino mu manjka sposobnost u pogledu zaštite boraca, da ne ginu u velikom broju prilikom akcije. No, i u tom pogledu stvar ipak ide naprijed. Nadamo se, da ćemo i taj nedostatak ukloniti.

Komesar Brigade[6] također je veoma marljiv i pokazuje u posljednje vrijeme mnogo više snalaženja u svome radu, nego li je to bio slučaj ranije. Jedini nedostatak mu je u tome, što ne šalje redovno svoje izvještaje. On to opravdava s time, da vrlo slabo piše.

Zamjenik komesara[7] u zadnje vrijeme mnogo je marljiviji i aktivniji nego što je bio ranije. Redovno obilazi sve jedinice i održava političke konferencije i sastanke. Zamjenik komandanta drug Zeželj[8] u zadnje vrijeme bio je nešto boležljiv, što je bila posljedica rane iz Krašića. Konačno je ozdravio i sada se nalazi opet u štabu Brigade.

Nesuglasice koje su postojale u štabu Brigade između komesara i komandanta konačno su upornim radom i našim nastojanjem odklonjene. Stab Brigade radi dosta homogeno i odnos drugarstva je dobar.

[5] Komandant 13. proleterske brigade »Rade Končar« bio je tada Rade Bulat.

[0] Političkі komesar tada je bio Božo Spaček.

[7] Zamenik političkog komesara bio je Mato Horvatić.

[8] Milan

Formiran je politički odio, koji je također proradio. Izdali su list svoje Brigade, kojeg Vam u prilogu dostavljamo. U listu je štampano pismo komandantu Slovenije[9] povodom poklona šmajsera, koje pismo je potpuno nepravilno formulirano, što smo mi sa svoje strane oštro kritikovali komesara i komandanta zbog te nepravilnosti.

Stanje u Brigadi još uvijek u cjelosti ne zadovoljava zbog njezine malobrojnosti i pomanjkanja komandnog kadra, koji je izbačen iz stroja u borbama, ali činimo sve napore, da se Brigada što brže i bolje upotpuni. Bilo bi svakako uputno kad bi mogli dobiti nešto boraca iz Dalmacije ili Gorskog Kotora.

Terenski bataljon Zumberka:

Da Brigada postane operativna jedinica, formirali su terenski bataljon od Zumberčana i manje sposobnih boraca za pokret. Ovaj bataljon broji 145 ljudi. On daje partizanske straže i stražu kod bolnice. Još uvijek nismo uspjeli da ga u cjelosti sredimo, jer nam fali potrebni komandni kadar. Za komandanta tog bataljona imenovali smo Tomšič Ivicu, koji je bio komandir terenske čete »Kljuka« .. . Ovom bataljonu posvetit ćemo više pažnje, a naročito po pitanju izgradnje komandnog kadra, tako da se on učvrsti i preraste u terenski odred.

Kvalitet boraca ovog bataljona je slabiji od onih u Brigadi. Ali će on ipak porasti pravilnim vojno-političkim radom.

Komanda područja u zadnje vrijeme također se sređuje. S njom smo imali velikih poteškoća uslijed pomanjkanja kadra s jedne strane, a s druge strane, teritorij se je stalno proširivao i posao je bio svakog dana sve veći, u kojem se je komandant, njegov pomoćnik i zamjenik vrlo teško snalazio. U posljednje vrijeme došlo je iz Zagreba nekoliko sposobnijih drugova, pa se prilike sređuju.

Terenska četa »Kljuka«:

Ova četa, iako je brojala 60 ljudi, nije nikako odgovarala svom zadatku. U prvom redu mnogo se je sektašilo, a s druge strane jašili su na repu HSS-a i tako sami onemogućili uspješno provođenje mobilizacije koja je mogla biti mnogo veća za našu vojsku ...

Iz ove čete izdvojili smo 20 boraca i uputili ih u Proletersku brigadu.

Kolnički odred:

Po odlasku iz Slavonije spojio se je štab Odreda sa svojim 3. bataljonom, sada jedinim bataljonom ovog Odreda. Stanje ovog Odreda dosta je teško, jer su borci stalnim i neprekidnim marševima mnogo izmoreni. Tako je štab Odreda bio

" Misli se: komandantu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

prisiljen, da pošalje u prvom početku mjeseca januara bataljone na odmor od nekoliko dana na Bilogoru. Jedinice ovog Odreda na početku druge polovice mjeseca januara sakupile su se ponovo u okolici Kalnika.

Nakon povratka na prostoriju Kalnika počelo se intenzivno raditi sa partizanima i komandnim kadrom u vojno-političkom pogledu. Održano je nekoliko referata po pitanju linije narodno-oslobodilačke borbe, o četničkoj raboti banda Draže Mihailovića, o izdajničkoj ulozi HSS-a i disciplini koja mora vladati u našim redovima. Disciplina u ovom Odredu mnogo je popustila nakon izdvajanja dvaju bataljona. Sada se Odred i opet sređuje i obećaje da će i opet pretstavljati onu snagu koju je pretstavljao i ranije.

U toku zime bilo je mnogo oboljenja od raznih bolesti. Sve je to smanjilo udarnu moć ovog Odreda.

U ovom Odredu bilo je dosta rezervnog oružja, koje se u posljednje vrijeme šalje u Slavoniju. Oružja će biti stalno barem za sada u ovom Odredu suviše, jer novomobilisani ljudi oko Bjelovara i iz Podravine odlaze u Slavoniju.

Uslijed malobrojnosti ovog Odreda i grešaka koje su učinjene prilikom izvođenja akcija, u ovom Odredu također su padali ljudi iz komandnog kadra. Ovo je svakako bio težak udarac za razvitak Odreda.

Terenska četa »Ribnik«:

Ovu četu mi smo formirali po naređenju Glavnog štaba od boraca iz IV. Brigade. Ona međutim nije izvršila u cjelosti svoj zadatak, jer je mobilizirala svega 10 novih boraca, koji su ostali u njezinom sastavu. IV. Brigada prilikom svog povratka na Kordun uzela je sa sobom 20 boraca iz ove čete. Ovo je oslabilo četu i smanjilo još više njezinu sposobnost za eventualne akcije. Sada broji ova četa 20 ljudi.

Bolnica:

Pitanje bolnice bilo je za nas jedan od prvorazrednih problema za čije rešenje smo se najviše zalagali. Pošto smo mi na granici Slovenije, a vršimo također zajedničke akcije sa slovenskim brigadama, to smo formirali u sporazumu sa Dolenjskom zonom zajedničku bolnicu. U našoj bolnici imademo 3 lječnika, od toga 2 Slovenca i Dr. Milunića. Naša bolnica može za sada primiti 200 ljudi. Bolnicu smo snabdjeli sa dovoljnom količinom sanitetskog materijala za gornji broj ljudi i sa hranom. Stanje u bolnici dosta je solidno i naši ranjenici prilično su zadovoljni, kako sa prehranom tako i sa lječničkom pažnjom, koja im se posvećuje. Naročito su zadovoljni sa Dr. Milunićem. On nam je pomogao mnogo na sređivanju sanitetskih prilika i u našem štabu odgovoran je za sanitet na čitavom području

naše Zone. Mi smo se pobrinuli za dobavu sanitetskog materijala, od čega smo i Vama poslali izvjesnu količinu po IV. Brigadi. Za slučaj ofanzive izgradili smo do sada 2 zemunice za spremanje teških i nepokretnih ranjenika, koje su također snabdjevene sa potrebnom količinom hrane i sanitetskog materijala.

Diverzanti:

U samoborskom kotaru formirali smo diverzantsku grupu, koja ima zadatak, da ruši željezničku prugu Zagreb — Karlovac u neposrednoj blizini Zagreba. Ova grupa izvršila je do sada 2 akcije, što ćete vidjeti iz operativnog izvještaja. Grupa je vrlo aktivna i odvažna, pa smo odlučili, da pošaljemo Iliju Gromovnika,[10] da ju još više stručno usavrši.

Rad našeg štaba:

U poslednje vrijeme uzeli smo jednog borca iz XIII. Brigade i postavili ga za oficira za vezu u našem štabu. Veze su nam sa našim jedinicama sada prilično dobre.

Zbog neimanja komandanta rad štaba je svakako otežan, jer komesar mora da radi jedan i drugi posao. Zbog toga i nismo mogli da šaljemo iscrpne izvještaje, jer je komesar redovno na položaju sa jedinicama. Ali smo se trudili da taj manjak nadoknadimo i da ne bude zastoja u akcijama i političkom djelovanju. Nastojali smo da budemo svugdje gdje je to potrebno, ali ipak je u tome velika poteškoća, .. ,[11]

Naši nedostaci:

Iz ovog izvještaja moglo bi se zaključiti po postignutim uspjesima naše vojske, da kod nas ide sve u najboljem redu. Ali, imade još mnogo nedostataka i poteškoća. Naši nedostaci u glavnom se sastoje u tome, da ipak nismo do maksimuma iskoristili sve mogućnosti za proširenje naše ofanzive, nego se bacamo iz garnizona na garnizon. Stojdragu trebali smo već likvidirati, ali eto do sada još uvijek nije likvidirana. Isto tako nismo likvidirali Jasku, što je neprijatelju dalo mogućnosti, da ojača garnizon i time onemogući naš napad na Jasku. Metlika također još nije likvidirana. Do sada još nije bilo doduše ni moguće, ali ćemo nastojati, da sve ovo u najbližoj budućnosti ispravimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar
M. Belinić

[13] Ivan Hariš

[11] Izostavljeni tekst se odnosi na akcije jedinica 2. operativne zone. Izveštaji o tim dejstvima objavljeni su u V tomu.

BR. 71

NAREĐENJE POLITIČKOG KOMESARA 1. KORPUSA NOV HRVATSKE OD 27. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 6. NOU DIVIZIJE DA SE ORGANIZUJU BRIGADNA SAVETOVANJA I KONFERENCIJE[1]

27. II. 1943

POLITKOMESARU VI. DIVIZIJE

U vezi sa ofanzivnim operacijama pred kojim stojimo potrebno će biti organizirati po brigadama niz savetovanja i sastanaka sa komandnim kadrom i vojnicima, na kojima će se detaljno pretresti dosadašnje borbe, koje su vođene u toku ofanzive,[2] zatim podvući uspjehe vojničke kao i političke, koje smo mi u toku te ofanzive postigli. Ujedno izvršite pripremu za operacije u koje ćemo ući. O danu i mjestu gdje će se pojedini sastanci i savetovanja održati izvestićete ovaj Štab.[3]

Povedite računa o greškama i slabostima koje su se u toku baš zadnjih borbi ispoljile i na te greške ukažite s time da se iste u buduće nikako ne dešavaju. Potrebno je, da govorite i o suradnji između pojedinih jedinica, koja mora da bude bolja nego što je do sada bila. Konkretno između ličkih i kordunaških brigada. Ukazati borcima na činjenicu da se kordunaški partizani bore ovdje u Lici jednako kao da su na Kordunu i da je potrebno da se ukloni ono nepovjerenje između pojedinih jedinica koje je do sada postojalo.

Najbolje je da organizirate konferencije sa svim štabovima brigada, tj. sa Štabom I., II. i IX Brigade, zatim da održite savetovanje sa politkomesarima bataljona po brigadama, a posebno opet da održite sastanke sa pojedinim jedinicama, četama, bataljonima gdje će se za to ukazati potreba.

Bilo bi dobro da izradite jedan mali plan rada kroz to vrijeme u koje će jedinice biti na odmoru. Računajte maksimum na pet dana. Pošaljite nam politkomesarski izveštaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:'

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 1/24, k. 420-A.**

[2] **Reč je o takozvanoj četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi.**

[3] **Odnosi se na Štab 1. korpusa NOV Hrvatske.**

[4] **Politički komesar 1. korpusa NOV Hrvatske tada je bio Veće-slav Holjevac.**

BR. 72

UPUTSTVO ŠTABA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1943. ŠTABOVIMA BATALJONA O PRUŽANJU POMOĆI ZA SREĐIVANJE I UČVRŠĆENJE POZADINE POREMEĆENE TZV. ČETVRTOM NEPRIJATELJSKOM OFANZIVOM[1]

STAB VI. K.N.O.P.U. BRIGADE
Br. službeno
Dne 27-11-1943 god.
Položaj

STABU I, II, III, IV. BATALJONA

Položaj

1) Odmah povratite sve ljude koji su bili na dužnosti u komandi područja,[2] kao i starije ljude koji [su] u toku ofanzive[3] prišli jedinicama i naoružali se a mogu korisno da posluže za straže i patrole kod magacina. Svi da se jave kod kuće Mile Lukića, jer je ustrojena komanda područja i tamo je komandant.
2) Politički komesari bataljona i četa u ovoj izmenjenoj situaciji moraju pružiti zajedno sa štabovima bataljona glavnu pomoć padizanju, oživljavanju i učvršćivanju ofanzivom uzdrmane narodne vlasti. Mora se shvatiti da ne postoji više onako organizovana narodna vlast, da naši odbori ne mogu da nam daju više ono što su davali ranije i prema tome se moramo upravljati. Potrebno je da se pristupi savjetovanju, sastancima i konferencijama sa narodom a odborima, u koliko ih ima, pruži puna pomoć da bi se osamostalili u ovoj situaciji i da bi mogli uskoro da normalno izvršavaju svoje zadatke. Potrebno je da se stvore privremeni odbori tamo gde ih nema. Ovome pitanju oživljavanja narodne vlasti posvetiti punu pažnju. Odgovornost za ovo pada u prvom redu na političke komesare.

3) Štabovi bataljona moraju voditi računa o izmenjenoj situaciji, o izmenjenim prilikama i prema njima odrediti svoje zadatke u vezi sa radom i odnosom sa pozadinom, prema tome potrebno je da se pomoć u vezi sa ishranom, sa prenosom ranjenika i prekopavanjem puteva ne može više tražiti kao ranije od naroda nego se mora osloniti u glavnom na svoju snagu a narodu pomoći da se malo pridigne, oslobodi i oživi.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—10, k. 774.**
[2] **Odnosi se na Komandu podgrmečkog područja.**
[5] **Reč je o četvrtoj neprijatejskoj ofanzivi.**

4) Vodeći računa da mnogi leševi mogu biti izvor bolesti potrebno je da koristeći se u glavnom svojim snagama vršiti ukopavanje leševa, ukoliko nailazite na njih.

5) Sprečite po selima svaku pljačku bilo zajedničke imovine, bilo imovine porodica koje su izgubljene u ofanzivi. To ćete učiniti oživljavanjem narodno-oslobodilačkih odbora, ostavljanjem odgovornih drugova u selima vezujući se sa političkim radnicima po selima i patroliranjem po selima. Mora se shvatiti da glavni teret organizovanja narodne vlasti i očuvanje narodne imovine pada u ovoj situaciji na vojsku i da narod sve čeka od nas, zato odnos partizana prema narodu mora biti iznad svega pravilan i mnogo bolji nego što je to ranije bio.

6) Sto se tiče starijih za koje smo rekli da bi trebalo da se upute u komandu područja treba voditi računa da ne odu oni drugovi koji su sposobni za borbu, a koji idu ne treba da nose oružje iz naših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom: Baja[4] (M. P.) Komandant: Petar^

Hitno preko narodno-oslobodilačkih odbora vratite sve konje onim civilima kojima su konji oduzeti.

Pošaljite *odmah* radio-stanicu.[8]

[4] Dimitrije Bajalica
[5] Petar Vojnović
[8] Tu rečenicu kao i prethodnu, dopisao je politički komesar 6 krajiške NOU brigade mastilom, latinicom.

BR. 73

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. SLAVONSKE BRIGADE OD 27. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

K. 2.
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
H R V A T S K E
Broj: 92/1943.
dana 27. veljače 1943.

Izvještaj političkog komesara
od 15. do 25. II. 1943. dostavlja

POLITIČKOM KOMESARU K. 1.

Položaj

Zbog akcije na Garešnicu[2] i zbog iznenadnog puta izvještaj nije mogao biti podnešen na vrijeme.

I. Političko stanje i politički rad u jedinicama

a) Političko stanje u brigadi je dosta dobro. Četničkih pojava nema, odnose se prema izbjegličkoj vladi i Draži sa mržnjom. Zasićenost sa borbom i neka naročita težnja za kućom ne osjeća se. Pobjede Crvene vojske primaju se sa oduševljenjem, dok ih zauzimanje Bihaća[3] od strane Nijemaca mnogo ne uzrujava pošto je pravilno objašnjeno i ukazano da je glavni zadatak uništiti neprijateljsku živu silu. Na kulturno-prosvjetnom polju krenulo se napred. Agit-prop brigade vrlo je aktivan. Osnovane su i po bataljonima organizacije agit-propa, koje se sve više upoznavaju sa radom. Samo u kratko vrijeme našeg boravka u Hrvatskoj[4] održane su troje bataljonske usmene novine, izdati su bataljonski listići po svim bataljonima, održano je niz mitinga u selima po Hrvatskoj, redovito su izdavani radio

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—1/20, k. 907-A.

- Napad je izveden noću 22 '23. februara i produžio se u toku 23. i 24. februara. (Opišrnije o tome vidi tom V, knj. 12, dok. br. 72, 73, 75, 77 i 84).

[3] Bihać su ponovo zauzele jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen" 29. januara (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 215 i 216).

[4] Misli se na područje zapadno od reke Ilove.

izvještaji i sada je izašao »Brigadir« broj 6. Za dan Crvene armije izdane su dvoje zidne novine. Proslava Crvene armije nije održana radi akcije i puta i zbog toga što je većina drugova uvjek morala biti na položajima, ali zato je drugovima borcima objašnjen značaj dana Crvene armije po četama i bataljonima. Borci u I. bataljonu pričali su poslije akcije na Garešnicu: »Eto, mi smo dan Crvene armije slavili u borbi protiv fašista«.

Mnogi nedostaci osjećali su se, a i sada se još osjećaju u radu polit, komesara i delegata. Osobito je postojao saboterski odnos prema agit-propu a inače osjeća se nedovoljan politički rad, kod mnogih političkih komesara četa zapaža se da ne umiju raditi dobro sa svojim jedinicama. Prema tome trebalo je više pažnje posvetiti izobrazbi samih komesara. Potrebno je održavati što češće sastanke. Održan je sastanak sa štabovima bataljona poslije akcije na Viroviticu,[5] gdje je među ostalim ukazano na greške političkih komesara u toj akciji. U Dišniku održan je sastanak sa polit, komesarima četa. Također po bataljonima održano je nekoliko sastanaka sa političkim komesarima i delegatima.

Taj pojačani rad sa političkim komesarima urodio je plodom tako, da sada politički komesari rade više i sa većom odgovornosti. Još uvijek manjka kod njih prava svijest za odgovornost i slaba je kontrola nad svojim jedinicama. Četni sastanci održavaju se redovito kad god to prilike daju i četne kritike su dobro razvijene. U zadnjih 10 dana malo se političkog materijala uradilo zbog poznatih uzroka.

Na ovom putu kroz Hrvatsku, drugovi su se primjerno ponašali u hrvatskim selima, u akcijama nije se pojavljivao slučaj pljačke. Politički komesari su se za vrijeme akcije brinuli za ishranu, ali bilo je i slučajeva da se za to slabo marilo (na pr. III. bataljon je odlično organizovao ishranu a IV. slabo iako je imao sjajne mogućnosti).

b) *Agit-prop*

Izdavanje naših listova i pitanje usmenih novina prilično smo riješili. I tu se osjećaju mnogi nedostatci, osobito kod usmenih novina (slaba organizacija), ali na tom polju stalno se kreće u napred. Sa izdavanjem zidnih novina stoji slabo. Izdano je svega po jedne zidne novine po bataljonima, dok su zidne novine Agit-propa brigade izdavane redovito. Osjeća se nedostatak crtača. Pjevački horovi su osnovani i pjevali su na usmenim novinama, ali njima se također posvećuje vrlo malo pažnje, tako da su ti horovi sasvim slabi. Tu se također osjeća nedostatak kadra pjevačkog, jer u čitavom bataljonu ne može se naći čovjek koji pozna note, ili koji je pjevao u pravim horo-

[5] **Vidi tom V, knj. 12, dok, br. 36, 37, 38, 42, 46 i 54.**

vima. Nepismenih u brigadi ima oko 60—80. Rad po pitanju riješavanja nepismenosti je vrlo slab, tako da se ne možemo pohvaliti sa nekim rezultatom, t.j. da smo nekog naučili čitati i pisati. Disciplina jeste dobra. U III. bataljonu popustila je disciplina, ali radom političkih komesara disciplina se osjetno popravlja. Formalna disciplina je također na priličnoj visini, ali kod novih drugova još nije uvedena.

Moral i borbenost je vrlo dobra. I pored polovično uspjelih akcija, i pored uzmicanja pred neprijateljskim ofanzivama, borbenost drugova je ostala ista. Polovične akcije više su djelovale na komandni kadar nego na borce. Prolazeći kroz sela iz Moslavine za Papuk, partizani su bili vrlo raspoloženi i čula se stalno pjesma. Uzrok tome djelomično je to što se vraćaju na svoj teren.

c) *Politički rad i stanje po bataljonima*

U III. bataljonu politički rad je najintenzivniji, tako da je u zadnje vrijeme prije akcije na Garešnicu održano 7 četnih sastanaka. Osim toga, u tome je bataljonu najbolje protumačeno partizanima o izdajničkom vodstvu H.S.S-a.

U II. bataljonu se najmanje politički radilo, pošto je taj bataljon bio stalno u pokretu.

U I. bataljonu u političkom radu ističe se mnogo više zamjenik polit, komesara bataljona nego polit, komesar. Politički komesar jedne čete u tom bataljonu ne zadovoljava, u koliko se u najkraće vrijeme ne popravi naći ćemo novog.

U IV. bataljonu politički rad je i dalje najslabiji. Politički komesar nije se još dovoljno snašao u svojoj dužnosti.

II. Ishrana, obuća, odjeća i higijena

Ishrana drugova na našem putu kroz Hrvatsku bila je odlična. Mnogo bolja nego što je na našem oslobođenom teritoriju.

Obuća kao i uvjek slaba. Samo u III. bataljonu ima ih 13 bosih. Jedino u IV. bataljonu nema potpuno bosih, pošto su se podmirili sa zarobljenim domobranima.

Odjeće ima dobre ali se osjeća pomanjkanje, naročito u vešu. Otrcanih hlača ima mnogo.

U brigadi ima dosta bolesnih drugova. Do sada su tri druga obolili od tifusa, ima dosta bolesnih od gripa. Kupanje na ovom putu nije organizovano. Pranje veša samo u nekim jedinicama.

III. Rad u narodu

Na ovom sektoru pored Srba stanuju Mađari i Hrvati. Drugovi mnogo hvale topli prijem, osobito od strane mađarske

manjine. Ima naseljenika iz Hercegovine, koji nas loše primaju i skloni su petokolonaštvu. U narodu se osjeća silna težnja da se okonča rat, da se riješe straha i terora koji nad njima provode ustaše i okupatori.

IV. Rad štabova

Štab brigade održava redovito sjednice, tako u zadnje vrijeme održao je tri sjednice sa dnevnim redom. Inače se redovito vrše kratka savjetovanja po pojedinim pitanjima. Svi članovi štaba idu po bataljonima gdje pomažu na političkoj i vojnoj izobrazbi. Drug crvenoarmejac Danijel također mnogo radi po bataljonima po vojnoj liniji. U štabu vlada podpuna harmonija. Nema birokratizma, lijenosti i neodgovornosti a postaraćemo se da se takve negativne pojave niti ne razviju. Održan je jedan sastanak štaba brigade sa štabovima bataljona poslije akcije u Virovitici, i na tom sastanku pravilno smo uočili greške i nedostatke koji u našim štabovima postoje. Drugovi iz štabova bataljona shvatili su te greške i obećali su da će to ispraviti. Konstatovali smo da u štabovima nema odgovornosti i da se lijenost uvukla u naše štabove.

U akciji na Viroviticu štabovi I, III. i IV. bataljona nisu zadovoljili pokazali su malo odgovornosti na poslu i lijenčarili su za vrijeme akcije. Jedino je zadovoljio štab II. bataljona. Poslije savjetovanja sa štabom K. I.[6] prenešene su na pojedine štabove direktive sa toga savjetovanja.

Pismena obrada o greškama koje stalno činimo u akcijama i u maršu, a koju je sastavio drug komandant divizije,[7] nije dosada još obrađena sa štabovima bataljona i prenešena na borce.

V. *Finansija*

U blagajni štaba K. 2. nalazi se 95.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Grbić Čedo

• Odnosi se na Stab 4. slavonske NO divizije.
[7] Komandant 4. slavonske divizije tada je bio Petar Drapšin.

BR. 74

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE OD 27. FEBRUARA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NO DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU[1]

K. 4[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
Broj 154/1943
27. II. 1943

Izvještaj o političkom
radu u roku od 15—25 II.
šalje

POLITIČKOM KOMESARU K.l[3]

Položaj

Na osnovu naređenja K.l broj 231/1943 podnosim redoviti izvještaj o političkom radu u K.4.

« 1) *Političko stanje* i *politički rad u jedinicama.*

a) *Općenito političko stanje u Brigadi.*

Da bi se u cijeloj brigadi radilo jednoobrazno, tj. po jednom planu, isti je izrađen i poslan bataljonima, koji su po njemu postupili. Isti plan bio je na uvidu kod K.l. Politički rad razvija se prilično brzim tempom, ali ratni tempo još nije postignut uglavnom zbog toga što drugovi politički rukovodioci nisu ni sami toliko osamostaljeni da bi mogli brzo raditi. Općenito se može reći da u cijeloj brigadi nema gotovo niti jednoga borca koji nije upoznat sa najnovijim stvarima naše današnje borbe. Prije polaska iz Slavonije kao i tamo svi su bataljoni obrađivali temu o A.V.N.O.J., zatim o izborima, o N.O.O, s kojima su se uglavnom upoznali svi drugovi. Međutim najnovije teme po pitanju reakcionarnoga rukovodstva HSS, zatim o važnosti mobilizacije hrvatskih masa i načinu prilaza hrvatskim masama, to još nije dovoljno prorađeno i drugovima nije dovoljno jasno. Na tome se danas mnogo radi i za kratko vrijeme svi drugovi biće uglavnom upoznati sa tim stvarima. Kada se kaže svi — jasno je da se to ne može računati kao apsolutno,

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1/20, k. 907-A.**
[2] **Sifrovan naziv za 17. slavonsku NO brigadu.**
[3] **Sifrovan naziv za 4. slavonsku NO diviziju.**

jer uvijek ima drugova koji su dobri borci a vrlo slabo zainteresovani za politički rad. Nastoji se da se politički rad sa četnih sastanaka prenese na usmene novine. Na osnovu već do sada održanih usmenih novina vidi se da se borci mnogo više interesiraju za rad i da sami učestvuju na usmenim novinama bilo u govoru, diskusiji, pjesmi, recitaciji itd. Usmenim novinama posvećuje se sve više pažnje, naročito sada kada je kod nas organizovan Agit-prop, komu je to dužnost. Inače sav materijal kao i ostale stvari koje ili dobijamo od vas ili ih sami izdajemo u bataljonima se prorađuju.

Nepismenost, koje ima dosta u našoj brigadi, nije likvidirana. Agit-prop radi na tome ali to ipak ide prilično sporo.

Naši borci redovito čitaju Radio vijesti i mnogo se interesiraju za stanje na istočnom frontu kao i unutar naše zemlje.

Borbenost i moral naših drugova na visini su. To se je pokazalo i u posljednjoj akciji na Garešnicu u kojoj su naši drugovi jurišali na tenkove i iste odbili, svjesni toga da o njima uglavnom ovisi da li će se akcija u samom uporištu uspješno završiti ili ne.[4] Isto tako kada je na njih dvadesetoricu napala banda kod Kajgane oni su ju zadržali i kada im je ponestalo municije bili su drugovi spremni da se biju kundacima. Disciplina je također dobra, jer nema naređenja koje borac ne izvrši, samo što formalna disciplina zaostaje.

Agit-prop naše brigade nastoji da se što više aktivira i da da sve od sebe. Do sada uspjeli smo da izdamo jedne džepne novine, zatim četiri broja zidnih novina, svakodnevno izdaje radio vijesti, zatim umnožava pojedine članke iz borbe, organizuje usmene novine, organizovao je pjevačke, diletantske, sviračke sekcije i uspostavio u svakom bataljonu odgovornoga druga za rad. Dakle Agit-prop radi i nastojimo da ga u svemu i u dovoljnoj mjeri pomognemo. Organizovao je nekoliko mitinga.

Intenzivnim političkim radom u našoj brigadi uspjeli smo da potpuno raskrinkamo četničke bandite kao i rad jugoslavenske vlade u Londonu i svima drugovima je jasno ko je Draža i njegovi naredbodavci. U vezi s tim mogu reći da u našim jedinicama do sada nije primjećeno nikakovo četničko strujanje.

b) *Političko stanje po bataljonima.*

I. Bataljon. Možemo reći da ovaj bataljon po svojoj borbenosti i moralu ne zaostaje niti za jednim bataljonom naše brigade. Međutim u pogledu političke svijesti on nije na prvom mjestu. Naročito se je osjetilo u posljednje vrijeme, kada je politički komesar toga bataljona obolio, a polit, komesari četa

[4] **Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 73, 75 i 79.**

još se nisu snašli, jer su novi na dužnostima. Ovaj bataljon u kratkom vremenu izgubio je dva polit, komesara ćete, tako da je rad pomalo zastao a samim tim i pol. svijest boraca. Inače intenzivnim političkim radom stanje će se u tom bataljonu brzo popraviti i krenuti na bolje. Borci toga bataljona poznaju uglavnom stvari koje su najaktuelnije i najpotrebnije i njihov ounos kako prema rukovodiocima tako i prema narodu je dobar. Naročito se ističu omladinci-skojevci u svakom pogledu: u pogledu kuiturno-prosvjetnog rada, u pogledu morala, discipline itd. Komandiri i polit, komesari se slažu i zadovoljavaju na svojim dužnostima.

Nekih četničkih tendencija u ovome bataljonu nema.

II. Bataljon. Ovaj bataljon u svakom pogledu je najbolji bataljon u našoj brigadi. Politička svijest je na visini i nema borca kome nisu poznate najosnovnije stvari koje su neophodno važne za naše borce. Disciplina i borbenost su na zavidnoj visini i u svakoj akciji ističu se borci ovoga bataljona prilikom juriša i uvijek nastoje da u cijelosti izvrše svoj zadatak. Moral je također na visini. To je zbog toga što je polit, komesar bataljona stari iskusni komesar i borac i što ima dobre političke komesare četa koji su uvijek na svome mjestu. Naročito je dobar politički komesar III. čete ovoga bataljona koji se je u nekoliko borbi pokazao kao najbolji borac naše brigade. Uvijek je gotovo junak na bojnom polju. To se vidi i na njegovoj četi koja je najbolja. Pismenim putem, a i putem naših džepnih i zidnih novina istaći ćemo toga druga.

Inače u ovome bataljonu nema nikakvih četničkih tendencija.

III. Bataljon. Ovaj bataljon u svakom pogledu zaostaje za ostalim bataljonima naše brigade. Ali je jedno hvale vrijedno da se i drugovi borci i rukovodioci staraju da pristignu ostale bataljone. U posljednoj akciji pokazao se je ovaj bataljon vrlo dobar. U cijelosti je izvršio svoj zadatak. Znači politička svijest boraca ovog bataljona raste iz dana u dan i za vrlo kratko vrijeme on će pristići ostale bataljone. Borbenost i moral su dobri, ali disciplina je najslabija. To dolazi otuda što su to uglavnom sve novodošli borci i nisu se još dovoljno saživjeli sa našom borbom niti upoznali sa našom disciplinom, ali u kratkom vremenu oni će i to postići. Uglavnom nema panikera niti plašljivaca. Isto tako ne osjeća se nikakova četnička naklonjenost.

c) *Politički rad* po *bataljonima.*

I. Bataljon. Kako je politički komesar toga bataljona bio bolestan gotovo više od posljednjih deset dana to i rad u ovom bataljonu nije bio naročit. Polit, komesari četa održavali su

četne sastanke na kojima su prorađivali materijal i to vrlo slabo jer su novi na tim dužnostima a stari politički komesari su izbačeni iz stroja. Citale su se radio vijesti i letci kao i naše džepne novine, ali sve bez kontrole polit, komesara bataljona. Odgovorni za Agit-prop je poginuo, tako da je i taj rad zaostao ali momentalno, dok se ne nađe novi drug. Inače postoje diletantske grupe, zatim pjevački i svirački horovi kao i analfabetski tečajevi. Sve je to organizovano i sve je počelo da radi. Još se nisu pokazali neki vidni rezultati. Ovaj bataljon spremio se je da proslavi 25 godišnjicu Crvene amrije, ali uslijed pokreta i stalnih borbi to do danas nije bilo moguće. Tek kada stignemo na oslobođeni teritorij mi ćemo održati bataljonske usmene novine i na njima proslaviti 25 godišnjicu Crvene armije.

II. Bataljon. Ovaj bataljon stoji najbolje u pogledu političkog rada. Polit, komesar bataljona i polit, komesari četa uvijek su sa borcima i uvijek s njima rade. Prorađene su teme: o A.V.N.O.J., o izborima, o N.O.O., što je uglavnom svima borcima poznato, Sada se mnogo radi na tome da se borci što bolje upoznaju sa izdajničkom ulogom reakcionarnoga vodstva HSS-a kao i to da se borce što bolje spremi na putu kroz hrvatska sela i da njihov odnos prema seljacima bude primjeran.

Cjelokupan rad ovoga bataljona odvija se još uvijek na četnim sastancima i postepeno se prelazi na usmene novine.

Drug odgovoran za Agit-prop u ovome bataljonu vrlo je vrijedan i nastoji da njegov bataljon bude na prvom mjestu. U tome je i uspio. Izdali su prve svoje zidne novine, a za kratko vrijeme izdaće i džepne. Imaju pjevačke horove, diletantske sekcije, sviračke sekcije i analfabetski tečaj. Sve te sekcije vrlo dobro rade. Isto tako borci ovoga bataljona pišu dopise za brigadne i bataljonske džepne novine. Politički komesar bataljona kontroliše sav rad politkom. četa.

III. Bataljon. Rad ovoga bataljona svakim danom se popravlja. Polit, komesar bataljona novi je na toj dužnosti, a isto tako i politički komesari četa. Sada se pomalo snalaze i rad napreduje. Rad se i u ovome bataljonu uglavnom odvija na četnim sastancima. Radile su se i rade se i dalje teme o AVNOJ, 0 izborima, o N.O.O., o značaju stvaranja brigada, divizija i korpusa, zatim o četnicima, o izdajničkoj jugoslavenskoj vladi u Londonu i o reakcionarnom rukovodstvu HSS-a. Sve se te teme obrađuju, ali ne dovoljno, još borcima nije jasno ko je to 1 kakovo je reakcionarno rukovodstvo HSS i njegova uloga. Zato se na tom pitanju još uvijek radi. Međutim kako su borci u tom bataljonu još uvijek mladi, to se ne ispušta iz vida da im se govori o najosnovnijim pojmovima koje svaki naš borac mora da zna.

Odgovorni za Agit-prop u ovome bataljonu vrlo je vrijedan i uspio je da, pored organizovanja pjevačkih horova, diletantskih i sviračkih sekcija, najbolje od svih riješi pitanje nepismenosti. Od 39 nepismenih u bataljonu do danas naučilo je čitati i pisati oko 20 drugova i drugarica. On se trudi da i onaj ostatak što prije likvidira. Jasno je da to neće biti svi potpuno naučeni, jer uvijek ima takovih koji su lijeni i ne trude se da nauče. Inače ovaj bataljon pokazuje mnogo izgleda da se brzo razvije u dobar bataljon i da tako pristigne i ostale naše bataljone.

2) *Ishrana, obuća, odjeća i zdravlje boraca.*

a) *Općenito u Brigadi.* Naši borci ne hrane se onako kako bi trebalo da se hrani naša vojska, tj. na kazanima i to zato jer istih nemamo, a ukoliko smo do sada imali to je ostavljeno i pogubljeno. Uglavnom naši borci hrane se po kućama i ishrana je onakova kakova je ekonomska mogućnost sela u kome se brigada nalazi. Međutim u posljednje vrijeme, bez obzira na selo, kolje se potreban broj stoke, podjeli se po kućama gdje ima drugova, tako da imaju svi podjednako. Kontrolišemo na taj način što uvijek neko iz našega štaba obilazi drugove i pregleda hranu. Nastojimo da se borci što bolje hrane. Obuća u našoj brigadi je prilično slaba. Ima mnogo cipela koje bi se mogle još nositi, ali samo ako se prije svega dobro poprave. Znači da bi se stanje obuće bar donekle popravilo potreban je opravak. U cijeloj brigadi ima oko 10 potpuno bosih.

Odjeća u brigadi nešto se je popravila u posljednjim akcijama, ali još uvijek ima slabo obučenih drugova, isto tako i bez zimskih kaputa ili šinjela. To su uglavnom novodošli drugovi koji od kuća nisu donijeli gotovo ništa.

Zdravlje boraca nije najbolje. Nema nikakvih zaraznih bolesti, tifusa i slično ali mnogo drugova je izbačeno iz stroja zbog prehlade koja je nastupila usljed slabe obuće, a isto tako i ovo proljetno sunce mnoge je prevarilo tako da su se raskomotili i tako prehladili.

b) *Pregled po bataljonima.*

I. Bataljon. Ishrana kako je gore navedeno. Obuća je prilično slaba. Ima oko 4—6 potpuno bosih drugova. Odjeća nije tako slaba. U akcijama se je popravila. Zdravlje boraca je dosta dobro, sem onih koji su već prehlađeni i samim tim ne mogu da idu sa kolonom već ih se vozi na kolima.

II. Bataljon. Obuća i odjeća ovoga bataljona je dobra, nema niti bosih, biti slabo obučenih drugova, hrana kao i kod prvog bataljona, zdravlje također. Nema zaraznih bolesti, ali ima prehlađenih. Prije kratkoga vremena ovaj bataljon se je kupao i prao veš. To je organizirala bolničarska četa.

III. Bataljon. Ishrana relativno dobra. Obuća i odjeća ovoga bataljona u mnogom se popravila poslije akcije na Spišić-Bukovicu. Potpuno bosih nema. Ovaj bataljon nastoji da se okupa i da očisti što više vaški.

3) *Rad i zapažanje na terenu kretanja.*

Prilikom prolaza kroz ova sela naš Agit-prop organizirao je nekoliko mitinga ali ti mitinzi nisu imali željenih uspjeha. Narod se slabo odazivao na iste. Uglavnom na ovom dijelu oko Mlinske narod je gotovo petokolonaški. To se vidi po slijedećem: Dok smo bili u selu Kostanjevcu drugovi su ispisali parole. Zatim su otišli u akciju i kada su se poslije vratili parole sa zidova i taraba bile su zbrisane. Znači ima netko ko to brisanje organizira. Naša obavještajna služba nije uspjela da otkrije te ljude. Općenito rečeno terenski politički radnici trebali bi u ovim selima mnogo više poraditi i organizirati N.O.O.

Poslije prolaza bande Bilo Gorom ovaj narod (Topolovica) čudno se drži. Ne dadu drugovima dovoljno hrane. Ima pete kolone koju treba pronaći. Naseljenici koji su se nalazili u ovim selima pokušali su da se presele u G.[5] Polje i da odvuku svu hranu, u čemu smo im sprečili i rekvirilali. Inače vrlo slab rad na terenu i vrlo slabi N.O.O.

4. *Rad štabova.*

a) *Rad štaba Brigade.* U štabu brigade vlada potpuna harmonija. Članovi svršavaju svoje poslove uz uzajamno potpomaganje. Svako naređenje koje stigne od štaba Divizije nastojimo svi da proučimo i da po njemu na vrijeme postupimo. Naredbe se na vrijeme razrađuju i daju nižim štabovima sa svim potrebnim uputama. U najnovije vrijeme vršimo kontrolu nad izvršavanjem naređenja, a isto tako da li se ona ispravno izvršavaju, da li se pravilno prenose na borce.

Jedino što suviše malo pažnje posvećujemo našem ličnome političkom podizanju.

b) *Rad štabova bataljona.*

1. Bataljon. Stab ovoga bataljona prije bolesti političkoga komesara radio je vrlo dobro, ali njegovim oboljenjem rad je bio popustio. Naime pojavila se neka birokracija i neka samovolja kod samoga komandanta. Ali danas, kada se je komesar ponovo povratio u jedinicu, štab bataljona počinje svoj rad pravilno. U samom štabu postoji harmonija. U borbi štab

[5] **Grubišno**

bataljona funkcioniše pravilno i dobro se snalazi i uvijek je borcima pri ruci i rukovodi borbom.

II. Bataljon. Stab ovoga bataljona najbolji je u našoj brigadi. Drugovi se slažu, vrlo su ekspeditivni. U borbi su vrlo dobri i dobro se snalaze. Komandant ima još onu staru bolest da pokatkada, kada to nije potrebno, postane strelac. Polit, komesar ga u tome sprečava i ima uspjeha, jer se isti popravlja.

III. Bataljon. Ovaj štab je novi i drugovi su mladi na tim dužnostima. Ali do danas su se snašli. U posljednjim akcijama pokazali su se kao sposobni rukovodioci. Sa mladim bataljonom izvršili su juriš i manevar sa uspjehom. Kroz više borbi ovaj štab će se osamostaliti i osposobiti tako da će biti sposoban da rukovodi borbom koju će njegov bataljon imati. Naročito nove drugove u ovom štabu pomaže drug zamjenik političkog komesara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Krajačić Joco

BR. 75

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE PRATEĆE CETE 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE PARTIJSKOM BIROU 2. BATALJONA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA 1943. GODINE[1]

15-dnevni izvještaj o radu partijske organizacije prateće čete 11 bataljona

Partijska organizacija prateće čete broji 13 članova partije. Socijalni sastav je: 2 intelektualca i 11 seljaka. U četi ima 12 članova, dok je drug Bajo Prelević[2] poslat u bolnicu zbog bolesti.

Za vrijeme od 15-od do 28-og februara održana su svega 2 partijska sastanka i to jedan teoriski i jedan praktični. Zbog stalnih akcija u toku ovih 15 dana nijesmo bili u mogućnosti održati više sastanaka.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 47—8b, k. 708.

[1] Poginuo početkom juna 1943. na Sutjesci kao zamenik komandira čete pratećih oruđa; narodni heroj.

23 februara održan je teorijski partijski sastanak na kom smo proradili članak iz »Proletera« »Borima se za čistoću i boljševizaciju Komunističke partije«. Na sastanku su bili prisutni 12 članova partije.

26 februara održan je praktični partijski sastanak sa sledećim dnevnim redom:

1. Izvještaj po sektorima
2. Razno.

Na sastanku nije bio prisutan drug Bajo Prelević, jer je zbog bolesti pošao u bolnicu.

1) *Izvještaj po sektorima.* Rad partijske organizacije u toku mjeseca februara po sektorima izgleda ovako:

a) Politički sektor: 26 januara održana je četna konferencija na kojoj je govoreno o političkoj situaciji: o Lenjinu povodom 19-godišnjice od njegove smrti i čitan članak iz »Borbe« o Lenjinu.

27 januara održana je vodna konferencija II voda sa temom »Uloga Komunističke partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi«.

28 januara čitana je u II vodu brošura »Sovjeti osvajaju Sjeverni pol«.

29 januara čitana je u oba voda »Borba« br. 35.

30 januara održano je u oba voda predavanie »Stav prema četnicima i ustašama i ostalim narodnim izdajicama«.

7 februara u II vodu čitan je govor druga Staljina i dnevna zapovijest [povodom] 7 novembra.

9 februara održana je u I vodu konferencija na kojoj je govoreno o ulozi Kom. partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi i stav prema četnicima i ustašama.

8 februara čitana je u oba voda »Borba« br. 36.

10 februara predavanje u II vodu o značaju Crvene armije.

11 februara čitan u I vodu Proglas AVNOJ-a, a bila je i kritika i samokritika.

14 februara u II vodu čitana je brošura »Karlo Marks«.

19 februara čitana u oba voda »Borba« br. 37.

20 februara održana vodna konferencija I voda na kojoj je govoreno o drugarstvu i kritika i samokritika.

25 februara čitana »Borba« br. 38 u I vodu.

26 februara održana četna konferencija sa predavanjem »Stahanovski pokret« i kritika i samokritika.

S obzirom na stalne marševe i borbe koje smo imali u toku ovog mjeseca na političkom polju urađeno je dosta, iako treba nastojati da se održava na konferencijama što više referata. Isto tako treba nastojati da se po mogućnosti održavaju što češće četne konferencije, jer one više koriste.

b) Vojnički sektor. U I vodu održani su sledeći vojnički i praktični časovi:

26 januara: Opis ručne bombe i opis teškog mitraljeza.

3 februara: Rad poslužioca na mitraljezu.

7 februara: O stražarskoj službi.

9 februara: O disciplini i odnos prema starešini.

11 februara: Opis mitraljeza — sklapanje i rasklapanje.

12 februara: Napad na neprijatelja — podilaženje, upotreba noža i bombe.

25 februara: Detaljan opis teškog mitraljeza.

26 februara: Uloga poslužioca na mitraljezu, kretanje odjeljenja o dometu artiljerijske, mitraljeske i puščane vatre. Maskiranje mitraljeza prema prirodi, otvaranje vatre, ocjenjivanje ostojanja, nalaženje rezervnih položaja, dužnosti vođe bojnice za vrijeme i poslije borbe.

U II. vodu održani su časovi:

26 januara: Opis bacača.

I februara: O disciplini na maršu i logorovanju.

8 februara: O stražarskoj službi.

9 februara: O naređenjima i vrste naređenja.

II februara: O disciplini i odnos prema starešinama.

12 februara: Opis puške i nišanjenje.

14 februara: Upotreba ručne bombe i noža.

23 februara: Opis teškog bacača — sklapanje i rasklapanje.

25 februara: Opis i ukopavanje teškog bacača.

Vojnički rad u četi u toku ovog mjeseca bio je priličan i ako treba nastojati da se podigne vojnička disciplina na većem stepenu nego što je sada.

Održan je 11 februara i jedan sastanak vojno-političkih rukovodilaca prateće čete na kom smo raspravljali o vojničkom i političkom radu u četi, kako najbolje da se poboljša ovaj rad, kao i o disciplini.

v) Kulturno-prosvetni sektor:

25 januara na sastanku SKOJ-a predavanje o socijalizaciji SSSR-a.

26 januara Veselo veče sa narodnim igrama i šalama.

9 februara predavanje o postanku zemlje i čovjeka.

12 februara predavanje o seljačkim bunama i Matiji Gubcu.

14 februara predavanje o postanku planete i atmosferskih taloga (kiše, snijega, grada).

26 februara na četnoj konferenciji predavanje o stahanovskom pokretu.

Analfabetski tečaj ide neredovno, iako ima drugova koji su naučili skoro čitavu azbuku. Treba nastojati da drugovi na-

uče što prije da pišu. Isto tako treba posvetiti više pažnje i rada čitavom ovom sektoru.

g) SKOJ-sektor. U toku ovog mjeseca održana su četiri sastanka SKOJ-a.

26 januara sastanak Skoja na kom je izabran novi sekretar Skoja. Primljeno 8 novih drugova u Skoju i tema Socijalizacija u SSSR-u.

I februara sastanak Skoja sa dnevnim redom: 1) Čitanje »Borbe« br. 33. Govor V. Nazora na I. [zasijedanju ZAVNOH-a; 2) o Crve][3] noj armiji; 3) Kritika i samokritika.

II februara sastanak SKOJ-a sa [dnevnim redom: 1) Uloga Komunističke partije][4] Jugoslavije u Narodno-oslobodilačkoj borbi; 2) Značaj kritike i samokritike u SKOJ-evskoj organizaciji.

18 februara sastanak SKOJ-a sa dnevnim redom: 1) Biranje rukovodioca Skoja po vodovima; 2) Organizaciona rezolucija I Antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije; 3) Kritika i samokritika.

Rad Skoj-organizacije, s obzirom na mogućnosti održavanja sastanka, bio je dovoljan.

d) Rad na selu: U toku mjeseca februara održane su četiri konferencije sa seljacima na kojim je uglavnom govoreno o ulozi NOV-a u današnjoj borbi. 7 februara u selu Bojska. Na konferenciji je bilo prisutno 15 osoba. 8 februara u selu Dukići. Na konferenciji je bilo prisutno 10 osoba. 10 februara u selu Doci — Prisutno 8 osoba. 23 februara u selu Višnjevica. Prisutno 8 osoba.

d) Rad sa kandidatima. Održana su dva sastanka. Drugovi iz dana u dan napreduju. Nastoje da svako slobodno vrijeme iskoriste u učenju.

2) *Razno.* Raspravljali smo o akcijama koje je naša četa izvodila u sastavu bataljona. Konstatovano je da je heroizam bio u svim akcijama na visini, disciplina takođe na visini. Pravljene su manje greške na koje je ukazano i oštro udareno po njima, da se ne bi u buduće ponavljale.

Napomena. Po odluci bataljonskog komiteta ekonom čete drug Luka Marović poslat je, kao i ostali četni ekonomi, u radni vod, te sad naša partijska organizacija ima 12 članova partije, od kojih jedan u bolnici.

Sekretar,
Luka Šćepanović

> i [4] Tekst koji je redakcija stavila u uglaste zagrade verovatno je takav bio i u originalu, koji je na ovim mestima oštećen.

BR. 76

OSVRT GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 1. MARTA 1943. ŠTABU 2. OPERATIVNE ZONE NOTRANJSKE NA RAD POLITIČKIH KOMESARA[1]

GLAVNI STAB
SLOVENACKE NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
Položaj, 1. marta 1943.

STABU NOTRANJSKE OPERATIVNE ZONE

1) Vašu poštu 19. II i 23. II primili.[2]

2) Slažemo se sa Vašom odlukom koja se odnosi na odmor, koji sme biti samo trenutan. U svom daljem radu dogovorite se sa drugom Bolkom Brezarom,[3] u duhu naše direktive koju smo vam poslali 18. II 1943.[4] Mišljenja smo da vaša najnovija iskustva samo potvrđuju naše kritičke primedbe u toj direktivi.

3) Danas nameravamo da damo nekoliko primedaba na politički rad u vašoj zoni i to na osnovu vašeg izveštaja od 19. II. Izgleda nam da se politički rad, odnosno rad političkih komesara, suviše ograničuje samo na izučavanje literature. Izučavanje literature je svakako neophodna stvar, bez koje nema i ne može biti dobrog političkog rada. Samo proučavanje literature, međutim, nije dovoljno. Zadatak politkomesara je da organizuju, odnosno pomažu organizovanje čitavog rada i života u jedinicama. Iz vašeg izveštaja uopšte se ne vidi na koji se način politkomesari svojim radom bore protiv vojničkih nedostataka, a za podizanje i učvršćivanje discipline, itd. Želimo da nas o svemu tome izveštavate. Dogovorite se o tom načinu rada i sa drugom Bolkom, koji će vam preneti dosta iskustava iz naših drugih brigada.

Osim toga se može na osnovu vašeg izveštaja zaključiti da je samo izučavanje literature nepotpuno i šablonsko. Iz izveštaja se može zaključiti da još postoji kod vas stara praksa

[1] **Kopija originala (na slovenačkom jeziku, pisana na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**

[2] **Izveštaj Notranjske operativne zone od 19. februara 1943, koji se nalazi u Arhivu CK SK Slovenije, sadrži uglavnom, spisak literature koja je proučavana na partijskim sastancima.** Sto **se tiče izveštaja od 23. februara 1943. godine, Redakcija je mišljenja da se radi** o **dokumentu koji je objavljen u 5. knjizi VI toma, pod br. 68.**

[s] **dr Jože Brilej**

[4] **Direktive se odnose na raspored jedinica, taktiku i mobilizaciju (vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 60).**

— da politkomesar glasno pročita članak, a partizani to slušaju ili ne slušaju i stvar je time završena. Mi moramo svakako težiti da politički časovi postanu što življi, da podstaknemo diskusiju, da kontrolišemo koliko partizani učestvuju, koliko i kako shvaćaju to što se proučava. Politkomesar nikako ne sme samo da pročita članke i literaturu, što se na žalost događa na mnogim mestima. Osim toga, politički rad sa partizanima ne sme biti ograničen isključivo na političke časove. Mora se vršiti svugde, na razne načine, preko organizovanja zabave, vaspitnim radom, itd. I o tim načinima nas ništa ne izveštavate. Ukoliko samo prorađujete literaturu, treba je prorađivati sistematski kao što je i većinom sistematski sastavljena. Nije pravilno ako svaki politkomesar za sebe čeprka po literaturi i prorađuje ono što mu se trenutno dopada. Komesar zone i komesar brigade obavezni su da sav politički rad sistematski i planski organizuju. Politički rad u jedinicama mora biti odraz takvog planskog rada, no time, naravno, ne sme biti ograničena samoinicijativa nižeg političkog komesarskog kadra.

Zeleli bismo da vam stavimo više konstruktivnih primedaba — i to sasvim konkretnih — na vaš politički rad. Zato nam je svakako potreban vaš detaljniji izveštaj. Na osnovu poslednjeg izveštaja mogli smo dati samo opšte napomene.

Očekujemo da nam takav detaljan izveštaj dostavite što pre.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Glavni štab:

Načelnik Vrhovnog štaba NOVJ: Politkomesar:[5]

[5] **Tada je politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Slovenije bio Boris Kidrič.**

BR. 77

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 3. SLOVENACKE NO BRIGADE »IVAN CANKAR« OD 1. MARTA 1943 CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU 1 RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

PARTIJSKI BRIG. BIRO: U.B.I.C.
Na položaju, dana 1. 3. 1943.

CK KPS

Izveštaj od dana 1. 3. 1943.

Stanje partijske i skojevske organizacije u brigadi I. C. je sledeće:

Broj partijaca po spisku	121
„ „ na licu	84
„ „ u rashodu	37

Od toga na vojnim kursevima 5, ostali u bolnici.

Broj kandidata po spisku	20
„ „ na licu	14
„ „ u rashodu	6

Od rashoda 4 u bolnici, 2 na kursu.

Broj skojevaca po spisku	107
„ „ na licu	99
„ „ u rashodu	8

Svi u bolnici.

Poginuli u borbama u toku poslednjeg meseca:

Partijaca	2
Kandidata	2
Skojevaca	3

Ranjeni:

Partijaca	15
Kandidata	2
Skojevaca	5

Medu članovima ih je nekoliko teže ranjenih koji će verovatno podleći ili ostati stalno nesposobni za borce.

U toku poslednjeg meseca je bilo isključeno:

Partijaca	2
Kandidata	1
Skojevaca	3

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan na mašini) u Arhivu CK SKS.**

Kažnjeni opomenom:	partijaca	4
	kandidata	/
	skojevaca	/

Usled mladog partijskog kadra, partijska izgrađenost (teoretska) nije na posebno visokom stepenu. **U** cilju postizanja veće izgrađenosti održavaju se redovni sastanci uobičajeno 2 puta nedeljno, a i više puta ako vreme to dozvoljava. Pored toga se po bataljonima održavaju partijske konferencije, na kojima se prorađuje odgovarajući materijal, koji služi za ličnu izgradnju partijaca. Uglavnom je sav rad posvećen podizanju discipline i borbenog morala, što partijci savesno prenose na ostale partizane, a to potvrđuju sve naše poslednje akcije, u kojima su disciplina i borbenost bile na zadovoljavajućoj visini i nisu opale uprkos mnogobrojnim žrtvama, kako iz redova partijaca tako i ostalog ljudstva.

Partijski rad nije ograničen samo na partijsku izgradnju i rad po vojničkoj liniji, nego i na kulturni rad u vojsci i medu civilnim stanovništvom preko održavanja kulturnih priredbi u brigadi i mitinga po selima. Za kulturni rad odgovorni su posebni kulturni odseci, sastavljeni od za to sposobnih snaga i kojima rukovode partijci. U brigadi postoje dva muška pevačka hora, 1 mešoviti pevački hor, kružoci za recitovanje, recitatori itd., istovremeno izdaje svaki bataljon svoj časopis, u kom sarađuju svi za to sposobni partizani.

Zbog nedostatka kadrova, partijska organizacija je organizovala sve snage za usavršavanje sadašnjih i podizanje novih kadrova, koji će biti sposobni za vojnički i politički rad u našoj vojsci.

U tom cilju održavaju se po bataljonima posebni kursevi za komandire, vodnike, desetare, kao i za politkomesare i delegate vodova, kao pripreme za preuzimanje odgovarajućih funkcija.

Taj sistem rada pokazao se dobar, jer smo, pored toga što nam je priličan broj funkcionera bio izbačen iz stroja, sva prazna mesta upotpunili sopstvenim snagama.

Pošto je vojničko obrazovanje naših funkcionera bilo na prilično niskom stupnju, partijski biro je doneo zaključak da svi komandanti, komandiri i vodnici moraju odmah otpočeti sa intenzivnim vojnim vežbama, pre svega praktičnim, da se naša vojska na taj način osposobi za izvršavanje postavljenih zadataka. Biro je izdao u tu svrhu direktivu, koju su sa odobravanjem prihvatili kako štabovi, tako i četne ćelije. Od tada se sve raspoloživo vreme koristi za vojno uzdizanje kadra, o čemu vode računa svi pretpostavljeni vojni rukovodioci. Na isti način vodi se briga o izgradnji političkog kadra. Rezultati su vidni jer, uprkos tome što smo u toku poslednjeg meseca

imali 6 borbi,[2] i to neke u trajanju od 2—3 dana pod najtežim uslovima, moral nije opao, naprotiv, usled uspeha on se podiže.

Rad Partije se oseća i ona svojim pozitivnim radom uliva poverenje i interesovanje, tako da se partizani pitaju i raspituju: ko, kada i na koji način može postati partijac.

Štab brigade, s obzirom na njegovo pravilno rukovođenje, uživa poverenje partije i ljudstva; i obrnuto, štab brigade ima poverenje u rad i u predloge partije i, što više može, posvećuje pažnju izgradnji partije, svestan da se veliki deo poslednjih uspeha može pripisati radu partije.

Uostalom, partija je ilegalna i ne primećuje se nikakvo sektaštvo. Držanje partijaca prema ljudima drugog mišljenja je korektno; inače, sem nekoliko izuzetaka, nije primećen aktivni rad ljudi suprotnog mišljenja.

Radu čast i vlast!

Sekretar part. brig. biroa
[potpis nečitak]

[2] Odnosi se na borbe u predelu Krašić — Vivodina i na napad na ustašku i italijansku posadu u Klinča Selu i s. Zdenčini; kao i na napad na s. Draganiće, na rušenje pruge Zagreb — Karlovac i na napade na s. Pleterje i s. Stojdraga (vidi dok. br. 102 u 5. knj. VI. toma Zbornika).

BR. 78

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. CETE 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 1. MARTA 1943. PARTIJSKOM BIROU 2. BATALJONA O RADU PARTIJSKE ĆELIJE[1]

Izveštaj o 15-to dnevnom radu partijske organizacije I čete II bat. I Pr. brig. I. Prol. divizije, 15 februara do 1 marta 1943 god.

Brojno stanje naše partijske organizacije u ovih poslednjih 15 dana izgleda ovako:

	a)	Part, organizacija komande čete broji	4	člana
	b)	„ „ I voda ima	4	„
Na licu	c)	„ „ II „ „	6	članova
	d)	>, i, hi „ „	5	„
		Svega na licu imamo	19	članova

U bolnici imamo 2 člana part. organizacije I voda i 2 člana part. organizacije II voda.

Dalje, u toku akcija izvedenih ovih 15 dana poginula su nam dva člana Partije i to 17/18-11-1943 god. na Ivan-Sedlu, prilikom uzimanja istog, poginuo je drug Žarko Vukotić, vodnik III voda, za kojega sam već rekao u prošlom izveštaju, i 21-11-1943 god. u s. Trešnjevici drug Brković Milo, koji je bio potrešen od bombardovanja aviona na Ivan-Sedlu, a u tom selu takođe poginuo od aviona. Drug Milo je bio vrlo mlad partijac. Pre 15 dana je primljen u Partiju. Isti je davao poverenje da će se razviti u jednog vrlo dobrog komunistu. Isti je bio vrlo mlad puškomitraljezac. Vrlo hrabar i odan.

Rad naše partijske organizacije za ovih 15 dana bio je uvelikome onemogućen prilikama i situacijom u kojoj smo se nalazili u vezi sa akcijama i borbama sa neprijateljem. Naime, od 15 do 19 imali smo put i izvođenje akcije na Ivan-Sedlo. Odmah poslije ovoga uslijedila je akcija na Tarčin, a dalje ofanziva neprijatelja i naše povlačenje, pokreti do Repovaca, Višnjevice, pa natrag — a zatim polazak na položaje prema Bradini. Sve je to uslovilo da se rad naše partijske organizacije ne pokaže normalnim, ali što ima opravdanih razloga. Ipak smo uspjeli da sve one stvari koje su se postavile pred nama na vrijeme svršimo; da tako ne zaostanemo, a i u teorijskom smislu smo ipak ponešto postigli. Naime, uspjelo se ipak da naše partijske organizacije održe po jedan teorijski sastanak.

Glavni problem koji se postavio pred našom partijskom organizacijom jeste problem koji se bolje reći postavlja pred

[1] **Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 23—8b, k. 708.**

četom, ali kojega treba da riješi baš partijska organizacija, jeste problem opadanja duha kod novih drugova, u prvom redu u vezi sa avionima angažovanim od strane neprijatelja na ovom sektoru; dalje u pogledu dosta slabe ishrane, a što je za njih od primarnog značaja. U vezi sa tim naša partijska organizacija je stala na stanovište: da u ovom smislu drugovi partijci treba rta dadu sve od sebe u objašnjavanju, a po svestranom objašnjavanju novim drugovima situacije, dalje perspektive i t. d., da bi sa tim postigli u podizanju duha i morala na što većoj visini novijim drugovima. U ovom smislu se postižu i uspjesi.

Dalje: u vezi sa nestankom nekih drugova, kako poginulih, tako i ranjenih, naime sa smanjivanjem broja partijaca, biro naše organizacije naglasio je svim vodnim organizacijama, i naročito podvukao, da partijci, kojih je sada manje po vodovima, treba da odgovore onim dužnostima kojima su prije morali da odgovore više njih, a u vezi sa tim da se pojača, oživi rad, da se od sebe daje maksimum kako bi se drugovi uzdigli, ojačali i kako bi uzdigli i druge i popunili svoje redove.

Sto se tiče samih sektora stvar stoji ovako:

Politički sektor: uspjelo se da se održe dvije konferencije četne na kojima se je odala pošta palim drugovima, i na kojima su se u potpunosti analizirale akcije, držanje i [dale] primedbe pojedinim drugovima — naročito novima u vezi sa njihovim držanjem. Ove konferencije kao i izvjesne kazne su u mnogome koristile na pravilnom razvijanju drugova.

Kulturni sektor sasvim opravdano nije mogao doći do izražaja zbog slabih prilika za takav rad.

Skoj je radio unutar svoje organizacije, naime održao poneki sastanak.

Dalje, što se tiče sastanaka naših partijskih organizacija stoji ovako:

Uspjeli smo da održimo plenum četne organizacije u vezi sa smrću druga Žarka Vukotića, a prvenstveno u vezi sa akcijom na Ivan-Sedlo. Dnevni red se kretao u tom smislu, kao i u izvjesnim problemima koji bi se postavili pred našom partijskom organizacijom. Ovaj sastanak plenuma je dobro došao, tako da je dao dobrih rezultata za dalji razvoj naših organizacija. Drugovi su zahtijevali da se plenumi čak što češće drže. Biro naše organizacije održao je jedan sastanak, na kom se je odala pošta palom drugu Milu Brkoviću i riješeno da se istom održi komemoracija po svim part. jedinicama jer nema mogućnosti da se to za sada uradi na plenumu. Na ovom sastanku se je dalje govorilo o daljem radu organizacija, o radu sa kandidatima — sa kojima su prethodno bili održani i sastanci. Konstatovani su problemi koje sam prije napomenuo i u vezi sa tim i doneti zaključci za njihova što bolja i brža rešenja.

Komanda čete je takode održala jedan praktični sastanak, na kojemu se u potpunosti analizirao njen rad, ukazano na greške, nedostatke, kao i na dobre strane njenog rada.

Vodne part. organizacije su održale svega po jedan praktičan sastanak. Na tim sastancima govoreno je o radu partijskih organizacija, govoreno je o akcijama izvedenim za ovih 15 dana, izvučeni su dobri momenti i iskustva iz ovih akcija. Konstatovano je da u prvoj akciji na Ivan-Sedlo novi drugovi su imali dosta dobro držanje, pa su i same vodne organizacije donijele zaključak da se rad pojača, sa više volje, sa više poleta. Partijska organizacija I voda svoj sastanak praktični je održala 26-11-43 sa sledećim dnevnim redom: 1) Odavanje pošte palom drugu Milu; 2) Organizaciono (kandidati); 3) O akcijama i razno. Na sastanku se o svemu prodiskutovalo. Part. organizacija II voda održala je 27-11-43 god. svoj praktični sastanak sa dnevnim redom: 1) Odavanje pošte, 2) O poslednjim akcijama, 3) Razno. Prodiskutovalo se je o držanju kako voda tako i pojedinaca, ukazalo se na dobre kao i na slabe strane prilikom izvođenja akcija. A partijski odeljak III voda je održao svoj praktični sastanak 26-11-43 god. sa dnevnim redom: 1) Odavanje pošte, 2) O poslednjim akcijama, 3) O kandidatida i 4) Razno. U vezi sa predlogom komande čete da se mjesto poginulog vodnika III voda postavi drug Jovo Samardžić, a da se iz partijske organizacije III voda jedan od drugova partijaca prebaci u I vod, to je izvršena razmjena, prodiskutovano o daljem radu, naročito ukazano na dalji rad novog vodnika. Dalje, govoreno o kandidatima, o radu sa njima, o što bržem uzdizanju i t. d. Analizirale su se akcije, držanje voda i pojedinaca i konstatovano da je bilo dosta dobro, mada je odmah poginuo sam drug vodnik.

Održan je i po jedan teorijski sastanak i to u odeljku I voda se prorađivala druga knjiga »Iz pitanja lenjinizma« i to djelovi: definicije lenjinizma, bitno u lenjinizmu, pitanje permanentne revolucije, proleterska revolucija i diktatura proletar. U odeljku II voda se prorađivao »Proleter« i to članci: »Borimo se za čistoću i boljševizaciju KP« i »Organizaciono pitanje KPJ u N.O borbi«. A partijska organizacija III voda je prorađivala IV glavu Istorije SKP(b).

Ovo je rad naše part. organizacije u ovih 15 dana.

Sekretar biroa I čete II bat. I Pr. brig.
Zam. pol. komesara
Bulatovići, 1-III-1943 god. Slavko R. Božović-

[2] **Poginuo 19. avgusta 1945. kod Plitvičkih jezera kao politički komesar 19. NOU divizije.**

BR. 79

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 15. UDARNE BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 4. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO--POLITLCKOM RADU U TOJ JEDINICI[1]

SEKRETAR 15. UDARNE BRIGADE
4. mart 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Brojno stanje partijskih jedinica se izmjenilo u toku zadnjih borbi i to: poginuli su drugovi članovi KP Vučković Miloš, vodnik, drugarica Ljepović Danica, član KK Vojnić, Čakić Janko, Trbojević Mila, v.d. zamjenika komandanta IV bataljona, Vučković Gojko, član KK SKOJ-a Veljun, i Todorić Vaso, član KK SKOJ-a Vojnić. U ovoj borbi izbačen je iz stroja veliki broj partijaca, kandidata i SKOJ-evaca, tako da od 172 člana, 74 kandidata i 130 SKOJ-evaca kojih ima po spisku sada ima na licu 121 član KP, 63 kandidata i 106 članova SKOJ-a. Ovo nije sve izbačeno u zadnjim borbama neprijateljske ofanzive,[2] već je ovako brojno stanje partijaca usledilo u većem vremenskom razdoblju radi bolesti, prozeblosti i u ranjenima.

U borbi sa Talijanima u Lapačkoj dolini,[3] Brigada je pokazala veliku izdržljivost i borbenost te nam je tu izbačen iz stroja i poginuo veći broj partijskih rukovodioca i partijaca. Na odmoru poslije borbe prišli smo sređivanju partijske organizacije. Partijski već postavljen rad u ovoj je ofanzivi dosta oslabio jer nije bio dobro učvršćen. Bila je potrebna veća kontrola i pomoć, što usled kratkoće vremena van borbe nije se moglo postignuti. Sada smo prišli učvršćivanju i davanju što veće pomoći partijskim rukovodiocima i članovima. Postavili smo da se kandidati prime u partiju koji su se istakli u ovoj borbi i koji imaju sve uvjete za primanje, te ćemo tako održati i povećati broj partijaca. Isto tako da se kandidira veći broj boraca, ovdje smo istakli na one koji su duže vremena u Narodno--oslobodilačkoj borbi. Obišli smo sve bataljonske biroe i po neke jedinice te smo uvidjeli da je rad već organizaciono postavljen dosta oslabio. Zato smo se dali na učvršćenje partijskih jedinica

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/2—3.**
[2] **Odnosi se na tzv. četvrtu neprijateljsku ofanzivu.**
[3] **Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 90.**

i planskog rada. Partijske su jedinice počele da više partijski žive i da se razvijaju. Potrebna im je velika pomoć. U prvom bataljonu bilo je došlo do slabog odnosa između sekretara bataljona i komandanta bataljona. Na sastanku štabske ćelije na kojoj je bio i drug Vanjka[4] iz politodjela zajedno sa mnom ustanovili smo da je za stanje krivac bio komandant bataljona drug Breberina Miško, te je isti od štabske ćelije kažnjen sa partijskom prvom opomenom, te u koliko se popravi da mu se kazna skine. Samokritički se je dobro podnio i izmirio sa sekretarom bataljona, te je nastao dobar odnos u Stabu.

Na pretresu zadnjih borbi ustanovljen je veliki nedostatak komandnog kadra. U tu svrhu smo poduzeli konferencije komandnog kadra gdje su im uočeni nedostatci, propusti i slaba inicijativa. Ove konferencije održane sa štabovima bataljona i posebno sa komandirima, iza toga sa svim komandnim osobljem u prisustvu komandanta Divizije. Ove su konferencije bile plodne sa dobrim interesovanjem i bogatom diskusijom. Sa borcima se radilo o nedostatcima koji još kod njih vladaju. Ovi su nedostatci veliki jer je u ovu Brigadu regrutovan veći broj boraca bez prethodne vojne izobrazbe. Borci prilaze s voljom vojnoj obuci, jer uviđaju potrebu iste. Izbačen je iz stroja veći broj vojnih rukovodioca u toku ove zadnje neprijateljske ofanzive, kojega smo popunili.

Održana je konferencija političkog kadra ove brigade (cijelog) na kojoj je prisustvovao politkom. Divizije[5] i dao smjernice za budući rad. Ova je konferencija bila vrlo plodna i prikazana je uloga političkog kadra u ovom periodu borbe. Redovito se daje pomoć političkom kadru koliko je to moguće. Kod ovoga je kadra usledila velika izmjena radi bolesti i ranjenih. Ovo smo sada sve popunili i postavili glavni zadatak političkog rada preko četnih i bataljonskih konferencija, koje dosada nisu dosledno provedene u život. Isto tako i održavanje što češćih konferencija sa političkim kadrom. Ovaj je dosta sirov i potrebna mu je velika pomoć. Redovito se čitaju sa potrebnim tumačenjem i diskusijom Dnevne vijesti, koje jako interesuju borce i podižu borbeni duh. Politička svijest boraca se diže, a politički se kadar također osjetno usposobljava.

Kulturno-prosvetni rad je slabo krenuo napred, imaju i razloga usled čestih pokreta i borbi, ali smo sada sve raspoložive snage pokrenuli, da ga popravimo. Ovaj je rad kao i ostali postavljen pa i nešto rađeno, ali dosta malo. Agitprop Divizije daje nam u ovom pomoć, a i sami se rukovodimo da osnujemo Agit-prop. U brigadi osim toga Partija postavlja određene zadatke za kulturno-prosvetni rad. Dosadašnji su rezultati, da su

[4] **Ivan Vondraček**
[5] **Artur Turkulin**

nepismeni borci naučili pisati nekoliko slova i pjevati po koju pjesmu, ali ovo još nije planski kako je postavljeno.

Zdravstveno stanje boraca je dobro. Svrab koja je vladala uspjeli smo u većini smanjiti tako, da sad dosta dobro stoji radi bolesti svraba kod boraca. Bilo je slučajeva trbušnog tifusa, što smo sa opreznošću sprečili dalnjem razvoju. Sada se borci cijepe protiv tifusa. Poduzimaju se koliko je moguće mjere za čišćenje od ušiju i pere se rublje, kao i ostale higijenske mjere. Borci su fizički vidno izcrpljeni i dosta slabo i bez soli se hrane, dakle ono jest po tablici, ali izcrpljenost sadašnjeg stanja za popravak boraca traži bolju ishranu. Prikazujemo borcima ekonomsko stanje izdržljivost koja je nužna u ovoj borbi.

Nailazimo na dobar prijem ovdašnjeg naroda Like. Borci su tumači kod naroda sadašnjeg političkog stanja. Vrlo je odjeknulo kod ovdašnjeg naroda razbijanje i dobrim dijelom uništenje snage neprijateljske ofanzive, a naši borci vide da su i oni tome lijepi dio doprinijeli. Još im je politički prikazan uspjeh i oslobođenje Lapačke kotline. Veliki broj imamo u rashodu boraca, tako da od 1231 po spisku na licu imamo oko 736. — 66 drugova samovoljno se udaljilo na Kordun, od toga je 11 sa karabinima, za kojima je poslata potražnica.

Sa obućom, odjećom i rubljem dosta oskudjevaju naši borci tako da ima oko 183 sa vrlo slabim cipelama, 184 sa slabim hlačama, 241 sa slabim bluzama, 359 bez šinjela i oko 200 sa slabim rubljem. Unatoč svih pothvata neprijateljske ofanzive naši borci vide da [neprijatelj] nije uspio, već da smo mi izašli ojačani iz nje. Također su uvidjeli potrebu frontalnih borbi i proterivanje neprijatelja iz Lapačke kotline, tako da je sad veći dio oslobođene Like nego je bio ranije i omogućen povratak njihovih familija svojim kućama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Antun Vidović

P. S.

Drug Vanjka iz politodjela mnogo mi je pomogao u partijskom radu. U svim bataljonskim biroima i četnim jedinicama zajednički smo obilazili i davali potrebnu pomoć. Opće kod cijelog sređenja ove Brigade mnogo nam je pomogao sa svojim iskustvom, kako kod komanda četa, štabova bataljona tako i kod Štaba Brigade.

Pri Stabu Brigade formirana je jedna jedinica od 10 SKOJ-evaca, jednog kandidata i jednog člana KP. Ovi su drugovi iz Štabske straže, kuriri i ostali drugovi dodjeljeni na rad pri ovoj Brigadi.

BR. 80

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 8. MARTA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA O STANJU U KALNIČKOM I MOSLAVAČKOM NOP ODREDU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Broj:
Dne 8. III. 1943.

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE

Primili smo Vaš dopis K. broj 9/43 od 28. II. o. g.[2] iz kojeg smo vidjeli da ste primili naše izvještaje, što nas je obradovalo, da smo s Vama uspostavili redovnu vezu.

Naš oficir[3] kojeg smo poslali u Kalnički i Moslavački odred vratio se je i obavjestio nas o stanju u tim odredima. Pitanju veza sa ovim odredima posvetili smo dosta pažnje i konačno nam je uspjelo da ih učvrstimo tako, da redovno svakih 8 dana šalju kurire do nas, a isto tako i mi šaljemo njima svoje kurire i poštu. U tim odredima osjeća se sektašenje od strane komesara, što ćete u ostalom vidjeti iz našeg izvještaja. Postupak komesara Kalničkog odreda prema narodu, a i prema partizanima bio je suviše surov i nepravilan. Oni su takođe premalo brige posvetili ranjenim drugovima, pa je se desio taj slučaj, da je 15 drugova palo u ruke ustaša, koji su ih likvidirali. O tome nas oni nisu nikada izvještavali, a to smo mi doznali preko našeg oficira.

U Moslavačkom odredu također nije bilo sve u redu, jer je štab Odreda suviše birokratski shvatio svoju dužnost i premalo je posvetio pažnje vojno-političkoj izgradnji, kako komandnog kadra tako i boraca. Isti je slučaj i sa Kalničkim odredom. Malo su posvetili pažnje temeljitoj izgradnji planova akcija, pa im se zbog toga i desio slučaj, da im akcije nisu redovno uspjevale.

Odnos ovih odreda prema Partiji također je bio nepravilan. Oni su Partiju shvatili tako, kao da je ona štab i na taj način onemogućili pravilan tok rada samih štabova, a i Partija

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom i umnožena na šapirografu) u Arhivu VII, reg. br. 8/1, k. 1474.

[2] Redakcija nije pronašla ovaj dokumenat.

® Reč je o Danu Livadi.

nije dobila na taj način ono mjesto koje joj pripada. Po svim ovim pitanjima mi smo skrenuli pažnju i jednom i drugom odredu, te im dali temeljito upute kako treba da rade. Naravno> da smo to učinili pismenim putem, a u najskorije vrijeme poslat ćemo tamo pomoćnika komesara našeg štaba,[4] da na licu mjesta ispravi sve nedostatke koji postoje u tim odredima.

Mobilizacija na sektoru Kalničkog i Moslavačkog odreda za sada vrlo dobro uspjeva. Oni su u posljednje vrijeme mobilizirali oko 800 ljudi, od čega su poslali u Slavoniju 500, jer nisu imali dovoljno oružja, da ih naoružaju, a ostale su zadržali kod sebe.

Od komesara ovih odreda zatražili smo još ranije, da nam šalju iscrpne izveštaje, ali to na žalost nismo mogli dobiti. Sada smo im poslali konkretna uputstva i postavili pitanje, što nas interesira u komesarskim izvještajima. Nadamo se, da će nam to u buduće i poslati. ..

Od štaba V. Zone primili smo pismo, u kojem traži od nas oružje i mnogo nam zamjera što kod nas oružje »leži zakopano u zemlji«. Mi ne znamo od koga su dobili drugovi takove informacije. Mi smo dali 350 pušaka slovenskim brigadama. I na svaku pušku dali smo im i 20 metaka. Nadalje smo im dali 9 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza. Nakon toga mi nemamo više rezervnog oružja. Mi smo ovako postupili zbog toga, jer nismo pretpostavljali da bi naše jedinice u Gorskom Kotaru tražile oružje od nas, a u Sloveniji u zadnje vrijeme bukti zaista pravi ustanak, a veoma su male mogućnosti za naoružanje ogromnog priliva novog ljudstva, koje im dolazi u njihove brigade. U Sloveniji imade nekoliko hiljada novopridošlih boraca koji su nenaoružani i sam slovenski Glavni štab traži oružje od Vas, što ste sigurno primili radiogram, koji Vam je upućen preko naše stanice od strane Glavnog štaba Slovenije. Mislimo, da smo u ovom slučaju ispravno postupili, a Vi nam javite, da li je naš postupak zaista pravilan ili nije, pa ćemo se u buduće ravnati prema Vašim uputstvima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:

[4] Ovo je, verovatno, omaška, jer je naziv pomoćnika političkog komesara uveden Naredbom Vrhovnog komandanta 23, aprila 1944 (vidi tom II, knj. 1. str. 402), i to zaključno sa štabom brigade. Dužnost pomoćnika političkog komesara divizije uveden je decembra 1944, dok u štabovima zona pomoćnika političkih komesara nije bilo.

BR. 81

UPUTSTVO ŠTABA 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD MARTA 1943. ŠTABOVIMA SLAVONSKIH BRIGADA O NAČINU GLASANJA ZA ORGANE NARODNE VLASTI[1]

ŠTAB
III. OPERATIVNE ZONE
Nar. osi. vojske i partiz. odreda
Hrvatske

ŠTABU XII, XVI, XVII. i XVIII. BRIGADE NARODNO--OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE

Naredbom Štaba III. Operativne zone odlučeno je da se izbori za NOO-e održe 14. o. mj., na kojima treba da učestvuju i naši borci u svima jedinicama. Da bi naši borci mogli glasati u svojim jedinicama šaljemo Vam spisak kandidata sa svih oslobođenih sela u kojima će se vršiti izbori. Borci će na taj način moći da biraju svoju buduću vlast.

Radi što lakše tehničke provedbe samih izbora postrojite čete i bataljone po srezovima, a posle po opštinama i selima te ćete im pročitati imena odbornika—kandidata iz njihovih sela koji se predlažu za nove NOO-e.

Glasanje će se vršiti dizanjem ruke, a Vi odredite odgovorna lica za svaku četu ili bataljon koja će voditi zapisnik o pravilnom sprovođenju izbora kao i rezultatu izbora. Za svakog odbornika glasa se zasebno.

Nastojte da sami izbori dobiju što svečaniji karakter kao i izraz jedinstva pozadine i fronta. Da bi se zaista to postiglo potrebno je da se prije izbora održe zborovi sa pojedinim jedinicama gdje će im se objasniti karakter NOO-a i od kakvog su značaja za N.O. borbu.

Po završenim izborima treba da dostavite rezultate glasanja sa oznakom koliko je glasalo boraca i koliko je kandidata izabrano. Izveštaj o izborima, t.j. o njihovom rezultatu pošaljite Štabu III. Operativne zone najkasnije do 20. III. o. g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara: Duško[2] (M. P.) Komandant: Vinko Antić

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 10—2/6, k. 1484.**

S obzirom na to da je Štab 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske slična uputstva dostavio 11. marta 1943. štabovima 1. i 2. NOP odreda (vidi u istom Arhivu reg. br. 10—1/6, k. 1484), Redakcija pretpostavlja da ni ovo koje objavljuje nije kasnijeg datuma.

[5] **Brkić**

BR. 82

UPUTSTVO ŠTABA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 11. MARTA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA O UKLJUČIVANJU U KAMPANJU ZA IZBOR ORGANA NARODNE VLASTI[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 306/1943
Dana U. III. 43. 11,15 sati.

Predmet: Kampanja za izbore.

KOMESARU XII, XVI, XVII, XVIII BRIGADE N.O.
I MITRALJESKOJ CETI

14. o. m. održavaju se po našim selima izbori za narodno--oslobodilačke odbore. Kako se naše jedinice nisu nalazile dulje vremena na oslobođenom teritoriju,[2] to je kampanja koja je bila povedena sa naše strane po selima i među partizanima prestala. Do izbora imamo svega još tri (3) dana. Stoga treba smjesta pristupiti sljedećim mjerama:

a.) U pozadini:

Politički komesari brigada treba da na svome sektoru organizuju mitinge odnosno predizborne zborove. Predizborne zborove treba održati u što većem broju sela a ne samo u onima gdje se nalaze jedinice. Treba nastojati da na tim zborovima govore najbolji naši govornici kako bi se zaista polučio najveći uspjeh. Oni treba da se povežu sa selom kako bi u svojim govorima iznosili konkretne stvari. Općenito se uvriježilo kod naših drugova vojnih i političkih rukovodioca u Diviziji mišljenje da je naša pozadina mrtva, da se ne radi dovoljno i t.d. Sasvim je razumljivo da je do toga moralo doći kada znamo da su najbolji drugovi rukovodioci otišli u vojsku, i oni sada ništa ne poduzimaju da našu pozadinu ožive.

b.) U vojsci:

Treba oživiti interes za izbore. To će se najbolje postići na taj način da se održavaju po mogućnosti bataljonski sastanci

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 45 10. k. 1131

[1] Divizija je od 5. februara do 2. marta 1943. prokrstarila slavonskim planinama: od Psunja, preko Papuka, Bilogore i Moslavine, pa ponovo do Papuka (vidi tom V. knj. 12, dok. br. 60, 71, 75 i 79).

na kojima treba govoriti o temama: »Značenje izbora za narodnu vlast«, »Značaj učešća vojske u izborima za narodnu vlast«. Partizani će glasati na taj način, što će im biti predložene liste za odbornike iz njihovih sela. Oni će se slobodno izražavati da li su za pojedine odbornike, a ako nisu, oni će to naznačiti na listama i predložiti ljude na mjesto onih koje oni smatraju da neće odgovoriti dužnostima, odnosno da nisu zavrijedili da budu pretstavnici narodne vlasti. Na mjesto onih koje partizani smatraju nesposobnima za te dužnosti oni će predložiti druge. Rezultati izbora objavit će se istom onda kada će biti dostavljeni rezultati izbora u vojsci.

O rezultatima povedene kampanje treba po svršetku izbora obavjestiti ovaj štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

"V.d. političkog komesara: Franc Knebl[5]

Komandant: Petar Drapšin

[5] **Franjo Knebl, zamenik političkog komesara 17. brigade, obavljao je dužnost političkog komesara 4. slavonske divizije od 11. do 21. marta, tj. dok je Jefto Sašić bio bolestan (vidi dok. br. 104).**

BR. **83**

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 13. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O MORALNO--POLITLCKOM STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

ZAMJENIK KOMESARA XVII. BRIGADE
N. O. V.
H R V A T S K E
13. marta 1943.

Predmet: Izvještaj o radu partijske organizacije

CENTRALNOM KOMITETU KPH

1.) POLITIČKA SITUACIJA:

Na savjetovanju koje je održano 9. i 10. III. o. g. u Voćinu mogli smo ustanoviti da naš rad u razjašnjavanju političkih događaja još ne zadovoljava. Tako je na pr. na savjetovanju malo koji od rukovodioca znao kako je nastao AVNOJ (jedan od delegata XII. Brigade izjavio je da ga je postavila Komunistička partija, a vjerujem da je to uvjerenje i drugih nižih partijskih rukovodioca). To je znak da je naš rad po političkom izgrađivanju slab. Partizani slušaju ono što im govore njihovi rukovodioci, oni im vjeruju, ali mi nismo uspjeli da kod njih pobudimo dovoljan interes za te događaje. Kako se iz prošlih izvještaja vidjelo, svi su oni spremni da poginu za to, da bi svojom borbom potpomogli rad Antifašističkog vijeća i da bi pomogli našim drugovima na oslobođenom teritoriju, ali ne možda zato što bi bili svjesni njegovog značaja i uloge u borbi naših naroda za slobodu, već zato što su rukovodioci govorili o značaju AVNOJ-a, pa ako su oni kao rukovodioci uverenja da se treba uložiti sve sile, da se pomogne njegovom radu, onda i svaki od partizana je spreman da za to dade svoj život. To je znak ogromnog povjerenja, kojega partizani imaju u Komunističku partiju, koja rukovodi našom borbom.

Odmah po formiranju naše brigade, pristupili smo izbornoj kampanji za NOO-e. U toj kampanji smo djelomično uspjeli, t.j. jedan dio partizana bio je zainteresovan za izbore. Međutim kada smo napustili Slavoniju, te se prebacili na Bilogoru i Mo-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/122—125.**

slavačku Goru, mi smo s tom kampanjom prestali, tako da je interes za izbore spao. Kada smo se vratili na teritorij Slavonije, nismo pravovremeno poduzimali korake da oživimo interes za izbore, tako da smo istom poslije savjetovanja održanog 9. i 10 o. mj. poduzeli potrebne mjere, t.j. drže se sastanci sa bataljonima, a i cijelom brigadom (11. o. mj. u Voćinu), na kojima se govori o značenju izbora. Istovremeno partijske organizacije vode kampanju odozdo. O rezultatima te kampanje obavijestićemo Vas u sledećem izvještaju.

2.) ORGANIZACIONO PITANJE:

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je sledeće:

I. bataljon	46	partijaca	35	kandidata,	224	boraca
II. bataljon	44	partijaca	17	kandidata,	210	boraca
III. bataljon	30	partijaca	18	kandidata,	150	boraca
Bolnička četa	3	partijca	3	kandidata	60	boraca
Agitprop	3	partijca	2	kandidata	8	boraca
Jedinica Štaba Brigade	6	partijca	1	kandidata	7	boraca
Sveukupno:	132	partijca	76	kandidata	659	boraca

Ti partijci rade u 15 partijskih jedinica i l i kandidatskih grupa.

Socijalni sastav:

I. bataljon	1	radnik	44	seljaka	1	intelektualac		
II. bataljon	17	„	22		2	„	3	si. zvanja
III. bataljon	11	„	19	„	—		—	
Bolnička četa	1	„	1	„	1	„	—	„
Agitprop	1	„	—	„	2	„	—	
Jedinica pri Stabu Brigade	1	„	—	, ,	4	„	1	podoficir

Sveukupno: 32 radnika, 36 seljaka, 10 intelektualaca, 3 si. zvanja, 1 podoficir.

Kako se vidi, od zadnjeg izvještaja od 22. II. o. g., brojno stanje partijaca nije se mnogo povećalo, jer su u borbama koje smo vodili, izbačeni neki iz stroja.

Povećanje broja partijaca osjeća se u sprovođenju partijskih direktiva, kao i u sprovođenju zadataka, koje pred naše borce postavlja viša komanda.

Najvažniji zadatak koji se pred nas nameće jeste učvršćenje naše partijske organizacije. U tome pogledu, mnogo će doprineti savjetovanje, kojega smo održali za cjelu Diviziju. Uspjeli smo da i naš komandni kadar zainteresujemo za poli-

tičku izgradnju naših mladih partijaca. Tako na pr. drugovi komandant i zamjenik komandanta brigade, kao i komesar I. bataljona, redovito odlaze na sastanke četnih ćelija, gdje svojim iskustvom pomažu radu tih ćelija. Da bi osposobili naše partijske rukovodioce, šaljemo ih na srednji partijski kurs, koji se održava pri Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srem. Do sada su dva druga završila taj kurs.

Rad u jedinicama podjeljen je po sektorima. Međutim naši partijci ne shvaćaju pravilno tu podjelu. Tako na pr. drug koji je zadužen po Agitprop — sektoru u četnoj ćeliji 2. čete I. bataljona šalje dopise za džepne novine, no on nije uspio da si osigura krug saradnika iz redova partizana, koji bi mu u radu pomagali i iz kojeg bi preko svog sektora regrutovao nove članove za Partiju. Isto tako neki partijci, smatrajući da je drug odgovoran za izvjestan sektor, ne pomažu mu dovoljno u radu.

Uspjeli smo da se tempo rada ubrza. To se osjetilo kada je izdao Štab Divizije brošuru »O radu Divizije i njenim nedostacima«. U roku od 3 dana sve su partijske jedinice proradile tu brošuru. Sada, kada se Divizija nalazi na odmoru, održavaju se partijski sastanci gotovo svaki dan.

3.) POLITICKO-PROSVJETNI RAD (AGITPROP):

Izdan je drugi broj našeg lista »17 Brigada«, koji nadmašuje prvi broj i po opsegu i po kvalitetu i opremi. Članci su mu vrlo raznoliki. Nedostatak mu je, što još premalo sarađuju vojnici (ima svega 6 članova iz njihovih redova). I. bataljon izdao je jedan broj džepnih novina, koji je po našem mišljenju vrlo dobar, jer su mu članci vrlo kratki i iznose doživljaje iz toga bataljona.

Osim bataljonskih usmenih novina, koje se redovito održavaju svaki tjedan jedan do dva puta, priredila je i 3. četa I. bataljona jedan broj usmenih novina, koji je uspio vrlo dobro, jer su na njemu sudjelovali partizani, koji su iznašanjem svojih doživljaja iz borbi pobudili veliki interes kod svojih drugova, kao i želju da i oni govore na tim novinama.

Svi bataljoni izdaju redovito zidne novine.

Problem nepismenosti rešava se dobro, jer za sada imade u cjeloj brigadi oko 30 nepismenih, dok je oko 45 drugova i drugarica naučilo čitati a donekle i pisati. Prilivom novih drugova, odmah se odvajaju nepismeni i oni stupaju u tečaj. Radi se individualno, t.j. zadužuje se pismene drugove (obično skojevce) da rade sa jednim do dva nepismena. Jedan skojevac iz III. bataljona naučio je do sada trojicu da čitaju i donekle da pišu.

Pjevački zborovi osnovani su u svim četama. Za sada oni pjevaju još malo pjesama. Jedino zborovi u II. bataljonu znadu

nešto više, tako da pjevaju oko 10 pjesama iz pjesmarice »Pjesme borbe«. II. bataljon osnovao je i bataljonski pjevački zbor od 30 pjevača.

U II. bataljonu postoje recitacioni zborovi. Do sada su uvježbali dve horske recitacije i uče pjesmu »Požar« od Cazija. Isto tako postoji u tome bataljonu diletantska sekcija, no zbog pomanjkanja prigodnih komada zastao je rad, jer su drugovima ti komadi već mnogo puta davani, te je opao interes za iste.

Glavni nedostatak našeg Agitpropa je taj, što on još nije uspio da svojim radom obuhvati veliki broj boraca.

4.) RAD OMLADINE — SKOJ:

Brojno stanje:

I. bataljon	61	u	5	skojevskih	aktiva
II. „	67	„	5	„	„
III. „	42	„	4	i,	„
Bol. četa	26	„	2		
Sveukupno	196	„	16	skojevskih	aktiva

Po socijalnom sastavu gotovo su sve seljaci, a po nacionalnom sastavu 85% Srba i 15% Hrvata.

Od zadnjega izvještaja stanje se nije mnogo promenilo. Pred nekoliko dana došli su drugovi koji su završili skojevski kurs i koji su se na tom kursu istakli kao najbolji. Njihovim dolaskom pokrenuće se rad u I. i III. bataljonu.

Da bi partijske jedinice pravilno mogle da pomažu rad Skoja, dobile su zadatak da prouče pismo od CK Skoja »Organizacija Skoja u Narodno-oslobodilačkoj vojsci«.

Naši se skojevci odlikuju borbenošću i hrabrošću, što su dokazali i u poslednjim akcijama. Prilikom akcije na Garešnicu,-' naročito su se istakla 3 skojevca 3. čete I. bataljona. Oni su bili u zasjedi i prema njihovim položajima nadirali su tenkovi. Ovi nisu mogli da predu preko drveća koje je bilo srušeno na cesti. Skojevci su dovikivali tenkistima »ostavite tanke, vidiš da ti ne koriste«. Drugi skojevci su dovikivali neprijatelju »ne možete vi ovdje prodrijeti, ovaj položaj brane skojevci«. Kada je neprijatelj svojom pješadijom uspio da potisne naše snage, jedan od ona tri skojevca pao je. Drugi vidjevši da mu je pao drug, skočio je da ga izvuče iz vatre, no i on pogine. Treći je uspio da vatrom iz svoga puškomitraljeza omogući drugovima da izvuku njegova dva pala druga. Prilikom prelaza preko jedne ceste, propustila je zasjeda jedan kamion. Jedan skojevac pu-

[2] **Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 73, 75 i 79.**

škomitraljezac, videvši da bi kamion mogao proći, skoči na cestu i iz stojećeg stava ubije šofera i pratioca, i još nekoliko neprijateljskih vojnika. Njegovom zaslugom dobijen je veliki ratni plijen.

Disciplina naših skojevaca još nije na željenoj visini. Oni ne održavaju redovito sastanke.

5.) RAD PO VOJNIM PITANJIMA:

Iako je naša Divizija doživela neuspjehe, borbenost vojnika naše brigade nije opala. To je zato što je ona kao brigada gotovo u cjelosti izvršila zadatke koji su se pred nju postavili. Naročito se cijela brigada istakla prilikom akcije na Garešnicu. Ona je bila na zasjedi i imala je zadatak da brani pristup neprijatelja iz Hercegovca, Grubišnog Polja i Velikog Grđevca. Iako se borila protiv brojčano nadmoćnijeg neprijatelja, koji je bio naoružan topovima, minobacačima i navaljivao sa 7 tenkova, ona je uspjela da odbaci neprijatelja i da mu ne dozvoli da dođe do Garešnice. U toj borbi naročito se istakla jedna četa II. bataljona. Ona je cijeli dan vodila borbu protiv jedne bojne Gorskog zdruga. Bila je prisiljena da se povuče za 3 km. Naposljetku ostala je bez municije i izvjesti Stab bataljona. Ovaj je odgovorio »ima da ih dočekate kundacima — ali ne smiju da prođu«. I zaista komandir izda to naređenje. Naši drugovi poslije kratke pripreme izvršili su juriš i potisli neprijatelja koji je bježao u paničnom strahu za 3 km. U ovim borbama ubijeno je oko 60 neprijateljskih vojnika, a ranjeno je 132, među kojima i 6 tenkista.

Prilikom našeg povlačenja sa Bilogore istakla se četna ćelija 2. čete I. bataljona. Geta se nalazila u teškom položaju, jer je bila odvojena od svoga bataljona, a kuriri nisu uspjeli da ju pravovremeno obavjeste o povlačenju. Komandir je već predložio da se krene za Slavoniju, no sekretar partijske jedinice održao je kratki sastanak sa partijcima, na kome bude donešen zaključak, da se krene za bataljonom i brigadom. Partijci su se razmjestili po četi, da su za vreme marša mogli djelovati i na ostale drugove, tako da se ova četa probila i došla u sastav bataljona. Time su ti partijci pokazali da znadu i mogu u odsudnim trenutcima djelovati na svoje drugove borce.

Najveći nedostatak naših jedinica jeste taj, što one nisu uspjele da podignu autoritet nižem komandnom osoblju (osim donekle u II. bataljonu). Partijska organizacija uzela si je kao glavni zadatak da taj nedostatak odstrani i to s jedne strane uvjeravajući partizane u potrebnost poštivanja nižeg komandnog osoblja (vodnika i desetara), a s druge strane dajući tome osoblju podstreka da se zaista nauče komandovanju.

6.) POLITICKO-PROSVETNI RAD U ĆELIJI I POZADINI:

Rad na izgrađivanju naših drugova odvijao se do sada vrlo nesistematski. Uzrok je tome bio taj, što nismo imali materijala za sistematsku izgradnju. Partijske jedinice izučavale su uglavnom »Rad partije u vojsci« i »Uslove boljševizacije«, »Historija VKP(b)« proučavala se je do sada samo u nekim štabskim ćelijama i u 2 četne ćelije i to vrlo nesistematski.

Stupanjem velikog broja članova u našu Partiju nameće nam se kao najvažniji zadatak da podignemo teoretski nivo našega članstva. U tu svrhu dali smo da se umnoži materijal za niži partijski kurs i to: »Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi«, »Narodno-oslobodilački odbori i AVNOJ«, »Učenje o Partiji«, »Skoj i ostale vanpartijske organizacije« i »Rarl Partije u vojsci«. Taj materijal izučavaće se u svim partijskim jedinicama, a osim toga organizovaćemo partijske kurseve pri Stabu brigade.

U pozadini naš rad ne zadovoljava. Od zadnjeg izvještaja održano je nekoliko mitinga i to u Kostanjevcu, Mlinskoj (Moslavačka Gora). Odziv na tim mitinzima bio je slab. Naše partijske organizacije ne znaju da se povežu sa organizacijama na terenu, da preko njih saznaju goruće probleme za izvjestan kraj i da onda ulože sve sile da se pripomogne rešavanju tih problema.

Kako se na teritoriju gdje se nalaze naše jedinice održavaju izbori za narodno-oslobodilačke odbore, naši komesari drže predizborne zborove u selima gdje se nalaze naše jedinice i u njihovoj neposrednoj okolici.

7.) RAZNO:

Kako se naše jedinice nalaze sada na odmoru, bio je pred njih postavljen glavni zadatak, da se učvrsti ogranizacija, da se najveća pažnja posveti vojničkoj izgradnji i da se očiste od ušiju, jer je pretila opasnost da naše jedinice budu poharane od pjegavog tifusa. Prva dva zadatka resile su naše jedinice gotovo u potpunosti. Čišćenju naših jedinica posvećena je velika pažnja, no u tome se nije pravilno postupilo, jer se nastojalo samo da se partizani očiste od ušiju, a nije se posvetilo dovoljno pažnje tome, da se i sela u kojima se nalaze partizani isto tako očiste. Na taj način uspjeli smo se samo donekle očistiti od gamadi.

8.) RAD ŠTABSKIH ĆELIJA:

Rad ćelije u Stabu brigade zadovoljava. Drugovi komandant i njegov zamjenik, kao i politkomesar sa puno poleta pristupaju izvršavanju svojih zadataka. Partijska disciplina

drugova na visini je. Jedini je nedostatak za sada, što posvećujemo premalo pažnje organizovanom teoretskom izgrađivanju.

U ćelijama pri štabu bataljona isto tako se premalo pažnje posvećuje teoretskoj izgradnji. Nastojaćemo da se tome pitanju u buduće posveti više pažnje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara:
Franjo Knebl

BR. 84

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 2. BATALJONA 9. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 14. MARTA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA CETA O SPROVOĐENJU U ZlVOT OKRUŽNICE POLITIČKOG KOMESARA OVE DIVIZIJE I O NAČINU ORGANIZOVANJA TAKMIČENJA U VOJNOM I POLITIČKOM RADU[1]

STAB II. BATALJONA »BIČO KESIC«
IX. UDARNE BRIGADE VI. DIV. N. O. V. HRV.
Br. službeno
14. marta 1943.

POLIT. KOMESARIMA I — III CETE OVOGA BATALJONA

Komesar VI. Divizije dostavio je slijedeću okružnicu:

»I. Neprijatelj je pored vojničke ofanzive već mnogo ranije poduzeo preko četnika političku kampanju, sve u očekivanju da u momentu prodora na oslobođeni teritorij stvori zabunu u našoj pozadini, pa i u vojsci. U tu svrhu štampao je propusnice i bacao ih iz aviona. Očito je, da je očekivao masovnu demoralizaciju koja je trebala da uslijedi nakon vojničkog sloma. Naša Divizija u toku neprijateljske ofanzive položila je vojnički i politički život[2] i demantovala sve neprijateljske nade. Ukratko, mi smo još jednom zadivili cijeli svijet, mi smo još jednom pokazali svima neprijateljima, da je naša snaga nesalomljiva.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—4, k. 802.**
[2] **Verovatno je omaška; trebalo bi da piše: ispit.**

No uspjesi nas ne smiju zavarati. Naša snaga leži u našoj samokritičnosti.

U toku neprijateljske ofanzive očitovala su se dva vrlo važna momenta. Prvi je, da naša vojska i rukovodeći kadar nema iskustva u defanzivnom ratovanju. To je sasvim razumljivo. Način, na koji smo mi naučili ratovati, bio je isključivo ofanzivan i partizanski. U našim defanzivnim akcijama mi nijesmo mogli uočiti sve naše slabosti u onoj mjeri u kojoj to dolazi do izražaja u ofanzivi. Ono što u ofanzivi može da otežа izvođenje neke operacije, u defanzivi može da bude sudbonosno. Drugi je, da naši redovi pate od sitnih nedostataka, na koje je već mnogo puta ukazivano, a na njihovom otklanjanju nije ništa učinjeno. Navešćemo samo nekoliko primjera. Naš komandant bataljona ne shvaća značaj čuvanja osmatračnice, zato ga neprijatelj u većini slučajeva onemogućava da prati tok i razvitak bitke; naš borac ne ukopava se, zato je jedna naša jedinica u poslednjim borbama imala 98% ranjenih od bacača i topa, a što bi pri solidnom ukopavanju bilo znatno manje; egzerciru se ne poklanja skoro nikakva pažnja, zato se naša četa mnogo sporije razvija u strelce nego neprijateljska i ako naiđe na mitraljesko gnijezdo imaće upravo onoliko više gubitaka koliko se sporije razvija od neprijateljske čete. Moglo bi se navesti niz primjera, koji su nam se svakog dana zaplitali pod noge, a mi nismo ništa poduzimali da ih uklonimo, pa su u ovoj poslednjoj ofanzivi bremzali naše borce da neprijatelju nanesu još veće udarce.

Starješinski kadar izgovara se na borce, da borci »neće« da se ukopavaju itd. To nije istina. Od naših boraca to se nije tražilo. Borci hoće svjesno da dadu život za slobodu naroda, a da neće da ga sačuvaju kada trebaju i njegovom narodu, u to nas niko neće uvjeriti.

Uzroci ovih slabosti leže u tome, što se usljed neshvaćanja svoje uloge politkomesari nijesu u dovoljnoj mjeri interesirali za vojničko uzdizanje naših boraca i starješina. U većini slučajeva politkomesari su shvatili svoju ulogu usko, tj. da je njihova dužnost da rade po političkom i kulturno-prosvjetnom uzdizanju. Međutim, polit, komesari su najodaniji i najsvjesniji borci. Naš narod ne može zamisliti svoje slobode bez čvrste i moćne svoje n a r o d n e vojske. Od koga treba da očekuje najviše naš narod da radi na stvaranju vojske? Svakako od politkomesara. To ne znači, da su komandanti i komandiri manje obavezni da rade na dobrobit naroda. Ali komesari su ti koji moraju biti motor koji pokreće na rad oko vojničkog uzdizanja ne samo vojske već i starješina.

Da bi se otklonili svi nedostatci potrebno je da staljinskom parolom: Postammo majstori svoga oružja napravite plan rada tako, da svakodnevni život vojnika bude ispunjen ne-

prekidnim učenjem. Starješine moraju podnositi redovite izvještaje što su uradili na polju savlađivanja vojnih nauka. Najbolje će biti ako organizujete takmičenje po četama i bataljonima s tim, da povlačite svakih 15 dana paralelu, ko je polučio najviše uspjeha.

II. Nakon teških udaraca, koje trpe fašističke horde na Istočnom frontu od bratske Crvene armije, te udarce angloamerička sile u Africi, okupatorske snage ne mogavši se održati na našoj zemlji prisiljene su na povlačenje iz pojedinih naših gradova i mjesta. Neprijateljska ofanziva imala je zadatak da poslednji put pokuša uništiti oružanu snagu naših naroda i uz pomoć četničkih bandita obezbjediti si nesmetanu eksploataciju naše zemlje i porobljavanje naroda. Pretrpljeni poraz ubrzao je evakuaciju okupatora.

Okupatorske sluge četnici dovedeni su u vrlo težak položaj. U njihovim redovima vlada rasulo. Ali to još uvijek ne znači, da je velikosrpstvo kao ideologija uništeno. Mi ćemo u svakom slučaju lakše i prije vojnički ih uništiti nego politički iako su oni prema srpstvu učinili niz zločina izdaje. Zato je potrebno da baš sada kada ih je okupator ostavio na sjedilu pristupite raskrinkavanju tih izroda pred borcima i u pozadini. Treba istaći kako se naša pravilna linija danas potvrđuje u praksi. Naročito borcima treba ukazati na potrebu još čvršćeg borbenog jedinstva srpskog i hrvatskog naroda u borbi protiv okupatora. U hrvatskim selima treba isticati opasnosti koje prijete hrvatskom narodu od izdajničkog vodstva HSS-a koje već danas paktira sa smrtnim neprijateljima hrvatskog naroda — četnicima. Za ovakvu propagandu ima niz konkretnih primjera gdje su četnici i ustaše vršile zločine za račun Talijana, a jedni, drugi i treći održavali su vezu sa vodstvom HSS. U predavanjima treba ukratko obuhvatiti razvitak događaja od 27. marta 1941. pa do danas. Naročito istaći izdajničku ulogu jugoslovenske vlade, koja je u mnogome doprinjela da bijeda, koja je snašla mnoge zavedene Srbe i njihove porodice bude još veća, nakon što su ih Talijani opljačkali i ostavili«.

Iz ove okružnice se jasno vide nedostatci i propusti u čitavoj našoj vojničkoj organizaciji u toku defanzivnih bojeva za vrijeme posljednje neprijateljske ofanzive. Pred sviju nas postavlja se u oštroj formi pitanje savlađivanja vojničkih vještina. Politkomesari moraju biti motor koji pokreće na rad oko vojničkog uzdizanja ne samo vojsku nego i starješine. S time je jasno formulisana uloga politkomesara, i svako nerazumijevanje i neshvaćanje uloge politkomesara mora se ukloniti.

Staljinska parola: »Budimo majstori svoga oružja« mora se urezati duboko u svijest svakog borca i svakog straješine. Ali to ne smije ostati samo parola i samo težnja, nego se mora

postaviti i organizirati tako rad da svakodnevni život vojnika i starješine bude ispunjen sa neprekidnim učenjem. Mora se rad na vojničkom uzdizanju i usavršavanju boraca organizirati i planski postaviti na bazi takmičenja po četama i bataljonima. Starješine moraju podnositi redovite izvještaje: šta su učinili na polju savlađivanja vojnih nauka. I u tom pogledu sprovesti također takmičenje i povremeno povlačiti paralelu koji je starješina polučio više uspjeha.

Takmičenje može biti svestrano po svim sektorima rada i to:

I) VOJNI SEKTOR:

1) koje će jedinice i starješine bolje naučiti okružnicu pod brojem 204 i savladati uočene vojničke nedostatke,

2) koje jedinice će bolje i brže na položaju se utvrditi i praviti zaklone, tj. koja će jedinica imati manje žrtava i ranjenih u borbama,

3) koja jedinica će vršiti više juriša na neprijatelja, i *izdržati neprijateljskih juriša,*

4) koja jedinica će sa manje municije uništiti više neprijatelja,

5) koja četa, bataljon će bolje osigurati vezu sa susjednim jedinicama i višim štabom.

II) KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

1) koja četa će održati više četnih konferencija,

2) koja četa odnosno bataljon će prije likvidirati nepismenost,

3) koja četa će redovno izdavati džepne novine (li 15 u mjes.) i čiji partizani će napisati više pjesama i članaka za njih,

4) koje čete odnosno bataljona će diletantska grupa dati više priredaba,

5) koji će pjevački hor naučiti više pjesama i bolje, pravilnije i koji će hor biti masovniji.

III) POLITICKO-VASPITNI SEKTOR:

1) koja četa odnosno bataljon će obraditi više literature, koja četa odnosno bataljon neće propustiti ni jedan dan, da ne pročita i ne prodiskutuje »Dnevne vijesti«,

2) kojoj četi odnosno bataljonu će rukovodioci održati više predavanja, sastanaka,

3) u kojoj jedinici će biti manje pljačkaških pojava, slučajeva dezerterstva i samoranjavanja i u kojoj četi i bataljonu će se tražiti manje odsustva.

IV ZDRAVSTVENI SEKTOR:

1) koja četa odnosno bataljon će imati manje ušiju,

2) u kojoj jedinici se bolje povela kampanja borbe protiv tifusa, tj. gdje se više peru borci kao i rublje, gdje se kopaju poljski klozeti i u kojoj se jedinici više predavanja održalo o higijeni,

3) koja četa i bataljon će brže transportovati ranjenike u previjališta i bolnice.

Rezultate takmičenja objavljivati u četnim zidnim novinama, odnosno džepnim. Politkomesari će u redovnim izvještajima kao i posebnim izvještajima [dostavljati podatke] kako se provodi takmičenje. Rezultate općenitog takmičenja ćemo mi objavljivati u posebnim vijestima kao i uzor džepnim novinama IX. Brigade.

Politkomesari bataljona će nastojati da upoznaju što bolje komesare četa i politdelegata o takmičenju, o načinu kako da se postigne što više rezultata u radu, pokrenuti ih na što intenzivniji rad i udarništvo u njemu.

Održavati sastanke što više sa komandnim osobljem, sastanke sa kulturno-prosvjetnim odborima, sastanke sa bolničkim osobljem, sa intendantima, znati tačno ko rukovodi sa izdavanjem džepnih novina, ko rukovodi sa tečajem nepismenih, sa horom i priredbama, znati ko se brine o zdravlju, ishrani itd., pomagati ih, kontrolisati ih i zahtjevati što veći rad i intenzivnost. Imati na umu da rukovodilac nije odgovoran samo po tome koliko je on uradio po svome sektoru rada nego i šta rade i kako rade njegovi podređeni sa kojima on rukovodi.

Sanitetskoj službi posvetiti veću pažnju. Primjećivalo se da štabovi bataljona nedovoljnu pomoć davali su bataljonskim bolničarima, nepravilno su se odnosili prema njima. Često puta dešava se da nisu za vrijeme akcija pojedini bataljoni određivali bataljonska previjališta itd. Jasno je da uslijed same naše nemarnosti sanitetska služba nije funkcionisala kako treba, da je bilo mnogo propusta i neželjenih pojava. U nekim bataljonima nijesu određivani ni iznosači ranjenika, niti su nosila bila zadužena u četi, te je i to dovodilo do poteškoća. Takvo nerazumjevanje i često puta grubosti moraju se otkloniti da bi se pošlo naprijed.

U političkom radu naročitu pažnju posvetiti obradi brošure: »Nacionalno pitanje naroda Jugoslavije u svjetlosti narodno-oslobodilačke borbe«, »Izdajničko i reakcionarno vodstvo HSS-a i narodno-oslobodilačka borba«. Posvetiti pažnju člancima iz »Dnevnih vijesti« i to: »Historijska izjava Vrhovnoga štaba«, »Pobjeda nam neće doći sama od sebe«, br. 15 od 9. II. 1943., »Sa novostečenim iskustvom napred«, br. 18 od 12. I., »Bratstvo naroda naše smrtonosno oružje«, br. 35 od 2. III.,

»Putokaz pobjedi«, br. 31 od 28. II. 1943., »Povodom osnivanja inicijativnog odbora ZAVNOHA«, br. 38 od 5. III., »Ugušimo u zametku birokratizam«, br. 39 od 6. III. 1943., »Izdajnička vlada i njeni vitezovi«, br. 42 od 9. III., »Zmije i lije«, br. 43 od 10. III., itd.

Vojničko-politički rad na bazi takmičenja mora da krene napred. Takmičenje treba da prostruji kroz sve borce i starješine. Život boraca mora biti ispunjen radom, izučavanjem i stvaranjem. On mora biti dosljedan borac za narodno oslobođenje ispod fašističkog ropstva sa svim odlikama svojstvenim narodnom borcu koji i poslije oslobodilačkog rata će biti čuvar tekovina i mira s puškom u ruci. To je zadaća politkomesara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. polit, komesara
Rajo Guteša

BR. 85

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE OD 16. MARTA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU U TOJ BRIGADI'

STAB
XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 195/43
Dana: 16. III. 1943 16,15 sati

Dostavljamo redoviti izveštaj
o političkom radu u XVII. Brigadi
u roku od 5—15. III. 1943

POLITIČKOM KOMESARU IV. DIVIZIJE N.O.V.H.—

Na položajn

1.) POLITIČKO STANJE I POLITIČKI RAD U BRIGADI

a) *Općenito političko stanje u Brigadi*

Poslije povratka naše Brigade sa puta po Bilo Gori i Moslavini politički rad se je mnogo popravio. Na tom putu, koji

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—1/10, k. 1131. U istom Arhivu, pod reg. br. 8—4, k. 908, nalazi se kopija originala.**

je bio prilično naporan, nije se moglo sistematski raditi, već tek nešto na položaju. Po povratku trebalo je mnogo raditi i objasniti drugovima mnoge stvari koje do tada nisu bile dovoljno obrađivane.

Prvenstveno po dolasku u Voćin su se odmorili, okupali, isparili odjelo i u isto vrijeme objašnjavano im je, koliku štetu nanose uši i da su one nosioc pjegavog tifusa, koji u ovim krajevima hara. Borci su ispravno shvatili i svjesno prišli čišćenju odjela.

Politička svijest boraca naše Brigade nije jednaka, ili prilično jednaka kod svih boraca, zbog toga što priliv novih drugova veliki i s njima se mora mnogo politički raditi, kako bi se upoznali sa najosnovnijim stvarima i pojmovima naše današnje borbe.

Inače moral i borbenost boraca je na visini i oni su spremni da izvrše svaki zadatak. Ovo se u glavnom odnosi na stare borce, a novake ćemo tek u borbi vidjeti. Disciplina se također popravila i sada se sve više pažnje posvećuje formalnoj disciplini.

Niži komandni kadar je većim djelom novi, ali svi drugovi uglavnom zadovoljavaju i pokazuju mnogo volje i poleta za rad, samo im je potrebna pomoć, koja im se ukazuje na svakom koraku.

Nekih četničkih tendencija do sada se nije primjetilo, a nastojati ćemo da sve u korijenu uništimo u koliko se pojave.

Agit-prop naše Brigade nastoji da zadovolji na svim poljima rada. Logično da u tome nije uspio, ali se vidi kod drugova mnogo ljubavi i volje za rad, što se očituje i na poslu.! Vrlo rado prikazuju utakmicu sa ostalim brigadama u pogledu rada Agit-propa. Obećaju da će još više raditi, jedino što oskudjevaju na tehničkom materijalu.

b) *Političko stanje po bataljonima*

Političko stanje naših bataljona skoro je podjednako, jedino što u III. bataljonu malo zaostaje, a II. bataljon još uvjek malo otskače iznad ostalih. U nijednom bataljonu nije se primijetila neka teža nedisciplina, neposlušnost, panikerstvo i tome slično.

Sto se tiče političke svijesti naših boraca ponešto je razvodnjeno dolaskom novih drugova. Ali konstantnim političkim radom i to će se uskoro popraviti.

c) *Politički rad po bataljonima*

I. bataljon:

U ovom bataljonu poslije dolaska u Voćin intenzivno se je politički radilo, jer je rad bio ponešto zaostao. Održano je dvanaest četnih sastanaka, 20 vodnih i dvoje bataljon-

ske usmene novine. Na svim tim sastancima obrađivano je iskustvo naše Divizije na putu (Rad IV. Divizije), A.V.N.O.J., H.S.S i Četnička izdaja kod Konjica. Sem toga posvećeno je mnogo pažnje proslavi 25-godišnjice Crvene armije i danu žena (8 mart). U ovom bataljonu proslava Crvene armije održana je nešto kasnije, jer uslovi pod kojima smo se nalazili na putu nisu to dozvoljavali.

Pored ovoga rada maksimum pažnje posvećen je novim drugovima koje je trebalo upoznati s najosnovnijim stvarima naše borbe. Tu su se dobro snašli pol. komesari četa, a i sami borci koji su nastojali da nove drugove i drugarice što bolje prime i da im objasne ono i onoliko koliko sami znaju. Nad tim sam lično vršio kontrolu.

Od materijala niži rukovodeći kadar obrađuje brošuru »Rad pol. komesara« koju je izdao Agit-prop povjerenstva C.K. K.P.H. za Slavoniju i Srijem, a borcima se svaki dan čitaju radio vijesti, za koje se borci mnogo interesuju.

Kulturno-prosvjetni rad u ovome bataljonu prilično šepa, i to zbog toga što nema spretnog druga odgovornoga za rad Agit-propa. Postoje u četama diletantske grupe, pjevački horovi, analfabetski tečajevi, ali to sve ne funkcioniše kako bi trebalo. Tome se posvećuje maksimum pažnje. Pismenost se je slabo likvidirala. Ovaj bataljon izdao je svoje džepne novine »Napred«, koje su borce mnogo zainteresovale i u kojima sve više sarađuju. Isto tako izdane su i jedne zidne novine.

Odnos drugova i drugarica u ovom bataljonu je dobar, nije se dosada primjetilo niti jedan nezdravi ispad. Ovaj bataljon. s kadrom koji danas ima, ima mnogo izgleda da se politički dobro podigne, da dobro napreduje.

Moral i borbenost su na visini, a disciplina se iz dana u dan popravlja. Bataljon je sposoban za svaku borbu.

II. bataljon

Stanje kao i rad u ovom bataljonu jednak je kao u I. bataljonu. Jedino što ima nekih razlika. Ovaj bataljon imao je 5 četnih sastanaka i dvoje usmene novine. Na četnim sastancima obrađivan je isti materijal kao i u I. bataljonu. Jedne usmene novine, odnosno sastanak bataljonski koga je sazvao drug komandant Divizije[2] imao je više ispitni karakter. Drugi bataljonski sastanak bio je posvećen proslavi Crvene armije, a treći higijeni i proslavi dana žena (8. Mart) na kome su prisustvovale sve drugarice iz bataljona. Ovaj bataljon izdao je dvoje zidne novine i jedne džepne.

Ovaj bataljon prednjači u kulturno-prosvjetnom radu. Ima najbolje pjevačke grupe, diletantske horove, i nepismenost

[1] Odnosi se na Matu Jerkovića. On je tada vršio dužnost komandanta 4. NO divizije.

je skoro likvidirana u ovom bataljonu. To se mora u glavnom pripisati Agit-propu Brigade i odgovornom za Alit-prop u ovom bataljonu koji je neobično vrijedan drug.

• U bataljonu nema četnički nastrojenih ljudi, niti grupa. Moral, borbenost i disciplina su također dobri, jedino što zaostaju novi borci kao i u I. bataljonu.

I ovaj bataljon spreman je za svaki zadatak.

III. bataljon

Ovaj bataljon radi također kao ostala dva, jedino što ima slabiji politički kadar. Zato pol. komesar bataljona ima mnogo više posla. Ovaj bataljon održao je pet četnih sastanaka, na kojima je prorađivan redoviti materijal. Izvršio sam kontrolu nad političkim radom ovoga bataljona i to na jednim bataljonskim usmenim novinama, i ustanovio da ovaj bataljon zaista mnogo radi, ali da drugovi borci nisu dovoljno upoznati sa svim pitanjima kao H.S.S., A.V.N.O.J. i skrenuo pažnju drugu pol. komesaru da više poradi na tim pitanjima. U glavnom u svakom pogledu ovaj bataljon pristizava ostale. Izdane su zidne novine, kao i džepne. Nepismenost je najbolje riješena u ovom bataljonu. Gotovo nema ni jednog druga koji je podpuno nepismen. Jedino iznimke su novopridošli drugovi. Borci također obećavaju da će izvršiti sve što se pred njih postavlja.

Bolničarska četa

U ovoj četi tek što je počeo politički rad, jer pol. komesar čete je većinom radio bolničarske stvari, a politički rad zapustio. Na to mu je skrenuta pažnja i rad se kreće. U budućem izveštaju iznijeti ćemo kakav je rezultat rada.

2.) IZHRANA, ODJEĆA. OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA

a) *Općenito u Brigadi*

Po dolasku u Voćin izhrana je bila slaba, ali kada je organizovana onda se je popravila. Članovi štaba svaki dan kontrolisali su kakova je ishrana i smještaj boraca.

Odjeća je relativno slaba u cijeloj Brigadi. U poslednjim akcijama slabo se je odjevno stanje popravilo.

Obuća se je nešto popravila dobitkom novih cipela od pozadinskih vlasti.

Zdravlje boraca je prilično slabo. U svim bataljonima pojavio se je tifus (pjegavi) ili gripa. Iako se uši čiste, iako se pari odjeća, ipak se to teško sprečava, jer u narodu ima prilično ušiju. Na pr. u našem II. bataljonu imali smo do sada tri oboljenja od tifusa, ali priličan broj od gripe i prehlade. U našem brojnom stanju vidi se dobro koliki je broj izbačenih iz stroja od bolesti.

3.) RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU KRETANJA

U selu Kometniku, gdje su se zadržavala naša dva bataljona, narod vrlo rado prima naše borce i daje sve od sebe. Jedino se primjećuje da se sa narodom vrlo malo politički radi, a sa N.O.O. pogotovo. Drugovi pol. komesari držali su mitinge i objasnili narodu najnovije stvari, naročito značaj izbora.

U Voćinu je pronađena peta kolona, pohapšena i jasno je da će je stići kazna. Po tome se vidi kako je jedan dio stanovništva raspoložen prema nama.

4.) Štabovi bataljona u našoj Brigadi u glavnom zadovoljavaju. Komandant I. bataljona znatno se je popravio.

RAZNE PRIMJEDBE

Dana 14. o. m. objavljeni su izbori za N.O.O. u našoj Brigadi. Prethodno je vojska politički zato pripremljena. Rezultate izbora šaljemo direktno povjerenstvu C.K. pošto veze sa Divizijom[3] nemamo, a izbori nisu mogli biti obavljeni na određeno vrijeme zbog odlaska na položaj. U glavnom sa zakašnjenjem glasalo se je na položaju.

Prilažemo izveštaj našega Agit-propa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Joco Krajačić

[3] **Odnosi se na Štab 4. NO divizije.**

BR. 86

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 17. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM RADU U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Smatram za potrebno da Vas obavijestim o sadanjem stanju partiske organizacije i brigade.

I partiska organizacija i brigada pretrpjele su u poslednje vrijeme velike promjene. Uzroci tih promjena bili su: tifus, veliki gubitci i novodošli borci. Današnja situacija nas je zatekla pod tim unutarnjim uslovima života i rada. Ti uslovi su u isto vrijeme odredili određene zadatke, koji moraju što prije biti izvršeni.

Brigada sada broji na licu mjesta ukupno oko 920 boraca (brojno stanje u brigadi se brzo mijenja). Od toga broja ima 490 novih (mobilisanih Dalmatinaca, dobrovoljaca i domobrana) boraca. Bez domobrana, samo mobilisanih Dalmatinaca, dobrovoljaca iz Livna i Bihaća primili smo tačno 471 vojnika, mada ih je izgleda više upućivano. Od toga broja novih dezertiralo nam je do sada 35 domobrana i 23 ostalih novih vojnika. U bolnicama bolesnih od tifusa, smrznutih i bolesnih od drugih bolesti imamo sada oko 220 boraca (ne računajući ranjene). U borbama za Prozor i njegovu odbranu imali smo 52 mrtva i 101 ranjenog borca.[2] Od toga broja 8 poginulih članova Partije i 24 ranjena, 8 poginulih kandidata i 18 ranjenih. U tim borbama poginuo je ili izbačen iz stroja veliki broj starešinskog kadra, a među njima teško su ranjeni komandant četvrtog[3] i politkom trećeg bataljona.[4] Izbačeni su iz stroja skoro svi puškomitralješci i mitraljesci. Novi borci kod Prozora nisu učestvovali u borbama. Tifus koji je još više rastrojio naše jedinice od oružanih borbi, sada se još samo pojedinačno pojavljuje.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5620/V, 2—85 (43), a kopija originala u Arhivu VII, reg. br. 12—2, k. 1102.**

[2] **Odnosi se na borbe za oslobođenje Prozora, koje su vođene sredinom februara 1943. (Varoš je oslobođena 17. februara). Opširnije o tome vidi tom II, knj. 8, dok. br. 23, 44, 45 i 49; tom IV, knj. 10, dok. br. 91, 92, 100, 233 i 342; Arhiv IRPJ, reg. br. 5047/V, 3^1 (43).**

[3] **Ante Beroš**

[4] **Vlado Viskić**

Tifus smo dobili na teritoriji Zijameta, a jedan od razloga tolikog njegovog širenja jeste i nedovoljna obazrivost boraca, a naročito aljkavost, zapuštenost i neurednost, što je još osobina boraca ove brigade. Od tifusa je bolestan i politički komesar naše brigade.[5] Lakše ranjeni i od tifusa bolesni već počinju da se vraćaju u svoje jedinice, samo što izvjestan broj ne dobijamo iako su potpuno ozdravili; ranije nam je IV Operativna zona izvjesne borce zadržala, a neki su i sami, pod nedovoljnom kontrolom u bolnicama, našli neka druga zaposlenja i izbjegli vraćanje u svoje jedinice.

Sada smo uglavnom prošli tu krizu rastrojenosti naše brigade. Jedinice su ponovo vojnički formirane i sva upražnjena mjesta popunjena iz svojih redova, mada brigada nema sada ubojnu snagu koju je ranije imala.

Poslije borbi za odbranu Prozora, u maršu, održali smo zbor brigade, na kojemu smo objasnili vojno-političku situaciju, potrebu ondašnje odbrane Prozora i nužnost gubitaka; održate su bataljonske konferencije; i sada održavamo konferencije partijaca i kandidata u bataljonima, koje se pokazuju veoma korisne.

Novi borci uglavnom, izgleda, biće dobri borci iako ima pojedinaca koji bi i sada pobjegli, pojedinaca koji ne bi htjeli da prime pušku, koji plaču i mole.

Rad, bez obzira na objektivne teškoće, moramo prilagoditi i subjektivnim uslovima. Glavni zadaci sada se postavljaju pred našu partisku organizaciju: 1. Ponovno omasovljenje partiske organizacije, naročito starim borcima i 2. Rad sa novim borcima: politički i vojnički. U smislu sređivanja stanja u partiskim organizacijama i bataljonima i pripreme za pretstojeći put održali smo jedno savjetovanje zamjenika komesara i komesara bataljona, gdje smo pored ostaloga pomogli slabiju partisku organizaciju četvrtog bataljona sa kadrovima part. organizacije našeg II. bataljona. Sada u brigadi na licu mjesta ima 140 partijaca i 70 kandidata. Vraćanjem ranjenih i bolesnih partijaca i kandidata iz bolnice, uključivanjem u Partiju izvjesnog broja kandidata i pojačanim radom, partiska organizacija će, mislim, kroz kratko vrijeme uspjeti da podigne brigadu na nivo na kojem je bila i vjerovatno još više.

U bataljonima smo izvršili izvjesne popune i promjene: za komandanta IV bataljona postavili smo druga Vojvodića Zeku,[6] bivšeg komandanta našeg I bataljona, koji je bio u bolnici; za komandanta I bataljona druga Bogdana Stupara, dosadanjeg zamjenika komandanta toga bataljona. još dovoljno nedozrelog, ali čovjeka koji se vrlo brzo i pravilno razvija; za

[5] **Ante Kronja Čenčo**
[6] **Dimitrije Vojvodić**

komesara II bataljona (jer je komesar poslat u Dalmatinsku diviziju) druga Boža Blaževića, koji je ranije bio kažnjem partiskom i vojničkom kaznom, ali na kojega je kazna samo pozitivno djelovala, koji je najbolji i najomiljeniji borac u njegovom bataljonu i koji se kao partijac dobro razvija; za komesara III bataljona druga Jerka Kovačevića,[7] dosadanjeg zamjenika komesara toga bataljona, a za njegovog zamjenika druga Milošević Stipu,[8] dosadanjeg komesara čete. Dosadanjeg zamjenika komesara I bataljona smjenili smo (iz razloga kojeg sam Vam ranije javio) i postavili ga za komesara čete, a na njegovo mjesto postavili druga Crnogorca Dragutina, seljaka, mladog partijca. Drug Crnogorac je jedan od najboljih boraca u njegovom bataljonu, učestvovao je kao sekretar na partiskom kursu i bio najbolji đak. Izgleda da se nećemo u njega prevariti. Druga Oskara,[9] koji je do sada radio po kulturno-prosvjetnom pitanju u brigadi, postavili smo za komesara jedne čete.

Sva postavljanja izvršili smo poslije prethodnog konsultovanja sa part. organizacijom.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17 marta 1943 god.

Zamjenik politkoma
1 Dalmatinske brigade
III U. Divizije NOVJ
Vlado Šćekić

[7] Poginuo na Sutjesci početkom juna 1943.

[g] 'Poginuo aprila 1943.

' Saša Oskar. Poginuo jula 1943. kod s. Magulica (dolina r. Krivaje, istočna Bosna).

BR. 87

IZVEŠTAJ POLITODELA 5. UDARNE BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 18. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU SKOJ-a U TOJ BRIGADI«

POLIT. ODJEL
V UDARNE BRIG. VIII DIV.
18-111-43 g.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Pošto smo u protekloj ofanzivi pokazali niz slabosti i nedostataka, to smo uložili sve napore u ispravljanju istih, u učenju na greškama, upravo korišćenju njima za budući rad.

Naša rukovodstva su još uvijek mlada i bez dovoljno iskustva u radu. Naša rukovodstva ne pokazuju dovoljno pažnje ličnoj izgradnji, ne pokazuju dovoljno interesovanja za naobrazbom. Naši politički rukovodioci ne bave se u dovoljnoj mjeri vojničkim radom, a vojnički rukovodioci političkim, što je slabo. Cesta je pojava da naši vodnici i desetari su slabo pismeni i kad treba nešto prenjeti na partizane onda imaju poteškoća. Znači da je postojala opasnost da se naši rukovodioci jednostrano uzdižu, jednostrano izgrađuju.

Radu SKOJ-a partija dosada nije posvećivala dovoljnu pažnju, nije osjećala od kolikog je značaja rad SKOJ-a. Govorilo se da SKOJ-u treba pomoći ali se nije pomagalo. Tako u pojedinim četama imamo veliki broj SKOJ-evaca a partijaca vrlo malo, napr. mitraljeska četa 32 Skoj-evca a 7 partijaca.

Najveći nedostatak bio je u tome što su se četni i bataljonski sekretari SKOJ-a stalno mijenjali i uzimali ako je trebalo negdje popuniti mjesto polit, rukovodioca u desetini, desetara ili vodnika. Samom promjenom sekretara rad SKOJ-a je puno otežavan, nije se mogao ustaliti. Sad Kad se SKOJ-u posvetila veća pažnja osjeća se i veća pomoć od SKOJ-a. Prilikom formiranja kulturno-prosvjetnih odbora uzimani su po 1 partijac, 1 SKOJ-evac i 1 partizan, vrlo često kandidat, tako da ti koji su uzimani u kulturno-prosvetni odbor nijesu bili ti koji su imali smisla za taj rad, nijesu uzimani najsposobniji, upravo kruto je shvaćeno to ko sve sačinjava kult. prosv. odbor. Pojedini partijci a vrlo često zamjenici komesara imaju puno nedostataka, prave takve greške tako da i sami partizani

[1] **Original (pisan mastilom) u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/754—755.**

uviđaju njihove greške, kritikuju ih i ukazuju im na nedostatke. Time je njihov ugled slabio.

Uočavajući sami svoje nedostatke a istovremeno potpomognuti pismom štaba divizije nastojimo svim silama da nedostatke, slabosti i propuste ispravimo i sa radom pođemo korak naprijed.

Kad je bio drug Vanjka predložili smo jednog druga za polit, odjel. Di*ug koji je trebao ući u polit, odjel nije pokazivao volje za tim radom i postavili su ga za zamjenika komesara.

Pitanju, koga da primamo, poklanjamo veliku pažnju i poslije sastanka div. komiteta, drug sekretar će dati predlog.

Drug. poz.
Olga Golović
član polit, odjela

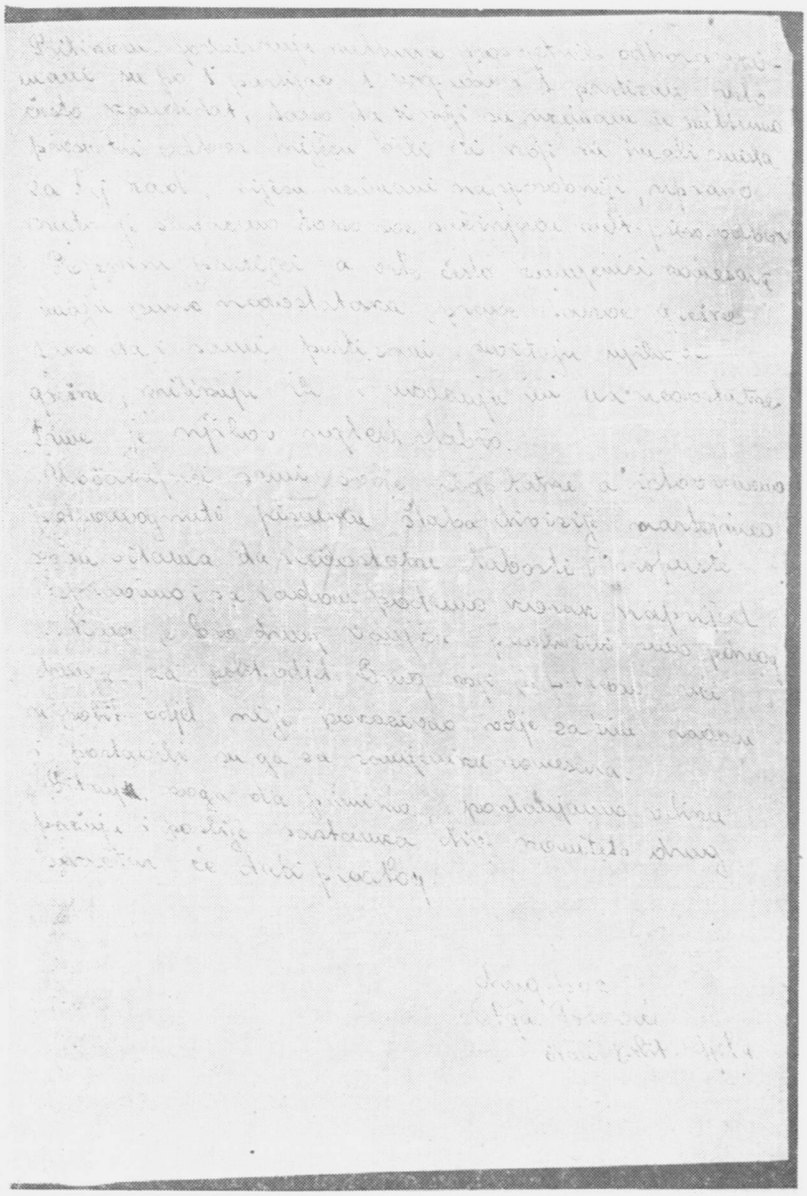

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 87

BR. 88

IZVEŠTAJ ŠTABA KALNLCKOG NOP ODREDA OD 22. MARTA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O SITUACIJI NA TERENU I O STANJU U OVOM ODREDU[1]

STAB
KALNICKOG NAR. OSLOB.
PARTIZANSKOG ODREDA
Komesarijat
22. ožujka 1943.

KOMESARU II. OPERATIVNE ZONE

Posljednji naš izvještaj od 7. o. mj. upitili smo vam preko K K Čazma i vjerujemo, da ste ga primili. Odluku, koju smo donijeli u Moslavini sproveli smo u život. Prvi bataljon predali smo u sastav naše IV. divizije, dok se drugi bataljon uputio u Bilogoru u pravcu Kalnika. Tamo se susreo s našim III. bataljonom te smo tako mogli dobiti tačnu sliku gubitaka u posljednjoj borbi kod Bojane.- Ti gubici u mrtvim, ranjenim i nestalim iznose 21. Tako su se potvrdila naša predviđanja o gubicima.

Komandant i komesar odreda pratili su I. bataljon u Slavoniju, kako bi iskoristili tu priliku za savjetovanje sa Štabom Divizije i drugom Vladom,[3] koji se u to vrijeme još nalazio u Štabu III. operativne zone. Po naređenju druga Vlade mi smo iz Slavonije uputili specijalan izvještaj Glavnom štabu Hrvatske.

U razgovoru sa našim odgovornim drugovima naročito nam je pažnja skrenuta na naš nedostatan rad po pitanju agitacije i propagande. Drug Vlado nam je primjetio, da svakako pristupimo organiziranju glasila našeg odreda, jer, »Glas Hrvaskog Zagorja« ne može u potpunosti zadovoljiti. Sve ove primjedbe mi smo ozbiljno razmotrili i po dolasku na Kalnik započeli smo intenzivnim radom na tom području. U tu svrhu postavili smo si zadatak izdati tri letka: prvo, povodom posljednjih reakcija fašističkih bandita na području Bilogore, Kalnika, drugo, letak o izdajničkom radu izbjegličke vlade u Londonu i pokvarenog vodstva HSS i treći letak oficirima i vojnicima obližnjih garnizona. U isto vrijeme započeli smo prikupljanje

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/3, k. 1600.
[2] Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 18, 98, 112 i 136.
[3] Vladimir Popović

članaka za naše glasilo. Da i u buduće ne zaostajemo sa radom na tom planu, organizirat ćemo agitprop komisiju. Za sve ovo mi danas imamo mnogo bolje preduslove nego ranije zbog toplijih dana i mogućnosti rada u šumi. U ovom radu mi smo naišli na puno razumjevanje i podršku Varaždinskog O. K.

Opća situacija na terenu Kal. part. odreda:

Kao i obično, ofanziva i neprijateljske snage, koje su promaširale selima Bilogore i Kalnika, djelovale su štetno na političku situaciju i otpor ovdašnjeg naroda. Hapšenja po selima, grožnja i strah pred uništenjem i paljenjem sela osjeća se vidno. Naše veze na terenu oslabile su i tu i tamo zatajile. Špijunaža i dojavljivanje uzelo je opet veći zamah. Jedino je primjećeno, da narod sve većma pristupa sakrivanju hrane i dragocjenosti. U isto vrijeme neprijatelj uspijeva proturiti u narod neprestano neke alarmantne vijesti o ofanzivi, dolasku nekih njemačkih divizija i t. d. U nekoliko navrata primjetili smo, da su nas seljaci obavještavali, kako se u njihovom selu nalazi neprijateljska vojska, kako bi mimoišli njihova sela, dok u stvari vojske nije bilo.

Drug Vlado stavio nam je na raspoloženje specijalna uputstva HSS za Dalmaciju. Iz tog dopisa izbija sva perfidnost i zločinačka zamisao tih bandita. Mi smo odlučili najozbiljnije posvetiti punu pažnju radu funkcionera bivše HSS. Zadnjih dana zatražili su neki funkcioneri, uglavnom kotarskih organizacija, sastanke sa nekim iz štaba našeg odreda. Kroz izvjesno vrijeme, kad se glavnina naših snaga prebaci u izrazito hrvatske krajeve, mi ćemo dobiti malo veći uvid u eventualnu njihovu aktivnost a ujedno moći ćemo i pristupiti uspješnijem raskrinkavanju izdajničkog rada gospode iz HSS.

Inače banditske vlasti provode i dalje pljačku nad našim narodom. Ovih dana pojavili su se novi proglasi o predaji hrane. Koliko do sada znamo u jednom selu u blizini Varaždina (Poljana Gornja) došlo je do otvorenog sukoba između naroda i bandita.

Mjere, koje poduzimamo u čišćenju naših sela od petokolonaša i drugih razbojnika, nailaze na vidno odobravanje naroda. U tome je naša aktivnost bila dosta velika, no to se ograničavalo samo na likvidiranje tih razbojnika. Zbog naročitih razloga pristupit ćemo od sada i rekviziciji njihove imovine i zapljeni svega dobra.

Opća situacija u odredu:

Neprijateljska ofanziva, čiji je najveći uspjeh bio razbijanje našeg odreda u Bojani, propaganda, koju neprijatelj razvija, imala je donekle utjecaj i na sam odred. U cjelini

odred je čvrst i upravo je ojačao kroz sve ove poteškoće. Od njega je otpalo nekoliko dezertera, koji su stupili u redove ustaša, domobrana i legije. Nekoliko se predalo i otišlo u Njemačku na rad. Javili su se paničari, i danas znamo koji su. Ukratko mi bolje poznamo svoj odred. Odbjegli partizani mahom pripadaju onima, koje smo mobilizirali po pozivu. To je zbog toga, što nam narodno-oslobodilački odbori, u koliko i postoje, ne mogu pružiti potrebnu pomoć u odabiranju ljudstva, zbog svoje slabosti.

Nama je poznato, da u gradovima a napose u Zagrebu postoje stotine ljudi, koji bi vrlo rado došli u naše redove, a to ipak ne čine zbog slabih ili nikakvih veza. Radnici, koji su pobjegli iz Njemačke a naročito iz Beča, govore, kako tamo ima hiljade radnika Srba, Hrvata a naročito Grka, koji bi vrlo rado stupili u Narodnu vojsku, kad bi se mogla učvrstiti veza sa odredom. Molimo vas, da razmotrite te mogućnosti, a mi ćemo sa svoje strane učiniti to isto.

Mi znamo, da je prvi preduslov za sve to, naša stabilnost na Kalniku. Kada će ljudi znati, da na Kalniku ima *uvijek* partizana, oni će se odlučivati daleko lakše da krenu na put, nego je to dosada bilo, kad nas je bilo sve po svuda, a najmanje na Kalniku. Mi smo čvrsto odlučili, da pod svaku cijenu pokušamo održati se na Kalniku pa makar i spavali po šumama, samo da ostanemo tu. Na to mi već pripremamo naše partizane.

Disciplina i borbenost naših partizana uglavnom zadovoljava. Naš I. bataljon (bivši drugi), koji je predstavljao našu udarnu snagu, razvodnjen je donekle pristupom četrdesetorice novih drugova, koji su regrutovani jednom pošiljkom iz Zagreba, prikupljanjem partizana sa bolovanja, nanovo pridošlih i slično. Oni su raspoređeni po svim vodovima i nakon toga formirana je treća četa istog bataljona. Slični slučaj imamo i kod našeg drugog bataljona (bivši III.), na čijem sektoru (Bjelovarski O. K.) djelovala je do sada i naoružana grupa od svojih pedesetak ljudi pod vodstvom nekih članova K. komiteta. Ta četica trebala bi zapravo nadomjestiti onu četu, koju smo mi formirali za O. K. Bjelovar i naknadno odveli sa sobom na Kalnik obećavši sekretaru O. K. Bjelovar, da ćemo na njegov sektor odposlati jedan bataljon za istu svrhu. Mi smo to danas i učinili. Onu četu stavili smo iz razumljivih razloga pod našu kontrolu, jer bi neprirodno bilo, da na našem sektoru kreće se i bori neka jedinica, vojno do kraja još ne oformljena i bez naše suglasnosti. U tom vidu dao nam je instrukcije i drug Vlado. Tu četu mi ćemo pomješati sa ljudstvom našeg drugog bataljona i formirati njegovu treću četu kao i kod I. bataljona. U tu svrhu poslati ćemo na onaj sektor i jednog člana iz štaba

odreda, koji će imati i zadatak, da pripomogne štabu onog bataljona u organiziranju svoga života.

Posljednjih 2—3 dana naš odred je mirovao i sređivao svoje redove poslije peripetija u toku ofanzive. U tu svrhu iskorišćujemo i obilni propagandni materijal kojeg smo dobili u Slavoniji i koji sada umnožavamo.

Naše perspektive:

Rokiranjem naših snaga na sjeverne obronke Kalnika, odašiljanje jedne čete na Ivanšćicu, pretstavlja korak napred ka našem prodiranju u čisto hrvatske krajeve. S time u vezi mi ćemo nastojati pripremiti dovoljnu količinu propagandnog materijala, formirati Agitprop grupu, organizirati mitinge i narodne veselice u tim krajevima, kako bi što bolje upoznali naš narod sa linijom naše borbe i što većma učvrstili jedinstvo vojske i naroda. Tome zadatku mi ćemo pristupiti kroz 5—6 dana. Smatarmo da će time započeti najaktivnije razdoblje naše političke djelatnosti. U tom vidu organizirati ćemo i takmičenje za mjesec april. O svemu tome opširnije drugi puta.

Od zadnjeg našeg dopisa do danas mi nismo primili nikakove pošte.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:
Horvat[4]

Komandant:
Štrok[5]

*** Josip**
[5] Izidor

BR. 89

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. NOU DIVIZIJE OD 23. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
VI. DIVIZIJE N. O. V. H.
23. marta 1943 godine

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Naš divizijski komitet u prisustvu jednog člana O. K. za Liku druga Mile Počuče održao je svoj sastanak na dan 22 ov. m. u 10 h ujutro. Po izvještajima sekretara brigada vidilo se je da u našem radu ima još nedostataka. U I.brigadi uočeno je da politički rad nije još dovoljan i da se usljed toga dešava raznih istupa pojedinih partizana. Nedovoljnom kontrolom partijskog rukovodioca u brigadi dešava se da pojedina naređenja od štaba divizije na vreme se ne izvršuju ili se sa njima zakasni, tako se desilo da drugovi iz brigade nisu shvatili važnost naređenja kada se tražilo od pomenute brigade da upute određeni broj kursista za vodnički i desetarski kurs pri štabu divizije i tek na drugo naređenje posle su ih uputili, još sličnih ovakovih stvari dešavalo se. Uočeno je da partijski rukovodioc u brigadi ne posvećuje dovoljno pažnju samome štabu, već više radi i odilazi u bataljone te na taj mu se način potkradala kontrola u pogledu izvršavanja dobivenih naređenja, to je drug sam uočio a i mi smo mu ukazali na to da je sasvim pogrešno i stavljeno mu je u zadatak da u tom pogledu mnogo više povede računa. Od posljednjeg našeg savjetovanja stanje u toj brigadi počelo se je popravljati i uslovi postoje da se brigada podigne i vojnički i politički.

... Naročito se osjeća nedostatak kod štaba divizije, što nisu uspjeli dati dovoljno pomoć kako usmeno tako i pismeno vojničkim rukovodiocima po brigadama. Drugovi nisu organizirano radili i ako je politkomesar nastojao da se postigne harmonija, po neki put komandant[2] je odilazio na neki posao bez da se je predhodno savjetovao sa komesarom i ostalim članovima šta treba konkretno učiniti.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu 1RPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/185—186.**
[1] **Srećko Manola**

Stab Korpusa[3] i komandant Hrvatske[4] pred akciju na Lovinac[5] došli su u štab divizije, izdali su naređenje za akciju i odmah su otišli bez da su dali neku pomoć u toku akcije, što jedinica štaba divizije misli da je pogrešno i da su trebali zadržati se.

Naši budući zadatci jesu sljedeći:

1. Detaljno razraditi po svim partijskim organizacijama okružnicu divizijskog komiteta broj 1.
2. Razraditi članke iz proletera »Organizaciono pitanje naše partije«, »Borimo se za čistoću i boljševizaciju naše Partije« i »Dnevnu zapovjest druga Staljina«.
3. Postaviti najpovjerljivije ljude za obavještajnu službu.
4. Postaviti među članovima Partije veću odgovornost i disciplinu.
5. Mnogo više saradnje sa part. organizacijama u pozadini.

Dragi drugovi, naš komitet daje vam predloge za sljedeće:

1. Mišljenja smo i donijeli smo zaključak da divizijski komitet odredi jednu prelaznu partijsku zastavicu, koju bi dobivala najbolja partijska organizacija — brigada, te bi se na taj način postigao bolji rad i utakmica između organizacija. Zastavicu bi nosila organizacija mjesec dana, a nakon toga u koliko je najbolja nosila bi je i dalje a ako ne, predaje se drugoj.
2. Pri štabu VI. divizije odredili bi srednji partijski kurs od mjesec dana, za nastavnike koristili bi drugove iz politodjela i još neke sposobnije ljude, jedino potrebna nam je partijska literatura te ako bi bili u mogućnosti da nam pošaljete.
3. Naš IV. bataljon II. brigade umjesto da nosi ime .^Udarni« mi smo zaključili da nosi ime druga »Staniše Opsenice« koji je poginuo u Gračacu. Istoga druga predlažemo za narodnog heroja, a podatke i njegov rad dostaviti će se iz štaba divizije.[6]

Molimo drugove da nam na ove predloge odgovore da li je ispravno postavljeno.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Simo Mrda

[3] **Reč je o 1. hrvatskom NO korpusu.**
[4] **Ivo Rukavina, komandant NOV i PO Hrvatske.**
[5] **Vidi dok. br. 7, napomenu 2.**
[8] **Stanko Opsenica Staniša poginuo je u noći između 14. i 15. januara 1943. prilikom napada na Gračac, kao komandant bataljona »Ognjen Priča«. Narodni heroj.**

BR. 90

UPUTSTVO POLITICKO-PARTIJSKIH RUKOVODILACA 1. ŠUMADIJSKOG NOP ODREDA »MILAN BLAGOJEVLC« OD 23. MARTA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA CETA I NJIHOVIM ZAMENICIMA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

STAB
I. SUM. NAR. OSL.
ODREDA
»MILAN BLAGOJEVIC«

POLITIČKIM KOMESARIMA I ZAMENICIMA

Položaj

Dragi drugovi,

Radu na političkom podizanju partizana mora se posvetiti isto pažnja kao i vojnoj obuci. U današnjoj borbi borcem može postati jedino vojnički i politički svestan borac. S druge strane, političko znanje mu je potrebno jer on mora, pored borbe koju vodi sa oružjem u ruci, aktivno raditi na političkom podizanju širokih masa i pridobijati ih za oružanu borbu. Partizani treba da postanu prava politička vojska.

Vodeći računa o važnosti ovoga rada mora mu se pristupiti planski i dobro organizovano. To će se najbolje postići stvaranjem agitprop [sekcije] u četi čiji je zadatak da izradi plan kul.- pol. rada u četi i narodu i da organizuje i kontroliše njegovo izvođenje.

Agitprop sačinjavaju kao politički odgovorni politkom i njegov zamenik sa sekretarima sekcija agitpropa (kulturno--prosvetne, diletantske, horsko-muzičke i dr.).

Agitprop treba prema potrebi i mogućnosti da stvori i svoje sekcije čije zadatke treba takođe da predvidi planom (kulturno-prosvetnoj: obuka u pismenosti, popularno iznošenje osnovnih prirodnih pojava i odnos čoveka prema njima, pripremanje zabavnog dela programa na sastancima, konferencijama i zborovima; diletantskoj: pripremanje i izvođenje aktuelnih pozorišnih komada, skečeva i si.; horsko-muzičkoj: pripremanje i izvođenje muz. tačaka, pevački i recitativni hor).

Radi uspešnog izvođenja svojih zadataka agitprop treba da ima i pokretnu knjižnicu sa ciljem sistematskog podizanja

[1] **Kopija originala (pisama olovkom preko indiga, ćirilicom) u Arhivu Instituta za izučavanje radničkog pokreta Srbije (dalje: IRPS), reg. br. 8834.**

kulturno-političkog nivoa čete. Agitprop treba da stvori i sekciju koja će imati knjižničara i njegove pomoćnike.

Agitprop treba da stvori četne novine. U odbor za izradu ovih novina treba da uđu pored polit, komesara ili zamen. još 2 ili 3 člana, koji će se starati o tehn. izradi novina i imati pravo pregleda i korekture članaka. Ove novine treba da budu pravi izraz života i osećanja čete.

Politički rad u četi:

Agitprop treba u četi da održava svoje sastanke sa zabavnim programom, pesmom i igrom, na kojima će u formi predavanja sa diskusijom izneti najvažnija pitanja po današnju borbu. Agitprop mora da spremi za ove sastanke popularne pismene referate o sledećim temama:

1) Ciljevi naše današnje borbe.

2) Partizanska i dobrovoljačka vojska Jugosl. jedina istinski rodoljubiva, organizovana, oružana snaga koja se bori za N.farodno] O.[slobođenje] ispod okupatorskog jarma i za bratstvo i jedinstvo svih naroda Jug. posle rata. Jugoslov.[enski] N. O. front je masovni narodni pokret za narodno oslobođenje koji ujedinjuje sve rodoljubive elemente bez obzira na političke i verske razlike i koji se ostvaruje [kroz partizanske] odrede i nar. oslobod. odbore.

3) Narodno-oslobodilačkim odborima.

4) Radnici i seljaci — savez radn. i seljaka — glavnih snaga jedinstvenog N. O. fronta. O nar. oslob. pokretima ostalih porobljenih naroda i antifašistički pokreti naroda Engleske i S.A.D.

5) Nemački okupator sa svojim saveznicima je glavni neprijatelj protiv koga su na prvom mestu upereni udarci nar. oslob. fronta. Nedić, Ljotić i Pećanac u Srbiji, ustaši u Hrvatskoj, bjelaši i krilaši u Cr. Gori i izdajnici ostalih naroda Jugosl. — sluge okupatora protiv kojih se mora voditi nemilosrdna borba.

6) O Draži Mihailoviću.

7) Srpska drž. straža, opšt.[inske] uprave, nacionalna služba su organi okupatorske vlasti — za vršenje terora i pljačke nad narodom. Značaj obustave rada na željeznicama, rudnicima, fabrikama, strahovanje [od] pljačke poljoprivrednih proizvoda — pitanje žita je pitanje života ili smrti od gladi.

8) Uzroci ujedinjavanja svih domaćih reakcionarnih klika pod skut okupatora za borbu protiv narodnog ustanka. Političke partije i narodno-oslob. borba.

9) Englesko-američko-sov. savez garancija pobede nad nemačkim fašistima. Sovjetski Savez i Crvena armija glavna snaga oslobodilačkog rata protiv narodnih zavojevača.

10) Pregled spoljne i unutr. situacije (na osnovu radio vesti, saopštenja i drugog materijala). Ostala aktuelna pitanja.

11) O držanju partizana prema narodu i o dodiru sa nar. [odom].

Zabavni program ovih sastanaka imaju da pripreme sekcije agitpropa. Program jednog ovakvog sastanka treba da izgleda približno ovako:

1) Uvodna reč (P.K. ili Z.P.K.)[2]	2) I referat sa diskusijom
3) Vrabac i lagarija	4) II „ „ „
5) Skeč	6) III „ o vojnoj obuci
7) Sta ko sanja i zabav. progr.	8) Pesma i igra.

Politički rad u narodu:

U svojoj borbi i kretanju po terenu naše jedinice stalno dolaze u dodir sa narodom. Njihov rad mora biti usmeren ka ispravnom političkom podizanju masa i njihovom pridobijanju *za.* oružanu borbu. Ovaj cilj treba da provejava kroz svakodnevne razgovore po kućama a naročito po zborovima i konferencijama koje će naše jedinice održavati po selima u kojima bivakaju ili ih iz bilo kojih drugih razloga posećuju.

Za ove konferencije i zborove treba koristiti svaku priliku: sedeljku, paljenje opšt. arhive, igranku, naročito sazvanu konferenciju ili zbor po danu.

Na ovim konferencijama, koje treba da budu pravi razgovori i dogovori partizana sa narodom o svim pitanjima koja interesuju selo i seljaka, moraju predstavnici odreda popularno i dobro pripremljenim predavanjima obavestiti narod o svim događajima i pitanjima u političkoj situaciji (tu mogu da posluže i dobri referati pripremljeni za četne sastanke agitpropa). Sem toga treba pripremiti i program u rečenom duhu.

Približni program jedne ovakve konferencije treba da bude

1) Pozdravna reč (P.K. ili Z.P.K.)	5) Šaljivi deo programa
2) Partizanska	6) Referat
3) Vesti	7) Pesma i skeč
4) Politička situacija	8) Pesma i igra.

Položaj
23-111/43 god.

Zamenik polit, komesara	V.d. polit. kom.
Krstić Slobodan »Uča«	Stanić Rodoljub »Tramvajac«

[1] **Skraćenice znače: politički komesar i 'zamenik političkog komesara.**

BR. 91

UPUTSTVO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE (11. HRVATSKE) BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 25. MARTA 1943. BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ĆELIJAMA O STVARANJU PLANA ZA SEDAM RADNIH DANA[1]

ZAMJENIK POLIT. KOMESARA
III. DALM. N.O. U. BRIGADE
IX. DIVIZIJE

BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ĆELIJAMA U BRIGADI

Već više od mjesec dana naša brigada se nalazi u borbi i stalnom pokretu. Zbog toga je partijski rad u ovom periodu bio prilično otežan. Izvjesna rukovodstva i ćelije nisu umjeli da svoj rad prilagode novim uslovima pokreta, pak je u nekim jedinicama partijski rad gotovo zastao. Međutim, mi smo brigada. To znači da ćemo mi najveći dio vremena provoditi upravo u borbi i pokretu. Smije li partijski rad i život zbog toga da stane? Razumljivo, ne. Mi moramo uspjeti da sve naše organizacije neprestano, bez obzira na težinu uslova, razvijaju svoju aktivnost što urednije i bolje.

Dalje. Partijski život u našoj brigadi mora se razvijati po jednom jedinstvenom planu, ne sputavajući inicijativu nijednoj ćeliji, birou ili članu.

Da bi se ove dvije stvari postigle, potrebno je da svi biroi a potom i ćelije odmah sazovu svoje sastanke i primjene ovo uputstvo na svoj dalnji rad:

1) Do sada su organizacije postavljale plan rada za jednu nedjelju dana. U tom vremenu bi bio pokret ili borba te bi ostvarenje plana bilo razbijeno. Na slijedećem sastanku bi se konstatovalo da plan nije sproveden, jer je bilo nemoguće zbog pokreta i borbe. I ćelije se u tome roku takođe ne bi sastale, »jer je bilo nemoguće«.

Od sada treba raditi na slijedeći način. Nećemo više stvarati plan za jednu kalendarsku nedjelju nego za jednu radnu sedmicu, *za sedam, radnih dana.* Sta je to radni dan? To je onaj dan kada nije pokret ni borba. Na pr. danas je 25/111, nije ni pokret ni borba. To je radni dan jer danas nas ništa ne smeta da održimo ili partijski sastanak, ili čas vojne obuke, ili četnu

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP u Beogradu, reg. br. 7033 IV, 2—38 (43).**

konferenciju itd. itd. Sjutra i prekosjutra, 26, 27/111, takođe će, recimo, biti dani bez pokreta i borbe. I onda možemo bez smetnje da radimo. 28/111, 29/111 je pokret. 30/111 cio dan borba. 31/111 nema ni pokreta ni borbe. Znači — opet radni dan. 1/IV opet radni dan, 2, 3, 4/IV pokret i borbe, 5/IV opet radni dan. 6/IV opet radni dan. Izračunajte: eto sedam radnih dana u kome vremenu nas ništa ne smeta da predviđeni plan ostvarimo.

Znači, sedam radnih dana može proći za 10 do 12 običnih kalendarskih, čak i za čitav jedan mjesec može biti samo sedam radnih dana, to zavisi koliko smo dana u toku toga mjeseca proveli u pokretu i borbi.

To je jasno. Prema tome bataljonski biroi da se sastanu i da plan svoga partijskog, političkog, vojnog, kult. itd. rada prilagode ovome. Treba tačno odrediti: Prvog radnog dana ćemo održati, na pr., politički čas o tome i tome i čas vojne obuke. Drugog radnog dana četna konferencija po pitanju, recimo, pljačke, i vježbe hora, itd. Ovo su samo primjeri, a članovi treba da to konkretno udese.

Od primitka ovog dopisa postaje obavezno za sve biroe i ćelije u brigadi slijedeće:

a) U svakih sedam radnih dana obavezno jedan radni sastanak na kome će se pretresati šta je urađeno u proteklih sedam radnih dana, kako je urađeno itd. i donijeti plan rada za idućih sedam radnih dana.

b) U svakih sedam radnih dana obavezno dva teoretska sastanka. U toku prve dve radne sedmice prorađivati slijedeći materijal:

Prve radne sedmice — prvi teoretski sastanak:

»Organizaciono pitanje KPJ u današnjoj nar. osi. borbi«. (Proleter br. 16, članak d. [ruga] Rankovića)

— drugi teoretski sastanak:

isto.

Znači, na ova dva teoretska sastanka proraditi »Organizaciono pitanje«.

Druge radne sedmice: — prvi teoretski sastanak:

»Borba protiv okupatora i dalje najvažniji zadatak« (Tito, »Proleter« br. 16)

— drugi teoretski sastanak:

»Nacionalno pitanje u svjetlosti narodno-oslobodilačke borbe« (Tito, »Proleter« br. 16).

Organizovanje vojnog rada ćelije: Ćelije štabova bataljona obavezne su da postave odmah, preko štabskih sastanaka, pian vojne obuke za sedam radnih dana i da ga hitno dostave Komandama četa. Na partijskim sastancima ćelija četa ima se pro-

diskutovati način sprovođenja ovog plana i dužnosti partijaca u vojnom pogledu. Ovaj plan treba imati uvjek blagovremeno.

Organizovanje političkog rada ćelije: Komesari moraju biti mnogo aktivniji. Kada je radni sastanak, onda drug koji je odgovoran za politički rad dolazi sa predlogom ćeliji o tome koliko se političkih časova ima održati u četi u toku sedam radnih dana, i šta će se raditi. Onda se na istoj tački (»politički rad«) čita materijal koji će se upotrebiti za četni čas, i diskutuje se. To se mora obavezno raditi. Na taj način će partijci dolaziti pripravni na političke časove, moći će učestvovati uspješno u diskusiji. S druge strane, i politički rad unutra, u samoj ćeliji će se razvijati.

Do sada su komesari na svoju inicijativu, bez sporazuma sa ćelijom, držali časove, a partijci su slabo u tom važnom radu učestvovali. To, razumljivo, nije dobro.

Političke časove mogu držati i ostali partijci!

Sto češće držati četne konferencije po raznim pitanjima koja se u četi nameću.

Organizovanje kult.-prosvjetnog rada — prema već datim uputstvima. I u kulturnim odborima treba uvesti radne dane.

Rad na terenu: Ovaj rad sada je naročito važan. Potrebno je da se preko konferencija borcima objasni naš odnos prema narodu. Komesari naročito, a i čitava partija mora održavati što prisniji odnos sa narodom. Održavati sastanke, sijela, zborove, itd. Da postignemo to: kuda naša brigada prođe, da se o njoj govori sve najbolje.

Rad sa kandidatima: Sa kandidatima održavati redovno dva sastanka u toku sedam radnih dana. Na prvom sastanku prve sednice: »Sta znači biti [član] KPJ i koje su njegove dužnosti«. Na drugom sastanku prve radne sedmice: »Nacionalno pitanje u svjetlosti N.O. borbe« (Tito, »Proleter« br. 16).

Za drugu radnu sedmicu dobiti ćete plan. Sto se tiče svakodnevnog, konkretnog rada svakog kandidata, oni takođe treba da budu odgovorni, n. pr., za rad kora, novine, neki dio vojnog rada itd. Važno je ovo: Partijska ćelija na svome sastanku, kada vrši raspodjelu dužnosti među partijcima, treba da raspodjeli odgovorni posao i svakom kandidatu. Poslije toga, partijac koji rukovodi kandidatskom grupom saopštava na sastanku kandidatima šta koji treba da uradi u toku sedam radnih dana.

Kao što se vidi, ako ovako organizujemo rad, on će se moći bez smetnja razvijati na svim sektorima.

Vidjeli smo što su to radni dani. Međutim, partija, i biroi i ćelije, moraju partijski živjeti i raditi i onda kada su dugi pokreti i borbe, te radni dani padaju poslije 5 do 6 dana pokreta i borbe. U međuvremenu, između redovnih sastanaka, ćelija je dužna da se sastaje, makar i na deset minuta, pota sata, da riješi

ovo ili ono pitanje u vezi sa nekom pojavom Koja je u toKu pokreta nastala, ili u vezi nekog zadatka koji je dobijen. Tako će se, u toku sedam radnih dana, pored redovnih radnih i teoretskih sastanaka [raditi] po raznim pitanjima koja su se hitno nametnula.

Tako će partija raditi i u pokretu, i u borbi, i za vrijeme sedan radnih dana, u odmoru.

Još nekoliko primjedaba:

a) Rad na dalnjem jačanju partije novim kadrovima i dalje je najvažniji zadatak. Redovno na svakom sastanku pretresati držanje članova, svakog kandidata, svakog borca koji je svojom borbom i životom blizak partiji, svakog istaknutog skojevca.

Odane i borbene drugove, koji ispunjavaju poznate uslove, bez odugovlačivanja primati u partiju ili kandidovati.

b) Po ovom sistemu radnih dana nastojati da se rad razvija ravnomjerno na svim sektorima i u svim ćelijama.

c) Primjećeno je da partija malo pažnje posvećuje SKOJ-u, što je iz osnova štetno. To se naročito osjeća u I. bataljonu. Tamo na pr. u I. četi ima 8 članova partije a 7 članova SKOJ-a. Krajnje sektaštvo. Skoj je masovna politička organizacija mladih komunista i u nju treba uvesti sve omladince koji se osjećaju komunisti i hoće da rade.

Skoj u našoj brigadi mora za kratko vrijeme postati masovna organizacija i u Skoju se vaspitati mnogi budući članovi partije.

Pogrešno je što neki drugovi, ako učlane nekog skojevca u partiju, ne smatraju ga više omladincem. On i dalje ostaje član SKOJ-a, a partija mu dodijeljuje rad među omladinom, u koliko nisu druge potrebe.

d) Rad sa drugaricama u našoj brigadi ne smije se zapostavljati. Između ostaloga upoznati ih sa organizacijom AFŽ.

e) Biroi će poslije svakih sedam radnih dana dostavljati pismene izvještaje o radu u bataljonu.

Dne 25/111 1943.

Zamjenik komesara brigade,
Roje Ante

(M. P.)

BR. 92

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 15. HRVATSKE (3. KORDUNAŠKE) BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 28. MARTA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

SEKRETAR XV. UDARNE BRIGADE
28/IH. 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H. ZA HRVATSKU

Izvještaj:

Potvrđujem primitak vašeg pisma od 7./III.[2] i iz njega upoznao propuste koje nisam sam video.

Donosim zašto je došlo do neslaganja između sekretara I. bataljona i komandanta, a što sam propustio u zadnjem izvještaju. Sekretar bataljona je bio na položaju sa jednom četom u akciji kod Donjeg Lapca i dao naređenje komandiru da jedinicu povuče...

Iznio sam na Divizijskom komitetu, kako ste mi javili da bi bilo potrebno održati partijsko savjetovanje svih partijaca u Brigadi. Zaključili smo da vas obavjestimo kad bude vremenske mogućnosti za ovo.

Da bi što prije dali pomoć svim partijskim rukovodiocima u brigadi održali smo sastanak sa njima. Njihovi izvještaji dali su sliku stanja jedinica, koja izgleda ovako: Sektore rada su upoznali svi partijci, ali još nemaju osjećaja odgovornosti pred Partijom ni sekretari ni partijci, iz ovoga izlazi, da ni plan rada koji se postavlja, konkretno — postavljeni zadaci po sektorima nisu izvršeni koliko je ovo moguće, a još manje da bi bili u cijelosti izvršeni. Mi smo načisto da treba izvjesno vrijeme dok steknu osećaj odgovornosti pred Partijom i da je za ovo potrebno podignuti njihovu partijnost. Zato smo postavili pred partijske rukovodioce izučavanje marksizma-lenjinizma (redovite i po mogućnosti što više teoretskih sastanaka). Potrebna je pomoć bataljonskim biroima za pravljenje planova rada, nisu još samostalni, ne uočavaju šta treba postaviti da Partija preduzme za popravak stanja u jedinicama. Na sve je ove nedo-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/8—9.

*** Original tog pisma nalazi se u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/4—5.**

statke ukazano partijskim rukovodiocima i data su im potrebna uputstva za budući rad.

Partijski se sastanci održavaju redovito, ali Partija još ne daje dovoljnu pomoć koju bi morala dati. Kadrovi se teorijski slabo podižu, potrebna je mnogo veća pomoć i kontrola na proučavanju materijala, a da bi ovo postigli potrebno nam je i partijskog materijala. Od kada je formirana ova brigada vrlo smo malo dobili partijskog materijala. Ne mogu reći da nemamo materijala za proučavanje, ali smatram da bi bilo potrebno ako ima mogućnosti da nam se pošalje. Na primjer sa kandidatima i novoprimljenim članovima bi trebali prorađivati o ćeliji, šta znači biti član K.P. i koje su njegove dužnosti i ostali početni materijal, kojega mi nemamo. Od partijskog materijala dobili smo do sada od vas dve Historije Partije,[3] jednu adresiranu na polit, komesara, a drugu na zamjenika politkomesara Brigade, i kad je došao drug Lubarda Mihajlo u politodjel ove Brigade, a koji je ranjen u početku zadnje neprijateljske ofanzive, donio je sa sobom dve Historije Partije po VI [šest] Glava. Dobivali smo glasilo K.P. »Borbu«, »Proleter« i po neke članke umnožene u više primeraka iz ovih listova. Postavljao sam potrebu literature za ovu Brigadu Partijskom divizijskom komitetu redovito, ali do sada još nismo ništa dobili. Ovaj materijal koji imamo proučava se, ali još nije razvijeno kod naših partijaca da oni vide potrebu što većeg proučavanja. Ovo je najslabija strana kod naših partijaca i, kako sam naprijed naveo, uzeli smo u zadatak da pomognemo i kontroliramo redovito i što češće održavanje teoriskih časova.

Naročitu smo pažnju posvetili štabovima da žive partijskim životom.

Primljeni su u Partiju drugovi: Eremić Mile, zamjenik intendanta brigade, Lovrić Mile, Sekulić Mile, Martinović Dragan, Mihailović Janko, Tesla Glišo, Tesla Janko, Mihanović Mile, Milašinović Mileta, Ivanović Milić, Mlađan Đuro, Vranješa Milan, Cimeša Rade, Kosanović Petar i Mrkić Đuro.

Poginuli drugovi članovi K.P.: Dakić Milisav, zamjenik komandanta Brigade, Vuletić Vaso i Bogdanović Mirko, v. d. polkoma čete. U kandidate primljeno je osam drugova.

Prije akcija se održavaju redovito konferencije. Akcije se pretresaju, konstatiraiu propusti i nedostaci i iz njih izvlače potrebna iskustva. Težište vojnog rada je bačeno na usposobljavanje komandnog kadra. U tu svrhu smo poduzeli dizanje vojnog kadra putem što češćih konferencija, časove komandira, vodnika i desetara. Također je i Štab Divizije već završio jedan petnaesto-dnevni kurs za uzdizanje komandira, vodnika i desetara. Iz naše Brigade bilo je 15 slušaoca toga kursa, koji su

[3] **Odnosi se na dva primerka Istorije SKP(b).**

dali odlične i vrlo dobre rezultate. Sa borcima se također iskorištava slobodno vrijeme za njihovo vojno usposobljavanje. Stepen vojnog znanja se diže, ali još ima mnogo nedostataka, koje smo uzeli u zadatak da ih što prije otklonimo.

Održano je savjetovanje svih političkih rukovodioca u brigadi na kojem su uočene sve greške u ofanzivi, date smjernice za budući politički i vojni rad, uzdizanje boraca i političkog kadra. Održane su konferencije po svim jedinicama i prenijeti zaključci sa savjetovanja, ukazani svi nedostaci i propusti uz prikaz najnovije političke unutarnje i vanjske situacije. Na ovim konferencijama uvijek je bio prisutan neko iz Štaba Brigade. Poduzet je kurs za uzdizanje naših najmlađih političkih rukovodioca i političkih delegata sa temama: 1) Dužnost političkih delegata i političkih rukovodioca kao prestavnika naroda u Narodno-oslobodilačkoj vojsci, 2) Uloga K.P. u Narodno-oslobodilačkoj borbi, 3) Iz razvitka društva: a) postanak zemlje i čovjeka, b) prakomunizam kao prvi oblik društvenog razvitka, c) ropstvo, d) feudalizam i kapitalizam, 4) O Sovjetskom Savezu i izgradnji socijalizma. Kurs ćemo nastaviti prema vremenskim mogućnostima. Na konferencijama boraca, kojih je bio veći broj, ukazano je na štetnost pojave bježanja na Kordun. Čitanje dnevnih vijesti je redovito uz ostalu našu štampu. Ove su konferencije dale velike rezultate i dosadašnji propust, baš neodržavanje konferencija, osjeća će kao veliki manjak vojnog i političkog napredovanja. Na ovim je konferencijama prikazana i štetnost pljačke. Bilo je manjih slučajeva da su borci samovoljno uzeli nešto za jesti, čemu je posljedica neredovito dobivanje hrane. Dali smo u zadatak davanje što veće pomoći političkom kadru — počev od politkom. bataljona pa naniže. Kao najboljeg načina podizanja istih.

Kulturno-prosvjetni odbori formirani su u svim našim jedinicama. Pjevaju se organizovano pjesme u horovima (Zivot--mladost, Lenjinov posmrtni marš, Žrtva proletera, Padaj silo i nepravdo, Hej Slaveni i druge). Vježbaju skečeve (Pred propast, Stara vlast, Brat na brata, Probuđena snaga i Seljakovo june). Ovi skečevi imaju već dobrih uspjeha, te sa ovako početim radom biti će savladani. Nepismeni su naučili do sada 10—15 slova. Počelo se sa učenjem recitacija. Zidne novine izašle su u više jedinica, a ima materijala da izađu u svima. Razvijena je kampanja za pisanje članaka.

Održano je savjetovanje svih SKOJ-evskih rukovodioca u brigadi. Isto tako održani su sastanci SKOJ-evaca svih po bataljonima. Formirano je brigadno rukovodstvo, a prije par dana dobili smo druga za polit, odjel po SKOJ-evskoj liniji.[4]

[4] Vaso Jarić. Poginuo 6. septembra 1943. u s. Frkašiću (kod Titove Korenice).

Naglo se pojavio veći broj oboljelih od pjegavca. Razgovarali snio sa referentom saniteta naše Divizije, te kaže da su lakši slučajevi. Poduzete su sve mjere za sprečavanje ove epidemije. Kao prvu mjeru poduzeli smo dezinfekciju odijela putem parenja, parenje i što je najviše moguće pranje veša, kao i ostale potrebne higijenske mjere. Sanitet u brigadi pomognut je od štaba brigade i svih bataljonskih štabova.

Za popravak obuće i odjeće otvorili smo obućarsku i krojačku radionicu, koja je do sada dala lijepe rezultate.

Izdržljivost naših boraca je na vrlo dobrom stepenu, a i borbenost je dobra.

Najbolnije pitanje u ovom momentu je ishrana. Kod intendanture ove brigade napravili smo potrebne izmjene, za koju sada možemo reći da dobro funkcioniše, ali su poteškoće u nabavci hrane, a za popravak ovog stanja stalno smo u vezi sa višim intendantskim organizacijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Antun Vidović

BR. 93

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. KORDUNAŠKOG NOP ODREDA OD 29. MARTA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KARLOVAC O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU[1]

ZAMJENIK POLIT. KOMESARA
ŠTABA I. KORD. ODREDA

29/111. 1943.

Izvještaj o političkom radu od 26/111. do 28/111. 43.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

Karlovac

1) Ćelija Štaba Odreda održala je svoj redovni sastanak 27/111. 43. Prisutni članovi su komandant drug Blažević,[2] polit, komesar

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII. reg. br. H-6/261—266.**

[s] **Mihajlo. Umro 1965. godine.**

drug Dejanović,[3] sekretar ćelije Rkman,[4] op. of. drug Bućan,[5] ostala 2 druga ovoga štaba nalaze se na službenom putu.

Dnevni red:

1.) Vojna pitanja
2.) Politička situacija u bataljonima
3.) Organizaciono stanje naše ćelije
4.) Razno

Tač. 1.) Komandant izvještava da je konstatovao da III. bataljon treba i može postati aktivniji sa akcijama i da ima mogućnosti za to, zbog toga ćelija donosi zaključak da članovi iz ovog štaba koji budu odlazili u taj bataljon provere mogućnosti akcija, potstrekuju i upozore na aktivnost štaba III. bataljona. Također se konstatuje da i IV. batalj. nije aktivan koliko bi to mogao biti, i baš leži krivnja kod samoga štabskog osoblja. Zaključak: da članovi ovog štaba posvete naročitu pažnju tome bataljonu pošto je to još novoformirani bataljon i još se nije dovoljno osamostalio u radu, naročitu pažnju će posvetiti komesari političkoj izgradnji. Prema podacima koje iznosi op. of. drug Bućan, u I. bataljonu je napravio jednu krupnu grešku zamj. polit, komesara tog batalj. drug Stevica Lukačić, greška se sastoji u tome što je pomenuti drug nalazio se u II. četi istog batalj. kada je komandant bataljona poslao pismeno naređenje toj četi da odmah hitno krene u sastav bataljona na određeno mjesto zbog predviđene akcije, međutim drug Stevica je to naređenje primio, pročitao i strpao u svoj džep a da ga nije ni dao komandiru čete koji se tu momentalno nije nalazio. Drug Stevica je tako olako shvatio komandantovo naređenje da je on saopštio komandiru naređenje usmeno i poveo četu u sastav batalj. tek ujutro u 8 sati a što ih je trebao povesti još uvečer i da stignu u noći na određeno vreme, što je bilo svakako moguće, i izvršiti napad na neprijatelja koji se nalazio tu noć u selu Blatuši u jačini 300 vojnika. Zbog greške koju je napravio drug Stevica tu akciju uopće nije bilo moguće poduzeti, tako da je 1. četa i 3. četa koja je bila mnogo dalja nego 2. četa džabe dolazila na koncentraciju zbog predviđene akcije. Takođe se doznaje da je drug Stevica imao vrlo neugodan odnos prema drugovima u svom štabu a i prema partizanima u jedinicama. Ćelija zaključuje da zamj. komesara ovog odreda provede istragu i ustanovi krivicu pomenutog druga Stevice te po njoj donese odluku i predloži ga za kaznu sa partiske strane. Ćelija konstatuje pošto je potreban jedan sposoban drug za šefa Ob. c.[6]

[5] **Milić**
[4] **Dušan**
[5] **Mile**
[0] **Obaveštajni centar**

da pozove druga Stevu Kosanovića, dosadašnjeg zamj. komesara III. batalj., i da ga se upozna sa ovom dužnosti. Također ćelija zaključuje, a na predlog sekretara, da se drug Zdjelar Duro pozove i zatraži nazad od komande područja i da se postavi na istu dužnost zamj. polit, komesara, samo ne u II. bataljon nego u III. bataljon na mjesto druga Kosanovića Steve koji će doći na dužnost u ovaj štab.

Tač. 2.) Ćelija konstatuje da su partizani u našim jedinicama općenito slabo politički izgrađeni i donosi zaključak da se upozore a i pomognu partijske jedinice da one što pažljivije prouče sav politički materijal koji se dobiva, a naročito brošuru »Vodstvo H.S.S. i reakcionarna vlada Jugoslavije« kao i sav ostali materijal koji budu dobivali od ovog štaba, te da ga gledaju prenositi u koliko je to god moguće na sve ostale partizane da se njihov pol. nivo podigne što više u svim jedinicama.

Tač. 3.) Ćelija zaključuje da smo i mi većinom teoretski slabo izgrađeni, te da se mora bezuvjetno pristupiti sistematskom proučavanju partijskog materijala, te podnošenju referata o proučenom predmetu, redovni sastanci i plaćanje članarine redovno će se od sada održavati.

Tač. 4.) Pojedini drugovi se osvrću samokritički da za isto nisu posvećivali pažnje i koliko su mogli proučavanju partijskog materijala i da će od sada uložiti truda koliko god bude moguće za taj posao.

Izvještaj iz I. batalj. B. [ataljonski] biro je održao svoj redovni sastanak 24/111. sa sledećim dnevnim redom:

1.) Političko stanje u bataljonu
2.) Kulturno-prosvjetni rad
3.) Obavještajna služba
4.) Izvršene akcije i mogućnost za iste
5.) Razno

Tač. 1.) Političko stanje u bataljonu se počelo popravljati osjetno, koje je do nedavno bilo vrlo slabo, osjeća se rad polit, komesara kao i njegovog zamj. obilazeći čete i održavanjem predavanja njima. Zaključeno je da polit, komesari iz bataljona, t.j. komesar i zamj. što češće održavaju konferencije po četama i zadrže se po više dana u jednoj, te da ih se potpuno pomože u radu, da im se ukaže štetnost neodržavanja redovnih sastanaka i neproučavanje temeljito partijskog materijala. Tač. 2.) Kulturno-prosvjetni rad — ćelija zaključuje da treba dati tim drugovima punu podršku a i rukovoditi sa njima, a ne kao dosada što se tome nije posvećivala puna pažnja. Tač. 3.) Ćelija konstatuje da obavještajna služba može i mora biti aktivnija u ovome bataljonu, da udovolji dužnosti koja se postavlja pred

nju. Zbog toga će odgovorni drug učiniti sve što može da pojača i razvije mrežu ob. službe. Tač. 4.) Ćelija konstatuje da akcije koje su izvođene u prošlom tjednu su pokazale da 2. četa zaostaje u disciplini iza ostalih dviju četa, te se zaključuje da se na to upozore partiske jedinice a i komandni kadar, da se u toj četi bezuvjetno pojača disciplina. Također je b. biro zaključio na svom sastanku da sekretara ćelije 3. čete kazni sa ukorom zbog njegove aljkavosti i brutalnog ponašanja prema partizanima, u koliko se pomenuti sekretar Radović Stevo ne popravi usied ukora biro će ga predložiti za isključenje iz partije. Organizaciono stanje u ovom bataljonu: broj članova u četi 10, aktivista sa novoprimljenim 12, kandidata za sada nema. 2. četa ima 7 članova u ćeliji, 10 aktivista, kandidata nema. U 3. četi ima 12 članova u ćeliji, 7 aktivista, kandidata nema. Ćelije su organizaciono vrlo slabe, teoretska izgradnja vrlo niska. Skoj je u svima četama bio zapušten, i tek je sada počeo da kreće sa radom, u svakoj četnoj ćeliji je određen po jedan drug koji će se ozbiljno pozabaviti sa radom Skoja.

II. batalj. Biro održao svoj redovni sastanak 25/111. 43. sa dnevnim redom sledećim:

1.) Politička situacija u vojsci
2.) Izvještaj drugova o radu po sektorima
3.) Zadaci o budućem radu
4.) Predlog za popunu i imenovanje starešina
5.) Kritika

Tač. 1.) Biro konstatuje prema dobivenim podacima da se u selima oko Slunja i Cetingrada osjeća jaka djelatnost H.S.S.-a, prema tome se donosi zaključak da se partiske jedinice upoznaju sa njihovim radom dobro te da prouče brošuru onu koju su od ranije imali: »Vodstvo H.S.S.« i da objasne svim partizanima što znači njihov rad u narodu.

Biro konstatuje da bi takođe bilo dobro izdati neke letke i rasturiti po hrvatskim selima, koji bi objasnili narodu jasno štetnost rada H.S.S.-a i kud ih to dovodi.

1. četa ima 20 članova K.P., 6 kandidata, 7 skojevaca.

2. četa ima takođe 20 čl., kandidata 6, skojevaca 20.

3. četa ima 11 članova K.P., 7 kandidata, skojevaca 8.

Organizaciono jedinice u bataljonu ne stoje baš dobro, većina članova su vrlo slabo teoretski izgrađeni, a dok se malo bolje proveri njihov rad biće potrebno i pročistiti neke jedinice, a svakako da će još nešto i naših pronaći za aktiv. U ovome batalj. je tek sada izvršena temeljita raspodjela rada po sektorima. U četama su osnovani kult.-prosvjetni odbori i iz svake četne ćelije je po jedan drug odgovoran za taj rad i pomaže

odbor u tom radu, također odgovorni drugovi za Skoj će davati punu pomoć Skoju i podnositi izvještaje svojoj ćeliji o istom radu. Biro je također na ovom sastanku zaključio da predloži za imenovanje za zamj. komandira druga Potkrajca Ninka u istoj četi, t.j. u 1. četi, također se predlaže da se i u 2. četi imenuje- za zamj. komandira Kekić Milutin. Biro je takođe zaključio da se upozore članovi štaba bataljona da što češće obilaze svoje jedinice, da održavaju što više časova kako političkih tako i vojničkih jer se ustanovilo da komesari četa sami nisu u stanju da dadu od sebe koliko bi to bilo potrebno.

III. batalj. Biro održao svoj redovni sastanak 25/111. 43. sa sledećim [dnevnim] redom:

1.) Politička situacija u vojsci i na terenu
2.) Vojna pitanja u bataljonu
3.) Kadrovi u vojsci
4.) Omladina
5.) Organizaciono pitanje
6.) Razno

1. Politička situacija na ovom terenu se znatno promjenila u našu korist. Razlog je naše uspješne akcije u Plaščanskoj dolini[7] i okolna mjesta četnička. Dosada su se skoro svi četnici koji su bili silom mobilisani za vreme ofanzive vratili na naš teritorij, oko 50 ih se je prijavilo za naš batalj. sa oružjem i većim količinama municije, dok ih još oko 50 krije se po selima i šumama a da se ne prijavljuju ni nama ni četnicima. Osim vojničkog poraza četnici su također izgubili dosta i politički, veliki dio simpatizera im je otpao, tako se je polit, situacija znatno promjenila u našu korist.

Iz općine Tržić su se skoro svi ljudi povratili kućama iz četnika a velik se dio prijavio i u IV. brigadu u partizane. Prehrana teška a i bolest koja se sad pojavila u ovim krajevima u velikoj mjeri mnogo će štetiti i polit, situaciji. Usled četničkog poraza i dezerterstva moral partizana u ovome bataljonu se znatno podigao. Sto se tiče kadra u ovom bataljonu, 1. četa ima potreban broj i vojničkih i političkih drugova na potrebnim mjestima i rad je zaista počeo se popravljati i teći na bolje, jedino smeta u vojničkom radu što su 2 vodnika oboljela i boluju već 10 dana, te ih moraju zamjenjivati bolji desetari u njihovim vodovima. U 3. četi fali jedan delegat, što biro zaključuje da uzmu jednog sposobnog partizana za koga znadu u 2. četi i da ga se pomogne i uzdigne na potrebno mjesto da bude mogao vršiti tu dužnost. Ostali kadar funkcioniše u svim četama. Biro zaključuje da se

[7] **Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 73.**

naročito pojača polit, rad u svim jedinicama. Konstatuje se da Skoj u ovom batalj. dosada vrlo slabo radi, jedino se nešto osjećao rad u 2. četi, dok u ostalim dvema četama vrlo slabo. Razlog je taj što su odgovorni drugovi za taj rad prekomandovani a da sebi nisu ostavili zamjenike na tom radu, takođe u ovom batalj. do sada nije bio formiran ni batalj. biro Skoja, no tek sada se formira i počinje da radi, također se zaključuje da od sada i partija dade punu pomoć Skoju u radu.
Organizaciono stanje partije u ovom bataljonu je dosta dobro. Partija radi u svim četama i uspjeva skoro u potpunosti da rukovodi sa svakim radom i da sprovodi sve zaključke u život.

Bataljonski biro se sastaje redovno, brojno stanje partijaca u batalj.: Stabska ćelija broji 5 članova, ćelija 1. čete 7 članova, 7 aktivista i 4 skojevca, 2. četa broji 12 članova, 12 aktivista i 6 skojevaca, 3. četa ima 7 članova, 7 aktivista i 4 skojevca.

Teoretska izgradnja je vrlo niska, ali će se uložiti što više truda da se i tu postigne što se bude moglo.

IV. bataljon. Biro održao redovni sastanak 26 III. 43. sa dnevnim redom:

1.) Politička situacija u vojsci
2.) Vojna pitanja
3.) Organizaciono stanje
4.) Kulturno-prosvjetni rad
5.) Skoj
6.) Razno

Politička situacija u bataljonu nije zadovoljavajuća, također rad komesara i delegata je dosta slab. Razlog jest u tome što su sve novi drugovi koji su uzdignuti na svoje položaje bili ili obični partizani ili najviše delegati i zamjenici, a sad su svi postavljeni na nove položaje i još se nisu osamostalili u svome radu. Organizaciono stanje partije u ovom bataljonu je dosta slabo. . . . . [8] je vrlo mali, u štabu bataljona imadu 4 člana partije, a u sve tri čete ima svega 14 članova, sada je tek upotpunjen biro sa još jednim članom koji je do sada falio, biro je tek sada počeo u pravom smislu raditi, također je donijet zaključak da se Skoj organizuje u potpunosti pošto to još dosad nije potpunoma učinjeno.

Kulturno-prosvjetni rad u ovom bataljonu je također samo počeo da radi, osnovani su odbori po četama i partiske jedinice će dati pomoć u koliko im bude moguće, iz svake ćelije će pr jedan drug biti odgovoran po tom radu. Sto se tiče komandnog kadra ovaj bataljon oskudijeva još za 2 komandira, 1 komesara,

[8] **Mikrosnimak na tom mestu nije jasan.**

2—3 delegata, zamj. komandanta bataljona; part. jedinice će učiniti sve što bude stalo do njih da se drugovi izdignu za odgovarajuće položaje na koje su već postavljeni. Biro također zaključuje da ćelije posvete što više pažnje pronalaženju sposobnih drugova za partiski aktiv a također ako bi se koga moglo primiti i za kandinata. Biro na svom sastanku također donosi zaključak da opomene vodnika iz 2. čete Maćešić Simu kao člana K.P. za njegovo grubo izražavanje prema partizanima, a i za nepriznavanje svojih grešaka, također da se opomene polit, delegat Vozila Ivan zbog svoje neaktivnosti i nedisciplinovanosti.

V. batalj. 25/111. su se sastali sekretari ćelija sa članovima štaba i formirali bat. biro od 3 člana, i to polit, komesara batalj., njegovog zamj. i jednog sekretara četne ćelije. Biro zaključuje da partiske jedinice ulože koliko je god moguće truda na političkom radu da se podignu partizani politički, pošto je u ovaj bataljon došlo većinom novih partizana i to Hrvata koji su politički neobaviješteni i slabi. Također se konstatuje da politički jedinice su mlade i neizgrađene partiski, t.j. teoretski, i da moraju da ulože sve što mogu u pogledu svoje izgradnje i čvrstine partiskih organizacija. U početku formiranja ovog bataljona osjetio se neki nesklad i podjela u radu između partizana Hrvata i Srba, našto su se članovi partije odmah punom parom okrenuli da to otklone i utru tomu trag, što im je skoro u dovoljnoj mjeri i uspjelo do sada. Komandnog kadra u ovom bataljonu fali još par drugova, što ovaj biro ne vidi mogućnosti da bi ih mogao pronaći u svojim redovima, zbog toga su zamolili štab Odreda da u koliko se može pronaći u nekom drugom bataljonu pronađu barem 2 polit, komesara za čete i 1 komandira te da se dodijele V. bataljonu.

Broj članova u ovom bataljonu je dostigao do sada sa članovima štaba do 18, kandidata još nemamo, aktivista će se pre pronaći i primičemo ih u najskorije vreme, skojevaca ima 15 u ćelom bataljonu i počeli su sa radom da rade aktivno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polit, komesara*

• **Potpis je nečitak.**

BR. 94

IZVEŠTAJ ŠTABA 8. NOU DIVIZIJE OD 31. MARTA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

STAB VIII. DIVIZIJE I. KORPUSA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
br. si.
dne 31. III. 1943 g.

Politički izvještaj

POLITKOMESARU I. KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

U proteklom vremenskom razdoblju od 18. do 31 III. 1943. g., jedinice naše divizije vršile su sledeće operacije: IV. brigada izvršila je akciju na vlak na pruzi Karlovac — Ogulin,[2] zatim prebacila se u cilju zajedničkog čišćenja sa ostalim našim brigadama u Gacku Dolinu[3] i napala Dabar,[4] Škare,[5] Letinac[6] i Zalužnicu.[7] Prva operacija na vlak samo je djelomično uspjela, jer nisu mogli izvući oružje, ratni materijal i ostalu spremu, zbog najezde blindiranog vlaka, koji je naša jedinica jakom artilerijskom i minobacačkom vatrom satjerala sa kota pokraj pruge. Napad na Dabar nije uspio, odnosno napad sam kao takav nije ni uslijedio, jer četnici čim su čuli za dolazak IV. brigade pobjegli su u šume. Danas se ti četnici vraćaju kućama i predaju oružje, o čem ćemo kasnije govoriti. Akcija na Letinac, Škare i Zalužnicu samo je djelomično uspjela, jer su, kao i kod Dabra četničke posade iz Škara i Zalužnice pobjegle u Vrhovine i Otočac, a isto tako ustaška posada iz Letinca je pobjegla u Brlog. Također je četnička posada iz Doljana pobjegla u šumu, a jednim dijelom u Zalužnicu, koja dotle još nije bila zauzeta, opazivši dolazak naših snaga u Gacku Dolinu. U svim gore pomenutim mjestima predalo se našim jedinicama po nekoliko četnika, a u Letincu ustaša, dok oni četnici koji su

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33—1 17, k. 422.

- Akcija je izvedena 18. marta 1943. na odseku između Gornjih i Donjih Dubrava i na odseku između Košara i Tounja. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 66 i 79.

[s] Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 47 i 66.

[4] Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 47, 66, 93, 94 i 96.

[5] Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 93, i knj. 14. dok. br. 47.

*** Vidi tom V, knj. 14. dok. br. 47.**

' Vidi tom V, knj. 13. dok. br. 93 i 96, i knj. 14, dok. br. 47.

pobjegli u šumu na naš poziv vraćaju se kućama i predaju oružje. VI. brigada izvršila je 20. i 21. III. o. g. drugi napad na četnike u Crnoj Vlasti.[8] Posada se ogorčeno borila i napokon djelomično se predala, a ostali uz pomoć Talijana pobjegli u Vrhovine. Za razliku od njenih prošlih operacija ovaj put se kod boraca i starešina vidjela znatno veća disciplina i upornost. Iako joj je već prvi nalet nanio osjetne gubitke, a taj broj se svakog sata povećavao, borce to nije zaplašilo, nego su i dalje uporno napadali, želeći to četničko gnijezdo zauzeti i osvetiti svoje pale drugove. V. i XV. brigada za vreme napada na Crnu Vlast vršile su osiguranja od Vrhovina, Otočca i Rudopolja.[9] Jedinice obih, a naročito XV. brigade pokazale su u ovim operacijama visoku svijest i disciplinu, što dokazuje činjenica da su se održale na položajima i, što više, nanijele gubitke i razbile česte i jake neprijateljske juriše Talijana, potpomognute paklenom artilerijskom vatrom. Takim držanjem nijesu dozvolile Talijanima domoći se dominantnih tačaka sa kojih bi mogli ugroziti jedinice koje napadaju. Nadalje ove dvije brigade napravile su zasjedu na pruzi između Javornika i Rudopolja s ciljem: zaplijeniti ratni materijal, oružje i spremu koju su Talijani navodno trebali vozom preko Ogulina otpremiti za Ljubljanu. Zasjeda nije uspjela, jer talijanska patrola koja je išla pred vozom opazila podmetnute mine i voz se vratio.[10] S tim je na naše prisustvo skrenuta im pozornost, te su kasnije transportima davali jača osiguranja.

Moral i borbenost naših boraca je na visini, što su najbolje potvrdile poslednje akcije. Odavle se donekle izuzimlje VI. brigada čije jedinice nemaju još dovoljno probojne moći ni upornosti. To se očitovalo pri napadu na Crnu Vlast 20. III. o. g. navečer, kada ne znajući pravilno koristiti važnost prvog naleta, vatru svog oružja, mrak, mrtve uglove i t.d. nije izvršila i dala što je mogla dati, otegla tim borbu i prouzrokovala bespotrebne žrtve.

Disciplina je u glavnom dobra i danomice sve čvršća. Na uštrb s te strane je bježanje boraca na Kordun, koje se unatoč tumačenja i svestranog sprečavanja još uvjek događa. Tako je ponovo iz XV. brigade pobjeglo 8, a iz V. brigade 2 borca. Razlog tog dezerterstva je u mnogim slučajevima nesvijesnost i nedisciplina novih boraca, loša ishrana u ovom kraju, a pogotovo u zadnje vrijeme, i kod nekih ljudi neizvjesnost o familiji po-

[8] Crna Vlast je oslobođena u borbi koja je vođena 20. i 21. marta 1943. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 78, 79 i 84. (O ranijim napadima na to selo vidi tom V, knj. 13, dok. br. 10, 19, 20, 21 i 42).

» Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 79.

[10] Akcija je izvedena 27. marta 1943. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 85 i 94.

slije neprijateljske ofanzive. Iako smo uspjeli spriječiti tu pojavu izbjegavanja, a čemu je jedan od glavnih i osnovnih uzroka i to: da naše borce koji pobjegnu na Kordun tamošnje vlasti stave na razne dužnosti ili u terenske jedinice i na naše traženje neće da nam ih vrate. Pod ovakvim okolnostima loše ishrane, napornog marša, bosotinje i golotinje, a kad vide da se onima koji su ranije pobjegli nije ništa dogodilo, nesvijesni dio boraca nastoji poći njihovim putem. Mi smo urgirali kod Komande područja Kordun, ali oni izgleda tamo do sada nijesu o tom ništa poduzeli. Ovakav rad naših pozadinskih, tako vojničkih kao i civilnih vlasti, ide na očitu štetu i pravi rasulo u našoj vojsci. U zadnje vrijeme događaju se slučajevi, da dolazi narod iz Korduna i moli da im se muževi, sinovi, očevi i t.d. puste kućama za obrađivanje zemlje, jer da im to ko drugi nema učiniti. Tamošnji narodno-oslobodilački odbori daju i na to uvjerenja, gdje potvrđuju pravilnost njihovih zahtjeva, tj. da je dotični za kog se traži stvarno potreban kod kuće. Na ovaj nepravilan rad upozorila je naša IV. brigada, preko Komande područja Kordun, NOO-re.

Još jedan nemio momenat krnji disciplinu i svijest naših jedinica. To je slučaj nepovlasnog uzimanja krumpira, od seljaka, nekolicine boraca V. i VI. brigade, koji se dogodio zadnjih dana. Nakon provedene istrage u tom pravcu doznali smo da su grešku počinili nekoliko nesvijesnih boraca, koje se potom izvelo pred stroj, javno ih se kritikovalo, a svim prisutnim zajedno prikazana je šteta koju to nanosi Narodno-oslobodilačkoj borbi i upozoreni su da će ovi i slični slučajevi, opetovani u buduće, povlačiti za sobom oštre kazne. Osnovni uzrok pojave pljačke (ako se tako u ovom slučaju može nazvati) je bio ovdje vrlo loša ishrana u poslednje vreme, koja je neke nesvijesne borce dovela na to da si sami potraže i bez pitanja uzmu hranu. — Ove greške bile su ujedno momenti koji se mogu navesti i na uštrb političke svijesti. Međutim drugih momenata koji bi išli na štetu svijesti nije bilo u našim jedinicama. Naročito je napomenuti izdržljivost naših boraca, koji uz dosta dana bijedne ishrane i slabog stanovanja izvršavaju zadatke koji im se naređuju. Kao objektivne činioce pomenutih slučajeva pljačke mi smatramo bijednu ishranu naših boraca. Mi smo, s tim u vezi, obnovili kampanju protiv pljačke. Vjerujemo da čim se iole popravi ishrana naših jedinica, da se takovi slučajevi neće ponavljati.

Iako se nalazimo na politički nesigurnijem terenu, gdje su protunarodni elementi uspjeli donekle razvući svoju mrežu, nijesmo mogli ni jednim slučajem opaziti četničkih tendenca . . .

Našim poslednjim operacijama (poslije razbijanja četničkih uporišta Babina Potoka, Crne Vlasti i drugih) razbijena su

četnička gnijezda u Gackoj Dolini i time je učinjen veliki preokret u političkoj orijentaciji ovih srpskih masa. Činjenica da Talijani napuštaju ove krajeve i da vlast predaju ustašama, čija djela oni poznaju, potkrepljuje gornju preorijentaciju. Pobjeglim u šume četnicima, kako smo ranije istakli, uputili smo poziv za predaju, i oni se vraćaju kućama i predaju oružja. Mi nastojimo da se u pogledu rekvizicije imovine pojedinih krvnika ne ponovi greška kao u Crnoj Vlasti, gdje su naši intendanti, bez točnih podataka, vršili rekviziciju i kod nekih partizanskih familija. Ultimatume koje smo uputili četnicima za predaju prilažemo. — Odnos između naroda ovih krajeva i naših boraca postavlja se danomice na sve zdravije noge. One nezdrave pojave, koje smo isticali u našim prošlim izveštajima uz male iznimke, likvidirane su. Ove iznimke čine Primorci i Goranci, koji se sa narodom još nisu privikli elastično ophoditi.

Novomobilisani borci, koji su ovih dana stigli u brigade sa Korduna, razdjeljeni su po jedinicama i njihovoj, tako vojnoj kao i političkoj izgradnji polaže se puna pažnja. Napomenuti nam je kod ovoga da mi još uvjek, i sve više, zastupamo mišljenje da borce koji se ponovo mobilišu iz civila treba prvo, no što se šalju u brigade, rasporediti u neke terenske jedinice, gdje bi se oni postepeno vojnički i politički izgrađivali, privikli biti vojnici trpjeti razne poteškoće manje forme, da bi ih lakše kasnije mogli u težoj formi podnositi. Potrebno je da se priviknu i prekale u partizanskim odredima — ratovanju, koje je mnogo jednostavnije i lakše nego u regularnoj vojsci. Taj period prerastanja treba da pretrpi svaki borac, kao što smo i mi to činili. Većina novomobilisanih boraca, koje se dalo u brigade prije nego što su prošli potrebnu fazu izrastanja u borbi, nijesu se snašli i ostali su niz vremena izgubljeni. Takovi borci, razumljivo je, nisu se srastali sa borbom i svojom jedinicom i koristili su prvu podesnu priliku da pobjegnu kući.

Svako slobodno vrijeme iskorištavamo u političkom uzdizanju naših jedinica. Posle svake izvedene operacije održavaju se savjetovanja, gdje se, uz ostalo, uvrste svi politički nedostatci koji su u toj operaciji načinjeni, da bi se i ovdje, kao i u vojničkom pogledu, povukla iskustva. Također se redovno održavaju četne konferencije kao najpodesnije za izdizanje naših boraca. *Program* političkog rada za mjesec april o. g. smo izradili te vam ga u jednom primjerku prilažemo. Razlog koji nas je rukovodio da smo baš ovaj program pol. rada uzeli, vidi se u komentaru iza programa.

U svrhu uzdizanja naših kadrova održavamo, kad nam je god to moguće, vojne i političke kurseve. Tako smo održali kurs političkih delegata u V. i XV. brigadi kao i vojni kurs desetara

i vodnika za svu našu diviziju. Oba kursa pokazali su dobre uspjehe, samo je šteta što su, a naročito politički, kratki.

Kulturno-prosvetni rad je organizaciono razgranat po svim našim jedinicama. Pri Stabu Divizije oformljena je Agitprop grupa koja vodi nadzor i kontrolu nad svim kulturno-prosvetnim radom u Diviziji. Ta grupa organizovala je pri Diviziji dvije sekcije: pjevački zbor i diletantsku grupu. Ova poslednja sekcija već je proučila nekoliko komada za pretstavu, a takođe sama sastavila i naučila neke nove komade, koji do danas nijesu davani na priredbama. Po svim četama i bataljonima izdaju se zidne novine kad god to vremenske i tehničke prilike dozvole. Grupa pri Stabu Divizije namjerna je izdati jedan divizijski list i isti će izaći čim se dogotove podjeljeni članci. Također ta grupa radi na početnici za nepismene, koja će ovih dana izaći iz štampe.

Epidemija pjegavog tifusa je malo smanjena u svim našim jedinicama, gdje se pojavila, ali daleko da je likvidirana. Dezinfekciju odijela i veša vršimo kad god je to moguće, kako bi se očistili od ušiju i sprečili daljnje širenje u jedinicama. Sada kad smo uspjeli pročistiti jedan dio Gacke Doline, pružila nam se mogućnost da stavimo našu V. i XV. brigadu, koje su na ovom terenu, u karantenu, kako bi se na taj način — uništavanjem ušiju stalo na put pjegavom tifusu. Namjerni smo tu mogućnost iskoristiti, jer će nam u protivnom slučaju biti izbačeno mnogo boraca iz stroja. Preboljeli od tifusa odlaze na Kordun na oporavak, dok takove VI. brigada zadržava u svojoj ambulanti na oporavku, jer im se ta mogućnost u popaljenoj Drežnici ne može pružiti. Ovaj postupak je zgodan već i radi toga, da poslije bolovanja [ne] moramo vršiti ponovnu mobilizaciju tih boraca.

Ishrana boraca je promjenljiva. U zadnje vrijeme, prije nego što se krenulo na čišćenje Gacke Doline, možemo reći da je bila vrlo slaba. Jelo se dnevno jedanput ili dva puta, i to u maloj količini. Borci razumiju da se ta poteškoća mora savladati kao i sve ostale koje se stave na put u narodno-oslobodilačkoj borbi. Zalaskom u Gacku Dolinu hrana se poboljšala, a to je dobro djelovalo na borce, što vjerujemo da će se u budućim operacijama odraziti.

Odjeća i obuća: Kod naših V, VI. i XV. brigade je dosta slaba. Imade mnogo boraca bez cipela, a i oni koji ih imaju većinom su u derutnom stanju. Veša rijetko koji borac da ima dva para, što mu onemogućuje čišćenje od ušiju, a ima opet i takovih koji imaju po jedan par i to razderan. Naša IV. brigada daleko je bolje odjevena nego ove ostale. Ova diferencija u odjeći i obući je posljedica što su borci V, VI. i XV. brigade cijelo vrijeme poslije ofanzive proveli u borbi sa četnicima,

koji su mizerno odjeveni i od kojih se nema šta skinuti, dok je IV. brigada vodila borbu u ovom vremenu sa ustašama i Nijemcima, koji su daleko bolje obučeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: A. Turkulin

Komandant: V. Ćetković

(M. P.)

BR. 95

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE 2. ĆETE 2. BATALJONA 1. PROLETERSKE BRIGADE PARTIJSKOM BIROU 2. BATALJONA O RADU PARTIJSKE ĆELIJE U TOKU DRUGE POLOVINE MARTA 1943 GODINE[1]

Izvještaj partiskog rada ćelije II čet. II Bat. I Proleterske od 15 marta do 1 aprila 1943

I. Brojno stanje

Na licu:

	Seljaka	21	+	intelek.	6	+	radnika	2	=	29
U bolnici:	„	6	+	„	2	-f*	„	1	=	9
Svega:	„	27	+	„	8	-r	„	3	=	38.

Poginuo:

1) Borić Mato.

Na rad u III brigadu:

1) Milić Vukašin, rod. 28-IV-1922; primljen u K. P. J. 8-II-1942.

II. Kvalitet

Beskrajna odanost i samopregor svih. Visoku političku svijest izrazila je čitava jedinica u akcijama protiv četnika. Pokazali su drugovi heroizam u borbi protivu domaćih izroda. Slaba strana većine ogleda se u nepravilnom odnosu pre-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 32—8b, k. 708.**

ma novim drugovima. Taj nepravilan odnos manifestovao se osobito kod drugova u pogledu podcjenjivanja vrijednosti drugova iz okoline Prnjavora kao i u netaktičnom postupku prema njihovim greškama, a što je doprinijelo dezertenstvu dvojice Prnjavoraca. Na teoriskom uzdizanju urađeno je vrlo malo, ili bolje reći nimalo. Mladost partiskog staža drugova ogleda se u čestom nepartiskom osjećanju a osobito ako partiski život ne teče normalno, t.j. ako se partiski sastanci ne održavaju redovno ...

III. Unutrašnji rad (sastanci)

Održan je 29 ovog plenum ćelije po pitanju dezertenstva izvesnih drugova iz čete a i iz bataljona. Konstatovano je da je život u četi strašno zamro i da je monoton. Nema političkog i kulturnog rada. Novim drugovima takav život je dosadan. Umor, glad i nemanje perspektive a uz to i nepravilan odnos svih partijaca prema novim drugovima naveo je nove drugove na dezertenstvo. Odlučeno je da se preko čitalačkih grupa i analfabetskih kurseva oživi kulturni život, da se održe četne i vodne konferencije na kojima će se objasniti opasnost i izdajstvo dezerterstva. Odlučeno je da se ovakav nepravilan odnos prema novim drugovima ukine, a da se vaspitnim i ubjeđivačkim radom na njih utiče.

Biro četne ćelije održao je dva radna sastanka a odjeljci su održali samo po jedan radni sastanak. Na sastancima su se analizirale akcije kritički i samokritički se posmatrali istupi pojedinaca. Kritika je zdrava i na visini. Nemanje vremena učinilo je partiski rad i sastanke jednostranim tako da teoriskog rada uopšte nema.

IV. Rad po sektorima

Politički rad u četi ogleda se uglavnom kroz vodne radne konferencije na kojima se udaralo po konkretnim greškama pojedinaca iz svakidanjeg života. Svaki vod je održao po dvije konferencije te vrste.

Politički rad na selu je zamro, što ima za posledicu i odgoj naših članova u nepoželjnom pravcu. Naime, drugovi se tako odaljuju od naroda i više postaju profesionalni vojnici i ne osjećaju se kao vojska iz naroda, t.j. ne osjećaju se sa te strane komunisti.

Vojnički rad se manifestovao uglavnom kroz akcije, marševe i službu obezbeđenja. Održan je i jedan sastanak vojno-političkog komandnog kadra čete na kome su diskutovani nedostaci i slabosti, vojničke, u vezi osobito sa popuštanjem discipline i vojnizacije uopšte.

r

Omladinski rad nije uspio da odgovori svojim zadacima. Samo je održan jedan sastanak S.K.O.J-a, i to radni, na kome su samo direktivno postavljeni zadaci S.K.O.J-a.

V. Stanje čete

Objektivne okolnosti uslovile su duh monotonosti i spoljne nevojničnosti, inače borbeni kvalitet čete kao celine je na zavidnoj visini a što se pokazalo u poslednjim akcijama. Slabost se ogleda u dezerterstvu dvojice Prnjavoraca i dvojice novih iz četnika mobilisanih Crnogoraca.

31-111-1943

Sekretar
Miladin Vujošević

BR. 96

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA MOSLAVAČKOG NOP ODREDA OD 1. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O USPESNOJ MOBILIZACIJI NOVIH BORACA I POLITIČKOM RADU[1]

ŠTAB
MOSLAVAČKOG ODREDA
N. O. P. O. H.
1. IV. 1943.

Izvještaj o političkom radu i stanju u Odredu i pozadini

U vezi s neprijateljskom totalnom mobilizacijom pristupili smo i mi mobilizaciji, koliko su nam to naše snage dozvoljavale. Na naš teritorij poslao je neprijatelj pozive samo u nekoliko sela, ali je većina pozvanih dobrovoljno pristupila u naše redove. Osim mobilizacije u našim najbližim selima izvršili smo mobilizaciju u nizu sela na sektoru Čazma — Vojni Križ. I omladina iz tih sela uglavnom nas je sama pozvala da ih mobiliziramo jer je rad s omladinom na tom sektoru bio od ranije prilično razgranat. Mobilizaciju na tom sektoru izvršili smo u slijedećim selima: Mala i Velika Ludina, Katoličko Selišće, Okešinec, Vezišće, Sirinec, Graberje. Osim toga mobilisano je

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 19/1, k. 1474.**

u još nekoliko sela naše najbliže okoline. Mobilizacija u HSS--ovskom selu Tomašica digla je među njima dosta prašine, pa su za dva dana došli »stari« k nama s molbom da im sinove otpustimo kući. Objasnili smo im da sada više nema nikakove mogućnosti da im sinovi ostanu kod kuće, nego da se postavlja otvoreno pitanje: kome želite dati svoje sinove? Paveliću i okupatoru ili nama? Argumenti su bili i suviše jaki, mogućnosti za »nadmudrivanje« nisu postojale, i oni su popustili. Naša je snaga u tome, što je većina tih mladića organizovana u SKOJ-u pa su u naše redove vrlo rado prišli. U ovakvoj situaciji »stari« su morali kapitulirati. S ovom zdravom omladinom vjerujemo da ćemo konačno slomiti HSS-ovski reakcionarni duh toga sela. Još vam ne možemo dati konačni sud o tome, koliko je uspjela neprijateljska totalna mobilizacija u ovim krajevima, ali ćemo nastojati o tome prikupiti podatke, pa ćemo vas naknadno izvjestiti.

Radi vojne i političke naobrazbe ove omladine i one koja je dobrovoljno došla iz dugoselskog zagrebačkog kotara, bili smo prisiljeni organizirati kratki vojno-politički kurs, premda nemamo potrebnih uvjeta za organiziranje kursa. Taj kurs polazi sada preko 100 mladih drugova, koji obećavaju mnogo, i od kojih će se stvoriti dobra vojska, a naročito ako nam uspije da taj kurs nesmetano završimo. Po svršenom kursu formiraćemo od ovih mladića omladinsku udarnu četu, a kojoj ćemo dati naš najbolji komandni sastav koji imamo.

Još uvijek se osjeća pomankanje sposobnih komesara i delegata u četama, a taj se je nedostatak još više potencirao prilivom gradskog proleterskog elementa, koji na naše niže političke rukovodioce stavljaju daleko veće zahtjeve, nego što su ih oni u stanju ispuniti, obzirom na svoju nedovoljnu političku izgradnju. Zbog ovih prilika ukazala se velika potreba kulturno-prosvjetnog rada u našim četama, pa ćemo odmah pristupiti organizaciji kulturno-prosvjetnih sekcija u jedinicama koje će moći više zainteresovati partizane za rad i udovoljiti njihovim potrebama. Za sada se taj nedostatak uklanja na taj način, da politički rukovodioci bataljona i Odreda češće obilaze čete, održavaju političke časove i prisustvuju četnim sastancima, tako da se olakša rad neiskusnim komesarima četa i politdelegatima. Na taj način osposobićemo u najkraće vrijeme i mlađe partizane za dobre političke rukovodioce, koji inače imaju sve preduvjete da to zaista i budu. Potrebno je još jedino da bolje upoznaju partizanski život i uvjete pod kojima se odvija čitav rad, a isto tako da prođu kroz više akcija, da bi bolje mogli prosuditi i njihove sposobnosti u borbi.

U posljednje vrijeme borimo se s još jednom novom poteškoćom. Po našim selima nalazi se mnogo drugova koji su na

bolovanju, a koje su nam poslale ambulante i bolnice iz Slavonije. Kao najbolja ilustracija toga stanja neka posluži ovo: selo Rogoža dalo je svojevremeno nešto preko 40 partizana. Danas se gotovo njih 30 nalazi kod kuće na bolovanju. Još je gore stanje u selu Mikleuška. Ti su se drugovi vraćali iz Slavonije kao bolesni, a u stvari većina njih bila je premorena i iscrpljena uslijed dugih marševa i neredovite ishrane. Pošto u Slavoniji nije bilo mogućnosti da se oporavljaju tamo, upućeni su ovamo na bolovanje. Sada je većina tih drugova zdrava, ali mi ih ne možemo mobilizirati, jer nemamo za njih oružja. U vezi s tim zaželeli su mnogi partizani da se i njih otpusti na neko vrijeme kući, naročito sada, kad su u jeku proljetni poljski radovi. Molbe za privremeni otpust pristizale su svakog dana, a po selima su ljudi mrmljali da je to nepravedno da su u jednoj kući po 4 zdrava čovjeka, dok u drugoj onaj jedini mora da bude u vojsci, i ne može da dobije par dana osustva. Konačno nam se pružila mogućnost da riješimo i taj problem, pošto je za diviziju[2] potreban veći broj ljudi, pa ćemo mobilizirati sve i uputiti u Slavoniju, čim tamo prestane ofanziva, koja je za sada još u toku.

Ovakvo stanje mnogo je otežalo rad i naših narodno-oslobodilačkih odbora, jer su seljaci uglavnom napadali njih, kao glavne krivce toga stanja. Međutim mi vjerujemo da će mobilizacija riješiti sve te probleme i da će našoj civilnoj vlasti biti opet omogućen intenzivniji rad u selima, tako da svi budu zadovoljni. Usprkos svih poteškoća s kojima se bore, naši narodno-oslobodilački odbori nisu ono što bi trebali. Najtragičnije od svega je to, da su ti odbori od naroda birani, a u selima nismo imali svesnijih ljudi koji bi mogli vršiti te dužnosti. Sve ove pojave su posljedica taktiziranja neprijatelja u ovim krajevima Tim odborima moramo i otsada posvetiti najveću pažnju, tako da od njih stvorimo zaista našu pozadinsku civilnu vlast.

Sto se tiče zdravstvenog stanja naših partizana ono je relativno zadovoljavajuće. Uglavnom ima nekoliko slučajeva tifusne groznice i trbušnog tifusa, ali o epidemiji u partizanskim redovima ne može se govoriti. Mi smo cjepili protiv trbušnog tifusa sve naše partizane, a isto tako cjepimo i one koji naknadno prilaze. Pobrinuli smo se za smještaj onih koji nisu sposobni za pokret u slučaju reakcije.[3] Mi smo opet ostali bez doktora, pa nam to pravi mnoge poteškoće. U selima vlada trbušni tifus, pa se ljudi obraćaju na nas, jer se k bandi ne usuđuju, a mi im nismo u stanju ništa pružiti, jer imamo svega jednog bolničara koji ne zna mnogo. Još nam je teže za partizane, jer ih u slučaju oboljenja nema ko liječiti. Zbog toga vas

- Odnosi se na 4. slavonsku NO diviziju.
[3] Misli se na neprijateljsku ofanzivu.

molimo da nam pošaljete jednog liječnika, a ako nije moguće, bar jednog starijeg studenta medicine. Poduzeli smo mjere protiv ušiju (pranje odijela i ostale odjeće), koje su se pokazale vrlo efikasne, pa je sada Odred prilično očišćen od ušiju.

Imamo spremljene rezervne hrane, i to oko 250 metara žita, izvjesna količina brašna, nešto suhog mesa i salame itd. Nešto od toga biće vjerovatno uništeno, jer nam je voda prodrla u neke zemunice, ali to će biti vrlo mali procenat. Od te količine poslati ćemo nešto u Slavoniju, dok ćemo ostatak ostaviti za naše potrebe.

Sto se tiče političke situacije u pozadini, kod HSS-a ne može se još uvijek osjetiti jačeg političkog djelovanja, tek tu i tamo pojavi se neki slučaj koji je osamljen, dok organizovanog djelovanja još nema. Uglavnom se u posljednje vrijeme osjeća popuštanje u njihovom dosadašnjem stavu. Usprkos svega mi smo stalno na oprezi.

Neprijatelj nam je poslao u naše redove jednog četnika. Pošto nam je bio sumnjiv, tamo je međutim ubrzo raskrinkan, bio je pripadnik frakcije generala Draže. Sada smo uhapsili još jednog, koji nam je od ranije po pričanju poznat, pa vjerujemo da ćemo od njega dobiti vrijedne podatke. U našoj pozadini isto tako nema organizacije takove vrste, nakon što smo prvi pokušaj u mjesecu siječnju u zametku ugušili.

Naše perspektive za budući rad su te, da naš politički rad razvučemo na što širu teritoriju. To mislimo postići stalnim pokretom jedinica u svima pravcima.

Stanje naše blagajne se popravilo nakon akcije u Popovači,[4] pa sada imamo gotovog novca oko 650.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
S.[5] Kezele

[4] **Reč je o akciji jedne desetine 1. bataljona Moslavačkog NOP odreda koja je 13. marta, preobučena u civilna odela, ušla u bolnicu, usred dana, i zaplenili 14 karabina, 600 metaka i 800.000 kuna (vidi tom V. knj. 14. dok. br. 2).**

[5] **Slavko**

BR. 97

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. DALMATINSKE (11. HRVATSKE) BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 5. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

POLITODJEL III. DALM.
N.O. U. BRIGADE
IX. DIVIZIJE

dne 5/IV 1943.

Izvještaj o radu SKOJ-a

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dostavljam Vam izvještaj o radu SKOJ-a od 3/II pa do danas.

Organizaciono stanje.

U cjeloj brigadi, koja broji oko 750 boraca, ima članova SKOJ-a 221 i 151 omladinac van SKOJ-a i to na licu mjesta:

I. Bataljon	45	SKOJ-evaca...	39	druga i	6	drugarica
II. „	53	„	51	„ „	2	„
III. „	52	„	50	„ „	2	
IV. „	57	„	54	„ „	3	
Intendantura i straža	19	„				

Socijalni sastav.

Zemljoradnika 50%, radnika 40%, intelektualaca, namještenika i domaćica 10%.

Brojno stanje koje je poslato prošlog puta nije bilo tačno. To je odraz ondašnjeg stanja SKOJ-eve organizacije, tj. nerazumjevanja tko je SKOJ-evac a tko ne, te su u bataljonima koje još nisam bila stigla da obiđem uzimali i omladince koji su bili članovi S. M. G.[2] Razlika je bila za 70 omladinaca, tako da je tada brojno bilo 133. U proteklom međuvremenu poginulo je i nestalo 35 članova SKOJ-a.

Kao što sam u prošlom izvještaju navela, u našoj brigadi bilo je potrebno da se počme sa radom sasvim ispočetka. Tako je i učinjeno. Bilo je potrebno da se u svim bataljonima for-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5507'V, 2—60 (43) — stara registratura.**

- Saveza mlade generacije

miraju novi komiteti ili reorganizuju tamo gdje su postojali samo na papiru, da se učvrste svuda aktivi i dade puni sadržaj rada. U tom smislu sam obišla sve bataljone i održala sastanke sa komitetima i svim aktivima osim II. Bataljona gdje nisam obišla dva aktiva.

Bilo je teško oživjeti SKOJ koji se do tada nije osjećao kao organizacija, jer nije skoro ništa radio, a rukovodstva nisu znala kako će da rade niti su umela da se snađu. Većina sekretara ne samo aktiva, nego i sekretari bataljonskih komiteta nisu bili članovi KPJ, te nije u potpunosti bila osigurana kontrola Partije nad radom SKOJ-a. Sada su svi sekretari članovi KPJ osim u IV. Bataljonu, koji je kasnije formiran, gdje je samo sekretar bataljonskog komiteta partijac, a sekretari aktiva su skojevci, tako da je sada kontakt Partije i SKOJ-a čvršći. SKOJ-eva organizacija se trgla iz one začmalosti i oživjela, samo što su prilike pod kojima je radila za ovo vrijeme bile takve da nije mogao rad da se odvija u svim pravcima. Od 12/11 naša brigada je napustila teren oko Vrlike i bila neprestano u pokretu i akcijama tako da nije bilo skoro nikako vremena za normalan rad. SKOJ, koji je tek počeo da radi, našao se brzo pred novim teškoćama, i mora da se prilagodi drugim uslovima.. . Rad SKOJ-a bio je uglavnom usmjeren u rješavanju tih problema, i ako je mlada organizacija, prilično dobro se snašla. Ma da je drugovima objašnjavano da je pravi rad SKOJ-a u stvari široki rad sa omladinom, još uvijek kod njih postoji usko shvatanje rada koje se svodi samo na sastanke aktiva. Drugovima još nije jasna predstava o SKOJ-u kao političkoj organizaciji, usled čega ne umeju da objasne šta je u stvari SKOJ, te jedan dio, naročito novoprimljenih članova, misli da je to »neka policijska organizacija« koja treba da špijunira u bataljonu i hvata kradljivce. Što se tiče samih SKOJ--evaca, sa manjim izuzecima, većinom su dobri i već se osjeća razlika između SKOJ-evaca i običnih omladinaca, jedino u IV. Bataljonu nema te razlike. Prilikom akcije na Nevesinje[3] u svim bataljonima javljali su se SKOJ-evci dobrovoljno za bombaše, a prilikom nošenja ranjenika[4] za vrijeme artiljerijske vatre iz Konjica, SKOJ-evac Skerling pod brzom artiljerijskom

[5] Reč je o drugom napadu na Nevesinje, noću 28/29. marta 1943. U napadu je učestvovala i glavnina 3. NOU divizije. Tom prilikom je Nevesinje drugi put oslobođeno. Pre toga, 22. marta 1943, ovo mesto su bile oslobodile 4. i 5. crnogorska brigada, ali su ga Italijani i četnici povratili 26. marta 1943. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 116, 119, 131, 135, 149, 270, 272, 291, 298, 299, 306 i 307; knj. 12, dok. br. 4).

[4] Jedinice 9. NOU divizije prebacile su se na levu obalu r. Neretve 14/15. marta 1943. a počele su nositi ranjenike Centralne bolnice Vrhovnog štaba noću 15/16. marta 1943 (vidi tom IV, knj. 12. dok br. 4).

paljbom tri puta se je vraćao i na leđima iznio 3 teška ranjenika sa nosila uz pomoć još jednog druga člana KPJ.

U našoj Brigadi ima 14 skojevskih aktiva.

Rad

I. Bataljon: održana su 2 sastanka bataljonskog komiteta, 6 radnih sastanaka aktiva i 4 vanrednih.

(Reorganizovan je bataljonski komitet i pretresano stanje u bataljonu i po četama, učvršćeni su aktivi, pronađeno direktivno pismo CK SKOJ-a od 14/1 1943, i postavljen rad prema njemu, pretresani su problemi osipanja novomobilisanih i samoranjavanja, smrt komandanta bataljona i dug omladinaca prema njemu, pravilno tumačenje borcima veliki broj žrtava, odnos naš prema narodu u novim krajevima, borba protiv pljačke, sprovođena je kritika i samokritika, dužnosti SKOJ-evaca pri nošenju ranjenika i sprovođenje discipline u maršu, neprestano je proširivana organizacija, uvjek je pretresan izvještaj o radu a zaključci su donošeni po tačkama dnevnoga reda i stvaran plan rada prema situaciji).

II. Bataljon:

Održana su 2 sastanka bataljonskog komiteta, 3 radna sastanka i 6 vanrednih sastanaka.

(Učvršćen je komitet i sa njim kao i sa aktivima prorađeno je pismo od CK SKOJ-a. Na vanrednim je pretresano: zadaci SKOJ-eve organizacije u maršu i nošenju ranjenika, pripremanje za akciju na Nevesinje, borba protiv pljačke i svih štetnih pojava).

III. Bataljon:

Održana su 3 sastanka bataljonskog komiteta, 5 radnih sastanaka aktiva i 2 vanredna sastanka aktiva.

(Formiran je komitet bataljonski, koji nije postojao, učvršćeni su aktivi i na njima prorađeno pismo CK SKOJ-a. Pretresano je stanje u bataljonu i po četama, proširena je organizacija i postavljen rad prema posljednjim direktivama, u skladu sa uslovima pod kojima je organizacija radila).

IV. Bataljon:

Održana su 2 sastanka bataljonskog komiteta, 6 radnih sastanaka aktiva i jedna bataljonska konferencija svih SKOJ--evaca.

(Formiran je komitet bataljonski i aktivi po četama, prorađeno pismo CK SKOJ-a i postavljen rad prema njemu,

upoznati su SKOJ-evci sa svojim dužnostima u radu u novoformiranom bataljonu, sprovedena je kritika i samokritika. Na bataljonskoj konferenciji pretresano je stanje u bataljonu i borba protiv štetnih pojava i dužnosti SKOJ--evaca pri nošenju ranjenika).

Teoretski rad.

I. Bataljon: u sva tri aktiva održan je po jedan teoretski sastanak na kome je prorađivan članak »Sa vojnog savjetovanja«, »Omladinska borba« broj 4 i 5.

III. Bataljon: u sva tri aktiva održan je po jedan teoretski sastanak na kome je prorađivan [članak koji se odnosi na] organizaciono stanje — »Omladinska borba« br. 4—5.

II. i IV. Bataljon nisu održali ni jedan teoretski čas.

Kao što se vidi, teoretski rad bio je sveden na minimum. Važnost ovoga rada smo postavili pred našu organizaciju i ukazali na njegov značaj.

Vojni rad.

Na ovom sektoru je skoro najviše učinjeno. Ma da se taj rad do sada svodio većinom na egzercire pokazali su najviše interesovanje i volje za taj rad. Prilikom takmičenja prigodom proslave 25-godišnjice Crvene armije, najviše su se takmičili u obuci na puškomitraljezu. Ovdje se najviše istakao I. Bataljon.

Politički rad.

I. Bataljon: Održana su 3 omladinske četne konferencije:

Popularisanje SKOJ-a i dužnosti omladinaca u samoj četi.

II. Bataljon: U sve tri čete po jedna omladinska konferencija: O štetnim pojavama i borba protivu njih (izlaženje iz stroja, lutanje po selima, nedisciplina, pljačka itd.).

III. Bataljon: U sve tri čete održana je po jedna omladinska konferencija: Popularisanje SKOJ-a i dužnosti omladinaca u četi, i po jedan politički čas na kome je čitana »Omladinska borba« 4—5.

IV. Bataljon: Nije održana ni jedna šira konferencija niti politički čas.

Kulturno-prosvjetni rad.

Po ovom sektoru je skoro najmanje urađeno jer prilike nisu dozvoljavale da se radi kako treba. Najviše se uradilo po pitanju likvidiranja nepismenosti. Za to su bile i najbolje mogućnosti a i samu potrebu ovoga drugovi su pravilno shvatili tako da će se pitanje nepismenih kroz kratko vrijeme riješiti. U bataljonima i četama gdje je bilo imalo mogućnosti izdali

su džepne novine, samo naši drugovi još uvijek ne umeju da zainteresuju omladince, nego sami pišu. Za Brigadni list poslali su dosta dopisa koji nemaju neke naročite vrijednosti ali se razvija interesovanje kod njih za pisanje.

Prije nekoliko dana formiran je Brigadni komitet te će se rad koordinirati i biti intenzivniji. Ovaj komitet još nema sekretara dok se ne vidi kako će se razvijati bataljonski sekretari koji su skoro primili dužnost. Konačno su poslije češćih promjena za sekretare bataljonskih komiteta došli drugovi koji imaju izgleda na brzi razvitak i koji pravilno shvataju rad, tako da ćemo kroz kratko vrijeme najboljega od njih uzeti za sekretara Brigadnog komiteta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel
odgovorna za omladinski rad
Zagorka Stoilović

BR. 98

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 6. APRILA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA I OSTALIM POLITIČKIM RADNICIMA U JEDINICAMA O RACIONALNOM ISKORIŠCAVANJU ŽIVOTNIH NAMIRNICA I O POMOCl RANJENICIMA'

GLAVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
6. IV. 1943
K. br. 26/43

9. 4. 43.[2]

SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA NOV i PO HRVATSKE

Dugotrajna narodno-oslobodilačka borba iscrpljuje snage naših naroda. Ovog je proljeća zavladalo prilično teško stanje

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/1, k. 108 i reg. br. 20/2, k. 1757—1.**

[2] **Datum označava dan kada je dokument zaveden u arhivu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

prehrane. Naša vojska nailazi na velike poteškoće kod ishrane, rezerve su gotovo iscrpljene, a ekonomat Saniteta nije opskrbljen ni najobičnijim artiklima kao mast, krumpir, grah, a da ne govorimo o šećeru, riži, makaronima i ostalim potrebnim artiklima.

Rezerve se naroda troše iz dana u dan. Stoka propada.

Obzirom na ovo stanje valja organizirati po našim jedinicama što veću štednju i racionalno iskorištavanje onoga, što imamo. Ne smije se dopustiti da, na pr., jedinice kolju steine krave, koje se mogu zamijeniti za stoku za klanje, da kolju mlade prasce, koji se također mogu zamijeniti itd.

Treba što hitnije organizirati kampanju da se borci sjete svojih drugova ranjenih i bolesnih, koji nisu u stanju doći do hrane, već jedino ako ih oni obskrbe. Treba masovno organizirati pošiljke artikala nužnih za bolnice. Pomozimo našim ranjenicima.

Treba svim silama sprečavati pojave da se seljacima *nepotrebno ili neracionalno* davaju dužnosti prevoza kolima, kada im je svako grlo stoke potrebno za obradu zemljišta. Treba nastojati da se uredno i na vrijeme vraćaju kola, vraća posuđeni alat (kao na pr. krampovi itd.) i si., kako se ne bi pravila nepotrebna šteta u vrijeme kad treba mobilizirati sve snage naroda, da bi se što lakše prebrodile ove poteškoće.

Naša je vojska hrabro i časno prošla kroz niz teških časova. Ona će i u ovim časovima časno izvršiti svoje obaveze prema narodu i pomoći mu svim svojim snagama.

Drugovi su se komesari dužni pobrinuti, da se ove napomene savjesno izvrše.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
V. Bakarić

(M. P.)

BR. 99

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE (11. HRVATSKE) BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD APRILA 1943. SEKRETARU DIVIZIJSKOG PARTIJSKOG KOMITETA O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU[1]

ZAMJENIK KOMESARA
III. DALM. N. O. U.
BRIGADE

IZVJEŠTAJ O RADU OD 3/II DO 6/IV 1943.

Sekretaru Divizijskog komiteta IX. Dalmatinske divizije

Organizaciono pitanje

I. Bataljon:	članova	38	kandidata	15	SKOJ-evaca	45
II.	„	„	35	„	11	„	5[2]
HI.	„	„	35	„	23	„	52
IV.	„	„	19	„	7	„	57

Stab brigade, bacačko odeljenje, sanitet i intendantura: Članova 12, kandidata 13, SKOJ-evaca 19.

Ukupno: članova 139, kandidata 69, SKOJ-evaca 221.-'

Palo u borbi: članova 11, kandidata 16, SKOJ-evaca 35. Partijskih ćelija u brigadi: 20, kandidatskih drupa 15, aktiva SKOJ-a 14.

Kroz ova dva mjeseca naša brigada je imala stalne pokrete i borbe, ali pored toga naša Partija se je organizaciono učvrstila i brojčano ojačala, jedino se osjeća još nedovoljno samokritično držanje u četnim ćelijama i bataljonskim biroima, tako da kod pojedinih članova ima izvjesnih grešaka i nedostataka u vršenju dužnosti u njihovom odnosu sa borcima, a iste greške se ne iznose odlučno na partijske sastanke.

Rad Partije

Kroz ovo vrijeme održano je:
56 radnih sastanaka, 17 sastanaka bataljonskih biroa, 3 bataljonske partijske konferencije, 1 sastanak svih bataljonskih biroa i 16 sastanaka teoretskih.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ. reg. br. 5505/V, 2—58 (43) — stara registratura.**
[2] **Pogrešno sabrano; treba: 226.**

Rad partijske organizacije u II. Bataljonu se popravlja od kako je izvršena reorganizacija u rukovodećem kadru.

Naš IV. Bataljon je formiran pred sam pokret i to većinom od novodošlih i novomobilisanih drugova, pa je i partijska organizacija vrlo mlada, tek se je uspjelo uspostaviti partijske ćelije po četama.

Teoretski rad

Kroz ova dva mjeseca prorađivan je slijedeći materijal:

Nacionalno pitanje u svjetlosti narodno-oslobodilačke borbe od druga Tita, Sta znači propaganda o poslijeratnom uređenju Evrope, Ustav SSSR, Sta znači biti član Komunističke partije i koje su njegove dužnosti.

Politički nivo članova Partije je vrlo nizak, zato se pred Partiju postavlja što intenzivniji teoretski rad i što češće šire sastanke i partijske konferencije.

Održan je jedan partijski kratki kurs pri Stabu Brigade, kojeg je organizovao Politodjel naše brigade, na kojem je bilo 6 slušaoca, a koji se je pokazao kao vrlo koristan.

U cilju teoretskog uzdizanja članova Partije organizovat će se stalno kursevi pri Stabu Brigade, a koji će uskoro početi.

Politički rad

U prvom bataljonu održano je:

7 četnih konferencija, 10 političkih časova po četama, 4 bataljonske konferencije i 2 bataljonska politička časa.

U drugom bataljonu održano je:

5 četnih konferencija, 2 bataljonske konferencije i 3 četna politička časa.

U trećem bataljonu održano je:

16 četnih konferencija, 3 bataljonske konferencije i 18 političkih časova po četama.

U četvrtom bataljonu održano je:

5 bataljonskih konferencija, 5 bataljonskih političkih časova, 8 četnih konferencija i 21 politički čas po četama.

Politički časovi i konferencije održavani su po slijedećim pitanjima:

Na četnim, i bataljonskim političkim časovima:

Komunistička partija kao predvodnik i organizator N.O.B., Izdajnička uloga HSS, O izbjegličkoj jugoslavenskoj vladi, O četnicima i Draži Mihailoviću, O vanjskoj i unutrašnjoj situaciji, Ofanziva nas je ojačala, O novomobilisanim drugovima i odnosu prema njima, Zapovjest druga Tita, O političkom značaju prenošenja ranjenika, O dolasku u nove krajeve i odnos prema narodu, O pojavi pljačke i njene štetnosti, Crvena ar-

mija, Iz istorije ruske revolucije, O SSSR, Proglas Staljina povodom 25-godišnjice, članci iz »Borbe« i radio vijesti.

Na četnim i bataljonskim konferencijama:

O izvršavanju vojne dužnosti i držanje u borbi, Odnos prema starješinama, O kolektivi i drugarstvu, O disciplini, O redu i čistoći, O pljački i njenoj štetnosti, O odnosu prema narodu, O istrani i rekviziciji u vezi naređenja V. S., O dezerterstvu, kao i ostalim nedostatcima u borbi i unutar jedinica.

Iako je politički rad prilično intenzivan i politički časovi i konferencije održavane po aktuelnim pitanjima, ima nedostataka u njihovom načinu održavanja, tj. politički komesari koji održavaju časove nepripremni dolaze, tako da ti politički časovi nisu dovoljno živi, pa jedan veći broj boraca ne ulazi u diskusiju i ne prati sa dovoljnim interesovanjem. Kroz ovo vrijeme rijetko su se održavali sastanci političkih komesara bataljona sa komesarima četa i vodnim delegatima. Isto tako komesar brigade sa komesarima bataljona rijetko se je sastajao, što mu je na sastanku štabske jedinice skrenuta pažnja već nekoliko puta ...

On je inače dobar drug, ali, kako se vidi, dužnost ga je prevazišla.

U našem III. Bataljonu fali politički komesar bataljona.

Vojni rad

Vojni rad u našoj brigadi radi stalnih pokreta i borbi prilično je zaostao, a i naoružanje u brigadi je prilično loše, tako da ima svega pušaka 500 a broj boraca na licu je 750.

Osjeća se nesposobnost rukovođenja kod nižeg komandnog kadra a pomoć sa strane štabova bataljona i Štaba brigade bila je mala.

Moralno i borbeno stanje u našoj Brigadi je na priličnoj visini, ali usled premorenosti boraca udarna moć kao i broj sposobnih boraca za borbu u bataljonima prilično je opao. Ima nekoliko slučajeva smrti od iznemoglosti. Kroz ovo vrijeme pala su u borbi 2 komandanta bataljona.

Naš IV. Bataljon, kako je gore navedeno, formiran je od novodošlih i novomobilisanih a najslabije je naoružan. Njegova udarna moć je loša tako da za čitavo vrijeme služi kao rezerva. Glavno i centralno pitanje u našoj brigadi jest vojničko pitanje.

U II. i IV. Bataljonu fale zamjenici komandanta.

Za sređivanje naših bataljona nužno je potrebno jedan odmor od nekoliko dana.

Za izdizanje vojnog komandnog kadra potrebne su što češće šire konferencije i sastanci sa štabovima bataljona i komandama četa, kojih je do sada bilo malo.

U cilju osposobljavanja nižeg komandnog kadra organizovat će se vojno-politički kurs pri Štabu brigade.

Kulturno-prosvjetni rad

U svim bataljonima i četama naše brigade formirani su kulturno-prosvjetni odbori, organizovani su analfabetski tečajevi, zidne novine, dopisi za brigadni list, ali usljed navedenih razloga i ovaj rad je zaostao. Za brigadni list, kojeg u glavnom sprema Politodjel, prilično je interesovanje kod boraca te će u najskorije vrijeme izići prvi broj.

Rad na terenu

U nekoliko sela oko Imotskog formirano je nekoliko seoskih N.O.O.

Iz tog kraja su muškarci većim djelom u ustaškoj vojsci, ali usljed uspjeha naše vojske u tom kraju raspoloženje prema ustašama je prilično opalo. Održano je nekoliko sastanaka sa starijim seljacima i ženama.

U pokretu od Dalmacije do Hercegovine bilo je nekoliko slučajeva pljačke u našoj brigadi.

U cilju sprječavanja pljačke izvršili smo smrtnu kaznu pred strojem nad dvojicom boraca. Osim ovakvih mjera, da bi iskorjenili ovu štetnu pojavu, organizovan je široki politički rad.

SKOJ

Od prošlog izvještaja pa do danas rad SKOJ-a se vidno popravio. Drugovi su shvatili važnost te organizacije, pa je to pitanje rješeno. U svim bataljonima formirani su bataljonski komiteti i četni aktivi, a zadnjih dana je formiran i brigadni komitet SKOJ-a, samo pitanje sekretara ostalo je do idućeg sastanka otvoreno.

BR. 100

MESECNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 6. APRILA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJEN. POLITKOM. VI. KNOU P. BRIGADE
Položaj, 6. IV. 1943.

OBLASNOM KOMITETU K. P. J. ZA BOS. KRAJINU

Negdc

Partij. izvještaj za mjes. mart

Dragi drugovi!

Brojno stanje ove brigade: po spisku 1750, u rashodu 713, na licu 1037 vojnika, od toga je 883 boraca a ostalo pomoćno osoblje.

Partijska organizacija ove brigade broji 22 partiske jedinice. Broji:

1) — Članova partije po spisku 251, od toga poginulo je 10 drugova, 4 je umrlo od tifusa, dok se za pojedine partijce koji su teže ranjeni, a bili su u novoj centralnoj bolnici, za sada ne zna gdje su i da li su živi.

2) — Kandidata po spisku 61, od toga poginulo u toku ofanzive 8 drugova.

3) — Skojevaca po spisku 405, od toga poginulo 13. Moj izvještaj na sastanku diviz. komiteta po pitanju SKOJ-a nije bio tačan, pošto sekretari komiteta nisu imali tačan pregled, dok smo ga tek ovih dana dobili.

4) — U bolnici i na bolovanju nalazi se veći broj partijaca i političkih rukovodilaca, kao i partijaca običnih boraca, među njima sekretar bataljonskog komiteta II. bataljona.

Socijalni sastav part. org. je sljedeći: većina su seliaci, mali broj radnika, đaka i intelektualaca, 6 žandarma koji su zaduženi po vojnom sektoru.

Sastanci komiteta održavani su redovno, dok je u nekim bio odložen, razlog oboljenje, što se vidi *iz* gore navedenog. Važno je napomenuti slučaj I. i II. bataljona gdje su se zamienik i komesar zajedno razboleli, ali njihovo se stanje popravlja. Osim redovnih sastanaka održavaju se učeći [sastanci] na ko-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, H-3'94—95.**

jima se prorađuju direktivna pisma, »Proleter« i »Borba«, teoret.fski sastanci] iz Osnovi lenjinizma, i Istorije partije,-' kao i ostala naša štampa. Naročito interesovanje postoji kod III. i IV. bataljona gdje drugovi pokazuju veliku volju za proučavanje Istorije partije. Sva četiri bataljona raspolažu sa 6 gl.[ava] Istorije. Materijal koji smo dobili za vrijeme ofanzive nije sav sačuvan. Partijska jedinica IV. bat. održala je niži kurs u smislu podizanja ideološke svjesti najboljih partijaca, stvoren je plan, po kojem su prerađivali osnovne stvari i ostali materijal sa kojim su raspolagali. Kursu je prisustvovalo 17 partijaca.

Partijski kadar je dobar i zdrav, sa kojim treba neumorno raditi i pomoći njihovoj izgradnji. Ima dobrih rezultata, samo je bolest mnogo omela rad, vidi se prema brojnom stanju partije, gdje je u toku ofanzive ojačana partija sa 91 članom i formirane su četiri nove jedinice i batalj. k.forniteti].

Držanje partijaca kroz ovu ofanzivu kao i u akcijama koje je vodila ova brigada, bilo je primjerno. Po pitanju čuvanja kadra, i ako smo vodili teške bojeve, donekle se je uspjelo kada gubitke uporedimo sa ranijim gubitcima.

Partijska jedinica štaba brigade i ostale jedinice žive partijskim životom, vlada harmonija, osjeća se partija kao rukovodeća, primjer III. čete IV. bat. koja je bila otsječena od svog bataljona, gdje su sazvali sastanak jedinice i donijeli zajednički odluku o probijanju čete za glavninom svojih snaga. Imade još slučajeva gdje se osjeća komandanstvo usljed nepartijnosti istih pojedinaca; to je slučaj i naše jedinice, razlog: što nismo posvetili pažnju teoretskim sastancima, našto nam je drug Boško[3] ukazao, i prišli ozbiljno tome pitanju.

Probleme koji su postavljeni pred Partijom prilično se je uspjelo [riješiti], iako ne u potpunosti, i to: smrzavanje boraca, ishranu, učvršćenje vojničko i političko naših jedinica, odnos boraca prema civilnom stanovništvu i pozadinskoj [vlasti], prilaženje pravilno novim borcima, pravilan odnos prema drugaricama, davanje kadra, kao i oboljenje od pjegavca i trbušnog tifusa.

Streljana su dva partizana: Veselinović sa Eminovaca i Drljača Đurina iz Jasenovca, prvi je od njih dezertirao i od ranije je imao većih griješaka a drugi poznat je kao haranger, gdje je došao do izražaja na jednoj zasjedi za vrijeme ofanzive, kao desetar nije dao svojoj desetini da otvori vatru na 50 nepr.

[2] Odnosi se na knjigu: Kratki kurs Istorije SKP(b).

[3] Boško Šiljegović. Tada je bio politički komesar 4. krajiške NOU divizije.

vojnika koji su mirno prolazili do Kuturovih kuća, u s. Duboviku zapalio dve kuće i ubio 8 žena i djece. Njihova streljanja pripremljena su kroz partiju i SKOJ. Streljani su pred borcima, a osim toga zahtjev boraca je bio sto posto za streljanje.

Obilazak jedinica kao i komiteta su česti, kontrola rada u sprovođenju direktiva postoji, dok je pomoć nedovoljna u pogledu teoretskog uzdizanja kadra, uslijed objektivnih smetnji: neprijateljska ofanziva, tehničke nemogućnosti, razvučenost bataljona i t. d.

U planu je kurs pri part. jedinici štaba brigade, čim se smanji oboljenje otpočećemo, plan se već sprema. Odnos prema drugovima iz Politodjela je dobar i njihova pomoć je velika, tako da je stanje naše partijske organizacije mnogo se popravilo, naročito organ, pitanje kao i rad po SKOJ-u, dok je kulturni rad malo zaostao uslijed bolesti drugarice Bose.

Politička svijest u brigadi nije na dovoljnoj visini dolaskom novih boraca, dok je kod starih boraca zadovoljavajuća; pored svega toga u štabovima[4] postoji jedinstvo. Nekih većih ispada, samovolje, pljačke, četnički nastrojenih tipova nije bilo nego slučaj one dvojice. Cete se često obilaze od strane drugova iz štaba, održavaju se konferencije, međubataljonska savetovanja po pitanju polit, situacije, ofanzive i t. d. Puna pomoć voj.-polit, kao i partij. rukovod. kao i česta dopisivanja.

Borbenost, elan, moral vojske nije na onoj visini kao za vrijeme ofanzive, razlog: što su izbačeni i oboleli najbolji drugovi iz stroja a popunito sa novim borcima. Slučaj II. bataljona gdje su čete sa 30 boraca ostale. Iako ima izvjesnog bodcjenjivanja mlađih boraca, to im se ukazuje i ispravlja.

Zdravstveno stanje je dosta teško. Epidemija tifusa zahvatila je pojedine čete, gdje je 80% boraca imalo tifus, sada već smanjilo se je oboljenje, većina boraca preboljela, dok smo imali deset smrtnih slučajeva. Formirali smo brigadnu i bataljonske ambulante, kreče se logori, svake subote se borci pare, svaki bataljon raspolaže sa partizanskim buretom koje ide od čete do čete, to je jedno od najvažnijih pitanja na kome se sve angažovalo.

Kulturni rad do ofanzive razvijao se dobro, ofanziva kao i bolest drugarice Bose iz Politodjela [učinili su da] je rad mnogo zaostao, tako da se je uglavnom sveo na obučavanje nepismenosti i horska pjevanja po četama. Postoje kulturni odbori po četama ali još nisu došli do izražaja. Održavana su po četama predavanja o istoriji i astronomiji, za koja su borci

[4] **Verovatno treba da piše: u bataljonima.**

mnogo zainteresovani, kao i druga naučna predavanja. Stanje se sada popravlja, već izlaze bat. novine.

SKOJ se osjeća masovan. Imade izvjesnih nedostataka, rad se popravio uz pomoć partije. Loša praksa pojedinih partijskih rukovodstava kao i premeštaj sekretara brig. kom. SKOJ-a u XII. brigadu, smjenjivanje[3] rukovodioca SKOJ-a na druge funkcije [govore da] nije se tako shvatila važnost i uloga SKOJ-a u današnjoj borbi, ali se to već u mnogome izmjenilo. Naročito simpatije od strane boraca imaju omladinci, t. j. SKOJ, primjer su i za vrijeme borbe svojom hrabrošću, kao i za vrijeme odmora u logorima vode računa o čistoći, spavanju i ostalom.

Rad na terenu svodio se uglavnom na održavanje manjih konferencija, savjetovanja opštinskih komiteta, kojima prisustvuju drugovi iz vojske, pomoć u jeku ofanzive, obilazak sreskih ćelija gdje postoje, pomoć prilikom formiranja Komande područja, komandi mjesta i N.O.O. koji su za vrijeme ofanzive bili donekle poremećeni. Održan je jedan zbor na terenu IV. bataljona; naroda je dosta premrzlo, vlada masovno oboljenje gripe i tifusa, te se nije uspjelo održati više zborova. Na konferencijama im je ukazano kako treba liječiti smrzotine, pomoć kako treba spriječiti tifus.

Obaveštajna služba nije pokazala nikakovih rezultata za vrijeme ofanzive, dok se sada popravlja, ali se u glavnom svodi na ispitivanje neprijateljskih garnizona, dok je kontrašpijunaža nikakva premda se je to postavilo kao jedno od važnih pitanja. Pošaljite mi primjedbe na izvještaj.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara:
Roca®

[5] **To .iest: postavljanje.**
" Uroš Bogunović

BR. 101

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 7. APRILA 1943. ŠTABU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U OVOJ BRIGADI[1]

ŠTAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR*
7 aprila 1943 godine

Komesarski izveštaj

STABU II OPERATIVNE ZONE

POLITIČKA SITUACIJA U NARODU:

Zadnjih dana našega boravka u okolici Krašića i Pribića naš politički utjecaj na stanovništvo bio je dosta. jak. Održano je niz manjih priredaba u Pribiću, Krašiću i okolnim selima, također održano je nekoliko uspjelih zborova u Krašiću i Pribiću. Na tim zborovima govoreno je o općoj političkoj situaciji kako u svetu tako i kod nas. Pošto je utjecaj HSS-a na ovom terenu našim dugim boravkom sve jače razbijan, naročita pažnja za vreme govora na zborovima posvećena je pravilnom raskrinkavanju HSS-a. Zadnjih dana pred naš odlazak na zborovima govorili smo narodu o ofanzivi koju neprijatelj priprema na naš oslobođeni teritorij u Zumberku.[2] Naročito smo obratili pažnju narodu na to, da nema te ofanzive koja bi nas mogla uništiti i da ćemo mi iz te ofanzive izići ojačani kako u oružju tako i u borcima, kao što je to slučaj bio i na ostalim djelovima našeg oslobođenog teritorija. Pozvat je narod u vremenu kada nas nema da vodi računa o sebi, da se sklanja od okupatora, naročito da sprema hranu i t. d. Narod je sa simpatijama primio naše govore, i ostaje sa uvjerenjem da ćemo se naskoro opet vidjeti. Uslijed brzog nadiranja neprijatelja naša se brigada povlačila u pravcu Slovenije. U selima Visoče, Kordići i Magovac i okolnim zaselcima pozivat je narod da krene zajedno sa nama i da se evakuira ispred neprijateljskog nadiranja. Narod je u velikom broju pošao sa našom vojskom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 14—1, k. 1474 i reg. br. 5—8, k. 723.

- U napadu na Zumberak, koji je počeo 23. marta 1943. učestvovali su Pavelićev tjelesni zdrug i ustaško-domobranske jedinice Samoborskog odsjeka. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 76 i 80; knj. 14, dok. br. 22.

Naročito je dobro odjeknuo uspjeh našeg III proleterskog bataljona u borbi na Sv. Geri iznad Sošica, kada je potučeno preko stotinu ustaških bandita.[3] Drugog dana uveče naša je vojska zajedno sa narodom i bolnicom krenula u pravcu Slovenije preko Suhora. Narod je pošao sa nama pun pouzdanja u nas da ćemo ga pravilno voditi i braniti od neprijatelja. U putu za Sloveniju narod se vrlo dobro držao, bio je disciplinovan i dobro raspoložen. Ljubav naroda prema svojoj vojsci, kao i vojske prema svom narodu, na ovom teškom putu došla je do punog izražaja. Mnogi civili tražili su oružje i izrazili želju da se bore. Na putu za Sloveniju išlo je sa nama 1000 duša sa Zumberka. Držanje naroda prilikom pokreta bilo je vrlo dobro. Drugoga dana ujutro stigli smo iznad Semiča, odakle se narod uputio u slovensko selo Planinu koje je napušteno i delimično popaljeno još za vreme prevrata, a Brigada je krenula u selo Crmošnjice koje je takođe ispražnjeno još za vreme prevrata. To selo naseljavali su pripadnici njemačke manjine (Kočevari) koji su za vreme ulaska Njemaca u našu zemlju preseljeni u sjeverni dio Slovenije. Sa narodom je ostala Komanda Zumberačkog područja i Zumberački partizanski bataljon, koji su nakon dva dana boravka u Sloveniji vratili se natrag sa narodom u Zumberak, kada se neprijatelj povukao iz mnogih sela sa Zumberka.

SITUACIJA U BRIGADI:

Sedamnaestodnevni odmor koga smo imali na sektoru Krašića i Pribića iskorišćen je za vojno-političko uzdizanje naše brigade. Naročito je bio veliki nedostatak u radu nižeg komandnog kadra, koga je trebalo izgrađivati i osposobljavati da svoje funkcije pravilno izvršava. Odmor je iskorišćen u radu, ali ipak taj nam rad nije doneo baš najboljih rezultata. Brigada se oporavila ali je bilo još niz propusta koji su se ispoljavali vidno. Naročito disciplina i vojni odnos ostali su i dalje slabi. Iako smo mi tim pitanjima posvećivali pažnju, nismo postigli željene rezultate, iz toga razloga što smo na našim konferencijama i suviše mnogo analizirali i diskutirali, mjesto da smo govorili o bitnim nedostatcima i važnim zadacima koje treba izvršiti. Naročite slabosti pokazao je štab II proleterskog bataljona u svome radu, tako da se to odražavalo na čitavom bataljonu. Bataljon inače raspolaže sa dobrim borcima i mladim dobrim rukovodiocima. Naš I bataljon polako se oporavlja i podiže. Dolaskom druga Pekića za komesara bataljona, bataljon je naročito oživeo i organizaciono se učvršćuje.[4] III. pro-

[3] **Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 80.**

[4] **U vreme kada je ovaj izveštaj pisan Dušan Pekić je, naredbom Štaba 2. operativne zone, već bio postavljen za komandanta 2. bataljona u istoj brigadi, dok je za političkog komesara 1. bataljona postavljen Ivan Denac, tadanji politički komesar 2. bataljona.**

leterski bataljon i dalje je na visini, vrlo je dobro organizovan, naročito u akcijama daje lepe rezultate.

Mitraljeska četa: dosta je dobra, imade vrlo dobre nišandžije na mitraljezima. Drugovi su disciplinovani dobro. Zadnjih dana osjeća se u četi nedostatak starih boraca koji su iz te čete izvučeni za rukovodioce za druge jedinice u našoj brigadi.

Četa pratećih oruđa: pokazala je lepih rezultata vojničkih i disciplinskih na primjernoj visini. Četa za vezu, dobila je nekoliko novih omladinaca sa kojima radi da ih što prije izdigne za sposobne telefoniste i signaliste. Disciplina u četi je dobra.

Pred polazak iz Zumberka formirali smo pionirsko-pontonirsku četu.

Disciplina u brigadi je dobra ali nije zadovoljavajuća. Vojno znanje kako boraca tako i rukovodioca zadnjih dana nešto je podignuto, ali još u potpunosti ne zadovoljava. Osjeća se da nema onog vojničkog držanja, vojničkog koraka, vojničkog pozdrava i t. d. kojega bi trebalo imati. Sedam dana koje smo proveli na sektoru Bosiljeva i Vukove Gorice u mnogome su oživjeli rad i živost u našoj brigadi...

POLITIČKI RAD U BRIGADI:

Za vreme trajanja odmora održavani su svakodnevni politički časovi, glavna tema na tim časovima bila je: 1) Učvršćivanje jedinice, razvijanje drugarstva i učvršćivanje odnosa u četi, uloga žene u N. O. borbi, odnos žene i muškarca u našoj vojsci. 2) Raskrinkavanje HSS-a i popularno prikazivanje na primjerima u selu s čime se služe HSS-ovci. 3) Čitanje radio--vjesti, dnevnih vješti i ostalog propagandnog materijala. Kako je u našoj brigadi zadnjih nedelja bilo pojava dezerterstva, o tim pojavama naročito se govorilo na političkim sastancima.

Prilikom pokušaja bjegstva iz naših jedinica uhvaćeni su Pera Grubač (bivši ustaša), Abdulah (bivši domobran) kao i još dva biv. ustaša i streljani. Isti su bili vrlo lošeg ponašanja. U našu brigadu su došli kao zarobljenici bojeći se da ne bi bili streljani.

Pri štabu brigade bio je organizovan kurs za novodošle borce koji još ne umiju rukovoditi sa oružjem, kurs je pohađalo 29 omladinaca, 6-IV kurs je završen. Na završetku kursa komandant[r>] i komesar brigade ispitali su znanje omladinaca

[5] **Komandant 13. proleterske brigade vRade Končar« tada je bio Milan 2eželj. Dotadanji komandant Rade Bulat je postavljen za načelnika Štaba 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske.**

posle završenog kursa, relativno novi borci su dobro pripremljeni za borbu. Drugovi su raspoređeni već po bataljonima.

30-111-1943 održata je u Bosiljevu konferencija koman-, dnog kadra naše brigade u prisustvu komandanta Glavnog štaba Hrvatske,[6] sekretara C.K.K.P.H., komandanta Glavnog štaba Slovenije,[7] druga Ive Ribara, člana Vrhovnog štaba Ju goslavije i Centralnog komiteta K.P.J., komandanta II operativne zone i komesara II operativne zone.[8] Konferencija je imala zadatak da upozna drugove iz G.Š.H. i ostale prisutne na konferenciji sa stanjem u našoj brigadi. Posle izveštaja komandnog kadra naše brigade uzeli su riječ drugovi: komandant G.S.H., sekretar C.K.K.P.H. i komesar II operativne zone, koji su u svojim kraćim govorima opisali glavne zadatke koji se postavljaju pred našu brigadu.

U svrhu reorganizacije brigade od 30-111 do 8-IV postavljen je plan rada, kako vojničkog tako i političkog. Održan je niz konferencija sa komandnim kadrom, na kojima su izloženi dosadašnji nedostatci; na konferenciji je također govoreno o sprovođenju u život zadataka koji su pred nas postavljeni na konferenciji 30-IV-1S43.

Sanitetska služba:

U brigadi je vrlo dobro organizovana. Referenti saniteta i bolničari četni ne raspolažu sa visokim stručnim znanjem, ali se praktično vrlo dobro snalaze. Zdravlje u brigadi je na primjernoj visini. Naročito uporna borba vodi se protiv ušiju. Brigada je već desetak puta ošurena. Oboljenja od tifusa nema ni jednoga.

Intendantura:

Ishrana boraca zadnjih dana je dosta dobra, tamo gde nema dosta hrane šalje se rekviririrano meso i tome slično (rekviriranje se vrši od narodnih neprijatelja). Usled većih pokreta koje smo imali odijelo kao i cipele, prilično su se podrapali, preduzete su mjere da se borci što bolje dotjeraju. Obraćena je pažnja naročito intendantima i ekonomima da su oni odgovorni za očuvanje odijela i obuće, i da moraju voditi računa o vanjskom izgledu boraca. Takođe su intendanti skrenuli pažnju borcima. Organizovana je šusterska radionica kod štaba brigade, ona ima dosta materijala i alata i zadnjih dana radi

[6] Komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske je bio Ivo Rukavina.

[7] Komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije bio je Ivan Maček.

" Komandant 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske je bio Vladimir (Vlado) Matetić, a politički komesar Marko Belinić.

savjesno svoj posao. Također po bataljonima šnajderi šiju od dobijenog platna veš koji je veoma potreban.

Naši zadatci:

Brigada je disciplinski i u vojnoj obuci vrlo malo napredovala. Postavlja se zadatak da brigada u skoro vrijeme očvrsne i podigne disciplinu. Naročito voditi računa o autoritetu nižeg komandnog kadra, izdignuti desetare, vodnike i delegate na pravilno mjesto.

U skoro vrijeme moramo imati brigadu vojnički čvrstu i dobro organizovanu. Tako da ona i u borbama kao i za vrijeme marša ostavi najbolje utiske.

Politički na vrijeme spremiti borce i uputiti ih na pravilno držanje. Podići nivo političke svijesti u brigadi. Obratiti pažnju na izgradnju novih političkih rukovodioca. Iskoristiti svaku mogućnost za održavanje zborova i konferencija sa narodom. Pravilno tumačiti narodu liniju N. O. borbe, popularizirati mobilizaciju naroda u narodno-oslobodilačku vojsku, i mobilizirati ga.

Brigada se vidno zadnjih dana podiže, štabovi bataljona i komande četa svakog dana uveče donose raspored rada za sutrašnji dan. Svaki dan prolazi u radu. Naročito oseća se volja za radom kod boraca. Brigada vidno napreduje. Očekujemo da u narednim akcijama vidimo rezultate našeg rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Božo Spaček

BR. 102

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 10. APRILA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICI[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Izvještaj

U toku prošlog mjeseca dana opšte stanje u ovoj brigadi znatno se je popravilo. Brigada danas stoji na nešto većoj visini nego ranije. Borci ove brigade su odani narodno-oslobodilačkoj borbi i može se reći pouzdano, jer je većinom ljudstvo sa drvarskog okruga, koje je još od ranije koliko-toliko bilo upoznato sa linijom narodno-oslobodilačke borbe. Politička svijest boraca ne može se reći da je na zadovoljavajućoj visini s obzirom na to što su u većem dijelu stariji ljudi, koji su manje zainteresovani za političko prosvećivanje. Borbenost boraca, s obzirom da su to ljudi koji po prvi put učestvuju u borbama, tj. u manjim akcijama, može se reći da je prilično dobra, samo su nedostaci u tome što nemaju potrebnog im borbenog iskustva. Politika bratstva: u pogledu toga stanje se je u većem dijelu popravilo, s kojim ne možemo reći da je baš dobro. Odnosi između starijih i mlađih prilično su dobri. Tako isto i odnosi između drugarica i drugova su dobri, što ne potiče otuda što su ovi borci shvatili ulogu žene u narodno-oslobodilačkoj borbi, već su stvoreni ličnom vrijednošću drugarica, koje su se pokazale svojim radom. Postoje izvjesni nedostaci u tome što u većem dijelu se pojavljuje traženje, a naročito kod starijih boraca, da se povrate svojim kućama, tj. u pozadinu. To je znak da nijesu osjetili dovoljno aktivnog učešća sa oružjem protiv neprijatelja, što ne znači da su oni neprijateljski raspoloženi prema našoj borbi, nego bi htjeli da to mimo njih prođe, a to je dolazilo i otuda, što narodno-oslobodilački odbori pozadine sa molbama traže i danas da se pojedinci povraćaju svojim kućama, da su potrebni za rad kod kuće, a što je poticalo i od samih boraca, da su pisali kućama i narodno-oslobodilačkim odborima da bi se putem molba izvukli iz vojske. Ali sada se manje pokazuje traženje za odlazak kućama, razlog je i to što mi sada na molbe nijesmo puštali nikoga kućama.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-3/97—99.**

Organizaciono pitanje: U ovoj brigadi ima 4 bataljonska komiteta i 22 partijske ćelije sa ukupno 134 člana, od toga 16 žena. [Socijalni sastav:] 57 radnika, 57 seljaka, 8 intelektualaca, 3 žandara, 9 đaka. Znači da se broj članova povisio od prošlog mjeseca do sada za 14, s tim što se je još 6 članova nanovo primilo u Partiju, a ostali su došli sa četom drvarskog područja, koja je došla u sastav ove brigade. Od tog broja članova imamo 12 bolesnih, koji se nalaze u bolnicama, 2 su poginula i jedan zarobljen od četnika, koji se i sad nalazi u zarobljeništvu. Poginuli su Sava Miljuš, politički komesar čete, i Latinović Rade, vodni delegat. Zarobljena je Danica Materić, zamjenik političkog komesara čete. Partijski sastanci održavaju se redovno nedelnjo jedanput, a vanredni prema potrebama. Aktivnost članova nije na zadovoljavajućoj visini, s tim što su to mlađi članovi. Kandidata ima 41, s njima se radi pojedinačno. Skojevaca ima 194, od toga ima jedan dio bolesnih. Rad sa SKOJ-em konstatuje se prilično dobro, pomoć Partije SKOJ-u dosta dobra.

Vojska. Broj ljudstva u ovoj brigadi znatno se je smanjio, s tim što imamo jedan veći dio bolesnih u bolnicama i ambulantama kao i otpuštenih kućama, koji nijesu više sposobni za vojsku. Sada se na licu nalazi 786 boraca i 61 drugarica. U rashodu, ambulantama i bolnicama 285 i 18 drugarica. Na sanitetski kurs poslali smo 16 drugova i drugarica. Naoružanje: imamo 572 puške za jugoslavensku municiju, 41 za talijansku municiju, 65 za francusku municiju, 59 za austrijansku municiju. Od toga imamo 16 pušaka u rashodu. Puškomitraljeza imamo: »Brno« 3 komada, belgijskih sa krivom ručkom 4, talijanska -i, »Soša« 4. Teških [mitraljeza] imamo: 6, od kojih su 3 na opravku, a 2 ima izgleda da se mogu popraviti, a trećemu fali zatvarač; ta tri mitraljeza u ovoj akciji su zarobljena. Revolvera imamo 33, ručnih bombi 348, jugoslavenske municije 14.328, talijanske 2.439, francuske 1.583, austrijanske 1.010; za pištolje imamo 247 metaka. Do sada smo imali gubitaka u ljudstvu: 23 mrtva, 26 ranjenih i jednog koji je umro. Vojni rukovodioci: u njima još uvijek oskudjevamo.

Sanitet: U pogledu samog saniteta ne stojimo najbolje, s tim što na vrlo težak način dobivamo sanitetski materijal sa kojim ne raspolažemo gotovo nikako. Sanitetsko osoblje u većem dijelu prilikom neprijateljske ofanzive pokazalo se vrlo slabo, tako da su neke drugarice bolničarke koje nisu zadovoljavale u tom pogledu i otpuštene. Dvije bolničarke su poginule. Sada smo uputili 16 drugova i drugarica na kurs i s tim ćemo kad se povrate popraviti stanje u tom pogledu. Mi imamo brigadnu ambulantu, dok nemamo ljekara, i svoje ranjenike upućujemo i dalje u Liku u bolnicu.

Ekonomsko stanje: U prošlom mjesecu ishrana je bila vrlo slaba, tako da se može reci Ć* za čitav mjesec protekli vojska nije imala hljeba, dok se sada u tom pogledu nešto malo popravilo. Politodjel: Rukovodilac Politodjela, koji je već ranije određen, nije još stigao u brigadu, te je sastav Politodjela i dalje krnj. Rad članova Politodjela usmjeren je i dalje na pomaganje pri učvršćivanju i jačanju partijske organizacije i organizacije SKOJ-a u brigadi.

Za uzdizanje političkih komesara i njihovo osposobljavanje da samostalno drže predavanja preduzeto je umnožavanje materijala po najaktuelnijim temama sa potrebnim uputstvima.

Kulturno-prosvjetni rad znatno je otežan odlaskom i bolešću rukovodećih snaga u kulturno-prosvjetnim odborima. Kao najvažniji zadaci postavljeni su: likvidacija nepismenosti, pokretanje kulturno-zabavnog rada i otvaranje džepnih novina. Dosada je dano nekoliko brojeva usmenih novina, koje su dobro primljene.

Tehnika Politodjela raspolaže sad sa većim mogućnostima rada te je u toku prošlog mjeseca izdala znatan partijski politički i kulturni materijal.

Zahvaljujući vezama sa susjednim partijskim organizacijama, dobivamo često razne materijale i štampu iz Like i Dalmacije.

Teoretska izgradnja: Za uspješniji teoretski rad u partijskim jedinicama nabavili smo ili umnožili obiman partijski materijal, koji će se moći planski i jednoobrazno obrađivati. Za koji dan sve jedinice će raspolagati sa materijalom za teme: Ekonomski razvitak društva i Organizaciono pitanje partije, pored daljeg materijala za druge teme koji se nalazi u izdanjima iz »Pitanja lenjinizma«. Tako će ovaj teoretski rad teći sa više plana, što dosad nije bio slučaj. Možemo reći da se još uvijek ovome radu ne posvećuje dovoljno pažnje, što ćemo nastojati da se popravi.

Obavještajna služba: Ova služba je ogranizovana, ali ne raspolaže za sada sa sposobnim snagama, te ne pokazuje veće rezultate u ovom radu.

Po najnovijem naređenju Štaba I. Bos. korpusa odlazi iz naše brigade oko 150 omladinaca u V. Diviziju. Pošto se brojno stanje brigade u posljednje vrijeme i kroz akcije mnogo smanjilo, a broj omladinaca je mnogo manji nego broj starijih, odlazak ovolikog broja omladinaca teško će se odraziti na borbenu snagu brigade, jer su omladinci bili ti koji su i koji danas drže ovu brigadu. Stoga treba voditi računa o tome da je

ovom posljednjom promjenom naša brigada neobično oslabila, i svela se na snagu koja ne odgovara brigadi.

10 aprila 1943 g.

ZAMJENIK POLKOMA:
O.[2] Malbašić

P. S. Za vrijeme ofanzive dezertiralo je 5 boraca i to koji su se dobrovoljno javili u ovu brigadu iz Strmice i Grahova. Prilikom napada na Vrpolje četnici su zarobili naših 5 drugova boraca i jednu drugaricu, zamjenika polkoma čete, i tu smo izgubili 10 pušaka i jedan puškomitraljez, koji je baš u ono vrijeme bio iskvaren. Mi smo imali 4 mrtva, i njihovo je oružje ostalo s njima. Taj se je slučaj desio radi slabe veze između naših četa i što je odstupio i splitski bataljon.

Ako ima nekakvog direktivnog materijala, da mi ga uputite po ovome kuriru koji donese ovaj izvještaj.

BR. 103

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 11. APRILA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O RADU POLITIČKIH ORGANA I O MORALNO-POLITIČKOM STANJU JEDINICA[1]

Politički izvještaj od 25. siječnja do 5. veljače 1943. godine.

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE
K. Broj: 319/1943.
Dana 11. aprila 1943. u 16 sati.

GLAVNOM ŠTABU
NARODNO-OSL. VOJSKE I PART. ODREDA
HRVATSKE

I. OPCI PREGLED:

U ovom međuvremenu jedinice naše divizije izvršile su slijedeće akcije: kombinovani napad na prugu Zagreb — Beograd, t.j. napad na frontu širokom 25 km, napadajući uporišta

[s] **Obrad**

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 9—1/20, k. 907 A.**

Rajić, Okučani i Dragalić, te vršeći pred tim stanicama i između tih stanica rušenje pruge.[2]

Posije akcije na Voćin,[5] koja je vanredno dobro uspjela, naš Stab namjeravao je likvidirati neka neprijateljska uporišta oko naše oslobođene teritorije prema Podravini. Poslije tih akcija koje bi proširile naš oslobođeni teritorij i naoružale nove borce naš zadatak je bio, da krenemo put zapada, da pospješimo mobilizaciju hrvatskih masa u Narodno-oslobodilačku vojsku i pripomognemo dizanju hrvatskog naroda ovoga kraja u oružani ustanak.

Neposredno poslije Voćinske akcije usljedila je ofanziva neprijateljskih snaga na naš oslobođeni teritorij Banije, Korduna, Like i Zapadne Bosne.[4] Drug Vlado Popović obavijestio nas je o ofanzivi i istovremeno zatražio, da svojim akcijama pomognemo rasterećenju pritiska koji je bio vršen na naše jedinice oslobođenog teritorija. Stvorena je brzo odluka, napali smo glavnu prugu Zagreb — Beograd.[3] Po našemu mišljenju diverzija pruge i djelomična likvidacija neprijateljskih uporišta dovlačenje stanovitih neprijateljskih kopnenih i vazduhoplovnih snaga na nas u mnogome je pripomoglo rasterećenju pritiska na jedinice Banije, Korduna i t.d.

Za ovaj vremenski razmak za našu diviziju najznačajnije je saživljavanje pojedinih bataljona u okviru brigada. Svaka od brigada dobila je svoju karakteristiku.

Tempo izvođenja akcija, političkoga rada i popravljanja grešaka putem savjetovanja bio je brz i svršavao se na vrijeme. Udaljenosti koje su naše jedinice prevaljivale da bi izvršile zadatak vrlo su velike i teške s obzirom da je zimsko vrijeme i da je po prilici 30% boraca imalo obuću koja je puštala vodu. Borci su bez negodovanja, svjesno i samoprijegorno izdržavali napore i teške bitke, rukovodeći i politički i vojnički kadar jednako tako je zadovoljio.

[2] Jedinice 4. slavonske divizije i 1. NOP odred 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske napali su. noću 22/23. januara 1943, delcve 741. puka nemačke 114. lovačke divizije i 8. domobranski železničko-stražarski bataljon u s. Rajiću, s. Okučanima i s. Dragaliću i izveli diverziju na pruzi Nova Gradiška — Novska. Tom prilikom su zapalili železničku stanicu i magacine u Dragaliću. uništili lokomotivu i nekoliko desetina vagona, kao i porušili prugu Novska — Nova Gradiška na šest mesta. (Opširnije c tome vidi tom V. knj. 11, dok. br. 65, 76. 77, 78, 79, 80, 85. 86, 93. 181. 185, 186 i 220).

[3] Borbe za Voćin vodene su cd 5. do 11. januara 1943. (Opširnije o njima vidi tom V, knj. 11. dck. br. 11 i 80).

[4] Reč je o bitki na Neretvi (takozvanoj četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi).

[5] Ta pruga je ponovo rušena noću 25'26. i 28. januara 1943, na deonici Novska — Nova Gradiška (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 100, 104 i 118).

U tome međuvremenu aktuelne teme političkoga rada bile su: značaj izbora za narodno-oslobodilačke odbore, značaj Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i značaj učvršćenja pozadine i konačno značaj povezanosti pozadine sa frontom.

Izvršili smo mobilizaciju na području kotareva Novska, N. Gradiška i Pakrac, koja je slabo uspjela, jer je kampanja malo vremena trajala, vojni zadaci nisu dozvoljavali duže zadržavanje. Kako su i pozadinske vlasti vršile mobilizaciju, priljev novih boraca u naše jedinice bio je dosta velik. Usprkos pridolaska novih drugova nisu se politički jedinice razvodnjavale, već naprotiv svijest kod boraca očigledno je rasla iz dana u dan. Pored redovitih vodnih i četnih sastanaka održana su u svim brigadama savjetovanja sa politkomesarima i općenito sa rukovodećim kadrom. Rukovodeći kadar snalazi se sve više i više u sklopu divizije, on ubrzano stiče nova iskustva koja su neophodna u sklopu ovako krupne operativne jedinice. Još uvjek je osnovni nedostatak rukovodećeg kadra samoinicijativa, a postoji stanoviti strah pred odgovornosti za borce koji padaju u borbi.

II. RAD POLITIČKIH KOMESARA:

Pored rada po temama koje smo naveli i po konkretnim pitanjima, koja se svakodnevno pojavljuju, a koji se rad odvija putem vodnih, četnih i bataljonskih sastanaka, težište rada političkih komesara, po našim sugestijama i naredbama, prebacilo se na udaranje temelja kulturno-prosvjetnome radu, organizaciju pjevačkih i recitacionih horova, likvidaciju analfabetizma, izdavanju džepnih i zidnih novina te održavanju usmenih novina.

Direktive date po našem štabu štabovi brigada su savjesno sprovodili u djelo a također i štabovi bataljona. Borci su načisto s tim kakav je značaj formiranja divizije. Napad na glavnu prugu rastumačen je kao naša pomoć obrani najveće političke tekovine naše devetnaestomjesečne borbe — Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Na taj način borci su bili neposrednije zainteresovani za ovu veliku političku tekovinu i političkom kadru bilo je mnogo lakše rastumačiti njegov značaj.

Održali smo u svim jedinicama proslavu »Tri L«.[6]

[6] »Tri L« su skraćenica za: Lenjin. Vladimir Ilič, Luksemburg (Roza) i (Karlo) Libkneht. Isticanje uloge tih velikih revolucionara bilo je vezano za isti datum — dan Lenjinove smrti. 21. januara (1924), iako su Roza Luksemburg i Karlo Libkneht ubijeni 15. januara (1919. u Berlinu).

Formirani su pjevački i recitacioni horovi, rade se zidne novine, a takođe i usmene novine. Usmenim novinama glavni je nedostatak što su članci predugi. Prema drugaricama do sada neispravan odnos sve više se popravlja. Nastoji se formirati agitaciono-propagandističke kolone. Politički kadar vrši pred svaku akciju političku pripremu, međutim ne učvršćuje dobivene bitke. Tako je ogroman propust političkog kadra što nije veliki značaj [napada] na prugu Zagreb — Beograd učvrstio. Poslije Voćinske akcije je pao velik ratni plijen, akcija na prugu nije donijela tako velik plijen borci su mislili, da je ta akcija neuspjela. Tek pošto je Štab divizije svojim pismom ukazao na veliki značaj ove akcije krenuo se politički kadar i počeo da učvršćuje ovu zaista uspjelu akciju.

U međuvremenu od ovih 10 dana bio je svega jedan pokušaj dezerterstva u XVII. brigadi, I. bataljonu. Pokušaj dezerterstva kažnjen je pred strojem kaznom smrti streljanjem. Borcima je objašnjena ova kazna i dobro su ju primili odobravajući je.

Naredbe se izvršavaju te u tom pogledu disciplina zadovoljava, dok je formalna disciplina slaba.

Općenito u svima brigadama zanemaren je rad sa bolničkim četama. Komesari brigada daju veoma malu pomoć komesarima bolničkih četa.

Mitraljeskoj četi potreban je veći broj političkih delegata za pojedina mitraljeska odeljenja. Komesar se lično mnogo trudi ali uz najbolju volju ne može da zadovolji samo svojim radom.

III. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU KRETANJA:

U svim selima gdje su se nalazile jedinice održane su skupštine i seoski sastanci. Te sastanke organizirali su politički komesari zajedno sa agitprop kolonama. Na tim sastancima i zborovima obrađivane su političke teme kao i na sastancima sa vojskom. Narod je svuda sa radosti primao naše jedinice. Zborovi su održani u 11 sela.

IV. MORAL I POLITIČKA SVIJEST U JEDINICAMA:

Moral u jedinicama je dobar. Iako su napori veliki, borbena sposobnost time nije smanjena. Dezerterstva, osim gornjega slučaja, nema, pojavi se po koji slučaj panikerstva, koga sami borci žigošu na svojim sastancima. Politička svijest novodošlih boraca je mala, ali dosta visoka svijest starijih boraca i rad sa novodošlima brzo ih izjednačava sa ostalim borcima. Bitno je da pridolazak novih boraca politički ne razvodnjava naše jedinice, nego naprotiv svijest boraca iz dana u dan raste.

V. PRIMJERI JUNAŠTVA:

U borbama su se istakle omladinske čete XII. i XVII. brigade. S obzirom na stanje i mišljenje koje je vladalo o bolničarima, ovaj puta svi rukovodeći i svi borci bili su oduševljeni zaista požrtvovnim junačkim radom naših bolničara i bolničarki. U borbi se osobito odlikovao I. bataljon XVI. brigade sa svojim komandantom drugom Stojanom Komljenovićem[7] **i** polit, komesarom Stevom Laćanom.

VI. ZDRAVLJE, ISHRANA, OBUĆA 1 ODJEĆA:

U selima boravka poslije akcije na glavnu prugu, a to su sela pakračkog kotara, u većoj mjeri vladao tifus. Referenti saniteta poduzeli su sve potrebne korake da zaraza ne prijeđe na naše borce. Izdani su letci u kojima se objasnilo i civilnom stanovništvu i našoj vojsci što treba da radi da se spriječi dalnje širenje epidemije. Intenzivno i dosljedno su se kopale zahodske jame. Zahvaljujući ovim mjerama spriječilo se širenje epidemije. Veći broj boraca, od svojih 15 procenata, prehlađen je zbog slabe obuće.

Borci su se hranili dijelom na kazanima a dijelom po kućama. Hrana je zadovoljavajuća.

vii. **RAD ŠTABA DIVIZIJE:**

Poslije akcije na glavnu prugu i Pakrac održano je savjetovanje sa štabovima brigada i bataljona gdje su se pretresala iskustva stečena u borbi. Rad drugova u Stabu divizije zadovoljava. Svi se drugovi u dužnosti snalaze i imadu razvoj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant:

[7] **Stoian Komljenović Čoka, narodni heroj, poginuo je noću 11/12. februara 1943. prilikom napada 16. slavonske NO brigade na nemačko--dcmobransku posadu u Virovitici.**

BR. 104

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 11. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI[1]

SEKRETAR
XVII. BRIGADE NOV
HRVATSKE
Dana 11. aprila 1943. god.

CENIRALNOM KOMITETU KPH

1) Zbog neprijateljske ofanzive na naš oslobođeni teritorij[1]' nismo mogli ranije podnijeti izvještaj, tako da će ovaj izvještaj obuhvatiti rad partijske organizacije XVII. brigade od 13. marta 1943. do 11. aprila 1943. godine. Moram napomenuti, da sam zbog bolesti politkomesara divizije druga Jefta Šašića od 11. do 21. marta 1943. vršio dužnost politkomesara divizije. Kroz to vrijeme rukovodio je partijskom organizacijom XVII. brigade drug Aleksa[3] Jovanović, sekretar bataljonskog biroa III. bataljona.

Kako sam naveo u zadnjem izvještaju, odmah poslije part. savjetovanja održanog 9. i 10. marta 1943. godine u Voćinu sa partijskim rukovodiocima IV. divizije povedena je živa kampanja za izbore. Ista je pobudila kod partizana veliki interes, tako da su svi partizani sa oslobođene teritorije učestvovali u izborima. Jedino organizacija samog glasanja nije bila dobro sprovedena, tako da još do danas rezultati tih izbora nisu sređeni i partizani nemaju uvida u ishod tih izbora. Borci su budno pazili da se u redove narodno-oslobodilačkih odbora ne bi uvukli tuđi elementi, tako da su za mnoge predložene odbornike stavljali svoje primjedbe i za neke od njih nisu dali svoj glas.

20. III. 1943. počela je ofanziva na naš oslobođeni teritorij. Ista nas je zatekla prilično nespremne. Iako je na partijskom savjetovanju 9. i 10. III. 1943. naglašeno, da borce treba spremiti za ofanzivu, partijska organizacija zbog kratkoće vremena

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/122—125.

[5] Odnosi se na ofanzivni pothvat »Braun«, koji su od 20. do 31. marta 1943. vodile nemačke i ustaško-domobranske jedinice s ciljem da unište 4. slavonsku NO diviziju. Međutim, 4. divizija je, veštim manevrom, izbegla okruženje i, u borbama na planinama Papuku, Psunju, Dilju i Krndiji, nanela neprijatelju osetne gubitke. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 67, 71 i knj. 14, dok. br. 50, 52, 56. 60 i 75).

[s] Aleksandar

nije mogla poduzeti dovoljne mjere da to učini, tako da se neke partijske organizacije kao i mlađi partijci nisu snašli. Sav rad za vrijeme ofanzive sastojao se u tome da se podigne borbeni duh partizana, koji je kadkada usled teških napora i popustio. Govorilo se o naporima koje su podnosili za vrijeme ofanzive bosanski i banijski partizani, pa su ipak sa uspjehom savladali sve napore i ostali pobjednici.

2) *Organizaciono pitanje:*

Brojčano stanje partijske organizacije je slijedeće:

I. bataljon	38 partijaca,	25 kandidata,	218 boraca
II. bataljon	39 partijaca,	18 kandidata,	170 boraca
III. bataljon	27 partijaca,	11 kandidata,	130 boraca
Bolnička čet.	1 partijac,	3 kandidata,	20 boraca
Agit, prop	3 partijca,	3 kandidata,	9 boraca
Stab brigade	6 partijaca,	1 kandidat,	7 boraca
Sveukupno	116 partijaca,	61 kandidat,	564 boraca[4]

Osim toga imade što ranjenih što bolesnih drugova I. bataljon 16, II. bataljon 13, III. bataljon 8.

Kako vidimo, za vreme ofanzive izbačeno je zbog bolesti i rana 37 partijaca iz stroja, dok ih je poginulo 9. U to vrijeme primljeno je u Partiju 16 drugova.

Najteže je bio pogođen I. bataljon u kojemu su zbog bolesti izbačeni iz stroja svi sekretari četnih ćelija. II. bataljonu obolio je sekretar bataljonskog biroa, dok je drug koji ga je zamjenjivao poginuo. Iako je time partijska organizacija bila teško pogođena, ona je odmah popunila kadar i nastavila sa radom.

Za vrijeme ofanzive ispoljile su naše partijske organizacije čitav niz organizacionih nedostataka. Partijske ćelije su se doduše sastajale dva puta tjedno, ali obzirom na situaciju u kojoj su se jedinice nalazile to je malo. One osim iznimnih slučajeva nisu održavale vanredne sastanke po konkretnim pitanjima, tako da su malo mogle djelovati na svoju okolinu. Partijci kao pojedinci prednjačili su svojim držanjem u borbi, u podnašanju napora i u disciplini. To naročito važi za II. bataljon u kojemu su oni utjecali i na disciplinu ostalih boraca na taj način, da čim je neko spomenuo teškoće za vrijeme marševa odmah se našao koji partijac ili SKOJ-evac, koji je znao objasniti kako je to potrebno. U I. bataljonu popustila je kadkada disciplina među samim partijcima (bilo je neopravdanih prigovora radi ishrane) tako da su isključena 3 partijca. U III. bataljonu pokazali su se neki partijci kao potpuno nesposobni da

[1] **Zbir je pogrešan; umesto 116 i 564 treba: 114 i 554.**

u odsudnom trenutku — kada je komandir jedne čete bio ranjen — preuzmu inicijativu i da jedinicu drže na okupu. Svi su se oni poveli za jednim paničarem vodnikom. Zbog toga su također isključeni iz Partije.

Ipak možemo konstatovati, da je za vrijeme ofanzive najviše zadovoljio rad partijske organizacije u I. bataljonu u kojemu su partijci jednom prilikom izvršili političku pripremu za akciju na Borke,[5] a osim toga zaslugom partijske organizacije u tome bataljonu bilo je najmanje slučajeva rasipanja boraca i karabina.

Treba naglasiti, da su prije ofanzive partijske jedinice bile sposobne da brzo prenose direktive na ostale borce. Tako je prilikom pohoda u Požeškoj Kotlini održan sastanak bataljonskog biroa za vrijeme marša na kojemu je bilo naglašeno kako treba da se partizani odnose prema hrvatskom narodu u selima kroz koja su prolazili. Za nekoliko trenutaka kroz cijelu kolonu čuo se samo razgovor o tome kako će se što bolje udesiti odnos prema stanovništvu. No kad su uslovi postali teži za vrijeme ofanzive, takav način rada nije uspjevao. Odmah poslije ofanzive partijske jedinice organizaciono su se sredile, tako da možemo reći da su one danas čvršće nego prije ofanzive, jer su se obogatile iskustvom stečenim za vrijeme iste. Ta iskustva sredio je Partijski komitet divizije te će se ista proučavati u svim partijskim jedinicama.

3) *Agitacija i propaganda:*

U početku ofanzive nisu se snašli drugovi koji rade na tome sektoru. Nisu izdavane radio-vijesti, zidne novine niti su se održavale usmene novine. Međutim kada su drugovi shvatili da i pod novim usiovima treba da se radi, rad se je normalizovao. Piedovito su izdavane radio-vijesti, tako da su borci sa velikim interesovanjem pratili tok naše ofanzive u Bosni i Hercegovini. Odmah nakon ofanzive izdat je naš list »XVII. brigada«, koji naročito obiluje člancima iz vojne znanosti. Nedostatak mu je da je to u glavnom list u kojem sarađuju rukovodioci, dok sa strane rukovodioca[6] ima svega 6 pjesama i članaka.

Za vrijeme ofanzive prestaje svaki rad na kulturno-prosvjetnom polju, kako po pitanju suzbijanja nepismenosti tako- i na vježbanju pjesama i horskih recitacija.

4) Rad *po vojnim pitanjima:*

Za vrijeme ofanzive izgubili smo mnogo nižeg rukovodećeg kadra. Svega je izbačeno iz stroja 5 komandira, 4 politko-

[5] **Akcija na Gornje Borke izvršena je 3. aprila 1943. (Opširnije** *CD* **tome vidi tom V, knj. 14, dok. br. 75).**

[6] **Omaška; treba: boraca.**

mesara četa, 12 vodnika i politdelegata. Odmah se pristupilo popunjavanju ispražnjenih mjesta, tako da su danas sve jedinice popunjene. Do srazmjerno velikog gubitka nižih kadrova došlo je zbog toga, što se brojčano stanje nekih jedinica za vrijeme ofanzive veoma smanjilo, kao na pr. u I. četi II. bataljona 25 boraca, tako da je u akciji koja je izvedena na Bučje[7] izbačeno iz stroja te čete: politkomesar, dva vodnika, jedan delegat i dva desetara. Da bi mogli vidjet borbenu sposobnost pojedinih jedinica nakon ofanzive okarakterisaću pojedine bataljone.

I. bataljon imao je za vrijeme ofanzive nekoliko teških borbi od kojih je najteža bila napad na Borke. Borci toga bataljona krasno su se borili, što dokazuje činjenica da je od 25 izbačenih iz stroja izbačeno preko 20 od ručnih bombi. Za vrijeme neprijateljske ofanzive izbačeno je iz toga bataljona preko 50 boraca iz stroja, pri čemu naročito treba naglasiti da su to većinom stariji i iskusniji borci. Tome bataljonu uspjelo je, da za vrijeme ofanzive mobiliše izvestan broj novaka, tako da je danas njegovo brojčano stanje gotovo isto kao i prije ofanzive i kada ti borci prođu kroz koju uspjelu akciju biće to veoma čvrst bataljon.

II. bataljon izgubio je oko 20 boraca. Svojim naoružanjem (15 p. m.) kao i iskustvom to je najbolji naš bataljon. Preko je potrebno da ga popunimo ljudstvom. On može apsorbovati preko 100 novih boraca pa da se ne razvodni, jer je borbenost i disciplina toga bataljona na veoma visokom stepenu.

III. bataljon pokazao se u ovoj ofanzivi slab. Pred ofanzivu izgubio je zbog pjegavog i trbušnog tifusa te zbog drugih bolesti oko 60 starih boraca, tako da je ofanziva zatekla gotovo same neiskusne borce. Da bi povećali njegovu borbenu sposobnost prebacićemo u taj bataljon iz I. i II. bataljona po desetinu dobrih boraca.

Disciplina u štabovima — zahvaljujući budnosti partijske organizacije — zadovoljava. Za vrijeme ofanzive nije se opazilo popuštanje discipline. Kod boraca zadovoljava u II. bataljonu (dokaz je da za cijelo vrijeme ofanzive nije bilo ni jednog prigovora komandnom osoblju), a slabija je bila u I. i III. bataljonu (u prvome je bilo prigovora zbog slabe ishrane, a u oba prilikom marševa borci se nisu držali svojih desetina i vodova). Općenito se može reći da borci naše brigade žele da se tuku sa neprijateljem, mogu da podnesu velike napore, jedino su slabiji što se tiče neredovite ishrane.

Rasipanje boraca dogodilo se kod III. bataljona a donekle i kod I. bataljona. Do danas mnogi borci, njih oko 40, nisu se vratili u svoje jedinice. Kako saznajemo, neki od njih otišli su

[7] **Akcija na Buč izvedena je 8. aprila 1943 (vidi tom V, knj. 14, dok. br. 35, 36, 71 i 88).**

za Kalnički i Moslavački odred. Svakim danom pristiže po nekoliko boraca, tako da se ne može tačno ustanoviti broj dezertera. Do sada se to ustanovilo samo za dva borca.

Priliv novaka bio je za vrijeme ofanzive manji nego broj izgubljenih boraca, tako da još danas mnogi borci nose po 2 karabina. Partijske organizacije nisu pravovremeno shvatile važnost mobilizacije, tako da se nisu poduzele sve mjere da se mobilizira što veći broj boraca.

5) *Rad* po *omladini:*

Brojčano stanje naših SKOJ-evskih organizacija je sledeći:

I. bataljon	66	SKOJ-evaca u	4	SKOJ-evska aktiva
II. „	82	„ „	4	
III. „	32	„ „	3	
Bol. četa	6	„ „	1	

Svega ukupno 206[8] SKOJ-evaca u 12 SKOJ-evskih aktiva.

Kako vidimo, brojčano stanje SKOJ-evaca nešto se je smanjilo od prošlog izvještaja zbog mnogih izbačenih iz stroja. Novi omladinci nisu se još mogli provjeriti u borbi, pa da bi se s njima nadopunio broj SKOJ-evaca. Za vrijeme ofanzive istakli su se SKOJ-evci svagdje u borbama. Sastanci su se održavali neredovnije nego partijski sastanci, tako da ni oni nisu organizovano djelovali na svoju okolinu. Iznimku u tome čine SKOJ--evci iz II. bataljona, koji su i za vrijeme ofanzive redovito držali sastanke te se politički rad u četama II. bataljona uglavnom vršio preko SKOJ-evskih organizacija.

Od Povjerenstva[9] odnosno Oblasnog komiteta SKOJ-a,[19] dobivale su naše organizacije pomoći, a osobito u materijalu. SKOJ-evci uglavnom proučavaju brošuru koju je izdalo Povjerenstvo: »Rad SKOJ-a«.

6) *Političko-prosvjetni rad u ćeliji i u pozadini:*

Od postavljenog programa za podizanje teoretske izgradnje naših članova, učinjeno je do sada veoma malo. S jedne strane uzrok je tome prošla ofanziva za čije je vrijeme zaostao sam rad na teoretskoj izgradnji. U tehnici našeg Agit-propa uspjeli smo do sada umnožiti samo jedan referat i to: »Rad SKOJ-a«. Osjeća se veliko pomanjkanje partijskog materijala. Od Povjerenstva odnosno Oblasnog komiteta[11] dobivali smo do sada samo po jedan primjerak referata za niži partijski kurs,

[8] Pogrešno sabrano, treba: 186.
• Odnosi se na Povjerenstvo CK KP Hrvatske za Slavoniju i Srem.
[10] Reč je o Oblasnom komitetu SKOJ-a za Slavoniju.
[11] Tu je reč o Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Slavoniju.

pa našim sredstvima za umnožavanje mateiijala nismo uspjeli da te brošure umnožimo. U svim partijskim jedinicama proradena su iskustva sa partijskog savjetovanja održanog 9. i 10. III. 1943. u Voćinu. Do danas još nismo primili ni jedan broj »Proletera« iako bi nam on bio veoma potreban.

U pozadini radilo se za vrijeme ofanzive veoma malo. Naša dva bataljona su za vrijeme ofanzive izvukli preko 500 civila ispod udaraca neprijatelja. Time je taj narod pokazao, da u našoj vojsci gleda jedini svoj spas i da imade u nju ogromno povjerenje. Tòme narodu nije održan ni jedan miting — iako se iz njihovih redova moglo mobilisati borce. Neki od rukovodioca gledali su u njemu samo teret, dok nisu vidjeli ogroman politički značaj povezanosti vojske i pozadine. Od malobrojnih mitinga održan je jedan u Borkima, a jedan u Zajilama. Na njima je sudjelovalo vrlo malo ljudi, jer je stanovništvo bilo raštrkano po šumama. Objašnjena je namjera neprijatelja ovom ofanzivom a isto tako objašnjen je a i osuđen nepravilni postupak nekih naših intendanata prilikom rekvizicije stoke za vojsku. Po svršetku ofanzive održano je nekoliko mitinga u selima Požeške Kotline, od kojih je naročito uspio miting u Krivaji, tako da su seljaci poslije mitinga na vlastitu inicijativu sakupili izvesnu količinu hrane za naše ranjenike.

7) *Razno:*

Sanitetska služba u našoj brigadi kao i u pozadini ne zadovoljava. Ustanovili smo da se vrlo mali broj naših ranjenih boraca vraća u stroj (svega oko 20%). Da bi se stanje donekle popravilo dali smo u dužnost našim ranjenim partijcima, da odmah poslije dolaska u koju bolnicu formiraju partijsku jedinicu kako bi dalje živjeli partijskim životom i kako bi svojim radom pomogli ostalim ranjenicima. Isto tako upućen je preko politkomesara i partijske organizacije apel borcima, da za vrijeme akcije misle na svoje ranjenike, kako bi ih snabdjeli potrebnom hranom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Knebl

BR. 105

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. PROLETERSKE BRIGADE OD 12. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PRIPREMAMA ZA FORSIRANJE DRINE I O POGIBIJI POLITIČKOG KOMESARA OVE BRIGADE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Noću između 4 i 5 o. m. teško je ranjen naš politički komesar drug Aleksa Dejović, koji je uprkos hirurške intervencije podlegao ranama 9 o. m., a sahranjen 10 o. m. Sa Aleksom je još ranjen zamenik komandanta, drug Lune.[2]

Slučaj je se odigrao ovako: naša brigada je trebala preći Drinu iza II Dalmatinske brigade, koja je trebala da obezbedi prelaz. Do ovoga prelaza nije došlo nekoliko dana i na kraju se stvorio utisak da se ne može preći. Naš štab je uzeo ovu stvar na rasmatranje, otišli smo i osmotrili teren i rešili da pokušamo na svaki način prelaz. Rešili smo da pravimo splavove, a da docnije izmenimo tu odluku i da pređemo na građenje mosta uz staru srušenu konstrukciju. Oko ovoga se angažovalo nekoliko drugova, koji su se razumevali u poslu i uvijek je bio neko od štaba brigade, a najviše Aleksa. On je vrlo često švrljkao i izlagao se opasnosti bez potrebe. Ja sam ga opominjao više puta a nekoliko puta i oštro kritikovao, jer je stradalo nekoliko drugova uzalud. Na 24 sata pred ranjavanje Aleksino ja sam otišao od njega, jer sam imao sastanak diviziskog komiteta, a došao je drug Lune i oni su nastavili sa građenjem. 4 o. m. ja sam javio Lunu da pripazi na Aleksu jer sam predosećao da će se nešto dogoditi, ali to nije pomoglo. Ja sam i drugi put poslao kurira i odredio mesto gde se oni moraju nalaziti i da odatle preko kurira rukovode gradnjom. Ni ovo nije pomoglo. Oko pola noći Aleksa se izgubio od Luna i otišao da traži neke šrafove na Brodu u radionici. To mesto dotle nije tukla artiljerija. Lune ga je našao tu i prilikom izlaska iz zgrade opalili su topovi. Oni su odmah požurili da nađu zaklon, ali je bilo dockan. Obojica su bili ranjeni. Odmah su previjeni, u tom sam i ja stigao te smo ih odveli u hiruršku ekipu. Izvršena je operacija i izgledalo je sve dobro, ali je došlo do trovanja te je morala biti otsečena noga, a najzad je i smrt posledica trovanja. Lekari su

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 6885/V, 2—112 (43).**

[2] **Miodrag Milovanović. Poginuo aprila 1944. kod s. Uzica, kao zamenik komandanta 2. proleterske brigade. Narodni heroj.**

radili savesno i predano, u to sam se ja lično uverio, jer sam oba puta bio prilikom operacije.

Na mestu gde je Aleksa ranjen artiljerija nije tukla ni pre ni posle, ali uprkos tome najvažniji razlog ranjavanja je baš u toj njegovoj neobazrivosti i uverenju da mu ne može biti ništa.

Gubitak za našu brigadu i Partiju ogroman je, jer je Aleksa bio odličan politički komesar i imao velike uslove za dalji razvitak. On je član Partije tri godine, u borbi od prvih dana, kao neustrašivi borac i odličan rukovodilac proveo je na raznim funkcijama (zamenik politkoma bataljona, politkom bataljona, politkom brigade). Do sada je ranjavan tri puta.

Kao komunista, kao neustrašivi borac, dobar drug, odličan rukovodioc, a uz to neverovatno omiljen u našoj brigadi, mislimo da zaslužuje naziv Narodnog heroja.

Ukoliko su vam potrebna još neka obaveštenja dobićete ih odmah.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12 april 1943 godine

Zamenik politkoma II Proleterske brigade
SI. Penezić-Krcun

BR. 106

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. NOP ODREDA OD 12. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U TOM ODREDU[1]

STAB
II. N. O. P. ODREDA
III. OPER. ZONE
HRVATSKE
K. br. službeno
Dana: 12-IV. 1943.
Na položaju

POLITIČKOM KOMESARU III. OPERATIVNE ZONE HRVATSKE

Položaj

Izvještaj o političkom i kulturno-prosvjetnom radu od 20-111. do 12-IV. 1943.

I. OPCI PREGLED:

Nastalom reakcijom[2] prekinute su veze, te tako nisam mogao poslati izvještaj.

Ovaj izvještaj zahvaća vremensko razdoblje cijele reakcije do 12. o. mj.

U prvim danima reakcije ranjen je naš politički komesar drugog bataljona. Tih dana vratio se bolesni polit, komesar, koji je odmah nastupio mjesto ranjenog polit, komesara tako da politički rad nije ništa trpio.

Na konferenciji, koju sam održao sa našim štabom, ustanovilo se da su partizani bili dosta disciplinovani i čvrsto uvjereni u svoje rukovodeće drugove kroz cijelo vrijeme.

Narod na sektoru našega odreda jako demoralisan, kao što to obično biva jedno vrijeme posle reakcije.

U Podravini neprijatelj je počeo da progonima dolazi i opkoljava sela, odvodi sve starije i mlađe na radove u njemačke logore.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—6, k. 1484.

[2] Reč »reakcija« u ovom dokumentu je upotrebljena umesto reči: ofanziva. Stoga, kada se govori o »reakciji« u Slavoniji, treba imati na umu nemačko-kvislinšku ofanzivnu operaciju »Braun«, a kada se govori o »reakciji« u Bosni, treba podrazumevati takozvanu četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

RAD U BATALJONIMA

I. bataljon:

I. četa: Održan je sastanak po grupicama na kojem je govoreno o situaciji nastaloj uslijed neprijateljske ofenzive, i o cilju i neuspjehu da nas teškim oružjem uništi. 30-111. održan je sastanak sa cijelom četom na kojem je govoreno o neprijateljskoj ofenzivi; iako je neprijatelj sakupio jake snage da nas posve uništi, neprijatelj je pored toga pretrpio teške gubitke gdje god je došao u sukob. Neprijatelju nije data inicijativa u njegove ruke, već je ostala u našim rukama. Dobrom procjenom situacije naših rukovodećih i spretnim manevrisanjem neprijatelj nam nije mogao ništa učiniti.

31-111. t. g. održan je sastanak sa cjelom četom na kojem je govoreno o potrebi discipline i o vladanju partizana u selima kroz koja prolazimo. Prikazana je štetnost za naš pokret lošeg ponašanja među narodom. 5-IV. t. g. održan je sastanak po vodovima, na kojem je vodni delegat govorio o potrebi discipline. 7-IV. t. g. održan je sastanak po vodovima, na kojem je govoreno o potrebi izvršenja naređenja onako kako je naređeno od rukovodećih i prikazana štetnost neizvršenja naređenja.

II. četa: 31-111. održan je sastanak sa cjelom četom, na kome je prorađeno sa partizanima »Međunarodni značaj N.O.B, u Jugoslaviji i zamaskirani izdajnici« od druga Tite. Nadalje je rađeno sa drugovima kada su bili na položaju, tumačen im je cilj neprijateljske ofenzive, te kako je spretnim manevrisanjem neprijatelj bio u nemogućnosti da isti sprovede.

Dne 1-IV. t. g. održan je sastanak s cijelom četom, na kome je prorađeno uz diskusiju »Međunarodni značaj N.O.B, u Jugoslaviji i zamaskirani izdajnici« od druga Tite. 2-IV. t. g. polit, komesar kritički se izrazio na drugove što su počeli da se gube posle određivanja na stražu, tako da dežurni ne može dovoljno naći drugova za stražu. Onda im je razloženo značenje stražarčenja i nadalje je pred spavanje straža popisana i stavljena u jednu kuću, tako da je to pitanje sada riješeno.

3-IV. t. g. razrađeno je sa četom »Proglas Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije« uz diskusiju. Na istom sastanku drugovi su upoznati sa situacijom. Drugovima je razloženo zašto neprijatelj pravi re-

akciju u pozadini. Radi toga je [neprijatelj] tumačio narodu da smo mi uništeni, puškara po šumi da ih ubjedi da [nas] uništava.

Rad polit, komesara u bataljonu

Održan je sastanak sa cijelim bataljonom na kojem je politički komesar govorio o nastaloj situaciji uslijed neprijateljske ofenzive. Održane su 3 konferencije sa četnim komesarima i političkim delegatima na kojima su davate upute za daljnji rad. Novostvorenom situacijom osjećala se je potreba da se partizanima prikaže situacija u kojoj se nalazimo te su u tom pravcu data obavještenja. Disciplina je bila oslabila, te je stavljeno u dužnost rukovodećim drugovima da istu pojačaju.

II. bataljon:

Rad u I. četi

25. III. održan je četni sastanak gdje je bilo govora 0 današnjoj reakciji. 3. IV. održan je s četom politički čas na kome se proučavalo iz »Partizana« br. 2 »Nova iskustva 1 nove zadaće« i govoreno drugovima o junačkom držanju partizana u Gorskom kotaru. 5. IV. održan je sastanak sa političkim delegatima gdje su im date upute o budućem radu i načinu postupanja sa drugovima partizanima. 6. IV. na položaju sa manjim grupicama održan je sastanak na kojem je bilo govora o podizanju morala i borbenosti kod drugova partizana. 7. IV. održana je četna kritika i s drugovima koji nisu bili na dužnosti. Drugovi su jedan drugoga najviše kritikovali zbog labavog držanja za vrijeme reakcije.

Rad u II. četi

31. III. održan je četni sastanak na kojem je govoreno o značaju N.O.B., o reakciji u Bosni i Slavoniji. 25. III. čitanje radio izvještaja iz »Vjesnika«, čitano »Bliži se dan pobjede«, »Ustaška zvjerstva u Bosni i Kordunu«, »Narod traži likvidaciju fašističkog agenta D. Mihailovića«. 1. IV. održan je drugi četni sastanak na kojem je govoreno drugovima o izdajničkoj ulozi bivše izbjegličke vlade u Londonu i o petokolonašima. Čitan je radio izvještaj od 29. III. Nadalje je govoreno o čistoći i njezi tijela. 2. IV. govoreno je drugovima o velikim uspjesima Crvene armije i značaju N.O.B. Čitan je radio izvještaj od 1—2. IV.

3. IV. održana je četna kritika i samokritika. Mnogi drugovi su priznali svoje greške i obećali da se iste neće ponavljati, dok iste neki nisu priznali.

Rad političkog komesara II. bataljona

Dana 25. III. održao je govor pred cijelim bataljonom gdje ih je upoznao s unutarnjom i vanjskom situacijom, o neprijateljskoj ofanzivi i razlogu našeg prebacivanja, ujedno ih pripravio za daljnji sukob sa neprijateljem. Isti dan održao je sastanak sa političkim komesarima na kom se upoznao s prilikama u bataljonu u koji se ponova vratio.

Dana 28. III. upoznao je drugove sa ciljem neprijatelja, upozorio ih na oprez prilikom opreza[3] sa istim.

Dana 5. IV. održao sastanak sa I. četom gdje je drugove upoznao sa disciplinom za razliku od discipline u drugim vojskama. Održao sastanak sa rukovodećim drugovima I. čete gdje su riješili tekuća pitanja o potrebama poboljšanja u bataljonu. Posebno održao sastanak sa političkim radnicima i ukazao im potrebu intenzivnog rada i u tim teškim prilikama.

Dana 6. IV. održao sastanak sa II. četom gdje je drugovima govorio o našoj disciplini za razliku od discipline u ostalim vojskama, održao sastanak sa rukovodećim drugovima II. čete gdje su rešavali pitanja poboljšanja prilika u bataljonu. Isto tako održao sastanak sa političkim radnicima i ukazao potrebu pojačanog rada u tim teškim danima.

Istog dana održao miting u selu Markovcima i Dobroj Kući. Tema govora: neprijateljska ofenziva i današnja situacija. Stupio u vezu s N.O.O. i dao upute za daljnji rad.

Dana 7. IV. održao miting u Bijeloj. Posjet dobar. Tema govora: neprijateljska ofenziva. Stupio u vezu s N.O.O. Dao savjete i upute za daljnji rad.

8. IV. održao miting u Srednjim Borcima. Tema ista kao i na gornjim mitinzima.

Rad političkog komesara u odredu

U prvo vrijeme reakcije govorio sam par puta pred narodom koji je bježao pred reakcijom, a koga sam skupio zajedno sa zamjenikom komandanta odreda na Papuku. Među tim narodom bio je veliki dio naših bolesnih i ranjenih drugova iz svih bolnica kako s Papuka tako i s Psunja, kao iz ostalih tijela.[4] Ti ljudi, njih oko 800, došli su do nas većinom podpuno iscrpljeni i ogladnjeli. Mi smo

® Umesto »opreza« treba, verovatno, da piše: dodira.

*** Pogrešno prekucano. Verovatno je 'J rukopisu stajalo: delova <U smislu: područja, rejona).**

shvatili za svoju dužnost da te ljude prihvatimo pod svoju zaštitu i brigu.

Pred narodom sam uglavnom govorio o namjeri nq-prijatelja koja ide za tim da uništi naše ekonomske baze, to ujedno znači da uništi sela i da onaj mali dio naroda koji se u njima nalazi otera na prisilne radove ili da ih uništi. Dalje sam govorio o našem načinu rata i kako se suprotstavljamo neprijatelju i zašto ne prihvaćamo frontalnih borbi.

U par navrata govorio sam pred borcima I. bataljona 0 značenju neprijateljske ofenzive i o uspjelim manevrisanjima naših jedinica za vrijeme reakcije. Tom prilikom prikazao sam drugovima borcima kroz kakove teške uslove moraju naši rukovodeći drugovi da vode svoje jedinice 1 da ih prvo sačuvaju od većih gubitaka, a drugo da ih vode u uspješne napadaje.

Na jednom takom sastanku govorio sam drugovima 0 potrebi čelične discipline, koju treba svjesno da provodi svaki naš borac.

Na tom istom sastanku govorio sam im o štetnom i razornom djelovanju četničkih izdajnika. Prikazao sam im koliku štetu su učinili četnici razvitku cijele naše N.O.B. Četničkom izdajom zaboden je nož u leđa osvetničkoj borbi našeg naroda, još i danas veliki dio Srbije i Bosne osjeća sramne rezultate te još sramnije rabote. Danas, kada je Srbija mogla da bude već podpuno oslobođena, ona se još oporavlja od te najsramnije izdaje u povjesti srpskoga naroda.

Dalje sam govorio i potsjetio ih na teškoće koje su prošli u toj ofenzivi, na borbu pod najtežim uslovima kao 1 sam život, ishranu i nespavanje po nekoliko noći. Tom prilikom pitao sam drugove partizane i upozorio ih da te patnje ne smiju nikada da zaborave, i da se sjete onih političkih dezertera koji su se sklonili na sigurna mjesta u inostranstvo odakle prate naše krvave napore i vrebaju čas kada ćemo uništiti krvavi fašizam, da nam se onda vrate i da nam svojim lijepim pričama još jednom zamažu oči i ponovno skuju okove, koji će značiti kao i ranije živjeti bez svake slobode. U selima kroz koja smo prolazili gotovo i ne živi nitko. U svakom selu našlo bi se možda do 10 ljudi ili žena koji životare na najteži način. U tim selima nismo održavali mitinge zbog gornjih razloga. S tim ljudima imali smo dosta prilike da im govorimo o svemu što je danas potrebno da se kaže u tim danima koji su najteži za naš narod.

Povezao sam se sa svim **N**.O.O-ima koji postoje u tim selima i s njima najuže sarađivao, tako n. pr. sa N.O.O-ima iz Duzluka, Gazija i ostalih sela u toj okolini.

Politička svijest i moral partizana

U toku same ofenzive moglo se lijepo vidjeti koliko morala i političke svijesti posjeduju naši partizani. Cesto su dolazili u položaj da budu gladni, izmoreni i pokisli, i da su unatoč toga ipak morali poći u nove borbe. U samom početku partizani su to teže podnosili, nego u zadnjim danima ofenzive. U zadnje vrijeme moglo se opaziti da su se partizani i na to već po malo privikli, oni su shvatili da se u takvim prilikama ne može uvijek i na vrijeme pribaviti potrebna hrana i ostalo što [je] potrebno za pravilan život naše vojske.

Naši partizani već od ranije dobro su upoznali našeg neprijatelja. Oni su sa ironijom govorili o eventualnom pokušaju da zavara partizane sa nekim letačima, koji osim toga što nisu podpisani imaju i tu pogrešku što podpuno lažno prikazuju partizanski život.

Partizani u tome vide nemoć neprijatelja da se s nama vojnički obračuna i prima se tog posljednjeg sredstva.

U nekim bojevima, koje su vodile naše jedinice u Slavoniji, partizani su se osvjedočili da dobar dio domobranskih jedinica nije sklon da pruži ozbiljnog odpora našoj N.O. vojsci. Partizani su to shvatili kao političku svijest hrvatskog naroda, koji nema ništa zajedničkog sa tim krvavim režimom. U posljednje vrijeme nije se moglo primjetiti da su partizanima nijednom zgodom govorili da bi trebalo domobrane strijeljati.

Istaknuti u borbi

U borbama koje su vodile jedinice ovoga odreda nije bilo naročitih prilika gdje bi se mogao netko naročito istaknuti.

Prema tome nije se nitko istakao.

Zdravlje, ishrana, odjeća i obuća partizana

U našim jedinicama nije bilo mnogo bolesnih, bilo je par slučajeva lakšeg tifusa što su već drugovi preboljeli. Ostale bolesti nisu se mogle primjetiti.

Ishrana partizana kroz sve vrijeme bila je dobra, nije se desio ni jedan slučaj da su partizani jeli manje od 2 puta dnevno, i to je bilo u najtežim danima reakcije. Kruha je bilo uvijek po malo, nije ga bilo koji puta u dovoljnoj količini, ali se ne može kazati da ga je manjkalo.

U nekim zadnjim akcijama partizani su se dobro obukli. Još uvjek ima novih drugova koji nisu uniformisani, ali i za njih smo dali bar u prvo vrijeme sašiti barem partizanke.

Nastojimo da sve drugarice obučemo u vojnička ili barem muška odijela, što nam je u posljednje vrijeme skoro potpuno uspjelo.

Stanje obuće, u našim jedinicama, nije tako loše. Nemamo ni jednog partizana koji bi bio bos. 5% imade slabih cipela, koje bi se kod jednog marša po blatu raspale, no i za te ćemo naći rešenje, bilo popravkom bilo na koji drugi način.

Poginuli u borbi

Podatke o poginulim i nestalim još za sada nismo mogli sakupiti, te ćemo naknadno poslati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Lazar Vračarić

BR. 107

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 14. HRVATSKE NOU BRIGADE 5. OPERATIVNE ZONE NOV I POHRVATSKE OD 14. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJENIK POLIT. 'KOMESARA
XIV. N. O. BRIGADE HRVATSKE
Dne 14. IV. 1943.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Po dolasku iz bolnice primio sam dužnost zamjenika političkog komesara u ovoj brigadi nakon reorganizacije koja je izvršena poslije ofenzive na Kordun i Liku.[2] Reorganizacija je

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/316—317.**
[2] **Reč je o takozvanoj četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi.**

izvršena na taj način što je jedan bataljon XIV. Brigade ušao u sastav VI. Brigade, a jedan bataljon VI. Brigade u sastav XIV. Prilikom te reorganizacije nisu pojedini bataljoni ostali u onoj formaciji kao što su bili prije nego su izmješani.

Stanje partijske organizacije:

Organizaciono stanje:

I. bataljon	članova K.P.	49,	kandidata	17,
II. bataljon	„	33,	„	13,
III. bataljon	„	27,	„	9,
Stab brigade	„	8,	„	1,
[Svega:]	„	117,	„	40,

U brigadi ima 16 partijskih jedinica, a u svakom bataljonu bataljonski biro. Partija je organizaciono postavljena i njezina organizaciona i rukovodeća uloga osjeća se. Zamjenici političkih komesara počeli su shvaćati svoju pravu ulogu i ne osjeća se više da se smatraju kao zamjenici komesara u čisto vojničkom pogledu, već kao partijski rukovodioci. Politička i teoretska izgrađenost još manjka, a to je i jedina zapreka da ovi drugovi ne mogu pravilno rukovoditi svojim ćelijama a naročito u pogledu teoretskog izgrađivanja. Općenito uzevši borbenost je kod ovih drugova na visini a za teoretsko izgrađivanje poduzete su sve mjere, kao na pr. savjetovanja, sastanci na kojima se obrađuje pojedini materijal a i postavljanje određenog plana koji se mora kroz predviđeni rok savladati.

Borbenost, moral i disciplina kod partijaca je dosta dobra, ali se osjeća još uvijek nedovoljna odgovornost za pojedine sektore rada. Najbolnije pitanje kod većine partijaca jest to što ne vole da uče, čitaju i diskutiraju i kao takvi nisu do sada niti mogli potpuno da udovolje i da savladaju sve probleme koji su pred njima. Naročito se to osjeća kod komandira i komandanata, koji smatraju da im to nije tako važno i da je glavno da se vojnički izgrađuju. Otuda dolazi i do raznih grešaka i neshvatanja uloge rukovodioca u narodno-oslobodilačkoj vojsci. Još uvijek ima mali broj partijaca koji su ranije došli iz pozadine a raspoloženi su oportunistički te se u tu svrhu nekoje i isključilo iz partije a nekima se posljednji puta dala mogućnost da postanu dobri partijci i da se otresu raznih krivih i pogrešnih pogleda.

Pred sve partijske jedinice, a u svrhu izgrađivanja i proučavanja teorije marksizma-lenjinizma postavljen je plan koji se ima u određenom roku sprovest. Do sada proučavalo se: O kadrovima«, »11 uslova za boljševizaciju partije«, »Iz osnova lenjinizma«: historijski korjeni lenjinizma, metod, teorija, i diktatura proletarijata, »Učenje o partiji«. Osim toga proučava se

sav tekući materijal, a naročito »Reakcionarno i izdajničko vodstvo HSS-a«. Po vojnom sektoru postavljen je takođe plan od strane štaba brigade, koji se i izvodi teoretski i praktički kad god je to moguće odnosno kad jedinice nisu na akcijama ili maršu. Takoder je organizovan kulturno-prosvjetni rad po pojedinim sektorima kojima obično rukovodi po jedan partijac iz ćelije. Izdaju se i izlaze zidne novine po četama i bataljonima organizovani su pjevački zborovi, diletantske grupe, tečaj za nepismene, drže se predavanja i taj rad zadovoljava.

Stanje Skoja: U brigadi ima 120 drugova .obuhvaćenih u Skoju i oko 160 omladinaca koji nisu obuhvaćeni. Ovi drugovi koji su organizovani u Skoju najborbeniji su, disciplinovani, ali im manjka znanje i teoretska izgrađenost. Pred Skojevsku organizaciju također postavljen je plan za političko i vojno uzdizanje i taj rad kreće dosta dobro jer drugovi imadu volju i žele da nauče. Organizovani drugovi učestvuju i sarađuju na svim sektorima kulturno-prosvjetnog rada. U svakom bataljonu imade odgovoran drug za rad Skoja, oformljena su bataljonska rukovodstva, ali u brigadi nemamo druga koji bi mogao da preuzme na sebe dužnost rukovodioca Skoja u brigadi. Po tome obratili smo se i na drugarski Pokrajinski komitet Skoja za Hrvatsku ali još nismo dobili nikakvi odgovor.

Opće stanje u brigadi: Komandno osoblje, kako vojničko tako i političko, još uvijek nema dovoljno samostalnosti i snalaženja u pojedinim situacijama, manjka samoinicijative, discipline i znanja, naročito u političkom pogledu. Kao takvi ovi nisu još postigli to da mogu pravilno odgajati partizane u duhu Narodno-oslobodilačke borbe i pripremiti ih na sve složeniju situaciju u koju ulazimo razvijanjem naše borbe i međunarodnih prilika. Nadalje, komandno osoblje, naročito niže, još nije potpuno svijesno da smo oformljeni u velike jedinice i da više ne operišemo samostalno i da se prema tomu s obzirom na izvršavanje pojedinih zadataka i pojedinih naređenja moramo odnositi strogo vojnički, t.j. izvršiti svaki zadatak i svako naređenje. Niže komandno osoblje — vodnici, politički delegati i desetari još se ne osjećaju rukovodioci, a kod istih osjeća se u izvesnoj mjeri i familijarnost prema partizanima.

Moral i borbenost kod partizana mnogo se poboljšao poslije akcija i borba koje smo imali sa neprijateljem. prilikom ofenzive kao i u borbama oko Brinja, ali se sa vojničke strane vidi da naši partizani još nemaju dovoljno iskustva u borbama. Pojave paničarstva, napuštanje položaja i si. nestali su, a kod partizana se s obzirom na uspjehe mnogo podigao moral i kad bi se otklonili još neki manji nedostaci može se reći da bi brigada bila sposobna za izvršenje svih zadataka. Da bi se brigada osposobila vojnički i politički iskorištava se svaki momenat za

vojničko i političko vaspitanje i u tomu se vidi veliki napredak jer se to odmah primjenjuje u praksi.

Podvojenost između Srba i Hrvata potpuno iščezava i nema više pojava da jedni drugima predbacuju kako su slabi borci i si. jer se u dosadašnjim borbama to pokazalo kao netačno.

Partizani u mnogome učestvuju i zainteresirani su kulturno-prosvjetnim radom, pišu zidne novine, vježbaju u pjevačkim zborovima, diletantskim grupama, ulaze u diskusiju, te se u tom pogledu postigao dobar rezultat.

Pojave krađe i pljačke vrlo su rijetke a u koliko ih ima to su djela pojedinaca, koji se onda žigošu pred ostalim partizanima u koliko su prestupci manje naravi, a veće prestupke daje se u nadležnost vojno-partizanskom sudu.

Odnos između partizana i komandnog osoblja dobar je i u tom se ne osjeća nikakva podvojenost. Partizani također imaju povjerenja u svoje rukovodioce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara:
Švob Vinko

BR. 108

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA LESKOVAC OD 15. APRILA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U 1. JUZNOMORAVSKOM NOP ODREDU[1]

15-4-43

PK-u KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Dobili smo drugu šifru. Ukoliko nemate šifru kojom smo vam raniji put javili imena, to sada ponavljamo novom šifrom,[2] koja će nam i ubuduće služiti. Kurir se zove 251949198176 9651 8312 2576799961941 2131 7688111235, a ima vezu sa 3914377679-

[1] **Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu IRPS u Beogradu, reg. br. 2704.**

[2] **Redakcija nije pronašla tu šifru.**

5525, koja je zaposlena u 133243 86144935199763. (Ova druga osoba ima vezu sa dvojicom studenata medicine, koji su voljni da idu u odred — Macura i Saša).

Staru šifru smo uništili. Stab odreda[3] je još ima, radi pisanja svojih izveštaja. Da li da njima ostane stara šifra, ili da im je povučemo, a da im damo novu?

Postavljen je novi okr. načelnik-ppuk biv. jug. vojske Đurić. Njegov dolazak na položaj okr. načelnika je još jedna vidna manifestacija stapanja Dr. Mihailovića i Nedića — sluge okupatora. On je sazvao konferenciju sreskih načelnika, pretsednika opština i delovoda pozvao je i po nekoliko »vidjenih« domaćina iz svakog sela. Na konferenciji je govorio o sebi: da je on borac iz šume, da je bio uhapšen, upućen za Nemačku, ali je iz voza pobegao. I on mrzi Nemce, u duši je »crven«, ali sada nije vreme. Nemci će izgubiti sigurno (!), ali treba sačuvati svaku srpsku glavu, zato je on i došao. Milutina Dragovića, senatora. koji mu je uputio pismo da će mu (Đuriću) stojati na usluzi, dostavljati imena lica koja treba hapsiti i službenika koje treba otpuštati, javno je »raskrinkao«, pročitavši to njegovo pismo. (Pred rodoljubima okruga to je već ranije učinila naša nar. osi. borba. Njegovog brata, četničkog vojvodu, likvidirali su naši borci, ime Dragovića je sinonim izdaje u lokalnim razmerama). »Spašavao sam aktivne partizane, i sada ću to činiti. Neka partizani dođu svojim kućama i neka rade, niko im ne sme ništa učiniti. Red, rad ... itd. Ali ako to ne učine . .. (preti). Zar da vas 50.000 stanovnika vuku za nos 200 bandita .

Narod našeg Okruga neće nasesti izjavama Đurića o tobožnjoj mržnji prema Nemcima, netrpeljivosti koju izražava prema Dragoviću, rodoljublju itd. Pretnje »banditima«, poziv da se vrate svojim kućama (»neće im ništa biti«), »još nije vreme«, to su po Đurića zlokobni delovi konferencije, koji su ušli u krv i meso svakog rodoljuba Okruga, koji iz njih čita: Nedić i Draža — u jednom licu. Zadatak naše pol. agitacije je da tu metamorfozu objasni na ovom i mnogim drugim primerima ovde i u rejonu čitave Srbije i naše zemlje. »Glas«[4] za 1943 daje nam i u ovom slučaju bogate podatke i politička objašnjenja.

Neposredno pre borbe na pl. Radanu[5] Bugari su palili selo Gajtan, a posle borbe i svog poraza pošli su u besnu odmazdu i tero'v Spalili su samo u Gaitanu 125 domova. 132 štale i 135 pomoćnih zgrada. 104 domova ostalo je bez žita, mnogima je

*** Odnosi se na 1. iužncmoravski NOP odred, koji je 7. februara 1943. formiran od Kukavičkog, Pasjačko-jablaničkog i Jastrebačkog NOP odreda. Odred je postojao do početka 1944. godine (Vidi tom I, kni. 5, dok. br. 12. 15 i 25. i knjigu »Rat i revolucija naroda Jugoslavije«, str. 377).**

[4] Bio je organ Jedinstvenog narcdnooslobodilačkog fronta Srbije.

[5] Vidi tom I, knj. 5. dok. 55.

izgorela ili popljačkana stoka. Ljudi sa pobegli u šumu i sačuvali živote. Trideset Gajtančana pod vodstvom našeg borca, 53—4-godišnjeg Maksima Durovića, napali su Bugare s leđa, ubili 9 vojnika i 1 of., i u mnogome doprineli panici koja je ovladala Bugarima.

Ali ipak, posle haranja i poljevine od strane Bugara, seljaci sela Gajtana, potaknuti uz to provokatorskim letkom dražinovaca, bili su pokleknuli. Moglo se čuti: Miči se, zar nije dosta što ste počinjeli od nas.

OK-a je izdao letak, odredio agit-prop ekipu i naredio bataljonu da u pol. konferencijama objasni postupak okupatora. Isto tako, preduzete su mere da se siromašnim porodicama pomogne namirnicama. Danas je raspoloženje Gajtana, kao i okolnih sela pri planini u kojima je okupator hapsio ljude, ponovo na našoj strani, čvršće no ikada pre. Danas se u Gajtanu čuje: Sada nam nemaju šta popaliti, ali neka samo dođu! Šteta što ih nismo svi dobro dočekali, prošli bi još grđe.

U našem odredu (II bataljon) dogodile su se veoma loše stvari. Pri borbi pojavilo se dezerterstvo. Jedan partizan napustio je jedinicu i oteo sa oružjem ženu jednog seljaka, svoju sestričinu od tetke, sa kojom je održavao intimne veze. Dva druga partizana (I bat.) pljačkali su seljake i pretili izdajom. Svi oni uhapšeni su i streljani. Dezertera i otmičara osudio je čitav bataljon. Njihova likvidacija okupila je i osvežila sve borce bataljona. Otmičar je bio veoma hrabar i bistar borac, ali njegova likvidacija, kao i likvidacija žene, podigla je u očima boraca, a naročito seljaka, čitavog sreza (Jabl.) pravednost i ozbiljnost vojnog suda, čast i čistotu partizanskog borca. Isto tako i likvidacija pljačkaša u I bat.

Slučaj dezertera je takođe potakao naše vojne rukovodioce, našu Partiju u odredu i SKOJ na najozbiljnije razmišljanje i zaokret u svom radu. Svi borci su jednoglasno odobrili presudu.

U ovim slučajevima Part. org. u odredu i SKOJ pokazali su svoje postojanje, nepomirljivost prema tim pojavama i sposobnost da aktiviziraju sve borce za pravilnu liniju naše borbe.

OK-a je signalizirao opasnost preko SK-a L. [eskove], Jab. i Toplice, preko štabne (odredske) jedinice. U toku je izrada i sprovođenje planova za vojno i moralno-političko podizanje partizana. Činjenica je da naše vojne i partisko-političke snage nisu u odredu iskorišćene. Još ima slučajeva da mnogi desetari, komandiri četa, pa i bataljona još nisu shvatili svoje dužnosti, još ima slučajeva da naši polit, delegati desetina, politkomi četa pa i bataljona labavo, mrtvo nose svoje nazive. I najzad, što je najgore, još ima članova Partije koji kaljaju ime člana naše Partije, koji se kriju iza tog imena, neaktivni su, lenji.

Zadnji izveštaj SK-a Jabl. i našeg člana u Stabu odreda pokazuju da se pošlo korak napred.

Učvršćenje sreskih komiteta, jačanje i podizanje odreda i naših boraca, vaspitni rad, politički rad, moralna nastava, to su osnovni vojno-politički zadaci OK-a, kojima moramo posvetiti najveću pažnju i maksimum napora.

1. Razvoj vojno-pol. situacije u svetu, a naročito uspesi Crvene armije u borbi protiv hiti. vojske na Ist. frontu, uspesi naše nar. osi. borbe, a naročito veliki uspesi naše Nar. osi. vojske u razbijanju neprijateljske ofanzive na našu oslobođenu teritoriju, kao i naša uspešna protivofanziva, uspesi naše nar. osi. borbe na diplomatskom planu (raskrinkavanje reakcionarne izbegl. vlade u Londonu, širenje istine o Dr. Mih.[6] u nizu demokratskih zemalja), stvaranje jedinstvenog nar. oslob. fronta našeg naroda i znaci porasta oružane borbe, novog pobedonosnog ustanka, našli su izraza u nizu materijala koji je OK-a i Stab odreda primio zadnjih meseci. Naređenja Vrh. štaba i Gl. štaba NOV i PO za Srbiju, »Glas«, letak PK-a o »totalnoj mobilizaciji« i dr. odraz su te nove situacije, pobeda naših saveznika i našeg oružja, poraza hitlerovske Nemačke i njenih saveznika.

Međutim, naša part. organizacija u Okrugu, mnogi njeni članovi, naši simpatizeri i masa rodoljuba nisu shvatili tu novu situaciju, nisu prihvatili novu perspektivu naše borbe kao odraz novog odnosa snaga, žive još uvek po starom, gledanju unazad umesto unapred.

Naša part. organizacija u Okrugu nije ovladala veštinom da crpe iz obilja materijala novu perspektivu, novu sadržinu rada, da svoju pol. organizaciju i propagandu, da svoj organizacioni rad podesi prema tim direktivama, prema novonastaloj situaciji. Otuda, naša Partija, naša sela i gradovi, liče na provinciju u lošem smislu te reči, gde sporo dolaze promene u razvitku.

Isto tako, naš Odred svojim načinom borbe i života ne daje sliku da je on deo naše junačke Nar. osi. vojske i partiz. odreda Jug. Borbe i akcije koje je vodio, iako su s uspehom izvodile, nisu odraz odreda naše vojske. Borba na Kukavici[7] 8/2, na Gajtanu 14/3 su *nametnute* Odredu borbe i samo blagodareći hrabrosti i boračkoj sposobnosti naših partizana kao i sposobnosti naših k-dira i k-nata završene su sa uspehom. U međuvremenu, nisu izvedene baš nikakve akcije, a posle borbe sa Bugarima (znači novi mesec dana) naš Odred ne može da zabeleži nijednu akciju.

[6] **Draža Mihailović**
[7] **Opširnije o toj borbi vidi tom I, knj. 5, dok. br. 15 i 25.**

Što je tako, nije krivica do PK-a i Gl. štaba, koji su na vreme i obilato snabdeli OK-a i Štab Mor. odreda[8] svim materijalima.

Razlog je — otsustvo sposobnosti da iz tog materijala naša Par. organizacija i naš odred povuče zaključke, izradi novu perspektivu, novu sadržinu rada. Jer činjenica je, partisko članstvo je odano Partiji, verni i disciplinovani, provereni u masi bojeva sa okupatorom i njegovim slugama, kao i u ranijim bojevima naše Partije, a naši vojni rukovodioci su veoma iskusni i apsolutno provereni 20-tomesečni borci partiz. odreda.

Stoga je OK-a odlučio da što pre održi sreska partiska savetovanja na kojima će izložiti pol. situaciju, vojni položaj na osnovu part. i vojnog materijala, doneti hitne mere za izvršenje osnovnih svojih zadataka. OK-a neće da ti sastanci pređu okvir jedne konferencije, na tim sastancima se neće donositi rezolucije itd. Okružnica br. 4 je jasno podvukla naše zadatke.[9]

Isto tako, održaće se partiska savetovanja u bataljonima

Dnevni red ovih sastanaka biće: 1) O pol. i vojnoj situaciji; 2) Uloga i značaj Partije u današnjoj borbi i zadaci članova Partije; 3) O proradi materijala kao uslov za pol. teoretsko podizanje člana Partije. Za sastanke u bataljonima još pod 2) [Rad KPJ] u odredu.

Sastanci sa vojnim rukovodiocima u bataljonu: 1) Vojno--politička situacija; 2) Naredba Vrh. i Gl. štaba za ofanzivu na neprijatelja; 3) Potreba kadrovske svesne discipline u Odredu; 4) Kritički osvrt na nepartizanske pojave u našem Odredu.

O rezultatima ovih konferencija javićemo na vreme. Ukoliko PK-a dostavi svoje primedbe na ovaj plan, postupićemo po njima, jer nam je potrebno 7—10 dana za pripreme ovih sastanaka, pripreme OK-a za svoj sastanak, obaveštavanja i prebacivanja udaljenih aktivista, izbor mesta za konferencije i organizacija iste).

2) Održavanje partiskih kurseva za pol. teoretsko podizanje naših članova. Plan kursa i teme predate su sekretarima sreskih komiteta koji će teme pripremiti i uz kontrolu jednog člana OK-a preneti na kursu. 1) Nar. osi. borba naših naroda i uloga Kom. partije Jugoslavije; 2) Istinska narodna, istinski demokratska vlast — NOO; 3) O Partiji (II glava SKP(b) i referat o boljševizaciji partije); 4) O fašizmu; 5) Imperijalizam; 6) Nacionalno pitanje; 7) 1, 3, 4, 5 i 6 glava Istorije SKP(b).

[8] Misli se na 1. južnomoravski NOP odred.

*** Reč je o okružnici koju je PK KPJ za Srbiju 1. septembra 1942. uputio svim partijskim organizacijama i članovima KPJ (vidi tom IX, knj. 2, dok. br. 1).**

Kurs će trajati 10—12 dana. Pre podne se daje referat i objašnjenja, po podne se kursisti propituju.

3. Tehnika pri OK-a radi referat o boljš. partiji. Uskoro će početi da umnožava prvih šest glava Istorije (150 komada). Postoje 2 tehnike pri SK Toplice, koje izdaju vesti. Letak III bat. je takođe tamo izdat. Prva redakcija ovog letka bila je loša, te je drug Milisav[10] pri svom proputovanju odbacio. Skrenuli smo pažnju da OK-a mora odobriti svaki letak SK-a pre štampanja. SK Jabl. nema svilu za geštetner, radio je oslabio, te tehnika ne radi. SK Lesk. još nema svoju tehniku.

O radu sreskih komiteta navestićemo idući put, takođe i 0 akcijama Odreda. Finansiski izveštaj još ne možemo poslati. Iako su sreski komiteti dobili skicu za pisanje izveštaja, svi dosadanji njihovi izveštaji nose ranije slabosti — šturost u opisima i karakteristikama i nepotpunost.

Veze sa Vr. odredom[11] i OK održavamo, ali neredovno i samo preko Odreda. OK-a Vr. nam javlja da mu je teško da nađe kurira koji će dolaziti do L. Sa Rasinskim odredom imamo vezu. Jedna četa III bat. pošla je u zajedničku akciju sa njim.[1]-

Drug Milisav nam je pisao jedno kratko pismo,[13] datirano 24/3 1943. Primili smo 10/4. Izgleda da se prebacio na Ozren.

Drugarica Saša[14] iz Rasinskog odreda prebačena je u Vr. odred, ali se sada vratila da bi je drugim putem uputili u Kosmet.

Drug Jev.,[15] sindik. borac, prihvaćen je od našeg odreda. Biće smešten u neko selo. Posvetiće mu se najozbiljnija pažnja 1 obezbeđenje.

Porodici druga Branka[10] data je pomoć.

Šaljemo letak III bat. i vesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-4-1943

S drugarskim pozdravom,
OK

[10] Reč je o Nedeljku Karaičiću, članu PK KPJ za Srbiju.

[11] Vranjski odred je formiran 12. avgusta 1941. Već krajem te godine je bio razbijen. Obnovljen je početkom 1943, ali je ubrzo rasformiran. Treći put je formiran u leto 1944. i u septembru je ušao u sastav 46. NO divizije (vidi knjigu »Rat i revolucija«, str. 382).

[15] O akcijama Rasinskog NOP odreda i 3. bataljona (jastrebačkog) 1. južnomoravskog NOP odreda opširnije vidi I tom, knj. 5, dok. br. 59, i knj. 20, dok. br. 84.

" Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

[14] Saša Javorina

[15] Zivotija Jevtović, poznati sindikalni funkcioner iz Brusa. Po direktivi PK KPJ za Srbiju prešao je na slobodnu teritoriju južne Srbije.

" Odnosi se na Dragog Stamenkovića

BR. 109

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. NOP ODREDA OD 16. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O STANJU U OVOM ODREDU I O POLITIČKO-PROPAGANDNOM RADU NA PODRUČJU NOVE GRADIŠKE I OKUCANA[1]

STAB
I. ODREDA III. OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. VOJSKE I PART. ODREDA
HRVATSKE
K. broj: 128/1943 god.
dne 16 aprila 1943 god.

ŠTABU III. OPERATIVNE ZONE

Druže politički!

Dostavlja se izveštaj o političkom, kulturnom i prosvetnom radu u roku od 18. III do 16. IV 1943 god.

Iznosim pregled rada i stanja u Odredu općenito za vreme ofanzive i poslije do danas.

Za vreme samih borbi na Ravnoj Gori i sektoru Borcima[2] borci našega Odreda dobro su se držali u samim borbama. Naročito se očitovalo u samom prebacivanju preko druma za Psunj gdje su se probijali sa XVII. Brigadom. Stanje koje je bilo vrlo loše prije ofanzive na sektoru Borci očitovalo se na samim jedinicama za vreme cele ofanzive i nije se popravilo u toku same ofanzive.

Boraca nije bilo dovoljno i jedinice su bile dosta nesređene jer je politički rad bio dosta slab usled pomanjkanja političkih radnika koji su se razbolili. Odvajanjem od XVII. Brigade i za vreme osiguranja bolnice br. 2 posvetili smo svu pažnju da organizaciono, politički i vojnički sredimo jedinice. Pokupili smo odmah sve borce sa bolovanja iz Trokuta i uvrstivši u jedinice povećali smo Odred. Odred je reorganizovan i formirana su samo dva bataljona. Članovi agitpropa raspoređeni su kao pomoćno političko tjelo kako bi doprineli i nadoknadili manjak političkih rukovodioca.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1/5, k. 1486.

[2] Na Ravnoj gori i u selu Gornji Borki vođene su borbe krajem marta i početkom aprila 1943. protiv delova domobranske 1. gorske divizije (vidi tom V, knj. 13, dok. br. 187 i knj. 14, dok. br. 52 i 75).

30. III. 1943 održan je pred celim Odredom miting na kome smo objasnili samu neprijateljsku ofanzivu i tražili od drugova jaču disciplinu, jači rad i iznijeli im kako se treba držati i kakovi treba da budu partizani te njihove dužnosti u samoj ofanzivi. Isti dan održano je savjetovanje sa štabovima bataljona i dati su im konkretni zadatci za dalji rad. Date su im isto tako i pismene upute i naređenja kako bi se što uspešnije sredilo i normalizovalo.

Rad je počeo teći normalno i intenzivnije. Jedinice se sređuju pojačanim političkim radom kao i poboljšanjem ishrane te većom brigom za partizane jer je bilo više i mogućnosti.

Za to vreme bio sam stalno u najtješnjem kontaktu sa rukovodiocima i u jedinicama prisustvovao savjetima i četnim sastancima.

3. IV. 1943 održali smo miting u selu Borovcu koji je u cjelosti uspio. Ostavili smo odličan utisak u narodu koji je, podležući neprijateljskoj propagandi, vjerovao da smo uništeni. Narodu je objašnjena neprijateljska ofanziva i njezina sigurna propast. Prikazana im je isto tako neuspjela neprijateljska ofanziva u Bosni. Narod je lijepo o nama pričao posle toga čak i bandi i danas saznajemo da je formiran akcioni odbor koji nije do sada postojao.

6. IV. 1943, po primljenom dopisu od XVII. Brigade da se pređe u ofanzivu, reorganizovali smo opet Odred, formirali bolnički vod i pionirski. Tom prilikom ponovno je održan miting u Odredu gdje su iznošeni uspjesi naših jedinica, junačkih brigada, slom neprijateljske ofanzive i prikazana potreba jače discipline rada i prelaz u ofanzivu. Partizani su lijepo primili i spremni su da se ide u akciju. Stanje se već sada normalizovalo.

7. IV. 1943. Održali smo miting u selu Mašić gdje nas je narod isto lijepo primio, iznešen je neuspjeh neprijateljske ofanzive i uspjesi naših jedinica te je govoreno o našoj Narodno-osl. borbi i N.O.V. U tim selima dijeljeni su najnoviji radio izveštaji i letači.

10. IV. 1943. Poslije ovoga rada Odreda i donekle sređenog stanja održano je političko savjetovanje svih rukovodioca u Odredu. Drugovima je skrenuta pažnja na potrebu pojačanja političkog rada, veće brige i kontrole nad partizanima i upozorenje na sve nedostatke i manjkavosti. Na savjetovanju su se jasno osjetile promene i poboljšanje rada u jedinicama. Pojedini rukovodioci su se popravili i zaslužuju unapređenje. Konstatovala se je jedna druga greška u svima jedinicama, a to je ignoriranje političkih komesara od strane vojnih rukovodioca. Odmah se pristupilo ispravljanju te greške da bi po-

litički komesari mogli uspješno vršiti [dužnost] za koju su pozvani.

Na istom savjetovanju su date detaljne upute i konkretni zadatci za dalji rad na poboljšanju stanja u našem Odredu.

11. IV. 1943 održan je miting u selu Lovskoj u vezi sa mobilizacijom koja se sprovodi po svim selima sektora Trokuta, za sve sposobne od 17 do 35 godina.

Odziv za mobilizaciju nije onakav kakav bi trebao biti, a naročito u selima Popovac, Bair i Grabovac.

12. IV. 1943 odlukama na partijskom sastanku štabske jedinice izvršene su znatne reorganizacije u rukovodećem kadru unutar samih bataljona. Izvršena je pravedna raspodjela rukovodioca kako vojnih tako i političkih. Sposobni drugovi unapređeni su a oni koji nisu udovoljili na svojim dužnostima odmah su smenjeni. S tom reorganizacijom poboljšano je stanje u II. bataljonu koji je bio slabiji u svemu.

Sa ovako sređenim jedinicama sa pjesmom i svirkom pošlo se u Lipovljane. Akcija jedna i druga su uspjele, što je doprinijelo i te kako podizanju morala."

Poslije akcija održani su sastanci na kojima sam prisustvovao, gdje su se pretresale same akcije i iznosili nedostatci kao i dobre strane.

14. IV. 1943 održan je sastanak sa bolničkim i pionirskim vodom gdje je rad bio do sada najslabiji. Istoga dana izvršena je zakletva svih nezakletih partizana (novaka).

Dakle, stanje u Odredu danas je dobro u pogledu morala, borbenosti.

Poslije ovih akcija koje su uspjele moral je na visini i svi su uslovi za to da se rad na vojnom i političkom polju pojača, imajući to u vidu poradićemo još jače i intenzivnije te poboljšati naš Odred.

Ima još manjkavosti, naročito u samoj disciplini jer ima dosta novaka, ali kreće na bolje.

I. bataljon za sada je još uvjek bolji po svemu, dok II. bataljon zaostaje u radu, ali ćemo nastojati to poboljšati.

Sa novoformiranim agitpropom pojačaćemo kulturno-prosvetni kao i politički rad u jedinici.

Moral u narodu na ovome sektoru oko Gradiške i Okučana je bio poljuljan za vreme ofanzive, ali već danas jačim političkim radom te prisustvom naše vojske stanje se popravlja. U samoj Posavini (D. Bogićevci i okolna sela) ima nekih manjih zastranjenja, o čemu će se povesti računa.

' Napad na železničku postaju u Lipovljanima (na pruzi Banova Jaruga — Novska) izveden je noću 12'13. aprila 1943. Zgrada postaje je demolirana a prometni ured i skladišta su zapaljeni. (Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 153).

Na ćelom sektoru kao i Trokutu djelimo letake i najnovije radio izveštaje koje dobijamo u dovoljnoj količini od O. K. Nova Gradiška.

Prolazeći i kroz sela držimo u svakom selu mitinge i sastanke sa N.O.O pretresajući najaktuelnija pitanja u vezi sa mobilizacijom.

15. IV. 1943 održan je miting u selu Bobarama.

Dostavljam detaljniji izveštaj o radu u pojedinim jedinicama:

I. bataljon

II. četa istog bataljona nije bila u sastavu Odreda već je bila u pratnji druga Vlade[4] i vratila se u sastav Odreda tek 30. III. o. g. Za to vreme ista četa bila je neprestano na putu i politički komesar nije ništa radio, našto je pozvan na odgovornost i smenjen.

I. četa je prošla kroz borbe u Ravnoj Gori i Bijeloj i u isto vreme nije dovoljno politički rađeno sve do 30. III o. g. Politički rukovodioci za vreme cele ofanzive nisu znali niti shvatili potrebu jakog političkog rada te nisu držali sastanke. Sam bataljonski komesar se razbolio i otišao u bolnicu.

Od 30. III. o. g. nastaje vidna promena u radu sa promenom političkog komesara bataljona i vršenjem dužnosti druga Marijana.[5] Reorganizacijom bataljona rad se je pokrenuo na bolje i za to vreme [provedeno] na osiguranju bolnice br. 2 iskoristio je na sređenju jedinica gdje do sada nije bilo sređeno i gdje je bio slab politički rad.

Od toga vremena do danas održano je nekih 8 četnih sastanaka i oko 15 vodnih. Na tim sastancima govorilo se je najviše o neprijateljskoj ofanzivi i njenim neuspjesima. Prvih dana su drugovi pozivani na odlučnost i čvrstinu u danima ofanzive. Objašnjavano je drugovima zašto banda ide u ofanzivu, kako prolazi i kako je prošla u Bosni i Kordunu. Raskrinkana je neosnovanost glasina o raspadu naših jedinica (to je bilo naročito kod II. čete koia je bila za vreme ofanzive u Trokutu) prikazivanjem junačkih borbi naših brigada i njihovim uspjesima. Sa dobivenim radio izveštajima od XVII. Brigade objašnjavana je drugovima najnovija politička situacija u zemlji i u svetu.

Prelazom naših jedinica u ofanzivu objašnjavana je drugovima potreba akciia i borbi kako bi dokazali bandi koliko je njihova ofanziva neuspjela.

[4] **Vladimir Pooović**
[5] **Marijan Grozaj**

Na redovitim četnim sastancima govorilo se o Narodno-oslobodilačkoj borbi, o četnicima i njihovoj podloj izdajničkoj raboti, o jugoslovenskoj izbegličkoj vladi i njenim podlim namerama. Naglašavana je potreba discipline i reda među drugovima, kao i potreba najširеg drugarstva. Objašnjeno je od kolike je važnosti pristojno vladanje — partizansko ponašanje u selu i u narodu, od kolike je važnosti pjesma u prolazu kroz sela, jer je narod demoralisan u prošloj ofanzivi. S tim u vezi formirani su sa uspehom pjevački horovi koji funkcionišu. U pogledu discipline objašnjena je drugovima potreba poštivanja rukovodioca, izvršavanje naređenja te potreba vojne naobrazbe.

Čitani su letači »Rodoljubi naroda Slavonije«, koji su opširno objašnjavani drugovima. Na časovima kritike i samokritike iznesene su greške pojedinih drugova te ispravljane. Prije samih akcija drugovi su politički pripremljeni kako bi akcija što bolje uspjela. Poslije akcije na sastancima raspravljalo se o svima nedostatcima i greškama u akcijama.

U istom bataljonu održana su tri savjetovanja vojno-političkih rukovodioca na kojim su date detaljne upute i upozorenja za dalji rad.

Stanje u jedinici: Moral u ovom bataljonu za vreme ofanzive nije bio na dovoljnoj visini. Sa drugovima nije dovoljno rađeno politički a zbog napornih marševa, slabe ishrane i drugog moral se poljulja. Tek pojačanjem političkog rada i organizacionim sređenjem moral se vidno popravlja. Poslije uspješno izvršenih akcija moral se još više popravio i danas možemo reći da je moral na dostojnoj visini. — Drugovi su oduševljeni sa uspjehom i sami traže nove borbe i akcije kako bi se naoružali i uniformisali.

Disciplina se isto tako popravlja. Prvih dana ista u opće nije zadovoljavala. Bilo je slučajeva napuštanja svojih jedinica. Govorena je i objašnjavana potreba discipline ali je to bilo bez koristi. I sada još disciplina nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude ...

Ima dosta novomobilisanih u oba bataljona koji još ne svaćaju potrebu discipline.

Drugarstvo isto tako nije zadovoljavajuće.

Rad u narodu: Ovaj bataljon je održao dva vrlo uspjela mitinga u selu Tornju i Batinjanima na kojima je objašnjena Narodno-oslobodilačka borba te najnovija situacija u Slavoniji u vezi sa ofanzivom. Na mitingu je bilo prisutno dosta naroda, Srba, Hrvata, Ceha i Italijana, koji su liepo primili partizane, i koji su oduševljeni sa našom borbom. Uspjelo je dobrovoljno mobilisati 16 omladinaca a na poziv će se odazvati još više jer banda silom i grubim postupcima odbija mase od sebe.

II. bataljon

Ovaj bataljon je ostao za vreme ofanzive bez političkog komesara i zamjenika bataljona. Rad u tom bataljonu isto tako je tekao nenormalno do 1. IV. o. g. Za vreme ofanzive sami politički komesari četa nisu skoro ništa radili te je stanje zato vrlo loše.

Od 1. IV. og. stanje se popravlja, postavljanjem novog komesara bataljona.

Održano je 8 četnih i više vodnih sastanaka. Glavni predmet na tim sastancima bila je ofanziva kao i neuspjesi iste. Drugovima je govoreno o ofanzivi i razbijanju iste od naših brigada. Objašnjeno je zašto je banda krenula i kako je doživeia poraz od nas kao i u Bosni. Čitan je sav propagandni materijal koji je bio na raspolaganju a naročito se nastojalo pravilno objasniti liniju Narodno-oslobodilačke borbe i objasniti podlu rabotu izdajnika naše borbe četnika i dr. Drugovima je prikazana potreba dobrog vladanja u narodu kako bi isti vidio svoju vojsku kao svoje spasioce. Na sastancima su ispravljene sve greške pojedinih drugova te pretresane akcije a nedostatci ispravljeni. Prikazivana je potreba discipline i drugarstva u jedinicama.

Održana su dva savjetovanja vojnih i političkih rukovodioca na kojima su iznešeni svi nedostatci za vreme ofanzive i rukovodiocima su dane upute za dalji rad u jedinicama.

Stanje u jedinici: Moral u ovom bataljonu kao i u I. isto tako je bio na niskom stupnju, tek u novije vreme moral se znatno popravio i danas je na dostojnoj visini. Borci II. bataljona su spremni da izvrše sve zadatke koji se pred njih postavljaju.

Sa disciplinom stoji isto tako kao i u drugim jedinicama, nije na onoj visini na kojoj bi trebala biti ali se u novije vreme jačim političkim radom stanje popravlja.

Bolnički i pionirski vod:

Ovi vodovi bili su za vreme ofanzive u sastavu bataljona. Tek reorganizacijom u najnovije vreme rad u ovim jedinicama počinje da se normalizuje.

Dobivaju sav materijal koji stiže i rade intenzivnije nego prije.

Moral, disciplina i borbenost u ovim jedinicama je u glavnom dobra te se vidi poboljšanje bolje nego ranije.

Gerilska grupa br. 1 (Čekić[6])

Ova grupa radila je izgleda neke stvari koje nisu bile u saglasnosti sa našom N.O.B. Još nismo primili od K.K Daruvar ništa pismeno, ali smo čuli da nešto nije u redu. Dok smo bili u Trokutu pozvali smo ih, izgrdili, te im dali jednog političkog delegata i detaljne upute za dalji rad. Dati su im letači i podvučena potreba rada oko mobilizacije.

Geriska grupa br. 2

Ista grupa je pre nekoliko dana formirana i operira na sektoru oko Banove Jaruge. Sastavljena je pretežno od samih Hrvata i jednog Ceha. Jedan skojevac zadužen je po političkom radu i date su detaljne upute za rad među hrvatskim masama i skrenuta naročita pažnja na mobilizaciju Hrvata i Čeha onoga kraja u naše redove.

Bilogorska četa

Ista četa vršila je u glavnom akcije ekonomske prirode a na političkom i kulturno-prosvetnom polju radila je dosta intenzivno u saradnji sa političkim radnicima na terenu.

Održana su 5 sastanaka čete na kojima su se raspravljala sva aktuelna pitanja i pretresala politička situacija. Čitan je sav politički materijal koji je bio na raspolaganju.

Ista četa održala je tri mitinga u selima Cremušini, Gakovu i Cađavcu.

Na mitinzima bilo je prisutno osim Srba i Nijemaca i Mađara. Na mitinzima su govorili i politički radnici kao i predsednici pozadinskih vlasti.

Izgleda da politički rukovodioci kao i vojni ne odgovaraju svojim dužnostima te ćemo nastojati poslati jednog jačeg političkog radnika.

Agitprop je ponovo formiran i održao sam jedan sastanak s njim te se dogovorili o daljem radu u jedinicama glede novina zidnih i usmenih kao i džepnih a i ostaloga rada.

Eto to bi bio u glavnom ceo izveštaj u roku mjesec dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Duka Balenović

*** Verovatno pseudonim nekog od pripadnika te gerilske grupe.**

BR. 110

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. HRVATSKOG KORPUSA OD 17. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

K. br. 26/43
17 aprila 1943

POLITKOMESARU HRVATSKE

Od zadnjeg našeg izveštaja rad u našem Štabu, kao i rad u našim jedinicama išao je u pravcu priprema za našu ofanzivu i konačno sprovodenje iste po u napred predviđenom planu. U našem Štabu i našim jedinicama nije trebalo mnogo vremena za izvršenje svih priprema po pitanju naše ofanzive. Nakon uvodnih operacija na Babin Potok i Crnu Vlast[2] naš Stab izdao je direktivu za operacije u Gackoj dolini. Za te operacije predviđena je cijela VIII. Divizija, zatim VI. i IX Brigada.[3] Odmah u početku operacija jedan dio našeg Štaba, i to veći dio, krenuo je na teren, kako bi članovi našeg Štaba mogli neposredno sudjelovati u rukovodstvu nad jedinicama. Prije samih operacija raspoloženje u našem Štabu po pitanju uspjeha istih nije bilo jednako. Bilo je potrebno održati tri sastanka preko kojih smo uspjeli doći do jednog mišljenja i konačno se odlučiti na izradu plana. Da smo sa operacijom toliko žurili razloga je bilo više, a najglavniji od njih bili su slijedići: slaba ishrana naših jedinica, slaba i skoro nikakova ishrana naših bolnica u pozadini, i kao najvažnije naglo širenje zarazne bolesti, tifusa, u našoj VIII. Diviziji. Ti razlozi tražili su od nas, kao i od naših jedinica, da se uloži maksimum truda u izvršavanju zadatka i da se isti što prije sprovede u život. Prema direktivnoj zapovjesti koju je izdao naš Štab, operacije u Gackoj dolini trebale su otpočeti 1. IV. u noći. U početku čišćenja Gacke doline članovi ovog Štaba bili su podeljeni tako da se komandant[4] i ob. oficir[5] nalazio sa Štabom VIII. Divizije, koja je imala zadatak čišćenja četničkih sela, a komesar[6] i na-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. 41—1/17, k. 422.**
[2] **Vidi tom V. knj. 13, dok. br. 10.**
[3] **Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 93.**
[4] **Ivan Gošnjak**
[3] **Pero Grubor**
« **Vićeslav Holjevac**

čelnik[7] ovog Štaba nalazili su se kod Štaba Gacke,[8] tj. kod IX. i VI. Brigade, koje su imale zadatak čišćenje domobranskih uporišta na glavnoj pruzi i sela Lešće i Sinac. Operacije su otpočele tačno po planu i donijele željeni rezultat. Prodrevši u Gacku dolinu IX. i VI. Brigada ovladale su i cestom koja nas je vezala sa slobodnom teritorijom i preko koje se je mogao evakuisati materijal za oslobođeni teritorij." Uspjeh IX. i VI. Brigade kod likvidacije domobranskih uporišta na glavnoj pruzi dao je poleta našim borcima u svim jedinicama za buduće borbe. VIII. Divizija u svom nastupanju i čišćenju četničkih sela nije nailazila na naročiti otpor. Iz većine sela neprijatelj je bježao ili u šume, ili u Otočac. Odlučna bitka odigrala se kod likvidacije okupatorsko-četničkog uporišta Brlog. Borba kod Brloga trajala je 41 sat i donijela je željeni rezultat. Neprijatelj je i tu bio likvidiran uz teške i osjetne gubitke. Da je bilo više snalaženja kod Štaba IV. Brigade, borba u Brlogu ne bi toliko dugo trajala i možda bi imali manje gubitaka.[10]" Likvidacijom Brloga, kao i Kompolja i Svice jedinice su našeg Korpusa potpuno ovladale Gackom dolinom, osim samog mjesta Otočca u kome se u tom vremenu nalazio okupator, četnici i domobrani. Po pitanju prodora neprijateljske kolone iz Vrhovina u Otočac, počinjena je greška u toliko, što se uništenje te kolone nije postavilo dovoljno ozbiljno i što same pripreme i raspored snaga nisu izvršeni onako kako bi trebalo. Tu je učinjena taktička greška zbog koje je neprijatelj uspio dosta jeftino da prođe od Vrhovina do Otočca i da se spoji sa garnizonom u Otočcu. Prema izveštaju komesara VIII. Divizije,[11] koji je prisustvovao sastavljanju plana i razgovorima po tom pitanju dan prije nego što je neprijatelj krenuo iz Vrhovina za Otočac izgleda da se je snaga neprijatelja precijenila, a isto tako i njegova snaga u borbi na otvorenom polju. Kod rukovodećih drugova je manjkala odlučnost za stavljanje jednog bataljona na izvjestan položaj, makar bi taj bataljon u čitavoj borbi odigrao dosta laganu, ali najznačajniju ulogu. Nakon spajanja neprijateljskog garnizona iz Vrhovina u Otočcu, napad na sam Otočac je otpao. Da bi ipak iskoristili što bolje prisustvo naših većih snaga u okolini grada, odlučili smo napasti neprijateljsku kolonu kod izlaska iz grada, sa ciljem da se zapleni što više materijala kojeg je neprijatelj vukao sa sobom. Taj zadatak donekle je i uspio iako se nije razvijao tačno po predviđenom

[7] Milan Kuprešanin

[8] To jest: Operativni štab Gacka kako je pri formiranju nazvan (vidi tom V. knj. 13. dok. br. 93).

[9] Opširnije o tome vidi tom V. knj. 14. dok. br 6. 11, 12, 15, 17 i 43.

[10] Opširnije o tome vidi tom V. knj. 14. dok. br. 5. 15 i 17.

[11] Politički komesar 8. NOU divizije tada je bio Artur Turkulin.

planu. Nakon 13 dana ofanzivnih bojeva naše su jedinice ušle u samo mjesto Otočac i na taj način potpuno izvršile onu zapovjest koju je naš Stab izdao.[12] U svim tim borbama zaplijenjena je velika količina oružja i ratnog materijala. Naše su se jedinice snabdjele sa municijom, sa kojom smo inače vrlo slabo stajali, isto tako naše su jedinice uspjele [doći] do odjeće i obuće, sa kojom smo također stajali vrlo loše. Ta je ofanziva donijela nama ogromne koristi, u materijalnom obliku s jedne strane, a isto tako našim borcima i našem komandnom kadru, kako nižem, tako i višem, ta ofanziva donijela je iskustvo u borbama ovakvog stila, kakvog još nismo vodili. U svim tim borbama, borbenost i moral naših jedinica bili su na visini, no još je nešto važno napomenuti, a to je, da je prodornost i upornost kod komandnog kadra kao i kod boraca krenula odlučnim korakom naprijed. To ne znači da je tako sa svim štabovima i sa svim jedinicama u našem Korpusu, ali veliki dio naših jedinica i štabova po tom je pitanju zakoračio naprijed. Nakon svih tih uspješnih operacija i pobjeda koje smo imali stanje u našim jedinicama znatno se je popravilo, a uspjesi koje smo postigli omogućiće nam i daljni napredak po svim pitanjima. Stanje u našem Korpusu danas bi bilo slijedeće:

1.) U zadnjim je operacijama naš Stab pokazao dosta snalaženja i sposobnosti u rukovodstvu sa jedinicama, a što je najvažnije pokazao je odlučnosti, da se krene iz defanzive u ofanzivu i upornosti pri sprovođenju izvjesnih zadataka u život. Sam Stab u toku operacija nalazio se je na terenu i članovi Štaba bili su uvijek na mjestima borbe, gdje su mogli pravilno da ocjenjuju rad naših podređenih štabova i borbenu sposobnost naših jedinica. Milan Kuprešanin, v. d. načelnika Štaba u našem Stabu, u zadnjim operacijama rukovodio je kao komandant Operativnog štaba Gacka sa dve brigade i to sa IX. i VI. U toj operaciji on je pokazao dosta snalaženja, no prije operacija kod njega nije bilo odlučnosti po pitanju napada na željezničke stanice, koje su bile vrlo dobro utvrđene. No nakon ovih uspjeha izgleda da je i on mnogo koraknuo naprijed, jer danas pokazuje više upornosti nego po dolasku u naš Stab. Naša obavještajna služba još je uvek na istom stepenu i naš ob. of.[icir] nije koraknuo naprijed. Stanje se popravilo u toliko što je on uspio više da se zbliži sa ostalim članovima Štaba nego prije i što će mu na taj način ostali članovi Štaba biti u mogućnosti pružiti veću pomoć u radu. Oficir koji nam je bio dodijeljen za artiljeriju od strane Bosanskog korpusa izgleda da ima dosta sposobnosti, ali će mu trebati pružiti veću podršku u pitanju organizacionog sređivanja i podizanja naše artiljerije.

[15] **Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 29, 30, 42 i 65.**

2.) Divizije.

U posljednje vrijeme jedinice VI. Divizije rasturene su i razvučene na raznim sektorima tako, da Stab Divizije nije imao pod neposrednim rukovodstvom više od jedne brigade, dok mu se IX. Brigada nalazi na operacijama u Gackoj dolini, a I. Brigada u operacijama na sektoru Zrmanje. S time u vezi i mi nismo mogli da uočimo neke naročite nedostatke ili uspjehe u radu Štaba VI. Divizije. Biti će potrebno Diviziju što prije skoncentrisati, ili skoncentrisati barem dvije brigade kako bi Stab Divizije mogao doći do izražaja, kako bi mogao izvršiti zadatke koje ćemo mi pred njega uskoro postaviti u vezi sa zadatkom kojeg smo dobili od G.S.H. U I. i IX. Brigadi te divizije stanje je dosta dobro. Borbeni moral je visok i brigade su u stanju da izvrše sve zadatke. U II. Brigadi, koja već dosta dugo nije imala vidnog uspjeha, stanje nije najbolje. U pojedinim bataljonima pojavili su se organizovani neprijateljski elementi koji su bili povezani sa neprijateljem iz pozadine. Oni su imali za zadatak, da sabotažom dovedu jedinice do što slabijeg stanja. Ti elementi pojavili su se u II. i III. bataljonu II. Brigade. U posljednjoj akciji na Široku Kulu, koja nije uspjela, ti elementi došli su do izražaja i u III. bataljonu II. Brigade. U samom jurišu pred žicom oni su pustili vijest da je bataljon opkoljen i na taj način pred samom žicom ukočili su čitav bataljon. Pošto je bila noć nije se moglo ustanoviti ko je bio taj tip, koji je to izvršio. Ta akcija nije uspjela. Prema svemu tome izgleda da će u našoj brigadi trebati sprovesti detaljnu istragu i izvršiti temeljno čišćenje i na taj način osposobiti je za borbu. Ujedno će trebati razviti politički rad i vratiti borbeni moral kojeg je ta brigada prije imala. Ovih dana mi ćemo uputiti i našeg ob. of. u tu brigadu sa naročitim zadatkom, da ispita stanje u njoj i da u zajednici sa ob. organima u Diviziji izvrši potrebne mjere. U I. Brigadi stanje je dosta dobro. U akcijama koje je brigada vršila na sektoru Zrmanje bilo je dosta osjetnih gubitaka, tako da se je brigada znatno smanjila. Pitanje popunjavanja te brigade postavlja se kao vrlo hitno. U akcijama na sektoru Zrmanje dva voda jednog bataljona bila su opkoljena i uništena izgleda nesmotrenošću, ali ne zna se čijom. IX. Brigada, kao što smo rekli, sudjelovala je u operacijama u Gackoj dolini i pokazala se je vojnički na visini i da je dorasla zadacima koji su se pred nju postavljali. Političko stanje u brigadi još nije najbolje. No zadnjim uspjesima u Gackoj dolini, zatim kontaktom kojeg su borci te brigade imali sa hrvatskim stanovništvom u Gackoj dolini i sa domobranima, mi mislimo da će i po tom pitanju stanje u brigadi krenuti naprijed. Ta brigada u operacijama potpuno se obukla i obula i danas je uz IV. Brigadu naša naj-

bolje opremljena jedinica. U VI. se Diviziji pjegavac ne širi niti ga ima. Osjeća se potreba za sanitetskim osobljem i Stab divizije moli da im se dodijele još dva medicinara. Agitaciono--propagandni rad odvija se u vidu takmičenja za zastavicu divizijskog komiteta. Takmičenje je otpočelo po svim pitanjima, a naročito po pitanju savlađivanja vojničkih vještina. Ovih dana završio je i kurs za vodnike i komandire. Propagandni odsjek divizije izdao je džepnu početnicu i list »Lička Divizija«. Sada vrše pripreme na izdavanje 4[-tog] broja lista.

U operacijama u Gackoj dolini naša je VIII. Divizija položila još jedan ispit i stekla dragocijeno iskustvo u tim borbama. Stab Divizije u svim borbama dobro se držao i dobro rukovodio sa svojim jedinicama. Upornost kod Štaba po pitanju izvođenja zadataka i izvršavanja dobivenih naređenja od strane našeg Štaba bila je dobra. To se naročito odrazilo kod operacija na Brlog, gdje je Stab Divizije uložio maksimum truda da se postigne uspjeh. Harmonija i rad u Stabu zadovoljava. Naš je Stab pohvalio Stab VIII. Diviziie nakon operacija na Brlog. Naše je mišljenje, da i nakon odlaska komesara te Divizije na novu dužnost[13] stanje u Stabu se neće mnogo izmijeniti. Makar je on bio nosilac upornosti u čitavom Stabu. Za budućeg komesara predviđen je drug Backović,[14] komesar XV. Udarne brigade, koji će po našem mišljenju moći udovoljiti svojim dužnostima. Moral i borbenost boraca VIII. Divizije u borbama u Gackoj dolini bio je na visini. S političke strane u svim ovim operacijama došla je do izražaja politička sigurnost jedinica VIII Divizije. Iako je ta Divizija sastavljena isključivo od Srba, jedinice te Divizije su nemilosrdno uništavale četnike tamo, gdje je to i situacija zahtjevala. Cak su borci IV. Brigade po tom pitanju u Brlogu i pretjerali. Prilikom ulaska u Otočac nije bila pojava kao u Bihaću i Slunju, ali to ne znači da nije bilo grešaka. Sama V. Brigada nije bila dovoljno pripremljena za ulazak u mjesto. Naročito slab odnos došao je do izražaja između članova Ekonomskog otsjeka pri G.S.H. i štabova V. Brigade i VIII. Divizije. Između njih došlo je do nesuglasica po pitanju izdavanja hrane za jedinice koje su se nalazile u mjestu i okolini. Stab Divizije najoštrije postavlja to pitanje i traži da se greške koje su pravili članovi Ekonomskog otsjeka u Otočcu uzmu na pretres (po tom pitaniu ja vam prilažem izveštaj politkomesara VIII Divizije). Izdali smo-

" Artur Turkulin je postavljen za političkog komesara 13. divizije.

" Aleksandar Backović. On je ostao na dužnosti političkog komesara 15. brigade, a za političkog komesara 8. NOU divizije postavljen je Miloš Šumonja, dotadašnji načelnik štaba te divizije. Backović jepoginuo na Velebitu 1944. godine.

naređenje da se u toj Diviziji otpočne sa kampanjom protiv tifusa. Kampanja je već otpočela. Danas je to osnovni problem u VIII. Diviziji kojeg treba riješiti. I ako se on uspješno riješi Divizija će i opet biti spremna za borbu i može se upotrebiti u budućim operacijama. Ovih dana Divizija je stavljena u karantin i počelo je čišćenje boraca. Ishrana boraca se je znatno poboljšala samim dolaskom u Gacku dolinu, a konačno i završetkom operacija u Gackoj dolini stanje odjeće i obuće se je znatno popravilo, tako da je i to pitanje za sada riješeno. Čitavu Diviziju će trebati popuniti novim borcima, jer je oko 700 boraca izbačeno iz stroja samo od tifusa. Naročito je brojčano slaba V. i XV. Brigada, koje će trebati što prije popuniti. Za popunu tih jedinica izvršiti će se mobilizacija u Plaščanskoj dolini. Inače Stab Divizije pristupio je formiranju svog mobilizacijskog centra i odredio za komandanta popunidbenog centra druga Iliju Gvozdića, bivšeg operativnog oficira I. Brigade, a za politkomesara druga Nikolu Božića, bivšeg ob. of. VIII. st[15] drugovi izvršiće pripreme za stvaranje logora u kome će stalno biti novomobilisani borci za popunu Divizije. Isto tako Stab Divizije pristupio je formiranju oporavilišta za borce koji prebole tifus.

3.) Odredi.

Kordunaški odred.

Ovih dana Stab tog Odreda formirao je svoj VI. bataljon i to iz razloga toga, jer neprijatelj vrši upade na slobodni teritorij, kojeg treba parirati sa jačim snagama koje isto tako moraju biti pokretne i kretati se slobodno sa jednog na drugi sektor slobodnog teritorija. Do sada je taj Odred imao jedan takav bataljon, a formiranjem VI. bataljona imati će dva pokretna bataljona. Formiranjem Karlovačkog odreda na sektoru Bosiljevo — Karlovac V. bataljon tog Odreda otpašće i pripasti pod Stab Karlovačkog odreda, na taj način Kordunaški odred ostaće sa 5 bataljona, od toga sa dva pokretna bataljona. Mi smo postavili za komandanta Milutina Karasa,[16] bivšeg zamenika komandanta V. Udarne brigade. On je već preuzeo dužnost. Prema svemu do sada vidi se, da se je na ovoj dužnosti dobro snašao. Za zamenika politkomesara Odreda postavili smo druga Bastu, na mjesto druga Dušana Rkmana, koji odlazi na raspoloženje OK KPH Karlovac. Borbenost partizana Odreda je dosta dobra, a disciplina i politička svijest je u porastu. Svakog mjeseca održava se konferencija svih štabova bataljona sa Štabom Odreda. Političko stanje se u mnogom

[15] Dokumenat je oštećen, pa se nekoliko reči ne može pročitati.

'» Poginuo 1944 u s. Kupčini (kod Karlovca), u borbi protiv Nemaca, kao operativni oficir divizije.

poboljšalo uspjesima naših jedinica u Lici, zatim sa likvidacijom četnika u Plaščanskoj dolini. Naročita aktivnost osjeća se od strane pripadnika HSS-a koju razvijaju na sektoru III. i V. bataljona tog Odreda, tj. u okolini Josipdola i Plaškog i Bosiljeva i Karlovca.

Banijslci odred.

I taj se Odred znatno ojačao kako brojčano, tako i naoružanjem. Stab Odreda je oživio postavljanjem novog komandanta i komesara i to druga Bakrača[17] i Stojakovića.[18] Stanje u Odredu nije najbolje iz razloga, jer stanje u pozadini je vrlo slabo ... U toku zadnjih 10 dana bataljoni ovog Odreda vodili su borbe sa neprijateljem, koji je u glavnom vršio ispade na oslobođenu teritoriju. Kulturno-prosvjetni rad prilično zadovoljava i kulturno-prosvjetna grupa održala je nekoliko mitinga za partizane i narod, no narod se skoro nikako priredbama ne odaziva. Izgleda nam da je stanje kod naroda na Baniji vrlo loše, da se to odrazuje i u samom Odredu, tako da se osjeća neka zamorenost koja prelazi i na borce.

Od Ličkog odreda nismo primili izveštaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

[17] **Đuro Bakrač**
[18] **Dragutin Stojaković Putnik**

BR. Ili

UPOZORENJE POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 17. APRILA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA DA U SVOM RADU OTKLONE SLABOSTI[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE

K. Broj 330./1943.
Dana 17. aprila 1943. u 18 sati.

BRIGADNIM POLITIČKIM KOMESARIMA
IV. DIVIZIJE N. O. V. HRVATSKE

Dragi drugovi!

Dužnosti politkomesara vama su bez sumnje poznate. Svojevremeno smo vam uputili brošuru »Rad političkog komesara« u glavnom je namjenjujući našim novouzdignutim komesarima sa namjerom da i njima i vama olakšamo rad. Međutim do sada nemamo izvještaja, da li se ta brošura proučava, da li su bataljonski i brigadni komesari na užem ili širem sastanku široko rastumačili odnosno potkrijepili pojedine navode iskustvom iz svoga ranijeg rada, da li ste prenijeli svoja iskustva za koja znademo da su bogata. U vezi sa stanjem cjelokupnoga rada u našoj diviziji, pored prvašnjih savjetovanja uputili smo pismo borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima, te ono služi kao direktivno pismo za rad vojnog i političkog kadra.

Iz toga pisma podvlačimo posebno momenat *likvidacije birokratizma i spremanje boraca na sve teže zadatke.*

Razumije se da u ovakovom pismu koje je upućeno i borcima nismo mogli i nije poželjno da iznesemo sve nedostatke, ali ćemo zato sada u ovome pismu ukratko ih navesti, a zadatak nam je da ih najhitnije i najboljim načinom riješimo. Razumije se, da ih nećemo riješavati putem pisama na niže, t.j. bataljonima, nego tačnijim upoznavanjem stanja u jedinici, gdje će se uočiti sve mogućnosti, pronaći odskočnu dasku sa koje treba poći. Ta odskočna daska može biti sa bilo koga područja rada političkih komesara — horovi, govorni i pjevački, novine usmene i džepne, bilo brigadne bilo bataljonske, dobra vojna obuka i t. d. Uočiti i stvarati odskočnu dasku može se jedino dobrim poznavanjem sadanjeg stanja u jedinici i ocjenom gdje treba prebaciti težište rada. Tako izabran sektor treba

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33—1/19, k. 907 A i 2—1/10, k. 892-A.**

naročito brzo i svim raspoloživim snagama forsirati, ali se pri tome ne smiju zanemariti ostali sektori. Tako isforsiran jedan sektor postaće otskočna daska, on će podići na viši stepen i ostale sektore. Ovako postavljajući stvar izgleda, da po neki sektor trpi, ali ako u istinu trpi to je stanje samo privremeno. Bolje je da stanoviti sektor makar i privremeno trpi, nego da jednovremeno trpe svi sektori. Napominjemo, da forsiranje jednoga sektora ne smije trajati dugo vremena, ne smije se razvući, jer u tome slučaju on ne može da postane odskočnom daskom.

Uzećemo jedan konkretan primjer, gdje će se vidjeti niz nedostataka. U XVI. brigadi dugo se je vremena radilo oko izdavanja brigadnih novina koje su poslije dugog vremena izišle i ne mogu da nas zadovolje, jer su ispod nivoa novina brigade. Dok se tako otezalo sa izdavanjem džepnih novina u XVI. brigadi bio je odličan crtač, koji je mogao iste teme koje su kasnije izašle u brigadnim novinama obraditi u zidnim novinama. Takove novine mogle su izlaziti kad se već nije drugo izdavalo i po dva puta tjedno. Sa malo vještine, veoma lako s obzirom na znanje i sposobnost rukovodećeg kadra mogao se organizirati daleko veći broj odličnih usmenih novina, ali i tu se propuštalo. Razumije se da bi rad na više sektora vezao više ljudi, dao im mogućnost razvoja. Otezanjem cio rad je dobio ne ratni tempo, bio je rad na stari način, takav rad gdje se ulaže mnogo truda a ipak ga događaji pretječu.

Kad je riječ o prebacivanju rada na određeni sektor to ne znači samo određeni sektor forsirati, nego isto tako i paziti što se na tome sektoru forsira. Mi smo do sada uvjek naznačavali teme koje treba obrađivati i manje ili više toga se je držalo. Konkretizirajući ovo treba da rukovodeći kadar dobro prouči brošuru »Rad političkih komesara«, AVNOJ, glavne unutarnje neprijatelje *četničku izdaju* i izdajničku ulogu vodstva HSS-e. Nižem rukovodećem kadru treba pomoći u vezi sa ovim aktuelnim temama, upućujući ih pored ostaloga na niz članaka po ovim pitanjima, koji su izišli u našoj štampi i omogućiti im da ih obvezatno prouče i nauče.

Ovo nas još ne može da zadovolji. Mi moramo niz stvari da organizaciono učvrstimo odnosno moramo niz nedostataka da likvidiramo.

Sjajna pobjeda kod Šušnjara-' i Mrkoplja[3] može nam tome odlično poslužiti. Poslije male krize koja je ovladala u

[2] **Na karti piše: s. Kamenski šušnjari.**

[5] **U rejonu sela Kamenskih Šušnjara i Mrkoplja su 12. i 17. brigada 4. slavonske NO divizije 16. aprila 1943. potpuno razbile domobranski Slavonski zdrug. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14, dok. br. 75, 76, 78, 79, 107).**

jedinicama (nedisciplina) pruža se dobra prilika, da se likvidiraju nedostatci.

Koji su zadaci političkog kadra?

Osnovni nedostatak koji počinje da nagriza naš politički i vojnički kadar, ali koji još nije uhvatio maha jeste birokratizam. On se odrazuje u slijedećem:

1.) *Slaba disciplina.* Gotovo je redovito pravilo, da viši štabovi (mi se služimo našim iskustvom) ne dobijaju odgovore koje traže niti se naredbe izvršuju pravovremeno, a njihovo izvršenje često puta je aljkavo. Tako je mnogo puta traženo, da se redovito šalju desetodnevni izvještaji. Politički komesari ih doduše šalju manje-više uredno iako su često puta nekonkretni i ne odišu životom (»Moral prilično dobar«, »disciplina osrednja«). U tim izvještajima nema dovoljno konkretnoga tako da se stiče dojam nepoznavanja jedinice, da politički komesar nije obuhvatio svu jedinicu, t.j. da još ne zadovoljava na svome mjestu ili pak mu je slab odgoj političkog kadra. Međutim izvještaja obaveštajnih oficira, informativnih oficira, intendanture, referenata saniteta, *agit-propa* nema ili su rijetki i neredoviti.

To je sve svjedočanstvo da politkomesar nije sredio stanje u svome štabu. Da je njegov uticaj slab i da ne drži zajedno sa komandantom čvrsto štab u svojim rukama.

2.) *Nemamo samoinicijative.* Govoreći o stilu u radu i o nužnoj potrebi samoinicijative upozorili smo vas na članak Ive Ribara i napomenuli, da one savjete (u stvari prenošenja iskustva) treba da primjenite konkretno na stanje u vašim jedinicama. Međutim izgleda da se ni tome nije pristupilo. Mi do danas nismo dobili ni jedan jedini prijedlog ma po kome pitanju na razmatranje ili diskusiju. To nas nuka na zaključak, da politkomesari nisu do potrebne dubine zainteresovani radom, nisu potpuno saživljeni sa njim i u mnogome puštaju da Štab divizije misli o svemu, na putu su da izgube svoju radeničku individualnost, svoje radeničke osobenosti, i da se pretvore po malo u obične prenašače, da padnu u grešku birokratizma.

3.) *Ne živi se ratnim tempom.* Kod nas se redovito propuštaju učinjene greške bez bilo savjeta ili odgojne kazne. Ako se i obraća pažnja na grešku to je redovito na nepametan način prijeteći strijeljanjem. Koliko se i pristupilo otklanjanju grešaka nije se pazilo na uzrok koji je redovito dublji i skriven, nije se njega otkrilo i uništilo. Imamo

nekoliko slučajeva gdje kadrovicr[4] još od prije narodno--oslobodilačke borbe danas ne zadovoljavaju, a u jednom slučaju se čak predlaže i streljanje. Tako se za jednog politkomesara bataljona već tri mjeseca govori, da je lijen, iako je to stari i iskusan borac, a on još uvjek vrši svoju dužnost na svoj način svodeći je na sabotažu. Ne može se razumjeti kako može jedan lenjivac da odgaja svoje drugove nižeg političkog znanja u svome štabu, a isto tako i borce. Ne može drugo biti nego da rad zbog ovakovoga i zbog rukovodećih drugova, koji treba da ga smijene, samo trpi. Izgovor da se nema kadra u ovom slučaju je više nego djetinjast.

4.) *Nema kontrole.* Jedan komesar bataljona upravo se tuži, da nad njim i njegovim radom nema kontrole, koja mu je potrebna i koja, kako on misli potpuno ispravno, mnogo bi mu pomogla. Radi se o drugu sjajnih mogućnosti razvoja koji je vrijedan i hoće da mu je cio rad dobar. Ne može se dozvoliti da zbog nevršenja svoje dužnosti — kontrole — višeg političkog komesara inače odličan drug padne u grešku, mjesto napred sroza se na niže. Bez kontrole može i ovaj drug i njegova jedinica da izgubi na moralu i borbenosti, a kad to bude potpuno uočljivo biće teško popraviti učinjenu grešku.

5.) *Ne prenose se iskustva — ne uči se.* Kod nas je redovita pojava da se ne uči niti čitanjem pisanoga tekućeg ili klasičnog materijala niti da se uči prenošenjem iskustava. I ovaj put se tuži odličan i odan zamjenik komandanta — do juče seljak — da mu njegov politkomesar potpuno ništa ne pomaže, a on bi želio tako mnogo da nauči, da zna, da postane politički samostalan. Ovo je greška koja ne smije da se ponavlja. U drugom pak slučaju tuži se politkomesar bolničke čete, koji je voljan isto tako da radi ali imade malo iskustva, da ne dobiva pomoći od političkog komesara.

6.) *Raditi po konkretnim pitanjima.* Raditi po konkretnim pitanjima i riješavati ih odmah znači organizaciono se učvršćavati. Disciplinu treba da učimo na primjerima kao što je to bio slučaj Čamdžića.[5] Patrola koja je zaspala

[4] Odnosi se na članove KPJ.

[5] Zijad Camdžić. On je bio komandant 3. bataljona 16. slavonske-NO brigade. Pri izvođenju akcije na Viroviticu dobio je zadatak da rušenjem dela železničke pruge Virovitica — Suhopolje i postavljanjem zasede na njoj i cesti koja tuda vodi spreči dolazak neprijateljskih pojačanja preko Podravske Slatine i Đulavca ka Virovitici. Međutim, Camdžić nije izvršio zadatak, već je 12. februara 1943. povukao svoj bataljon, ne obavestivši o tome ni susedne jedinice ni pretpostavljeni

i banda je uhvatila krasan je primjer, jer su borci ža taj slučaj zainteresovani, da se odmah pristupi izučavanju pravila patrolne službe. Partizan koji se odvojio od kolone opet je primjer, da se iz kolone ne izlazi, jer imamo niz slučajeva da su ti zaostali i banda ih uhvatila.

Naše jedinice su obuhvaćene mrežom političkih komesara i delegata. Mi tu mrežu moramo da učvrstimo i disciplinujemo. Ona mora biti sposobna da organizovano i udarnički u konkretnom pitanju povede kampanju koja mora prostrujati među borcima poput vihora, ona mora biti sposobna da reagira na vrijeme i da ne dozvoli da se kampanja rastegne i na taj način razvodni i izgubi na učinku.

Iskustvo starijih političkih komesara bez sumnje je veliko. To dragojceno i bogato iskustvo treba da se prenese na političke komesare koji su uzdignuti mladi i imaju malo iskustvo.

Nas još nije uhvatio birokratizam u potpunosti. Mi ćemo da zbrišemo ove početke koji su se pojavili kod jednoga dijela politkomesara. Ispravljajući ove greške stvorićemo jedinice koje će biti kadre da izdrže najveće napore i spremiti borce na nove teškoće koje stoje pred nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Jefto Šašić

štab. To je uveliko doprinelo da neprijatelj sa pristiglim pojačanjima skoro potpuno uništi jednu četu iz 2. bataljona iste brigade. Zbog toga je ratni vojni sud Camdžića osudio na streljanje, dok su ostali članovi Štaba 3. bataljona degradirani. (Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 36. 42. 46 i 54; knj. 13, dok. br. 31).

BR. 112

IZVEŠTAJ POLITODELA 7. HRVATSKE (1. BANIJSKE) BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD 17. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE'

POLITODJEL VII UDARNE BRIGADE
VII DIVIZIJE N. O. V. HRVATSKE
17 aprila 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Podnosimo vam naš prvi izvještaj.

Stanje u brigadi:

Naša brigada već duže vremena boravi na terenu odredenom za njen odmor i oporavak. Prvih dana nakon dolaska u selo Grušča, osjetilo se izvjesno poboljšanje u životu naših jedinica (prvi put nakon dugog vremena teških borbi i noćivanja po sniježnim i hladnim planinskim terenima dobivene su kuće za stanovanje, s time mogućnost spavanja, odmora, pranja, izgledi na bolju ishranu), što nas je navodilo na mišljenje, da će se za kratko vrijeme izmijeniti izgled brigade. Međutim poslije pet-šest dana bolest je ponovo zahvatila naše redove, tako da i dandanas intenzivno djeluje. Epidemija pjegavca, razna želudačna oboljenja široko su prodrli, bolje reći zahvatili skoro čitavu našu brigadu. Sadanji referent saniteta je mišljenja, da će čitava brigada morati proći kroz pjegavac, t.j. da će svaki partizan biti obuhvaćen tom zarazom. O zdravstvenoj situaciji najbolje govori činjenica, da se u naša tri bataljona nalazi skupa oko 100 zdravih drugova. Radi bolje ilustracije navodimo slučaj sa 120 boraca II i III bataljona, koje smo bili poslali u planinska sela na Ljeljenu (Visočica), radi organizacije ishrane. Od njih nam se vratilo jučer svega 30 zdravih. Ostali su dolazili redom u grupama ranijih dana kao bolesnici od pjegavca.

Od komandnog osoblja bolesni su jedan komandant i jedan zamjenik komandanta bataljona, dva zamjenika političkog komesara bataljona, komandant i zamjenik komandanta brigade. Dva člana politodjela vode se sada u brigadi kao rekonvalescenti.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5510/V, 2—62 (43). a kopija originala u Arhivu VII, reg. br. 2—13, k. 815. Redakcija objavljuje kopiju, jer početak originala nije dobro očuvan.**

Ishrana, koja je prvih dana bila vrlo mizerna, u posljednje vrijeme se relativno poboljšala. Zahvaljujući rasporedu vojske na sela Kašici (prema Borcima), Gušća i planinski džemat na Visočici, kao i boljoj organizaciji posla i službe i intendanturi — uvođenjem u dužnost novog intendanta, kao i zalaganju i kontroli našeg štaba brigade, organizacija ishrane pravilno teče, i problem intendanture, koji će istina biti još uvijek vrlo aktuelan, nije više centralni i najteži, kakav je bio postao u situaciji gladi u čitavoj našoj diviziji. Naši intendanti postali su elastičniji, politički zreliji.

Poboljšana ishrana, uz stalno i drugarsko staranje svih odgovornih drugova za nju, uticali su na izmjenu gledanja partizana na to pitanje, a i na raspoloženje uopšte. Pojačanim političkim radom naše partije, stalnom brigom i kontrolom štaba brigade za bolju ishranu, kao i postavljanjem odgovornih partijaca za intendante bataljona, slika života i rada bila je poprimila svjetlije forme. Nema stalnih žalbi i protesta, samovoljnih opskrbljivanja putem kupovine i prodaje raznih svojih stvari (košulja, ćebadi i si.), uvodi se red i čistoća, disciplina raste, a pljačkaške tendencije kao i krađe ne dolaze do vidnog izražaja.

Danas može se reći, kod partizana ipak postoji više[2] osjećanje dužnosti i odgovornosti. Drugarstvo je poraslo. Veselje i pjesme često se primjećuju kod zdravih boraca. Nijesu to ipak više bijedne, apatične i prosjačke kreature, kao iza silaska sa Prenja, a i psihologija sadanjih bolesnika jeste drukčija. Nema one ranije kukavnosti i plačevnosti, bolesnici uporno se drže u bolesti i vjera u ozdravljenje prožima najveći dio naših bolesnika. Naši borci se sada pravilnije odnose prema svojim komandama, i ove dobijaju na važnosti u njihovim očima. Interesovanje za savremene događaje i za političku situaciju postoji. Neke bolje političke svijesti prosječno gledano nema ali ne može se reći da nikako ne postoji. Teško iskustvo ofanzive[3] ucijepilo je u njihove glave niz novih dragocjenih saznanja. Nostalgija za Banijom postoji, ali ne u onoj mjeri kao ranije. Teška bolest se istina ponovo porađa.

Iz ofanzive povlači se pravilan zaključak. Borci su stekli pouzdanje u sebe i u svoju snagu. Uvjereni su u lakše rješavanje vojničkih zadataka sa kojima se u buduće mogu sresti. Iskustvo iz ofanzive svi borci uveliko cijene. Kod zdravih drugova, kao i kod onih koji se oporavljaju rastu istinske želje za što skorijom borbom i akcijama.

[4] Reč je dopisana zelenim mastilom.

[3] Odnosi se na tzv. četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

Borci se sada pravilnije odnose prema narodu, zapažaju razliku u držanju ovog muslimanskog elementa prema nama i prijateljski nam naklonjenog naroda sa Banije. Tu razliku vole često naglašavati.

Oprema brigade u pogledu odjeće jeste ispod svake kritike. Stanje odjeće zahtjeva hitno poboljšanje. Pretstavljaće ozbiljnu teškoću pitanje suzbijanja samovoljnog snabdjevanja u tom pogledu pojedinaca u budućim akcijama.

Organizacija našeg saniteta se popravlja, ma da još uvijek ne zadovoljava. Raniji referent saniteta, koji se sada nalazi u XVI brigadi, nije pokazivao mnogo volje niti smisla za organizaciju sanitetske službe. Njegov često puta bezpomoćni stav otežavao je i onako teško stanje, za čiju popravku je trebalo uložiti više truda, ljubavi i energije. Docniji referent pokazao je totalnu nestručnost i nesposobnost u svom radu. Epidemiju pjegavca označio je kao epidemiju gripa. Sadanji referent saniteta jeste čovjek komotan i spor u radu, još uvijek se nije saživio sa svojom dužnošću, iako nije nestručnjak i neznalica. Daje mu se ozbiljna pomoć i stalne sugestije sa strane odgovornih drugova. U radu je praćen strogom kontrolom, tim više što nije komunista. Saradnja između njega i štaba brigade je osigurana. Inače sanitetska služba u našoj brigadi momentalno je u središtu pažnje svih nas zbog epidemije pjegavca.

Srećno rešenje zdravstvenog pitanja, tog najgorućijeg pitanja naše brigade, jeste naša prva potreba, *naš najbliži zadatak*. Ozdravljenje brigade znači mogućnost šireg, možda intenzivnog rada na političkom i vojničkom ozdravljenju naših redova, kao preduslovu za izvođenje sjutrašnjih potrebnih zadataka.

RAD PARTIJE:

Organizaciono stanje: Prije 15 dana brojno stanje naše partije u bataljonima izgledalo je ovako:

I bat. 26 članova partije, II bat. 42 čl. p., III bat 42 cl. p.

Na početku ofanzive I bataljon imao je 55 članova partije,
II bataljon imao je 45 „ „
III bataljon imao je 59 „ „

U toku same ofanzive primljeno je oko 40 novih drugova u organizaciju. Izlazilo bi da je u ofanzivi izbačeno iz stroja oko 90 članova partije. Podatci kojima raspolažu sadanji sekretari bataljonskih biroa su nejasni i magloviti (zbog pogibije dobrog dijela sekretara četnih jedinica), pa je i naša statistika u toliko nesigurnija. Jedinica štaba brigade sada broji 7 članova. U intendanturi postoji posebna jedinica, koja broji 4 člana. U ambulanti i u štabskoj okolini štaba brigade ima tri člana. Četa za vezu prilikom odlaska u II Proletersku diviziju imala je jedinicu od 4 člana. Svakako da ovi statistički podatci danas

nisu realni, jer se najveći broj naših drugova nalazi u brigadnoj ambulanti i u drugim bolnicama.

Najveći broj članova naše brigadne organizacije jeste od skora u partiji. Partijci čiji partijski život traje pola godine spadaju u »starije« članstvo. Rijetki su oni drugovi koji su u partiji više od godinu dana ili recimo od prije ustanka. Nacionalni sastav članstva je srpski i u većini su seljaci. Sadanji nivo članstva partije jeste ispod onog sa početka ofanzive. To je zato, što su novi drugovi ušli u organizaciju, kao i zbog gubitka najboljeg kadra u toku same ofanzive. Partijska organizacija može se reći pretstavljala je na Baniji, pa i dugo vremena u ofanzivi, jedinstvenu organizovanu cjelinu. Prema tome rukovodeća uloga partije bila je osigurana. Uticaj partije u našoj brigadi bio je vrlo jak i partijske jedinice znale su na vrijeme zauzimati stav po važnijim tekućim pitanjima. Najveći broj stvari od interesa išao je na partijsku diskusiju, prolazio kroz partijsko rešavanje.

Tokom ofanzive trpeći ozbiljne gubitke partijska organizacija je slabila, da najzad na Pidrišu i Mačkovcu kod Gor. Vakufa izgubi sasvim rukovodeću ulogu u brigadi. Teškim udarcima, kojima je u ovim zadnjim borbama bila izložena brigada, u prvom redu njen najbolji kadar (kada su naša tri bataljona dvanaest dana i dvanaest noći skoro sami odolijevali paklenskim navalama neprijatelja, sve do dolaska Proleterskih brigada), zatim žrtvama koje smo pretrpili prilikom prelaska Neretve i u borbama sa četnicima na Prenju, haranjem bolesti — čime je bio uveliko pogođen naš partijski kadar, partijska organizacija slabi, organizaciono se razvodnjava, gubi potreban uticaj, gubi rukovodstvo. Težina rešavanja zadataka prelazi na štabove. Skoro svi sekretari četnih jedinica bili su izbačeni iz stroja, falilo je 11 komesara četa, 10 komandira i mnogo drugog ostalog članstva.

Na odmoru morali smo preduzeti hitne mjere za ozdravljenje stanja. Prvi zadatak bio je *oformljenje i učvršćenje partijske organizacije.* Ponegdje se moralo početi sa formiranjem ćelija. Održani su po svim bataljonima sastanci bataljonskih biroa. (Ovi su obrazovani tamo, gdje nijesu funkcionisali). — Formirane su jedinice po četama, pratećim vodovima, u intendanturi. Iz organizacije je isključeno pet partijaca zbog nezdravog odnosa prema svojim kamandama, huškanja partizana protiv komandi bataljona i opšte lošeg i nevojničkog držanja u zadnjoj teškoj situaciji. Postojala je tendencija, da se sastanci partijskih jedinica pretvore u sastanke za ishranu, što je ubrzo uklonjeno i dnevni red počeo se ispunjavati boljim sadržajem. Pred nas je postavljen zadatak učiniti partiju jedinstvenom i

homogenom, zadatak koji i danas pred nama stoji. Uvodi se u praksu pravilo, da se partijski sastanci drže povodom svakog konkretnog pitanja, koje iskrsava u četi i bataljonu. Počelo se osjećati strujanje partijskog života.

Ne možemo reći da se partija ipak bila sasvim srozala na nivo partizana. Partijci istina nijesu osuđivali, nijesu javno žigosali krađu kao nedostojnu stvar, ali isto tako nije zapaženo, da su u njoj učestvovali. Preduzeli smo mobilizaciju partije protiv pljačke i krađe. U tu svrhu održavani su ćelijski sastanci, sastanci cjelokupnog partijskog aktiva pojedinog bataljona, gdje se govorilo o pljački, o našem odnosu prema narodu, o karakteru naše borbe i ulozi partije u njoj. Tih dana izvršene su i osude na smrt strijeljanjem 4 partizana kradljivca pred strojem bataljona i može se reći, da je partija dala podršku i poslužila kao oslonac vojnom sudu pri štabu brigade. Prije nego je donešena odluka suda štaba brigade raspravljeno je pitanje krivice tih kradljivaca u ćelijama dotičnih četa, pa su partijci jednoglasno stali na stanovište da treba streljati kolovođe te pljačke. Na isto stanovište stao je i sud štaba brigade.

Održavani su sastanci jedinica, na kojima se govorilo o sadanjoj političkoj situaciji, perspektivama naše borbe, o iskustvu i poukama iz ofanzive, radilo se na tome da partija imade pravilno stanovište po svim tim pitanjima, da bi mogla pravilno djelovati među ostalim partizanima. Posvećena je pažnja i pitanju težnje partizana za povratkom u rodni kraj, pa je govoreno o političkom značaju našeg dalnjeg puta, kao i o uslovima definitivnog oslobođenja svih naših krajeva, pa i banijskog. Ne može se reći da ideja povratka na Baniju nije bila zahvatila i samu partiju, iako ona tu nije bila slijepa. Danas partijci ipak politički više[4] gledaju na to pitanje. Sa tim pitanjem srijetaćemo se i u buduće, sve dok i poslednji partizan ne bude osviješten dotle, da na to pitanje gleda kroz prizmu opštih interesa naše borbe.

Zbog niskog ideološkog nivoa članstva stvoren je plan o održanju nekoliko predavanja za partijsku organizaciju i kandidate. Prvo predavanje bilo je *teorija partije,* održano pred članstvom i kandidatima u sva tri bataljona (držali su članovi politodjela). Na dnevnom redu bilo je predavanje o *organizacionom pitanju i programu naše partije.* U planu je bilo i predavanje o *revoluciji.* Uslijed raštrkanosti naših jedinica, kao i razboljevanjem dva člana politodjela, ovaj plan dalje nije mogao biti sprovođen. Naglašena je sa naše strane pred bataljonske biroe hitna potreba upoznavanja cjelokupnog članstva sa linijom naše partije na sadanjoj etapi borbe, kroz proučavanje zad-

[1] **Reč je dopisana zelenim mastilom.**

njeg broja »Proletera«. U tu svrhu nešto je preduzeto i »Proleter« se postepeno prodađuje.

Brigadna konferencija, koja je nazad dvadeset dana pripremana, iz istih razloga kao i gore spomenuti plan, kao i zbog pojačane bolesti, nije održana. Na njoj su trebala pored aktuelnih političkih pitanja biti raspravljena i organizaciona pitanja, kao i stvar pravilnog razmještanja kadrova partije u brigadi. Kadrovi u brigadi još uvijek nijesu dobro razmješteni. Postoje izgledi na brzo ostvarenje jedinstva cjelokupne partijske organizacije u brigadi. Osnovna slabost partije u našoj brigadi jeste, da se bataljonski biroi ne osjećaju kao rukovodstvo. To je i razumljivo zbog dolaska novih sekretara u četne jedinice, koji ne znaju ni da rukovode sa sastancima. Iz tog razloga i pomoć, koju politodjel treba da pruža mora biti drukčija od one, koju isti daje u brigadama sa razvijenijom partijskom organizacijom. — Mi moramo obratiti specijalnu pažnju jedinicama po četama, *učiniti ih stvarnim jedinicama.*

Partija zaostaje za štabovima, ona takoreći kaska za njima.

No ipak partijci se razlikuju od ostalih partizana, disciplinovaniji su i odaniji našoj borbi. Svijest je kod njih niska, neki ideološko teoretski stepen izgradnje kod najvećeg dijela ne postoji. No ipak interesovanje za događaje, za izvjesna politička pitanja postepeno jača. Kod partijaca postoji želja za saznanjem, za izdizanjem.

Odanost, ljubav prema partiji, ponos sa svojim položajem kao partijca ne nedostaje im, što je svakako preduslov za podizanje njihove partijnosti, za napredak u shvatanju svoje uloge i uloge partije. Osjećaj vezanosti za partiju, osjećaj dušnosti i odgovornosti pred partijom u postepenom je razvijanju. Disciplina jača, mada im nije dovoljno jasno, šta sve ona znači. Lični odnosi postaju zdraviji, nastoji se da se međusobni sporovi rešavaju pravilnim putem. Partijci su najbolji i najčestitiji borci.

Partijci ukazuju podršku komandama i jedinstvo između partije i komande se ostvaruje.

Naglasili smo, da sekretari četnih jedinica su u većini nedorasli i potrebna im je pomoć u najosnovnijim stvarima. Sektaštvo prema ulasku novih drugova u partijsku organizaciju ne postoji. Za sada nam je partijska organizacija najslabija u I bataljonu. Sekretar bataljonskog biroa u tome bataljonu je ovih dana smijenjen. U ranijim uslovima donekle je zadovoljavao sa svojim radom. Međutim u zadnjoj krizi koju je preživljavala naša brigada ispoljio je izvjesnih ličnih slabosti (nezdrav odnos sa štabom bataljona, nervozno držanje i nevaspitni stav prema partizanima, nedavanje dovoljne pomoći četnim jedini-

čama, nesamokritičko držanje i nezdrave reakcije pred drugovima iz politodjela i sekretarom brigade). Drug je poslat za delegata u prateći vod II bataljona. Inače ima smisla za rad i može da se popravi. Na njegovo mjesto poslat je sekretar iz II bataljona, drug malo spor u odlukama, ali čvrst i partijan. U organizaciji je već tri godine. Sadanji sekretar organizacije u III bataljonu, koji je inače bolestan, jeste okretan i prilično spreman drug, mada malo samovoljan i ličan. Pokazuje volju za rad. (Radio je duže vremena u politodjelu VIII brigade po omladinskoj liniji, gdje nije zadovoljio).

Komesari bataljona u glavnom zadovoljavaju. Dvojica su otišla na viši partijski kurs. Komesar II bataljona je za sada najbolji i mogao bi raditi i po partijskoj liniji. Komesar I bataljona je drugarica, koja ima smisla za rad, energična, ali sitničava i nervozna. Komesar III bataljona jeste mlad drug i ima dobre izglede za razvitak. Komandni kadar bataljona pokazao je puno smjelosti, energije i odlučnosti. Unosio se je istinski u zadatke i zalagao se do samopožrtvovanja. Znao se je boriti sa teškoćama i uz pomoć koja mu je pružana sa strane štaba brigade i politodjela bez panike prebrođavao je krize u koje se zapadalo. Našim komandantima treba veća stručna sprema. U svrhu što boljeg političkog izdizanja štabova bataljona stavili smo u dužnost štabskim jedinicama, da se što češće sastaju radi prorade partijskog materijala, teorijskog osposobljavanja puteni proučavanja »Istorije SKP (b)«, zajedničkog čitanja političkih djela i t.d.

Jedinica u intendanturi, koja je od skora, počela je raditi. Ona treba da primi na sebe teret organizacije ishrane čitave brigade, da to shvati kao svoj partijski zadatak. Stvaranjem te jedinice izmjenile su se na bolje prilike, t.j. organizacija ishrane u intendanturi.

Partijska jedinica štaba brigade održava češće svoje sastanke, te je bez sumnje u svakom pogledu najbolja jedinica u brigadi. Komandant je stari partijac, vojnički dorastao svojoj dužnosti, ima organizatorskog smisla. Medu starim ranijim borcima imao je velik uticaj i uživao popularnost. Partijnost njegova je na visini, sporazuman je u rešavanju. Komesar je u partiji dvije godine, ali vrlo odan partiji i požrtvovan u radu, zalaže se svesrdno za poboljšanje prilika u brigadi, uporan je u savlađivanju teškoća. Inače trebalo bi mu više metoda u radu i malo je nagao. Ovi nedostatci prilikom dolaska u našu brigadu bili su jače izraženi, zamjenik komandanta je od skora u našoj brigadi, inače zauzimljiv i odan. Ima iskustva u borbama, ali mu fali ozbiljnija komandantska vještina i rutina. Intendant brigade, koji je bio operativni oficir u našem štabu, u partiji je već 4 do 5 godina. Kao komandant bataljona pokazivao je

puno smisla za rešavanje i težih vojničkih problema. Kao intendant ima organizatorskog smisla, ali mu fali pravilan politički nastup. Inače malo pust i svojeglav. Ima izvjesnu ličnu kulturu i može da se i politički dobro razvije uz pomoć i kontrolu jedne solidne partijske organizacije. Politodjel i štab brigade pružali su mu odavno političku pomoć, a sada je poslat na viši partijski kurs. Načelnik štaba naše brigade jeste bivši potporučnik jugoslov. vojske. U narodno-oslobodilačkoj borbi je od ustanka u Hrvatskoj. Bio je načelnik štaba u našoj diviziji. Skoro za čitavo vrijeme borbe nije živio partijskim životom. Dolazak u naš štab pravilno je shvatio i ozbiljno se predaje radu u brigadi. Ima izvjesnu vojničku naobrazbu. Voljan je da se politički izdigne.

Saradnja između politodjela i štaba brigade od prvih dana bila je najbolja i pravilna. Međusobno konsultovanje, drugarsko sporazumjevanje i uzajamna pomoć karakterišu taj odnos do danas. Izgledi su da će i dalje odnosi ostati zdravi.

U ofanzivi, u najtežim situacijama Grmeča i Vakufa, kada smo takoreći sami trpjeli pritisak neprijateljske ofanzive, gdje je održanje jedinica na okupu i uvijek spremnih za borbu pretstavljalo težak problem, štab brigade bio je na visini svojih zadataka razumjevajući pravilno ulogu, koja je jedinici bila povjeravana.

Partijci koji su u obavještajnoj službi su nedovoljno vješti, ukočeni u svome radu, nesamostalni, bez inicijative za ozbiljnije pothvate.

Poslali smo na kurs tri druga. Njihov izbor nije najpovoljniji, mada je skoro drukčiji izbor bio nemoguć. Rukovodioc politodjela bio je na stanovištu da se jedan komesar bataljona sada zadrži, s obzirom na to, da su dva sekretara bolesna, te će osustvo dvaju komesara biti vrlo osjetno. Poslali bismo svakako jednog od sekretara na kurs, ali svega jedan je na radu.

Na kraju naglašavamo, da osnovni zadatci pred kojima stojimo: *učvršćenje* i *ostvarenje homogenosti i unutrašnjeg jedinstva partijske organizacije, podizanje partijnosti kod članstva i ideološkog nivoa bar minimalno, kao osnovnih preduslova da partija ostvari rukovodeću ulogu u brigadi, neće biti za kratko vrijeme postignuti.*

Osnovna zapreka sada za postignuća tog cilja jeste paralizovanje skoro svakog partijsko-političkog rada u brigadi, zbog poplave bolesti o kojoj je gore dovoljno rečeno.

Opšti politički rad:

Ovaj rad među partizanima kretao se je u okviru sledećih tema: politička situacija, krađa, odnos prema narodu, iskus* -o iz ofanzive i si. Prvih dana držani su četni i bataljonski sastanci,

na kojima se govorilo i raspravljalo o pomenutim temama. Rad je sprovoden preko komesara, uz pomoć partijske organizacije. Ovi sastanci imali su svojih rezultata. Održavani su sastanci i i povodom jednog težeg slučaja krađe, radi kojega je i bila donesena kazna o strijeljanju. U planu je bilo održanje nekoliko predavanja opštepolitičke prirode za sve partizane. Govoreno je i o razvijenoj težnji kod partizana za povratkom na Baniju, objašnjeno je šta ona u ovim prilikama znači i istaknuto da put u rodni kraj vodi kroz velike sjutrašnje pobjede. Ovom radu posvetio se je i drug komesar brigade.

O četnicima je često govoreno, mada još nije dat jedan sistematski prikaz politike i uloge četnika. No može se reći da naši borci tek sad saznavaju o četnicima. Na Baniji je o izdajničkoj ulozi četnika govoreno često i u svakoj prilici, to je takoreći bila centralna politička tema.

Zadnjih dana ovaj rad sveo se na razgovore oko kazana prilikom čitanja dnevnih vijesti.

Kulturno-prosvjetni rad:

Ovaj rad nije oživljen. Prilikom dolaska u selo Grušča pristupilo se istina obnovi i obrazovanju novih kulturno-prosvjetnih odbora, koji bi trebali biti nosioci toga rada. Ovaj rad bio je u Hrvatskoj dobro razvijen u raznim formama, počev od pjevačkih i recitativnih horova do diletantskih grupa, od analfabetskih tečajeva do popularnih predavanja iz geografije i razvitka društva, do zidnih novina, koje su bataljoni kao svoje listove izdavali svakonedjeljno. Obnova ovog rada biće otežana s obzirom na pomanjkanje snaga pogodnih za ovaj rad.

Rad po vojnoj liniji:

Ovaj rad obavljao se je uz političko-prosvjetni rad. Cilj je bilo naučiti što vještijem rukovanju automatskim oružjem, savladavanju najosnovnijih vojničkih vještina i zadataka, stvoriti od naših boraca dobre strelce. Govoreno je o poukama i iskustvu iz ofanzive, koja pretstavlja veliku školu borbe za sve borce. Partijska organizacija pomagala je ovaj rad i partijci su pokazali najviše volje za vojničku obuku.

SKOJ:

Skojevska organizacija danas brojčano i kvalitativno zaostaje u cjelini od one, koju smo imali na početku ofanzive. Tada je SKOJ bio zaista učvršćen kao organizacija i pružao je potrebnu pomoć partiji. Skojevci su bili vrlo disciplinovani i dobri borci. Ljubav prema partiji bila je odlika SKOJ-a. U ofanzivi skojevci su pokazali vanredno dobre primjere borbenosti, discipline i izdržljivosti. Svakako to je bio rezultat pozitivnog rada, koji je sprovoden u Skoj-u do i tokom same ofanzive.

Rad po Skoj-u snosio je u glavnom odgovorni drug iz politodjela. No i sekretari bataljonskih rukovodstava, kao i četnih aktiva zadovoljavali su na svojim dužnostima. Međutim danas nema nijednog od njih u brigadi. *Skoj je uveliko stradao u ofanzivi.*

Prvih dana nakon dolaska u selo Grušče održani su bili, uz prisustvo odgovornog druga iz politodjela, u svim bataljonima i četama skojevski sastanci, čiji je značaj u obnovi i *oformljenju* Skojevske organizacije. Plan rada, koji je tih dana stvoren — politički izdići skojevce, razviti osjećanje odgovornosti i discipline, prorađivati »Proleter« radi upoznavanja naše linije, početi sa čitanjem i učenjem »Istorije« u zajednici sa partijcima — nije sprovoden zbog bolesti odgovornog druga po Skoj-u iz politodjela, nedovoljne pomoći bataljonske partijske organizacije Skoj-u, kao i zbog dosadanje opšte bolesti. Danas Skoj u našoj brigadi još uvijek ne pretstavlja organizaciju i kao takav ne može davati potrebnu pomoć partiji. No u povoljnijim uslovima rada uvjereni smo, da će se stanje u tom pogledu popraviti.

Sa skojevcima je razgovarano o pljački i odobravaju mjere poduzete protiv nje. Skojevci su disciplinovani i borbeni. Svijest je kod njih minimalna. U bolesti se u glavnom dobro drže. Ovih dana drug novi sekretar Skoj-a u I bataljonu, koji je imao puno dobrih kvaliteta i trebao biti sekretar brigadnog rukovodstva, umro je u bolnici. Momentalno nema nijednog sekretara Skoj-a na radu.

Skojevci ne shvataju dovoljno ulogu partije, ali se odnose sa ljubavlju prema njoj.

Vaspitno-teorijski rad:

Naše partijske jedinice raspolažu prosječno sa po jednim brojem »Istorije SKP (b)« (prvih 6 glava). Za sada se Istorija ne proučava ni u jednoj jedinici, izuzev štabske jedinice štaba brigade, koja je prošla I glavu Istorije. U štabskim jedinicama štabova bataljona čita se Istorija, ali se još nigdje nije pristupilo njenom proučavanju. Tu i tamo ima pojedinaca, koji čitaju »Istoriju«, »Osnove lenjinizma«, kao i izvjesne političke brošure radi lične političke naobrazbe.

Rad na terenu:

Neki ozbiljniji politički rad nije sprovoden na našem domenu boravka i snabdjevanja. Prvih dana stupili smo u kontakt sa seljacima četnicima, iz ovog sela i Vel. Blaca, koji su kao ostatci razbijenih četničkih grupa živjeli u planini, što je imalo za rezultat njihov povratak svojim kućama. Daljnim našim dodirima i čestim razgovorima razbijeno je donekle njihovo nepovjerenje i strah u odnosu na našu vojsku. Isto tako

uspjeli smo dovesti svojim kućama većinu muslimanskih seljaka — milicionara, koji su se ispred nas sklonili u svoje šumske kolibe. Poznato vam je, da je između Muslimana-milicionara i četnika na ovom terenu postojala saradnja pod pokroviteljstvom talijanskog okupatora. Naši drugovi držali su političke razgovore sa muslimanskim stanovništvom ispod Ljeljena (džemat).

Ne možemo se pohvaliti, da su naše konferencije i razgovori urodile osobitim plodovima, jer za sada nismo okruženi ljubavlju i povjerenjem muslimanskog elementa u ovim selima. Neiskreni su prema nama, na sve gledaju sitno računski, osjećaju nas više kao teret. Lukavstvo svoje vrste ieste odlika njihovog držanja.

U narodno-oslobodilačke odbore na području čitave ove komande mjesta (Glavatičevo) ušli su muktari, kmetovi iz doba Jugoslavije, koji su i u očima okupatora važili kao pretstavnici naroda i služili kao sprovodnici okupatorske politike u narodu, inače najimućniji ljudi i potomci begovata. O tome da će oni pravilno i pošteno sprovoditi narodnu politiku ne može biti ni govora. Mi smo prinuđeni suprotstavljati se njihovom načinu pribiranja priloga za narodnu vojsku, koje pogađa najviše siromašne seljake.

Izvjesni drugovi iz komande mjesta smatraju ovakve odbore istinski demokratskim, jer su »na demokratski način izabrani«. Mišljenja su, da se tim putem »ispravljaju one greške činjene nazad godinu dana prije u ovim krajevima«. Drugovi iz komande mjesta prave posjete bogatijim i uticajnijim muslimanskim seljacima, sklapaju sa njima prijateljstva po starom dobrom političkom običaju iz doba jugoslovenskih predizbornih kampanja.

Da je posao drugova političkih radnika u komandama mjesta u ovim prilikama vrlo težak, to je van svake sumnje. No ipak za izvršenje svojih zadataka (politički prevesti narod ispod uticaja izdajničkih političara na naš uticaj, razviti kod naroda osjećanje da je naša vojska njegova vojska, izvršiti mobilizaciju zdravih ljudi za narodno-oslobodilačku vojsku) ne ulažu mnogo napora. Njihov rad malo garantuje, da će u tom pravcu biti nešto postignuto. Jedan od drugova (Koluder) istupa u ime interesa onih seljaka u džematu, koji neće da stvaraju narodno-oslobodilačke odbore, a protiv naše vojske, koja je boravila tamo. Seljaka, kod koga treba naša intendantura da otkupi izvjesne količine soli, zamjenik komandanta mjesta u Gl.[5] nagovara da ne prodaje sol. Najzad da ne bi došlo do otkupa, on istom seljaku izdaje priznanicu na 50 kg. soli, koje je ovaj tobože dao komandi mjesta (naravno da to nije bilo tačno).

[5] **Glavatičevu**

Kada je jedan imućniji seljak u ovom selu nadao viku, da su ga partizani pokrali i opljačkali, naša brigada izvršila je pregled njegovih zaliha. Zbog lažnih priča bio je kažnjen sa oduzimanjem izvjesnog viška hrane, što su komande mjesta u Glavatičevu i Bjelemiću nazvale »samovoljnim aktom« i tražile su da se izvršioci kazne (t.j. oni drugovi koji su uz prisustvo narodno-oslobodilačkog odbora oduzeli hranu) predadu na saslušanje.

Stalno se tuže na vojsku, uvijek istupaju kao »branitelji« interesa seljaka protiv vojske, mjesto da rade na produbljenju pravilnih odnosa. Istupaju kao zaštitnici interesa otvoreno četnički raspoloženih seljaka u selima Kuli, Kašićima i t.d. Ovakvo njihovo idenje niz dlaku elementima, koji su raznim nitima bili povezani sa okupatorom (oportunizam, prirepaštvo), nije ništa drugo nego tendencija odmetanja od naše linije, što je ravno onoj »lijevoj« krajnosti, koju je pretstavljala t.zv. »crnogorsko--hercegovačka politika«, čije greške drugovi politički radnici iz komande mjesta žele da isprave.

Ovim završavamo naš izvještaj. U buduće bićemo kraći i precizniji.

P. S. U toku neprijateljske ofanzive između ostalih palih boraca naše brigade poginuo je i komandant I bataljona drug Zivko Bronzić. Drug je od prvih dana bio u narodnom ustanku i pokazivao je u svakoj prilici rijetku požrtvovanost i heroizam. Njegovi smjeli podvizi, kojih ima mnogo, zadivljavali su sve drugove na Baniji i oduševljavali borce. Bio je vrlo odan partiji, politički se dobro razvijao, disciplinovan, komunistički uporan u savladavanju i najtežih zadataka. Svi drugovi komunisti u našoj brigadi su mišljenja, da ga treba proglasiti *narodnim herojem.*[6] Bio je najpopularniji borac u našoj brigadi, poznat na čitavoj Baniji. Bliže podatke o njemu dobićete preko divizijskog komiteta.

Drugarski komunistički pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel VII brigade.
S. Vukčević

• **Proglašen je narodnim herojem**

BR. 113

IZVEŠTAJ ŠTABA LIČKOG NOP ODREDA OD 17. APRILA 1943. ŠTABU 1. KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O STANJU U OVOM ODREDU[1]

STAB LIČKOG PARTIZANSKOG ODREDA
Broj: 92/43. g.
17. aprila 1943. g.

ŠTABU I. KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se desetodnevni politički izveštaj:

Ovaj Odred sa svoja tri bataljona nalazi se već duže vreme u borbama sa četnicima u južnoj Lici i sjevernoj Dalmaciji. Prilikom povlačenja pred našom vojskom, četnici su evakuisali prema talijanskim garnizonima većinu stanovništva, zapravo ostavljali su nešto ženskog svijeta, staraca ili djece, računajući na taj način osigurati svoju imovinu od konfiskacije, a od ostalog stanovništva ostao je samo po neki naš simpatizer. U selima gdje se sada Odred nalazi, tj. Duboki Dol, Dalmatinska Krupa i okolna sela, narod je gotovo sav četnički nastrojen, i naš rad kod ovoga ostatka pozadine, uperen na raskrinkavanje četničke bande, ne pokazuje pozitivnih rezultata, s obzirom na to da gotovo svak ima po nekog u četnicima, i njihove simpatije su na strani četnika.

STANJE ODREDA:

U početku, kad su naši bataljoni postali pokretni, dosta veliki dio partizana rashodovan je, tj. oni stariji i boležljivi, tako da su bataljoni sada brojčano dosta maleni, naročito se smanjio I. ud. bataljon. Pored napora i čestih pokreta, ipak su se ova tri bataljona (I. i II. udarni i III. bataljon) za ovo vreme akcija dosta uzdigli, i vojnički i politički, od onog prijašnjeg stanja, s obzirom na to da su borci više na okupu, pod boljom kontrolom, kako štaba Odreda tako i štabova bataljona, omogućen je bolji rad i ukazivanje pomoći. Borci su postali iskusniji, borbeniji i disciplinovaniji. Naročito vidne uspjehe pokazuje u poslednje vrijeme II. ud. bataljon, koji je u početku akcija bio dosta slab. Stalno držanje položaja, loša hrana, upravo mizerna obuća i odjeća, nigdje vidnog uspjeha u borbi, vrlo su

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 42—1/17, k. 422.**

negativno djelovali na taj bataljon. U poslednje vrijeme stanje se dosta popravilo, obuća i odjeća malo su se poboljšale, neki put borci dobiju i bolju hranu, zatim poslednji dobro pripremljen i uspio podhvat protiv »milicionera«,[2] sve je to djelovalo pozitivno kod partizana na borbeni moral, disciplinu i ostalo. U poslednjoj akciji protiv »milicionera« primjetio se ipak jedan nedostatak: Borci su zarobljene »milicionere« još usput svlačili i oblačili na sebe. Stab bataljona u tom slučaju postupio je ispravno, tj. oduzeo je sve zaplenjene stvari, najprije podmirio najnužnije potrebe dobrovoljaca-bombaša, a od ostatka se djelilo dalje najpotrebnijim u bataljonu. Najlošije stanje je za sada u III. bataljonu, u svakom pogledu. Bataljon kao i da nije cjelina. Snage su mu razbacane ,u Drenovcu, Raduču, Divoselu, Smiljanu. Jedinstveno rukovodstvo ovim bataljonom, rad i kontrola, pri ovakvom rasporedu snaga, upravo je nemoguće, i stanje u bataljonu popraviće se tek onda kad se bataljon koncentriše, kad se svi borci odbiju dalje od svojih kuća da bi na njih zaboravili, što je naročito potrebno za 2. i 3. četu, čiji borci stalno teže za kućama. Komandir i politkomesar 2. čete ovog bataljona su smjenjeni, ali nema mogućnosti da se ova četa u Divoselu smjeni sa nekom drugom, pošto onda nema ko da ostane na Drenovači ako bi tamo poslali 1. četu, koja je među njima najbolja, a 3. četa (smiljanska) ima svega na licu mjesta tridesetak boraca, i nije ih preporučljivo tamo slati.

Nedostatak nižeg komandnog kadra nastojimo svim silama nadoknaditi. Pored svakodnevnih upustava i pomoći, organizovarii su pri štabu Odreda, kao i pri štabovima bataljona, desetarski kursevi, a osim toga Štab VI Divizije omogućio je i nama da šaljemo i na vojne i političke kurseve, koje oni održavaju, po nekoliko kursanta, tako da se već vratilo sa kursa pet polit, delegata. Štab Odreda izvršio je sve pripreme i za održavanje samostalnih kurseva za polit, delegate, koji će početi u najskorije vrijeme. Da bi što bolje osposobili niži komandni kadar, štabovi bataljona, po upustvima štaba Odreda, ne prenose direktno na vojnike sami ono što bi imali govoriti, već, napr., politkomesar ili komandant bataljona drži čas politkomesarima ili komandirima četa, a ovi to dalje prenose na delegate, vodnike itd., koji to onda prenose na vojsku, a njihov rad se kontrolira. Pokazalo se da ovaj način rada ima bolji uspjeh, da se niži komandni kadar osposobljava i stiče bolji autoritet.

Politički rad odvija se prema direktivama izdatim od strane štaba Odreda, koje štabovi bataljona dalje razrađuju. Borci

[1] **Verovatno se odnosi na akciju Ličkog NOP odreda koia je izvršena u noći između 13. i 14. aprila. Napad je izvršen na 36 četnika koje su predvodili jedan italijanski oficir i jedan italijanski podoficir. Tada je zaplenjeno 36 pušaka, dva automata i druge ratne spreme. (Vidi tom V, knj. 14. dok. br. 63).**

najraće slušaju i čitaju »Dnevne vijesti«, a politkomesarima je skrenuta pažnja da se naročito dobro prorađuju uvodni članci. Pored konferencija štabskih, konferencija komandnih kadrova po bataljonima, četama itd., zajedničkih ili odvojenih vojnih i političkih rukovodilaca, već prema potrebi, pokazuju se vrlo korisne i zajedničke konferencije svih boraca po četama, zajedno sa komandnim osobljem te čete (što do sada nismo praktikovali), gdje partizani iznašaju svoja zapažanja i slobodno stavljaju primjedbe na nedostatke koje oni uoče. Naravno, ovakvi se časovi predhodno pripreme preko [partijskih] organizacija.

Politička svijest i disciplina u sva tri ova bataljona je približno podjednaka. Nepoćudnih ili četnički nastrojenih elemenata nema, sva naređenja se izvršuju bez pogovora, jedino što kod svih nije u dovoljnoj mjeri razvijen osjećaj odgovornosti. Prekršaja po pitanjima linije narodno-oslobodilačke borbe nema. Desi se po neki pojedinačni slučaj disciplinskih prekršaja, ali ipak se osjeća da ih je svakodnevno manje. U III. bataljonu disciplina je slaba, borci se ne osjećaju odgovorni, a i sam štab bataljona je, pored poteškoća u radu, ipak dosta labav i popustljiv.

Kulturno-prosvjetni rad bio je za vrijeme akcija popustio, gotovo prestao. Politkomesarima bataljona stavljeno je u zadatak da se moraju u svakoj četi bezuvjetno organizovati džepne novine, a isto tako da se mora početi sa analfabetskim tečajevima. U II. ud. bataljonu jedan se nepismeni partizan naučio za nekoliko dana potpisati, ali ima i takvih partizana, kao što je slučaj u I. ud. bataljonu, gdje se uistinu ne može partizana privoliti da uči čitati i pisati.

Ishrana vojske ova tri bataljona vršila se do sada uglavnom od rekviriranih namirnica, ali sada smo prisiljeni da ponovo tražimo hranu iz pozadine, preko Komande mjesta Srb. Ovo sledovanje ići će vrlo teško, zbog udaljenosti, a i nestašice hrane, tako da će vojska biti gladna u pravom smislu riječi, ako se budemo morali ograničiti na Komandu mjesta Srb. Od kako je intendant odreda primio dužnost, hrana je jednaka za sva tri bataljona, pošto se za sve jednako nabavlja i raspodjeljuje.

Stanje obuće i odjeće malo se popravilo, ali nedostatci su još ogromni, a naročito u vešu. Većina partizana moraju biti goli dok im se sa njih opere jedan i to poderan veš.

Sto se tiče zdravstvenog pitanja, kod partizana III. bataljona koji su na Drenovcu pojavili su se slučajevi oboljenja od tifusa, dok je kod ostalih bataljona bilo par slučajeva koji su pokazivali simptome oboljenja od tifusa, tj. po dijagnozi nas laika, pošto u Odredu nemamo ni jedno lice koje bi se u to malo

bolje razumjevalo, i kod ovakvog stanja, mi smo prisiljeni da eliminiramo iz jedinica svaki i malo sumnjivi slučaj. Svim starešinama, višim i nižim, stavljeno je u dužnost da vode računa o čistoći vojnika, da se vojnici peru, šišaju, uništavaju uši itd., ali kako smo već davno izvjestili Stab Korpusa, u Odredu nemamo druga koji bi mogao organizovati i popraviti sanitetsku službu. Mi takvog druga nismo u stanju pronaći, a još manje osposobiti nekoga, pa molimo Stab Korpusa da nam preko referenta saniteta Korpusa dodjeli jednog druga koji će biti sposoban da ovu vrlo hitnu i vrlo važnu stvar uredi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
St.[evo] Maoduš

Za komandanta.
Dušan Vlaisavljević

(M. P.)

DR. 114

IZVEŠTAJ PARTIJSKE ĆELIJE VOJNO-PARTIZANSKE BOLNICE BR. VI OD 18. APRILA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONSKI BROD O SASTANKU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

VOJNO-PARTIZANSKA BOLNICA BR. VI.[5]
18-IV- 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU[3] K.P.H

Izveštaj o sastanku Partijske jedinice bolnice br. VI.

Izveštavam da je dana 18/IV - 1943. g. Partijska jedinica ove bolnice održala svoj redovni partijski sastanak. Sastanak je započeo u 9.20 h naveče, a završen u 2.30 h posle ponoći.

Dnevni red je bio sledeći:

1) Politička situacija
2) Organizaciono pitanje Partije

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-10/591—592.

[s] Ova bolnica je pripadala Komandi Diljskog vojnog područja.

*** Izveštaj je verovatno upućen Okružnom komitetu KPH za Slavonski Brod.**

3) Pitanje kandidata
4) Izveštaj rada sa sektora
5) Kritika i samokritika
6) Razno.

Ova Partijska jedinica održava svake nedelje po dva vaspitna sastanka i jedan radni. Na jednom vaspitnom sastanku prisustvuju samo partijci, dok na drugom partijci i kandidati zajedno. Na ovim vaspitnim sastancima proučavalo se je učenje 0 Partiji. Ova Partijska jedinica ima 7 stalnih članova, od kojih jedan bolestan, i 18 članova ranjenika, od kojih je prisustvovalo sastancima svega tri, dok ostali su nepokretni usljed rana i bolesti. Sa komandantima se nije moglo raditi u toku ove nedelje usljed bolesti. Svi sektori rada u ovoj bolnici obuhvaćeni su prvenstveno sa partijcima, kandidatima, skojevcima i simpatizerima i to su ovi sektori rada: politički, vojni, skojevski, kulturno-prosvjetni, ekonomski, medicinski, higijenski i obavještajni.

Politički se časovi održavaju po sobama svaki dan od 3—5 sati, sem subote kada se održavaju sobne konferencije. Vojni časovi se održavaju tri puta nedeljno po 1 sat prije podne. Obrazovana je čitalačka grupa koja broji 15 drugova i drugarica, koji poseduju jaču političku svijest i sa njima se održava jedan prosvjetni čas nedeljno. Takođe se održavaju prosvetni 1 radni sastanci sa drugovima i drugaricama bolničarima i bolničarkama kao i sa stražom. Politički se rad u celoj bolnici odvija dobro.

Prosvetno-kulturni rad takođe je dosta dobar, podeljene su uloge za proslavu 1. maja, pišu se zidne novine i uvedeni su analfabetski tečaji za nepismene. Svi ostali sektori rada odvijaju se prilično, sem higijene, koja je u nedostatku radne snage i sredstava za istu na niskom stupnju. Uglavnom ceo rad u bolnici mogao bi se odvijati mnogo bolje, da se u bolnici nijesu pojavila velika oboljenja koja koče sa radom skoro na svima sektorima.

Ova Partijska jedinica ne posjeduje skoro sa nikakvim materijalom marksističko-lenjinističke teorije, pa bi bilo poželjno u koliko, drugovi, možete da nam u tome izađete u susret.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Partijske jedinice
(M. P.) Ilija Jovićević

Vojno-Partizanska bolnica br. 11.

18-IV-1943

Okružnom Komitetu K.P.H.

Izveštaj o sastanku partijske jedinice bolnice br. 1

Izveštavam da je dana 18/IV-1943 g. Partijska jedinica ove bolnice održala svoj redovni partijski sastanak. Sastanak je započeo u 9^{00} h na veče, a završen u 2^{00} h posle ponoći.

Dnevni red je bi sledeći:

1) Politička situacija
2) Organizaciono kitanje Partije
3) Pitanje kandidata
4) Izveštaj rada sa sektora
5) Kritika i samokritika
6) Razno.

Ova Partijska jedinica održava svake nedelje po dva vaspitna sastanka i jedan radni. Na jednom vaspitnom sastanku prisustvuju samo partijci, dok za drugom partijci i kandidati zajedno. Na nim vaspitnim sastancima proučavalo se je učenje o Partiji. Ova Partijska jedinica ima 7 stalnih članova, od kojih jedan bolestan i 18 članova ranjenika od kojih je prisustvovalo sastancima svega tri, dok ostali su nepokretni usljed rana i bolesti. Sa kandidatima se nije moglo raditi u toku ove nedelje usljed bolesti. Svi sektori rada u ovoj bolnici obuhvaćeni su prvijenstveno sa Partijcima, Kandidatima, Skojevcima i Simpatizerima i to su ovi sektori rada: Politički, Vojni, Skojevski, Kulturno-Prosvjetni, Ekonomski, Medicinski, Higijenski i obuveštajni.

Politički se časovi održavaju po sobama svaki dan od 3-5 sati sem subote, kada se održavaju sobne konferencije. Vojni časovi se održavaju tri puta nedeljno po 1 sat prije podne. Obrazovana je čitalačka grupa koja broji 15 drugova i drugarica koji poseduju saču političku svijest i sa njima se održava jedan prosvjetni čas nedeljno. Takođe se održavaju prvijetni i radni sastanci sa drugovima i drugaricama bolničarima i bolničarkama kao i sa stražom. Politički se kad u celoj

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 114

BR. 115

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 19. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA I O SITUACIJI NA TERENU[1]

ŠTAB II. OPERATIVNE ZONE
N. O. V. I P. O. HRVATSKE
K/broj: 438/43
Dne 19. IV. 1943

POLITKOMESARU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Komesarski izvještaj:

Moslavina:

Dolaskom IV. Divizije na sektor oko Garešnice, narod je mnogo očekivao od naše vojske, računajući da će Garešnica biti oslobođena. Međutim akcija nije uspjela iako se je borba vodila dva dana.[2] Uslijed jakog pritiska neprijateljske vojske (njemačke), koja je došla iz pravca Bjelovara, a s druge strane veliki broj ranjenika, naš odred[3] zajedno sa Divizijom morao se povući prema Slavoniji. Povlačenje naših snaga iz okolice Garešnice, narod je tumačio kao našu slabost.

Njemci su nakon povlačenja naših snaga provalili u ovu okolicu, te otpočeli sa hajkom. Spaljeno je više sela, među ostalima do temelja spaljeno selo Šimljanik i Vel. Prokop. U selu Oštri Zid spaljeno je mnogo kuća i poubijano 36 ljudi, a ranjeno je 15. Među ubijenima velika je većina Hrvata i nekoliko Mađara i 5 Srba.

Zbog ovog zvjerstva Njemaca zavladao je veliki strah kod pučanstva. Ljudi se boje partizana, jer računaju da će i opet doći Njemci i poklati sve. Partizani se sada ne mogu zadržavati u napred spomenutom kraju, jer narod bježi pred njima. Ovu situaciju koriste razni petokolonaši (HSS-ovci) šireći paniku, strah i mržnju naroda prema partizanima.

Za vrijeme povlačenja naše vojske iz ovih krajeva u Slavoniju ostao je jedan bataljon na ovom terenu sa zadatkom da suzbija paniku i strah kod naroda, a ako će mu se pružiti po-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30/1, k. 1474.**
[2] **Vidi tom V, knj. 12, dok. br. 72, 73, 75, 77** i **84; knj. 13, dok. br. 31 i 39.**
[3] **Reč je o Moslavačkom NOP odredu.**

voljan momenat da usput napadne neprijatelja. Boravak ovog bataljona u tim krajevima bio je veoma težak uslijed napred navedenog držanja naroda. No ipak je zadnje vrijeme uspjelo ublažiti strah i narod pomalo dolazi k sebi.

Zanimljiv je slučaj kako su Njemci i ustaše vršili pljačku u okolici Garešnice. Oni su najprije pozvali seljaštvo na skupštinu, a koji nisu prihvatili njihov poziv natjerali ih prisilno. Dok su jedni držali skupštinu na jednom kraju sela, dotle su druge bande provalile u selo i vršile pljačku po praznim seoskim kućama.

I pored našeg političkog gubitka, kojeg smo pretrpjeli radi povlačenja naših snaga, mi smo ipak nešto dobili. Dobili smo to, da je narodu sada jasno, da njemački razbojnici nemaju obzira prema nikome, nego jednako uništavaju Hrvate, kao što uništavaju Srbe i ostale narode u Jugoslaviji.

Stanje u odredu:

U posljednje vrijeme uspjelo izvršiti mobilizaciju novih boraca, koji su većim dijelom došli iz Zagreba i Čazme. Dolaskom novih boraca iz Zagreba u ovaj odred, kvalitet ovog odreda je porastao. Komandni kadar koji je prije bio bolno pitanje ovog odreda, u zadnje vrijeme se je i to pitanje počelo sređivati. Postavljeni su novi komandiri i komesari, koji pokazuju prilično sposobnosti na svojim dužnostima. Nacionalni sastav ovog odreda također je sada bolji, naime sada je u odredu više Hrvata od Srba.

Politički rad u ovom odredu još uvijek je slab. Partizani u cijelosti još nisu sposobni da bi svuda u dodiru sa narodom pravilno tumačili liniju narodno-oslobodilačke borbe, jer i sami tu liniju još dovoljno ne poznaju. Da je politički rad u odredu slab glavni uzroci leže u tome, što se odred nije uspio srediti nakon onoga kada su mu dva bataljona uzeta za Diviziju.[4] Pored toga odred je bio u zadnje vrijeme stalno u pokretu, kojom prilikom se nije poduzimalo potrebne mjere za politički rad među borcima. Ovako slab politički rad u odredu imao je za posljedicu, da je prilikom povlačenja u Slavoniju dezertirao veći broj novomobiliziranih partizana. Život u ovom odredu još uvjek nije na potrebnoj visini, jer se slabo radi na kulturno-prosvjetnom izdizanju partizana. Akcije ovog odreda vidjet ćete iz našeg operativnog izvještaja.[5]

[1] Od ljudstva iz sastava Moslavačkog NOP odreda (oko 300 boraca) formiran je 2. bataljon 17. hrvatske (3. slavonske) brigade, koja je. zaiedno sa 12. hrvatskom (1. slavonskom) i 16. hrvatskom (2. slavonskom) brigadom, ušla u sastav 4. hrvatske (slavonske) NOU divizije. (Ooširnije o tome vidi tom V, knj. 10. dok. br. 45, 46 i 66; knj. 11, dok. br. 80 i knj. 12, dok. br. 66).

[5] Vidi tom V. knj. 14, dok. br. 82.

Kalnik:

Nakon neprijateljske ofanzive na Kalnik, koja je otpočela početkom mjeseca ožujka, Kalnički odred povukao se je na Bilo Goru, odakle je produžio put za Slavoniju. Prilikom svog boravka u Slavoniji ovaj odred je i opet dao jedan bataljon u sastav Slavonske divizije. Mi o tome nismo bili prethodno obavješteni. Tek kada je stvar već bila gotova primili smo izvještaj od Kalničkog odreda.

Komandant i komesar ovog odreda sastali su se u Slavoniji sa drugom Vladom,[6] koji im je savjetovao da Vam pošalju direktni izvještaj o stanju na njihovom sektoru, pa vjerujemo da ste Vi taj izvještaj i primili, iz kojeg ste vjerojatno mogli vidjeti stanje u ovom odredu.

Kalničkom odredu je uspjelo u zadnje vrijeme da izvrši mobilizaciju i tako povećati odred na tri bataljona. U ovaj odred došlo je prilično radnika iz Zagreba. Stanje u odredu je prilično povoljno. Udarna snaga ovog odreda i opet se je povećala. Prema našim uputama, jedan dio snaga odred je uputio na Ivanšćicu sa zadatkom da vrši operacije u pravcu Zagorja. Do sada izvršili su jednu akciju na Novi Marof, kojom prilikom su razoružali žandare i domobrane.

Kao što je bio slučaj sa Moslavačkim odredom, koji se je bio povukao u Slavoniju, isto tako je bilo i sa Kalničkim odredom. Za vrijeme njegove odsutnosti sa svog terena političke prilike su se mnogo pogoršale. Neprijatelj je vršio za to vrijeme pljačku i hapšenja, što je kod naroda izazvalo veliki strah. Narod se je bojao jednako Njemaca, kao što se je bojao i partizana. Naime ljudi su se bojali partizana zbog toga, jer da će i opet doći Njemci i terorizirati ga zato što imade vezu sa partizanima. Uslijed toga veze našeg odreda su mnogo oslabile. Sada se međutim to stanje sređuje. Ponovnom aktivnošću našeg odreda narod uviđa da neprijatelj ne može slomiti i uništiti našu vojsku.

Na ovom terenu također je počela aktivnost HSS-a. Razni vođe ove stranke tjeraju omladinu u domobrane. Oni vrše upornu propagandu protiv partizana. To je primjećeno naročito u Podravini u okolici Koprivnice.

U svrhu što jače agitacije i propagande ovaj odred je poslednje vrijeme pristupio izdavanju svoga lista. Mi međutim nismo primili ni jedan primjerak njihova lista pa Vam ga zbog toga ne možemo poslati na pregled. Tražili smo da nam pošalju list, pa kad ga primimo poslat ćemo Vam ga na pregled i odobrenje.

[6] **Vladimir Popović**

Zumberak:

Novoformirani Zumberački odred još se nije u cijelosti sredio.[7] Stab odreda još ne funkcionira kao jedna cjelina, jer se drugovi još u cijelosti [nisu] snašli na svom poslu. No, ovaj odred je ipak otpočeo sa aktivnošću. Imao je već nekoliko borbi sa ustašama, koje doduše nisu imale nekog naročitog rezultata, ali je ipak uspio da ustašama nanese gubitke od 9 mrtvih. Pri tome je i odred imao 5 mrtvih i 3 lakše ranjena druga. Sada se formira u ovom odredu II. bataljon.[8]

Mi ćemo za ovo vrijeme dok se nalazimo u Zumberku pomoći kod njegovog sređivanja.

Nakon našeg povratka u Zumberak stanje u Zumberku je ostalo u glavnom nepromjenjeno od ranije. Narod je zaista na našoj strani u velikoj većini. Imade nešto smutljivaca u općini Sošice i Kalje, ali naše jedinice odlaze u ta mjesta i tamo se zadržavaju, gdje ih narod dobro prima. Jedino ne mogu da idu u Kalje, jer se u Kaljama nalaze ustaše, ali idu u većinu sela općine Kalje.

Ustaše su u Kaljama provizorno postavili i općinsku upravu u koju su ušli neki još od ranije njihovi ljudi. To isto su pokušali sa Krašićem ali se njihovom pozivu nije nitko usudio odazvati. Ljudi koje su pozvali da uđu u općinsku upravu izjavili su im, da se ne mogu prihvatiti posla kojeg im nuđaju, jer da će i onako naskoro opet partizani doći u njihov kraj. Tako je općina Krašić, Vivodina, Sošice, Sv. Jana, Radatović i Petrovina i opet slobodna. Neprijatelj doduše sa jačim patrolama od vremena na vrijeme prokrstari oko Pribića, ali ne pokušava da se tamo zadrži.

Naš povratak u Zumberak narod je sa oduševljenjem prihvatio. Održali smo nekoliko zborova, koji su mahom bili veoma dobro posjećeni.

Za vrijeme marša od Bosiljeva u Zumberak naši borci XIII. brigade bili su dobro raspoloženi. Ali sama kolona koja je kretala bila je vojnički nesređena. Tako je u više navrata došlo do prekidanja veza u velikom razmaku. Pokazalo se je da naši borci još nemaju iskustva za dugačke marševe. U Zumberak smo stigli 13. o. mj.

Dali smo se odmah na ispitivanje mogućnosti akcija na našem terenu. Tako smo zajedno sa Slovencima dogovorili akciju na Dobravice kod Metlike. Akcija je izvršena zajedno sa

[7] Zumberački NOP odred formiran je krajem marta 1943. (Komandant mu je bio Boris Balaš, a politički komesar Jurica Draušnik). Kasnije, 8. maja 1943, preimenovan je u Zumberačko-pokupski NOP odred, dobivši zadatak da dejstvuju severno od r. Kupe i južno od r. Save, tj. na Zumberku i u Pokuplju.

" Jezgro je toga bataljona bilo ranija samostalna četa »Kljuka«.

Slovencima i Goranskim odredom 16. o. mj. Porušeno je 2.000 metara željezničke pruge Metlika — Črnomelj. Pored ovoga naši su borci zauzeli jedan bunker pred željezničkom stanicom Dobravice, a istovremeno je zapaljena jedna zgrada na stanici. Iz operativnog izvještaja vidjet ćete uspjeh ove akcije. Neprijatelj je imao nekoliko mrtvih i ranjenih, a na našoj strani jedan mrtav i 3 lakše ranjena druga.

Dok je jedan dio naših snaga bio na akciji kod Dobravica, jedan bataljon XIII. brigade bio je upućen na zasjedu između Novog Sela i Stojdrage. Taj bataljon kada je došao na određeno mjesto kod Pokleka nije izvršio svoj zadatak. Borci su polijegali. a zajedno s njima i štab bataljona. Neprijatelj ih je iznenadio, došavši im iza leđa, pa je nastalo čitavo rasulo među bataljonom. Umjesto da su napali oni neprijatelja, napao je neprijatelj njih. Tako zasjeda nije uspjela.

Tom prilikom dezertirala su dva Talijana i jedan Zumberčan. Mi vodimo istragu povodom ovog slučaja pa ćemo vas naknadno o tome izvjestiti. Izgleda da je štab bataljona skrivio ovaj slučaj. To je bio I. bataljon.

Što se tiče općeg stanja u brigadi nakon izmjena koje su učinjene u štabovima, ono je prilično dobro. Mi smo održali dvije konference sa komesarima, na kojima smo im skrenuli pažnju na pravilno djelovanje u političkom pogledu kako među narodom tako i među vojskom. Piezultati tih konferencija se još ne vide. Još uvjek imade dosta slabosti u brigadi i morat ćemo svojski zapeti da ju sredimo.

Ovih dana primili smo iz Zagreba 85 novih boraca za naše jedinice. Jedan dio ovih boraca predali smo odredu,[9] kako bi se i njegov kvalitet podigao.

Neprijatelj je izgleda saznao da se kreću ljudi iz Zagreba u Zumberak, pa je u više navrata postavljao zasjedu na raznim mjestima, ali ni jednom zgodom nije uspio.

U Samoborskom kotaru neki HSS-ovci vrše otvorenu špijunažu i prokazuju naše drugove. Tako je jedan od njih prokazao druga Pavia Videkovića Njemcima, koji su ga u bijegu ubili. U tom kotaru imade dosta zapreke od strane HSS-ovaca, koji omladinu tjeraju u domobrane.

Rad našeg štaba:

Dolaskom komandanta za naš štab,[10] prilike se pomalo sređuju. Za kratko vrijeme naš štab moći će da radi u potpunosti ...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

Komesar:

[9] Reč je o Zumberačkom NOP odredu.

[10] Za komandanta 2. operativne zone došao je Vladimir (Vlado) Matetić.

BR. 116

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA GRUPE UDARNIH VOJVOĐANSKIH BATALJONA OD 19. APRILA 1943. ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM 1 KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA'

STAB
GRUPE VOJVOĐANSKIH PARTIZANSKIH UDARNIH BATALJONA
Br. službeno
19-IV-1943 g.

ŠTABU III ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Položaj

iJšr, ,

POLITIČKI IZVEŠTAJ

U toku ovih 40 dana politički nivo boraca u našoj grupi- prilično se podigao. To se naročito pokazalo u pravilnom odnosu prema narodu, a isto tako i u poboljšanju discipline. Ipak u toku ovog perioda kod boraca se primećivalo da se, u vezi sa višemesečnim boravkom u Bosni, pojavljuje težnja za odlaskom iz Bosne za Srem. Međutim, borcima se objašnjava karakter Narodno-oslobodilačke vojske, koja u svojoj borbi nije vezana za teren, a isto tako da po naređenju Vrhovnog štaba moramo ostati u Bosni.[3] Ugled Vrhovnog štaba, kao i politička svest boraca, doprinose tome da i pored te težnje nema nijednog slučaja dezerterstva.

Pre desetak dana prešlo nam je iz Srema 305 nenaoružanih drugova, uglavnom mladića, od kojih smo, kombinujući ih sa starim borcima, formirali 2 nova bataljona.[4] Jedan od njih je omladinski bataljon. Disciplina i svest novodošlih drugova je na priličnoj visini i nadamo se da će nam oba bataljona vrlo brzo napredovati kako vojnički tako i politički.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 3—1/2, k. 964 i reg. br. 15—6. k. 1484.

[s] Grupa udarnih vojvođanskih bataljona nastala je krajem marta 1943. preimenovanjem dotadašnjih bataljona Sremskog NOP odreda (3. NOP odreda 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske) koji su se nalazili u istočnoj Bcsni.

[s] Vidi tom IV, knj. 12, dok. br. 25.

[4] Na taj način je Grupa udarnih vojvođanskih bataljona narasla na šest bataljona. Ona se podelila na dve grupe, od kojih su kasnije formirane 1. i 2. vojvođanska brigada (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 93)

U vezi sa formiranjem novih bataljona, postavilo se kao neophodno formiranje II Grupe V.P.U.b., naročito u vezi sa izvršenjem zadatka postavljenog od Vrhovnog štaba, a taj je: da naše jedinice, uz pomoć Majevičkog i Birčanskog odreda, ima da kontrolišu teren Majevica, Birca i Romanije. Pošto u našim jedinicama nemamo dovoljan broj sposobnih vojnih i političkih rukovodilaca da popunimo sva predviđena mesta u štabovima bataljona i grupa, to smo neka mesta ostavili nepopunjenim. Ta mesta mislimo u najskorije vreme popuniti novim mladim rukovodiocima koji se brzo razvijaju, a isto tako dobijanjem izvesnog broja rukovodilaca, političkih, sa terena, To je neophodno, jer nam uz ljudstvo iz koga smo formirali tri bataljona, drugovi nisu poslali ni najminimalniji broj rukovodilaca. Na ovo smo skrenuli pažnju i Stabu III odreda.

U jedinicama su po četama održani svakodnevni politički časovi na kojima su čitane vesti, razni propagandni materijal (neki članci iz »Borbe«, »Naša Borba«, »Istina«, »Glas omladine« itd.). Osim toga, proučavane su brošure OK-a za Srem i predavanja druga R.[5] Čolakovića o nac. pitanju, o fašizmu, o nac.-osl. borbi u Jugoslaviji, o Kompartiji o nar.-osl. borbi, o Sovjetskom Savezu itd. Učešće drugova u diskusijama je veće nego ranije, iz čega se može zaključiti porast političkog nivoa.

Kulturno-prosvetni rad, koji je stalno bio bolno pitanje naših jedinica, u poslednje vreme je živnuo. Naše jedinice su održale u poslednje vreme nekoliko uspelih priredbi za narod (Batković, Crnjelovo itd.) sa kojih se narod razišao oduševljen. Tako su se čule primedbe: »Mogla bi vas slušati do ujutro«, »Kad stignete da sve to naučite?« itd. Sve je to doprinelo da se narod još više približi nama.

Ugled naših jedinica u narodu naročito je porastao posle istrebljenja četničkih bandita u D. Crnjelovu, Batkoviću itd., kao i razbijanja dveju bojni,® i narod sve otvorenije ispoljava simpatije prema nama. Tako su seljaci posle akcija kod Suhopolja i na drumu Bijeljina — Branjevo pretraživali mesto borbe i donosili nam bačeno oružje, a ima i prilično seljaka koji su na taj način došli do oružja. Naše jedinice redovno u svim mestima krcz koja prelaze održavaju političke konferencije i zborove sa narodom, što je takođe doprinelo poboljšanju političkog stanja u narodu.

U svim četama su organizovani horovi, a u bataljonima horovi i diletantske grupe i stalno se unapređuje kulturno-prosvetni rad. Ipak on još uvek nije na visini.

Zdravstveno stanje drugova je, kod starih boraca, prilično slabo. Tako se dešava da je petina ili četvrtina bataljona

[5] **Rodoljuba**
[6] **Vidi tom IV. knj. 12. dok. br. 114.**

bolesna. Zdravstveno stanje novih boraca je vrlo dobro. Izvršen je lekarski pregled, od kako je došao drug dr Dušan Savić, svih drugova koji su se nalazili na ovom terenu. Odmah po svom dolasku, drug doktor je pristupio organizovanju bolničarskog kursa i već osposobio nekoliko drugova i drugarica za bataljonske bolničare.

Stanje odeće i obuće posle poslednjih akcija je dobro.

U vezi sa naređenjem V. S. o tome da se ne sme dozvoliti da iko ide u vojsku ili u Nemačku na rad, već da se ljudstvo mobiliše i naoružava ovde, a što ne može ovde da se naoruža da se prebacuje glavninama, rešili smo da u Srem uputimo jedan bataljon koji bi imao da omogući sprovođenje tog naređenja u život. Bataljon će u najskorije vreme preći u Srem i zadržati se tamo koliko bude potrebno."

Od zapovednika VI pukovnije iz Bijeljine tražili smo da pusti iz zatvora zarobljenu četvoricu partizana, kao i nekoliko desetina seljaka koje su domobrani pohapsili, u zamenu za zarobljene oficire. Do danas nismo dobili nikakav odgovor.

U međuvremenu su se trojica oficira javila da dobrovoljno ostanu kod nas. Od druge grupe zarobljenih oficira, dvojica su se na saslušanju javila da ostanu kod nas. Mi smo ih za sada rasporedili u naše jedinice kao borce. Lekara — koga smo takođe zarobili u poslednjoj borbi — zadržali smo sa nama. On nije naš neprijatelj — ali izjavljuje da mu je teško samo to što neće moći biti sa ženom, sa kojom živi tek nekoliko meseci.

Osnovna karakteristika političkog, kao i vojnog stanja u našoj grupi jeste: oduševljenje i polet koji je izazvan poslednjim velikim uspesima kako naših divizija i ostalih jedinica širom zemlje, tako i naših uspešnih borbi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Slobodan Bajić[8]

[7] **Ovaj bataljon nije prelazio u Srem, jer je u to vreme od Grupe udarnih vojvođanskih bataljona formirana 2. vojvođanska brigada (vidi tom I, knj. 10. str. 19—24), koja je, zajedno s 1. vojvođanskom brigadom, nastavila borbe na teritoriji Majevice.**

" Slobodan Bajić Paja, narodni heroj. Poginuo noću 10/11. jula 1943. u rejonu s. Kalesije (kod komunikacije Tuzla — Zvornik), kao politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

BK. 117

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 23. APRILA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« I 1. NOP ODREDA 5. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O ODNOSU PREMA SLOVENACKOM STANOVNIŠTVU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Broj: SI.
Dne 23. IV. 43

POLITKOMESARIMA I DELEGATIMA XIII. P. BRIGADE »RADE KONCAR« i I. ODREDA V. OPERATIVNE ZONE

Dragi drugovi!

Naše jedinice nalaze se u slovenskim selima,-' gdje je narod politički i psihološki različit od onoga gdje smo se mi do sada nalazili. Sela u kojima se nalaze naše jedinice su do nedavna bila nam neprijateljska — simpatizirajući sa bandama »Bijele garde«. Pravilnim političkim djelovanjem slovenskih političkih radnika i partizana, ova sela su se izmjenila na bolje. Seljaci ovih sela sada su naklonjeni nama, ali ipak još ne učestvuju aktivno na bilo koji način u narodno-oslobodilačkoj borbi. Oni bi još uvjek mogli postati naši neprijatelji ako bi se mi prema njima nepravilno odnosili. Oni ne daju rado hrane našim borcima, što je dokaz da su ipak i na jednoj i na drugoj strani. Nisu naši neprijatelji, ali nastoje da se ne zamjere »bjelima«. No, oni su na putu zdrave diferencijacije i ako ćemo mi znati njima pravilno prikazati ciljeve naše borbe u praksi, oni će se opredjeliti na našu stranu. Dakle, nije dovoljno da im pričamo kako se mi ne borimo protiv privatnog vlasništva, već da im to praktički dokažemo. Mi ne smijemo dirati ni jednu mrvicu njihove imovine, a ne smije to činiti niti jedan naš borac. Nadalje im treba praktički dokazati kako se mi borimo za istjerivanje okupatora iz naše domovine, a nikako se ne borimo protiv našeg naroda, već protiv onih koji su porobili našu domovinu. Na tom putu borbe protiv zajedničkog neprijatelja pokrenuta je zajednička borba slovenskog i hrvatskog naroda, što najbolje dokazuje učešće slovenskih partizana u borbi pro-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom)** u **Arhivu VII. reg. br. 18/1, k. 1474.**
[a] **Vidi dok. br. 98.**

tiv ustaša, a hrvatskih partizana protiv »Bijele garde« u Sloveniji. Dakle, neprijatelj nam je isti i mi se protiv njega borimo složno i jedinstveno.

Da bi mi slovenskom narodu dokazali da ga zaista volimo toliko koliko volimo i svoj narod, onda je nužno da se ne traži ono što nam seljaci ne mogu dati, već da budemo zadovoljni sa onim što za hranu dobijemo. Prehranu treba organizirati preko ekonoma i treba ih kontrolisati, da pojedini partizani ne traže nešto na svoju ruku, da ne ispadnemo kao neka neorganizirana i neodgovorna rulja. Samo pravilnim postupkom u tom pogledu mi ćemo praktički tom narodu dokazati da ga volimo i cijenimo njegovu muku. Mi moramo biti zadovoljni sa onakvom hranom kakvu imadu i sami seljaci. Ne smijemo tražiti više nego što troše oni sami za sebe. Ako će nam narod dati više i bolje, negoli što on sam uživa, mi ćemo to rado primiti.

Kod slovenskih seljaka nije običaj da se svakome kaže: ti. Oni se između sebe, a naročito prema nepoznatim ljudima, nazivaju sa: vi. Treba našim partizanima dati upute da se i oni tako vladaju, te da starije ljude i njima nepoznate nazivaju sa: vi.

Slovenački je narod također jako pobožan. Zato treba paziti da ne bi neki od naših partizana istupio protiv vjere. Njima treba naprotiv praktički dokazati da i naši partizani vjeruju baš tako kao što vjeruju i oni i idu u crkvu isto tako kao što odlaze i oni. U svakom slučaju treba postupati skromno i oprezno, tako da mi ostavimo ovdje najbolji utisak na slovenski narod. Naši borci moraju istupati pred njima kao pametni ljudi, ljudi koji znadu više od njih, a ne kao mumije, ili pljačkaši. Komesari i delegati moraju biti veoma budni da ne bi tko od partizana loše istupio. Moralno i političko držanje biti će naš veliki uspjeh u Sloveniji. Tko će postupiti suprotno ovome što smo naprijed spomenuli smatrat će ga se saboterom i neprijateljom naše političke linije i valja ga oštro pozvati na odgovornost.

Ovo pismo umnožite i dajte ga svima rukovodiocima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:
M.[3] Belinić

[3] **Marko**

BR. 118

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 23. APRILA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA O PRIPREMAMA ZA PROSLAVU PRVOG MAJA[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 347/43.
Dana 23. IV. 1943. u 17.15 min.

POLITIČKIM KOMESARIMA IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE

Položaj

Dragi drugovi!

Približava se Prvi maj, dan revolucionarne radničke klase, dan solidarnosti međunarodnog proletarijata. Nas borce za prava i pobjedu revolucionarne radničke klase, nas komuniste, uvijek je taj dan radovao, mi smo ga različito, već prema prilikama proslavljali.

Ovogodišnji Prvi maj slavimo u jeku narodno-oslobodilačke borbe kojom rukovodi naša Komunistička partija, u uslovima uspona naših snaga, u uslovima sve jasnije diferencijacije snaga napretka i reakcije čija je još uvijek udarna pesnica fašizam.

Pored historiskoga značenja proslave Prvoga maja, treba ovogodišnju proslavu povezati sa konkretnom situacijom u svijetu i kod nas.

U prvom dijelu treba borci da upoznaju značaj revolucionarne borbe radničke klase, da se upoznaju sa značenjem njene pobjede, sa pobjedom misli Prvoga maja.

U drugome dijelu istaknite momente kao što su diferencijacija snaga u svijetu koja se stalno vrši, diferencijacija snaga na lageru fašizma, istaknite da, iako se fašizmu traži smjena, da je on još uvijek udarna pesnica reakcije, da je on još uvijek opasan. Suprostaviti mu se i dalje, uspješno ga tući i dotući, dovesti narodno-oslobodilačku borbu do revolucionarno-demokratskog završetka može se samo mobilizacijom novih rodolju-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 37-1/19, k. 907A.**

bivih snaga, ali i otkrivanjem rafiniranih neprijatelja narodno--oslobodilačke borbe.

Istaknite, zbog sastava naših jedinica, što je fašizam donio omladini i ženi (zbog omladine i drugarica) a kakove je sjajne uspjehe i nov, sretan život donijela pobjeda borbe revolucionarne radničke klase u jednoj šestini kugle zemaljske, u Sovjetskom Savezu, pobjeda koju je izvojevala ruska revolucionarna radnička klasa na čelu sa V.K.P.(b) pod rukovodstvom besmrtnog Lenjina i velikog Staljina.

Glede tehničke organizacije treba da naučite:

1.) Već sada osigurati zastave — srpske i hrvatske za svečani defile.
2.) Izrada već sada novina za 1. maj, zidnih, brigadnih i usmenih.
3.) Sakupljati kulturni, prosvjetni i zabavni materijal za nastup pred vojskom i narodom.
4.) Ispisivanje i izvikivanje parola za Prvi maj.
5.) Uputiti patrole koje će na visovima zapaliti krijesove.

Koliko god bude moguće nastojaće štab Divizije da napravi svečani defile i vojnički zbor svih brigada, odnosno naše divizije. To će sjajno da djeluje na borce, jer će biti svi na okupu, vidjeti svu snagu, a pogotovo će sjajno djelovati na novomobilisane.

Osnovno je da odmah sada počne intenzivna priprema proslave. Borci moraju da budu zainteresovani za sve probleme koji se vežu uz ovu proslavu Prvoga maja.

Upoznajte sa ovim pismom pročelnike agit-propa.

Izvjestite nas do 28. ov. mj. do 20 sati o učinjenom.

SF. — SN.

Politički komesar:
Jefto Šašić

BR. 119

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. SLAVONSKE BRIGADE OD 25. APRILA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITIĆKOM STANJU I POLITIČKOM RADU[1]

STAB
XVII. BRIGADE N.O.V.
HRVATSKE
K. Broj 30/43, 15, 20
Dne 25 aprila 1943
Položaj

Redoviti desetodnevni izvještaj
0 polit, radu podnosi

POLITIČKOM KOMESARU IV. DIVIZIJE

Položaj

I. Političko stanje i politički rad u jedinicama

a) *Općenito u Brigadi*

Općenito političko stanje u našoj brigadi poslije ofanzive-znatno se je popravilo. Odmarajući se u šumi dobili smo na vremenu tako da se je moglo raditi kako sa političkim rukovodiocima tako i sa borcima. Da bih ispitao pravo stanje u našim bataljonima ja sam obišao sve bataljone i održao sa istima bataljonske sastanke ili četne i ustanovio da stanje u našoj brigadi nije onako ružičasto kako su to polit, komesari bataljona u svojim izvještajima iznosili. Ima mnogo boraca koji još dobro ne poznaju najosnovnije stvari kao na pr. šta je to AVNOJ ili HSS i drugo. Stoga sam morao održati sastanke sa polit, delegatima i komesarima četa i vidjeti koliko oni znaju. Svi ovi mladi rukovodioci još ne znaju kako treba da se vladaju 1 kako da iznose pojedine stvari pred borce kako bi isti mogli shvatiti najosnovnije stvari. Među našim borcima u posljednje vrijeme nestalo je veselja i društveni život je zamro. To dolazi otuda što politički komesari četa nemaju iskustva i ne znaju da se snađu na svojim dužnostima.. U ovom slučaju moramo imati u vidu da su to sve mladi drugovi koji imaju mnogo volje ali nemaju znanja i iskustva. Stoga sam sa svoje strane

[1] **Kcpiia originala** (Disana **na** mašini, **latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11-1/10. k 1131.**

- Pod ofanzivom se pcdrazumeva nemačko-kvislinški ofanzivni pothvat »Braun«. Opširniie o njemu vidi dok. br. 104 u ovoj knjizi i tom V, knj. 14, dok. br. 50, 52, 56, 60 i 75.

nastojao da svoje iskustvo prenesem na njih i zadužio polit, komesare bataljona da ih stalno uče. Pored svega ovoga politička svijest naših starih boraca nije na slaboj visini. Oni su svjesni današnje teške borbe i spremni su da u svako doba izvrše svako naređenje. Ali ako imamo u vidu da je priliv novih boraca vrlo veliki onda je jasno da političko stanje nije na zavidnoj visini pošto novaci ne poznaju najosnovnije stvari.

Disciplina starih boraca je također nešto slabija a naročito formalna. Na pr. pozdravljanje starih boraca još uvjek nije na onoj visini kako bi trebalo da bude. Oni to smatraju kao nepotrebno. Isto tako prilikom određivanja na stražu dolazi po kadkada do nepotrebne diskusije. To je uočeno i radi se na tome da do toga više ne dolazi. Kulturno-prosvjetni rad također se je popravio. Ovoga puta stiglo je mnogo više članaka za džepne novine nego do sada, što znači da se je uspjelo zainteresirati borce za naše novine. Sem toga, reorganizirani su, ili bolje rečeno, renovirani su Agit-propi po bataljonima, što se je već osjetilo.

Moral i borbenost kod starih boraca je na visini. To se vidi po tome što stari borci stalno pitaju kada će u akciju. Jedino kod novaka stvar stoji sasvim drukčije. Oni su mobilisani i kod njih se ne vidi onoga života i raspoloženja kao kod starih, naprotiv ima prilično potištenosti. Međutim, mi ćemo uložiti sve da ih prilagodimo našem životu i da ih upoznamo sa najvažnijim stvarima. Do sada je bilo svega jedan slučaj dezerterstva od novaka, i to u našem prvom bataljonu. Išao je novak po vodu i iskoristio priliku te pobjegao, ostavivši svu ratnu spremu. Sem toga bio je jedan slučaj falsificiranja molbe N.O.O-a da se jedan novak pusti kući. Isti je pred bataljonom kažnjen. Taj novak je iz sela Livađani (Trokut). Četničkih tendencija nema ali moramo biti budni da se ne pojave, jer među mobilisanim može biti takovih.

Obilazeći naše jedinice i kontrolisajući rad polit, komesara bataljona i četa došao sam do zaključka da će se politički moći najviše raditi i najviše postići putem usmenih novina. Do sada održane su usmene novine u [. . .][3] i borci se mnogo interesuju za sve stvari koje se na usmenim novinama iznose. Posvetićemo maksimum pažnje da se usmene novine usavrše i da postanu otskočna daska za politički rad u našoj brigadi. Usmene novine izgledaju kako je to planom predviđeno, a taj plan bio je na uvidu u polit, komesara divizije.[4] Jasno je da Agit-prop treba da doprinese mnogo kod usavršavanja usmenih novina.

[3] i [5] Na kopiji je ostao prazan prostor, jer indigo nije bio dobro postavljen.

' 'Politički komesar 4. slavonske NO divizije tada je bio Jefto Sašić.

Naš Agit-prop radi punom parom i sprema zidne, usmene i džepne novine koje će biti posvećene proslavi Prvoga maja.

b) *Političko stanje po bataljonima*

Još uvjek na prvom mjestu po svojoj političkoj svijesti stoji naš II. Bataljon. Stari i prokušani borci u stanju su da taj bataljon održe na visini i da ne dozvole da se razvodni dolaskom novih drugova. Na drugom mjestu stoji naš I. Bataljon, a za njim treći [. . .][5] kod našega bataljona u posljednje vrijeme osjeća se veliki uspon u pogledu političkoga rada. Svi politički rukovodioci daju sve od sebe kako bi se taj bataljon popravio i dostigao ostale. Borci toga bataljona nemaju nekoga naročitoga borbenoga iskustva, jer nisu učestvovali u napadima i traže da u prvom napadu oni napadaju kako bi mogli steći potrebno borbeno iskustvo. Nastojim da tome bataljonu najviše pomognem, jer je njemu zaista potrebno najviše pomoći.

Politički rad u Brigadi

Za vrijeme proteklih deset dana cjelokupni politički rad bio je skoncentriran na uočavanje učinjenih grešaka, na ispravljanje istih i na rad sa novacima kojih je veliki broj došao u našu brigadu. Nastojimo da stare borce naučimo kako treba da primaju nove i kako da im objašnjavaju pojedine stvari koje svaki borac mora da zna. To se naročito odnosi na pitanje discipline kako borbene tako i formalne. Težište političkoga rada prenijeli smo na usmene novine, koje su do sada održane u jednoj četi prvoga bataljona i bataljonske u našem III. Bataljonu. Na tim usmenim novinama govoreno je uglavnom o ciljevima naše borbe i o najosnovnijim stvarima s kojima se treba da upoznaju naši novi borci. Možemo reći da su usmene novine uspjele i da se borci za njih mnogo interesuju i stalno prate sve što se izlaže. Nastojimo osposobiti našu vojsku i ubjediti borce da su oni regularna vojska i da mi nismo vezani za jedan teritorij, kako bi ih osposobili za svaki eventualni pokret i udaljavanje od njihovih kuća. To ide malo teže ali uglavnom imaćemo puno uspjeha, samo moramo neumorno politički raditi. Stvorio sam plan za usmene novine uzevši u obzir najvažnije teme koje se moraju čim prije obraditi, prišli smo ostvarenju tog plana.

Ali iako se težište političkoga rada prenosi na usmene novine, ipak se još uvijek održavaju četni sastanci, jer se naglo ne može prijeći. Kada naši borci nauče na usmene novine onda će četni sastanci sami po sebi otpasti i sve ono što se je radilo na četnim sastancima radiće se na usmenim novinama četnim i bataljonskim. Nikada se ne ispušta da se na četnim sastancima ne pročitaju najnovije radio-vijesti, koje imamo

svaki dan nove. Ne samo da se čitaju nego se u isto vrijeme objašnjava i polit, situacija unutar i van naše zemlje.

Politički rad gotovo je jednak u svim bataljonima, ali ipak ima razlike. Polit, komesar prvoga bataljona je nešto popustio u radu i suviše se oslonio na polit, komesare četa. Ja sam ga na to upozorio i on će pojačati svoj rad i kontrolu nad radom polit, komesara četa. Polit, komesarima četa treba samo pomoći a oni imaju volje za rad. Dakle mora ih se učiti. Takovo je stanje i u II. Bataljonu, dapače polit, komesari četa slabiji su nego u I. izuzevši Popovića[6] koji je najbolji polit, komesar čete u našoj brigadi. Najslabije stoji polit, komesar trećega bataljona i prema tome i rad je najslabiji. Zato kada god mi se pruži prilika sastajem se sa polit, rukovodiocima toga bataljona i dajem potrebne upute. Uglavnom imaju drugovi mnogo volje za rad i poletni su, a naša je dužnost da na njih prenesemo naše znanje i iskustvo.

Sto se tiče rada u bolničarskoj četi on će se izmjeniti, jer je i ta četa izmjenjena. Naime iskustvo je pokazalo da će ta četa biti više od koristi ako se podijeli po bataljonima koji će direktno voditi računa o svom bolničarskom vodu, a prema tome i o političkom radu u tom vodu. Ni u kom slučaju bolničarski vod ne smije biti zapostavljen.

U najnovije vrijeme osnovana je mitraljeska četa naše brigade i postavljen je politički komesar, ali još se nije počelo sa političkim radom i po tome o njoj ne bi imao šta da kažem. Jedno je važno: da su u tu četu dodijeljeni najbolji borci, koji imaju mnogo volje da upoznaju teško oružje.

II. Ishrana, odjeća i obuća i zdravlje boraca

Poslije ofanzive naši borci hranili su se vrlo loše i to zato, jer intendanti nisu bili na svom mjestu ... a sem toga u našoj brigadi nisu bile organizovane komore. Međutim danas je stanje sasvim drugačije. Svaki naš bataljon ima svoju komoru, dovoljan broj kazana, tako da svaki može da skuha dovoljno količine hrane. Kako smo došli u ove krajeve naši borci uglavnom dobro se hrane i to ili na kazanima ili po kućama. Po kućama se hrane tamo gdje sam narod to želi, a u protivnom slučaju kuha se na kazanu. Jedino još nedostaje našim borcima, a to je porcije i kašike, kojih imamo vrlo malo. Zato smo poduzeli sve mjere kako bi što prije te stvari pribavili. To činimo ili kupovinom ili skupljanjem od naroda na principu dobrovoljnosti. Nad ishranom vrši se stroga kontrola kako od štabova bataljona tako i sa naše strane.

Pitanje odjeće i obuće je bolno pitanje naše brigade općenito. Tim više što je veći dio novodošlih boraca gotovo na-

' Dušan Popović. Poginuo je 1944.

pola bos i vrlo slabo odeven. Odjeća i obuća se popravlja koliko god je to moguće, ali se ipak ne može sva okrpiti. Imamo preko 100 potpuno bosih, a isto tako sa slabom obućom koji ce u vrlo kratko vrijeme ostati bosi. Tako isto stoji stvar i sa odjećom. Borci su svjesni da će se obuti i obući jedino u akcijama i zato svi traže da idu u borbu, jer će tako najbrže likvidirati bosotinju i golotinju.

Zdravlje naših boraca nije najbolje. Usljed života u šumi i neredovnoga presvlačenja i dosta vaški ima nekoliko pojava pjegovaga tifusa. Pitanje veša je najbolnije pitanje i mi ga pokušavamo riješiti sakupljanjem veša po ovim još neiscrpljenim selima. Kada se omogući uredno presvlačenje i pjegavac će se moći makar donekle ograničiti. Dok se nalazimo po selima nastojaćemo da se do maksimuma očistimo od ušiju, da se opere veš i da se borci redovito peru. Nad tim vodimo strogu kontrolu.

III. *Rad* i *zapažanje na terenu kretanja*

Boraveći u Požeškoj kotlini naišli smo u narodu na nekoliko vrlo karakterističnih crta. U selu Poljanskoj narod je vrlo loše raspoložen prema nama. To se je naročito osjetilo prilikom ishrane. U ostalim selima stoji različito. Na pr. selo Biškupci, Draga i ona oko njih su neraspoložena prema nama i to ne zbog ispada naših boraca, već izgleda da su oni zagriženi HSS-ovci. Međutim selo Kaptol, Vetovo i ona oko njih su sve naši simpatizeri. U selu Vetovu tražili su seljaci da ostanemo kod njih i da održimo miting, što smo i učinili, ali sa mobilizacijom ide vrlo slabo, gotovo nikako, jer se nitko ne odaziva. Sa strane partizana učinjeno je nekoliko prilično velikih grešaka. Jedan partizan iz 18. Brigade opljačkao je nekoliko kuća u selu Kaptolu i o tome se priča u cijeloj ovoj okolici. Istoga treba primjerno kazniti. Isto tako i neki naši borci načinili su nekoliko nepravilnih istupa i zbog toga su kažnjeni. Mi moramo sa svoje strane poduzeti sve da naše borce naučimo kako se trebaju vladati u selima, pa će ovaj narod o nama imati sasvim dobro mišljenje. Ni u kom slučaju ne smijemo dozvoliti da nedisciplinovani partizani, ili bolje rečeno neprijatelji naše borbe, krnje naš ugled u narodu. Osim toga bilo bi potrebno da terenski politički radnici na ovom terenu baš u ovim momentima mnogo porade, jer likvidacijom osječke pukovnije" narod je u mnogom promjenio svoje staro mišljenje o nama. Svuda se priča o toj značajnoj bici i sada bi bilo potrebno da se to politički iskoristi.

[7] **Odnosi se na razbijanje Slavonskog zdruga (vidi tom V, knj. 14, dok. br. 75. 76, 78, 79. 107 i 161)**

Izgleda da HSS-ovci imaju u ovim krajevima prilično uticaja.

Rad štabova bataljona

Štabovi naših bataljona uglavnom zadovoljavaju. Nešto je popustio komandant i polit, komesar I. Bataljona, ali im je na to skrenuta pažnja i oni su obećali da će se popraviti. Kod komandanta II. Bataljona postoji još uvijek ona stara želja za jurišanjem i za vrijeme borbe izgubi se kao strelac. To se je desilo prilikom borbe kod Vučjaka kada nije vodio dovoljno računa o svojim snagama i tako je neprijatelj uspio da nas udari s boka. Takav njegov stav ne može se više tolerirati i on će ovoga puta biti kažnjen. Najbolji je komandant trećega bataljona, a njegov zamjenik se snalazi na svojoj dužnosti. Jedino polit, komesar je slabiji od ostalih, ali ima mnogo volje i ljubavi za rad i uz pomoć on će postići ono što mu nedostaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Krajačić J. Joco

BR. 120

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 5. NOU DIVIZIJE OD APRILA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA I BANJALUČKOG NOP ODREDA O PROSLAVI PRVOG MAJA, ORGANIZACIJI POLITIČKOG I KULTURNO-PROSVETNOG RADA I POBOLJŠANJU HIGIJENE I ISHRANE BORACA[1]

POL. KOMESARIMA I, II i IV NOU BRIGADE
I POLITKOMU BANJALUČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Položaj

Dragi drugovi,

Kako sam vam već ranije pisao i tražio po mome dolasku da podnesete izveštaj o stanju jedinica, radu u njima, sistemu rada itd., to niste ni do danas učinili. Neki drugovi su podnijeli

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—10, k. 781.**

izveštaje iako nepotpune, te prema njima i dobivenom usmenom obaveštenju (od zam. pol. komesara) vidi se, da nema i ne postoji nekog planskog rada kako u jedinicama tako ni u podizanju naših mladih komesara, a u radu sa pozadinom da i ne govorimo.

Stoga se je moglo i dešavati nepoželjnih slučajeva u našim jedinicama kao na pr. masovno obolevanje boraca . .., i tome slično. U vezi s tim za sada dajem vam ova uputstva.

1. Prvi maj dolazi! Praznik radničke klase cjeloga svijeta koji dočekujemo u vremenu teških i krvavih borbi i konačnog obračuna međunarodne fronte na čijem čelu stoji veliki Sovjetski Savez sa svojom Crvenom armijom, a protiv najcrnje reakcije i neprijatelja napretka i civilizacije — fašizma. Ove godine, Prvog maja radnička klasa, narodi Sovjetskog Saveza, Crvena armija, naša Narodno-oslobodilačka vojska i svi rodcljubljivi narodi i prijatelji radničke klase proslaviće Prvi maj u znaku najčvršće međunarodne solidarnosti i spremnosti da se fašistička neman što prije uništi i da se sručimo sa svih strana svijeta na nju.

Zato ni mi nećemo i ne smijemo u jedinicama naše divizije izostati u toj velikoj proslavi našega praznika. Da bi proslava bila što bolja, mi izdajemo naredbu našim jedinicama, kojoj dodajem da drugovi pol. komesari spreme sa drugovima iz pol. odjela referate o značaju Prvog maja. Također napominjem pored svega rečenog po naredbi da ćemo mi u našim jedinicama najbolje proslaviti naš praznik s tim, da se natječemo koja će jedinica nanjeti najviše udaraca fašističkim hordama prije i poslije na nekoliko dana (oko Prvog maja) i koja će jedinica ili pojedinac uništiti više narodnih neprijatelja bilo koje boje.

Prvi maj treba da bude znak najveće solidarnosti fronta i pozadine, stoga na svečanosti treba da prisustvuje što više naroda, a da bi to uspjelo povezati se sa pol. radnicima na terenu, vojnim i civilnim vlastima gde je to moguće.

Prepis referata o značaju Prvog maja dostavite ovom Stabu, a o toku proslave i akcijama tih dana obavestiti nas.-

2. Napomenuo sam, da bi trebalo plan u radu pol. komesara u jedinicama kao i radu u pozadini. U praksi se pokazalo da rad komesara ne može ići po nekom šablonu, nego se plan rada stvara na dulje ili kraće vreme, za koji plan se bori da se i sprovede, a isti se stvara prema problemima koji se pojave i nastupe u jedinicama ili u pozadini u kojoj se momentalno nalazimo.

[2] **O dejstvima 5. NOU divizije u to vreme vidi tom IV, knj. 12, dok. br. 156.**

Da bi se plan rada izgradio i ostvario potrebno je, da se drugovi pol. komesari ne rukovode s tim da oni sami taj plan rade. Prije svega znate da su naše mogućnosti za agitaciono--propaganistički materijal i njegovo izdavanje svedeni na minimum. Zato je potrebno da se iskoriste sve mogućnosti drugova pol. komesara, sposobnih (iz pol. odjela) drugova, kao i sve tehničke mogućnosti i da se pokrenu brigadni listovi, kao i usmene novine u koje bi trebalo uvući što više saradnika. Specijalno za usmene novine treba da drugovi iz pol. odjela rade materijale po predviđenom planu koji bi trebalo da se izvede. U usmene novine, pored političkih članaka prepisanih, treba unositi naučne stvari i predavanja kao na primjer: članke iz života Sovjetskog Saveza, razna ekonomska pitanja, o postanku zemlje, o postanku čovjeka, o higijeni, članke iz oblasti marksizma kao razvitak radničkog pokreta, ekonomski razvitak društva itd.

Pokretanjem lista usmenih novina ja gledam sposobnost u organizovanju (drugova komesara). Istina je to, da su tehničke mogućnosti prilično slabe, ali ako se dade maksimum, mi ćemo uspjeti da organizujemo najbolji kulturno-prosvetni i agitaciono-propagandistički rad kako u jedinicama tako i u narodu.

Napominjem da drugovi pol. komesari brigada trebaju voditi računa o svemu što se tiče i strogo se čuvati skretanja sa linije naše borbe.

Naše jedinice od svoga stvaranja pa do danas vodile su teške bojeve u kojima smo [izgubili] i politički kadar tako da danas imamo jedinica, najviše u četama, gde dolaze mladi drugovi još neiskusni u radu, nepouzdani sa svojom komesarskom dužnošću, slabe izgradenosti, te je stoga potrebno da se drže redovni i česti sastanci političkih komesara bataljona, a oni sa četnima tako da bi se i za to predvidio potreban materijal koji bi se s njima obrađivao, kao na primjer svi članci i letci koji su izdati od CK ili V. S. jer oni u glavnom su direktiva za liniju današnje borbe, dalje potrebno je da svaki drug komesar prouči sve članke iz poslednjeg broja Proletera koji najsažetije iznosi liniju naše partije kao i sve greške i skretanja po organizacionom pitanju. Ne može se, drugovi, zamisliti da neko bude politički komesar čete pa nadalje, a da ne pozna liniju današnje borbe, da ne pozna svoju komesarsku dužnost u brizi oko drugova boraca po svim pitanjima . . .

3. Također rđava pojava jeste kod nas ta, da su mnogi drugovi pol. komesari zaboravili koliko je njihov rad važan u pozadini i da smo mi u početku ustanka mnogo doprinjeli organizaciji pozadine i pomogli našim drugovima na terenu. Ne leži ta dužnost samo na komesarima, nego i na svima drugovima u vojsci koji mogu da pomognu rad u masama, u na-

ìodu, a specijalno tamo u krajevima koji su bili sve do sada pod četničkim uticajem. Zato treba tome vrlo važnom zadatku prilaziti sa puno ljuoavi, ne žaliti truda i vremena, pomoći rad, držati konferencije i zborove, stvarati masovne organizacije omladine i žena, stvarati narodno-oslob. odbore i vojne pozadinske vlasti gde je to moguće i potrebno, pomoći im njihovom učvršćivanju, podizati njinov autoritet u njihovom kraju. Eto to su zadatci koji se postavljaju pred nas, jer su jedinice naše divizije udarne i pokretne, koje će najviše dolaziti na terene gde je taj rad neophodan i nužan.

Našim boravkom, pa i prolaskom kroz takve krajeve treba ostaviti uspešne i plodne tragove, zatalasati narodne mase, privući ih na svoju stranu, odkinuti ih iz kandži četničkih ili ustaških uticaja i privući na stranu narodno-oslob. borbe, vršiti mobilizaciju boraca, povećati svoje jedinice i popunjavati ih, stvarati mještanske jedinice, itd.

4. Pored političkog rada, makar on i najbolje išao, nije manje važan i kulturno-prosvetni rad i da je to najjače agitaciono-propagandističko sredstvo u masama kao i u jedinicama. Kulturne ekipe, horovi, diletantske sekcije itd. su prema dobivenom izveštaju može se reći zamrli u našim jedinicama. Stoga je potrebno da odmah shvatite i uočite važnost te grane i da izradite plan kao i formirate odbore, pronađete sposobne drugove za taj rad i da se što prije oživi, da se vidi vedriji i veseliji život u jedinicama pa da se te ekipe odnosno horovi u svakom slobodnom trenutku upotrebljuju i u pozadini na zborovima, skupovima itd.

U tu svrhu rešili smo da organizujemo divizijsku kulturnu ekipu, u koju ćete vi iz brigada odabrati po 6—7 lica najsposobnijih i koji imaju smisla za taj rad, a koja će imati dužnosti i daće joj se vremena da se usavršava i proširuje rad u jedinicama ove divizije kao i rad na terenu u pozadini. Zato nemojte škrtariti pri odabiranju tih drugova—ca, odaberite ih i pošaljite nam najhitnije njihova imena i za što su sposobni, pjevači, rukovodioci hora, diletanti, itd. Ovo treba odmah učiniti.

5. Pošto je veliki broj boraca u našim jedinicama izbačen iz stroja od zaraze pjegavca koji je široko zahvatio naše jedinice, koja krivica najviše pada na pol. komesare, ili je znak, da nisu poveli borbu protivu te zaraze na vreme niti uočili njenu opasnost, koliki nam je ona neprijatelj. Pa i danas ima drugova komesara koji još stoje skrštenih ruku i ne poduzimaju sve što bi se moglo za suzbijanje i paralisanje pa konačno i likvidiranje te bolesti. Stoga prilažem uputstva Štaba Korpusa, koja treba postaviti najozbiljnije na dnevni red i po njima sve u cjelosti uraditi da bi se ta bolest konačno likvidirala.

Odmah podnjeti izveštaj o zdravstvenom stanju u našim jedinicama, koliko je boraca obolilo, koliko je ozdravilo, da li bolest malaksava i slično, te šta se sve poduzelo za sprečavanje te bolesti.

Kako vam je poznato, da su štabovi brigada već upoznati o nužnosti organizacije brigadnih bolnica [za one] koji su oboleli od pjegavca. Treba u tom smislu, da se održe predavanja među borcima u četama, koliki je dug svakog zdravog borca da se brine o svojim bolesnim drugovima, treba razviti tu ljubav od običnog borca pa sve do članova Štaba brigade, da je najsvetiji naš zadatak pravilno voditi brigu o svojim ranjenim drugovima kako u lečenju tako i u snabdevanju sa hranom, o čistoći, postupku bolničarki prema njima u transportu i na mjestu, o zaštiti bolesnika itd.

6. Naposletku najvažnije je da se drugovi pol. komesari od četa pa nagore pozabave i posvete pitanju ishrane naših boraca, jer su uslovi za snabdevanje vrlo teški. Mogući su jedino prikupljati od naroda na bazi dobrovoljnosti, što ovisi od našeg pravilnog rada, ekonomske akcije, tj. uzeti od neprijatelja. Dakle, shvatiti da to ne bude stalno briga intendanata nego je to briga uopšte štabova koji nose punu odgovornost za svaku nepravilnost u vezi sa snabdevanjem u postupku prema narodu. Snabdevanje je moguće na sledeći način:

a) Dobrovoljni prilozi od naroda, razumije se u kojem mi imamo uticaja i koji osjeća tu potrebu.

b) Prinudnim otkupom, tj. od onih ljudi koji imaju na pretek žita, stoke i ostalog, a za isto mu se isplaćuje u gotovu novcu ili obligacijama.

c) Rekvizicija, koja se primenjuje u slučaju nužnom gde se vojska mora snabdevati, a nema toliko sredstava za otkup niti dobrovoljnost uspjeva. Na rekviririrane potrebe daju se priznanice sa potpisom štaba, štambiljem, a ima se objasniti da se uzima u korist Narodno-oslob. vojske i ako bude mogućnosti da će se isplatiti. I kod rekvizicije uzimati onim ljudima koji imaju više da daju, ostavljajući i njemu potrebno za život.

d) Konfiskacijom koja se vrši od narodnih neprijatelja. Eto to su mogući načini za snabdevanje.

Napominjem: nikakvu konfiskaciju ili rekviziciju ne dozvoliti intendantima da rade na svoju ruku bez odluke štabova brigade ili bataljona, a uvjek se savetovati o tome sa pol. radnicima na terenu, sa narodno-oslob. odborima ili vojnim pozadinskim vlastima ako ih tamo ima.

Dakle, pravilno rešavati probleme ishrane, vladanje sa bolnicom u pokretu i pri akcijama kao i na mjestu, to su osnovni naši zadatci koje treba savladati i njima se prilagoditi.

7. Za sad je ovo, a da bi imali pregled rada pol. komesara i rada uopšte u jedinicama te da bi mogli pomoći tamo gde je najpotrebnije, a također da bi koordinirali rad u našim brigadama, kao i da [bih] ja mogao podnositi izveštaj pol. komesaru korpusa o radu i stanju u našim jedinicama, potrebno je da se jednom počne sa redovnim slanjem izveštaja političkih komesara brigada komesaru divizije a prema čemu ćete i vi tražiti izveštaj od komesara bataljona, a oni od četa. Izveštaj trebaju podnositi komesari brigada kao i komesar Odreda 3 puta mjesečno i to da u ovaj štab stigne svakog 9, 19 i 29 u mjesecu. Izveštaj treba da sadrži sva pitanja u jedinici. U njemu mora da se ima pregled rada pol. komesara u vojsci i u pozadini, tj. koliko je održano predavanja, konferencija, sastanaka sa komesarima, šta se sve radilo, koliko je održano kulturnih priredbi, prosvetnih predavanja, političkih itd., i dalje zdravstveno stanje boraca, politička svijest, borbenost, izdržljivost, stanje bolnica, odnos boraca prema bolesnicima, unošenje, čuvanje, odnos boraca prema komandnom kadru i obratno, kako ide sa ishranom itd.

Izveštaju treba priložiti i plan rada koji budete stvorili za rad u jedinicama, plan rada sa komesarima itd. Također sve članke koji se budu pisali bilo za list ili usmene novine treba poslati da se pregledaju, ali mislim da i to nije neophodno s obzirom da imate polit, odjele koji će vam pomoći da vam ne promakne neka nepravilnost.

U izveštaju treba navesti šta se uradilo u pozadini, koliko se održalo konferencija, zborova opštih, omladinskih, ženskih i po kojim pitanjima, koliko je stvoreno narodno-oslob. odbora, sastanaka sa već postojećim, vašu ocjenu kako oni rade i djeluju, šta se uradilo u pozadini na agitaciono-propagandističkom polju sem političkih konferencija, priredaba, predavanja i slično.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar V Divizije
I.[3] Materie

[s] **Ilija**

BR. 121

OBAVEŠTENJE ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 26. APRILA 1943. POTCINJENIM JEDINICAMA O POZIVU ŠTABA 2. BATALJONA NA JEDNOMESEČNO MEĐUSOBNO TAKMIČENJE[1]

STAB
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
26 aprila 1943 godine

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA SAMOSTALNIH CETA XIII. PROLETERSKE BRIGADE

Štab II. Proleterskog bataljona uputio nam je ovaj dopis koji vam u cjelosti donosima:

»Predlažemo vam, da ovaj naš poziv sa svoje strane, a u naše ime uputite drugarskim štabovima I. i III. Proleterskog bataljona i komandama samostalnih četa naše Brigade.

U našoj Brigadi, a naročito u našem II. Proleterskom bataljonu ustanovilo se je u zadnje vreme niz nedostataka i slabosti. U cilju likvidiranja toga stanja Štab naše Brigade izvršio je .niz promjena medu rukovodiocima i dao nove i pravilnije upute za rad ali to ne može biti dovoljno, već je dužnost svih nas, a naročito rukovodioca da radom marljivim i beskrajno strpljivim u duhu novih uputa pomognemo oporavljanje i uzdizanje naše Brigade do visine proletera, koji će zaslužno i sa ponosom nositi ime najvećeg heroja našeg naroda slavnog Rade Končara.

Imajući u vidu to stanje ovaj Štab, u želji da čim prije dostigne pravu visinu i da prebrodi krizu, organizirao je i proglasio drugarsku proletersku utakmicu u ovom bataljonu, takmičiti će se desetine i vodovi u četama, a čete međusobno u bataljonu. Predviđamo, da će utakmica trajati jedan mjesec dana od dana proglašenja. Nakon čega će Štab bataljona uz svestrano ispitivanje ustanoviti ko je na kojem polju pobjednik.

Utakmica će obuhvatiti sve sektore našeg vojničkog života i rada, na pr.:

Vojničke vrline, politički nivo boraca, kulturno-prosvetni rad, borbenost, stanje higijene, pitanje pljačke, drugarstvo, likvidiranje nepismenosti i t. d.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/4—4, k. 722.**

Način borbe treba da je na visini dostojanstva proletera, a sredstva borbe ustrajni i marljivi rad.

Dosljedno gornjoj utakmici unutar naših bataljona pozivamo drugarske štabove bataljona i komande samostalnih četa naše Brigade na prihvaćanje i proširenje ove utakmice unutar svojih jedinica i između svih bataljona i samostalnih četa naše Brigade.

Uvjereni smo, da ćemo našom proleterskom utakmicom ubrzano i snažno doprinjeti jačanju i podizanju naše Brigade na stepen pravih proletera.

Nepristrani drugovi iz Štaba Brigade pratiće razvoj utakmice i na koncu proglasiti rezultate.

Obavjestite nas preko Štaba naše Brigade da li prihvaćate našu utakmicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komesara
Drezga Porin, s.r.

Komandant
Dušan Pekić, s.r.«

Stab Brigade najtoplije pozdravlja nastojanje Štaba II. Prol. bataljona, da svoj bataljon vojnički i politički uzdigne na visinu dostojnu proleterskog imena. Uvjereni smo da je ovo najispravniji put kojim treba da krenu svi naši bataljoni i sve čete naše Brigade da bi u što skorijem vremenu dali još mnogo bolje i značajnije rezultate. Nastojanje naših štabova i komandi četa nadamo se da će naići na najveće razumjevanje sa vaše strane, borci XIII. Proleterske brigade. Vi ćete uložiti još više energije i ljubavi u radu i naša Brigada uskoro postat će najbolja brigada u Hrvatskoj, dostojna na nosi slavno ime heroja borca druga Rade Končara. Neka vas u vašem radu vodi divni lik revolucionara, borca i organizatora, lik Rade Končara. Neka naša Brigada postane ponos Glavnog štaba i našeg C.K.K.P.H.!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Božo Spaček

V.d. komandanta,
Milan Zeželj

BR. 122

ZAKLJUČCI PARTIJSKOG SAVETOVANJA 4. PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE 2. PROLETERSKE DIVIZIJE ODRŽANOG 27. APRILA 1943. U ŠAVNIKU[1]

ZAKLJUČCI BRIGADNOG PARTIJSKOG SAVJETOVANJA

Po ukazanoj potrebi zamjenik politkoma brigade sazvao je partisko savjetovanje IV proleterske brigade.[2]

Ovo savjetovanje održano je u Savniku 27. aprila 1943 god. u prisustvu političkog komesara II proleterske divizije.[3]

I

CILJ SAVJETOVANJA

Savjetovanje je sazvano:

1. Da uoči nedostatke u dosadašnjem radu partijske organizacije i da istu mobilizira na njihovom preodolevanju.
2. Da pred naše partijske organizacije istakne probleme koje perspektiva razvitka situacije (međunarodne i unutrašnje) postavlja na dnevni red.
3. Da forme rada saobrazi rešavanju novih problema.
4. Da doprinese da ratni stil u radu postane svojina svih članova Partije u Brigadi.

II

Polazeći od toga da uslovi za razvitak naše borbe postaju sve širi i njen uspeh sve očigledniji kako u međunarodnom opsegu tako i u zemlji, partijsko savjetovanje posle svestrane diskusije o aktuelnim partijsko-političkim problemima utvrdilo sledeće glavne nedostatke u radu naše partijske organizacije.

1. Nepotpuno shvatanje rukovodeće uloge Partije;
2. Nedovoljan sistematski rad na podizanju boraca i rukovodilaca u Brigadi;
3. Nedovoljna elastičnost i brzina snalaženja partorganizacija u promjenljivim uslovima života Brigade;

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5491/IV, 5—1 (43).

[2] Zamenik političkog komesara 4. proleterske (crnogorske) brigade tada je bio Milo Jovićević.

[3] Politički komesar 2. proleterske divizije tada je bio Mitar Bakić. Umro je 25. novembra 1960, kao član Centralnog komiteta KPJ i sekretar Savezne narodne skupštine. Narodni je heroj.

4. Nedovoljno zalaganje partorganizacija u pitanju razvijanja i širenja duha proleterskog internacionalizma u Brigadi.

Savjetovanje je utvrdilo:

1. Na se nepotpuno shvatanje rukovodeće uloge Partije u radu naših partijskih organizacija odrazilo u tome:

a) što su sve partijske organizacije manje-više u svome radu dozvoljavale često puta neizvršavanje ili otezanje izvršavanja odluka partijskih foruma, čime se otvarala mogućnost i drugim organizacijama kojima Partija u našoj Brigadi rukovodi da u tom pravcu odu još i dalje;

b) što svi problemi Brigade nijesu postali stalna briga i svakodnevni sadržaj rada partorganizacija, već su pojedini sektori u mnogome prepušteni pojedinim rukovodiocima (izučavanje vojne vještine, sanitet). Ova pojava odrazila se štetno naročito u onim partorganizacijama gdje partijski sastanci nijesu bili uvijek redovni (primjer brigadni sanitet).

2) Nedovoljan rad na podizanju kadrova posledica je nepravovremenog i nedovoljno shvaćenog poziva druga Tita u »Proleteru« od prošle godine[4] da se na ovom pitanju mobiliziraju sve snage Partije, kako bi se nadoknadili veliki gubitci koje naša Partija daje u ovoj velikoj borbi i Partija osposobila za rešavanje, na korist naroda, sve većih i težih zadataka koji pred njom stoje. Ovo je uslovilo da je rad na podizanju kadrova bio povremen i nedovoljno uporan. Partijska organizacija nije još uspjela ostvariti neprekinuti lanac u radu na sistematskom školovanju kadrova u Brigadi. Partorganizacije nijesu vodile čvrst kurs na realizovanju već postojećih planova za rad, tako da planovi koji su bili predviđeni za kratke rokove prije nekoliko mjeseci još i danas stoje kao planovi koje treba ostvariti.

3) Nedovoljna elastičnost u radu i brzina snalaženja partijskih organizacija u promjenljivim uslovima života Brigade odrazila se u tendenciji kod izvjesnog dijela rukovodećih drugova da neodržavanje redovnih partijskih sastanaka i uopšte nepotpunog partijskog rada objasne naporima i borbama. Poslije diskusije po ovim pitanjima i iskustva iz rada pojedinih organizacija naše brigade savjetovanje je odbacilo ova shvatanja kao štetna po Partiju.

4) Nedovoljno zalaganje partorganizacije za razvijanje duha proleterskog internacionalizma odrazila se u pojavama nepravilnog tumačenja izvjesnih nedostataka koje su se ispoljile kod drugih brigada i naročito kod brigada drugih nacionalnosti. Bilo je primjera kada su se takvi nedostatci u pojedinim brigadama objašnjavali pripadnošću nekoj drugoj naciji.

*** 'Odnosi se na »Proleter« br. 16 od decembra 1942.**

Partorganizacije, vodeći borbu protiv tih u našoj vojsci tuđih shvatanja, nijesu to pitanje u svim njegovim oblicima uzimale čvrsto u svoje ruke kao pitanje jedinstva naše vojske i bratstva među narodima, zbog čega su i bile moguće ovakve pojave ...

U cilju pravilnog postavljanja i rešavanja ovih osnovnih problema partijsko savjetovanje je postavilo partijskim organizacijama i svim članovima Partije kao neodložne sledeće zadaće:

Z A D A C I

1) Organizacioni. Da se otkloni nemarnost i aljkavost u partijskom radu i da se partijske odluke sprovode s onom tačnošću i oštrinom koje su neophodan uslov za postojanje Partije kao rukovodeće sile; da se lična odgovornost članova Partije i partijska disciplina istaknu na prvom mjestu; da sadržina partijskih sastanaka bude ispunjena postavljanjem i rešavanjem svih problema iz života jedinice; da se i po sadržini i po formi odvoje sastanci štapskih jedinica od sastanaka štabova; da se pojedinačno radi sa kandidatima i da kandidatski stepen bude što kraći; da rad kadrovika pođe putem stalne brige o kadrovima; da se redovno dva put nedeljno održavaju partijski sastanci; da se odmah pristupi temeljitom proučavanju teorije marksizma-lenjinizma (prorada Istorije SKP (b) dopunjena »Osnovama lenjinizma« itd).

2) U SKOJ-u: a) da se učvrste i osamostale brigadno i bataljonsko rukovodstvo SKOJ-a, u čemu Partija treba da ukaže punu pomoć, kako bi SKOJ-eva organizacija što prije izrasla u rukovodioca života i borbe cjelokupne omladine, kojom se u prvom redu popunjava naša brigada; b) pošto Partija organizuje rad po svim sektorima za čitavo ljudstvo po jedinicama, to SKOJ nema potrebe da te iste sektore odvojeno vodi, već će skojevci na tom opštem planu rada kojega organizuje Partija razviti takmičenje, no ne takmičenje uopšte nego po konkretnim pitanjima.

Samostalni rad i teoretski sastanci SKOJ-a na kojima će se analizirati rad skojevaca u životu svoje jedinice i njihovo upoznavanje sa pitanjima iz teorije marksizma-lenjinizma ostaju kao osnova njihovog rada.

Savjetovanje stavlja u zadatak SKOJ-u da preuzme na sebe brigu o likvidiranju nepismenosti i organizovanju prosvetnih predavanja za čitavo ljudstvo u svojim jedinicama.

Obzirom na potrebe naše brigade savjetovanje stavlja u dužnost SKOJ-u da razvije među omladinom kampanju za takmičenje po tri pitanja:

a) koja će jedinica naše brigade biti više vojnička;

b) koja će organizacija prije likvidirati nepismenost;

c) koja će SKOJ-eva organizacija mobilisati više omladinaca za našu Brigadu.

3. Vojni. Da vojni rukovodioci u Brigadi organizuju časove za izučavanje vojnih vještina kako za borce tako i za vojne rukovodioce, jer pitanje vojne vještine to je pitanje čuvanja naših kadrova, ubojnosti Brigade i razvijanja sposobnosti vojnih rukovodioca za našu vojsku koja brzo narasta.

4) Politički i kulturno-prosvetni. Ovaj rad dobija naročitu važnost danas kada se naša brigada popunja preko mobilizacije boraca čija shvatanja nose pečat banditske četničke vladavine. Stoga je nužno potrebno udvostručiti političko-kulturni rad radi učvršćenja moralnog i političkog jedinstva naše brigade. Da bi se ovo postiglo partijsko savjetovanje nalaže da se odmah formiraju četni i bataljonski političko-kulturni odbori. Na čelu ovih bataljonskih odbora stoje komesari bataljona koji rukovode ovim odborima i odgovaraju za njihov rad u bataljonu i na terenu. Odbori se biraju na četnim konferencijama. U bataljonskom odboru treba da je drug koji rukovodi bataljonskim bibliotekama i organizuje čitalačke grupe, koje obuhvataju sve ljudstvo u bataljonu. Jedan drug iz odbora odgovara za organizovanje dopisa za razne listove i on je istovremeno član redakcionog odbora brigadnih listova i brošura. Rukovodioci kulturnog i prosvetnog rada takođe treba da su zastupljeni u odboru. Ova raspodjela može da važi i za organizaciju rada na terenu.

Partijsko savjetovanje stavlja u zadatak partijskim rukovodstvima da ove zaključke prorade sa čitavim partijskim članstvom kako bi se obezbijedilo što pravilnije i potpunije sprovođenje ovih odluka u život.

BK. 123

ÜPUTSTVO ŠTABA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 28. APRILA 1943. O PRAVILNOM ODNOSU PREMA NARODNOJ IMOVINI[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
.HRVATSKE
Broj: 2/43.

Dana 28. IV. 1943.

Politički rad.[2]

KRAĐA NEPRIJATELJ BROJ 1

Poslije ofanzive na naš oslobođeni teritorij[3] pojavile su se u nekim jedinicama naše vojske krađe i pljačke. Konkretni slučajevi:

U hrvatskom selu Biškupci nisu se partizani koji su skupljali hranu zadovoljili sa onim što im je neki čovjek dao, već su otišli na tavan i pokupili sve meso i slaninu.

Sličnih slučajeva još se desilo. U selu Poljanska[4] desio se slučaj krađe, gdje su neki nedrugovi pokrali kolače i još neke sitnarije. Takvih slučajeva bilo je u mjestu Orahovici.

Za našu Narodno-oslobodilačku borbu takav postupak jeste »neprijatelj broj 1«. Zašto?

Pred nas je naša borba i naša Partija stavila najvažniji zadatak [da] mobiliziramo Hrvate, da pridobijemo hrvatska sela i da potpuno uništimo uticaj reakcionarnog vodstva HSS-a, na čelu sa Mačekom. To je naša najveća zadaća, veća nego bilo

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 46/19, k. 907-A.

[2] Uputstvo je. po naređenju političkog komesara 4. slavonske NO divizije, sastavio politički komesar 12. slavonske NOU brigade. Takođe su ostali politički komesari brigada bili zaduženi da obrtde po nekoliko sličnih tema. Tako obrađene teme, pre negc se umnože, pregledao bi politički komesar 4. divizije, a potom bi ih u obliku upustava za politički rad i u potrebnom broju primeraka), dostavljao političkim komesarima brigada. To je bio materijal koji su propisali Štab divizije (za mcralno-političko osposobljavanje štabova) i sekretar Divizijskog komiteta (za političko obrazovanje). Na tim materijalima su zadržani potpisi autora (vidi dok. br. 124, 125. 127 i 128 u ovoj knjizi, kao i reg. br. 45 19, k. 907-A, u Arhivu VII).

[3] Odnosi se na operaciju »Braun«. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 13, dok. br. 67 i 71, i knj. 14. dok. br. 50, 52, 56. 60 i 75.

[4] Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno se to odnesi na Kamensko.

kakova vojnička akcija, važnija za nas nego da osvojimo hiljade topova, pušaka i mitraljeza. Jer što će nam najmodernije oružje ako ga ne budemo imali kome dati, šta će nam oružje ako hrvatski narod ne bude uz nas.

Mi vidimo da su ustaše i okupatori naoružani najsavršenijim oružjem, ali je nekada goloruka narodna vojska ipak bila jača i otimala to moderno oružje. *Jasno je zašto. Zato što ustaše i okupatore mrzi sav hrvatski i srpski narod, a narodnu vojsku voli i svestrano pomaže.* Zato je najvažniji zadatak, naša najveća bitka da pridobijemo sav hrvatski narod da nas isto tako pomaže, voli i stupa u naše redove kao i Srbi u ovim krajevima.

Zato postoje svi preduslovi: jer banda pljačka hrvatska sela, tjera hrvatske ljude na front u smrt i na ropski rad u Njemačku, jer je hrvatski narod porobljen.

Samo zavisi od našeg političkig rada u tim selima, a naročito *našega ponašanja* u tim selima, da li će hrvatski narod ovoga kraja masovno stupati u redove Narodno-oslobodilačke vojske, poći putem Dalmacije, Gorskog Kotara i drugih hrvatskih krajeva.

Mi smo našim pobjedama u Velikoj,[5] Vetovu® i Kutjevu[7] a zatim političkim radom stvorili preduvjete za mobilizaciju hrvatskog naroda u našu vojsku. Poslije ofanzive nekoliko slučajeva pljačke i krađe koju su počinili zločinci koji su se uvukli u naše redove gotovo je upropastilo sve naše vojne i političke uspjehe. Naša slavna pobjeda kod Šušnjara zamračena je, jer se u Požeškoj kotlini priča o našim pobjedama i narod im se divi, ali se jednako tako priča i prepričava i još u gorem svjetlu prikazuje, jer peta kolona radi, što su se desili slučajevi krađe. Samo nekoliko slučajeva koji su se desili mogu da unište sve naše vojne uspjehe, sav naš politički rad. Badava nama pričati u nekom selu da se mi, narodni borci, borimo za oslobođenje hrvatskog naroda, badava pričati kako naši borci, za razliku od fašističke gamadi, svuda štite narod i ne diraju narodnu imovinu.

Drugovi politkomesari! To što se desilo nekoliko nemilih slučajeva krađe, pa čak i pljačke, to je dokaz da je u našim jedinicama slab politički rad. Tu veliku pogrešku koju su počinili ljudi koji su se uvukli u našu vojsku sa zlim namjerama

[5] Akciju su noću 15 16. marta 1943. izveli delovi 12. i 18. NO brigade. (Opširnije o tome vidi tom V. knj. 13, dok. br. 34 i knj. 14, dok. br. 75).

[8] Akciju su u zoru 19. marta 1943. izveli delovi 12. i 18. NO brigade. (Opišnije o tome vidi tom V, knji. 13, dok. br. 58 i knj. 14. dok. br. 75).

[7] Akcija ie izvedena 19. marta 1943 (vidi tom V. knj. 13. dok. br. 63 i knj. 14, dok. br. 75).

ne bi sigurno učinili da su politkomesari više radili sa borcima i sa nižim rukovodiocima — desetarima, vodnicima i politdelegatima. Drugovi rukovodioci, a osobito politkomesari i politdelegati moraju osim političkog rada budno paziti na slučajeve pljačke, jer pljačkati i krasti ne mogu pravi narodni borci. To čine uglavnom štetočine koji su se uvukli u naše redove da bi svojim zločinačkim postupkom upropastili tekovine naše borbe, a vi ste propustili da ih kontrolišete. Rukovodioci moraju poznavati svakog svog borca i moraju štetočine uklanjati iz naših redova.

Sta znači dobro ponašanje u našim selima navešću slijedeći primjer:

Jedna naša proleterska jedinica u Bosni, nakon osvajanja jednog četničkog sela, nastanila se u tom selu. Narod zaveden četničkim izrodima i njihovim odvratnim lažima sa mržnjom je dočekao partizane, a neki su ljudi čak i pobjegli iz sela. Međutim proleterska jedinica smjestila se u selu i počela dokazivati narodu ciljeve naše borbe. Borci te jedinice odmaraju se u seljačkim šljivacima. Grane se savijaju od zrelih šljiva. Partizani bi silno želili uzeti šljiva, ali neće da uzmu *niti jednu,* iako je dovoljno da podigne samo ruku. Zavedeni narod se čudi i uvjerio se da su jedino partizani pravi narodni borci. I nakon mjesec dana boravka u tom selu mnogi omladinci iz toga sela stupili su u redove partizana, a kad je proleterska jedinica odlazila, narod ju je sa suzama u očima ispratio.

Eto kako se pridobije narod, takovi moraju biti naši borci.

Zašto je još krađa neprijatelj broj 1? Zato što je ona dokaz nediscipline, dokaz slabe kontrole rukovodioca nad našim jedinicama. Naši drugovi pokazali su se sjajni borci, izdržljivi, visokog morala i borbenosti. Naši borci su plemeniti, jer se bore za tako uzvišeni cilj kao što je oslobođenje naroda.

Zato svaka mana dade se lako ukloniti, samo ako rukovodioci posavjetuju češće drugove kako treba da se vladaju. Politkomesari moraju svako pitanje pravilno politički objasniti, moraju dobro poznavati i kontrolisati drugove i neće se dešavati tako nemile pojave, i naša borba moći će uspješno da napreduje u svakom pogledu.

Zato pojačajmo naš politički rad, jačajmo disciplinu u našim redovima, vršimo stalno kontrolu. Svaki rukovodioc mora u dušu poznavati svoje borce i neće se u naše redove moći uvući nesavjesni ljudi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Čedo Grbić*

[8] **On je tada bio politički komesar 12. slavonske NOU brigade-**

BR. 124

UPUTSTVO ŠTABA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 28. APRILA 1943. O PRAVILNOM ODNOSU PREMA BORCIMA KOJI SU TEK STUPILI U JEDINICE NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE'

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 4.
Dana 28. IV. 1943.

Politički rad.[2]

KAKAV TREBA DA JE ODNOS PREMA NOVOMOBILISANIM DRUGOVIMA

Narodno-oslobodilačka vojska jeste prvenstveno sastavljena od najboljih sinova našega naroda, koji su dobrovoljno došli sa željom da se bore protiv krvavih fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika, i cjelokupne reakcije. Ti najbolji narodni sinovi bore se već preko 20 mjeseci ne štedeći svoje snage, svoje krvi i svojih života. U mnogim krvavim borbama pokazali su svome narodu koliko ga vole i koliko mrze neprijatelja.

Zašto mi, iako smo brojčano manji i tehnički slabije naoružani od neprijatelja, uspjevamo da ga tučemo onda kada mi to hoćemo i tamo gdje mi to hoćemo? Evo zašto.

Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi jeste prvenstveno politička vojska. To znači da mi imamo stav prema neprijateljima svih boja i dlaka, da smo svjesni šta je neprijatelj učinio nama i našem narodu, da mi znamo šta hoćemo.

Takove uspjehe može da postigne samo politički svjesna i disciplinovana vojska. Disciplina u našoj vojsci mora da bude čelična, mora da je jača nego disciplina u neprijateljskim armijama, ali ta disciplina ne stvara se odozgo, prisilno, već odozdo na osnovu svijesti naših boraca.

Osim toga u našoj vojsci postoji još nešto što nema niti može da ima niti jedna armija osim Crvene armije, a to je drugarski odnos i drugarska ljubav među borcima.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 44—1/19, k. 907-A.
[s] Vidi dok. br. 123. 125, 127 i 128.

Sve ovo što je gore navedeno mora da zna svaki borac koji se bori u redovima N.O.V. ali te stvari ne mogu da se saznaju u toku jednoga dana, isto tako kao što se ne može za kratko vrijeme upoznati sa vojnim vještinama s kojima mora da vlada svaki narodni vojnik. Međutim drugovi koji se nalaze u redovima Narođno-oslobodilačke vojske duže vremena mogli su saznati kakova je naša vojska, mogli su steći mnogo iskustva i saznati mnoge stvari koje se odnose na čisto vojničku naobrazbu. To ne znači da smo zanemarili političko podizanje, jer politička i vojna naobrazba usko su povezane.

Ovdje je važno da se upoznamo s tim kakav stav treba da zauzme stari borac prema novomobilisanom drugu.

Svaki čovjek osjeća se u jednoj sredini u koju dolazi onako kako ga ta sredina primi, onako kako mu ljudi iz te sredine pristupe i kako ga upoznaju sa najvažnijim stvarima sredine u koju dolazi. Isto tako svaki novi borac koji dolazi u naše redove, on dolazi kao čovjek koji je o partizanima čuo mnogo, koji partizane voli, ali koji nije upoznat sa unutarnjim životom i radom jedne partizanske jedinice.

Sta je najvažnije prilikom primanja novoga druga u jedinicu? Najvažnije je to kako će stari borci primiti novoga druga. Prema novom drugu stari borci treba da postupaju lijepo, toplo i srdačno kako bi novak mogao osjetiti da je zaista došao među svoje drugove, među borce, koji su spremni da s njim dijele svako dobro i zlo.

Jasno je da novi borac ne poznaje unutarnji život naših jedinica i da će on u početku praviti neke greške koje će starim borcima biti čudne. Ali to je normalna pojava, jer poznavati život partizana u tančine može samo onaj koji živi u partizanskim jedinicama, koji se duže vremena bori i koji se je upoznao sa najosnovnijim i najvažnijim problemima narodno-oslobodilačke borbe. Zato je dužnost svakoga staroga borca da novog druga upozna prvenstveno sa vojnim i političkim rukovodiocima. Politički i vojni rukovodioci dužni su da dadu sve od sebe kako bi novi borac u njima mogao da vidi svoje rukovodioce i učitelje, jer samo ako to u njima vidi moći će da gaji prema njima i ljubav i da cijeni njihov autoritet.

Novom borcu nisu detaljno poznati ciljevi naše borbe, nije mu poznata disciplina u našoj vojsci. Dešava se često puta da [se] novi drugovi odnose neprijateljski prema formalnoj disciplini i egzerciru govoreći da se to radi u buržoaskoj vojsci, a mi nismo buržoaska vojska i prema tome to za nas, po mišljenju novih boraca, nije potrebno. Takav stav je sasvim pogrešan i njega treba ispraviti, a najbolje ga mogu da isprave rukovodioci i stari borci. Treba ubjediti novoga druga da sve ono što je u buržoaskoj armiji pozitivno i korisno, da to treba prihvatiti

i tim se služiti, jer iz puške može se samo nišaniti na jedan način, a to je da se poravna prednji i zadnji nišan. Važnost egzercira je također velika i to nije za nas suvišno. Ako bacamo pušku o desno rame, ako s njom često baratamo, ona nam postaje lagana i mi postajemo gospodari svoga oružja s kojim lako vladamo.

Novoga borca može najbolje stari borac da ubijedi u to kako se bez discipline borbene i formalne ne može zamisliti jedna vojska. Ako bi svako radio šta hoće onda ne bi bilo moguće izvršiti niti jedan zadatak koji se pred nas postavlja, a kamo li održati i sačuvati naše jedinice u najtežim momentima.

Da bi se narodno-oslobodilačka vojska mogla pravilno razvijati, da bi mogla zadovoljiti u vojnom pogledu ona mora da bude politički spremna. Jasno je da novi borac ne može da poznaje sve stvari političkog karaktera, ne može da pozna cijelu mrežu naših neprijatelja i njihovu zakulisnu prljavu rabotu. Stari borci ne mogu i ne smiju se čuditi tome što novi borci ne poznaju dovoljno sve potrebne stvari. Ali da bi novi borci te stvari što prije upoznali ovisi mnogo o starim borcima, a prvenstveno o rukovodećim drugovima. Dužnost je svakog borca da novom drugu ljubazno priđe, da mu na drugarski način objasni sve najosnovnije stvari i da se poštara kako bi novi borac mogao da dođe do potrebnog znanja i da postigne ono što mu nedostaje. Nama je jasno da svi borci naše vojske mrze neprijatelja i da će dati sve od sebe samo da se što više neprijatelj uništi, jer kada ne bi borci mrzili neprijatelja, kada ne bi volili svoj narod onda ne bi ni bili borci Narodno-oslobodilačke vojske. Nisu jednostavne stvari političkog karaktera koje poznaje stari borac i rukovodioc. Uzmimo na pr. četnike D. Mihailovića, izdajničku Jugoslavensku vladu u Londonu, HSS, ili [naš] AVNOJ, to su stvari koje mora da poznaje svaki borac Narodno-oslobodilačke vojske, ali prije svega mora da pozna najosnovnije stvari, a to su ciljevi naše borbe. Sve su to stvari koje novi borac ne poznaje, jer nije možda imao prilike da ih kod svoje kuće upozna, ali zato stari borci mogu i moraju da znaju jer imaju svoje političke rukovodioce koji se staraju da ih nauče.

Učeći i čitajući može se mnogo naučiti, ali nikada toliko koliko se može naučiti praktično, boreći se. Praktični rad je najbolja škola. Borbeno iskustvo stiče se jedino u borbi, a toga borbenog iskustva novi borci nemaju. Zato je dužnost svakoga staroga borca da. čim mu se pruži prilika, prenosi svoje bogato iskustvo na svoje nove drugove. Novi borac ne zna kako se osvajaju bunkeri, ali stari i iskusni borac to zna i treba da se potrudi da i novoga druga nauči tom poslu. To se može vrlo lako postići ako se novom drugu priđe s mnogo ljubavi i staranja

da ga se što bolje i što prije nauči svemu onome što on živeći kod svoje kuće nije mogao da nauči.

Movi drugovi, dolazeći u naše jedinice, u prvim danima osjećaju se osamljeni i ne snalaze se. Da bi se brzo snasii i osjetili drugarsku ljubav i staranje potrebno je da stari borci i rukovodioci pojačaju društveni život u jedinici. Mnogi novaci vole narodne pjesme i igre i to [im] se mora priuštiti, jer samim tim oni će osjetiti da su stari borci zaista njihovi pravi drugovi. Jasno je da se neće sve slobodno vrijeme posvetiti pjesmi i igri a ostale stvari da se zapostave. Veseo društveni život pun drugarske ljubavi potreban je u jednoj jedinici zbog toga da bi se stari i novi borci jedni s drugima srasli. U glavnom prema novim borcima treba biti drug do maksimuma i kada novi drug osjeti da mu se posvećuje mnogo pažnje i da se on u jedinici u koju je došao ne osjeća zapostavljen, on će se potruditi da što prije savlada sve stvari i da pristigne svoje stare borce koliko god je to moguće. Kada se novi borac tako saživi u jedinici, kada on osjeti da je neophodno nužno znati najosnovnije vojne i političke stvari, onda će on moći da postigne potrebnu političku svijest i potreban moral i disciplinu.

Danas u naše jedinice dolazi mnogo novih boraca koji su mobilisani putem poziva. Iako mi vodimo borbu već preko 20 mjeseci, ipak oni do danas nisu dobrovoljno stupili u naše redove da se puškom u ruci bore protiv krvavog neprijatelja. Da li su ovakovi drugovi neprijatelji današnje naše borbe? Nisu. Oni su pristalice naše i oni su kod svojih kuća dali sve od sebe za borbu i partizane ali nisu imali toliko snage i odlučnosti da se krenu i da se bore puškom u ruci, nisu imali snage da prekinu sa normalnim porodičnim životom, da napuste svoje žene i djecu i to zato, jer nisu imali dovoljno političke svijesti, jer nisu znali dovoljno mrziti neprijatelja i nisu znali koliko je neprijatelj krvav.

Da bismo takve drugove što prije ohrabrili, da bismo ih što prije otkinuli od njihovih mišljenja i jadikovanja za kućom i familijom potrebno je da svaki stari borac naše vojske upotrijebi sve napore i da ubijedi novomobilisane drugove da će oni najviše služiti svome narodu, da će najbolje zaštititi svoju porodicu i svoju imovinu i donijeti slobodu sebi i svome narodu, ako se aktivno, puškom u ruci bore protiv krvavog neprijatelja.

Treba novim borcima na svakom koraku govoriti o tome da svaka naša puška, svaki naš metak, svaki naš mitraljez sadrži u sebi mladenačku krv i meso najboljih sinova našega naroda, koji nisu žalili svojih života protiv krvnika izdajica svoga naroda. Zar nije veliki zločin da ti krvlju stečeni sinovi našega naroda još sjede kod svojih kuća, dok stari borci, koji su davno napustili svoje familije i svoje domove, koji su bili u bezbroj

krvavih bitaka, koji su potukli mnogo neprijateljskih vojnika, nose na svojim ramenima po dva karabina i mnogo municije. Treba novim borcima objasniti da dok su oni bili kod svojih kuća, da su gorjela naša sela, da su cvilile majke i djeca bježeći u šume, čuvajući svoje živote i gledajući kako im neprijatelj pali njihove domove i pljačka njihovu imovinu.

Treba objasniti novim borcima da svako sjedenje kod svojih kuća dok se u našoj zemlji vodi krvava borba protiv fašista i njihovih slugu, znači otvoreno pomaganje neprijatelja koji je toliko krvav.

Ako razmotrimo sve gore navedeno i ako tako postupimo, novomobilisani borci brzo će se prilagoditi stanju u našim jedinicama, neće kukati za svojim kućama i neće biti dezerterstva.

Stari borci i rukovodioci! Učinite sve da se naši novi drugovi što prije prilagode životu u redovima Narodno-oslobodilačke vojske.

Krajačić Joeo[3]

BR. 125

UPUTSTVO ŠTABA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 28. APRILA 1943. O PRAVILNOM ODNOSU PREMA NARODU[1]

STAB
IV. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 5/43.
Dana: 28. IV. 1943.

Politički rad.

ZNAČAJ PRAVILNOG NASTUPA NAŠIH BORACA PREMA NARODU[2]

(Kako treba da se odnose borci prema narodu)

U nekoliko slučajeva desile su se vrlo nezgodne stvari po pitanju odnosa i postupka naših boraca prema civilnom stanovništvu. To dolazi od tuda što mnogi drugovi ne znaju kako se

[3] On je tada bio politički komesar 17 (slavonske) NO brigade.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg br. 43—1/19, k. 907-A.

[s] Vidi dok. br. 123, 124, 127 i 128.

taktički, onda nije čudo da će se narod od nas udaljavati. Dakle, ako od naroda nešto tražimo ili ma u kom pogledu saobraćamo s njim, moramo mu to politički objasniti, moramo ga ubijediti u ispravnost našega stava i onda ćemo imati uspjeha. Ne samo po pitanju hrane nego i po svim ostalim pitanjima, kao na pr. kopanje bunkera za hranu, držanje straže, pitanje patrole, pitanje pojedinih sporova, pitanje zdravlja, mobilizacije itd. Kada smo politička vojska, kada smo u stanju da jurišamo na bunkere, kada smo u stanju da dajemo svoje živote za svoj narod, onda moramo biti sposobni da našem narodu lijepo priđemo, da mu sve stvari objasnimo, da ga upoznamo sa vojnom i političkom situacijom u svijetu, jer kada je naš narod bio sposoban da stvori svoju vojsku koja danas ima međunarodni karakter, onda će on biti u stanju da se politički podigne.

Naša vojska sastavljena je od raznih ljudi koji su do sada bili različitog političkog ubeđenja, ali glavno je da su svi ti ljudi pošteni i odani, da vole svoj narod i da mrze neprijatelja. Baš zbog te raznolikosti može se desiti da u naše redove uđe po koji neprijateljski špijun koji ima za zadatak da nas svojim nepravilnim postupcima sa narodom odvoji od naroda. Ako nismo budni, ako ne vodimo strogo računa o postupku svakog pojedinca, onda će se desiti jedno a to je: da mi narodu na mitinzima i zborovima govorimo jedno a u stvarnosti radimo drugo ili, drugim riječima, da mi narodu lažemo. Mi to nećemo i ne možemo dozvoliti jer mi nikada nismo lagali. Glupo bi bilo lagati onome za koga dajemo svoju krv i svoje živote. Zato nam je dužnost da strogo vodimo računa o ispadima tako nesvjesnih boraca, da ih liječimo i čistimo, jer samo tako moći ćemo postići ono zašto se borimo i očuvati čistoću naših redova.

Mi smo Narodno-oslobodilačka vojska, vojska kako naroda srpskog tako i naroda hrvatskog. Kada govorimo hrvatskom narodu onda moramo da podvučemo neke važne momente. Hrvatski narod u ovim krajevima još ne učestvuje masovno u borbi. Evo zašto. Sva hrvatska sela kroz koja mi prolazimo ovo posljednje vrijeme bila su pod uticajem neprijateljske propagande dugo vremena. Naš neprijatelj govorio mu je o nama najpogrdnije stvari i uspio da zaplaši hrvatski narod. Da li je neprijatelj uspio dobiti ovaj narod za sebe? Ne, to nije, jer hrvatski narod nije ustaški niti fašistički. Ali uspio je da nas predstavi pred ovim narodom u drugoj slici. Dakle, bilo je potrebno da se mi pred tim narodom pokažemo onakovi kakovi jesmo, da nas narod vidi, da čuje ko smo i što smo i zašto se borimo. Drugim riječima, bilo je potrebno da mi našim postupcima i saobraćajem s narodom pokažemo se onakovi kakovi jesmo, jer samo tako je bilo moguće ubijediti narod u neistinitost neprijateljske propagande. Svojim ispravnim postupcima mi smo

uspjeli steći simpatije hrvatskoga naroda i on o nama dobro misli. Dakle, svaki borac mora da se odnosi prema narodu onako kako mu to dolikuje i kako mu to donosi naša sveta zakletva. Svaki naš borac mora biti politički svjestan da je u stanju da objasni narodu svako pitanje koje se pred njega postavi, a koje on mora da zna, jer samo na taj način opravdaćemo naše tvrđenje da smo politička vojska. Moramo imati u vidu da je narod vrlo osjetljiv, da budno pazi svaki naš pokret i ako se desi nešto nepoželjno odmah njegove simpatije prema nama slabe. Imamo za sobom iskustvo u tom pogledu — prvim svojim prolazom kroz hrvatska sela mi smo na hrvatski narod ostavili vrlo dobar utisak i narod nas vrlo dobro primio. Ali za nama došao je neprijatelj naše borbe koji se uspio prokrasti u naše redove. On je svojim grubim postupcima i pljačkom u hrvatskim selima uspio zastrašiti hrvatski narod pred nama a u cijeloj toj svojoj raboti služio se je častnim partizanskim imenom. Mi smo i ovoga puta dokazali narodu da smo dosljedni svojoj politici i istoga smo javno kaznili objasnivši narodu ko je on bio, a ko smo i kakovi smo mi. To je na narod pozitivno djelovalo i on je u nama vidio zaista čvrstu ruku koja umije da opravda ono što govori zašto se bori. Eto kakav stav prema narodu je štetan i neprijateljski. Zato mi moramo strogo i na svakom koraku voditi računa o svojim postupcima koji moraju biti topli i dovoljno jasni.

Zapamtimo da je ispravan odnos Narodno-oslobodilačke vojske prema poštenom svom narodu najbolja i najjača propaganda i rad. Ono što se ne može postići riječima može se postići djelom, a ono što se govori može se okrnjiti lošim postupkom. Zato imajmo uvijek na umu da narod prati svaki naš pokret, prema tome mi se moramo držati onako kako to dolikuje pravom narodnom borcu.

Na taj način narod će nas zavoleti, narod će se odazvati u naše redove jer naš narod nije fašistički raspoložen. Onaj ko ima narod uza se taj mora pobijediti jer snaga naša i našeg naroda leži u samome narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Joco Krajačić

BR. 126

IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 15. HRVATSKE (3. KORDUNAŠKE) BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 28. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR XV UDARNE BRIGADE

28 IV 1943 godine

Izvještaj

CENTRALNOM KOMITETU K. P. ZA HRVATSKU

Uočavajući greške i nedostatke u radu, primajući nove direktive stvaran je plan rada. Prema tome rad partijske organizacije u ovoj brigadi odvijao se je prema unapred stvorenom planu pojedinih biroa.

Budući da se je osjećala slaba organizaciona sposobnost bataljonskih biroa koja se je očitovala kod donošenja plana rada, uočavanja nedostataka i t. d., prisustvovali smo sastancima svih batalj. biroa u ovoj brigadi, te ukazivali na nedostatke i ukazivali našu pomoć.

Slab osećaj odgovornosti pred Partijom koji se pojavljuje kod mlađih članova i njihova slaba partijnost nedostatak je teoretske izgradnje. U tu svrhu smo održali savjetovanje svih partijaca po bataljonima, nakon koga namjeravamo održati savjetovanje svih partijaca u brigadi. Na ovim savjetovanjima očitovala se je slabost u otkrivanju nedostataka kako u radu pojedinih članova tako i u radu samih rukovodioca. Mišljenja sam da bi u tu svrhu bilo potrebno obrazovati kratke kurseve na kojima bi se proučavao najosnovniji materijal.

Nedostatak slobodnog vremena kao i nedostatak u samom materijalu to nam donekle onemogućuje. Bilo bi potrebno proraditi »Organizaciono pitanje K.P.«, zatim program i statut K.P., Historiju S.K.P.-b, O osnovama lenjinizma itd.

Budući da ne raspolažemo sa dovoljnom količinom toga materijala, umnožavamo onaj materijal koji posedujemo. Imademo nekoliko svezaka Historije SKP-b, ali to su svesci po 6 glava, i u većini nepotpuni, dok ćelije po bataljonima nemaju ni toliko. Dakle bilo bi potrebno, u koliko to mogućnosti dozvoljavaju, snabdjeti makar batalj. biroe sa ovim materijalom.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a njegov mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/12—13.**

Sastanci su bili redovni i to radni i teorijski. Na sastancima je proučavana literatura. Da bi što bolje pripremili kandidate za ulazak u partiju pozivaju se i oni na teoretske sastanke.

Stanje vojne naobrazbe ne zadovoljava u potpunosti ali se svakog dana vidno popravlja. Što se tiče vojne organizacije stojimo lošije. Nije se još naš komandni kadar osposobio za samostalno rukovođenje jedinicama. U zamršenijoj situaciji se često gubi i ne može da postane elaktičan za samostalno donošenje odluka u duhu situacije. Za osposobljavanje komand. kadra održavaju se vojni časovi na kojima se drže predavanja po unapred spremljenim temama. Osim toga obrazovan je kurs pri štabu divizije na kojem je bilo slušaoca iz svih naših bataljona.

Odnos komand. kadra prema borcima je dobar. Disciplina je također dobra i bazira se na temelju stalnog uvjeravanja i svijesti. Naređenja se izvršavaju dobro.

Borci su jaki i izdržljivi i sposobni da se bore pod težim okolnostima.

Nezdravih pojava nema, tek ponegde se pojavi koji slučaj pljačke i to lakše naravi, koje se odmah na licu mjesta prikaže kao štetno pred svim borcima.

Čežnja za Kordunom, koja je bila uzela prilično maha, sada je već u potpunosti otklonjena. Već nekoliko puta opetovana je kampanja protiv pljačke i to je dalo dosta dobrih rezultata.

Konspiracija nije najbolja. U tu svrhu govori se češće puta o važnosti iste.

Kritika i samokritika nije još postala sredstvo za ispravljanje već jednom učinjene greške. Na ovaj nedostatak ukazuje se svakom zgodom na sastancima i konferencijama.

Kulturno-prosvjetni rad nije još uzeo punog zamaha ali je u dobrom razvoju. Kult.-prosvjetni odbori postoje po svim bataljonima i četama. Organizovani su tečajevi za izučavanje nepismenih. Diletantske i recitantske grupe kao i pjevački zborovi postoje u nekim bataljonima a ima izgleda da će se za kratko organizovati i tamo gdje ih još nema. Glumačke grupe uče komade: »Stara vlast«, »Dva domobrana«, »Pred propast«, > Seljakovo june« i »Konac jednog plaćenika«.

Pjevački zborovi uče komade: »Padaj silo«, »Budi se istok i zapad«, »Hej Slaveni«, »Matija Gubec« itd. Zidne novine izdaju se po bataljonima a po četama se organizuje izdavanje džepnih novina.

Rad na terenu praktikuje se u obliku zborova sa narodom na kojima se sa pripremljenim kraćim programom izlazi pred narod.

Rad sa omladinom primio je na sebe SKOJ te se trudi da se sva omladina obuhvati radom SKOJ-a. Omladina pomaže rad po svim pitanjima a poglavito kulturno-prosvjetni sektor rada.

Zdravstveno stanje u ovoj brigadi je, sa obzirom na pojavu zaraznih [bolesti] početkom proljeća, dosta dobro. Vrši se dezinfekcija rublja i parenje veša i odijela. To nam je doprinelo da se pojave pjegavca javljaju u manje slučajeva.

Ishrana je dobro organizovana u koliko se dobiju potrebne namirnice.

Budući da se drug sekretar brigade[2] nalazi na kursu, njegovu dužnost vrši sekretar bataljona uz pomoć komesara brigade i pol. odjela pri ovoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. sekretara XV brigade
Samardžija Pajo

BR. 127

UPUTSTVO ŠTABA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 29. APRILA 1943. O DUŽNOSTIMA POLITIČKIH RUKOVODILACA ZA VREME BORBE«

Broj: 1-

DUZNOSTI POLITIČKIH DELEGATA I POLITIČKIH KOMESARA ZA VRIJEME BORBE

U vezi sa posljednjim akcijama, ukazala se potreba da se drugovima političkim komesarima predoči, koje su njihove dužnosti za vrijeme akcije, koje je njihovo mjesto za vrijeme akcije, za vrijeme bitke. Naši drugovi politički delegati i komesari četa padali su obično u greške, ili su se pretvarali u obične borce ne vodeći računa o svojim jedinicama, ne vodeći računa

- Odnosi se na Antuna Vidovića.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 49 19, k. 907-A.

[s]) Tekst zaglavlja je napisan na kraju uputstva, jer, tehničkom omaškom pri umnožavanju, nije na ustaljenom mestu ostavljeno dovoljno prostora.

o svojim drugovima. Kadkada su se pojavljivali i takovi politički komesari i delegati koji su lično bili kukavice, i za vrijeme borbe iskorištavali su svoje dužnosti, koje im je povjerio naš narod i naša Partija, da se izvuku iz borbe. Naravno, da smo takove političke delegate i komesare odmah smjenjivali sa njihove dužnosti, jer su oni bili sramota za našu borbu.

Ali zato nisu dobri niti oni politički komesari koji se za vrijeme borbe bore kao i svi ostali borci. Makar on kod toga bio najbolji borac, ako on ne vodi računa o svojoj četi, ako ne obilazi četu, onda takav politički komesar ne izvršava u potpunosti svoju dužnost.

Pošto se u zadnjim akcijama pokazalo da politički komesari ne shvaćaju dovoljno svoju dužnost za vrijeme borbe, zato ćemo sada ovdje pretresti, tačku po tačku, sve ono što moraju raditi politički komesari za vrijeme borbe.

1.) Potpomagati komandiru i vodniku da akcija vojnički potpuno uspije.

2.) Kontrolisati, da li se izvršavaju zadaci i naređenja koja se prime od više komande. Svako naređenje treba izvršiti brzo i u potpunosti. Politički komesari trebaju da utiču na komandira i vodnika, da ih ubjede da treba brzo ispuniti svaku naredbu.

3.) Politički komesari moraju za vrijeme same borbe da organizuju uzvikivanje parola tako, da te parole prihvate partizani. Te parole imaće rezultat da se podigne borbenost kod partizana, ali također da se zbuni neprijatelj.

4.) Za vrijeme akcije trebaju politički komesari da drže kratke govore drugovima partizanima, da se tim govorima razvije još veća mržnja prema neprijatelju, da se ukazuje važnost politička i vojnička upravo te akcije koja se tada vodi. Tim će se podići povećanje borbenosti kod drugova i zadatak će biti izvršen. Ne trebaju ti govori da budu neke govorancije već kratki ali sadržajni. Osobito je to važno onda kad se partizani počnu povlačiti ili kada se uskoleba borbenost. Tada politički komesari [su] oni koji će svojim govorom, svojim ličnim primjerom podići moral i borbenost kod drugova i osposobiti ih za nove zadaće. Sreo sam jednog političkog komesara sa 20 drugova, kako se bez reda i u panici povlači. Pojedini paničari su izmislili kojekakove gluposti o snazi i kretanju neprijatelja tako, da je pao moral kod partizana. Politički komesar te čete međutim povlačio se zajedno s tom grupom, umjesto da odlučno zaustavi povlačenje, da kratkim govorom ohrabri drugove, da kazni paničare na licu mjesta i da se jedinica povrati na izvršenje zadatka. Takav politički komesar ne valja.

5.) Mora se za vrijeme bitke budno paziti da paničari ne unesu paniku među borbe, što se češće dešava. Čim se pojavi

neki paničar odmah ga treba opomenuti, a ako neki paničai uskoleba borbenost svojim držanjem treDa ga na licu mjesta kazniti čak i strijeljanjem. U Crvenoj armiji kad se ide na juriš onda nema ni govora o tome da neki zaostane, da se izvlači za vrijeme juriša. Tko zaostane kad se juriša smatra se za narodnog izdajicu i bude predan narodnom sudu. Tako treba kod nas radom političkih komesara da se kod partizana stvori uvjerenje, da to pređe u krv i naviku tako, da kad se naredi »napred« ili »juriš«, da zaista svi idu naprijed. To će se postići osim političkog rada i budnim kontrolisanjem paničara za vrijeme akcije.

6.) Politički komesari moraju za vrijeme borbe, kad se uđe u neko selo ili neki grad, da paze na postupke drugova partizana prema građanima. Svaka naša vojna akcija jeste i politička, jer mi svojim nastupom razbijamo laži fašističke propagande koja o nama govori samo najgore i izmišlja najstrašnije gluposti. Treba paziti da ne bi nastala ma i najsitnija pojava pljačke, drugove treba obraditi da sav plijen koji se zarobi u akciji pripada čitavoj našoj vojsci i da će Štab divizije i brigade pravilno raspodjeliti taj plijen. Ne smije se nikako dozvoliti da partizani za vrijeme akcije sami samovoljno podmiruju svoje potrebe i želje jer se to onda može vrlo lako pretvoriti u pljačku, a osim toga komandni kadar kod toga gubi autoritet i disciplina se ruši.

7.) Za vrijeme borbe, osobito kada borba dugo traje, moraju se politički komesari zajedno sa intendantima brinuti za ishranu jedinica za vrijeme same borbe. Ako se drugovi budu redovno snabdijevali hranom neće biti prisiljeni da sami traže šta će da pojedu, i da se na taj način zadržavaju na nevažnim stvarima.

8.) Politički komesari bataljona moraju također za vrijeme borbe da obilaze svoje jedinice i da posvete osobitu pažnju tamo gdje stvar stoji najlošije.

Ovo je samo nepotpun i najkraći pregled rada političkih komesara za vrijeme borbe. Jasno je da se sami politički komesari moraju snalaziti za vrijeme borbe, jer svaka borba donosi sa sobom nove probleme sa kojima se politički komesari moraju pozabaviti. Nije samo dovoljno međutim znati koje su dužnosti, čak i umjeti ispuniti određene zadatke, ako se u rad ne unese sva volja i polet za rad. Svaki moment treba iskoristiti za rad. Ljenčarenje je najgora bolest i mana svakog čovjeka a osobito ako ta mana postoji kod političkih komesara. Osim toga mora kod političkih komesara biti razvijena odgovornost do najvišeg stepena. Neće se dozvoljavati više da politički komesari budu neodgovorni u svojem poslu kao što se pokazalo u akciji na Viroviticu. Da je politički komesar III

bataljona XVI. brigade bio i malo odgovoran u svome poslu i malo savjesniji, pruga bi za vrijeme akcije bila porušena, i akcija bi potpuno bila uspjela.

Drugovi politički komesari! Borba koju vodi Narodno-oslobodilačka vojska danas je na vrhuncu, i danas naša borba traži od svakog da napregne sve svoje snage da se naši neprijatelji unište, a najviše se to traži od nas političkih komesara. Zato, drugovi, moramo uložiti sve svoje znanje, svu volju, svu svoju borbenost da bi što više doprinjeli da se ova naša teška borba što prije dokonča sa uspjehom.

Neka nam bude parola u sadašnjem vremenu: Iskoristiti svaki čas za rad, ne smije se ni časka ljenčariti. Podignimo odgovornost kod nas samih do najvišeg stepena i tada ćemo sve naše poslove i bitke dokončavati sa uspjehom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Cedo Grbić

STAB
IV. DIVIZI.IE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: 7.
Dana 29. IV. 1943.

Politički rad komesara.[3]

» Vidi dok. br. 123, 124, 125 i 128.

BR. 128

UPUTSTVO SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 4. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 29. APRILA 1943. PARTIJSKIM RUKOVODIOCIMA BRIGADA I BATALJONA O PARTIJSKO-POLITLCKOM RADU NA TERENU I U ŠTAPSKIM ĆELIJAMA[1]

PARTIJSKI KOMITET
IV. DIVIZIJE
HRVATSKE
Broj: služb.
Dana 29. IV. 1943. u 21 h.

SEKRETARIMA I, II. i III. BATALJONA
XVII. BRIGADE N. O. V. H.

Na položaju

Dragi drugovi!

Zbog toga što je proteklom ofanzivom naša pozadina donekle dezorganizovana često se čuju sa strane partizana a i mnogih rukovodećih drugova prigovori i žalbe na naše pozadinske ustanove. Činjenica je da se naše pozadinske ustanove slabije snalaze i teže ulaze u kolotečinu nego vojne jedinice. To je razumljivo kada se zna da je veliki dio najiskusnijih drugova partijskih rukovodilaca otišao na rad u vojne jedinice. Mi kao komunisti ne smijemo tako gledati na našu pozadinu, već moramo poduzeti sve kako bi se stanje u njoj što prije sredilo. Da bi naša pomoć bila što potpunija moramo poduzeti slijedeće mjere:

1.) Sekretari bataljonskih biroa treba da se po dolasku na koji sektor odmah povežu sa partijskom organizacijom, da preko nje saznaju sve teškoće u radu i da im pruže konkretnu pomoć na taj način što će im održavati sastanke sa narodno-oslobodilačkim odborima da preko tih sastanaka saznaju za njihove poteškoće i da im se pruži konkretna pomoć. Isto tako sekretari treba da porade na tome da u selima gdje ne postoji partijska organizacija formiraju pripremne jedinice i da o njihovom osnivanju obavjeste nadležne partijske forume.

Po šumama se nalaze seljaci koji su pobjegli iz pojedinih sela naše pozadine. Treba nastojati da se svi seljaci iz jednoga

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 48 19, k. 907-A.**

sela smjeste na jedno mjesto jer inače je svaki organizovani rad nemoguć.

2.) U jeku su radovi na poljima. Naše partijske jedinice trebaju poduzeti potrebne mjere, da se razvije kampanja za pomoć poljskim radovima. Naše brigade po Bosni, Lici, Hercegovini itd. svojim radom mnogo su prošle godine pripomogle narodu, i mnoge od brigada dobile su za to pohvalu od Vrhovnog štaba. Nastojmo da pođemo njihovim putem, kako bi što više pridonjeli učvršćivanju fronta i pozadine jer se ne da zamisliti čvrsta fronta bez čvrste pozadine.

3.) U zadnje vrijeme izdaje štab Divizije materijal za političko i vojničko osposobljavanje naših rukovodioca.[2] Upozoravam sekretare brigada, bataljona da taj materijal treba da proučavaju štabske jedinice, te će sekretari brigada i bataljonskih biroa biti odgovorni za taj rad.

O sprovođenju gornjih direktiva sekretari brigada treba da podnesu referat na sastanku Partijskog komiteta Divizije.

S našim borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:

- Vidi dok. br. 123, 124, 125 i 127 u ovoj knjizi, kao i u Arhivu VII, reg. br. 45—19, k. 907-A, reg. br. 47—19, k. 907-A.

BR. 129

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 16. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 29. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

STAB XVI. BRIGADE
N.O.V. HRVATSKE
29. IV. 1943 g.

Izvještaj **br. 5.**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Izvještaj o radu Partijske organizacije XVI. Brigade

1. Politički izvještaj.

Poslije odmora u Voćinu, koji je obilno iskorišten za politički rad, imali smo nekoliko većih pokreta iza kojih nas je zatekla ofenziva, koja je bila teža od svih dosadašnjih i za vrijeme koje se zbog svakodnevnih borbi i napornih pokreta nije moglo mnogo politički raditi. Ofenziva je trajala od **21.** III. do 19. IV.[2]

Od onoga što se je radilo politički, najviše se je radilo na objašnjavanju partizanima i narodu o četničkoj izdaji i novopočinjenim zvjerstvima nad hrvatskim narodom, osobito po dalmatinskim selima. Iznašani su konkretni primjeri, tako da su svi partizani osim možda najnovije pridošlih načisto sa četnicima i ne razlikuju ih ništa od ustaša. U hrvatskim selima narod sa živim interesom sluša o četnicima i ima često slučajeva da se pojedini seljaci interesuju o četnicima sa bojažljivim upitima, da li su jaki i da li ih ima mnogo. Kada im objasnimo da usljed udaraca naše Narodno-oslobodilačke vojske pada četničko uporište za uporištem, odmah im odiane. Očito se vidi da hrvatski seljaci sve više uočuju četničku opasnost. Uopće u hrvatskim selima dobro smo bili primljeni i simpatije naroda su na našoj strani. Politički smo u tim selima iskoristili bombardiranje hrvatskih sela Velike i Vetova, kao i Voćina, baš u vrijeme kada u istima nije bilo partizana. Osobito bombardovanje Velike je teško odjeknulo u redovima Hrvata, jer je tom prilikom oštećena crkva, porušen župni dvor i ubijen

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrofilm u Arhivu VII. reg. br. H-5/S8—102.**
- Vidi napomena br. 3 uz dok. br. 123.

župnik pred crkvom. Ustaškoj vlasti je ta stvar vrlo neugodna i zele aa ju nekako zataškaju ali im to ne uspjeva.

Za vrijeme oianzive uspjeli smo da unatoč teških prilika izdajemo radio izvještaje i stalno upoznavamo naše partizane sa ogromnim uspjesima naše Narodno-oslobodilačke vojske protiv okupatora, cime se uveliko podigao i moral naših boraca.

Uopće rezultati političkog rada u Brigadi odrazili su se u samoj ofanzivi, gdje su naši borci unatoč velikih napora, gladi i žeđi nanjeli velike gubitke neprijatelju i zadobili mnogo oružja.

U zadnje vrijeme mnogo smo posvetili pažnje raskrinkavanju izdajničkog vodstva H.S.S-a, u čemu smo prilično uspjeli, osim u mjestima gdje je upliv H.S.S-a još dosta jak. Tu smo naišli na tvrdo, na pr. u Velikoj i Orahovici. Međutim i tu se radi samo o grupama, koje neće moći dugo da egzistiraju. Radi se naime samo o tome da mi češće odlazimo u ta sela, što nam za sada nije bilo moguće.

Mobilizacija Hrvata iz hrvatskih sela nam dosta slabo uspjeva i najviše Hrvata nam dolazi iz gradova Zagreba, Siska itd.

U nekim srpskim selima, napr. Borki, Bijela, moral naroda se prilično poljuljao nakon ofanzive, a također se osjeća u tim mjestima pojačani rad pete kolone. To je došlo već tako daleko da se narod iz tih sela počeo neprijateljski odnositi prama nama, pa čak i N.O.O. nisu bili ništa bolji. Budući da sada u tim mjestima drži naša Brigada položaje, iskorišćujemo to da čim više radimo sa narodom. Svakako da naše prisuće povoljno djeluje na narod i stanje se u tom pogledu popravlja. Dokaz da je tome tako je taj što se seljaci sve slobodnije kreću po selu, obrađuju svoja polja, jednom riječju osjećaju se sigurnima zaslugom partizana.

Nužno je spomenuti da su se neposredno poslije ofanzive desili slučajevi, doduše pojedinačni, da su partizani odlazili samovoljno po kućama, tražili hranu a negdje čak i prisilno uzimali, što je ostavilo vrlo ružnu sliku, naročito u hrvatskim selima. O tim svim pitanjima poveden je račun i krivci su kažnjeni a partizanima je objašnjena štetnost takvog ponašanja, tako da je stanje u tom pogledu sada potpuno zadovoljavajuće. Sami part:zani osudili su rabotu tih nesvjesnih drugova.

U III. bataljonu streljani su dvojica partizana kuhara koji su išli i krali vino od jedne seljanke. Ovakova kazna primljena je povoljno od partizana i oni su sami tražili najoštriju osudu jer ovakovim postupkom ostanu svi zablaćeni pred narodom.

Tehnika našega Agit-propa umnožila je jednu količinu najnovijeg letka hrvatskim domobranima, dočasnicima i čas-

nicima, kojega ćemo putem veze ubaciti u daruvarski garnizon. Također smo umnožili govor Vladimira Nazora u Bihaću, kojega ćemo putem iste veze sa još nekim drugim propagandnim materijalom ubaciti u daruvarsku trgovačku akademiju. O rézultatima javit ćemo u drugom izvještaju.

2. *Organizaciono pitanje.*

Naša Brigada broji ukupno 664 ljudi, od toga 520 oboružanih. U Brigadi imade 17 jedinica sa 129 članova Komunističke partije na licu i to kako slijedi'

Stab Brigade	7	61.	K.P.	na	licu	Kandidata		Nov.	prim.	Rashod
I. bataljon	38	„	.,				16		7	15
IX.	44	„	„	„	„	„	14		3	11
m.	27	„	„		M	tt	16		2	5
Agit-prop	2	„	„		»»	tt	J		1	.
Bol. četa	8	..			tt	tt	4		2	tt
Prateća četa	3	„	„		▷	tt	2		1	„
UKUPNO	129	Cl.	K.P.	na	licu	Kandidata	52	Nov.	prim. 15	Rashod 3»

Poginula su 3 člana K.P., od toga jedan sekretar četne jedinice, dok ih je ranjeno 8 i bolesno 23.

Socijalni sastav: 67 radnika, 56 seljaka, 2 intelek., 1 đak, 1 podof., 2 namj.

Nacionalni sastav: 65 Hrvata, 57 Srba, 7 Slovenaca.

Drugarica članova K. P. imade 6.

Za vrijeme ofanzive naša partijska organizacija se je temeljito izmjenila. Izmjenili su se svi sekretari četa, čime se je donekle oslabio rad jer se mnogi drugovi nisu momentalno mogli snaći na dužnosti. Krivnja za te promjene je najviše na pjegavom tifusu, koji je harao u našoj Brigadi. Preko 100 partizana je izbačeno iz stroja a među njima i velik broj članova K. P. Inače partijci su za vrijeme ofanzive bili odlični i svugdje su se nalazili u prvim redovima.

Partijski sastanci nisu se održavali redovito, što je razumljivo zbog teške situacije, ali ipak u važnim i teškim prilikama trebalo je održati makar kratke sastanke, što se međutim nije učinilo. Iako je za uspjehe u ofanzivi Partijska organizacija zaslužna, ona se je u pokretu ili recimo konakovanju čisto izgubila ... Nekoje jedinice kroz cijelo vrijeme ofanzive ili veći dio nisu imale sekretara četne jedinice. Bataljoni su ostali bez sekretara, koji su obolili od tifusa. Od samoga štaba Brigade za vrijeme cijele ofanzive i dobrog dijela poslije bolovali su od tifusa komesar,[3] ko-

[3] **Marijan Cvetković**

mandant,[4] intendant,[5] a zamjenik" je već prije ostao u bolnici. Na taj način smo štab Brigade sačinjavali samo načelnik štaba[7] i ja i informativni oficir.[8] Slično stanje je bilo i sa štabovima bataljona. Jasno je da se na taj način vrlo teško moglo raditi. Poslije ofanzive, kada je najviše trebalo raditi na sređivanju Partijske organizacije obolio sam i ja i morao otići u bolnicu. Odmah po izlasku iz bolnice pristupljeno je sređivanju Partijske organizacije i taj rad je završen. Održano je savjetovanje sa svim sekretarima četnih jedinica i bataljonskih biroa na kojemu su konstatovani svi nedostatci i u vezi sa njima zadani zadaci za njihovo uklonjenje i daljni rad. Na savjetovanju bio je prisutan i sekretar divizijskog komiteta." Obzirom na odlično držanje partizana u ofanzivi opet se je sektašilo po pitanju primanja novih članova jer ih je premalo primljeno. Isto tako mali je broj kandidata. Sve te griješke odlučno su postavljene i moraju odmah biti uklonjene. Uopće na savjetovanju se je vidjelo da čim se partijske jedinice redovno ne sastaju odmah jenjava politički rad u Brigadi a isto tako pada disciplina kao i sve ostalo. Većina jedinica nije uopće radila po planu. Po pitanju izgradnje nije se uopće radilo osim u rijetkim slučajevima i tu se je proučavao uglavnom stari materijal. Sada međutim dobili smo nešto novoga materijala kao napr. »Proleter« br. 16, kao i »Učenje o Partiji«, što će nam poslužiti odlično za rad oko izgradnje. Iako smo na položajima, jedinice rade. Određeni su sektori rada i stvoren je plan. Uopće rad je sređen i opet na kolotečini, samo treba nastojati da se čim više razvije.

3) *Političko-prosvjetni rad.*

Dok su stari borci prilično upoznati sa linijom N. O. borbe i njenim problemima, novi borci, koji svakodnevno pridolaze, a osobito oni iz gradova, ne znaju ni one najosnovnije stvari. Oni koji pridolaze iz gradova, i to svi od reda, skreću lijevo i kada im mi tumačimo pravu liniju oni se čude i prosto ne vjeruju. Tu smo usredotočili sav svoj rad kako bi i te drugove čim prije upoznali sa linijom N.O. borbe. Kod njih je u velikoj mjeri razvijeno ono što smo mi prošli a to je bojazan od saveznika. konkretno Engleske. Sa tim ljudima morat će se brzo

[4] Rade Knežević Tihi

[5] Duro Terzić

[6] Ne zna se o kome je reč — da li o zameniku političkog komesara ili zameniku komandanta brigade.

[7] Mijo Bobetko. Poginuo 1944.

[8] Redakcija nije mogla ustanoviti ko je tada bio obaveštajni oficir 16. slavonske NO brigade.

• Sekretar Divizijskog komiteta bio je tada Franjo Knebl.

raditi kako ne bi ta svoja kriva mišljenja prenijeli na naše partizane seljake, koji u njima gledaju neke građane, koji tobože više znaju od njih. »Proleter« br. 16 će nam u ovom slučaju dobro doći sa člancima druga Tita, za pravilno tumačenje linije N.O. borbe. Inače za vrijeme ofanzive bio je onemogućen svaki političko-prosvjetni rad i tek sada se ponovno razvija preko predavanja i političkih časova.

4) *Rad po vojnim pitanjima.*

Naš trud oko vojničke izgradnje najbolje je došao do izražaja u ofanzivi, gdje su partizani naše Brigade pokazali veliku vještinu u vođenju borbe i izvršili dva odlična juriša na neprijatelja. Konkretno to je bilo na Kolcu, kada je trebalo probiti neprijateljski obruč.[10] Pred samo svitanje II. bataljon, koji je išao u predhodnici naše i XVIII. Brigade, uspio je da se popne na 50 m. do neprijateljskih rovova u kojima je bila smještena jedna bojna. Tu su se pravilno razvili i izvršili juriš, te nakon 15 minuta borbe savladali neprijatelja. Stvar međutim nije bila gotova, jer se na drugom brdu nalazila druga bojna a dan je već svanuo. Borci našega II. i III. bataljona, bez minuta zadržavanja, produžiše prama drugom brdu gdje je neprijatelj već spreman čekao u rovovima. Opet je izvršen juriš i za 15 minuta neprijatelj je bio razbijen i prisiljen da na bojnom polju ostavi svu komoru i teška oružja. Tu je u rovovima nađeno mrtvih 35 vojnika, koji su svi bili pogođeni u glavu, što svjedoči da su naši borci, koji su većinom bili omladinci, dobro gađali. Tu je ubijen satnik Nijemac i zarobljen još jedan oficir. U prvoj borbi zarobljen je satnik, natporučnik i liječnik. Svega je zarobljeno 150 vojnika.. . Zarobljena su 4 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 190 karabina, 10 šmajsera, 1 teški minobacač, 8 lakih minobacača, 1 velika radio-stanica, sva komora i oko 80.000 metaka, 100 teških mina i oko 400 lakih. U toj borbi istakao se je II. bataljon, koji je uglavnom zarobio sav taj plijen Sam štab je bio u borbi i tu je ranjen sam komandant. Naši gubici bili su 3 mrtva i 4 ranjena. Ali nisu se naši borci istakli samo u toj borbi, već i u nizu borbi koje su slijedile i u kojima su naši borci gladni, žedni, umorni i neispavani po cijeli dan izdržavali teške juriše premoćnog neprijatelja a da nisu odstupili, već su dapače svojim jurišima odbacivali neprijatelja nanesavši mu teške gubitke. Kada se uzme u obzir da smo imali mnogo kola sa ranjenicima te da se za nama vukla masa od nekoliko stotina civila i bolesnika iz raznih bolnica, tada se mora priznati da su naši borci vredni svakog priznanja, jer su svi ranjenici spašeni

[10] U ovoj borbi, koja je vodena 24. aprila 1943, učestvovali su delovi 16. i 18. slavonske NO brigade (vidi tom V, knj. 14. dok. br. 56 i 60).

a isto tako i bolesnici kao i ostali iz raznih područja. Ova ofanziva je naše borce još više očeličila a i dobili su nova i velika iskustva. Sada se na položaju svakodnevno vrši vojna obuka i pešadijski egzercir, što partizani primaju dobro, jer im je pravilno protumačena potreba istoga. Tu članovi naše Partije prednjače. Naš prvi bataljon, koji nije bio u sastavu naše Brigade, također se istakao jer je probio više njemačkih zasjeda i zarobio nekoliko karabina te jedan laki njemački mitraljez. Tu nije još spomenut juriš II. bataljona na bandu u Drenovcu,[11] gdje je dobiven jedan puškomitraljez, jedan šmajser i 10 karabina.

5) *Omladina* i *S.K.O.J.*

Članova S.K.O.J-a ima 164 u Brigadi.

S.K.O.J., koji je u početku radio vrlo dobro i pokazivao sve uslove da se razvije, počeo je sve slabije da radi i iz ofanzive izašao je organizaciono potpuno razbijen ... Samo jedan mali dokaz je taj da je naš S.K.O.J., koji je brojio 210 članova, spao na 164 člana. To znači da se nije radilo, osposobljavalo kao i primalo nove omladince u S.K.O.J. prem je bilo uslova za to. Sada je S.K.O.J. ponovno organizaciono učvršćen, i formirani su bataljonski komiteti, kao i Brigadni komitet, u kojemu je sekretar jedan omladinac član K.P. koji vrlo dobro radi i ima iskustva sa radom S.K.O.J-a u vojsci. On održava svakodnevno sastanke sa skojevskim jedinicama, gdje im odmah na licu konkretno pokazuje kako treba raditi. Čim je S.K.O.J. opet učvršćen odmah se u Brigadi počelo raditi na kulturno-prosvjetnom radu. Organiziraju se pjevački zborovi, koji su čisto prestali raditi, kao i sve ostalo što je u vezi sa kulturno-prosvjetnim radom a na čemu su najviše zaduženi skojevci. Inače u borbi su se skojevci sjajno pokazali i to ne samo kao hrabri borci već i vješti borci, koji se znadu boriti. To se je vidjelo najbolje na Kolcu, kada su vješto skakali od drveta do drveta približavajući se neprijateljskim bunkerima, te sa svojom preciznom vatrom ne dopuštajući neprijatelju da samo proviri glavu iz rova, jer je odmah bio pogođen. Veći dio puškomitraljezaca su skojevci. Gotovo sve lake bacače nose skojevci, koji za to novo oružje pokazuju veliko interesovanje i brzo se nauče rukovanju. Inače gotovo svi skojevci znadu rukovati sa puškomitraljezom. U poslednje vrijeme meće se sve više skojevaca [na] teškim mitraljezima.

Održan je sastanak našega S.K.O.J-a sa Savezom mlade generacije iz sela Bijele. Uspostavljena je veza sa Pokrajinskim

[11] Na geografskoj karti piše: Slatinski Drenovac. Iz njega je 1. bataljon 16. brigade 22. marta 1943. proterao delove nemačke skupine »Sever«. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14. dok. br. 56 i 60).

komitetom S.K.O.J-a i 30 o. mj. biti će održano savetovanje sa svim sekretarima S.K.O.J-a.

6) *Prosvjetno-politički rad u četi i na terenu.*

Sam taj rad za vrijeme ofanzive čisto je otpao jer smo gotovo sve vrijeme proveli u borbama i u šumi, tako da smo imali slabi dodir sa selima. Prije ofanzive održavane su usmene novine po četama sa aktuelnim političkim temama. Napr. > Uloga H.S.S-a u N.O. borbi«, »Četnici«, »A.V.N.O.J.«, »Ofanziva na oslobođenu teritoriju« itd. Uza sve to je uvijek priklopljen i zabavni dio u kojemu se pjevaju ili recituju pjesme a daje se i šaljivi vrabac. Prije ofanzive održani su mitinzi u hrvatskim selima: Velikoj, Češljakovcu i Kaptolu. U Velikoj je miting prilično uspio, jer je dvorana škole bila puna. U Češljakovcu je miting slabo uspio, jer tu su partizani bili prvi puta i kod njih vlada još prilična bojazan od N.O.V. koju mi samo sa vremenom možemo razbiti. Na tom mitingu bilo je prisutno svega 20 do 30 ljudi. Miting u Kaptolu je po broju prisutnih uspio osrednje, ali što se nije skupilo više ljudi kriva je sama organizacija prikupljanja, koja je bila loša, a i sam miting je bio kasno objavljen. Inače simpatije Kaptolčana su na našoj strani. Poslije ofanzive održan je miting u hrvatskom selu Orahovici, koji je slabo uspio zbog pucnjave, koja se razvila između nas i neprijatelja ispred sela, pa se stanovništvo zaplašilo. Drugi miting održan je za srpska sela Borke i Bijelu u Bijeloj koji je dobro uspio i gdje smo uspjeli da narod upozorimo na rad pete kolone te da podignemo njegov poljuljani moral. Sada vršimo pripreme za proslavu 1 maja. Inače teme za mitinge se unaprijed određuju kako bi se spriječilo da se na mitinzima govori koješta. Uvjek se polazi od samih prilika koje vladaju u selu ili kraju u kojem se miting održava.

Rad po suzbijanju nepismenosti je još uvijek dosta slab, pa su poduzeti koraci da se poboljša i da se sami partizani više zainteresiraju za to pitanje. Nepismenih u Brigadi ima 73. Dosada je naučilo čitati i pisati 14 drugova

7) *Agit-prop.*

Sada je međutim naš Agit-prop ponovno formiran od novih ljudi, te je već otpočeo sa radom. Upravo sada se dovršava drugi broj našega lista, koji je već odavno trebao izaći. Taj broj biti će mnogo bolji od prvoga. Također će se pojačati sa radom na ostalim poljima koja spadaju u djelokrug Agit-propa.

3) lene.

U Brigadi imade 83 drugarice, od toga 73 borca. Drugarice su osim manjih iznimaka dobri i disciplinovani borci. Bilo je mnogo slučajeva gdje su se drugarice istakle i bile čak bolje i od drugova. Na odnos drugarica i drugova se pazi i on je pravilan. Drugaricama se posvećuje potrebna pažnja i radi se posebno sa njima. Također su poduzete mjere da se omogući drugaricama pranje i održavanje higijene.

9) *Rad bataljonskih biroa.*

Bataljonski biroi za vrijeme ofenzive nijesu u glavnom radili niti se sastajali. U II. i III. bataljonu kroz veći dio vremena nije bilo sekretara, jer su isti oboleli od tifusa. U III. bataljonu obolio je uz vršioca dužnosti sekretara komesar i komandant, tako da je taj bataljon ostao skoro bez štaba. Sada su bataljonski biroi opet potpuno kompletni i redovno rade. Rezultati moći će se vidjeti nakon kratkog vremena.

10) *Razno.*

Za vrijeme ofenzive u našoj Brigadi u velike je harao tifus, tako da nam je iz stroja izbačeno oko 100 ljudi. Danas imademo van stroja što ranjenih, što bolesnih 200 ljudi. Gotovo svi rukovodioci oboljeli su od tifusa i preboljeli ga. U III. bataljonu na pr. oboljeli su svi komesari, kako četni, tako i komesar bataljona. Sada smo iz tih razloga odmah poduzeli mjere da se sva odijela u Brigadi ispare i to nam je uspjelo, ali morat ćemo ponavljati što češće kako bi Brigadu očistili od ušiju i time spriječili tu bolest. Obavljeno je šišanje partizana u čitavoj Brigadi i to većinom do kože.

U ofenzivi pozadinske vlasti i komande područja vrlo slabo su se snašle i izgubile su glavu tako da umjesto da pomognu vojsci, pale su joj na teret. Snabdjevanje vojske sa hranom bilo je očajno, tako da se često gladovalo. Isto tako samo zbrinjavanje za narod i bolnicu bilo je slabo i neorganizovano.

Isto tako primjetili smo da su u srezu daruvarskom u N.O.O. pa čak i sreskom N.O.O. sami kulaci, koji su prilično neskloni nama. Tu se osjeća kao da vlada neka korupcija, jer neko ne može da dobije ništa, a preko veza dobija se sve. Tu se vrše čašćenja i pijanke i hvataju se nove veze.

Jedno od važnijih pitanja koje se pojavilo kod nas jest dezerterstvo. Odmah poslije ofenzive učestali su slučajevi dezerterstva i to najviše Moslavčana u Moslavinu. Dezertiraju najviše silom mobilisani Moslavčani i Bilogorčani, i oni kojima se ne da podnašati teške uslove života koji su bili u zadnje vri-

jeme vladali u Brigadi. Znade se desiti da pušku jednostavno negdje bace i odu kući. Na taj način ostali smo već bez jedno 30 do 40 pušaka. Ima slučajeva da pojedinci jednostavno izostanu sa oružjem i lutaju po selima sa izgovorom da su bolesni. Slučaj prelaza k neprijatelju bio je samo jedan. Poduzete su mjere da se lutajući uhapse i neki su već uhvaćeni i to najviše u Slavoniji. Zbog dezertera u Moslavinu obratili smo se na Moslavački odred, koji ali do sada nije ništa poduzeo a nema izgleda ni namjera. Tu će trebati poduzeti oštrije mjere, kako bi se te nezdrave i štetne pojave spriječile.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Brigade:
Mutak Vlado

BR. 130

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 30. APRILA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U OVOJ BRIGADI I O POLITIČKOM RADU U NARODU[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi, iako nije bilo, usljed objektivnih okolnosti, nekog naročitog rada, smatramo za nužno i potrebno da Vas preko našeg redovnog izvještaja upoznamo sa sadašnjim stanjem u brigadi.

STANJE U BRIGADI

1) Izbacivanjem iz stroja starih boraca i političkih i vojničkih rukovodilaca, stanje u brigadi se naglo izmjenilo i to kako ktantitativno takođe i kvalitativno. Gubici i popuna prorijeđenih redova brigade sa novomobilisanima, brigadu je u velikoj mjeri razvodnilo i njezina udarna snaga u velikoj mjeri je opala.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5496 V, 2—51 (43).**

Brojno stanje brigade je sada slijedeće: 814 na licu a u bolnicama 239. U ovo brojno stanje nismo unijeli onih 250 koje je brigada dobila iz IX divizije. Za njih se uopće ne može kazati da su borci. Do sada je štab brigade kao borce u bataljone poslao svega 20. Od ostalih je upućeno 50 u divizisku bolnicu a 14 u brigadnu bolnicu. Ostatak je za sad zaseban bataljon, ako se tako uopće može nazvati, ali koji liči više na neki bolnički ešalon. O kvalitetu ovog ljudstva najbolje govori ova karakteristika koju Vam prilažemo, a koja je poslana iz njihovih jedinica.[2]

Od onih 814 koje brigada broji na licu mjesta, opet nisu svi borci koji se mogu iskoristiti [za] vojničke dužnosti. Pri svakom bataljonu postoje bolnički vodovi koje je štab brigade morao formirati od onih boraca koji dolaze iz bolnice, jer su nesposobni za vršenje bilo kakvih vojničkih dužnosti.

I pored primanja velikog broja novomobilisanih boraca i izbacivanja iz stroja starih, povratkom iz bolnica enih drugova koji su preboljeli i našim upornim radom i brigada i part. organizacija krenule su na put brzog oporavljanja. Međutim, našim prebacivanjem na hercegovački sektor, a naročito na sektor Gatačkog sreza, gdje je stanovništvo većinom prema nama neprijateljski raspoloženo, tu je brigada imala u dužnost neprekidno držanje položaja prema neprijateljima raznih boja, što je prouzrokovalo priličan broj gubitaka, a k tome i slaba ishrana. Ti momenti djelovali su na brigadu tako, da su oni borci koji su dolazili iz bolnice, a bio im je potreban oporavak, ponovo se porazboljevali i samo sa Gatačkog sektora otpremili smo u bolnicu, bez ranjenih, stotinu drugova i drugarica . . . Osnovni uzrok svim tim pojavama, pored ostalog, je slaba ishrana i dugo držanje položaja gdje borci prosto gube svaku perspektivu. Svaki politički rad sa njima u takvim momentima je neinteresantan.

2) Svijesni smo bili da će izbacivanje iz stroja velikog broja starih boraca i priliv novih i neiskusnih pred nas i partisku organizaciju postaviti nove zadatke i nove još jače napore. Shvatajući važnost tih zadataka sa puno volje, u granicama mogućnosti, bacili smo se na posao, oslanjajući se pri tome na partiske jedinice, čiji su redovi takođe prorijeđeni. U vezi toga zadatka i u vezi pružanja pomoći partiskim jedinicama, u sporazumu sa zamjenikom političkog komesara brigade postavili smo si zadatak da obiđemo sve i najmanje partiske jedinice i bataljonske biroe, što smo i učinili. Preko obilaska partiskih jedinica i bataljonskih biroa konstatovali smo: a) dosta slab rad i neredovni partiski sastanci, što je zaista u mnogom prouz-

[2] **Redakcija nije pronašla taj prilog.**

rokovano stalnim pokretima i borbom; b) i u koliko je bilo rada, partiske organizacije nisu postavljale konkretne zadatke svakom svom članu, te tako raspodjela rada bila je više formalna, a sastanci partiskih jedinica postajali su dosadni i suhoparni; c) nedovoljan rad sa kandidatima, što je prouzrokovalo da neki kandidati ostanu u kandidatskim grupama po duže vremena; d) rad sa SKOJ-em shvaćen je ne kao jedan od najvažnijih sektora partiskoga rada, nego je manje-više smatran kao sporedan sektor i prema tome nije bilo skoro nikakve kontrole, što je nužno prouzrokovalo izvjesne pogreške o kojima će biti kasnije riječ.

3) Na osnovu gornjih nedostataka a u cilju bržeg razvitka kako Partije u brigadi, tako i brigade kao cjeline, postavili smo slijedeće zadatke: a) Rad sa novim borcima i odnos prema njima; b) Rad sa SKOJ-em da Partija uzme u svoje ruke i da ga postavi kao jedan od najvažnijih sektora partiskog rada; c) Rad sa kandidatima i njihovo prevođenje u Partiju po Vašim uputstvima; d) Ispunjavanje već postavljenih zadataka vojniziranja naročito novih boraca.

Ispunjavanje ovih zadataka značilo bi za našu brigadu njezino podizanje na stepen brigade u prijašnjem smislu. Međutim i *kvalitet* i kvantitet partiskih organizacija koje bi bile u stanju da to sprovedu u život stalno se mijenja, što u mnogom otežava uspješno ispunjavanje gore postavljenih zadataka. Samo za posljednjih 15 dana iz jedne partiske jedinice koja je brojila 11 članova u bolnicu je otišlo sedam. To je najbolji dokaz kako se stanje u partiskim jedinicama stalno mijenja. Partiska organizacija u dva naša bataljona, uslijed velikih gubitaka, toliko je slaba da se ne može govoriti o njoj kao motornoj snazi koja pokreće čitav život u vojnim jedinicama. U druga dva bataljona, gdje su gubici manji, stanje partiskih jedinica kako po kvalitetu tako i po kvantitetu se razlikuje. Ali i u tim organizacijama tifus i druge bolesti ostavili su primjetan pečat koji se u priličnoj mjeri odražava u učmalosti tih partiskih organizacija. Uopšte kako kod običnih boraca, koji su prošli bolnice, tako i kod partijaca, primjećuje se izvjesna demoralizacija. Dakle, kod partiskog članstva kao cjeline opaža se izvjesna zamorenost i začaurenost. Sve nedostatke i slabosti u partiskim jedinicama, koje smo na vrijeme uočili, nastojaćemo u zajednici sa drugom zamjenikom političkog komesara[3] ukloniti kako uz direktnu pomoć samim jedinicama, tako i bataljonskim rukovodstvima koja su za sad prilično slaba. Bataljonska rukovodstva većinom su, iz gornjih uzroka, izmjenjena i ta izmjena osjeća se u samom radu partiskih organi-

[3] **Vlado Sćekić**

zacija. U vezi toga osjeća se velika potreba konkretne pomoći bataljonskim rukovodstvima.

Brojno stanje partije i kandidata u brigadi je slijedeće: Partijaca na licu 155, u bolnicama 59, kandidata na licu 100, u bolnicama 49.

4) Politički rad u brigadi takođe ne zadovoljava. Posljednjih dana održane su bataljonske konferencije svih boraca na kojima smo borce upoznali sa situacijom u kojoj se nalazimo i, u vezi s tim, našim daljnim pokretima. Na tim konferencijama naročito se isticalo kakvo treba da bude držanje boraca prema narodu, koje za sada nije dobro. Sami politički komesari bataljona dosta su neinicijativni i nepokretni, pa prema tome i ono što bi mogli učiniti čestd puta se propusti. Oni još nisu postali u pravom smislu dosljedni branioci partiske linije, a ni pravi staratelji za vojsku. Mnoge pogreške se dogode a da oni kao komesari ne reagiraju na vrijeme. Često puta stavove prema narodu shvate šablonski. U tom smislu ovih dana održano je savjetovanje političkih komesara bataljona sa komesarom brigade.[4]

5) Rad SKOJ-a i pored priličnih napora još nije zadovoljio. Uzrok tome je neshvatanje uloge SKOJ-a za našu Partiju i za današnju Narodno-oslobodilačku borbu. Kod većine, ako ne i kod svih partiskih organizacija vladala je čitava zbrka po organizacionom pitanju SKOJ-a. U dva bataljona nisu shvatili SKOJ kao organizaciju mladih komunista, nego su postupili prosto po jednom šablonu, to jest sve što je mlado primali su u SKOJ, bez obzira na kvalitativne osobine istih. Rad viših rukovodstava, u odnosu na rad SKOJ-a, bio je više opšti nego konkretni. Dakle, takav rad i takva zbrka uzrok su prilične aljkavosti i netačnosti u radu i razumljivo da kod takvog SKOJ-a nije se uspjelo probuditi volja ni interes za rad. Rukovodioci SKOJ-a slabo se unose u život SKOJ-a i zadaci koji im se postavljaju u većini slučajeva nisu odraz stvarnog života SKOJ-a. Radilo se više po šablonu. Zato i nije nikakvo čudo što su sastanci SKOJ-a često puta bili dosadni i suhoparni. U vezi takvog stanja, kako pred rukovodstvo SKOJ-a tako i pred partiske organizacije postavljeni su odgovarajući zadaci: a) likvidirati pogreške u radu SKOJ-a i pravilno postaviti njegovo organizaciono pitanje; b) SKOJ očistiti od nedostoinih kako bi SKOJ postao borbena organizacija u pravom smislu; c) pomoć rukovodstva SKOJ-a da bude što neoosredniia i d^ partiske organizacije da se u punoj mjeri založe kako bi rad SKOJ-a već jednom krenuo sa mrtve tačke. Sve slabosti, i u odnosu na rad SKOJ-a, opet su uglavnom odraz gubitaka starih SKO.T-evaca i njihovih rukovodilaca.

' **Ante Kronja** Cenčo

6) U vezi gubitaka kako u vojničkim tako i političkim kadrovima riješili smo da i u tom pogledu učinimo što je moguće više za podizanje nižeg političkog i vojničkog kadra. Zato smo odlučili da se održi vojno-politički kurs pri štabu brigade. Kurs je otpočeo i na njemu prisustvuje 18 kursista. Kurs je organizovan u vidu pratećeg voda koji služi za obezbeđenje štaba brigade. Rezultat toga kursa još Vam ne možemo javiti jer je kurs još u toku. To ćemo Vam javiti kasnije. Prilažemo Vam i spisak vojničkih i političkih tema.[5]

li

RAD NA TERENU

U ovom periodu našeg rada na terenu nismo imali prilike ma šta da učinimo. To je uglavnom bio period stalnih povlačenja i pokreta. A prolazili smo i kroz terene koji su uglavnom bili napušteni od stanovništva. Jedino u Gacku smo se sastali sa nepotpunim M. K.[H] koji je tek tih dana bio formiran. Skrenuli smo im pažnju na izvjesne pogreške koje bi se mogle okarakterisati kao njihova slabost, nesnalaženje i oportunistička politika koja se izražava u slijedećem:

1) Komande mjesta i područja ustručavale su se da snabdjevaju vojsku sa svog terena i u tom pogledu izdavale su razne priznanice velikom broju seljaka da im niko ne smije [ništa] rekviririati, što je u mnogom otežavalo rad naših komisija koje su morale snabdjevati vojsku sa hranom.

2) Nepreduzimanje oštrih mjera protiv izrazito četničkih porodica i t. si.

Eto, dragi drugovi, takvo je stanje u našoj brigadi. Uklanjanje ovog stanja je moguće i mi ćemo ga ukloniti i za to ćemo se u punoj mjeri založiti. Zato bi bilo najvažnije u ovom momentu mijenjanje brigade sa ovog terena i davanja joj ofanzivnih zadataka u kojima bi se mogla snabdjevati i mi smatramo da bi se brigada otresla mnogih momentalnih slabosti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30 aprila 1943 g.

Politodjel:
Zdravko Romac
Bogdan[7]
Sveto Drecun*

[5] Redakcija nije pronašla taj spisak.

' Reč je o Mesnom komitetu KPJ za Gacko, koji je istovremeno rukovodio i sreskom partijskom ogranizacijom.

[7] Bogdan Novović. Poginuo kod Klisa septembra 1943.

[8] Poginuo aprila 1945. kod Kiseljaka (blizu Sarajeva) kao pomoćnik komesara 39. NOU divizije.

BR. 131

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 17. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 2. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE
Broj: Službeno 143.
Dana 2. maja 1943. u 24 sati
Položaj.

Izvještaj o radu partijske organizacije
XVII, Brigade.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

1. Politička situacija, prenošenje direktiva.

Kako će se vidjeti iz izveštaja o organizacionom [stanju], u sastav naše Brigade došlo je vrlo mnogo boraca kojima većim djelom nije poznata linija naše Narodno-oslobodilačke borbe, tako da će trebati izvesno vreme posvetiti najveću pažnju političkoj izgradnji tih boraca te njihovom upoznavanju sa linijom naše Partije.

U zadnje vrijeme naročitu pažnju posvetili smo protičetničkoj kampanji i to sjedne strane da bi onemogućili četnicima da se uvuku u naše redove a s druge strane da bi borce pripremili na to, da se eventualno bore protiv neprijatelja gdje god to bude naš Vrhovni štab zahtjevao.

Iako se naši borci često još bore protiv ustaša, mnogi shvaćaju da je naš politički protivnik u Hrvatskoj HSS a ne ustaše. To oni vide iz činjenice što mnoge ustaše nastoje da se izvuku iz ustaških redova i što danas borbe protiv ustaša nisu tako žestoke kao nekada jer je u njihovim redovima zavladala demoralizacija. S druge strane osjeća se hladan prijem u selima u kojima se osjećaju utjecaji HSS-a. Za tumačenje linije naše borbe mnogo će pridonijeti proučavanje članaka iz »Proletera«.

Proslavu Prvog maja održali smo u okviru naše Brigade u selu Velikoj. Sve partijske jedinice održale su uoči Prvog

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII. H-5/129—132.**

maja svečane partijske sastanke na kojima je pročitan prvomajski letak kojega je izdao Oblasni komitet.[2] Na proslavi Prvog maja sudjelovao je i drug komandant Divizije[3] koji je borcima održao govor o značaju Prvog maja.

2. *Organizaciono pitanje.*

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je slijedeće:

I. Bataljon	42	partijca	29	kandidata	273	borca
II. Bataljon	40	partijaca	8	kandidata	290	boraca
III. Bataljon	36	partijaca	25	kandidata	280	boraca
Agit-prop	3	partijca	3	kandidata	7	boraca
Mitraljeska č.	3	partijca	3	kandidata	60	boraca
Stab Brigade	6	partijaca	1	kandidat	7	boraca
Kuriri i straž.	2	partijca	2	kandidata	12	boraca
Svega:	132	partijca	70	kandidata	922	boraca[4]

Po bolnicama i ambulantama nalazi se oko 40 partijaca i 30 kandidata. U brojno stanje nisu unešeni bolnički vodovi, tako da je brojčano stanje naše Brigade oko 1040 boraca. Obzirom na nagli porast brojčanog stanja naše brigade nije se broj partijaca srazmjerno tome uvećao. Razlog je činjenica da su se mnogi iskusni borci razboljeli a novopridošli nisu još provereni u borbama. Sekretari bataljonskih biroa dobit će zadatak da što prije formiraju partijske jedinice u bolničkim vodovima koji su dodeljeni pojedinim bataljonima.

Od ofanzive[5] pa do danas partijska se organizacija učvrstila. To dolazi do izražaja u povećanoj disciplini i osjećaju odgovornosti pred Partijom. Kada se n.pr. sazivaju partijski sastanci drugovi dolaze tačno u zakazano vrijeme. Zadatke koji im se povjeravaju savjesno izvršavaju. Isto tako partijska se organizacija danas osjeća kao rukovodioc. Tako je na pr. prilikom dolaska novih boraca povedena kampanja da se poduzmu sve mjere kako bi se ti borci što prije asimilirali. To je gotovo u potpunosti uspjelo iako je veliki dio novih boraca mobiliziran na pozive. To dokazuju pisma koja borci šalju svojim kućama. Tako jedna drugarica piše: »Nisam znala da je tako lijepo u partizanima. U početku bilo mi je neobično i sve sam mislila kako bi otišla kući. Međutim naišla sam na taku drugaricu da danas više o tome ne mislim. Borit ću se, pa ako poginem poginut ću kao borac i neće me Švabe odvući na rad

[1] Odnosi se na Oblasni komitet KPH za Slavoniju.
[3] Komandant 4. slavonske NO divizije tada je bio Petar Drapšin.
[4] Zbir je pogrešan: umesto 70 i 922 treba: 71 i 929.
[5] Odnosi se na nemačko-kvislinški ofanzivni pothvat »Braun« (vidi objašnjenje br. 3 uz dok. br. 123).

u Nemačku«. Isto tako uspjela je partijska kampanja po pitanju mobilizacije, tako da smo za kratko vrijeme uspjeli da popunimo našu brigadu novim borcima. Prilikom štampanja našeg lista »XVII. Brigada« povedena je kampanja za slanje dopisa od strane partizana. Za 24 sata predano je preko 130 dopisa. Karakteristika naše partijske organizacije jeste da brzo prenosi direktive. Svojim radom stekla je ona ugled među borcima. Tako je na pr. borac I. čete I. bataljona drug Majevica* upitao partijskog sekretara što bi on trebao uraditi pa da ga se primi u Partiju. Čišćenje naše organizacije stalno se provodi. Tako je zbog nediscipline [isključen] jedan iz I. bataljona, isto tako isključen je iz Partije sekretar II. čete II. bataljona zbog toga što se pokazao kao slabi borac i što ne zna da postupa s ljudima.

Nedostatak naše partijske organizacije jeste nebudnost prilikom primanja članova, tako da se događa da se moraju isključivati iz Partije novoprimljeni članovi. 2-V-1943 održano je partijsko savjetovanje sa sekretarima partijskih jedinica.

3. *Političko-prosvjetni* i *kulturno-prosvjetni rad.*

U političko-prosvjetnom radu prešli smo na nov način rada. Umjesto časova političkih komesara održavaju se po četama i bataljonima usmene novine na kojima sudjeluju borci kao predavači. Osim toga protkana su predavanja pjesmama i recitacijama te diletantskim priredbama. Tako je na pr. I. bataljon održao 26. IV. 1943. usmene novine sa sledećim programom: Kakav mora biti partizan (komesar čete), Kako sam došao u partizane (jedan borac toga bataljona), O disciplini u Narodno-oslobodilačkoj vojsci (komesar bataljona), Vanjska i unutarnja politička situacija (komesar Brigade). Osim toga pjevački zbog toga bataljona odpjevao je nekoliko pjesama, dilenatska grupa dala je skeč »Bitka kod Mrkoplja«. Teme na tim usmenim novinama udešene su prema velikom broju novih boraca koji treba da se upoznaju sa osnovnim našim stvarima.

Za Prvi maj izdan je četvrti broj naših novina »XVII. Brigada«. One su uglavnom ispunjene člancima koje su pisali borci te su po tome bolje od prošlih brojeva. Interes za list među partizanima vrlo je velik te jedva čekaju izlazak novih brojeva. Naročito ih veseli kada nađu svoj članak u listu. Isto tako izdana su za Prvi maj dva broja zidnih novina sa temama Prvi maj i bitka kod Mrkoplja. Te novine su od umjetničke vrijednosti jer imamo odličnog crtača. Borci su isto tako počeli

*** Redakcija nije mogla ustanoviti ime toga borca.**

pisati pjesme za horske recitaciju kao i skečeve. Drug Oljača[7] iz II. bataljona napisao je skeč »Bitka kod Mrkoplja«, koji je među borcima pobudio veliki interes.

U svim bataljonima formirane su diletantske grupe, zborovi za horske recitacije i pjevački zborovi. Naročito je dobar zbor II. bataljona.

Problem nepismenosti vrlo se brzo rešava. Od starih boraca nema gotovo ni jednog nepismenog. Mnogi od onih koji su bili nepismeni dolaskom u našu brigadu naučili su da čitaju i donekle pišu. Jedan od njih vrši danas dužnost sekretara četne ćelije. Dolaskom novih boraca u Brigadi ima oko 80 nepismenih, no oni će za mjesec dana naučiti da čitaju i pišu.

Kako vidimo, rad na kulturno-prosvjetnom polju mnogo je napredovao zahvaljujući činjenici da se naša brigada nalazila izvesno vreme na odmoru, a partijske su organizacije to iskoristile za živ rad.

4. *Rad po omladini — SKOJ.*

Brojčano stanje je slijedeće:

I. Bataljon	52	od	sveukupno	114	omladinaca	i omladinki
II. Bataljon	67	od	sveukupno	38	omladinaca	i omladinki
III. Bataljon	34	od	sveukupno	60	omladinaca	i omladinki
Boln. vodovi	23	od	sveukupno	30	omladinaca	i omladinki

Sveukupno: 176 od sveukupno 292 omladinaca i omladinki.

U brojno stanje omladinaca nisu unešeni oni koji su došli posle ofanzive. U bolnicama i ambulantama imade 58 SKOJ--evaca koji boluju većinom od pjegavog tifusa. Skojevskom organizacijom rukovodi brigadni komitet te tri bataljonska rukovodstva. U svemu imade 15 skojevskih grupa. Posle ofanzive rad SKOJ-a oživio je. Načinjen je plan rada koji obuhvaća rešavanje pitanja nepismenosti, [političke] izgradnje i vojničkog rada. Dosada taj se plan u potpunosti ispunio. 30. aprila 1943. održano je savjetovanje sa SKOJ-evskim rukovodiocima iz cijele Divizije. Na tome savjetovanju konstatovano je da našim skojevcima manjka mladenački elan u radu na kulturno--prosvjetnom polju koji karakteriše druge skojevske organizacije, dok su u borbama naši skojevci odlični.

Skojevska organizacija II. bataljona priredila je u selu Perencima omladinski miting na kome je sudjelovalo preko 200 omladinaca. Ovdje je došlo do izražaja jedinstvo omladine u vojsci i pozadini. U zadnje vrijeme podigla se disciplina u našim skojevskim grupama. Povećanjem aktivnosti na kulturno-

' **Marko**

-prosvjetnom radu povećao se i ugled naše skojevske organizacije tako da mnogi od novopridošlih omladinaca izražavaju želju da stupe u SKOJ. Mnogi od ovih omladinaca već su zaposleni po raznim sektorima rada, tako da će ih se nakon provjeravanja u kojoj borbi primiti u organizaciju.

5. *Rad po vojnim pitanjima.*

Od prošlog izvještaja do danas stupilo je u naše redove mnogo novih boraca, tako da se pred naše vojne rukovodioce postavio zadatak da što prije vojnički obuče ove nove drugove. U tome se je prilično uspjelo. Danas svi novaci znadu rukovat sa oružjem i znadu stražarsku i patrolnu službu.

Borbena sposobnost naših bataljona još nije izjednačena. I. a naročito II. izvršiće svaki zadatak kojega pred njega postavi viši štab. III. bataljon imade vrlo malo starih boraca (iz godine 1942. svega 3 borca), tako da će se ti novi borci trebati najprije da se prekale.

Novi borci dobro su se snašli. Njihovim dolaskom disciplina nije ni najmanje popustila, jer se pred partijske organizacije neposredno poslije ofanzive postavio kao najvažniji zadatak podizanje discipline u našim jedinicama, jer je ona za vrijeme ofanzive malo popustila. Tako su novi borci ušli u jednu disciplinovanu sredinu.

Uspjeli smo da podignemo autoritet vodnika pa i jednog dijela desetara. Imade doduše još slučajeva da borci nerado izvršavaju naređenja desetara — kada ga desetar nekuda pošalje odgovara: pa mogao bi netko drugi ići. Ali to su iznimni slučajevi i krivnja leži na desetaru koji nije uspio da steče potrebni autoritet.

6. *Političko-prosvjetni rad u ćeliji. Rad s narodom.*

Dobivši od O. K. Virovitice materijal za niži partijski kurs i to »Učenje o Partiji« i »Rad Partije u vojsci«, odmah se prišlo izučavanju istog. Mnoge ćelije već su proradile taj materijal koji je mnogo doprinio organizacionom učvršćivanju ćelija. Da bi se videlo sa koliko [se] volje uči taj materijal treba naglasiti da su neke partijske jedinice radile svaki dan po 3 sata. Isto tako gotovo svaka ćelija dobila je po jedan broj »Proletera«, a ukoliko nemaju cijeli »Proleter« imadu prva dva članka. Predviđeno je da se za mjesec dana, tj. od 20-IV- do 20-V-1943. prouči osim »Učenja o Partiji« i »Rad Partije u vojsci« referate »N.O.O i A.V.N.O.J.« te »Partizanski odredi i Narodno-oslobodilačka vojska« tako da bi drugovi što bolje upoznali liniju.

U pozadini je stanje poslije ofanzive vrlo slabo. Naročito se to odrazuje u selima koja su već dugo slobodna a politički se malo radilo, tako da sređivanje poslije ofanzive ide vrlo sporo. U hrvatskim selima Požeške Kotline politički danas stojimo slabije nego poslije zauzimanja Velike (to su sela Doljanci, Toranj, fodgorje, Biškupci, Draga, Stražeman). To je zbog toga što partijske organizacije sa terena nisu poslije zauzeća Velike i Vetova uspjele da organizaciono iskoriste naše uspjehe na vojnom polju. Za vrijeme ofanzive prelazile su tim selima XVIII. i XVI. Brigada, a kako je disciplina bila popustila dešavale su se razne pljačke, tako da nas narod prima sa velikom rezervom jer kažu da jedno govorimo a drugo radimo. Streljali smo u Kaptolu pred narodom i partizanima Luku Kovačevića, partizana, zbog pljačke i nasilja, što je vrlo dobro odjeknulo među narodom jer je isti terorizirao cijeli kraj. Isto tako uhapsili smo neke pozadinske stražare koji u ime nekih »komanda« vrše pljačke i predali ih nadležnim pozadinskim vlastima.

Za vrijeme našeg boravka u selima sjevernog djela Požeške Kotline održali smo preko 10 mitinga od kojih su naročito dobro bili posjećeni mitinzi u Kutjevu (preko 400 ljudi) i u Vetovu. Ti mitinzi ostavili su vrlo dobar utisak. U Kutjevu su bile zastupane teme o Narodno-oslobodilačkoj borbi (razvitak i ciljevi), Izdajničko [vodstvo] HSS-a, Izbjeglička vlada u Londonu i Draža Mihailović, Uloga K. P. u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Osim toga dan je bogat program a na Uskrs odigrane su nogometne utakmice u Kutjevu, o čemu se pričalo po cijeloj Požeškoj Kotlini.

Slab odziv na mitinzima bio je u Doljancima, Tornju i Podgorju.

Narod je pod uticajem reakcionarnoga vodstva HSS-a.

Za cijelo vrijeme boravka na ovome sektoru nije bio kod nas ni jedan predstavnik iz S.[reskog] K.[omiteta] Požega, koji bi imao prilike da zajedno sa vojskom prokrstari ovim selima i da na taj način dođe u doticaj sa narodom. U Kutjevu naročito nas dobro primio sjeverni (siromašniji) dio sela. Tako je jedna seljanka izjavila: »Ne žalim da dadem vama i poslednje, ako kod nas Nijemci imadu pravo da uzimaju što god hoće, onda vama kao sinovima našeg naroda koji se borite protiv njih treba dati sve«.

7. *Rad sa drugaricama.*

U zadnje vrijeme mnogo se povećao broj drugarica u našoj brigadi. Sada ih imade oko 240. Među drugaricama koje su od prije u brigadi imade odličnih boraca. Tako su nekoje od njih prilikom borbe kod Mrkoplja jurišale u prvim redovima. U svakom bataljonu imademo drugaricu koja je od-

govorna za rad sa drugaricama u bataljonu. No kako jedna nije za to dosta formirat će se odbori koji će imati zadatak da se brinu za sve probleme koji se nameću u vezi sa drugaricama. Partijska organizacija moći će da iz redova tih odbornica regrutuje nove članove.

Nastoji se da se preko tih odbora djeluje na čistoću i urednost drugarica jer se pokazalo da se za vrijeme ofanzive neke od njih mnogo zapustile, tako da su ostavljale loš utisak u selima kroz koja smo prolazili. Odnosi između drugova i drugarica vrlo su dobri i ne zapažaju se slučajevi nemoralnih odnosa.

8. *Rad bataljonskih biroa i štabskih ćelija.*

Bataljonski biroi donekle su se usposobili da rukovode radom organizacije u bataljonima, redovito održavanje sastanaka i brzo prenašanje direktiva.

Štabovi bataljona isto tako redovito drže sastanke a u zadnje vrijeme proučavaju i skupno partijski materijal, osobito u II. i III. bataljonu.

9. *Rad neprijateljskih elemenata.*

Unutar naših jedinica ne opaža se rad neprijateljskih elemenata. Od vremena do vremena neprijatelj pokušava da ubacuje u naše redove agente sa zadatkom da organizuju četničku organizaciju. Tako je došao u naš štab četnik Ljubotina Sreten, koji je zahvaljujući dvodnevnom naporu cijeloga štaba Brigade priznao da je poslan od četničkog vojvode Nikole Forkape da organizuje četničku organizaciju u XII i XVIII. Brigadi da ubiju u danom momentu komandanta Divizije kao i sve štabove. Isto tako dolaze kadikada ustaše preobučeni u domobrane, no njih je vrlo brzo i lako otkriti, tako da oni ne predstavljaju ozbiljnu opasnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Knebi

BR. 132

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 3. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU MOSLAVAČKOG NOP ODREDA O POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Oper, broj: 461/43
3. maja 1943.

POLITKOMESARU MOSLAVAČKOG N. O. PARTIZANSKOG ODREDA

Vaše izvještaje od 1. i 19. IV. ov. g. smo primili.[2] Čestitamo vam na velikim uspjesima koje je imao vaš Odred u pogledu mobilizacije novih boraca. Vi ste u tom pogledu učinili vrlo lep napredak pa u koliko nastavite dalje sa takvim radom postoji mogućnost da vaš Odred jednog dana preraste u Brigadu.

Primjetili smo iz vaših izvještaja da vam je povezanost sa seljacima dosta slaba. Vi ćete morat pojačati rad sa politkomesarima pa i vodnim delegatima za upoznavanje političke linije i čvrsto se povezati sa narodom po pitanju borbe za nacionalno oslobođenje našeg naroda. Isto tako potrebno je da vaš politički kadar odgajate na sledeći način: organizirajte leteće kurseve na kojima će održavati kratka predavanja od 15 min. komesari i delegati a koja će predavanja biti popraćena svestranom diskusijom u kojoj će uzeti učešća svi polaznici tih kurseva. Diskusiji treba posvećivati glavnu pažnju jer će se u njoj bistrit pojmovi a drugovima će se omogućiti da nauče ono što još ne znaju. Najvažniji predmet na kursevima jeste politički odgoj naših boraca, upoznavanje političke linije u nacionalno-oslobodilačkoj borbi tako, da će svaki borac biti sposoban stupiti u vezu sa narodom i tumačiti mu ciljeve naše borbe. Kod toga treba naročito voditi računa, da se naša vojska ne bori za ukidanje privatne svojine, protiv crkve i [za] kolektivizaciju, nego se bori za isterivanje okupatora i uništenje niegovih domaćih slugu. Glavni neprijatelj našeg naroda je njemački okupator, Talijani, ustaše, četnici Draže Mihailovića i pokvareno vodstvo HSS-a. Naročito budite oprezni kako ćete pri-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII., reg. br. 20—1. k. 1474.**
[2] **Vidi tom V, knj. 14. dok. br. 2 i 83.**

stupiti radu za raskrinkavanje vodstva HSS-a, koje nam je danas glavna unutarnja opasnost. Treba pristupiti svestranom raskrinkavanju toga vodstva sa konkretnim činjenicama kao n.pr. špijunaža, mobilizacija, saradnja sa četnicima, što vrši to vodstvo u korist okupatora i ustaških krvnika u Hrvatskoj. Mi nećemo voditi borbu protiv njih zato što su HSS-ovci nego zato što su špijuni, sluge okupatora i izdajnici našeg naroda. Mase seljaštva koje su eventualno pristalice bivše HSS pozivat ćemo u redove N.O. borbe jer im je tamo i mjesto. Radit ćemo na podizanju oružanog narodnog ustanka u kojem će narod isterati okupatora iz naše zemlje i smrviti sve neprijatelje našeg naroda, a među njima i izdajničko vodstvo HSS-a. Naročito pazite na to kako ćete pristupiti eventualnoj likvidaciji HSS--ovačkih izdajnika. Rukovodite se za sada time, da ih najprije politički potpuno izdvojite od naroda a pitanje njihove likvidacije postavit će narod sam, kada ga mi povežemo za N.O. borbu. Ako se desi slučaj da uhvatite kojeg špijuna ili otvorenog neprijatelja iz njihovih redova treba se rukovoditi time, da prije pristupanja njegovoj likvidaciji bude narod upoznat sa njegovim zločinima i kada on zatraži likvidaciju pristupit će se izvršenju tog zahtjeva tako, da ćemo objaviti narodu da smo likvidirali toga i toga špijuna koji je ranije bio u HSS-u. Pri tome ne treba se rukovoditi mišlju, da će narod sam stvoriti uvjete za likvidaciju takvih elemenata ako mi nismo ništa politički radili. Mi trebamo stvarati takve uslove da potpuno politički raskrinkamo ove izdajničke bande, koje će narod u takvoj situaciji zaista i osuditi kao sluge okupatora i četničke izrode našeg naroda. U svakom slučaju morate biti veoma taktični i oprezni da ne izazovete mase, koje možda još u svojoj podsvjestnici osjećaju za bivšu HSS. Nadalje je potrebno upoznavanje našeg kadra sa odnosima između SSSR i Vel. Britanije i Amerike. Savez između SSSR i engleskog i američkog naroda danas je čvršći nego ikada. Ali u engleskoj vladi imade reakcionarnih elemenata koji vode borbu protiv engleskog naroda i vrše špijunsku ulogu u korist njemačkog fašizma. U Londonu postoje razne izdajničke vlade, kao što je to slučaj i sa »jugoslovenskom vladom« u Londonu, koje u samoj Engleskoj vode borbu protiv Engleske a za račun njemačkih fašističkih razbojnika. Dakle, imade Engleza koji vode borbu sami protiv Engleske time što podupiru razne izbegličke vlade u Londonu koje vode rat iz Engleske protiv engleskog naroda. SSSR razumljivo je da nema ništa zajedničkog sa tim bandama, već je preko službene politike londonske vlade čvrsto povezan sa engleskim narodom. Taj savez danas je stvaran i čvrst.

Dok ćemo mi upoznavati naše kadrove o ovome stanju istovremeno raskrinkavati ćemo izdajničke bande koje sjede u

engleskoj vladi i vode borbu protiv službene vanjske politike Engleske. Pa jasno je, da u Engleskoj imade ljudi koji su protiv Engleske, isto tako, kao što u Hrvatskoj imade Maček i Pavelić koji su protiv Hrvatske. O svim ovim pitanjima dobro upoznajte naš politički kadar u Odredu, da bi mogao pravilno tumačiti današnje stanje i liniju Narodno-oslob. borbe.

Primjećujemo iz vaših izvještaja, da vama još uvjek nije jasan odnos KP prema vojsci. KP postoji u vojsci, organizacioni princip vjerojatno vam je poznat. Ona postoji i van vojske, na terenu, gdje imade također i svoje forume. Ona imade također svoje forume i u vojsci. Bataljonski biro je njezin forum u vojsci preko kojeg viša rukovodstva ostvaruju svoje direktive u život. Ali ne postoje dve Partije, t.j. terenska i vojnička, nego postoji samo jedna KP. Zato ćete se čvrsto povezati sa njezinim forumima na terenu, koji će vam pomagati kod izvršenja vaših zadataka a vi ćete opet pomagati rad terenskih organizacija time što ćete djelovat politički saglasno sa terenskim organizacijama i izvoditi vojničke operacije koje dovode do fizičkog uništenja neprijatelja našeg naroda. Dakle, puna saglasnost i saradnja vojničke i terenske organizacije. Terenske organizacije po čisto vojničkim pitanjima veoma teško mogu rukovoditi sa vojničkom jedinicom. Zato postoji organizacija u vojsci koja rukovodi sa svim radom u jedinici a preko štabova provodi sve odluke i direktive KP u život. Dakle, nije nikakva pogreška ako ste vi sposobniji od terenskih organizacija i pomažete u njihovom radu jer konačno to je i dužnost svakog pravog člana KP. Vi se doduše nećete mješati u čisto organizaciona pitanja KP na terenu, isto tako kao što se i terenska organizacija ne mješa u čisto vojnička pitanja u vojnoj jedinici, jer zato postoji tamo organizacija koja se s tim pitanjima bavi. Eto tako Partija preko svojih viših foruma rukovodi kako sa vojnim tako i terenskim organizacijama.

Izgleda, da ste vi bili prilično tolerantni prema »kulturnoj zajednici« mađarske manjine, što vam se danas osvećuje. Ovu organizaciju treba temeljito politički raskrinkati kao špijunsku i protivnarodnu organizaciju. Razumljivo je, da u »NDH« nije mogla postojati nikakva organizacija koja ne bi služila ustašama i okupatoru ako je bila od njih odobrena. Prema tome je i ta organizacija od početka svog djelovanja bila u njihovoj službi i trebalo ju je već davno potpuno raskrinkati.

Nastojte svim sredstvima da se novopridošli i mobilizirani borci u vašoj sredini što prije aklimatiziraju jer ćete samo na taj način sprečiti dezerterstvo iz vaših jedinica. Dezerterstvo je posledica nedovoljnog rada političkih i vojnih kadrova u našim jedinicama, što ste u ostalom i sami pravilno uočili. Dakle,

treba stvoriti takav štimung u jedinicama, da se svaki borac ugodno osjeća.

Što se tiče vašeg odnosa prema našem štabu također treba ga poboljšati. Vi spadate pod našu komandu i sva uputstva i naređenja koja ćete od nas primati morate u cjelosti u život provoditi. Vi ste se dosta malo trudili do sada, da uspostavite što tješnji kontakt sa našim štabom, jer ste se više oslanjali na III. Zonu.[3] Pravilno je, da budete sa štabom III. Zone čvrsto povezani, a ujedno da osigurate i nama sigurne veze sa III. Zonom. Po svim pitanjima koja su nam važna vi ćete i dalje sarađivati sa štabom III. Zone, ali ćete prethodno i nas uvjek obavjestiti o tome što namjeravate.

Zidne novine koje izlaze u vašim jedinicama pošaljite nam na pregled. Nastojte također da pokrenete vaš list, ali prije nego što ćete ga izdati koncept nam pošaljite na pregled i odobrenje. Mi smo vam već u više navrata slali propagandni materijal ali do danas nismo nikad primili potvrdu o tome da li ste ga primili. Zato ćete u buduće potvrditi primitak sveg propagandnog materijala i naših dopisa, a u potvrdi navest ćete datum i broj dopisa kojeg ste primili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

[3] **Treća operativna zona NOV i PO Hrvatske obuhvatala je područje Slavonije.**

BK. 133

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. NOU DIVIZIJE OD 4. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.H. 10. V. 1943.
VI. DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE
4 maja 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Naš Divizijski komitet održao je kraći sastanak na dan 1 maja ov. g., gdje smo pretresli rad i stanje naše Divizije po brigadama. Konstatujući stanje i rad po brigadama u toku mjesec dana takmičenja za partijsku zastavicu, donijeli smo zaključak da partijska zastavica pripada IX. Brigadi, jer su za proteklih mjesec dana imali najviše vojničkih uspjeha. U drugom pogledu, kao napr. političkom i kulturno-prosvjetnom radu, nisu imali prvenstva od II. i I. Brigade, ali s obzirom da su vojnički imali bolje uspjehe za ovaj mjesec dodijelili smo je IX. Brigadi. I dalje smo razvili rad po svim sektorima u smislu takmičenja između brigada, samo takmičenje dalo je podstreka kako part. organizacijama tako i nepartijskim ljudima. Zastavica je predata od strane Komiteta na svečan način. Postrojena je cijela Brigada, održan je govor od strane komandanta Divizije,[2] sekretara Divizijskog komiteta, politkomesara Divizije[3] i komandanta IX. Udarne brigade.[4] Raspoloženje kod celokupne Brigade — svih boraca bilo je veliko i obećali su da će još upornije voditi borbu protiv svih neprijatelja naroda. Isto tako da će na političkom polju rada dati sve od sebe da zastavicu ne okaljaju.

Kako smo Vam već javili da bi pristupili vođenju nižeg partijskog kursa pri Štabu Divizije, to je ovaj Komitet donio zaključak i predlaže Vam da bi za rukovodioca kursa bio najpodesniji drug Gija[5] (Srbin) koji je do sada bio rukovodioc politodjela u IX. Brigadi, a na njegovo mjesto za rukovodioca politodjela predlažemo druga Migu,[6] člana politodjela sada u

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4 201—202.**
[2] **Đoko Jovanić**
[3] **Rade Zigić**
[4] **Momčilo Novković**
[5] **Zivan Dimitrijević**
[6] **Dimitrije Vrbica**

I. Brigadi, koji bi odgovorio po našem mišljenju za rukovodioca politodjela.

Gore navedeni drug Gija upućuje se kod Vas da se detaljno upozna sa samim programom i tačkama koje su već ranije predviđene i da mu dadete još konkretnije savjete. A naročito je važno da isti drug dobije potrebni materijal, tj. literaturu za predavanje, jer ste nam istu obećali, a kod nas je sada nema.

Sa kursom mislimo otpočeti čim se vrati drug Gija i u koliko se slažete i odobrite naše predloge, zato Vas molimo da dadete Vaše mišljenje i odobrenje da bi pristupili što hitnije našem planu rada.

Drug Migo, član politodjela iz I. Brigade, neće prelaziti u ovu Brigadu dok Vi ne dadete svoje mišljenje i odobrenje, jer svakako da mi nismo nadležni premještati članove politodjela bez Vašeg odobrenja.

Drugovi koji su pohađali jednomjesečni viši partijski kurs pri C. K., stigli su u svoje jedinice i raspoređeni su na svoje dodjeljene dužnosti. Jedan od drugova ranjen je u prošloj akciji na Gospić[7] koja nije uspjela, ranjeni drug zove se Ivanić Dušan, zamjenik komesara jednog bataljona IX. Brigade. Pomenuti drug teško je ranjen i sumnja se da će ostati živ. Karakteristike o svršenom kursu naš Komitet primio je i obaveštavati će Vas redovno o njihovom daljnjem razvitku.

Molimo Vas da nas u buduće ranije obavjestite u koliko se bude održavao viši partijski kurs, tako da bi slušaoci kursa mogli blagovremeno doći na određeno mjesto. Posljednji Vaš poziv na kurs poslat je prekasno i istome nismo mogli na vreme udovoljiti iz pomenutih razloga. Također, sasvim smo kasno dobili posljednji dopis za odašiljanje vojničkih rukovodioca na traženi kurs u mjesto Sviću.

Naša Divizija ne raspolaže ni sa jednim radio-aparatom, te nam na taj način fali jasnost i razvoj političke i vojničke situacije u svijetu, te Vas drugarski molimo da nam s vremena na vrijeme pošaljete po jedan ili dva radio-biltena, da bi imali jasnu sliku u razvoju situacije.

Naš list »Naprijed« dobivamo redovno, tj. dobili smo već dva broja koji su izašli, samo dobivamo malo primjeraka, tako da ne možemo razdijeliti bar po jedan primjerak jednom našem bataljonu, tj. bataljonskom birou. Razumijemo potpuno da je otežano štampanje usljed oskudice papira i tehničkih oprema, ali bi nam u mnogome olakšao proradu lista po bataljonima kad bi svaki bataljon mogao dobiti po jedan primjerak.

[7] **Napad na Gospić je izvršen 2/3. maja 1943. Učestvovale su jedinice 6. i 8. NOU divizije. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14, dok. br. 102 i 104, i knj. 15, dok. br. 1, 8, 9. 10, 24 i 109.**

Naša VI. Divizija ima 15 bataljona u tri brigade, a pored toga bateriju topova, prateću četu, čete za vezu pri brigadama i pionirske jedinice po brigadama, tako da bi nam potrebno bilo dobivati za našu Diviziju 20 primjeraka lista »Naprijed«.

Naša Divizija imala je akciju na Gospić zajedno sa jedinicama VIII. Divizije. Akcija nije uspjela i imali smo dosta gubitaka, što ćemo Vas naknadno detaljnije izvjestiti, kao i same razloge za neuspjeh akcije. Misli se izvoditi još jednom akcija na Gospić i biti će ovih dana.[8]

Naš rad po brigadama teče normalno, samo se je ovih dana razbolio komesar VI. Divizije od zuba i drug Vojo Šobajić, rukovodioc politodjela u II. Brigadi, od jake gripe — prehlade. Pomenuti drugovi su u jedinicama, ali ne mogu raditi, jer ih bolest sprečava.

Molimo drugove iz C. K. da nam po gore navedenim predlozima dadu svoje mišljenje i odobrenje, bilo jednim dopisom ili usmeno po drugu Giji-Srbinu koji donosi ovo pismo.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Sekretar:
Simo Mrda

[8] Reč je o demonstativnom napadu na Gospić, koji je 6. NOU divizija izvršila 6. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 22).

.-.

ma,ali bi nam u mnogome olakšao proradu lista po bataljonima kad bi svaki bataljon mogao dobiti po jedan primjerak.

Naša VI Divizija ima 15 bataljona u tri Brigade,a pored toga bateriju topova,prateću četu,čete za vezu pri Brigadama i pionirske jedinice po Brigadama,tako da bi nam potrebno bilo ~~imat~~ dobivati za našu Diviziju 30 ~~pr~~ primjeraka lista "Naprijed".

Naša Divizija imala je akciju na Gospić zajedno sa jedinicama VIII Divizije,Akcija nije uspjela i imali smo dosta gubitaka,što ćemo Vas naknadno detaljnije izvjestiti,kao i same razloge za neuspjeh akcije.Misli se izvoditi još jednom akcija na Gospić i biti će ovih dana.

Naš rad po Brigadama teče normalno,samo se je ovih dana razbolio komesar VI Divizije od zuba i drug Vojo Šobajić rukovodioc politodjela u II. Brigadi od jake gripe-prehlade.Pomenuti drugovi su u jedinicama,ali nemogu raditi,jer ih bolest sprečava.

Molimo drugove iz C.K.da nam po gore navedenim predlozima dadu svoja mišljenja i odobrenje,bilo jednim dopisom ili usmeno po drugu Giji-Srbinu koji donosi ovo pismo.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Sekretar,

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 133

BR. 134

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 16. HRVATSKE (3. BANIJSKE) BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU U OVOJ BRIGADI[1]

ZAMJENIK POLITKOMESARA XVI BRIGADE VII DIVIZIJE

Primljeno 4-V-1943 **g.'-**

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

podnosim vam prvi izvještaj o stanju u brigadi.

Stanje u brigadi u posljednjih 10 dana znatno se poboljšava. Broj oboljelih drugova sveo se na 80, sem drugova koji su pošli za Centralnu bolnicu, a čiji broj iznosi oko 120. Oko 20 pr. m. u brigadnoj ambulanti nalazilo se preko 350 bolesnika. Kada sam bio posljednji put kod vas, izložio sam vam stanje. Masovno padanje od tifusa trajalo je do 20 pr. m. Od tog datuma oboljenja su rijetka. Razlog za ovo je dvojak — prvo, što se vojska prilično očistila i drugo, što je ostao vrlo mali broj drugova koji nisu bili zahvaćeni tifusom. Rad sa ambulantom i s tolikim brojem bolesnika bio je dosta težak. Nijesmo imali referenta saniteta, jer se isti[3] razbolio oko 12 aprila, tako da je on na radu bio svega nekoliko dana u brigadi. Ponovo je ambulanta ostala na nama laicima. Nekoliko puta obratio sam se Sanitetskom otsjeku Vrhovnog štaba, da nam privremeno pošalje jednog ljekara, ali ga Otsjek nije imao. Tek oko 25 pr. m. dobili smo na tri dana referenta saniteta naše divizije,[4] koji nam je odvojio aktivne bolesnike, te smo ih predali Centralnoj bolnici. Pošto se u ambulanti nalazio jedan veliki broj rekonvalescenata kojima je trebalo poboljšati samu prehranu, uspjeli smo da ipak poboljšamo hranu ne samo bolesnicima, nego i čitavoj brigadi. Tako, da od 15 pr. m. pa do danas naša brigada imala je dovoljnu količinu mesa i svakodnevno od 300—350 grama brašna, kao i izvjesnih dana po malo krompira, pasulja. Bolesnici su imali nešto bolju hranu

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 5428 V, 2—22 (43). Na dokumentu nije označen datum pisanja, ali se iz sadržine može zaključiti da je on pisan početkom maja 1943.**

[2] **Dopisano plavim mastilom.**

[3] **dr Ivo Brodarec**

[4] **dr Ivan Kralj**

nego borci, hljeb im je bio osiguran svakodnevno, a imali su i veću količinu mlijeka (oko 60 litara dnevno). Radom u ambulanti i poboljšanjem prehrane, mi smo uspjeli da pošaljemo u bataljone do 130 boraca. Ovi drugovi nijesu još sasvim sposobni za borce, ali balast bolnice sveli smo na jedan mali broj.

Danas naši bataljoni broje —
— I bataljon 87 boraca
— II bataljon 101 borac
— III bataljon 74 borca
— četa za vezu 21 borca.

Ovo brojno stanje svakog dana se povećava i mi se nadamo da ćemo kroz 3—4 dana u bataljone poslati najmanje još 40 boraca. Tako ćemo ambulantu svesti na 30—40, koji će ostati u njoj još najviše 10 dana.

Drugovi iz štaba brigade — politkom,[5] komandant,[6] njegov zamjenik,[7] načelnik štaba[8] i referent saniteta, kao i drugovi iz Polit, odjela — drug Bil,[9] drugarica Vjera Majer, drugarica Danka[10] — svi su dobili pjegavac.[11] I to, svi u razmaku od 5 do 6 dana. Uglavnom, svi su oboljeli do 20 pr. m. Drug Bil i referent saniteta obolili su 12 aprila. Tako da rad čitav u brigadi i bolnici ostao je na meni. Drug politkomesar brigade se vratio iz bolnice unazad dva dana, on je dobro, samo treba da se malo oporavi. Drug Bil i referent saniteta, nadam se da će danas izaći, kao i drugarica Vjera Majer, samo će njima svima trebati duža oporavka, jer su isti imali teži slučaj tifusa. Drug komandant, njegov zamjenik, načelnik štaba i drugarica Danka biće predati Centralnoj bolnici premda i oni prolaze ovih dana krizu. Drug Dušan Kostić oporavio se i već može da radi. Jedino drugarica Vjera Zogović ostala je dosada netaknuta od tifusa.

Svi štabovi bataljona, kao i komande četa, porazboljevali su se, sem što je ostao u štabovima bataljona po jedan član — u I i II drugovi komandanti, a u III politkomesar. Po četama negdje je ostao politkom, a negdje komandir, negdje jedan od zamjenika, a negdje i niko. No, drugovi rukovodioci su se već počeli vraćati u svoje jedinice, ali štabovi bataljona još su os-

[5] Uroš Slijepčević

' Vojko Hošteter. Poginuo u proleće 1944. u borbi protiv ruskih belogardejaca (Čerkeza).

[7] Rade Milojević. Izvršio samoubistvo februara 1944. da ne bi živ pao neprijatelju u ruke. Narodni heroj.

[8] Velimir Broz

" Stjepan Debeljak

[10] Danka Kovačević

[11] O zdravstvenim prilikama u toj brigadi opširnije vidi u tomu IV, knj. 13, dok. br. 21.

tali samo sa po jednim članom i ni jedan bataljon nema zamjenika komesara. Borci su se fizički malo oporavili, obuli se, a uspjećemo da i golije obučemo . ..

Stanje partiske organizacije. — Na dan 28 aprila broj partijaca po bataljonima bio je slijedeći — u I bataljonu 15, u II 12, u III b. 8, u četi za vezu 2. Od tog datuma brojno stanje članova partije se povećalo. I svakodnevno će se povećavati, jer se drugovi vraćaju iz ambulante, kao i iz Centralne bolnice. Zbog velikog oboljenja koje je bilo zahvatilo partiju, organizacione forme po četama i bataljonima bile su razbijene — gotovo svi rukovodioci partiski su se razboljeli, isto tako i članstvo, tako da se nije moglo ni raditi sa četnim jedinicama. Ja sam dao uputstva da se radi zajedno sa svim partijcima u bataljonu i određivao privremenog sekretara, iako su se i ti privremeni sekretari mijenjali. Moj rad sa partiskom organizacijom bio je minimalan, a razlog za to je opšte stanje koje sam iznio gore. Kao što sam i ranije rekao — partiski kadar je na vrlo niskom stepenu i dosta sporo će se uzdizati, jer unutar jedinica samih bataljona nema nekog čvršćeg partiskog jezgra koje bi mlade partijce privezivaio uz partiju, razvijalo kod njih partijnost, proširivalo njihovo političko znanje i drugo. U ovoj brigadi vrlo je mali broj intelektualaca, i to što je — to su članovi štaba brigade i politodjela i jedan politkomesar bataljona i jedan komesar čete. Sve ostalo su mladi seljaci i nešto zanatlija.

Za dan dva daću uputstva za obnovu četnih jedinica, jer će imati uslova za takav rad. Premda ću naići na teškoće kod rukovodioca, jer se isti nijesu povratili, a drugo, što bataljonski rukovodioci ne odgovaraju svom položaju, a na njihova mjesta iz brigade kadrove ne mogu pronaći. Smatram da situacija u brigadi dozvoljava da možete dodijeliti nam nekoliko rukovodioca po bataljonima. Treba imati u vidu još i to da štabovi bataljona, kad bi bili svi na okupu, ne mogu ni približno odgovoriti svom zadatku. Gotovo svi štabovi su mladi, vojnički na niskom stepenu, polupismeni, tako da im i ovo doprinosi da svoj posao obavljaju slabije. Još izvjesno vrijeme glavni dio svog rada neću moći da posvetim partorganizaciji, zbog toga što sam još u štabu uglavnom sam.

Stanje u Skoju. — Skoj je bio tek stao na noge i otpočeo da radi, ali bolest je zahvatila uglavnom sve skojevce, tako da sva rukovodstva, od brigadnog sekretara do četnih sekretara, su oboljela i još se, uglavnom, nijesu vratila u brigadu. Drugarica Vjera Zogović, koja radi po Skoju ovog puta, dosada je radila po drugim poslovima po brigadi, a sada kad ozdravi drugarica Vjera Majer i kad se povrati jedan dio skojevskih rukovodioca, obnoviće rad.

Politički i *kulturni rad* u našoj brigadi je minimalan, obzirom na zarazu tifusa kod nas. Do sada taj rad svodio se, uglavnom, na davanje vijesti i umnožavanje drugih sitnijih stvari i članaka. Ovaj rad moramo popraviti, jer za to već sada imamo i' mogućnosti. Drug Dušan Kostić oporavio se. Politkom brigade isto tako, a u najskorije vrijeme će i ostali članovi politodjela moći da nastave s radom. Već prilazimo pripremi izdavanja brigadnog lista.

Intendanturu brigade smo organizovali, premda još uvijek nije sposobna za samostalan rad, no, uz pomoć našu, brzo ćemo je osamostaliti. Isto takvo stanje je i sa *sanitetom,* s tim što nam je referent još bolestan.
Ovaj je izvještaj dosta kratak, ali, uglavnom, vidi se kakvo je danas stanje kod nas i kakvo je bilo.
Napominjem da smrtnih slučajeva nijesmo imali mnogo, i da su uglavnom smrtni slučajevi bili od proliva i da su prekinuti oko polovine prošlog mjeseca, tako da u drugoj polovini mjeseca nijesmo imali više od 2 smrtna slučaja.

Drugovima iz štaba brigade i politodjela, koji su bili oboljeli, bila je posvećena najviša mogućna pažnja, osigurana im je bila dovoljna količina mlijeka, kao i druge potrebe. Oboljele članove štaba i politodjela zadržali bi u našoj ambulanti do njihovog potpunog ozdravljenja, da nijesmo morali mijenjati sektor, tako da drugove nijesmo mogli povesti sa sobom. Premda, mi smo predložili diviziji da. ih zadrži kod ambulante VIII brigade ili kod sebe za nekoliko dana, dok bi drugovi prezdravili toliko da mogu da se drže konja. Kako će divizija to riješiti nije nam još poznato.

Uskoro ću vam poslati drugi izvještaj.

S drugarskim pozdravom

zamjenik komesara brigade,
Milinko Marojević

BK. 135

IZVEŠTAJ ŠTABA 8. NOU DIVIZIJE OD 7. MAJA 1943 POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ DIVIZIJI[1]

STAB I KORPUSA[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
K. Broj 34/43
. . .-V - 1943

STAB VIII DIVIZIJE I KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
Br. si.
Dne 7. V. 1943. g.

Politički
izvještaj

POLITKOMESARU I KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Od zadnjeg izvještaja naše jedinice bile su na odmoru poslije izvršenih operacija u Gackoj dolini,[3] a poslije toga IV i XV brigada bile su u operacijama oko Gospića,[4] a V brigada u Plaščanskoj dolini.[5]

U ovom međuvremenu rad po jedinicama odvijao se i to:

Vojnički rad: Po jedinicama izvođena je borbena obuka, nastava gađanja i ratna služba, a u vezi našeg ulaska u Otočac" govoreno je o stražarskoj službi, o disciplini, o vojničkom ponašanju u gradu i t. d. U cilju uzdizanja i osposobljavanja nižeg vojnog kadra održavani su časovi sa desetarima, vodnicima i komandirima, a uz to sa istima održavane su i konferencije. Konferenciji štabova bataljona i Štaba V brigade prisustvovao

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 51/17, k. 422.

[2] Na štambilju se ne vidi dan kad je dokumenat zaveden u delovodnik Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske.

[3] Vidi tom V, knj. 13, dok. br. 47 i 66.

[4] Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 1, 2, 3, 8, 24 i 109.

[5] Peta brigada je otišla u Plaščansku dolinu 18. aprila 1943. O njenim dejstvima na tom prostoru vidi tom V, knj. 15. dok br. 28.

[6] Jedinice 8. NO divizije ušle su u Otočac 12. aprila 1943. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14. dok br. 17, 18. 29. 33. 37, 39. 41. 42, 46. 65 i 66.

je i drug komandant.[7] Na toj konferenciji govorilo se o nedostatcima u toku operacija u Gackoj dolini kao i uspjesima koji su postignuti u tim borbama. Za budući rad određeno je da se održavaju konferencije sa komandama četa i da se prenesu zaključci na niži komandni kadar. Sam vojnički rad dosta je otežan zbog bolesti drugova iz komandnog kadra, a i iz razloga što imade izbačenih dosta drugova iz stroja u posljednjim borbama. Tako oko operacija u Ličkoj dolini poginula su dva komandanta bataljona,[8] a neki dan ranjen je od aviona komandant omladinskog bataljona IV udarne brigade.[9] Uz to obolio je i komandant XV brigade.[10]

Politički rad: Politički rad izvođen je u glavnom prema planu rada predviđenom za mjesec april. Pored toga govoreno je o posljednjim uspjesima Narodno-oslobodilačke vojske, a naročito su se koristili uspjesi u Gackoj dolini. Konferencijama koje su održavane po jedinicama prisustvovali su i drugovi komesari. U vreme odmora jedinica održavani su kursevi u V i XV brigadi sa političkim delegatima. Svrha tih kurseva da drugovi delegati što bolje se usposobe za vršenje svoje dužnosti. Na tim kursevima u glavnom prorađivale su se dužnosti političkih rukovodioca, Narodno-oslobodilačka borba i njeni ciljevi, uloga K.P. u N.O borbi, razvitak društva, o Sovj. Savezu uopšte i pitanja koja su predviđena planom rada. Sa kursem u XV brigadi ponovno će se nastaviti, dok u IV i V počeće novi kursevi. Pjegavac i borba izbacili su nam dosta komesarskog kadra iz stroja, tako komesar V brigade,[11] zamjenik komesara IV brigade,[12] dva zamjenika komesara bataljona i nekoliko komesara četa bolesni su od pjegavca, a u posljednjim borbama ranjen je jedan komesar bataljona IV brigade.

Politička svijest partizana dobra je. Na uštrb te svjesti idu slučajevi koji su se desili u V i XV brigadi. U V brigadi intendant bataljona prodao je civilima dvije civilne puške, a u XV brigadi dvojica partizana izvršili su krađu iz prostorija u kojima su se nalazile stvari zatvorenika kojima je trebao suditi preki sud. Sva trojica kažnjeni su po brigadnim sudovima

[7] Vlado Ćetkovič. narodni heroj. Poginuo 20. oktobra 1944. kao komandant 8. korpusa NOVJ.

[8] Odnosi se na Miška Breberinu, komandanta 1. bataljona 15. brigade (poginuo kod Zalužnice, na putu Vrhovine — Otočac), i na Rada Dobrosavlievića. komandanta Pratećeg bataljona 4. brigade (poginuo aprila 1943. u Brlogu, na komunikaciji Otočac — Senj, u borbi protiv četnika).

[9] Ignjatije Karaš, komandant 3. bataljona (omladinskog) »Jože Vlahović« u 4. brigadi 8. NO divizije. Poginuo 2. maja 1943. prilikom napada na Gospić.

[10] Nikola Vidović

[11] Đuro Krajačić

[ls] Mišo Radojčić

smrću. Kazne su izvršene pred strojem i presude su pročitane pred svim ostalim jedinicama. Bjegstva na Kordun bilo je iz **V** brigade, pobjegla su po dolasku u Plaščansku dolinu 4, a iz pratećeg bataljona 3 partizana. Pored toga pobjeglo je iz XV brigade 5 domobrana koji su zarobljeni u Kompolju prilikom bjega iz Otočca. Ima slučajeva kod pojedinaca da pitaju zašto se prepušta Kordun da neprijatelj upada u njega, te da bi trebali ići protjerati neprijatelja i t. d. Objašnjava se o bolesti na Kordunu, o potrebi da neprijatelja istjeramo iz Like, pa vjerovatno saopćenjem da je formirana Unska operativna grupa[13] da će ove pojave nestati.

Disciplina, borbenost i drugarstvo također su dobri i nekih većih grešaka u tom pogledu nije se moglo primjetiti.

Kulturno-prosvjetni rad: I ovaj rad u posljednje vrijeme oživio je i po jedinicama radi se sa nepismenim, pišu se članci, uče pozorišni komadi i t. d. Na nekim zborovima učestvovali su borci sa horskim recitacijama, pjevačkim zborom i diletantskom grupom.

Rad agitpropa ove Divizije u posljednje vrijeme sastojao se u pripremi i izdanju lista »Kordunaška Divizija« koji je izišao ovih dana. Uz to u tisku je brošura »Plan vatre«. Diletantska grupa do sada nije donijela željenih rezultata. Danas je održana konferencija sa članovima te grupe, na kojoj je prisustvovao i komesar, data su uputstva za rad, grupa je popunjena s nekoliko članova i očekuje se da će rad te grupe uskoro poboljšati se.

Rad sa narodom: U vremenu dok su se nalazile jedinice na odmoru u selima oko Otočca održano je više sastanaka sa narodom. Tako su održani sastanci u Škarama, u selu Klancu, u Glavacama, Doljanima, Podumu, Svici i t. d. Na sastancima prikazivalo se narodu o cilju Narodno-oslobodilačke borbe, o uspjesima Narodno-oslobodilačke vojske, o izdajničkoj ulozi ustaša i četnika, izbegličke vlade i HSS, o situaciji u svijetu. V brigada organizovala je u Plaščanskoj dolini također nekoliko zborova, od kojih je u Plaškom i Plavča Dragi prisustvovao i drug Ćanica.[14] Kako je okupator nedavno napustio sva ova sela, a djelovanje četničkih bandi još i dalje postoji, odnos naroda prema vojsci nije najbolji, ali svakim danom se popravlja. Za popravljanje tog odnosa potrebno bi bilo čišćenje tih četničkih bandi u koliko to bude situacija dozvolila. Grešaka naših boraca prema stanovnicima sela gdje smo do sada bili nije se moglo primjetiti. Od familija četnika koji se nalaze u šumi i kod Ta-

[13] Unska operativna grupa NOV i PO Hrvatske je formirana 5. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 12).

[14] Stanko Opačić, član ZAVNOH-a

lijana vršena je konfiskacija jednog dijela njihovog [imetka], a od slanja njihovih familija u žicu odustalo se.

Sanitetska služba: Broj oboljenja od pjegavca za vrijeme odmora u Gackoj dolini bio se smanjio, ali po odlasku na operacije oko Gospića broj se ponovo povećao, naročito u XV brigadi. Za sprečavanje te bolesti poduzete su mjere i od strane referenta saniteta data su uputstva brigadama kako dezinfekciju treba vršiti. Izvršenje dezinfekcije kontroliše se od strane referenta saniteta i osoblja sanitetskog voda, a ujedno i od članova ovog štaba. Oboljenja u V brigadi imade dnevno od dva do tri, dok u IV i XV imade više. Osim dezinfekcije pomoću aparata za dezinfekciju preduzete su mjere za kupanje, peglanje odijela, biskanje i t. d. Starešine po jedinicama shvatile su opasnost od te bolesti i nastoje svim sredstvima da joj onemoguće širenje u njihovim jedinicama. Teškoća kod ovoga rada je pošto su skoro svi referenti saniteta oboljeli i još uvjek koji su preboljeli nisu sposobni da vrše tu dužnost.

Za drugove preboljele od tifusa formirali smo u Glavacama oporavilište. Stanje u tom oporavilištu do pred par dana bilo je slabo jer isto nije bilo pravilno organizirano. Posljednjih dana stanje se popravilo. U oporavilištu imade komesar, imade drug koji radi po partijskoj liniji, po sobama imadu sobne starješine, a uz to uređeno je malo bolje i sa smještajem. Oporavilište je posjetio drug doktor[15] i komesar. Zbog boljeg smještaja, blizine vode, oporavilište će se premjestiti u Sinac i biće u državnim zgradama. Oporavilištu će se posvetiti što veća pažnja.

Drugovi koji dolaze iz Dabra tuže se na stanje bolnice u Dabru. Jučer je bolnicu posjetio referent saniteta i isti kaže da stanje nije zadovoljavajuće. Kako ta bolnica podpada pod upravu uprave bolnice, to će se o stanju u njoj podnijeti izvještaj referentu saniteta pri Glavnom štabu.

Intendantura: Jedinice se hrane u mjestima gdje stanuju i to u glavnom po civilnim kućama. Za vrijeme operacija oko Gospića hranile su se iz kazana i hrana dobivana je od komandi mjesta Lički Osik i Perušić, a kruh od komande mjesta Otočac. Za vrijeme odmora ishrana je u glavnom dobra, dok u operacijama je dosta otežana.

Stanje odjeće i obuće u glavnom je dobro.

Po dolasku sa operacija oko Gospića mi smo stavili sebi i štabovima brigada u zadatak da jedinice očistimo od ušiju i time sprečimo pjegavac, da prikupimo sve borce naših jedinica koji se još nalaze na Kordunu i da izvršimo mobilizaciju na Kordunu kako bi popunili naše jedinice. U vezi prikupljanja boraca i mobilizacije mi smo uputili dopise O.K.K.P.H. za Kar-

[15] **Odnesi se na dr Marijana Marelja.**

lovac, Okružnom odboru N.O.O. i USAOJ-a, Komandi područja [Kordun] i Kordunaškom odredu. Pored toga uputili smo patrole sa zadatkom da prikupe borce. Pred štabove brigada postavili smo da popune jedinice sa starešinama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: M.[16] Šumonja (M. P.) Komandant V. Cetković

BR. 136

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 7. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U JEDINICI[1]

STAB
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
7. MAJA 1943 GODINE

POLITKOMESARU II. OPERATIVNE ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Uslijed toga što smo prekasno dobili obaveštenje da će kuriri kretati na Zumberak, nije bilo mogućnosti da sastavim opširan politički izvještaj. U glavnom osvrnut ću se na najvažnije momente.

Od našeg dolaska u Sloveniju[1'] pa do danas držanje naših boraca prema slovenskom narodu bilo je vrlo korektno i toplo. U nizu mjesta održate su priredbe koje su vrlo uspjele. Osjetili smo posle ovakovih priredbi da nam se narod vrlo lijepo približavao. Osjećaj bratstva među naša dva naroda, kod slovenskog naroda vrlo je lijepo razvijen.

Po bataljonima održavani su redovito politički sastanci, na kojim se borcima govorilo o značaju suradnje hrvatskih i slovenskih partizana za budućnost i sadašnjost.

[18] **Miloš**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22/1, k. 1474.**

[2] **Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 82 i knj. 15, dok. br. 7, 11, 19 i 31.**

Dugim pokretom kroz Sloveniju naša se Brigada u velikoj mjeri očeličila. Osjeća se da je disciplina i vojnička čvrstina u velikoj mjeri porasla. Slovenski borci gledaju u nama elitnu vojsku, naši borci trude se da to povjerenje i opravdaju pred slovenskim partizanima. 1 maj proslavili smo svečano koliko su to prilike dopuštale, pošto smo vršili pripreme toga dana za akciju.[3] U akcijama nismo u potpunosti uspjeli iz mnogih razloga. U glavnom odlučnost i borbenost naših boraca bila je na visini. U akciji na St. Rupertu, koja nije uspjela u glavnom zbog toga što je neprijatelj imao vrlo jake betonske bunkere koji su bili debljine 60 cm. pa čak i do jednoga metra, ipak su borci dva dana na sve načine pokušavali uništiti neprijateljsku posadu; u akcijama na prugu razvila se je prava udarnička utakmica između bataljona. I. i II. Proleterski bataljon ovoga puta pokazali su vidan napredak. U akciji na St. Rupertu poginuo nam je drug Ilija Popović, komandant bataljona,[4] svojom nepažnjom i nesretnim slučajem. Njegovu dužnost za sada obavlja drug Ivan Denac, komesar, a komesarsku dužnost obavlja Slavko Markon. Kada se budemo vratili na Zumberak, u dogovoru sa tobom[5] izvršiti ćemo izvjesne promjene kod našeg komandnog kadra...

Danas proslavljamo godišnjicu formiranja I. Proleterskog bataljona, povodom te godišnjice izdali smo letak za našu Brigadu u kome se govori u glavnom o historijatu Proleterskog bataljona i njegovim uspjesima kao i zadatcima koji se postavljaju pred Brigadu.

Agitprop sprema treći broj našeg brigadnog lista, za koga je već skupio priličan broj članaka. Interesovanje za pisanje ovoga puta pokazao je veći broj boraca i rukovodioca naše Brigade.

Proleterska udarnička utakmica svakim danom postaje sve popularnija i daje već vidne rezultate, koji još nisu bog zna kakovi ali koji će u budućnosti biti mnogo veći. Ističem da se u zadnjim borbama istakao veliki broj novih boraca Zagrepčana.

Sanitetska služba u Brigadi funkcioniše dobro. Obaveštajna služba funkcioniše također dobro. Slučajeva dezerterstva u zadnje vreme nije u opće bilo.

[3] Odnosi se na pripreme za diverziju na železničkoj pruzi s. Trebnje — s. Rakovnik i za napad na neprijateljsko uporište Št. Rupert. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 15. dok. br. 31; tom VI, knj. 5, dok. br. 101. 102 i 103).

[4] Ilija Popović je bio komandant 1. bataljona.

[5] Marko Belić

Nekih naročitih novosti nema. Materijala za čitanje novoga, osim radio vješti, nemamo od kako smo se sa vama rastali. Nadamo se da ćemo imati neku uspješnu akciju i time vas obradovati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Božo Spaček

BR. 137

PRIVREMENA UPUTSTVA POKRAJINSKOG SEKRETARIJATA KP SLOVENIJE U GORENJSKOJ OD 7. MAJA 1943. ZA RAD PARTIJSKIH ĆELIJA U JEDINICAMA PRVE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA[1]

PRIVREMENA UPUTSTVA POKRAJINSKOG SEKRETARIJATA KPS U GORENJSKOJ ZA RAD U PARTIJSKIM ĆELIJAMA PARTIZANSKIH CETA I GRUPE ODREDA

I. Redovni organizacijski sastanci partijske ćelije moraju se održavati jedanput nedeljno, u slučaju potrebe održavaju se vanredni organizacijski sastanci (akcije, reorganizacija čete, važan ukaz viših partijskih odnosno vojnih foruma, itd.), najmanje jednom nedeljno moraju se održavati teoretski sastanci na kojima moraju prisustvovati kandidati, skojevci i obavezno i ostali partizani u četi.

II. Sastanke saziva sekretar ćelije po sopstvenoj inicijativi, po inicijativi svojih članova ili po inicijativi viših foruma.

III. Seskretar otvara sastanak, ustanovi broj članova i opravdanost pojedinačnih izostanaka, takođe ustanovi promenu u broju članova i zašto. Nove članove sekretar ukratko upozna s tim šta je Partija i kakve su dužnosti i prava članova Partije.

IV. Sekretar predlaže dnevni red. Članovi ćelije imaju pravo, po principu većine, da odobre dnevni red, odnosno da ga izmene.

[1] **Kopija originala (na slovenačkom jeziku, pisana na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**

V. Tačke dnevnog reda redovnih organizacijskih sastanaka:

1. Politička situacija.
2. Novi članovi i kandidati.
3. Rad po sektorima.
4. Kritika i samokritika.
5. Razno.

1. Politička situacija. Referat o političkoj situaciji daje sekretar ćelije, pre svega tada kad dođe do važnijih promena u vanjskoj odnosno unutrašnjoj politici, i pri tom se treba oslanjati na referate viših partijskih funkcionera ili na partijsku literaturu. U nedostatku vremena, ova tačka se može izostaviti, pogotovo ako ju je pred četu izneo sekretar ili koji viši partijski funkcioner.

2. *Novi članovi i kandidati.* Zbog ogromnih gubitaka Partije u oslobodilačkom ratu i zbog ogromnih potreba za partijskim radnicima, ovo pitanje je iznad svega važno. Zato treba odmah primiti u Partiju sve kandidate koji su se pokazali vredni i koji mogu istrajno tražiti i odgajati nove kandidate. Kriterij za prijem u Partiju: čista prošlost, poštenje, hrabrost, odanost stvari radničke klase i oslobodilačkom ratu, priznavanje programa Partije i želja da aktivno sudjeluje u njoj. Ideološki i politički nivo ne moraju biti odlučujuće prepreke. Isti kriterij, s tom razlikom da se veruje da će se nedostaci u pogledu gore pomenutih još moći popraviti, važi za prijem u kandidate. Uglavnom što šire otvoriti vrata u Partiju, pri čemu svakog novog prethodno dobro prorešetati.

3. *Rad po sektorima:*

a) *Agit, [acija] prop.* [agranpa]: *Ideološko-politički pods ektor.*

Taj sektor je odgovoran za političko i ideološko izgrađivanje partizana uopšte, posebno partijaca. Zato mora pobuđivati, pomagati i kontrolisati četne politkomesare u njihovom radu za političko i ideološko obrazovanje partizana na četnim i vodovskim sastancima. Pre svega mora organizovati (i taj zadatak ravnomerno razdeliti među sve partijce) izgradnju partijaca, kandidata, skojevaca i ostalih partizana uz pomoć partijske literature (proglasi viših partijskih foruma, »Delo«, SKP (b) itd.). Pored toga, taj sektor prikuplja priloge ideološkog i političkog značaja među svim partizanima u četi za četni džepni časopis. Taj sektor takođe odgovara za politički rad čete na terenu.

b) *Agitprop: kulturno-prosvetni podsektor.* Taj sektor organizuje pjevačke horove, recitacije, čitanje lepih knjiga i četnog džepnog časopisa, kulturne večeri, itd.

Pored toga, taj sektor skuplja među svim partizanima priloge kulturnog i prosvetnog karaktera za četni džepni časopis.

c) *Vojska.* Taj sektor se brine za uzdizanje i poboljšanje borbenog morala i vojnog nivoa u četi uz pomoć predavanja, vežbi i čišćenja oružja, konkretnih predloga za poboljšanje i vojno uzdizanje čete, kritike akcija, proučavanja naredbi viših vojnih foruma, itd.

d) *SKOJ (Savez komunističke omladine).* Za ovaj sektor mora biti odgovoran jako sposoban i po mogućnosti mlad partijac. Njegova dužnost je da pomaže i sprovodi partijsku kontrolu nad ćelom omladinskom organizacijom Partije i nad njenim radom u četi.

e) *Higijena.* Taj sektor se brine za higijenu u četi uz pomoć predavanja, organizacije četnih klozeta, čišćenje vašiju, pranja i šivenja rublja i odeće, umivanja, itd. Taj sektor mora da bude u kontaktu sa partizanskim lekarom.

f) *Obaveštavanje.* U vezi s tim sektorom četni funkcioneri će se dogovoriti sa grupnim, odnosno odredskim i bataljonskim obaveštajcem. Za sada neka Partija preko toga sektora organizuje obaveštajnu službu u četi i na terenu na kojem se nalazi, odnosno preko kojeg se kreće ili će se kretati.

g) *Eventualni novi sektori.* Za svaki sektor, odnosno podsektor odgovara jedan ili [više] partijaca. Ako je premalo članova ćelije, svaki član mora biti odgovoran za dva ili čak više sektora. Svaki partijac uzme, odnosno ćelija mu odredi, onaj sektor koji mu najviše odgovara. No za rad svakog sektora odgovorna je čitava ćelija i svaki partijac a naročito sekretar ćelije. Zato svaki partijac mora na sastanku podneti izveštaj o radu svoga sektora, zatim sledi kritika i na kraju program rada najmanje do sledećeg redovnog sastanka. Taj program mora na sastanku predložiti svaki partijac za svoj sektor, a ćelija ga zatim odobri, dopuni ili popravi. Taj program mora da bude delimično što podrobniji i konkretniji, delimično može biti uopšten, što će omogućiti inicijativu i prilagođavanje prilikama. Da bi kontrola bila što veća, svi sektori moraju prema mogućnostima svakog dana izveštavati ćelijskog sekretara: koliko su dotičnog dana napredovali u smislu konkretnih i opštih zaključaka za rad svakog sektora u dotičnoj nedelji. Ćelijski sekretari su sa svoje strane obavezni kontrolisati rad svih sektora ćelije i slati sekretarima bataljonskih biroa u što kraćem roku, ako je to moguće i svaki dan, izveštaj o svom radu i radu sektora svoje ćelije. Posebno se to odnosi na politdelegate i politkomesare, vodnike, komandire i komandante, intendante, lekare i obaveštajce, ukratko na sve partijce funkcionere, koji odgovaraju pred ćelijom za svoje funkcije.

4. *Kritika i samokritika.* Sekretar vodi računa i upozorava članove ćelije na drugarski i objektivni ton te kritike. Ta tačka otpada sa dnevnog reda u krajnjem pomanjkanju vremena.

5. *Razno.* Ta tačka obuhvata sve što smo zaboravili, odnosno što ne obuhvataju prethodne tačke (čišćenje Partije od neprijateljskih elemenata, izbor novog sekretara, itd.).

Sekretar vodi zapisnik o sastanku, koji ne obuhvata samo datum, vreme trajanja i dnevni red sastanka nego, pre svega, i konkretne i opšte zaključke sastanka u najmanjim pojedinostima, to će omogućiti uspešnu kontrolu kako ćelijskog, tako i bataljonskog sekretara. Prepis zapisnika dobija sekretar bataljonskog biroa. Zbog krajnjeg nedostatka vremena, sekretar mora gledati da se sastanci ne odugovlače. Zato on pazi na to da svaki partijac dođe na sastanak sa izveštajem o svom radu u protekloj nedelji i sa programom za rad svoga sektora u narednoj nedelji. Pazi i na disciplinu u debati, pre svega na to da govori samo taj kome on da reč.

Za Pokrajinski sekretarijat KPS
Na položaju, dana 7. maja 1943. u Gorenjskoj
Jakob s. r.[2]

BR. 138

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA KOMANDANTA DILJSKOG PODRUČJA OD 9. MAJA 1943. ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU[1]

KOMANDA
DILJSKOG PODRUČJA
9 maja 1943.

Predmet: Izveštaj o političkom radu.

ŠTABU III. OPERATIVNE ZONE

Politička situacija:

Politička situacija iz dana u dan se popravlja i sektor na koga se naš politički uticaj proteže postaje iz dana u dan sve veći. Odmah poslije ofenzive moral u narodu je bio opao jer je neprijatelj ubacio u našu pozadinu parole o uništavanju parti-

[2] **Oskar Šavli**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20/1, k. 1754—5.**

zana i pojedinih brigada, međutim poslije velike pobjede naše 12. Brigade kod Šušnjara-' i Vučjaka,[3] narod se uvjerio da su to laži i neistine jer su kroz sva mjesta prolazili zarobljeni domobrani . . . Jasno, mi smo to odmah politički iskoristili, umnožili letak Operativnog štaba i pristupili držanju mitinga. Međutim zadnjih dana narod se ponovo malo uplašio jer kruže glasine o generalnom čišćenju Slavonije po njemačkim trupama. Situacija na sektoru S.K. [Slav.J Brod nije najpovoljnija usled toga što jače formacije poljske žandarmerije svakodnevno upadaju u sela, hapse, rekviriraju hranu i teraju u vojsku seljake. U poslednje vreme zapaža se da dižu glavu pojedini HSS-esovci i da dr. Filip Markotić prikuplja oko sebe pristaše bivšeg H.S.S-a. Narod u tom kraju svejedno rado prima partizane ali strahuje i boji se ustaškog terora.

Situacija na sektoru S.K. Đakovo znatno se popravila, te čak i ona udaljena sela kao i niži funkcioneri bivše H.S.S. traže vezu s partizanima, pa čak i to da se u njihovim selima formiraju N.O.O-i. Međutim i na tom sektoru oseća se rad H.S.S.-a, što vidimo i po letku kojega su izdali za Uskrs a koji smo uputili Oblasnom komitetu.[4] Na tome sektoru u srpskim selima osjeća se još uvijek četnički uticaj, što je rezultat rada Mladena Radojčića i Save Bojanića, o čijoj likvidaciji smo već javili, kao i njegovih pomagača, kojima smo ušli u trag i u najskorije vreme ćemo pristupiti njihovom hapšenju i likvidaciji, koristeći se podacima koje smo dobili od Mladena i Save.

Situacija na onom sektoru Našičkog sreza koji se nalazi na našem području (Budimci itd.) znatno se popravila, međutim se i tu još uvjek osjeća rad četničkih agenata odnosno povjerenika sada pokojnog Mladena Radojčića, kojima smo takcđer ušli u trag. Najbolji dokaz da se politička situacija u tome kraju popravila jeste velebna proslava Prvoga maja i svakodnevna pomoć partizanskoj vojsci kao i našim ambulantama.

Također se politička situacija popravila i u selima Stojčinovac, Sibokovac i drugim oko njih uklanjanjem petokolonaških elemenata, i ta sela bi u najskorije vrijeme bila sto posto ispod uticaja četničkih agenata uklanjanjem pojedinaca iz Gradišta, Duboke i Jurkovca, koja sela pod naše područje ne podpadaju.

Jednom reči, politička situacija popravlja se na svim sektorima i potpuno je sazrela za formiranje općinskih i sreskih N.O.O. S tim u vezi sam se već sporazumio sa partijom na terenu, te se ovih dana formiraju općinski N.O.O.-i i Komandi

[2] **Kamenski šušnjari**

[3] **Kamenski Vučjak. O borbama kcd ovog sela i sela Kamenski šušnjari vidi tom V. knj. 14, dok. br. 75, 76. 78. 79 i 107.**

[4] **Reč je o Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Slavoniju.**

Područja će na taj način u mnogome biti olakšan rad, kako vojnički tako i politički i ekonomski, jer će mnoge poslove koje do sada obavljala Komanda Područja obavljati općinski odnosno sreski N.O.O.-i.

Prvi maj:

Prvi maj je bio upravo veličanstveno proslavljen. Narod je dolazio pod nacionalnim i crvenim zastavama u povorkama i na proslavi je bilo zastupljeno više od deset sela, bez manjih grupica koje su dolazile bez zastava i u kolima. Sam priređivački odbor, koji se sastao 5 dana pred proslavu a bio je sastavljen od pojedinih članova N.O.O-a, u cijelosti je izvršio sve što je na sastanku bilo zaključeno. Uoči samoga Prvoga maja krijesovi su gorili na svima uzvišenim mjestima a Prvi maj je osvanuo tako, da su sve kuće bile iskićene cvijećem i zelenim granama, zidovi ispisani prvomajskim parolama. Sama proslava obavljena je u šumi premda je bila zakazana u selu Paučju. U 9 sati trebala je početi proslava a već u 9 i pet kružilo je nad Paučjem 7 banditskih aviona koji su sipali zapaljive i razorne bombe. Po srijedi je bila sigurno izdaja. Avioni nisu uspjeli omesti proslavu i posliie održanih govora ispred vojske, ispred Partije, ispred omladine, ispred N.O.O-a i A.F.Z-a te poslije odigranog komada koji su izvodili članovi Agitpropa: »Partizani idu ...« narod ie burno klicao Komunističkoj partiji, Sovjetskom Savezu, Crvenoj armiji, drugu Staljinu, drugu Titi itd. Proslava se pretvorila u pravo narodno veselje i narod je obećao pomoć našoj junačkoj vojsci, našim ranjenim drugovima, pogorelcima i siročadi. Naročito što je povoljno uticalo na narod jeste bio zajednički ručak vojske i naroda kao rezultat uspjeha i dokaz da je proslava uspjela jesu bili plugovi koji su sutradan orali puste paučke i čenkovačke njive. Na poziv ove Komande, narod se bez gunđanja odazvao, kako Srbi tako i Hrvati, da poore opustjela polja. Jednom rečju. ta proslava je bila divna manifestacija [jedinstva] fronta i pozadine.

Rad u narodu:

Zadnjih deset dana održano je na našemu Području oko deset mitinga koji su možemo reći svi uspjeli, jer rezultat tih svih mitinga je bila mobilizacija na principu dobrovoljnosti. U samim Bračevcima ih se najedanput javilo 37 bez onih koji su dobili pozive. Svaki drugi dan štampaju se radio-izveštaji koji se raznose po svim okolnim selima, kao i ostali propagandni materijal koji izlazi. Narod se naučio na ovu Komandu kao na svoju majku i po svim pitanjima obraća se na nju. Međutim ta masa naroda koja svakodnevno dolazi u ovu Komandu u mnogome nam otežava rad, stoga smo i pristupili, u sporazumu

sa Partijom na terenu, formiranju općinskih i sreskih N.O.O-a koji će s jedne strane odteretiti u mnogome ovu Komandu, a s druge strane podići svoj ugled u narodu, kao pravi i istinski prestavnici narodne vlasti. Jer sve dotle dok se ne formiraju općinski odnosno sreski N.O.O-i autoritet N.O.O-a neće biti nikakav jer je Komanda područja prisiljena da one poslove koje trebaju oni svršavati, svršava Komanda sama, što je potpuno neispravno.

Mobilizacija:

Zadnjih deset dana mobilisali smo oko 200 boraca, od kojih smo jedan veći dio uputili Stabu IV. Divizije, dok smo manji dio zadržali za potrebe našega Područja. U samome početku nije išlo lako sa mobilizacijom, međutim uklanjanjem petokolonaša rad na mobilizaciji u mnogome je olakšan. Izvršili smo nekoliko, kako smo mi to nazvali, »vojno-političko-ekonomskih akcija«, naime, održali miting, pohapsili petokolonaše i izvršili rekviziciju. Te vrste akcija doprinele su u mnogome da smo uspjeli mobilisati i da ćemo uspjeti mobilisati još priličan broj boraca za našu Vojsku. Među mobilisanima je bilo oko 170 Srba i 30 Hrvata, a sada priređujemo teren za mobilizaciju Slovaka, kojih ima priličan broj na našemu Području. Mislim da bi bilo dobro da Stab Cehoslovačkog bataljona izda jedan letak u vidu apela i da ga potpišu svojim punim imenima, tako da bi Slovaci koji se nalaze na našem Području vidjeli i stvarno se uvjerili da ima i Slovaka u N.O.V., i vjerujem, da bi ih na taj način najlakše mogli mobilisati, jer sada mislim da ne bi bilo ni malo zgodno da ih mobilišemo prisilno, jer čim čuju za mobilizaciju sakrivaju se i bježe.

Čišćenje pete kolone:

Uporedo sa dolaskom dobrovoljaca u N.O.V. pokušavaju se uvući u naše redove i raznorazni petokolonaški agenti. U zadnjih desetak dana uspjeli smo raskrinkati 3 agenta gestapo-a, od kojih smo dobili dragocjenih iskaza i imena ostalih agenata kao i policijskih doušnika. Pored ovih pokušali su se provući pojedini kriminalni tipovi kao i prostitutke, koji su smatrali da su partizani utočište lopova i razbojnika. Tako je neki dan došla u partizane cijela razbojnička banda koja je bježala pred policijom a koja se sastojala od 3 muškarca i 1 ženske i, jasno, mi smo ih izveli pred Vojni sud i streljali. Uspjeli smo posle raskrinkavanja Mladena Radojčića i Save Bojanića da angažujemo mnoge poštene drugove i drugarice iz okolnih sela u političkoj obaveštajnoj službi, tako da već danas oni sami smatraju da je to njihova sveta dužnost dostaviti imena Komandi područja, svih onih, koji rovare protiv Narodno-

-oslobodilačkog pokreta. Čak se čuju ovakovi uzvici: »Pa makar to bio moj rođeni otac, ja ću ga izvesti pred sud ako radi protiv partizana«. Također smo vam javili posebnim dopisom da su prije pet dana došla k nama tri četnika sa oružjem i da smo ih zadržali u našem bataljonu. Jedan od njih je već teško ranjen. Koliko smo mi mogli zaključiti iz njihovog pričanja nisu nikakovi četnički agenti, međutim mi ipak pazimo na njih i stalno su pod kontrolom. Recite nam svoje mišljenje po tom pitanju.

Formiranje Diljskog bataljona:

Dana 29. IV. formirali smo po vašem odobrenju Diljski bataljon koji je brojio 84 partizana, međutim do današnjeg dana se povećao i broji 111 boraca, od kojih su 104 naoružana a ostali nenaoružani. Spisak Štaba bataljona odn. njegov sastav smo vam poslali, već možemo napomenuti da je Stab popunjen te smo imenovali i obaveštajnog oficira. Po samom formiranju održali smo savetovanje Štaba bataljona i Komande područja i postavili pred njih konkretne zadatke i dali im detaljne upute. Također je održano savjetovanje sa nižim rukovodećim kadrom koje je imalo i te kako veliko značenje i političke rezultate, jer se posle toga disciplina u mnogome popravila. Pokazalo se da je zamjenik polit, komesara partijski slabo izgrađen te smo ga uputili na niži partijski kurs koga održava O.K. [Slav.] Brod. Nadamo se da će posle kursa zadovoljiti. Politički sastav Bataljona je dosta slab, pored najbolje volje polit, komesara i polit, delegata da daju od sebe sve, te smo odlučili da organiziramo, u sporazumu sa O.K. Brod, kurs polit, komesara i nadamo se da će posle toga kursa moći udovoljiti svojim dužnostima. Materijal za kurs ja priređujem i dostavit ću vama da ga kontrolišete. Osjetilo se odmah posle formiranja Bataljona — situacija u narodu u mnogome se popravila i petokolonaški elementi ne mogu se više služiti parolama kojim su se služili (»Eto, partizani su vas napustili«). Također je politički rad u mnogome olakšan i sigurnost mnogo veća osnutkom Diljskog bataljona.

Partizanske straže:

Formiranjem Diljskog bataljona okrnjili smo u mnogome naše straže ali njihov broj se nije smanjio već imamo jednu stražu više pri ambulanti br. 1. Uspjeli smo da od svojih straža načinimo prave borbene straže, međutim kada bi politički rad u njima bio intenzivniji, potpuno bi zadovoljavale. Nadamo se da će se i po tom pitanju u idućih deset dana stanje popraviti jer smo pronašli političkog instruktora, a s druge strane osposobit ćemo na političkom kursu nekoliko SKOJ-evaca koji će popuniti prazna mjesta polit, delegata i na taj način politički učvrstiti straže.

Ambulanta broj 1:

Od one privremene ambulante organizovali smo jednu solidnu ambulantu a druga je u izgradnji. Politički rad u ambulanti br. 1 organizovan je i po izveštajima koje sam dobio od uprave ambulante politički delegat je uspio da postane zaista pravi politički rukovodioc u ambulanti i omiljen je od svih partizana. Sav tekući propagandni materijal upućuje se u ambulantu i bolesnici su svakodnevno izvešteni o političkoj situaciji u zemlji i u svjetu.

Relejne stanice:

Politički rad u relejnim stanicama nije do pred nekoliko dana možemo reći uopšte postojao, ali videći da jedino od intenzivnog političkog rada i svakodnevne kontrole može da funkcioniše tačan, brz i pravilan rad relejnih stanica, to smo postavili jednog polit, delegata koji organizuje politički rad i unosi politički život u relejne stanice, koje smo mi do skora zapostavljali i obraćali se na njih samo onda kada smo ih trebali. Za netačnost krivili smo kurire a sami smo bili krivci njihove netačnosti.

Intendanture:

Do danas još uvjek politički rad u intendanturama je vrlo slab, međutim smo zaključili da pojedine SKOJ-evce koji nisu sposobni za borbenu jedinicu osposobimo za političke delegate na kursu koga ćemo održati da bi u radne vodove, kočijaše, radionice uneli politički život i politički ih probudili. Grešili bi kada bi rekli da se politički u intendanturama nije ništa radilo, ali se nije radilo organizovano.

Agitprop:

U zadnjih deset dana Agitprop našeg Područja organizovao je nekoliko mitinga a najviše se angažovao oko organizovanja proslave Prvog maja, koju je uspješno organizovao. Tatođer je za Prvi maj priredio »Zidne novine« posvećene Prvom maju, štampao svaki drugi dan radio-izveštaje, umnožio Prvomajski proglas, Pjesme borbe kao i proglase koje smo upućivali N.O.O. ispred Komande područja. Naš Agitprop mogao bi da radi mnogo više, ali usljed naše sopstvene aljkavosti ostali smo bez šapirografa, tako da je rad malo zastao.

Moral partizana je dosta dobar, dok disciplina nije na onoj visini na kojoj bi trebala da bude. Slučajeva krađe nema, slučajevi pijanstva rijetki, dezerterstva možemo reći nema ali se desi s vremena na vreme da partizani iz obližnjih sela odu svojim kućama bez znanja starešina. Ishrana partizana je dobra, odjeća i obuća srednja. Vašljivost se u mnogome smanjila od kad smo izradili dezinfektore. Zdravlje partizana se u zadnje

vreme pogoršava i ima desetak slučajeva lakih formi trbušnog tifusa a bilo je par slučajeva i pjegavog tifusa.

Premda su se smanjili slučajevi neodgovornog puštanja partizana na osustvo, bolovanje kućama, još uvek pojedini nesavesni drugovi to čine i upućuju partizane na bolovanje te na taj način politički slabe našu pozadinu i otežavaju politički rad.

Pomoćnik:

BR. 139

IZVEŠTAJ ŠTABA 13. NO DIVIZIJE OD 10. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITlCKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

STAB
PRIMORSKO-GORANSKE DIVIZIJE-'
Kom. br. 5/43
10. V. 1943

Politički izvještaj

POLIT. KOMESARU NOV i PO HRVATSKE

Dužnost politkoma Primorsko-goranske divizije primio sam 22. IV. o. g. a toga dana je formiran i sam štab.

Do danas je glavni dio naših nastojanja bio usmjeren na organizacione zadatke koje treba riješiti sa samim formiranjem Divizije. Štab je sada upotpunjen osim ob. oficira. Postavljeni su svi sektori rada. O njihovom funkcioniranju bilo bi za sada još prerano davati ocjene. Za sada je rad štaba otežan odlaskom XIV. Brigade u Bosiljevo, tako da nam je neposredan uticaj moguć samo na VI. Brigadu. Kako je XIV. Brigada dva dana

[5] **Potpis nečitak**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov mikrosnimak u Arvihu VII, H-5/170-172.**

[s] **Ona je naređenjem vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita, od 9. maja 1943, dobila naziv. 13. NO divizija (vidi tom II, knj. 9, dok. br. 169).**

nakon formiranja Divizije krenula na put, održan je svega jedan sastanak sa njenim štabom, na kome smo upoznali drugove sa njihovim tamošnjim zadacima. Sa Štabom VI. Brigade održano je nekoliko sastanaka i obilazili smo jedinice. Održano je savjetovanje sa komesarima bataljona i zamjenicima i savjetovanje sa borcima IV. bataljona. Osim toga Stab Divizije preuzeo kurs političkih delegata VI. Brigade, koji je bio u toku, jer teme kursa nisu odgovarale, a i sama je organizacija kursa bila površna.

Pomenuti sastanci i savjetovanja dali su nam priličan uvid u stanje jedinica iako se mi još suzdržajemo da dademo ocjenu koja bi ulazila u pojedinosti. To u prvom redu obzirom na potrebu provjeravanja uočenih momenata u vezi sa našim nedavnim preuzimanjem dužnosti, kao i radi toga što mnoge stvari još treba provjeriti u akcijama, kojih nije bilo zadnjih dana. VI. Brigada je imala nekoliko čarkanja izviđačkog karaktera na Vratniku,[3] a XIV. Brigada imala je dva neuspjela pokušaja na vlak, koji bi mogli biti (još nismo provjerili) posljedica nedovoljne odlučnosti, a možda i nesnalaženja na tamošnjem terenu samoga Štaba Brigade.[4]

Jedno je karakteristično i odmah se uočava, a to je nesrazmjer političko-kulturne razine, koja je srazmjerno visoka (u odnosu recimo na kordunaške brigade), sa cjelokupnim stanjem unutar jedinica. Taj nesrazmjer je naročito vidljiv u XIV. Brigadi. Ovo je uslovljeno dobrim dijelom samim razvojem tih jedinica (vrlo teški uslovi partizanskog života i relativno kasan ulazak boraca u redovne jedinice). Ostaci, da tako kažem, partizanštine, ispoljuju se kao glavna prepreka razvitku ka redovnim jedinicama. Nedovoljna disciplina, nedovoljno izgrađeni starešinski odnosi unutar jedinica, nedostatak organiziranosti, glavni su momenti tih zaostataka. Ovo zna biti uzrok mnogim greškama, koje na prvi pogled izgledaju da su posljedica nedostatka svijesti i političke izgrađenosti boraca i jedinica. Tako su na pr. borci III. bat. VI. Brigade iz okoline Brinja, na kolebanje starješina da li da ih puste na otsustvo ili ne, izjavili, da ako ih ne puste na osustvo, da će otići sami. Drugovi iz bataljona su ocjenili ovaj slučaj kao posljedicu nedovoljne političke svijesti. Ispitujući taj slučaj vidjelo se da nije tako. Ti borci su se, kad su ih starješine konačno pustile na otsustvo, u određenom vremenu vratili u svoje jedinice. Osim toga u dosadašnjim mnogo težim iskušenjima i situacijama ti borci se dobro držali. Kolebanje starješina, njihovo neodlučno držanje, nejasno preciziranje i nedovoljno obrazloženje razloga zbog kojih nisu htjeli

[3] **Vidi tem V, knj. 15. dok. br. 59 i 145.**
[4] **Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 84.**

borce pustiti na osustvo, s jedne, i nenaviknutost boraca na disciplinsko držanje spram naređenja i odluka starješina, s druge strane, stvarni su uzroci u ovom slučaju...

Starješinski kadar nije pravilno koristio taj povoljan momenat srazmjerno visokog političko-kulturnog nivoa svojih boraca za savladavanje zadataka u pravcu redovne vojske. Naprotiv, precjenjujući tu okolnost oni su težište u rukovođenju postavili na uvjeravanje i objašnjavanje, a na štetu starješinskih odnosa, komandovanja, organiziranosti i vojničkog života i reda u jedinicama. Oni još nisu dovoljno shvatili da politička svijest u vojsci može dati dobre rezultate samo kroz njeno organizirano provođenje u život i to preko organiziranosti svojstvene vojsci, redu u njoj i njenim zadacima. Dvije stvari su naročito za istaknuti kao posljedica ovakvog rada. U prvom redu ovdje dolazi velika familijarnost sve do neodgovornosti. Na savjetovanju polit, komesara bataljona VI. Brigade drugovi su istakli familijarnost kao naročiti problem u njihovim jedinicama. Oni pričaju da se borci suviše intimno odnose spram njih (pozivaju starješine imenima, dobacuju šale, vole mnogo da kritikuju itd.). S druge strane dolazi opet do nepravilnog i sporog izdizanja kadrova. Nepostavljanje zadataka sa potrebnom odgovornošću onemogućava pravilan pregled sposobnosti i mogućnosti mlađih drugova, ne obavezuje starijeg na dovoljnu pomoć mlađima, a samim time i stariji ne osjećaju potrebu izdizanja sebe samih. Otuda kod stariješina se osjeća izvjesna zasićenost, mrtvilo i nedostatak inicijative. Uopće uzevši, problemi redovne vojske pred kojima upravo sada stoje sve naše redovne jedinice nisu u VI., a naročito u XIV. Brigadi postavljeni ni iz daleka sa dovoljno jasnoće, preciznosti i oštrine. Mi smo stoga odlučili da se obratimo na starješine divizije s pismom u kom objašnjavamo nužnost, značaj i uzroke stvaranja naših redovnih jedinica, sa zadacima koji s time u vezi stoje pred svima, a naročito pred našim primorsko-goranskim brigadama. Po pismu će se povesti kampanja i među borcima uz prethodnu temeljitu razradu istoga sa starješinskim kadrom. Pismo će služiti i kao osnovica političkog programa za maj i juni, koga ćemo izdati čim nam budu umnoženi potrebni članci. To pismo prilažemo.[5]

Posebno je za napomenuti sektašenje kako po političkoj liniji tako i po pitanju politike kadrova u svim jedinicama. Kazano u cjelini, stvari su isuviše postavljene na klasnu bazu. Neki od tih slučajeva nisu predmet ovog izvještaja i mi ćemo se po njima obratiti posebnim dopisom. Ipak radi što boljeg

[5] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikro' snimak u Arhivu VII, reg. br. H-5'167—169.**

uvida prilažemo dva referata koji su služili kao materijal na kursu političkih delegata VI. Brigade i to »Referat po nacionalnom pitanju« i »O političkoj situaciji«. U istu svrhu prilažemo »Narodni borac«, list XIV. Brigade. Mi smo, kao što smo već naprijed napomenuli, prekinuli kurs delegata i povukli iz upotrebe sve referate, a kurs nastavili pod našim rukovodstvom. Isto tako smo povukli iz prometa »Narodni borac«.. .

U izdizanju kadrova mnogo se griješilo. Na savjetovanjima se vidjelo da na pr. u VI. Brigadi postoji komesarski kadar koji uz malu brigu starijih drugova može da preraste komesarske kadrove u mnogim našim jedinicama. Politički delegati VI. Brigade po uslovima za razvoj daleko premašuju političke delegate brigada VIII. Divizije®...

Pitanje mobilizacije novih boraca postavlja se pred nas vrlo ozbiljno. Sela iz okolice Brinja, a naročito Stajnice i Jezerana, potpuno su podbacila obzirom na nade koje smo polagali. Većina mobiliziranih iz tih sela pobjegli su kućama. Jedino smo ograničeni na Primorje odakle stižu svakih 5—6 dana oko desetak novomobiliziranih. To je svakako premalo i neće moći podmiriti naše potrebe u ljudstvu. Mi ćemo se sa svoje strane obratiti na sve političke organizacije Primorja i Gorskog Kotara, da sa svom ozbiljnošću stave pred sebe zadatak mobilizacije ljudstva za našu diviziju.

Ishrana za sada zadovoljava a također i odjeća. Sa obućom je mnogo slabije. Ima oko desetak drugova bosih u svakoj brigadi.

Odnosi pučanstva novooslobođenih sela Brinja i okolice spram NOB u glavnom su rezervirani, a ima mnogo i otvorenog neprijateljskog držanja. Većina Hrvata muškaraca nalaze se u domobranstvu ili ustašama. Ovo mnogo utiče na držanje njihovih familija. Blizina talijanskih garnizona stalan je povod alarmantnim glasinama, koje još više zbunjuju narod. Neprijateljski agenti također rovare. Isto tako je važno i pojavljivanje manjih grupica četnika u blizini Drežnice. Dne 9 o. mj. uhvaćeno je od strane četnika 9 naših ranjenika, koji su išli za Drežnicu kolima. Dvojica od njih su ubijena. Dolazak bataljona Odreda[7] koji su već stigli u Drežnicu omogućiće čišćenje terena od tih bandi.

[6] Pre dolaska na dužnost političkog komesara 13. NO divizije Artur Turkulin je bio politički komesar 8. NOU divizije (od njenog formiranja).

[7] Odnosi se na 1. NOP odred 5. operativne zone Glavnog štaba Hrvatske. Odred se vraćao iz hrvatsko-slovenačke pogranične zone (sektor Bela krajina — Zumberak), gde je, zajedno sa 13. proleterskom brigadom »Rade Končar« i 4. slovenačkom NOU brigadom »Ljubo Sercer«, dejstvovao od 9. aprila 1943. (Opširnije o tome vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 88; tom V, knj. 14, dok. br. 45 i 84).

Molimo da nam stavite vaše primjedbe na naše pismo upućeno starješinama, u koliko smatrate da je to potrebno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: A.[s] Turkulin

Komandant: V.® Kovačević

Prilog: 1) Pismo svim starješinama Primorsko--goranske divizije od 13. V. 1943
2) Referat »O političkoj situaciji«
3) Referat »O nacionalnom pitanju«
4) »Narodni borac« — list XIV Brigade

BR. 140

UPUTSTVO AGITACIONO-PROPAGANDNOG ORGANA 13. NO DIVIZIJE OD 10. MAJA 1943. O ORGANIZACIJI AGITACIONO-PROPAGANDNIH ORGANA U BRIGADAMA I KULTURNO-PROSVETNIH ODBORA U BATALJONIMA[1]

ORGANIZACIJA AGITPROPA U PRIMORSKO-GORANSKOJ DIVIZIJI

1) Kod Štaba PG[1'] divizije formiran je Agitprop PGD koji je pod rukovodstvom političkog komesara PGD. Agitprop PGD rukovodit će (organizirati, pomagati i kontrolirati) radom Agitpropa u brigadama PGD. Agitprop PGD će izdavati list PGD kao glasilo Štaba PGD, brošure o radu, životu i borbi PGD, kao **i** razne materijale za pomoć pri proučavanju raznih pitanja. Agitprop PGD će voditi kurseve polit, delegata i političkih komesara, organizirati divizijsku (centralnu) diletantsku grupu, kontrolirati rad divizijske vojne glazbe, organizirati divizijsku fotografsku službu te izrađivati program kulturno-prosvjetnog rada za određeni period vremena obavezan za sve jedinice.[3]

[8] Artur
» Veljko

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/6—6, k. 912.
[1] Primorsko-goranske
» Vidi dok. br. 152.

2) Kod štabova brigada formirat će se Agitprop brigada koji će rukovoditi Agitprop radom u svojim jedinicama prema direktivama Agitpropa Divizije, a u saglasnosti s komesarom brigade. Broj članova Agitpropa brigada treba odrediti prema potrebi i sektorima rada koji će biti organizirani. Agitprop brigade izdavat će list brigade (mjesečno) i »uzorne džepne novine brigade«, sprovađati i kontrolirati sprovođenje u život općeg plana rada Agitpropa, kontrolirati i pomagati izdavanje štampe u jedinicama, pomagati provadanje kulturno-prosvjetnog programa, rukovoditi radom foto-reportera itd.

3) U bataljonima i četama treba formirati kulturno-prosvjetne odbore (KPO). Svaki pojedini član odgovoran je za jedan sektor rada (pismenost, pjevanje i recitacije, diletantske grupe, novine ili list, predavanja itd.), dok je pretsjednik odgovoran za cjelokupni rad KPO. Odbor se sastaje dva puta nedeljno. Zadaća je odbora da okupi na aktivnu saradnju u četi i bataljonu što više saradnika, dopisnika, pjevača i glumaca, da likvidira nepismenost, da tako obogati unutarnji život u jedinicama, da svaka i najmanja sila[4] bude upotrebijena u tom radu. KPO četa biraju KPO bataljona.

4) Pismene izvještaje slati će KPO bataljona svakih 15 dana Agitpropu brigade s materijalom, novinama i listovima koji su u međuvremenu izašli. Agitprop brigade slati će svoje izvještaje Agitpropu Divizije također svakih 15 dana s izdanim materijalom i filmovima snimljenim za protekli period.

10. V. 1943. **AGITPROP PGD**

[1] **Misli se na intelektualnog radnika.**

BR. 141

IZVEŠTAJ ŠTABA KALNICKOG NOP ODREDA OD 11. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O STANJU U OVOM ODREDU 1 O SITUACIJI NA PODRUČJU KALNIKA[1]

STAB
KALNICKOG
NAROD.OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
Broj:
11. svibanj 1943.

KOMESARU II OPERATIVNE ZONE

Od posljednjeg našeg izvještaja, kojeg smo Vam otposlali 22. o. mj., naš odred prošao je kroz nekoliko novih borba, prošao je kroz novu neprijateljsku ofanzivu i danas nalazi se ponovo u svojoj punoj snazi sa najjačim naoružanjem kojeg do sada imao. Neprijateljska ofenziva, koja je započela 28. IV,[2] onemogućila nas je da Vam pošaljemo redovni izvještaj u predviđeno vrijeme. Konačno 7. V. primili smo i Vašu poštu pa Vam danas možemo odposlati izvještaje a ujedno i odgovor na Vašu poštu. Našu namjeru da se jedan član našeg štaba uputi do Vas, spriječila je činjenica što je sam kurir putovao do nas 22 dana uz prilično teške okolnosti. Mi smo svijesni što gubimo time. Lični kontakt nama je danas više nego ikada potreban.

Opća situacija na terenu Kolničkog partizanskog odreda

Silni uspjesi savezničkih vojska a i očiti svakodnevni porast snaga Narodno-oslobodilačkog pokreta svakodnevno zaoštravaju sve većma suprotnosti između naroda i banditske vlasti na terenu. Te suprotnosti i njihovo zaoštrenje došlo je do vidnog izražaja u nizu mjera koje su banditske vlasti poduzele proti narodu u cilju pljačke, u cilju mobilizacije i konačno u cilju političkog jačanja svojih uzdrmanih pozicija preko sve sistematskije propagande. Narod u nizu primjera zauzeo je otvoreno neprijateljski stav prema banditskoj vlasti provodeći sabotažu gotovo sviju naređenja. To se naročito odnosi na najnoviju pljačku koju banda sprovodi na našem sektoru (seljaci su sakupili hranu za bandu i zatim]e otposlali k nama, podrav-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20 '3 k 1600**
- Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 176, knj. 15, dok. br. 42.

ska sela nudaju sama tovare hrane) a isto tako mobilizacija koja se provodila i koja se još sada provodi nije Paveliću dala nikakovih naročitih rezultata. Od četiri stotine novopozvanih za koturašku bojnu[3] odazvalo se nakon 15 dana zakašnjenja jedva njih 60.

Pozicije okupatora i narodnih izdajica toliko su uzdrmane u narodu da je danas gotovo nemoguće naći selo u kojem se ne bi mogli formirati akcioni odbori, borbene grupe ili uopšte naše borbene organizacije. To vrijedi i za ona sela u kojima partizani u opšte nisu bili. Prije nekoliko dana sa dvije čete obišao sam nekoliko sela na Ivanšćici i na svakom mjestu osjetio sam koliko gubi naša borba otsustvom naših jedinica u tim krajevima.

Demoralizacija neprijateljskih redova očitavala se također u posljednjoj ofanzivi. Nejedinstven ost rukovodstva, gotovo nikakova inicijativa, dezertiranje domobrana, njihove otvorene izjave simpatija za partizanske borce, hvatanje veza njihovog starješinskog kadra, sve to dokazuje da je neprijateljska vojska do kraja pokolebana, razjedinjena i da se mrvi pod vojnim i političkim uspjesima narodno-oslobodilačke borbe.

U isto vrijeme naši neprijatelji a u prvom redu vodstvo HSS započelo je sve otvorenijom sabotažom. Njihov izdajnički rad i ovdje se sastoji u sabotiranju naše mobilizacije ljudstva i upravo na tom pitanju mi najjače osjećamo njihovu sramotnu rabotu. Vaše posljednje pismo i direktive po tom pitanju došle su nam vrlo dobro.[4] Mi smo i sami mislili preći na likvidaciju istaknutih sabotera pripadnika izdajničke politike HSS-a i to ćemo ovih dana poduzeti. O svakom takvom slučaju mi ćemo Vas posebice izvjestiti i staviti Vam na raspoloženje optužni materijal.

Od sviju sektora, po našem mišljenju, za nas postaje danas najvažniji onaj na liniji Ivanšćica — Strahinšćica — Ravna Gora. Tu su uslovi za mobilizaciju najveći iako do danas nismo mobilizirali gotovo ni jednog čovjeka. Rudarska sirotinja izvrgnuta bezprimjernoj pljački (u pojedinim slučajevima mjesečna plaća od 800 do 1.200 kuna) prestavlja danas golem rezervoar za živu snagu naše narodne vojske. Pomanjkanje naših snaga na onom sektoru a donekle i političkog rada onemogućavali su do sada njihovu mobilizaciju. Tu je naša odgovornost velika. Kroz 6 mjeseci postojanja našeg odreda mi smo stvarno malo poduzeli da proširimo svoj operacioni radius, osim u slučajevima kad bi nas neprijatelj svojom ofanzivom prisilio na to. Na zadnjem sastanku štaba mi smo to primjetili i sami oštro osudili. Isto tako i naša politička aktivnost prema tim sektorima trebala je biti mnogo veća. Mi smo već davno trebali izdati proglas

-[1] Odnosi se na biciklistički bataljon.
[4] Vidi dok. br. 117.

rudarima a tek ga danas radimo. Ovakovim radom mi smo [se] otcijepili od masa koje su nam danas mogle dragocjeno doći u situaciji u kojoj se nalazimo. Nastojaćemo da udvostručimo napore i da ispravimo ono što smo propustili.

Mi smo mnogo izgubili što članovi varaždinskog O.K. nisu mogli pristupiti na konferenciji posljednjeg okružnog komiteta. Ovih dana mi ćemo uputiti poziv varaždinskom, krapinskom i zagrebačkom okružnom komitetu po pitanju mobilizacije, veza, akcija i mogućeg održavanja naših jedinica na njihovim sektorima.

Opća situacija u odredu

U cjelini zadovoljava. Jedinice našeg odreda u posljednje vrijeme provele su nekoliko uspješnih akcija i nekoliko uspješnih borba, u kojima su se borci očeličili zadobivši kod toga veliki broj oružja i municije. U prošlom mjesecu naši su borci osvojili daleko najviše oružja u poredbi sa ostalim mjesecima, a ovaj mjesec obećaje da će prevazići sve ostale. Njihova udarna snaga razvila se do te mjere da su oni sa malim brojem ljudstva u posljednje vrijeme u nekoliko mahova na juriš izbrisali neprijatelja sa njegovih utvrđenih položaja. Kraj svega toga ta borbenost i ta njihova snaga nije još uvijek nešto apsolutno vezano uz njih. Za vrijeme ofanzive, zahvalivši nedovoljnoj pažnji našeg vojnog kadra, neprijatelj je uspio iznenadnim naletom u nekoliko minuta posvemu razbiti naš I bataljon i posljedice toga još se danas osjećaju u tom bataljonu. Disciplina i politička svijest naših partizana također zadovoljava. To su borci spremni da uđu u sastav naših jačih jedinica, sposobni da uđu u sastav kalničke brigade te je svakako mislimo ostvariti.[5] Nijedan od naša 3 bataljona nije slabiji od onog što smo ga našom greškom uputili u sastav IV divizije. Naprotiv u mnogočem su bolji. Naši niži kadrovi dobri su i odlični, što napose vrijedi za vojni, dok je naš politički kadar još uvijek nedovoljno izgrađen. Tu slabost osjećamo sve više napose razvitkom novih četa i bataljona. Zamišljeni komesarski kurs nismo proveli zbog ofanzive. Odjeća i obuća naših partizana također zadovoljava. Svaki komandant osjeća se mrsko čim bi u njegovoj četi bilo kroz dva tri dana nekoliko partizana sa šeširima i civilnim odjelima. Tu istu mrskost osjećaju oni prema francuskim trometkama koje nikako ne trpe u stroju i koje pod svaku cijenu

[5] **Na Kalniku tada nije formirana brigada, jer su 1. bataljon i Prateća četa Kalničkog NOP odreda upućeni u sastav 10. NO divizije (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13, 48, 52, 53 i 54). Brigada će biti formirana tek 4. septembra 1943, a 21. septembra 1943. dobiti naziv: Narodnooslobodilačka brigada »Braća Radić«.**

nastoje zamjeniti boljim karabinima. Partizani u glavnom vole svoje starješine i ponosni su na svoj odred.

U nekoliko prošlih izvještaja spomenuli smo Vam da smo kako tako organizirali bolnicu u zemunici koja danas ima oko 20 ranjenika. Ona je sretno ostala konspirirana u toku ove ofanzive premda je banda prolazeći kroz šume došla nekoliko puta u njezinu neposrednu blizinu. Drug doktor i njegova drugarica u toku cjele ofanzive pokazali su punu brigu za ranjene drugove a ranjenici zadržali vedro raspoloženje. Banda je znala za bolnicu i tražila je ali je nije našla. Međutim su otkrili jedno naše sklonište plijena i to preko partizana koji je na tome radio i koji je za vrijeme ofanzive uhvaćen živ. Tom zgodom banda nam je otela dvije radio-stanice, 3.000 metaka, 400 kg masti, nešto kukuruza, 8 karabina, nešto pisaćeg materijala i nešto ostale spreme. Svakako to je težak gubitak i on je uslovljen nekonspirativnošću.

Ovih dana započeti ćemo izgradnjom nove bolnice koja će moći primiti veći broj ranjenika. Isto tako kopaju se zemunice za smještaj hrane. Rezervne hrane još nemamo. Nešto malo što smo zadnjih dana dobili podjelili smo najsiromašnijim seljacima u onim selima gdje se najvećma zadržavaju partizani. Jedna od naših slabosti sastojala bi se u tome što nedovoljno pažnju posvećujemo naoko sitnim stvarima. Izgleda da je pitanje oružja skoro jedino pitanje o kome mi vodimo temeljito računa, t.j. da ga otmemo bandi, pa makar onda i propalo kod nas, kako se to dogodilo i onoj četi na Ivanšćici, kojom zgodom je zbog nekonspirativnosti palo natrag bandi u ruke preko 20 karabina. To su naše organizacione slabosti. No time su već zahvaćeni štabovi.[6]

Stab odreda

Upotpunjen je sada operativnim oficirom, dosadašnjim komandantom I bataljona, drugom Ćorkovićem.[7] Njegovim ulaskom u naš štab mi smo dobili inicijativnog i dobrog vojnika neobično borbenog i hrabrog. Odlučnost našeg štaba u donošenju akcija time je povećana. U cjelini štab odreda zadovoljava. Komandant i komesar saživili su se i danas naš štab ne nosi u sebi nikakve klice grupisanja, ili frakcija. Njega u cjelini odlikuje borbeni duh i puna odanost našoj borbi. Politički on je izgrađen i svladao je u cjelini liniju narodno-oslobodilačke borbe.[8] Pomoć koju pruža svojim jedinicama prilično je velika. On raspolaže sa punim pregledom nad nižim vojno-političkim kadrom i dosta ga pravilno uzdiže. U isto vrijeme on nosi u sebi

[0] Smisao je: time su se štabovi pozabavili.
[7] Dušan Ćorković
[8] Reč je o Stabu Kalničkog NOP odreda.

i niz nedostataka koje nije još uvjek po svemu svladao. U prvom redu on stvarno vrlo malo kolektivno rukovodi odredom. Suviše često on se cjepa da bi pripomogao kojem bataljonu ili četi u izvršenju nekog konkretnog zadatka. Isto tako njegovo gledanje na sam zadatak odreda nije uvjek bilo dovoljno široko. On je dozvolio da se odred vrti u krugu nekoliko sela i onda kada to nije bilo najpotrebnije. Naše organizacione sposobnosti također nisu bile uvijek na visini. Naš odnos prema Vama također zaslužuje puno kritike. Mi nismo iskoristili uvjek i sve mogućnosti da Vam se javimo i da Vam dademo makar najskromniji uvid u našu aktivnost. Mi nismo ni posvetili dovoljnu pažnju vezama sa Moslavačkim odredom, dok su nam od okružnih komiteta jedino učvršćeni i stalni odnosi bili sa Varaždinskim. Kraj sviju tih nedostataka mi smo ipak u cjelini izvršavali svoj zadatak, rasli smo brojčano i po naoružanju, nanosili smo neprijatelju osjetnih gubitaka i stvorili bataljone čija je udarna snaga na zamjernoj visini.

Pomoć koju smo u našem radu dobivali od naših viših jedinica svodila se na vrlo malu mjeru zbog slabih naših veza o kojima sam već prije dao sud. Smatramo da trebamo naglasiti to da smo liniju naše narodno-oslobodilačke borbe pravilno sprovodili, da smo na vrijeme reagirali na opasnosti koje su se pojavljivale kako od strane četnika tako i sada od pokvarenjaka iz gospodarskog vodstva HSS. Mi Vam u prilogu dostavljamo naš posljednji letak koji smo potpisali punim imenima. Žalimo što nam do sada niste ocijenili ni jedan letak kojeg smo Vam u prilogu dostavljali. Duh samokritike nije još uvjek razvijen u dovoljnoj mjeri u našem kadru. Vjerojatno je to zbog nedovoljne kontrole nad nama i naše slabosti. Na prošlom sastanku udarili smo sami oštro po tome.

Vjerujemo da ćemo svladati i nadalje poteškoće koje stoje pred nama i voditi naš odred sa uspjehom u nove i teže dane.

Komesarijat

Na zadnjem sastanku štaba stavljeno je u zadatak komesarijatu da organizira kurs za polit, delegate i komesare, zatim izdati proglas Hrvata našeg odreda hrvatskom narodu o izdajničkoj raboti Mačeka i kompanije i konačno da izda malu brošuricu o tome što mora da zna svaki novi partizan kad stupi u naš odred (Zašto i za koga se borimo, Tko su naši neprijatelji, O disciplini i jednakosti u narodnoj vojsci, O budnosti i kako ćemo najlakše prepoznati štetočine u našim redovima itd.), i konačno izdati list.

Od svega toga do sada smo izdali letak, u cjelini pripremili materijal za list i napisali nekoliko članaka za brošuru, dok za

kurs nismo izvršili ni pripremne radove. No zato će prekosutra otpočeti partijski kurs na kome će biti 4 partizana. U sporazumu sa varaždinskim O.K. spojiti jedan i drugi part. kurs i tako osposobiti najpotrebniji kadar.

Rad po *jedinicama*

Komesari bataljona organiziraju prema mogućnostima preko komesara četa i delegata vodova sastanke po jedinicama. Na sastancima čitaju se letači, brošure ili se vode diskusije po pitanjima iz života samog odreda. Jedan veliki nedostatak u njihovom radu čini nedovoljna njihova aktivnost u odnosu prema narodu. Mitinzi se rjetko održavaju a ispisivanje parola i djeljenje letaka oživilo je donekle stvaranjem agitprop grupe. Isto tako oni su nedovoljno aktivni u sređivanju potrebnih podataka kod sastavljanja svojih izvještaja, pa tako mi u odredu nemamo gotovo nikad tačni pregled socijalnog i nacionalnog sastava, popis palih i ranjenih drugova. Cesti pokreti, neprestano pripravno stanje i česte borbe onemogućavaju i njima jedan solidniji rad, no van svake je sumnje da bi taj rad i uz takove okolnosti mogao biti daleko bolji.

Naš agitprop nikako da se oformi do kraja. Sposobnije drugove teško stvaramo i potrebni su nam za vojno-političke kadrove. Tako i sadanji šef agitpropa postavljen na dužnost komesara prateće čete pa je time ponovno naš agitprop oslabljen još većma. Njihov rad svodio se do sada na pisanje parola i organiziranje usmenih novina po bataljonima.

Perspektive

Vi ste pred nas postavili dvostruki zadatak: pokloniti veću pažnju mobilizaciji hrvatskih masa i naš odred pretvoriti u čisto hrvatski. Drugo, naš odred ojačati do te mjere da može prerasti u brigadu. Po pitanju operacija Vi nas upućujete u pravcu sjeverozapada odnosno zapada.

Ukratko to je pitanje oružja i ljudstva.

Ljudstvo mi moramo dobiti iz Podravine i Zagorja. Zagorje, i to baš okolica Ivanšćice sa svojim rudarskim područjem, mora postati prvi rezervoar ljudstva našeg odreda. To moramo postići time što ćemo pod svaku cjenu nastojati održati jednu četu na onom sektoru, zatim posebnom grupom minera koja će pored eksploziva biti opremljena propagandnim materijalom i jednim dobrim govornikom. To mislimo učiniti zbog toga što na tom sektoru postoji mnogo rudnika bez ikakove zaštite u kojima radi 50 do 100 radnika (u šihtama) i kojima se može uvijek prići, rudnik minirati, s radnicima održati miting a

prema potrebi i prisilno ih mobilizirati. Baš na tom području dobilo je pozive ovih dana 24 godište.

Sto se tiče Podravine tu bi nam veliku pomoć trebalo pružiti varaždinski O. K. Time bi znatno ojačali sastav Hrvata u našem odredu. S tim u vezi započeli smo i uzdizanjem Hrvata za komandni kadar, koji do sad nije gotovo uzimao učešća po vojnoj liniji. Bila [jej redovna pojava da [je] vojni rukovodioc Srbin a politički Hrvat. Tu praksu, koja nije bila planska, započeli smo temeljito korigirati. Mi već danas imamo nekoliko Hrvata komandira čete sposobnih da budu dignuti za komandante bataljona.

Sto se tiče prerasta našeg odreda u brigadu, to je stari san sviju naših boraca. Vaše posljednje pismo dati će nam novog potstreka da to provedemo u život. Na našem sektoru Bilogore i Kalnika (ne računajući ovaj čas Ivanšćicu i Zagorje) stvoreni su gotovo svi preduslovi za stvaranje brigade. Neprijatelj je u jačim garnizonima a njegovo krstarenje po našem terenu uvjek je u sastavu većih snaga. To znači da mi moramo prikupiti ljudstvo i razviti našu borbu na jedan viši stepen. Po tom pitanju mi očekujemo Vaše sugestije i punu Vašu pomoć. Naše naoružanje danas je dovoljno da posluži kao jezgro nove brigade. S ovih perspektiva mi vidimo koliko bi nam dobro došlo da smo zadržali naš bivši III bataljon.

Formiranje brigade na ovom sektoru vjerojatno je danas u svojoj punoj aktuelnosti. Snage s kojima mi danas raspolažemo ne mogu dati dovoljan broj boraca. No, da bi unapred pripremili jedan dio naših snaga za život u brigadi, mi ćemo nastojati da što više saživljujemo naš I i III bataljon, koji će se zajednički kretati, vršiti akcije i time saživljavati. Prema Vašim sugestijama uputićemo naš II bataljon na tijesnu suradnju sa Moslavačkim odredom gotovo u istom cilju.

Vašim dolaskom na ovaj sektor, koji će u isto vrijeme značiti novu pobjedu Vaših snaga, Vi ćete moći na licu mjesta ocjeniti udarnost naših jedinica, sposobnost naših rukovodećih drugova i konačno i nas samih pa ćete donijeti odluke po Vašem nahođenju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar,
Horvat

Komandant,
Strok

BR. 142

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE 1. CETE 1 BATALJONA GORENJSKOG NOP ODREDA OD 11. MAJA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KP SLOVENIJE ZA GORENJSKU O STANJU I RADU ĆELIJE[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ČETNE ĆELIJE
1. CETE 1. BATALJONA[2]
Na položaju, 11/5. 1943. g.

POKRAJINSKOM KOMITETU KPS ZA GORENJSKU

U odgovor na cirkular Pokrajinskog komiteta PKS za Gorenjsku od 30. 4. 1943.[3]

1) Od 1. marta 1943. g. našu četu su obišla sledeća dva funkcionera: drug Stefan,[4] sekretar bataljonskog biroa, i drug Ljubo,[5] bataljonski komesar. Drug Stefan je obišao četu dvaput, njegov posao je bio primanje novih drugova u Partiju. Drug Ljubo, bataljonski komesar 3. bataljona, kontrolisao je političku izgrađenost čete.

2) Naša četa vrši mobilizaciju na odseku Škofja Loka — Kranj do Selnice.

Naša je četa od 15. marta pa do 11. maja 1943. mobilisala ukupno 144 nova partizana.

U pogledu terenskih radnika, kako vrše mobilizaciju, te njihove dobre i slabe osobine s obzirom na mobilizaciju, ne mogu dati nikakvih podataka pošto ih ne poznajem, jer sam još mlad partizan i partijac — stupio sam u partizane tek 15. marta, a 4. aprila primljen u Partiju i istovremeno imenovan za sekretara partijske četne ćelije.

Komanda čete i partizani znaju kako treba vršiti mobilizaciju — o tom su dobro poučeni.

Komanda čete i partijska ćelija nisu proučile cirkular PK od 27. 4. 1943,[8] jer ga nisu primile, uzrok što ga nismo dobili nije nam poznat.

3) A. Od 1. 4. 1943. likvidirali smo dva izdajnika (Slapar Mariju i Jereb Antona), obadvoje iz Stražišča, dva belogardi-

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan olovkom) u Arhivu SK SKS.**
[2] **Bataljon se zvao Jelovški (vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 20).**
[3] **Cirkularom se šalju jedinicama kontrolna pitanja i uputstva CK KP Slovenije koja su namenjena svim partijskim ogranizacijama po kojima treba da se šalju izveštaji. (Kopija originala u Arhivu CK SKS).**
[4] **Redakcija nije saznala njegovo pravo ime.**
[5] **Anton Kržišnik**
[6] **Dokumenat se nalazi u Arhivu CK SKS.**

sta (Volčjak Alojza iz Virmaša i Peternel Petra iz Zg. Bitnja), te Springovog Poldu iz Zg. Bitnja kao ubojicu nevinih ljudi i propalicu.

Dana 1. maja smo zapalili kuću na Lubniku za uspomenu na praznik radnih ljudi.

Drugih vojnih akcija u to doba nije bilo zbog toga što smo imali samo jedan pokvaren mitraljez u četi i što su drugovi u četi bili uglavnom neiskusni novi borci.

Likvidaciji Slapar Marije prisustvovali su politkomesar 1 komandir čete.

Svesni smo da moramo vršiti akcije u kojima imamo mogućnosti da osvojimo oružje, ali iz ranije navedenih uzroka takve akcije u to vreme nismo izvršili.

Od 1. aprila ove godine naša četa je postavila 3 zasede, ali su sve bile bez uspeha. Dvaput smo čekali u zasedi, no nismo dočekali nikoga iako smo čekali na prometnom mestu, jednom smo na putu u akciju dobili obaveštenje da moramo odmah otići na drugi teren, jer su Nemci usmerili hajku na naš teren.

4) Politkomesar je drug Vojteh,[7] komandir drug Gubec,[8] koliko sam ih ja u tom kratkom vremenu mogao upoznati, dobrih su osobina i dobri su drugovi. Drug komesar svom snagom izgrađuje četu politički, a drug komandir vojnički.

Broj partizana u četi pred vanredni sastanak partijske četne ćelije: u četi je bilo 48 drugova partizana, 41 je bio novi, koji su došli u partizane posle 1. 1. 1943.

Broj partijaca u četi do vanrednog sastanka je 13, među njima 4 stara partizana, 9 novih.

Kandidata pred vanredni sastanak bilo je 12, 4 stara partizana, 8 novih.

SKOJ: pre vanrednog sastanka 17 članova, i to sve novi partizani.

Među partijcima je jedan srednji seljak, 10 zanatskih pomoćnika raznih struka, te 2 intelektualca.

Među kandidatima je jedan siromašan seljak, jedan intelektualac, jedan fabrički radnik, te 9 zanatskih pomoćnika raznih struka.

Među skojevcima su 2 bogata seljaka, 2 srednja seljaka, 2 intelektualca, 2 fabrička radnika i 9 zanatskih pomoćnika raznih struka.

[7] **Anton Potočnik**

[8] **Ludvik Blažica. Poginuo 11. februara 1944. kod Zmineca.**

5) U vezi sa potrebom jačanja avangarde radnog naroda u Sloveniji, mi ćemo takođe uzeti u Partiju sve one za koje vidimo da su pošteni.

7) U poslednje dve nedelje partijska ćelija je imala dva redovna i jedan vanredan sastanak.

Na vanrednom sastanku smo raspravljali o propagandi za 1. maj, koju smo u najvećoj meri izvršili, zapalili smo i vatru na Lubniku.

Na redovnim sastancima smo zaključili da ustanovimo dnevni četni džepni časopis, koji već sada izlazi.

Za kandidate odgovara drug Peter,[9] koji im drži redovne nedeljne sastanke.

Za skojevce odgovara drug Aleksandrov;[10] oni imaju takođe redovne nedeljne sastanke na kojima, od literature, najviše proučavaju »Delo«.

8) Literatura koja se nalazi u četi: »Delo« br. 4 i 5, 4 poglavlja SKP(b), »Ustav«, »Ljudska pravica« br. 1 i 3, »Slovenska revolucija«, »Farisejska bela garda«, »Dve voj. dva znač. dva nam.«[11] »Dok. o bel. gard. Mihaj. izdaji«, »Žensko pitanje« od Lenjina.

Obrađivalo se sve na opštim političkim sastancima.

10) Na tom vanrednom sastanku primili smo u Partiju 6 novih članova, tako sada četna partijska ćelija broji 19 članova.

Iz SKOJ-a je u kandidate bilo primljeno 8 kandidata, sada je ukupno: 14 kandidata.

U SKOJ-u je ostalo još 9 članova. Druge na tom sastanku nismo primali u SKOJ, jer smo nove borce prebacili u drugu četu.

U odgovor na tačku 6. i 9. prilažem poseban izveštaj.

Sekretar Milan[1]-'

*** Mede Gabrijel**

[10] Zontar Vinko

[11] Brošuru je napisao Boris Kidrič. Njen naziv je: Dve vojski, dva značaja i dva namena (Dve vojske, dva karaktera i dva cilja).

[12] Redakcija, takode, nije mogla da sazna njegovo pravo ime.

BR. 143

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD MAJA 1943. O ZADACIMA POLITIČKIH KOMESARA[1]

POLITIČKIM KOMESARIMA VI, Vili, X i XII KNOU BRIGADE, PODGRMECKOG,[2] RIBNlCKOG I KOZARSKOG ODREDA

Naša junačka Narodno-osiobodiiačka vojska u velikim i žestokim dvogodišnjim borbama protiv krvavog okupatora i njegovih slugu dala je ogroman broj vojničkih i političkih rukovodilaca koji su herojski pali za slobodu svoje otadžbine. Politički komesari svojim junaštvom i stalnim požrtvovanim radom u mnogome su doprinijeli ogromnom ugledu i velikoj ljubavi našeg naroda za našu vojsku. Pod mudrim rukovodstvom Vrhovnog štaba, stalnim radom i tumačenjem ciljeva i širine naše borbe, partizanski odredi izrasli su u žilavu vojsku, koju ne može neprijatelj, nikada nije mogao, i neće uništiti. Stvorena je narodna armija, vojska koja iz dana u dan postaje sve jača i sve silnija. Predan rad političkih komesara omogućio im je velik ugled u očima boraca, tako da ogromna masa vojnika, koja u početku narodno-oslobodilačke borbe nije ni znala ni čula da u vojsci postoje politički komesari, danas u političkim komesarima osjećaju starješine i drugove, koji ih uče, tumače dogadaje, pomažu u poslu, vode brigu o njima. Danas se ne može zamisliti organizovano i potpuno djelovanje ni jedne komande, ni jednog štaba bez prisustva političkih komesara. Rad političkih komesara u našoj vojsci razvijao se, širio i produbljavao tokom ustanka, tako da je već iskovana i izgrađena linija komesarskog rada, koja se sve više usavršava.

Pored svega toga predanog rada političkih rukovodilaca naše divizije osjeća se još niz manjih i većih nedostataka u njihovom radu, koji kad bi se otklonili, podigli bi političku svijest, disciplinu, pokretnost naših četa, bataljona, brigada, borbenost na daleko veću visinu.

Neumoran i stalan rad političkih komesara mora biti na izgrađivanju i proširivanju političke svijesti naših boraca. Politički komesari su čuvari i tumači linije narodno-oslobodilačke

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 24—1/5, k. 7671. Na dokumentu nema datuma, ali se po sadržini može zaključiti da je pisan sredinom maja 1943. godine.

- Podgrmečki NOP odred je formiran 12. maja 1943. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 29. 30, 42, 52 i 56).

borbe. Taj rad ne smije se razvijati slučajno, isprekidano, s vremena na vrijeme. Referati i teme ne smiju se prepustiti nagađanju i radoznalosti samih boraca, nego se taj rad mora odvijati u stalnom nizu, neprekidno i planski. Ne smije se dozvoliti da u današnjoj situaciji, kada snage slavne Crvene armije i vojske naših saveznika nanose odlučujuće udarce fašističkim razbojnicima i kada narodi porobljene Evrope i čitav rodoljubivi svijet ujedinjuju svoje snage u borbi protih hitlerizma, da naši politički rukovodioci svedu svoj politički rad i objašnjenja događaja na prečitavanje oskudnih radio-izvještaja i ponavljanja jednih te istih rečenica o bratstvu Srba, Hrvata i muslimana, o potrebi discipline itd. Današnja međunarodna i unutrašnja situacija daleko je složenija nego što je bila na početku ustanka. Politički komesari trebaju živo ulaziti u nove probleme, uviđati nove momente u našem uspješnom razvoju i pravilno tumačiti, ukazivati i objašnjavati borcima sve događaje i pojave kod nas i u svijetu.

Politički komesari moraju blagovremeno uočavati sve probleme koji se postavljaju pred četu, bataljon, brigadu. Kasno je govoriti o bolestima, o pažnji prema bolesnicima tek onda kada zarazne bolesti uzmu tolikog maha da postanu vidljive kao opasnost svakom običnom borcu. Kasno je govoriti o gubitcima u borbama protiv neprijatelja kada broj gubitaka dostigne takvu mjeru da narušava vojnu sposobnost, borbenost i disciplinu jedinice. Nije blagovremeno, dovoljno i ubjedljivo razjašnjavana potreba odilaska na druge terene iz svoga kraja, nego je taj problem kod nekih jedinica, većinom sa terena Kozare i Podgrmeča, uočen tek onda kada su pojedinci ili grupice u težim situacijama počeli da dezertiraju. Sposobnost blagovremenog uočavanja problema jeste nužna osobina političkih komesara. Ta sposobnost nije nikakvo proricanje ili nekakva naročita osobina—nadarenost, nego se ona može razviti i pronaći kod svakog političkog rukovodioca, koji stalno misli i razmišlja o sadašnjem stanju, potrebama, nedostatcima, dobrom stanju svoje jedinice i o posljedicama tih nedostataka u bližoj i daljoj budućnosti. Ziviti životom svoje vojske, do krajase predati radom i mislima svojoj jedinici, znači razviti kod sebe uslove za sticanje sposobnosti blagovremenog uočavanja političkih i vojničkih problema u svojoj jedinici. Prekasno ukazivanje na pojedine teškoće ne znači samo gubitak vremena, nego i rješavanje problema na brzu ruku, jer razvoj vojne situacije traži da se problem, koji se tek počinje rješavati, trebao već davno uočiti.

Razvoj naše vojske, sve veći broj novih jedinica, prisiljava nas da posvetimo ozbiljnu brigu stvaranju i izdizanju novog kadra političkih komesara. Nepridolaženje novog kadra

političkih rukovodilaca svjedoči i o slabom političkom životu naših jedinica. Organizacija vojno-političkih kurseva mora biti tako sprovedena da ti kursevi ne izbacuju samo kadar vodnika, komandira i komandanata, nego i političkih rukovodilaca. To znači da je, pored pravilnije organizacije kurseva, potrebno obratiti naročitu pažnju na izgradnju političkog komesara, koji se za dužnosti, koje ih očekuju, ne mogu osposobiti bez jačeg političkog života, bez stalno budne pažnje, pomoći i kontrole od strane starijih političkih rukovodilaca. Bespomoćno pozivanje na gubitke kadra u borbi, na bolest, na nemogućnost kurseva zbog pokreta, na nemanje vremena itd. znači da se nismo prilagodili novim uslovima rada i da nismo dovoljno uvidjeli da u borbama koje vodimo moraju nestajati kadrovi i da se oni blagovremeno i pravilno moraju popunjavati.

Stalno pojačavanje naše vojske mobilizacijom svih rodoljubivih narodnih snaga jeste životna potreba našeg ustanka. Tome pitanju ne smije se prilaziti uobičajenim govorima i frazama, nego poziv i organizacija mobilizacije za našu vojsku moraju biti tako jasni, ubjedljivi i organizovani da sve ono što je pošteno i rodoljubivo mora u ovim danima prići u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske.

Briga o bolesnicima ne smije se prepustiti isključivo sanitetu i njegovoj organizaciji. Politički komesar mora djelovati u svom štabu odnosno komandi tako, da briga o bolesnicima i ranjenicima postane zajednička briga cijele komande, štaba i sve vojske. Briga o bolesnicima je neobično važno pitanje, koje se jedino na ovaj način, u današnjoj situaciji, može rješavati.

Pokazalo se je da osobito u vrijeme ofanzivnih naleta neprijatelja odnos vojske i naroda nije pravilan, nije u duhu narodno-oslobodilačke borbe. Narodno-oslobodilački odbori su najviša narodna vlast stvorena od naroda u vatri ustanka. Narodno-oslobodilački odbori nisu i ne mogu biti samo izvršni organi naređenja pojedinih boraca, patrola, ekonoma, intendanata, komandi i štabova. Oni su nužna i neophodna tijela, koja su podloga temeljnom jedinstvu pozadine i fronta, naroda i vojske. Gdje narodno-oslobodilački odbori ne ispunjavaju svoju dužnost, usljed neznanja, treba ih pomoći ili gdje ih nema treba izvršiti i organizovati izbore a takođe i za izmjenu, odnosno popunu novih odbornika. Politički komesari moraju ovome pitanju posvetiti punu pažnju.

Održavanje bataljonskih, brigadnih pa i divizijskih savjetovanja političkih komesara treba da bude stalna praksa, koju ne može omesti nikakva situacija, bolest, pokret itd. Takva savjetovanja obogaćuju političke rukovodioce novim iskustvima stečenim u raznim jedinicama. Ona, pored ostalog, uvijek do-

prinose sticanju šire perspektivnosti političkih komesara. Savjetovanja trebaju biti dobro pripremljena sa aktuelnim i odabranim referatima.

Komande i štabovi naročito danas moraju održavati najčvršći dodir sa borcima. Potpuno slobodni razgovor na četnim i bataljonskim konferencijama politički rukovodioci trebaju tako organizovati da razgovori budu takvi da na njima uzmu učešća svi borci, da slobodno kažu svoje teškoće, i nedostatke, da ti slobodni razgovori iscrpe sve ono što može da tišti svakog pojedinog borca. Slobodni razgovori ne smiju se pretvoriti u stalan istup komandnog osoblja, nego moraju postepeno poprimati oblik političke i vojničke kritike i samokritike boraca i komandnog kadra.

Politički komesari moraju nastojati da naše komande i štabovi imaju pravi vojnički izgled. U štabovima ne može biti nezaposlenih drugova i drugarica, niti drugarica pojedinih članova štaba. Štabovi moraju biti otvoreni svim seljacima koji dolaze da pitaju, traže savjet, traže pomoć. Jedinstveno djelovanje i jedinstvo štaba je jedan od uslova uspješnog djelovanja samog štaba. Politički komesari dužni su da o ovome vode računa jer će na taj način najlakše doprinjeti uzdizanju zdravoga štabskog života.

U nekim jedinicama, naročito u četama, politički rukovodioci bavili su se više vojničkim pitanjima, oduzimajući time inicijativu komandirima i komandantima. Neki politički rukovodioci pretvorili su se u borce koji se bave samo političkim pitanjima, a neki opet smatrali su da je njihov rad isključivo bavljenje oko poboljšanja ishrane, odjeće itd. Politički komesari su duša svake jedinice, najveće i najmanje. Oni učestvuju u svim vojnim odlukama dajući punu podršku, samostalnost, inicijativu komandiru i komandantu. Oni uzdižu ugled komandira i komandanta. Oni svakodnevno vode stalnu brigu o potrebama boraca. Oni su nosioci političke svijesti svoje jedinice i organizatori boljeg, ljepšeg i zdravijeg kulturnog života svojih jedinica. Organizovanje bolje ishrane, odjeće i obuće mora biti važno pitanje kojim se bave politički komesari.

Dosada se je obično očekivalo i od strane samih političkih komesara da u svome radu dobijaju samo naređenja, direktive, zadatke. U tom pogledu mora se učiniti preokret tako, da zadatci i direktive o radu političkih komesara ne budu djelo pojedinaca, nego rezultat širih i užih komesarskih savjetovanja, komandi i štabova, niza usmenih i pismenih predloga, savjeta i sugestija. Za sada dolaze u obzir, kao materijal koji se može u referatima pretresati, slijedeće teme: Međunarodna situacija, na osnovu Staljinove prvomajske zapovijesti; Hitlerov poraz na afričkom kontinentu i ujedinjeni udarci SSSR, Engleske i Ame-

rike; Položaj razbijenih četničkih bandi u Lici, Hrvatskoj, Krajini, Crnoj Gori, centralnoj Bosni, na osnovu obavještenja »Slobodne Jugoslavije«, listova »Naprijed« i »Vijesnika« kao i neprijateljskih letaka; Jugoslovenska vlada i nacionalne slobode naroda Jugoslavije (stav jugoslovenske vlade po pitanju muslimana, četnika, pisma, letači, govori preko radio Londona itd.); Neprijateljska propaganda; Zašto je nužna pokretnost brigada i divizija u našoj borbi; Kako ćemo najbolje organizovati pomoć našim bolesnim borcima; Uloga političkih komesara u pravilnom odnosu vojske i naroda i jačanju jedinstva fronta i pozadine; Organizacija novog pridolaženja boraca u naše redove.

Po svima ovim pitanjima drugovi politički komesari trebaju dati predloge i referate sa bataljonskih i brigadnih savjetovanja kao i predloge komande, štaba, odnosno lično svoje. Drugovi politički komesari trebaju da svakih 15 dana podnose izvještaje o političkom stanju odreda, brigade.

Ovo pismo proraditi u svim četama i čuvati ga tako da niukom slučaju ne smije pasti neprijatelju u ruke.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

maja 1943 g.

Politkomesar:
Boško'

BR. 144

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. NOP ODREDA 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 12. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOM RADU'

STAB
II. N.O.P. ODREDA
III. OPER. ZONE
HRVATSKE
K. broj: 42/1943.
Dne 12. V. 1943.
POLOŽAJ

POLITIČKOM KOMESARU III. OPERATIVNE ZONE

Položaj

Izvještaj o političkom i kulturno-prosvjetnom radu od 2. maja do 12. maja 1943.

I. OPCI PREGLED:

U ovoj rubrici polit, komesari bataljona govore o slabijem političkom radu u posljednje vrijeme, do čega je došlo zbog toga što su neki drugovi politički komesari i delegati oholili, neki su otišli u novoformirani 3. bataljon, dok je jedan otišao na kurs.

Tako na primjer u 1. bataljonu je djelomično bio politički rad zaostao i zato što ta jedinica stalno je držala položaj na Točku i kroz sve vrijeme padala je kiša, tako da je rad bio jako otežan. Unatoč svemu rad nije sasvim zanemaren, radilo se koliko se moglo.

Opće stanje u 2. bataljonu mnogo se popravlja, iz izvještaja polit, komesara bataljona vidi se da rad u toj jedinici svakim danom postaje sve sređeniji. Tako je u tom bataljonu počelo sada da se posvećuje mnogo pažnje kulturno-prosvjetnom radu koji je do sada bio slab. Organizovane su usmene novine. Pristupa se organizovanju tamburaškog zbora. Ujedno su drugovi partizani pozvani da uzmu puno učešća u dopisništvu, kao i u pisanju raznih članaka, pjesama i recitacija.

U 3. bataljonu stanje političkog rada popravlja se. Izvještaj govori o tome da se u bataljonu nalazi veliki broj novaka kojima su još uvjek nepoznati svi naši neprijatelji kao

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 23—6, k. 1484.**

ni naši ciljevi borbe. Pojačanim političkim i kulturno-prosvjetnim radom nastoji se drugovima novacima prikazati naše ciljeve borbe kao i raskrinkati naše neprijatelje.

Ovo isto vrijedi općenito za sve jedinice, u svim jedinicama imamo najveći dio novomobilisanih drugova. Sve svoje snage bacili smo na to da bi novim drugovima objasnili neophodnu potrebu oružane borbe protiv okupatora i njegovih sluga. Tako sam u jednom razgovoru s jednim drugom novakom opazio da isti ima potpuno pogrešno mišljenje o ciljevima naše borbe. Tako mi je na pr. on kazao kako je u posljednjoj akciji na jednu pustaru primjetio da mi ne uzimamo od siromaka već da se borimo protiv gospode i slično. Ja sam mu objasnio naš stav u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi i kazao mu da se mi ne borimo danas protiv staleža ili klasa, već da je naš glavni cilj danas da istjeramo okupatora iz zemlje i omogućimo našem narodu slobodan izbor svojih vlasti.

II. RAD U BATALJONIMA:

1. bataljon:

1. četa: Održala je tri sastanka i to: 2. V. 1943. održan je četni sastanak na kome je pročitan radio izvještaj po kome se razvila diskusija o uspjesima naše narodno-oslobodilačke vojske i naših saveznika.

4. V. 1943. održana je četna kritika na kojoj su drugovi kritikovali nepravilno vršenje dužnosti pojedinih drugova.

6. V. 1943. održan je sastanak sa četom na kome je proađen referat N.O.V. i P.O., nadalje drugovima protumačen ja cilj izbjegličke vlade i rastumačeno je tko sve sačinjava tu vladu i kako je ona u odsudnom času ostavila narod na cjedilu.

7. V. 1943. Održan je sastanak po vodovima na kome su čitani letci: »Radnici, seljaci i građani Slavonije« i »Slom neprijateljske ofenzive na Slavoniju«.

8. V. 1943. Drugovima prikazana potreba discipline i prenašanje veze pri pokretu.

2. četa: 2. V. 1943. i 5. V. 1943. čitani su radio izvještaji i drugovima je prikazana današnja situacija.

9. V. 1943. Drugovima je čitano zapažanje jednog Engleza: »Što sam vidio u Sovjetskom Savezu-<, nakon čega su drugovi diskutovali.

Rad političkog komesara:

Održana su dva sastanka sa polit, komesarima i vodnim delegatima na kojima je drugovima ukazano na potrebu jačeg polit, rada, pogotovo sa drugovima koji su mobilisani i kojima nije još dobro poznat cilj naše borbe. Primjetilo se da ima drugova koji nerado izvršavaju izdata naređenja, te tim dru-

govima treba prikazati štetnost takvog rada. Održana su dva bataljonska sastanka na kojim je govoreno drugovima partizanima o našim neprijateljima i njihovim namjerama. Ukazano im je na sve vrste neprijatelja, koji se kriju pod raznim maskama, kojima je svima isti cilj: uništenje našeg naroda. Poslije akcije u Ivanin Dvoru[2] održana je kritika na kojoj su kritikovani drugovi koji su se bili loše ponijeli prilikom vršenja te akcije.

2. *bataljon:*

1. četa: U ovoj četi održana su 3 četna sastanka i to:

Dana 29. IV. 1943. Održana je četna kritika. Kod same kritike većina drugova je bila pasivna, s razloga toga što su to novi drugovi, koji nisu još do sada prisustvovali kritici.

Dana 1. V. 1943. Pročitan pred cijelom četom Proglas 1. Radnici, seljaci i građani Slavonije, 2. Proglas hrvatskom i srpskom narodu, 3. Proglas o proslavi 1. Maja.

Dana 4. V. 1943. Pročitan je pred cijelom četom radio izvještaj od 20. i 21. IV. 1943. god.

Dana 5. V. 1943. Raspoređeno je po vodovima: pitanja i odgovori. Politički sastanak sa četom po rasporedu: kakav treba da je partizan, čitan Slavonski partizan br. 9.

Dana 6. V. 1943. Održan je politički sastanak sa četom o partizanskoj disciplini za razliku od discipline u ostalim vojskama.

Dana 7. V. 1943. Nije se ništa radilo jer je četa bila na položaju u zasjedi.

Dana 8. V. 1943. Pročitan je pred vodom radio izvještaj od 1. i 2. o. mj., drugo nije bilo moguće, jer je četa bila na položaju u zasjedi.

2. *četa:* Održana su 4 četna sastanka, 2 četne kritike, 2 sastanka sa delegatima i 3 sastanka po vodovima.

Dana 28. IV. 1943. Održano je predavanje kakav treba da je partizan u partizanskim redovima.

Dana 29. IV. 1943. Održana je četna kritika. Govoreno je drugovima o značaju kritike i samokritike. Na kritici istakli su se stari partizani. Jedan dio priznao je svoje greške, dok drugi nisu.

Isti dan održan je sastanak sa delegatima. Drugovi su dobili upute za rad i razdjeljen im je potrebni materijal.

Dana 2. V. 1943. Održan je četni sastanak. Govorio sam drugovima o partizanskoj disciplini za razliku od discipline u drugim vojskama. Isti dan delegati su održali sastanke sa svo-

[5] **Odnosi se na akciju izvršenu noću 2/3 maja 1943 (vidi tom V, knj. 15. dok. br. 121).**

jim vodovima. Čitali su članke iz »Partizana« broj 8, iz »Vijesnika« i dnevnih vijesti, i po tome diskutovali .

Dana 4. V. 43. Održan je četni sastanak. Govoreno je drugovima o zadacima i ciljevima Narodno-oslobodilačke borbe. Delegati su održali sastanke sa svojim vodovima. Čitali su iz »Slavonskog partizana« broj 9 i potom diskutovali.

Dana 6. V. 1943. Održan je četni sastanak. Govoreno je drugovima o slomu Jugoslavije i petokolonaškom radu. Posije svakoga sastanka čitano je članke iz Slavonskog partizana broj 7 i 8 i broj 9 i iz Vijesnika, dnevnih vijesti i ostale letke i brošure.

Dana 7. V. 1943. Održan je sastanak sa delegatima, upućeni su u rad i razdjeljen im je potrebni materijal. U četi postoji čitalačka grupa od 8 drugova, koji čitaju letke i brošure i ostali NO materijal i nastoje da prenose i na druge drugove. Osnovano je pjevačko društvo od 10 drugova koji uče da pjevaju borbene pjesme.

Rad političkog komesara u bataljonu:

Dana 29. IV. 1943. Održan je sastanak sa politkomesarima i vodnim delegatima, gdje je stvoren plan za budući rad tokom narednih 10 dana. Izdan je 10-dnevni plan rada u pogledu političkih predavanja.

Dana 30. IV. 1943. Održan je sastanak sa politkomesarima, dat je savjet za budući rad i ukazana je važnost intenzivnog rada sa novomobilisanim drugovima i kako treba s njima da se postupa da se podigne moral i borbenost.

Dana 1. V. 1943. Izvršena je zakletva mobilisanih drugova. Predhodno im je rastumačen tekst Partizanske zakletve i važnost polaganja iste.

Dana 2. V. 1943. Cijelom bataljonu prikazana je vanjska i unutarnja situacija, nadalje reakcionarni rad izbjegličke vlade u Londonu.

Dana 3. V. 1943. Održan je sastanak Štaba bataljona gdje se pretreslo o stanju u bataljonu, što treba poduzeti da se bataljon podigne u vojnom i političkom pogledu, da bi drugovi partizani služili što bolje svome narodu.

Dana 5. V. 1943. Prikazano je cijelom bataljonu reakcionarno vodstvo HSS-a na čelu sa Mačekom.

Dana 6. V. 1943. Razgovor sa pojedincima novomobilisanim, što oni misle o današnjoj situaciji. Prilikom toga moglo se ustanoviti da većina ima pravilno shvaćanje.

Dana 7. V. 1943. Prilikom održavanja zasjede prikazao drugovima važnost iste i pripravio ih za borbu.

3. bataljon:

1. i 2. četa: Po četama su održani četni sastanci i to:

Održano je 3 četna sastanka, 1 kulturno-prosvjetni sastanak i 1 četna kritika.

Na sastancima su prorađene tekovine naše borbe, A.V.N.O.J., savez S.S.S.R., S.A.D. i Engleske, ciljevi N.O.B, i njem uspjesi, bratstvo srpskog i hrvatskog naroda. Osim toga čitali su se radio izvještaji, letci »Srpskom i hrvatskom narodu«, letak »Hrvatskom narodu«, dnevne vijesti i »Slav. partizan«.

Da bi uspjeh bio potpun, isti materijal će se proradit još koji puta, da bi se drugovi u potpunosti upoznali sa istim.

U četnim kritikama se je kritikovalo pojedine nedisciplinovane drugove, drugove koji se ne drže čistoće, kao i drugove koji ne vode brigu da im se odjeća pokrpa i t. d. U kritici su učestvovali većina drugova. Po svršenoj kritici drugovi su izjavili da će u buduće nastojat da isprave kritikovane nedostatke.

Kritiku su drugovi primili sa razumjevanjem.

U kulturnom i prosvjetnom radu se je upoznalo drugove sa istočnim i afričkim frontom, isto se ih je upoznalo sa veličinom zemlje Sovjetskog Saveza, jedinom zemljom radnika i seljaka.

Rad političkog komesara:

Održano je savjetovanje sa političkim komesarima četa i date su upute za daljni rad političkih komesara u četama.

Održan je 1 bataljonski sastanak i 1 bataljonska kritika o izdajničkom vodstvu H.S.S i izbjegličkoj vladi u Londonu.

Na istim je govoreno o potrebi političkog rada i upoznato drugove o historijatu političkih radnika u prošlosti.

Održano je jedno političko predavanje o značaju 1. maja u današnjoj N.O.B. Zatim održana je jedna bataljonska priprema prije akcije na Voćin, s time što je bataljon bio u zasjedi kod Kamenske, tu je govoreno drugovima o potrebi borbe protiv neprijatelja, koji je popalio i opljačkao naša sela i naš narod.

Održan je štabski sastanak, na kojem je konkretiziran rad svakog pojedinog člana štaba, kao i podjela dužnosti po sektorima rada.

Odnos štabskog osoblja u bataljonu je drugarski.

RAD POLITIČKOG KOMESARA U ODREDU:

Održao sam dvije konferencije sa političkim komesarima četa i bataljona 1. i 2. bataljona, dok sa 3. bataljonom nisam

mogao to učiniti, zbog nepredviđene akcije na Voćin[1] u kojoj su učestvovali naši bataljoni.

Na tim konferencijama u glavnom ispitao sam dosadanji rad političkih komesara i koliko su ispunili uslove postavljenog plana rada sa posljednje konferencije. Drugovi su materijal koji su dobili da proučavaju kao i da ga politički obrađuju pred drugovima partizanima dobro proučili. Na moje pitanje u kojoj su mjeri prenesli na drugove borce, drugovi odgovaraju da su to većim djelom i učinili, a u koliko to nisu učinili, desilo se to zbog toga jednim djelom što su jedinice bile nekoliko dana na položajima, a drugim djelom zato što se politički radnici, kao naprimjer delegati i zamjenici komesara, često pozivaju na razne kurseve, kao političke i partijske, te se njihovo odsustvo ne može tako lako nadoknaditi. Uz to još neki od njih prebolili su i epidemiju tifusa, što je isto išlo na uštrb političkog rada.

Na istoj konferenciji podvukao sam još jedanput kao i na prošloj konferenciji ogromnu važnost političkog rada pogotovo sada kada u naše jedinice ulaze velike grupe novaka ujedanput. Na toj konferenciji još sam govorio drugovima da je potrebno sada posvetiti veću pažnju kadrovima novih političkih radnika, svakog iole sposobnog, odanog i hrabrog borca u kojem vidimo da ima mogućnosti za politički razvitak, trebamo da mu dademo mogućnosti za isti.

Na drugoj konferenciji govorio sam drugovima o potrebi vojničkog učestvovanja političkih radnika u našim jedinicama. Još uvjek velik broj polit, komesara ne shvaćaju pravilno svoje dužnosti i ne osjećaju se dovoljno odgovornim za vojnički rad. Tom zgodom ja sam im kazao da ću ih u buduće smatrati odgovornim za svaku vojničku neispravnost do koje dođe bilo s koje strane. Politički komesari moraju na svakom koraku biti budni, paziti da njihove jedinice budu svuda i na svakom mjestu ispravne. Oni su jednako dužni da osiguraju da njihovi partizani budu disciplinovani, kako prilikom pokreta, tako i prilikom bivstvovanja u selima i slično, kao i što su dužni da njihovi partizani budu dovoljno vojnički obučeni za sve borbene zadatke koji se pred njih postavljaju.

Kroz posljednji period često sam prošao kroz naše jedinice i primjetio sam da u tim jedinicama vlada zdrav politički i vojnički duh. Primjetio sam da partizani sada već više poštuju svoje niže rukovodeće kadrove, nego je to bio slučaj ranije. Pogotovo se to primjećuje kod novih drugova koji su služili vojsku. U razgovoru s partizanima primjetio sam da većina njih misli da jedino oružanom borbom moguće očuvati

[s] **Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13 (napomenu 17), 14, 16, 18. 26. 34, 44 i 46.**

svoju slobodu i opstanak našem narodu. Kraj toga sam primjetio da neki od novih drugova imaju još pogrešne predstave o našim ciljevima kao i o našem programu. Smatram da će toga ubrzo nestati ako se bude političkim radom i dalje nastavilo pravilno raditi s tim novim drugovima.

U posljednje vrijeme uložio sam više truda da formiramo svoj vlastiti agit-prop pri našem odredu, tako sam pred par dana sazvao drugove koji bi trebali u prvo vreme da sačinjavaju rukovodstvo istog, objasnio im zadatke koji se postavljaju pred agit-prop, dao im sve potrebne upute koliko sam to mogao i znao i pozvao ih da otpočnu sa radom. Drugovi su kroz par dana formirali sam agit-prop i stvorili nekoliko sekcija, kao glazbenu, diletantsku i kulturno-prosvjetnu. Drugovi su stvorili plan rada, odredili pročelnika za svaku sekciju, postavili zadatke i otpočeli s radom.

Već Prvog maja diletantska i glazbena sekcija nastupile su prvi puta pred narodom i našim partizanima u sastavu Agit-propa XVIII. Brigade. Tom prilikom vidilo se da drugovi iz našeg agit-propa, unatoč toga što nemaju nekog iskusnijeg koji bi ih poučio kraj svoje velike volje, polučili su lijep napredak.

9. V. 1943. pripremili smo u selu Pušini lijep miting sa glazbenom i diletantskom sekcijom. Na mitingu se skupilo prilično mnogo, većinom mladeži iz Pušine i još nekih sela. Prije samoga mitinga stvorili su lijep štimung naši glazbenici. Poslije toga održan je politički referat o neprijateljskoj ofenzivi i namjerama neprijatelja da s njom skrši borbeni otpor naroda protiv porobljivača.

Nakon toga dala je naša diletantska sekcija dva igrokaza i to: »Dva domobrana« i »Radio zbrku«, nakog toga odsvirao je i otpjevao naš cijeli agit-prop par naših borbenih pjesama. Nakon toga počela je narodna igranka s pjesmama.

U tom nastupu naš agit-prop pokazao je mnogo napredka i obećaje dobre znakove za budućnost.

III. MORAL I POLITIČKA SVIJEST KOD PARTIZANA:

Moral je kod naših partizana unatrag 10 dana bio spao dolaskom novih drugova u naše jedinice, tako da smo bili zabrinuti za naše jedinice ako bi se desio slučaj da bi morali ući u jednu ozbiljniju borbu uz tako veliki procenat novih drugova. Danas međutim možemo biti s te strane već mnogo mirniji, kod novih drugova ostavio je najvidniji trag povoljan vojnički položaj u kom se danas nalazimo mi kao i naši saveznici. Drugovi se danas već osjećaju ponosni što su članovi tako moćne vojske, koja svakim danom otima neprijatelju tako brojno teško oružje. Drugovi vide da naša narodno-oslobodi-

lačka vojska buja i raste i da danas neprijatelj nema više sred-.stava i načina kojega bi mogao da stavi pred ujedinjene oružane snage našeg naroda. Svi drugovi partizani danas su više nego uvjereni da samo jedinstvenom borbom srpskog, hrvatskog i slovenskog naroda možemo iskovati oružje za protjerivanje neprijatelja kao i stvoriti garanciju za budući pravedniji nacionalni i socijalni pcredak. Još uvjek među novim drugovima nismo stigli raskrinkati dovoljno sve naše neprijatelje, kao napr. četnike i njima slične, te smo si to za sada postavili u zadatak. U posljednje vrijeme nije se desio ni jedan slučaj bilo kakovog ispada, kao napr. pijančenja, dezerterstva, krađe ili slično. Isto tako drugovi partizani vrlo su obzirni kada ulaze u kuće našeg dragog naroda, misleći uvjek da su to njihove sopstvene kuće. Drugovi partizani izvršavaju bez pogovora sve dužnosti koje im naređuju njihove starešine.

Primjećuje se kod novih partizana želja za rodnim krajem. To međutim ne znači da oni ne bi pošli u druge krajeve. Svi naši partizani zakleti su, tokom posljednje zakletve bilo je prisutno preko 60 novih drugova, ista je obavljena vrlo dostojno, tako da su drugovi partizani o samoj zakletvi dobili vrlo značajno mišljenje. Sami partizani gledaju u zakletvi jednu stvarnu i moralnu obavezu kojom se čašću i životom obavezuju da će ispuniti sve ono što od njih zahtjevaju visoki interesi naše narodne zajednice. Oni u njoj gledaju jedan čin kojim se sjedinjuju i prisižu na obavezu sve sile našeg naroda. U tom smislu drugovima je objašnjena zakletva i često ih se na to podsjeća.

Stariji partizani gledaju u političkim komesarima rukovodioce bez kojih naša borba ne bi mogla da se zamisli. Novi drugovi još ne posjeduju to mišljenje ali marljivim radom steći će i oni to uvjerenje.

IV. VEZE SA SELOM:

U posljednje vrijeme naša veza sa selom poprimila je različite oblike. U više slučajeva imali smo prilike da u saradnji sa N.O. riješimo neki zajednički problem koji je nastao u životu i radu naših jedinica.

U selu Pušini održan je jedan miting sa kulturno-prosvjetnim programom, gdje je došlo do vidnog i iskrenog odnosa između sela i naših jedinica, kao i uvjek u tome je prednjačila r aša omladina. Prilikom našeg prolaza kroz pojedina sela partizani su u doticaju s narodom često isticali uspjehe naše junačke IV. Divizije kao i naše vojske u opće. Tim zgodama politički komesari davali su našim seljacima letke, koje su seljaci sa mnogo interesa često puta i sami tražili i pokazivali mnogo

interesa. Naše jedinice u sporazumu sa N.O.O. iz Pušine rekvirirale su poljoprivredni alat i stoku iz jednog neprijateljskog sela za obrađivanje zemlje na dva dana. Tom prilikom naše jedinice osiguravale su taj sektor od eventualnog napada neprijateljskih snaga na naš narod. Tim činom bio je narod vrlo zadovoljan i vidio je da je Narodno-oslobodilačka vojska jedina njegova vojska. Naš narod prima naše partizane vrlo rado ali nažalost u mnogim selima nije više u stanju da ih ishrani, često puta čujemo riječi: »Mi bi vas rado primili i pogostili kao što smo to uvjek radili, ali eto neprijatelj je opljačkao našu hranu i stoku pa čak i posljednju kokoš«. Imali smo prilike vidjeti sela u kojima nema ni jednog komada peradi.

V. ISTAKNUTI U BOREI:

U posljednje vrijeme ni jedna naša jedinica nije vodila borbe sa neprijateljem, te se prema tome nije nitko istakao.

VI. ZDRAVLJE, ISHRANA, ODJEĆA I OBUĆA PARTIZANA:

Zdravlje naših partizana u posljednjih par dana malo se popravilo, dok se unatrag 10 dana pojavilo prilično bolesnih drugova, neki od drugova koji su od ranije obolili polako prizdravljaju i vraćaju se u svoje jedinice, tako se vratio informativac 1. bataljona, kao i neki drugovi partizani. U sva tri bataljona pojavila se gripa u lakšem stupnju, što drugovi u glavnom preboljevaju u jedinicama. U posljednje vrijeme nismo imali ni jednog slučaja tifusa.

Ishrana naših jedinica još je uvjek dobra, kruha ima u dovoljnoj mjeri, isto tako hrana je i dovoljno masna, a i mesa imaju vrlo često puta, jede se tri puta dnevno, osim u izuzetnim slučajevima kad je to nemoguće prirediti, kao na dalekim položajima i slično.

Odjeća partizana za sada je srednja, najviše se osjeća nestašica u vešu, partizani još nisu sasvim bez veša ali se veš već pomalo raspada i može kroz kratko vrijeme postati težak problem.

Higijena u našim jedinicama dosta je dobra. Drugovi su se već nekoliko puta parili protiv vaški i ušiju, većina naših partizana sada je već potpuno ošišana. Naše drugarice u jedinicama prilikom odmaranja u selima operu drugovima partizanima njihov veš.

Obuća partizana postaje iz dana u dan sve slabija, sada imamo već prilično bosih drugovà. U posljednje vrijeme nismo imali prilike da u akcijama zarobimo bilo kakve obuće, dok se stara obuća sve više raspada.

VII. FINANSIJE :

Stanje blagajne u 1. bataljonu:

Stanje blagajne 1. čete je	2000	kuna
Stanje blagajne 2. čete je	2000	kuna
Stanje blagajne štaba bataljona	12760	kuna

Stanje blagajne 2. bataljona:

1. četa:	Stanje od prije	2721	kuna
	Utrošeno	1000	„
	Ostaje	1721	kuna
2. četa:	Stanje od prije	1800	kuna
	Utrošeno	600	„
	Ostaje	1200	kuna
Stab bataljona:	Stanje od prije	17.006	kuna
	Utrošak	4.336	„
	Ostaje	12.670	kuna
Stanje blagajne 3. bataljona		9.500	kuna

Stanje blagajne II. N.O.P. Odreda

Ostatak od prošlog izvještaja	16.450	kuna
5. V. 1943. dobiveno od 1. bataljona	8.000	„
Ukupno	24.450	kuna
2. V. 1943. posuđeno XVIII. Brigadi	6.000	„
Ostatak u blagajni dne 12. V. 1943	18.450	kuna

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
Lazar Vračarić

BR. 145

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 3. SLOVENACKE NO BRIGADE »IVAN CANKAR« OD 13. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

Na položaju, dana 13. 5. 1943.

CK KPS

Položaj

Izveštaj

I. Brojno stanje partijaca u brigadi:

I bataljon	po spisku	34	na mestu	28	odsutno	6
II bataljon	„	33	„	27	„	6
III bataljon	„	32	„	24	„	8
Ćelija štaba brigade		5	„	4	„	1

Kandidata I bat. 11, II i III bat 12.

Partijci označeni kao odsutni svi su u bolnici, izuzev 2 koji su u patroli Glavnog štaba.

U Gorenjsku i Primorsku je otišlo 5 partijaca. U poslednjim borbama je poginulo 6 partijaca.

Broj partijaca se u poslednje vreme povisio uprkos žrtvama koje smo imali.

II. Direktiva biroa za rad sa partijcima:

1. izgradnja kadra (vojni, politički i partijski)
2. pojačanje vojne discipline
3. povećanje vojnog znanja
4. obezbediti vodnicima i desetarima autoritet
5. pojačati politički rad
6. povećati kulturni rad
7. pitanje akcija — sek. takmičenje[2]
8. pitanje partijske discipline i budnosti
9. uzdizanje morala partizana
10. popularizacija linije OF[3]
11. popularizacija SSSR

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**

[2] **Verovatno se misli na takmičenje po pojedinim sektorima: vojnom, političkom, prosvetnom, itd.**

[3] **Osvobodilna fronta**

12. agitprop medu vojnicima i civilima

13. politički rad među belogardističkim stanovništvom

14. pojačanje propagande medu talijanskim vojnicima

15. saradnja u štampi

16. stvaranje pravilne kritike i samokritike kod partijaca

17. organizacijsko pitanje SPFZZ[4]

18. uključivanje novopridošlih iz Primorske i Gorenjske u politički i partijski rad

19. razvijanje društvenosti i drugarstva u partizanskim redovima

20. raspodela partijskog rada po sektorima

21. otklanjanje i sprečavanje dezerterstva

Sve su te direktive prenete na bataljonske biroe i ćelije, gde su se pokazali znatni uspesi, osim kod tačke 7, 14. i 15.

III. Sastanci ćelija se održavaju dva ili više puta nedeljno, sastanci bataljonskog biroa se održavaju jedanput nedeljno, dok se brigadni biro sastaje dva puta mesečno, po mogućnosti i potrebi i više puta.

Svrha sastanaka je rešavanje tekućih stvari i sprovođenje svih direktiva brigadnog biroa, jedan sastanak nedeljno je određen za rad po ćelijama za proučavanje SKP (b) i za teoretsku izgradnju partijaca. Na bataljonskim sastancima partijaca se obrađivalo: u I bataljonu o komunizmu, rim. proleterijat, seljačke bune, francuska revolucija — I internacionala, Marks, II internacionala, II i 1/2 internac. — svetski rat, u II bataljonu se prorađivala SKP (b) — uvod i I poglavlje i »Delo« br. 4, u III bataljonu »Stranka« i »Diktatura proletarijata«.

Na tim sastancima partijci pokazuju dosta interesovanja, nedostaje nam samo SKP (b).

Na tim teoretskim partijskim sastancima prorađuje se sva pridošla partijska literatura.

IV. Rad u bataljonskim biroima i ćelijama je podeljen po sektorima, i to: vojni, politički, kulturno-prosvetni, higijenski, ekonomski i rad sa kandidatima. Ta podeljenost rada po sektorima pokazala se kao uspešna.

V. Disciplina i borbenost partizana je dobra, jedino se primećuje to da su, zbog toga što su partijci mladi i teoretski slabo izgrađeni, nemasovici. Doduše, stvari su predani, borbeni, no još se nije uspelo da budu pravi masovici i da znaju da povuku masu za sobom. Premalo su živahni, ozbiljni su.

[4] **Slovenska prctifašistićna ženski zvtzda (Antifašistički front žena Slovenije).**

Do sada nije bio isključen nijedan partijac, ali su bili kažnjeni opomenama 5 partijaca, ukorom 2.

VI. Svi u rukovodećem kadru, kako vojnom tako i političkom, partijci su, osim nekoliko vodnika i desetara koji su većinom kandidati.

U našim dosadašnjim borbama izgubili smo mnogo dobrog partizanskog funkcionerskog kadra, nešto ih je još u bolnicama, ali smo uspeli da sve te praznine popunimo novim kadrom koji će vremenom potpuno odgovoriti svojim zadacima.

Za vođenje partizanskih kurseva je određen drug Ivko Bernot, ranije politkomesar I bataljona, sada šef kulturno-prosvetne komisije u brigadi.

VII. Na sastancima politkomesara, koji se održavaju u bataljonima jednom ili dva puta nedeljno (i u brigadi na 14 dana), po direktivama brigadnog biroa i zaključka sa sastanka bataljonskih komesara sa brigadnim komesarom, otpočelo je, s obzirom na potrebe, preusmeravanje sa suvoparnog teoretskog na praktičan rad, po direktivama koje sam primio od druga Janeza[5] prilikom sastanka u Podpreski, tj. da politkomesari postaju praktičari, da uvedu živost i da na osnovu procene situacije usmere svoj politički rad. Svi politkomesari dobili su uputstva o njihovom mestu u akcijama i njihovoj ulozi.

Po mogućnosti se održavaju po bataljonima kratki kursevi za politkomesare četa i politdelegate, gde se politdelegati osposobljavaju i izgrađuju za buduće politkomesare (nastoji se da se stvori rezervni kadar).

Politički časovi se održavaju redovno po četama, a ako prilike i vreme dozvoljavaju, takođe i bataljonski politički časovi. Uvedeni su takođe bataljonski i četni časovi kritike.

Politički rad je tako organizovan da političke časove po četama održavaju i politdelegati pod nadzorom četnih i bataljonskih politkomesara.

VIII. Za uzdizanje vojne izgradnje partizana vrše se po mogućnosti dnevno vojne vežbe koje vode bataljonski i četni vojni funkcioneri.

Posebno se obučava desetarski, vodnički i komandirski kadar. Do sada još nismo uspeli da osamostalimo niži vojni kadar, no radi se na tom da se to postigne.

Za uzdizanje našeg rukovodećeg vojnog kao i političkog kadra bilo bi preporučljivo da se osnuju specijalni kursevi.

IX. U kulturno-prosvetnom radu pokazao se znatan napredak. Svaki bataljon ima kulturno-prosvetni odbor, koji je sastavljen od 4 člana, i to iz svake čete jedan partijac (ćelija—sek-

[5] **Boris Krajger. Poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Sremske Mitrovice 4. januara 1967. Narodni heroj.**

tor kulturno-prosv.), te zamenik komesara bataljona. Šef kulturno-prosvetne komisije u brigadi je drug Ivko Bernot.

Rad: bataljonske novine, skupljanje dopisa, pevanje, skečevi, recitacije i organizacija kulturno-prosvetnih večeri i mitinga.

X. Sve drugarice u brigadi su po bataljonima organizovane u SPFZZ, koji imaju svoje odbore i čija je namena vaspitavati žene prema direktivama SPFZZ. Nastupaju na mitinzima kao pretstavnice žena, brinu se za borbenost i povereni im posao u vojci.

Molim za upustva u pogledu veza sa terenskim organizacijama SPFZZ. Napominjem da su se ti naši odbori SPFZZ pokazali veoma dobri.

XI. Novi borci:

Novajlije posiate iz Primorske i Gorenjske došle su bez ikakvih spiskova i karakteristika, što jako otežava naš posao. Mislim da se prilikom slanja tih ljudi u brigadu nije gledalo na to da treba poslati stvarno zdrave, izdržljive i poverljive ljude ...

Primećeno je da su novajlije iz Gorenjske i Primorske jako religiozni, što se videlo u Šmarjeti na ispovedi i pričesti, u kojoj su uzeli učešća uglavnom novajlije.

XII. Ozbiljan problem je dezertiranje. Doduše pravog dezertiranja, bežanja beloj gardi ili Italijanima, u našoj brigadi nema, ali se počelo pojavljivati samovoljno napuštanje jedinica, odlaženje drugova u terenske jedinice i u divlje partizanstvo oko svojih kuća.

Po mom mišljenju, uzroci su: lokalni patriotizam, nedovoljna politička zrelost i svest, fizička slabost, nedovoljna kontrola od strane funkcionera, proleće i čežnja za zavičajem, slaba odeća i obuća, ukidanje odsustva.

Sada se dogodio slučaj samovoljnog odsustva medu Belokranjcima, koji su, inače dobri borci, odani našoj OF, otišli u svoje krajeve. Naknadno smo saznali »da će se vratiti s puškomitraljezom, da će oni sami oterati semičke belogardiste, da će organizovati belokranjsku brigad.u, da ih interesuje da li su došli roditelji iz internacije, zašto Cankarova brigada, u kojoj je bilo najviše Belokranjaca, ne ode nekoliko dana u Belu Krajinu, da su svi izginuli naokolo, a da bi se bolje borili na domaćem tlu, itd.«

Isti slučajevi s Belokranjcima događali su se i u drugim brigadama.

Stvar treba uzeti ozbiljno u rešavanje.

XIII. Najveće teškoće u brigadi imamo sa bolesnicima i oslabelima. Brigadni lekar je prilikom pregleda označio 12 partizana koji su u pogledu zdravlja nesposobni za brigadu, i većinom su to bili novi borci. Priličan je i broj iznemoglih. Problem nije rešen ako ih pošaljemo u odred, jer ih i odredi odbijaju. Da li bi bilo moguće da se takvi ljudi, kojih ima dosta (islabelih, starih partizana, bolešljivog primorskog i gorenjskog ljudstva), pošalju po kakvim našim sigurnim vezama na rad ili da se negde osnuju kakve radne čete? Molim hitno rešenje ove stvari.

Takođe iz odreda ne dolazi u brigadu najbolje ljudstvo ...

U interesu je ne samo brigada već cele naše vojske da je u brigadama stvarno najbolje ljudstvo, kako bi brigade bile udarne i mogle izvršavati sve zadatke, koji se pred njih postavljaju.

Udarna moć, disciplina i moral brigade bili su... na prilično visokom stupnju, što dokazuju naši uspesi, ali je zbog gubitaka starih boraca u ovim borbama i priliva slabog ljudstva u brigadu, moć brigade opala. Treba imati u vidu da se radi o novim borcima koji nisu bili vojnici i koji se za ovo vreme još nisu mogli izgraditi. Bilo je izdato naređenje svim partijskim, političkim i vojnim rukovodiocima da se rad sa novodošlim udvostruči.

XIV. 18. 4. bio sam na sastanku odredskog biroa ZDO.[6] Biro se žalio da su izolovani, da ne dobijaju potrebnih uputstava, da član OF[7] kome je odredni biro određen takođe retko prisustvuje njihovim sastancima i nema pravog uvida u vojno-politički rad. Zato bi bilo potrebno da partijski rad u odredu kontroliše partijski rukovodilac koji je u vojsci. Biro se na sastanku takođe žalio na ZDO, tobož — da nisu imali nikakvih pravih veza.

XV. U razgovoru sa partijcima na terenu, jedan od njih mi je rekao da je partija na terenu slaba i da očekuju dobre partijce iz vojske. Zbog toga što brigada stalno raste, jer je partijski kadar mlad i treba ga izgrađivati, davati mu teoretsku izgradnju, spremati ga za rad ubuduće, a pošto ja vršim dupli posao, koji teško savlađujem, i pošto neću moći odgovarati za eventualne neuspehe, predlažem da se, po uzoru na srpske i hrvatske brigade, i kod nas formira politodel, koji bi sačinjavalo

[6] **Zapadnodolenjski NOP odred**

[7] **Verovatno se misli na nekog od članova Okružnog odbora OF iz Novog Mesta.**

3—5 članova, s tim da bi jedan bio odgovoran za kulturni rad, jedan za SKOJ i jedan za teoretsko vaspitanje partijaca.

Takođe bih želeo da nas više puta poseti neko od članova CK.

Radu čast i vlast!

Politkomesar i sekretar
brig. biroa U.B.I.C.
Jože Gabrovčan[s]

BR. 146

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 14. MAJA 1943. ŠTABU 1. HRVATSKOG KORPUSA O PUŠTANJU NA SLOBODU ITALIJANSKIH VOJNIKA KOJI SE DOBROVOLJNO PREDAJU JEDINICAMA NOVJ[1]

GLAVNI STAB
NORODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
K. br. 28/43
Dne 14. V. 1943

ŠTABU I. KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Porazi fašističkih snaga na Istočnom frontu i u Africi, porazi okupatorskih snaga i njihovih slugu ustaša i četnika u našoj zemlji, te posljednji veliki uspjesi naše Narodno-oslobodilačke vojske naročito su djelovali na talijansku vojsku. To nam dokazuje prelazak manjih grupica talijanskih vojnika na stranu partizana na teritoriju V. Op. zone, kao i razni izgredi talijanskih vojnika u pojedinim talijanskim garnizonima (Senj).

Takvo nam stanje u talijanskoj vojsci nužno nameće da ubrzamo to vrijenje i potenciramo njihovo neraspoloženje prema fašističkim vlastima.

Da bismo to postigli, moramo promijeniti naš stav prema onim talijanskim vojnicima koji se dobrovoljno predaju našoj vojsci. Sve one koji se dobrovoljno predaju, a ne izraze želju

[8] Jože Borštnar

[1] Original (pisan na mašini, latinicom'» u Arhivu VII, reg. br. 55/17, k. 422.

da ostanu u redovima naše vojske, treba pustiti na slobodu. Jasno je da se to ne odnosi na fašiste i oficire. Iznimku čine oni koji pružaju naročito težak otpor.

Puštanjem na slobodu onih koji se dobrovoljno predaju postići ćemo još jače komešanje u redovima talijanske vojske, unijeti zabunu u njihovim redovima i time ubrzati proces vrijenja u neprijateljskoj nam vojsci.

Ovakav postupak treba dobro objasniti svima borcima. Treba objasniti njegovu korisnost za našu borbu, da bi borci lakše prevladali svoje opravdano ogorčenje zbog učinjenih zločina sa strane talijanskih oružanih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(Ivi. P.) Politkomesar:
V. Bakarić

BR. 147

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 14. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA O PRIMERNOM DRŽANJU 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« U SLOVENIJI[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Oper. br. 407/43.
14. maja 1943.

Komesarski izveštaj

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA N.O.V. i P.O. HRVATSKE

XIII. Proleterska brigada »Rade Končar« vratila se je 12. ov. mj. sa svoga putovanja po Sloveniji. Dugim pokretom kroz Sloveniju naša se je Brigada u velikoj mjeri očeličila. Osjeća se da je disciplina u vojničkom i političkom pogledu mnogo porasla. Zumberčani, koji su manje-više bili vezani za svoj rodni

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27—1/1, k. 108.**

kraj, oslobodili su se veza za Zumberak i osjetili se pravim narodnim vojnicima. Kroz cijelo vrijeme boravka u Sloveniji borci ove Brigade držali su se u svakom slučaju primjerno. Na svakom koraku pravilno su se odnosili prema narodu i produbljivali bratstvo između naša dva naroda i hrvatskih i slovenskih partizana.

Slovenski partizani u našim borcima gledali su elitnu vojsku. Naši borci trudili su se da ova shvatanja slovenskih partizana opravdaju.

U borbi kod St. Ruperta, koja se vodila od 1/2. i 2/3. maja, naši borci pokazali su primjer upornosti i hrabrosti. Kada su se približili neprijateljskim bunkerima, koji su građeni od betona, a zidovi debeli od 60—100 cm, oni su smjelo bacali bombe na ove kolose, koje ali nisu mogli razbiti. Betonski kolosi nisu se dali ovog puta slomiti od smjelih jurišača XIII. Brigade. Borba je bila veoma teška i naporna, neprijatelj je kretao u jakim kolonama iz Trebnja u pomoć napadnutim fašistima u St. Rupertu. Naši borci II. Bataljona XIII. Brigade dočekali su neprijatelja, gdje ga je kosilo naše oružje. Neprijatelj je došao u neposrednu blizinu položaja II. Bataljona i odjedared od živih neprijateljskih kolona pred očima naših boraca stvorila se je gomila lješeva bjelogardista i talijanskih fašista. Preko 70 neprijateljskih vojnika ostalo je mrtvih a isto toliki broj ranjenih na bojnom polju.

U 30-satnoj borbi koju je vodio naš I. i II. Bataljon junačkom smrću poginuo je komandant I. bataljona drug Ilija Popović. Njega nije moglo zastrašiti neprijateljsko tane, niti granate, Ilija je bio smion i odlučan borac, prožet velikom ljubavi za svoj napaćeni narod, a mržnjom protiv fašističkih razbojnika koji su porobili našu domovinu. I baš zato što je drug Ilija bio neustrašiv, što je računao da je naša pravedna stvar i njegova hrabrost jača od neprijateljskih utvrđenja i metaka, on je ovako slavno u borbi sa neprijateljem poginuo. On je bio voljen od svih boraca. Borci su ga volili baš zbog njegove smjelosti i junaštva. Bio je član K.P. i do zadnjeg momenta opravdao je veliki zadatak koji se postavlja pred komuniste. Još ranijih godina kada je pao u ruke ustaških razbojnika, Ilija je znao raskinuti okove i uništavati neprijatelje našeg naroda. Predlažemo da se Iliju Popovića proglasi narodnim herojem.[2]

Akcija na St. Rupert nije u cijelosti uspjela. I pored djelovanja našeg topa, koji je po prvi puta zagrmio od partizanske strane u Sloveniji, neprijatelj ipak nije bio uništen. Razlozi sastoje se u tome, što je na jednoj strani kod naših boraca bila mala količina municije, a s druge strane i izvjesna zabrinutost

[1] **Za narodnog heroja je proglašen 1951.**

zbog gubitaka koji su u 30-satnoj borbi bili prilično visoki. Dakle, nije se išlo za likvidacijom neprijatelja pod svaku cijenu. Uz veće žrtve St. Rupert mogao je biti likvidiran. Osim napred spomenutih nedostataka sudjelovao je u napadu i jedan bataljon slovenske Brigade »Ivana Cankara«, što nije doduše bila greška, ali je bilo pogrešno to, što nije postignuta potpuna homogenost jedinica koje su učestvovale u napadu.

Politkomesari naše Brigade održali su za vrijeme svog boravka u Sloveniji čitavi niz političkih i kulturnih priredaba. Na taj način su se čvrsto povezali sa narodom u Sloveniji. Seljaci su ljepše primali naše borce nego slovenske partizane. Između naših i slovenskih boraca odnos je također bio najsrdačniji. Po nikakvim pitanjima nije došlo do nesuglasica. Jedino je učinio glupost komesar IV. Bataljona drug T ... S . . k o j i je čuo od nekih vozara da su navodno naši ranjenici od St. Ruperta na putu za bolnicu bili od Slovenaca prevrnuti u grabu. On je tu vješt proturio i među borce, što je momentalno loše djelovalo. Međutim istragom se je dokazalo da to nije bila istina, nego je jedan ranjeni borac bio u nesvjestici i tako ostao na nekom mjestu ležati, odakle se je nakon toga što je došao k svijesti nekako dovukao do svoje jedinice. Drug T... radi toga što nije stvar provjerio a proširio ju je bio je pozvan na odgovornost a borcima je stvar bila objašnjena, pa je taj spor potpuno likvidiran.

Vojni sud XIII. Brigade streljao je, odnosno osudio je na smrt, Mihelić Jožu i Slovinac Josipa. Oba ova tipa stalno su mutili vodu u Brigadi i činili su kojekakve disciplinske prestupe a pokazali su također da su neprijateljski elementi ubačeni u naše redove. Zločine koje su činili videt ćete iz presude Brigade. Mi smo se sa likvidacijom ovih elemenata potpuno saglasili, a borci kojima je presuda pročitana također su ju sa zadovoljstvom prihvatili.

7. maja navršila se je godišnjica osnutka I. Proleterskog bataljona Hrvatske, kojom prilikom je štab Brigade izdao letak u kojem se govori o historiji Proleterskog bataljona, njegovim uspjesima i o XIII. Proleterskoj brigadi. Nadalje je prigodom toga dana održano nekoliko predavanja o tradiciji Proleterskog bataljona.

Osim borbe kod St. Ruperta naša Brigada zajedno sa slovenskim brigadama izvršila je još neke manje akcije, što ćete vidjeti iz našeg operativnog izvještaja.[3]

Iako je Brigada u borbama kod Popovića u Zumberku imala prilično gubitaka u komandnom kadru i borcima, ne osjeća se poteškoća za postavljanjem novog dobrog komandnog

[3] **Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 31.**

osoblja. Ima drugova koji su se u raznim borbama osposobili i mogu mirne duše primiti na sebe dužnost komandanta i komesara bataljona, komandira i komesara četa.

Stab brigade također je u Sloveniji, osim manjih grešaka, u cijelosti zadovoljio. Drug Zeželj, kao što smo već u prošlom izvještaju naveli, obećaje mnogo i može postati komandant Brigade. Jedino se osjeća poteškoća u tome što je on sam, bez zamjenika koji bi mu mogao pomoći u njegovom radu. Komesar[4] i njegov zamjenik u posljednje vrijeme a naročito zamjenik komesara drug Horvatić[5] trudi se da Brigada bude organizaciono i politički na potrebnoj visini. U smislu našeg pisma kojeg smo uputili povodom 1. maja za majsko natjecanje svim našim jedinicama u Brigadi provodi se proletersko udarničko takmičenje. Ovo takmičenje u svakom pogledu sređivanja Brigade već pokazuje pozitivne rezultate.

Zumberačko-pokupski odred:

Zumberačko-pokupski odred je sređen. Organizirana su dva bataljona i to: jedan udarni bataljon, a jedan koji će u glavnom ostati u Zumberku, davati patrole, postavljati zasjede i kontrolisati teren. Ovaj bataljon za sada nije imao nekih akcija osim što postavlja zasjede oko Gorinje[6] i Novog Sela i pomalo se čarka sa ustašama. Drugi bataljon, t.j. Udarni bataljon ovog Odreda također nije imao nekih akcija, već radi na učvršćenju vojničke i političke organizacije, kako bi se usposobio za izvršenje dobivenih zadataka.

U Odredu provodi se kratki kurs za komesare četa i delegate, te vodnike i desetare. Taj kurs polazi gotovo cio komandni kadar, koji je mlad i neiskusan, ali pokazuje mnogo volje da se osposobi i vjerujemo da će biti u stanju izvršiti dobivene zadatke.

Rad našeg štaba:

Prilike u našem štabu potpuno su sređene. Nema više nikakvih nesuglasica, svako radi svoj zadatak koji mu je postavljen . ..

Ovih dana izdali smo letak namjenjen ustašama. Naša namjera sa ovim letkom jeste, da otupimo ustašku oštricu protiv nas, da ih pokolebamo i izazovemo među njima demoralizaciju. Vi ćete u ostalom vidjeti da li je letak ispravan ili ne. Javite nam vašu kritiku po ovome letku. List još nismo

*** Politički komesar 13. proleterske brigade »Rade Končar« bio** je **tada Božo Spaček.**

[5] Ma to

[6] Nije nađeno na karti. Možda se odnosi na s. Gornja Vas.

izdali ali će i on ovih dana biti otštampan. Naš list zvati će se *Narodni strijelac«.

Iz Kalnika i Moslavine od zadnjeg izvještaja nismo primili ništa.

Plan akcija vidjet ćete iz operativnog izvještaja.

U Zumberku stanje je nepromijenjeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

BR. 148

ZAPISNIK SA SEDNICE PARTIJSKOG KOMITETA 8. NOU DIVIZIJE ODRŽANE 10. MAJA 1943. GODINE'

PARTIJSKI DIVIZIJSKI KOMITET
VIII DIVIZIJE I. KORPUSA HRVATSKE
14-V-43

17-V-43[3]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Zapisnik sa sjednice Divizijskog komiteta održane 10-V-43. Prisutni: sekretar CK KPH drug Andrija,[3] politkom Divizije,[4] drug iz polit, odjela iz IV Ud brigade, drug Vanjka[5] iz polit, odjela iz XV Ud. brigade i sekretar XV Ud. brigade.[6]

Dnevni red

1. Politička situacija
2. Izvještaji o stanju i radu u brig. sa diskusijom
3. Zadatci
4. Razno

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4.569—570.

[1] Datum je dopisan rukom; verovatno označava dan prijema izveštaja u CK KPH.

[5] Andrija Hebrang

[4] Miloš Šumonja

[5] Ivan Vondraček

*** Antun Vidović**

Drug politkom Divizije je izneo političku situaciju vanjsku i unutarnju. U političkoj situaciji izneo je da se antifašistički blok povećava. Možemo računati i sa Turskom, koja se opredjelila na stranu Saveznika. Bliže smo drugom frontu sa likvidacijom snaga u Africi. Uslijedilo je prebacivanje njemačkih snaga preko Bosne. S tim u vezi neprijatelj će pokušat da nam skrati teritorij i umanji djelovanje.

Sekretar CK KPH drug Andrija: Konture drugoga fronta se pojavljuju i fašisti će pokušati da nas odvoje od naroda i da nam skrate teritorij. Treba nastojati da zbijemo naše redove oko naših štabova tako, da izvršavaju sve zadatke koji pred nas dođu. Ako počnu Saveznici da se iskrcavaju, pokušaće [fašisti] da nas odvoje od naroda. Kampanju za vojno i političko podizanje naših kadrova i boraca treba pojačati te zbijanje oko štabova da se svako naređenje mora izvršavati. Za koji će dan situacija biti jasna. Stojimo pred ofanzivom. Pojačat budnost protiv svih elemenata, koji bi htjeli drugi front iskoristiti u svoje svrhe. Pripaziti na sumnjive ljude u našoj vojsci, pojačati budnost. Vaspitati našu vojsku da čuva kadrove.

Rad po sektorima dobar. Proučava se istorija SKP (b) i članci iz »Naprijed«, glasila CK KPH.

Radi se na vojnom i političkom polju u sve slobodno vrijeme. Politička kampanja po nacionalnom pitanju u Jugoslaviji i borba protiv okupatora prvi i najvažniji zadatak — članci iz Proletera od druga Tite — uspjeli su u našoj Diviziji. Borcima je jasan sadržaj ovih članaka, samo još nisu slobodni i slabo se izražavaju.

Vojnički se radi na osposobljavanju naše vojske iz svih vojnih predmeta, pogotovo iz borbene obuke i ratne službe, koristeći se iskustvom iz proteklih akcija.

Izdaju se zidne novine po svim jedinicama, isto tako izlaze četni itd. listovi, pjevaju se i vježbaju se partizanske pjesme, uče nepismeni, vježbaju se skečevi i sve je ovo dalo lijepih rezultata.

Najveća je pažnja posvećena sprečavanju tifusa. U tu svrhu smo preduzeli čistoću i čišćenje od ušiju. Sve su jedinice ošurene i ovo se stalno obavlja sa dezinfekcionim aparatima koje imamo na raspolaganju.

SKOJ je pomognut od Partije i najviše smo skoncentrisali pažnju na teoretsko uzdizanje, jer je stepen znanja jako nizak kod naših SKOJ-evskih organizacija.

Ishrana naših boraca je nejednaka, pretežno dosta slaba. Vodimo najveću brigu da poboljšamo ishranu naših boraca — ona jeste nekad zadovoljavajuća, ali ima dana kada je i dosta loša.

Borbenost je vrlo dobra — disciplina zaostaje, ali nikad ne stajemo sa radom da bude bolja, tj. dobra. Opće je stanje zadovoljavajuće — samo što je brojno stanje dosta malo. U tu smo svrhu poduzeli da one borce koji se nalaze na Kordunu, a vode se u ovoj Diviziji — povratimo natrag u svoje brigade. Za izvršenje ovoga zadatka poslali smo na Kordun oficirske patrole sa popisima svih naših boraca da ih vrate u svoje jedinice.

Zadatci koje smo postavili pred ovu Diviziju su sledeći:

1. Kampanja za razvoj i očuvanje kadrova.
2. Dopisnička služba.
3. Uništiti uši.
4. Pojačati rad na raskrinkavanju izbjegličke jugoslovenske vlade u Londonu.
5. Predavanje o Sovjetskom Savezu na bazi Ustava SSSR-a (popularizacija Sovjetskog Saveza i bratske Crvene armije).
6. Više upornosti u sprovođenju iskustva.
7. Čuvanje tajni.

Sekretar ovoga Komiteta[7] je obolio isto tako i politkom V Ud. brigade[8], kao i sekretar IV. Ud. brigade.[9]

SF. -- SN.

V. d. sekretar
Antun Vidović

[7] **Rade Janjanin**
[8] **Đuro Krajačić**
[9] **Mišo Radojčić**

BR. 149

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 15. MAJA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJENIK POLITKOMESARA
IX. K.N.O.U. BRIGADE
Položaj, 15 maja 1943.

Mjesečni izvještaj.

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOSANSKU KRAJINU

Brojno stanje članstva u ovoj brigadi koncem aprila o. g. iznosi 111 u 16 ćelija i štaba brigade. Na štab brigade otpada 4, na intendanturu i zaštitnicu brigade 4 i na politodjel 3 člana, ostatak od 100 članova otpada na bataljonske i četne ćelije.

Osnovni problemi koji se postavljaju pred članstvo ove brigade jesu: teorijska izgradnja, partijnost i pitanje rješavanja svakodnevnih problema, t. j. praktičan rad. Riješenje ovih pitanja otežano je time što rukovodioci partije u bataljonima i četama nisu osamostaljeni za rješavanje svih tih pitanja, tako da im je potrebna gotovo stalno podrška članova politodjela i članova štaba brigade.

Da bi se članovi podigli teorijski odlučeno je u sporazumu sa drugovima iz politodjela da se po bataljonima održavaju časovi kojima bi prisustvovali članovi partije, kandidati i SKOJ--evci. Predviđeni materijal vjerujem da će se moći svladati za 3—4 mjeseca. Na ovim sastancima prorađivaće se materijal koji je predviđen za niže partijske kurseve.

Pitanje partijnosti riješiće se postepeno: teorijskom izgradnjom, rješavanjem svakodnevnih problema i življenjem partijskim životom — održavanje radnih i teorijskih sastanaka, izvršavanje određenih zadataka, kontrola rada, kritika, samokritika itd.

Pitanje rješavanja svakodnevnih problema i snalaženje u rješavanju istih jeste stvar vremena i zajedničkog rada nas sviju.

Partijski kadar ove brigade je vrlo mlad. Više od 80% članova nema dulji partijski staž od pola godine. Radi toga se pojavljuju poteškoće po pitanju izbora politkomesara ili njiho-

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP BIH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. BiH-3/114—115.

vih zamjenika, rukovodioca SKOJ-a, određivanja drugova na neka odgovornija mjesta i t. d.

Od partijskog materijala prorađeno je do sada: »Ekonomski razvitak društva« od Segala (u nekim jedinicama još ne u potpunosti), »O kadrovima od Dimitrova, »Uloga Sovjetskog Saveza u borbi protiv fašističkih osvajača« od Sretena Zujovića, a u nekim jedinicama čitani su članci i tumačeni članci iz zadnjeg broja Proletera.

Partijski kadar po bataljonima se prilično razlikuje po svojoj izgrađenosti u radu. U tom pogledu II. i III. bataljon odskaču od I. bataljona, koji je izostao i iz toga razloga jer je u zadnje vrijeme bio otsutan (preko Vrbasa) i izvan kontrole štaba brigade. Inače u svakom drugom pogledu (vojne spremnosti, discipline, borbenosti kao i političke svjesti) II. i III. bataljon odskaču od I.

Ova brigada broji danas oko 700 boraca. Borci iz kupreškog kraja (II. i III. bataljon) odlični su borci i oni sačinjavaju 2/3 ljudstva ove brigade, dok su borci iz janjskog kraja slabiji. Doduše sve ono što je bilo bolje iz Janja već je ranije otišlo sa VII. brigadom. U ovome kraju, a naročito u selima kupreške visoravni počam od Vukovskog pa do Blagaja, postoji mogućnost daljnje mobilizacije 5—600 boraca.

Politička svjest boraca nije na visini ali je zadovoljavajuća. Postoje svi uslovi da se borci za kratko vrijeme uzdignu, po svojoj prirodi su bistri i otvoreni a imaju poverenje u naše (narodno-oslobodilačko) vojno i političko rukovodstvo. Spremni su da se bore i protiv četnika, i ta borbenost svakim danom sve više raste, a naročito onda ako u borbi sa ovima imamo i žrtava, onda se ta mržnja prema izrodima srpskog naroda naročito ispoljava.

Borci ove brigade spremni su za pokret sa ovoga sektora. To je za_ ovu brigadu bilo uvjek važno pitanje, jer se brigada dugo vremena nalazila gotovo stalno na ovome terenu — janjsko-kupreškom. Jedan od glavnih razloga upornosti boraca za pokret leži i u pitanju ishrane.

Prilikom zadnje akcije u pravcu Derzovi, Pećske i Vodnebilo je nešto odasipanja boraca, oko 35, što je ipak beznačajno obzirom na to da su borci mladi i da je ovo bio prvi pokret sa terena na kome su borci čučali skoro godinu dana.

Pitanje bolesti u ovoj brigadi postalo je u zadnje vrijeme aktuelno. Danas imamo većinom već preboljelih (najviše od tifusa) oko 100 boraca, koji se većim djelom nalaze kod kuća ili u bolnicama na oporavku. Veći dio ovih bolesnika pripada

[2] **Ta sela nisu nađena na karti. Verovatnc je reč o selima Gerzovo, G. i D. Pecka i Medna jugozapadno od Mrkonjić-Grada.**

I bataljonu i oni su se zarazili tifusom za vrijeme bavljenja preko Vrbasa, miješajući se sa tifusnim bolesnicima I. brigade. Čuvanju zdravlja vojnika i parenju posvećuje se mnogo pažnje. O tim stvarima govori se redovno na svim vojničkim i političkim sastancima.

Dostavljam vam u prilogu 20 popunjenih kadrovskih lista.

Uz drugarski i borbeni pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
IX. KR. N. O. U. Brigade
Milutin[3]

BR. 150

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 6. BRIGADE 13. PRIMORSKO - GORANSKE NO DIVIZIJE OD 15. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

U našoj brigadi partija je organizaciono sređena, uprkos toga što su drugovi vrlo mladi kao partijci. Uspjelo se je u posljednje vrijeme da partijska organizacija rukovodi cjelokupnim radom i životom brigade. Ima još prilično nesnalaženja i neumješnosti, naročito kod mladih drugova, ali uz pomoć koja im se ukazuje oni se sve više osamostaljuju u radu i rukovođenju. Partijci se osjećaju rukovodiocima i lična odgovornost je prilično razvijena. To se je pokazalo naročito u posljednjim borbama oko Crne Vlasti, Sinca i na ovom terenu.[2] Četne jedinice su organizatori rada po četama, a bataljonski biroi rukovode cjelokupnim radom po bataljonima i imaju kontrolu i pregled toga rada. Partija je uzela rukovodeće mjesto u brigadi,

[3] **Milutin Pejanović**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/776—779.**

[s] **O dejstvima ove brigade vidi tom V, knj. 15, dok. br. 21, 32 i 38.**

što se vidi po tome da ni najmanji doživljaj ili događaj koji se tiče brigade ne prođe a da partija ne dadne svoj sud o tome. Partijske organizacije bataljona i četne jedinice žive normalnim partijskim životom. Partijski organizacioni sastanci održavaju se u svima jedinicama redovno jedan put nedjeljno, dok sa teoretskim sastancima do u najskorije vrijeme to nije bio slučaj, iako se je stalno nastojalo da se i oni redovno održavaju. Tek sada u posljednje vrijeme u svima četnim jedinicama održavaju se redovni teoretski sastanci i naši drugovi shvatili su veliku važnost ovih sastanaka i rada na njima. Pored ovih redovnih teoretskih sastanaka skoro u svim našim jedinicama održavaju se svakodnevno mali kursevi, na kojima se u glavnom prorađuje Historija SKP (b) i »Osnovi lenjinizma«. To se je uspjelo u našim I., II. i III. bataljonu u potpunosti, dok samo djelimično u IV. bataljonu. Na ovim sastancima prisustvuju pored članova partije kandidati i bolji borci. Pored redovnih partijskih sastanaka, po svim važnijim pitanjima održavaju se vanredni sastanci. Na tim sastancima priprema se akcija, konferencija ili se kritikuje protekla akcija i t. si. Partijski kadar po bataljonima, s malim izuzetkom u I. bataljonu, pravilno je raspoređen i po broju i po kvalitetu. Kvalitet partijaca nije još uvijek na zavidnoj visini, ali uz intenzivan i sistematski rad naši drugovi obećavaju da se razviju u dobre članove partije. Odanost i volja za radom su svojstvene našim drugovima i trude se da pravilno i na vrijeme urade povjerene im poslove.

U brigadi ima 21 partijska organizacija sa ukupnim brojem članova 186, od kojih su 38 u rashodu, mahom u bolnici. Za posljednje vrijeme, t.j. od napada na Crnu Vlast primljeno je oko 95 novih članova partije, odanih, poštenih i hrabrih boraca i najboljih SKOJ-evaca. Istina, teoretsko znanje ovih drugova nije na visini, ali ispravnim i intenzivnim teoretskim radom najviše će naučiti u partijskim jedinicama. Nema bojazni da će se primanjem novih članova partije u organizaciju uvući neki stran i neprijateljski element, jer se svi drugovi dobro provjeravaju kako u borbama tako i u radu i ponašanju u svojim vojnim jedinicama. Mjerilo da se nekoga primi u partiju jeste odanost, lična hrabrost, karakternost i omiljenost kod boraca.

U brigadi imamo 43 kandidata partije sa kojima sa dosta dobro teoretski radi a također ih se provjerava svakodnevno na praktičnom radu. Po pitanju omasovljavanja naše partijske organizacije nema sektašenja, izuzev što se u našem II. bataljonu nije tom pitanju poklanjalo dovoljno pažnje, što se u posljednje vrijeme popravlja. U borbama oko Crne Vlasti, Sinca i poslije na ovom terenu poginulo nam je 13 članova partije i veći broj ranjeno, od kojih su već neki ozdravili i došli u brigadu.

Disciplina kod naših partijaca dobra je i u glavnom zadovoljava. U tom pogledu naši drugovi služe primjerom borcima brigade. Dolaskom na ovaj teren, sa kojega su naši borci mobilisani, postavilo se je pitanje otsustva, koje mi nismo mogli dati. U objašnjavanju i ubjeđivanju drugova da se otsustvo u ovakovoj situaciji ne može dati, najaktivnije su bile naše partijske jedinice i nije se desilo da je ma i jedan član partije otišao svojevoljno na viđenje kući, čak ni da je postavio pitanje odlaska pošto se je pravilno objasnilo da se otsustvo ne može dati.

Odnos partijskih jedinica i biroa bataljona prema štabovima i komandama četa pravilan je i drugarski. Naši drugovi u najvećoj mjeri pomažu štabove i nastoje da se svako naređenje u potpunosti izvrši pa u tome služe ličnim primjerom.

Partijska organizacija u brigadi koristi u svom radu veliki autoritet naše Partije i može se reći da 80% boraca koji još nijesu u partiji žele da postanu njeni članovi. Naši drugovi uživaju dosta dobar autoritet kod ostalih boraca a to je jedan od uslova da neko bude primljen u partiju.

U posljednje vrijeme vodimo kurs na tome da svi naši borci u brigadi budu obuhvaćeni političkim radom od strane partijskih jedinica. Svaki član partije pored ostalih sektora rada i zadataka koje dobije od svoje jedinice [ima] i za zadatak da radi sa dva ili više boraca i da o tom svom radu podnosi izvještaj na svakom organizacionom sastanku. Rezultati ovakvog rada pokazali su se vrlo dobri i postoji mogućnost da u najskorije vrijeme primimo u partiju i SKOJ veći broj novih drugova. Za sada se sa njima radi kao sa simpatizerima i po grupama. Istina još nema nekih većih rezultata ovoga rada, ali uspjeh je već i u tome što su se naši borci u punoj mjeri zaintresovali i žele da im se poklanja što veća pažnja. S druge strane drugovi partijci osposobljavaju se za rukovodioce i takmiče se čija će grupa biti bolja.

Stabska jedinica u brigadi također živi normalnim partijskim životom i sva naređenja starijih štabova i svoje odluke štab prvo prokomentariše na sastanku jedinice. Jedinica za sada broji 4 člana partije.

Rad partijske organizacije po sektorima dosta je živ i rezultati tog rada su zadovoljavajući. Po vojnom sektoru rad se odvija po jednom već utvrđenom i izdatom planu od Štaba brigade. Pored toga plana nastoji se da se po bataljonima produbе i dobro savladaju pojedina pitanja koja svakodnevno iskrsavaju i osnov su znanja dobrog vojnika. Brigada je pretežno omladinska pa je i broj neukih boraca veći, te smo poduzeli sve da se naši borci usposobe vojnički. Pored praktičkih vježbi održavaju se i teorijski časovi, kao na pr. o stražarskoj službi,

odbrana od aviona, fortifikacije i dr. Uspjelo se je da u pješadijskim četama svi borci znadu rukovati puškomitraljezom a novodošli odmah počinju pored puške da vježbaju u rukovanju puškomitraljezom. Utvrđivanje na položajima naši su borci shvatili kao najvažniji zadatak za sada. Do skoro nije bio slučaj kod naših boraca da se utvrđuju, ali poslije iskustava na Crnoj Vlasti gdje smo imali nekoliko mrtvih i ranjenih, samo zato što nismo bili utvrdili položaje, naši borci su shvatili veliku potrebu utvrđivanja. Članovi partije i SKOJ-a u tome su prednjačili i izradili najsolidnije zaklone.

Borbenost kod boraca je dobra, što se je osvjedočilo naročito u posljednje vrijeme u akcijama na Crnoj Vlasti, Sincu i položajima oko Perušića.

No još uvjek po našim četama i bataljonima ima zaostataka partizanštine i mi sada kao najvažniji zadatak po vojnom sektoru moramo postaviti uklanjanje tih zaostataka i stvaranje regularnih vojnika kod naših boraca. Ovi zaostatci partizanštine u mnogome su i posljedica kasnog ulaza naših boraca u veću vojnu jedinicu.

Po političkom sektoru također se je u posljednje vrijeme intenzivno radilo. Politički rad odvijao se je po planu i redovno u svima jedinicama održavaju se političke i radne konferencije koje pripremaju partijske jedinice u zajednici sa političkim komesarima. Na političkim konferencijama prorađivana su pitanja iz naše štampe, držani referati o političkoj situaciji, a na radnim konferencijama pretresaju se sva pitanja koja zadiru u život dotične vojne jedinice. Pored ovih redovnih konferencija održavaju se priie i poslije akcije vanredne konferencije koje imaju za cilj da borce politički pripreme za izvršenje zadatka. Interesovanje za konferenciie i diskusiie na njima dosta je veliko ali još uvjek ne zadovoljava jer još ima priličan broj drugova koji ne uzimaju učešća u diskusiji. Vodimo kurs na tome da svakog borca osposobimo da bude upoznat sa zbivanjima u svijetu i kod nas, sa linijom Narodno-oslobodilačke borbe, sa politikom izdajničke vlade u Londonu i vodstva HSS-a.

Sastanci sa političkim komesarima četa i delegatima po bataljonima održavaju se redovno. Održali smo jedan kratki kurs od 10 dana na kome su učestvovali svi politički delesati u brigadi. Kurs je uspio vrlo dobro i drugovi su pokazali mnogo truda za stvari koje su im se objašnjavale. Sada imamo u pripremi držanje kursa sa političkim komesarima četa, koji će početi kroz najkraće vrijeme.

Disciplina u našim četama i bataljonima u posljednje vrijeme se popravlja. Dolaskom na ovaj teren disciplina je bila popustila, ali angažovanjem u punoj mjeri partijskih jedinica

ona se je popravila i može se reći da je dobra. Izuzev nekoliko slučaja zakašnjenja sa otsustva nijesmo imali nekih pojava nedisciplinе u posljednje vrijeme u brigadi.

Moral i ofanzivni duh kod naših boraca i komandnog kadra je vrlo dobar, što se vidi u želji boraca za što češćim akcijama.

U svima mjestima kuda je prolazila naša brigada održavani su kako od štaba brigade tako i od pojedinih bataljona, zborovi i politički sastanci sa narodom. Isti su u glavnom uspjeli jer su bili pripremljeni i kombinovali smo izlaganje o političkoj situaciji sa kulturno-prosvjetnim programom, što nam je u glavnom i pomoglo da zborovi budu masovniji. Nastojali smo da bude što manji broj govornika, da sastanci budu što življi i interesantniji, kako bi prisutne više zainteresovali za ono o čemu se govori.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi nije na visini, i po tom sektoru naša partijska organizacija nije mnogo uradila, što je u glavnom veliki nedostatak. Rad na tom polju djelimično se je počeo popravljati ali još ni iz daleka nije onakav kakav bi trebao da bude. Ovdje se radi o nesnalaženju naših drugova a sem toga i nemamo nekog iskusnijeg kulturno-prosvjetnog rukovodstva koje bi pomoglo rad. Ono što se je uradilo na tom polju, urađeno je preko partije, dok kulturno-prosvjetni odbori se još uvijek ne osjećaju na radu, a ni partijske jedinice im nisu dale dovoljnu pomoć.

Sto se tiče nepismenosti ona je u glavnom kod starih boraca likvidirana a poduzeto je također sve da se i novodošli nepismeni drugovi nauče čitati i pisati.

Glumačke sekcije i pjevački horovi formalno postoje u bataljonima i četama, no nekih rezultata njihovog rada još nema. Bataljonski kulturno-prosvjetni odbori uz pomoć partijskih jedinica dali su nekoliko priredbi u selima gdje su bili smješteni, a kulturno-prosvjetni odbor brigade dao je program za prvomajsku proslavu u Brinju.

Po četama i bataljonima redovno se pišu zidne i džepne novine i što je važno ima dosta velik broj drugova koji pišu, samo naravno nijesmo uspjeli da svi članci budu dobri.

U brigadi imamo po spisku 253 člana SKOJ-a, od kojih su nam u bolnici i rashodu 57, mahom ranjenih i oboljelih od tifusa. Rad sa SKOJ-em se u posljednje vrijeme popravlja, što do sada nije bilo. Po pitanju omasovljenja SKOJ-a nije se dovoljno pažnje poklanjalo niti od strane bataljonskih komiteta a niti od brigadnog rukovodstva SKOJ-a. Za primanje nekog omladinca u SKOJ uziman je t. [ako] r. [eći] isti kriterijum kao i za primanje člana partije. U posljednje vrijeme ovo se je ispra-

vilo i partija daje punu pomoć i kontroliše rad SKOJ-a. Ima još priličan broj omladinaca u brigadi koji će u najskorije vrijeme ući u SKOJ i tako ćemo omasoviti SKOJ-evsku organizaciju.

Higijenske prilike u brigadi u posljednje vrijeme su se popravile, uspjelo nam je da suzbijemo epidemiju pjegavca i trbušnog tifusa. Dobili smo novog referenta saniteta koji je sanitetsku službu organizaciono postavio po bataljonima i preko kurseva i predavanja osposobio bolnički kadar. U svim četama i bataljonima a tako isto i pri štabu brigade sanitetska služba je organizirana po uputama referenta saniteta pri Vrhovnom štabu.[3]

Intendantura je kod nas do skoro bila vrlo slaba i neorganizirana, ali u posljednje vrijeme aktivnom pomoću partijske organizacije stanje se je u mnogome popravilo.

U vojničkom i političkom pogledu brigada je sposobna za izvršenje postavljenih joj zadataka iako njeno brojno stanje ne zadovoljava. Nastojimo da na ovom terenu mobilišemo nešto novih boraca, ali su mogućnosti za to slabe jer su jedinice koje su ovdje bile prije nas mobilisale veći broj sposobnih za borbu. U posljednje vrijeme brigada je dobila oko 100 novih boraca iz Primorja i to većinom radnika. Drugovi koji dolaze iz Primorja dobar su elemenat i brzo se saživljavaju u našim jedinicama. Sa novomobilisanim vršimo kratku vojničku i političku obuku a tek onda ih raspoređujemo u jedinice. Ovih dana na jednom takvom kratkom vojno-političkom kursu imamo oko 80 novaka. Brigada je sposobna da apsorbuje još novih boraca a da se borbenost i disciplina ne rasplinu. Postupak sa novim borcima jeste vrlo srdačan i drugarski. Stariji drugovi se raduju dolasku svakog novog borca i nastoje da se on odmah saživi sa njima. Partijska organizacija je preduzela sve da novi borci budu primljeni drugarski i da im se pokloni najveća pažnja.

Štabovi bataljona nijesu potpuni jer smo u dva bataljona izgubili zamjenika komandanta a u jednom bataljonu nam je zamjenik obolio od tifusa. Štabovi zadovoljavaju i borci ih cijene i imaju potpuno povjerenje u njih. Naređenja ostalih štabova izvršavaju se na vrijeme i savjesno. U akcijama kao i na odmoru naši štabovi imaju jedinice u rukama. Sto se tiče mlader komandnog kadra, ono još uvijek ne zadovoljava. Naši desetari, vodnici a ponegdje i delegati ne osjećaju se u dovoljnoj mjeri kao starješine. Poduzeli smo da preko čestih obilaženja, sastanaka sa njima i teornih časova osposobimo mlađi komandni kadar koji ima potrebnih preduvjeta da se osamostali i da drugovi postanu dobri rukovodioci.

[3] **dr Gojko Nikoliš**

Stab brigade također nije potpun jer nemamo zamjenika komandanta. Izvršili smo zamjenu u operativnom oficiru time što smo dosadašnjeg operativnog oficira,[4] dobra i odana druga, koji do sada nije komandovao sa bataljonom, postavili za komandanta bataljona, a komandanta tog bataljona,[5] koji je duže vremena na toj dužnosti i ima iskustva u rukovođenju, postavili za operativnog oficira brigade. U ovoj promjeni rukovodilo nas je to da i jednom i drugom drugu pomognemo da postanu dobri rukovodioci. Dosadašnji zamjenik komandanta brigade postavljen je za načelnika štaba XIII Divizije.[6] U našem štabu vlada drugarski odnos i jednodušnost. Sve odluke štab donosi kolektivno.

Zadaci naše part. organizacije jesu u prvom redu učvrstiti partiju u brigadi, pojačati teoretski rad održavanjem kratkih kurseva i kontrolisanjem rada, intenzivniji rad sa simpatizerima i SKOJ-em, nastojati da se SKOJ omasovi i da mu se dade još veća pomoć od part. jedinice. Po sektorima češće konferencije sa komandnim kadrom i borcima, izdizanje komandnog kadra, intenzivniji kulturno-prosvjetni rad i mobilizacija novih boraca za brigadu.

U vezi pisma druga Ortege[7] da Vas izvjestim o drugovima koji su pohodili jednomjesečni kurs pri Agit-propu C.K., izvještavam Vas:

Drug Đuro Matić, zamjenik polit, komesara II bataljona, marljiv i vrijedan.... Primjećuje se da mu je kurs dao više volje za rad.

Drug Bogdan Božanić, zamjenik političkog komesara IV. bataljona, također je na kursu dosta naučio i opaža se kod njega velika promjena od kada je došao sa kursa. On je vrlo vrijedan drug ali mu još uvijek nedostaje teoretskog znanja. Poslije kursa ozbiljno se je prihvatio posla i prorađuje materijal sa part. jedinicama i sam nastoji da što više nauči. Kurs je za njega bio od velike koristi.

Drug Jordan Andrija, iako nije sa uspjehom završio kurs, ipak je bilo od koristi što je pohađao kurs jer je sada mnogo vrijedniji i dobio je više volje za samostalan rad. Drugu nedostaje osnovnog teoretskog znanja pa nastojimo da preko part. organizacije u bataljonu posveti mu se veća pažnja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15. V. 1943

Drugarski pozdrav
Part. sekretar VI. NOU Brigade
Blažo Lompar

[4] i [5] Redakcija nije mogla doznati tačna imena tih rukovodilaca.
[a] Martin Dasović
[7] Karlo Mrazović

BR. 151

IZVEŠTAJ ŠTABA 3. NOP ODREDA (SREMSKOG) OD 15. MAJA 1943. ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U ODREDU»

STAB
III N.O. PART. ODREDA
III OPER. ZONE U
SREMU
Broj: 37/1943.
dana 15. maja 1943.

ŠTABU III OPERATIVNE ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Položaj

POLITIČKI IZVEŠTAJ OD 1. XI. 1942. DO 15. V. 1943. GODINE

U početku ovoga perioda, kako politički tako i kulturno--prosvetni rad, bio je vrlo slab. Postoji više uzroka slabom političkom radu u našim jedinicama.

Prvo, prilikom odlaska naših jedinica u Bosnu,[2] otišli su skoro svi politički izgrađeni drugovi, tako da na našem terenu nije ostao u jedinicama nijedan drug od »starih« i iskusnih četnih političkih rukovodilaca.

Drugo, bataljonska tehnika bila je provaljena i tom prilikom je neprijatelj odneo sve naše materijale, koji su se nalazili u skloništu tehnike. Tu smo našom greškom držali sve naše materijale, koji su trebali biti umnoženi za naše jedinice. Tako smo jedno vreme ostali bez ikakvog materijala. Naše bataljonsko rukovodstvo, koje je bilo nepotpuno, sporo se snalazilo u pogledu nabavke materijala za svoje jedinice.

Treće, sve što se radilo na političkom i kulturno-prosvetnom podizanju naših boraca bilo je nedovoljno organizovano. Što znači, nismo bili organizovali pri bataljonima Agitprop, kul-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—20, k. 1486.**

[s] **Odlukom Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu (vidi dok br. 153) glavnina 3. odreda je, zajedno sa 6. istočnobosanskom brigadom, koja je tada privremeno boravila u Sremu, prešla u istočnu Bosnu, jer se očekivalo da će okupator i kvislinzi u toku zime preduzeti veće akcije. Prelaz preko Save izvršen je 4/5. novembra 1942. kod mesta zvanog Lisnik. U Sremu je tada ostao jedan bataljon (četvrti) 3. NOP odreda, sa oko 200 boraca. Početkom aprila bataljon je imao preko 600 boraca, te je tada opet formiran 3. sremski NOP odred. (Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 51, i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, I knj., str. 326. i 496).**

turno-prosvetne odbore, koji bi direktno rukovodili sa prosvetno-kulturnim radom u jedinicama.

Četvrto, usled lošeg terena (ravnice) baziranje drugova po kućama (od 1—3) otežavalo je politički i kulturno-prosvetni rad među borcima. Dakle, bataljonsko rukovodstvo nije moglo u dovoljnoj meri da rukovodi pod takvim uslovima sa političkim i kulturno-prosvetnim radom.

Tek u poslednje vreme organizovali smo Agitprop, koji radi punom parom na postizavanju onog što smo izdangubili. Prorađuju se razni materijali: Glas Omladine, Naša Borba, Moskva nama i o nama, Članak o učešću žena u N.O. borbi, Istina, Vesti, knjiga »Mati« od Gorkog, Kako se kalio čelik, Biografija druga Staljina, Seljačko i nacionalno pitanje. Zatim se uči pravilo konspiracije i partizansko ratovanje.

Kulturno-prosvetni rad, kako u partizanskim jedinicama tako i u selima, vrši se skoro svakodnevno. Čim se koja jedinica nalazi na odmoru određuje se čas za razne recitacije, pevanje, čitanje raznih članaka i održavaju mitinzi po selima posle izvršenih uspešnih akcija. Usled toga kao i usled uspešnih akcija naših jedinica protiv okupatora i raznih narodnih izdajnika, ugled i ljubav prema partizanima u narodu raste svakog dana sve više. To se naročito ogleda u masovnom javljanju u partizanske jedinice i za Bosnu. Usled raznih okolnosti nismo u mogućnosti da ih sve primimo u odred a isto tako i za Bosnu, te su prinuđeni da se privremeno skrivaju od fašističkih vlasti. Za Bosnu smo poslali tri transporta. U prvom 360, u drugom 305 a u trećem 60 ljudi.

Dalje, zdravstveno stanje u odredu, a naročito onih boraca koji su u našim redovima od prvog dana prilično je loše, a nabavka lekova je minimalna. Za ovo vreme održano je 2 bolnička kursa u kome je učestvovalo 60 bolničarki, a treći je kurs u toku gde učestvuje 30 drugarica. Jedan deo drugarica bolničarki i to 18 poslato je u Bosnu pre par dana. Ostale bolničarke podeljene su po našim jedinicama i po raznim mestima, koje podučavaju ostale drugarice u bolničkoj veštini. Imali smo 3 lekara, od kojih smo jednoga poslali u Bosnu.

Disciplina je u početku ovoga perioda bila slaba zbog navedenih razloga. Sada se svakim danom sve više povećava, uporedo sa podizanjem političke svesti boraca podiže se i samodisciplina. Održan je jedan vojni kurs za rukovodioce i to niže, na kome je učestvovalo 7 drugova. Drugi vojni kurs je u toku, na kome učestvuju .. .[3] drugova. Na vojnom kursu pored vojnog predavača postoji i politički.

*** U originalu je broj izostavljen.**

Onda, stanje odeće i obuće u odredu je zadovoljavajuće.

Za vreme odmora vrši se vojna obuka u jedinicama, jer imamo priličan broj boraca koji nisu služili vojsku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jovan Beljanski

BR. 152

UPUTSTVO AGITACIONO-PROPAGANDNOG ORGANA 13. NO DIVIZIJE OD SREDINE 1NIAJA 1943. O RADU AGITACIONO-PROPAGANDNIH ORGANA U JEDINICAMA[1]

UPUTE ZA RAD I ORGANIZACIJU AGITPROPA U PRIMORSKO-GORANSKOJ DIVIZIJI

RAD AGITPROPA U VOJNIČKIM JEDINICAMA I NJEGOV ZNAČAJ[2]

Rad Agitpropa sastoji se u pisanoj i usmenoj agitaciji i propagandi (upoznavanje, tumačenje, objašnjavanje, ubjeđivanje) linije, ciljeva, puteva i sretstava naše NOB, njene dužnosti i neizbježnosti. Taj se rad vrši u najrazličitijim oblicima i najraznovrsnijim metodama. On se u našim jedinicama sastoji od političko-prosvjetnog i kulturno-prosvjetnog rada. (Vidi bilješku što je agitacija, propaganda i kultura).*

Političko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama, od voda, čete, bataljona do brigade i divizije, od

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 1/7—6, k. 912.**

[2] **Vidi dok. br. 140**

*** B I L J E Š K A: Agitacija je širenje izvjesnih političkih ideja rječju, pismom i ostalim sredstvima na takav način da se pridobiju što šire mase za neku neposrednu akciju ili postignuće jednog pojedinačnog političkog cilja, pa bilo to i za kraće vrijeme. Propaganda je plansko širenje (pismeno i usmene) načela i učenja (političkih, naučnih itd.) da ih ljudi što potpunije shvate i usvoje. Agitpror je složenica iz riječi agitacija i propaganda. Kultura je ukupnost svih materijalnih i duhovnih tekovina koje je postigao jedan narod ili čovječanstvo u toku izvjesnog vremena.**

golemog je značaja za jačanje i učvršćivanje naše redovne NOV. Upravo danas kad pred našim jedinicama stoje veliki zadaci uklanjanja ostataka partizanštine i prerastanja u stvarne redovne jedinice, kad pred našom NOB stoji više nego ikada pitanje mobilizacije novih boraca za našu vojsku i kad stojimo pred velikim odlučnim borbama, dobiva političko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni rad kako u jedinicama tako i u vezi s radom u pozadini još veći značaj. Rješenje ovih novih zadataka postavlja pred nas neodložno pojačano i plansko podizanje općeg političkog i kulturnog nivoa (razine) naših boraca.

Treba odbaciti neshvaćanje goleme važnosti i neozbiljan odnos prema kulturno-prosvjetnom radu za *unutarnju izgradnju naše vojske* kao cjeline, i svakog pojedinca napose, prema *golemoj političkoj i kulturnoj misiji* koju naša vojska imade u okviru NOB. Treba odbaciti lakomisleni odnos prema *postojanom, planskom i ozbiljnom* kulturno-prosvjetnom radu u našim jedinicama. Treba odbaciti gnjilo stanovište da su kulturno-prosvjetni radnici suvišni ljudi u našoj vojsci. Veliki Staljin naredio je u svojoj ovogodišnjoj prvomajskoj zapovjedi komandantima Crvene armije: »Podignite kulturni rad u jedinicama«. — Upravo kroz razne oblike toga rada ili uz njegovo sudjelovanje treba da živi svaka naša jedinica. Jedinicu bez džepnih ili zidnih novina, predavanja, referata, bez pjevačkog kora ili diletantske grupe, s još nelikvidiranom nepismenošću, ne može se smatrati *kulturnim žarištem,* onom školom koju treba da pretstavlja danas naša vojska za najbolje sinove naših naroda. Škola borbe naša vojska treba da bude i škola *najširegpolitičkog i kulturnog obrazovanja* svakog našeg pojedinog vojnika. Još više, ona mora postati rasadnikom kulture i političke svijesti u obliku politički svijesnih i kulturno obrazovanih boraca, koji će svojim znanjem stečenim u redovima naše vojske unositi u narod svijest o potrebi oružane borbe, o njenoj neophodnosti i neizbježnosti po krajevima kojima prolaze. Ne treba zaboraviti da udarna snaga i borbena [gotovost] naših jedinica ovisi u mnogome o jačini i visini na kojoj stoji političko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni rad u tim jedinicama. Politički svijestan i kulturno obrazovan borac biti će disciplininiraniji, odgovorniji i inicijativniji znajući iskoristiti više i više sve svoje sposobnosti i svu svoju volju u interesu borbe.

Treba imati stalno na umu da je naša vojska tim jača čim naši borci više znadu, to jest čim su politički svjesniji, bolje obavješteni., kulturno napredniji, za razliku od fašističke vojske, koja je tim jača čim vojnici u njoj manje znadu, t.j. čim su politički nesvjesniji, neobavješteni i kulturno zaostali. Dok mi u našim jedinicama trebamo iz dana u dan strpljivo uzdizati opće obrazovanje naših boraca, dotle je fašističkim voj-

skama u interesu da drže mase svojih vojnika u najvećem politič Kom i kulturnom mraku i neznanju, jer će samo na taj način produžiti odbrojene dane svoje propasti. — Treba našim borcima duboko usaditi misao da su oni ne samo prvoborci u borbi za oslobođenje naših naroda nego i zaštitnici i branioci svih onih neprocjenjivih kulturnih tekovina koje su narodi i čovječanstvo stekli kroz svoju historiju a koje danas fašizam bjesomučno gazi i uništava. Duboko u svijest naših boraca treba da prodre saznanje da su upravo oni i narodne mase pravi baštinici slavnog kulturnog nasljedstva svih naroda i vjekova, jer kultura pripada narodu, a naš narod svojom borbom više nego itko stiče pravo na nju.

Sav agitaciono-propagandistički rad treba biti uvijek u skladu sa zadacima koji neposredno stoje pred našim jedinicama kako u političkom tako i u vojnom i organizacionom pogledu. Istovremeno treba povezivati te zadaće s općom linijom i ciljevima naše NOB. Zato radnici Agitpropa trebaju biti dobro upoznati kako s općom linijom naše borbe, s tokom događaja i svake nove promjene u situaciji tako i sa konkretnim zadacima jedinica, kako bi poduzeli sa svoje strane sve da pomognu ispuniti i riješiti te zadaće koje pred naše jedinice u određenom periodu postavlja komanda i naši viši štabovi. Slučajni, neorganizovani i neplanski rad Agitpropa unosi samo dezorganizaciju u odgoj naših boraca, unosi u naše redove probleme koji odvode namjesto da privode pažnju naših drugova osnovnim i važnim problemima koji stoje pred našom vojskom. Svaka riječ pronešena ispred naših boraca moćno utiče na njih i zato ona mora biti uperena, bez obzira s koje strane dolazila — uvijek u jedan cilj, a to je danas da izgradi iz naših jedinica stvarnu redovnu vojsku.

Programu rada Agitpropa i njegovom potpunom provađanju trebaju politički komesari, koji rukovode i organiziraju taj rad preko i uz pomoć Agitpropa i KPO (kulturno-prosvjetnih odbora), prikloniti najveću pažnju. U džepnih ili zidnim novinama, u svim listovima, predavanjima i referatima, u programima kazališnih diletantskih grupa mora se osjećati jedinstvenost za postignućem i rješenjem određenih konkretnih zadaća i pitanja na najrazličitije načine, najrazličitijim putevima.

Prosvjetni program mora uz političke i kulturne probleme sadržavati i opće vojne probleme, gdje će preko popularnih i pristupačnih predavanja i kritičkih osvrta izvršenih operacija biti proširivano opće vojno obrazovanje naših boraca i starješina, pobuđujući kod njih interes za proučavanje i intenzivnije bavljenje pitanjima vojne vještine.

Ne valja onaj politički i kulturno-prosvjetni radnik ili kulturno-prosvjetni odbor koji misli sve sam učiniti. Bez okup-

ljanja širokog i najšireg aktiva nećemo izvršiti svoje zadaće. U tome treba upravo da se ogleda sva sposobnost tih radnika i odbora, da svojim organizatorskim duhom, svojom pronicljivošću otkrivaju nove aktiviste i njihove sposobnosti za razne sektore toga rada. Rad na tom polju je tako svestran da će se vremenom svaki pojedinac moći iskoristiti na bilo kome sektoru toga rada. Uvlačiti što je moguće veći broj boraca za aktivnu saradnju, to treba da bude cilj tog plemenitog nastojanja oko prosvjećivanja naših boraca.

Gdje ćemo naći ljude s kojima ćemo otpočeti taj rad? U svakoj četi, bataljonu ili brigadi nalazi se izvjestan broj radnika i intelektualaca, đaka i studenata koji imadu iskustva u takovome radu iz masovnih organizacija od prije, te ostalih drugova koji pokazuju mnogo volje i ljubavi za taj rad. Te drugove treba odmah obavezati s konkretnim zadacima rada Agitpropa i onda oko njih okupljati sve širi aktiv ostalih drugova. Ljudi ima u našim brigadama. Treba ih samo pronaći.

Cim će više biti konkretnog rada, više inicijative i elana, biti će svakim danom i više novih oblika i metoda toga rada — rada na političkom, kulturnom i vojnom izdizanju naših boraca i najširih narodnih masa.

Samo onda bude li aktivnost Agitpropa držala korak sa zadaćama momenta, povezujući u jedinstvenu cjelinu političke, vojne i kulturne elemente u tom radu, dati će ona u našim jedinicama one rezultate koje od nje punim pravom očekujemo. »To je težak i odgovoran, ali zahvalan i oduševljavajući posao. To je rad za duže. Čovjek osjeća da unosi prosvjetu u mase. Sto može više oduševljavati nego biti svjestan da proširuješ umni horizont narodnih masa.« (M. I. Kalinjin).

SEKTORI RADA AGITPROPA I KULTURNO-PROSVJETNIH ODBORA

Sektori rada Agitpropa i kulturno-prosvjetnih odbora su slijedeći: 1. politička agitacija i propaganda, 2. štampa, 3. kulturno-prosvjetni rad (pismenost, prosvjetna predavanja, diletantske kazališne trupe, pjevački i agitacioni zborovi, biblioteka i arhiva), 4. fotografija.

1. Politička agitacija i propaganda

Plan političke agitacije i propagande provodi politički komesar prema direktivama višeg štaba, preko Agitpropa, s kojim on taj plan razrađuje i konkretizira prema potrebama svojih jedinica, vodeći strogo računa o svakoj pojedinoj jedinici, njenom političkom nivou i nedostacima. Samo onda, bude li politički odgoj naših boraca planski i sistematski, bude li

stalno kontrolirano znanje i napredak naših boraca putem dobro organiziranih konferencija boraca, diskusija i pitanja, mi ćemo bolje upoznati njihovu političku svijest i laganije rukovoditi njihovim daljnjim razvitkom. Pri određivanju toga plana, kao što je već napomenuto, treba voditi strogo računa o političko--kulturnom nivou svake pojedine jedinice, ne precjenjujući niti ne potcjenjujući ga, vraćajući se stalno na tumačenje osnovnih pitanja linije NOB na događajima i konkretnim pitanjima: nužnost i neizbježnost oružanog ustanka i njegovog dovođenja do pobjedonosnog kraja; borba za nezavisnost i pravo na samoodređenje naroda; bratstvo naroda; međunarodni značaj naše borbe i naše vojske; uloga Komunističke partije u ustanku; borbeno bratstvo svih slavenskih naroda na čelu s velikim ruskim narodom; o bratskoj Crvenoj armiji i sovjetskim narodima; o saveznicima Engleskoj i Americi; o povezanosti domaćih izdajnika ustaša, četnika, vodstva HSS-a, londonske »vlade« sa fašističkim okupatorima itd.

Ako je u političkom planu za rad naših jedinica postavljeno pitanje objašnjavanja zadataka u vezi s prelazom naših partizanskih jedinica u jedinstvene redove naše redovne NOV, onda mora Agitprop, sakupivši sav materijal koji mu stoji na raspolaganju, svim načinima i sredstvima usmene i pisane agitacije i propagande voditi kampanju za sprovođenje toga u život (referati i članci o potrebi jačanja discipline, odgovornosti, razlikama između discipline u našoj i u fašističkoj vojsci, značajkama regularnosti jedne vojske, vojničkom odnosu mlađih prema starijim itd., iskorišćavajući svaki materijal koji o tome postoji, naročito o Crvenoj armiji). Kada naša centralna štampa upozorava na izdajničku ulogu vodstva HSS-a, onda Agitprop mora u svome radu prikazivati i upoznavati naše borce sa historijom i politikom te stranke, koliko o tome ima materijala, kako bi borcima postalo jasnije današnje izdajstvo tog?, vodstva.

U taj sektor rada Agitpropa ulazi i dnevna politička informacija unutarnjih i međunarodnih političkih događaja (radio vijesti, čitanje vijesti iz dnevne i periodične štampe) i njihovo tumačenje.

Na kakav način treba raditi? *Konferencije boraca* četa i bataljona su najbolji oblik masovnog političkog rada u jedinicama. Da bi rad tih konferencija boraca bio uspješan trebaju odgovorni drugovi dobro pripremiti i organizirati te masovne sastanke vojnika. Pokazalo se da slabo pripremljene konferencije boraca, sa slabim referatima i predavanjima, s nepripremIjenim diskusijama, na kojima borci nisu ništa novo čuli niti naučili, proigraju interes boraca za te sastanke i za takav način političkog rada. Razlog je tome bilo potcjenjivanje znanja i

potreba naših boraca, frazersko opetovanje općepoznatih stvari, što je otkrivalo neodgovoran odnos prema tome radu.

Referenti ili predavači koji istupaju na tim konferencijama moraju svoje referate i predavanja najpomnije pripremiti kako bi što popularnije i konkretnije obradili pitanje, bez šupljih fraza i kako bi na temelju što više fakata istoga objasnili. Takvo će predavanje samo po sebi izazvati i opširniju diskusiju i više postavljenih pitanja, nego li je to bio slučaj do sada. Ali i samu *diskusiju treba pripremiti.* Treba obavijestiti unaprijed borce o predavanju, pobuditi za njega interes, kako bi mogli o njemu sami razmišljati i za njega se pripremiti. U diskusije treba naročito *strpljivo* uvlačiti što veći broj boraca, pažljivo pratiti i bilježiti postavljena pitanja ili odgovore koje oni daju, jer će na taj način biti provjeravana uspješnost našeg rada. Sto više, treba od vremena do vremena organizirati sastanke »odgovora na postavljena pitanja«, koje borci postavljaju i koja ih interesuju.

U vezi s radom u pozadini među narodom treba voditi računa u kom se kraju nalazimo, hrvatskom, srpskom ili slovenskom, treba se upoznati s konkretnim stanjem u tome kraju i problemima na koje treba davati odgovore, kako bi naš rad imao više koristi i neposrednijeg utjecaja. Nije moguće i ne smijemo praviti neke unaprijed određene šablone i prema njima istupati uvijek i na svakom mjestu gdje se nalazimo. Treba voditi računa o tome, da je danas glavni i životni problem našeg ustanka masovna mobilizacija, naročito hrvatskog naroda u naše redove. To isto vrijedi za ispisivanje parola po zidovima kuća, koje trebaju biti promišljene i odgovarati kraju u kome ih ispisujemo.

2. Štampa

U svim jedinicama naše Divizije, od vodova do brigada, treba razviti našu štampu. Na tom polju nisu kod nas još ni izdaleka iskorištene sve mogućnosti. Mi još uvijek nemamo *redovitih* džepnih i zidnih novina po vodovima i četama, četnih, bataljonskih i brigadnih listova. Samo duboko shvaćanje svestranog značaja tog snažnog oružja za političko, vojničko i kulturno izdizanje i odgoj naših boraca i starješina i mogućnosti masovnog otkrivanja sposobnosti pojedinaca treba da nas ponuka na što brže i pravilno rješavanje toga pitanja.

Naše novine i listovi trebaju biti objektivan i konkretan odraz i slika života naših jedinica na odmoru, na maršu i u borbi. Ne samo to. Oni moraju biti pokretači i organizatori akcija i kampanja po raznim konkretnim pitanjima i nedostacima i nalaziti i pronalaziti puteve i davati savjete kako da

se riješe. Naše novine i listovi moraju tako postati *aktivan činilac* u našem životu i borbi, a ne samo posmatrači sa strane. Kada redakcija džepnih ili zidnih novina ili kojeg bilo drugog lista sastavlja sadržaj koga treba dati budućem broju novina ili lista, onda treba u prvom redu da pretrese situaciju kako u proteklom periodu vremena od zadnjeg broja lista tako i one zadatke koji se pred jedinicu postavljaju. U sadržaju naših novina i listova treba se kloniti općenitih i »visokih« tema i držati se konkretnih pitanja i zadaća voda, četa, bataljona ili brigada. Razlika između tih listova biti će u tome, što će na pr. list brigade pisati o pitanjima koja su zajednička svim bataljonima, četama ili vodovima, o pitanjima i problemima brigade kao jedinstvene vojničke jedinice i u kome ne može doći do izražaja konkretno stanje u svakom pojedinom vodu, četi ili bataljonu ukoliko to stanje ne bi bilo karakteristično za čitavu brigadu. To dakako ne znači da članci iz džepnih novina ili četnog lista ne bi mogli biti objavljeni u brigadnom listu. Naprotiv. Svi oni i najkonkretniji članci o situaciji u jednom vodu, ukoliko će iznositi nešto što bi moglo zanimati sve vodove brigade, trebaju ući ili biti korišteni kao materijal za brigadni list. Zato je dužnost Agitpropa brigade i redakcije brigadnog lista da budno prati, pomaže i savjetuje i kritikuje svu štampu brigade.

Kada je redakcija sastavila sadržaj budućeg broja lista, ona treba *pronaći pisce članaka, dajući konkretne zadaće i upute pojedinim borcima i* starješinama o *čemu treba* i kako treba da pišu, što će *uveliko pomoći tim* drugovima i olakšati im rad, a listu osigurati široku saradnju. *Ne valja samo općenito pozivati na saradnju. Treba kod naših boraca i starješina, putem konkretnih zadataka, razvijati dar zapažanja i otkrivanja konkretnih problema u sredini u kojoj žive.*

O čemu treba pisati?

a) Vojni i politički članci. Ponajprije treba pisati o borbama, o iskustvima tih borbi, o usavršavanju našeg ratovanja i naše vojne organizacije, našeg vladanja oružjem, rukovođenja jedinicama, o saradnji rodova oružja itd. Svaki naš borac ili starješina nosi u sebi velika iskustva dosadašnjih borbi. Oni znadu o tome pričati. Sada njih treba potaknuti da o tome i pišu. Ti članci moraju biti objektivno napisani kritički osvrti na sve dobre i loše strane pojedine operacije ili niza operacija. To je upravo ono što nedostaje danas našim vojnim člancima, tj. konkretna iskustva, što će omogućiti uopćavanje i sistematiziranje našeg vojnog iskustva kao nužnog preduslova za daljnje vojno osposobljavanje i podizanje naše vojne naobrazbe. Ako neki naš drug komandant bataljona ne može napisati neki teoretski članak na pr. o pitanju veze u borbi ili saradnje pje-

šadije i artiljerije, on može dati dragocjene podatke i primjere iz borbi kojima je rukovodio i [koje jej proživio. *Mi se prema živom iskustvu moramo oanositi s mnogo više pažnje, jer ono je od neprocjenjive važnosti za daljnje vojno osposoöljavanje naših jeainica.* 'i'o živo iskustvo taxo preneseno ne mogu nadomjestiti ni najbolji vojno-teoretski članci u našim uslovima. Nadalje treba pisati o pitanjima discipline, međusobnih vojnih odnosa, o raspoloženju neprijateljskih trupa ukoliko se što moglo primjetiti u njihovom držanju iz borbe s našim jedinicama. Osim vojnih prikaza iz naših borbi treba u našim listovima prikazivati u obliku reportaža i pripovjedaka borbe naših jedinica, držanje pojedinaca, o našim palim herojima i o živim junacima, ističući naročito junačka držanja, samoprijegor, primjere inicijative itd.

b) Život jedinice. Nadalje u člancima treba obuhvatiti cjelokupni unutrašnji život jedinice, kulturno-prosvjetni rad, međusobne drugarske odnose u kolektivu, o vezi naroda i naših jedinica u krajevima kroz koje prolaze i s narodom Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara, objavljujući pisma i popise darova koje narod šalje našim borcima i jedinicama, o držanju naših drugarica itd. Naročito se treba osvrtati na okupatore i domaće izdajice, naročito u vezi s konkretnim primjerima iz borbi, koje su naše jedinice vodile s njima ili se susretale s njihovim radom, zločinima ili utjecajem na terenu. Treba pisati i konstruktivno kritizirati negativne pojave na ozbiljan ili šaljivi način, što naročito unosi vedrinu u život naših jedinica. Jasno je da nikakvom stvaralačkom radu u bilo kome smjeru (pjesma, pripovjetke, crteži, karikature itd.), ukoliko on zaista odražava vjerno stanje naših jedinica, ne treba stavljati ograde, nego naprotiv treba ga svim silama potsticati i k njemu se pažljivo odnositi.

Pisati treba podrobno i konkretno, po mogućnosti s imenima, datumom i mjestom, naročito kad se radi o zločinima okupatora i izdajnika, dok u ostalim člancima treba paziti da se ne iznose vojničke tajne.

Isto tako treba dati vidno mjesto primjerima iz početaka naših borbi, što će s jedne strane pokazati koliko smo ojačali, a s druge strane sačuvati dragocjen materijal iz historije naše borbe ispričan od samih boraca koji su živa historija našeg ustanka. Na taj način mogu naše redakcije pomoći važan historijski rad, koji će prikazati historijski razvitak naše NOB u pojedinim krajevima i koji je od velike važnosti. Treba prikupljati podatke o početnim i najsitnijim akcijama i diverzijama. Podaci moraju biti konkretni i podrobni, uz naznaku imena boraca koji su poginuli u tim akcijama, što su bili po zanimanju, otkuda su itd.

Tako planski organiziran rad naše štampe biti ce ogromna snaga, koja će povući na aktivnu saradnju širok broj saradnika i dopisnika, omogućiti izgradnju dobrih dopisnika i novinara. Osim na pisanje, trebaju redakcije potsticati borce na crtanje karikatura i crteža za naše listove.

U nekim brigadama izdaje Agitprop brigade osim glasila štaba brigade i »uzorne džepne novine« brigade, u kojima su sakupljeni najbolji članci iz svih džepnih novina vodova i četa i na taj način upoznaju čitavu brigadu s tim radom u svim jedinicama prenoseći iskustva. To iskustvo treba prenijeti i u naše brigade.

Gdje ćemo nabaviti tehnička sredstva? To pitanje treba riješiti kako to dozvoljavaju prilike, ali ne smijemo dozvoliti da nam budu zapreka za redovito izdavanje naših novina i listova. Džepne novine mogu biti pisane rukom, olovkom ili perom na već makar i upotrebljenom uredskom papiru čistom samo s jedne strane, ako nema drugog papira. Četni ili bataljonski listovi mogu biti pisani na pisaćoj mašini ako nema drugih sredstava, pa makar samo i u desetak primjera. Naše se novine tako mogu izdavati u svim okolnostima i situacijama i ništa nas ne smije omesti u tom radu. Upravo onda kada je najteže treba nastojati izdati novine ili list, jer će biti od naročite moralno-političke važnosti.

3. Kulturno-prosvjetni rad

Program kulturno-prosvjetnoga rada nije bio obično do sada u našim jedinicama usklađen s programom i potrebama političko-prosvjetnog rada, nije se s njime nadopunjavao i činio s njime jedinstvenu cjelinu. Ta neorganiziranost i nejedinstvenost štetila planskom i sistematskom odgoju naših boraca u osnovnom smjeru. Taj nedostatak treba odstraniti unašajući sistematski u kulturno-prosvjetni rad političke i vojne elemente.

a) *Pismenost.* Uklanjanje nepismenosti treba biti prvi i osnovni zadatak kulturno-prosvjetnog rada u našim jedinicama. Svaki daljnji kulturni rad biti će bezuspješan bez ispunjavanja tog prvog preduvjeta svakog kulturnog rada. Likvidacija nepismenosti to je najveći kulturni preokret u životu koga može doživjeti nepismen borac u našim redovima. Zato tom pitanju treba pokloniti veliku pažnju. U našim brigadama broj nepismenih nije velik, zato će postavljanje pitanja *potpune likvidacije* te kulturne zaostalosti trebati postaviti odmah na dnevni red i brzo ga riješiti. Ali ne smijemo se zadovoljiti samo time da borce naučimo poznavati slova, nego treba i kod onih koji su već naučili čitati i pisati proširivati znanje materinskog jezika. U vezi s likvidacijom nepismenosti treba upoznavati

borce s najosnovnijim stvarima iz računa. U tom pogledu treba prekontrolirati znanje naših boraca, jer je i to jedan od preduslova njihovog vojničkog i političkog izdizanja.

Kako bi drugovi koji će se baviti pitanjem uklanjanja nepismenosti laganije [mogli] obavljati taj posao, izdaje ovaj Agitprop kratke upute za taj rad.[3]

b) *Prosvjetna predavanja.* I u podizanju općekulturnog nivoa naših boraca, njihovog upoznavanja s osnovima historije, geografije, matematike, fizike itd. treba imati uvjek na umu borbu i njene potrebe. Objašnjavajući borbene tradicije iz historije našeg ili drugih naroda treba da odiše uvjerenje, potkrepljeno historijskim primjerima, u našu pobjedu. Isto tako predavanja iz geografije mogu biti vezana uz prve predodžbe 0 geografskim kartama, crtanjem krokija, predavanja iz računa 1 fizike s osnovama iz gađanja. Predavanja iz ma koje oblasti ne smiju imati zatvoren kabinetski, od života i borbe izoliran karakter. Bilo bi dakako nepravilno kada bismo se, prije nego li smo objasnili mnoga osnovna i goruća dnevna pitanja, upuštali u predavanje o teoretskim pitanjima ekonomije, filozofije ili književnosti itd.

Treba napomenuti da je u našim brigadama obzirom na njihov nivo političke svijesti i kulturnog obrazovanja naročito velika žeđ za znanjem i proširenjem svoga obrazovanja. Tu žeđ treba zadovoljiti. Međutim kulturno-prosvjetni programi naših jedinica pokazuju da se pošlo krivim putem. Teme kao »o postanku zemlje«, »o postanku čovjeka«, »o značenju rada u razvitku čovjeka i društva« itd., kao i slične teme koje su našle mjesta u našim listovima govore o tome da naši drugovi kulturno-prosvjetni radnici postavljaju ta pitanja pred naše jedinice ne uzimajući u obzir da još ni iz daleka nisu dovoljno objašnjeni mnogo aktuelniji i danas važniji problemi. Osim toga treba imati stalno na umu da sva predavanja moraju biti što konkretnija, popularnija i pristupačnija kako bi ih mogla razumjeti sva masa naših boraca.

c) *Diletantske kazališne trupe.* Naročitu pažnju treba posvetiti diletantskim kazališnim i recitatorskim trupama i-zborovima. Svaki vrlo dobro zna od kakvog je snažnog uticaja umjetnička riječ na mase boraca i naroda. Uspjesi koji su do sada imale te naše trupe među najširim pa i najzaostalijim masama prisiljavaju nas da se pitanju obrazovanja, rada i programa tih trupa posveti najveća pažnja. Neposredan i konkretan način preko žive riječi i slike kako djeluje kazalište na najšire mase je danas jedan od najboljih načina masovnog narod-

[3] **Agitaciono-propagandni organ Primorsko-goranske NO divizije propisao je prvi program rada 17. maia 1943. Program se odnosio na period od 18. maja do 30 juna 1943 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/2—6, k. 912).**

nog odgoja. Zato treba biranju drugova u te trupe pristupiti ozbiljnije nego do sada, a umjetničkoj obradi komada posvetiti mnogo više ozbiljnosti i odgovornosti. Mi danas možemo već na temelju iskustava stotina pretstava raznih naših trupa tražiti da se podigne umjetnički nivo tih pretstava u svakom smjeru (pitanje jezika i govora, dikcije, glume, kostima, režije itd.). Usiovi naše borbe dozvoljavaju već, a zadaci koji stoje pred nama prinudavaju nas da tome pitanju posvetimo i odgovarajuću pažnju. Svaka naša pretstava mora biti od sada zaista dostojna u svakom pogledu stvari i cilja koje zastupa. Program naših diletantskih trupa treba međutim sastavljati ne samo u vezi s političkom situacijom u zemlji nego istovremeno on treba odgovarati i na unutarnje probleme naših jedinica čitave Divizije. Sve pojave koje treba otstraniti i kritizirati treba nemilosrdno šibati ozbiljnim ili šaljivim načinom u kazališnim komadima kako bi'nam na taj način te trupe pomagale i unutarnjoj izgradnji naših jedinica.

d) *Pjevački zborovi.* Pjesma i zborno pjevanje je od velikog utjecaja na život, rad i borbu naših jedinica u najrazličitijim situacijama. Pjesma podiže borbeno raspoloženje i borbeni duh, jača duh kolektivnosti i drugarske uzajamnosti. Zborno pjevanje je jedan od najboljih načina kojim ćemo podići osjećaj povezanosti među našim borcima. Pjesmom djelujemo moralno, politički i kulturno. U pjevačke zborove treba obuhvatiti što je moguće veći broj boraca. Učenje pjesama treba biti postojano, po mogućnosti uz kakav instrument (harmonika, violina itd.) ili, ako ga nema, bez njega.

e) *Recitacioni zborovi.* Za njih važi ono što je već rečeno gore za diletantske i pjevačke zborove, s tom primjedbom da u njima može sudjelovati svaki borac bez obzira na sluh i glas.

f) *Biblioteka i arhiva.* Svu našu periodičku i ostalu štampu (»Borba«, »Naprijed«, »Vjesnik« itd.), letke kao i razne knjige (lijepu književnost, poučne, naučne i ostale) treba skupiti ili popisati i voditi o njima računa kako bi svatko prema potrebi mogao koristiti taj materijal i lično se izgrađivati, a osim toga da bi se materijal našao pri ruci za razne referate, predavanja i odgovore na pitanja. Treba poticati naše borce na individualnu izgradnju. Istovremeno treba izbaciti iz naših biblioteka sav onaj materijal koji nije ili ne može biti od koristi u smislu u kome je već ovdje govoreno o zadaćama kulturno-prosvjetnog rada.

4. Fotografija

Svaki agitprop brigade prema mogućnostima i sredstvima s kojima raspolaže (fotografi, fotografski aparati i materijal)

trebalo bi imati fotografe—reportere koji bi snimali borbu, marševe, vježbanje, učenje, odmaranje, zabavu, plijen, zarobljenike i neprijateljske gubitke, naše žrtve, rad od štaba brigada do pojedinog borca itd. Treba imati na umu da su fotografije najobjektivnije slike i dokumenti naše borbe i da su od neprocjenjive historijske vrijednosti. One su osim toga sjajan propagandni materijal. Od naročite će važnosti biti fotografije iz prve borbene linije, iz same borbe. Tome poslu treba odmah pristupiti. Ukoliko u brigadama nema materijala treba to javiti Agitpropu divizije kao i broj aparata s kojima raspolaže brigada. Sav taj snimljeni materijal pripada štabu divizije i predavat će se kao nerazvijeni filmovi. Filmovi će biti razvijeni i osigurane kopije za arhiv brigade kao i pojedincima njihove fotografije prema njihovoj zasluzi kao dar.

BK. 153

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU OD 17. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU NA TERENU I U JEDINICAMA NOV I PO[1]

Za Čaću[2]

Dragi drugovi,

5) *Naš odred i brigade.* — Poznato vam je da smo prošle jeseni prebacili veći deo naših snaga u Bosnu,[3][4] da tamo zajedno sa VI brigadom čiste Majevicu od neprijatelja. Te snage nisu ni mogle ostati u Sremu zbog našeg premalenog terena, ravnice itd. To su bili glavni razlozi zašto smo prebacili taj deo naših snaga u Bosnu. Štab III operativne zone tražio je da deo naših snaga prebacimo u Slavoniju, ali je ta njihova direktiva stigla kasno. Kad smo kasnije izvidili put do Slavonije došli smo do uverenja da bi se do njih teško prebacili, jer bi imali da se probijamo kroz ravan teren na kome neprijatelj drži jače

[1] Original (pisan na mašini, latinicom! u Arhivu IRPJ, reg. br. 5213/V, 1—40 (43).

[2] Odnosi se na Centralni komitet KPJ.

[3] Izostavljeni tekst se odnosi na partijsko-politički rad na terenu (u Bačkoj, Baranji, Banatu i Sremu).

[4] Vidi dok. br. 151, napomenu br. 2.

snage. Naše snage u Bosni stalno su rasle. Tamo su naši bataljoni dolazili do oružja a mi smo odavde slali ljudstvo, pa su tako naši bataljoni izrasli do 1200, a sada će ih biti oko 1600 boraca. Te naše snage su dosta dobro naoružane, što ćete videti iz priloženih izveštaja. Od ovih naših bataljona formirali smo I i II Vojvođansku brigadu. Kako nam javljaju drugovi iz Bosne naše brigade su došle u vezu sa Vrhovnim štabom i dobile su od njega konkretne zadatke. U Sremu je ostao jedan bataljon od oko 200 boraca. Za vreme zimskih akcija, a naročito u toku akcija vodenih u proleće, od ovog jednog razvila su se četiri bataljona. Ova četiri bataljona operišu na teritoriji Srema. Dva su od njih udarna, koji izvode veće i teže akcije. Ta dva bataljona su dobro naoružana. Aktivnost sremskih jedinica videćete iz priloženih izveštaja. Naročito ističemo aktivnost diverzantskih grupa, koje su nanele neprijatelju velike štete.

Oseća se velika oskudica u kadrovima, jer jedinice brže rastu od razvijanja sposobnih drugova. U poslednje vreme organizovali smo vojne kurseve na kojima se osposobljavaju drugovi da mogu biti komandiri četa. Sada ćemo otpočeti kurseve i za političke komesare i zamenike. Nekoliko naših drugova prošlo je kroz politički kurs u Bosni. Plan rada naših kurseva izrađen je prema planu Zone.[5]

U rezervi imamo dosta ljudstva za odred i brigade, ali ne možemo sve da ih mobilišemo. Ovih dana smo trebali da pošaljemo u Bosnu 400 drugova da se tamo naoružaju i stupe u brigade. Kad je jednom srezu javljeno da treba da odredi 80 ljudi, SK-a je odgovorio da iz tog sreza možemo mobilisati oko 100 drugova. Imajte u vidu da mi možemo za desetak dana mobilisati 3—4000 ljudi. Kad se bolje povežemo sa Banatom i Bačkom sigurno će se i tamo moći dosta mobilisati.

Moralno i političko stanje naših boraca dosta je dobro. To se naročito videlo u Bosni za vreme borbi protiv četničkih bandi. Disciplina bi mogla biti bolja (ovo važi za borce u Sremu). Partiska organizacija u odredu ima još uvek nedostataka. Jedan od glavnih nedostataka jeste slaba aktivnost part. organizacije. Ne održavaju se redovno sastanci pa zato nema ni dovoljnog pomaganja u sprovođenju vojnih zadataka niti političko-vaspitnog rada.

U prošlom pismu smo vas molili da nam javite da li možemo formirati Glavni štab za Vojvodinu.[6] U tom pismu smo vam objasnili zašto mi mislimo da je potrebno da formiramo takav štab. Odgovorite nam na ovo pitanje. Isto tako nam re-

[5] **Odnosi se na Štab 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske.**

[6] **Glavni štab NOV i PO Vojvodine formiran je 19. jula 1943 (vidi tom I, knj. 6, dok. br. 109).**

cite kakav će u buduće biti odnos između nas i III operativne zone.

b) .formirali smo Komandu sremskog područja. Ona tek sada pristupa svome radu i zato cerno vas teK Kasnije moći izvestui uKoiiko ce ona uspeti aa izvrši svoj zadataK. Mi smo mišljenja aa ce nam ova mera mnogo olakšati čitav rad.

I) U Sremu izlaze ovi listovi: »Nasa borba«, organ Partije, »istina«, organ jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta u bremu, »Glas omladine«, i bilten štaba odreda. Listovi se umnožavaju po 6—7UÜ primeraka, a letci do po 1000 komada. Sav se materijal čita u grupama.

8) U Sremu nema četničkih bandita. Nađe se po koji »agitator« ali ga mi brzo sprečimo u njegovom »radu«. U Banatu i Bačkoj uticaj četnika se prilično oseća, ali ni tamo nemaju oruzamn bandi.

9) Oseća se veliko kolebanje među ovdašnjim Nemcima i Hrvatima, koji su do sada u svojoj većini pomagali okupatora. Do toga je došlo usled velikih poraza Hitlera i pobeda Crvene armije i naše narodne vojske. Mi koristimo ovo da im se približimo i sve poštene uvučemo u narodnooslobodilački pokret. Zahvaljujući našem radu u nekim selima Nemci su dobrovoljno predali oružje partizanima.

10) Ponovo je otpočeo teror okupatora protiv našeg naroda. Izvršena su masovna hapšenja u staropazovačkom srezu, a sada se hapšenja vrše i u iriškom i mitrovačkom srezu. Protiv naših partizana duže vremena nije bilo veće ofanzive.

II) Za Srem je vrlo važno da se konačno reši pitanje zemunskog sreza. Kao što vam je poznato, taj srez ulazi u sastav PK-a Srbije. A to je apsolutno nepravilno. PK-a Srbije ne može imati svoj srez na našem području. Dalje, taj srez po svojim zadaćama a i potrebama našeg pokreta mora najuže biti povezan sa ostalim delovima Srema i mora sarađivati po svim pitanjima sa nama. Zemun, jedino industrisko mesto u Sremu, tamo ima radnika koje bi mi mogli isticati na rukovodeće položaje u Partiji i vojsci, a sam grad bi mogli koristiti za mnoge naše potrebe. Naša komanda područja i ONOO moraju imati rukovodstvo nad radom u tom srezu i najuže sarađivati. Umesto da se ovo uprosti i rad teče normalno, forumi u Sremu često su se natezali sa sreskim rukovodstvom čak i oko sitnih pitanja. Kad smo ranije ovo pitanje postavili pred PK-a Srbije, odgovoreno nam je da je taj srez ranije pripadao PK-u Sr.[bije] pa da će tako biti i u buduće. To nije nikakav argumenat. Ako drugovi iz Srbije trebaju neko uporište na ovoj strani, oni to mogu imati i u tom slučaju kad zem. srez pređe u sastav OK-a za Srem.

Sada još o nekim pitanjima.

Iz »Narodnog oslobođenja« vidimo da se formiraju zemaljska veća. Mi smatramo da je potrebno da i mi za Vojvodinu formiramo AVMO, iako se u »N.O.« Vojvodina ne spominje. Sada smo formirali NOO za Vojvodinu koji će ruKovoditi radom svih odbora na našoj teritoriji i koji će izvršiti sve pripreme da se kasnije formira AVNO za Vojvodinu. Da li je to pravilno?

Idućeg meseca izaći će dva lista za celu Vojvodinu, jedan partiski a jedan narodnooslobodilačkog jedinstvenog fronta Vojvodine.

Preko Zone, Bosne i Srbije možete nam slati materijale i direktive. Mi ćemo takođe koristiti ove kanale da dođemo do vas i da vam šaljemo izveštaje. Kad šaljete nešto, uvek u' popratnom pismu javite šta šaljete i koliko primeraka.

Ako je moguće, neka se i o nama čuje nešto preko Slobodne Jugoslavije. Mogli bi objaviti izveštaje o akcijama koje vam sada šaljemo.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17 maj 1943 g.

S drugarskim pozdravom
PK-a za Vojvodinu
Filip[8]

r

[7] **Verovatno se odnosi na operativni izveštaj Štaba 3. NOP odreda, koji je 22. maja poslat i Štabu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske (objavljen je u 6. knj. I toma, dok. br. 99).**

[8] **Jovan Veselinov**

BR. 154

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. NO KORPUSA OD 17. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

K. 34/43
17 maj 1943

POLITKOMESARU HRVATSKE

* Nakon čišćenja Gacke doline jedinice su našeg Korpusa nastavile sa ofanzivnim operacijama u centralnoj Lici na sektoru Gospić. Obzirom na to, da je VIII divizija nakon čišćenja Gacke doline bila stavljena u karanten, a I brigada VI divizije bila je još na sektoru Zrmanja, bili smo prinuđeni otpočeti operaciju na sektoru Gospić sa svega dvije brigade i to IX i II. Zahvaljujući brzom i dobrom manevrisanju sa te dvije brigade uspjeli smo u dosta kratkom vremenu očistiti skoro čitav vanjski obranbeni sistem Gospića.[2] Nakon pada Široke Kule[3] kod neprijatelja je zavladala panika i on je u glavnom svoja uporišta napuštao. Da bi izvršili zadatak kojeg smo primili od vas do kraja, otpočeli smo sa koncentracijom naših snaga na sektoru Gospića. Nakon što su sve jedinice stigle mi smo na sektoru Gospića raspolagali sve ukupno [sa] pet brigada.[4] Odmah je pristupljeno čišćenju ceste Karlobag — Gospić, koje je sa uspjehom završeno.[5] Dok su jedinice VIII divizije pristupile tjeranju neprijatelja u žicu, što je također sa uspjehom završeno. Nakon svih ovih uspješno završenih operacija pred nas se postavlja zadatak likvidacije samog Gospića. Obzirom na to da je u našim jedinicama vladao vrlo dobar moral, a da je kod neprijatelja bilo dosta panike mi smo se, unatoč» toga što smo raspolagali sa malim snagama, odlučili za napad na sam grad. Po pitanju priprema za taj napad čini nam se ipak da one nisu bile dovoljne, naročito ne kod onih jedinica, koje su trebale izvršiti glavni udarac. Izgleda da je neprijatelj bio potcjenjen. Napad na naš grad nije donio že-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 35—1/19, k. 422.

*** Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 92, 93, 100—103, 105, 106, 109, 111, 113, 115, 179—185.**

[1] Vidi tom V, knj. 14, dok. br. 8, 85, 86, 90, 91 i 109.

[4] To su bile 1, 2. i 9. brigada 6. NOU divizije i 4. i 15. brigada 8. NOU divizije.

[5] Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 22, 23, 39, 40, 43, 51, 58, 65, 73, 93, 97, 99, 101 i 103.

ljeni rezultat.[6] Obzirom na situaciju koja je nastala nakon toga napada i obzirom na brojčano slabo stanje naših jedinica, od napada na mjesto se odustalo. Naše jedinice su povučene na razne pravce našeg oslobođenog teritorija u duhu direktiva koje smo od vas primili. Nakon ovih operacija pred sve naše jedinice postavili su se zadaci koje je trebalo hitno i što prije izvršiti obzirom na to, da je brojčano stanje u našim jedinicama svakim danom postajalo sve slabije i da ga treba pod svaku cijenu popuniti.

U vezi sa ovakovim stanjem u našim jedinicama mi smo dali uputstva svim našim štabovima kako i na koji način, da sve te zadatke izvrše. Zadatke koje smo postavili pred jedinice, postavili smo i preko pisma politkomesarima kojeg smo uputili 7 maja 1943.[7] Ti zadaci bili su slijedeći:

1) U svim jedinicama otpočeti sa kampanjom protiv tifusa, u toku koje kampanje upoznati sve borce sa opasnošću koja im prijeti od te bolesti, a naročito ih upoznati sa načinom kako će se od iste sačuvati. Ne smije da se dešava da borci ne znaju kakova im opasnost prijeti od te bolesti.

2) Otpočeti sa kampanjom za pomoć bolesnim i ranjenim drugovima pod parolom: »Sve za naše bolesnike da što prije ozdrave«.

3) Sprovesti svestranu kontrolu svih oporavilišta, koja potpadaju pod divizije, a u kojima se nalaze borci koji su preboljeli tifus.

4) Najhitnije preduzeti mjere, da se vrate u jedinice svi borci koji se nalaze kod svojih kuća, bez obzira da li su na odsustvu, bolovanju ili su pobjegli iz svojih jedinica.

5) Odmah otpočeti sa mobilizacijom novog ljudstva, kako je već predviđeno naređenjima o formiranju mobilizacijskih centara.

6) Za izvršenje tih zadataka staviti u pogon sve naše organizacije koje se nalaze u vojsci, a isto tako i preko antifašističkih organizacija vršiti mobilizaciju za novo ljudstvo.

Ovih dana po malo se već i pokazuju rezultati naših nastojanja. Tifus se ne širi više onako u velikoj mjeri kao prije. A i popuna ljudstvom brigada lagano se vrši. Mi se nadamo da ćemo uspjeti sve te zadatke potpuno izvršiti i naše jedinice podignuti na onakav broj boraca, kakvog su imale i prije ofanzive. U vezi sa novonastalom situacijom, tj. direktivama koje smo od vas primili po pitanju neprijateljske ofan-

[6] Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14, dok. br. 114 i 155 i knj. 15, dok. br. 1, 5, 8, 24, 25 i 109.

[7] Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 21.

zive,[8] mi smo izdali direktivu našim jedinicama u kojoj im je opširno izložena opca i posebna situacija, kao i zadaci pojedinih jedinica.* Po toj direktivi vec je postupijeno i nase se jedinice naiaze na odreuemm sektorima, naspuiozenje u svim našim jedinicama kod boraca je dobro, kao i moral i borbenost. A i uslovi su sada mnogo povoljniji nego što su bili kod prošle neprijateljske ofanzive, tako da borci, kao i komandni kadar naših jedinica sa mnogo optimizma očekuju neprijatelja. Nakon svih ovih borbi koje smo vodili i nakon priprema za organizaciono sređivanje i učvršćivanje naših jedinica, koje su u ovom kratkom vremenu izvršene, stanje u našem Korpusu danas bi bilo slijedeće:

1) U našem Stabu stanje se mnogo popravilo. Naš Stab stekao je u borbama u Gackoj dolini kao i na sektoru Gospić dragocijena iskustva u rukovodstvu sa jedinicama. Naročito dolazi đo izražaja promjena po pitanju upornosti kod sprovođenja u život izvesnog zadatka. Po tom pitanju naš Stab je mnogo koraknuo naprijed. To je došlo do izražaja kod Široke Kule, gdje je Stab divizije stao na nepravilno stanovište i predlagao da se odustane od akcije, nakon što su imali 50 izbačenih iz stroja. Obzirom na to, da smo mi znali od kolike je važnosti Široka Kula, naš Stab je stao uporno na stanovište da se ista mora likvidirati. Pravilnost te odluke kasnije je još više došla do izražaja. Isto tako i po pitanju procjene situacije, po pitanju manevrisanja sa snagama koje smo imali, naše odluke bile su potpuno pravilne. Jedina mana koja se još malo osjeća bila bi ta, da smo malo prespori. Po tom pitanju nije bilo nekog konkretnog slučaja, ali meni se čini da ta sporost ipak po malo dolazi do izražaja. Članovi našeg Štaba također se lijepo razvijaju. Naročito to važi za načelnika našeg Štaba druga Milana.[10] On je stekao već izvjesna iskustva, a i mnogo je uporniji nego što je bio prije. Isto tako i zapažanja su mu mnogo bolja nego što su bila prije... Naša obavještajna služba još uvijek je samo na stepenu preslušavanja uhapšenika i zarobljenika i od tog stepena nije dalje koraknula. Ovih dana naši mlađi oficiri zaposleni su u glavnom oko sakrivanja i spremanja materijala kojeg posjedujemo. Izgleda da ćemo uspjeti da sav materijal sakrijemo, da neprijatelju ne može pasti u ruke. Od naših mlađih oficira najbolje se razvija drug Diebalo Drago, koji je ovih

[8] i • Predpostavljalo se da će nemačke snage koje su vršile pripreme za tzv. petu ofanzivu obuhvatiti svojim dejstvima i oslobođenu teritoriju u Hrvatskoj (do čega nije došlo), pa je Glavni štab NOV i PO Hrvatske izdao Štabu 1. korpusa NOV Hrvatske i Štabu Kninskog operativnog sektora direktive za dejstvo u slučaju da usledi ofanziva na Kordun, Liku i Baniju (vidi dom V, knj. 15, dok. br. 19, 20 i 32).

[10] Milan Kuprešanin

dana postao i kandidat K. P. Taj mladić pokazuje mnogo volje za rad, u sebi ima mnogo života i elana. Naš artiljerijski oficir kojeg smo dobili od Bosanskog korpusa ovih dana je poginuo. Jedan mladi oficir, i to Čuić, još uvijek nam je bolestan od tifusa, dok se jedan ovih dana vratio u Stab i već vrši dužnost. Načelnik našeg Štaba ovih dana nalazio se je kod Štaba VIII divizije, gdje je pomagao drugovima u radu kod sređivanja njihovih jedinica. Sada je otišao u Stab Primorsko-goranske divizije, gdje će se nalaziti i pomagati tome Stabu, koji nije potpuno upoznat sa jedinicama koje su mu sada pridodane.

2) DIVIZIJE

U zadnjim operacijama jedinice VI divizije pokazale su dobru borbenu sposobnost. U samom početku operacija, tj. kod napada na Kulu došla je do izražaja kolebljivost komandnog kadra II brigade, koja je išla odozgo prema dole umjesto da je bilo obratno, da je upornost išla odozgo prema dole. Ta kolebljivost došla je do izražaja u tome, pošto je Stab II brigade nakon gubitaka koje su imali bavio se mišlju i predlagao, da se od akcije odustane. Stab divizije po tom pitanju nije doneo odluku, dok nije primio od našeg Štaba konkretno naređenje da se akcija nastavlja. Prema izveštaju komesara divizije ta kolebljivost posljedica je slabe pripreme za tu akciju. Nakon akcije kod Kule jedinice te divizije, i to IX i II brigada, nastavile su sa likvidacijom neprijateljskih uporišta južno od Gospića i tu su postigle dosta veliku brzinu u gonjenju neprijatelja. U operacijama i napadu na [Lički] Novi i Oštru[11] nije se uspjela obezbjediti dobra veza sa brigadama i nije pružena dovoljna pomoć I brigadi. Prema izvještaju komesara divizije ova akcija je olako shvaćena, zbog toga je i sam tok borbe bio takav, da jedinice nisu znale jedna za drugu. Inače kroz čitavo vrijeme Stab divizije držao je jedinice u svojim rukama. Kao što smo gore napomenuli, kod napada na sam Gospić izgleda da je neprijatelj bio potcjenjen i da pripreme nisu bile potpuno izvršene. Po mišljenju Štaba divizije napad nije uspio zato što su snage bile nedovoljne, što artiljerija i tenkovi nisu bili skoncentrisani i što se je prerano počelo. Iako ova operacija nije uspjela i donijela dosta žrtava, borbeni moral kod boraca nije uspjela i donijela dosta žrtava, borbeni moral kod boraca pić, veliko je. To se naročito vidjelo nakon prvog neuspjeha, kad se drugog dana vršila priprema za novi pokušaj. Obavještajna služba u diviziji nije ništa koraknula unaprijem. Drug

[11] Borbe za oslobođenje Ličkog Novog i Oštre vođene su 29. i 30. maja. Sela su oslobodile jedinice 1. udarne brigade 6. NOU divizije. (Opširnije o tome vidi i tom V, knj. 14, dok. br. 111, 113 i 115 i knj. 15, dok. br. 10).

kojem je poverena ta dužnost samo na riječima tvrdi da ima volje za rad, međutim, u praksi se to ne vidi. Intendantura uopće ne odgovara. Intendant divizije ima volje za rad, ali ne zna organizirano da radi. Ishrana jedinica ne funkcioniše kako treba. Ovih dana borci te divizije bili su bez kruha i potrebno im je uputiti žito, koje se nalazilo u Perušiću, a na koje su oni računali za ishranu boraca. Sanitet je na vrlo niskom stupnju. No širenje zarazne bolesti u toj diviziji je ipak sprečeno. Svega u jednom bataljonu bila su ovih dana 4 slučaja pjegavog tifusa. Poduzete su mjere da se borci tog bataljona očiste. Propagandni otsjek divizije svakim danom daje sve bolje rezultate. List divizije koji je izišao pre 10 dana bolji je od dosadanjih. Otsjek pruža izvjesnu pomoć brigadama u vođenju kurseva za vodne delegate. Isto tako pomaže komesarima brigada podrškom u radu u pogledu agitacije i propagande. Ovih dana otpočeo je kurs za komesare četa. Na kursu ima 15 slušalaca. I brigada ove divizije brojčano je dosta slaba. Ovih dana upućena je u Gacku dolinu, gdje bi se trebala izvršiti popuna te brigade. Ovih dana došao je za zemjenika komandanta brigade drug Sijan,[12] koji će za Stab kao cjelinu mnogo značiti.... U II brigadi stanje je mnogo bolje. To je brojčano najjača brigada u diviziji, a i Stab je momentalno najbolji Stab brigade u VI diviziji. Nakon greške kod Kule oni su postali uporni i bolje shvaćaju važnost pojedinih zadataka. U II brigadi najbolje je organiziran politički, propagandni i kulturno-prosvjetni rad. Borci su uložili mnogo napora da osvoje zastavicu divizijskog komiteta. Kada su čuli da je zastavicu dobila IX brigada bilo je slučajeva da su neki i plakali. U IX brigadi Stab u cijelosti ne zadovoljava. ... Borci te brigade su vrlo borbeni i izdržljivi. Ovih dana brigada je u natjecanju osvojila zastavicu divizijskog komiteta.

VIII divizija. Karanten kojeg je držala ta divizija nije doneo željenog rezultata. Krivnju za to u glavnom snosi Stab divizije, kao i štabovi brigada koji nisu sa svoje strane pomogli sanitetu, da karanten što bolje uspije. Iako im je to bilo mnogo puta naglašeno i konkretno naređivano. Razumije se da se danas te mjere ne moraju ponavljati i da su drugovi danas to ozbiljnije shvatili nego prije. U operacijama kod Gospića ta divizija sudjelovala je sa dvije brigade i to sa IV i XV. Divizija je u glavnom izvršila zadatke, no kod samog napada na Gospić izgleda također da nisu bile dovoljne pripreme. Kod štaba se osjeća izvjesna sporost kod sprovođenja pojedinih naređenja u život. Na isto im je već ukazano .. . Odlazak komesara Turkulina se ipak u toj diviziji osjeća. Naročito po pitanju pomoći komesarskom kadru u toj diviziji. Isto tako i po pitanju vo-

[u] **Milan Šijan**

đenja raznih kampanja itd. Inače stanje u jedinicama ove divizije je dosta slabo. Brigade su brojčano vrlo malene i potrebno ih je najhitnije popuniti. Po tom pitanju već je do sada nešto urađeno. Tako na pr. svaka brigada uputila je po nekoliko oficira na Kordun, koji imaju zadatak da vrate svè one koji su kod svojih kuća na bolovanju ili su pobjegli. V brigada ovih dana ima oko 130 novomobilisanih boraca. IV brigada, koja je bila najbrojnija i najjača jedinica u toj diviziji, ovih dana također je spala na oko 600 boraca. Nakon operacija kod Gospića IV i XV brigada te divizije nalazile su se u Gackoj dolini na odmoru. To vreme iskorišteno je za čišćenje koje je vršeno bez prekida danju i noću. Prema novom rasporedu Stab te divizije imaće sada pod svojoj komandom samo V i XV brigadu, dok je IV brigada potpala pod komandu Štaba Primorsko-garanske divizije. Mi se nadamo da će nakon ovih svih mjera koje su poduzete stanje u toj diviziji krenuti na bolje i da ćemo je uspjeti popuniti.

Prilažem vam prepis izveštaja novog komesara divizije druga Sumonje, koji nije zadovoljavajući, te ćemo mu u tom smislu dati upute, kako bi mogli imati uvid u njegov rad kao komesara divizije. Iz izveštaja vidite da je politička svijest boraca te divizije dobra, a isto tako i borbenost. Kulturno-prosvjetni rad u diviziji također je krenuo malo naprijed i uspjeli su izdati svoj list.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

BR. 155

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. UDARNE BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 17. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ JEDINICI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE I UDARNE BRIGADE NOV HRVATSKE 17. V. 43"

17 maja 1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi,

Od zadnjeg mog izvještaja rad partijske organizacije u I. Brigadi bio je zapažen po svim sektorima. Primjetilo se da su part. organizacije ozbiljno shvatile takmičenje i da su za ovo vrijeme nastojale da dadu u radu što više.

Sastanci su održavani redovito, kako radni tako i teoretski. Ranije dok je bilo hladno vrijeme naročito je teško bilo održavati češće teoretske sastanke za vrijeme držanja položaja. Sada partijske jedinice održavaju više nego jednom [tjedno] te sastanke. Na ovaj način osjetno se izgrađuju drugovi u teoretskom pogledu.

Disciplina za ovo vrijeme u partijskim jedinicama je dobra. Ona postaje iz dana u dan sve bolja i bolja. Redoviti partijski sastanci utiču na stvaranje discipline.

Štabska ćelija Brigade davala je na svojim sastancima redovito zaključke za budući rad u Brigadi koji su sprovođeni u život. U Štabu po pitanju odnosa između pojedinih članova stanje se svakim danom popravlja.

Bataljonski biroi za ovo vrijeme pokazali su punu aktivnost rukovodećim radom u bataljonima koji je postavljen na bazi takmičenja. U tom radu biroi su u priličnoj mjeri angažovali i organizacije Skoja.

Rad na teoretskoj izgradnji članova Partije bio je pojačan. Drugovi su osjetili da sada kada je moguće održavati sastanke i na položaju da ih treba češće održavati. Teoretska izgradnja članova je niska i zbog toga materijal teži koji su partijske jedinice prorađivale teško su mogli da savladaju. Radi se na

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/282—284.**

[2] **Verovatno datum prijema izveštaja u CK KPH.**

tome da sve partijske jedinice prouče dobro direktivne članke iz Usta »Naprijed«.

Po vojnom sektoru poduzeli smo da se u našim jedinicama pojača disciplina. Egzercir se izvodi svakodnevno po našim četama, Stab Brigade svaki dan izdaje zapovjesti po predviđenom planu šta ima idući dan da se po tom sektoru učini. Štabovi bataljona svakodnevno podnose raport o radu u jedinici. Osjetilo se da je disciplina porasla u našim bataljonima. Štabovi baialjona svjesno izvršavaju zadatke i redovito dostavljaju izvještaje.

Da bi se što bolje i što prije izdigli naši vojni rukovodioci Stab Brigade isto određuje teme iz nase vojne literature koje imaju da se prorade sa komandnim kadrom. Ti članci koji se prorađuju sa komandnim kadrom prethodno imaju da se prorade u štabu bataljona. Na ovim časovima obično bude prisutan radi pomoći i kontrole komandant Brigade ili zamjenik komandanta.

Pri Stabu Brigade završen je drugi kurs desetarski kroz kojega je prošlo pedesetak naših boraca. Kurs je dao dobrih rezultata.

Pri Stabu Brigade formiran je isto kurs za one koji dolaze u našu vojsku iz pozadine gdje ih se priprema za borbene redove.

Od zadnjeg izvještaja Brigada nije imala borbi.[3]

Rad političkih komesara u Brigadi bio je priličan, čitana je naša štampa. Na političkim konferencijama četa i bataljona partizanima je tumačena politička situacija. Politička je situacija svakodnevno pitanje u našim jedinicama.

Partizane se priprema za napuštanje teritorija na kojima smo mi do sad vodili borbu. Ovom pitanju pristupilo se je najozbiljnije. Isto se pristupilo pripremanju partizana za slučaj neprijateljske ofenzive i za naše dužnosti koje stoje pred nama u slučaju neprijateljskog napada. Tumačeno je braniti svaku stopu našeg oslobođenog teritorija. Brigada se sada nalazi na teritoriju[4] koji su sve do nedavno držali okupatori i njegove sluge i na stanovništvo te teritorije bio je jak uticaj okupatora, četnika i ustaša, zbog čega se i narod prema nama drži pasivno i neprijateljski. Partizani se ispravno odnose prema stanovništvu. Za ovo se partizane pripremalo.

U kulturno-prosvjetnom radu postiglo se je najviše za ovo vrijeme. Džepne novine naših četa može se reći da su dobre.

[3] O dejstvima 1. udarne brigade u rr.aju 1943. godine vidi tom V, knj. 15, dok. br. 25, 32, 33 i 38.

[4] Brigada, tada dodeljena 13. NO diviziji, kao ojačanje, dejstvovala je u dolini reke Gacke (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 32 i 59).

One su odraz života naših boraca. Osjetilo se da je veliki broj partizana u njima saradivao. Partizani su aktivni u pisanju džepnih novina. Bilo je četa u kojima je od početka mjeseca maja izišlo već četiri broja džepnih novina. Po bataljonima će biti izrađene Uzor džepne novine bataljonske. Isto tako u Štabu Brigade biti će izrađene od najboljih članaka bataljonskih džepnih novina uz pomoć drugova iz Štaba Brigade, brigadne džepne novine.

Radu s nepismenima posvetila se je pažnja. Bilo je više onih koji su bili nepismeni a pisali su članke u džepnim novinama. Kod drugova nepismenih u većini slučajeva osjeća se želja za učenjem. Ima starijih koji nemaju vjere u sebe da mogu naučiti čitati i pisati i s njima je rad težak.

Pjevački horovi i pozorišne diletantske grupe nisu u svom usposobljavanju mnogo učinile. Razlog je pomanjkanje takovih drugova koji bi mogli rukovoditi tim radom. Ipak u svakom bataljonu postoje osposobljene grupe koje mogu da istupaju. One su još ranije dok smo bili u sjevernoj Dalmaciji davale priredbe po selima koje su imale prilično uspjeha.

U radu sa pozadinom poduzimalo se da se stanovništvu ovog kraja što bolje objasni naša borba. Pokušavali smo da održimo masovne zborove ali u tome nismo imali uspjeha. Narod se nije odazivao. Mi smo pristupili drugom načinu rada i radi se na tom da svaki član, svaki skojevac, kandidat pa i svaki partizan bude uporni tumač narodno-oslobodilačke borbe u selima u kojima se nalazimo.

Organizaciji SKOJ-a treba mnogo pomoći. Održato je jedno savjetovanje brigadnog rukovodstva SKOJ-a. Rad na teoretskom uzdizanju SKOJ-evaca nije dovoljan. Prorađivano je uz ostali materijal koji se prorađuje po četama »Omladinski Borac« i radi se na tom da i SKOJ-evci čim bolje prouče direktivne članke naših listova »Vjesnika« i »Naprijed«.

Zdravstveno stanje Brigade je za sada dobro. Pjegavca možemo reći da gotovo nismo ni imali. Sada smo došli na teren na kome je izvodila operacije Kordunaška divizija, koja je imala veliki broj oboljenja od pjegavca. Mi smo poduzeli sve da bi izbjegli opasnosti od te bolesti. Radilo se na tome da se vojska po svaku cijenu ne smjesti u kuće u kojima su logorovali borci VIII Divizije. Čistoća boraca je prilična. Pomanjkanje veša u priličnoj mjeri otežava borbu protiv vaški. Brigada ima partizansko bure koje je napravljeno na principu rakijskog kotla i sa kojim se vrlo brzo šure odijela. Svi politički rukovodioci i sve organizacije dobile su zadatak neumorno objašnjavanje partizanima opasnosti koja prijeti od pjegavca. U ovome nam u mnogome pomaže Propagandni odsjek VI Divizije sa crtežima namjenjenim toj svrsi.

Ishrana vojske od kako smo stigli na ovaj sektor je prilična. Prilične teškoće za rad vojnički i politički pravi to što su partizani raspoređeni na hranu po kućama.

Na popravljanju odjeće i obuće naša radionica radi. Jedino nedostatak materijala, kao što je konac za šivanje, otežava nam rad na popravljanju odjeće.

Partijska organizacija u I Brigadi broji sada 142 člana na licu i 59 u rashodu. Od ovih 59 ima ih nekoliko na kursu.

Organizacija SKOJ-a broji 166 članova na licu i 75 u rashodu. Većina ovih u rashodu su ranjeni.

U Brigadi imamo 64 kandidata na licu i 33 u rashodu.

Brigada je brojčano mala i kada bi se popunila novim borcima imamo sve mogućnosti da te koji bi došli vrlo brzo obuhvatimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski komunistički pozdrav

(M. P.) Sekretar

Bogdan Vujnović

BR. 156

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 14. HRVATSKE BRIGADE 13. NO DIVIZIJE OD 17. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I O MORALNO-POLITICKOM STANJU U OVOJ BRIGADI[1]

ZAMJENIK KOMESARA XIV. N.O. BRIGADE HRVATSKE 24. V. 43.[2]

Dne 17. maja 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Stanje partijske organizacije:

U brigadi imade 139 članova Komunističke partije, 39 kandidata.

I. bataljon:	članova	51,	kandidata	10
II. bataljon:	„	**4u,**	„	19
III. bataljon:	„	33,	„	9
Prateća četa:	„	8,	„	—
Stab brigade:	„	7,	„	1
Svega:		139,	„	39.

Od toga u bolnici i na bolovanju imade 29 članova i 5 kandidata.

Od prošlog izvještaja primljeno je 22 člana, isključeno je iz Partije 2, poginulih 2 člana. U brigadi imade 17 partijskih ćelija. Radni i kulturno-prosvjetni sastanci partijskih ćelija održavaju se redovito, a također i sastanci bataljonskih biroa.

Sve partijske ćelije prorađivale su do sada slijedeći materijal: »Iz osnova lenjinizma«, »Učenje o Partiji«, i sav tekući materijal kojeg smo dobili. Taj materijal prorađivan je temeljito i to na taj način što se najprije prorađivalo sa sekretarima ćelija, a onda sa cijelom ćelijom i kandidatima.

Partija se konačno uzdigla i osjeća se njena rukovodeća uloga. Sto se tiče zamjenika političkih komesara oni su dobro svatili svoju dužnost i dobro rukovode svojim ćelijama, no još nisu dovoljno energični da svoje jedinice potpuno očiste od kolebljivaca kojih još imade. Također ovim drugovima manjka

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/320—321.**

[2] **Datum označava vreme kad je izveštaj primljen.**

politička izgrađenost, ali to postizavaju čestim sastancima koji se s njima uurzavaju i na kojima se proučava najpotrebniji materijal i aaju uputstva za rau. Kod svin partijaca osjeća se veća odgovornost za pojedine sektore rada, a i napredak u pogledu političke izgraaenosti i svijesti. Borbenost i moral je koa većine partijaca dobra i u tom pogledu služe kao uzor svim partizanima. Ima još uvjek naklonosti za samovoljno uzimanje razne spreme prilikom akcija, a to vrlo loše djeluje na cijelu jedinicu pošto se i ostali partizani za tim povode. Na ovu se slabost uvijek ukazuje, ali nismo uspjeli da ju potpuno uklonimo ni kod partijaca a kamoli kod partizana. Sve partijske jedinice imaju predviđen plan rada za četrnaest dana, koji se kod nekih partijskih ćelija još ne provodi u cijelosti, ali se i tu vidi veliki napredak, veća odgovornost i bolji rad. Općenito partijskim ćelijama treba još uvijek pružati veliku pomoć, jer same nisu još potpuno dorasle da rukovode radom u pojedinim situacijama kad se pred njih postavlja nešto novo. Partija još nije postigla dovoljno budnost i snalaženje da može razne pojave i slabosti na vrijeme ukloniti. Uspjelo se preko partije sprovesti da se sva vojnička naređenja i političke direktive prenašaju na partizane. Većih grešaka i propusta nije bilo, a manjih u koliko je bilo uklonjeni su i vrlo se rijetko događa da se iste greške ponavljaju.

Rad SKOJ-a: U brigadi imade 162 druga obuhvaćenih u organizaciji i 203 neorganiziranih omladinaca. U svakom bataljonu postoji bataljonsko rukovodstvo koje sačinjavaju pročelnici aktiva iz pojedinih četa, a također postoji brigadni komitet kojeg sačinjavaju sekretari bataljonskih rukovodstava. Sastanci radni kao i kulturno-prosvjetni redovito se održavaju. Od prošlog izvještaja primljeno 35 novih članova, isključena su dvojica. Rad Skoja također se mnogo osjeća u brigadi, drugovi sarađuju na svim sektorima vojničkog i političkog uzdizanja. Organizacija kao cjelina nije uspjela da se na terenu poveže sa pozadinskim organizacijama, da napiše parole i da pomogne prikupljati omladinu. Na prosvjetnim sastancima prorađivana je sva omladinska literatura koju imamo, a osim toga održavaju se konferencije sa drugovima po bataljonima na kojima se tumači uloga i značaj Skoja postavljaju se općeniti zadaci koje imaju drugovi izvršavati.

Stanje u brigadi:

Komandno osoblje nije još uspjelo otkloniti sve nedostatke, a naročito im manjka snalaženje i samostalnost u pojedinim situacijama. Od komandnog kadra kako u štabovima bataljona tako i po četama dešava se da u borbi nisu rukovodioci nego se pretvore u kurire i jurišače. Na taj način prave velike

greške koje mogu imati i većih posljedica. Što se tiče odgajanja i rada sa partizanima van borbe osjeća se izvjestan napredak, održavaju se vojnički i politički sastanci i konferencije na kojima se prenašaju iskustva iz borbi i na cijelo komandno osoblje, proučavaju se nove direktive itd. Općenito komandni kadar, naročito vodnici, delegati i komesari imaju još mnogo nedostataka, a naročito u odnosu na izvršenje pojedinih samostalnih zadataka. Familijarnost prema partizanima iščezava i sve se više odvija pravi drugarski odnos, prema tomu je i odnos komandnog kadra prema partizanima i obratno dobar.

Borbenost i volja za borbu uzevši u obzir cijelu brigadu je dobra, a to se najbolje vidjelo na posljednjim akcijama koje smo imali na pruzi. Naročito se mora naglasiti da drugovi još nisu vojnički spremni, nemaju dovoljno iskustva, ne koriste pogodne momente, ne uviđaju potrebu da na položaju naprave zaklone i da se prilikom povlačenja povlače pod komandom i organizovano.

Disciplina je također mnogo u porastu, svako naređenje se provodi bez prigovora i nepotrebnog objašnjavanja. Partizani još potpuno ne uviđaju potrebu discipline i savjesnog vršenja stražarske službe i drugih pozadinskih dužnosti.

Moral je kod boraca dobar, ima u brigadi od posljednjeg izvještaja 4 slučaja dezerterstva i to onih drugova koji su bili loše obuveni i obučeni, a nije ih se moglo pustiti u pozadinu da si nabave potrebne stvari. Odnos drugova i drugarica je dobar... Pojava krađe nema, bio je jedino slučaj da su partizani tražili da im se kuha hrana po kućama van redovnih obroka. Jedino je loša pojava da partizani prilikom akcija samovoljno uzimaju cipele, satove, cigarete, ali smo i to uspjeli kolektivizirati time što smo energično sakupili sav plijen i podjelili ga drugovima koji su najpotrebniji i koji su se istakli.

Kulturno-prosvjetni rad je organizaciono postavljen, u svakoj četi ima kulturno-prosvjetni odbor, a isto tako postoje i bataljonski i brigadni kulturno-prosvjetni odbor. Rad je na tom polju podijeljen na sektore, zidne novine, diletantske grupe, pjevački zborovi, rad sa nepismenima i predavanja. Zidne novine izlaze u svakoj četi dva puta mjesečno, a isto tako i bataljonske zidne novine. Diletantske grupe dale su nekoliko priredaba za civile, a davalo se »Seljakovo june«, »Dva domobrana«, »Stara vlast«, a za koji dan moći će se dati i »Sumnjivo lice«. Pjevački zborovi pjevaju pjesme »Hej Slaveni«, »Lijepa naša«, »Nema seljaka, nema junaka«, i druge naše pjesme. Nepismenih bilo je u brigadi 17, od kojih je već više od polovine naučilo pisati i čitati, a sa ostalima se i dalje radi i oni će u najkraće vrijeme također naučiti. Predavački sektor radi najslabije, a ima se u vidu držati predavanja iz historije, geogra-

fije i drugih nauka. Kulturno-prosvjetni rad još nije postigao svoj pravi cilj, jer se još nije uspjelo zainteresirati i uvući u rad sve partizane. Izdali smo naš brigadni list »Narodni borac«, koji je po naređenju štaba naše divizije povučen, jer su u njemu bila dva članka koja nisu na liniji naše borbe.

Sanitetska služba je organizovana. Imamo brigadnog saniteta, a u svakom bataljonu i četne bolničare. Rad sanitetske službe ima još mnogo manjkavosti, tako na pr. u borbi nije prenošenje ranjenika dovoljno organizovano, bolničari još nisu shvatili da rade za vrijeme odmora, t. j. da se brinu za čistoću, da pregledaju stanove, da daju savjete i uputstva partizanima prilikom marša.

Ekonomija nije uspjela da se pravilno poveže sa pozadinskim vlastima u cilju lakšeg snabdjevanja sa hranom i da na taj način pravilno organizuje ishranu jedinice. Jedinice se hrane dva puta dnevno i to uglavnom krumpirom i mesom.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara:
Švob Vinko

BR. 157

IZVEŠTAJ ŠTABA 8. NOU DIVIZIJE OD 18. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADAMA I O POLITIČKOM RADU NA TERENU[1]

ŠTAB I KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj K. 36/43
25. V. 1943

STAB VIII DIVIZIJE I KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj
18 - V - 1943

Politički izvještaj

POLITKOMESARU I KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Od prošlog izvještaja jedinice ove Divizije nalazile su se na odmoru, prema zapovijesti primljenoj od toga Štaba.[2]

U ovom međuvremenu glavni rad je bio u vezi zadataka koji su postavljeni pred ovaj štab zadnjim pismom druga politkomesara,[3] t.j. kampanja za suzbijanje pjegavca, popuna jedinica novim borcima i vraćanje starih boraca sa Korduna, pomoć bolesnim i ranjenim drugovima pod parolom »sve za naše bolesne da što prije ozdrave«, te čuvanje kadrova.

Po dobivenim zadacima učinjeno je slijedeće: Održane su konferencije sa štabovima IV i XV Brigade na kojima su prenešeni zadaci i date upute za rad. Naročito je naglašena potreba dezinfekcije i čuvanja i sprečavanja oboljenja od pjegavca. Pored toga načelnik štaba Korpusa[4] i politkomesar ove Divizije prisustvovali su konferenciji štabova bataljona u XV Brigadi. Kako su komesar i zamjenik komesara V Brigade[5]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—1/18, k. 422.

Četvrtasti štambilj sa datumom u desnom gornjem uglu označava zavođenje dokumenta u arhivu Štaba 1. korpusa.

[2] Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 5.

*** Politički komesar 1. korpusa NOV Hrvatske tada je bio Većeslav Holjevac. Pismo o kojem je reč objavljeno je u tomu V, knj. 15, dok. br. 21.**

[4] Milan Kuprešanin

[5] Politički komesar 5. brigade je tada bio Đuro Krajačić, a zamenik političkog komesara Rade Janjanin.

oboljeli, to je komesar Divizije održao konferenciju sa komesarima bataljona i njihovim zamjenicima V Udarne brigade, gdje su takouer preneseni zadaci i date upute za rad. Na .Divizijskom komitetu također je odlučeno da se dobiveni zadaci što prije sprovedu u život. Sanitetski vod pri štabu ove Divizije organizovao je natjecanje u vezi kampanje protiv pjegavca i jedinica koja se pokaže najbolja dobiti će prelaznu zastavicu. Sama kampanja protiv pjegavca imala je uspjeha i drugovi borci i starešine shvatili su opasnost koja nam prijeti od pjegavca. Vršena je dezinfekcija odijela po nekoliko puta, pored toga odijelo je peglano, šureno itd. Primjećeno je da se borci boje pjegavca i da sve mjere sprovode u život.

Da bi što prije popunili jedinice, štabovi brigada uputili su patrole za prikupljanje boraca po Kordunu, a mi smo uputiti dopise Komandi područja, Okružnom N.O.O., Okružnom USAOJ-u i O.K.K.P.H. za Karlovac, te Kordunaškom odredu i zamolili ih da nastoje da se što prije povrate stari borci u svoje jedinice i prema mogućnosti da se izvrši mobilizacija. Do sada dobili smo tri grupe novomobilisanih i to oko 250 drugova, a povratilo se oko 200 boraca koji su bili u brigadama. S ovim mi smo popunili naše jedinice i po pitanju ljudstva stanje se poboljšalo. Novomobilisani većinom su stariji ljudi, imaju 30—40 godina, a imade i nešto omladinaca. Mišljenja smo da bi ove drugove koji su stariji trebalo zadržati po partizanskim stražama i terenskim jedinicama, a sposobne drugove iz tih jedinica uputiti u brigade. Dolaskom novomobilisanih pojavljuju se u nekim jedinicama greške u pogledu discipline i drugarstva, vojničkog reda itd. Od strane našega štaba upozoreni su štabovi brigada da novodošli drugovi imaju dosta loših osobina i da je s njima potrebno mnogo vojničkog i političkog rada. Naglašeno im je da pripreme stare borce da novodošle što ljepše prime i da treba da postave pred stare borce da oni svojim dosadašnjim znanjem također moraju pomoći novodošlim.

Pored gore navedenog rada u jedinicama se radilo vojnički i politički. U vojničkom pogledu sa borcima izvodila se obuka iz pješadijskog egzercira, nastave gađanja i naoružanja i stražarske službe, a prema planu štabova brigada. Sa mitraljeskim četama, pratećim četama i brdskom baterijom također je izvođena vojnička obuka. Sa vodnicima i desetarima održavani su kursevi a članovi štaba brigade održavali su predavanja iz pojedinih vojničkih predmeta komandirima četa i komandantima bataljona.

U političkom pogledu održavane su konferencije sa jedinicama i držani časovi u vezi programa za ovaj mjesec. Kao program uzet je: popularizacija SSSR-a i čuvanje [vojne] tajne, te u vezi predstojećih događaja i učvršćenja naših jedinica po-

novno raskrinkavanje svih izdajnika počevši od Jugoslavenske vlade, ustaša i četnika do H.S.S. Dolaskom novomobilisanih u program unešeno je nekoliko časova o liniji N.O. borbe, o disciplini, o drugarstvu, o suzbijanju pljačke itd. U brigadama održani su kursevi s delegatima, koji su pokazali dobre rezultate. Dolaskom novomobilisanih pojavila se želja za Kordunom, naročito njih, i iz V Brigade 4 novomobilisana otišli su na Kordun a iz IV Brigade pobjegao je jedan domobran. Od komande Ličkog područja dobili smo dve grupe po 25 bivših domobrana, a iz komande Kordunaškog područja jednu grupu od 26 biv. domobrana. Iste smo rasporedili po brigadama i sa njima će trebati također puno rada.

Rad sa narodom: 1 maja održan je zbor u Plaškom, dok po ostalim selima Plaščanske doline uslijed lošeg vremena nisu se mogli održati zakazani sastanci. Dolaskom u Plaščansku dolinu vidjeli smo da stanje nije onako kako treba. Sazvali smo konferenciju na kojoj su prisustvovali drugovi iz Komande mjesta, Kotarskog K.K.P.J., Kotarskog N.O.O. i štaba V Brigade i komandant III bataljona I K.P.O. drug Gajo. Iz izvještaja vidi se da su drugovi politički radnici direktive koje su dobili suviše kruto shvatili i prilikom sprovođenja u život nisu pazili na situaciju koja vlada u ovoj Dolini. Znalo se da mobilizacija sa pozivnicama i patrolama neće uspjeti i da bi trebalo održati po selima večernje sastanke, narod koji je bio dve god. pod uticajem neprijateljske propagande upoznati sa našom borbom i vršiti mobilizaciju za Gajin bataljon, koji uživa vrlo dobar glas u Plaščanskoj dolini, a ne za brigade, kojih se ljudi iz Plaščanske doline boje, jer kažu da u brigadama treba jurišati na bunkere. Drug Gajo predlagao je da će on vršiti popunu svog bataljona i stare borce iz bataljona dati u brigadu, međutim to nije uzeto u obzir i zbog toga bio je jako slab odziv za mobilizaciju, a i polovica koji se prijavili poslije toga pobjegli su u šumu, tako da smo dosad svega mobilisali iz Plaščanske doline oko 50 ljudi. Rekvizicija koja je, prema izvještaju druga Gaje Bunjevca, [izvršena] na dobrovoljnoj osnovi mogla donijeti više i još neke sitne greške dovele su do toga [da je] stanje u Plaščanskoj dolini dosta slabo. Mi smo zaključili da napišemo letak i ponovno pozovemo da se vrate ljudi svojim kućama i preko Komande mjesta obustavili smo mobilizaciju s motivacijom da smo popunili naše jedinice s Korduna, a iz Plaščanske doline ko se hoće javiti u partizane dobrovoljno i u koju jedinicu hoće. Pored toga naredili smo jedinicama da zabrane nošenje jela u šumu i da u ovakvoj situaciji što više porade sa narodom. Jedinice su zakazale po nekoliko sastanaka, ali narod se slabo odazvao tim sastancima. Ipak primjećuje se da se stanje poboljšava. Naročito je loše stanje u Jesenici, Begovcu i Blatima.

Ljudi koji su dobili pozive kriju se po šumama bez pušaka, a dok naoružanih se ne primjećuje, izgleda da su se povukli prema Josipdolu. 16 uveče i 17 po podne održani su sastanci u Plaškom na kojim su nastupili kulturno-prosvetna grupa Divizije i borci V Brigade.

Kulturno-prosvjetni rad: Po jedinicama opaža se da je kulturno-prosvjetni rad poboljšan a naročito u V Brigadi, gdje su izašli četni listovi, zidne novine i neki bataljonski listovi. Pored toga na zborovima nastupaju sa programom, tj. s pjesmom, skečevima borci iz pojedinih jedinica V Brigade. Sadržaj listova a i tačke koje daju na nastupima dobri su. U XV Brigadi rad je otežan što se mnogo drugova razboljelo, dok u IV brigadi tom radu tek u zadnje vrijeme poklonila se veća pažnja.

Agitprop grupa izdavala je i radila na brošurama »Učenje 0 partiji«, Priručnik za brzu borbenu signalizaciju, u štampi je Privremeni priručnik za službu veze i divizijski list.[6] Kulturno--prosvetna grupa svojim radom ne zadovoljava i ovih dana otkrili smo neke krađe koje su vršili članovi te grupe, a o kojima se vodi istraga, tako da ćemo ovu grupu morati ponovno popunjavati sa novim članovima.

Intendantura: Ishrana boraca vrši se po selima tri puta dnevno i zadovoljavajuća je. Od četničkih familija rekviriran je potreban broj stoke za poboljšanje hrane.

Uslijed dolaska novih boraca stanje odjeće i obuće u našoj Diviziji pogoršalo se, tako rekuć svi novodošli drugovi bosi su 1 goli. Mi u našoj komori imademo još oko 200 pari starih cipela koje će se popraviti, ali bi nam bilo potrebno još oko 300 pari. Mi smo da bi odteretili našu komoru u vezi ofanzive dali ekonomskom odsjeku jedan veći dio cipela koji je nađen u Otočcu pa molimo, ako su te cipele popravljene, da vi javite ekonomskom odsjeku da nam tih cipela pošalje. Pored toga molimo ako imade ćebadi za šivanje hlača i partizanki.[7]

Sanitetska služba: Posljednjih dana broj bolesnih jako se smanjio, tako po nekoliko dana prođe da se niko ne javlja za lekarsku pomoć. U V Brigadi prestalo je javljanje drugova sa vrućinom, dok u XV Brigadi imade po koji slučaj. Sa dezinfekcijom se i nadalje radi i svi novomobilisani prije nego dođu u jedinice, a isto tako i oni koji se povraćaju sa Korduna šišaju se i dezinfekuju odijela. Nešto bolničara preboljelo je tifus i vratilo se u jedinice i tako se to stanje popravilo. Kod novomobilisanih pojavljuje se težnja da se izvuku iz vojske i zato izmišljaju razne bolesti. Drug referent saniteta dobar je i pokazuje mnogo volje u svom radu.

[8] Divizijski list se zvao »Kordunaška divizija«.

[7] Odnosi se na kape.

Oporavilište: Da bi popravili stanje u oporavilištu mi smo ga premjestili u vrelo Lešće. Premještanjem u to mjesto stanovanje se popravilo, ali od komande mjesta i ekonomskog odsjeka ne dobije se više riže, pekmeza, šljiva i lakše hrane, tako da se u pogledu ishrane stanje pogoršava. Mi smo tražili preko komande mjesta Otočac, ona nas je uputila na ekonomski odsjek, a ekonomski odsjek na upravu bolnica, a od njih smo dobili odgovor da više te hrane nema.

Kako smo mi daleko od ekonomskog odsjeka i uprava bolnica i nemamo s njima telefonske veze, molimo da vi u vašim mogućnostima poradite da se ishrana u tom oporavilištu popravi. Do sada je iz oporavilišta došlo u jedinice oko 80 drugova, a u oporavilištu se nalazi oko 130 drugova. V Brigada ima svoje oporavilište u selu Tuku gdje se nalazi oko 45 drugova i stanje u tom oporavilištu nije bilo zadovoljavajuće, ali se popravlja.

O stanju u IV Brigadi, odlaskom našim iz Otočca i stavljanjem te brigade pod komandu XIII Divizije, ne znamo, jer ista šalje izvještaje štabu XIII Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
M. Šumonja

(M. P.)

Komandant:
V. Cetković

Prilog: jedan letak.

BR. 158

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 18. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICI[1]

STAB
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
18 maja 1943 godine

18/5 Oper. br. 484

Politički izveštaj

ŠTABU II. OPERATIVNE ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE
(za politkomesara)

Situacija u narodu: Poslije talijanske ofanzive i borbi koje smo imali kod sela Popovića,[2] naša Brigada krenula je u Sloveniju. Za vrijeme ofanzive narod je išao zajedno sa nama iz svih sela kuda je neprijatelj za nama dolazio. Naš odlazak sa Zumberka objasnili smo narodu tako, da naša Brigada ima zadatak ići u bratsku Sloveniju i tamo voditi operacije u zajednici sa slovenskim brigadama. Objasnili smo im da ih ovoga puta nećemo voditi sa sobom, pošto to nije potrebno, jer neprijatelj nema velikih snaga i neće biti u stanju da ide u sva sela Zumberka. Govorili smo im da se trebaju paziti i ne dozvoliti da padnu u ruke neprijatelju, već, ako ustreba, da se kriju po šumama. Narod je to primio sa poverenjem, tako da naš odlazak nije krivo svaćen od naroda. Brigada je došavši u Sloveniju bila razmeštena u selima Dobruška Vas i okolna sela od Krke pa sve do Škocijana. Ovdje je narod bio pod utjecajem bjelogardista, ali nije sa nekom naročitom simpatijom gledao na bjelu gardu. Znači bio je neodlučan. Naš je zadatak bio kao hrvatskih narodnih vojnika da što je moguće više produbimo bratski odnos između naša dva naroda, da svojom disciplinom i urednošću ostavimo najlepši utisak na bratski slovenski narod, također da održimo niz kulturnih priredbi na kojima bi došlo po najviše do izražaja bratstvo naših dvaju naroda u borbi

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23—1, k. 1474 i reg. br. 6—8, k. 723

Datum i broj u desnom gornjem uglu, dopisani mastilom, označavaju zavođenje izveštaja u Stabu 2. operativne zone.

[2] Ova borba je vođena 21. aprila 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 7).

protiv fašizma. Mi smo taj zadatak u potpunosti izvršili. Svi bataijoni nase Brigade kao i čete dali su dosta uspjele priredbe u svima selima gaje smo bili razmješteni. U borbama u Bučki, koja se nalazi preKo žice na njemačkoj strani, nismo postigli najveće uspjehe iz toga razloga sto nismo bili dobro informisani o situaciji Kod neprijatelja.[3] Ipak se uspjelo nešto malo potući Njemaca itd., što je ostavilo još lepši utisak kod naroda ovdašnjeg kraja. Naročito je interesantno podvući da je kod slovenskog naroda razvijena bratska ljubav prema hrvatskom narodu. Narod nas je vrlo lijepo primao, a naročito se oduševljavao sa našim priredbama. Na tome sektoru proslavili smo zajedno sa narodom uskršnje blagdane, koje ovaj narod vrlo svečano slavi. Učešće naših boraca u crkvi izazvalo je kod naroda komentar o tome da nije istina što bjelogardisti i Talijani stalno trube da se narodna vojska bori protiv crkve i religije. Sa toga sektora krenuli smo na sektor Bela Cerkev, Smarjeta i okolna sela. Tu smo također primljeni kao bratski hrvatski partizani, održali smo niz zborova sa kulturnim programima. Na zborovima je naročito podvlačeno od kolikog je značaja zajednička borba protiv zajedničkih neprijatelja Talijana, bjelogardista, ustaša itd. — U Smarjeti krajem mjeseca travnja učestvovala je naša kulturno-prosvetna organizacija na mitingu koga je priredila slovenska Udarna brigada »Matije Gubca« u zajednici sa Brigadom »Ivana Cankara«. Miting je bio javan uz prisustvo naroda. Na mitingu došlo je ponajviše do izražaja borbeno jedinstvo naših naroda. Naša kulturna organizacija dala je vrlo lijepi program koji je ostavio lijepe utiske na prisutne. Možemo konstatovati da slovenske brigade imaju također vrlo lijepe i jake kulturne organizacije. Poslije toga krenuli smo na novi sektor, u sela Okrog, Maček, Trebinec, Mirna i okolne zaselke, tu smo došli 31. travnja u noći. Prvi maj, praznik radnoga naroda, proslavili smo skromno u pripremama za akciju koju smo vršili na pruzi između Trebnja i Rakovnika, kao i na neprijateljski garnizon St. Rupert. Svi komesari četa na dan Prvog maja govorili su o značaju proslave Prvog maja naročito u današnje vreme velikih borbi i napora koje ulaže naš narod za narodno oslobođenje. Proslava je bila skromna, uglavnom ona je izvedena u akciji koju smo imali te noći i sledećeg dana.[4] U toj akciji uspjeli smo potući oko 50 Talijana i bjelogardista i isto toliki broj raniti ili onesposobiti, kao i srušiti preko dva kilometra pruge,

[3] Reč je o napadu na s. Bučku (sektor Novo Mesto), koji je noću 27/28. aprila 1943, izvršio 2. bataljon 13. proleterske brigade »Rade Končar«. (Opširnije o tome vidi tem V, knj. 15, dok. br. 7; tom VI, knj. 5, dok. br. 97, 100 i 102).

[1] Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 31; tom VI, knj. 5, dok. br. 101, 102 i 103.

prepiliti stupce i zapaliti ih. Poslije tih borbi Brigada je krenula u Brezovu Reber i okolna sela, gdje se odmorila dva dana i krenula preko pruge u Dobrnič i okolna sela. Tu smo također održali u svim selima političke zborove i priredbe. 7 maja proslavili smo godišnjicu formiranja I. Proleterskog bataljona. Proslava je izvedena svečano u selu Dobrniču uz prisustvo svih boraca Brigade. Na proslavi je podvučen značaj i rezultati borbi koje je imao I. Proleterski bataljon kao i Proleterska brigada. Posle govora na proslavi izvedena je kulturna priredba, tako da je proslava prošla u najlepšem raspoloženju. Povodom godišnjice I. Proleterskog bataljona Stab Brigade izdao je jedan prigodan letak za sve borce i rukovodioce Brigade. Odatle je Brigada krenula na put u Zumberak. Na putu smo se zadržali jedan dan u Dolenjskim Toplicama (to je ljekovita banja) gdje su se borci dobro okupali i osvežili. Narod nas je ovdje vrlo lijepo primio a ovdje je narod vrlo odan našoj N.O. borbi. Odatle smo krenuli za Žumberak gdje nas je narod ponovo vrlo lijepo dočekao, kao svoje stare znance. Prilikom svih susreta naših boraca sa narodom nije bilo nikakvih ispada koji bi loše djelovali na narod.

Situacija u Brigadi: Brigada se svakodnevno sve više i više učvršćava kako vojnički tako i politički. Najveći naš nedostatak u pogledu stvaranja novog i sposobnog komandnog kadra polako ali sigurno smo riješili, tako da su jedinice dobro organizovane i sređene. Novi borci koji su unazad prije mjesec dana došli u Brigadu vrlo lijepo se sada osjećaju i daju dobre rezultate. Naročito je pozitivno djelovao na njih naš put kroz bratsku Sloveniju. Uspjeli smo ih aktivizirati na svim poljima rada u našoj Brigadi. Jedan lijep broj među tim novim drugovima, naročito omladinaca, ističe se svojom hrabrošću i smjelošću. Politički rad u Brigadi odvijao se po utvrđenom planu i rasporedu rada. Ranije kao i sada osjeća se krupan nedostatak u radu političkih komesara, najviše u tome što se politički komesari kao takovi ne angažiraju na svim poljima života u četi, tako da su politička predavanja kao i diskusije u velikoj mjeri monotoni. Dolaskom našim na Zumberak održane su vojno-političke konferencije na kojima su prisustvovali svi rukovodioci naše Brigade, uz prisustvo drugova iz Štaba Zone. Na toj konferenciji ustanovljeno je niz nedostataka u našem radu. Ti nedostatci su u glavnom sledeći: 1.— Uslijed velikog priliva boraca imademo mnogo drugova koji ne umiju nišaniti dobro puškom. 2.— Patrole u pokretu kao i u borbi još su nam slabe i labave kod izviđanja i kod osmatranja. 3.— Razvijanje jedinice za borbu kod nas je još slabo, često puta neprijatelj je brži u tome od nas. 4.— Nedisciplinovanost boraca za vrijeme borbe, uslijed čega nam se borci bezpotrebno ranjavaju. 5.— Trebamo uvjež-

bavati kolonu u pokretu, da bismo otklonili razne zastoje koji nas ometaju za pravilno izvršenje zadatka. U glavnom to su vojni nedostatci. Politički nedostatci su sledeći: 1.— Osjeća se da još u Brigadi svi borci nisu aktivizirani po raznim poslovima, tako da ima drugova koji ne osjećaju ovu Brigadu kao svoju. 2.— Predavanja kao i politički časovi ne nailaze na onoliki interes koji zaslužuju, uslijed toga što se malo posvećuje pažnja radu odozdo iznutar samih boraca. 3.— U glavnom još svi borci nisu upoznati sa linijom N.O. borbe tako da bi mogli pravilno tumačiti. 4.— Slaba aktivnost političkih delegata u radu. Ove konferencije dale su velike i pozitivne rezultate, rukovodioci u Brigadi upoznati su sa našim osnovnim nedostatcima, i već je otpočeo rad na osnovu onih iskustava koja smo do sada imali u našoj Brigadi.

Situacija po bataljonima:

I. Proleterski bataljon: U borbama u Sloveniji poginuo je drug Ilija Popović, komandant bataljona, prilikom borbe u St. Rupertu. Njegovim gubitkom bataljon je mnogo izgubio. Na njegovo mjesto postavljen je privremeno drug Denac Ivan, komesar istoga bataljona. U I. Proleterskom bataljonu unazad već dva mjeseca stvari ne idu baš najbolje, osjeća se da nema dinamike u radu kako rukovodioca tako i boraca. Težnja je rukovodioca već duže vremena da bataljon podignu i da ga postave na zdrave noge. U tom poslu imade zadnje vreme dobrih rezultata. U borbi kod St. Ruperta naročito su se istakli novi mladi borci, što je garancija da će se bataljon uskoro oporaviti ... Bataljon je danas organizovan i sređen, samo mu fali uspjeh u borbi i malo više uživljenosti.

II. Proleterski bataljon: Vidno se je popravio i danas možemo računati na njega u svakom pogledu, naročito se ističe u radu i borbama 2. četa toga bataljona. Bataljon se je kvalitativno podigao od dolaska novog komandanta bataljona druga Dušana Pekića, kao i politkomesara Vlade Božca. Svojom upornošću u radu Stab bataljona uspjeo je srediti i organizovati u potpunosti bataljon. Naročito se svojim agilnim radom ističe drug Tarbuk Đorđe.

III. Proleterski bataljon: Već duže vremena taj bataljon nam je solidan i izvršava uspješno sve postavljene zadatke. Bataljon je u borbama sa Talijanima kod Popovića pretrpio gubitke, što se vidno opazilo na putu kroz Sloveniju, gdje je bilo niz nedostataka lakše prirode. Inače je bataljon danas dobar i za kraće vreme moći će biti opet sposoban za izvršenje najtežih zadataka.

IV. Proleterski bataljon pratećih oruđa je novoformiran od triju pratećih četa (Prateće čete, Mitraljeske čete i Pionirske

čete). Bataljon kao cjelina neće imati pred sobom specijalne operativne zadatke za sada, već će slati pojedina oruđa onim bataljonima kojima to bude trebalo u boroi. Taj smo bataljon formirali radi toga da bi imali lakši pregled nad radom pratećih jedinica u našoj Brigadi, i da bi izdigli nove rukovodioce kojih je bilo dosta u tim pratećim četama. Bataljon je još mlad i tek je sada u izgradnji. Pred njim stoje lijepe perspektive.

Ceta za vezu: Dobijanjem telefona i kabla Ceta za vezu služi se u glavnom telefonskom linijom. U tom smislu podižu se borci za dobre telefoniste. Signalizacija kako noćna tako i i dnevna dobro je poznata borcima. Četa je sređena, politički također stoji vrlo dobro, naročito je sposobna davati samostalne priredbe za narod.

Karakteristike štabova:

I. Proleterski bataljon: Vrši dužnost komandanta Denac Ivan, dosadašnji komesar istog bataljona, poslije pogibije druga Popovića. Vrlo je hrabar i odlučan, sposoban vojnik, uživa ugled u bataljonu kao vrlo hrabar borac. Borci u njega imaju povjerenje. Ima izgleda da se razvije kao komandant bolje nego kao komesar. Komesar bataljona Markon Slavko u zadnje vreme vrlo agilan i vredan, sposoban drug i ako nastavi ovako da radi kao u zadnje vreme daće dobre rezultate. Zamjenik komesara, Karlo Šuman, sad je, prije par dana, došao u Stab. Obećava mnogo, vrlo je inteligentan i sposoban. Zamjenik komandanta, Breberina Duka, hrabar borac i dobar drug, samo slab poznavalac vojnih problema, za njega bi bio vrlo potreban oficirski kurs. Saradnja u Stabu je vrlo dobra.

II. Proleterski bataljon: Komandant Dušan Pekić, marljiv, vredan i naročito hrabar drug, vrlo sposoban organizator. U svemu odličan komandant. Komesar bataljona Božac Vladimir, sposoban drug, dobar poznavalac svoga komesarskog poziva. Na momente vrlo vrijedan a po neki put i zataji u radu. Vrlo ga dobro dopunjuju njegovi drugovi iz Štaba. Zamjenik komesara Drezga Porin, aktivan i u svakom pogledu sposoban drug. Vrlo precizan i pedantan u svome poslu, malo je nagluh, što mu dosta škodi prilikom borbi. Zamjenik komandanta Marko Rapo, hrabar i vredan drug, iako se sad skoro izdigao na taj položaj pokazuje vrlo lijepe rezultate u radu, on vidno napreduje.

III. Proleterski bataljon: Komandant bataljona drug Mamula Bogdan, hrabar i voljen od svojih boraca. Uzor komandant u borbi i za vreme odmora. Vrlo iskusan borac i samokritičan. Komesar bataljona, Dijanović Tomo, komesar je već dva mjeseca, inače drug koji je došao nedavno u partizane i vrlo se brzo razvio. Odličan je borac, skroman i vrlo vrijedan. Zamjenik komesara Miloš Kozlina, stari borac, vrlo vrijedan u svo-

me poslu, energičan, uživa autoritet kod boraca. Zamjenik komandanta, Stevan Hinić, ranjen je u Sloveniji, tako da se sada ne nalazi u Stabu, inače energičan i sposoban vojnik, kao i dobar drug. .Njegovu dužnost vrši btevan Mikšić, oficir pri Stabu Brigade, vrlo hrabar i dobar drug, ali se sporo razvija.

IV. Proleterski bataljon: Komandant bataljona, Stevo Borota, hrabar drug, uživa puno autoriteta među borcima. Poznavalac teškog oruđa, trudi se na svakom mjestu da opravda povjerenje koje mu je dato... Zamjenik komesara drug Jurin Blaž, mlad i požrtvovan drug, vrlo vrijedan i pokazuje dobre rezultate u radu. Zamjenik komandanta, Surkalo Dinko, dobro se razvija, iskusan je borac i ima odlične perspektive. U ovom štabu odnosi između drugova su dosta dobri, jedino komesar bataljona tu i tamo čini male pogreške.

Ceta za vezu: Komandir dobar, ali se sam razvija i vrlo je hvalisav, njemu ćemo posvetiti naročitu pažnju. Komesar sličan kao i komandir, k tome još malo i neozbiljan. Zamjenik komesara krut i prilično ograničen drug, vrlo se sporo razvija. Zamjenik komandira dobar drug, bez nekih naročitih sposobnosti. Inače svi zajedno su vrlo sposobni i agilni u pitanju uspostavljanja veze, naročito za vrijeme akcije. Odnosi u komandi su dobri.

Stab Brigade: Radi kao cjelina i ulaže sve napore da Bridagu izdigne i stvori od nje najbolju brigadu u Hrvatskoj. Vršioc dužnosti komandanta Brigade energičan i aktivan drug, vrlo hrabar i omiljen kod boraca. Fali mu dosta stručnog znanja. Zamjenik politkomesara dobar organizator i poznavalac situacije u Brigadi, vrlo agilan u poslu. Načelnik Štaba, Ivan Mladen ... Odnosi su u Stabu vrlo dobri. Po svim pitanjima i problemima Brigade donose se zajednička riješenja. Nastojanjem sviju članova Štaba uspostavila se prava drugarska atmosfera u Štabu.

Zadnjih dana, tj. od 1 maja provedena je udarnička utakmica u svim bataljonima po svim pitanjima koja zadiru u rad i život naše Brigade. S obzirom da je utakmica nova stvar za nas, značaj utakmice nijesu mogli svatiti odmah svi rukovodioci a naročito borci. Upornim radom i našim nastojanjem utakmica je uzela maha u većim djelu boraca naše Brigade, zadnje vreme skoro i svih boraca. Rezultate utakmice bilježimo redovno na grafikon, nakon mjesec dana po završenoj utakmici biće objavljeni rezultati takmičenja. Do prve polovine ov. mjeseca rezultati su prilično dobri, osjeća se da utakmica postaje sve interesantnija i daje lepše rezultate. Svakako druge polovine mjeseca da će biti većih rezultata jer borci svakim danom sve više učestvuju odozdo u utakmici, što je naročito značajno. Rezultati će biti objavljeni 1 juna.

Agit-prop: Sve kulturno-prosvetne organizacije naše Brigade, koje su organizovane po bataljonima, neumorno rade i izvode skoro svake nedelje, a neki put i više, programe za narod i vojsku. Programi su dosta skučeni i stari, zato smo postavili pred sve jedinice da stvore novi program, naročito u okviru utakmice da svaki bataljon organizira nove programe za priredbe. Uskoro ćemo prirediti miting na kome ćemo videti rezultate toga rada. Zidne novine izlaze redovno u svima jedinicama, u nekim jedinicama izlazilo je nedeljno i po tri broja zidnih novina, što smo sprečili radi toga što se zapostavljao ostali kulturno-prosvetni rad. Izdali smo treći broj našeg brigadnog lista »XIII. Proleterska«. Ovaj broj je mnogo bolji od prošloga, tehnički nije naročito na visini, ali su mu članci i pjesme dosta dobri. Osjeća se napredak u listu. Naročita nam je poteškoća što imamo vrlo malo tehničkih sredstava za izradu lista.

Obaveštajna služba: I pokraj organizovane obaveštajne službe, pojedini tipovi malodušni, kao i protuelementi uspjevaju da se neopaženo zadržavaju u našoj Brigadi. Obaveštajna služba kod nas je dosta mlada i tek sada dobija prva iskustva u radu...

Sanitetska služba je dobro organizovana kod Brigade, većina novih bolničara su drugarice, koje pokazuju dosta volje za taj, rad. Referenti saniteta brinu se da im borci budu čisti i uredni. U Sloveniji smo dva puta okupali čitavu Brigadu u banjama.

Intendantura obavlja svoj posao uredno bez pogovora, svi intendanti su vrlo vrijedni i agilni, trude se da koliko-toliko obuku i nahrane svoju vojsku. Naročito vode računa o svome političkom izdizanju, što je vrlo pohvalno, kada se uzme u obzir da su intendanti u stalnom kontaktu sa narodom. Prilikom našeg puta kroz Sloveniju skupili su oko 20 pari cipela za našu vojsku, također i izvesnu količinu hrane i cigareta za bolnicu. Intendant Brigade drug Dragutin Bogdanić-Picek vrijedan je, i uredno obavlja svoj posao.

Stanje u Brigadi prema svemu gornjem možemo reći da je dobro, uglavnom mala kriza koju smo imali prebrođena je, sada nam predstoji samo da nastavimo predano takvim radom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Božo Spaček

BR. 159

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 16. SLAVONSKE BRIGADE 4. NO DIVIZIJE OD 20. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

STAB XVI. BRIGADE
N.O.V. HRVATSKE
20. V. 1943. g.

Izvještaj br. 6-'

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Izvještaj o radu Partijske organizacije XVI. Brigade

1. Politički izvještaj:

Od starih direktiva koje se stalno prenašaju na jedinice[3] i partizane, prenesene su i neke nove direktive i to po pitanju što uže saradnje vojske sa pozadinom i pomaganje iste, dalje proširenje najveće kampanje po pitanju zasijavanja i obrađivanja zemljišta, tu se uzimalo u obzir i samoučestvovanje vojske na poljskim radovima u koliko bi to prilike dozvolile. Mnogo je govoreno o predstojećem drugom frontu i pripremama koje trebamo mi u vezi s time izvršiti. Tu se misli na eventualno prebacivanje naših snaga iz Slavonije. Partizanima je objašnjeno kako mi nismo vezani uz teritorij, i pripremani su na eventualno napuštanje svog kraja. U Slavoniji formiran je »Slavonski korpus«,[4] što su partizani a i sam narod primili veoma povoljno.

Naša brigada nalazi se sada na odmoru u Bilo Gori. Slobodno vrijeme je iskorišteno za politički rad po jedinicama kao i u selu. U selima smo dobro primani a odlazili smo i u okolna hrvatska kao i češka sela da održavamo mitinge. Tu smo naišli na dobar prijem, a bili smo i u mogućnosti da nešto mobiliziramo za našu brigadu.

Uslijed totalne mobilizacije, koja se provađa po gradovima i selima, dolazi u partizane sve veći priliv ljudstva iz takovih mjesta. Iz sela u Podravini u posljednje vrijeme dolazi sve više Hrvata. Uopće u hrvatskim selima osjeća se sve veće gibanje.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/103—106.
[2] Dopisano je mastilom, latinicom.
[3] Odnosi se na osnovne partijske ogranizacije.
[4] Prvi slavonski NO korpus je formiran 17. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 54).

Prilikom akcije na Pitomaču[5] podjeljeni su narodu letci. Tamo smo mogli osjetiti da su simpatije onoga naroda na našoj strani.

2. *Organizaciono pitanje:*

Naša brigada broji ukupno 700 ljudi. U brigadi imade 17 jedinica sa 151 članom K.P. na licu i 34 člana K.P. u rashodu.

Drugarica članova K.P. imade 12.

Stab brigade	8	čl.	K.P.	na	licu,	Kandidata	Novoprim.	Rashod
I. bat.	47	"	"	"	"	13	15	16
II. bat.	42	"	"	"	"	22	13	10
III. bat.	36	"	"	"	"	14	13	7
Bol. četa	9	"	"	"	"	8	2	–
Prat. četa	3	"	"	"	"	4	–	1
Diver. grupa	1	"	"	"	"	–	–	–
Pionir, vod	1	"	"	"	"	–	–	–
Agit-prop	2	"	"	"	"	1	–	–
Intendant.	2	"	"	"	"	–	–	–
Ukupno:	151	"	"	"	"	62	43	34

Isključen 1 član K.P.

Partijski kažnjen 1 član K.P. opomenom, te 1 član K.P. ukorom.

Poginulo je 5 članova K.P., među njima 2 četna sekretara. Nešto više ih je ranjeno a ima ih dosta i bolesnih. Ti svi su ubilježeni pod rashod.

Socijalni sastav: 67 radnika, 66 seljaka, 12 intelektualaca, 1 podoficir, 2 namještenika.

Nacionalni sastav: 70 Hrvata, 72 Srbina, 6 Slovenaca i 3 Muslimana.

Iako je naša Partijska organizacija imala opet novih gubitaka, ovaj puta se to nije osjetilo kao ranije i organizacija je potpuno sređena i radi normalno. Razlog je u tome što je stvoren novi broj mladog kadra, koji se vrlo dobar pokazuje u radu.

Sastanci se održavaju redovno i mnogo se radi na izgradnji, što je sada mnogo lakše neeo prije, jer je brigada obskrbljena sa dovoljno partijskog materijala. Inače sama Partijska organizacija radi sve bolje i bolje, a naročito ima uspjeha na vojničkom polju, gdje su članovi Partije svojim primjerima, radom i strpljivim objašnjavanjima stvorili od naših boraca vojsku koja je sposobna da izvrši i najteže zadatke. Tim i takovim radom podigao se je ugled naše Partije u brigadi i osjeća se njena rukovodeća uloga. Disciplina u brigadi se je mnogo

[5] **Akcija je izvedena noću 15/16. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 156).**

popravila. Sama pak borbena sposobnost je na visini, što se je potvrdilo u III. akciji na Voćin u kojoj je naša brigada sudjelovala u jurišu i izvršila svoj zadatak.[6] U svim borbama članovi K.P. su najbolji i najhrabriji borci.

U novopridošlim drugovima, koji su došli iz Zagreba, dobili smo dobre i disciplinirane borce osim gdjekojeg izuzetka. Od tih drugova već smo jedan dio primili u članstvo K.P.

3. *Političko-prosvjetni rad:*

Na tom polju razvija se sve veća aktivnost, te se naročito ide za tim kako bi svi partizani što bolje upoznali liniju N.O. Borbe. Tu smo imali najveće poteškoće sa drugovima koji su došli iz Zagreba,[7] ali i to je već savladano. Od materijala se sada najviše proučavaju članci iz Proletera broj 16, koji su svaki posebno izvađeni i umnoženi.

4. *Rad po vojnim pitanjima:*

Tu se je postiglo najviše uspjeha, jer se sistematski radilo. Članovi K. P. su medu borce pravilno prenjeli potrebu borbene obuke i egzercira, tako da oni svakodnevno sa voljom rade na tom polju. Formalna disciplina, koja je prije bila slaba, sada je na visini. Borbena disciplina je na visini i u trećoj borbi za Voćin su naši borci mogli da dokažu da njihove pobjede u prošloj ofanzivi nisu bile slučajne. Oni su to i uspjeli. Tako je napr. I. bataljon već prvi dan u jednom jurišu osvojio jake neprijateljske bunkere opkoljene bodljikavim žicama, te upao u sam Voćin prešavši ga preko cijeloga centra. II. pak bataljon je isto tako u jednom jurišu osvojio teško utvrđen Turski Grad, zarobivši tom prilikom 2 topa 65 mm., te jedan teški mitraljez kao i jedan teški minobacač, te mnogo municije. I. bataljon je isto tako zarobio jedan teški mitraljez, jedan teški minobacač, kao i jedan puškomitraljez, te nekoliko karabina. Sami pak borci II. bataljona pokazali su dobro snalaženje, jer kad je naišao neprijateljski avion oni su rasprostrli zastavu sa kukastim krstom, tako da im je avion bacio municiju misleći da su njegovi. Vojničkog kadra imade naša brigada i rezerve tako da u svako vrijeme može dati 2 komandanta bataljona, kao i nekoliko komandira četa.

5. *Omladina i S.K.O.J:*

U brigadi imade pretežan broj omladinaca sa kojima rukovodi naš S.K.O.J. Skoj je opet proradio i sada imade u brigadi 206 skojevaca na licu. Rad se odvija isto kao i u Partiji po sektorima i po planu. Svi skojevci zaduženi su sa nekim

[6] **Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 14, 16, 17, 18, 26, 34, 36, 44 i 46.**
[7] **Vidi dok. br. 129.**

konkretnim radom. Najviše rade na kulturno-prosvjetnom polju. Tu se naročito razvija njihova saradnja u našem listu, gdje su oni dali nekoliko članaka i pjesama, skoro bi se moglo reći umjetničke vrijednosti. Po vojničkim pitanjima najviše se radi na tome, kako bi se čim bolje naučili rukovati sa oružjem, naročito automatskim. Tu se planski predviđa za koliko vremena će se izvjestan broj omladinaca naučiti rukovati sa puškomitraljezom. U borbi kod Voćina skojevci su se istakli hrabrošću. Tu se je od članova Skoja istaknula drugarica Fahrija Kapetanović (Muslimanka), inače sekretar bataljonskog komiteta 5.K.O.J-a. Ona je, iako bosa, po kiši i blatu išla među prvima naprijed, ne pazeći na to što joj se u noge zabada trnje i rastrgana bodljikava žica. Ta drugarica je poslije te akcije zbog svoga hrabrog držanja primljena u članstvo K. P.

Brigadni komitet S.K.O.J-a radi dobro i postoje svi uslovi da se S.K.O.J. još bolje razvije. Sama Partijska organizacija posvećuje S.K.O.J-u potrebnu pažnju i pomaže mu u radu. Inače samoga materijala za rad S.K.O.J-a imade u brigadi vrlo malo.

6. *Kulturno-prosvjetni rad u četi i na terenu:*

Taj rad ie u četama sveden na održavanje usmenih novina, predavanja, kolektivnog čitanja, stvaranja analfabetskih tečajeva i si. U selima održavane su priredbe i mitinzi na kojima se obično daje i zabavni dio programa. Mitinzi su održani u slijedećim selima: Đakovac, Miletinci, Šibenik, Rastovac i Ivanovo Selo. Samu organizaciju kulturno-prosvjetnog rada u brigadi preuzeo je Agit-prop. Održani mitinzi su uspjeli i vladao je interes kod naroda. Na mitingu u Ivanovom Selu uspjeli smo mobilizirati 6 mladića.

7. *Agit-prop:*

Agit-prop je popunjen novim ljudima, koji su odgovorni za rad, svaki po jednog sektora. Inače sami članovi Agit-propa znadu svoj posao dobro i postoje svi uslovi da naš Agit-prop postane jedan od najboljih u diviziji. Već u samom početku pokazali su dobre rezultate. Izdan je 5. i 6. broj zidnih novina, kao i bataljonske novine za 2 bataljona. Novine su historijsko-političkog kao i konkretno borbenog sadržaja. Također je izdan i drugi broj našega lista, koji je po svom kvalitetu premašio ostale listove u diviziji. Sada se upravo dovršava i treći broj lista. Najvažnije je kod toga svega da smo uspjeli da zainteresiramo partizane za štampu, zidne novine i uopće kulturno-prosvjetni rad, tako da oni sami uveliko učestvuju i sarađuju na tom radu. To se je najbolje vidjelo u našem dru-

gom broju lista gdje je pretežan broj članaka i pjesama bio od običnih partizana i kurira.

Inače u Agit-propu postoji odgovoran drug za pjevačke zborove i diletantske grupe. Zborovi već postoje po bataljonima, dok oko diletantskih grupa se tek radi. Isto tako po suzbijanju nepismenosti jedan je odgovoran i taj sada reorganizira taj rad na drugoj bazi nego je bilo do sada. Tu ćemo imati veliko olakšanje zbog toga što smo nabavili u dovoljnoj količini pisaćega materijala na kojemu smo do sada oskudjevali.

Nepismenih u brigadi imade 70.

8. *Zene:*

Drugarica u brigadi imade 95, od toga 80 boraca. Drugarice su se odlično pokazale u borbi osim nekih izuzetaka. One su hrabro i u prvim redovima jurišale na bunkere. Tako je napr. na Turski Grad kod topova prva došla jedna drugarica kuharica, koja je tamo i ranjena. Sa drugaricama se posebno radi i određena je jedna drugarica u brigadi za taj rad. U svemu se nastoji da se drugaricama iziđe u susret. Kod jednoga djela drugarica, i to starijih u brigadi, koji je i veći, postoji pravilan odnos sa drugovima i dobro ponašanje. Drugi manji deo je prilično slab po tim pitanjima i mora se mnogo paziti kako ne bi došlo do grešaka. Tu je najveća krivnja na nekim novini drugovima, koji se loše ponašaju prema drugaricama. Inače same drugarice nisu još svjesne veličine zadataka za koje se bore žene u našoj N.O. Vojsci. One nisu svjesne da će naša borba potpuno izmjeniti društveni odnos žena. Ti svi nedostaci su uočeni i po njima se sada radi sa drugaricama. Uz sve ovo može se reći da su do sada drugarice vrlo malo učestvovale u političkom radu i to sve zbog toga što ih se nije znalo dovoljno zainteresirati za isti.

9. *Rad jedinice štaba brigade:*

Jedinica je održavala sastanke redovito, a održavani su i sastanci za izgradnju, samo u manioj mieri, jednom riečju samoi izgradnji nije se posvećivalo dovolino pažnje. Važnije naredbe primane su i proučavane na jediničnim sastancima. Po svim važnijim pitanjima bili su sazivani partijski sastanci na kojima su donašani zaključci. U jedinici se je pojavljivala puna odgovornost za rad, život i ponašanje svakog pojedinog člana štaba. Autoritet Partije u štabu bio je na visini....

10. Rad bataljonskih biroa:

Bataljonski biroi u posljednje vrijeme pokazali su da kada im se pravilno ukaže kako treba raditi oni to mogu i

znaju. Tako su isti na konkretnim primjerima neposredno pomagali rad jedinica i ukazivali im kako treba postupati. Sekretari biroa obilazili su redovito sve jedinice. Također je preko biroa nadziran sam rad štabova. U svim štabovima autoritet Partije je na visini. Sva tri sekretara bili su banijski proleteri, koji su uživali veliki ugled među borcima. II. bataljon je sada oslabljen time što je sekretar bataljonskog biroa otišao za sekretara jedne brigade. Na njegovo mjesto postavljen je jedan mlađi drug, bivši sekretar četne jedinice, koji doduše nema toliko iskustva, ali ima sve uslove da se uz pomoć brigadnog sekretara razvije.

11. Razno:

Pojave dezerterstva, koje su prije bile česte, sada su se smanjile, t.j. još ih uvijek ima ali rijetko. Unutar same brigade nisu se do sada osjetile četničke ili bilo koje strane tendence.

Formiranjem Korpusa naša brigada se isto nešto izmjenila s razloga što smo jedan dio boraca dali u sastav druge novoosnovane brigade. Međutim to niukoliko neće oslabiti brigadu jer broj kadrova koji su poslani je vrlo malen. S ovim izvještajem završen je moj partijski rad u ovoj brigadi i dužnost će primiti novi sekretar.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Mutak Vlado

[8] **Za partijskog rukovodioca (zamenika političkog komesara) 16. NO brigade tada je došao Franjo (Franc) Knebl.**

BR. 160

IZVEŠTAJ POLITODELA 2. UDARNE BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 21. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PARTIJSKO-POL1TIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

POLITODJEL
II. UDARNE BRIGADE
VI. DIVIZIJE NOV H.
21. V. 1943.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Organizaciono stanje: Za ovo vreme nastojali smo da ispravimo i poboljšamo rad bataljonskih biroa, koji se nije mnogo razlikovao od rada jedne velike partijske jedinice. Vjerujemo da su drugovi u biroima shvatili da su to forumi koji moraju donositi odluke za čitavi rad partijske organizacije u bataljonu. Sada se više neće gubiti u sitnicama i detaljima, zaboravljajući najvažnije zadatke pojedinih jedinica.

Aktivnost partijskih jedinica i u toku drugoga dijela utakmice nije podbacila. Prisustvujući sastancima svih partijskih jedinica i slušajući izvještaje svih drugova, mora se doći do zaključka da su svi drugovi, sa malim izuzetkom, krenuli na posao. Bez obzira na njihove greške, koje će se uz zajedničku pomoć lako otkloniti, to je najveća garancija da će naša partijska organizacija biti u stanju da izvrši sve zadatke koji se pred nju postave. Svi drugovi vode dnevnik rada. Istina taj dnevnik nije bogat, ali on ipak o nečemu govori. Upravo to je izraz jedne discipline koja postoji u našoj organizaciji, ali ima slučajeva kada pojedinci naprave ono što ne bi smio učiniti ni jedan partizan. Desila su se nekolika slučaja da su drugovi prekoračili rok otsustva za čitavih 12 pa čak i 24 sata.

Prema oskudnoj kritici rada i postupaka pojedinaca, može se zaključiti da nijesmo još uspjeli kod članova partije razviti aktivan odnos prema svom i tuđem radu, prema svojim i tuđim greškama. Drugovi najradije ćute i to je veliki minus u radu partijske organizacije.

Vaspitnom radu od početka utakmice poklanja se mnogo više pažnja nego ranije. Ali taj rad ni iz daleka nije zadovo-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII. reg. br. H-4/332—333.**

ljavajući. Lična izgradnja prepuštena je snazi pojedinaca, a ona je toliko neznatna, da mu je čitanje partijskog materijala beskorisno, jer ga ne razumije. Zato smo nastojali da dokažemo drugovima da to nije put lične izgradnje, da je neophodna pomoć svakom pojedincu. Zajednički vaspitni časovi su, istina, redi, ali donose mnogo više koristi, jer se održavaju u prisustvu svih drugova.

Došli smo na ideju da bi dobro bilo dati na obradu VIII. glavu Istorije,[2] iz koje smo napravili dobre izvode i to smo učinili.

Sto se tiče naše saradnje sa drugovima iz Štaba brigade stvar stoji tako: razdvajanjem bataljona je sam otišao sa drugom komesarom,'[1] a drug Marko Čanković ostao je sa drugom zamj. politkomesara.[4] U ovom djelu Štaba naša je saradnja da ne može biti bolja. Nema razloga da i u drugom dijelu Štaba ne bude isto tako.

Politički rad: Politički rad po bataljonima i četama u posljednje vreme proticao je u znaku priprema za ofanzivu.[5] Međutim taj rad ima svojih nedostataka i grešaka. Prije svega nije se u punoj mjeri iskoristio sav prispjeli materijal i ukoliko se koristio, nije se znao iskoristiti kako treba.

Greške su u prvom redu političkih komesara bataljona koji ne shvaćaju pravilno svoju dužnost i ne umeju da se u toku političkog rada u bataljonu postave na svoje pravo mjesto. Oni su u svome radu i suviše kruti. Oni znadu samo dvije krajnosti. Ili u kancelariji čekati izvještaje političkih komesara četa i na osnovu njih slati svoje izvještaje. Ili otići po četama i početi držati dugačke govore i predavanja, uzimajući dužnost komesara četa i delegata vodova. Veliki je nedostatak naših komesara što ni do danas nijesu upoznali politički rad i njegove nedostatke, kao i specifičnosti, po četama i vodovima. A to dolazi otuda što su obilazili čete i vodove samo kao pretstavnik Štaba ili predavač, kada su obično poslije svršenog zadatka napuštali jedinicu u uvjerenju da su dali veliku pomoć četama i vodovima. Oni su najviše održavali konferencije sa komesarima četa i delegatima, ali nijesu praktikovali da prisustvuju političkom času čete i voda, pod uslovom da komesar odnosno delegat i dalje rukovode časom. Nijesu se upoznavali praktično sa političkim radom četa i vodova i nijesu ni bili

[2] Reč je o Istoriji SKP(b).
[3] Duro Stanković
[4] Simo Mrda
[5] Odnosi se na dejstva 6. NOU divizije na području Gospić — Karlobag (vidi tom V. knj. 15, dok. br. 65 i 78).

u stanju da uvide velike pukotine u tom radu. Izboru materijala, odredivanju čitača, pripremama za svaki politički čas, uopšte se nije poklanjala nikakova pažnja. Tako nije nikakvo čudo što su takvi nepripremljeni politički časovi postajali dosadni i što su ljudi za njih gubili interesovanje.

Po svim navedenim greškama i nedostatcima kazali smo im put i način kako da ih riješe. Drugovi su, kako kažu, uviđali praznine u svome radu, ali nijesu znali kako da ih popune. Političkim pripremama za ofanzivu pridajemo najveći značaj i neumorno vršimo propagandu od članova Partije do partizana.

Vojnički rad: Na ovome polju bataljoni su napravili priličan korak napred. Egzercir i borbena vojna obuka postali su svakodnevnom praksom naših jedinica.

Direktivu o mobilizaciji trudili smo se da je što bolje izvršimo. I zaista naša 2 bataljona u Lapačkom srezu povećali su brojno stanje za 150 boraca. Svakako da će taj broj i dalje rasti. Sada se osjeća oskudica u puškama. Osim naših malih rezervi i neprijatelja, mi nemamo drugog načina da dođemo do pušaka.

Dolaskom novih drugova vojna disciplina ne može se poboljšati. Ali kraćim životom u našoj sredini, oni će se stopiti sa našim starim borcima.

Kulturno-prosvetni rad: Ovaj rad je priličan. Za ovaj mjesec izašao je treći broj »Džepnih novina« po svim četama. Sprema se i četvrti, a u nekim četama izlaze novine i po vodovima. Brigadne »Uzor novine« govore o relativno dobrom kvalitetu članaka, koji su izašli ispod pera većinom naših boraca, koji su do juče bili polupismeni ili nepismeni.

Broj nepismenih sveo se na neznatnu mjeru, ali dolaskom novih taj se broj stalno mijenja. Rad sa nepismenim odvija se često i pažljivo, ali ima nekih nepismenih drugova koji neće da uče i ne može ih niko natjerati.

Po bataljonima postoje horovi i diletantske grupe. Tako da su naši bataljoni za posljednjih 15 dana dali nekoliko uspjelih priredbi, koje su se ponegdje pretvarale i u prave narodne manifestacije, kao što je to bio slučaj u Donjem Lapcu 16 ov. mj.

Na naš predlog otpočeli su se držati po četama i časovi iz geografije. Tako je do sada savladano 6 upućenih predavanja (o nebu, suncu, planetarna, kometama, meteorima, zemlji i zvijezdama). Ovi časovi izizivaju veliko interesovanje i bude maštu kod mnogih partizana, tako da ih oni sami traže.

Skojevski rad: Ovaj rad za proteklo vreme nije pretrpio nikakve promjene. Odilazak brigadnog rukovodioca Skoj-a i najboljeg bataljonskog rukovodioca Skoj-a na kurs svakako će se osjetiti na rad organizacije. Pomoć Partije zapažena je po

svim jedinicama. Ali jedinice prave drugu grešku prema Skoj-u. Određujući svakodnevni plan rada po svim sektorima, oni obično zaboravljaju Skoj. Tako, više krivicom sekretara partijskih jedinica, nego rukovodioca četnih aktiva Skoj-a, nema dovoljno sastanaka Skoj-a. Kao posljedica toga jeste slabljenje discipline Skoj-evaca i zaboravljanje svoje organizacije. Drugovima smo skrenuli pažnju na tu opasnu grešku i vjerujemo da će se stanje po tom pitanju popraviti. Objasnili smo im i ubjedili ih, da dok god ne riješe pitanje discipline u Skoj-u, neće biti discipline ni u četi, jer Skoj-evci čine znatan deo svake čete.

Obavještajna služba: Na ovom sektoru nema nikakovih promjena na bolje. Stanje je loše i ne zadovoljava. U glavnom mi se ne koristimo sa obavještajnom službom. I mislimo, naročito za vojnu obavještajnu službu, da bi neophodno bilo potrebno organizovati kakve kurseve. Inače ovakav rad nije od koristi.

I bez obavještajne službe vidi se da hrvatska sela oko Gospića trpe uticaj HSS-a. U Lapačkom kotaru preostala reakcija s najavljenom ofanzivom[0] bila je počela da diže glavu i da razvija »teorije« o »našoj slabosti«, i »njihovoj sili«. Zaključak: ne vredi bježati, bolje spašavati što se može spasiti! Ali na njihovu nesreću, ofanziva je zakasnila, pa su i oni uvidjeli da nije ni kod onih »silnih« sve u redu. Tako su sada opet zaćutali.

S drugarskim komunističkim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel:
Vojo Šobajić

[6] Reč je o ofanzivnim đejstvima okupatora i kvislinga koja su poduzimana u sklopu tzv. pete neprijateljske ofanzive.

BR. 161

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. BATALJONA 7. BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD 22. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 7. BRIGADE O MORALNO-POLITLCKOM STANJU U JEDINICI[1]

STAB II BATALJONA
VII BRIGADE N.O.V.H.
broj: 121—1943
dana 22. maja 1943

Komesarijat

I Z V J E Š T A J

1.) Političko stanje i politički rad u jedinicama:

a.) *Općenito političko stanje u bataljonu:* Političko stanje u bataljonu je zadovoljavajuće. Preko dve trećine boraca obuhvaćeno je intenzivnim partijskim radom, ili u K. P. ili u SKOJ-u ili u kandidatima K. P. Ostatak boraca je upoznat sa osnovnim stvarima iz naše borbe. Iako je u naš bataljon u posljednje vreme došao velik broj novomobilisanih boraca, svakodnevnim političkim radom uspjelo se i te drugove upoznati sa osnovnim stvarima naše borbe. Politički rad u bataljonu odvijao se jednovremeno i jednoobrazno u sve tri čete. Baš zbog velikog broja novomobilisanih prorađivani su ponovo ciljevi Narodno-oslobodilačke borbe, raskrinkavala se izdajničko-četnička Jugoslovenska vlada u Londonu, četnici Draže Mihailovića i reakcionarno vodstvo H.S.S. Naročita pažnja obraćena je odnosima prema novomobilisanim drugovima. Sem toga na četnim sastancima čitani su radio izvještaji, letci, naređenja i obavijesti naših viših štabova, kao i sav tekući materijal koji nam je došao u bataljon. Primijetio sam da se sada materijal prorađuje s mnogo više pažnje i interesovanja nego što je to bilo u prve dane ulaska bataljona u sastav Brigade. Kadar političkih rukovodioca u bataljonu zadovoljava u svom radu, ali ima pojedinaca koji u potpunosti ne zadovoljavaju. To dolazi radi toga jer sami politički rukovodioci nisu dovoljno izgrađeni i ne posjeduju dovoljno političkog znanja. Četni komesari u glavnom zadovoljavaju, dok je kadar polit, delegata znatno slabiji. Manjak političkog znanja nadomjeruju četni komesari ogromnim trudom i marljivošću koju ulažu u svoj rad. Od njih od-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. red. br. 21—4, k. 1132.**

skače i političkim znanjem a i sposobnošću da zaista bude rukovodioc komesar I čete. Ostala dvojica su mladi na svojim dužnostima ali pokazuju ogromnu volju i ljubav za svoj rad. Sva trojica do danas nisu uradili tako rekuc ništa da uzdignu i osposobe svoje polit, delegate, ne shvaćajući da jedino uz pomoć delegata, i to dobrih i politički izgrađenih delegata, mogu organizovati uspješan rad u četi. Vojnički rukovodioci po četama zadovoljavaju dužnostima po vojnoj liniji, dok političkoj liniji ne posvećuju dovoljno pažnje. Komandir III čete je najmlađi na svojoj dužnosti i kvalitativno zaostaje iza ostale dvojice. Komandir I čete svojim iskustvom odskače od svih, dok najviše odgovornosti za svoj rad i najviše odgovornosti pred partijom kao partijac ima komandir II čete. Kulturno-prosvetni rad u bataljonu je na priličnoj visini. Uklanja se nepismenost po četama, pjevački horovi i diletantske grupe rade vrlo živo. Uspjelo se kulturno-prosvetni rad učiniti svakodnevnim, tj. prestalo se sa dosadanjom praksom rada na mahove. Borci, naročito omladinci, pokazuju i mnogo smisla i puno volje za kulturno-prosvetni rad. O tome svedoči velik broj članaka koji se pišu za džepne novine, kao i činjenica da diletantske grupe raspolažu sa nekoliko uvježbanih komada pisanih od samih boraca. No u prkos tome što je rad produktivan, on još uvek tehnički nije sređen. Naime u bataljonu još ne postoji Agit--prop kao tijelo koje bi rukovodilo, davalo posticaja, uputa i kontrolisalo sam rad.

b.) *Političko stanje* po *četama:* Rad u I četi poslije povratka njenog druga- iz bolnice krenuo je ponovo punom parom i političko stanje u četi zadovoljava. Ova četa prednjači u bataljonu i po kulturno-prosvetnom radu, kao i u pogledu borbenosti. Moral i borbenost su vrlo dobri, dok je disciplina zbog toga što je četa bila duže bez svog komandira Svrabica znatno popustila. U ovoj četi koncentrisana je elita naših boraca i po mom mišljenju u pogledu ubojne snage to je najbolja četa u bataljonu.

Druga četa politički također zadovoljava. U njoj se nalazi velik broj skojevaca i zahvaljujući vrlo dobrom komandiru Miščeviću kao i mladom ali agilnom komesaru ta četa iz dan u dan napreduje i u zadnjoj akciji pokazala se kao najbolja u bataljonu.

Političko stanje u III četi je zadovoljavajuće ali u svakom slučaju slabije nego u druge dvije čete. Priliv novomobilisanih i razvodnjavanje koje je taj priliv uslovio u bataljonu naročito se jako odrazuje baš u ovoj četi, tako da ona i politički i vojnički vrijedi kao najslabija u bataljonu. Ja vjerujem da

[2] **Verovatno je izostavljeno: komesara.**

će se stanje pojačanim i vojničkim i političkim radom koji se već sprovodi za kratko vrijeme popraviti jer će ova četa dostići ostale.

c.) *Politički rad po četama:* Rad po četama u ovo vreme odmora je vrlo intenzivan. Radi se jednovremeno i jednoobrazno u sve tri čete. Četni i vodni sastanci održavaju se redovito. Na četnim sastancima se stvari, prije spomenute, prorađuju a na vodnim sastancima razrađuju, utvrđuju i kontroliše se znanje boraca.

2.) *Ishrana, obuća, odjeća i zdravlje boraca:*

a.) Ishrana boraca u bataljonu je kolektivna. Svaka četa ima svoje kazane u kojima se kuha. Sledovanje se diže redovito i na vreme, a prema tabeli propisanoj [od] Vrhovnog štaba N.O.V.J. Stab bataljona je u granicama svoje mogućnosti nastojao da hranu poboljša. U glavnom borci su zadovoljni i sa količinom i kvalitetom hrane. Stanje odjeće u bataljonu zadovoljava, a obuća je mnogo slabija. Ima više boraca podpuno bosih a ima ih i mnogo sa sasvim slabom obućom. Zdravlje boraca je zadovoljavajuće. Procenat bolesnih je malen i u glavnom bolesti koje se javljaju unutar jedinica su lakše prirode (nahlada, kostobolja i slično). U redovima boraca uspjelo se podići higijenu. Borci se peru, čiste i dezinfekuju kad god za to ima vremena.

b.) U svima četama stanje je podjednako, kako je to navedeno u prednjem pasusu.

3.) *Rad i zapažanja na terenu kretanja:*

Krajevima kroz koje su prolazile naše jedinice ne prolaze tako često partizani. Interesovanje ljudi za N.O.V. i ciljeve za koje se mi borimo je veliko. Stanovništvo je pokazalo i dosta brige i dosta volje za ishranu partizana. Sela su organizovana, u njima, naime, postoje N.O.O., koji ali nisu sretno izabrani i ne pokazuju ni smisla ni volje za pravilno izvršavanje dužnosti koje su im povjerene. Nacionalna šarolikost tamošnjeg svijeta kao i dobar i udoban život onemogućili su jače revolucionisanje i uslovili grupaštvo i simpatije koje su daleko od svakog aktivnog učestvovanja u N.O. borbi. Srećnom izmjenom N.O.O.-a, pojačanim političkim radom, može se po mom mišljenju u tim krajevima postići i mnogo više.

4.) *Rad Štaba bataljona:*

Stab našeg bataljona nedavno [je] formiran i, sem druga sekretara part. biroa, svi ostali članovi su novajlije na svojim dužnostima. Uz [to] je naš štab i nepotpun jer još nemamo obavještajnog, informativnog i operativnog oficira. U prkos

svemu tome rad štaba je po mom mišljenju uspješan i u njegovom radu ne osjeća se manjak gore pomenutih lica. U radu štaba vlada istinska harmonija. Svi članovi štaba zadovoljavaju na svojim dužnostima i obećavaju da će se i dalje razvijati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:

BR. 162

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. HRVATSKE BRIGADE OD 24. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 4. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU U BRIGADI [1]

ŠTAB
XII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj: *115/1943.*
dana 24. maja 1943.

Izvještaj o političkom radu
od *14. do 24. maja 1943.*

POLITIČKOM KOMESARU IV. DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE

Položaj

I. Politički rad i stanje u brigadi

Za proteklih 10 dana jedinice su se nalazile na odmaranju i politički rad u jedinicama bio je intenzivan. Održavani su četni sastanci na kojima se prorađivao aktuelni materijal. Održane su troje usmene novine i to dvoje u II. bataljonu i jedne u I. bataljonu. Zaključili smo da se na svim usmenim novinama govori o historijatu i borbi naše Komunističke partije, da bi se naši borci što bolje upoznali sa našom partijom i da bi na taj način što više popularizirali Partiju.

U našu brigadu došao je novi bataljon[2] sastavljen od 90% Hrvata i po socijalnom sastavu preko 60% radnika. Nji-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—10, k. 892-A.

[1] Sredinom maja 1943. ova Brigada je dala svoj 4. bataljon za formiranje 21. slavonske brigade (Arhiv VII, reg. br. 22'3, k. 470), a istovremeno je, za popunu, dobila iz Kalničkog NOP odreda nov bataljon.

hova politička svijest jeste dosta visoka i bolje poznaju liniju Narodnooslobodilačke borbe od ostalih bataljona. Politički rad u tome bataljonu jeste intenzivan, samo što oni nisu do sada iskorištavali nove forme političkog rada i agitacije, t.j. usmene novine i džepne novine.

U II. bataljonu politički rad je dobar, dok u I. i III. bataljonu bio je politički rad dosta slab. Uzrok slabog političkog rada jeste taj što u I. bataljonu fali politički komesar bataljona i dva politička komesara četa, a u III. bataljonu fale dva politička komesara četa. Svi su oni bolesni ili ranjeni, a zamjena za njih ne može se momentalno nadoknaditi.

Sto se tiče kulturno-prosvjetnog i sportskog rada učinjeno je slijedeće: izdane su jedne brigadne zidne novine, »Brigadir« broj 9, koji je vrlo dobro primljen u jedinicama i koji se smatra da je do sada najbolji. Nedostatci u ovome »Brigadiru« sastoje se u tome što su neki gorući problemi propušteni da se o njima piše, kao na primjer: pitanje mobilizacije hrvatskih masa, kao danas najvažnije i političko i vojno pitanje, i zatim nije u ovome »Brigadiru« obrađena jedna tema o našim novomobilisanim drugovima, s kojima treba naročito mnogo politički da se radi i da se na njih djeluje. Kao treći nedostatak bio bi taj što nema članka o iskustvima iz poslednje akcije na Voćin.[3] Nastojaćemo da drugi put ne učinimo te propuste, a naročito nam u tome dobro dolazi članak iz našeg lista »Naprijed« broj 3. »Za bolju štampu«.

Saradnja partizana u »Brigadiru« je dobra.

Sto se tiče nepismenosti tu se poduzelo mnogo da se krene napred. Sve do danas to je bila najslabija tačka našeg rada. Međutim sada se stvar razvija dobro. U II. bataljonu naučilo je četvero čitati i pisati, a ima još 15 nepismenih, u I. i III. bataljonu ima također po dvadesetak nepismenih i to u glavnom novomobilisanih, dok u IV. bataljonu nema nepismenih.

Mi smo u »Brigadiru« naročito istakli imena onih koji su naučili pisati i to je dalo novog poleta ostalim nepismenim da uče čitati i pisati.

23. V. 1943. održana je sportska priredba čitave brigade na kojoj je prisustvovalo mnogo naroda iz svih okolnih sela. Pored sportske naravi trebala je ta priredba da posluži za upoznavanje drugova boraca iz IV. bataljona sa ostalim našim bataljonima. Poslije sportske priredbe nastupilo je »Slavonsko kazalište«. Ova priredba odlično je uspjela.

[3] Reč je o trećem napadu na Voćin (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 14, 16, 17, 18, 26, 34, 36, 44 i 46). Prvi napad je izvršila 12. NOU brigada noću 11/12. decembra 1942, a drugi su izvršile jedinice 4. slavonske NO divizije 5. januara 1943.

Disciplina u jedinicama se popravila. Osobito se to odražava u pozdravljanju, pošto se o tome dosta govorilo i radilo i na vojnim i na političkim sastancima.

III. Ishrana, odjeća, obuća i higijena

Ishrana za sve ovo vrijeme dobra.

Odjeća kao i ranije.

Obuća: u svakom bataljonu, osim IV. bataljonu, ima mnogo bosih, prosječno po bataljonu od 20 do 30.

Sto se tiče higijene ona se poboljšala od kako smo u selu. Parenje odijela i čišćenje od vaški uspješno se nastavlja. Broj bolesnih je sada malen, a sve se više vraćaju u jedinice koji su prije obolili. Tako je u našoj privremenoj ambulanti na Skresinama ostalo sada svega još 6 bolesnih od 30, koliko ih je tamo obolilo.

IV. *Rad u narodu*

Održani su mitinzi (narodni zborovi) u hrvatskim selima Orljavac, Ivandol, Skenderovci, Kunovci i Jaguplje. Najbolje je uspio miting u selu Ivandol i Skenderovcima. U Ivandolu su se poslije mitinga javila dobrovoljno u našu vojsku dva mladića. Narod u svim ovim hrvatskim selima dočekao je vrlo lijepo našu vojsku i izrazio želju da opet dođemo u njihova sela. U selu Toranj ranije su vrlo slabo primali partizane i slabo ih hranili. Ali od kako smo im poslali naš IV. bataljon, u kome se nalazi 90% Hrvata, popravili su se i dobro ih hrane.

V. *Finansije*

U blagajni štaba brigade ima svega 10.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:[4]

[4] **Cedo Grbić**

BR. 163

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. NOU BRIGADE OD 24. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 10. SLAVONSKE NO DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U TOJ BRIGADI[1]

STAB
XVII. BRIGADE N.O.V.H.
K. Broj: 277/43. god.
Dne 24. V. 1943./u 14,11

Redoviti politički izvještaj u razdoblju od 15. V. — 25. V. podnosi

POLITIČKOM KOMESARU X. DIVIZIJE NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE

Na položaju

I.) Političko stanje i politički rad u Brigadi

1.) Općenito političko stanje u Brigadi

Nakon formiranja Korpusa,[2] te poslije prekomandovanja boraca i rukovodioca, naša se je Brigada sredila i počela da živi svojim normalnim i redovitim životom. Novi štabovi bataljona kao i novi četni rukovodioci počeli su raditi i rade sa mnogo volje i poleta, te se rad u Brigadi odvija uspješno. Svakodnevno osjeća se živahan tempo rada, priređuju se četne i bataljonske usmene novine, održavaju se četni i bataljonski politički sastanci i vojničke vježbe.

Štabovi bataljona, zaključujući po radu, daju naslućivati da će na svojoj dužnosti zadovoljavati. Oni su sastavljeni vrlo dobro i zadovoljavaju do sada u svim našim bataljonima. Četni rukovodioci, iako među njima imade dosta mladih drugova i novih rukovodioca, moći će uz našu pomoć uspješno raditi. Oni svi u svom radu pokazuju mnogo volje te rade marljivo na podizanju kulturno-prosvjetnog nivoa, političke svijesti i vojničkog znanja boraca.

Političko stanje u Brigadi zadovoljava. Svi borci upoznati su sa osnovnim stvarima iz naše borbe. Novaci, od kojih je velika većina mobilisana, po malo su se stopili sa starijim borcima i više se u jedinicama naročito ne zapažaju. Oni su svi

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—1/10, k. 1131.

[1] Reč je o 1. slavonskom NO korpusu. On je formiran 17. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13).

prošli vatreno krštenje u Voćinu. Ipak, još uvijek borci nemaju ispravan stav prema novacima i odnose se prema njima superiorno i sa potcjenjivanjem. Za takav stav po malo smo krivi i mi rukovodioci, jer nismo poduzeli potrebne mjere da se s tim potcjenjivanjem novaka prestane. Međutim, sada se poduzima sve da se to popravi i da se naši novaci osjete u našoj sredini što bolje.

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi započeo je u posljednje vrijeme još intenzivnije nego li je to bilo ranije. U svim bataljonima praktikuju se četne i bataljonske usmene novine. Sve čete imaju svoje pjevačke horove, diletantske grupe i analfabetske tečajeve. U ovom razdoblju održao je svaki bataljon dva broja usmenih novina, a gotovo svaki dan su se održavale četne usmene novine. Na tim priredbama borci su nastupali sa svojim vlastitim skečevima, te recitacijom nekih pjesama koje su spjevali sami borci. Tim putem može se mnogo toga postići, jer borci pokazuju velik interes i mnogo volje za kulturno-prosvjetni rad.

Moral boraca u Brigadi je na visini. Žrtve koje smo imali prilikom borbe za Voćin nisu u Brigadi ostavile ni najmanji negativni utjecaj. Uspjeh te akcije organizaciono je učvršćen u jedinicama i borci su toga svjesni da se velike pobjede ne mogu izvojevati bez žrtava. Višednevni odmor naših boraca imao je između ostalih i tu dobru stranu, da je kod boraca izazvao veliku želju za borbom i akcijom. Oni će u prvu akciju pohitati sa veseljem i čvrstom vjerom u uspjeh.

Disciplina boraca nije na dovoljnoj visini. Naročito formalna strana nije vojnička. Još uvijek imade mnogo aljkavosti u pozdravljanju starješina, postrojavanju i sličnom. Borbene discipline imade kod naših boraca u dovoljnoj mjeri i oni će pristupiti izvršavanju svakog zadatka bez pogovora, osim možda nekoliko izuzetaka.

U ovom razdoblju bilo je i nekoliko slučajeva dezerterstva. Tako su iz našeg III. Bataljona dezertirala dva zarobljena zdrugovca sa puškama. Neki dan dezertirao je još jedan zarobljeni zdrugovac iz I. Bataljona također s puškom. Zbog toga je raspoloženje naših boraca u tim bataljonima prema tim domobranima vrlo loše. Borci na njih gledaju prijekim okom, što nije nikakvo čudo, kada se zna da mi svoje oružje plaćamo krvlju naših drugova, a onda nam ga odnose naši neprijatelji, koji su i odgovorni za naše žrtve. U III. Bataljonu taj je problem riješen na taj način, što je nekoliko tih zdrugovaca koji su izrazili želju da idu kući, pušteno kući, dok je ostatak raspoređen između II. i III. Bataljona s tim da su im oduzeti karabini i objašnjeno im je da je to zbog toga što im drugovi bježe, a oni da će dobiti karabine kada svojim dobrim pona-

šanjem dokažu da ih zaslužuju i kada kod naših boraca steknu potrebno povjerenje. Na taj način biće taj problem riješen i u I. Bataljonu....

Posmatrajući političko stanje po pojedinim bataljonima, došao sam do zaključka da je ono u svim bataljonima zadovoljavajuće, dok je u Mitraljeskoj četi, koja se nalazi izravno pod komandom Štaba Brigade, političko stanje daleko slabije nego li u bataljonima. U I. i II. Bataljonu političko je stanje nešto bolje nego li u III. Bataljonu. To je s razloga što u III. Bataljonu imade najveći broj novaka i što su prilikom voćinske akcije izbačeni iz stroja svi četni polit, komesari, te dva sekretara i jedan delegat. No polit, komesar bataljona, drug Rajdl,'' svojom marljivošću i velikom voljom za rad učinio je da bataljon zbog toga nije mnogo štetovao i nije se to u političkom stanju, kao ni u moralu ili poletu, mnogo očitovalo. Mitraljeska četa po malo je počela da se podiže, ali još uvijek ne zadovoljava. Komesar te čete je prilično nesposoban i ne snalazi se u radu. Ipak, pomoću kulturno-prosvjetnog rada i uz našu pomoć, četa će se u najskorije vrijeme podići i poraditi još intenzivnije, te mora na taj način dostići nivo ostalih naših jedinica.

Kulturno-prosvjetni rad na najvećoj je visini u II. Bataljonu, kod kojeg se je takav način rada sasvim uvriježio i na taj se način postiglo već dosta uspjeha i u pogledu likvidacije nepismenosti i u pogledu priređivanja usmenih novina i drugog. Kulturno-prosvjetni rad u I. i III. Bataljonu također zadovoljava, šta više on je obzirom na naše prilike vrlo dobar. Praksa usmenih novina započela je neki dan i u Mitraljeskoj četi, pa se nadamo da će i ona na tom polju dostići ostale jedinice.

2.) *Politički rad u Brigadi*

U ovom razdoblju Brigada se je nalazila na odmoru i to je iskorišteno za intenzivan politički rad. Voćinski uspjeh organizaciono je učvršćen u svim našim jedinicama. Isto tako prorađeno je osnivanje Korpusa i prikazano borcima kako se naša vojska razgranjuje i kako napreduje iz dana u dan. Nadalje je specijalna pažnja posvećena političkoj izobrazbi novaka te je govoreno o fašizmu, ustašama, četnicima, izbjegličkoj vladi, reakcionarnom vodstvu HSS-a itd. U svim trim bataljonima radilo se je jednakom intenzivnošću.

3.) *Odjeća, obuća, ishrana i zdravlje boraca*

Odjeća i obuća boraca stoje vrlo slabo. Imade mnogo bosih drugova, dok je mnogima obuća posve slaba i nepopravljiva.

*** Matija Rajdl. Poginuo u s. Biškupcima 1944. kao politički komesar Požeškog NOP odreda.**

U pogledu odjeće, također većina ih je u vrlo lošem civilnom odijelu. Ishrana boraca bila je u ovom razdoblju zadovoljavajuća. Borci su svakodnevno jeli tri puta dnevno i uvijek je bilo i kruha. Zdravlje boraca popravlja se. Naročito se ono popravilo u I. Bataljonu gdje se više ne primjećuje zaraza pjegavca, a ni ostale bolesti. U II. Bataljonu stanje se također popravilo, ali još uvijek nije najbolje. U III. Bataljonu stanje je u tom pogledu najlošije, ali je mnogo bolje i tu nego li je bilo ranije. U cjelosti zdravlje boraca u Brigadi se vidno poboljšalo. Zaraze pjegavca više i nema.

4.) *Rad Štaba Brigade*

Do sada u Štabu Brigade vlada harmonija, a nema razloga strahovati da tako neće ostati i nadalje. Mi smo do sada premalo zajedno da bi se o radu Štaba Brigade moglo nešto naročito reći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
Ivan A. Šibi

BR. 164

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA KOMANDANTA PSUNJSKOG PODRUČJA OD 24. MAJA 1943. ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

KOMANDA
PSUNJSKOG PODRUČJA
Broj: 20/1943.
Dana: 24. V. 1943.

ŠTABU III. OPERATIVNE ZONE N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Položaj

Predmet: Politički izvještaj za period od 10 do 20. V. 1943.

Nakon neprijateljske ofenzive politički život naših ustanova krenuo je ponovno na bolje. Iako se mnogi drugovi nisu vratili na svoja stara mjesta, iako je mnogo novih drugova po-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29/1—5, k. 1756-V.**

punilo njihova mjesta, političko stanje se popravlja. To je zasluga partijskih jedinica, i prema tome ako je partijska jedinica starija i izgrađenija, političko stanje ustanova je bolje. U nekim našim ustanovama stvorene su nove partijske jedinice, a ako nije bilo mogućnosti za osnivanje istih, zaduženi su političkim radom i izgradnjom drugova partizana pojedinci, najsposobniji i najodaniji Narodno-oslobodilačkoj borbi. Na terenu našeg područja ima 14 partijskih jedinica, od kojih su tri novoosnovane. Kako sam rekao, u koliko je partijska jedinica starija, političko stanje je povoljnije. U ustanovama gdje postoje partijske jedinice, članovi K.P. zaduženi su političkim radom, kako sa kandidatima i SKOJ-evcima, tako i sa ostalim drugovima. Politički rad koči nedostatak političkog materijala, koji ne možemo ni od kuda dobiti, a naša tehnika nije još u stanju da zadovolji potrebe. Tehnika je proradila, ali usljed pomanjkanja tehničkih sredstava njezin rad ne zadovoljava, ali ima izgleda da će ona u najkraće vreme proraditi punom parom, tako da ni sa te strane neće biti zapreke.

Političko stanje u bolnicama je povoljno. Bolnice priređuju natjecanja i priredbe u kojima prednjače SKOJ-evci, izdaju zidne novine, kako bi se drugovi ranjenici uz ini politički rad i s te strane zadovoljili. Stanje se svakim danom popravlja, te budemo li mi u mogućnosti da im dostavimo kako partijski tako i ostali politički materijal, razviće se one veoma povoljno. Također u ekonomskim centrima politički rad se povoljno razvija, iako su oni veoma opterećeni dužnostima hitne prirode, tako da to u mnogo čemu koči politički rad. Stanje u stražama i relejnim stanicama je mnogo slabije. Uzrok tome je pomanjkanje politički izgrađenih drugova, i njihova preopterećenost dužnostima. Da to popravimo šaljemo stražama političke delegate.

Među narodom na našem sektoru, poslije neprijateljske ofenzive, osjećalo se je pomanjkanje morala i pojavila su se razna komešanja. Među srpskim življem Posavine i Trokuta osjeća se kod mnogih četnička tendencija. U hrvatskim selima narodni neprijatelji pokušavaju pomoću HSS-a udaliiti ta sela od nas. Na oslobođenom terenu mi smo poduzeli potrebne mjere održavajući mitinge i sastanke kotarskih N.O.O. Održani su kotarski sastanci N.O.O. za kotar Novsku i Pakrac na kojima su se rešavala sva najvažnija pitanja, sa dnevnim redom:

obrada zemlje;

higijena na selima;

skupljanje hrane za Narodno-oslobodilačku vojsku;

ishrana siromašnih porodica, specijalno čiji se članovi nalaze u redovima Narodno-oslobodilačke vojske;

otvaranje škola i kulturno-prosvetni rad;

političko stanje uopće.

Među samim odbornicima moglo se konstatovati da imade priličan broj ljudi koji ne odgovaraju za tu dužnost. To specijalno važi za Trokut, gdje se neke odbornike može nazvati saboterima. Za većinu odbornika može se reći da su odani N.O.B., svjesni današnje teške borbe i odani istoj. S te strane naša obaveštajna služba nije do sada poduzela potrebne korake. Drug Fizir bio je sprečen bolešću, a drugi, ne znam s kojih uzroka, također nisu ništa poduzeli.

Sve u svemu, političko stanje u našim ustanovama se povoljno razvija, dok politički rad među narodom treba najhitnije pojačati. Naročito Trokut i Posavina osjećaju pomanjkanje, iako bi baš na tim pograničnim sektorima politički rad trebalo svakim danom pojačavati. Naročito u hrvatskim selima, gdje je sada najpogodniji momenat da se ta sela čim više vežu uz Narodno-oslobodilačku borbu. Zatim obaveštajnu službu na čitavom sektoru treba najhitnije pojačati, kako bi se riješili raznih izdajničkih i kapitulantskih elemenata.

Molim da se ovaj izvještaj primi na znanje.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik komandanta:
(M. P.) Josip Vojaček Taras

BR. 165

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 1. SLAVONSKOG NO KORPUSA OD 25. MAJA 1943. O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA POLITIČKIH KOMESARA I O PRIPREMI JEDINICA ZA POJAČANA OFANZIVNA DEJSTVA[1]

STAB
I. SLAVONSKOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
Broj: Službeno
Dana 25. maja 1943. u 16.45 sati.

SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA I. SLAVONSKOG KORPUSA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Ovih dana Narodno-oslobodilačka vojska Hrvatske u Slavoniji doživila je jedan od najljepših svojih svečanosti i uspjeha — formiranje jedne od najvećih vojnih formacija naše vojske — I. Slavonskog korpusa.[2] Taj uspjeh jeste zajedničko djelo svih boraca, komandira i komesara naše vojske. Međutim, jedan od najznačajnijih i najuzvišenijih zadataka izvršili su nesumnjivo naši politički rukovodioci. Tumačeći borcima liniju narodno-oslobodilačke borbe, kao i njene ciljeve, oni su podigli disciplinu, moral, samopožrtvovanje i odanost našoj borbi i na taj način uslovili i omogućili tako velike vojne i političke uspjehe.

Danas, kada pred nama stoje još krupniji i teži zadaci, politički rukovodioci moraju dati još više od sebe, kako bi još uspješnije, još sigurnije uništavali fašističku gamad i izvojevali u što skorijem vremenu punu pobjedu i slobodu našim narodima.

Sve vojne i političke rukovodioce, kao i ostale borce treba uzgajati i politički podizati tako da ostanu vjerni narodu i njegovoj borbi do konačne pobjede.

[1] Original pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/13, k. 472.

[2] Formiranje 1. slavonskog NO korpusa izvršeno je 17. maja 1943. U njegov sastav su ušle 4. i 10. divizija. Ubrzo je (u drugoj polovini juna 1943.) Glavni štab NOV i PO Hrvatske preimenovao 1. slavonski korpus u 2. korpus Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske. Korpus je taj naziv zadržao sve do 5. oktobra 1943, kada je, naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita, dobio konačan naziv: 6. korpus NOVJ. (Opširnije o tome vidi: tom V, knj. 15, dok. br. 54; knj. 16, dok. br. 78 i tom II, knj. 1, str. 356).

Svim svojim snagama trebamo da podižemo u našoj vojsci nov duh, čvrstu disciplinu i pravilne odnose između boraca i starješina. Politički rukovodioci moraju da budu glavna potpora vojnih rukovodioca. Oni treba stalno da podižu autoritet naših komandira i komandanata. Treba učiniti sve da naši borci u svojim komandirima, komandantima i komesarima ne gledaju samo obične borce, već borce čija je uloga u borbi daleko veća i značajnija.

Da bi požnjeli što bolje rezultate u svome radu, potrebno je da politički rukovodioci redovno održavaju političke sastanke i savjetovanja u svojim jedinicama.

U cilju podizanja što više političke svjesti kod naših boraca, potrebno je stalno izlagati i tumačiti političku situaciju u zemlji i na strani. Treba zainteresovati sve borce za razvoj političke situacije. Čitanjem radio vješti, političkih brošura i članaka, kod naših boraca razviće se politička svjest a s time i potrebna ustrajnost u borbi.

Treba stalno izlagati najaktuelnija politička pitanja današnjice, najbliže političke zadaće Narodno-oslobodilačke vojske, detaljno objašnjavati ciljeve i zadatke našeg Narodno-oslobodilačkog fronta. Pri tome treba uvjek paziti da se spriječe i onemoguće skretanja bila ona »lijevog« ili »desnog« karaktera. Preko je potrebno pravilno rastumačiti značaj, važnost i postojanost sovjetsko-englesko-američkog bloka.

Svim borcima treba objasniti i ukazati na rukovodeću ulogu naše Komunističke partije u sadašnjoj borbi, na značaj i važnost Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja, kao na najveće političko predstavništvo narodno-oslobodilačke borbe Jugoslavije.

Politički komesari treba da budu najtješnje povezani sa svojim borcima, kao i sa narodom. Oni svojim svakodnevnim ispravnim radom treba da steknu najšire simpatije svojih boraca i našega naroda. Oni treba da pruže organizovanu pomoć našim selima u poljskim radovima (okopavanje kukuruza, žetva i t. d.).

Nužno je isticati mobilizaciju svih snaga u borbi protiv fašizma. Nasuprot saradnji okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika, treba jačati i snažiti jedinstvo svih rodoljuba u borbi protiv fašizma.

Kako u naše jedinice iz dana u dan pristiže sve veći broj žena — boraca, koje u borbi pokazuju junaštvo i samopregor, treba razvijati među drugovima pravilan odnos prema drugaricama, koje se rame uz rame sa njima bore protiv okupatora i narodnih izdajica.

Politički komesari su dužni isticati kao primjer dobrog borca naše hrabre drugove, koji su prošli kroz mnoge žestoke borbe, a ostali su živi i zdravi.

Svima, a naročito novim drugovima potrebno je rastumačiti izdajničku ulogu Draže Mihailovića, njegovih četničkih banda, kao i izdajničku rabotu Jugoslovenske vlade u Londonu, te sramnu i podlu ulogu izdajničkog vodstva HSS-a na čelu sa Dr. Mačekom.

Potrebno je popularisati Vrhovni i Glavni štab, druga Tita, naše brigade, divizije i korpuse, popularisati Komunističku partiju Jugoslavije, kao organizatora narodnog ustanka protiv okupatora, zatim Sovjetski Savez sa njegovom Crvenom armijom kao predvodnika oslobodilačkog rata protiv fašističkih imperijalista i kao garanta da će fašizam biti uništen, a mi doći do slobode, demokratije i ravnopravnosti.

Treba veliku pažnju obratiti na kulturno-prosvjetni rad. Potrebno je organizovati putujuće knjižnice, muzičke i pjevačke grupe, horske recitacije, pozorišne sekcije, usmene i zidne novine. Sva ta djelatnost treba da omogući vedrinu, radost, dobro raspoloženje i kulturno uzdizanje naših boraca. Samo politički svjesna, vojnički obučena, disciplinovana, vedra i uvjek raspoložena vojska moći će da odoli svim nasrtajima neprijatelja i da mu u svim prilikama zada teške udarce.

Da bi što prije izvojevali pobjedu, treba da politički rukovodioci, u zajednici sa vojnim, vojnički osposobe naše drugove. Borci koji bolje rukuju s oružjem, lakše i sa manje žrtava odnose pobjedu. Zato treba tome posvetiti naročitu pažnju.

Samo ona vojska koja ima vezu i podršku u narodu može i mora pobjediti. Zato treba naši politički rukovodioci da dolaze u najtješnji dodir sa narodom, tumače mu ciljeve narodno-oslobodilačke borbe, kao i potrebu pune saradnje fronta i pozadine. Mitinzi, konferencije i sastanci po našim selima jesu najbolje sredstvo za gore navedenu djelatnost. Naročito treba isticati nužnost lijepog i pravilnog odnosa prema narodno-oslobodilačkim odborima i isticati njihov značaj kao narodne vlasti. Veza sa Komunističkom partijom na terenu, sa AFZ-om, Skojem i Savezom antifašističke omladine je također jedan od uslova za bližu i bolju saradnju sa narodom.

Jedan od vrlo važnih zadataka političkih rukovodilaca jeste briga oko smještaja i njege ranjenika. Nužno je da borci naših operativnih jedinica pomognu komandama područja građenje bolnica i bunkera za naše obolele i ranjene drugove. Vođenjem brige o ranjenicima podiže se moral i borbenost naših boraca, radi čega se tom pitanju mora posvetiti puna pažnja. Potrebno je iz svih jedinica organizovati dopise svojim ranjenim i bolesnim drugovima. Treba uvjek voditi računa da se u akci-

jama dobivena bolja hrana, ves, duvan i t.d. pošalje svojim drugovima u bolnicama i ambulantama.

Narodno-oslobodilačka borba je borba svih naših naroda. Zato treba nastojati da u naše redove stupaju pripadnici svih naroda naše zemlje. Mora se politički i akcijama uticati na što veći priliv Hrvata u redove naše vojske. Treba naći mogućnost kako da se što više dovede u naše jedinice fabričkih radnika, kojima je prvima mjesto u redovima Narodno-oslobodilačke vojske.

Da bi stariji odgovorni drugovi mogli dati uputstva svojim mlađim drugovima, potrebno je da se šalju redovni, jasni i pregledni izvještaji o radu. Jedino pod kontrolom i sa uputstvima starijih drugova, mlađi će u svome radu imati pun uspjeh i odgovoriti svojim dužnostima.

Drugovi politkomesari!

23. maja o. g. objavila je radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«, da su neprijateljske razbojničke bande na čelu sa njemačkim fašističkim hordama ponovo napale na naš oslobođeni teritorij u Bosni, Hercegovini, Sandžaku i Crnoj Gori, kao i da se priprema neprijateljska ofanziva na Liku i Kordun. Vrhovni komandant Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije drug Tito izdao je naređenje svim našim jedinicama izvan gore navedenog oslobođenog teritorija, da preduzmu ofanzivne operacije protiv neprijatelja. On se naročito obratio na našu Narodno-oslobodilačku vojsku u Slavoniji, kojoj je izdao naređenje da preduzme sve, da što više uništi neprijateljskih garnizona, njegove žive vojne sile i saobraćajne komunikacije. Povjerenje koje nam je ukazao naš junački komandant, moramo i opravdati. Zato treba naše borce pripremiti na nove i teže zadatke i podvige. Na vama je, drugovi politkomesari, da učinite sve kako bi naši udarci po neprijatelju bili što žešći i nanijeli mu što više gubitaka. Dajte sve od sebe da se plamen narodno-oslobodilačkog rata rasplamsa širom cjele naše pokrajine.

Drugovi politkomesari! Budite u svakom trenutku svjesni svoje uzvišene i historijske misije u borbi naših naroda za slobodu. Budite svjesni, da ste vi duša narodne vojske i da od vaše djelatnosti u mnogome zavise uspjesi i pobjede naših jedinica. Podižite visoko političku svjest naših boraca i našega naroda i cementirajte redove naše vojske disciplinom, neustrašivošću i herojstvom. Ispunite svoj dug prema svome narodu, koji vam je tako značajnu i uzvišenu dužnost povjerio.

Samo napred i pobjeda je naša.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Duško S. Brkić

BR. 166

IZVEŠTAJ POLITODELA 14. HRVATSKE BRIGADE 13. NO DIVIZIJE OD 25. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U TOJ BRIGADI[1]

POLIT. ODJEL XIV. N. O. BRIGADE HRVATSKE 28. V. 43[ž]

Dne 25. maja 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Poslednji izvještaj poslao sam vam 15 marta t. g. Poslije proteklih dva i pol mjeseca dostavljam vam slijedeći izvještaj 0 stanju u ovoj brigadi:

I.

Partijska organizacija

U brigadi imade 140 članova Komunističke partije i 40 kandidata. Od toga u bolnici i na bolovanju nalazi se 30 članova K.P. 1 6 kandidata. Svi su ovi drugovi ili ranjeni, ili bolesni, a još nisu osposobljeni za operativnu jedinicu. Za ovo vrijeme u borbi je poginulo 5 drugova, a trojica su isključena.

Partija u brigadi je organizovana. Imade 17 partijskih jedinica. Postoje također oformljeni i bataljonski biroi. Teorijski i praktični sastanci partijskih jedinica, kao i sastanci bataljonskih biroa održavaju se redovno, dok se vanredni sastanci održavaju kad god to potreba iziskuje.

Partijske su jedinice proučavale svu partijsku, političku i kulturno-prosvjetnu štampu koju smo dobili. Ovaj materijal je temeljito prorađivan. Iz nauke marksizma-lenjinizma partijske jedinice proučile su: jedan dio »Iz osnova Lenjinizma«, »Učenje o partiji«, Organizacioni principi K.P.«, izvode »Ekonomski razvitak društva«, a sada se proučava »Istorij^ SKP(b)«. Ovaj materijal drugovi su proradili sa dosta razumijevanja. Način proučavanja ovog materijala bio je takav, da se prvo prorađivao sa sekretarima partijskih jedinica, a poslije sa samim jedinicama. Na teorijskim sastancima u najviše slučajeva prisustvuju i kandidati.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/322—326.**

[2] **Datum označava vreme kad je izveštaj primljen.**

Partija je angažovana u čitavom životu i radu brigade. Partija se je prilično osamostalila i shvatila je svoju rukovodeću ulogu u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Budnost partije još je uvijek nedovoljna, a to se vidi po tome, što se dese mnoge greške, a da ih partija na vrijeme ne uoči i ne otkloni.

Osjećaj odgovornosti kod partijaca osjeća se, što se vidi u nastojanju, da što savjesnije izvršuju svoje zadatke. Oportunizam i zastranjivanje od linije Narodno-oslobodilačke borbe osjetno iščezavaju, mada ima još tragova toga, a to su donijeli partijci iz partijskih jedinica kojima su ranije pripadali. Partija, dakle, postaje vojno-politički rukovodilac brigade, a to se vidi u shvatanju bataljonskih biroa, da su oni najviši rukovodeći forum u bataljonu, a do tog saznanja sve više dolaze i ostali partijci. Sve se stvari postavljaju prvo sa partijskog gledišta.

Teorijska naobrazba kod partijaca je osrednja, disciplina je zadovoljavajuća.

Sekretari partijskih jedinica obično su mlađi drugovi, pa zbog nedovoljnog iskustva i pomanjkanja teorijskog znanja često su nedovoljno energični prema kolebljivcima, i onima koji su nedisciplinovani ili neaktivni. U tome se sekretarima daje pravilna i puna pomoć, zbog čega oni shvataju svoju ulogu rukovodioca partije. Kod pojedinih partijaca još se desi po koji slučaj, da sami uzmu po neku stvar u akciji od neprijatelja, što daje povoda partizanima, da oni to čine u još većoj mjeri. To je naročito došlo do izražaja kod poslednje akcije na vlaku,[11] no to se ipak blagovremeno uočilo i spriječilo. Protiv ovoga se vodi kampanja i uskoro će se uspjeti da se te pojave likvidiraju.

Na sastanku bataljonskih biroa donosi se petnaestodnevni konkretni plan rada, koji se većinom ostvaruje za određeno vrijeme. Uspjelo se je da se preko partije na borce prenašaju sve direktive kao i vojnički zadaci. Politička svijest, borbenost i moral kod najvećeg djela partijaca su dobri, a mnogi služe i za primjer u svđkom pogledu.

Svim partijskim jedinicama još je potrebna opća i stalna pomoć, jer u novim i složenijim situacijama nisu u stanju da se pravilno snađu.

Skoj

U brigadi imade 165 SKOJ-evaca i 200 još neorganizovane omladine. Svaka četa ima skojevsku jedinicu sa pročelnikom. Pročelnici skojevskih četnih jedinica sačinjavaju bataljonsko

[3] Verovatno se odnosi na diverziju koja je izvršena 17. maja 1943. kod Gomirja (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 59).

rukovodstvo SKOJ-a. Sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a sačinjavaju brigadni skojevski komitet.

U skojevskoj organizaciji izvršena je podela rada i zastupljeni su svi predviđeni sektori. Kulturno-prosvjetni radni sastanci redovito se održavaju, a po potrebi i više. Materijal koji se dobiva dosta se brižljivo proučava, kao i sav ostali tekući materijal koji se uopće dobija. U nedostatku omladinskog materijala, a i inače omladina proučava i drugi materijal koji nije omladinski, već ili partijski, ili kulturno-prosvjetni i politički.

Srazmjerno broju omladine u ovoj brigadi malo ih je organizovanih u SKOJ. Uzrok je ovome nedostatak skojevskih rukovodilaca, kojih nije bilo još od početka, već ih je trebalo izgrađivati, a još ni danas nema u polit, odjelu brigade druga koji bi rukovodio omladinom; drugi razlog je u tome što partija do skoro nije shvatila značaj i ulogu omladine u Narodno-oslobodilačkoj borbi, pa je vrlo malo pružala pomoći u prvo vrijeme. Sada partija pruža više pomoći Skoju i omladini uopće. Sada ne postoji u brigadi ni brigadno rukovodstvo SKOJ-a, jer su dvojica od drugova upućena na kurs, a treći je nestao u posljednjoj borbi. Kulturno-prosvjetnim sastancima skojevaca prisustvuje s vremena na vrijeme i ostala omladina dotične čete. U svakoj četi vrši se odabiranje i priprema pojedinih omladinaca za ulazak u SKOJ. Disciplina, moral, borbenost i politička svijest kod skojevaca su prilični. Većina skojevaca počeli su se osjećati odgovornim za svoj rad, a i ponosni su što pripadaju skojevskoj organizaciji. Priličan je broj divnih primjera svijesti, hrabrosti i požrtvovanja kod skojevaca. Pomoć koju pruža SKOJ političkim i vojničkim rukovodiocima u brigadi osetna je.

Skojevci su prilično zauzeti po svim sektorima kulturno-prosvjetnog rada i dosta su aktivni a naročito u pisanju članaka za džepne novine. Najveći nedostatak kod skojevaca a i druge omladine jeste u tome što teško shvaćaju važnost povezivanja sa omladinom na terenu kao i važnost propagande među neorganizovanom omladinom. Isti je slučaj sa pisanjem parola. Skojevci su tek u posljednje vrijeme počeli shvatati da im je to stalni i jedan od najvažnijih zadataka. Kod skojevaca kao cjeline nema još one prave poletnosti koja je svojstvena omladini.

III.

Stanje u brigadi

Brigada kao vojno-politička jedinica još nije učvršćena i usposobljena za samostalno i sigurno izvršavanje ozbiljnijih i

težih zadataka. Još ima tragova partizanštine. Još ne postoji pravi ofanzivni duh i upornost u borbi.

Posljednji mjesec dana brigada je samostalno djelovala na sektoru Bosiljevo — Severin. Za to vrijeme kroz nekoliko akcija na ovom sektoru, kod kojih je najozbiljnija bila uništenje vlaka na pruzi, iza čega je neposredno uslijedila jača ofenziva neprijatelja na brigadu, brigada je vojnički i politički tako reći legitimisana. Uočili su se mnogi nedostaci prvenstveno vojničkog karaktera.

Komandno osoblje od štaba bataljona pa do desetara pokazalo je svoje nedovoljno snalaženje u manevrovanju, vojničkoj opreznosti, održavanju veze, preciznosti izdavanja zapovjesti, korišćenju terena, rasporedu i komandovanju jedinicom. Zbog toga je došlo do nepotrebnih žrtava, te da su pojedine čete ili vodovi bili iznenađeni ili zaokruženi od neprijatelja.

U dosadašnjim borbama obično je padalo 80% komandnog kadra od metka, granate ili bacača i to zbog toga što se komandno osoblje u najviše slučajeva ili grupiše na otvorenom mjestu ili se pretvori u jurišače, a jedinicu ostavi samoj sebi.

Iako se stalno ukazuje na ove osnovne greške preko konferencija komandnog kadra, ipak se to teško odklanja i pored toga što postoji vojnički plan rada i za komandno osoblje i za partizane koji se proučava. No drugovi često nisu u stanju teorijsko znanje primjeniti u praksi. Partizani ove nedostatke, naravno, uočavaju, te u malo težoj situaciji nastane zabrinutost za komandnim kadrom i prigovori o nepotrebnim žrtvama. Isto tako postoji bojazan u težim situacijama kako će se izvući umjesto da imaju potpuno uvjerenje u čvrsto vojničko rukovođenje komandnog kadra, pa da i ne postavljaju pitanje o ma kakvoj ugroženosti. Istina, borci imaju povjerenje u ličnu hrabrost svakog vojničkog i političkog rukovodioca, ali nije to isto što i komandovanje jedinicom.

Nedostaci kod boraca su isto tako najviše vojničkog karaktera. Ni u jednoj vrsti vojničkih vještina nisu potpuno uspjeli. Naročito konspiracija, stražarska služba, izviđanje, patroliranje, izrada i korišćenje zaklona, a pogotovo neprecizno gađanje su redoviti nedostaci.

U napadu se borci prilično snalaze, ali u odbrani dosta slabo, a isto tako i komandni kadar. Prvo što se nameće kod partizana u odbrani jeste odstupanje, u čemu se i najviše očituje ostatak partizanštine.

Politička svijest, borbenost, moral i disciplina kod boraca su prosječni. Istina, desilo se u zadnje vrijeme 4 slučaja dezerterstva, po neki slučaj traženja hrane od seljaka ili prodavanja nekog dijela spreme za kruh, kao i gramzivosti na akciji za samovlasno prisvajanje stvari, kao obuća, odjeća, cigarete i dr.,

što su sve više pojedinačne pojave, nego što su opšte. Krađe i pljačke nema takoreći, iako je vojska slabo hranjena.

Sa uspjehom u poduzetim akcijama raste moral i hrabrost kod boraca, jer u tome vide neposredno rezultat svojih napora. Ako su borci duže na mirovanju postaju labaviji i sa manje interesovanja za stvari.

Politički odgoj boraca izvodi se po petnaestodnevnom planu. Politički komesari, a u zadnje vrijeme i polit, delegati prorađivali su sa partizanima sav dobiveni materijal i prvo se prorađivao među komesarima i delegatima, pa su ga oni prenosili poslije na borce. Pri proučavanju materijala osjetilo se je žurenje da se što više pročita, zbog čega je bilo površnosti, a borci nerado ponavljaju pročitane stvari, te se od pročitanog malo zapamtilo. Zbog toga se nastoji da se materijal proučava temeljito, a ne da se samo čita. I pored ovih nedostataka uspjelo se partizanima objasniti dosta prilično zašto vodimo danas Narodno-oslobodilačku borbu, a ne klasnu, kako su to shvatili neki partijci i veliki broj partizana iz ove brigade.

Na putu kroz krajeve verski i nacionalno različite, borci ove brigade nisu napravili ni jedan istup koji bi bio stran liniji Narodno-oslobodilačke borbe, a to se postiglo svakodnevnim objašnjavanjem kako imaju politički djelovati obzirom na lokalne prilike i mentalitet stanovništva. Tako je brigada ostavila dobar utisak na ovom sektoru koji je bio dosada prilično nezainteresovan za našu Narodno-oslobodilačku borbu i uopće za događaje.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi je prilično napredovao. U svakoj četi, bataljonu kao i u brigadi postoje kulturno-prosvjetni odbori. Sektori njihovog rada su: predavački, pjevački horovi, diletantske grupe, sektor za nepismene i sektor za džepne novine. Svaka četa izdaje dva puta mjesečno svoje džepne novine, a tako isto i bataljon svoje. Predavački sektor nije potpuno uspio, jer nisu održana sva predavanja koja su bila predviđena iz istorije i geografije. Diletanti su spremili i davali: »Dva domobrana«, »Seljakovo june«, »Stara vlast«, sada se sprema komad »Tuđe sluge«, pjevački horovi pjevaju: »Hej Slaveni«, »Ljepa naša«, »Budi se istok i zapad«, »Internacionala«, »Nema seljaka, nema junaka«, »Pjesma o radu«, recitovale su se opće pjesme Narodno-oslobodilačke borbe, a naročito pjesme Vladimira Nazora. Nepismenih u brigadi ima još oko 20, ali ni oni nisu svi potpuno nepismeni, jer većina od njih zna pola abecede.

Program za politički i kulturno-prosvjetni rad do sada je propisivan u samoj brigadi, a sada je Agit-prop naše divizije[4]

[4] **Brigada se tada nalazila u sastavu 13. NO divizije.**

dostavio jednomjesečni program,[5] koji će se od sada prorađivati. Sem predviđenih predavanja u ovom programu iz geografije, ostali dio programa je manje-više proden sa partizanima, ali nedovoljno, te će se obnavljati. Nedostaci naših džepnih novina su jednostranost i nemasovnost.®

Sanitetska služba je organizovana. Postoji brigadni sanitet, a u četama i bataljonima bolničari. Manjkavost saniteta je nedovoljno organizovanje prenosa ranjenika i neredovna briga 0 zdravlju i čistoći kod boraca uopće. Za pravilno rješenje ovog pitanja poduzimaju se sve mjere.

Intendantura je organizovana, no još nije shvatila svoju pravu ulogu. Ne povezuje se uvjek sa narodno-oslobodilačkim odborima radi ishrane i drugovi nisu dovoljno energični i snalažljivi u prikupljanju hrane, ma da je to dosta teško na ovakvom terenu. Drugovima se daju redovito uputstva i kontroliše se njihov rad. Drugovi bi najvolili pribavljati hranu putem naređenja.[7]

Odnos drugova i drugarica je dobar i pravilan. Drugovi ne gledaju drugarice sa podozrenjem, već kao ravnopravne borce...

Brigada, dakle, ima uslova da se razvije u jednu stabilnu vojno-političku jedinicu, samo što se taj proces razvitka dosta sporo odvija. Brigada je već počela stjecati popularnost usljed političkog rada i oružanih akcija. Samo se kod brigade još ne vidi puni smisao za pravilan i elastičan agitaciono-propagandistički i politički rad, kao ni pravilno uočavanje političkih momenata i lokalnih prilika. Tako ne znadu još svi drugovi doskočiti raznim četničkim, ustaškim i okupatorskim trikovima, kojima se oni služe među narodom. Drugovi se ne znadu još u najviše slučajeva prilagoditi novoj sredini i novim prilikama, već sve to shvaćaju više šablonski, što je znak da se nisu još osposobili da pravilno politički rezonuju. To se vidjelo sada na terenu gdje su mješovita pravoslavna i katolička sela, pa su nasjedali po koji put mišljenju i provokacijama pojedinih mještana ...

I na ovom terenu se osjeća propaganda HSS-a sa jedne 1 četnička sa druge strane, ma da ni jedni ni drugi nemaju nekog vidnog uspjeha, jer se narod drži više rezervisan i ne odaziva se njihovoj mobilizaciji. Istina, ima dva tri slučaja pobjeglih Srba, ali u šumu radi pljačke, a nekoliko slučajeva kod katolika koji su pošli ili u Ogulin ili u Karlovac, jer su bili pozvani od Karlovačkog odreda u partizane. Narod je momentalno u iščekivanju nečega novog, te ni mi nemamo uspjeha

[s] **Vidi Arhiv VII, reg. br. 1/2—6, k. 912.**

***, [7] Te rečenice su dopisane mastilom.**

u mobilizaciji. Na ovom terenu prišlo nam je oko 10 drugova i drugarica, a toliko je sa pozivima mobilisao i štab Karlovačkog odreda.

Drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Clan polit, odjela:
Niko Perović

BR. 167

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 26. MAJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU KALNICKOG NOP ODREDA O UKLANJANJU NEDOSTATAKA U PROPAGANDNOJ DELATNOSTI NA TERENU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N. O. V. I P. O. HRVATSKE
Oper, br.: 493/43
26. maja 1943.

POLITKOMESARU KALNICKOG N.O.P. ODREDA

Primili smo vaš letak »Hrvatski i srpski narode«, »Proglas od 15. IV.« upućen pučanstvu i letak »Hrvatski narode«. Ovaj puta nećemo se osvrnuti kritički na letak »Hrvatski i srpski narode« nego ćemo se osvrnuti samo na jedno: a to je, da ste vi potpisali na jednoj strani a na drugoj potpisao je isti letak Okružni komitet Varaždin. Letak kojeg izdaje Partija ne može biti po sadržaju takav, da bi ga mogao potpisati štab Odreda. Partija po sadržaju izdaje ipak drugče letke, nego što ih izdaje bilo koja partizanska jedinica. Pa kad bi i letak po sadržaju bio takav da ga može potpisati štab Odreda, on ga ne smije potpisati zajedno sa jednim partijskim forumom. Naša vojska je Narodno-oslobodilačka vojska u kojoj se nalaze ljudi još raznih političkih shvaćanja, a ne nalaze se u njoj samo članovi Komunističke partije. Prema tome je jasno da štab nije ovlašćen potpisivati partijske letke. Osim toga ovakav postupak

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/1, k. 1474.**

vodi u grubo skretanje i daje mogućnosti neprijateljima narodno-oslobodilačke borbe da našu vojsku prikazuju komunističkom, kako se u našim odredima ne bore svi rodoljubivi elementi, nego da se bore samo komunisti. Cuoi nas kako ste mogli doći uopće na pomisao da u sadašnjim prilikama potpisuje taj letak štab vašeg Odreda zajedno sa Okružnim komitetom. Još nas više čudi, da nije to palo u oči drugovima iz O.K. Stab nije nikakav partijski forum, pa radi toga i nije vlastan da potpisuje njezine letke. Stab je vojničko tijelo, koje rukovodi sa vojnim operacijama jedne određene jedinice, a najmanje neki politički forum ili organizacija, koja je istovjetna partijskoj organizaciji. Vi ste vjerojatno htjeli time dokazati, kako se slažete sa linijom partije i da na taj način manifestirate jedinstvo političke linije partije, međutim ovaj puta ste strogo skrenuli sa njezine linije u današnjoj borbi. Skrenuo je također i O.K., o čemu nećemo govoriti ovdje. Ove činjenice dokazuju da Vi još ne poznajete u cijelosti liniju narodno-oslobodilačke borbe i činite izvjesne greške sektaške naravi. Koje li čudo, da mi nismo u stanju mobilisati široke mase hrvatskog naroda u nacionalno-oslobodilačku borbu kad činimo takve greške.

Stab Odreda treba izdavati letke, ali on će izdati posebice po konkretnim pitanjima na njegovom terenu, koja se javljaju u borbi za slobodu našeg naroda, ili u borbi protiv njega od strane okupatora i njegovih slugu. Dakle, treba osvjetliti sve momente koji hoće brzi razvitak borbe za oslobođenje naše domovine, a ne dati mogućnost neprijatelju da je koči još više. Treba osvjetliti sve pozitivne strane naše borbe za slobodu našeg naroda i time vršiti snažnu diferencijaciju u redovima našeg naroda, te rasplamsati oganj narodnog ustanka u kojem će učestvovati svi elementi našeg naroda, da unište okupatora i njegove domaće sluge. Treba narodu dati perspektivu i pokazati mu sredstva i organizaciju pomoću koje se narod može boriti protiv pljačke, nasilja i razne izdaje, koju vrše razni ljudi zbog svojih ličnih probitaka. Takve letke može izdavati Odred. Možda će i partija izdati takve letke, koji će biti možda i po sadržaju isti, ali to je njezina stvar. Ona će svakako odlučiti o tome, kakav će letak izdati.

Kakvi su naši zadaci u sadašnjoj borbi? Osnovni je zadatak, da učinimo sve za dizanje narodnog ustanka. U narodnom ustanku moraju da učestvuju svi elementi našeg naroda. Prema tome ćemo mi u našem političkom djelovanju postupiti tako, da omogućimo narodu, da on zaista učestvuje u borbi za svoju slobodu. Sve ono što bi moglo da nas priječi u tome, odnosno da priječi narod u pristupanju u borbu, treba odstraniti. Linija današnje borbe je tako jasna kao dan, a to je, da imadu razloga svi ljudi da se bore za slobodu, a mi im ne smijemo u tome

smetati, nego ih trebamo na konkretnim pitanjima (kao što su: šiljanje naše omladine na Istočno bojište, rekviriranje stoke i svinja, žita, slanje radne snage u Njemačku, hapšenja, špijunaža, palež, ubistva, vlast »Gestapoa«, oduzimanje prava na samoodređenje, glad i neimaština itd.) organizirati i povesti u borbu. Vi sa Vašim postupkom bi učinili to da partiju pretvorite u zapreku za mobilizaciju narodnih masa u narodni ustanak, a ona je upravo organizator i politički vođa u borbi za narodnu slobodu, ali sa svojom pravilnom linijom o narodno-oslobodilačkoj borbi. Prodiskutujte dobro sve nedostatke i nastojte da se u buduće ne dešavaju takve greške. Mi se nadamo da ćete Vi to ispraviti.

Letak »Hrvatski narode«, kojeg ste potpisali zajedno sa cijelim Vašim komandnim kadrom, principijelno je dobar, ali nije dovoljno potkrepljen sa dokazima o izdaji vodstva HSS, koja neposredno sada pogađa hrvatski narod. Vodstvo HSS-a u zadnje vrijeme vrši agitaciju, da se naši sinovi jave u »domobrane«, odakle ih Pavelić šalje u Njemačku, da ginu na Istočnom bojištu, a dotle im Njemci i Talijani i ustaše oduzimaju njihovu imovinu kod kuće. Oni vrše neku pritajenu agitaciju za uspostavu Austro-Ugarske monarhije, jer vide da su njihove namjere sa starom Jugoslavijom propale. Imade čitav niz njihovih zločina o kojima treba da se piše, a ti zločini se sigurno konkretno pojavljuju u vašim selima. Treba ih posve raskrinkati na konkretnim pitanjima iz pojedinih sela. To treba činiti ne općenito, nego pojedinačne slučajeve, koji su narodu jasni i opipljivi, iznjeti u letku i na mitinzima.

Dakle, Vaši letci moraju biti konkretni o događajima na Vašem terenu. Sto se tiče HSS-a treba nastojati, da se ubaci u njihove redove diskusija, da se izjasne na čijoj su strani, ili na njemačkoj i talijanskoj ili su na strani narodno-oslobodilačke borbe. Preko raznih zborova i mitinga treba otvoreno postaviti pitanje pred HSS-ovce da kažu svojem vodstvu, da se izjasni javno, da li je za slobodnu Hrvatsku, ili za njemačku i talijansku okupaciju. Da li je za bratsku saradnju sa srpskim narodom, ili za saradnju sa neprijateljima i izrodima srpskog naroda. Iznjeti, da bi HSS morala danas braniti Hrvatsku od tuđinskog gospodarenja i pokazati se da je zaista uz hrvatski narod, koji krv proljeva. Takvu diskusiju treba baciti među HSS-ovce.

Vi ste sigurno primjetili, da naša radiostanica[2] više ne napada četnike i Dražu. To imade svakako svoje značenje. Četnici i Draža su manje-više likvidirani, oni u stvari i ne postoje, pa nije potrebno, da i Vi dalje u svojoj propagandi suviše govorite o njima, jer bi ih na taj način samo popularizirali. Osim toga je

[5] **Odnosi se na radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija«**

sigurno postignut i neki sporazum između SSSR-a i Engleske, kojim je Draža i četnici eliminisan. U propagandi treba se. dakle, služiti najrazličitijim dokazima o protunarodnom radu raznih elemenata, a ne držati se nekih šema. Radiostanicu »Slobodna Jugoslavija« slušajte veoma pažljivo, jer ćete prema njezinom istupanju vidjeti, kako treba voditi propagandu.

Sad morate naročito paziti da ne sektašite bilo po kojem pitanju, jer su nastupile neke promjene, ne u liniji, nego se borba razgara jače i sad nastupa odlučni momenat kad se može u borbi protiv fašizma zaista sve elemente mobilisati. Sigurno ste primjetili da je došlo od Izvršnog odbora K.l.[3] do raspusta III. Internacionale. To je najbolji znak da su nastupili takvi momenti kad se može mobilizirati sve u domoljubni rat. Za sada nećemo Vam davati o tome nikakve sugestije, jer ćete o tome biti kasnije obavješteni. No možemo Vam saopćiti samo da je u svjetskim razmerima došlo do višeg stupnja današnje borbe. Iz toga će proizaći veliki događaji u najskorije vrijeme, koji će ubrzati okončanje ovoga rata.

Vaš proglas pučanstvu od 15. IV. o. g. je također nepravilan. Vi ste zabranili seljacima da se kreću šumom bez dozvole, a da pri tome ne vodite računa, da još nemate slobodnog teritorija, kojeg [biste] mogli kontrolirati i da na taj način omogućite seljacima, da se po tim pitanjima obraćaju vama za dozvolu. Seljacima ne možete braniti da uđu u šumu, jer je to za njih životno pitanje, a pogotovo sada u ljeto, kad pasu marvu u šumi. Vi nećete na taj način spriječiti izdajstvo, što ga čine neki ljudi, pokazujući vaše zasjede neprijatelju, nego ćete seljacima nametnuti teret, kojeg će oni nastojati da zbace sa sebe. Kad bi to seljaci tražili sami, onda bi to bilo na mjestu, ali ovako je to nepravilno. Treba pojačati rad među seljacima da oni budu naša obavještajna služba, a ne ustaška. Oni koji će se uhvatiti kao neprijateljski špijuni, treba da budu likvidirani, ali im njihovu špijunažu treba dokazati, a njihovu likvidaciju oglasom objaviti i navesti njihova djela, da narod znade zbog čega su tako primjerno kažnjeni. Isto tako vi ne možete tražiti, da Vam se djevojke koje imadu neke sumnjive odnose sa nekim vojnicima i oficirima[4] javljaju, jer to ipak dira u čast djevojke, koja nije postala možda svojom krivicom nemoralna. Dakle ne možemo ipak tako oštro istupati.

Nastojte da ovo nekoliko primjedaba prodiskutujete i obavjestite nas o toku vaše diskusije, kakve ste zaključke po tim stvarima donjeli. Na ovaj dopis odgovorite posebnim pismom, a ne samo usput se ga dotaknuti u izvještaju.

' Komunističke internacionale (Kcminterne)
*** Reč je o okupatorskim i kvislinškim vojnicima i oficirima.**

Do sada nismo Vam javili odluku u pogledu braka u partizanima. Postoji odluka, da se članovi štabova ne vjenčaju, ali ostali partizani se mogu vjenčati. Ako su neki drug i drugarica od ranije vjenčani, oni će svakako biti raspoređeni tako da radi svaki onaj posao za koji je najsposobniji, a neće se gledati na to, da baš moraju biti zajedno, pogotovo ne mogu biti zajedno u istom štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

BR. 168

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. NOU DIVIZIJE OD 26. MAJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
VI. DIVIZIJE NOV HRVATSKE
26 maja 1943 godine

28. V-43.[!]

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, a po potrebi političkog rada na Kninskom sektoru, ovih dana određen je dosadašnji zamjenik politkomesara III. Udarne brigade VI. Divizije drug Pepa Babić za politkomesara Kninskog sektora. Za zamjenika politkomesara III. Udarne brigade VI. Divizije, na predlog Divizijskog komiteta VI. Divizije, postavljen je dosadašnji zamjenik politkomesara III. Bataljona »M. R«[3] II. Udarne brigade drug Dane Ćuić, tako da je u naš komitet ušao jedan novi drug, koji je završio ovih dana viši partijski kurs kod C.K.K.P.H. Na novoj dužnosti, tj. partijskog rukovodioca u III. Brigadi, mislimo da će drug udovoljiti, jer je do sada imao dobre rezultate u

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/208—209.**
[1] **Datum prispeća izveštaja u CK KPH.**
[1] **»Mićo Radaković«.**

svom radu, a svršeni kurs pri C.K.K.P.H. pomoći će mu u mnogome, pošto ga je sa dobrim rezultatima završio.

Naš Divizijski komitet osim jednoga svoga člana održao je kraći sastanak na dan 18 ov. m. gdje smo se bavili pitanjem postavljanja novog partijskog rukovodioca u III. Brigadu i jednoglasno smo donijeli zaključak da dođe gore pomenuti drug. Radi odlaska druga Pepe Babića iz našeg komiteta održali smo na tom sastanku čas kritike i samokritike, gdje smo svaki iznijeli način i razvoj svoga života, te nedostatke u dosadašnjem partijskom radu kao i ličnom životu, što će nam u mnogome koristiti u daljnjem našem radu i pravilnom uočavanju naših nedostataka. U referatu o uslovima ličnog života najkraći je bio sekretar komiteta, dok su ostali članovi bili mnogo opširni, tako da se moglo pravilno donjeti cijela slika razvoja i rada naših članova komiteta. Poslije završenih referata ukazali smo na ogromnu važnost rada na novoj dužnosti politkomesara Kninskog sektora druga Pepe i dali mu najaktuelnije konkretne zadatke, šta treba činiti kao početnik i organizator u ovim okolnostima i među dobro neorganiziranim jedinicama, kao i važnost političkog rada sa pozadinom, a naročito hrvatskim narodom.

Ovih dana sekretar komiteta i član komiteta politkomesar Divizije drug Zigić kao i komandant VI. Divizije drug Jovanić, prisustvovali smo na *ćelijskom sastanku III. Brigade* VI. Divizije. *Sastanak je bio od velike koristi...*

Naš komitet održati će svoj sastanak oko 30 ov. m., tj. koncem ovog mjeseca radi pregleda cjelog rada u Diviziji i dodjeljivanja partijske zastavice onoj brigadi koja bude najbolja. Bilo bi poželjno kada bi neko od vas prisustvovao našem sastanku u koliko to budu dozvoljavale same prilike, što ćemo vas o tome blagovremeno obavjestiti.

Radi udaljenosti naših jedinica, tj. samih brigada jedne od drugih, a pošto je potrebno davati pomoć i kontrolisati rad part. organizacija po brigadama, to vam sekretar komiteta ne može svakog puta dati tačnu sliku stanja i rada u brigadama, jer u koliko bi sekretar redovno odlazio u ostale jedinice, na taj način gubi se sami tempo rada ove jedinice u kojoj se isti nalazi. Pored partijskih organizacija u brigadama, u našoj Diviziji postoji još partijskih organizacija, kao napr. jedinica u proDagandnom odseku. kod brdskih topova i prateće i inžinjeriiske čete Divizije. Prema tome. sama potreba iziskuje, radi što bolieg davanja pomoći i kontrole nad istim, da bi iedno odgovorno takovo lice trebalo povremeno odilaziti na sastanke i davati potrebnu pomoć i direktive. Radi svakodnevno? odoremanja i primanja raznih dopisa otežava se i odlazak sekretara

komiteta po bataljonskim i četnim ćelijama, i na taj način mnoge stvari prolaze bez kontrole partijskog rukovodioca.

Razumje se da su to organizacione forme koje mi nismo u stanju postavljati, ali šaljemo vam od prilike potrebu istoga i navode se otežavajuće okolnosti.

Molimo drugove da nam po ovom pitanju dadu pomoć i mišljenje najboljeg načina rada da se stvar što pravilnije odvija tj. da se u svako doba ima uvida u radu po svim jedinicama naše Divizije, jer svakog dana su komplikovaniji zadatci koji stoje pred ovim komitetom.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
(M. P.) Simo Mrda

BR. 169

ZAPISNIK SA SEDNICE PARTIJSKOG KOMITETA 8. NOU DIVIZIJE ODRŽANE 24. MAJA 1943. GODINE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
VIII DIVIZIJE I KORPUSA HRVATSKE 31. V. 1943.[2]
27-V-43

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Zapisnik

Sa sjednice Komiteta održane 24-V-43. Prisutni: politkom VIII. Divizije,[3] drug Vlado[4] iz polit odjela IV. Udarne brigade, drug Zrinjanin[5] iz V. Ud. brigade, dodeljen u polit, odjel po partijskoj liniji, drug Vanjka[6] iz politodjela XV Ud. brigade i sekretar XV Udarne brigade[7]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/574.

*** Datum je naknadno dopisan i označava dan prijema izveštaja u CK KPH.**

[3] Miloš Sumonja
[4] Vlado Božović
[6] Rade
[9] Ivan Vondraček
[7] Antun Vidović

Dnevni red

1. Pismo C.K. K.P.H.
2. Politička situacija
3. Izvještaji sa diskusijom
4. Pitanje sekretara u V. Udarnoj brigadi
5. Budući rad
6. Razno

Proradili smo pismo C.K. K.P.H. o novom stavu spram zarobljenih talijanskih vojnika — pismo je umnoženo i poslato svim partijskim jedinicama ove Divizije.

U Političkoj situaciji je izvršen najnoviji momenat o raspuštanju Internacionale, kao i dolazak savezničkih aviona na našu oslobođenu teritoriju.[8] Ukidanje Internacionale smo komentirali kao taktički potez, da se sve antifašističke snage ujedine u borbi protiv fašizma, dok smo konstatirali da Kongres nije zasjedao, — a izgleda da je ovo bila jedina sporna točka za otvaranje drugog fronta. Konstatirali smo da ćemo po ovome stavu dobiti direktive od CK pravovremeno.

Zadatci postavljeni na prošlom sastanku Komiteta[9] prenijeti su na sve jedinice, ali nijesu potpuno sprovedeni u život — rađeno je prema mogućnostima koliko je vrijeme dozvoljavalo. Rezultat postignut ovih zadataka je dobar te ostavljamo i dalje ove zadatke da se potpuno sprovedu u život, s tim što smo još postavili slijedeće zadatke: učvrstit partijske jedinice, pojačat rad politkomesara, proradit direktivu u vezi sa novim stavom prema talijanskim zarobljenim vojnicima, nedostatke iz prošlih ofanziva, raditi vojničke vježbe i izvršiti popunu rukovodioca.

Politkom iz IV Udarne brigade[10] je premješten u Operativnu grupu,[11] te je sada ova Brigada bez politkoma. Ovaj Komitet je ustanovio da se vrše premještaji od viših štabova iz naše Divizije bez znanja Komiteta, što smatramo da bi ovakovim premještajima trebao biti obaviješten i od njega tražena informacija. Nije ovo jedini slučaj da dobijemo gotovu stvar u vidu naredbe, a da o tome nije ni obaviješten Komitet.

Drug Vlado iz IV. Udarne brigade po naređenju Štaba Korpusa vrši dužnost politkoma. V, XV Brigada i Stab Divizije nemaju operativne oficire.

[8] Verovatno se odnosi na dolazak dva britanska oficira (majora Džonsa i kapetana Hantnera) koji su uspostavili vezu s GS NOV i PO Hrvatske (vidi tom I, knj. 19, Izveštaj Oblasnog komiteta KPJ za Kosmet od 2. avgusta 1943, napomenu 10).

» Vidi dok. br. 148.

[10] Mile Martinović. Poginuo nesrećnim slučajem krajem 1944. godine.

[11] Misli se na Unsku operativnu grupu NOV i PO Hrvatske.

Ovaj Komitet donio je zaključak da se za sekretara V. Udarne brigade predloži drug Zrinjanin Rade, do sada vršioc dužnosti u politodjelu iste Brigade, drug Vanjka iz politodjela XV. Ud. brigade u politodjel V. Ud. brigade, drug Rkman Božo, zamjenik politkoma XV. Ud. brigade, da vrši dužnost u politodjelu iste Brigade.

Pošto je drug Janjanin Rade, sekretar ovoga Komiteta, umro, Komitet je izabrao za sekretara Vidović Antuna, zamjenika politkoma XV. Ud. brigade. Izdan je letak: Narodu Plaščanske doline. Održan je jedan zbor u Plaškom, Plaščanskoj dolini i Jasenicama. Svi su ovi zborovi bili sa pretstavama na kojima je nastupala Agitprop grupa VIII. Divizije. Ovi su zborovi bili osrednje posjećeni, nije bila dobra posjeta. Stanje u okolini Plaškoga sa upornim političkim radom, za koji su se angažirale sve snage na ovome terenu, popravlja se.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Sekretar
Antun Vidović

BR. 170

DIREKTIVA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU OD 28. MAJA 1943. O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA[1]

RAD PARTISKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA[2]

Međunarodna situacija, a naročito razvoj događaja na istočnom i likvidacija afričkog fronta, kao i razvoj borbe i prilika u Jugoslaviji i kod nas, naročito, postavila je pred našu partijsku organizaciju zadatak organizovanja Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda. Zato pred partiskom organizacijom u tim jedinicama stoji čitav niz zadataka. Rat koji vode saveznici, sa Sovjetskim Savezom na čelu, protiv fašizma ušao je u završnu fazu. U isto vreme Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije, razbijajući opštu ofanzivu neprijatelja, prešla je u ofanzivu na svim frontovima. U svom nastupanju ona se

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu PK SKS u Prištini, reg. br. 182, k. 7, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. 1/692—694.
[1] Vidi tom IX, knj. 1, dok. br. 24.

približava granicama pojedinih delova Jugoslavije u kojima dosada nije bilo jačih partizanskih pokreta, pa i Kosmetu. Situacija kod nas u vezi sa mobilizacijom šiptarskih masa od strane okupatora i sve veći pritisak i teror nad srpskim življem i narodno-oslobodilačkog pokreta uopšte, stvara opšte nezadovoljstvo, koje s obzirom na međunarodnu situaciju pojačava raspoloženje narodnih masa za borbu protiv okupatora i njegovih vernih slugu. U pojedinim mestima naše oblasti dolaskom Nemaca i njihovom nemilosrdnom pljačkom i rekvizicijom to je raspoloženje u poslednje vreme pojačano. Aktivnost reakcionarnih elemenata po pitanju onemogućavanja razvoja narodno-oslobodilačke borbe takođe je povećana.

Ovakva situacija i stanje postavlja pred partiske organizacije u već formiranim partizanskim odredima zadatke za njihovo što brže omasovljavanje, za stvaranje novih i učvršćenje već stvorenih odreda, za istrajnu i nepoštednu borbu u cilju oslobođenja naših naroda. Tako isto u vezi sa ovim postavljaju se zadaci i pred partiske organizacije na terenu da vrše mobilizaciju ljudstva za odrede, da pružaju pomoć frontu i rade unutar među masama, kako bi bila ostvarena parola: Sve za front — sve za slobodu.

Dosadašnji rad partiskih organizacija, kako u odredu tako i na terenu, bio je nedovoljan. Naročito rad partiskih organizacija u odredima nije ispunjavao zadatke, on se čak nije ni osećao.

I

Da bi se učinio odlučan korak ka konsolidovanju prilika u odredima, odnosno četama, i da bi se otklonile pojave u vezi sa nepartiskim životom partiskih organizacija i omogućilo stvaranje i pravilan razvoj partizanskih odreda ubuduće, potrebno je uočiti sledeće okolnosti i sprovesti u život sledeće direktive:

1. Pojave neaktivnosti, zabušantskih elemenata, kritizera, grupaša i kukavica u četama, odnosno odredima, ometaju pravilan razvoj partizanskog pokreta, kao i pravilan rad same Partije. Takve pojave su ravne izdaji. Takvi elementi u odredima nailaze na podršku pojedinih članova Partije. *Zato je čišćenje Partije, čišćenje samih četa i stvaranje novih četa naš prvi i najglavniji zadatak.* Zato je potrebno s mesta učiniti kraj svakoj takvoj pojavi. Članovi Partije moraju se takmičiti u izvršavanju ovih dužnosti. Oni moraju da podnose, kao najsvesniji deo odreda, najveće teškoće. Oni moraju biti najaktivnija i najhrabrija snaga čete, odnosno odreda. Ne sme se dozvoliti da pojedini članovi Partije zaostaju iza nepartijaca ma u kom pogledu. Sve članove Partije koji ne vrše savesno, sa

voljom, trezveno i hrabro svoje dužnosti treba odmah izbaciti iz Partije, a u slučaju da su posledice ovih negativnih osobina bile štetne po odred kao vojnu jedinicu treba ih predavati štabu na istragu. U Partiju treba primati čestite, hrabre, disciplinovane i narodno-oslobodilačkoj borbi odane borce.

2. Nerazumevanje rukovodeće uloge Partije pojavljuje se kod pojedinih partijaca pa čak i kod ćelija u potpunoj nezainteresovanosti za rad štabova. Da bi se ovo otklonilo, potrebno je imati stalnu i čvrstu vezu sa političkim komesarima da ih čvrsto drže u rukama, da na partiskim sastancima redovno podnose izveštaje i da ih redovno kritikuje za rad. Ni jedan član Partije u štabu, a naročito politički komesar, ne sme zaboraviti da je član Partije. Članovi Partije, kao članovi ćelije, moraju biti one snage koje naredbe štabova sprovode u život, angažujući se za njih svestrano i najaktivnije.

3. Potreban je pravilan odnos prema svim borcima bez razlike. Dešava se da pojedini nezdravi maloumni elementi održavaju u četama takvu atmosferu da se pojedinci osećaju zapostavljenim. Na političkom komesaru i svim članovima Partije leži dužnost da svojim radom postave pravilan i drugarski odnos među svim borcima. To će učiniti na taj način što će svojim radom i držanjem prema pojedincima koji imaju izvesnih negativnih osobina, uticati na njih da se mane otklone i prime osobine svojstvene narodnim borcima.

Dešava se da su pojedini borci nastrojeni šovinistički, što je znak nedovoljne svesti. To je prepreka uspešnom postizavanju jedinstva između šiptarskog i srpskog naroda na Kosmetu. Zato je potrebno uporno vaspitavati partizanske borce u duhu bratstva među narodima, ubeđujući ih da oba naroda samo zajedničkom borbom mogu izvojevati slobodu. Da bi se partizani na delu pokazali kao vojska bratstva između šiptarskog i srpskog naroda, potrebno je formirati kombinovane šiptarsko-srpske partizanske odrede. To će se nesumnjivo odraziti među narodnim masama.

4. Zadatak ćelija jeste da potpuno raskrinkaju mišljenje pojedinaca da u partizanskim jedinicama može raditi svaki šta hoće. Naprotiv, u njima mora vladati gvozdena vojna disciplina, odanost i poslušnost starešinama i naredbama.

5. Partiske ćelije, politički komesari i komandiri moraju stvoriti uslove da se ova pitanja rešavaju pre svega u četi. Ne smiju se događati takve pojave da komandiri pojedine neprijateljske i razorne elemente ćutke i krišom predaju štabovima na isleđenje. Kad već do takvih slučajeva dođe onda se takvi tipovi moraju raskrinkati u četi, a pojave slabosti, demoralizacije, rasula itd. moraju se otkloniti radom ćelije u četi. Tek tada pomoć štabovima može biti politički i vojnički uspešna.

Inače se štabovi ne bi pojavljivah kao prava pomoć u borbi protiv neprijatelja i slabosti, nego kao neka tajanstvena sila, te ljudstvo zbog svega toga ne bi moglo shvatiti njihovu delatnost kao pravilnu i istinsku pomoć.

6. Partizanske čete su vojničke organizacije, ali se njihov rad ne svodi samo na vojničke akcije. Partizanske ćelije moraju oživeti u četi kao politički faktori. Moraju se onemogućiti takve pojave da ćelije ne rade pošto se svrši jedan zadatak, na pr. da se u nekom selu mirno logoruje, umesto da se partijci bace na agitaciono-propagandistički rad. Ćelija u četi treba da bude žiža celokupnog života čete ne samo u borbi, ona mora delovati i onda kada se četa kreće ili bivakuje. Na taj način, putevima kojim predu čete stvaraju nove zdrave baze naše Partije i oslobodilačke borbe. To znači da ćelija ne samo kontroliše i rukovodi preko komande (način postupanja po selima) i radi u selima na stvaranju Narodno-oslobodilačkih odbora, na prikupljanju novih partizana, na organizovanju omladine, na zdravstvenom vaspitanju stanovništva itd. Opstanak čete zavisi cd naše politike u narodu i vojničkog stava prema neprijatelju. Čete moraju političkim radom i borbom obezbediti svoje snabdevanje i svoje finansije na terenu. Pri tome treba najenergičnije suzbijati, kako kod pojedinaca tako i kod čete kao celine, duh sebičnosti. Kod čete se to može ispoljiti u tendenciji da čitav plen zadrži za sebe, ne vodeći računa o nemaštini drugih četa i slično.

7. Svi partizani žive pod jednakim uslovima stanovanja, odevanja, ishrane itd. ali se komandnom osoblju mora ukazivati dužno poštovanje, baš zbog toga što je komandno osoblje i što je na taj položaj došlo ističući se hrabrošću, veštinom, odanošću itd. Ako komandno osoblje nije na visini, tu su štabovi koji rešavaju ta pitanja. Rušenje ugleda komande i pojedinih komandira jeste samo jedan od oblika zločinačkog i neprijateljskog razornog rada.

8. Treba kontrolisati ulazak svakog pojedinca u četu, kao i niegov rad. Treba onemogućiti ulazak u čete ljudima koji nisu fizički zdravi i nisu u stanju da podnesu napore, jer su takvi ljudi samo teret za odred.

II

Da bi se ostvarili gornji zadaci, potrebno je da se ćelije i rukovodstva u partizanskim četama učvrste i počnu živeti istinskim partiskim životom. Da bi se to postiglo, potrebno je sprovesti u život sledeće direktive:

1. Da partiski komiteti u jedinicama (vojnim), odnosno sekretari ćelija, odmah uspostave vezu sa mesnim komitetom,

odnosno instruktorom Obkoma (dok ne budu organizovani okružni komiteti) na čijoj se teritoriji nalaze. Oni moraju pružiti odredu političku pomoć i obilaziti ćelije u četama kad to zahtevaju partiski interesi.

2. Da ćelije u četama održavaju redovne sastanke, najmanje dva puta nedeljno, na kojima se, pored praktičnog rada i dnevnih zadataka, mora posvetiti puna pažnja idejnom osposobljavanju članstva. U važnijim slučajevima sastanak se zakazuje vanredno. Ne sme se dopustiti da partijci u važnim i teškim situacijama zastupaju različita shvatanja, a kamo li da se međusobno glože i svađaju. Članovi Partije treba da uvek u svim situacijama brane pred četom ista gledišta, a u teškim i sudbonosnim momentima da u saradnji sa komandom preko političkog komesara zauzmu jasan stav i tako će se izbeći one nemile pojave i nesigurnost koje pojedini elementi unose u takvim situacijama među ljudstvo.

3. Da se u ćelijama izvrši pravilna raspodela rada među svim članovima i da svaki pojedinac od komandanta, političkih komesara do običnih članova Partije snosi ličnu odgovornost i podnosi na svim sastancima izveštaj o svom radu, ponašanju i izvršenju poverenih zadataka. *Ćelija mora ući u čitav život čete do najmanje sitnice i bditi nad pravilnim vaspitanjem i jačanjem morala, poboljšanja uslova života i ubojne sposobnosti čete.* Nikako ne znači da je član Partije izvršio dužnost time što se sam pokazao junak u borbi i ne štedeći svoj život jurišao na neprijatelja, ako nije uspeo da bude rukovodilac ljudstva pod svim okolnostima i svim situacijama. U četama se mora posvetiti pažnja pitanju odnosa između boraca Siptara i Srba. Taj odnos mora biti bratski, kao što je jedino mogući u Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Takav odnos između Šiptara i Srba u partizanskim jedinicama poslužiće kao primer stanovništvu kad jedinice budu prolazile kroz naseljena mesta. Svaki borac mora se ponašati drugarski i bratski prema pripadnicima ma kog naroda i van odreda.

4. Ćelije moraju posvetiti naročitu pažnju radu SKOJ-a i vaspitanju omladine u četama. Svaki omladinac u partizanskoj jedinici treba da bude skojevac.

5. Težište rada pada na sekretara ćelije, odnosno partiskih komiteta. On je pred Partijom i partiskim forumima lično odgovoran kako za rad ćelije tako i za rad u četi. To nikako ne znači da je smanjena uloga i značaj političkog komesara. Naprotiv, tek tako politički komesar, kao zastupnik linije narodno-oslobodilačke borbe pred četom i narodom, može da ostvari svoje zadatke, kontrolisan i aktivno pomognut od čitave ćelije i komunističke omladine.

6. Pri bataljonima potrebno je formirati bataljonski partiske komitete. bataijonsKi komiteti su rukovodeća partiska tela u bataljonima i odgovorni su za rad ćelija u četama.

7. Da se povede najljuća borba protiv familijarnosti, »gledanje kroz prste« i liberalizma prema kritizerstvu, grupastvu i nebudnosti, kao i prema nedovoljnom osećanju odgovornosti pred ćelijom i Partijom.

8. Da se najhitnije pristupi podizanju nivoa članova Partije izučavanjem marksizma-lenjinizma, partiskog materijala i drugog.

9. Da se pokloni veća pažnja obnavljanju kadrova, primanju novih svestrano proverenih drugova u Partiju. Na taj način će članovi Partije, čuvajući kadrove kao oči u glavi, na vatrenoj liniji, noću i danju, na mrtvoj straži celokupnog života i rada čete, kako vojnički tako i politički, učiniti od čete ubojno oružje, sve veću, sve ubojniju, sve privlačniju snagu u oslobodilačkoj borbi radničke klase i čitavog naroda. Na taj će način članovi Partije u mnogome odgovoriti zadacima koji stoje pred našom organizacijom na Kosmetu.

Ovaj materijal moraju dobro proučiti svi članovi Partije, kako u odredima tako i na terenu. Isti je strogo konspirativne prirode i namenjen je isključivo članovima Partije, te ne sme pasti u ruke neprijatelju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28 maja 1943 g.
Položaj

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
ZA KOSOVO I METOHIJU

BR. 171

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. NOP ODREDA UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 28 MAJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KARLOVAC O PARTIJSKOM RADU U TOM ODREDU[1]

V.D. ZAMJENIKA POL. KOMESARA
I ODREDA UNSKE OP. GRUPE
dana 28 maja 1943

Izvještaj o partijskom radu
jedinica ovog odreda

OKRUŽNOM KOMITETU K. P. H.

Karlovac

Formiranjem ovog odreda,[2] i ulaskom u Unsku operativnu grupu,[3] postavilo se pred članove partije ovog odreda kao najvažnije zadatak podizanje udarne snage našeg odreda tako da ne bi zaostali za Banijskom i Krajiškom brigadom[4] ove grupe i umazali ugled ostalih brigada našeg Korduna.

U tome je bilo mnogo prepreka pošto su u našim bataljonima dok su bili na terenu nalazili utočište svi oni drugovi koji su kao nesposobni otpušteni iz brigada ili kao nesposobniji od ostalih slani odmah kao novomobilisani u naš odred kao na lakšu službu.

Ipak sa čestim političkim časovima, na kojima se je tumačilo drugo virila zašto je osnovana naša grupa i kakvu korist naša narodno-oslobodilačka borba ima od njenog osnivanja, uspjelo se je da broj bolesnih poslije napornijih marševa nije bio onoliki kao u prvim danima iza osnutka. Osim toga popularisali su se naši uspjesi u Lici, Crnoj Gori i Sandžaku prikazujući drugovima korist koju dobiva naša vojska u živoj snazi boreći se u tim novooslobođenim krajevima odakle ljudstvo nije neprijatelj još uspio da odvuče u svoju fašističku vojsku ali je zato pretila opasnost da to učini.

Naročito se pridavala važnost savezničkim uspjesima u Africi, t.j. likvidiranju Afričkog fronta, i sve žešćim bombardovanjima talijanskih i njemačkih gradova od savezničkih avi-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-6 285—286.**
[2] **Odnosi se na Kordunaški NOP odred.**
[3] **O formiranju ove grupe vidi tom V, knj. 15, dok. br. 12.**
[4] **Odnosi se na Banijski NOP odred i na 8. krajišku NOU brigadu.**

ona, ukazujući s time drugovima na blizinu drugog fronta koji će se otvoriti a garancija za to da nam je »Atlantska povelja«, Sovjetski Savez i narodi Engleske i Amerike.

Kulturno-prosvetni rad u ovom međuvremenu od kad smo otišli sa Korduna mnogo je zaostao jer stari kult. prosv. odbori koji su bili formirani po četama i bataljonima više ne postoje pošto je većina članova tih odbora ili obolila ili prekomandovana po drugim četama po potrebi. U dva bataljona uopće nema kulturno-prosvetnog rada pašto za sada nema ni drugova odgovornih za taj rad, dok u III bataljonu, u kome ima odgovorni drug, rad se je pokrenuo i ima izgleda da će se popraviti, izdat je jedan broj bataljonskih džepnih novina. Da bi se taj rad mogao bolje odvijati potrebno je da nam pošaljete kult. prosv. materijala, t.j. pjesama, skečeva itd. I ako imate kojeg druga sposobnog da vodi taj rad kako bi ga mogli upotrebiti kao rukovodioca u čitavom odredu.

Organizaciono stanje u pojedinim bataljonima je ovakvo:

U I bataljonu ima 37 partijaca i to u Stabu 4, u I četi 9, II četi 11 i u III četi 13 drugova. Drugovi partijci pa čak i sekretari ćelija su suviše mladi članovi, tako da sam osjetio da suviše uljepšavaju i neće da iznesu pravo stanje u četama. Do sada nisu imali organizirane ni aktive a samo u jednoj četi postojala je kandidatska grupa, sa kojom se nije ništa radilo. Na sastanku bataljonskog biroa upoznao sam drugove sa svime što je potrebno i odmah se je osjetilo da rad kreće na bolje. Skoj u tome bataljonu tek u zadnje vreme malo se je pokrenuo pošto je došao jedan drug za sek. bat. biroa Skoja, te rad uputio pravim tokom. Drugovi održavaju sastanke i to po mogućnosti dva puta tjedno, sa jednim radnim i jednim teoretskim sastankom. Na teoretskim sastancima primetio sam da ne proučavaju materijal onako kako treba, već nastoje da samo što više pročitaju a ne paze hoće li im to ostati u glavi. Uputio sam ih da je bolje proučiti jednu stranicu kako treba nego stalno čitati a ništa ne zapamtiti.

Sekretar bataljonskog biroa K. P. vratio se je ovih dana sa kursa te se vidi da drug (Ilija Bakić) zaista ima volju i da će uspjeti partijski rad u svom bataljonu uputiti pravim tokom.

U II bataljonu imade 39 članova i to u I četi 15, u II četi 12 i u III četi 9 a u Stabu bataljona 3 druga. U ovom bataljonu velika je mana što nema zamjenika polit, komesara, t.j. sekretara bat. biroa. Na terenu bio je sekretar drug Gubić Ilija, ali odlaskom toga druga u sadašnji I bataljon I K. P. O. ovdje je uostalo upražnjeno mesto, a v. d. polit, komesara bataljona drug Petar Đurić (Ruco) nije dovoljno politički izgrađen da bi mogao vršiti obadvije dužnosti.

Sekretar bataljonskog biroa Skoja također je bolestan (Pović Dušan) te u tom sektoru rad hramlje. Inače je II bataljon gotovo najbolji bataljon u Odredu, te kad bi mogli gdje naći druga koji bi bio sposoban vršiti dužnost zamjenika komesara bataljona, ja se nadam da bi rad u njemu tekao bolje nego u drugim bataljonima. U tom bataljonu imade 8 kandidata, a aktiv također nije uspostavljen te se i tu vidi da je slabo posvećena pažnja podizanju kadrova kao i u I bataljonu. Zato sam ih opomenuo i uputio u rad te se nadam da će u buduće biti bolje.

U III bataljonu imade 21 partijac, 5 kandidata i 24 skojevca, to je najmlađi bataljon ali se svejedno vidi da odgovorni drugovi rade pošto prema vremenu i gledajući na to da je novoformiran i sastavljen iz svih jedinica bivšeg I K. P. O. ipak imaju prilično uspjeha u radu.

U tom bataljonu inače je stanje u-potpunosti slično ostalim dvama bataljonima, pošto su nedostatci u glavnom isti. Drugovi su u poslednje vreme posvetili naročitu pažnju kulturno-prosvetnom radu vjerujući da je to jedan od najboljih načina za podizanje kulturnog nivoa drugova. Smetnja u tom njihovom nastojanju je ta što nemaju pjesama i manjih skečeva koji bi bili zgodni za naučiti i prirediti negdje na selu. Baš danas obolio je sekretar I čete toga bataljona, tako da će im i to praviti dosta smetnje u radu.

Sto se tiče budućeg rada postavio sam pred drugove podizanje udarne snage našeg odreda koja će se najbolje sprovesti podizanjem političke svijesti drugova, autoriteta komandnog kadra i pružanjem svestrane pomoći svih partizana članova K. P. višem komandnom kadru, jer je u našem odredu do sada u većini četa sve i sva bio komandir a vodnici, desetari itd. bili su tekar na papiru zaduženi sa vodom, desetinom itd., dok u stvari nisu o njoj vodili računa nego kao i ostali partizani gledali samo na komandire i komesare. Postavljeno je pred drugove da sastancima nižeg i višeg komandnog kadra u bataljonima to pitanje reše na bolje i da komandni kadar u svemu rešava sve pred njih iskrsle prepreke zajednički, kako bi bilo više uspeha.

U koliko imade nekih novih direktiva pošaljite mi da se znam ravnati a isto tako pošaljite mi formular po kome ću pisati druge izveštaje ako ovaj ne valja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. zamj. politkomesara:
Jakšić Slavko

U tom bataljonu imade 8 kandidata, a aktiv također nije uspostavljen te se i tu vidi da je slabo provođena pažnja podizanju kadrova kao i u I bataljona. Zato sam ih opomenuo i uputio u rad te se nadam da ć e u buduće biti bolje.

U III bataljonu imade 21 partijac 5 kandidata i 24 skojevca, to je najmladji bataljon ali se svemu vidi da odgovorni drugovi ni rad. pošto prema vremenu i gledajući nato da je novoformiran i sastavljen iz svih jedinica bivšeg I K.P.O. ipak imaju prilično uspjeha u radu.

U tom bataljonu inače je stanje u potpunosti slično ostalim dvema bataljonima, pošto su nedostatci u glavnom isti. Drugovi su u poslednje vreme poučili naročitu p ažnju kulturno prosvetnom radu vjerujući da je to jedan od najboljih načina za podizanje kulturnog niveau drugova. Smetnja u tom njihovom nastojanju je ta što nemaju njesama i najjih Škševa koji bi bili zgodni za naučiti i priručiti nogdje na selu. Još danas obišao je sekretar I čete toga bataljona tako da će im i to praviti dosta smetnje u radu.

Što se tiče budućeg rada postavio sam pred drugove podizanje udarne snage našeg odreda koje će se najbolje sprovesti podizanjem političke svjesti drugova, autoriteta komandnog kadra i pružanjem svestrane pomoći svih partizana članova K.P. višem komandnom kadru, jer je u našem odredu do sada u većini bio sve i sva bio komandir u vodnici desetari itd. bili su takor naopiru zadušeni sa vodom, desetinom itd. dok u stvari nisu o njoj vodili računa nego kao i ostali part izani gledali samo na komandire i komesare. Postavljeno je pred drugove da prestanemo niže i više komandno g kadra u bataljonima to pitanje riješ ili bolje i da komandni kadar u svemu radava sve pretnjih iskrene prepreke zajednički, kako bi bilo više uspeha.

U koliko imade novih direktiva pošaljite mi da se znam ravnati a isto tako pošaljite mi formular po kome ću pisati druge izveštaje kako ovaj novelje.

Smrt fašizmu sloboda narodu.

V.D.Zamj. Politkomesara:

Jelić Slavko

P.S. U štabskoj čeliji /odreda/ ima četiri člana i to: V.D.Komandanta drug Buđam Mile, koji je ostao bolestan u Kirinu. Politkomesar drug Milić Bejanović, koji je sada postavljen za komandanta Kordunaškog Područja, te bi i on već morao otići iz našega Štaba, samo što nema nikoga da dođe na njegovo mesto, pa nemože otići na novu dužnost. Obaveštajni oficir drug Klišković Ljuban dosadašnji obaveštajni oficir II bataljona istoga odreda i ja.

Izg gornjega se vidi da Štab nije potpun a i ovo što nas je sad de rasuti pa je red mnogo otežan. Zato vas molimo da isto tako kako ste posta rali da nam druga politkomesara Milića Bejanovića pošaljete u područje, nađete nekoga i pošaljete na njegovo mesto jer drug Milić nemože napustiti sadanju dužnost dok ne dobije zamjene.

Fotokopija poslednje stranice dukumenta br. 171

P. S.

U štabskoj ćeliji (odreda) ima četiri člana i to: v. d. komandanta drug Bučan Mile, koji je ostao bolestan u Kirinu. Politkomesar drug Milić Dejanović, koji je sada postavljen za komandanta Kordunaškog područja, te bi i on već morao otići iz našeg štaba, samo što nema nikoga da dođe na njegovo mjesto, pa ne može otići na novu dužnost. Obaveštajni oficir drug Kličković Ljuban, dosadašnji obaveštajni oficir II bataljona istoga odreda, i ja.

Iz gornjega se vidi da štab nije potpun a i ovo što nas je sad će rasuti pa je rad mnogo otežan. Zato vas molimo da isto tako kako ste [se] postarali da nam druga politkomesara Milića Dejanovića pošaljete u područje nađete nekoga i pošaljete na njegovo mjesto jer drug Milić ne može napustiti sadanju dužnost dok ne dobije zamjene.

BR. 172

ZAPISNIK S PRVOG BRIGADNOG SAVETOVANJA SKOJ-a 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE ODRŽANOG 30. MAJA 1943. GODINE[1]

ZAPISNIK
SA PRVOG BRIGADNOG SAVJETOVANJA SKOJ-a VIII. K.N.O.U. BRIGADE

Zirovac, 30. V. 1943. godine

[2]

II

Izvještaji i problemi SKOJ-evske organizacije

I bataljon:

SKOJ-evska organizacija ovog bataljona broji 3 aktiva sa 42 člana SKOJ-a po spisku, 35 na licu, 7 u bolnici. Socijalni sastav: 2 radnika, 38 zemljoradnika, 2 intelektualca; od toga 2 drugarice. Isključen je jedan, poginuo je 1 i ranjen je 1 član SKOJ-a.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ. Dokumenat nije registrovan.**

[4] **Redakcija nije uspela pronaći početak.**

Prorađeni materijal: »Omladinska borba« br. 4—5, »Proleter« br. 16, »Borac sa Une«. Pomoć Partije bila je nedovoljna. Iz SKOJ-a u Partiju proizvedeno je:[3]

Od svih sektora SKOJ-evskog rada najbolje je zastupljen vojnički sektor. Plan rada je ispunjen. Omladina vlada puškom i veliki dio mitraljezom.

Nedostatci u četama: niska politička svijest omladine, slabo razvijen smisao za kolektiv i drugarstvo (usljed mladosti organizacije; što ima više starijih SKOJ-evaca u četi i kolektivni duh i drugarstvo su bolje zastupljeni), vrlo slab kulturno-prosvetni rad.

Problemi unutar SKOJ-evske organizacije: teoretska neizgrađenost, neshvaćanje potrebe konspiracije, nesposobnost SKOJ-evskih grupa (aktiva) konkretizovati zadatke u vezi sa problemima čete i saobraziti direktive sa specifičnostima čete, nedovoljni smisao za odgovornost (neispunjavanje plana).

Takmičenje i dopisništvo još nisu razvijeni. SKOJ još nije postao u potpunosti rukovodeća snaga omladine.

II bataljon:

SKOJ-evska organizacija II bataljona broji 4 SKOJ-eva aktiva sa 45 članova SKOJ-a po spisku, 31 na licu, 14 u bolnici. Socijalni sastav: 4 radnika, 35 zemljoradnika, 3 intelektualca i 3 domaćice. 3 člana SKOJ-a su ranjena. Nestalih nema. Gotovo nije ukazivana pomoć Partije SKOJ-u.

Prorađeni materijal: »Omladinska borba« br. 4—5, djelomično »Uloga proleterske omladine« — govor druga Lenjina, djelomično »Proleter« br. 16. Iz SKOJ-a u Partiju proizvedeno je:[4]

Nedostatci u četama: niska politička svijest omladine, nedovoljno razvijeno drugarstvo i smisao za kolektivnost, slab vojnički rad.

Problemi unutar SKOJ-evske organizacije: slaba teoretska izgrađenost, nedovoljno razvijen smisao za odgovornost, slabo razvijen smisao za konspirativnost, nereagovanje na stvari (članovi bataljonskog biroa su se razboljevali a nisu bivali zamijenjeni), nesnalaženje bataljonskog biroa u situaciji samostalnog djelovanja bataljona.

SKOJ nije rukovodeći. Takmičenje i dopisništvo se nije uspjelo razviti ni po jednom pitanju.

Kulturno-prosvjetni rad je na zavidnoj visini, ali samo u jednoj četi. Bataljon je dao nekoliko priredaba dok je boravio na terenu Banije.

[3] i [4] U dokumentu nedostaje broj koliko je članova SKOJ-a primljeno u KPJ.

III bataljon:

SKOJ-evska organizacija III bataljona broji 4 SKOJ-eva aktiva sa 50 članova SKOJ-a, na licu 21, u bolnici 29. Socijalni sastav: 3 radnika, 44 zemljoradnika, 3 intelektualca. Od toga 2 drugarice. 2 su poginula. 2 su isključena... U Partiju je ušlo 9 članova SKOJ-a. Pomoć Partije nije bila dovoljna.

Prorađeni materijal: »Omladinska borba« br. 4—5, djelomično »Uloga proleterske omladine« — govor druga Lenjina, djelomično »Proleter« br. 16.

Nedostatci u četama: nedovoljna politička svijest, nedovoljno razvijena drugarska pažnja omladinca prema omladincu, nedovoljno angažovanje seljačke omladine na kulturno-prosvetnom polju.

Problemi unutar SKOJ-evske organizacije: teoretska neizgrađenost (premda ima članova SKOJ-a koji su se dosta izdigli) nedovoljno angažovanje SKOJ-a na kulturno-prosvjetnom polju, nedovoljna pažnja SKOJ-evskoj organizaciji od strane bataljonskog biroa SKOJ-a, sporo reagovanje na stvari i nedostatke, nedostatak konspiracije (komesari i zamjenici komesara četa često dekonspirišu SKOJ), slab smisao za odgovornost.

Uspjesi: bataljon nema ni jednog potpuno nepismenog omladinca. 9 omladinaca ima koji još ne znaju potpuno pisati. Kulturno-prosvjetni odbor dao je u saradnji sa četnim horovima i grupama dvije priredbe na terenu. Postoji bataljonski hor. Bratstvo je dobro. Srbin omladinac pušta muslimana omladinca da prvi primi hranu na kazanu.

IV bataljon:

SKOJ-evska organizacija IV bataljona broji 4 aktiva sa 61 članom SKOJ-a po spisku, 42 na licu i 19 u bolnici. Kroz ovu SKOJ-evsku organizaciju prošlo je 80 SKOJ-evaca.' Isključena su 3 člana SKOJ-a i jedan član bat. biroa ... 1 je zarobljen na Šatoru, 2 su ranjena, 6 je nestalo na Šatoru. Poginula su 2 člana biroa. U Partiju je ušlo 6 članova SKOJ-a.

Drugarica ima 8 na licu a 2 u bolnici. U posljednjih mjesec dana primljeno je u SKOJ 25 članova.

Omladinaca ima 112 na licu. Od toga 42 obuhvaćeno SKOJ-em, a 40 horovima.

Pomoć Partije SKOJ-u bila je velika.

Nedostatci u četama: prilično slaba politička svijest, nedovoljno razvijeno drugarstvo i kolektivnost.

Problemi unutar SKOJ-evske organizacije: teoretska zaostalost i slab smisao za odgovornost, raspodjela po sektorima nije provedena sadržajno nego samo formalno, nekonspirativnost rukovodstva, komitet se, što je općenita pojava u brigadi,

ne osjeća dovoljno kao rukovodstvo, odnosno, svi članovi komiteta nemaju uvid u rad čitavog bataljona.

Uspjesi: SKOJ danas riješava glavne probleme omladine i postavlja plan za 7, 10 i 15 dana. Biro je pokazao snalažljivost u težim situacijama i održavao redovne sastanke, postavljao plan rada.

SKOJ-evci se ističu po svojoj borbenosti: Dvije drugarice muslimanke pokazale su se neobično hrabre i neustrašive u borbi. Bokić, član bataljonskog biroa SKOJ-a, ranjen, nije htio da padne živ u ruke neprijatelju, bacio je poda se bombu i poginuo. Primjeri borbenosti SKOJ-evaca postaju sve brojniji.

Nema ni jednog potpuno nepismenog omladinca u četi. Najniži stepen pismenosti je poznavanje najmanje 20 slova.

Takmičenje se počelo razvijati. Na utakmici u II četi omladinac Sarac Dušan rastavio je i sastavio pušku za 55 sekundi.

Osjeća se inicijativa SKOJ-evaca. Drugovi Fazlić i Gašić okopali su sa još nekoliko omladinaca njive civilima u Bojni i Zirovcu.

Socijalni sastav: 2 đaka, 2 radnika, ostalo seljaci.

Mitraljeska četa:

SKOJ-evska organizacija broji 14 članova. Svi su na licu. 1 je izbačen. Svi su seljaci. Pomoć Partije bila je slaba. Politička svijest je dobra. Svi SKOJ-evci rukuju teškim mitraljezom i puškomitraljezom. Dobro je razvijen kolektivni život.

Problemi: slab kulturno-prosvjetni rad (2 nepismena SKOJ-evca), rad na terenu je slab, SKOJ još nije rukovodioc omladine u potpunosti.

SKOJ-evska grupa kurira pri štabu brigade:

8 SKOJ-evaca na licu. Bratstvo je dobro zastupljeno. Nepismenost je likvidirana. Omladina je ovladala oružjem. Drugarstvo, disciplina i higijena su prilično dobro razvijeni.

Rad zapinje uslijed same prirode kurirske službe.

BR. 173

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 17. BRIGADE 10. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 1. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA BATALJONA O ORGANIZACIJI POLITIČKIH KURSEVA[1]

STAB
XVII BRIGADE N.O.V.H.
Ka broj: 293/1943
dana 1. VI. 1943

POLIT. KOMESARU I, II i III BATALJONA

Položaj

Teoretsko znanje i politička izgradnja našeg nižeg političkog rukovodećeg kadra vrlo je manjkava i nedovoljna, što je posve prirodno, ako imamo u vidu da su ti naši polit, rukovodioci sve redom mladi komunisti koji su izdignuti na svoje vodeće dužnosti u toku borbe, jer su se istakli svojom odanošću, poštenjem i borbenošću, jer su davali nade da će ih se intenzivnim radom i svestranom pomoći uspjeti podignuti i izgraditi.

Zbcg slabe izgradnje tih nižih političkih rukovodioca trpi cjelokupan politički rad u našim jedinicama, naprosto jer naši drugovi politički rukovodioci nisu u stanju da borce zainteresuju z?. politička zbivanja, nisu u stanju da u svoj rad unesu dovoljno života i zanimljivosti, a sve je to samo posljedica njihove slabe političke izgradnje.

Potreba političke izgradnje i političkog rada među našim borcima danas je veća nego ikada. Naše jedinice izvrgnute su iz dana u dan sve {ežim i napornijim uslovima života, iz dana u dan one moraju da prolaze kroz sve veće i teže borbe, što je sve uslovljeno sa razvitkom narodno-oslobodilačke borbe i jačanja naših jedinica. Da bi se naše jedinice mogle paralelno sa vojničkim jačanjem i povećanjem broja boraca razvijati i politički potrebno je da politički rad postane još intenzivniji i da se još više založimo u izgradnji novih polit, kadrova jer bez izgrađenih polit, rukovodioca mi nećemo moći da budemo dorasli situaciji i nećemo biti u stanju da političkim radom obuhvatimo sve borce naših jedinica.

U cilju podizanja političkog nivoa naših nižih rukovodioca potrebno je u svim bataljonima organizirati polit, kurseve za niže polit, rukovodioce. Na tim kursevima proučavaće se

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.** 49 10. k. 1131.

putem referata obrađivati aktuelna politička pitanja i politički problemi s kojima svakodnevno imamo posla, a bez znanja kojih ne može da se uspješno politički djeluje među borcima.

Kursevi treba da se organizuju na slijedeći način:

Dva puta, a najmanje jedanput tjedno, politički komesari bataljona sakupit će političke komesare četa i vodne političke delegate, te će s njima održati sastanak po izgradnji. Kurs vodi politički komesar bataljona. On daje upute i upoznaje drugove sa onim političkim pitanjima i problemima koji su istima nepoznata. Drugovi niži rukovodioci, tj. kursisti, izrađivat će referate po pojedinim političkim pitanjima, a osim toga zajednički će se proučavati i analizirati politički materijal koji nam stoji na raspoloženju. Putem referata, zajedničke analize i analitičke diskusije, učvrstiće se znanje o pojedinim važnim pitanjima političke prirode i naši će polit, rukovodioci moći da na svojim dužnostima zadovoljavaju.

Potrebno je da politički komesari bataljona unesu u taj rad mnogo energije, truda i ljubavi, da zbilja svojski pregnu tome radu, jer ako ne stvorimo sposoban kadar političkih rukovodioca mi nećemo moći svoje jedinice, koje iz dana u dan postaju sve veće, popunjavajući se i proširujući se novim borcima koji su u mnogo slučajeva prisilno mobilizirali i s kojima je rad mnogo teži i delikatniji, uspješno voditi.

Sadržaj pomenutim kursevima treba da bude sastavljen od najvažnijih političkih pitanja i političkih zbivanja koja nas sreću u našoj borbi i politički komesari bataljona treba da u tom pogledu imadu mnogo samoinicijative te da rad na kursevima usmjere kako to najbolje odgovara stanju u njihovom bataljonu. Ipak sa svoje strane, imajući pregled nad političkim nivoom naših nižih rukovodioca i imajući u vidu materijal koji nam je pri ruci, dao bih u pogledu programa tih kurseva izvjesne sugestije.

Ono što je osnovno za uspješan razvitak nižih rukovodioca, tj. ono najvažnije što oni moraju na svaki način savladati i znati naći će u slijedećim brošurama:

1.) Rad političkih komesara.

(Proučiti i prodiskutovati cijelu brošuru, a napose članke: »Politička linija N.O. pokreta«, »Politički odgoj partizana«. Nadalje proučiti parole koje su naznačene na kraju ove brošure).

2.) Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi.

(Iz ove brošure treba putem referata i analitičke diskusije proučiti temeljito sve članke, jer su svi članci te brošure neophodno potrebni i važni u našem radu.)

3.) Politički rad. (Izdano od Štaba IV Divizije.)

(Iz ove brošure treba sve članke pročitati i proučiti, dok nije potrebno iz nje referirati.)

4.) Vjesnik jedinstvene nacionalno-oslobodilačke fronte Hrvatske (br. 19 od 1942).

(Iz ovog broja izraditi referat »Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije« i »Opći narodni izbori veliki praznik naroda«.)

Osim toga treba detaljno proučiti i pročistiti sa drugovima nižim političkim rukovodiocima pitanja: Reakcionarno vodstvo H.S.S., Izbjeglička vlada u Londonu, nadalje pitanje Draže i četnika. (Poslužiti se člankom druga Tita »Pod skutom okupatora«.)

Organizaciji tih kurseva treba pristupiti odmah, a politički komesari bataljona u svom redovitom desetodnevnom izvještaju podnosiće od sada pod točkom »Politički rad u bataljonu« i izvještaj o uspjehu i radu na kursu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Ivan A. Šibi

BR. 174

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE Ol) 2. JUNA 1943. OPERATIVNIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA PODRUČJA O PRIPREMAMA ZA MOBILIZACIJU LJUDSTVA U JEDINICE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE[1]

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
K. br. 30/43
2. VI. 1943.

SVIMA OPERATIVNIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA PODRUČJA

U zadnje se vrijeme događa da naše jedinice imaju više oružja nego ljudstva, koje bi mogle naoružati. Događa se i da jedinice ne mogu vršiti pravovremeno potrebne popune u ljudstvu, te često koja brigada spane kroz dulje vremena na polovinu predviđenog ljudstva.

Činjeni su različiti pokušaji, da se ovo stanje popravi i ubrza tok nove mobilizacije. No kod toga su činjene mnoge pogreške, koje su često prouzrokovale da se tok mobilizacije usporio, a ne ubrzao.

Pravilno je nastojanje — ispoljeno kod gotovo svih jedinica i ustanova — da se, što je više moguće, štede krajevi, koji su od prvih dana u borbi i koji su već dali u borbu gotovo sve za oružje sposobno ljudstvo i da se teret nove mobilizacije što više prebaci na krajeve, koji su manje iscrpljeni.

No baš kod toga se obično nepravilno postupa. Najčešći je ranije bio slučaj da su se naši organi za mobilizaciju držali načela da treba teren dobro pripremiti i tome prišli tako mekano i popustljivo, da se narodno-oslobodilačke vlasti uopšte nije moglo osjetiti i da se od svoje obaveze prema narodu mogao svatko po miloj svojoj volji izvući. Organi su za mobilizaciju postupali tako mekano, da je tu mekoću svatko osjetio kao našu slabost i kod mnogih je onda prevladao strah pred okupatorom nad osjećajem dužnosti prema narodu. Osim toga su neprijateljski elementi ili elementi pod utjecajem neprijatelja imali punu mogućnost da se izvuku i slobodno rovare protiv narodno-oslobodilačke borbe, slabeći već i samim tim

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 1—9, k. 421-6.**

njen ugled. U svakom dakle rejonu, gdje mislimo provoditi mobilizaciju, treba prestati s ova-kvim postupkom.

Mnogi su pak organi mobilizacije upali u drugu krajnost. Počeli su sa »strogim« postupcima. Izdali naredbe i naređenja 0 mobilizaciji svega ljudstva s nekog terena i zaprijetili svim mogućim oštrim kaznama za neodazivanje. Bez obzira na političku ispravnost obrazloženja takvih mjera u samim naredbama 1 naređenjima, ona ipak nisu na mjestu i predstavljaju veliku i političku i organizacionu pogrešku, koja najčešće vodi do usporavanja toka mobilizacije. Tu se naši organi redovno prebace u ocjeni svojih snaga. Ovakva se naređenja mogu davati samo u slučaju ozbiljne potrebe u krajevima, gdje je narod na čistu s tim da treba stupati u vojsku i gdje će to sam dobrovoljno na prvi poziv učiniti. Tamo gdje nije takav slučaj, naša organizaciona snaga i aparat nisu još dovoljno jaki da zaista u život sprovedu ovakvu mjeru. Ako ljudstvo nije voljno da na prvi naš mig stupi u vojsku, onda u ovakvom slučaju malo kolebanje u masi može imati — a redovno i ima — za posljedicu da se nitko ne odazove, a i ono malo što se eventualno odazove, teži za povratkom kući. Protiv masovne pak apstinencije se silom ne može ništa postići. Rezultat je da se redovno kompromitira onaj organ mobilizacije, koji je naređenje izdao, i time se naš položaj i utjecaj u masama smanjuje, a tako i izgledi za mobilizaciju.

Pravilno je u takvim rejonima, gdje spremamo širu mobilizaciju, a gdje narod nije na nju pripravljen — bilo zbog straha pred terorom okupatorovim i njegovih slugu, bilo zbog nerazumijevanja naše borbe — pristupiti najprije političkom pripremanju mobilizacije i odmah pristupiti k njenom *postepenom* sprovođenju. U kojoj će se mjeri pristupiti mobilizaciji ovisit će, *kako o stupnju političke pripreme masa, tako i o stupnju organizacionih priprema učinjenih od strane organa mobilizacije.* Tako će se na pr. mobilizacija provoditi pozivima nekog broja ljudi za određeni dan i odmah poduzimati *sve mjere,* da se ljudstvo odazove svojoj dužnosti. Naravno da će se uzeti samo ona količina poziva, kod koje smo u stanju te mjere poduzeti. To će se ljudstvo upućivati ili u mobilizacioni centar, gdje će proći osnovnu obuku, ili u jedinicu, koja mora biti pripremljena za njihov prijem.

Takav će postupak paralizirati utisak o mekoći i slabosti naših vojnih ustanova, a jednako će se izbjeći potreba za ustupcima, koji toliko škode našem ugledu.

Kod političkih priprema treba naročito paziti na što treba uperiti oštricu našega rada. Tako u krajevima, gdje narod razumije borbu i s njom simpatizira, ali neće pristupiti u vojsku zbog straha pred represalijama, treba biti drugačiji postupak

nego u krajevima, gdje je pod utjecajem okupatorove lažne propagande. U prvom ga slučaju treba uvjeravati o potrebi stupanja u Narodno-oslobodilačku vojsku i o našoj snazi, a u drugom posvetiti glavni rad na raskrinkavanju okupatorovih metoda varanja naroda.

Uvjereni smo da ćemo našim pravilnijim postupkom uskoro poboljšati rad na mobilizaciji i da tu opet neće biti nikakvih problema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
(M. P.) V. Bakarić

BR. 175

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE OD 2. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA JEDINICA NOV I PO HRVATSKE O PRAVILNOM TUMAČENJU ULOGE AVNOJ-a I PRAVILNOM FUNKCIONISANJU ORGANA NARODNE VLASTI[1]

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
K. br. 31/43
2. VI. 1943.

POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE

I.

Približavanje datuma otvaranja drugog fronta u Evropi i veliki razvoj narodno-oslobodilačke borbe u Jugoslaviji učinili su da je značenje naše Narodno-oslobodilačke vojske poraslo. Naročito je porastao interes Saveznika, obvezanih na otvaranje

[1] **Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—20, k. 420-A. U istom Arhivu (pod reg. br. 2—2, k. 108) nalazi se još jedan primerak dokumenta, a takode se jedan primerak nalazi u Arhivu IPPH u Zagrebu (čiji je mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-3/225—226).**

drugog fronta, za prilike u našoj zemlji i za jačinu i akcionu sposobnost naše vojske.

Štabovi su operativne vojske naših Saveznika učinili prve korake k tom upoznavanju i uspostavi dobrih odnosa i saradnje u borbi protiv okupatora naše domovine — našeg zajedničkog neprijatelja. O daljem će razvoju tih odnosa ovisiti i stupanj neposredne pomoći, koju bi nam savezničke zemlje mogle dati.

Mi možemo biti ponosni na naše uspjehe, koji su doveli do toga, da se učini ovaj naš prvi korak k saradnji sa zapadnim velesilama, usprkos svih intriga, laži i kleveta Draže Mihailovića i izdajničke izbegličke vlade u Londonu. Ponoseći se tim našim uspjesima ne smijemo smetnuti s uma da naš posao nije ni izdaleka gotov i da imamo još pred sobom veliku bitku da smrvimo u prah i pepeo sve te intrige, laži i klevete, koje će se i dalje nastavljati. Te izdajice i špekulanti posjeduju veliku vještinu u obmanjivanju, a imaju i nalaze podrške u različitim reakcionarnim krugovima u inozemstvu.

U našem je interesu, t.j. u interesu naših naroda da se što prije smrvi razbojnički fašizam. Tom interesu moraju biti podređeni svi drugi interesi. Upravo zbog toga mi moramo što više nastojati da naša saradnja sa Saveznicima bude što bolja i što uspešnija. Mi ćemo učiniti sve, a isto tražimo i od svih naših jedinica i ustanova, da ta saradnja bude što bolje tekla, da bude što uspješnija i time što korisnija. To će ujedno biti najbolji način da dokažemo, kako se zaista borimo protiv fašizma otvoreno, pošteno i sa svim svojim patriotskim požrtvovanjem. To će biti najbolji put da razbijemo sve podle laži, intrige i klevete i da dokažemo iz kakvih prljavih i podlih namjera takav stav prema nama proizlazi.

Svi će naši postupci — od sada naročito — biti predmetom naročite pažnje sa strane naših Saveznika. To tim više, što su mnoge njihove posmatračke oči zamućene blatom već spomenutih podlosti krugova »naše« vlade iz Londona. Ta nam okolnost nameće dužnost, da s mnogo većim marom nastojimo iskorijeniti sve greške, koje bi nas odvodile od linije naše borbe. Moramo imati na umu da nas svako skretanje s linije udaljuje od našeg cilja — od pobjede nad fašizmom i da stoga nije u našem interesu, nije u interesu našeg naroda, nije u interesu slobodoljubivih i potlačenih naroda svijeta. Moramo imati na umu da su sadanji momenti naročito osjetljivi i da je stoga potrebna naročita pažnja. Stoga zahtijevamo od svih naših rukovodilaca da ulože maksimum truda u budnost nad čuvanjem naše linije u borbi, na čuvanje točnog sprovođenja svih naređenja našeg Vrhovnog štaba i naših i da paze na sve

svoje postupke i postupke svojih potčinjenih organa. Od njihovog rada i njihove budnosti ovisi danas vrlo mnogo.

II.

U propagandnom materijalu naših jedinica i u postupcima nižih vojnih formacija i pojedinaca primjećuju se dva osnovna nerazumijevanja nekih političkih dobitaka naše Narodno-oslobodilačke borbe. Primjećuje se (prvo) opće nerazumijevanje karaktera i uloge Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i (drugo) nepravilan odnos prema narodno-oslobodilačkim odborima.

Sto se tiče AVNOJ-a, mnogo su se uvriježili različiti izrazi iz šale, kao »vlada«, »parlament«, »konstituanta« itd., koji su često puta zamutili jasne poglede i prešli iz šale u napola ozbiljno shvaćanje stvari na pogrešan način. Posljedica je ovakvog pogrešnog shvaćanja redovno ta, da se AVNOJ prikazuje kao institucija, koja stoji u oštroj konkurenciji s izdajničkom, izbjegličkom »našom« vladom u Londonu u borbi za vlast. Time se stvara pogrešna slika o glavnim ciljevima Narodno-oslobodilačke borbe, te tupi oštricu naših glavnih udaraca na političkom polju. Tupljenje te oštrice slabi naše pozicije i stoga je vrlo opasno.

U cilju je uklanjanja tih nedostataka dužnost svih političkih komesara i političkih radnika u vojsci da dobro prouče rezolucije s osnivačke skupštine AVNOJ-a i da taj materijal ponovno prorade sa svim jedinicama. Ne smije se dogoditi da borac ne zna da je AVNOJ *svestranačko i općenarodno* tijelo, koje ujedinjuje narodne snage u borbi protiv fašizma, da je cilj AVNOJ-a organiziranje narodnih snaga u borbu za obaranje fašizma i istjerivanje okupatora iz zemlje, a ne nešto drugo. AVNOJ je osudio jugoslovensku izbjegličku vladu, ali ne kao konkurenta za vlast, nego kao *izdajničku u borbi protiv okupatora.* AVNOJ je dakle pravi politički predstavnik naše Narodno-oslobodilačke borbe, a time i naših naroda, te u tom smislu valja o njemu i govoriti. Njegova glavna oštrica nije uperena protiv one šake izdajica, nego *protiv okupatora.*

U postupku prema narodno-oslobodilačkim odborima, današnjim našim narodno-oslobodilačkim vlastima, ima mnogo pogrešaka. Mi smo o tome često govorili, no dosadašnji rezultati toga ne zadovoljavaju. Naše se jedinice još uvijek ne odnose s dovoljno poštovanja prema tim organima civilne vlasti i predstavnicima narodne volje. One još uvijek »naređuju«, zahtijevaju, pa čak u pojedinim slučajevima i prijete. Samo se patriotizmu tih ljudi, članova NOO, ima zahvaliti, što ovakvi barbarski postupci nemaju težih posljedica po narodno-oslobo-

dilačku borbu, koju vodi naša vojska. Mi zahtijevamo od naših vojnih rukovodilaca da učine kraj ovakvim postupcima. Uz takve se postupke neće nikada razviti narodno-oslobodilačka civilna vlast, a tako neće realizovati naši uspjesi i borba će štetovati. U poslu uklanjanja ovakvih nepravilnosti treba imati više energije i nemilosrdno iskorijenjivati sve ono što je nepravilno. To traži čast naše slavne vojske, to traže interesi naše borbe.

III.

Primjećujemo da se pojedine naše jedinice kao i pojedini drugi organi lakoumno odnose prema pravnoj sigurnosti naroda u oslobođenom dijelu naše domovi»e. U pojedinim se krajevima vrše hapšenja zbog sitnica ili po neprovjerenim prijavama. Istrage se vode dugo vremena, s uhapšenicima se ne postupa onako, kako smo to naredili, sudovi se ne sastavljaju po do sada datim propisima, vrše se konfiskacije na nepropisan način itd.

Mi moramo učiniti sve da se tim pojavama već jednom energično stane na kraj. Pozivamo sve rukovodioce da ulože maksimum truda u ispunjavanju svih propisa i da energično kažnjavaju sve hotimične ili nehajne propuste. I naš će Stab o tome od sada voditi još više računa. Samo primjera radi navodimo da ćemo pred sud zbog ubistva izvesti svaki onaj »sud«, koji nepropisno sastavljen bude koga sudio na smrt i kaznu izvršio, pa makar o kakvom se zločinu radilo. Zločin treba progoniti, ali je i propisan način, na koji to treba činiti i toga se valja pridržavati.

Striktno će izvršavanje svih propisa u tom pogledu uveliko podići naš politički ugled u narodu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
(M. P.) V. Bakarić

BR. 176

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 2. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA JEDINICA O MERAMA INTENDANTSKIH ORGANA U POGLEDU STVARANJA MATERIJALNIH REZERVI[1]

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
K. br. 32/43
2. VI. 1943

POLITIČKIM KOMESARIMA NOV HRVATSKE

Stupamo u mjesece prije žetve. To su mjeseci, u kojima se uvijek najviše oskudijeva s ishranom. Ove se godine i naša vojska nalazi u prilično teškoj poziciji u pogledu ishrane. Prošla godina nije bila naročito plodna, naša se vojska bitno povećala u omjeru prema prošloj godini, a glavne se borbe gotovo stalno vode u t. zv. pasivnim krajevima. To će nas prisiliti na izvjesne mjere ograničenja ishrane, da bismo mogli najveću krizu uspješno prebroditi i ući u borbu za žetvu.

Vojni su rukovodioci, a naročito politički komesari, dužni stoga pripremiti jedinice na takvu politiku štednje u ishrani vojske i objasniti partizanima njeno značenje. Oni su nadalje dužni budno paziti da se provodi ona politika ishrane, koju propiše naša Intendantura.

Danas raste značenje pogrešaka i prestupa u tom pogledu. Danas je mnogo veći prestup zaklati steonu kravu (koji se slučajevi još dešavaju usprkos izdatih zabrana), nego što je to bilo ranije. Danas nije više uopće dopušten stav, kakvog su mnogi rukovodioci imali na pr. iza oslobođenja Otočca* prema našoj Intendanturi. Oni su lamentirali o »nerazumjevanju« Intendanture za potrebe vojske, kako su sve »odvozili kamionima«, umjesto da su malo šire ruke dijelili plijen brigadama. Usprkos niza sitnijih organizacionih pogrešaka i nekih hohštaplerskih manira nekih njenih organa, Intendantura je u osnovi imala pravilan stav, kojega je izradila u saglasnosti s našim Štabom. Ona je imala u vidu poteškoće, na koje ćemo u pitanju ishrane

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/28, k. 422. Sačuvano je još nekoliko primeraka originala: jedan se nalazi u Arhivu VII, reg. br. 3—2, k. 108, a drugi su u Arhivu IRPH.

*** Otočac je oslobođen 12. aprila 1943. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 14, dok. br. 17, 53, 61, 65, 66 i 80).**

naići, i vodila računa da se po mogućnosti stvore što veće rezerve. Stalno pak napadanje na nju i stavljanje većih zahtjeva obaralo je njen ugled i činilo njenu politiku — politiku u interesu vojske kao cjeline — nepopularnom u očima partizana. Mnogo je lakše sljedovati iz magazina, gdje je gotov plijen, nego organizirati ishranu — to je točno, ali nije uvijek pravilno. Organiziraj ishranu na selu kad god to možeš, a sve magazine (kako naše, tako i zaplijenjene) drži u rezervi — to mora biti naše pravilo. Treba znati da Intendantura ima krupne zadatke, koje je vrlo teško riješavati i da stoga mora nalaziti što veću podršku kod jedinica i da bez te podrške neće moći ništa riješiti. Pojedini krivi postupci pojedinih njenih organa ne smiju imati za posljedicu postupke na štetu naše vojske.

Nekoliko smo puta naglašavali koliko je štetno ljubomorno stvaranje posebnih magazina pojedinih brigada. O tome naročito govori naša okružnica od 24. XII 1942, K. br. 70/42. Toj se praksi nije stalo na kraj. Neke brigade, naročito ličke, i dalje stvaraju svoje magazine, kriju njihov sadržaj i ne podnose izvještaje o svojoj ishrani. Tek kad se njihovi magazini isprazne, onda se obraćaju Intendanturi da ih hrani. Nije potrebno opet naglašavati štetnost ovakvih postupaka. Za ovakve ćemo postupke činiti odgovornim štabove brigada i štabove divizija.

Samo više pravilnosti u našem radu može osigurati prebrođavanje krize u pitanju ishrane tokom slijedećih mjeseci. Mi to pitanje možemo i moramo riješiti. I riješiti ćemo ga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
(M. P.) V. Bakarić

BR. 177

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA KNINSKOG SEKTORA OD 2. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O NEDOVOLJNOM PARTIJSKOM RADU U USLOVIMA POSTOJEĆE ORGANIZACIONE STRUKTURE[1]

JEDINICA K.P.
ŠTABA KNINSKOG
SEKTORA
2 juna 1943 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

22. V. o. g. formiran je Štab Kninskog sektora.[2] Pod komandu Štaba potpali su Lički partizanski odred i Sjev. dalm. part. odred, koji imaju u sastavu 7 manjih bataljona. Formiranjem Štaba formirana je i Štabska [partijska] jedinica, koja broji 3 člana: komandanta druga Mičuna Šakiča, dosadašnjeg načelnika Štaba VI Divizije, politkomesara Babića Petra,- dosadašnjeg zamjenika politkomesara IX Udarne brigade, i obavještajnog oficira druga Slavka Jelića.

Na našem prvom sastanku kojeg smo održali promatrali smo zadatke koje je postavio Glavni štab Hrvatske pred nas, stanje u odredima vojničko-političko kao i stanje Partije i političku situaciju na našem sektoru.

Zadaci koji su postavljeni pred nas: od ova dva odreda stvoriti brigade a zatim oformiti diviziju, prodirati što dublje u Dalmaciju te tako vršiti mobilizaciju, te vojnički i politički onemogućiti djelovanje četničkih bandi na ovom sektoru.

Stanje u odredima je dosta slabo, a naročito u Sjev. dalm. part. odredu, koji je nedavno formiran . ..

Stanje u Ličkom partizanskom odredu je bolje.

Da bi mi uspjeli što prije popraviti stanje u odredima potrebno bi bilo partijsku organizaciju postaviti kao i u brigadama. Ovo dosada nije bilo mogućnosti pošto su bataljoni bili

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a snimak u mikroteci Arhiva VII, H-5/621—622.

[2] Stab Kninskog sektora je određen naredbom br. 10 Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 29. aprila 1943. Tu naredbu je Stab 1. hrvatskog NO korpusa uključio u svoju naredbu za 9. maj 1943. i dostavio zainteresovanim jedinicama. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 15, dok. br. 12 i 20).

raštrkani, držali položaje i nisu djelovali skupno. Međutim, mi sada više djelujemo skupno i osjeća se potreba da se partijska organizacija postavi organizaciono kao i u brigadama, a to je:

1. Da zamjenici politkomesara postanu sekretari Partije.

2. Da sekretari bataljonskih biroa budu odgovorni sekretaru Partijske organizacije odreda, prema tome da i podnose mu pismene izvještaje.

3. Da zamjenici politkomesara odreda, dok se ne oformi divizija, prema tome i divizijski komitet — budu odgovorni direktno Centralnom komitetu, da mu šalju pismene izvještaje, kao što to rade i brigade.

Sada u našim odredima zamjenici politkomesara nisu sekretari Partije, nego su samo zamjenici, a obično vrše sporedne poslove.

Sekretari bataljonskih hiroa odgovarali su kotarskim komitetima na čijem se sektoru nalaze i podnosili im pismene izvještaje. Pomoć koju su kotarski komiteti davali bataljonskim biroima bila je dosta slaba, a dešavalo se i mjesecima da na njihove sastanke nije nitko dolazio. Slaba pomoć koju su davali kotarski komiteti bila je i u tome što isti nisu poznavali život i potrebe jedne vojničke jedinice te prema tomu i pomoć nije mogla biti efikasnija.

Pomoć koju naša ćelija može pružiti partijskim organizacijama bila bi dosta velika, samo je potrebno da Centralni komitet odobri ovu organizacijsku formu, bilo pismeno na našu ćeliju ili direktno na zamjenike politkomesara odreda, ili da pošalje jednog delegata.

Što se tiče partijskog materijala, naši odredi ga vrlo malo imaju, pa i s te strane molimo C.K. da nam pomogne i da pošalje što više historija S.K.P. boljševika i ostale partijske literature.

List »Naprijed« i »Vjesnik« uopšte ne dobivamo. Mi bi trebali dobivati ako je moguće preko 30 komada. Slaćemo redovno kurira direktno Agit-propu tako da bi nam iste direktno donosili.

U cilju što uspješnije mobilizacije naš Štab je poslao jedan bataljon na sektor Bukovice. Izgledi za mobilizaciiu na tom sektoru poslije dolaska ovoga bataljona su se poboljšali, a ima izgleda da ćemo prilično uspjeti na tome sektoru.

Na jednom zboru održatom u Zelengradu javilo se 56 dobrovoljaca. Samo nam drugovi iz toga bataljona pišu da im najhitnije pošaljemo što veći broj letaka sa sadržinom o mobilizaciji, odnosno proglasa za borbu (naročito letaka »Hrvatski narode«), a također i letaka upućenih srpskom narodu, zatim dnevnik vijesti, proglas Vladimira Nazora upućen Dalmatincima, i ostalog propagandnog materijala. Obratili smo se i O.K.

za Zadar i Šibenik da nam i oni u tome pomognu. Naš Stab bi izdavao letke i propagandni materijal, ali mi nemamo ni radio--aparata a niti propagandnog odsjeka i sad momentalno nismo u mogućnosti da ovo uradimo.

Molimo C.K. da nam po ovom istom kuriru odgovori na ovaj izvještaj, a da pošalje Agit-prop što više propagandnog materijala. Šaljemo vam prepis izvještaja kojega smo uputili Glavnom štabu Hrvatske o vojno-političkoj situaciji na Kninskom sektoru i u Dalmaciji.

Drugarski pozdrav!

SMHT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
P. Babić

BR. 178

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 3. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O STANJU U JEDINICAMA ZONE I O SITUACIJI NA TERENU[1]

STAB II OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Oper. br. 513/43.
3. juna 1943.

Komesarski izvještaj

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Kalnik: Veliki uspjesi savezničkih vojska i stalan porast snaga N.O. pokreta svakodnevno zaoštravaju sve većma suprotnosti između naroda i neprijateljske vlasti. Zaoštravanje sukoba između naroda i ustaške vlasti došlo je do izražaja u nizu mjera koje je neprijatelj poduzeo proti narodu u cilju pljačke, mobilizacije i konačno u cilju političkog jačanja svojih uzdrmanih pozicija preko sve sistematskije propagande. Narod u nizu pri-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 28—1, k. 1474.**

mjera zauzeo je otvoreno neprijateljski stav prema neprijateljskoj vlasti, provodeći sabotažu gotovo sviju naređenja. To se naročito odnosi na najnoviju pljačku koju neprijatelj sprovodi na sektoru Kalničkog odreda. Seljaci su sakupili hranu za neprijatelja po njegovom nalogu i zatim je otposlali našim partizanima. Podravska sela nuđaju sama partizanima tovare hrane, a isto mobilizacija koju je neprijatelj provodio i provodi još sada nije dala nikakvih naročitih rezultata. Od 400 novopozvanih za koturašku bojnu odazvalo se nakon 15 dana zakašnjenja jedva njih 60.

Fozicije okupatora i narodnih izdajica toliko su uzdrmane u narodu da je danas gotovo nemoguće naći selo u kojem se ne bi moglo formirati akcione N.O.O-e, borbene grupe ili uopće naše borbene organizacije. To vrijedi i za ona sela u kojima partizani uopće nisu bili. Prije nekoliko dana dvije naše čete obišle su nekoliko sela na Ivanšćici i na svakom mjestu one su osjetile koliko gubi naša borba otsustvom naših jedinica u tim krajevima.

Demoralizacija neprijateljskih redova očitovala se također u posljednjoj ofanzivi. Nejedinstvenost rukovodstva, gotovo nikakova inicijativa, dezertiranje domobrana, njihove otvorene izjave simpatija za partizanske borce, hvatanje veza njihovog starješinskog kadra [s nama] sve to dokazuje da je neprijateljska vojska mnogo pokolebana, razjedinjena i da se mrvi pod vojnim i političkim uspjesima narodno-oslobodilačke borbe.

U isto vrijeme naši neprijatelji a u prvom redu vodstvo HSS-a započelo je sve otvorenijom sabotažom prema narodno--oslobodilačkoj borbi. Njihov izdajnički rad i ovdje se sastoji u sabotiranju naše mobilizacije. Na tom pitanju mi osjećamo najjače njihovu rabotu.

Od sviju sektora, po mišljenju štaba Kalničkog odreda, za nas postoji danas najvažniji onaj na liniji Ivanšćica — Strahinšćica — Ravna gora. Tu su usiovi za mobilizaciju najveći iako do danas nismo mobilizirali gotovo ni jednog čovjeka. Rudarska sirotinja, izvrgnuta bezprimjernoj pljački (u pojedinim slučajevima mjesečna plaća od 800 — 1.200 kuna), pretstavlja danas veliki rezervoar za živu snagu naše N.O.V. Pomanjkanje naših snaga na tom sektoru a donekle i političkog rada onemogućavali su do sada njihovu mobilizaciju. Upravo radi toga mi smo Kalničkom odredu skrenuli pažnju da prebaci jedan dio svojih snaga na taj sektor.

Stanje u Odredu:

Jedinice ovog Odreda u posljednje vrijeme provele su nekoliko uspješnih akcija i nekoliko oštrih borbi, u kojima su se

borci očeličili, zadobivši kod toga veliki broj oružja i municije. U prošlom mjesecu naši su borci osvojili daJeko najviše oružja u usporedbi sa ostalim mjesecima, a ovaj mjesec obećaje da će preći sve ostalo. Njihova udarna snaga razvila se do te mjere, da su oni sa malim brojem ljudstva u posljednje vrijeme u nekoliko mahova na juriš izbrisali neprijatelja sa njegovih utvrđenih položaja. Kraj svega toga ta borbenost i ta njihova snaga nije još uvijek nešto apsolutno vezano za njih. Za vrijeme ofanzive, zahvaJivši nedovoljnoj pažnji našeg komandnog kadra, neprijatelj je uspio iznenadnim naletom u nekoliko minuta posvema razbiti I. Bataljon i posljedice toga još se danas osjećaju u tom bataljonu. Disciplina i politička svijest kalničkih partizana zadovoljava. To su borci spremni da uđu u sastav jačih jedinica, sposobni da uđu u sastav brigade, koju ćemo naskoro formirati. Ni jedan od bataljona Kalničkog odreda nije slabiji od onih koji su upućeni u sastav Slavonske divizije. Naprotiv u mnogočem su bolji. Niži kadrovi, naročito vojni, odlični su, dok je politički kadar još uvijek nedovoljno izgrađen. Ta slabost osjeća se sve više razvitkom novih četa i bataljona. Zamišljeni komesarski kurs još uvijek nije proveden i to zbog ofanzive, koja je ovom Odredu pomutila račune.

Odjeća i obuća partizana ovog Odreda u cjelosti zadovoljava. Svaki komandant osjeća se mrsko čim bi u njegovoj četi bilo kroz dva, tri dana nekoliko partizana sa šeširima ili civilnim odijelima. Tu istu mrskost osjećaju oni prema francuskim trometkama, koje nikako ne trpe u stroju i koje pod svaku cijenu nastoje zamjeniti boljim karabinima. Partizani u glavnom vole svoje starješine i ponosni su na svoj Odred.

U ovom Odredu, t.j. na njegovom sektoru konačno je uspjelo izgraditi i bolnicu, koja danas ima oko 20 ranjenika. Po prvi puta ona je sretno ostala konspirativna u toku ove ofanzive, premda je neprijatelj prolazeći šumama došao nekoliko puta u njezinu neposrednu blizinu. Doktor i njegova drugarica pokazali su u toku ofanzive punu brigu za ranjene borce, a ranjenici zadržali vedro raspoloženje. Neprijatelj je znao za bolnicu ali je nije našao. Međutim je otkriveno jedno sklonište plijena i to preko partizana koji je na tome radio, a bio je za vrijeme ofanzive uhvaćen živ. Tom zgodom neprijatelj je oteo 2 radio-stanice, 3.000 metaka, 400 klg masti, nešto kukuruza, 8 karabina i nešto pisaćeg materijala. Svakako je to težak gubitak koji je uslovljen nedovoljnom pažnjom. Ovih dana otpočeti su radovi na izgradnji nove bolnice, koja će primiti veći broj ranjenika. Ta bi se bolnica imala izgraditi po našim uputama zbog toga jer će u najskorije vrijeme vršiti operacije na tom sektoru veće jedinice.

Stab Odreda i štabovi bataljona potpuno su sređeni. Oni su sposobni da prerastu u brigadu odnosno u rukovodstvo takve jedinice.

Žumberak: Političke prilike na terenu Zumberka svakog dana idu sve više u korist N.O.B. Prilikom boravka naših jedinica u Krašiću, Petrovini, Vivodini, Sv. Jani, Pečnom, Okiću, Pokuplju i oko Vel. Gorice narod je svakom prilikom pokazivao velike simpatije za našu vojsku i izražavao se o njoj kao o svojem jedinom spasiocu. Primjećeno je da na tom cjelom terenu postoje mogućnosti mobilizacije u našu vojsku. Gotovo svaki dan dolaze novi borci u Zumberačko-pokupski odred i XIII. Prol. brigadu sa ovih terena. Kod neprijatelja, koji krstari više puta tim terenom, opaža se demoralizacija i česte su izjave s njegove strane, da se ne bi trebala liti bratska krv, nego da bi se trebali sjediniti i udariti po okupatorima. Među ustašama se opažaju znaci podvojenosti između koljača i onih koji se ne osjećaju krivim prema narodu zbog ustaških zlodjela. Naš letak, kojeg smo izbacili u 2.000 primjeraka, namjenjen ustašama, na čitavom sektoru naše Zone imao je vrlo dobar učinak. Ustaše ga kupe i komentiraju, kako je zaista istina ono što smo u letku pisali. Taj letak mi smo vam još ranije dostavili.

Izvjesna smetnja osjeća se na ovome terenu od strane pojedinaca, koji su vezani uz pokvareno vodstvo HSS-a, pozivajući omladinu u domobrane, ah ima sve više znakova da narod ne nasjeda više ovoj raboti, nego se čuju glasovi sa svih strana "dosta je rata«. O nekim četničkim elementima, t.j. njihovom djelovanju na ovom sektoru za sada ne može biti govora. Jedino što se primjećuje u zadnje vrijeme je to, da ustaše i »gestapo« nastoje svim sredstvima ubaciti svoje špijune u naše redove i na ovaj teren. Mi smo ih dosada uspješno hvatali, o čemu ćemo vas posebno obavijestiti.

XIII. Proleterska u. brigada »Rade Končar«:

27. V. ov. g. jedinice ove brigade krenule su na izvršenje zadatka na aerodromu u Sv. Nedelji. Za vrijeme puta vladalo je među borcima oduševljenje, što idu na akciju u neposrednu blizinu Zagreba. Prolazeći kroz razna sela, a naročito pod Okićem u samoborskom kotaru, narod je naše borce primao sa velikim oduševljenjem. Mnogi starci i žene sa suzama u očima gledali su, kako prolaze naše jedinice u savršenom vojničkom redu. Muška i ženska omladina pjevali su razne pjesme i nastojali su da bude našim borcima boravak u njihovim selima što ugodniji. Oni su se brinuli za prehranu naših boraca. Nitko se nije našao od seljaka, koji bi izdao pokret i boravak naših jedinica u tom kraju. Tako su naši borci produžili put do Sv. Nedelje.

28. V. — oni su izvršili prepad na aerodrom, kojeg su u cjelosti uništili. Vojnički uspjeh videt ćete iz našeg operativnog izvještaja.[2] Domobrani koji su bili smješteni na ovom aerodromu nisu opalili ni jedan metak. Oni su naše borce primili sa velikim simpatijama, a mnoge od njih i sa oduševljenjem. Pitonici koji su bili u jedriličarskoj školi, okupili su se oko naše vojske i bili oduševljeni prijemom koji su doživili od partizana. Oni su sa ushićenjem govorili o partizanima, da su to ljudi koji ne kolju i ne kopaju oči, nego su to zbilja ljudi kakvih do sada nisu još imali prilike vidjeti, koji vole čovjeka a naročito djecu.

Domobrani koji su bili zarobljeni na aerodromu, također su se veoma lijepo izražavali o partizanima, pa je nekolicina od njih dobrovoljno pristupila u naše redove. Naša Brigada mnogo je dobila u ovoj akciji. Njezini borci sve više teže za akcijama u pravcu Zagreba.

U štabu Brigade vlada dobra atmosfera. Druga Pekića, iako nismo dobili naredbe od vas, stavili smo za zamjenika komandanta,[3] a druga Kozlinu[4] za zamjenika komesara, drug Mato[5] otišao je na novi zadatak da bude rukovodilac polit, odjela Brigade.

U posljednje vrijeme neprijatelj je uspio da ubaci u Brigadu svoje špijune, koje smo mi uspjeli pohvatati. Ovi špijuni u glavnom su bili liferovani iz Zagreba. Drugovi u Zagrebu, kod mobiliziranja boraca za našu vojsku, ne posvećuju dovoljnu pažnju, kakve ljude šalju. Naknadno ćemo vas obavijestiti o istrazi, koja se upravo sada provađa. Brigada danas kreće na izvršavanje novih zadataka.®

ZUMBERACKO-POKUPSKI ODRED:

Zumberačko-pokupski odred izvršio je također nekoliko veoma uspjelih akcija. Borci II. Bataljona ovog Odreda razoružali su domobransku posadu u Horvatima, Lekeniku, Odri, u Remetincu razoružali su reflektorce i u Desincu domobrane, kao što vidite prokrstarili su terenom prema Zagrebu i Sisku. Vojnički uspjeh njihovog 15-dnevnog krstarenja u pravcu Zagreba i Siska vidjet ćete iz našeg operativnog izvještaja. Ovaj Bataljon krstario je na gore navedenom terenu od 17. maja do 2. juna. Na ovom krstarenju on je mobilizirao 40 novih boraca za našu N.O.V. Kud god je prolazio narod ga je sa velikim oduševljenjem primao.

[2] Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 18.

[3] Dušan Pekić je na tu dužnost postavljen naredbom GS NOV i PO Hrvatske br. 15 od 21. juna 1943 (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 82).

[1] Miloš Kozlina. Poginuo u Zumberku 28. juna 1943. u borbi protiv Italijana i ustaša.

[5] Mato Horvatić

[0] Vidi tom V, knj. 15. dok. br. 7.

I. Bataljon ovog Odreda zadržavao se je u Zumberku, gdje je imao razne čarke sa ustašama u kojima je i poubijao nekoliko ovih lopova. Ovaj Bataljon također se vrlo dobro držao i može se kazati, da je u zadnje vrijeme prilično sređen.

U štabu Zumberačko-pokupskog odreda izvršili smo izmjene i to: drug Draušnik,[7] koji je član AVNOJ-a, premješten je na čisto politički rad i stavljen na raspoloženje OK-u i na njegovo mjesto imenovali smo za politkomesara druga Dijanovića,[8] dosadašnjeg komesara III. Prol. bat. XIII. Prol. brigade. Ovaj drug prema svim izgledima odgovorit će u cijelosti ovome zadatku.

Odred sada broji oko 400 boraca i u najskorije vrijeme pristupit će se formiranju III. Bataljona.

Za vrijeme borbe 20. maja, kada su ustaše, Talijani i bjela garda pokušali prepad prema Zumberku, poginuo je obavještajni oficir našeg štaba drug Reljac. On je bio iznenađen i u borbi sa ustašama časno poginuo.[9] Za vrijeme ovih borbi jedinice XIII. Brigade i Zumberačko-pokupskog odreda natjerale su neprijatelja u bjeg.

Od Moslavačkog odreda još uvijek nismo primili nikakvih izvještaja mada smo poslali kurire, ali se oni još uvijek nisu vratili. Sa ovim Odredom i pored toga što postoji dobar kanal imamo najslabije veze. Tamošnji drugovi ne posvećuju nikakovu pažnju vezama sa našim štabom. Mi smo s njima u vezi samo onda, kada naši kuriri odlaze do njih i čekamo izvještaje dok se vrate. Oni nisu našli za potrebno da sami šalju svoje kurire i uspostavljaju vezu sa našim štabom.

U našem štabu prilike su potpuno sređene i nastojimo da dobijene zadatke u cjelosti izvršimo. Drug Rade[10] otišao je u Moslavinu i na Kalnik sa zadatkom da izvidi stanje u ovim odredima i formira novu brigadu od boraca ovih odreda tako, da na svakom sektoru ostavi po jedan bataljon, koji bi pretstavljao jezgro za jačanje ovih odreda u budućnosti.[11]

U zadnje vrijeme naš agit-prop izdao je 3 broja lista »Naša fronta«, koji izlazi redovito svakog tjedna sa namjerom da daje točan pregled operacija naše vojske, a pored toga i izvjesne informacije s terena naše Zone. U prilogu vam šaljemo

[7] Jurica Draušnik je bio politički komesar Zumberačkog NOP odreda od njegovog formiranja. Tu dužnost je obavljao i posle preimenovanja tog odreda u Zumberačko-pokupski NOP odred.

[8] Tomo Dijanović

» Vidi tom V, knj. 16. dok. br. 18

[10] Rade Bulat

[11] Do formiranja brigade nije tada došlo, već je kasnije na Kalniku formirana brigada »Braća Radić« (4. septembra 1943), a u Moslavini — 1. Moslovačka NO brigada (21. septembra 1943).

2 broja ovog lista pa vas molimo da nam dadete svoje primjedbe na sadržaj samog lista.

Sto se tiče veza sa Zagrebom, momentalno su one prilično uredne. Naš odio još uvijek nismo formirali, pa u tu svrhu komesar našeg štaba danas odlazi u određenom pravcu sa zadatkom da se i to pitanje konačno riješi.

Stanje u našoj bolnici vidjet ćete iz izvještaja referenta saniteta našeg štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

BR. 179

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. BANIJSKE BRIGADE UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 5. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI[1]

ZAMJ. KOMESARA IV. BANIJSKE BRIGADE N.O.V. HRVATSKE 15. VI. 43*

5. VI. 1943 god.

Partijski izvještaj za
mjesec maj

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

1) Politička situacija na sektoru [Brigade]:

Od 1. V. do 30. V. t. g. ova je Brigada prošla kroz više mjesta na Baniji. Kud god smo prolazili osjećalo se veliko oduševljenje naroda što je formirana Brigada,[3] kao napr. u mjestu Borojevići narod je govorio: opet imamo svoju Brigadu iako je naša VII. Divizija otišla u Srbiju.[4] Među narodom proširene su

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/504—506,

*** Datum označava vreme prijema izveštaja.**

*** Četvrta banijska brigada je formirana 1. maja 1943 (vidi tom V, knj. 15, dok br. 23 i 30).**

[4] Ta divizija je, u sastavu Operativne grupe divizija Vrhovnog štaba, u toku tzv. 4. i 5. neprijateljske ofanzive dejstvovala na teritoriji srednje Bosne, severoistočne Hercegovine i severne Crne Gore.

lažne glasine da je VII. Divizija do temelja uništena i služe se najviše s time kada stignu radio vijesti i u istima ništa ne piše o VII. Diviziji, sa ovim se najviše služe pojedinci koji ne simpatišu našu borbu a ovakovih pojedinaca nađe se najviše na sektoru Petrinje, Kostajnice i Dvora. U selu Bjelovac, kotar Kostajnica, naša patrola našla je jedan četnički letak rukom pisan, mrtvačke glave na njemu narisane. U istome letku pozivlje se srpski i hrvatski narod da ne ide u partizane, kao i poziv omladini da se ne odaziva na mitinge koje priređuju naše organizacije. Ujedno pozivaju u svojem letku da treba pobiti sve Srbe i Hrvate koji su u Odredu,[5] a da oni koji su kod kuće da su svi pošteni i da se trebaju pokoriti vlasti. Isti letak smo dostavili Komandi mjesta Kostajnica — Petrinja. 18. V. t. g.' ova je Brigada bila u mjestu Vranograču (Bosna) ... Mi smo upotrebili sve da se k tome narodu što više približimo, ali uspjeh je bio slab. Izgleda da su na Muslimanski narod dosta djelovali u zadnje vrijeme letci koje bacaju fašistički avioni i pozivlju Muslimane u borbu protiv partizana. Na sektoru Dvorskog kotara osjeća se ogorčenje naroda protiv Komande mjesta Dvor, [govori se] da se u istoj Komandi uvriježila protekcija i da se mobilišu u našu vojsku ljudi koji su kod kuće, a gdje ih je više u kući da ih ne mobilišu, kao napr., u selu Donja Komora imade 3 rođena brata sposobna za vojsku i to Zorić Milan, Stanko i Nikola, sinovi Milovana, koji je još i danas živ i sposoban za poljske radove ... Ovih dana proširila se vijest kod boraca da će komandant mjesta i mobilni oficir doći u Brigadu, radi svoga neispravnog rada. Imao sam prilike čuti gdje nekoje partizani govore: sada vidimo da u našoj borbi pravedno se radi pošto su pozvati ovi iz komande mjesta, koji su činili greške. Meni nije poznato da li odgovara istina da će ovi doći u Brigadu, ali ovo javljam toliko koliko čujem od boraca. Ja ću se danas obratiti na Komandu Banijskog područja sa jednim listom, da vidim koliko ovo odgovara istini, ali jedno vjerujem: da nešto nije u redu u ovoj Komandi mjesta Dvor, pošto iste ove navode potvrđuje i komesar II. bataljona drug Dragišić Mišo, koji također poznaje ove drugove u Komandi mjesta.

2) Organizaciono pitanje:

Ova Brigada formirana je od 802 borca, raspoređena u 3 bataljona, od toga bilo je 113 članova K.P. i 36 u rashodu. Broj kandidata kao i SKOJ-a bio je uopšte nepoznat, u samome P.O. Banije Skoj je bio kriminalno[6] zapušten tako da se sa istim skoro ništa nije radilo, tako da uopšte nisam mogao dobiti

[5] Odnosi se na Banijski NOP odred.
*** Smisao reči jeste: veoma (mnogo).**

brojno stanje već sam morao u bataljonima da potražujem koji su skojevci. Ova Brigada sada broji 815 boraca, od toga 174 člana partije po spisku, a u rashodu 37, na licu 137 članova K.P. Skojevaca po spisku 158, u rashodu 15, na licu 143. Kandidata K.P. 19. Aktiva 53.

Štab Brigade imade dvije jedinice partijske i to jedinicu štabsku i prištabsku.

1) Jedinica štaba imade 4 člana K.P.

2) Jedinica pri Štabu imade 4 člana K.P.

I. bataljon imade 5 partijskih jedinica, sa 48 članova:

1) Štabska jedinica 4 člana K.P.

2) Jedinica pri štabu 3 člana K.P.

3) Jedinica I čete 13 članova K.P.

4) Jedinica II čete 16 članova K.P.

5) Jedinica III. čete 12 članova K.P.

Od napred navedenog broja 13 se nalazi u rashodu i to: u bolnici bolesni i ranjeni.

II. bataljon ima 5 partijskih jedinica, sa 50 članova:

1) Jedinica štaba sa 4 člana K.P.

2) Jedinica pri Štabu 3 člana K.P.

3) Jedinica I. čete ima 15 članova K.P.

4) Jedinica II. čete ima 15 članova K.P.

5) Jedinica III. čete ima 13 članova K.P.

Od napred navedenog broja 15 se nalazi u rashodu kao ranjeni i bolesni.

III. bataljon ima 6 partijskih jedinica, sa 60 članova:

1) Štabska jedinica 5 članova K.P.

2) Pri štabu jedinica ima 3 člana K.P.

3) Jedinica I. čete ima 12 članova K.P.

4) Jedinica II. čete ima 12 članova K.P.

5) Jedinica III. čete ima 17 članova K.P.

6) Jedinica inžinjerske čete ima 9 članova K.P.

Od napred navedenog broja 9 se nalaze otsutni i to jedan prekomandovan u mjesto Dvor, jedan poginuo u borbi, a 7 se nalaze u bolnici kao ranjeni i bolesni.

U svima jedinicama izvršena je raspodjela rada po sektorima i to odgovorni je drug [za pojedini sektor:] po vojničkom, političkom, kulturnc-prosvjetnom [sektoru], higijeni, obaveštajnoj [službi], vezi sa pozadinom, radu sa kandidatima, radu sa Skojem.

Sve jedinice održavaju radne i teoretske sastanke i to najmanje jedanput tjedno. Na radnim sastancima, koji se održavaju po dnevnom redu, podnose se izvještaji po sektorima, u kojima se vide nedostaci pojedinih jedinica, što se uzima u budući rad da se ti nedostaci isprave.

Na teoretskim sastancima proučava se materijal kojega imamo i to dnevne vijesti, list »Naprijed«, imademo jedan broj Učenja o partiji i dva broja Nacionalno pitanje, izvadak iz »Proletera« broj 16. Ovo je sav materijal koji mi posjedujemo. Kada je naša Brigada formirana, komesar drug Ranko Mitić pisao je jedan list komesaru Glavnog štaba Hrvatske, da smo vrlo oskudni na partijskom materijalu, niti imamo novog niti starog materijala koji je izlazio, a neophodno nam je potrebno za rad sa jedinicama, koje su još za sada vrlo sirove i treba mnogo raditi da bi se od njih mogli stvoriti pravi komunisti. Ujedno je drugu komesaru pisato da nam javi kada trebamo slati partijski izvještaj Brigade. Do danas nismo dobili nikakvog odgovora, pa Vas molimo odgovorite na ovaj list.

3) Kulturno-prosvetni rad:

U svim bataljonima i četama formirani su kulturno-prosvetni odbori. U iste odbore unišao je komesar čete, prestavnik partije, kao i Skoja. Sve čete izradile su džepne novine, a bataljoni zidne. U novinama napisati su članci protiv pljačke, nedostatci u borbama, karikature o pojedinim zabušantima, kao napr. u II. bataljonu iznešena je karikatura o dvojici zabušanata koji su se svakog dana javljali na lekarsku. Te zidne novine imale su uspjeha kod boraca, pošto je odmah poslije izlaska novina jedan od zabušanata došao u štab bataljona tražiti da se on izbriše iz novina, jer što će reći njegovi u selu kada čuju da je on u novinama kao zabušant; isti koji su bili izneseni u zidnim novinama, danas se ne javljaju [kao] bolesni i potpuno su se popravili.

Drugarstvo: U ovoj Brigadi, iako su to većinom prisilno mobilisani borci, drugarstvo se osjeća dosta dobro; to se najbolje vidi po tome kada putujemo na dalji put: ako nekoji slučajno dobije od kuće paket, većina boraca ga podjeli zajednički.

Disciplina: Disciplina je dosta dobra, ali to nije disciplina polit, svijesti već više disciplina vojničke stege.

Higijena: Higijena se sprovodi koliko je god moguće, dok se uhvati malo vremena pere se veš, uništavaju uši i čiste odjela.

Stanje odjeće i obuće: Dosta je slabo, pošto još i danas imamo oko 20% boraca koji su potpuno bosi, a naročito oskuda se osjeća u vešu, tako da se nade boraca koji uopšte nema košulje a bez gaća je mnogo više.

Zdravstveno stanje: U ovoj Brigadi imade priličan broj drugova koji se javljaju na lekarsku, tako da nekoji dan otide po 10 drugova u bolnicu, a rijetko koji dan da ne otide koji u bolnicu. Isti najviše oboljevaju od nekakove gripe sa komplikacijama gdje dobiju visoku temperaturu, a imade slučajeva oboljenja od tifusa.

Ishrana: Ishrana je uglavnome dobra. Hrana se trebuje od Komande područja po tablici. A ako je koji bataljon na sektoru gdje nije neprijatelj popalio sela, dobije se od naroda priloga, tako da nije potrebno uzimati od Komande područja.

Politička svijest kod boraca nije na željenoj visini, pošto imade još svojevoljnoga odlaženja kući bez ikakvog pitanja, a nađe se pojedinaca kojima još nije jasna naša današnja borba iako komesari bataljona i četa redovno na političkim sastancima iznose ko su narodni neprijatelji i zašto se mi borimo.

Borbenost: Borbenost u ovoj Brigadi dosta je dobra, što se vidilo već u nekoliko borbi, svi zadaci koji su postavljeni pred borce izvršeni su. Borci su vrlo dobri u napadu, jedino što im manjka, a to je nevojničko povlačenje.

Vojna aktivnost: U ovih mjesec dana izvršeno je nekoliko napada na neprijateljska uporišta, i to 12. na 13. V. izvršen je napad na neprijateljsko uporište Staro Selo, zarobljeno je 111 domobrana i 1 oficir, od plijena dobiveno je 1 protukolski top, 2 teška mitraljeza i ostale ratne spreme. Neprijatelj je imao desetak mrtvih, a na našoj strani bilo je 5 lakše ranjenih. 13. V. neprijatelj je pokušao da prodre od Topuskoga preko Vranovine na našu slobodnu teritoriju. Naše snage su ga dočekale i odbile. U borbi smo imali 3 ranjena, dok neprijateljski gubitci nisu nam poznati. 14. V. neprijatelj je u istome pravcu pokušao da prodre preko Vranovine sa dosta jakim snagama, potpomognut sa avijacijom i minobacačima. Naši borci odbili su i ovaj napad. Imali smo u ovoj borbi 3 mrtva i 2 ranjena, dok neprijateljski gubitci nisu nam poznati, ali po izjavi boraca, da je neprijatelj morao imati velike gubitke. 18. V. vođena je borba u Podzvizdu kod V. Kladuše. U istoj borbi neprijatelju su nanešeni veliki gubitci u mrtvima i ranjenima. Na našoj strani bilo je 2 mrtva i 11 ranjenih. U ovoj borbi naši mrtvi i ranjeni svi su od minobacačke vatre. 23. na 24. V. izvršena je akcija na neprijateljsko uporište Bučica. Isto uporište nije osvojeno u cijelosti, jedino je likvidirana sredina sela, gdje ie bila smještena bitnica. U toj borbi zarobili smo 98 neprijateljskih vojnika, 4 brdska topa, 650 granata za topove, oko 70 konja i ostale ratne spreme. U toj borbi neprijatelju su nanešeni gubitci u mrtvima i ranjenima, dok na našoj strani poginula 2 komandira, 4 borca i ranjen 1 komesar čete i 23 borca.

U svim akcijama u ovome izvještaju navedenim poginuli su [i ranjen] 13 članova K.P. i to koji su vršili dužnosti: 2 komandira čete, 1 zamj. komesara čete, zamj. komandira čete, dok su ranjeni: 2 komesara čete, 2 zamj. komesara čete, 2 delegata, 2 vodnika i 1 borac; dok svi ostali mrtvi i ranjeni nisu članovi K.P.

Ocjena partijskog kadra u ovoj Brigadi:

Gledajući na samu izgradnju članova K.P., koja je na dosta niskom stupnju izgradnje, čak što više i većina komandnog kadra nije dovoljno izgrađena, te se više osjećaju vojnici nego komunisti. To se najbolje vidi kod održavanja partijskih radnih sastanaka: kada se kritikuje jednoga druga, istu kritiku primi drug kao uvredu, a ne kao dobronamjernu ...

Slaba izgradnja članova K.P. u ovoj Brigadi jeste, uglavnome, što je to novoformirana Brigada, članovi mladi, i sada kada bi trebalo najviše pomoći da im se dade ne mogu je dobiti dovoljno, pošto ja od formiranja Brigade vršim dužnost i komesara i zamjenika komesara. Ovih dana formirali smo privremeno brigadno rukovodstvo SKOJ-a. Sam sekretar brigadnog Skoja dosta je slabo izgrađen i trebalo bi proći dugo vremena da bi udovoljio na istoj dužnosti. Obratio sam se na O.K. SKOJ-a Banije, ako je moguće da nam pošalju jednoga druga koji bi mogao vršiti dužnost brigadnog sekretara Skoja. Do danas nisam dobio odgovora.

Javite da li bi trebalo ponovo ispuniti obrazac upitnika za kadrove, pošto su nekoji ispunili u Odredu i poslali na O.K. Banije; ujedno nam javite kako stoji sa partijskom članarinom, da li uopće moraju svi članovi platiti ili ne. Pošto sam nešto članarine dobio, a nekoji član kaže da on uopšte ne može doći do novaca i da je njegovo kod kuće sve popaljeno i da nema uz najbolju volju od kuda da plati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komesara:
Stojaković Dragutin

BR. 180

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 16. SLAVONSKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 5. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O DELATNOSTI PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR XVI. BRIGADE N.O.V.H.
5. VI. 1943. god.

Izvještaj o radu part. organizacije XVI. Brigade

Izvještaj br. 7 (od formiranja Brigade)

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

1. Politička situacija i prenošenje direktiva.

Od političkih događaja u našoj zemlji najvažniji jeste neprijateljska ofenziva na naš oslobođeni teritorij, te s time u vezi zapovjest druga Tite, koja se naročito tiče nas boraca Narodno-oslobodilačke vojske u Slavoniji.[2] Odmah po dobitku zapovjedi ona je razrađena u svim partijskim jedinicama, koje su dobile zadatak da povedu što širu kampanju za izvršenje te zapovjesti. Ta kampanja uspjela je samo djelomično, jer još svi borci nisu upoznati sa zapovijedi, što dokazuje činjenica da nisu u borbama koje smo vodili poslije izlaska zapovijesti dali sve od sebe da se izvrše zadaci koje je pred njih postavljao viši štab. Do današnjeg dana Brigada nije u cjelosti izvršila svoju dužnost u vezi sa Titovom zapovijedi, no nastojat ćemo da u našim narednim akcijama to nadoknadimo.

Borci su sa velikim zadovoljstvom primili preokret u našu korist u emisijama radio-stanice »London«. Danas ona više ne

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5/150—153.

*** Redakcija nije pronašla naredbu druga Tita koja bi se, u vezi s takozvanom petom neprijateljskom ofanzivom, posebno odnosila na jedinicc pod neposrednom komandom 1. slavonskog NO korpusa ili Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Međutim, postojalo je jedno opšte naređenje od 7. februara 1943. koje je povodom takozvane četvrte neprijateljske ofanzive bilo upućeno jedinicama NOV i POJ. To naređenje je nalagalo svim jedinicama NOV i POJ da na svojim operativno-taktičkim područjima odmah preduzmu pojačana dejstva protiv okupatora i kvislinga (vidi tom II. Bilten, str. 226—227). Verovatno se misli na to naređenje, utoliko pre što je Glavni štab NOV i PO Hrvatske bio sistematski obaveštavan od Vrhovncg štaba NOV i POJ o razvoju tzv. pete neprijateljske ofanzive, a i neke depeše Vrhovnog štaba za Štab 1. bosanskog NOU korpusa, kojima se zahtevalo jače angažovanje jedinica toga korpusa, išle su preko Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske (vidi tom II, knj. 9, dok. br. 207, 213 i 234).**

govori o tome kako nije još vrijeme da se vodi borba, već kuje u zvijezde naše narode koji su, ne čekajući na pomoć saveznika, sami oslobodili veliku teritoriju ispod okupatora i nanijeli mu ogromne gubitke. Taj preokret pretstavlja veliki politički uspjeh kojega je naša Narodno-oslobodilačka vojska izvojevala u dugotrajnim i krvavim borbama. Isto tako sa velikim zadovoljstvom primljena je vijest o čišćenju teritorija Hrvatske od četnika kao i masovno razoružavanje četnika u Crnoj Gori. To je znak da su saveznici uvidjeli da u slučaju stvaranja II. fronta treba da računaju na nas kao na svoje jedine saveznike u našoj zemlji.

Od političkih događaja u Slavoniji najvažniji je formiranje 1. Slavonskog korpusa.[3] Taj događaj mnogo je doprinio dizanju samopouzdanja boraca. U početku partijska organizacija nije poduzela mjere da se formiranje Korpusa iskoristi za organizaciono učvršćenje naših jedinica, tako da mnogi borci nisu ni znali da je formiran Korpus. Međutim u zadnje vrijeme povela se kampanja po tome događaju koja je imala uspjeha. U našem listu »Crvena Zvijezda«, u zidnim novinama, u parolama koje pišu partizani, u pjesmama, svagdje se govori o našem Korpusu.

2. Organizaciono pitanje.

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je slijedeće:

I. bataljon	43	partijaca	14	kandidata	na	190	boraca
II. „	39	„	21	„	„	184	
HI. „	34	„	25	„	„	145	
Prateća č.	7	„	4	„	„	73	
Bolnička č.	10	„	7	„	„	48	„
Jedinica pri Stabu	5	„	—	„		„ 5	
Stabska jedinica	6	„	—			6	
Agit-prop	4		—	„	„	10	„
Sveukupno	148	partijaca	71	kandidat		661	borac

Prema našoj odluci na sastanku na kojem je formiran Korpus preuzeo sam dužnost sekretara XVI. Brigade, kako bih mogao u toj Brigadi koja je od formiranja Divizije imala vrlo lijepe vojničke uspjehe, a unatoč toga organizaciono stoji slabo, pružiti što veću pomoć. Odmah po dolasku u Brigadu održao sam savjetovanje sa sekretarima četnih ćelija i bat. biroa.

Osnovni nedostatak partijske organizacije ove Brigade jeste birokratizam. Za rukovodioce uzimali su se ljudi koji mnogo znadu (to se vidjelo i na savjetovanju u Voćinu kojemu je prisustvovao drug Vlado Popović) a ne ulažu ni izdaleka sve

[3] **Vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13.**

sile pa da se sprovedu u život direktive koje dobivaju od višeg foruma. Tako na pr. od direktiva koje je svima partijcima uputio Divizijski komitet poslije neprijateljske ofenzive na Slavoniju nije sprovedena niti jedna u život (iako je bilo važnih direktiva, osobito u pogledu novaka, njihovog primanja i absorbiranja u jedinice). Isto tako ima sekretara koji ne uživaju dovoljan ugled kod boraca jer se znadu izvlačiti iz borbe (sekr. II. čete I. bat.). Drugi je jedan sekretar odlikovao se time da je po dolasku u koje selo prvi tražio hrane za sebe, bez obzira na ostale borce. Isto tako u kojoj je god četi bio nije se slagao sa svojim drugovima. Jasno je da su takvi sekretari smjenjeni.

Sekretari četnih ćelija malo su poradili na tome da komandiri postanu dobri partijci, tako da je partijnost nekih komandira na vrlo niskom stepenu.

Drug Vlado Mutak, prijašnji sekretar XVI. Brigade, izgleda da nije bio dovoljno upoznat sa stanjem u Brigadi, jer nije smio dozvoliti da se na partijske funkcije uvlače takovi ljudi. Osim toga pružao je premalo pomoći nižim partijskim rukovodiocima.

Disciplina i borbenost naših partijskih jedinica nije na dovoljnoj visini (u odnosu npr. prema XVII. Brigadi gdje sam ranije vršio dužnost sekretara). To dokazuje činjenica da se na partijskom sastanku četne ćelije ne kritikuje sekretar koji je u akciji zatajio. Da bi ozdravilo to nezdravo stanje u Brigadi održano je savjetovanje sa svim partijcima II. bataljona gdje je stanje bilo najslabije.

Poslije niza savjetovanja kojega sam održao sa svim partijcima u Brigadi uvjeren sam da će se stanje popraviti.

3. Političko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni rad (Agit-prop).

U ovoj Brigadi radi se za sada još uvjek na stari način, t.j. isključivo preko pol. komesara i pol. delegata. Održan je jedan broj usmenih novina u I. bataljonu, dok se u drugim bataljonima, a pogotovo u četama nije održao niti jedan broj. Politička svijest boraca unatoč slabom radu na dosta je visokom stepenu, jer je socijalni sastav ove Brigade najbolji u Korpusu (imade mnogo radnika) a isto tako i nacionalni sastav — u Brigadi ima oko 50% Hrvata koji su svi dobrovoljci — najbolji je. U zadnje vrijeme prišlo se organizovanju pjevačkih zborova, diletantskih sekcija i horskih recitacija.

Brigadne novine »Crvena Zvijezda« nisu dovoljno bliske partizanima, tako da nisu dovoljno čitane kao brigadne novine u drugim brigadama. Mnogo se u zadnje vrijeme forsira pisanje članaka od strane boraca, tako da će novi broj biti više povezan sa životom boraca.

Agit-prop grupa imade vrlo dobrih stručnjaka — crtača, prof, glazbe, za zidne novine, itd. Samo drug Veno, koji rukovodi A-propom, nema dovoljno elana pa da iskoristi sve te sposobnosti. Ako i nakon savjetovanja neće rad zadovoljiti, stavit ćemo na tu dužnost jednog banijskog proletera, koji će — ako neće možda mnogo znati — unijeti u rad te grupe više elana.

Pitanju nepismenosti naročito mnogo pažnje posvećuje skojevska organizacija. Tako na pr. u I. bataljonu od 28 nepismenih 25-orica znadu već 21 slovo.

Zidne novine izdaje redovito svakih 10 dana cijela Brigada i svaki bataljon, te bolnička i prateća četa. Zbog velikog broja članaka koje pišu partizani izdavat će se džepne novine po bataljonima, a za redakciju tih novina odgovarat će sekretari bataljonskih biroa.

4. Rad po vojnom sektoru.

Po dolasku u Brigadu tražio sam uzroke djelomičnim uspjesima a i neuspjesima — u zadnje vrijeme izgubljena su dva p. m. — ove Brigade. Pregledavajući spisak brojnog stanja i naoružanja Brigade došao sam do poraznih činjenica. Broj pušaka u Brigadi manji je nego pri formiranju IV. Divizije iako je od formiranja pa do danas Brigada zarobila sigurno 400 karabina. Tako je n. pr. II. bataljon pri formiranju Brigade imao 240 karabina (nakon što je dao u III. bat. 60 karab.), a danas ima svega 110. Znači da part. organizacija uopšte nije vodila računa o oružju. To opadanje naoružanja nesumnjivo je jedan od glavnih uzroka slabome stanju u Brigadi. Komandant ili komandir koji je ostao sa pola naoružanja postaje nesiguran, a često i paničar. Tako pojedine čete imadu po 34 karabina i jasno je da ona s tim naoružanjem nije u mogućnosti da izvrši zadatak kojega bi inače trebala da izvrši jedna četa. Osnovni naš partijski zadatak biti će da se što prije poveća naoružanje, osobito broj karabina.

Drugi uzrok za slabo stanje u Brigadi jeste gubitak velikog broja partijaca, partijskih i vojno-političkih rukovodioca. Budući da je to slučaj u svim brigadama naše Divizije, Divizijski komitet poveo je anketu preko svih partijskih organizacija da se ispitaju uzroci te pojave, te će se povesti više računa o čuvanju kadrova.

Disciplina nižih rukovodioca prema višim rukovodiocima nije na visini (tako se događa da komandir diskutuje o naređenju komandanta, vodnik o naređenju komandira). Tu pojavu brzo ćemo izliječiti. Isto tako komandanti bataljona i komandiri četa imaju premalo samoinicijative, tako da ništa neće da načine na svoju odgovornost. Naročito se time odlikuje komandant III. bataljona, dok je nešto bolji komandant I. bataljona.

Prilikom boravka na Bilo-Gori dva puta smo imali prilike da potučemo neke drske Švabe koji su se usudili da nas uznemiravaju zaletavanjem u našu pozadinu, no zahvaljujući neodlučnosti komandanta i komandira umjesto uspjeha izgubili smo p. m. Da bi se što prije stanje popravilo raspisano je natjecanje sa strane štaba Brigade o utakmici među bataljonima, a bataljoni su raspisali natjecanje među četama. U vezi sa zapovješću Vrhovnog štaba, natjecanje traje od 25. V. do 25. VI. Sve lako oružje ostati će u onom bataljonu, odnosno četi koja ga zarobi.

5. Rad sa omladinom. S.K.O.J.

Brojčano stanje je slijedeće:

I. bataljon	47	skojevaca	na	90	omladinaca	
II. „	30	„	„	75		
III. „	67	„	„	80		
Bolnička četa	6	„	„	20	„	
Prateća „	13	„	„	19	„	
Sveukupno	163	skojevaca	na	284	omladinaca	

Kako vidimo, po primanju u Skoj još se uvjek sektaši, naročito u II. bataljonu. Rad ove organizacije pokrenut je istom u zadnje vrijeme. U grupama razdjeljen je rad po sektorima, no ne osjeća se još u dovoljnoj mjeri odgovornost drugova za pojedini sektor rada. Brigadni komitet ne radi kao komitet, tj. drugovi rukovodioci ne odlaze u druge bataljone da se izmjene iskustva. Partijska organizacija pružala je do sada premalo pomoći skojevskoj organizaciji. Stalno se mjenjaju rukovodioci grupa (tako je od 8. maja do danas 5. juna promjenjeno u I. četi I. bat. 7 skoievskih rukovodioca). Ti rukovodioci otišli su svi na kurseve ili su primljeni u Partiju, tako da zbog toga stalnog mjenjanja mnogo trpi rad.

Svaki skojevac znade da rukuje puškomitraljezom, a preko polovine sa lakim bacačem, no krai svega toga u Brigadi imade vrlo malo dobrih mitraljezaca koji bi pravilno znali iskoristiti svoir oružje.

U zadnje vrijeme proradio ie Skoj na kulturno-prosvjetnom sektoru, sudjeluje u pjevačkim zborovima i svaki skojevac napisao je članak za džepne novine. Skojevci su glavni saradnici kod zidnih novina. Isto tako obrazovali su »Skojevsku rubriku« u listu »Crvena Zvijezda«, koja se odlikuje vrlo dobrim člancima. Postignuti su rezultati i po pitanju likvidacije nepismenosti. Svi nepismeni uče pisati. Program je jedno slovo za dan. Dok smo se nalazili na Bilo-Gori naši skojevski rukovodioci održavali su stalno sastanke sa Savezom mlade generacije na terenu. Tako su održani sastanci u Turčević Polju, Dabčevici, Šibeniku, Bačkovici. Naročito je dobar SMG u Dabčevici.

6. Pol. prosvjetni rad u ćeliji.

Do sada se vrlo malo posvetilo pitanju izgradnje partijaca. Uzrok je pomanjkanje materijala. U našoj tehnici umnožena je brošura »Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi«. Ta se brošura proučava u svim ćelijama. Neke partijske jedinice proučile su »Učenje o Partiji« i »Rad Partije u vojsci«. »Proleter« se isto tako proučava u part. jedinicama. Do sada su proučeni članci »Nacionalno pitanje« (Tito) i »Organizaciono pitanje K. P.«.

7. Drugarice.

U Brigadi odgovorna je za rad sa drugaricama Seka Cvetković. Ona zadovoljava na dužnosti i drugarice osjećaju njenu pomoć.

8. Rad u pozadini.

Dok smo se nalazili na sektoru Bilo-Gore održani su mitinzi u Ivanovom Selu i u svim okolnim selima. U Ivanovom Selu 6-orica su se javili u Brigadu. Isto tako održan je miting u Šibeniku. Opazili smo da se u našu pozadinu uvukao šverc. Nosioci toga šverca su naše pozadinske straže, a ima i u N.O.O.--ima švercera. Tako npr. pretsjednik odbora u Maloj Dabčevici prodaje naš duhan (»Tri vagona«) po 50 Kn deku. Drugi jedan predsjednik šverca duhan od ustaškog logornika i prodaje ga za skupe pare. Upozorili smo na te pojave pozadinske vlasti.

U M. Grđevcu tuže se seljaci na tajnika općinskog odbora koji govori seljacima da su banditi i da bi ih trebalo strijeljati. Izgleda da je to neki haranger.

Na sektoru Moslavine situacija je daleko lošija nego prije 5 mjeseci . . . Seljaci okolnih sela slobodno odlaze u Garešnicu kad god to hoće, prodavaju se svinje. Kada je Brigada došla na sektor Moslavačkog odreda, osim informativca nije nitko došao do Brigade. Kada smo im predložili zajedničku akciju, oni se izgovaraju da imadu nešto drugo u planu.

U Prokop, u »najdublju pozadinu« gdje je banda prije dolazila samo za vrijeme ofenzive, danas dolazi po 10 domobrana. Narod opće ne bježi pred bandom, pa čak ni odbornici. Potrebno bi bilo da partijska organizacija više posveti pažnje Odredu. Na tome sektoru održani su mitinzi u St. i N. Ploščici i Ruškovcu. U N. Ploščici bio je miting vrlo dobro posjećen. Narod je ustrašen jer se boji Njemaca. U tim selima nismo uspjeli nikoga mobilizirati.

9. Rad štabskih ćelija i bat. biroa.

U štabske ćelije bio se uvukao birokratizam. Štabovi su postali relejne stanice između Štaba Brigade i komandi četa.

Često se naređenja nisu pravovremeno izvršavala, tako da se je često po nekoliko puta moralo tražiti jednu te istu stvar. Poslije savjetovanja sa štabovima bataljona stanje se promjenilo i malo su življi. Materijal se redovito proučava samo u štabskoj ćeliji I. bataljona.

Štabska ćelija Štaba Brigade sastaje se redovito i za sada njezin rad zadovoljava.

Bataljonski biroi isto tako sastaju se redovito.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Knebl

BR. 181

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 7. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU UNSKE OPERATIVNE GRUPE O ORGANIZACIJI POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA[1]

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
i PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
K. br. 35/43
Dne 7. VI. 1943

POLITIČKOM KOMESARU UNSKE OPERATIVNE GRUPE NOV

Vaš je rad u novim jedinicama vaše Grupe pošao pravilnim putem.

Budući da je većina boraca vaše Grupe odskora u redovima naše vojske, treba s borcima pomoću političkih komesara organizirati prelaženje svega materijala (barem u glavnim crtama), kojega su prošle ostale naše jedinice. Pitanju izgradnje komesarskih kadrova posvetiti najveću pažnju. K tome treba pristupiti ili putem održavanja nekih osnovnih, sasvim kratkih kurseva, ili održavanjem što češćih konferencija sa komesarima, na kojima bi se konferencijama trebala raspraviti ne samo te-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—2, k. 108.**

kuća pitanja, nego i pitanja razrade tog starijeg materijala s borcima. Konkretnu odluku o metodu rada morate sami donijeti obzirom na konkretne prilike vaše Grupe. Radi vaše orijentacije poslat ćemo vam plan rada nižih komesarskih kurseva, kako su oni održavani ranije na Kordunu i plan prosvjetnog i propagandističkog rada u našoj XIII. N.O. diviziji.[2] Oba će plana poslužiti samo vama kao pomoćni materijal, prema kojemu ćete moći lakše orijentirati vašu aktivnost u tom pogledu. Prema konkretnim ćete prilikama moći sasvim slobodno izraditi vaš plan. Dobro bi bilo da malo prostudirate komesarski i prosvjetni rad u VIII. Krajiškoj brigadi, pa da eventualno dobra iskustva prenesete na rad s ostalim vašim jedinicama. Cini se da ta Brigada imade dobro organiziran prosvjetni rad.

Vaša Grupa nema pravilnog stava prema zarobljenim domobranima. Mi smo zabranili svlačenje onih domobrana, koji se šalju u sabirne naše logore. Vaši takvi postupci pokazuju da niste razumjeli smisao naših naređenja i da niste ozbiljno pristupili k njihovom izvršenju.[3] Svučenog domobrana niko ne može mobilizirati u našu vojsku. Ne želimo pak domobrane upotrebljavati na pomoćne službe ili u radnim jedinicama, jer ne želimo organizirati ih na takvoj bazi, gdje bi oni zapravo gubili svoju slobodu. Moramo im pokazati da ih smatramo nama ravnopravnim ljudima, koji imaju sva prava, ali i *dužnosti* kao i svi borci Narodno-oslobodilačke vojske. Morate se poskrbiti da vaše jedinice prekinu sa svojom dosadašnjom pogrešnom praksom.

Iz vašeg materijala razabiremo, da ste naredili vašim političkim komesarima da povedu borbu protiv HSS-a, kao kočničara razvoja narodno-oslobodilačke borbe. Pošaljite izveštaje kako se taj rad razvija i kakve ste im dali opće smjernice u tom pravcu.

Mi smo se sa Štabom I. Bosanskog korpusa bili sporazumjeli, da će VIII. Krajiška brigada potpasti operativno pod vašu komandu, a sa svoje smo se strane obavezali da ćemo u vašim, kao i u njenim operacijama nastojati je pomoći da što više poradi na mobilizaciji ljudstva u cazinskom srezu, ne bi li se što prije tamo razvile nove jedinice. Prema tomu nien zadatak nije bio i nije smio biti samo mobilizacija i politički rad u cazinskom srezu, nego je trebalo da najaktivnije učes-

[2] **Reč je o 13. primorsko-goranskoj diviziji. Ona je formirana u drugoj polovini aprila 1943. godine.**

[3] **Uputstvo GŠ NOV i PO Hrvatske o postupku prema zarobljenim domobranima, koje je 15. aprila 1943. upućeno štabovima jedinica NOV i POH i komandama područja, nalazi se u Arhivu VII, reg. br. 21/1—2, k. 1757—1.**

tvuje u svim borbama i koristeći se vašim borbama organizira preko svojih organa takav politički rad na terenu, koji bi joj omogućio maksimum efekta i u tom pogledu.

Stab II. Bosanskog korpusa, pod koji po novom rasporedu bosanskih jedinica potpada ova Brigada, zatražio je od nas da se Brigada vrati u njegov sastav i to na operativni sektor Kulen Vakuf — Vrtoče — Grmeč. Mi ćemo ovom njihovom traženju u skoro vrijeme udovoljiti, pa će prema tome svi sporovi oko toga otpasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
V. Bakarić

BR. 182

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 3. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 7. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI[1]

PART. ORGANIZACIJA
III. UDARNE BRIGADE
VI. DIVIZIJE NOV HRV.
7. VI. 1943

11. VI. 43"

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi, od poslednjeg izvještaja kojega sam poslao 23-V-o. g. pa. do danas, prilično sam se upoznao sa stanjem i radom partiskih organizacija u ovoj Brigadi, te će izvještaj biti opširniji nego prvi.

RAD STABSKÈ JEDINICE

Sa štabskom jedinicom od 23 pr. mjeseca do danas održana su četiri sastanka . ..

U vezi sa takmičenjem za partijsku zastavicu donijet je plan rada za ovaj mjesec dana. Po tome planu raspodjela rada

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/355—357.**
[2] **Vreme prijema izveštaja u Centralnom komitetu KP Hrvatske.**

članova štabske jedinice ostala je u glavnom ista kao što je bila i prije, samo su sada drugovi dobili konkretne zadatke u vezi sa planom. Partijsku zastavicu Divizijskog komiteta u prošlom mjesecu utakmice debila je II. brigada. Razlog zašto smo je izgubili je neharmonija u štabu, koja se prilično odrazila na cijelu brigadu, a u pogledu ekspeditivnosti i slanja izvještaja za štab Divizije. Na sastanku im je na ovo skrenuta pažnja i da su oni za gubljenje zastavice najveći krivci.

ORGANIZACIONI SEKTOR

Članova K.P. na licu 224, u rashodu 73. Kandidata na licu 63, u rashodu 19. Skojevaca na licu 271, u rashodu 127. Od ovih drugova koji se nalaze u rashodu najveći je broj ranjenih i nalaze se u bolnicama, a ima nekoliko slučajeva oboljelih od raznih bolesti.

Stanje partijskih organizacija je zadovoljavajuće.

Partijska organizacija u I. bataljonu je prilična. Rad se sprovodi po planu, svi su članovi zaduženi po sektorima i vode dnevnik rada. Bataljonski biro u ovom bataljonu još se ne osjeća pravim rukovodstvom iz razloga slabe teoretske izgradnje, kao i stalno mijenjanje sekretara, koji se u toku operacija izbacuju iz stroja. Članovi bataljonskog biroa zaduženi su po sektorima u cijelom bataljonu, tako da pred biroom odgovara za bataljon, a ne samo za svoju četu. Partijnost, disciplina kao i osjećaj odgovornosti kod većine članova je dobra, izuzev nekolika druga kod kojih se osjeća još familijarnost i slaba odgovornost. Organizacija kao cjelina na vrlo niskom stupnju teoretske izgradnje. Od materijala proučavalo se iz VIII glave lenjinizma[3] »O Partiji«, iz Historije SKP (b) II glava.

Partijska organizacija u II. bataljonu slična je stanju u I. bataljonu. Sastanci se održavaju redovno i prilično se sprovodi plan rada. Sekretar bataljonskog biroa svršio je kurs pri Centralnom komitetu, te ima više sposobnosti za proradu materijala i ukazivanje pomoći. Disciplina i odgovornost dosta je dobra. Od materijala proučavali su iz VIII gl. lenjinizma »O Partiji« i 12 uslova za boljševizaciju Partije. Bataljonski biro još se ne osjeća u potpunosti kao rukovodstvo. Članovi biroa zaduženi su po raznim sektorima u bataljonu, te na taj način odgovaraju za cio rad u bataljonu. Ovo je nanovo postavljeno od kako je došao za rukovodioca polit-odjela drug iz I. brigade.

Stanje partijske organizacije u III. bataljonu je najslabije. Sastanci održavaju se redovno, a više puta i izvanredno baš iz razloga stabog stanja. Ovom bataljonu najviše se posvećuje pažnja i ukazuje najveća pomoć od strane partiskih

*** Odnosi se na »Osnove lenjinizma«.**

rukovodioca. U partiskoj organizaciji ovog bataljona ima prilično familijarnosti, nesamokritičnosti i slabe odgovornosti. U poslednje vrijeme poduzeli smo mjere da ovo stanje popravimo. Izmjenili smo rukovodioce u ovom bataljonu i radimo na tome da razbijemo grupe familijarnosti. Od prošlog izvještaja pa do danas stanje je malko bolje. Bataljonski biro u ovom bataljonu ne osjeća se kao rukovodstvo, niti su zaduženi članovi biroa po nekom sektoru u cjelom bataljonu.

U najskorije vrijeme u ovom bataljonu zavešćemo rad bataljonskog biroa kao i u ova dva.

Stanje partijske organizacije u IV. bataljonu je dobro. Sastanci se održavaju redovno i dosta se dobro sprovodi plan rada. Bataljonski biro nije potpun, fale dva sekretara četnih jedinica, a koji su ranjeni sad u poslednjoj akciji. Od materijala proučavalo se iz VIII gl. lenjinizma »O Partiji«, iz Historije SKP(b) II glava. Disciplina i odgovornost kod članova u ovom bataljonu je dobra.

Stanje partijske organizacije u četi za vezu je prilično. U ovoj jedinici su sve mladi članovi, ali nalaze se neposredno pod kontrolom Brigade i na taj način ukazuje joj se pomoć.

U planu rada za ovaj mjesec dana predviđeno je da se proučava iz »Proletera« — »Organizaciono pitanje K.P.«, »Borimo se za čistoću i bolševizaciju K.P.«, »Borba protiv okupatora prvi i najvažniji zadatak« i iz lista »Naprijed« sve uvodne i direktivne članke.

POLITIČKI RAD

Politička svijest u ovoj Brigadi u opće uzev na priličnoj je visini. Po najslabije stoji III bataljon. U tome bataljonu u prošlom mjesecu bilo je nekoliko slučajeva pljačke. Politički rad sa obim bataljonima se povećao i izgleda da se stanje poboljšava, ali se ne može tvrditi da je u ovom bataljonu pljačka odstranjena. Kao glavni nedostatak u sprovođenju linije N.O.B, oseća se slabost političkih komesara, koji nisu u stanju da u potpunosti svestrano drugovima objasne i ukažu na štetnosti i posledice pljačke.

VOJNIČKI SEKTOR

Brojno stanje Brigade znatno se smanjilo usijed izbacivanja iz stroja, a poneki slučaj i bolesti, te udarna moć Brigade malko slabija. Ima veliki broj novomobilisanih sa kojima se radi, održavaju se predavanja, izvode se praktične vježbe, i na taj način vrši se obuka i vježba boraca. Vojničke vještine nisu u potpunosti savladane. Još ima mnogo slabosti, neiskorišćavanje zaklona, nevojničko držanje u borbama, a naročito kod

novomobilisanih koji su do pred mjesec dana bili u četničkim redovima.

Pri štabu Brigade osnovan je niži vojnički i politički kurs. Ovakova dva kursa su već završena i sada je u toku treći. Rezultat ovih kurseva je priličan iako nastavnici kursa nijesu potpuno zadovoljili.

KULTURNO-PROSVJETNI PAD

U posljednje vrijeme Brigada je većinom u pokretu i na položajima iz razloga što nas je neprijatelj odbacio. Održano je nekoliko priredaba u Smiljanu, Rastoki i Bužimu. Također na ovim priredbama istupali su drugovi i govorili o izdajničkom vodstvu HSS-a, o jugoslovenskoj vladi, četnicima, Draži Mihailoviću kao i o političkoj situaciji sada. Pjevački horovi postoje, ali nemaju nekog naročitog smisla za pjevanje. Pjevaju razne revolucionarne pjesme i u horovima istupaju na priredbama. Džepne novine izlaze dva do tri puta mjesečno po četama. Izašle su brigadne uzor džepne novine, u kojima su uzeti najbolji članci iz četnih džepnih novina i nekoliko članaka od članova štaba Brigade. Još se nije postiglo da borci masovno učestvuju u pisanju džepnih novina. Analfabetski tečaj postoji u svim četama i ima priličnih uspjeha u radu. U poslednjih 15 dana naučilo se 7 drugova čitati i pisati.

RAD SA KANDIDATIMA

Sa kandidatima radi se pojedinačno. Radom sa njima zaduženi su najbolji članovi koji imaju smisla za uzgajanje i podizanje istih. Od materijala proučava se lakši partijski materijal kao Oktobarska revolucija, Istorija Partije I gl. Kandidati dosta dobro osjećaju i aktivni su u svom radu.

S K O J

Skojevska organizacija u ovoj Brigadi je dobra. Veliki broj skojevaca izbačen je iz stroja, a to najviše iz razloga toga što su oni uvjek prvi kad se juriša i primjerom pokazuju ostalima. Sa Skojem se održavaju redovni sastanci kako radni tako i vaspitni. Od strane Partije pružena im je prilična pomoć, i na sastancima prisustvuje uvjek ili neki sekretar ili neko ko poznaje najbolje rad sa Skojem.

SANITET

U ovoj Brigadi sanitetsko osoblje nema nekog naročitog stručnog znanja, ali su prilično aktivni u svom radu. Zdravstveno stanje u Brigadi je prilično. Ima nekoliko slučajeva tifusa, ali vrlo mali broj. Također ima nekoliko drugova svrab-

ljivih i krastavih koji se liječe, ali sa vrlo malo lijekova raspolažemo. Inače u borbi sanitetska služba dobro je organizovana i izvlačenje ranjenika kao i daljnja evakuacija vrši se organizovano i brzo. U kadrovima prilično oskudjevamo, te smo na kurs uputili desetak drugarica.

OBAVJEŠTAJNI SEKTOR

Obavještajna služba je organizirana, ali nekih naročitih zapažanja nije bilo. Ima pojedinih slučajeva gunđanja protiv ishrane, protiv NOO-a, što je svakako slabost političke svijesti, a kod pojedinih i uticaj neprijateljske propagande.

VEZA SA POZADINSKIM ORGANIZACIJAMA

Vezu smo imali priličnu, stalno smo zajednički radili, naročito po pitanju ishrane Brigade. Vezu sa općinskim komitetom Smiljan imali smo stalno, te smo u sporazumu sa njima održavali vezu sa Primorjem i sa otocima Pagom i Rabom. Također su obavještavani o našim zakazanim priredbama, gdje su nam izlazili u susret i sakupljali narod da dođe na priredbu.

Pošto ja nijesam pisao izvještaj nikad C.K., to molim, u koliko je ovo nepravilno, da mi se da neki oblik — forma pisanja, a takođe da se stave primjedbe na isto.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Ćuić Dane

BR. 183

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 18. BRIGADE 4. SLAVONSKE NOU DIVIZIJE OD 8. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

SEKRETAR K.P.
XVIII. BRIGADE IV. DIVIZIJE
I. SLAVONSKOG KORPUSA
N.O.V. HRVATSKE
Dne 8. VI. 1943. godine

Podnosi redoviti izvještaj o stanju i radu partijske organizacije od 20. V. do 10. VI.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

I. PRENOŠENJE PART. DIREKTIVA I OBJAŠNJENJE POLIT. SITUACIJE

Dužnost sekretara ove brigade primio sam 20. prošlog mjeseca i našao dosta nesređeno stanje partijske organizacije. Partija se ne vidi kao rukovodioc, pa prema tome i sve partijske direktive, razni propagandni materijal, koji se odnosi na tumačenje partijske političke linije N.O.B., razjašnjavanje novonastale političke situacije i demaskiranja rada neprijateljskih elemenata, kao i političkih događaja uopće provodilo se u glavnom djelomično, t.j. samo preko političkih rukovodioca, a ne odozdo putem partijske organizacije. Partijske jedinice nisu upoznate nixi su prorađivale protekle partijske direktive, kao na primjer formiranje AVNOJ-a, raskrinkavanje H.S.S-a, odnos i rad izdajničke vlade u Londonu, Proleter i drugo, gdje je u glavnom sažeta linija partije i objašnjavanje političkih događaja, već se je sav taj rad obavljao više spontano i neplanski. Zato je pred sve partijske jedinice najoštrije postavljeno da se u najkraćem roku proradi navedeni materijal, a naročito Proleter i Reakcionarno voćstvo H.S.S-a, što je danas najaktuelnije, tako da su sve te partijske ćelije prešle na proučavanje Proletera. Ostale partijske direktive lokalnog i praktičnog karaktera prenašane su u posljednje vrijeme i to: formiranje I. Slavonskog korpusa, nedostatci rukovodstva, stvaranje aktivista, briga i sprečavanje gubitaka i drugo. Budući da partijske

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrofilm u Arhivu VII. H-5/107—110.**

jedinice nisu redovito prenosile partijske direktive, to i drugovi borci nisu u cjelosti sa istima upoznati ili su možda iste površno prikazivane.

II. ORGANIZACIONO PITANJE PARTIJE

Brojno stanje članova partije i kandidata po bataljonima je slijedeće:

I. bataljon	40 partijaca,	Srba 31,	Hrvata 9,	seljaka 29,	radnika 9,	intelek. 2
II.	35	„ 24	11	25	9	1
III.	31	„ 23	8	22	9	–
Mit. četa	9	6	3	3	4	2
Bol. „	8	6	2	6	2	–
Agitprop	5	4	1	–	2	3
Diver. grupa	4	„ 3	1	3	1	—
Stab brigade	7	*	3	1	2	4
Straža „	3 , „	2	1	„ 2	1	–
Ukupno	142	„ 103	39	91	39	12

Članovi partije organizirani su u 18 partijskih ćelija[2] i to 11 četnih, 4 štabske, 1 pri štabu brigade, 1 u agitpropu. Od prošlog izvještaja do danas formirane su 3 partijske ćelije i to 1 u mitraljeskoj četi, 1 u agitpropu i 1 pri štabskoj straži. U rashodu ima 23 partijca. Dužnosti po sektorima nisu bile podijeljene, a niti su partijske ćelije imale kadrovike, već smo to učinili posljednjih dana, tako da je svaki član zadužen izvjesnim sektorom rada. Partijske ćelije nisu se redovito sastajale i u koliko su održavani sastanci bili su isti bez sadržaja i to neredovno, tako da je prošlo i po 14 dana a da se po neka partijska ćelija nije sastajala. Posljednjih dana naredio sam da se partijske ćelije u buduće moraju redovito sastajati i to 1 puta nedeljno održavati radni sastanak, a teoretske sastanke treba održavati po mogućnosti svakoga dana.

U posljednje vrijeme prebrodilo se sektašenje po primanju u partiju, tako da je od prošlog izvještaja primljeno 60 novih članova, a kandidirano ie 14 novih članova.

Partijski rukovodioci većinom su mladi komunisti, sa niskim teoretskim znanjem i nisu bili u stanju podići autoritet i rukovodeću ulogu partije u svojim jedinicama, tako da su se niži partijski rukovodioci osjećali nesposobnim u rukovođenju. Kvalitet članova partije jeste dobar, to jest isti su provereni u borbi, odani su narodu i partiji, pošteni i u odnosu prema ostalim borcima i narodu korektni. Budući da su većinom svi članovi mladi komunisti, neizgrađeni, a uz to se je loše i malo radilo, to ne osjećaju dovoljno partijsku odgovornost kako u radu tako i u privatnom životu. Takođe se ne osjeća ni partij-

[8] **Pogrešno napisano; treba da stoji: 17. partijskih ćelija.**

ska disciplina, a što je karakteristično da baš pojedini partijski rukovodioci prednjače u nedisciplini. Nije se nastojalo popularizirati partiju i zato drugovi borci ne osjećaju rukovodeću ulogu partije ili po neki pogrešno misle da se članovi partije prilikom sastanka bave zaplotnjačkim radom. Zato se je pred sve članove partije i partijske organizacije postavilo da se ugled partije pred borcima i narodom podigne na dostojnu visinu. U tome smislu naredio sam pored ostaloga da se prilikom kandidiranja i primanja novih članova isti primaju javno i na svečan način, gdje treba istaći da se oni kao najbolji drugovi, najhrabriji borci, odani i pošteni rodoljubi primaju u partiju, i obratno, u vezi sa čišćenjem partije.

Izdao sam formulare za popunjavanje karakteristika članova partije, no još do danas nije ni jedna lista moja predana.

Sekretari partijskih biroa također se ne snalaze na svojim dužnostima te nisu davali ni potrebne pomoći nižim partijskim rukovodiocima, a često su se puta u tome nesnalaženju ulijenili, pa i ono što su mogli pomoći nižim rukovodiocima nisu učinili. Događalo se da sekretar partijskog biroa ne ode po 14 dana u četnu ćeliju. Sve te i slične pojave oštro i najozbiljnije sam uočio i počeo radikalno ispravljati sve te i slične nedostatke i,nadam se da će rad u buduće zadovoljavati.

Partijskih kandidata ima ukupno u brigadi 119 i 23 u rashodu. Održavaju se redovito sastanci na kojima se proučava partijska literatura i pretresaju sve stvari koje se događaju u jedinici.

III. POLITICKO-PROSVJETNI RAD

Rad na podizanju političke svijesti drugova boraca također nije u cjelosti zadovoljio. Napred je već izložen osnovni nedostatak, a tomu bi se još moglo dodati što se je sve do sada oskudjevalo u političkom rukovodstvu, ili u koliko je isto i postojalo nije zadovoljavalo. Politički rukovodioci većinom su neiskusni i oskudjevaju u teoretskome znanju, te se teško snalaze u radu. U svojim izlaganjima političke linije bivaju monotoni i ne uspjevaju ubedljivo i na popularan način prikazivati političku situaciju. Također se još do danas nisu prilagodili ratnome tempu rada i raspodjeli rada prema konkretnoj situaciji. Težište političkoga rada prebačeno je na poučavanje drugova boraca u vladanju, disciplini, moralu, isticanju nedostataka i drugom, dok stvarni politički rad dolazi na drugo mjesto.

Drugovi borci u glavnom upoznati su sa najosnovnijim stvarima N.O. borbe, kao i ciljevima iste, našim saveznicima i neprijateljima — okupatorima, ustašama i četnicima — i nešto malo o prikrivenom radu neprijatelja našeg naroda. Također im je poznato da se ne borimo za komunizam, no ipak nađe

se po neki, koji Narodno-oslobodilačku vojsku pomješa sa Crvenom armijom, ali zato krupnijih lijevih gresaKa kako kod boraca tako i kod rukovodioca nema. iNije im jasan odnos Engleske, kao našega saveznika, koja je primila u svoju zaštitu izdajničku velikosrpsku vladu, borba četnika na strani okupatora. Takođe se vrlo malo radilo na raskrinkavanju reakcionarnog vodstva H.S.S-a, te tako drugovi borci a i rukovodioci nisu u stanju da u kontaktu sa hrvatskim masama objasne neprijateljski i izdajnički stav Mačeka, kao i oštre suprotnosti između hrvatskoga naroda i izbjegličke vlade i H.S.S-a. Zato je postavljeno pred partijsku organizaciju što intenzivniji rad na podizanju političke svijesti drugova boraca. Politički komesar Brigade[1] održava češće konferencije nižega političkog rukovodstva, daje im upute za rad i kontroliše ih.

Kulturno-prosvjetni rad uopšte nije zadovoljio. Partijska organizacija nepravilno se odnosila prema agitaciji i propagandi, a drugovi borci imali su pogrešno i nakaradno mišljenje 0 agitpropu, koji se je usljed nedovoljne pomoći od strane partije i kontrole raspao. Prije nekoliko dana ponovno smo isti formirali i dali konkretne zadatke. U svakoj partijskoj ćeliji odreden je najsposobniji drug koji će organizirati kulturno-prosvjetni rad u jedinicama. Organizirani su tečajevi za nepismene kojih ima oko 40 u brigadi. Neki od tih naučili su već prilično čitati a ima pojedinaca koji pomalo samostalno i pišu. Preko svih partijskih ćelija povedena je kampanja za dopisivanje članaka i pjesama za džepne novine, i za nekoliko dana izdati ćemo jedan primjerak brigadnih novina, a možda i koje bataljonske. Danas smo izdali jedne brigadne zidne novine a prije nekoliko dana izdao je iste i jedan bataljon. Drugovi borci žele 1 hoće pisati, samo im se u tome mora pomoći. Zatim su podjeljene uloge za učenje nekoliko igrokaza koji će se moći za kratko vrijeme uvježbati. Na putu smo stvaranja bataljonskih pjevačkih horova kao i horskih recitacija. Kada nam uspije oživiti kulturno-prosvjetni rad i društveni život u brigadi, ista će dobiti pravu sliku udarne brigade. Takođe su određeni povjerenici po bataljonima koji imaju za dužnost organiziranje usmenih novina.

IV. RAD PO VOJNOM PITANJU

Može se reći da je po pitanju vojničkog rada brigada kao cjelina najviše zadovoljila. Drugovi borci osposobljeni su za izvršavanje svih zadataka na vojničkom polju. Dosta se je ra-

[3] **Milan Tomić Slobodan, narodni heroj. Poginuo u borbi protiv Nemaca i ustaša decembra 1944. kod s. Ruče (blizu Siska) kao član Okružnog komiteta KPH za Novu Gradišku.**

dilo na uzdizanju borbene vještine, kao i odgajanju vojnog rukovodstva, taxo da su borci upoznati sa svim elementarnim stvarima koje su potrebne za voaenje borbe. Borbenost drugova boraca jeste na visini, a to su dokazali u niz akcija gdje su pod dosta teškim uslovima savladavali neprijatelja. Moral je takođe na dostojnoj visini. Cesto puta umorni, giaani, neispavani, a mnogi i bosi izloženi vremenskim nepogodama, savladavali su sve te napore sa voljom i svijesti. Rijetkost je, a može se reći da i ne postoji nikakva malodušnost ili gunđanje kod savladavanja svih tih poteškoća. Borbena disciplina takođe je dobra, dok formalna disciplina još ne zadovoljava, a razlog je tome stanje političkog rada koje za sada ne zadovoljava. Niži vojni rukovodioci, iako su mladi i novi, na dužnostima pretežno zadovoljavaju i uživaju dosta autoriteta i obljubljeni su kod drugova boraca. Istina, ima i pojedinih iznimaka nesnalaženja i otresitoga ponašanja, no takove se ispravlja i smjenjuje sa dužnosti. Komandanti kao i njihovi zamjenici takođe su sposobni za rukovođenje svojih jedinica, ali premalo osjećaju odgovornost i često se puta odnose prema borcima kruto, a zatim i ne pomažu dovoljno niže vojno rukovodstvo niti sprovode kontrolu. Moglo bi se reći da kod njih ne vlada osjećaj ljubavi za povjerenu im jedinicu, niti nastoje da povedu takmičenje koja će jedinica biti bolja. Komandant II. bataljona do sada nije zadovoljavao zbog hrđavog i grubog ophođenja sa drugovima borcima i podređenim rukovodiocima. Slabo se snalazi u kritičnim situacijama i postaje malodušan, te smo zaključili da se isti smjeni sa dužnosti, a na njegovo mjesto postavi zamjenik, koji obećaje da bi na dužnosti komandanta zadovoljavao. Oružje se drži u redu, samo što se ne vodi dovoljna kontrola o rashodu istog. Mišljenja sam da će brigada i u buduće sa vojničke strane zadovoljiti.

V'. RAD PO OMLADINI

U Brigadi ima 203 SKOJ-evca, od ukupno 307 omladinaca. Partijska organizacija nije pružala gotovo nikakovu pomoć Skoju, te je zbog toga Skojevska organizacija stajala na niskom stepenu. SKOJ je bio nepravilno organizaciono postavljen, t.j. nisu postojali bataljonski i brigadni komiteti, a drugovi koji su bili odgovorni za rad SKOJ-a nisu se uopšte u radu osjetili. Dakle, SKOJ je formalno postojao, ali nije ni u čemu djelovao, niti je omladina bila čvrsto organizirana. Održavani su vrlo rijetko sastanci, ali bez programa, tako da su ostali drugovi borci dobili hrđavo mišljenje o Skoju, t.j. bojali su se ući u SKOJ, jer im je bilo predočeno da skojevac mora biti prvi na bunkeru. Takovo hrđavo stanje u posljednje vrijeme rapidno se popravlja, jer smo pred partijsku organizaciju

najoštrije postavili pružiti veću pomoć Skoju, tako da smo najsposobnije drugove odredili po radu sa omladinom. Zatim smo dobili dobroga i vrijednog druga, koji je odgovoran za rad omladine u brigadi, te je isti uspio reorganizirati rukovodstvo stvorivši bataljonske i brigadni komitet. Podjeljene su dužnosti po sektorima i redovito se održavaju sastanci na kojima se proučava skojevski materijal kao što je: Uloga proleterske omladine, Rezolucija, 12 uslova i drugo. SKOJ-evci se ističu kao najbolji borci, a i disciplinovani su, te se može reći da prednjače u izvršavanju zadataka. Rad se mora intenzivno nastaviti i vjerujem da ćemo imati čvrsto organizirani SKOJ i svjesnu omladinu. Održao sam nekoliko savjetovanja sa pročelnicima Skoja i dao sam im konkretne upute za daljnji rad.

Brojno stanje drugarica u brigadi iznosi 84. Od toga je 8 drugarica primljeno u partiju, pet ih je kandidirano a 36 organizirano je u Skoju. Posebno se radi sa drugaricama i formirana su četna i bataljonska rukovodstva. Drugarice se pokazuju ravne drugovima borcima, kako u borbi tako i u izvršavanju svih zadataka. Istrajne su i jednako podnose sve napore kao i drugovi borci. Odnos između drugova i drugarica zdrav je i ne zapaža se nikakove pojave nemorala.

VI. RAD PARTIJSKIH BIROA I ŠTABOVA

a) Partijski biroi nisu pravilno bili postavljeni, jer su u iste ušli komesari četa, a ne partijski rukovodioci. Isti se nisu redovito sastajali, pa je razumljivo da kao takvi nisu ni odgovarali svojoj svrsi niti su rukovodili radom u bataljonima. Naknadno je izvršena reorganizacija i date su im upute za budući rad. Istina još ni danas ne osjeća se rukovodstvo istih, i to zbog nesnalaženja sekretara, a pomalo i aljkavosti istih, koju moramo iskorjeniti. Partijski biroi za sada redovito se sastaju i pretresaju stvari koje se događaju u bataljonu, a zatim proučavaju materijal, menjaju iskustva i određuju zajednički plan rada. Sekretar I. bataljona dosta je sposoban, ali ne pokazuje dovoljno volje za rad. Opomenuo sam ga, te ako se ne popravi moraće ga se i smjeniti sa te dužnosti. Sekretar II. bataljona novi je na toj dužnosti, a svršio je srednji partijski kurs i pokazuje se neobično vrijedan i radi savjesno. Sekretar III. bataljona ima dosta iskustva u radu, no takođe se pokazuje pomalo aljkav i gubi se u sitnicama, te mu je potrebna veća pomoć i kontrola.

b) Štabovi bataljona još ne zadovoljavaju, t.j. ne osjećaju se samostalni niti djeluju kao cjelina po pojedinim pitanjima. Ne pomažu dovoljno niže rukovodstvo, a niti provode kontrolu. Takođe ne osjećaju ni partijsku odgovornost, te ih se mora

tjerati na rad i povećati nad njima kontrolu. Osjećaju dosta odgovornosti pred višim štabom.

Stab brigade djeluje kao cjelina. Dosta pomaže niže rukovodstvo i obljubljen je kod drugova boraca i uživa neograničeno povjerenje. Drug komandant[4] neumoran je u radu i pokazuje mnogo volje i razumjevanja. Naročito se ocrtava sposobnost u donošenju brzih zaključaka. U svakom pogledu sposoban je da rukovodi brigadom. Njegov zamjenik[3] ima ogromno borbeno iskustvo, koje prenosi na niže rukovodioce.

Politički komesar poznat je kao marljiv i sposoban. Dobar je organizator i odličan je. Pomaže niže političko rukovodstvo i omiljen je kod drugova boraca. Ostali članovi takođe zadovoljavaju na svojim dužnostima. Članovi Štaba rade i žive partijskim životom i osjećaju potpunu odgovornost. Traže što češće partijske sastanke i proučavanje materijala. Prema naređenjima višega štaba odnose se pravilno. Zadatci se izvršavaju bez pogovora, tačno i na vrijeme.

VII. RAZNO

Do sada nije se moglo primijetiti nikakovo organizovano rovarenje od strane neprijateljskih elemenata. Dešava se da se uhvati po neki špijun ili dezerter, no isti se provovremeno otkriju.

Naročitih pojava koje bi bile specifične za ovu brigadu nema.

Vjerujem da će ova brigada, kada se ojača partijska organizacija, zadovoljiti vojnički i politički u zadatcima koji budu pred nju postavljeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
(Aleksandar Đ. Jovanović)
Alek. Jovanović

[4] **Uroš Popara. Poginuo 1943. u s. Ribnjački kao komandant 18. brigade.**

[5] **Jovan Marinković Ivo, narodni heroj. Poginuo 24. oktobra 1944. u Zvečevu (kod Slavonske Požege) kao obaveštajni oficir 6. korpusa NOVJ.**

BR. 184

IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 9. JUNA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU

Ma gdje

Dragi drugovi,

Naša brigada po svojim ranijim vojnim zadacima i svojim cjelokupnim životom i razvitkom bila je stavljena u defanzivni položaj i vezana za jedan uži sektor djelovanja i borbe. Takvome njenom položaju bio je saobražen cjelokupni vojnički, politički i partijski rad. U više slučajeva i Partija i vojno-politički rukovodioci u ranijim uslovima tražili su pokret brigade pa bar i za kratko vrijeme. No taj pokret u vremenu kad su uz krajiške brigade na ovome terenu bile i proleterske brigade nije uslijedio. Sadanja situacija zahtjevala je pokret brigade sa njenog dvogodišnjeg terena. Pokret je bio vrlo brz, nije bilo sistematizacije u pokretu, bio je suviše naporan i dug za jedno kratko vrijeme (deset dana put Rudnik'- — Grahovo — Knin — Glamoč), a što je najvažnije — ishranu nije bilo moguće regulisati. Čak i meso, koje su borci jedino i dobijali nije bilo u onoj količini koja je propisana, a često i nikako. Tereni kojima smo prolazili opljačkani su od okupatora i četnika, iscrpljeni su od naših snaga i na njima je vrlo teško u ovome vremenu rešiti pitanje ishrane ovako velike jedinice, a da se to politički ne odrazi negativno na stanovništvo. Odmori brigadi nisu omogućivali da se brigada kulturno-politički osvježi, nisu omogućivali da se partijski savladaju i prekuvaju izvjesni problemi. Ovako stanje (umor, glad, skoro nemogućnost partijsko-političkog djelovanja) dovelo je do izvjesne psihoze kod boraca, koja bi, ako bi ovo stanje potrajalo, dovela do nepoželjnih posiedica: jačeg osipanja brigade, slabljenja udarnosti jedinice, većeg oboljevanja. Ovim hoćemo da ukažemo na to da je neophodno potrebno da prelaz brigade iz ranijeg stanja u sadanje stanje i zadatke bude što je moguće blaži.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPBiH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. (CK KP BiH) 3/134.

[1] Geografski objekat Rudnik nije nađen na karti 1:100.000. Verovatno se odnosi na s. G. i D. Ribnik, kod Drvara.

Uzimamo u obzir da je Partija još u ranijem položaju postavila pred sebe zadatak osposobiti sve za rad u pokretu, osposobiti cijelu brigadu za pokret. No u praksi se pokazalo da to nismo savladali jer veliki neuslovi (oskudica u hrani i nemogućnost odmora; ovde treba dodati da je ova brigada imala u Podgrmeču dvije godine najredovnije moguću ishranu a uz to neprekidno je hrana bila pojačavana donošenjem od kuća) nisu dozvolili da se celokupni rad odmah preorijentiše.

Partijska organizacija i štabovi bataljona i brigade mišljenja su da bi naglo odvajanje brigade od Podgrmeča i njeno duže zadržavanje za prvi put van Podgrmeča imalo izvjesne nepoželjne odraze na brigadu i Partija ne bi mogla savladati probleme unutar brigade koji bi nužno nastali, a koji se već i sada, mada u manjoj mjeri, ocrtavaju. Posmatrajući realno sadanje činjenično stanje mi mobilišemo sve svoje snage da bi te probleme savladali, da ne bi došlo do izvjesnih trzaja unutar brigade ali hoćemo ovim blagovremeno da vam ukažemo na sve to. Krivo bi bilo mišljenje da Partija nije namjerila sve svoje snage na pravilan razvoj brigade, na riješenje svih ovih pitanja, na njihovo predupredenje, na osposobljavanje brigade za djelovanje na svim terenima i u svakom vremenu. Isto tako krivo bi bilo mišljenje da smo nasjeli željama i prohtjevima boraca mada o svemu tome vodimo računa.

Radi svega navedenog smatramo da je nužno, što proizlazi iz mišljenja svih partijskih jedinica i mišljenja vojnih i političkih rukovodioca, da se brigada u najskorije vrijeme povrati na sektor Podgrmeča pa makar to bilo i na najkraće vrijeme. Drugi pokret brigade mogao bi već biti mnogo duži jer bi moral boraca i udarnost jedinice bio mnogo veći. Ovdje ne bi ulazili u fo kakav bi učinak dolazak ove brigade imao na stanovništvo Podgrmeča. Brigada bi konkretno i najkonkretnije imala zadatak da u tim danima odmora osvježi se kulturno, politički, izvrši izvjesne partijske zadatke unutar i, što je isto tako važno, dobro se odmori i nahrani.

Mjesečni izvještaj slijedi u najskorije vrijeme i nismo ga poslali ranije radi toga što smo se morali zadržati na obilasku jedinica da ne bi izvještaj pisali na osnovu izvještaja komiteta.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9. VI. 1943.

V. d. zamjenika politkoma
VI KNOU brig.
Baja*

*** Dimitrije Bajalica**

BR. 185

IZVEŠTAJ POLITODELA 2. BRIGADE 13. NO DIVIZIJE OD 9. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U TOJ BRIGADI[1]

POLIT. ODJEL
II. BRIGADE XIII. DIVIZIJE NOV
HRVATSKE
Dne 9 juna 1943. god.

16. VI. 43[L']

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Pošto se zamjenik polit, komesara ove brigade[3] nalazi na kursu, to vam podnosim mjesto njega redovni izvještaj.

I.

Organizacija Partije

Posljednja dva mjeseca brojno stanje brigade opalo je uslijed gubitaka i bolesti. Brigada sada broji oko 600 boraca na licu, dok u rashodu ima oko 170. Broj partijaca u brigadi je sada 139 i 38 kandidata. Od toga u bolnici i na bolovanju kod kuće ili na punktovima nalazi se 30 članova Partije i 8 kandidata. Od posljednjih izvještaja isključena su 3 partijca, dva su primljena a jedan je poginuo, dok je samo jedan kažnjen.

Partija je u brigadi organizovana. Sada postoji 16 partijskih jedinica. Partijski sastanci se održavaju redovito. U partijskim jedinicama sada se proučava od partijskog materijala »Historija S.K.P.(b)«, ponavlja se ranije pređeni materijal koji smo vam naveli u prošlom izvještaju, a pored ovoga proučava se sav tekući materijal.

Divizijski komitet ima u zamisli dati neki plan za partijski rad, koji bi vrijedio za određeno vrijeme. Partijske jedinice sada prorađuju materijal više same, jer su za to donekle osposobljene, a zamjenici polit, komesara bataljona su na kursu.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-5/264.
[2] Datum označava vreme kada je izveštaj primljen.
[3] Zamenik političkog komesara 2. brigade bio je Vinko Svob. Ta brigada je u početku bila u sastavu 5. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i imala naziv: 14. NO brigada. Takav naziv je zadržala i u sastavu Primorsko-goranske divizije (kako se u početku nazivala 13. NO divizija).

Sto se tiče discipline, morala, političke svjesti i kulturno--prosvjetne i političke naobrazbe kod partijaca to je, istina, u porastu, ali od prvog izvještaja do sada nema neke bitne promjene.

Pred partijske organizacije ove brigade postavljen je kao glavni i najneposredniji zadatak prerastanje naše brigade u regularnu Narodno-oslobodilačku vojsku. Sa vojničke, političke i kulturno-prosvjetne strane najozbiljnije se je pristupilo rješenju toga zadatka. Naravno, potrebne mjere preduzete su prvenstveno preko Partije, preko SKOJ-a, a time i preko vojnog i političkog rukovodstva. Prvi rezultati nisu zadovoljili. Partija se u prvom momentu susrela sa novim problemima: odbacivanje starog partizanskog duha i prihvaćanje nove discipline redovne vojske, u čemu se nije momentalno snašla. Zbog toga se je pokazalo da se kod mnogih partijaca i partijskih jedinica pojavila neka vrsta krize. U svom radu partijci su nailazili na nerazumijevanje kod mnogih boraca, i sami nisu shvatili značaj toga, pa su se osjetili po mnogim pitanjima prosto nemoćni za prvi momenat. Za njih je ovaj prelom bio nekako nagal, jer se odmah počelo raditi po svim sektorima, a oni nisu baš navikli tako mnogo na umni rad, koliko to iziskuje sadanja potreba. Part.organizacijama pružila se svestrana pomoć i najbolji metod, te je rad otpočeo u duhu postavljenog zadatka.

II.

Skoj

Brigada imade sada 138 skojevaca na licu i 28 u rashodu (u bolnici i na bolovanju). Od prošlog izvještaja isključena su 6 skojevaca, jedan je poginuo, a primljeno je 8 omladinaca u skojeVsku organizaciju.

Skoj je organizovan, sem što ne postoji brigadno rukovodstvo Skoj-a usljed toga što su drugovi pošli na skojevski kurs. Sada ćemo formirati novo brigadno rukovodstvo, dok se ovi drugovi ne vrate, makar bilo i privremeno, jer će se na taj način omogućiti mladim drugovima da rade i da se uče rukovoditi, a Partija će im dati pomoć, razumije se.

U posljednje vrijeme kod skojevaca se zapaža kao bitno to, da je priličan broj njih nekako postao bezvoljan i nepokretan. To dolazi otuda što su se i skojevci našli pred novim zadacima pa u odsustvu iskusnih drugova, a vjerovatno i zbog slabe ishrane koja je nesrazmjerna s njihovom sviješću došlo je do toga da su momentalno nekako popustili. Zbog toga je Skoj-u posvećena sada veća pažnja, pred Partiju se je postavio zadatak da im pomogne. Sada se i kod njih osjeća da ta učmalost iščezava.

III.

Stanje u brigadi

Kroz posljednje borbe i akcije koje je brigada imala i prema shvatanju potrebe i težine zadatka koji je postavljen sada pred ovu brigadu otkrile su se mnoge slabosti. Prije svega sada su izbile na površinu mnoge pojave partizanštine. Posljednjih 15 dana poduzelo se je preko ovih organizacija, preko konferencija komandnoga kadra, preko konferencija sa borcima, preko kulturno-prosvjetnog, političkog i vojničkog rada da se od naše brigade stvori prava udarna jedinica. Pri sprovođenju svega toga nametnuli su se kao glavni zadaci izgradnja starješinskog kadra, kao najosnovniji problem. Neumješnost rukovodilaca da medu borcima organizuju svakodnevni rad, kako ni jedan borac ne bi bio ostavljen samom sebi da razmišlja o teškoćama koje proživljuje i koje ga još čekaju. Zbog toga se dešava da se mnogi drugovi demorališu i postaju bezvoljni. Rukovodioci nedovoljno pred borcima otvaraju perspektivu, iako se za to imade danas više nego ikada i objektivnih i subjektivnih razloga. Isto tako otkrilo se i to da je pomoć viših starješina nižima bila nedovoljna, a često i nepravilna. Zbog toga je često i dolazilo da se pojedini starješine nisu mogli snaći u malo težim situacijama. Svi ovi nedostaci najbolje su se pokazali baš sada kada je poduzet svestrani rad da naša brigada dobije karakter prave Narodno-oslobodilačke vojske. U vezi sa ovime dalo se je konstatovati da je odnos komandnog kadra prema borcima i obratno još uvjek nepravilan, tako isto komandnog kadra među sobom u odnosu na to kakav taj odnos treba biti u našoj vojsci kao redovnoj. Zatim tragovi familijarnosti koji se ogledaju u neshvatanju izvršenja zadataka tačno i na vrijeme. Ovo se dešava kod mnogih mlađih starješina i kod jednog djela boraca.

Nije se još uspjelo objasniti partizanima važnost i potreba centralizovanog komandovanja od višeg starješine ka nižem. To se ogleda u tome što još ima boraca koji kažu da i starješine trebaju ići u borbu kao strelci, u patrole, a poneki desetar kaže još i to da što se viši starješina pravi tako važan, kad su do jučer bili jednaki. Još se nije shvatilo da u vojsci nema dva jednaka i da ne može biti pregovora i parlamentarnosti o izvršenju ili neizvršenju zadataka. U većini slučajeva borci još nisu shvatili suštinu naše discipline: da ona služi za usavršavanje vojske i postignuće postavljenog cilja — kod nas konkretno oslobođenja od okupatora i njegovih saveznika. Kod boraca se vidi da disciplinu još mnogi ne shvaćaju kao obaveznu, već kao dobrovoljnu, a to se osjeća i kod pojedinog starješine. Ovo je također znak da još mnogi žive pod utiscima

ranijeg partizanskog života. Desilo se još i to da su partizani na konferenciji kaznili jednog vodnika sa nekoliko smjena dežurstva, i tražili smjenjivanje jednog komandira, što je također znak partizanskog duha iz prvih dana. Tu nepravilnost dotični vodnik i komandir nijesu shvatili, a nisu to shvatili ni starješine štaba jednog bataljona. Na ove greške odmah je ukazano kao na nepravilnosti koje se ne smiju dešavati ubuduće u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Za većinu komandnog kadra može se reći da se još uvjek osjećaju kao partizanski komandiri.

IV.

Sanitet i intendantura

Ova dva pitanja još nijesu rješena kako to zahtjevaju potrebe Narodno-oslobodilačke vojske. Intendanti i pored svih upustava još uvjek nastoje da hranu pribave na najlakši način, t.j. bez mnogo objašnjenja i ubjeđivanja. Naš brigadni sanitet ima stručnog znanja, ali nema organizacione sposobnosti. Istina, nije mu se ukazalo mnogo pomoći u tome, no i koliko mu se ukazivalo nekako mu to teško ide. Sam referent saniteta u brigadi ne kontroliše dovoljno sanitete bataljona i četa, a u njegovoj ambulanti obično je nedisciplina i nedovoljna čistoća. Referent saniteta nema dovoljno saradnje sa drugovima pri pregledu bolesnika i on ih posmatra (bolesnike) samo sa medicinskog gledišta ne vodeći računa o karakteristikama onih koji se javljaju na ljekarsku. Zbog toga se dešava da se u ambulantu uvlače i zabušanti, ili ga pojedini prevare te im dade bolovanje samo na osnovu njihovih iskaza. Kad se je pred njim postavilo pitanje ovih njegovih grešaka odgovorio je da on nije komesar, da on ne mora poznavati ljude kao psiholog, ma da mu se je u ovom pogledu ukazivalo. Zbog ovoga mislim da pitanje referenta u ovoj brigadi je ozbiljno.

Brigada se sada nalazi sa dva bataljona u rezervi kod Brinja, a sa jednim u Gomirju. Radi što uspješnijeg rješenja čisto unutrašnjih problema ove brigade donešen je kulturno-prosvjetni, politički i vojnički program od štaba Divizije, koji je sa agitpropom brigade i sa starješinama detaljno razrađen i koji se ima ostvariti do 30 lipnja o. g.

Održan je pri brigadi petodnevni kurs polit, delegata i nekih komesara četa, koji je urodio plodom. Sa novim borcima koji pristižu za našu brigadu održava se desetodnevni vojnički i politički kurs, koji će dati dosta povoljne rezultate. Istina, ovi drugovi su prilično u lijevo nastrojeni, pa se nekako ne oduševljavaju što mi sprovodimo kurs koji politički mora biti strogo na liniji Nar.-osl. borbe.

Prvi rezultati dosadašnjeg rada za prerastanje naše brigade u pravu Narodno-oslobodilačku vojsku nijesu zadovoljili. No što god se ide dalje izgleda da će rezultati biti bolji.

Kao općenito zapaža se da brigada momentalno preživljuje neku vrstu male krize. Ovo dolazi otuda što se brigada i organizacije u njoj još nisu otresle partizanskih slabosti, a treba izvršiti prelom u smislu primanja karaktera prave Narodno--oslobodilačke vojske. To je proces koji je morao zahvatiti jedanput brigadu, vjerovatno kao i sve naše jedinice koje su to ranije proživjele.

Temeljnim radom, kako je sada postavljen, i dolaskom drugova sa kursa omogućiće se da brigada pođe svakako dobrim putem.

U koliko ovaj izvještaj kao i raniji izvještaj polit, odjela ove brigade imadu kakvih manjkavosti, molim drugove da u tom pogledu dadu svoje sugestije. Ovo bi bilo potrebno da bih uvidio šta nisam u stanju zapaziti, jer do sada nisam dobio nikakvih opažanja po mojim izvještajima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU:

Za polit, odjel:
Niko Perović

P.S.

II.

Po selima oko Brinja osjeća se nedovoljan politički rad, jer ima sela u koja i ne dolazi skoro nitko, sem kada je u pitanju skupljanje hrane. Tako na pr. u Letincu poslije odlaska partizana nije dolazio nitko, a to se pravda time što je to ustaški raspoloženi kraj i da ima odatle ljudi koji lutaju po Kapeli i ponekoga opljačkaju, pa je zbog toga tamo opasno ići.

Sa više političkog rada uspjelo bi se približiti ovom narodu, jer i pored izuzetaka narod je počeo uviđati snagu naše vojske te time rešpektuje istu. Zbog ovoga smo mi postavili pred brigadu kao zadatak da u obližnja sela održi zabave, konferencije i da partizani u svakodnevnom razgovoru popularišu našu borbu i njezine ciljeve. Partizani za to imaju mogućnosti, jer jedan obrok dobivaju redovno po kućama. Istina, partizani nemaju potrebnog strpljenja i razumjevanja za takav rad, te se u tom smislu među borcima vodi kampanja.

III.

Pri pregledu džepnih novina naših jedinica konstatovalo se je, da partizani još pomalo sektaše ulijevo, što se vidi iz njihovih pjesmica i članaka gdje vole istaći poneki čisto klasni momenat. Cak i poneki četni komesar ili polit, delegat ne uvidi ovo sektašenje pri kontroli džepnih novina, pa i sami naprave po koju grešku u tom smislu.

Uočilo se je još i to da partizani, da bi nešto napisali, prosto kradu pjesmice ili članke jedni od drugih, ili napišu neku pjesmicu ranije ispjevanu, koju ili znadu napamet, ili je prosto prepišu, pa je potpišu kao svoju. Protiv ovoga dotičnim borcima je skrenuta ozbiljna pažnja.

BR. 186

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. NOP ODREDA OD 9. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 3. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U TOM ODREDU[1]

STAB
I ODEDA III OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. VOJSKE I PART. ODREDA
HRVATSKE
Broj: 166 1943
dana 9. VI. 1943

STABU III OPERATIVNE ZONE
(za polit, komesara)

Položaj

Druže politički!

Dostavlja se izvještaj o političkom i kulturno-prosvjetnom radu kao i o stanju u Odredu u vremenskom razmaku od 27. V. do 8. VI. 1943.

OPĆI PREGLED

Politički nivo kao i politički rad u prva dva bataljona znatno se popravlja, dok je u III bataljonu slabiji i zaostao je te je potrebna promjena polit, komesara bataljona, a takvog

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.** 29—6, k. 1484.

sposobnog i sa svim uvjetima koji su tamo potrebni za sada u našem Odredu nemamo. U jedinicama ovoga Odreda proučava se redovno dobiveni propagandni materijal kao i češći radio izvještaji koje izdaje naš Agit-prop te su drugovi upućeni u najnoviju političku situaciju u zemlji i u svijetu. Prilikom moje posjete III bataljonu skrenuta je pažnja drugovima na mnoge nedostatke u njihovim jedinicama i date su im upute i direktive za rad, kao i objašnjena najnovija politička situacija. Kulturno--prosvjetni rad isto tako napreduje uz jaču saradnju i rad našeg Agit-propa u jedinicama.

Moral i borbenost naših boraca je odličan. To se pokazalo u više akcija koje smo vršili a naročito u najnovijoj borbi kod Smrtića sa švapskim psima. U istoj borbi drugovi borci su triput uzastopno jurišali i razbijali kontrajuriše fašista. Borci su pustili bandu na 50 metara i onda ju tukli nemilosrdno partizanski i pomlatili oko dvadesetak što ranjenih što mrtvih a dok smo na našoj strani imali samo dva gubitka i to jednog mrtvog i jednog ranjenog. U toj borbi naročito se istakao svojom hrabrošću drug Sulejman Sabanović, musliman, koji je iako ranjen od bacača došao sam do kantonmana četiri kilometra hoda rekavši: »Ne žalim da sam i poginuo, kad sam siguran da sam sa svojim mitraljezom umlatio tri švapska fašistička psa, koje sam lično vidio gdje su pali«. Drugovi borci traže borbe i akcije, hoće da tuku bandu i ne vole da se leži.

Disciplina u jedinicama se popravlja i već se organizaciono stanje u Odredu sredilo. Postavili smo dva nova dobra komandira čete a jednog četnog političkog komesara poslali smo III bataljonu jer je tamo jedan ranjen.

Stanje odjeće, obuće i veša nešto se popravilo najnovijim akcijama ekonomske prirode. Susterska radionica za krpljenje iunkcioniše.

Zdravstveno stanje je isto tako dobro jer je pojačana briga oko zdravlja i čistoće boraca.

Poslije mog povratka sa puta održao sam uže savjetovanje sa političkim komesarima bataljona i njihovim zamjenicima, na kojem sam im objasnio najnoviju političku situaciju u zemlji a naročito kod nas u Slavoniji i naše zadatke pred njih postavio u vezi sa istom. Zaključeno je da treba znatno pojačati politički rad u jedinicama i mnogo veću kontrolu nad svakim pojedincem, jer je zapaženo da vojnički bolje stojimo, dok politička svijest i rad zaostaju. Naročito je drugovima skrenuta pažnja na odnos partizana prema narodu i na štetne nedostatke kao na primjer sitna pljačka, nepartizanski postupak sa uhapšenicima i civilima i t. d. Strogo sam se osvrnuo baš povodom Lipovljanske akcije gdje je bilo takovih slučajeva. Drugovi su za to upozoreni na veću budnost i kontrolu nad borcima u samim akcija-

ma i na to da ćemo u buduće najstrožije kažnjavati slične slučajeve. Povedena je kampanja da se ti i takovi nedostatci koji bacaju ružnu sliku na naš Odred uklone.

Isto tako je data direktiva i zaključeno je da sami politički komesari treba da budu mnogo više u jedinicama i da ne propuste ni jednu sitnicu u svakodnevnom životu partizana a da se pravilno ne objasni i postupi. Drugovima je naglašeno da je isto tako velika potreba političke izgradnje njih samih a naročito vojnih rukovodioca.

Medu tim stvarima skrenuo sam i pažnju na sve nedostatke u radu i dao opširnije upute i direktive za daljnji rad na političkom i vojnom podizanju i poboljšavanju našeg Odreda da bi mogli spremni dočekati i neprijateljsku ofanzivu.

Drugovi su sami zatražili da oni predlažu češće sami našem Stabu akcije koje bi svakako bile u saglasnosti operativnog plana našega Štaba te bi na taj način olakšali u nekoliko i nama rad. To im nije zabranjeno nego dapače i poželjno, jer će tim se kod njih samih razviti smisao odgovornosti, kao i samoinicijativa u rukovođenju sa svojim jedinicama. O tom ćemo mi svakako povesti računa.

U saglasnosti sa-drugovima rešiti će sve nedostatke kao i zadatke koji se pred nas kao političke komesare postavljaju.

Pored usmenih uputa i direktiva i prisustvovanja bataljonskim [ijčetnim sastancima te kontroli rada, izdato je i nekoliko pismenih naredaba i uputa u duhu organizacionog sređenja našeg Odreda.

U ovom odsjeku vremena održana su tri mitinga: dva puta u Bijeloj Stijeni a jedan u Trnakovcu. Na mitinzima, koji su dobro uspjeli, iznesena je narodu najnovija politička situacija u zemlji i u svijetu kao i pobjede naše Narodno-oslobodiiačke vojske, zatim organizacija Narodne vlasti u pozadini, naši neprijatelji H.S.S. i četnici, kao i druga pitanja lokalnog karaktera. Mitinzi su ostavili lijep utisak i narod je raspoložen te nas je lijepo primio za vrijeme kantonovanja.

Dakle, stanje kao i politički i vojnički rad našeg Odreda teče normalnim tokom i kako je organizaciono sređeno treba •dalje poraditi u duhu razgovora koje smo vodili u Zoni.

I BATALJON

U ovom bataljonu održano je pet četnih sastanaka, te više vodnih sastanaka, na kojima je raspravljano o svim nedostatcima u samim četama. Kritikovani su disciplinski nedostaci pojedinih drugova i ukazivano na potrebu razvijanja drugarstva između drugova. Pretresene su zasjede na kojima su čete sudjelovale, te povučeno iskustvo iz njih i kritikovani nedostaci.

Pretresena je sama borba kod Smrtića i drugovi pohvaljeni za svoju borbenost, ali su u isto kritikovani i nedostaci.

Polit, komesar bataljona održao je savjetovanje sa polit, radnicima u I četi jer se ukazivala potreba. Sami politički delegati iste čete nisu shvatili dovoljno svoje dužnosti te su im dati potrebni savjeti i upute za daljnji rad. Isto tako održao je jedno bataljonsko savjetovanje političkih radnika na kojemu je prema izvještajima dobio uvid u sav rad i dosadanje nedostatke u istome. Dao je upute za daljnji rad. Osim ovih savjetovanja održano je jučer jedno savjetovanje sa političkim radnicima u bataljonu na kojem su tretirana pitanja sa užeg savjetovanja, koje smo mi održali.

Održan je jedan bataljonski sastanak u duhu kampanje proti štetnih nedostataka u ekonomskim akcijama na kojem je drugovima objašnjeno da treba ma i najmanju sitnicu predati u kolektiv i imati na umu da mi treba s našim akcijama da snabdijemo naše ranjene drugove. Drugovi su pozvani na pravo partizansko ponašanje, koje je jedino u skladu sa principima naše N.O.B.

Održano je par sastanaka izobrazbenog karaktera na kojima je govoreno o slijedećim temama: Crvena armija — Nepobjediva armija, Oktobarska revolucija i njeno značenje za radni narod Sovjetskog Saveza, Jugoslavenska izbjeglička vlada u Londonu, uloga druga Staljina u izgradnji Crvene armije, likvidacija afričkog fronta od strane saveznika, trulosti u antinarodnom režimu bivše Jugoslavije, razvijanje i jačanje naše N.O.V., N.O.O. — predstavnici prave Narodne vlasti.

U jedinicama se čita slijedeći propagandni materijal: Slavonski partizan, Vjesnik (N.O.F.), Naprijer (KPH), Partizan (Glavnog štaba), List XVII Brigade i Radio izvještaji.

Moral je odličan. Dnevni napori i loše vrijeme nisu uzimali[2] moral. Borbenost odlična. Disciplina osrednja. Partizani su svi zakleti. Odnos prema rukovodiocima dobar. Zdravstveno stanje dobro. Odjeća i obuća se popravlja. Ishrana dobra.

II BATALJON

U ovom bataljonu održano je 5 četnih sastanaka i više vodnih na kojima su pretresane unutrašnje stvari u samim jedinicama. Iznešeni su nedostatci iz samih akcija koje su vršili i objašnjavano je partizanima kako treba da se drže u istim akcijama. Drugovi su upozoreni na nedisciplinske prestupe iz dnevnog života i naglašavana im je potreba svjesne vojničke discipline. Drugovima je objašnjavano kakav njihov odnos treba da bude prema narodu i prema uhapšenicima.

- Verovatno treba da piše: unizili.

Politički komesar bataljona održao je savjetovanje političkih radnika u bataljonu na kome su iznešeni nedostatci u radu te su isti kritikovani i date im upute i direktive za daljnji rad. Isto tako održano je jedno bataljonsko savjetovanje političkih radnika na kojem su tretirana pitanja sa užeg savjetovanja sa političkim komesarima bataljona koje smo održali u Odredu.

Održana su dva bataljonska sastanka, od kojih je jedan bio u duhu kampanje proti štetnih nedostataka u akcijama a naročito po pitanju sitne pljačke i zadržavanja stvari iz akcija. Drugovima je objašnjeno da treba dati sve do jedne sitnice u kolektiv, a onda će biti razdjeljeno sve prema potrebi. Objašnjeno je drugovima da nismo mi sami kad se dijeli plijen iz ekonomskih akcija, nego da tu u prvom redu dolaze na red naši ranjeni drugovi u bolnicama.

Održano je par sastanaka na kojima je govoreno o našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci i njenim sjajnim pobjedama, o najnovijoj političkoj situaciji, o drugu Orešković Marku" i drugim narodnim herojima, o Crvenoj armiji, o N.O.O., uređenju naše pozadine i t. d. U jedinicama se čita slijedeći materijal: Slavonski partizan, Vjesnik (N.O.F.), Naprijed (KPH), Radio izvještaj i sav ostali dobiveni materijal.

Moral, disciplina, borbenost, poslušnost i drugarstvo u samom bataljonu uglavnom je dobro i može se reći da se popravilo u zadnje vrijeme. Partizani su svi zakleti.

Zdravstveno stanje kao i stanje obuće i odjeće te ishrane je dobro.

III BATALJON

U ovom bataljonu održano je svega tri četna sastanka, na kojima su iznošeni nedostatci o samim borbama i drugovima je skrenuta pažnja na iste i dati su im savjeti kako da se izbjegnu nedostatci. Govoreno je o potrebi čvršće discipline kao i boljeg drugarstva.

Održan je bataljonski sastanak na kojem je komesar bataljona upoznao drugove sa spoljnom i nutarnjom političkom situacijom te govorio o potrebi jače i čvršće discipline kao i poštivanja svojih predpostavljenih drugova.

Od propagandnog materijala čitaju se Slavonski partizan, Radio vijesti, Vjesnik (N.O.F.) i t. d.

Održano je par četnih sastanaka na kojima je govoreno o podloj raboti H.S.S., o našoj N.O.V., objašnjavana je naredba

*** Marko Orešković Krntija, član Centralnog komiteta KPJ, narodni heroj. Ubili su ga četnici 20. oktobra 1941. u s. Očijevu (kod Kulen-Vakufa), pri njegovom povratku iz Drvara za Liku. Bio je politički komesar Štaba grupe NOP odreda za Liku.**

vrhovnog komandanta druga Tita,[4] o Crvenoj armiji i njenim velikim uspjesima za vrijeme zimske ofanzive.

Moral i borbenost partizana ovog bataljona su na visini, dok je politička svijest dosta na niskom stupnju zbog mladog političkog rukovodećeg kadra i otežanog rada svakidanjim držanjem položaja.

Zdravstveno stanje partizana je dobro. Ishrana partizana je dobra. Stanje obuće i odjeće kao i veša dosta loše.

BOLNIČKA CETA

Održana su dva četna sastanka na kojima je govoreno o najnovijoj političkoj situaciji, o našoj N.O.V. i njenim sjajnim pobjedama te o lokalnim pitanjima same čete, o drugarstvu, disciplini, o izvršavanju naređenja i t. d.

Moral, disciplina i borbenost u ovoj četi su na dostojnoj visini.

Ista četa se brine o čuvanju zdravlja te čišćenju partizana.

AGIT-PROP

Agit-prop je držao u toku ove nedelje nekoliko predavanja kulturno-prosvjetnog karaktera u jedinicama i organizovani pjevački horovi uspješno uvježbavaju partizanske pjesme. Organizovana su tri mitinga na kojima su nastupili pjevački horovi i pjevane partizanske pjesme.

Tehnika: Izdano je 40 primjeraka Radio vijesti od 26. V., 36 kom. našeg lista »Naprijed« br. 2, 80 primjeraka Radio vijesti 29. V. 1943, 20 kom. knjižica, i to pet komada po 28 stranica, a 15 kom. po 24 stranice, za administraciju samih štabova. Napravljene su knjižice i razne tiskanice za Odred, bataljone i čete sa svojih 200 stranica. Umnožena je brošura »Lenjin: Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada« u 37 primjeraka. Umnožena je i uvezana brošura »Sta znači biti član Komunističke partije i kakove su njegove dužnosti« u 40 primjeraka i Radio vijesti od 4. VI. u 60 primjeraka.

Uz naš borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Duka'

[J] **Vidi dok. br. 180. objašnjenje br. 2.**
[5] **Duka Balenović**

BR. 187

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 13. NO DIVIZIJE OD 10. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA O RAZOBLIČAVANJU ČETNIKA U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

STAB
XIII. DIVIZIJE NOV HRVATSKE
K. br. 20/43
10. VI. 1943

SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA XIII. DIVIZIJE I I. ODREDA V. OPERATIVNE ZONE HRVATSKE

U našim su se jedinicama u posljednje vrijeme pojavili slučajevi rovarenja i istupa četničkih elemenata. Iako su se izraziti slučajevi pojavili do sada samo u I. Brigadi,[2] vrijede oni kao pouka i za sve ostale jedinice. Pred nekoliko dana četvorica boraca IV. bataljona I. Brigade, na čelu s vodnikom Orlićem, a po nagovoru borca Stokuće, bili su odbjegli. Isti su se ranije držali na okupu i po svom držanju odavali sumnju, a u harangi protiv NOO-a naročito su se isticali. U tom je prednjačio vodnik Orlić. Kada smo prišli konfiskaciji imovine odbjeglih, isti su odlučili da se ponovo vrate u jedinicu, navodeći da su odbjegli po nagovoru Stokuće, koji je stajao u vezi sa četničkom bandom. U ovom je konkretnom slučaju naročito za istaknuti naivnost, neodgovornost, nebudnost i neodlučnost nekih drugova I. Brigade koji su tvrdih, da njihov bijeg nije u vezi sa četničkim namjerama, nego da su htjeli da po odlasku I. Brigade sa ovoga sektora dođu u Odred kako bi bili bliže svojim kućama.

Ti starješine još nisu dovoljno shvatili, da pojedinačni istupi protiv NOB, u današnjoj fazi njenog razvitka, ne mogu biti ozolirani i bez veze s neprijateljima naših naroda, bilo okupatorom ili domaćim izdajnicima. Vrhovni komandant drug Tito nam o tome jasno govori u svom članku »Borba protiv okupatora prvi i najvažniji zadatak« (»Proleter«). Ništa tu ne mijenja na stvari, što takvi elementi nemaju možda odmah izravnu vezu s neprijateljem. Postojanje naših neprijatelja, okupatora, a naročito domaćih izdajica, pretstavlja stalni oslonac nezadovoljnim i tuđim pojedincima u našoj vojsci i stvara tako idejnu vezu tih elemenata s neprijateljem, tj. svijest o tome, da u krajnjoj liniji mogu naći utočište kod neprijatelja.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—6, k. 912.
*** Tako je, u sastavu 13. NO divizije, nazvana ranija 6. hrvatska brigada.**

Osim toga postavljanje stvari od strane pomenutih drugova odaje težnju, da se pojedini nezdravi slučajevi u jedinicama prikažu u što boljem svjetlu i umanji lična odgovornost starješina. Iako su u nekoliko navrata uočili sumnjivo držanje pomenutih boraca, koje je nosilo vidljive četničke osobine, oni su njihov bijeg neodgovorno prikazivali na najnedužniji način. Takovo naivno uočavanje i *neodgovorno* prikazivanje najozbiljnijih nedostataka u jedinicama, znači mnogo veću opasnost našoj narodnoj vojsci, nego li sami ti nedostaci. Ne viditi, nepravilno uočiti, i što je još gore, nastojati umanjiti neku grešku, znači ne samo unaprijed onemogućiti njenu ispravku, nego omogućiti njeno još jače izbijanje, stvoriti bazu za nove griješke i padati sve dublje i dublje. Ovo su ujedno i najvažniji momenti neodgovornosti pojedinog starješine pred svojim višim štabom i našom narodno-oslobodilačkom borbom.

Budnost protiv četničkih elemenata mi moramo pojačati baš u našim jedinicama i na terenu Gorskog Kotora. Moramo imati u vidu, da su se razbijene četničke bande iz Like (Gacka dolina, Plaški) povukle s okupatorom baš na granične djelove periferije oslobođene teritorije Gorskog Kotara i Hrvatskog Primorja (Josipdol, Ogulin, Gomirje, Srpske Moravice, Selce, Crikvenica, Senj). To i postojanje četničkih elemenata u Drežnici i okolnim selima omogućili su četničke prepade na Kapeli i oko Drežnice i pojačali četnička rovarenja i istupe u našim jedinicama. Veliki broj Hrvata u našim jedinicama oni nastoje koristiti za raspirivanje bratske mržnje, a isto tako nastoje da iskorištavaju teškoće u snabdjevanju naših jedinica, do kojih je baš uglavnom i došlo paljenjem i pljačkom naših sela od Talijana, u kojima su oni[3] ne samo sudjelovali nego bili i vodiči. Naš slab politički rad i naročito nedovoljno konkretno raskrinkavanje pojačane četničke aktivnosti na ovom terenu učinilo je da su ovi prednji momenti, a naročito četnički prepadi na Kapeli, dobili u očima naroda i nekih nesvijesnih pojedinaca u našim jedinicama izgled četničke snage, jačanja. To i jeste cilj ovih prepada, koji bi trebali zaplašiti narod, odvojiti ga tako od narodno-oslobodilačke borbe i njegove narodne vojske, i prenijeti tako četnički uticaj preko naroda i u našu vojsku.

Činjenice međutim govore sasvim drukčije. Prepadi četničkih grupica su u stvari očajnički potezi razbijenih i otjeranih četničkih bandi iz Gacke doline i Plaškog, odvojenih od njihovih baza i nemoćnih da vrše ma kakav direktan utjecaj na narod, i u nemogućnosti da prisilnom mobilizacijom jačaju svoje redove.

Izdajničko i slugansko lice ostataka tih razbijenih bandi pojavilo se u punom svijetlu. Oni su potpuno pali na milost i

[3] **Reč je o četnicima.**

nemilost Talijana i prodali se do kraja. Njihovi teroristički prepadi na Kapeli u prvom su redu samo dokaz, da ih Talijani neće izdržavati badava. Gone ih na još veća zlodjela, ubijanja naših ranjenika i civilnog pučanstva, da ih do kraja omrznu u očima našeg naroda i naše vojske i privežu ih tako što čvršće za sebe. Ujedno bi ovi četnički prepadi trebali poslužiti za čuvanje pruge Ogulin — Sušak, na kojoj su Talijani neobično osjetljivi, obzirom da im je to jedina veza s morem.

Svima nam je poznato, da se iz dana u dan u redovima tih četničkih bandi povećava demoralizacija i kolebanje. Demoralizacija postoji i povećava se sve više, usporedo sa sve očitijim slomom njemačkih i talijanskih okupatora s jedne i sve vidljivijom pobjedom oslobodilačke borbe naših naroda s druge strane. Sve veća potvrda naše borbe u međunarodnom opsegu i raskrinkavanje Draže Mihailovića i njegovih četničkih bandi (rezolucija američkih Hrvata, pisanje engleske i američke štampe), zatim uspostava prvog kontakta između savezničkih vojski Engleske i Amerike i naše vojske, udara maljem u glavu utjecaj i propagandu raznih četničkih vođa, koji su govorili, da narodno-oslobodilačka borba neće naći nikakovu podršku od strane saveznika. Njihova izdajnička dvolična politika i laži u borbi protiv narodno-oslobodilačke borbe, da iskorištavaju Talijane do dolaska saveznika, padaju u prah i pepeo. Izdaja i svoga naroda i saveznika se više ne može kriti ni pred onom zavedenom ruljom oko njih. Sve veći broj tih četnika teži da se vrati svojim kućama, a neki i da stupe u redove naše vojske. U takovoj situaciji raste sve veće nepovjerenje zavedene četničke rulje u razne četničke kapetane, majore i druge, a Talijanima četnička pomoć postaje sve nesigurnija. Dakle, tjerati četničke bande na sve nove i nove zločine je za Talijane ujedno i najbolji način da od te bande naprave sebi što odanije sluge.

To je pravi smisao i uzrok sadanjih terorističkih prepada četnika po ovim krajevima. Ne dakle snaga, nego krajna bijeda, očaj i beznadan položaj, uzrok su tih čisto banditskih razbojničkih prepada.

Važno je tu naročito naglasiti još i to, da su se te četničke bande u svojim sadanjim bazama našle na teritoriju s hrvatskim stanovništvom i u okviru garnizona u kojima se nalaze i ustaše. Četnici su se tu pod okriljem Talijana još čvršće povezali s ustašama, što je vrlo važan politički momenat, ne samo za srpske nego i za hrvatske mase. Ovaj momenat treba u propagandi naročito isticati.

Raskrinkavanje četničkih bandi na političkom polju je osnovno u borbi protiv četnika i njihovog utjecaja na narod i našu vojsku. Poslije njihove političke likvidacije, njihova će vojnička likvidacija biti samo pitanje vremena.

Raskrinkavanje četnika na političkom polju je glavni politički zadatak u našim jedinicama. O tome nam svjedoče napred navedeni slučajevi u I. Brigadi. Stavovi iz ovoga pisma treba da posluže kao *okosnica* u tome pravcu i na temelju njih treba odmah povesti kampanju u našim jedinicama. U našim »Divizijskim novinama« smo na osnovu toga već počeli s kampanjom.

Ovo pismo treba uvrstiti u politički program do konca ovog mjeseca, odmah iza stavova pisma br. 31 i 32/43 komesara Hrvatske[4] i našeg popratnog pisma uz njih, pristupajući *razradi* usporedo s njima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
A. Turkulin

BR. 188

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 10. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI[1]

PARTIJSKA ORGANIZACIJA
II. UDARNE BRIGADE VI. DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE
10 VI 1943 godine

13. VI 1943[1]

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Dostavlja vam se izvještaj stanja i rada part. organizacije ove Brigade od poslednjeg izvještaja do danas.

Brojno stanje članova K.P. jest 311, dok se na licu nalazi 223, a ostali su 88 u rashodu, većinom ranjeni, bolesni od tifusa i na raznim vojničkim i političkim kursevima. Kandidata na licu 58, a u rashodu 20. SKOJ-evaca na licu 301, a u rashodu 160.

[4] **Vidi dok. br. 175 i 176.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IPPH, a njegov mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/337—339.**

[5] **Vreme prijema izveštaja u Centralnom komitetu KP Hrvatske.**

Rad štabske ćelije u poslednje vreme bio je dosta aktivan, samo što je razdvojena na dvije grupe iz razloga što je II. Brigada razdvojena na dva dijela, po dva batajona, jedan deo nalazi se na južnom dijelu,[3] tj. u Dalmaciji pod komandom Kninskog sektora,[4] a jedan deo do sada se nalazi na sektoru oko Gospića pod komandom Štaba VI. Divizije.[5]

Sve dobivene direktive prorade se najpre u štabskoj jedinici, a onda se stvori plan za sprovođenje u život po ostalim partijskim organizacijama. Harmonija u štabskoj ćeliji dobra je i do sada nismo imali nikakovih nepoželjnih stvari, sve se rešavalo u punoj saglasnosti svih članova. Saradnja sa politodjelom vrlo je dobra i stalna te na taj način part. organizacije u brigadi dobivaju dobru pomoć od članova politodjela. Politodjel II. Brigade broji 2 člana, dok trećeg za sada nemamo. Jedan komesar I. bataljona koji bi mogao doći u obzir za člana politodjela, a o tome je već Divizijski komitet izvjestio Centralni komitet, postoji u Štabu naše brigade koji radi kao nastavnik delegatskog kursa, u najskorije vreme postaraćemo se da nađemo novoga nastavnika za kurs, a da drug Jovo Bogdanović uđe u politodjel.

Bataljonski biroi sada su potpuni, a prema ocjeni njihovog rada osjeća se najaktivniji bataljonski biro II. bataljona, koji najbolje sprovodi direktive u život, što se osjeća i na samom bataljonu, ostala tri bataljonska biroa podjednakog su kvaliteta i sa pomoći sekretara organizacije i politodjela mogu da rukovode poslom u bataljonima. Zapaženo je da kod svih bataljonskih biroa nema dovoljno inicijative i samostalnosti u radu i bez češće pomoći i kontrole desilo bi se da sav posao ne bi tekao organizovano, to se je tačno konstatovalo u prošlom radu. Taj momenat imamo u vidu i zajedno sa politodjelom blagovremeno reagiramo, a postavili smo u svom planu da se na tom polju osposobe svi bataljonski biroi.

Po svim sektorima radi se po unapred stvorenom planu najmanje od 8 dana, a isto tako i četne part. organizacije imaju plan rada za 8 dana.

Rad sa kandidatima teče na sledeći način: svaka četna part. organizacija zadužena je da obavezno raspodjeljuje svoje članove za izgradnju kandidatskih grupa i pojedinaca kandi-

[1] Odnosi se na 1. i 3. bataljon. S njim su bili v.d. političkog komesara 2. brigade Branko Damjanović i zamenik komandanta brigade Damjan Damjanović.

[4] O formiranju Kninskog sektora vidi tom V, knj. 15, dok. br. 12 i 76.

[s] Odnosi se na 2. i 4. bataljon (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 37, 76 i 93). S njima su bili komandant 2. brigade Dušan Dotlić i zamenik političkog komesara brigade Simo Mrda.

data. Rezultati toga rada još dovoljno ne zadovoljavaju usljed prilično niskog teoretskog nivoa kod članova Partije, te se na taj način dešava da pojedinci nemaju moći da teoretski uzdižu kandidate, njihov rad je uslovljen na najosnovnijem, tj. stalno su zajedno sa njima, daju im konkretne zadatke i prate njihov rad i držanje kako u borbi tako i van nje. Sam napredak kandidata zavisi od sposobnosti dotične četne ćelije i bataljonskog biroa. Rad i pomoć SKOJ-evskim organizacijama još uvjek nije dovoljan, dešava se da prisustvo bilo zamj. komesara čete, a poneki put i bataljona, tj. sekretara četnih organizacija i bataljonskog biroa nije iskorišćeno onako kako bi trebalo. Naši drugovi iz bataljonskog biroa i četnih ćelija po neki put su skučeni u davanju konkretnih zadataka SKOJ-evskim rukovodstvima i aktivima, inače prisustvo na SKOJ-evskim sastancima redovno je, a u poslednjem planu našeg rada stavili smo u zadatak da se u tom pogledu učini mnogo više i da se SKOJ-u posveti mnogo više pažnje. Pored SKOJ-evskih redovnih sastanaka koje sazivije SKOJ-evsko rukovodstvo, mi sa svoje strane zajedno sa politodjelom održavamo sastanke sa bataljonskim rukovodstvima i brigadnim rukovodstvom SKOJ-a. U prošlom periodu održali smo po dva takva sastanka.

Politički rad u cijeloj brigadi odvija se na sledeći način: politkomesar brigade uz pomoć politodjela održava sastanke sa politkomesarima bataljona i četa kao i vodnim delegatima, gdje se prorađuje direktivni politički članak iz lista »Naprijed«, »Vijesnika« (N.O. Fronte Hrvatske), ili lista I. Korpusa NOV Hrvatske i »Ličke Divizije«, a iza toga održavaju se politički sastanci sa bataljonom, četom ili vodom, što zavisi od mogućnosti vremena. Politička svijest kod partizana dosta je dobra i to naročito se pokazuje kod starijih, iskusnijih boraca koji su na dulje vremena obuhvaćeni političkim radom i prekaljeni u dosadašnjim borbama. Takovi borci sposobni su da pravilno prenose i objašnjavaju liniju naše borbe na ostale borce i na narod gdje se vojska nalazi. Dok borci koji su nanovo mobilisani ili pređu iz domobranskih i četničkih organizacija nisu u stanju da pravilno prenose liniju NOB-e i dešava se da pojedini partizani po neki put u želji da nešto kažu govore pogrešno i nakaradno o našoj borbi i pravilnoj liniji. Pošto je II. Brigada brojčano dosta jaka, iznad 1000 ljudi, i pošto je u poslednje vreme popunjena sa velikim brojem ljudi iz pozadine koji su bili u pozadini prilično pasivni, to na taj način osjetilo se da ima u svakom bataljonu, a naročito u I. i III. poneki pojedinac koji je sklon prekršiti liniju NOB-e, kao na pr. pljačka, nepravilan odnos prema hrvatskom i srpskom narodu i tome slično. Naša organizacija pojačala je politički rad sa svim borcima, a naročito sa novo-

mobilisanim i postavljeno je pred bataljonske biroe da se [sa] svima borcima koji su van naših organizacija radi organizovano tj. da se obuhvate u grupe sa kojima bi se redovno proučavao politički materijal. Ovome poslednjem je pristupljeno, a rezultate rada pokazaćemo u sledečim izvještajima.

Vojničkom sektoru posvećena je velika pažnja, održavaju se redovne konferencije sa komandnim kadrom počev od desetara pa na više, proučavaju se stručni vojnički članci i rade se praktični zadaci, kao napr. uzimanje nekog mjesta ili tvrđave, obrana i napad. Izrađen je plan vojničkog rada za 8 dana unapred od strane komandanta brigade i upućen u bataljone, po kojem se pristupa radu. Svakodnevno se izvode praktične vojničke radnje po četama i bataljonima gdje za to postoje uslovi, a svakoga dana naveče podnosi se izvještaj o dnevnom radu bataljona kako vojničkom tako i političkom. Sa II. i IV. bataljonom izvršeno je pravilno školsko gađanje sa bojevom municijom, 50 drugova partizana iz svakog bataljona učestvovalo je u gađanju sa po dva metka, i to oni koji nijesu služili vojsku ili nijesu imali priliku da gađaju u borbi. Rezultat gađanja bio je sledeći: od 50 drugova koji su gađali sa dva metka pogodilo ih je, tj. ispunilo je uslove sa jedan ili dva metka u II. bataljonu 25, a u IV. bataljonu 27. Daljina gađanja je bila 200 metara, ležeći stav, bojna meta gornji deo polučovjeka.

Naročito smo na vojničkom sektoru postigli vidljive rezultate u rukovanju sa automatskim oruđem, tako da naša mitraljeska odeljenja mogu postaviti mitraljeze na borbenu liniju i potpuno spremne za borbu sa natovarenih konja za dve sekunde, a natovariti sa jednakom brzinom.

Rasklopiti i sklopiti teški mitraljez »Bredu« zavezatih očiju mogu naši drugovi mitraljesci za 1 minutu, a »Svare loze« za 1 minutu i 10 sekundi. To je postignuto kod svih mitraljeskih četa po bataljonima. Mitraljeske čete su osposobljene da rukuju sa svojim oruđem potpuno pravilno i sa velikom brzinom, tako da ne izostaju sa razvijanjem u strelce iza pješadije.

Sanitet je organizovan, postoji šef saniteta u brigadi, njegov zamjenik i pomoćno osoblje, tj. 2—3 lica. Također imadu i bataljonski bolničari kao i četni, i po dva nosioca ranjenika u svakom vodu. Sef saniteta brigade održava svoje sastanke sa bataljonskim i četnim bolničarima, gdje ih stručno osposobljava. Također se održavaju časovi o higijeni po bataljonima, četama i vodovima, gdje god postoje uslovi sprovode se u praksu uputstva i direktive izdate od referenta [saniteta] Glavnog štaba tj. peru se porcije i kašike, šuri se veš i odjelo, partizani se kupaju gdje ima mogućnosti, tj. tekuće vode, kao napr. ovih dana I. i III. bataljon na južnom sektoru. Uprkos učinjenih poduhvata od svih nas dešava se još ušiju kod pojedinaca partizana i to

većinom kod onih koji dolaze nanovo iz pozadine i isti donesu ušiju kao i svrabi, usljed neodržavanja čistoće u pozadini gdje je živio. Odmah se pristupi dezinfekciji odjela i čišćenju, ali se u posljednje vreme pojavilo nekoliko slučajeva pjegavog tifusa i to većinom kod ljudi koji su nanovo došli iz pozadine. Sve ćemo učiniti da se zarazna bolest spriječi i da se brigada zaštiti od opasnosti.

Kulturno-prosvjetni rad. Po svim bataljonima postoje pjevački horovi i diletantske grupe koji su spremni pjevati nekoliko pjesama i prikazati lakše šaljive komade. Sa nepismenima se radi i ima rezultata, ali broj nepismenih se povećao usljed pridolaska velikog broja ljudi koji su većinom nepismeni. »Džepne novine« izlaze redovno po svim bataljonima, svaka četa ima svoje »Džepne novine« i u njima učestvuje prosječno u svim bataljonima više od polovine partizana. Do sada u jednom bataljonu, tj. II-gom »Ognjen Priča«, izašle su vodne »Džepne novine« i uzor bataljonske »Džepne novine«. To je bilo u prošlom periodu takmičenja, a sada smo postavili za ovaj mjesec takmičenja da u svim bataljonima izađu vodne »Džepne novine« i uzor bataljonske »Džepne novine«. Linija NOB-e kroz pisanje »Džepnih novina« sprovodi se prilično, sa izvjesnim manjim greškama i propustima. Zapaženo je da su partizani bavili se pisanjem opsežnijih članaka, a zapostavljali svakodnevni rad pojedinca i jedinice i uopšte doživljaja i života u njegovoj četi i bataljonu. Na to smo im ukazali i dali konkretne zadatke o čemu treba pisati da bi stvarno »Džepne novine« bile slika i odraz rada iz života jedne jedinice. Sa svim kulturno-prosvjetnim radom rukovode kulturno-prosvjetni odbori uz pomoć politkomesara. Pored prorade ostalih političkih članaka i literature uveli smo časove iz geografije. Politkomesar zajedno sa članom politodjela izrađuje članke iz geografije i redovno šalje po bataljonima i četama, gdje se isti proučavaju i razvija se diskusija. Ovo posljednje dosta je zainteresiralo partizane o poznavanju kako prirodnih pojava tako i ostalih stvari i njihovog postojanja.

Agitaciono-propagandni rad. Po tom sektoru radi se prema mogućnostima, održavaju se politički sastanci sa narodom gdje god za to i najmanje ima vremena, također se organizovano od strane part. organizacija četa i bataljona šalju svijesni drugovi kroz sela gdje nema uslova za masovni sastanak, i partizani i rukovodioci objašnjavaju liniju i ciljeve NOB-e.

Ishrana bataljona dosta je otežana usied raštrkanosti i udaljenosti od baza odakle se snabdjevamo, a u posljednje vreme vrlo je slaba i neredovna, to dovodi da se pojedini partizani slabije fizičke kondicije razboljevaju i na vrućim danima po neki padne u nesvijest, tako se desilo napr. posljednjih marševa

da su nam tri druga pala u nesvjest i morala su se ostaviti na oporavilištu.

Obuća i odjeća dosta je slaba, 85% i 90% partizana nose šlape koje se brzo poderu usled marševa i hrđavih položaja, a naročito sada u Dalmaciji slučaj sa dva bataljona. U vešu imamo u poslednje vreme prilično prednosti jer smo sašili oko 200 pari veša od neke tkanine koja je zarobljena u Lovincu, nedostatak je još uvjek u nabavljanju konca.

Veza sa part. organizacijama i masovnim antifašističkim organizacijama postoji i ukazuje se pomoć gdje god se ukaže prilika. Opće stanje brigade jest sledeće: politička svijest kod partizana u većini je dobra, ali, kao što je gore navedeno, ne može se reći da nema tendencija kod pojedinaca sklonosti pljački, kršenju linije NOB-e na razne načine, i to kod novodošlih ljudi, kojima posvećujemo naročitu pažnju. Borbeni moral je dobar i borci su spremni da izvrše sve zadatke koji se pravilno postave pred njih. U mnogome smo uspjeli postići veću disciplinu i odgovornost kod svih boraca i starješina. Naročito nam je u tome pomoglo vođenje desetarskih i delegatskih kurseva koje održavamo pri Stabu brigade, a isto tako i komesarski i vojnički kurs, koji se održava vojnički pri Glavnom štabu, a komesarski pri Stabu VI. Divizije. Svi starješine koji prođu kroz kurseve osjećaju se pokretniji i disciplinovaniji, što se osjeća i na njihovoj jedinici po dolasku u nju.

Pomoć od Štaba divizije dosta je dobra, pomoć dobivamo pismenim putem od strane komandanta i komesara, a isto tako i usmeno njihovim prisustvom na vojničke i političke konferencije koje se održavaju. Ovo posljednje je manje usljed udaljenosti od Štaba divizije i u nekim momentima, kao napr. sada, nemoguće je.

Dragi drugovi, moj izvještaj koji je trebao stići prije nisam mogao ranije uputiti iz razloga što sam poslednjih dana odilazio na razne sastanke izvan brigade, kao napr. III. Brigade i ostale jedinice koje su u sastavu VI. Divizije. Usljed moga osustva iz II. Brigade pomoć part. organizacijama u brigadi je od strane sekretara u većini nedovoljna, više dobivaju pomoć part. organizacije od politodjela.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Simo Mrda

BR. 189

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 12. SLAVONSKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 10. JUNA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU I SREM O PARTIJSKOM RADU[1]

SEKRETAR
XII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Dana 10 juna 1943

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
za Slavoniju i Srem

Izvještaj o partijskom radu XII. Brigade
od 18. V. do 10. VI. 1943

I. Politička situacija

Političko stanje u našoj brigadi i svijest naših boraca vidno kreće napred. Nema više, kao nekada, da drugovi za vrijeme borbe viču »napred Crvena armija« ili da kažu: mi se borimo za komunizam. Svima partizanima osim nekih pojedinaca novajlija poznata je linija Narodno-oslobodilačke borbe i uloga Kom. partije u toj borbi. Ipak i pored toga što partizani znaju liniju naše borbe, što znadu naš stav prema izbjegličkoj jugoslovenskoj vladi u Londonu, još uvijek oni to teško prenose na okolinu gdje se nalaze, još se nisu uzdigli na nivo agitatora.

Vrlo mnogo se govori o Englezima i Amerikancima kao našim saveznicima i o tome kako ćemo primiti savezničku vojsku ako se iskrca u našoj zemlji. Protiv izbjegličke vlade u Londonu i četnika Draže Mihailovića vlada veliko ogorčenje i mržnja. U ovim krajevima gdje se kreće naša brigada nailazimo na organizovani rad HSS-ovog izdajničkog vodstva. Zato smo sada posvetili najveću pažnju raskrinkavanju vodstva HSS-e kod partizana i naroda. Partizanima je jasno vodstvo (politika) IISS-a, ali pošto je naša brigada sastavljena najvećim djelom iz boraca Srba (I, II, III. bataljon 90%) to oni vrlo malo poznaju historiju HSS-a i njihova su tumačenja dosta mršava. Borci govore o vodstvu HSS-a i o Mačeku kao o izdajnicima koji hoće

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII. H-5/55—57.**

hrvatski narod da uvedu u još veću izdaju i propast od samog razbojnika Pavelića.

U samim bataljonima nema nekih četničkih i HSS-ovskih tendencija. Naša Partija uživa ugled i poštovanje, ali to kao nešto apstraktno, jer naši partijski rukovodioci još uvijek nisu uspjeli da ostvare rukovodeću ulogu Partije u vojsci. To se vidi po tome što borci drugove sekretare nazivaju kao zamjenike komesara, a i sami se osjećaju ne kao sekretari nego kao zamjenici komesara i kao takovi nisu dovoljno energični i ne uživaju dobar ugled zato što su part. rukovodioci, već zato što su dobri borci i drugovi.

U zadnje vrijeme u ovim krajevima, a naročito u srezovima Podrav. Slatina i Donji Miholjac, osjeća se pojačana djelatnost četnika i Bjele garde, koja imade već i neke grupe koje imaju zadatak da kolju i ubijaju odbornike N.O.O. i političke radnike na terenu. One su organizovane od ustaškog bojnika Stira, a sastavljene su većim djelom od dezertera iz naše N.O.V. i P.O.

II. Organizaciono stanje Partije

Brojno stanje u brigadi je slijedeće:

I. bataljon	50	partijaca,	26	kandidata,	270	boraca,
II. „	44	»	27	„	220	„
III. „	45	„	18	„	260	„
IV. „	55	„	21	„	200	„
Bolnička četa	5	i)	4	„	100	„
Agit-prop	4	„	2	„	7	„
Diverz. grupa	4	„	3	„	17	„
Bacački vod	3	„	3	„	22	„
Pri štabu brig.	3	„	–	„	3	„
Stab brigade	5	„	–	„	5	„
Ukupno	218	„	104	„	1104	„

Partijske jedinice po bataljonima su postavljene: osim u svakoj četi po jedna, postoji i partijska jedinica mitraljeskog voda. Tako sada imade u svakom bataljonu po pet partijskih jedinica, sa štabskom jedinicom. Partijske jedinice imadu raspodjelu rada i svaki partijac je zadužen sa svojim sektorom rada.

Partijska organizacija u brigadi radi stalnog mjenjanja partijskih kadrova još uvjek ne rukovodi cjelim vojničkim i polit.-prosvjetnim radom. Ali partijci kao pojedinci uživaju ugled kod partizana, jer su najbolji borci i drugovi.

III. Političko-prosvjetni rad

Za vrijeme odmaranja od 10. V. do 25. V. 1943 na političko-prosvjetnom radu mnogo se učinilo. Po bataljonima održane su po dvoje usmene novine, na kojima se uglavnom [težilo] uzdići Kom. partiju i što više popularizirati je. Za to vrijeme je izdan naš 9 broj »Brigadira«, koji je bio i po sadržaju i tehnički dosta dobro uspio. U svim selima gdje smo se nalazili održani su mitinzi, naročito pažnja se posvećivala mitinzima u hrvatskim selima. Na mitinzima u hrvatskim selima obvezatna tema je bila izdajničko vodstvo HSS-a. Ti mitinzi su dobro uspjeli, ali iako se naročito pažnja posvetila mobilizaciji hrvatskih masa nije [se] odazvalo gotovo ništa. Samo u jednom selu (Ivandol) poslije mitinga javila su se dva omladinca.

Politički rad u jedinicama za vrijeme odmora bio je intenzivan. Održavali su se četni sastanci na kojima su politkomesari spremali borce za buduće borbe. Naročito se pripremalo borce za prolaz kroz hrvatska sela, u čemu se mnogo uspjelo, tako da su drugovi u hrvatskim selima kroz koja smo prolazili i gdje smo se borili ostavili vrlo dobar utisak na stanovništvo. Svuda su bile priređivane igranke i pjevanje, te u nekim selima i kulturne priredbe uz vrlo lijepo sudjelovanje naroda koji je bio oduševljen. Poslije akcije na Ljeskovicu podjeljen je tamošnji magacin »Našičke« na mjesno siromašno stanovništvo, što je izazvalo veliko odobravanje kod naroda. U tom mjestu postojali su uslovi za mobilizaciju, ali smo morali naglo krenuti dalje i nije se ništa po tom pitanju uradilo.

Po pitanju mobilizacije vrlo malo se učinilo, tako da je za čitavo to vrijeme mobilisano jedva 5—6 ljudi.

IV. Rad ćelije po vojnom pitanju

Vojnički sada naši I, II. i III. bataljon stoje dobro, dok novopridošli IV. bataljon iz Moslavine je vrlo slab. To se naročito osjeća kod vojnog kadra. Komandiri toga bataljona su vrlo slabi, ali to se može opravdati njihovim neiskustvom, jer oni nisu imali ni jednu akciju na bunkere i zgrade. Borci toga bataljona su dobri, jedino još nemaju borbenog iskustva. Zato smo postavili pred partijske jedinice da se naročita pažnja posveti vojnoj izobrazbi toga bataljona.

U III. bataljonu od nižih rukovodioca naročito dobri su vodnici. Komandiri su svi novi i još se nisu sasvim snašli. Borci u tom bataljonu su spremni za svaki zadatak. Vrlo maleni broj boraca imade koji ne znaju rukovati puškomitraljezom.

Kod II. bataljona niži rukovodeći kadar je dosta neiskusan, zbog toga što u tom bataljonu u zadnje vrijeme najviše ru-

kovodioca je izbačeno iz stroja. U tom bataljonu naročito se ističu drugarice, od kojih imade 5 bombaša. Svi borci u tom bataljonu znadu da rukuju s puškomitraljezom.

Kod I. bataljona naročito se ističu komandiri. Sva tri komandira su do nedavno bili SKOJ-evci i poslije svršenog komandirskog kursa postali su uzor komandiri.

U borbama koje je vodila naša brigada primjećeno je da je mnogo drugova izbačeno iz stroja i to zbog toga što se nisu koristili zakloni, a ukopavanje se smatralo kao kukavičluk. Tako je na zadnjem sastanku Divizijskog komiteta donesen zaključak da se izbace parole u tom smislu, što je i učinjeno i pokazali su se dobri rezultati. Tako je u ovih zadnjih 12 dana za kojih je izvršeno 8 akcija bilo procentualno mnogo manje žrtava.[2]

Još uvijek i kod naših nižih vojnih rukovodioca nije razvijeno prenošenje iskustva, tako da se često dešava da se ponavljaju iste greške. To se naročito primjećuje kod nekih desetara i vodnika a i kod komandira u borbi, da se izgube kao obični borci i bombaši, čitava desetina ili vod ostaju pasivni. Zato se naročito skreće pažnja preko partijskih jedinica da vode o tome računa i da se najenergičnije postavi vojni rad po pitanju osposobljavanja nižeg vojnog kadra. To će se uraditi na taj način što će štabovi odnosno komandanti i zamjenici [kamandanata] bataljona održavati sastanke i savjetovanja sa komandirima, vodnicima i desetarima.

V. *Rad po omladini*

Brojno stanje SKOJ-evaca je:

I. bataljon	46	SKOJ-evaca
II. „	46	„
IH- „	70	„
IV. „	40	„
Bolnička četa	13	„
Diverzantska grupa	4	„
Pionirski vod	6	„
Minobacački vod	9	„
Kuriri Štaba brigade	5	„
Ukupno	239	„

od toga 25 drugarica.

SKOJ-evci u brigadi pored partijaca su udarna pesnica. SKOJ-evci su svi puškomitralješci i bombaši, najbolji su borci SKOJ-evci. Ali nisu dobri organizatori. Iako SKOJ postaje sve

[2] **Borbe su vođene pri napadu na Kutjevo, Ferovac, Kulu, Našice i na sektoru Đurđevac (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 2, 6. 7, 8, 12, 13, 35 i 36).**

/

popularniji ipak još uvjek ne djeluje kao organizacija svuda. Jedino kada se provodi kampanja po nekom pitanju onda se SKOJ-evci pokažu dobro. Naročito po pitanju nepismenosti, lijepi rezultati likvidacije nepismenosti djelo su SKOJ-evaca, svi učitelji su SKOJ-evci. Ali imade dosta grešaka kod primanja u SKOJ, nema dovoljno budnosti, tako da se desilo da je u grupi od 5 drugova koja je pobegla za Bilogoru u četu nekog Jelena otišla su i dva SKOJ-evca.

Partijskim jedinicama skrenuta je naročita pažnja da se pruži veća pomoć SKOJ-u. Sada se to i osjeća i to najviše u tome što je najveći priliv u Partiju iz SKOJ-a.

VI. Političko-prosvjetni rad u ćeliji i na terenu

Partijske jedinice proučavaju sada »Proleter« broj 16, materijal za niži partijski kurs, a u vezi sa pojačanom djelatnošću vodstva HSS-a.

Sektašenja po pitanju primanja u Partiju nema i po tom pitanju radi se dobro. Sastanci se održavaju redovito i to jedan put nedeljno radni sastanak, dok se vaspitni sastanci održavaju vrlo često i to kada god se dobije neki novi materijal.

VII. Rad bataljonskih biroa i štabskih jedinica

Bataljonski biroi su još uvijek slabi, ali od zadnjeg izvještaja u mnogome je krenulo na bolje. Sekretari, koji su vrlo mladi i nemaju iskustva u partijskom radu, sada se već bolje snalaze. Naročito dobro se snalazi sekretar II. bataljona, on je ujedno i najstariji sekretar u brigadi.

Biroi još uvijek, iako prenose sve direktive na partijske jedinice, nemaju dovoljno ratnog tempa u sprovođenju tih direktiva. To je uglavnom zbog toga što su članovi biroa uvijek novi i što su oni obično vrlo mladi partijci i nemaju iskustva u radu, zato će mnogo pomoći u tome kursevi koje pohađaju neki drugovi sekretari. Stabske jedinice iako su sastavljene od najboljih partijaca i u nijednom štabu nema druga a da nije partijac, ipak one partijski nedovoljno rade. Tako izgleda da su se ti partijci većinom pretvorili u vojnike i glavno im je izvršiti vojnički zadatak, a malo posvećuju pažnje da te vojničke uspjehe politički cementiraju. Tako stoji stvar i sa jedinicom štaba brigade. Zato smo si stavili u zadatak, a i na samom sastanku Divizijskog komiteta zaključeno je da se mora u svim štabovima stvoriti intenzivan partijski život. Jedino onda kada budu naši štabovi živjeli i radili partijski, biti će naša brigada sposobna da izvrši svaki zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:

BR. 190

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA KOMANDANTA PAPUCKO-KRNDIJSKOG PODRUČJA OD 10 JUNA 1943. ODSEKU VOJNE VLASTI U POZADINI PRI ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O STANJU I POLITIČKOM RADU NA TERITORIJI OVOGA PODRUČJA[1]

KOMANDA
PAPUCKO-KRNDIJSKOG PODRUČJA
Br. 62
10. VI. 1943 god.

OBLASNOM ODSJEKU V.V. u P. PRI ŠTABU III OP. ZONE

Predmet:

Politički izvještaj.

I. Političko stanje:

a) U narodu:

Od dana kada je podnet zadnji politički izvještaj osjeća se da se je stanje na našem području mnogo poboljšalo. N.O.O. sve više i više postaju u očima naroda prava narodna vlast. Sami odbori počeli su mnogo bolje i intenzivnije da rade. U mnogim selima su se odbori nakon prošle reakcije[2] raspršili tako da smo morali u nekim selima uspostaviti N.O.O-e i u svim drugim selima trebalo ih je učvrstiti. Nakon što smo održali široko savjetovanje svih N.O.O-a na sektoru Slatinskog kotara[1] odbornici su počeli mnogo bolje da rade. Na sastanku je bilo 86 odbornika, koji su iznijeli političko, ekonomsko i zdravstveno stanje svaki u svom selu, nakon čega smo u opširnom usmenom referatu objasnili političku situaciju u svijetu i kod nas. Upozorili smo odbornike na njihovu časnu i odgovornu dužnost u današnjim teškim danima po naš narod. Pripremili smo ih na eventualnu neprijateljsku ofanzivu i upozorili ih na njihovu dužnost u samoj ofanzivi. Do sada još nije formiran Okružni N.O.O. i mi se nadamo da ćemo njegovim formiranjem moći još uspješnije djelovati na narod. Iz izvještaja sviju odbornika vidi se da se je političko stanje u svakom selu poboljšalo. Đurišić

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.** 30—6, k. 1484.

[5] **Odnosi se na nemačko-kvislinšku ofanzivnu operaciju pod šifrovanim nazivom »Braun«.**

-[1] **Reč je o podravsko-slatinskom kotaru.**

koje je do nedavno važilo kao najreakcionarnije selo na našem području, bilo je sada na prvom mjestu u skupljanju perja, slame, mlijeka i jaja za naše ranjene borce.

Kampanja koju smo poveli za skupljanje hrane u vidu dobrovoljnih priloga odlično je uspjela. Iz 5 sela: Kometnik, Jorgič, Zubić, Smude sakupljeno je hiljadu kilograma graha, 600 kg. kukuruza i 600 kg. krumpira. N.O.O-i su se pokazali vrlo aktivni u tome radu.

Neprijateljske patrole koje su vrlo vješto ubačene u naša sela uspješno se raskrinkavaju; u narodu se priča o budućoj neprijateljskoj ofanzivi ali se već sada čuje kao odgovor onima koji se vesele ofanzivi i koji će u njoj služiti bandi: »Neka oni misle šta će biti posle ofanzive«. Likvidacijom ustaškog uporišta Motičina[4] odahnula su naša sela u onom kraju. Naša junačka vojska tim svojim podvigom postala je ljubimac naroda onoga kraja.

Komanda ovoga područja Politički djeluje u najužoj suradnji sa Sreskim N.O.O., jer se Okružni nalazi istom u formiranju, i sa Okružnim komitetima K.P.H. Virovitica, Osijek; mi čvrsto vjerujemo da ćemo, ako damo sve od sebe i ako budemo još intenzivnije radili, uspjeti izvršiti svoj zadatak i svoju svetu dužnost na ovom području.

Narod se sprema za žetvu, kopa bunkere, a radne grupe omladine po selima obradile su veliki dio pustog zemljišta. Može se reći da je sva zemlja iole plodna obrađena.

b) U našim ustanovama:

1. Partizanske straže:

Partizanskih straža ima 5. Stražu iz Gradca premestićemo negdje oko Lisičina jer je Gradac potpao pod Diljsko područje. Kao što sam javio u zadnjem izvještaju, u stražama je stanje bilo vrlo loše, te stanje još i sada nismo potpunoma popravili ali se nalazimo na putu da ga potpuno popravimo. Komandira straže Drenovac smenili smo, jer isti nije zadovoljavao na svojoj dužnosti. Isto tako poslali smo nekoliko stražara u brigadu jer u pozadini nisu vršili dužnost onako kako treba da je vrše. Političkog delegata još nismo postavili ali smo zato u toj straži održali nekoliko predavanja i redovito je obilazimo. Političkog delegata ćemo sada postaviti, a obrazovaćemo i jednu kandidatsku grupu. Nadamo se da ćemo na taj način tu stražu iz temelja popraviti. Komanda mjesta u Voćinu funkcioniše za sada dobro. Drug pomoćnik izgleda da se je snašao, što se osjeća u njihovom radu. Naša naređenja izvršavaju savjesno, a i sami politički rade u mjestu. Ja sam još nisam mogao

[4] **Vidi tom V, knj. 16. dok. br. 8.**

da ih obiđem, ali sam vodio računa o njihovom radu i interesovao sam se preko Sreskog N.O.O-a. Ostale straže su nakon što smo izvršili temeljito reorganizaciju, t.j. što smo postavili novi komandni kadar se popravile. Politički materijal šaljemo im redovito.

Budno pazimo kako straže vrše svoju dužnost, a pojedinci napose, da nam se u njih ne bi uvukao koji neprijatelj naše borbe.

2. Bolnice:

Tokom ove nedjelje mobilisali smo svu radnu snagu kao i sve rukovodeće drugove da bi potpunoma izvršili zadatak kojeg smo dobili za kopanje suhoputnih stanica i bunkera za ranjene drugove. Bolnicu na Jankovcu smo likvidirali i ranjenike rasporedili po drugim bolnicama. Politički rad se je također popravio. Dvije bolnice izdale su čak i svoje zidne novine. Reorganizaciju smo morali izvršiti u nekima od njih da bi rad krenuo na bolje. Politički materijal kao i upute za rad redovito im šaljemo.

Dana 5. VI. odredili smo sastanak sa političkim komesarima bolnice na kojem smo drugove upozorili na njihovu dužnost u slučaju neprijateljske ofanzive. Pretresli smo sva pitanja u bolnicama i dogovorili se o daljem radu. Bolnica br. 5 i br. 10 odskaču zato jer im komesari imaju više znanja i samoinicijative. U slučaju neprijateljske ofanzive predvidjeli smo kako za ranjenike tako i za osoblje kuda će se skloniti.

Sviračko društvo kojeg smo ovih dana obrazovali poslali smo da obiđe bolnice i da pomoću njih politički komesari organizuju priredbe. Na taj ćemo način među naše ranjenike uneti malo vedrine.

3. Radionice:

Kandidatska grupa koja postoji u njima redovito se sastaje i proučava partijski materijal. Inače pojedine radionice održavaju nedeljne sastanke na kojima se raspravlja o lokalnim pitanjima kao i o potrebama pojedinih radionica. Šaljemo im upute i kontrolišemo ih. Pravilnim postupkom i radom prema drugovima iz radionica vjerujemo da ćemo pojačati Partiju novim kadrom.

II Rad članova Komande:

Komanda kao cjelina zadovoljava. Mnogo nam otežava rad što nismo skupa, t.j. što nemamo zajedničke zgrade, nego smo jako udaljeni. To ćemo popraviti čim nam radne grupe budu oslobođene od rada na suhoputnim stanicama i bunkerima.

Politički instruktori u glavnom zadovoljavaju, samo im treba davati pomoć. Oni redovito obilaze svoje sektore te savjetima pomažu rad politkomesarima bolnica kao i delegatima straže i vrše kontrolu njihovog rada.

Svake subote održavamo partijski sastanak pri Komandi, na kome svaki član podnosi izvještaj o svom radu od prošle nedjelje. Tu zajednički proradimo novodobivene naredbe i prodiskutujemo kako da ih najlakše i najbolje provedemo u djelo. Svu poštu koja nam stiže na vreme otpremamo i rješavamo i nastojimo da na svako pitanje odgovorimo.

Obavještajca smo tek danas dobili, a do sada ga je zamjenjivao drug Tarzan, koji za tu dužnost nije sposoban, te smo ja i drug komandant morali voditi mnogo više računa na tom polju. Do sada u samoj komandi nije došlo do nikakvih trzavica među članovima, te se je rad odvijao sasma normalno.

III. Stanje Partije:

Partijska organizacija pojačala se je za nekoliko članova fi] kandidata, ali je partijski rad otežan zbog stalnog premještanja i razmještanja drugova tako da ne možemo formirati jedinice u radionicama, jer su članovi Partije raštrkani. U bolnicama je slično stanje, dok u stražama koje su nam najslabije partijski, moći ćemo formirati makar kandidatske jedinice. Tome radu posvetiti ćemo maksimum pažnje u zajednici sa organizacijom na terenu.

IV. Obavještajna služba:

Iz dana u dan neprijatelj ubacuje špijune u našu sredinu i mi dajemo sve od sebe i budno pazimo na sve kako bi što uspješnije vodili borbu na tom polju. Danas je došao novi drug koji će primiti dužnost obavještajca. Mi ćemo mu pomoći i iskustvom i znanjem. Obavještajni povjerenici su mahom sirovi i neizgrađeni članovi Partije koji vrlo malo mogu doprinijeti raskrinkavanju ubačenih neprijatelja. Njihova služba svodi se u glavnom na informativni dio.

V. Sanitetska služba:

Na plenumu svih N.O.O-a Kotara Slatina konstatovalo se je da je tifus znatno počeo da hara po našim selima. Pozvali smo sve drugove da tome pitanju posvete više pažnje i ukazali smo im od kolike je to koristi za naš narod. Pomoćnik referenta saniteta, koji vodi o tome računa, uspostavlja zdravstvene stanice po selu. Da bi poboljšali život našim ranjenicima poveli smo kampanju po selima da se skupi što više perja i slame za bol-

nice. Kampanja je potpuno uspjela u granicama mogućnosti, jer su ova sela popaljena i opljačkana. Marod je i od onog zadnjeg odkidao i davao svojim borcima.

VI. Veza:

Relejnim stanicama pomažemo u savjetima, a drug oficir za vezu redovito ih obilazi i kontroliše. S njima smo proradili novodobivena uputstva i kada smo mu sve objasnili uputili smo ga na teren da sredi relejne stanice. One same nisu na visini jer osoblje u njima skupilo se je u glavnom od drugova koji nisu zadovoljili u jedinici. Tu će također trebati mnogo štošta izmjeniti.

VII. Opća ocjena:

Stanje na terenu kao i u samim ustanovama nije onakvo kako treba da bude ali postoje svi uvjeti da ga popravimo. Na nama leži kako ćemo to učiniti. Mi moramo dati i mi ćemo dati sve od sebe da ga popravimo, svjesni da to od nas traži naš narod i naša Partija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik:
(M. P.) M. Bulović[5]

«

[5] **Mirko Bulović Zet**

BR. 191

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 17. HRVATSKE BRIGADE 10. SLAVONSKE NO DIVIZIJE OD 12. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

STAB
XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Dana 12. juna 1943.

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Izvještaj o radu partijske organizacije XVII. brigade

1.) Politički izvještaj

Od političkih pitanja najviše se razrađivalo pitanje oko raskrinkavanja jugoslavenske izbjegličke vlade u Londonu, četnika, kao i reakcionarnog vodstva HSS-a. Raboti vodstva HSS-a posvetilo se najviše pažnje i tu je svima jedinicama podjeljen tekst nepotpisanog pisma i uputstva vodstva HSS-a funkcionerima HSS-a u Dalmaciji, sa uputstvom kako ih treba po tom pitanju raskrinkavati. Uopće kod tumačenja uloge i rabote vodstva HSS-a polazi se od njezinoga stava neposredno prije sloma Jugoslavije i stava koje ono sada zauzima. Svima je prikazano da je sadašnja rabota i kočenje narodno-oslobodilačke borbe samo nastavak njihove ranije protunarodne politike, Svaki pa i najkraći dolazak u hrvatska sela iskorišten je da se narodu govori o izdajničkoj ulozi HSS-a. Od političkih događaja najveća je pažnia posvećena pretstojećem otvaranju drugog fronta,[2] kao i ukidanju treće internacionale.[3] Tu je ukazano kolike će koristi imati od toga naša narodno-oslobodilačka borba, jer će se time mnogo lakše proširiti antifašistički front i odbiti podle laži neprijatelja o tome kako se mi borimo za komunizam.

[1] Kopija originala /pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrofilm u Arhivu VII, H-5'82—87.

[1] Drugi front je otvoren tek 6. juna 1944. Toga dana je sa Britanskih ostrva otpočeo desant u Normandiju (Francuska) oko 5.000 ratnih i desantnih brodova i preko 13.000 borbenih i transportnih aviona, uspevši da u toku dana uspostave dva mostobrana.

® Treća komunistička internacionala je obrazovana na osnivačkom kongresu koji je održan od 2. do 6. marta 1919. u Moskvi, a njeno raspuštanje je objavljeno 15. maja 1943. u Moskvi.

Preko radio izvještaja podjeljena je svima jedinicama izjava druga Staljina po tom pitanju. Ista izjava je razrađena sa sekretarima bataljona kako bi oni mogli lakše prenijeti na ostale članove partije i partizane.

Uopće kod partizana koji su do sada dosta slabo bili zainteresovani za političke događaje, ovi događaji pobudili su najživlji interes tako da se o tim pitanjima vode diskusije na sve strane.

Putem partijske direktive provedena je najšira kampanja za smanjenje gubitaka u borbama rukovodioca kao i partizana. Do sada po tim pitanjima pokazali su [sej slabi rezultati jer baš ova brigada prednjači u gubitku rukovodioca.

Sa strane Slaba korpusa[4] data je direktiva za stvaranje organizacije aktivista,[5] koju je u život trebao da sprovede komesar brigade. Sa strane partije je po tom pitanju izvršena mobilizacija članova partije, kandidata kao i SKOJ-a, kako bi se to što skorije i temeljitije provelo u našim jedinicama. Tu se pokazalo, da partija ako se dobro zauzme može mnogo postići jer se već prvi dan samo u jednom bataljonu javilo 86 partizana za organizaciju aktivista. Međutim ta stvar je sa strane Korpusa obustavljena do daljnjega, ali da nije sigurno bi bio postignut sto postotni uspjeh što se tiče zainteresiranosti i samog pristupanja u tu organizaciju.

Prolaskom kroz hrvatska sela Požeške kotline i dalje nailazili smo na dosta slab prijem sa strane stanovništva. U tim selima dosta je jak uticaj HSS-a, pa se stoga prema nama drže pasivno. Sto se tiče same pomoći tih sela našim jedinicama u vidu hrane ona je bila vrlo slaba, tako da su se mogle čuti primedbe partizana kako je u tim selima slabo zbog toga što još ne postoje narodno-oslobodilački odbori. Po tome se vidi kako partizani uviđaju važnost tih odbora koji su na oslobođenom teritoriju u popljačkanim selima vodili daleko veću brigu 0 njima. Svojim dalnjim putem na'istok, t.j. prema Našicama prošli smo kroz sela kroz koja još uopšte nisu išli partizani. U nekim smo bili primani dobro, na primjer Čaglin, Grabarje 1 Miletinci,[6] a bilo je sela gdje su nas primili sa rezervom, a moglo bi se reći i strahom, na primjer Vlatkovac, Vukojevci i Latinovac. Iako se u svim tim selima pozivalo narod na saradnju i pristupanje u redove Narodno-oslobodilačke vojske, nismo imali nikakav uspjeh u mobilizaciji, jer je svega mobiliziran samo jedan čovek. Možda je bilo malo i kratko vrijeme, ali može se reći, da sa strane partije nije dovoljno uočena

[4] Odnosi se na 1. slavonski NO korpus.
[5] Dokumenat se nalazi u Arhivu VII, reg. br. 8—1/13, k. 472.
[6] Da sekciji postoje sela Mali i Veliki Miletinac (severoistočno od Daruvara), ali bi se to moglo odnositi i na s. Milinac.

važnost mobilizacije hrvatskog naroda. Preko partijske organizacije vrši se stalna politička priprema partizana na još teže borbe i napore.

Povodom same neprijateljske ofanzive na Crnu Goru i Sandžak upoznati su preko radio izvještaja svi partizani sa naredbom Vrhovnog štaba i oni sa oduševljenjem idu u borbu da izvrše zadatak kojega je postavio Vrhovni štab.[7]

Iako je već više puta članovima partije ukazana važnost mobilizacije hrvatskih masa i u vezi sa time raskrinkavanje voćstva HSS-a, oni su tom pitanju pristupili dosta slabo i ograničili su se da o tome govore samo na mitinzima koji su obično dosta slabo posjećeni. Nije bilo to da svaki član u dodiru sa stanovništvom svakom prilikom i na svakom mjestu bude agitator. Inače u samim jedinicama dosada se nije primetio nikakav rad četnika ili agenata HSS-a a i to je gotovo nemoguće zbog stalnog političkog rada. Dosta su česte pojave dezerterstva i to najviše sa strane novih drugova. Dosada je bilo 6 slučajeva i to 5 sa oružjem i 1 bez oružja. Bilo je i pojave ubacivanja neprijateljskih agenata, ali te su u zametku sprečene.

U gotovo svim hrvatskim selima kroz koja smo prošli, osjeća se bojazan stanovništva za ovogodišnju žetvu. Ta bojazan dolazi stoga što su gotovo svu prošlogodišnju žetvu morali dati državi. Bilo je dosta primedaba hrvatskih i čeških seljaka: »dođite vi onda k nama, kad bude žetva«! Znali smo na primjer naići na bogate kuće u kojima nije bilo kruha u dovoljnoj količini. Uopće ko nije znao od prošlogodišnje žetve sakriti ili vlast na bilo koji način prevariti, taj je ostao bez hljeba. Tu nam se nameće da sada trebamo sav svoj politički rad usredotočiti oko toga kako da se žito iz tih krajeva otrgne iz ruku okupatora.

2.) *Organizaciono pitanje*

Brojno stanje XVII. brigade iznosi 836 partizana, od toga 137 drugarica. U brigadi ima 16 partijskih jedinica sa 143 člana KP na licu i to kako slijedi:

Štab brigade:	61.	KP	na	licu	7,	kand.	1,	drugarica	61.	KP—	,	rashod	—	
I. bataljon:	„	„	„	„	57	„	23	„	„	6	„	1	1	
II. bataljon:	„	„	„	„	40	„	10	„	„	8	„	12		
III. bataljon:	„	„	„	„	26	„	14	„	„	—	„	u		
Prateća četa:	„	„	„	„	11	„	6	„	„	—	„	—		
Intendantura:	„	„	„	„	1	„	—	„		—	„	—		
Agitprop:	„	„	„	„	2	„	2	„		—	„	2		
Ukupno:	61.	KP	na	licu	144,	„	56,	drugarica	61.	KP	14,	„	36	

Novoprimljenih u KP imade 11.

[7] Vidi objašnjenje br. 2 uz dok. br. 180.

Organizaciono je partija potpuno učvršćena osim bolničke čete koja nema svoje vlastite jedinice. Sastanci se održavaju redovito i to 2 puta tjedno, 1 sastanak radni i 1 za izgradnju na kojemu sudjeluju kandidati. Sam rad je podjeljen po sektorima i postoji plan za svaki sektor. Sam rad u jedinicama je još dosta slab i vlada u njima kao neka začaurenost. Rad još nije prešao u širinu i ne osjeća se u četama dovoljno rad svakog pojedinog člana partije. Kao borci su članovi partije najbolji i s time uživaju ugled kod partizana. Pomoć sekretara bataljona sekretarima četa je još slaba. Sposobnost prenašanja direktiva kao i sposobnost da zainteresiraju partizane za pojedine političke događaje je još sa strane članova partije slaba. Tako na primjer kod sprovođenja direktive o stvaranju aktivista je partija uspjela da zainteresuje partizane, dok je na primjer samoj kampanji za smanjivanje gubitaka rukovodioca i partizana, te za smanjivanje potroška municije posvećena slaba pažnja tako da ova brigada u svakoj borbi imade najviše gubitaka kako u partizanima tako i u rukovodiocima. Izgradnji partijaca isto se posvećuje slaba pažnja. Po pitanju primanja novih članova u partiju vlada sektaški stav i broj članova partije je razmjerno vrlo mali prema sveukupnom broju partizana. Svi ovi nedostatci su ukazani sekretarima bataljona i data su im konkretna uputstva kako će ih otkloniti.

3.) *Političko-prosvjetni rad*

Na tom polju postignuto je to, da je veći dio partizana uglavnom upoznao liniju narodno-oslobodilačke borbe. Naročito dobro su prokuhali pitanje četnika i izbjegličke jugoslavenske vlade u Londonu. Pitanje reakcionarnog vodstva HSS-a nije još dovoljno prostrujalo kroz partizane, tako da se među njima znade naći i takovih koji dolaze sa upitima gdje je sada Maček i da li se on još uvijek nalazi u hapsu? Razlog tome je taj što se do sad najviše govorilo o četnicima, izbjegličkoj vladi a pitanje HSS-a se samo nuzgred spominjalo. U samoj brigadi može se naći dosta slučajeva lijevog skretanja i to najviše kod pjevanja pjesama, gdje partizani pokazuju veliku sklonost revolucionarnim pjesmama, a manje pjevaju narodne pjesme. Nezgodno je kod toga najviše to što oni to znadu činiti u hrvatskim selima. Dobar dio krivnje za to leži na višim štabovima koji u tome prednjače.

Inače novi drugovi koji dolaze iz Zagreba i drugih gradova uopće ne poznaju liniju narodno-oslobodilačke borbe, pa izražuju otvoreno nepovjerenje prema Engleskoj. Tim drugovima moralo se posvetiti posebno pažnju kako bi ih se uvjerilo da su Englezi naši saveznici. Da bi se bolje članovi partije

upoznali sa linijom narodno-oslobodilačke borbe i time bolje upoznali.. .[8] da što temeljitije i češće proučavaju.

4.) *Rad po vojnim pitanjima*

Sto se tiče vojničkog rada tu do sada nije bilo polagano dosta pažnje sa strane partije, dokaz tome su sami gubitci u borbama. To ali ne znači, da se nije radilo po tim pitanjima, samo su uspjesi bili slabi. Tako na primjer znali su se u borbama zbog nevojničkog držanja desiti slučajevi, da su bili pojedini drugovi ranjeni ili čak ubijeni od svojih vlastitih boraca, na primer u Caglinu.[9] Inače sama borbena disciplina kao i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi u brigadi je na visokom stupnju, tako da bi se moglo reći da i nema toga zadatka kojega ti borci ne bi izvršili. To se najbolje pokazalo prigodom akcije na Kutjevo i Našice. Tu su borci bez ikakvih prigovora izdržali nadčovječanske napore, prevalivši po kiši i blatu, gladni i slabo obučeni ogroman put, izdržavši uz to još i teške borbe sa premoćnim neprijateljem. Tom prigodom naročito se istakao drugi bataljon koji je na teškom terenu izdržao jake juriše ustaša i Njemaca koji su išli sa teškim tenkovima naoružanim topom. Borba se je vodila cijelo vrijeme po kiši i tom prilikom je jedna četa toga bataljona izvršila juriš na čisto ravnom terenu i tom prilikom je došlo do borbe prsa u prsa, tako da su borci te čete zaklali 7 ustaša, među njima jednoga satnika i jednog zastavnika, dok su ostali, preplašeni takovim podvigom iako su bili premoćni, utekli. Formalna disciplina je dosta dobra i samom pozdravljanju i vojničkom držanju pridaje se velika pažnja.

5.) *Omladina i Skoj*

Ukupan broj omladinaca u brigadi jest 435. U Skoju je organizirano 176 i to na licu kako slijedi:

I. bataljon	48	na licu
•i.A. ..	69	„ „
IH- „	34	„ „
Mitralj. četa	10	„ „
Pri štabovima	15	„ „
Ukupno	176	na licu.

Skoj je također organizaciono učvršćen i postoje bataljonski komiteti kao i brigadni komitet. Sami skojevci su naj-

[8] Indigo nije uhvatio nekoliko reči te rečenice.

• Zbog nepažnje borci su ranili četiri svoja druga, od kojih je jedan, Mišo Zec, ubrzo podlegao ranama (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 5).

više zaduženi po kulturno-prosvjetnom radu tako da su svi zborovi, scenske grupe i drugo sastavljeni isključivo od skojevaca. Njihov rad razvija se na bazi natjecanja. Tako se na primjer pojedine jedinice natječu oko toga ko će više pjesama naučiti kao i recitacija i slično. Po vojničkom radu: u kojoj će četi više skojevaca ili omladinaca znati rukovati sa puškomitraljezom ili bacačem. Takovim radom postignuto je to, da gotovo nema skojevca koji ne bi znao rukovati sa puškomitraljezom. Kao borci, poslije članova partije, skojevci su najbolji. Tako se je na primjer u akciji na Kutjevo istakao skojevac politički delegat Mitraljeske čete koji je uspio da u mraku od jedne desetine ustaša koja je naletila na njih otme puškomitraljez. Sam sekretar brigadnog komiteta Skoja, inače vrlo sposoban drug, pomalo se birokratizirao počevši se previše zadržavati u štabu jednog bataljona, tako da je izgubio potreban kontakt sa skojevcima, naročito u drugim bataljonima, i nije im pružao dovoljno lične i neposredne pomoći. Ta greška je istom ukazana i sada stvar kreće na bolje. Isto kao i u partiji i u Skoju vlada sektaški stav po primanju novih omladinaca, premda postoje vrlo dobri uslovi za to.

6.) *Političko-prosvjetni rad po četama i na terenu*

Radi svoje izgradnje članovi partije proučavaju »Proleter« br. 16, »Rad partije u vojsci«, »Imperijalizam i fašizam«, »Historiju SKP(b)« kao i neki stari materijal. Svi važniji letci propagandni i direktivni proučavaju se također na partijskim sastancima. Inače sam način proučavanja je dosta slab jer se u glavnom ograničilo na čitanje i učenje na pamet, što baš ne privlači mlade i neizgrađene partijce. Same pak diskusije po pojedinom materijalu su slabe zbog nedovoljne izgrađenosti sekretara četnih jedinica, tako da pojedine stvari ostaju nejasne članovima partije. Što se tiče rada po selima, svuda gdje se prolazilo održavani su mitinzi, koji su na koncu bili popraćeni sa kulturnim programom. Mitinzi su održavani u sledećim selima: Jasik, Milanlug, Caglin, Biškupci, Ciglenik, Latinovac, Ruševo i Vlatkovac. Mitinzi u Čaglinu i Milanlugu su uspjeli, te je bilo dosta prisutnih (oko 80—100 ljudi). Mitinzi u ostalim selima nisu uspjeli, jer je bilo vrlo slabog interesovanja i bilo je na njima prisutno najviše 30—40. Na mitinzima se obično govorilo o političkoj situaciji van i unutar zemlje, ciljevima naše borbe, narodnim izdajicama, u kojima se naročito padvlači HSS i njegova uloga. Posije mitinga se u okviru kulturnog programa pjevaju naše borbene kao i narodne pjesme. Pošto u tim mjestima ne postoji nikakva naša organizacija nisu niti održani sa njima nikakovi sastanci, a zbog kratkoće vremena zadrža-

vanja nije se moglo organizirati niti koju organizaciju Skoja ili USOJ.

Pitanju nepismenosti posvećuje se posebna pažnja i u četama postoje odgovorni drugovi za taj rad. U brigadi ima 17 nepismenih. Jedan lijepi broj ih se naučio čitati i pisati, a u pojedinim četama postignut je i 90%-tni uspjeh. Ima i slučajeva, da neki koji su naučili čitati i pisati pišu već članke za brigadni list.

7.) *Agitprop*

Agitprop XVII. brigade pokazao je do sada ljepe uspjehe u radu. Njegova je odlika ta, što je uspio, da zainteresira za kulturno-prosvjetni rad široke slojeve partizana, koji sve više učestvuju u tom radu i sarađuju u listu. U samom početku nije se mnogo gledalo na umjetničku stranu i time se je postigla široka saradnja, tako da je sada list od broja do broja sve bolji i on je odraz kulturnog nivoa same brigade. Agitprop [je] uz tehničke radove (umnažanje materijala, izdavanje radio vijesti itd.) radio na suzbijanju nepismenosti, kao i organizaciji usmenih novina, mitinga, zidnih novina, brigadnog lista, pjevačkih zborova i diletantskih grupa. Zidnih novina izdano je 12 brojeva, dok se sada izrađuje 6-ti broj brigadnog lista.

8.) *Zene*

U brigadi ima 107 drugarica, koje su sve izim nekih manjih izuzetaka dobri borci. Odnos između drugova i drugarica je pravilan i dosada se nije desio niti jedan nezgodan slučaj recimo po pitanju morala. Samim drugaricama se ne ukazuje dovoljna pažnja unatoč toga što postoje po četama odgovorne drugarice za rad sa ženama. To se najbolje odražava u tom što drugarice vrlo malo učestvuju u političkom radu, čemu je razlog to što nisu poduzete mjere da ih se zainteresira za to. Isto tako kod pojedinih rukovodioca pokazuje se nerazumijevanje za drugarice jer ih se nerado prima, a i u samim jedinicama recimo kod nošenja tereta ne gleda se na fizičku slabost pojedine drugarice, već se traži, da nosi isti teret kao i jaki drug.

9.) *Rad bataljonskih biroa*

Bataljonski biroi sastaju se redovito, a po važnijim pitanjima sastaju se i posebno i tu se donašaju odluke po tim pitanjima. Inače sama pomoć bataljonskih biroa četnim jedinicama nije još dovoljna. Tu je stvar u I. i II. bataljonu mnogo bolja nego li u III. bataljonu gdje je sekretar jedan novi i mladi drug. Prigodom slanja drugova na srednji partijski kurs poslan je i sekretar I. bataljona sa još dvojicom dobrih partijaca.

10.) Rad štaba brigade

Štab brigade kada su u pitanju akcije i izvršenje zadatka kolektivno ulaže trud i napor, kako bi se zadatak što bolje izvršio. Prije same akcije vrši se svestrana priprema kako politička tako i vojnička sa rukovodiocima, koji to onda isto vrše sa partizanima. Međutim primanje samih naređenja od viših štabova nije vršeno bez diskusije, već se uveliko kod pojedinih članova pokazuje sklonost nedozvoljene kritike. ...

11.) *Razno*

Ovaj izvještaj nije mogao u potpunosti da obuhvati sva pitanja jer je vreme moga boravljenja bilo vrlo kratko, a i u tom vremenu nije se moglo zbog stalnih pokreta i borbi mnogo ni raditi. Sam ovaj izvještaj je pisan kao plod moga zapažanja u vremenu boravljenja u toj brigadi.

Sada je dužnost sekretara u ovoj brigadi preuzeo drugi drug, odnosno on je i prije bio predviđen za tu brigadu.[10] Sa tim izvještajem završen je moj rad kao partijskog funkcionera u vojsci, jer sam dodeljen na drugu dužnost u svojstvu obaveštajca IV. Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Mutak Vlado

io Verovatno se odnosi na Aleksandra Jovanovića (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13).

BR. 192

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE SEKCIJE ZA VEZU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 12. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O RADU TE ĆELIJE I SKOJEVSKOG AKTIVA[1]

ĆELIJA SEKCIJE ZA VEZU G.S.H. 12. VI 43.[2]

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Izvještavamo drugarski C.K. o stanju i radu ćelije u sekciji za vezu. U sekciji postoje tri ćelije i to: 1) Sekcija sa 5 članova, 2) Radio-tehnička radionica sa 3 člana i 3) Radio-stanična sa 3 člana.

Sekcijska i radio-tehnička ćelija održavaju redovito svoje sastanke, dočim je radio-stanična ćelija formirana pred 6 dana i do danas nam nisu poslali izvještaj o svojim sastancima.

Na sastancima pretresaju se sva pitanja kako organizaciona, tako isto i tehničke prirode. Kritika i samokritika održava se. Teoretski sastanci do sad se nisu održavali ali će se u najskorije vrijeme s njima otpočeti.

Ova sekcija ima telefonski vod od 25 drugova. U vodu je formiran aktiv SKOJ-a od 10 aktivista, uključivši i tu 2 SKOJ-evca iz sekcije. Osnovan je drugi aktiv SKOJ-a i to sekcijski. Kontrolu vodnog i sekcijskog SKOJ-a vrši sekcijska ćelija. Sekcijski sastanci aktiva SKOJ-a održavaju se redovito. Sekcijski telefonski vod ima svog vodnog delegata koji je u isto vrijeme i sekretar aktiva SKOJ-a. Sekretar sekcijskog aktiva SKOJ-a je nastavnik škole za vezu. Politički rad u čitavom vodu provodi se redovito. Iako je vod nedavno formiran politička svijest je u njemu na odgovarajućoj visini. Osim radnih sastanaka održavaju se i teoretski sastanci, kao čas kritike i samokritike.

U sekcijskoj ćeliji vrši se raspodjela rada na sve članove po svim sektorima koje obuhvata ova sekcija. U vidu je osnivanje ćelije i aktiva SKOJ-a u Oficirskoj školi za vezu koja je počela sa radom 10. VI. ov. g.

Na posljednjem sekcijskom ćelijskom sastanku zaključeno je da se osnuje biro ćelija sekcija za vezu u koje bi ušli sekretari triju ćelija, radi veze između ćelija.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-3/235.

[2] Datum je dopisan mastilom (iste boje kao i u potpisu).

ĆELIJA SEKCIJE ZA VEZU
C.K.H.

1.VI.19[illegible]

DRUGA KNOJ. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Izvještavamo drugarski C.K. o stanju i radu ćelija u sekciji za vezu. U sekciji postoje tri ćelije i to: 1/Sekcijska sa 5 članova, 2./Radio tehnička radionica sa 3 člana i 3/ Radio-stanična sa 3 člana.

Sekcijska i radio tehnička ćelija održavaju redovito svoje sastanke, dočim je radio-stanična ćelija formirana pred 6 dana i do danas nam nije poslali izvještaj o svojim sastancima.

Na sastancima pretresaju se sva pitanja kako organizacione, tako isto i tehničke prirode. Kritika i samokritika održava se. Teoretski sastanci do sad se nisu održavali ali će se u najskorije vrijeme s njima otpočeti.

Ova sekcija ima telefonski vod od 25 drugova. U vodu je formiran aktiv SKOJ-a od 10 aktivista,uključivši i tu 2 SKOJ-evca iz sekcije. Osnovan je drugi aktiv SKOJ-a i to sekcijski. Kontrolu vodnog i sekcijskog SKOJ-a vrši sekcijska ćelija. Sekcijski sastanci aktiva SKOJ-a održavaju se redovito. Sekcijski telefonski vod ima svog vodnog delegata koji je u isto vrijeme i sekretar aktiva SKOJ-a. Sekretar sekcijskog aktiva SKOJ-a je nastavnik škole za vezu. Politički rad u čitavom vodu provodi se redovito, i ako je vod nedavno formiran politička svijest je u njemu na odgovarajućoj visini. Osim Osim radnih sastanaka održavaju se i teoretski sastanci,kao čas kritike i samokritike.

U sekcijskoj ćeliji vrši se raspodjela rada na sve članove po svim sektorima koje obuhvata ova sekcija. U vidu je osnivanje ćelije i aktiva SKOJ-a u oficirskoj školi za vezu koja je počela sa radom 10.VI.ov.g.

Na posljednjem sekcijskom ćelijskom sastanku zaključeno je da se osnuje biro ćelija sekcije za vezu u koju bi ušli sekretari triju ćelija, radi veze između ćelija.

Nakon osnivanja daljnih aktiva SKOJ-a osnovat će se i biro SKOJ-evskih aktiva u kojeg bi ušli sekretari aktiva, a sekretar biroa SKOJ-a prisustvovao bi na sastanku ćelijskog biroa radi primanja direktiva.

Ovo bi se sve imalo izvršiti po predhodnom sporazumu sa C.K. koji je sa ovom potrebom upoznat.

Na sljedeći sastanak koji će se održati između 13-15 VI. ov.g. poželjno je da na istom prisustvuje drug Konspirator, radi sredjivanja postojećeg pitanja u odnosu između ćelija i ćelija i SKOJ-evskih aktiva.

Uz drugarski pozdrav:

S m r t f a š i z m u - s l o b o d a n a r o d u !

Sekretar ćelije,

[illegible]

Fotokopija dokumenta br. 192

Nakon osnivanja daljnih aktiva SKOJ-a osnovat će se i biro SKOJ-evskih aktiva u kojeg bi ušli sekretari aktiva, a sekretar biroa SKOJ-a prisustvovao bi na sastanku ćelijskog biroa radi primanja direktiva.

Ovo bi se sve imalo izvršiti po prethodnom sporazumu sa C.K. koji je sa ovom potrebom upoznat.

Na sljedeći sastanak koji će se održati između 13—15 VI. ov. g. poželjno je da na istom prisustvuje drug Konspirator,[3] radi sređivanja postojećeg pitanja u odnosu između ćelija i ćelija i SKOJ-evskih aktiva.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar ćelije
Josip Mardešić

BR. 193

UPUTSTVO ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 14. JUNA 1943. ŠTABOVIMA BATALJONA O POLITIČKOM RADU I PRAVILNOM POSTUPKU PRILIKOM PRIBAVLJANJA MATERIJALNIH SREDSTAVA OD NARODA[1]

STAB XII KNOU BRIGADE
broj si.
dana 14 juna 1943. god.

ŠTABOVIMA I i II BATALJONA OVE BRIGADE

položaj

Pitanje prehrane, obuće i odjeće naših vojnika danas se pojavljuje kao jedno od najvažnijih pitanja. Pitanje prehrane je političko pitanje, a također i pitanje vojničkog osposobljavanja naših jedinica. S obzirom na to štabovi bataljona, a specijalno politkomesari, moraju se najintenzivnije i to odmah

[3] **Dragutin Saili**

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg br. 3 '20, k. 875.**

pozabaviti tim pitanjem. Najhitnije se moraju ispitati sve mogućnosti i načini pribavljanja hrane i svakodnevno tim pitanjima posvetiti najveću pažnju.

Sektor na kome se sad nalazimo siromašan je i narod je vrlo malo sklon da daje dobrovoljne priloge za vojsku. Ali ipak pravilnim političkim radom i tijesnim povezivanjem sa narodom dio ishrane vojske moći će se osigurati dobrovoljnim prilozima. Zato će štabovi bataljona i komande četa svakodnevno i u svim selima održavati političke zborove i konferencije i na istima će redovno postavljati pitanje prikupljanja dobrovoljnih priloga za vojsku. Također sa n. oslobodilačkim odborima tijesno sarađivati i redovno preko njih organizovati svakodnevno prikupljanje dobrovoljnih priloga.

U koliko su nedovoljni prilozi, štabovi bataljona neka pristupe rekviziciji preko N.O. odbora u svim selima i kod sviju domaćina koji raspolažu sa viškovima žita. Zato će štabovi bataljona odmah na svom sektoru pomoću ličnog saznanja i pomoću prikupljanja dokaza prikupiti podatke o imovnom stanju pojedinih bolje stojećih ljudi. Ćim se ustanovi da neki domaćin ima višak u žitu odmah preko N.O. odbora od njega tražiti da dadne pristojan dobrovoljni prilog od svog viška, a ako ne bi na to pristao onda opet preko N.O. odbora izvršiti rekviziciju čitavog viška. Prilikom rekviriranja izdati rekvizicionu priznanicu. Kada se rekvirira onda uvijek vršiti to preko N.O. odbora i od njih tražiti da oni sami vrše razrez i prikupljanje. Ne ispustiti iz vida da N.O. odbori vrlo često se pojavljuju kao zaštitnici pojedinaca i time onemogućavaju prikupljanje. Zato će štabovi u takvim slučajevima spretno kontrolisati odbore i onemogućavati im takve špekulacije, na takav način što će sami prikupiti podatke o ličnom imovnom stanju sviju domaćina kod kojih se rekvirira i prema tome procjeniti pravilnost razreza rekvizicije.

I prilikom prikupljanja dobrovoljnih priloga i vršenja rekvizicije postupati pravilno i oprezno. Uvjek raditi tako da se narodu i pojedincima ubjedljivo dokaže opravdanost rekviriranja. Redovno narodu naglašavati o ulozi N.O. Vojske i o nužnosti iste da se prehranjuje iz sredstava kojima raspolaže narod. U svim tim prilikama postupati uljudno i blago prema narodu. Također voditi računa o tome kako se postupa i prema N.O. odborima.

Veliki dio boraca obosio je i zato se postavlja pred nas da za izvjesno vrijeme pribavljamo samo krupnu stoku od koje se može praviti obuća. Na svojim sektorima prikupite što prije podatke o tome da li ima krupne stoke koja bi se mogla rekvirirati. Stoku rekvirirati od bolje stojećih ljudi vodeći računa o opštim imovinskim i porodičnim prilikama. Voditi računa o tome da se ne rekvirira stoka za mužu i stoka koja je nužna

za obradu zemlje, no i ako bi i to onemogućavalo dovoljno snabdjevanje, u izvjesnim slučajevima rekvirirati i stoku za mužu i stoku za vuču.

U koliko na terenu ima četničkih i ustaških porodica onda odmah pristupiti konfiskaciji njihove imovine, a ostaviti im samo toliko koliko im je nužno za prehranu do nove žetve, a od stoke ostaviti jedan mali dio sa mlijekom, a od stoke za vuču i tovaienje ništa ne ostaviti. Kod njih konfiskovati ne samo žita i stoku nego i ostalu imovinu koja ne bi bila neophodna dotičnoj porodici.

Skreće se pažnja bataljonima da u izvjesnim selima u okolini K. [otor] Varoši ima imovine koja bi se mogla konfiskovati i rekvirirati. Zato će bataljoni u toku dana pristupiti prikupljanju podataka o tome da bi što hitnije mogli pristupiti i organizovanju rekvizicije i konfiskacije.

Voditi računa o tome da imamo svoju brigadnu bolnicu i da je potrebno za nju pribavljati sanitetski materijal i bolju hranu. Bataljoni će redovno prikupljati sve stvari i materijal koji se mogu upotrijebiti za potrebe bolnice i bolesnika i u slučaju pribavljanja iste dostavljati.

Sa borcima na konferencijama i u ličnim dodirima raspravljati o pitanjima prehrane i na njih pravilno djelovati da bi i oni sami mogli shvatiti teškoće u pogledu prehrane i da bi mogli shvatiti opravdanost trpljenja sa te strane.

Prednje je dostavljeno štabovima bataljona 14. VI. 43.

U akta.

BR. 194

IZVEŠTAJ POLITODELA 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE OD 16. JUNA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POLITODJF.L VIII. KNOU BRIGADE
Dne 16 juna 1943 godine

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Šaljemo vam izvještaj o stanju i radu u našoj brigadi. Prošli izvještaj nismo vam poslali jer su se dva člana politodjela razboljela od tifusa.

Broj partijaca . . . . po spisku 215, u rashodu 65.
Kandidata . . . . . 37, ... 12.
Skojevaca . . . . . 220 . . . . 65.

Broj part. jedinica 21, poginulih partijaca 7, ranjenih 4. Nestao 1, umrlih 3, isključeno 3 člana i kažnjeno 5 članova (ukorom).

Part. organizacija VIII. KNOU brigade sada je savladala sve organizacione teškoće, koje su ometale pravilan rad part. jedinica. Postoje svuda bataljonski biroi i bataljonska rukovodstva Skoja i brigadno rukovodstvo Skoja, koje je tek sada formirano. Rukovodeća uloga Partije osjetila se u nekim bataljonima u punoj mjeri, u drugom bataljonu nije se još postigao onaj stepen kao u ostalim. Veliki nedostatak i teškoće kroz koje je prolazila part. organizacija naše brigade bilo je to što su dvije trećine partijaca bili oboljeli od pjegavca, a i danas ima jedan broj rukovodioca u bolnicama.

Rad po sektorima odvija se postepeno, ali još izvjesni sektori rada nisu u punoj mjeri proradili i prema tome još postoje slabosti protiv kojih se mora boriti naša part. organizacija.

I. Politički sektor. Ovaj sektor nije zastupljen u dovoljnoj mjeri sadržajno, jer jedan veliki broj rukovodioca su mladi i ne mogu još dovoljno da se unesu u rad. Prorađivao se »Proleter« i ostali propagandni materijal, ali još uvijek nedovoljno. Politička svijest boraca nije još na onoj visini na kojoj bi tre-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP BiH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. CK SK BiH-3/135—136.**

bala da bude. Teoretsko-politički nivo članova Partije je dosta nizak i to je jedna praznina koja se mora u daljem radu savladati.

II. Vojnički rad. Za vojnički rad u brigadi moglo bi se kazati da se tu osjeća najslabija strana naše part. organizacije. Partijske jedinice ne udubljuju se u to pitanje te otuda dolazi i slabost desetara, vodnika i komandira i oni još nemaju dovoljno znanja kao rukovodioci. U svrhu popravka takvog stanja pokrenuta su savjetovanja i češće konferencije s komandnim kadrom, a preduzeće se i kratki kursevi za vodnike, desetare i komandire. Ofanzivni duh boraca je na visini, dok se u defanzivi naše jedinice osjećaju još slabe. Po ulasku "u sastav Unske operativne grupe naša brigada ima izbačenih iz stroja 63 vojnika, od toga 13 poginulih, 38 ranjenih i 12 nestalih. Brigada ima na licu vojnika 771. Računajući bolesne i koji ozdravljaju brigada broji oko 960 boraca. Borbenost brigade u nekoliko akcija koje smo zadnjih mjesec dana vodili pokazala se na visini. Bila su dva slučaja dezertiranja našim dolaskom u Krajinu i to od onih ljudi koji su došli iz domobranstva i ustaških redova[1]' u našu brigadu.

III. Kulturno-prosvjetni rad. U kulturno-prosvjetnom radu brigada je oživjela i može se reći da zadovoljava. Nepismenih ima mali broj prema onom kako ih je bilo ranije (50%). Danas nije rijedak slučaj da u bataljonu po 15 drugova za 15 dana nauči čitati i pisati. Najbolji primjer je naš III. bataljon koji je pred potpunom likvidacijom nepismenosti. Organizovani su horovi i predavanja iz opštevaspitno-kulturnih tema. Držana su predavanja o postanku Jugoslavije, položaju njenom na Balkanu, kolhozima i sovhozima, religiji i moralu u SSSR-u i još neka druga. Borci pokazuju veliko interesovanje za ovakve teme. Ima i manjih diletantskih sekcija koje su nekoliko puta uspjele. Još se na tom polju osjeća nedostatak, jer u priredbama nisu angažovani svi borci nego jedan manji dio.

IV. Rad na terenu. Zbog besprekidnog pokreta brigade nije se mnogo učinilo po ovom sektoru rada. U koliko je postojao odmor partijska organizacija se povezivala sa organizacijama u pozadini i u zajednici s njima davane su priredbe. Tako su za mjesec dana održane 4 priredbe u selu. Odnos prema civilnom stanovništvu je dosta dobar i brigada uživa povjerenje

[2] **U konkretnom slučaju se nije radilo o ustašama iz ubeđenja, već o nasilno mobilisanim ljudima, koje je ustaška organizacija svrstala u svoje vojne formacije. Takvi ljudi su se, kao i domobrani, obično predavali jedinicama NOVJ bez nekog većeg otpora u borbi. Zato su i zadržavani u NO brigadama, gde se političkim radom nastojalo uticati na njih u smislu pravilne političke orijentacije, a onda i trajnog ostajanja u jedinicama NOVJ.**

kod naroda kuda god je prošla. Imamo primjera naših bataljona koji su slali borce pozadinskim vlastima da im okopavaju kukuruze.

V. SKOJ. Rad po Skoju u zadnje vrijeme se pojačava i Partija ukazuje pomoć, ali u nekim bataljonima ne u dovoljnoj mjeri. Članovi Skoja postigli su izvjesna iskustva u radu, osjećaju se više odgovornim za neizvršenje zadataka. Organizaciono Skoj je u svim bataljonima pravilno postavljen. U nekim organizacijama (IV. bataljona) počinju da se razvijaju i Skoj-evska takmičenja. Ipak Skoj još nije postao najborbenija organizacija u brigadi kao ni rukovodioc. Na brigadnom savjetovanju Skoj-a, gdje su pred Skoj postavljeni i svi problemi u našoj brigadi, izabrano je i brigadno rukovodstvo SKOJ-a. Postoje svi uslovi da Skoj postane uistinu rukovodioc u brigadi.

Zadaci koji su postavljeni pred našu brigadu od strane Štaba IV. divizije i Oblasnog komiteta nisu ispunjeni. Brigada je od strane Štaba Unske operativne grupe i suviše angažovana u akcije, što je u suprotnosti sa dobivenim zadacima. Mobilizacija ljudstva u Krajini nije uopšte izvršena. Prisustvo neprijateljskih garnizonskih snaga u Bihaću, Slunju, Cetingradu, Kladuši i Cazinu još uvijek kod muslimanskog življa je kočnica za mobilizaciju (naročito prisustvo Njemaca). Tek sada našim dolaskom na Baniju i hvatanjem veza sa Bužimom, Vranogračom i Cazinom pruža se mogućnost političkog rada među tamošnjim stanovništvom. Zbog toga nisu postojali uslovi za obrazovanje O.K. za Cazin i Bihać. Na terenu Banije uspostavićemo sreski komitet od 4 člana (Ale Terzić, Hakija Pozderac, Esad Berberović i Gazibara Pero) koji će djelovati na terenu sreza Cazin, a uz kontrolu O.K. za Baniju do obrazovanja O.K. za Bihać i Cazin. Zatim na sektoru Kladuše organiziraće se jedna partijska jedinica od 3 člana.

Kolektivna svjest, drugarstvo i bratstvo zastupljeni su u priličnoj mjeri ali još treba rada. Smatramo da pljačka, dezerterstvo, spremnost brigade za pokret i primanje borbe na svim terenima ne predstavljaju više problem u našoj brigadi. Odnos komandnog kadra prema borcima je dosta dobar, ali ima u nekim jedinicama još po malo kaplarske discipline. U nekim štabovima bataljona ima još štabskog života ali je na putu da se i te slabosti prebrode. Odnosi u štabu brigade su dosta dobri i ne živi se štabskim životom. Partijski, politički i kulturno-prosvjetni rad odvija se po predviđenom planu i u većini slučajeva taj se plan izvršava. Evo da vam bude slika još jasnija: Opći generalni plan za sve bataljone kad brigada stacionira je ovakav: u 6 sati ustajanje, od 6—8 umivanje i doručak, od 8—10 vojne vježbe, od 10—14 part. sastanci, teoretska naobrazba partijaca i ručak, od 14—17 političke konferencije sa borcima, od

17 pa do večere kulturno-prosvjetni rad, igra, pjesme i si. Osim toga plana part. jedinice postavljaju sebi sedmodnevni ili 15--dnevni rad prema prilikama. U štabu brigade postoji izmjena, jer komandant brigade[3] je u sastavu Unske operativne grupe. Sadašnji komandant naše brigade je Uroš Kukolj a njegov zamjenik drug Sava Kesar, dosadanji komandant I. bataljona. Drug Kesar ima dosta vojničkog znanja i partijnosti dobre i u svom radu zadovoljava na ovom položaju. Komesar brigade[4] je ozdravio i nalazi se u štabu. Održato je jedno part. brigadno savjetovanje na kome su pretresana sva pitanja i konstatovano da izvršenje našeg zadatka u Krajini koči u velikoj mjeri i Unska operativna grupa koja nas je isuviše angažovala u operativne svrhe i koja to i danas čini.

Sto se tiče rada politodjela on se u mnogome pojačao iza sastanka u Palanci. Stalno se išlo u part. jedinice na konferencije četa i bataljona. U radu je postojala puna saglasnost politodjela i zamjenika politkoma brigade.[5] Odnos u štabu brigade prema politodjelu je dobar. Pred polazak u Krajinu politodjel je ostao sa svega jednim članom, jer su se dvojica članova (Hajro i Marek) nalazili u bolnici oboljeli od tifusa. Tek prije 9 dana upotpunjen je politodjel.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 16 juna 1943. Za politodjel,
Hajro.®

[5] **Odnosi se na Hamdiju Omanovića.**
[4] **Politički komesar je bio Avdo Cuk. Na toj dužnosti je poginuo 1943. Narodni heroj.**
[5] **Zamenik političkog komesara 8. krajiške NOU brigade tada je bio Blažo Đuričić.**
• **Kapetanović**

BR. 195

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKOG KOMITETA 12. KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE ODRŽANOG 17. JUNA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa prvoga sastanka divizijskog komiteta KPJ XII. NOU divizije[2] koji je održan 17 juna 1943 g. u Maslovarama.

Sastanku su prisustvovali: drug Mirko[3] ispred Oblasnog komiteta za Bos. Krajinu, drug Žarko Zgonjanin, politkomesar XII. NOU divizije, Milisav,[4] zamj. politkomesara II. KNOU brigade, Trivo Bogunović, zamj. politkomesara XII. KNOU brigade, Dušan Misirača, zamj. politkomesara V. K.K.[5] NOU brigade.

Dnevni red:

1. Formiranje part. divizijskog komiteta, kao i biranje sekretara.
2. Vojno-politička situacija.
3. Izvještaj o stanju part. organizacija po brigadama.
4. Diskusija i zadaci.
5. Razno.

Sastanak otvara drug Mirko i predlaže da se izabere sekretar komiteta. Posle kraćeg savjetovanja za sekretara izabran je Dušan Misirača, zamj. polit, komesara V.K.K. NOU brigade.

VOJNO-POLITICKA SITUACIJA

Na Istočnom frontu uglavnom vlada zatišje. Sovjetska avijacija je vrlo aktivna i neprestano bombarduje njemačke položaje i transporte trupa. Hitler nije još poduzeo ofanzivu protiv Crvene armije iako se za nju sprema, u koju je svrhu najavio totalnu mobilizaciju Njemačke i svih porobljenih zemalja u Evropi. Tu se očituje njegova slabost i snaga njegove vojske za borbu protiv Crvene armije je daleko slabija nego prošle godine,

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP BiH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-3/124—126.**

[2] **Dvanaesta krajiška NOU divizija je formirana 1. juna 1943. (U njen sastav su ušli 5. i 12. krajiška NOU brigada i, za izvesno vreme. Banijski i Kozarski NOP odred). Sa takvim nazivom je ostala do 19. avgusta 1943. kada je po naređenju Vrhovnog štaba preimenovana u 11. krajišku NOU diviziju (vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 42).**

[3] **Sefket Maglajlić**

[4] **Milosav Milosavljević**

[5] **kozarske (krajiške)**

ali zato on hoće da iskali svoj bijes nad porobljenim narodima, a naročito u zemljama gdje se ustanak povoljno razvija i gdje predstavlja ozbiljnu opasnost po fašističke interese, kao u Jugoslaviji. Zato on i pravi ofanzivu protiv naše Nar.-oslobodilačke vojske, a naročito glavnine naših snaga koje vode žestoke borbe protiv Hitlerovih, talijanskih i Pavelićevih trupa u Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku.[6] Za borbu protiv Nar.-oslobodilačke vojske u Jugoslaviji preko Pavelića, Hitler stvara SS divizije, u koje hoće da uvuče Muslimane u našoj zemlji.

Pored svih naprezanja okupatora, ustaša i četnika da unište i onesposobe za borbu Nar.-oslobodilačku vojsku i da onemoguće dalje rasplamsavanje narodnoga ustanka kod naroda Jugoslavije, ipak Narodno-oslobodilačka vojska vodi uspješne bojeve s daleko nadmoćnijim neprijateljem u svim krajevima naše zemlje. Naša Nar.-oslobodilačka vojska svojom dvogodišnjom borbom postigla je velike uspjehe i podigla svoj ugled kod naših naroda, a i u svjetskoj demokratskoj javnosti, u prvom redu u savezničkim zemljama Engleskoj i Americi poznata je borba koju vodi naša Nar.-oslobodilačka vojska. Uspjeh Nar.-oslobodilačke vojske u Sloveniji, Lici, Slavoniji i stalno pridolaženje novih boraca i formiranje novih jedinica, stvaraju se još bolji uslovi za borbu protiv neprijatelja našeg naroda. Prolaskom jedinica Nar.-oslobodilačke vojske kroz Hercegovinu, Crnu Goru i Sandžak i sjajni uspjeh u borbama protiv neprijatelja omogućili su narodu u tim krajevima da se ponovo pridruži Nar.-oslobodilačkoj borbi. Ti uspjesi naših jedinica izazvali su demoralizaciju kod četnika, koje |su] Draža Mihailović i četničke vođe prisilno mobilisali u svoje redove i poveli u borbu protiv nas. Mnogi su od njih predali oružje i pošli svojim kućama, a mnogi su ostali u našim redovima da se bore protiv okupatora.

U Bos. Krajini neprijatelj je, pored zamašnije generalne ofanzive koncentrisanim snagama, iz najbližih garnizona, sa dosta jakim snagama izlazio na našu slobodnu teritoriju u cilju pljačke i uništenja opkoljavanjem naših jedinica.

U svojim namjerama neprijatelj nije uspio. Stvoreni su odredi i omogućen odlazak brigadama na sektore koje treba očistiti od četničkih bandi.

Razvoj prilika u svijetu i uočavanje slabosti fašističke osovine i krize u koju ona sve više pada, a naročito Italija, dovelo je do još aktivnijeg djelovanja u Hrvatskoj od strane Mačeka i u redovima muslimanskim od strane Kulenovića,[7] Popovca[8]

[8] Reč je o takozvanoj petoj neprijateljskoj ofanzivi.

[7] Džafer Kulenović. Tada je bio podpredsednik Vlade NDH.

[6] dr Ismet Popovac. (Vidi tom IV, knj. 11, objašnjenje br. 3 uz dok. br. 91).

i drugih da hrvatske i muslimanske mase pridobiju za svoju politiku.

Raspuštanjem III internacionale još su više učvršćeni prijateljski odnosi u demokratskom bloku i stvorena mogućnost još aktivnije borbe od strane porobljenih naroda protiv faš. ugnjetača i njihovih pomagača u svim porobljenim zemljama, pod rukovodstvom komunističke partije.

Pored svih izloženih momenata u vojno-političkoj situaciji važno je napomenuti da jugoslavenska vlada u Londonu ne mijenja svoj neprijateljski stav prema Nar.-oslobodilačkoj borbi a četničko vodstvo da je odlučilo da do kraja ide sa okupatorom.

Po izlaganju vojno-političke situacije prelazi se na podnošenje izvještaja.

IZVJEŠTAJ O STANJU PART. ORGANIZACIJE II. KNOU BRIGADE

Partija je pretrpjela osjetne gubitke u starijem partijskom kadru i većina starijih partijaca izbačena je iz stroja. Postoji priličan priliv novog kadra koji nema dovoljno iskustva i čija se partijnost podiže dosta sporo. Zadatke izvršavaju članovi Partije [ne] na zadovoljavajući način i u potpunosti, već samo djelomično. I kod starijih partijskih jedinica partijnost je osrednja. Podjela rada po raznim sektorima postoji, ali rezultati nisu još zadovoljavajući. Naprotiv rad pojedinih sektora ostaje nezapažen. Disciplina takođe ne zadovoljava. Pojedini članovi Partije, vodnici, desetari, a ponekad i politički komesari, imaju nepravilan stav odn. odnos prema borcima. U teškim situacijama moral kod mlađih članova Partije popušta i slabiji je često nego kod skojevaca. Partijski rukovodioci su mladi i odani i dobri drugovi. Organizaciono pitanje je pravilno postavljeno. Teoretski rad je prilično slab i ne postoji dovoljno pomoći starijih drugova u tom pogledu.

Borbenost brigade je srednja i promjenljiva. Ratničko iskustvo i stručna sposobnost boraca nije na visini. Vojna obuka postoji i vojnički plan za 7 dana. Vojnička budnost nije dovoljna, usled čega neprijatelj uspjeva i da zarobljava pojedine borce.

Pojačanje političkog rada i sa politkomesarima i sa borcima treba ubrzati. Nekog planskog rada u tome smislu nema. Politički komesari rade sa jedinicama, ali se osjeća veliki nedostatak materijala .. >

Kulturno-prosvjetni rad nije razvijen i ne posvećuje mu se dovoljno pažnje. Formirani su kulturno-prosvjetni odbori, ali oni ne funkcionišu, iako čitav kulturno-prosvjetni rad treba da se odvija preko pomenutih odbora. Bataljoni izdaju džepne novine.

Sanitet nije dovoljno organizovan. U dva bataljona fale referenti saniteta.

Intendantura također nije postavljena na zdrave noge. Posao intendanta se potcjenjuje, a intendantima se ne poklanja pažnja niti im se pruža pomoć u savjetima. Potrebno je održati češće konferencije sa intendantima i osamostaliti ih u njihovoj dužnosti. Osjeća se nedostatak kolektivne svijesti u pogledu raspodjele hrane u brigadi.

IZVJEŠTAJ O STANJU PART. ORGANIZACIJE U XII KNOU BRIGADI

Partijska organizacija u ovoj brigadi je vrlo mlada, a njenu srž čini partijski kadar III. bataljona V.K.K. NOU brigade . . .

Disciplina je dosta dobra i partijska disciplina učvršćuje vojničku disciplinu u brigadi. Rukovodioci partijski su neiskusni drugovi i ne snalaze se lako u svome poslu. Ćelije štabske ne održavaju redovno sastanke. Teoretska naobrazba članstva je minimalna. Raspodjela rada je izvršena po sektorima. Rad po Skoju nije se razvio i omladinski rad također.

Politički rad je zapostavljen i ne održavaju se redovne konferencije sa političkim komesarima. Kulturno-prosvjetni rad je nedovoljan. Vojna obuka i budnost su nedovoljne. Ishrana vojske organizovana je preko intendanture. Zdravstveno stanje zadovoljava. Sanitet je organizovan.

IZVJEŠTAJ O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE V. KNOU BRIGADE

U brigadi imaju 22 partijske jedinice. Partijska organizacija mnogo je aktivnija nego što je bila ranije. Tu svoju aktivnost redovnog rada ispoljila je u zauzimanju Partije oko vojničkog i političkog i kulturno-prosvjetnog rada kao i suzbijanju epidemije pjegavog tifusa.

Sastanci partijskih jedinica su u glavnom redovni. Bataljonski biroi postali su aktivniji i počeli su da funkcionišu kao rukovodstvo, ali ne još potpuno samostalni. Partijska disciplina je dosta dobra.

Na putu na ovaj teren održane su konferencije sa partijskim članstvom po bataljonima, gdje se objasnilo raspuštanje treće internacionale, kao i o zadacima partijskih organizacija u vojsci i na terenu na koji smo došli, kao i samih naših vojnih jedinica.

Politički rad nije se sistematski odvijao kod svih bataljona. Vojnički rad u poslednje vrijeme slabije je zastupljen nego ranije. Borbenost svih jedinica je dosta dobra, to se vidilo

u svim dosadašnjim borbama. Uz put sa terena Kozare na ovaj teren napustili su jedinice oko 35 boraca, među njima je bio priličan broj skoro prezdravljenih, domobrana i civila koje smo iz jedne akcije na voz zadržali u našim jedinicama. Među onima koji su napustili svoje jedinice bila su tri člana Partije i nekoliko skojevaca. Svi raniji borci iz naših jedinica vratili su se na teren sa koga smo pošli, t.j. u odred.

Ishrana po prelazu nije bila pravilno organizovana. Zbog toga je bilo pojedinačnog ispadanja od strane boraca prema narodu.

Kulturno-prosvjetni odbori postoje, ali su nedovoljno aktivni, naročito kada jedinica ima česti pokret. Autoritet komandnog kadra dobar je, ali kod desetara i vodnika slabiji je uslijed njihovog nepravilnog odnosa po katkada prema borcima.

Sanitet je organizovan i postoji brigadna pokretna ambulanta.

Po završenom izlaganju i diskusiji donesen je slijedeći zaključak.

1) Pojačati politički i vojnički rad u svim našim jedinicama i planski ga sprovoditi.

2) Pristupiti intenzivnijem političkom radu u narodu i omogućiti mobilizaciju i popunu vojnih jedinica novim borcima.

3) Da vojni i politički rukovodioci pruže direktnu pomoć drugovima zaduženim po istim dužnostima i da se poveća budnost pri određivanju zadataka borcima i nižem komandnom kadru.

4) Pojačati partijski rad i sprovesti partijsku konspiraciju i čuvati partijski i propagandni materijal.

5)) Posvetiti punu pažnju ishrani, odjeći i obući te zdravlju i čistoći u jedinicama, a naročito paziti da se ishrana pravilno reguliše.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dne 17/VI. 1943 g.

Sekretar div. komiteta
Dušan[9]

[9] **Misirača**

BR. 196

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 17. JUNA 1943. CENTRALNOJ KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I MORALNO-POLITIČKOM STANJU U JEDINICI[1]

POLIT-ODJEL 20-VI-43[2]
III UDARNE BRIGADE VI DIVIZIJE
N.O. VOJSKE HRVATSKE
17 juna 1943. Izvještaj br. 12

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam naš redovan izvještaj o radu u Brigadi.

Stanje part. organizacije: Rukovodstvo partijskih organizacija po bataljonima još uvijek zaostaju (nedovoljno iskustvo u partijskom radu i slaba politička svijest), da bi mogla razviti veću inicijativu i donositi bolje odluke i prijedloge. B.B.[3] na sastancima uglavnom registruju događaje iz četa. Sekretari jedinica podnose izvještaje o radu koji su istovjetni sa izvještajima politkomesara četa. U biroima nije bilo raspodjele rada, gdje bi se pojedini članovi zadužili i bili odgovorni za rad po izvjesnom sektoru u čitavoj partijskoj organizaciji bataljona. To je sekretara jedinice činilo odgovornim samo za rad svoje čete i tako biro nije mogao funkcionisati kao forum-rukovodstvo. Ovo je u mnogom imalo odraza na četne jedinice na koje se nije u dovoljnoj mjeri prenosilo iskustvo ostalih jedinica, tako su ga one morale svaka za sebe sticati.

Mi smo tek u zadnje vrijeme izvršili podjelu rada u rukovodstvima i ukazali na dužnosti pojedinih njegovih članova. Drugovi su shvatili zadatak i mišljenja sam da će ovakav rad u daljnjem partijskom životu urediti boljim plodom.

Stabske jedinice su se shvatile kao partijski forum. Pred njima su se podnosili izvještaji četnih jedinica (o organizacionom stanju i dr.). Takav rad se primjenio i u jedinici štaba Brigade, gdje se govorilo o radu pojedinih B.B. i stanju čitave partorganizacije u Brigadi. Izvjesni od drugova shvatili su da je štabska jedinica »viša« od B.B. Istina je da ona može često

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4.358—360.**
[2] **Vreme prijema izveštaja u Centralnom komitetu KP Hrvatske.**
[3] **Bataljonski biroi**

puta dati bolje prijedloge i riješenja, uvidjeti i ocjeniti najtačnije mnoge pojave (s obzirom na svijest pojedinih članova), što će biti od velike pomoći čitavoj part. organizaciji, ali pored svega po našem mišljenju to je ćelija, osnovna part. jedinica. Obzirom na partijnost vojnih rukovodioca ovakva praksa bi se mogla negativno odraziti, na taj način što bi se neki od njih mogao osjetiti komandantom i vojske i Partije. Gornje je uglavnom ispravljeno dolaskom novog rukovodioca politodjela iz I Brigade, zato molimo drugove da nas obavjeste koliko je sve ovo pravilno.

Partijski sastanci su redovni, ali daju malo rezultata. To zato što se najčešće ne zna rukovoditi sastankom i postaviti dnevni red. Mnogo vremena na sastanku prođe u ćutanju. Ne uočavaju se najvažnija pitanja o kojima Partija treba da da svoje mišljenje i donese odluku. Materijal se prorađuje redovno na teorijskim sastancima, kojima se mora posvetiti veća pažnja obzirom na nivo ideološke izgradnje. Disciplina nije na zavidnoj visini. . .. Kritika i samokritika se nepravilno tretira, tako da kritikuju jedni druge a ne da svaki pojedinac iznese sam svoje nedostatke i u kritici ga ostali dopune i donesu zaključak. Dalje, u izvještaju se to odražava ponekad u neobjektivnosti stvarnog stanja, tako da se otežava uočavanje stvarnih nedostataka. Nastojali smo u vezi izloženog da se u jedinicama proradi članak iz poslednjeg broja »Naprijed« — o kritici i samokritici (koji je mogao biti opširniji).

Pomoć i kontrola nad Skojem je nedovoljna. Mnogi pročelnici četnih aktiva nijesu partijci, a u I bataljonu sekretar B.B. Skoja je nepartijac.

Odnos u štabovima bataljona je uglavnom dobar. Dok u štabu Brigade je u toku da se popravi...

Članovi štabske jedinice nastoje se teorijski uzdići, tako da se koristi svaki slobodni momenat u proradi političkog materijala.

Vojnički rad: Ovom sektoru poklanja se prilično pažnje. Egzercir, prestrojenja se obavljaju redovno. U ovom pogledu potrebno se još uvjek najviše založiti s obzirom na priličan broj novih drugova koji su od skoro u vojsci i zadnje akcije na Brušanima gdje je naša Brigada imala veliki broj žrtava, dok smo neprijatelju nanjeli relativno mali broj gubitaka.[4] U akciji se pokazala slaba veza i inicijativa kod nekih rukovodioca. U radu je potrebno još više angažovati Partiju, naročito političke rukovodioce, koji još dovoljno ne shvaćaju potrebu zalaganja pored političkog i za vojnički rad. Disciplina u redovima

[4] Opširnije o borbama kod Brušana vidi tom V, knj. 16, dok. br. 20, 21, 22 i 28.

naše vojske ne zadovoljava, naročito kod novomobilisanih drugova ...

Politički rad: Po ovom sektoru u Brigadi mnogo nedostataka. Partija još uvjek nije postigla taj rad na zdravijim temeljima. Ona se najčešće zadovoljava nizanjem cifara održanih predavanja, raznih sastanaka, konferencija itd., dok kvalitetu čitavog rada manje se pripisuje. Tako su mnogi politički sastanci neplodni, ponekad dosadni. To zato što se ne zna pripremiti sastanak, kao i izvršiti pravilan izbor teme. Naša Brigada u ovom pogledu stoji najslabije u Diviziji (to je ocjena i Divizijskog komiteta, što je mnogo učinilo da je Brigada i izgubila zastavicu — pehar tog Komiteta).

Pitanju pljačke i odnosa sa novomobilisanim drugovima mora se posvetiti mnogo više pažnje.

Od političkog materijala prorađuju se: nedeljni listovi, okružnice i drugi materijal. Osjeća se potreba za češće obavještavanje o događajima u svijetu.

U Partiji se nije praktikovalo na redovnim sastancima unošenje u dnevni red i pitanje političke situacije. Mi smo dali prijedlog da se to povremeno zavede, naročito u B.B.. kako bi Partija imala jedinstveno gledanje na situaciju. Radi boljeg načina rada mi smo u saglasnosti sa politkomesarom Brigade[5] izdali jedan nacrt o političkom i prosvjetno-kulturnom radu političkih rukovodioca. Tu se govori o političkim i radnim konferencijama (četnim i bataljonskim), koja pitanja uzeti za proradu i o načinu same prorade.

U poređenju komesara bataljona sa komandantima prvi zaostaju. Ta razlika odprilike se odražava i na stanje političko prema vojničkom radu.

Prosvjetno-kulturni rad: Izvjesno mrtvilo i zamorenost koja se osjeća u našim jedinicama je uglavnom, pored nedovoljne političke svijesti, posledica slabog kulturno-prosvjetnog rada. Kulturni odbori po bataljonima su neaktivni. Pjevaju se uglavnom iste pjesme, igraju se isti komadi itd.

Pored nacrta za bolji politički i prosvjetno-kuiturni rad izdali smo izvjesna predavanja iz geografije (to u saglasnosti sa politodjelom II Brigade). Vjerujemo da će u popularnom objašnjenju izvesnih pitanja iz istorije i geografije zainteresovati naše borce, te da će se kroz koje vrijeme probuditi želja kod mnogih za što većim znanjem.

Pokazalo se da su ponekad za prosvjetni i opštepolitički rad bolji bliski razgovori naših starješina sa borcima, gdje se dotaknu mnoga pitanja u vezi svakidašnjeg života boraca, primjera pojedinih borbi itd.

[5] **Politički komesar 3. NOU brigade tada je bio Milan Basta.**

Svi bataljoni i pojedine čete imaju pripremljen po neki kraći komad koji izvode u selima kuda logorujemo ili se na kraće vrijeme nalazimo. Tako je održan veći broj priredbi pred vojskom i narodom, koje su imale djelimičnih rezultata.

Rad Skoja: U toku ovog vremena rad Skojeve organizacije je popustio. Razlog je u mnogom i to što su sekretari rukovodstava skoro svi novi, a tako i pročelnici aktiva. Zbog toga su rukovodstva neiskusna, nesamostalna i sa radom se skoro uvjek mora iznova počinjati.

Isto kao u B.B. Partije, u bataljonskim rukovodstvima Skoja nije bilo raspodjele rada i odgovornosti kod pojedinih pročelnika za čitav rad u bataljonu. Ima uslova da se stanje popravi, putem utakmice koja je pojačana pozivom omladine iz I Brigade. Sastanci se održavaju redovno radni i teorijski. Odgovornost je slaba i ima samovolje. Glavni problem je oživjeti Skoj, otkloniti zamorenost i pokloniti pažnju da skojevci sprovode odluke u život i dadu više [pomoći] štabovima bataljona i komandama četa.

Razlog što je kulturno-prosvjetni rad nedovoljan je u tome što od strane Skoja nema novih metoda rada i više zainteresovanosti. Uvođenjem novih oblika preko sastanaka Brigadnog komiteta i B.B. nastojimo uneti što više života, samostalnog djelovanja i nadamo se da će rad poći na bolje.

Obavještajna služba je organizovana po bataljonima, ali još po ovom pitanju postoji nerazumjevanje od strane pojedinih drugova i u zadnje vrijeme poklanja joj se veća pažnja.

Rad intendanture i saniteta je nedovoljan zbog toga što Partija u tom pogledu nije davala dovoljne pomoći. Štabovi nijesu dovoljno kontrolisali njihov rad, tek u zadnje vrijeme izlaskom okružnica od strane Glavnog štaba ovom radu, naročito intendanturi, poklonila se veća pažnja. O teškoćama ishrane govori se i na političkim konferencijama. U tom pogledu treba nastaviti još sa boljim radom, kako bi naši borci stekli pravilno mišljenje o ishrani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski komunistički pozdrav.
Za polit-odjel:
Migo®

[8] **Dimitrije Vrbica Migo**

BR. 197

IZVOD IZ PISMA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 18. JUNA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA VRANJE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE NA TERENU I U 2. JUŽNOMORAVSKOM NOP ODREDU[1]

18-VT-43

OK VRANJE

Dragi drugovi,

[1]

2) Odnos između štaba odreda i OK se ovako postavlja: zamenik političkog komesara odreda je i član OK. Dužnost zamenika polkoma je da rukovodi partiskom organizacijom u odredu i da ostvaruje rukovodeću ulogu partije u njemu. Zamenik rukovodi part. org. u odredu i u tom smislu »kontroliše« nju i rad svih jedinica i njenih članova, a ne komanduje on (zamenik polkoma), već to rade komandant i polkonv a zamenik samo kada istupa zbilja kao *zamenik* polkoma. Preko zamenika p.k. štab odreda je u vezi sa OK-om.

Zamenik p. k. je član OK i on sprovodi odluke OK u part. org. u odredu, i podnosi izveštaj o stanju part. org. i sveg stanja u odredu OK-u.

Stab odreda odgovara za svoj rad Glavnom štabu, ali pošto je sada veza između njih dosta spora, to je i zato potrebno i neophodno da postoji najuža saradnja između štaba i OK, bez obzira što članovi štaba kao članovi partije treba da ostvaruju direktive, jer je samo tako moguće ostvariti rukovodeću ulogu partije u odredu. Članovi štaba u svojoj jedinici odgovaraju za svoj rad, pored toga što su oni odgovorni i pred Glavnim štabom. Planove za akcije, izvođenje istih, kao i sav drugi rad u [odredu] predlaže štab odreda u štabskoj jedinici i preko zamenika p. k. OK-u a obrnutim putem OK štabu. Svaki drugi odnos između OK i štaba ne bi bio pravilan jer bi bio »komandantski«, jer partija ne bi ostvarivala rukovodeću ulogu a štab ne bi imao onu neophodno potrebnu pomoć partije bez koje ne bi mogao da sprovodi uspešno ni jedan zadatak.

U štabsku jedinicu ulazi komandant i zamenik, komesar i zamenik, obaveštajac, intendant, referent za sanitet, a ne drugo

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPS u Beogradu, reg. br. 2544.

[2] Izostavljeni deo se odnosi na rad Okružnog komiteta.

' politički komesar

pomoćno osoblje (koje ulazi u zasebnu jedinicu ako su zajedno ili u četnu ako su u njoj).

Sekretari četnih jedinica sačinjavaju bataljonsko rukovodstvo, a sekretari bataljonskih, zamenik polkoma i polkom sačinjavaju odredsko, kojim rukovodi zamenik polkoma. Sva terenska rukovodstva (sreska, mesna, jedinice) moraju biti u vezi sa OK-om. Četna, bataljonska i odredsko rukovodstvo rukovode s njima. Ali i to ne treba kruto posmatrati, jer bi bilo štetno ako, na pr., OK ne može da drži neku teritoriju a odred se kreće, da onda četno ili bataljonsko part. ruk. ne postavlja i ne kontroliše rad tih jedinica sa terena. Samo u tim slučajevima se ne sme pred ostalim članovima u odredu dekonspirisati ta terenska rukovodstva ili jedinice, već sekretari četnih jedinica ili bataljonskih rukovodstava postavljaju rad i rukovode njime na terenu (ponavlja. . . . . .[4] u onim slučajevima gde OK ne dopire direktno do tih terena) ali podnose izveštaj i primaju dalje uputstva za rad na terenu direktno od zamenika polkoma (part. ruk. u odredu) a ovaj izveštava i dobija direktive od OK. Tako se taj rad i odnos na terenu i u tim slučajevima razvija pod rukovodstvom O.K. Shvatite ovo pravilno a ne držite se kruto nekih formi, već uvek tako da bude u interesu partije i borbe koju vodimo da se razvija i jača partija i borba, da njima na vašem terenu rukovodi OK.

O ovome vam šaljemo još jedno objašnjenje pored onoga što vam je poslao OKL[3] »O radu partije u vojsci«, što morate temeljno usvojiti i sprovesti.[6]

3) Radi mladosti članstva i rukovodilaca vaše part. org. morate organizovati partiske kurseve i sprovoditi vaspitni rad u jedinicama. Materijali su vam: »O partiji i dužnostima članova part.«, Istorija SKP (b), i drugo što imamo. Mi smo sve to slali za vas i tražite od OKL. I mi ćemo vam još poslati.

Dobićete »Proleter« br. 16. Svaki članak iz njega nije dovoljno samo da vi i članstvo proradite i u narod prenesete, već morate sve iz njih shvatiti kao direktive i sprovoditi u život, kako liniju partije tako i organizacione zadatke koji su u člancima postavljeni, i partiski i za omladinu i za žene. Sve što vam nije jasno pitajte i mi ćemo vam objasniti. Shvatite, drugovi, da svi članci iz »Proletera« br. 16. imaju ogromni, istoriski, značaj za našu partiju i n. o. borbu!

Od svih materijala, pa i »Proleter« šaljite u Makedoniju i Kosmet i to odmah čim vi dobijete.

[4] U dokumentu je tekst izostavljen.

[s] Okružni komitet KPJ za Leskovac

[0] Verovatno se odnosi na direktivu Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od januara 1942. o zadacima i radu partijskih organizacija u partizanskim odredima (vidi tom IX, knj. 1, dok. br. 24).

4) Nikakvih novih org. formi rada partije u pozadini nema sem onih koje već znaju drugovi Zine" i Vasa.[8] Pravilno ste postavili sreske komitete. Pošto je vaša part. org. mlada, to tamo gde nemate uslova za stvaranje part. jedinice, stvarajte partiske aktive (koji rade sve kao i part. jedinica, po sektorima, samo što ne plaćaju aktivisti članarinu u koliko koji nije član partije), ali tako da aktivi brzo prerastaju u celini u part. jedinice. Nepravilno je stvaranje »opštinskih jedinica«, t.j. takvih jedinica čiji bi članovi bili iz više sela, već za svako selo jedinicu, a ako ne može, onda aktiv. Postoje samo opštinska rukovodstva (komiteti), a ne jedinice.

O drugom org. radu (omladina, žene i partija i Skoj kao rukovodioci i organizatori) videćete u »Proleteru«.

5) U koliko vam i pošaljemo zamenu za Zineta (za zamenika polkoma) da bi se on posvetio samo part. radu kao sekretar, ipak mislimo da nije nepravilno za vaše prilike i slabost part. org. da se neko od OK, pa i Zine, kreće sa odredom, ali da se OK ne rastura već redovno sastaje i zajednički rešava sve probleme. »

6) Zamenik polkoma treba u prvom redu da šalje vama a vi nama izveštaj iz odreda o stanju i radu part. org. a ne iste kao što šalje štab vašeg odreda Glavnom štabu. Šaljemo vam forpiular kako vi treba da šaljete nama izveštaje, ovako potpune periodično, mesečno, ali i svaki da bude po ovoj šemi, da zabeleži tekuće promene.

7) Poslaće vam drugovi iz OKL jednog druga da ga uputite drugu Aleksandru.[9]

8) Šaljemo vam »Obrazac upitnika za kadrove«. Po ovom Upitniku poslaćete nam podatke (šifrovano imena i konspirativne stvari) od svih članova OK, SK, MK i vojnih i partiskih rukovodilaca u odredu i pozadini (a ne za sada od svih članova partije). Nemojte to slati odjedanput, već u partijama, prvo za OK, pa onda dalje. Ovaj obrazac inače treba da vam služi kao obrazac i za sva saslušanja koja vrši kao obavezna pitanja za one koje saslušavate, pored niza drugih pitanja koja se postavljaju već prema osobi i predmetu o kome se neko saslušava. Zato se naučite vi a naučite i sve druge partiske i vojne rukovodioce kako da saslušavaju, jer se time izoštrava budnost i lakše otkrivaju neprijatelji.

Pišite nam redovno i opširno o svemu.

[7] Dušan Puđa, sekretar KPJ za Vranje

[9] Vasilije Smajović, član OK KPJ za Vranje

*** Odnosi se na Svetozara Vukmanovića Tempa.**

Drug Miloš,[10] koji je zamenio poginulog druga Ratka Pavlovića,[11] ostaće kod vas kao komandant odreda.

Idućeg puta će štab dobiti odgovor od Glavnog štaba.[12]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Drugarski pozdrav
PK

BR. 198

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. OPERATIVNE ZONE OD 18. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O STANJU U JEDINICAMA I O SITUACIJI NA TERENU[1]

STAB II. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
Oper. br. .527/43
18. juna 1943.

Komesarski izvještaj

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA N.O.V. i P.O. HRVATSKE

MOSLAVINA:

U posljednjih mjesec i pol dana Moslavački odred nije imao nekih naročitih akcija. Opće prilike u svijetu i u zemlji mnogo su pogodovale mobilizaciji novog ljudstva u ovaj Odred. Tako je u zadnje vrijeme Odred porastao na 3 bataljona, koji su bili prilično dobro naoružani i organizirani. Komandni kadar dobro se je snašao u rukovođenju sa svojim jedinicama, a po-

[10] Miloš Manojlović

[11] Narodni heroj. Poginuo 26. aprila 1943. kod Strezimirovaca, u borbi protiv bugarskih okupatora, kao komandant 2. južnomoravskog NOP odreda (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 51 i 56).

[12] Reč je o odgovoru Glavnog štaba NOV i PO Srbije na izveštaj 2. južnomoravskog NOP odreda od 20. maja 1943 (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 56).

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29—1, k. 1474.

gotovo dobro su se snašli politički komesari po bataljonima, koji su većinom rekrutirani od ljudi iz Zagreba. Da bi rad u Odredu u političkom pogledu bio što bolji formirana je Agitprop grupa sa zadatkom da djeluje među partizanima i narodom.

Rad je dakle u Odredu krenuo na bolje. Međutim početkom mjeseca maja Odred je dobio naređenje od Štaba III. Zone da dade 2 bataljona za jednu od novoformiranih slavonskih brigada, pa je tako ostao samo sa jednim bataljonom, koji je slabo naoružan.[2] Danas je stanje u Odredu dosta slabo, kako brojčano, tako i kvalitativno. Odred je u ovakvom sastavu sa jednim bataljonom prilično nesposoban za vršenje akcija, a tu njegovu nesposobnost povećava i to što je najbolji kadar otišao sa ona dva bataljona u Slavoniju. Zbog naprijed navedenih razloga Odred nije u zadnje vrijeme izveo nikakvu akciju.

Sto se tiče političkih prilika na sektoru ovog Odreda, one su mnogo povoljnije od prijašnjih. Narod u kotaru Čazme i Garešnice okupio se je oko našeg narodno-oslobodilačkog pokreta i dosta aktivno učestvuje u narodno-oslobodilačkoj borbi, pomažući našim partizanima sakupljanjem hrane i odjeće za njih. Po mnogim selima formirani su NOO-i, doduše ilegalni, ali oni pretstavljaju narodnu vlast. Neprijatelj je nemoćan da uspije sa svojim pokušajima mobilizacije i rekvizicije narodne imovine. U kotaru Garešnica formiran je što više i Kotarski NOO, koji je izvršni organ narodne vlasti. Pored toga formirane su i masovne narodne organizacije AFZ i USAOJ.

Kod neprijateljske vojske, naročito kod domobrana i ustaša primjećuje se u zadnje vrijeme velika demoralizacija. Oni nisu više tako nasrtljivi i uporni u borbi kao što je to slučaj bio ranije. Jedino im je opasna posada u Križu, koju sačinjavaju uglavnom domaći ljudi. Ova posada je prilično drska i pravi često ispade na naše položaje. U Goiilu nalaze se Nijemci, nešto domobrana i Ukrajinaca.[3] Pored Nijemaca i ovi Ukrajinci veoma su drski i uporni u borbi protiv nas.

Madžarska »Kulturna zajednica« u posljednje vrijeme imade sve slabiji utiecai na madžarsku manjinu, a kao posljedica toga je to da Madžari ne odlaze u domobrane. Četnici su također potpuno likvidirani i nema s njihove strane nikakve aktivnosti niti opasnosti. Opasno je jedino to što Gestapo iz

[2] Štab Moslavačkog NOP odreda je 12. maja 1943. uputio svoj 1. bataljon (jačine 260 partizana), koji je ušao u sastav 12. hrvatske (1. slavonske) NOU brigade kao njen 4. bataljon (vidi tom V, knj. 15, dok. br. 13 i 63). Ranije (krajem decembra 1942) Moslavački NOP odred je uputio 300 partizana, od kojih je formiran 2. bataljon 17. hrvatske (3. slavonske) NOU brigade (vidi tom V, knj. 11, dok. br. 80 i knj. 12, dok. br. 66).

[3] Reč je o belogardejcima.

Bjelovara pokušava sa ubacivanjem svojih agenata, obučenih u domobrane, u naše redove. Njihovi pokušaji ostaju bez uspjeha, jer ih naši rukovodioci razotkrivaju i vrše likvidaciju takovih elemenata. U zadnje vrijeme njihovi su pokušaji mnogo rjeđi sa ubacivanjem špijuna u naše redove. Sto se tiče HSS-a, njegova aktivnost je slaba. Tako s te strane nema neke naročite smetnje.

Posljednjih mjesec dana održana su 3 zbora u selima Mikleuška, Mali i Veliki Pašijan. Na tim zborovima govorio je uglavnom komandant Odreda.[4] Prema dobivenom izvještaju vidi se da komandant Odreda više posvećuje pažnju svom istupanju na zborovima, nego vojničkoj izgradnji svojih jedinica . .. Prema svemu, kako izgleda, u Moslavini imade raznih nepravilnosti, koje ćemo mi istražiti i nastojati da ih se ukloni.

2UMBERAK:

Političke prilike u Zumberku od našeg zadnjeg izvještaja u glavnom su ostale nepromijenjene. Narod se sve više okuplja oko NOO-a i interesira se za rad Narodne vlasti. Sada su povoljni uslovi da se pristupi izboru seoskih, općinskih i Kotarskog NOO-a .. . Tako je u odborima bilo prilično nepovoljnih ljudi. Pošto se u zadnje vrijeme narod sve više interesira za djelovanje Narodne vlasti, to se je pokazala nužda da se pristupi izboru novih odbora iz kojih će ispasti razne lijenčine i saboteri. Mi smo izdali proglas za provođenje izbora u tri općine, i to: Radatovići, Vivodina i Sošice, a djelomično Kalje i Krašić. Na ovim izborima izabrat će se i Kotarski NOO. Dan izbora još nisu odredili. Sada se vrše pripreme i kampanja tako, da na izborima narod zaista u cijelosti učestvuje. Izbori će se provađati po onom izbornom redu kao što je to predviđeno u pravilniku o organizaciji pozadinskih vlasti.

Politička svijest naroda svakog dana je veća. Narod sa sve više simpatija aktivno učestvuje u narodno-oslobodilačkoj borbi, pomažući našu vojsku sa živežnim namirnicama. Omladina i žene aktivno učestvuju u političkom djelovanju i suzbijaju svaku nepovoljnu političku pojavu koja bi mogla štetiti razvitku narodno-oslobodilačke vlasti.

6. VI. ustaše i Talijani pokušali su sa prodorom prema oslobođenom teritoriju Žumberka.[5] Oni su kretali iz pravca Gorinje i Draganića. Uspjelo im je da prodru preko Prekrižja, Željezna i Koštanjevca do Oštrca. U to vrijeme nalazio se je samo Zumberački odred sa svoja dva bataljona i prateći ba-

[4] Komandant Moslavačkog NOP odreda je bio Vjekoslav Janić. On je juna 1943. postavljen za političkog komesara toga odreda.

[5] Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 66, 70 i 74.

taljon XIII. Brigade u Zumberku. Borci Zumberačkog odreda borili su se hrabro i uspjeli potisnuti neprijatelja, koji je prodro skroz do Sošica. Borba je trajala 4 dana. Za cijelo vrijeme borbe stalno je padala kiša, ali naše borce nije to ništa smetalo, da budu neprekidno na svojim položajima. U ovim borbama naročito se je dobro držao I. bataljon Zumberačko-pokupskog odreda. Za Zumberačko-pokupski odred ovo je bila vrlo dobra škola, jer su njihovi borci većinom mlađi partizani, koji još nisu učestvovali u ovakvim borbama. Oni su stekli veoma lijepo iskustvo, videći da se mogu uspješno boriti protiv ustaša i manje snage, ako su dobro raspoređene i borbene. Kad je naš bacač bacio minu među ustaše, koji su bili u Sošicama kod crkve, ustaše su glavom bez obzira bježali u pravcu Gorinje. Drugi dio njihovih snaga povukao se je na Prekrižje i Begovo Brdo. Za vrijeme ovih borbi narod se je sjajno držao. Zene i Omladina nosili su hranu našim borcima na položaje.

U ovim borbama neprijatelj je imao 3 mrtva vojnika i 1 oficira. Na našoj strani bila su 4 mrtva i 6 ranjenih drugova. Neprijatelj je imao pored unapred spomenutog i 16 ranjenih ustaša.

U prošlom izvještaju smo vam javili da smo izvršili izmjene u Stabu Odreda, time, što je za komesara Odreda imenovan drug Dijanović.[6] Komandant[7] Odreda i novi komesar dobro su se snalazili za vrijeme ovih borbi. Stanje u Stabu Odreda sada u cijelosti zadovoljava, osim zamjenika komandanta, koji je marljiv, ali se vrlo teško snalazi u svome poslu.

Ovim operacijama, koje su vođene od 7—15. o. mj. rukovodio je komandant našeg Štaba[8] i spretno manevrirao sa jedinicama, tako da je uspjeo spriječiti neprijatelja u daljnjem nadiranju prema našim bazama.

Štabovi bataljona ovoga Odreda uglavnom zadovoljavaju. Naročito je dobar Stab I. bataljona, koji poznaje vrlo dobro ovaj teren i ljude i mnogo se trudi da borce svog bataljona što više vojnički i politički osposobi. Borci ovog bataljona u cijelosti su zadovoljili u ovim borbama. Istaknuo se je komesar ovog bataljona drug Milašinčić Grga, a ništa za njime nije zaostao komandant bataljona drug Tešo Bulat. Borci ovog bataljona u velikoj većini su Zumberčani.

Stab II. bataljona nešto je slabiji, jer je i dosta mlad, a pogotovo teško se snalazi komesar. Ovaj bataljon nije zadovoljio u borbama u Zumberku. Borci ovog bataljona sve su mlađi partizani, koji još nisu učestvovali u ovakvim borbama . .. Ovaj

[6] **Tomo**
[7] **Boris Balaš**
[8] **Komandant 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske je bio Vladimir (Vlado) Matetić.**

bataljon još uvijek ne zadovoljava, ali postepenim radom i on će [se] osposobiti. Ovaj bataljon u toku ovih borbi izgubio je 1 puškomitraljez,

Sanitetska služba u Odredu još ne zadovoljava u cijelosti. Saniteti po četama mladi su i neiskusni i nisu dovoljno organizirani za hitnu pomoć ranjenim borcima. U I. bataljonu sanitetska služba prilično je dobra.

Sto se tiče kulturno-prosvjetnog rada i uzdizanja kadrova, on se prilično dobro razvija. Cete izdaju tjedne zidne novine, a pišu se i članci za naš list i listove koji izlaze u Zumberku i Pokuplju. U posljednje vrijeme redovno se održavaju razna politička i vojnička predavanja za uzdizanje kadrova. Koristi se slobodno vrijeme da se vojničko teoretsko znanje i u praksi primjenjuje. Perspektiva ovog Odreda za njegov razvitak i razvitak njegovih kadrova je dobra.

XIII. BRIGADA:

3. VI. XIII. Brigada krenula je na izvršenje svojih zadataka na pruzi Zagreb — Sisak. Ona je krenula sa tri svoja pješačka bataljona i 2 teška mitraljeza i 1 malim bacačem mina. Prolazeći selima, naročito pod Okićem, narod je sa velikim zadovoljstvom gledao našu vojsku. Za vrijeme odmora od nekoliko sati iskorišćeno je vrijeme i održani su mitinzi u raznim selima pod Okićem. Narod je naša izlaganja sa velikim [simpatijama] prihvatio. Na mitinzima mnogo se je govorilo o ZAVNOH-u i potrebi učešća u borbi HSS-ovačkih elemenata. Naročito smo podvukli kako HSS-ovci, seljaci, koji su prevareni od strane pokvarenog vodstva, imadu razloga boriti se protiv toga vodstva, koje je sa svojim izdajničkim stavom doprinijelo tome da su HSS-ovački sinovi i HSS-ovci uopće ginuli na istočnom bojištu i po raznim domaćim frontama u borbi protiv svoje vlastite braće. Nadalje smo spomenuli kako je vodstvo HSS-a prevarilo seljake sa svojom politikom čekanja, a dotle je neprijatelj, Nijemci i Talijani i njihove ustaške sluge, pljačkao njihove domove. Seljaci su sve ove tvrdnje zaista iskreno i sa oduševljenjem prihvatili, što najbolje dokazuje činjenica da su očevi i majke rekli svojim sinovima da idu u partizane. Našoj Brigadi iz ovih sela priključilo se je 20 omladinaca. Dakle uspjelo je izvršiti ipak kakvu takvu mobilizaciju u tim selima.

Brigada je krenula 4. VI. od Okića prema Velikoj Gorici. Prošla je u dugačkoj koloni po jedan kroz razna sela općine Kupinec, Pisarovine, Dubranca, Kravarskog i Letovanića, gdje je narod sa čuđenjem gledao tu veliku vojsku. Do tada nisu seljaci nikad vidjeli toliko partizana. Mnogi od njih govorili su: »Pa to je više vojske nego na Istočnom frontu«, »Sta laže

Pavelić da su partizani pobjegli u Crnu Goru, kad mi na svoje oči vidimo da su tu, kod nas«. I po tamošnjim selima održano je mnogo raznih sastanaka na kojima se narodu objašnjavalo pitanje borbe hrvatskog naroda za njegovu slobodu. I ovdje je narod naša izlaganja zaista pravilno shvatio. Dokaz za to je i opet činjenica da se je Brigadi priključilo 17 novih omladinaca, koji su izrazili želju da se bore za slobodu naše Domovine. Eto tako je Brigada uspjela na svom putu mobilizirati 37 omladinaca iz najhrvatskijih krajeva.

Sto se tiče akcija koje je Brigada izvršila na pruzi Zagreb — Sisak, one su izvedene brzo i tačno. Razoružane su domobranske posade u Peščenici, Odri i Brezovici,[9] a razrušena je željeznička pruga kod Peščenice i kod Odre.[10]

Borci II. bataljona, zajedno sa cijelim svojim komandnim kadrom, sjajno su se borili, kada su Nijemci 8. o. mj. krenuli iz Lekenika u pravcu njihovih položaja. Za nepunih nekoliko minuta čitav bataljon bio je u vatri. Nijemci su dobili vatru sa čela i bokova. Oni su ostavili na bojištu preko 30 mrtvih i ranjenih fašista. Takvog bježanja, kao što su bježali Nijemci pred našim jurišačima, naši borci još nisu imali prilike vidjeti. Oni nisu imali vremena niti zato da pokupe svoje mrtvace. Seljaci su se, gledajući na svoje oči ovu borbu, divili našim borcima. Oni su govorili: »A, to su pravi. Ovi ne bježe, nego pred njima bježe Nijemci«, »Ovi će nas osloboditi od tih vražijih Svabov«. U ovoj borbi naši su borci zarobili 9 domobrana, zaplijenili oružja i municije, što ćete uostalom vidjeti iz našeg operativnog izvještaja.[11]

Narod u ovim krajevima Velikogoričkog, Samoborskog i Pisarovinskog kotara tako je naše borce primio kao svoju djecu. Hranili su nas sjajno. Turopoljska zajednica darovala je našoj Brigadi 5 hekti vina, da se borci okrijepe.

Kada su ustaše u Kravarskom saznali kako su se proveli Nijemci kod Lekenika i osjetili da se naša Brigada nalazi u njihovoj blizini, pobjegli su u Odru. Isto tako su pobjegli i oni koji su bili u Buševcu — u Turopolje. Nastala je opća bježanija neprijatelja. Pobjegli su i Nijemci koji vježbaju kod Kraljevca, blizu Stupnika. Sve je ovo narod gledao na svoje oči i divio se našim borcima. Pronijele su se vijesti po onim krajevima da je stigla partizanska konjica, koja će pokazati Nijemcima i ustašama. Na svome putu likvidirala je Brigada 2 ustaška agenta, koje su joj seljaci predali i tražili njihovu likvidaciju. Logornik Fiolić i Velikogoričkog kotara uspio je pobjeći našim partiza-

® Opširnije o razoružavanju tih posada vidi tom V, knj. 16. dok. br. 30, 70 i 74.

[10] Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 30, 31, 39 i 50.

» Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 74.

nima, ali nije pobjegla njegova imovina, koju su naši borci rekvirirali. Na svom putu zaplijenili su u Brezovici 12 konja na imanju kaptolskog dobra, gdje se je nalazila domobranska posada, koja je razoružana. Na zaplijenjene konje izdata je potvrda sa motivacijom da su konji potrebni Narodno-oslobodilačkoj vojsci, a u koliko će kaptolsko dobro tražiti da se konji plate, mi ćemo ih platiti. No platiti će se ih svakako onda kad će nam to prilike dozvoljavati.

Kada su počele praskati bombe u Brezovici i Odri, te u Maloj Mlaki, nastala je čitava uzbuna u Zagrebu. Rakete su letele u zrak sa raznih strana. U Velikoj Gorici nastala je prava konsternacija. Strah pred dolaskom partizana učinio je svoje. Ustaše i domobrani, pa i oficiri, bježali su pod krevete. Primjetili smo uopće na ovom putu da svuda vlada demoralizacija, kako u domobranskim, tako i u ustaškim posadama.

Kada se je Brigada vraćala u Zumberak, doček je bio svuda još ljepši, nego onda, kada je odlazila iz Zumberka. Ustaše, koji su se još nalazili na Prekrižju, čim su primijetili našu dugačku kolonu, odmah su pakovali svoje stvari iz Prekrižja, a Talijani, koji su se nalazili u Krašiću, pobjegli su u Draganiće.

Brigada je na ovom putu išla u ispravnom vojničkom redu. Tu i tamo imade još nedostataka, ali je ona svakako sasvim drukčija, nego što je bila prije 2 mjeseca. Njezina udarna sposobnost i opet se vraća, te imade mnogo uslova da postane jedna od najboljih brigada. Brigada je sastavljena gotovo u cijelosti od omladine. Ne vidi se ni jednog starijeg čovjeka, nego sama mlađarija od 16 do svojih 22 godine.

Sto se tiče njezinog političkog djelovanja na putu, bilo je tu i tamo sitnijih grešaka, kao što je na pr. slučaj da naši borci vole govoriti svakome — ti, što u ovim krajevima nikako ne odgovara. Isto tako i neke pjesme, koje su već toliko srasle sa našim borcima, da ih automatski pjevaju, nisu pogodne svojim melodijama za one krajeve. Na sve ovo mi smo odmah skrenuli pažnju rukovodiocima u Brigadi, da se to ispravi.

Zdravstveno stanje u Brigadi je vrlo dobro. Odjeća i obuća mnogo je bolja nego ranije. Možemo kazati da se je stanje u Brigadi prilično popravilo.

Iako je Brigada imala u zadnjih 2 mjeseca prilično gubitaka u Zumberku i u Sloveniji i dala je nešto boraca za BPPK,[12] a nekoje od svojih kadrova uputila na kurs, i dala nešto radnika za vašu radionicu, ipak danas broji na licu 678 boraca.

[11] **borbu protiv pete kolone**

RAD NAŠEG ŠTABA:

U našem Stabu prilike se nisu ništa izmijenile od zadnjeg izvještaja. Drug Rade[13] je u Moslavini, odakle nam se još nije opširnije javio, ali očekujemo svakog časa njegove izvještaje.

Informativna služba poslije gubitka druga Reljca nam je dosta slaba, jer se drug Dane Livada, kojeg smo privremeno uzeli za obavještajca, dosta slabo snalazi.

Agitprop izdao je i 5. broj lista »Naša fronta«, kojeg vam u prilogu dostavljamo. Kritiku štampe i materijala što smo izdali u zadnje vrijeme još nismo od vas primili, pa ukoliko imade, što vjerujemo da ima, izvjesnih grešaka, to vas molimo da nam javite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU[1]

Komesar:

BR. 199

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. UDARNE BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 20. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPII O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
I. UDARNE BRIGADE VI. DIVIZIJE
N.O.V. HRVATSKE
20 juna 1943.

24. VI-43[2]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

Stanje i rad part. organizacija u ovoj Brigadi za sada je uglavnom dobar. Nekih bitnih promjena od prošlog izvještaja pa do danas nema. Rad se odvija normalno po svim sektorima.

[13] **Rade Bulat je bio načelnik Štaba 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.-**

— [1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/287—288.**
[2] **Datum prijema izveštaja u CK KPH.**

Sastanci se održavaju redovito po svima jedinicama. Disciplina, kao i odgovornost pred Partijom je dobra. U toku ovih 15 dana nije bilo nikakovih prestupa.

Sto se tiče teoretskog nivoa kod mase naših članova, još uvjek je na dosta niskom nivou. Ako se posmatra pak stanje unazad dva mjeseca, primjećuje se ipak napredak kod svih članova, ali tempo razvitka dosta je spor. U tome pogledu moralo bi se nešto poduzeti. Smatram da bi kurs za niže partijske rukovodioce vrlo dobro poslužio i trebalo bi već da se otpočne sa njim. Prolaskom kroz kurs nižih partijskih rukovodilaca (sekretara četnih jedinica) jedinice bi se u velikoj mjeri učvrstile. Partijski materijal koji je prorađivan u toku ovih 15 dana uglavnom je isti kojeg sam naveo i u prošlom izvještaju. Od prošlog izvještaja pa do danas u Partiju je primljeno 12 novih članova.

Sa kandidatima se radi pojedinačno. Broj kandidata, srazmjerno broju članova, potpuno je nenormalan. Dok Partija broji 231 član, kandidata ima svega 73. A razlog je tome taj, što u Brigadi ima veliki broj omladinaca, koji su obuhvaćeni u SKOJ, a stariji borci u velikoj mjeri su već organizaciono obuhvaćeni.

Nedostatci, koji su konstatovani na sastanku našeg Divizijskog komiteta krajem prošlog mjeseca, a koji su se uglavnom ticali pitanja mobilizacije i popuna komandnog kadra kao i popravke stanja u našem IV. Bataljonu, sada su uglavnom otklonjeni.

Zahvaljujući mjerama koje smo mi sa naše strane poduzeli i pomoći od strane Divizije, pitanje popune naše Brigade uglavnom sada je riješeno. Dobili smo bili u zadatak da u toku ovog mjeseca podignemo brojna stanja naše Brigade na 1000. Danas brojno stanje iznosi 1070. Po pitanju mobilizacije bilo je i grešaka sa naše strane. Pokušavali smo na nekim mjestima sprovesti i prisilnu mobilizaciju a da za to mase nisu bile dovoljno pripremljene, a s druge strane i mi smo precjenjivali svoje snage, tako da mjere koje smo poduzeli nisu dale povoljne rezultate. (Slučaj Ličko Lešće, gdje smo bili uputili 126 poziva, a pozivima odazvalo se svega dva čovjeka). Povodom pitanja mobilizacije dobili smo direktivno pismo Glavnoga štaba, s tim pismom upoznati su svi naši rukovodeći drugovi kao i part. organizacije i u buduće takve greške neće se ponoviti.

Kvalitet novoga ljudstva nije najbolji. Mora • se uložiti mnogo napora da se ljudstvo, s obzirom na sredinu odakle je mobilisano, pravilnim radom zadrži u našim jedinicama. To je jedan od glavnih zadataka, koji smo postavili sada pred sve naše part. organizacije. Smatramo da ćemo prema sadašnjem stanju uglavnom uspjeti u tome.

Stanje u našem IV. Bataljonu u svakom pogledu se popravilo. Pitanje komandnog kadra uglavnom riješeno je sada u cijeloj Brigadi.

Vrše se pripreme po svim jedinicama za izbor delegata, i pripremaju se referati bataljonskih biroa za III. Okružnu partijsku konferenciju za Liku.

Vojnički rad

Kao što sam naveo u prošlom izvještaju, tako i ovoga puta vojničkom radu posvećuje se dosta pažnje. Stalnim i upornim vojničkim radom nastoji se stvoriti od naših jedinica prave vojničke jedinice, otkloniti sve zaostavštine partizanštine. Interesovanje drugova za vojnički rad potpuno je na visini. Primjećuje se jako interesovanje za taj rad i kod novomobilisanih drugova, što je jedan od vrlo važnih uslova da će se oni stvarno saživjeti u našim jedinicama i zadržati u njima.

Stab Brigade izradio je plan za svakodnevni vojnički rad, tako da rad je jednoobrazovan za sve jedinice. Kontrola i pomoć od strane Štaba Brigade je dovoljna. Vrše se često smotre bataljona i kontroliše se kako i u kojoj mjeri je savladan postavljeni plan. Osposobljavanju vojnih rukovodilaca posvećuje se pažnja, naročito nižih, dok osposobljavanju samih štabova bataljona još uvjek nedovoljna. Pored desetarsko-vodničkog kursa pri Stabu Brigade, održavaju se specijalni kursevi za vodnike i zamjenike komandira pri bataljonima. Borbenost i moral kod naših jedinica smatram da je na priličnoj visini. Nismo do sada imali nekih većih akcija, te prema tome ne znam kako će se držati novi borci. /

Štabovi bataljona popunjeni su izuzev operativnog oficira koji još ne dostaje u svim bataljonima.

Politički rad

Nekih većih promjena u pogledu političkog rada, od prošlog izvještaja nema. S obzirom na direktivno pismo Glavnog štaba Hrvatske, za sada kao glavni problem u političkom radu postavili smo savlađivanje linije Narodno-oslobodilačke borbe i stavili smo u zadatak da se sa svima borcima ponovo detaljno proradi »Izjava Vrhovnog štaba o ciljevima Narodno-oslobodilačke borbe« kao i izjava Glavnog štaba Hrvatske, AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Da bi svi borci dobili pravu sliku o značaju i zadatcima AVNOJ-a postavili smo u zadatak da se proradi ponovo rezolucija AVNOJ-a i list »Narodno oslobođenje« broj 1 i 2. Da bi naročito ova pitanja bila jasna nižim političkim rukovodiocima predvidjeli smo mali kurs od 4 predavanja koja

imaju da održe komesari bataljona komesarima četa i vodnim delegatima.

Kulturno-prosvjetni rad

Kulturno-prosvjetni rad odvija se potpuno redovito. Interesovanje boraca za ovaj rad postaje sve veće. Nekih promjena i novih metoda u ovome radu za sada nema.

Rad sa SKOJ-em

Rad i aktivnost SKOJ-a po svima sektorima osjeća se sve više i više. Bataljonski biroi SKOJ-a kao i Brigadni komitet dosta su učvršćeni i mogu da rukovode organizacijom. Takmičenje omladinsko, koje je SKOJ organizovao unutar Brigade, do sada dalo je dobre rezultate. Part. organizacije pružaju pomoć organizacijama SKOJ-a, ali ta pomoć morala bi biti još obilnija i svestranija.

Rad, sa pozadinom

Nalazimo se još uvjek na terenu gdje četnički i ustaški uticaj bio je vrlo jak. Nekih vidnih rezultata u radu sa pozadinom nismo još uvjek postigli. Povezali smo se sa pozadinskim part. i SKOJ-evskim organizacijama i nastojimo donekle olakšati njihov rad. Održali smo u Brlogu jedan širi sastanak sa programom. Primjećuje se nešto malo jače interesovanje kod naroda, ali još uvjek postoji znatan dio koji je neprijateljski raspoložen prema nama. Primjećuje se dalje jak četnički uticaj i stalna povezanost sa četničkim bandama.

Obavještajna služba

Nastoji se neprestano pojačati djelatnost ove službe. Održata su dva savjetovanja sa ob. oficirima u zajednici sa politkomesarima i zamjenicima politkomesara. Part. organizacijama ukazato je na važnost i značaj ove službe i traži se od njih da pruže sa svoje strane što više podrške. Primjećeno je da je broj obavj. povjerenika srazmerno jačini naših jedinica nedovoljan. Stavljeno je u zadatak ob oficirima da se mreža obavj. službe proširi. Stručna spremnost i sposobnost naših obavj. oficira dosta je na niskom stupnju. Osjeća se potreba da bi po tome pitanju trebalo nešto poduzeti, a sami nemamo mogućnosti i ne znamo kako bi se to pitanje riješilo. Nekih rezultata u toku ovih 15 dana obavj. služba unutar naših jedinica nije dala. Primjećeno je jedino da u neke jedinice nastoji neprijatelj ubaciti uticaj HSS-a. (Slučaj u III. Bataljonu, ali nekih konkretnih jošte podataka nemamo). Na ovo su upo-

zorene naše part. organizacije. Takođe imamo i neke podatke da je u selu Ličko Lešće prije nekoliko dana održata jedna konferencija HSS-a. Stavili smo u zadatak obavj. službi da tačno to ispita.

Sanitet

Sanitet organizovan je dosta dobro u našoj Brigadi i uglavnom za sada zadovoljava. Pojava zaraznih bolesti nema za sada uopšte. Posvećuje se dosta pažnje na čistoću, tako da pitanje tifusa uopšte ne dolazi u obzir.

Drugarski komunistički pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za sekretara
rukovodilac politodjela
(M. P.) V. Bojanić

BR. 200

IZVEŠTAJ POLITODELA 10. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 20. JUNA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I POLITODELA[1]

POLITODJEL X. KNOU BRIGADE

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA B. KRAJINU

Prije mjesec dana primili smo pismo pretstavnika CK KPJ druga Ive Ribara, u kojemu se Oblasni komitet KPJ za B. Krajinu određuje kao neposredno i kontrolno rukovodstvo za Politodjel brigade. U istom pismu naglašeno je da šaljemo izvještaje Oblasnom komitetu KPJ.

U toku ovoga rada u Politodjelu X. k. brigade, mi smo se više puta obraćali na vas po pitanju popunjavanja ovoga Politodjela, čiji je sastav od formiranja brigade do danas ostao nepotpun. Popunjavanje Politodjela neophodna je potreba zbog

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP BiH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. CK SK BiH-3/127—129.**

mladosti brigade i ozbiljnosti zadataka koji se postavljaju u partijskom i cjelokupnom radu.

Otsustvo našeg posebnog izvještaja o radu Politodjela dolazi otuda što smo o svome radu i zapažanjima izvještavali u saglasnosti sa zamjenikom politkomesara brigade i u njegovom izvještaju, te što smo očekivali rukovodioca politodjela. U buduće mi ćemo nastojati da redovno šaljemo naše posebne izvještaje.

U ovom našem izvještaju mi ćemo, u svojim zapažanjima, dati općenit pregled stanja partijske organizacije u brigadi i njenog djelovanja na pojedinim sektorima rada, uočavajući naročito nedostatke u radu i zadatke koji stoje pred nama.

Partijska organizacija u ovoj brigadi, sastavljena uglavnom od mlađeg članstva, nalazi se u razvoju. Rad je uglavnom od početka pravilno postavljen. U toku samog rada ispravljene su neke grješke organizacione prirode (pitanje podjele rada u batalj. birou, sadržine rada i izvještaja partijske jedinice u štabu brigade, sektora obavj. službe, odvajanja Politodjela od jedinice štaba brigade i t.d.). Ali partijske jedinice, pa i sama bataljonska rukovodstva nisu sva još dovoljno učvršćena, niti snažno pomažu i organizuju rad na pojedinim sektorima, jer ne mogu brzo da uoče i rješavaju probleme koje postavlja život brigade. Pred partijsku organizaciju postavljen je zadatak jače pomoći u izvođenju vojne obuke, u organizovanju političkog rada, posebno u radu vojno-političkih konferencija, kao i na stvaranju kadrova vojno-političkih rukovodilaca.

U cilju bolje i čvršće kontrole nad radom u brigadi, obraćena je u poslednje vrijeme veća pažnja na plan rada u part. jedinicama po svim sektorima. Tako će se pojačati i odgovornost rukovodioca, koja se kod nekih drugova ne vidi u dovoljnoj mjeri.

Pitanju kadrova nije bila posvećena potrebna pažnja za jednu ovako mladu brigadu. Zato je sada pred sve partijske jedinice postavljen zadatak da najozbiljnije shvate odabiranje kandidata i pojačanje rada sa njima, kako bi se obnovila i proširila partijska organizacija u brigadi. U ovom pogledu obraćena je posebna pažnja na SKOJ, kao najjači izvor novog partijskog članstva.

U poslednje vrijeme izvršene su neke promjene u bataljonskim rukovodstvima. U III. bataljonu došao je za zamjenika politkoma bataljona mladi drug Stevo Rodić, koji će se uskoro razviti u dobrog rukovodioca. U I. bataljonu određen je ponovo za zamjenika politkoma bataljona drug Mirko Turić, koji je već ranije, prije preležanog tifusa, bio na istoj dužnosti.. ..

Teoretski rad bio je u početku bez sistema. Partijski materijal dobili smo u znatnoj količini od vas, ili od drugovä iz

Hrvatske i Dalmacije. Pored toga umnožili smo u našoj tehnici materijal za neke teme (po planu za kurs): Ekonomski razvitak i Organizaciono pitanje. Tako sve jedinice raspolažu sa dosta partijskog materijala. Dali smo takođe plan za teoretsku izgradnju, izrađen prema upustvima za niže partijske kurseve u članku iz »Borbe« »Za teoretsko uzdizanje partijskih kadrova«. Ovaj rad naročito ispomažu drugovi koji su svršili kurseve. Teškoće koje u ovom radu možemo uočiti jesu nenaviknutost jednog dijela drugova na teorijski rad i iskorišćavanje vremena za to, slaba pismenost i t.d. Uz veću pomoć i obilazak teoretskih sastanaka izgrađenijih rukovodilaca, ovaj rad će dati veće rezultate.

Od formiranja[2] do danas skoro za cijelo vrijeme, brigada je djelovala pod dosta teškim uslovima. Ljudstvo brigade u većini je mobilisano, većim djelom po prvi put u borbi od kako je u ovoj brigadi i odveć vezano za kuću i porodicu. Ishrana brigade na grahovskom terenu, gdje je većinom držala položaje, bila je slaba ili nikakva. Nepovoljno je djelovala i duga vezanost za jedan (grahovski) teren pod nepovoljnim uslovima smještaja i [tifusne] zaraze u selima, što je dovelo do jačeg oboljevanja i desetkovanja snage brigade. Uz to je došao odlazak 150 omladinaca za IV. brigadu, što je neke bataljone (III. bat.) ostavilo na starijim ljudima. Snage brigade tako su danas prepolovljene. Sve je to ostavilo vidnog traga u razvoju brigade. I danas, obnavljanje i snaženje brigade nameće se kao važan zadatak, da bi ona zaista mogla da djeluje kao b^sada.

Vojnički brigada je prilično napredovala, njena borbena vrijednost je nesumnjivo porasla (samo IV. bataljon još je slab), niži rukovodioci su većinom dosta slabi, a i viši vojnički prilično neizgrađeni. U tom pogledu započelo se ie posledniih dana sa predavanjima iz raznih oblasti vojne nauke, koja komandantima i komandirima drži komandant brigade.[3]

Politički rad nije dao jače rezultate, jer nije bilo plana i pomoći političkim komesarima četa i vodnim delegatima, koji su još u većini mladi i neizgrađeni. Razlog za ovo je i u čestim promjenama politkomesara brigade. Zbog gubitka kao i mladosti Dolitičkih rukovodilaca, uzdizanie mladih kadrova je hitna potreba. U tom pogledu preduzeli smo umnožavanje raznih materijala za predavanja politkomesara, da bi ta predavanja mogli pripremiti. Isto tako podigao se je nivo četnih i bat. konferencija.[1]

Kulturni rad nije podjednako razvijen u svim bataljonima, jer nisu iskorišćavane sve mogućnosti i svi oblici ovoga

*** Deseta krajiška NO brigada je formirana 4. februara 1943. godine.**

' Komandant brigade tada je bio Velimir Knežević.

rada. U poslednje vrijeme stanje se je znatno popravilo. Rad je općenito pojačan. Odlazak rukovodilaca nadomješten je jačim iskorištavanjem snaga koje imamo, posebno jednog rukovodioca, koji obilazi pojedine bataljone i pomaže rad horovođa i diletanata. Tako su bataljoni osposobljeni za davanje priredaba, kojih je dan već priličan broj po raznim selima i za vojnike. U tom pogledu najbolje stoje I. i II. bataljon. Sve više savladavamo oskudicu u kulturnim materijalima, što je prilično kočilo rad. Nepismenost se postepeno likvidira, sad ih ima još oko 80. U pogledu dopisa za štampu, i džepne novine, sad je obraćena veća pažnja, što daje i veće rezultate (po bataljonima je prikupljen materijal za džepne novine, mada uglavnom dosta slab zbog slabe pismenosti).

Stanje SKOJ-a u ovoj brigadi znatno se je promijenilo. U prvo vrijeme SKOJ je bio brojniji ali i dosta nesređen. Oddaskom jednog broja skojevaca u IV. brigadu kao i u pozadinu organizacija je znatno opala ali u isto vrijeme se je i sredila. Do dolaska druga iz Oblasnog komiteta SKOJ-a bataljonski i brigadni komiteti sveli su se na zbir sekretara, danas djeluju kao rukovodstva obilazeći razne aktive i bataljonske komitete. Borbenost i disciplina u organizaciji je dobra, u pojedinostima ima izuzetaka po kojima se preduzimaju potrebne mjere. Sastanci aktiva i komiteta održavaju se redovno, kadkad vanredno po pitanjima koja treba hitno rješavati.

Jedan od nedostataka u radu organizacije bio je mijenjanje rukovodilaca, koji su zbog bolesti ili slučaj dvojice poginulih morali biti zamenjivani, ovo se u poslednje vrijeme donekle ustalilo. Nedostatak je slab teoretski i politički nivo skojevaca, po tome su preduzete mjere planskom proradom materijala. Skoj je dobar pomagač Partiji po pojedinim sektorima.

Stanje intendanture sve dosad,! naročito od kako je raniji intendant brigade obolio, bilo je vrlo loše, ona je bila najmanje organizovana; bataljonske intendanture (osim I. bat.) takođe su slabo funkcionisale, općenito malo pomognute i kontrolisane od štabova bataljona (slučaj bjegstva dvojice intendanata). Dolaskom druga Đurđevića u brigadnu intendanturu, većom pomoću štaba brigade stanje se danas popravlja. Sanitet u brigadi još nije organizovan kako treba jer referent ne zadovoljava; nedostaje još dovoljan broj bolničarki. U obavještajnoj službi može takođe da se konstatuje dosta sličnosti, pored sveg rada ona ne daje rezultate koji su potrebni u stalnoj aktivnosti brigade. Sto se tiče obavj. službe unutar Partije, ranije je bila pogriješno postavljena, dok smo sad prema direktivama koje je dao drug Stari[4] zamjeniku politkoma brigade ispravili ovo.

[1] **Duro Pucar**

Sto se tiče tehnike Politodjela, izdano je dosta raznog materijala. Partijski materijal već smo naveli. Od političkog materijala izdajemo niz članaka i referata za predavanja političkih komesara, kao redovna izdanja najaktuelnijih stvari, od kojih je izdano 5 svezaka po 20—30 primjeraka. Zatim je izdan znatan direktivni i politički materijal za SKOJ. A poslednjih dana umnožavamo obiman kulturni materijal (niz probranih skečeva, recitacija, pjesama, sastava i t.d.).

Na terenima gdje djeluje brigada djeluje se politički i kulturno, te je održano niz konferencija i priredbi, iako je negdje bilo propusta. Nastojimo da naše materijale, koje umnožavamo, dadnemo i za pozadinske radnike. Umnožili smo takođe oko 50 kom. letka Štaba I korpusa »četnicima«, te proturili na terenima gdje četnici imaju uporišta, a gdje smo vršili akcije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20. VI. 1943 g.

Za Politodjel X k. brigade
Vojo Kreco
Veljko Rožnjatović

BR. 201

IZVEŠTAJ KOMANDE PAPUČKO KRNDIJSKOG PODRUČJA OD 20. JUNA 1943. OBLASNOM ODSEKU ZA VOJNE VLASTI U POZADINI PRI ŠTABU 3. OPERATIVNE ZONE O PARTIJSKO-POLITiCKOM RADU U POZADINSKIM JEDINICAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI NA TERENU[1]

KOMANDA
PAPUCKO-KRNDIJSKOG PODRUČJA
Br. si.
20. VI. 1943 god.

Predmet:
Politički izvještaj

OBLASNOM ODSJEKU V. V. u P. PRI ŠTABU III OP. ZONE

I. Političko stanje

a) U narodu:

U toku ovih dana obrazovan je Okružni N.O.O. koii se nalazi pri komandi Bilogorskog područja, stvaranjem Okružnog N.O.O.-a vjerujemo da će nam se olakšati rad. Sa Kotarskim N.O.O. Slatina imamo stalnu i čvrstu vezu tako da je rad u narodu u tom kotaru krenuo na bolje. Sa Kotarskim N.O.O. Našice do sada nismo imali tako čvrstu vezu te su nam se potkradale greške u radu, zbog toga smo pozvali Našički N.O.O. na sastanak kojega ćemo održati ovih dana i na kojem ćemo detaljno raspraviti zajednička pitanja u tom Kotaru.

U našim selima budi se život koji je bio prilično zamro posle prošle neprijateljske ofanzive. Mi smo uspjeli da kroz naše sastanke a i preko sastanaka sa N.O.O. stvorimo u selima kud i kamo bolje raspoloženje nego prije. Narod se odaziva na sastanke, rado sluša drugove koji govore i onih pojedinaca koji odlaze u Slatinu po sol i ostale potrepštine biva sve manje. Obrazovaniem Kotarskog odbora A.F.Z-a koje je danas izabrano poboljšaće se još više rad. Iako smo mi do sada vodili kampanju po selima za skupljanje raznih stvari za naše bolnice, nadamo se da će i ova 14-dnevna kamDanja za koju je inicijativa došla od strane komande Vojne vlasti za pozadinu dati željene rezultate. Na svim sastancima kako s narodom tako i sa odborima pripremamo narod za predstojeću ofanzivu. Hoćemo da razbuktimo u našem narodu i kod naših žena mržnju

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 33—6, k. 1484.**

prema okupatoru. Hoćemo da kad okupatorska vojska dođe u naša sela osjeti da se nalazi na zemlji koja nije njihova i koja neće biti njihova. Kao što sam javio u prošlom izvještaju, N.O.O. se učvršćuju i sve više dobivaju povjerenje naroda. Iako su sela opljačkana, iako je ekonomsko stanje i u našem području vrlo loše, još uvjek u narodu se nađe mogućnosti da se sakupi hrane za ranjenike a i za vojsku. Dok nismo u bolnicama imali dovoljan broj krava narod je iz sela svako jutro slao mlijeko u bolnicu.

Narod je već u mnogim selima potpunoma prozreo vješto ubačene neprijateljske parole i na njih odgovara pojačanom ljubavi prema svojoj vojsci. Još uvjek se nađe nesvesnih pojedinaca koji ometaju ispravan rad ali mi ćemo to političkim radom i čvrstom rukom iščistiti. U jednom selu, Pušine, imaju neka tri dezertera koji se kriju u šumi i od nas i od bande, nastojat ćemo ih na lijep način pridobiti da dođu kući a u buduće ćemo gledati da takve ljude pravovremeno onemogućimo. Oni su dezerteri još od prošle reakcije i uspjeva im se stalno kriti. Svakako da su takve kukavice oni ljudi na koje računa Stir i njemu slični.

Komanda područja uživa u narodu prilične simpatije i još nisam osjetio da narod prigovara ili negoduje prema i jednoj odluci ili naređenju od strane ovog područja. Dajemo narodu uputstva kako da se pripremi za žetvu, da kopa bunkere i t.d.

b) U našim ustanovama:

Na zadnjem partijskom sastanku pri komandi područja uočili smo sve nedostatke u našem radu i napravili smo plan po kojem je svaki drug bio odgovoran za jedan sektor rada u toku ove nedjelje. Konstatovano je da još treba pregledati naše straže i vidjeti kako rade, opet im dati konkretna uputstva i na taj način omogućiti komandama straža da se pravilno orijentišu u slučaju neprijateljskog upada na naš teritorij. Neki dan je banda upala u Duzluk i straža se je opravdano povukla a da nije prihvatila borbe jer je neprijatelj išao s jačim snagama s leđa i sa bokova.

Da bi izvršili naređenje koje je izdala vaša komanda obrazovali smo za slučaj neprijateljske ofanzive jedan bataljon koji se sastoji od dve čete. U prvu četu idu sve partizanske straže, a u drugu straže pri bolnicama i ostali. Postavljen je Stab bataljona odnosno komandant i politički komesar. Zborno mjesto i ostala pitanja u vezi sa ofanzivom rješili smo.

1) *U partizanskim stražama* politički rad kreće na bolje, međutim one još uvjek nisu onakve kakve bi trebale biti. Nastojimo svim snagama da u partizanskim stražama obrazujemo

skojevske aktive kao i partijske i kandidatske jedinice. Čvrsto vjerujemo da ćemo na taj način mnogo učiniti. U nekim stražama smo obrazovali kandidatske jedinice i skojevske aktive, dok u jednoj straži imamo i partijsku jedinicu. Politički delegati pri stražama su prilično slabi ali uz našu pomoć imaju mogućnosti da se razviju. Za politički rad u stražama direktno je odgovoran ovoj komandi jedan politički instruktor koji ih stalno obilazi i kontroliše i daje im uputstva. Komanda mjesta funkcioniše za sada dobro, mi smo ih posjetili i obišli i vjerujemo da će oni zadovoljiti na toj dužnosti. Za koji dan ćemo obrazovati III Ekonomski sektor koji će- biti na onom kraju, Voćin, Kuzma i okolica. Na taj način će se poboljšati organizacija naše ekonomije.

2) Bolnice:

Pošto smo pripremili naše bolnice za slučaj neprijateljske ofanzive i nepokretne drugove smjestili na predviđena mjesta, nastavljamo na radu sa . . ,[2] i s tim radcm nastavićemo dalje jer će nam isti trebati kako za ranjenike tako i za buduću žetvu.

Oporavilište br. 1, t.j. straža pri njemu je politički slaba i na zadnjem savjetovanju svih partijaca u području dali smo uputstva drugu delegatu za rad. Bolnica br. 5 u radu vidno napreduje dolaskom druga Šogora. Isto tako i bolnica u Ratkovcu dolaskom drugarice Strumberger.

3) Radionice:

Na sastancima radionica pretresaju se sva tekuća pitanja, ispravljaju se nedostatci i čitaju se radio vješti i ostali politički materijal. Nastojimo da iz redova tih drugova pojačamo našu Partiju. Naročitih nepravilnosti u njihovom radu nije bilo.

II. Stanje Partije

Da bi pojačali partijski rad, da bi sve odane i poštene drugove uvukli u partijsku organizaciju održali smo 18 ov. mj. Veliko partijsko savjetovanje na kojem je bilo prisutnih oko 30 članova Partije i kandidata. Na tom savjetovanju doneli smo zaključak po kome nijedan član Partije u našem području ne može a da ne pripada ni jednoj jedinici. Sve partijce koji su razbacani po ustanovama povezaćemo u partijske jedinice i na taj ćemo način početi ispravnije raditi. Na savjetovanju smo konstatovali da drugovi članovi Partije nisu vodili dovoljno računa o svojoj izgradnji a isto tako i o radu u kojem bi Partiju ojačali. Kada smo mi sami postavili nekoliko osnovnih pitanja iz marksizma, malo ih je znalo.

[2] **Prilikom kucanja dokumenta pomeren je indigo, pa se ova reč ne može pročitati.**

Partijskom radu u poslednje dane posvetili smo naročitu pažnju svesni da ćemo samo na taj način moći politički podići naše područje.

a) Organizaciono stanje:

Broj članova partijske jedinice pri komandi područja 9
Broj članova partijske jedinice Drenovac 7
Broj članova partijske jedinice u Voćinu 4
Broj članova partijske jedinice u Pušini 4
Broj članova partije u bolnicama i radionicama . . . 10

Iz ovoga se vidi da smo se pojačali za jednu partijsku jedinicu u partizanskoj straži u Pušini. Sa partijcima po bolnicama i radionicama je najteže jer su oni jako raštrkani.

Kandidata u svim ustanovama područja imamo sada oko 30 i tu smo se malo ojačali. Vjerujemo da će kandidata biti mnogo više kada partijske jedinice počnu da rade onako kako treba.

Na svakom sastanku bilo partijske jedinice ili kandidatske grupe zaključili smo da se drugovima konkretno zada po par stranica materijala da prouče do idućeg sastanka i da se onda 0 tome diskutuje uz ostale točke dnevnog reda.

Skojevske aktive redovito obilazimo, obrazujemo nove aktive i radimo s njima. U bolnicama i radionicama imamo preko 30 skojevaca koji rade u svojim aktivima, u stražama nije bilo do sada ništa ali se sada nalazimo na putu da obrazujemo tamo gdje ima mladića.

III. Obaveštajna, sanitetska i služba veze

Drugovi iz komande koji su odgovorni po tim granama rada vredni su i hoće da primaju savjete i kritike. Ipak mi mnogo o tome vodimo računa, naročito za obavještajnu službu jer isti drug nema dovoljno političkog znanja. Još ima mnogo nedostataka po relejnim stanicama ali redovito ih se kontroliše 1 posle male reorganizacije koju ćemo izvršiti stanje će se popraviti.

IV. Agit-prop

Još uvjek nismo uspjeli nabaviti šapirograf pa ne možemo izdati svoje nevine koje sređujemo, nadamo se za koji dan da ćemo ga dobiti i biće nam lakše. Međutim i pored toga rad agit-propa krenuo je na bolje. Dobili smo jednoga odličnog crtača tako da su nam zidne novine na zavidnoj visini. Radio izvještaje prekucavamo i šaljemo svim ustanovama u području. Obrazovanjem muzičke sekcije kulturno-prosvjetni rad se je mnogo popravio. Istu sekciju šaljemo po selima bolnicama, a

svake nedjelje naveče u Drenovcu organizujemo kulturno-prosvjetno veče sa prigodnim govorom i igrankom.

V. Opća ocjena

Komanda područja redovito kontroliše sve ustanove. Drugovima daje uputstva i konkretne zadatke. Najveći nedostatak komande što pod izgovorom »Nema se vremena« ne proučava skupno materijal, ali i to ćemo popraviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik:
(M. P.) M. Bulović

BR. 202

IZVEŠTAJ POLITODELA 2. UDARNE BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 21. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PARTIJSKO-POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U TOJ JEDINICI[1]

POLITODJEL
II. UDARNE BRIGADE. VI. DIVIZIJE NOV HRVATSKE

21. juna 1943.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Za proteklo vreme od prošlog izvještaja, naša se Brigada opet našla na okupu, ali na novom terenu i u novoj sredini, koja je prema nama slabo raspoložena. I odgovorni drugovi nijesu uspjeli još da se snađu i nastava rad bez štete i gubitaka.

Kako je drug sekretar[2] bio većinom poslom van brigade, a drugi član politodjela[3] bolestan i operisan, to je naša zajed-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4'340—342.

[2] Simo Mrda, zamenik političkog komesara 2. brigade. On je istovremeno bio i sekretar Divizijskog komiteta KPJ 8. divizije.

[3] Redakcija nije mogla da utvrdi na koga se odnosi, jer se sastav tog Politodela često menjao.

nička dužnost u glavnom pala na mene, pa se propusti, u koliko ih je bilo, mogu time i tumačiti.

Organizacioni sektor. Rad bataljonskih biroa popravio se u tom smislu, što sada lakše i elastičnije obavljaju svoj posao. Obilazak i kontrolu rada par. jedinica vrše skoro svi članovi biroa. Sami sastanci bataljonskog biroa traju manje, a sa više rezultata nego ranije.

Što se tiče rada part. jedinica, može se primjetiti, da se u nekoliko osjetilo korisno dejstvo Vaših direktivnih članaka 0 budnosti i kritici, koji su zaista razbudili dobar dio partijskog članstva. I sada možemo reći da u nekim part. jedinicama vidimo novi život i rad. To još ne znači da je aktivnost članova zadovoljavajuća, ali se primjećuje bar izvjesni napredak. Svaki član podnosi izvještaj po dnevniku rada, koji je prešao u praksu čitave organizacije. Ali ono što slijedi svakom izvještaju, naime kritika izvještaja, toga do sada nije bilo. Od sada i tu se osjetio napredak.

Rad part. organizacije za ovo vreme, u glavnom, kretao se u sprovođenju direktiva za likvidaciju partizanštine. Ali stvar ne ide glatko, ni brzo. Ni sam komandni kadar ne obećava skoro rešenje tog pitanja, jer su još uvijek na dnevnom redu pojave sporosti i neodgovornosti, nevojničkog duha i života pojedinih vojnih i političkih rukovodioca, u štabovima bataljona i četa.

Pored toga nastojali smo svim silama da čitava organizacija savlada ciljeve i program N.O.B-e prema izjavi G.Š.H. 1 ZAVNOH-a. U tom radu dali smo neposrednu pomoć i došli do zaključka da je bilo dosta drugova, kojima su se ciljevi borbe mutili u glavi. Postakli smo drugove na takvu aktivnost da ih je po tom pitanju zahvatio duh utakmice, ko će prije i bolje savladati ono što mora znati svaki borac N.O.V-ske.

Vaspitni rad za ovo vreme obuhvatao je u glavnom materijal iz lista »Naprijed« i brošure Staljina »Partija«. Tu i tamo, trošilo se uzaludno vreme na proučavanju »Dvanajest uslova« za boljševizaciju Partije, od čije prorade nije bilo nikakve koristi, jer ni iz daleka ne odgovara izgradnji našeg članstva.

U čitavoj organizaciji vidi se znatan napredak na ovom sektoru, i pored toga što drugovi nijesu mnogo naučili, u tom smislu, što je razbuđena volja i ljubav za teoretskom izgradnjom, čega nije bilo ranije.

Posljednje akcije i loši uslovi ishrane na novom sektoru," djelovali su i djeluju kao škola jačanja i čeličenja naših članova. Ni po jednom pitanju u samoj organizaciji ne primjećuju

*** Reč je o području Knina.**

se nikakovi znaci slabosti. Ali ono što se može organizaciji zamjeriti, jeste prilično neaktivan odnos prema pojedinačnim slabostima novomobilisanih.

Znatni gubitci u prošloj akciji na Radučiću i Mokrom Polju,[0] u blizini Knina, iako su otezali uslove rada, nijesu imali hraavih posljedica za rad i stanje bataljona. To se svakako, ima pripisati partijskoj organizaciji po bataljonima koje su uspjele da održe moral i tempo rada.

Novi momenti u međunarodnoj situaciji, naročito raspuštanje Treće Internacionale, zahtjevaju još više političkog rada i tumačenja. Moramo priznati da nas je raspuštanje Treće Internacionale donekle i iznenadilo. I pored toga što smo potpuno shvatili prenos Vašeg usmenog objašnjenja o tom događaju, želeli bi da dobijemo po tom pitanju šire objašnjenje, jer to nije svakidanji događaj, na svijetu postoji samo jedna internacionala.

Političiki sektor. Politički rad za ovo vreme kretao se u glavnom u smislu upoznavanja političkog kadra u brigadi sa direktivnim pismima" politkomesara Hrvatske[7] i VI. Divizije,[s] u vezi sa međunarodnom situacijom i odgovarajućim zadatcima politkomesara. Direktive su bile od velike koristi. Iako nijesmo pravili grublje greške u sprovođenju linije N.O.B-e, ipak smo u ovom materijalu našli dragocjenu pomoć za izoštravanje naše linije. Moramo priznati da je uloga i značaj AVNOJ-a, kao i program naše N.O.B-e, spadao u red onih pitanja, koja se podrazumjevaju sama po sebi i koja ne zahtjevaju obnavljanje i dublje proučavanje. Isto tako često se zaboravljala prava uloga politkomesara u vojsci i praktično se izjednačavala sa ulogom prestavnika Partije.

Poslije brižljive prorade novih direktiva, osjeća se da nestaje tih nepravilnosti i da se sve više približavamo liniji N.O.B-e. Politkomesari počeli su da prenose težište svoga rada na borce, na masu, s manje pozivanja na Partiju i part. forume. Nadamo se, da ćemo uspjeti da savladamo sve nepravilnosti u tom radu.

Veliki nedostatak našeg političkog kadra, koji će svakako otežavati potpuno izvršenje svih direktiva, jeste u tome što politički rukovodioci u poznavanju vojničke vještine mnogo zaostaju iza vojničkog kadra. Krutost i nepravilnost shvatanja uloge političkih rukovodioca, nigdje nije došla do svog izražaja

[5] Akcija je izvršena 14. juna 1943. Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 161 i 162 i knj. 17, dok. br. 40 i 53.

« Vidi dok. br. 175 i 181.

[1] Odnosi se na Vladimira Bakarića, političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

[8] Rade Zigić

kao na ovom mjestu. Ovaj nesklad rešavaćemo uporno i trajno sve dok ga ne riješimo.

Zbog pokreta i akcija, politički rad u brigadi za ovo vrijeme nije odgovorio potrebama momenta. Dolazak u sjevernu Dalmaciju,[9] gdje smo našli novu sredinu i prilično loše uslove života, zahtjevaju pojačavanje političkog rada. Međutim mi u tom nijesmo uspjeli. Tako u četama živi malo sjete i zamora. Naročito kod novomobilisanih. Pojave izuzetne slabosti i pohlepnosti za zalogajem ne postiču u dovoljnoj mjeri odgovorne drugove na aktivan stav i reakciju. Najčešće se sretaju pojave praštanja i iznemogle kritike, ukratko pasivnosti i neenergičnosti.

Na ovakve pojave part. organizacija odgovorila je oštrom kritikom onih koji su pozvani da drže i održe moral i poletnost u svakoj situaciji.

Ciljevi i program N.O.B-e bio je najglavniji materijal, koji je naišao na prilično interesovanje od strane svih boraca.

Kulturno-prosvjetni sektor. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima nijesu pokazali naročitu aktivnost. To dolazi donekle zbog pokreta i akcija, ali više zbog nedovoljnog shvatanja važnosti tog sektora od strane partijske organizacije bataljona. I dok god se ne otkloni ta ozbiljna greška, kulturno-prosvetni rad imaće povremeni karakter i djelimične rezultate. Tako za ovo vrijeme broj nepismenih ostao je u glavnom isti, priredbi nije bilo, a u časovima iz geografije nije se otišlo dalje od prošlog mjeseca.

U cilju pojačavanja rada na ovom sektoru uzeli smo jednog druga koji će imati za zadatak da učvrsti kulturno-prosvjetne odbore, a s druge strane smo stvar najoštrije postavili pred part. organizacije.

SKOJ. Kako je naše brigadno rukovodstvo već duže vremena slabo vodeno, to smo sada na to mjesto doveli druga koji daje dovoljno garancije da će rad krenuti naprijed. I zaista poslije prvih dana rada, osjetio se napredak. U zajednici sa mnom, data je pomoć svim bataljonskim rukovodstvima u cilju osamostaljenja u radu. Pored toga, iako sa priličnim zakašnjenjem, uspjeli smo da organizujemo i sprovedemo omladinsku utakmicu u vezi sa predstojećom Pokrajinskom Konferencijom USAOJ-a. Iako neće biti nekih naročitih rezultata, ipak se osjeća pozitivno djelovanje same utakmice na rad čitave omladine. Naročito mitraljeske čete zahvatio je duh takmičenja. Tako u jednoj četi jedan mladi mitraljezac ozbiljno se ljuti na

[9] Po odluci 1. hrvatskog korpusa, dva bataljona (1. i 3) 2. brigade 6. NOU divizije privremene su stavljena pod komandu Štaba kninskog sektora. Opširnije o tome vidi u V tomu, knj. 17, dok. br. 40 i 53.

grešku svoga druga i kaže: »Dovraga, čemu utakmica koju smo primili, kada ćemo je zbog tvojih grešaka izgubiti«?

Stanje u SKOJ-u se prilično popravilo, naročito u pogledu discipline i primernog djelovanja u svakoj situaciji.

Obavještajni sektor. U organizaciji i radu obavj. službe postoje krupni nedostatci. S jedne strane slabo interesovanje i poklanjanje pažnje tom radu od strane Štabova bataljona, a s druge strane prilično neodgovoran i labav rad obavještajnih oficira. Zato smo stvar najozbiljnije postavili u part. organizaciju. U tome nam je dobro došao Vaš direktivni članak o budnosti, koji smo, smatramo, prilično pravilno iskoristili u čitavoj organizaciji. Sada smo stvar postavili i s vojničke strane, na taj način, što je Stab brigade učinio štabove bataljona po tom pitanju mnogo odgovornijim, nego do sada.

Sto se tiče sastava naše Brigade i momentalnog stanja, može se kazati da, osim nekoliko sumnjivih, čak i neprijateljskih elemenata, zadovoljava. Preduzeli smo sve mjere da i toj nekolicini stanemo na kraj. (Radi se o ljudima koji su pripremali atentat na K. K. Lapac i kao takvi upućeni u našu brigadu). U koliko postoji drugih negativnih pojava, one su porijeklom iz slabosti, a nikako iz neprijateljskog raspoloženja.

Sredina u kojoj se momentalno nalazimo dala je za četnike čitave bataljone, pa se prema tome može cijeniti i političko raspoloženje. Neprijatelj ima dobru obavj. službu i upotrebljava razne metode borbe protivu naše vojske, počev od sabotiranja, snabdevanja do prikrivenog sačekivanja naših drugova. Do sada im je pošlo za rukom da rane iza zidova i međa desetinu naših boraca.

Prema ovakvim postupcima do sada *nijesmo ništa preduzimali,* a mišljenja smo da ne treba dalje taktizirati, nego preduzeti vojničke mjere ...

Sanitetski sektor. U akcijama na Radučiću i Mokrom Polju izbacili smo 70 drugova iz stroja, od kojih 19 mrtvih, među kojima najboljeg komesara bataljona druga Petra (Ziku) Balaća; komesara čete, komandira i još nekoliko nižih rukovodioca.

Zdravstveno stanje brigade može se reći da je dobro. To se ima pripisati energičnoj borbi protivu zaraznih bolesti, koju smo sprovodili istim tempom sve do posljednjih dana. Međutim primjetilo se slabljenje rada na tom sektoru, po čemu smo na vrijeme udarili i nova generacija vašiju biti će za nekoliko dana uništena.

Naša saradnja i harmonija u štabovima. Za ovo vreme naročitu pažnju obratili smo organizacionom sektoru i onom što je u vezi sa njim. Sve poslove po ostalim sektorima sprovo-

dili smo i izvršavali u najboljoj harmoniji i saradnji sa prisutnim drugovima u Stabu, naročito sa drugom komesarom[10] i zamjenikom komandanta.[11]

Poslije izvjesne reorganizacije u Štabovima bataljona, pitanje saradnje i saglasnosti, ne samo da nije poremećeno, nego ponegdje čak i poboljšano, naročito u I. bataljonu.

Najglavnije pitanje, na kome možemo i zakasniti, jeste pomanjkanje i oskudica u komesarskom kadru četa. Momentalno nijesmo u stanju popuniti upražnjena mjesta, te ćemo biti prinuđeni prenijeti njihovu dužnost na zamjenike komesara ili delegate. To nas obavezuje da još više nego do sada obilazimo čete i učestvujemo u političkom radu među borcima.

Kako je ovo sedmi izvještaj *koji Vam šaljemo, a nijesvio dobili* do sada nikakvog odgovora, to Vas opet molimo da nam izađete u susret i bar pismenim putem ukažete na greške i nedostatke, koji se mogu zaključiti iz izvještaja.

S drugarskim komunističkim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politodjel,
Vojo Šobajić

[10] **Branko Damjanović**
" **Damjan Damjanović**

BR. 203

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 1. KORPUSA NOV HRVATSKE OD 22. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 8. NOU DIVIZIJE O POJAČANJU POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA[1]

K. br. 44/43
22. VI. 1943 god.

POLITKOMESARU VIII. DIVIZIJE

Iz vašeg se zadnjeg komesarskog izvještaja[1'] vidi izvjestan napredak u tvom komesarskom radu. Dobro je da si pristupio organizovanju kursa za političke delegate. Nastojte svakako da se ti kursevi i nadalje redovno održavaju. Bilo bi dobro kada bi mogli da organizujete i jedan kurs za politkomesare četa i bataljona, kao što ga imade VI. Divizija. Kod njih je taj kurs dao vrlo lijepe rezultate i jako mnogo pomogao u popunjavanju komesarskog kadra u Diviziji. Mi mislimo da vam te kurseve danas neće biti teško organizirati jer u vašem agit-propu danas imate dosta sposobnih ljudi, samo ako ćete ih znati pravilno iskoristiti.

Po pitanju vašeg agit-propa potrebno je da vam naglasimo da je nužno nad istim vršiti veću kontrolu rada. Zadnji letak, kojeg je potpisao Stab VIII. Divizije, a koji je namijenjen domobranima, dočasnicima i časnicima, sadrži u sebi izvjesne greške, za koje je odgovoran komesar Divizije što je dozvolio da isti letak bude izdan bez njegove kontrole. U tom letku napadaju se hrvatska gospoda i bogataši koji sjede po gradovima, kartaju, piju i zabavljaju se. Tim ste riječima oštricu uperili protiv gospode i bogataša, umjesto da ste naglasili da se mi ne borimo protiv takovih tipova zato što su gospoda i bogataši, već zato što su danas ustaške glavešine i ostali izrodi — prosto izdajice i sluge okupatora, koji je orobio i opljačkao našu zemlju.

I po pitanju same organizacije rada vašeg agit-propa, diletantskih i ostalih kulturno-prosvjetnih grupa potrebno je da se ti po komesarskoj liniji sa radom istih više zainteresuješ; ujedno da im pomogneš pri savlađivanju izvjesnih zadataka. Treba da budeš načisto s time da u vašem agit-propu danas ima pretežan broj intelektualaca, koji su već do sada pokazivali

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/18, k. 422.**
[2] **Vidi Arhiv VII, reg. jr. 16/18, k. 422.**

tendence za izvjestan nedrugarski odnos između sebe, kao i izvjesne greške u radu. Iz tih razloga potrebno je da ih ti po svojoj liniji više kontrolišeš i zavedeš reda.

Vaše su jedinice u zadnje vrijeme popunjene sa mnogo novih boraca. Nužno je potrebno sa tim novim borcima otpočeti intenzivno političkim radom. Te nove borce dužnost vam je da što prije osposobite vojnički za borbe, a politički da ih što prije upoznate sa načelima, linijom i ciljem naše borbe. Vaše jedinice još nisu dostigle onaj broj koji bi trebale da imaju, zato ćete vi i nadalje nastojati da ih popunjavate i podižete na onaj broj koji naše brigade treba da imaju a to je nešto više od hiljadu boraca. Ličke su brigade upravo ovih dana taj broj premašile.

Ovih dana naš Stab pristupiće formiranju artiljerijskog diviziona. Od dvije brdske baterije koje se nalaze pridane vašoj diviziji formiraće se I. brdski divizion I. Korpusa. Za komandanta tog diviziona predviđen je drug Svilar. Vi ćete u vašim jedinicama pronaći jednog dobrog političkog komesara koji je sposoban da vrši dužnost komesara bataljona ili je to već vršio i njega nam predložite da ga imenujemo za komesara diviziona.

Potrebno je da ti naglasimo da bi bilo dobro da se ti više puta zainteresiraš za rad političkih komesara u tim našim baterijama koje se stalno nalaze uz vašu Diviziju. Razumije se, tebi će biti lakše da im u radu pomogneš jer se oni stalno nalaze u vašem sastavu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

BR. 204

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 4. SLOVENACKE UDARNE BRIGADE »LJUBO ŠERCER« OD 23. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O RADU PARTIJE U TOJ BRIGADI[1]

BRIGADNI PART. BIRO
IV SLOV. NO UB
LJUBE SERCERA
Položaj, dana 23. VI 1943.

I Z V E Š T A J
o partijskom radu IV slov. NO UB Ljube Sercera za period od 1. do 20. VI 1943.

Usled vanrednih prilika u kojima se u poslednje vreme nalazila naša brigada,[2] bio je partijski rad jako otežan, odnosno rad se morao prilagoditi stvarnom stanju. U navedenom periodu brigadni partijski biro sastao se dvaput, i to prvi put iznad Save, gde su bile izdate direktive za mobilizaciju svih političkih radnika i ostalih partijaca za politički rad među ljudima. Drugi sastanak je bio u Vušinjcu,[3] gde su konstatovane sve greške koje su se pojavile u našoj vojsci i bili prihvaćeni dalekosežni zaključci za njihovo otklanjanje.

Bataljonski biroi sastajali su se više puta, prema potrebama, isti slučaj bio je sa ćelijama, koje su se zbog velike zauzetosti drugova sastajale u nepotpunom broju, koliko je to bilo moguće. Potpuno, ili skoro potpuno otpali su teoretski sastanci, jer nisu postojale mogućnosti za njih.

Shodno primljenim direktivama, reorganizuje se rad sa omladinom i radi se na učvršćivanju omladinske organizacije. Na svim partijskim i omladinskim sastancima kao glavno se podvlači povećanje partijske svesti, pooštrenje discipline i podizanje stepena odgovornosti.

Brojno stanje u brigadi iznosi: 128 članova Partije,
88 kandidata,
150 članova SKOJ-a.

Broj omladinaca nije potpuno tačan, jer je reorganizacija u toku.

Sekretar brigadnog part. biroa
Janko Rudolf

[1] **Original (na slovenačkom jeziku, pisan na mašini) u Arhivu CK SK Slovenije.**
[2] **O tim dejstvima Brigade »Ljubo Sercer« (u toku juna 1943) vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 72.**
[3] **Prema karti 1:100.000 ovo naselje se zove: G. i D. Vušinec (oko 3 km južno od Dolenjskih Toplica).**

BR. 205

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 23. JUNA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a HRVATSKE O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE»

POLITODJEL III. UDARNE BRIGADE
VI. DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE
23-VI-1943

Izvještaj br. 4

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU

Dragi drugovi,

Već duže vremena nijesam vam pisao izvještaja, jer raniji oblik mojih izvještaja bio je nepravilan, i prestao sam vam pisati. Jer izvještaji Politodjela kao organa C.K. šalju se njemu po svim sektorima rada, pa i o radu SKOJ-a. Ali pošto je potrebno da održavamo stalni kontakt i da s vremena na vrijeme izvjestim o stanju i radu SKOJ-a, o izvjesnim zapažanjima, to ću u buduće slati mjesečne izvještaje.

Rad SKOJ-a u ovoj Brigadi za ovo proteklo vrijeme nije bio stalan. Rad je bio malo popustio, naročito prvom polovinom ovoga mjeseca. To, nešto usljed objektivnih momenata, držanja teškog položaja, zamorenosti i slabije ishrane, više radi mjenjanja rukovodstava i nedovoljno planskog rada. Doduše, sastanci su skoro redovni, ali oni ne davaju dovoljno. Brigadni komitet je nov i neiskusan. Njihovi izvještaji i rad na sastanku nije dovoljan, malo se osvrću samokritički i ne uočavaju glavne nedostatke i potrebne mjere, nego najčešće komesarski registruju stvari.

Rad bataljonskih rukovodstava nije bio potpuno pravilno postavljen. Pojedini članovi rukovodstva su odlazili na sastanke drugih grupa (aktiva), ali rad nije bio raspodjeljen po sektorima, tako da je svaki član odgovarao za jedan sektor u cijelom bataljonu. To je nedavno učinjeno i osjeća se bolji rad i veće interesovanje. Rad je bio na podizanju discipline i suzbijanju samovolje, koja se često ispoljavala kod nekih skojevaca u odlaženju kući bez pitanja i prekovremenom ostajanju na odsustvu. Ovo se naročito osjećalo kod II. Bataljona, gdje je rad znatno popustio. Tamo je i rukovodstvo novo.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ. Dokumenat nije registrovan.**

Pitanje rashoda je opći problem. Nešto manje od polovine skojevaca je u rashodu, što ranjenih, bolesnih, a i priličan broj zdravih kod kuće. Radi se na povlačenju ovih u jedinice, ali rezultati još nijesu dovoljni, kao što uopće rad na mobilizaciji novih snaga nije zadovoljavajući. Oni pak koji su u bolnicama, često za dugo nigdje ne rade, jer se za njih ne šalju podatci.

Odnos Partije prema SKOJ-u nije bio svagdje pravilan. To u vezi sa kandidatima. U 3. četi III. Bataljona na sastanku grupe, na pitanje sa čim je zadužen, jedan drug je odgovorio: »Nijesam ni sa čime, ja sam kandidat«. Tako je bilo i u I., a i u II. Bataljonu. I tako čim je neko iz SKOJ-a postao član ili kandidat prestaje da radi u SKOJ-u. To se negativno odražava na ostale SKOJ-evce, koji se osjećaju potcjenjeni. Na tu štetnu praksu je skrenuta pažnja i odkloniti će se.

Teorni sastanci su skorom češći nego dva puta nedeljno. Samo ne daiu dovoljno rezultata, još nije dovoljna zainteresovanost. Najviše zbog toga, što skoro sav rad na teoretskom izdizanju, kao i sav rad SKOJ-a, najčešće ne prelazi granice svakodnevnog uskog prakticizma. To često rad čini dosadnim i rad, pa i sastanci, osjećaju se samo kao neki teret, obaveza. Potrebni su širi vidici, jasna perspektiva o povezanosti naše borbe sa općim progresom i razvojem svijeta. A taj rad još je nedovoljan. Jedno predavanje o historijatu i značaju našega SKOJ-a pred SKOJ-evcima III. Bataljona je dobro primljeno i osjeća se bolji rad i veće interesovanje. Živost u radu i uopće takmičenje zadnjih dana nešto je bolje, nego početkom mjeseca.

Vojni sektor.

Izučavanje rukovanja oružjem i gradnja zaklona je prilična i na svakom položaju se borci utvrđuju. Borbeni moral je dobar. Pozdravljanje i disciplina se popravlja. Nedovoljna je opreznost i budnost na položaju i brzina u pripremanju.

U borbi SKOJ-evci se pokazuju junački. U poslednjim borbama oko Brušana 18-godišnji Ilija Rašić iz 3. čete I. Bataljona držao se herojski. U borbi, gdje su ustaše prebacivale bombe preko njega, uzeo je puškomitraljez ranjenog druga, zatvorio vatru neprijatelja, omogućio izvlačenje ranjenih i iznio puškomitraljez, municiju i dvije puške. Nije ranjen. To nije izuzetan slučaj. Volja za vojničkim radom je veća, nego za političkim, naročito u I-, a i u III. Bataljonu.

Politički sektor.

Osjeća se veće interesovanje SKOJ-evaca za politički rad. Pored čitanja listova, veće je učestvovanje u diskusijama na

četnim konferencijama. Antipljačkaška kampanja se sprovodi, naročito u III. Bataljonu, gdje se rad popravlja, jer je to bio baš najslabiji bataljon. Veliko je interesovanje za Drugi frorft i pomoć Saveznika. Cesto puta u očekivanju velike pomoći potcjenjuju se sopstvene snage. Zaboravlja se, da je ta pomoć zbog toga, što smo mi u toku dosadašnjih borbi postali najjača antifašistička snaga na Balkanu, i s tim u vezi, ukoliko budemo jači i snažniji, utoliko će i pomoć biti veća, računajući tu i odnose snaga u samim savezničkim zemljama.

Odnos prema novomobilisanim drugovima, naročito onim iz četn. redova nije dovoljan. Oni su skorom najčešće prepušteni sami sebi i radi toga osjećaju dosadu i često puta dezertiraju i samoranjavaju se. Tu SKOJ još nije naučio djelovati na svakom koraku i proširiti svoje djelovanje na te nove drugove.

Kulturno-prosvjetni rad.

Prilično mrtvilo i zamorenost rezultat su i još uvjek nedovoljnog kulturno-prosvjetnog rada. Diletantske grupe po četama, kao i horovi postoje, ali još uvjek nedovoljno djeluju. Pri redbe se davaju. Ali se one najčešće ponavljaju i davaju skorom uvijek isti komadi i pjesme. Na tome polju moramo još mnogo više djelovati i tražiti nove oblike i metode rada. Džepne novine se redovno pišu. U njih se unosi pomalo humora, zabavnog dijela, ali još u nedovoljnoj mjeri. Često se samo želi postići broj. Tako n. pr. u nekim četama se uvode vodne novine, iako još nije dovoljna saradnja ni u četnim novinama. Rad sa nepismenim je popustio. Nepismenih ima priličan broj, koji stalno nadolaze. Rad se organizuje sa svima, ali u nedovoljnoj mjeri. Kao nova metoda uvedeno je proučavanje geografije, osnovnih pojmova o zemlji, nebu i zvjezdama. Interesovanje za taj rad je prilično, pokazuje rezultate i mora mu se posvetiti pažnja.

Higijena.

Rad na čuvanju zdravlja je priličan, mada još ima prilično javljanja na ljekarsku, što je više posljedica nedovoljne svijesti, nego zdravstvenog stanja. Kupanje, umivanje, kao i biskanje od ušiju je prilično. Može se reći da taj rad uglavnom zadovoljava.

Pozadina.

Veze sa pozadinom su slabe. Osim priredbi, kojih je u ovome periodu održano oko 15, skorom u svim mjestima gdje se nalazila Brigada, i posjeta, koje čini omladina iz pozadine, drugih veza tako reći nema. Potrebna je veća zainteresovanost

sa naše strane, ali naročito pozadinskih organizacija, jer ne može se uvjek znati kome se treba obratiti. To se tiče skojevskih grupa i odbora USAOJ-a. Nedovoljna je pomoć vojske u poljskim radovima.

Napomena.

Kao glavni nedostatak u radu SKOJ-a nedovoljna zainteresovanost i neprelaženje granica uskog svakodnevnog rada. Potrebne bi bile nove metode i po mom mišljenju više beletristike. Na pr. knjiga »Kako se kalio čelik« probudila bi veliko interesovanje kod omladine i uopšte boraca. Drugovi, to pišem zato, što ukoliko mi je poznato P.K. je trebao da izda tu knjigu. Kakve su sada mogućnosti za to? Također se osjeća velika potreba za češćim obavještenjima, radio vještima itd.

Osim toga potrebna bi bila veća pomoć i kontrola rada samoga SKOJ-a, od strane toga Komiteta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel,
Petar Damjanović

IJR. 206

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA OFICIRSKE ŠKOLE OD 25. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ ŠKOLI'

30. VI. 1943

POLITKOMESARU GL. ŠTABA NOV i PO HRVATSKE

Dajem Ti niže izvještaj o partijskom radu u vremenskom razdoblju od 7. VI. t. g. do 25. VI. t. g. kako slijedi:

Članova Partije imade: na pješadijskom fkursul 56, 8 na artilerijskom kursu i 4 u nastavničkoj celili. Kandidata: 7 na pješadijskom, 8 na artilerijskom kursu. SKOJ-evaca: 9 na pješadijskom i 3 na artilerijskom kursu.

Članovi Partije sa oba kursa organizovani su u jednu partijsku ćeliju, kandidati u jednu grupu a SKOJ-evci u jedno rukovodstvo. Čelija nastavnika organizcvana je kao ranije.

Sastanci se održavaju redovito, tj. 2 puta tjedno, a u iznimnim slučajevima jedanput, i to: jedan radni i jedan teoretski. Teorijske sastanke slušaocima (predaje) održava podpisani. Sa njima se prorađuje »Iz osnova lenjinizma« i na tim časovima prisustvuju uz članove i kandidati i skojevci. Na vaspitnim časovima nastavnika prorađujemo Istoriju VKP (b). Do sada smo prešli 2 glave i nastavili sa trećom.

Kulturno-prosvjetni rad smo organizovali kako je istaknuto u prošlom političkom izvještaju.[2] Zidne novine su izašle prije 2 dana i dosta su bogate člancima nastavnika i slušaoca. Pjevačka grupa je također oformljena i na sastancima koje održavamo sa pučanstvom iz okoline sudjeluje.

Disciplina i drugarstvo su na visini kod drugova članova a i kod ostalih drugova.

Sve ostalo sam istakao u političkom izvještaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3

25. VI. 1943. god. politkomesar ofic. škole

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br.** 7—2, k. 103.

[2] **Redakcija nije pronašla taj izveštaj.**

® **Potpis nečitak.**

BR. 207

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. UDARNE BRIGADE OD 25. JUNA 1913. POLITIČKOM KOMESARU 12. NOU DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

Izvještaj o političkom radu
od 15 do 25 juna 1943

STAB
XII. UDARNE BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj: **140/1943**
dana **25** juna **1943**

POLITIČKOM KOMESARU XII. DIVIZIJE N.O.V. HRVATSKE

I. Politički rad i stanje u jedinicama

Održani su brojni sastanci po četama, prosječno tri do četiri, na kojima se obrađivao osnovni materijal. Na tim sastancima najviše se obrađivala tema o izdajničkom vodstvu HSS-a, i može se konstatovati da se povećalo znanje boraca o izdajničkom vodstvu KSS-a. Potrebno je, razumije se, još to prorađivati. Na tim četnim sastancima nastojali su politički komesari bataljona da pomognu politkomesare četa, tako da ti sastanci postaju interesantniji za borce. Tako je na tim sastancima raspravljano o »Atlantskoj povelji«, o »Antifašističkom vijeću«, a partizane najviše interesuje zašto naši saveznici još uvijek trpe izdajnički rad jugoslovenske vlade u Londonu. Ti četni sastanci još uvijek ne zadovoljavaju potpuno, jer mnogi politkomesari ne umiju da razviju živu diskusiju po raznim političkim pitanjima.

Na zadnjem savjetovanju političkih komesara u selu Bokanama bilo je zaključeno između ostalog da komesari bataljona održavaju sastanke sa komesarima četa i političkim delegatima radi izobrazbe i povećanja njihovog političkog znanja. Politički komesari bataljona shvatili su taj zaključak ozbiljno, a osobito politički komesar II. bataljona, koji je održao tri takova sastanka kroz proteklo vrijeme. Na tim sastancima proučavane su teme na koje je bilo ukazano na tome savjetovanju, naročito članci druga Tita iz »Proletera«. Rezultat tih sastanaka jeste zadovoljavajući, pošto su politički delegati i komesari četa na tim sastancima naučili i razbistrili mnoge političke pojmove

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—10, k. 892 A.**

koje nisu poznavali ili su im bili zamršeni. Još će trebati nekoliko takvih sastanaka da bi politički komesari četa i politdelegati shvatili ono najosnovnije što im je potrebno u svakidanjem radu u svojim jedinicama.

Rad sa drugaricama bio je vrlo intenzivan. Održali smo sastanak sa pretstavnicima drugarica iz četa i bataljona, i na tome sastanku raspravljali smo o položaju drugarica u jedinicama, o odnosu drugova i drugarica, te o uzroku nekih loših pojava u nekim četama u odnosu drugova prema drugaricama. Dok u nekim četama taj odnos je potpuno normalan i vrlo lijep, dotle u dvije čete u našoj brigadi taj odnos bio je vrlo nenormalan, a kao glavni uzrok jeste činjenica da u tim četama ima drugarica koje ne zadovoljavaju kao borci. Na tom sastanku izabrana je odgovorna drugarica u brigadi za rad među drugaricama. U bataljonima održali su politički komesari bataljona sastanke sa svim drugaricama u svojim bataljonima, gdje su također pretresali aktuelna pitanja drugarica boraca.

Naš Agit-prop radio je dosta dobro. Održano je sedam usmenih novina. Od toga troje usmene novine održane su 22 juna, povodom dvogodišnjice izbijanja njemačko-sovjetskog rata. Na tim usmenim novinama objašnjeno je borcima uzrok i tok toga rata. Na većini usmenih novina sudjelovala je i naša glazba. Rad sa pjevačkim horovima je podbacio, što se osjetilo na samim usmenim novinama. Naš agit-prop sastavio je i prikazao jedan pozorišni komad »Hitlerovi planovi« koji je odlično uspio. U opće vidi se da borci najbolje vole i žele gledati pozorišne komade. Zato ćemo tome posvetiti u buduće veću pažnju, i pripremiti se za predstojeći put, tako da bi mogli i narodu u selima kroz koja prolazimo davati takve pozorišne komade. Naš agit-prop izdao je »Brigadir br. 10«. Rad sa nepismenim nastavlja se.

Moral i disciplina u jedinicama su dobri, samo što u II. bataljonu nije disciplina kakova treba.

Mobilizacija. Naš III. bataljon mobilizirao je 28 drugova, nešto na poziv, a nešto dobrovoljno i to u glavnom omladinaca iz sela Hum, Lisičine i Humska Varoš.[2] Među njima ima i tri Nijemca i 2 Mađara. I. i II. bataljon mobilisali su 5 drugova, tako da je svega mobilizirano 33 druga.

II. Rad štabova

Članovi štaba brigade, kao i članovi štaba bataljona obilazili su čete i radili po svojim sektorima. U II. bataljonu bio je dosta slab vojnički rad i zbog toga je dolazilo do manjih trzavica u samom štabu. U IV. bataljonu rad političkog komesara

[2] **Na geografskoj karti piše: Hum-Varoš.**

bataljona je najslabiji i ne osjeća se, dok naprotiv rad političkih komesara u II. i III. bataljonu je dobar. U I. bataljonu pokazali su se znaci zabušavanja kod političkog rada, ali se to oštrom kritikom nastojalo otkloniti.

III. Rad u narodu

U selima Humu i Humskoj Varoši, zatim u selu Lukovac održani su mitinzi i sastanci sa NOO u pogledu mobilizacije. Naročito dobro narod dočekuje partizane u selima Macute i Lisičine, dok u samom Voćinu slabo, osobito radi bombardovanja.

7V. *Intendantura i higijena*

Bosih ima oko 100 u brigadi. Čistoća se popravila pošto su se drugovi svi okupali i oprali veš. Također se odjeća u dva bataljona dezinficirala. Bolesnih ima vrlo malo i to lako prolazne bolesti.

Ishrana boraca vrši se na kazanima. I. i III. bataljon hrane se dobro, dok II. i IV. bataljon lošije.

V. Financije

U blagajni štaba brigade nalazi se 25.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Grbić Cedo

BR. 208

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA AGITACIONO-PROPAGANDNOG ODELJENJA 21. HRVATSKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 25. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU TE BRIGADE O AGITACIONOJ I PROPAGANDNOJ DELATNOSTI[1]

AGIT-PROP
XXI. BRIGADE N.O.V.
H R V A T S K E
A. broj: Službeno
Dne 25. VI. 1943.

Predmet: 15-dnevni izvještaj.

I Z V J E Š T A J
za vrijeme od 15. VI. do danas.

Naš Agit-prop nedavno je u potpunosti formiran i kao takav nije mogao da dade ono što se od njega traži. Lica koja sačinjavaju taj Agit-prop nisu se još dovoljno uvela u rad, ali svi ćemo mi zajednički uložiti maksimum truda da budemo kao Agit-prop dostojni predstavnik naše mlade Brigade.

Stavili smo si u zadatak da u potpunosti ispunjavamo ono ?to se od nas traži.

Rad našega Agit-propa podijeljen je na sledeće sektore:

1.) Štampa.
2.) Dopisnička služba.
3.) Pjevački hor i recitacije.
4.) Diletantske grupe.
5.) Zidne novine.
6.) Usmena propaganda i proučavanje i suzbijanje neprijateljske propagande.
7.) Usmene novine.
8.) Ratno dopisništvo.

Za svaki od ovih sektora postoji po jedno odgovorno lice.

Naš dosadašnji rad nije bio na visini zbog pomanjkanja mnogih tehničkih sredstava, a i zbog nedovoljnog stručnog znanja. Pomanjkanje šapirograf mase u mnogome je kočilo našu aktivnost iako smo nastojali da se istoga po svaku cijenu domo-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/3, k. 1137.

Dvadeset prva hrvatska brigada se od 17. maja 1943. naziva i 2. brigadom 10. hrvatske NO divizije. Komesar te brigade bio je Feda Milić.

gnemo. Sav tehnički materijal kojim raspolažemo nije u dovoljnoj količini.

Za sada je izdano:

»Dvadeset prva« (brigadni list) 90 komada
»Izjava AVNOJ-a« (letak) 550 komada
» Hrvatskom i srpskom narodu« (letak) 250 komada
»Spomenica drugu Fedi« (brošura) 200 komada i mnogo drugih formulara, kao i dnevne radio vijesti.

Tek u posijedni čas stiže nam više dopisa od drugova boraca, dok su oni prvi u glavnom bili od rukovodećih. Pojava našeg prvog brigadnog lista izazvala je kod drugova veliko zadovoljstvo i željno očekuju njegov daljni izlazak. Drugovi odgovorni po raznim sekcijama naše djelatnosti svakodnevno obilaze jedinice dolazeći time u najbliži dodir sa borcima, koje upućuju što i kako treba da pišu. Odgovoran po analfabetizmu organizovao je rad po toj liniji i već sada vidimo rezultate. Pjevački zborovi su neobično aktivni i drugovi uče nove pjesme, tako da će njihov nastup uvjek izazvati interes s time što se neće tako često i mnogo ponavljati nama već poznate pjesme. Svaki bataljon posjeduje svoj pjevački hor. Prvi puta su skupno nastupali za vrijeme zbora održanog 20 o. mj. gdje su se lijepo afirmirali. Korske recitacije nailaze na dobar prijem kod boraca kao i novouvježbani pozorišni komadi. Prvi broj zidnih novina je pri završetku i ovdje se osjetio manjak vodenih boja, tako i njih nismo mogli prije izdati. Održano je nekoliko usmenih novina, mitinga i veliki zbor 20. o. mj. a na svim tim priredbama sudjelovao je naš Agit-prop i pokazao svoju djelatnost.

Drugarstvo u Agit-propu zadovoljava i drugovi mnogo imaju volje i imadu smisla za organizaciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Agit-prop:
Franjo Novak

BR. 209

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 9. BATALJONA GORENJSKOG NOP ODREDA OD 25. JUNA 1943. O RADU ČETNIH ČELIJA U VREMENU OD 27. MAJA DO 25. JUNA 1943. GODINE[1]

SEKRETAR BAT. BIROA IX BAT.[2] GORENJ. ODREDA

Na položaju, 25. VI 1943.

Izvešlaji o radu četnih ćelija IX bat. Gorenjskog odreda

Br. 1. Izveštaj: (Sastanak koji je održan dana 27. V 1943. uz prisustvo IV i IX bataljona)

Sastanak je sazvao drug Robin,[3] sekretar IV bataljona. Naravno, sastanak nije održan kako bi se morao, uopšte nije bilo dnevnog reda. Govorilo se i diskutovalo o ukidanju štaba IV bat. (bivšeg).[4] Izveštaj o tom sastanku dostavio je drug Robin, drug Jakob[5] iz PK odgovorio je na taj izveštaj vrlo oštrom kritikom nepravilnog postupka.

Br. 2. Dana 29. V 1943. održan je I vanredni sastanak bataljonske ćelije. Prisutni su bili svi partijci IX bataljona. Dnevni red je bio: Isključenje druga komandanta i druga Zareta,[6] zamenika politkomesara bataljona, bivšeg IV bataljona iz KP na neodređeno vreme. Oba druga su bila saglasna sa isključenjem.

Br. 3. Dana 2. VI 1943. održan je drugi redovni sastanak bataljonske ćelije sa uobičajenim dnevnim redom. (Pri tome moram da primetim da četne ćelije nisu radile od 2. V 1943. do 11. VI 1943, jer su u to vreme bili odsutni članovi Partije. Svih skupa bilo je samo 20 članova, od čega otpada 5 na komandu, 3 na kurire i na terenske radnike). Na tom sastanku drug Savski[7] održao je predavanje o Partiji i zadacima koje moramo

[1] Original (na slovenačkom jeziku, pisan mastilom) u Arhivu SK SKS. Izveštaj je, verovatno, upućen Pokrajinskom komitetu KP Slovenije za Gorenjsku.

[2] Bataljoni su nosili i imena krajeva u kojima su dejstvovali. Tako se ovaj bataljon zvao: Dražgoški bataljon (vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 20).

[3] Ime i prezime nije ustanovljeno. Redakcija je saznala da je Robin poginuo 4. avgusta 1943. kod Hotavlja, kao pomoćnik političkog komesara 7. udarne brigade »France Prešeren«.

[4] Verovatno se radi o reorganizaciji bataljona.

[5] Oskar Šavli

[a] Redakcija nije saznala njegovo pravo ime.

[7] Ivan Javor

izvršavati. Politički časovi održavani su svakodnevno. Predavanja su držali komesari i delegati. Drug Savski govorio je i bataljonu o raspuštanju Kominterne. Na tom sastanku primili smo i nove članove, tako da smo na sledećem sastanku mogli organizovati ćelije.

Br. 4. 11. VI 1943. Izveštaj. Održani su redovni sastanci ćelija u svim četama. Dnevni red je bio uobičajen. Referata o političkoj situaciji nije bilo, jer nam je drug Savski pred bataljonom objasnio čitavu situaciju. Bilo je primljeno 6 novih članova, 6 kandidata, SKOJ će se nanovo organizovati. Održani su bataljonski i četni vojni časovi. U pogledu higijene odlučeno je da se održava red i čistoća po logorima. Izveštaji po ostalim sektorima otpadaju, jer su ćelije tek bile nanovo organizovane. Svaki član Partije odgovara za svoj sektor. Sekretar bataljonskog biroa bio je prisutan na svim sastancima. Kritika je otpala usled nedovoljnog međusobnog poznavanja. U agitpropu bilo je odlučeno da organizuje džepne novine za bataljon. Vode se detaljni zapisnici c sastancima.

Br. 5. 18. VI. Izveštaj. Od poslednjeg izveštaja održani su redovni sastanci svih ćelija, koje su otpočele da rade. Ćelije su imale po dva sastanka sa uobičajenim dnevnim redom. Referate o političkoj situaciji održali su komesari i sekretari. Čitani su izveštaji. Bataljon je posetio i drug Kostja,[8] koji je još jedanput objasnio raspuštanje Kominterne i političku situaciju. U bataljonu, zajedno s komandom bataljona, ima 23 člana Partije i 10 kandidata. SKOJ-em rukovodi drug Kori [Čuk Franc], koji tek organizuje. Izveštaj mi još nije dostavio, jer je njegova četa otišla na mobilizaciju. U četama su održani politički časovi i predavanja, koje su držali komesari četa i bataljona. Komandiri su na vojnim časovima izvodili vežbe sa oružjem (praktično i teoretski). Svaki član Partije odgovoran je za svoj sektor i daje izveštaj o radu sektora. Na sastancima ćelija nije došlo do posebnih kritika. Komandant bataljona bio je kritikovan da odlazi suviše iz bataljona, drug politkomesar bataljona[9] na političkim časovima suviše žuri. Drug Perun[10] (sekretar bataljona) — da nije dovoljno aktivan. Higijena: Na tom sektoru donesen je zaključak da mora u logorima biti red i čistoća, da se otpaci bacaju na određeno mesto. Gamad u četama prilično smanjena. Takođe je zaključeno da se drugovi moraju češće umivati tamo gde je voda u blizini. Propaganda i kultura: U četama izlaze četne džepne novine koje su se objedinile u jedne — bataljonske džepne novine, koje sadrže interesantne članke.

[8] Košta Dobravec (Stane Bizjak), zamenik politkomesara Gorenjskog NOP odreda.

• Ivan Franko

[10] Radovan Dolenc. Poginuo 1944. god. u Trnovskom gozdu.

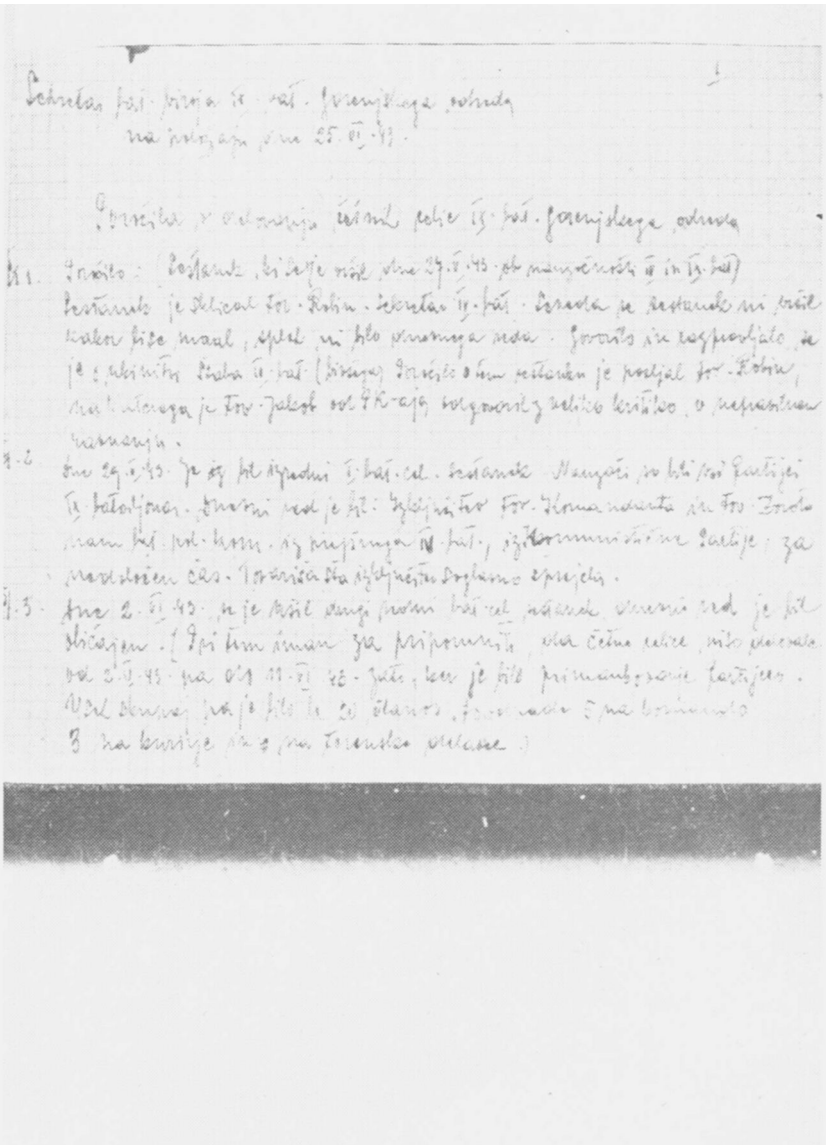

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 209

Četne ćelije kontrolisao je sekretar bataljona drug Perun. Ćelije vode detaljne zapisnike. Počelo je održavanje sastanaka SKOJ-a. Citava stvar ide teško napred, jer nedostaju mladi ljudi. Stariji se mogu primati samo u Partiju. U Zalem Logu smo do sada mobilisali 5 drugova, 2 su se sakrila, a što je ostalo treba terenskom radniku (Slave)[11] za terenski odbor. VI četa otišla je u mobilizaciju ali još nisam primio izveštaj od nje. Bataljon je imao nameru da ide i u Zeleznike. Tu nas je preduhitrio IV (selški) bataljon. Mobilisao je 32 druga, 30 ih je još ostavio. Pošto se zbog stalnih [zaseda] nije moglo doći do Zeleznika, poslali su pozive. I četa IX bataljona otišla je u Primorsku da donese nešto važno za odred. II četa IX bataljona ima zadatak da stalno prima i prati drugove koji se šalju u brigadu.[12] Molimo da se sa mobilisanima u bataljonima bolje postupa, da ne dolazi do neprestanih žalbi.

Br. 6. 25. VI 1943. Od poslednjeg izveštaja u ćelijama održavani su sastanci. Dnevni red uobičajen. U roku od 3 dana mobilizacija će se sprovesti u gornjoj i donjoj Davči i u Potoku. Doveli su već 3 druga. II četa mobilisala je 11 drugova a III četa 18 drugova. I četa je međutim morala da ode u Primorsku i zbog toga nije imala vremena da mobiliše. Ukupno mobilisana 32 druga.

Ukupan broj članova Partije zajedno s komandom: 33. Kandidata je malo. SKOJ već održava svoje sastanke. Čekam izveštaje druga Korla, za kojeg ne znam da li je pod kontrolom bataljonskog sekretara ili je potčinjen višem rukovodstvu. Političke časove održavali su drugovi komesari bataljona i delegati. Cetu je posetio drug Lenart,[13] koji je održao predavanje o partizanstvu. Prerađivali su i »Slovenačkog partizana«-. Obaveštajna služba svuda je dobro razvijena. U II četi SKOJ je već održao po jedan sastanak, podelili su rad po sektorima. I četa ima samo 3 člana SKOJ-a, jer su drugi primljeni u Partiju. U III četi ima SKOJ u rukama drug Kori (sekretar SKOJ-a u bataljonu), koji bi morao podnositi izveštaje o radu. Partijci su odgovorni za svoje zadatke i izveštavaju o radu. Sekretari kontrolišu članove Partije i druge drugove. Važnijih kritika nije bilo. O sastancima se vode detaljni zapisnici. Pudiju[14] (sekretaru III čete IX bataljona) rad ne ide još tako glatko od ruke. Nadam se da će vremenom da privikne.

18. VI 1943. poginuo je drug Matevž,[15] koji je bio sekretar SKOJ-a III čete.

[11] Anton Zbontar

[12] Novomobilisani borci su, zbog nedostatka oružja, slati u Dolenjsku gde su uključivani u brigade NOV i PO Slovenije.

[13] Jože Sluga

[14] i [15] Redakcija nije doznala njihova prava imena.

(Do zakašnjenja sa izveštajem došlo je zbog razdvojenosti drugova, koji su otišli da mobilišu).

Primedba: U početku nisam mogao tako detaljno izveštavati jer smo imali mnogo posla sa organizacijom.

Sekretar bataljonskog biroa
Perun

BR. 210

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 26. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA POVODOM OSNIVANJA ZAVNOH-a[1]

STAB I. KORPUSA[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
K. broj 45
29 juni 1943

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
K. br. 38/43
26. VI. 43

POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA NOV i POH

Odmah iza okupacije naše domovine pristupilo se osnivanju Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta Hrvatske, koji je imao cilj ujediniti sve narodne snage u borbi protiv okupatora i organizirati borbu do njegovog istjerivanja i uništenja. Inicijativu je dala Komunistička partija Jugoslavije, odnosno u Hrvatskoj Komunistička partija Hrvatske. U cilju je stvaranja Jedinstvenog fronta KPH dala niz poziva radnicima, seljacima, građanstvu, inteligenciji, narodimo Hrvatske, i svim strankama

[1] Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/1—22, k. 420-A. U istom Arhivu sačuvana su još dva primerka dokumenta: reg. br. 8—2, k. 108 i reg. br. 3—1, k. 1474.

[2] Četvrtasti štambilj Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske označava svojevremeno zavođenje dokumenta u arhivu ovoga korpusa.

a napose strankama bivše Seljačko-demokratske koalicije na jedinstvo, na zajedničku borbu. Bez čekanja na odaziv KPH je pristupila organiziranju naroda i počela stvarati jedinstven front sa svim potrebnim organima odozdo, iz samih narodnih dubina.

Kad je došlo vrijeme da se podiže oružani ustanak i da borba protiv okupatora poprimi taj najoštriji oblik, KPH nije također niti časa oklijevala da signalizira potrebu toga novog oblika borbe, da mu dade svojim svijetlim primjerom prvi potrebni zamah i da ga proširuje u opći narodni ustanak. Ona i tada ponavlja pozive svima patriotima i svima organizacijama za stvaranje najšireg Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. U to se vrijeme ona više ne nalazi sama. Politiku narodnog jedinstva već podupiru široke narodne mase u mnogim predjelima naše domovine bez obzira na političko opredjeljenje, a podupiru je i mnogi i mnogi pripadnici i rukovodioci različitih stranaka, te ugledni pojedinci. Klice su Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta postojale. Politika je pasivnosti i podupiranja okupatora, koju su podržavali mnogi »narodni vođe«, sve više i više doživljavala neuspjehe, a organizacije s kolebljivim rukovodstvom se sve više i više raspadale u niz malih grupica, od kojih je svaka zastupala svoj »politički« pravac. Jačala se samo politika Narodno-oslobodilačkog fronta.

Stvaranje je partizanskih odreda i njihovi uspjesi bio najbolji dokaz pravilnosti politike narodnog jedinstva, a partizanski su odredi i kasnije narodno-oslobodilačka vojska postali najčvršćim instrumentom te politike i ujedinjenog naroda.

Sve veći je porast narodno-oslobodilačkog pokreta u zemlji stvarao sve čvršće i čvršće njegove organe. Stvarali su se, proširivali i jačali ne samo njegovi vojni organi — naša Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi, nego i politički organi — narodno-oslobodilački odbori. Kako je vojska rasla odozdo, tako su i NOO-i rasli i učvršćivali se odozdo. Oni su porastom oslobođenog teritorija preuzeli na sebe i vršenje sve civilne vlasti na oslobođenom teritoriju.

Plamen je narodnog ustanka obuhvatio gotovo čitavu Hrvatsku. Sav narod zahtijeva jedinstvo svih narodnih snaga. Stvoreni su uslovi za političku likvidaciju onih reakcionera i kukavica po vodstvima različitih stranaka, koji takvu politiku nisu htjeli ili nisu smjeli podržavati. Stvoreni su uslovi da se Jedinstveni narodno-oslobodilački front Hrvatske i formalno ostvari, da se formira njegov centralni organ. To je i učinjeno na osnivajućoj skupštini Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske, koja je održana 13. i 14. o. mj.

Naše ZAVNOH nije postalo na taj način, što bi se udružile stranke, političke i nepolitičke grupacije da povedu zajed-

ničkii borbu. Ono je nastalo iz već povedene borbe, u samom njenom toku, kao njen rezultat, njena pobjeda i njeno najmoćnije političko oružje za daljnju borbu i konačnu pobjedu nad okupatorom.

Sudjelovanje viđenih i vodećih ljudi svih političkih struja i iz svih ranijih stranaka i političkih organizacija u Hrvatskoj u formiranju Vijeća dokaz je da niti jedna stranka nije mogla odoljeti snazi zahtjeva za jedinstvom u borbi i da je morala ili pristupiti ili se raspadati u grupe, od kojih one narodne pristupaju pokretu jedinstva.

Sudjelovanje je ovih ljudi dokaz kako jugoslovenska reakcionarna emigracija okupljena oko t. zv. vlade Slobodana Jovanovića nije u stanju da sa svojom politikom razbijanja narodno-oslobodilačke borbe i razvijanja bratoubilačkog rata u zemlji okupi oko sebe bilo kakve značajnije narodna snage u Hrvatskoj. Njena je politika formiranjem ZAVNOH-a dobila još jedan udarac više.

Nacionalni je sastav Vijeća dokaz da u ime hrvatskog naroda nema pravo govoriti niti Pavelić, a niti Maček. Hrvatski je narod masovno prišao narodno-oslobodilačkoj borbi, a Vijeće će se truditi da se sadanje mnoštvo iskara ujedini u jedinstven plamen općeg narodnog ustanka. To će biti prva i osnovna briga ZAVNOH-a.

ZAVNOH je dakle opće-narodno i opće-partijsko tijelo Hrvatske, centralni organ Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta Hrvatske i pravi pretstavnik svih naroda Hrvatske. Kao političkom pretstavniku naroda Hrvatske naša će mu Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske dati to puno priznanje i svojom će oružanom snagom biti instrument izvojevanja njegovih (dakle narodnih) ciljeva i zadataka.

Priznajući AVNOJ kao svoje vrhovno rukovodeće tijelo ZAVNOH je za nas *i jedino* narodno pretstavništvo, birano po narodu u borbi i krvi i mi nećemo priznati nikoga za pretstavnika naših naroda i odricat ćemo mu svako pravo pretstavljanja ili vladanja u ime naroda u koliko to ne bude u saglasnosti sa ZAVNOH-om.

U cilju što boljeg upoznavanja karaktera i ciljeva ZAVNOH-a *obavezno* je za svakog vojnika naše vojske da prouči sav materijal izdan po ZAVNOH-u povodom njegovog osnivanja, a politički su komesari i politički radnici dužni organizirati to prorađivanje. Naročito su dužni proraditi proglas »Narodima Hrvatske« i Rezoluciju.

U cilju što veće popularizacije ZAVNOH-a naši će borci i propagandne sekcije na prvom mjestu i uvijek ispisivati u novo oslobođenim mjestima parole ovakvog sadržaja: »ZAVNOH hoće Hrvatsku slobodnu od okupatora«, »ZAVNOH se bori za slo-

bodnu, sretnu i nezavisnu Hrvatsku«, »ZAVNOH se bori za nacionalnu slobodu Hrvata, Srba i ostalih naroda Hrvatske«, »ZAVNOH hoće slobodnu i demokratsku zajednicu naroda Jugoslavije« i t. si.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) Politički komesar:
V. Bakarić

Poslano:[3]
Štabu VI i VIII divizije i
Štabu Unske grupe.

29 juni 1943.

BR. 211

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. NOU DIVIZIJE OD 26. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 1. KORPUSA NOV HRVATSKE O STANJU U OVOJ DIVIZIJI U VREME NAPADA NA CETINGRAD, SLUNJ I VELIKU KLADUŠU[1]

ŠTAB VIII DIVIZIJE I KORPUSA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
Br. sl.
Dne 26. VI. 1943 g.

Politkomesarski
izvestaj.

POLITKOMESARU I KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Od prošlog izveštaja naša I Udarna brigada nalazila se u Plaščanskoj Dolini, dok su ostale jedinice učestvovale u opera-

[3] **Dopisano, zelenim mastilom, latinicom, u Štabu 1. korpusa NOV Hrvatske.**

' **Potpis nečitak.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24/18, k. 422.**

cijama na Cetingrad,- Slunj' i Kladušu.[4] Kroz ovo vrijeme u I Udarnoj brigadi[5] radilo se je po vojnoj i političkoj liniji, dok u ostalim jedinicama naše divizije usled operacija vojno-politički rad bio je onemogućen. U I Udarnoj brigadi po vojnoj liniji radilo se je prema planu i to s borcima i starešinama, a po političkoj liniji također po planu za mesec juni i pored toga prema dopisima primljenim od toga Štaba. U toj brigadi održavane su i konferencije i to: sa štabovima bataljona, sa komandama četa i sa političkim delegatima. Na tim konferencijama starešine su se upoznavale sa radom kako bi lakše mogli prenositi na borce.

Operacije koje smo izvodili sa jedinicama, osim naše I Brigade, pokazale su nam, pored dobrih strana, dosta i loših strana koje poseduju naše jedinice i starešine naših jedinica. Jedan osnovni nedostatak koji se naročito očitovao u ovim operacijama jest, da našim starešinama, a i borcima manjka vojničkog znanja, a ujedno i vojničke izvježbanosti. Naši borci i starešine besprekorno išli su na neprijateljska uporišta i zidove, jurišali su na neprijateljske bunkere, ali kad se je trebalo povlačiti, onda smo vidjeli niz nedostataka i grešaka. To nije organizovano bilo povlačenje nego otstupanje bez borbe i u tom otstupanju zemljište se opće ne koristi, tako da je neprijatelj mogao da osmotri pokrete naših jedinica, tuče artiljerijom i nanosi nam gubitke. Veza za vrijeme otstupanja je vrlo slaba. U odbranbenim operacijama također pokazalo se nedostataka, a to je po pitanju izviđanja, obezbeđenja, manevrovanja jedinicama, pravilno upotrebo tečkih mitraljeza, bacača i protivkolskih topova i t.d. Za napomenuti je slučaj koji se desio kod II Udarne brigade,[6] gdje su jedinice te brigade bile neoprezne i neprijatelj ih je iznenadio i obasuo vatrom tako da je ta brigada imala 10 ranjenih, a usto neprijatelj je odbacio tu brigadu, došao na bok III Udarne brigade[7] i ugrozio neke jedinice III bri-

[4] **Neprijateljevo uporište u Cetingradu savladale su 17. juna 1943. jedinice 8. NOU divizije i Unske operativne grupe. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 64, 77, 88, 104, 168, 169 i 174.**

[3] **Neprijateljevo uporište u Slunju savladali su 18. juna 1943. delovi 8. NOU divizije (3. NO brigada, ojačana jednim bataljonom 2. udarne brigade i 3. bataljonom Kordunskog NOPO). Opširnije o tome vidi tom V. knj. 16, dok. br. 62, 75, 89 i 104.**

' **Napad na Veliku Kladušu izvršili su 18. juna 1943. delovi 8. NOU divizije i Unska operativna grupa. Istog dana je savladano to neprijateljevo uporište. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 64. 73, 80, 81. 89, 96, 97 i 104).**

[5] **Ta brigada se ranije zvala: 4 hrvatska (1. kordunaška) NOU brigada 8 NOU divizije.**

[0] **Ona se ranije zvala: 5. hrvatska (2. kordunaška) NOU brigada 8. NOU divizije.**

[7] **Ranije se ta brigada zvala: 15. hrvatska (3. kordunaška) NOU brigada 8. NOU divizije.**

gade. Stab II Brigade nije prekontrolisao svoje jedinice i način njihovog obezbedenja i zbog toga pozvat ćemo ga na odgovornost i prema potrebi kazniti čitav Stab. Zbog ovakovog stanja vojničke naobrazbe naših boraca i starešina odlučili smo da se održe konferencije sa štabovima brigada, sa štabovima bataljona, sa kritičkim osvrtom na prošle operacije i nedostatke u istim i posle toga da se izda jedno pismo i upute za uklanjanje grešaka i nedostataka koje su se pokazale u prošlim operacijama. Pored toga nastojati ćemo obrazovati jedan kurs za desetare i vodnike i provesti kampanju za pojačan vojnički i politički rad. Pored ovih nedostataka u ovim operacijama naši borci pokazali su se vrlo dobri u pitanju borbenosti, izdržljivosti i t. d. Oni su jurišali na bunkere u Kladuši i Cetingradu, izdržavali su napor i nespavanje takorekuć kroz čitavo vrijeme operacija iako je vreme bilo dosta loše, a ishrana dosta slaba. Kroz to čitavo vrijeme nije se primjetilo nikakovog gunđanja ili labavog vršenja dužnosti.

Operacije su nam izbacile mnogo boraca, naročito iz II Brigade, tako da se je brojno stanje II i III Brigade smanjilo. Komesar ove divizije obišao je Komandu područja[8] i razgovarao sa drugovima iz te komande o ponovnoj mobilizaciji i popuni naših jedinica. U razgovoru došli smo do zaključka, da bi najlakši način mobilizacije bio da Odred[9] sa svojim jedinicama vrši mobilizaciju za svoje jedinice, a mi iz tih odredskih jedinica uzimamo za popunu naših jedinica. Pored toga preduzeli smo mjere za povratak boraca koji se nalaze kod svojih kuća i uputili patrole iz jedinica da te borce prikupe.

U poslednjim operacijama Stab III Brigade pokazao se vrlo dobar, uložio je truda da sve operacije i borbe uspiju. U nekim slučajevima je izlazio na mjesta na kojima nije smio biti, zbog toga ćemo drugove iz tog Štaba opomenuti. Kod Štaba II Udarne brigade mekoća koja vlada i koja je vladala u tom Štabu došla je do izražaja i to naročito u borbama sa Njemcima. Drugovi iz toga Štaba ne kontrolišu dovoljno izdata naređenja, ne pozivaju podređene starešine na odgovornost za učinjene greške. Zbog ovakovog stanja netko od našeg Štaba obići će ovaj Štab i upozoriti će na greške, a zamjenik komesara[10] također je upoznat na sastanku Divizijskog komiteta sa tim greškama. Stanje u Štabu I Udar. brigade u glavnom je nepromjenjeno od zadnjeg izveštaja.

Od završetka neprijateljske ofanzive do danas, usled bolesti i slabog ekonomskog stanja, sa narodom na Kordunu nije

[8] Reč je o Komandi područja Kordun.
[9] Odnosi se na 1. kordunaški NOPO.
[10] Zamenik političkog komesara 2. udarne brigade 8. NOU divizije tada je bio Rade Zrinjanin.

politički rađeno i nije održan niti jedan zbor. Narod je neobavješten o novim događajima, a neprijatelj ubacuje razne glasine. Mi smo odlučili da u svojim mogućnostima otpočnemo sa političkim radom sa ovim narodom, a ujedno i pomoći narodu Korduna. Održavati će se večernji sastanci, a blagdanom i veći zborovi i tako narodu objašnjavati o novim događajima i političkoj situaciji. Na tim sastancima učestvovati će i borci sa programom i naša diletantska grupa. Pored toga u mjestima gdje budu naše jedinice na odmoru pomoći će se narodu tako, da borci pomognu kod košnje, tj. da desetine, vodovi ili čete pokose siromašnim familijama čiji su članovi u partizanima ili su poginuli u NOB.

U Kulturno-prosvetnom radu stanje se popravilo i rad se pokrenuo i u I Brigadi gdje je sada obrazovan i agitprop, i u toj brigadi izišli su četni listovi i pokrenuo se rad. Sa našim agitpropom imamo poteškoća. Drugovi iz toga agitpropa skloni su raznim diskusijama, a kako usled održavanja kurseva moraju biti na jednom mjestu i time ne mogu biti pod stalnom kontrolom ovoga Štaba. U duhu dopisa[11] koga smo dobili od druga politkomesara[12] Korpusa, mi ćemo kontrolu nad tim drugovima povećati. Stanje u našoj diletantskoj grupi opet se pogoršalo, nekoliko drugova se razbolilo, za neke kažu da nisu sposobni i t. d. Uzimajući u obzir ovako stanje kod nas, a znaiući kakovo je stanje u XIII Diviziji, Divizijski komitet uputio je molbu C.K.K.P.H. da nam za šefa našeg agitpropa uputi druga Vevodu[13].

Dolaskom ljepših dana uspelo se, takorekuć, likvidirati pjegavac i ta bolest rijetko se pojavljuje, ali pored toga mi i nadalje poduzimamo šurenje odijela, vršimo smotru nad borcima i ne dozvoljavamo ulaz u kuće našim borcima i t. d. U operacijama sanitetska služba nije se pokazala najbolja i naročito po pitanju otpreme ranjenika. Drugovima manjka organizacione sposobnosti, a i štabovi brigade ne vode računa o pomoći referentima saniteta. I ovaj nedostatak mi ćemo nastojati da se ukloni.

Ishrana za vrijeme operacija bila je dosta slaba i neredovita. Jedinice su bile stalno u pokretu i mijenjale mjesta, a uz to mnogi štabovi bataljona ostavili su svoje intendante kod komore i nisu održavali s njima veze i to je također otežalo ishranu. Primjetilo se je da u komorama brigada i bataljona ima nepotrebnih stvari i za vreme borbe zadržava suviše ljudstvo. Intendant Divizije dobio je zadatak da prekontroliše sve te komore. Također primjećeno je da neke jedinice imaju suviše

[11] **Vidi dok. br. 203.**

[12] **Vjećeslav Holjevac**

[15] **Ivan Vejvoda (vidi dok. br. 218).**

konja a neke u tome oskudjevaju. Intendant Divizije dobio je zadatak da i po tome sprovede kontrolu i podjednaku raspodjelu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: M.[14] Šumonja (M. P.) Komandant: Otsutan

BR. 212

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 27. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA JEDINICA O PRAVILNOM TUMAČENJU POLITIKE HSS[1]

STAB I. KORPUSA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
Broj 47
29 juni 1943

GLAVNI STAB NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
K. br. 39/43
27. VI. 1943

POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA NOV i POH

Izdajničko je držanje vodstva Hrvatske seljačke stranke i naše upiranje na to držanje pobudilo neke naše kako vojne, tako i vojno-političke rukovodioce da se nepravilno odnose prema pitanju HSS-a. Kod njih često nalazimo u propagandnom materijalu, a tako i u praktičnom djelovanju izraženo shvatanje kao da je čitava HSS izdajnička i da stoga treba kako po njoj, tako i po svim njenim pripadnicima »lupati« svim sredstvima.

[14] **Miloš**

[1] **Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—22, k. 420-A. U istom Arhivu nalaze se još dva primerka dokumenta (reg. br. 34—1, k. 1474 i reg. br. 9—2, k. 108), kao i jedan overen prepis originala (reg. br. 20—14, k. 1613).**

U propagandističkom se materijalu nekih jedinica stalno čita >-bande HSS-a«, koje se stavljaju u isti koš s ustašama i četnicima, »izdajnička HSS« itd. Neki se pak vojni istražitelji pitaju treba li uhapsiti i staviti pod sud zbog izdaje ovog ili onog bivšeg člana HSS-a, koji radi na oživljavanju neke lokalne organizacije HSS-a. To su sve pojave, koje svjedoče da mnogi naši rukovodioci nisu savladali osnovna politička pitanja u pogledu HSS-a.

HSS je prije okupacije naše zemlje bila masovna stranka, najmasovnija u Hrvatskoj. Iza okupacije i po postavljanju ustaške marionetske vlade u t. zv. NDH njen je pretsjednik[2] dao izjavu, kojom traži da se sav narod pokorava novoj vlasti. To je ujedno bio početak njenog *raspadanja kao stranke.* HSS kao stranka ne postoji više. Ona se raspala na niz grupa i grupica. Neke su grupice otvoreno prešle u službu okupatoru, neke su prešle u ustaše, neke se kolebaju, neke su se povukle iz javnog života, a mnoge su stupile u narodno-oslobodilačku borbu. Baš su ove posljednje najviše na liniji programa stranke i one *stvarno* pretstavljaju nastavak HSS. Njeno formalno bivše vodstvo više nema prava da govori ni u ime HSS.

U interesu je naše borbe da povećamo okupljanje masa, ranijih pristalica i simpatizera HSS, oko narodno-oslobodilačkog pokreta, oko ZAVNOH i oko naše vojske. Stoga mi moramo jačati one grupe, koje sudjeluju u n.o. borbi, a sve više izolirati od bivših pristalica ono reakcionarno vodstvo, koje provodi politiku razbijanja narodno-oslobodilačke borbe i koje je danas zapravo najozbiljniji oslonac okupatorov. Na taj ćemo način proširiti naš narodno-oslobodilački front i ojačati ga.

Politika pak napadanja na HSS kao cjelinu (koje više niti nema) ne samo da ne vodi k tome cilju, nego je upravo suprotna tim zadacima. Ona nam otežava pristup narodnim masama, ranijim pristalicama HSS, a time ih upravo baca u naručaj ranijem vodstvu, koje će se njima poslužiti u cilju razbijanja n.o. borbe.

Sadašnje mjere reakcionarnog vodstva HSS u cilju razbijanja n.o. borbe nisu uvijek sasvim otvorene i mnogi ih i mnogi raniji pristalica neće moći odmah razumjeti. Koristeći se ranijim povjerenjem i vještim prikrivanjem pravih ciljeva lažnim parolama vodstvo može zavesti jedan dio svojih ranijih pristalica. Policijske mjere protiv ovakvih pokušaja ne pomažu. Mogu samo pogoršati situaciju. Ispadamo kao borci protiv onih lijepih parola, koje ovakvi ljudi lažno ističu. To će samo otežati pristup masa u n.o. borbu, pojačati njegovo kolebanje i neće voditi k sticanju povjerenja. Moramo se stoga vrlo čuvati ovak-

[2] **Odnosi se na dr Vladimira Mačeka.**

vih mjera i ovakve agente najprije *raskrinkati* u očima masa, otkriti njihove prave namjere i tek nakon toga možemo pristupiti i policijskim mjerama protiv takvih petokolonaša.

Prema tome naša politika mora ići upravo za isticanjem onih rodoljuba iz bivše HSS, koji su pristupili n.o. borbi i za privlačenjem novih masa iz HSS u n.o. borbu. To je naš put, o kojem ovisi i naš uspjeh i s toga moramo biti dosljedni u njegovom sprovođenju i energično suzbijati sva odstupanja i štetna nerazumijevanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Poslano VI, VIII diviziji, Unskoj grupi i Tenk. četi.[3]
3. VII. 43 (M. P.)

Politički komesar:
V. Bakarić

BR. 213

PISMO POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 27. JUNA 1943. POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA U JEDINICAMA O POJAČANOJ POLITIČKOJ BORBI PROTIV ČETNIČKE AGITACIJE NA TERENU

STAB I. KORPUSA NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE HRVATSKE
K. BROJ 46
29 juni 1943

GLAVNI STAB NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
K. br. 40/43
27. VI. 1943

POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM RADNICIMA NOV i POH

Osim na sektoru oko Knina naša je vojska u Hrvatskoj svagdje vojnički razbila četničke bande. One su bile prisiljene ili da potpuno rastepu ili da se povuku zajedno sa svojim tali-

' Dopisano, na pisaćoj mašini, latinicom, u Stabu 1. korpusa NOV Hrvatske.

[1] Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—22, k. 420-A. U istom Arhivu, pod reg. br. 10—2, k. 108, nalazi se još jedan primerak dokumenta.

Četvrtasti štambilj Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske označava svojevremeno zavođenje dokumenta u Arhivu korpusa.

janskim gospodarima »u žicu«. Za uzvrat nam izdajnik Đujic-po talijanskom naređenju i uz njihovu pomoć nasilno mobilizira pučanstvo Kninske Krajine u četničke bande, a talijanski okupator organizira četničke grupice za terorističku djelatnost na sektoru naše V. Operativne zone i u novooslobođenim krajevima Like.

U oba je ova pravca okupator imao izvjesnih uspjeha. Razlozi tome nisu samo pojačana nastojanja okupatorova. Okupator ne bi mogao imati niti ovih uspjeha, da smo mi bolje postavili i organizirali naš rad na potpunom razbijanju svakog političkog utjecaja četničkih vođa i da nismo u odnosima prema njima labavi.

Bez političkog razbijanja četničkog utjecaja ne možemo govoriti o razbijanju njihovih bandi. Njihov je korjen ostao, iako smo njih same istjerali s terena. Bez tog se utjecaja niti silom ne bi dale stvoriti one formacije, koje okupator danas ima u četnicima. Naš pak rad na tom polju u narodnim masama nije bio dovoljan. Mi smo se do sada svom silom bacili na tumačenje, kako četnici služe talijanskom i njemačkom okupatoru i zbog toga ih optuživali zbog izdaje. U tom smo pogledu imali uspjeha, naročito na međunarodnom polju, gdje smo u velikoj mjeri uspjeli ušutkati laži naše londonske reakcionarne emigracije o Draži Mihailoviću i njegovom tobožnjem heroizmu. No taj nam rad u zemlji kod naroda nije dovoljan. Narodu još uvijek zvone u ušima riječi londonskog radija o heroju Draži, a četnički mu bandit šapće, kako Draža od njega traži da stupi u četničke redove u službu okupatora. Govore mu o sporazumu »Vrhovne komande« s Talijanima, koji da je u interesu srpskog naroda, plaše ih paljenjem sela i domova itd. Nešto strah pred represalijama, a nešto vješta riječ bandita o sporazumu učiniše da se u svijesti naroda izbrisalo sramno značenje riječi izdaja. Mobilizirani četnik i njegova okolina znaju da on služi okupatoru, *ali ne smatraju to izdajom.* Naš dakle rad na tumačenju kako služe okupatoru ne može biti uspješan, jer tumačimo nešto što u narodu svatko iz iskustva znade. Takva su tumačenja potrebna samo za svjetsku javnost i ljude, koji nemaju prilike da se na vlastitom iskustvu uvjere o stanju stvari. Ne raskrinkavamo pak one razloge zbog kojih zavedeni smatraju da njihovo djelo nije zločin protiv vlastitog naroda, ne kidamo one veze koje ih vežu s okupatorom.

Težište se naše političke djelatnosti na razbijanju političkog uticaja okupatora na t. zv. pročetničke krajeve mora dakle prekačiti na drugi kolosjek. Mi moramo neumorno dokazivati kako četnici ne služe srpskom narodu, kako ga ne spasavaju

[2] **Momčilo Dujič, komandant četničke Dinarske divizije.**

time što su stupili u službu okupatoru. Treba neumorno objašnjavati kako bi položaj okupatora u našoj zemlji bez četničke podrške bio mnogo jadniji, da oni ne bi mogli bez četnika držati niti one položaje koje imaju. Treba nadalje koristiti sva ona priznanja, koja nam je učinila Velika Britanija i neumorno dokazivati kako je povezivanje s okupatorom vezanje uz propalu stvar, koje vezanje neće i ne može odobriti niti jedna saveznička sila. Tu se naročito dobro mogu koristiti izvjesne izjave date preko londonskog radija posljednjih dana. Ako tako postavimo stvari i budno se klonimo svih sektaških pogrešaka, naša će nastojanja uroditi dobrim plodom.

U mnogim oslobođenim krajevima kao i u krajevima u koje po prvi put dođe naša vojska, mnogi se naši organi vlasti odnose prema okupatorovoj politici stvaranja četničkih bandi sasvim labavo. Oni puštaju da ljudi odlaze u četnike, dozvoljavaju da ovi održavaju veze sa svojim familijama, te ih i prilikom zarobljavanja olako puštaju kući. Narod koji nije upoznat s našom borbom i koji je pod utjecajem lažne okupatorove propagande mora takve postupke smatrati našom slabošću. Ljudstvu se pak čini mnogo lagodnijim pristupiti četnicima, nego u našu vojsku. Ono živi pod dojmom da se bori za srpski narod, okupator ga hrani, živi u garnizonu i tek katkad mora poći u borbu. Ako pak priđe partizanima, očekuje ga teška borba, a okupator će poduzeti sve represalije protiv njegove familije i imanja. Uporedo s pojačanjem naše političke djelatnosti moramo učiniti kraj i ovakvim postupcima. Ne smijemo dopustiti da se nekažnjeno čini izdaja nad narodom. U selima i mjestima gdje su samo pojedinci stupili u službu okupatora treba ih odmah pozvati na povratak, a u koliko se ne odazovu treba poduzimati represalije. Kao izdajnicima im valja konfiscirati imovinu, a porodicu preseliti u koliko ima osnovanih sumnja da održavaju veze, a u koliko se veze dokažu treba ih staviti pod sud.

U mjestima gdje je stupanje u okupatorove organizacije masovnije, treba postupati taktičnije. Također treba pozvati na povratak sve ljudstvo i onda odmah spriječiti svaku vezu familija s njima. Nakon toga valja pristupiti represalijama, ali ne prema selu kao cjelini, nego prema stupnju krivnje pojedinaca, tj. najprije i u najvećoj mjeri prema imovini kolovođa, a onda tek prema ostalim. Sve to mora biti popraćeno živom političkom djelatnošću objašnjavanja uloge tih izdajica. Prvi cilj mora biti odvojiti selo od kolovođa, te tako stvoriti bazu raspadanja okupatorovog utjecaja kako u selu, tako i u samim četničkim jedinicama. Takva naša politika mora dati rezultata naročito danas, gdje je drugi front u Evropi na vidiku i gdje okupator sve više

i više politički gubi, te je prisiljen da nasilno mobilizira ljudstvo za svoju propalu stvar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
V. Bakarić

(M. P.)

Dostavljeno:[3]
VI i VIII Diviziji, Unskoj grupi
i Tenkovskoj četi.

1. VII. 1943

[4]

BR. 214

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 1. BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 27. JUNA 1943. O STANJU U SKOJEVSKOJ ORGANIZACIJI[1]

BRIGADNI KOMITET SKOJA
I. UDARNE BRIGADE M.O.
VI. LIČKE DIVIZIJE
dne 27-VI-1943 godine

IZVESTAJ O RADU SKOJ-a I. UDARNE BRIGADE VI. LIC. DIV[2]

Brojno stanje Skoja je u našoj brigadi sledeće: Na licu mjesta imade skojevaca 210, u rashodu 32, ranjenih drugova 18. Nacionalni sastav: Srba 181, Hrvata 29; radnika 12, seljaka 188, zanatlija 10.

25 prošlog mjeseca održali smo sastanak brigadnog komiteta, na kome smo konstatirali, da brigadni komitet nije djelovao kao rukovodstvo i da drugovi nisu zadovoljili u svome

[3] **Dopisano, na pisaćoj mašini, latinicom, u Stabu 1. korpusa NOV Hrvatske.**
[4] **Potpis nečitak.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP u Beogradu, neregistrovan.**
[2] **Izveštaj je, verovatno, upućen rukovodiocu SKOJ-a 6. NOU divizije.**

radu. Oni su se ograničili na rad u svojim bataljonima, dok po sektorima po kojima su bili zaduženi vrlo se je malo radilo. Svega su dvojica drugova radili po svome sektoru i to drug v. d. sekretara II. bataljona i drug sekretar iz I. bataljona, t. j. oni su kontrolirali rad Skoja u IV. i III. bataljonu, dok drugorice iz III. i IV. bataljona ograničile se na rad u svom bataljonu. Ovakova neodgovornost brigadnog komiteta je doprinela, da su bataljonska rukovodstva kroz ovaj period prilično zatajila i nisu se redovito sastajala, što je znatno usporilo rad skojevskih grupa i njihovo rukovođenje sa životom i borbom omladine u našoj brigadi, a i samo takmičenje nije uspelo onako kako je to moglo i trebalo uspeti a najvišu krivicu za ovo snosi neodgovornost brigadnog komiteta Skoja u našoj brigadi. Istina da su dvojica drugova, jedan iz brigadnog komiteta, t. j. sekretar, kao i jedan član bataljonskog komiteta, bili na kursu pri pokrajinskom komitetu Skoja a drugovi koji su vršili njihovu dužnost nisu dovoljno posvetili pažnje samome radu, na primer drug koji je zamenjivao sekretara brigadnog komiteta Skoja, nije imao pregleda o djelovanju Skoja kao organizacije u brigadi po svim sektorima skojevskog rada kao i ni o samom uspjehu i rezultatu takmičenja, te dolaskom sekretara sa kursa tek se onda otpočelo sa prikupljanjem podataka o takmičenju; to je jedan od razloga za zakašnjenje izveštaja a drugi od razloga je bio taj što je trebalo izvršiti pripremu za pokrajinsku konferenciju Ujedinjenog saveza antifašističke omladine za Hrvatsku, t. j. trebalo je izabrati delegate koji će ispred omladine naše brigade ići na istu konferenciju, i zato izvještaj na vreme nije stigao.

Da bi se u čitavom radu učinila prekretnica i da bi rad pošao napred, na sastanku brigadnog komiteta Skoja, održanog 25 prcšlog mjeseca, pristupili smo reorganizaciji samog komiteta, tako da drugarice koje su radile u III. i IV. bataljonu kao sekretari bataljonskog rukovodstva a ujedno članovi brigadnog komiteta povučene su iz brigadnog komiteta u bataljonska rukovodstva u svojim bataljonima a na njihova mjesta kooptirani su novi drugovi i to drug v. d. sekretara II. bataljona premešten je za sekretara u III. bataljon i drug koji je svršio kurs pri pokrajinskom komitetu Skoja postavljen u IV. bataljon. Ovi su se drugovi u svome radu pokazali vredni kao i iskusniji i daju garancije da će sada brigadni komitet biti dobar. Tog istog dana na sastanku brigadnog komiteta Skoja izvršili smo raspodelu rada i zadužili drugove po sektorima, također smo na tom sastanku zaključili da svaki drug mora po svom sektoru obići sve bataljone, da se moraju učvrstiti bataljonska rukovodstva, pružiti im pomoć i kontrolisati njihov rad. Što se tiče četnih grupa one još nisu postale rukovodioci borbe i života omladine u četama, one ne pristupaju

rešavanju problema koji se postavljaju pred našu omladinu, a to se vidi i po tome što se u poslednje vreme dolaskom novomobilisanih drugova u našu brigadu pokazali slučajevi pljačke kao i dezertiranja novomobilisanih drugova i taj slučaj je bio u II. i III. bataljonu a da ovdje Skoj kao organizacija nije ništa poduzela da se spreči pljačka i dezertiranje. Na sve ove nedostatke i propuste ukazato je na sastanku brigadnog komiteta Skoja i skrenuta pažnja da se ovi nedostatci što prije otklone.

Izvještaj po sektorima: *Politički sektor:* Politička situacija u našoj brigadi nije onakova kao što [je] ranije bila, radi toga što dolaze novomobilisani drugovi, koji još nisu upoznati sa ciljevima naše borbe. Stoga se pred naše organizacije postavili novi zadatci a to je neumorno tumačenje naše linije narodno-oslobodilačke borbe kao i razvijanje drugarstva u našim jedinicama. Tom pitanju naše skojevske organizacije pristupile su dosta pravilno u nekim bataljonima, dok u nekim na tom pitanju nije Skoj djelovao politički, napr. u II. i III. bataljonu je bilo u poslednje vreme dezerterstva, ali je ipak Skoj općenito u brigadi po političkom sektoru prilično kao organizacija djelovao, te tako je na inicijativu Skoja u I. bataljonu održato 5 omladinskih konferencija, u II. bataljonu 3, u III. 2, u IV. 6 i u četi za vezu 4. Općenito na tim sastancima se prorađivalo: proglas Glavnog štaba o ciljevima N.O.B., izdajničkoj ulozi Draže Mihailovića, izdajničkom vodstvu H.S.S., kao i brošura Omladina u ratu protiv fašističkih osvajača. Pored ovoga materijala, u četi za vezu prorađivata je »Lička Divizija«. Politička svijest naših skojevaca kao i ostalih, sem novomobilisanih, omladinaca na dosta je dobroj visini, a to se vidi baš danas u ovim selima oko Perušića gde narod živi većim [dijelom] pod uticajem H.S.S., gde naši borci neumorno tumače liniju naše borbe, raskrinkavaju izdajničko vodstvo H.S.S., isto se tako vidi iz samih članaka koje pišu naši omladinci u džepne novine, da zauzimaju pravilan stav po pitanju svih neprijatelja naroda.

Vaspitni sektor: U svim bataljonima se otpočelo proučavanje I. glave Istorije, većina naših skojevaca zainteresirana je i učestvuje u diskusiji dosta prilično; osim toga proučena je u svim bataljonima brošura: Savez komunističke omladine u surovoj školi rata; interesovanje kod skojevaca za proučavanje materijala naročito se oseti u I. i III. bataljonu, gde skojevci na odgojnim sastancima učestvuju živo u diskusiji.

Vojni sektor: Na inicijativu Skoja održavaju se vojnički časovi na kojima se omladinci uče rukovati sa automatskim oružjem; tako u svim našim pješadijskim jedinicama svi omladinci, sem novomobilisanih, sada su naučili rukovati sa puškomitraljezima, a jedan priličan ih je broj naučio rukovati i sa

teškim mitraljezima; također se je najnovije uspelo naučiti 100 novomobilisanih boraca u brigadi rukovati sa puškomitraljezima i to u II. bataljonu 28, u III. bataljonu 32, u IV. bataljonu 40 drugova novomobilisanih. Skoj kao organizacija doprinela je mnogo da se poboljša disciplina u brigadi, tako da je danas u našoj brigadi, poučen primerom skojevaca, naučio pozdravljati svoje starešine, izvršavati njihova naređenja svaki borac bez pogovora, osim toga uvedeno je da svaki naš borac, osim komandnog kadra, pozdravlja ostale drugove.

Kulturno-prosvetni rad: Učešće Skoja u kulturno-prosvetnom radu jako je dobro, sve naše diletantske grupe i pjevačke horove sačinjava uglavnom omladina, a Skoj je pokretač tog rada; u svim bataljonskim kao i četnim kulturno-prosvetnim odborima nalazi se po dvojica ili više skojevaca koji su tamo zaduženi po istom sektoru, po kome su zaduženi ispred organizacije, tako da Skoj, preko četnih i bataljonskih kulturno-prosvetnih odbora, učestvuje u razvijanju kulturno-prosvetnog rada. Može se reći da imade vrlo mali broj omladinaca koji danas ne učestvuju u kulturno-prosvetnom radu, a naročito se oseti njihovo učešće u pisanju članaka za džepne novine, te tako je u našoj brigadi svaki bataljon izdao po 4 broja džepnih novina, među kojima je izdao IV. i I. bataljon po 4 broja čisto omladinskih džepnih novina. Sadržina tih članaka dosta je prilična i većina članaka je posvećena takmičenju. Do sada je kod nas na inicijativu Skoja naučilo se čitati i pisati u roku od mjesec dana, što nepismenih što polupismenih, 32 druga. U toku ovaj mjesec dana dali smo 12 priredaba, gde su naši omladinci, a naročito skojevci uzeli vidnog učešća.

Rad na terenu: Veze sa pozadinskim organizacijama nismo održali a to je krivica naša što nismo tome sektoru posvetili dovoljno pažnje, te je na taj nedostatak ukazato na sastanku brigadnog komiteta i potom ćemo nastojati [da se to] u buduće neće događati. Jedino smo dali u pozadini tih 12 priredaba koje su dosta prilično uspjele, još su drugovi omladinci I. bataljona potpomagali seljacima u Kompolju kositi travu.

Dopisništvo: Također se nije ni po ovome sektoru posvetilo dovoljno pažnje, t.j. nismo poslali niti jednog članka o herojstvima naše omladine za »Omladinski borac«. Jedino smo po tome učinili, a to je da smo uputili 12 pisama pozadinskim organizacijama, kao i pismo brigadnom komitetu II. i III. brigade, i to je svakako učinjeno na inicijativu Skoja.

Higijena: Skoj kao organizacija dosta je dobro djelovala po pitanju održavanja čistoće i uspelo se kod naših boraca postići da prije svakog jela operu ruke. Veš se je pario 4 puta, a odijelo 2 puta, ali ovo nije na inicijativu Skoja, već na ini-

cijativu bataljonskih bolničarki. Također broj svrabljivih u našoj brigadi opao je sa 7 na 2. Ni ovo nije bilo na inicijativu Skoja, ali ipak su. drugovi skojevci objašnjavali drugovima štetnost zapuštanja i nečuvanja zdravlja, kao i potrebu liječenja zdravlja.

Napominjemo da je pomoć partije u I. i II. bataljonu našim skojevskim organizacijama pružata u priličnoj mjeri, dok u III. i IV. bataljonu tek poslednjih dana otpočeli su prisustvovati sekretari partijskih ćelija na sastanke skojevske grupe u četama.

S. F. S. N.

Sekretar brigadnog komiteta Skoja
I. **IL** B. VI. divizije
Dane Skendžić

BR. 215

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 3. UDARNE BRIGADE 6. NOU DIVIZIJE OD 27. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO--POLITlCKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

PART. ORGANIZACIJA
III. UDARNE BRIGADE
VI. DIVIZIJE NOV HRV.
27-VI-1943

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

Rad Partijske organizacije u ovoj Brigadi znatno se popravlja, naročito odkako je došao za rukovodioca Politodjela drug Migo[2] (Crnogorac). Jedino još izuzetak je jedinica Štaba Brigade, u kojoj još rad ne zadovoljava. Stanje po bataljonima popravlja se i osjeća se napredak u radu. Nastojimo da bata-1jonske biroe osamostalimo, ali još nijesmo uspjeli onako, kako bi trebalo. Kao jedan od razloga je što u svakoj operaciji iz-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, reg. br. H-4/361—362.**
[2] **Dimitrije Vrbica**

gubimo nekoliko rukovodilaca, na njihova mjesta postavljamo nove i to nam mnogo ometa pravilan rad.

U cilju osposobljenja bataljonskih biroa zaveli smo teoretske sastanke, na kojima se proučavaju najglavniji članci iz »Proletera« i direktivni članci iz lista »Naprijed«. Ovakav rad pokazuje se dobar i koristan. Naročito smo se pozabavili sa člankom: »Sta znači sadašnja propaganda o posljeratnom uređenju Evrope«, gdje je drugovima objašnjavano šta znači »Beveridžov plan«, odnosno zastarjeli reformistički »socijalizam« i njihova propaganda. Drugovi dosta dobro primaju, mnogo se interesuju za učenje i prilično učestvuju u diskusiji. U poslednje vrijeme uspjeli smo omasoviti Partiju, ali usporedo sa tim mnoge smo članove izgubili u borbama oko Gospića.[3]

Pored gore izloženog još kod nas ima niz slabosti, koje se nama svete i koje mi moramo likvidirati. Kao glavna slabost jest slabo čuvanje kadrova, koje smo mi već toliko puta postavljali pred sve naše članove i rukovodioce, ali do danas se pokazalo u praksi da nijesmo dovoljno uspjeli. Još kod pojedinih članova osjeća se slaba odgovornost, slabo zainteresovanje u proučavanju materijala, a bila su dva slučaja da su samovoljno napustili jedinicu i nakon 2 dana se povratili natrag. Jedan rukovodilac part. organizacije odnosi se prema ovakovom slučaju liberalno i tako nije poduzeo nikakvih mjera da bi isti osjetio za grešku koju je učinio. Po ovom smo najstrožije udarili i drugovima govorili kakva je naša Partija, kakva je njena istorijska uloga i kakve sve kazne postoje. Također smo objašnjavali kako kazna treba pozitivno da utiče na dotičnog druga, nastojali ga ubjediti da prizna grešku i ispravnost naših postupaka, te na taj način kazna će postići pravi cilj.

Rad Stabske ćelije Brigade

Sastanke održavamo redovno, kako radne tako i teoretske. Na teoretskim sastancima razvija se vrlo plodna diskusija, drugovi dobru volju imaju za učenje i proučava se teži materijal. Od poslednjeg izvještaja do danas održali smo dva izvanredna sastanka . ..

Rad partijskih organizacija po bataljonima

Part. organizacija u I. Bataljonu znatno se popravlja, sastanci se održavaju redovno, svi su članovi zaduženi po sektorima, odgovornost je prilična i rad se sprovodi dosta po planu Osjeća se napredak u radu i više osamostaljenje bataljonskog biroa. Sekretar biroa malo je podlegao prema jednom slučaju

[3] **Opširnije o tim dejstvima vidi tom V, knj. 16, dok br. 54, 63, 67, 85 i 100.**

samovoljnog udaljavanja, gdie se tako liberalno odnosio i govorio da je on dobar i da nije potrebno da se kažnjava. Materijal se prilično proučava i drugovi učestvuju u diskusiji.

Part, organizacija u II. Bataljonu je slabija. Osjeća se dosta slab napredak, sastanci se održavaju redovno, odgovornost nije baš na visini, te smo posvetili najviše pažnje u tom bataljonu. Sekretar biroa je prilično sposoban, svršio je kurs pri C.K., samo i kod njega ima izvjesnih slabosti kritizerstva i ponekad neodlučnosti.

Part, organizacija u III. Bataljonu u poslednje vrijeme je napredovala iako je dosada bila najslabija, sad se već može usporediti sa ostalim bataljonima. U ovom bataljonu smo posvetili najviše pažnje i odlazili na sastanke, te je rad tekao dosta dobro, sastanci su. održavani redovno i proučavan je partijski materijal.

Part, organizacija u IV. Bataljonu je najbolja i osjeća se vidan napredak svakim danom. Disciplina i partijnost, odgovornost su na priličnoj visini, sastanci održavaju se redovno. Proučava se materijal i drugovi dobro učestvuju u diskusiji. Sekretar biroa, koji je svršio kurs pri C.K., bio je ranjen i ponovo se vratio natrag u bataljon, te će rad još biti bolji.

Part, organizacija u četi za vezu je vrlo mlada, ali disciplina, odgovornost i rad su na dobroj visini. Ukazuje im se i najviše pomoći pošto su uvjek u neposrednoj blizini Štaba Brigade.

Politički sektor

Politička svijest u óvoj Brigadi uzevši uopće je na priličnoj visini. Kao izuzetak su novomobilisani iz četnički raspoloženih mjesta sa kojima nastojimo povećati rad i pravilnim objašnjavanjima i postupcima stvoriti od njih prave partizane. Većinom su to drugovi stariji i sa njima je vrlo teško raditi, uvjek tako misle na kuću, boje se smrti i radi su se na ma bilo koji način izvući iz vojske.

Politički rad je priličan, održavaju se predavanja, daju se upute od komesara Brigade,[4] upoznavaju se sa svim novim događajima, kao i svim problemima koji se pred nas postavljaju. Stanje u III. Bataljonu u poslednje vrijeme se popravlja i u poslednje vrijeme nije bilo samoudaljavanja niti pljačke, što je svakako rezultat pojačanog rada na svim poljima.

Vojnički sektor

Udarna moć Brigade dosta je dobra, ali još ni iz daleka nijesmo pravi vojnici, niti smo savladali vojničke vještine. To

[4] **Milan Basta**

slabosti kritizerstva i ponekad neodlučnosti.

Part.organizacija u III.Bataljonu u posljednje vrijeme je napredovala i iako je dosada bila najslabija, sad se već može usporediti sa ostalim bataljonima. U ovom bataljonu smo posvetili najviše pažnje i odlazili na sastanke, te je rad tekao dosta dobro, sastanci su održavani redovno i proučavan je partijski materijal.

Part.organizacija u IV.Bataljonu je najbolja i očigledno se vidan napredak svakim danom. Disciplina i partijnost, odgovornost su na prilično visini, sastanci održavaju redovno. Proučava se materijal i drugovi dobro učestvuju u diskusiji. Sekretar biroa, koji je svršio kurs pri C.K. bio je ranjen i ponovo se vratio natrag u bataljon, te će rad još biti bolji.

Part.organizacija u četi za vezu je vrlo slaba, ali disciplina, odgovornost i rad su na dobroj visini. Ukazuje im se i najveća pomoći pošto su uvijek u neposrednoj blizini Štaba Brigade.

Politički sektor.

Politička svijest u ovoj Brigadi uzevši uopće je na prilično visini. Kao izuzetak su novomobilisani iz četnički raspoloženih mjesta sa kojima nastojimo povećati rad i pravilnim objašnjavanjima i postupima stvoriti od njih prave partizane. Većinom su to drugovi starijih i sa njima je vrlo teško raditi, uvijek teko misle na kuću, koji se smrti i radi se na sa bilo koji način izvući iz vojske.

Politički rad je prilično, održavaju se predavanja, daju se upute od Komesara Brigade, upoznavaju se sa svim novim događajima, kao i svim problemima, koji se pred nas postavljaju. Stanje u III.Bataljonu u posljednje vrijeme se popravlja i u posljednje vrijeme nije bilo samodaljivanja niti pljačke, što je svakako rezultat pojačanog rada na svim poljima.

Vojnički sektor.

Udarna moć Brigade dosta je dobra, ali još ni iz daleka nismo pravi vojnici, niti smo savladali vojničke vještine. To pokazuju sv židbenji dogvlji u borbama, drugovi su vrlo hrabri, ali vještine, kao i vojničkog brzog snalaženja još nedostaje. U posljednje vrijeme pretrpili smo dosta velike gubitke, što svakako slabi udarnu moć Brigade. Inače rad se odvijada dosta prilično, kad se svaki može iskoristi se vrijeme cilju vojničkog osposobljenja.

Pri Štabu Brigade obrađuje se vojno-politički kurs. Ovakovs smo održali već tri kursa i sada je u toku četvrti. Kursevi se pokazuju kao vrlo praktični i korisni tako, da će veći dio partizana proći kroz te kurseve i iako svi neće moći biti starješine.

Kulturno-prosvjetni rad.

Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima prilično djeluju, uspjelo se u pojedinim bataljonima uvući veći dio drugova u kulturno-prosvjetni rad i na taj način rad ne prestaje, čak se nekoliko drugova izbaci iz stroja. Održali smo niz predavanja i priredaba u L.Osiku, Biljanu, Kašeluku, Vukšiću, Bilaju, P.Puli itd. Džepne novine izlaze po četama i dosta velik broj partizana učestvuje u pisanju. Njihov kvalitet još ne zadovoljava, ali svakako svaki put su bolje. Štabovi bataljona također izdaju bataljonske džepne novine, a Štab Brigade "Uzor džepne novine". Analfabetski tečaj radi dobro i dosta veliki broj drugova naučio se čitati i pisati.

Higijena.

Zdravstveno stanje je dobro. Slučajeva tifusa, niti kakve druge zarazne bolesti nema, izuzev što ima nešto krastavih, svrbljivih itd. Kad je god moguće imamo odijela, kupaju se u rijekama i to obavezno i na taj način čistoća je prilična. Popunili smo bolničko osoblje, nabavili smo potreban broj nosila, te sanitetska služba u borbi dobro funkcioniše.

Veza sa pozadinskim organizacijama.

Na ovome sektoru veza je dobra. Bili smo u Kotarskom Komitetu za kot. Gospić, gdje smo pretresali neka pitanja i donijeli zaključke kako da se rad odvija pravilnije i da jasni druge potpomažemo. Upoznali smo se sa radom nekih Općinskih Komiteta i tako zajednički rješavamo neke probleme koji se postavljaju pred nas.

Smrt fašizmu - slobodu narodu!

Sekretar,

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 215

pokazuju svakidašnji događaji u borbama, drugovi su vrlo hrabri, ali vještine kao i vojničkog brzog snalaženja još nedostaje. U poslednje vrijeme pretrpili smo dosta velike gubitke, što svakako slabi udarnu moć Brigade. Inače rad se odvijao dosta prilično, kad se god može iskoristiti vrijeme [u] cilju vojničkog usposobljenja.

Pri Stabu Brigade održava se vojno-politički kurs. Ovakova smo održali već tri kursa i sada je u toku četvrti. Kursevi se pokazuju kao vrlo praktični i korisni tako, da će veći dio partizana proći kroz te kurseve iako svi neće moći biti starješine.

Kulturno-prosvjetni rad

Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima prilično djeluju, uspjelo se u pojedinim bataljonima uvući veći dio drugova u kulturno-prosvjetni rad i na taj način rad ne prestaje, dok se nekoliko drugova izbaci iz stroja. Održali smo niz predavanja i priredaba u L. Osiku, Smiljanu, Mušaluku, Vukšiću, Bilaju, S. Kuli itd. Džepne novine izlaze po četama i dosta velik broj partizana učestvuje u pisanju. Njihov kvalitet još ne zadovoljava, ali svakako svaki put su bolje. Štabovi bataljona također izdaju bataljonske džepne novine, a Stab Brigade »Uzor džepne novine«. Analfabetski tečaj radi dobro i dosta veliki broj drugova naučio se čitati i pisati.

Sanitet

Zdravstveno stanje je dobro. Slučajeva tifusa, niti kakve druge zarazne bolesti nema, izuzev što ima nešto krastavih, svrabljivih itd. Kad je god moguće isparimo odijela, kupaju se u rijekama i to obavezno i na taj način čistoća je prilična. Popunili smo bolničko osoblje, nabavili smo potreban broj nosila, te sanitetska služba u borbi dobro funkcioniše.

Veza sa pozadinskim organizacijama

Na ovome sektoru veza je dobra. Bili smo u Kotarskom komitetu za kot. Gospić, gdje smo pretresali neka pitanja i donijeli zaključke kako da se rad odvija pravilnije i da jedni druge potpomažemo. Upoznali smo se sa radom nekih općinskih komiteta i tako zajednički rješavamo neke probleme koji se postavljaju pred nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Ćuić Dane

BR. 216

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 27. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U TOJ BRIGADI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE 11. VII. 1943
13. PROLETERSKE N.O.U. BRIGADE
»RADE KONCAR«
Dne 18. VI. 1943 god.

Izvještaj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Broj članova K.P. u našoj Brigadi do mjeseca maja bio je veoma malen s obzirom na brojno stanje Brigade. Brojno stanje Brigade: 620, broj članova Partije: 130. Od početka mjeseca maja taj odnos se postepeno popravlja. Danas je brojno stanje Brigade 675, a broj članova popeo se na 170. Kod naših bataljonskih biroa osjeća se još uvijek uskogrudnost po pitanju primanja novih članova Partije, koja dolazi kao posljedica nedovoljnog poznavanja boraca, a i nedovoljno intenzivnog rada sa novim borcima. Cesto članovi B.B.[2] ne vide dobrog borca koji je dostojan da postane član sve dok im se ne obrati pažnja na njega. S druge strane, u ćelijama bilo je još i takovih koji su bili samo na papiru članovi — neaktivni i nedisciplinovani...

Veliki dio, naročito novih boraca, nije bio kod nas obuhvaćen radom. Dolaskom u brigadu stavljalo ih se u simpatizerske grupe, s kojima se malo, gotovo nikako nije radilo. U koliko se i radilo, taj rad nije mogao biti pravilan, jer se u te grupe naprosto stavljalo i one borce koje se nije moglo obuhvatiti skojevskim ni kandidatskim grupama. Također i one borce koji nisu imali nikakve izglede za razvitak, koji su bili nedisciplinovani itd. Takovi drugovi kočili su rad simpatizerskih grupa iz kojih se trebalo uskoro regrutovati kandidate i skojevce. Rad sa novim i nepoznatim borcima i njihovo upo-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IPPH, a mikrosnimak u Arhivu VII, H-5'500—505.**

Prvi deo izveštaja je pisan 18. a drugi deo 27. juna; redakcija se cpredelila za kasniji datum. Datum, pak, u desnom gornjem uglu označava vreme kada je izveštsj primljen u Centralnom komitetu KP Hrvatske.

[2] **bataljonskog biroa**

znavanje moguće je ako ih odmah povežemo u grupu koja će biti direktno pod uticajem partijske ćelije. Iz tih grupa maknuli smo »kočničare« i one su počele aktivnije raditi. Te simpatizerske grupe neće biti više potrebne kada se uspije uvesti novi kolektivni sistem rada i aktive u četama. Ali za sada još su potrebni.

Osnovno pitanje koje se postavlja pred našu organizaciju je sprovođenje direktiva i partijskih odluka u život.

Vidjelo se da B.B. postavljaju manje-više pravilno partijska pitanja, ali kada direktivu treba sprovesti u život, onda ne ide. One se ne sprovode u cijelosti... Voliti Partiju ne znači iamo dati svoj život na neprijateljskom bunkeru, nego i sprovesti sve partijske direktive u život. Zapostavljalo se onaj najdelikatniji partijski rad gdje je trebalo doći do izražaja partijska budnost, disciplina i svakodnevni sitni rad.

Trebalo je dakle unijeti više života i ljubavi prema Partiji. To smo činili upornim dokazivanjem odakle dolaze nedostaci u radu jednog partijca kao i podizanjem ugleda i značaja naše partije koja danas tako mudro rukovodi našom borbom. Ali se i najenergičnije postavilo pred sve članstvo da svaki nemar, nesprovodenje direktiva povlači za sobom partijsku kaznu i isključenje iz Partije, jer se time dokazuje pomanjkanje ljubavi prema svojoj Partiji. U K. P. ne može biti onaj koji joj nije odan i koji je ne ljubi.

Prema tome pred našu organizaciju su se postavljali najvažniji zadaci:

1. Razviti neograničenu ljubav i odanost članstva prema Partiji.

2. Pojačati ideološku izgradnju.

Da bi se svi nedostaci što brže ispravili partijska organizacija organizovala udarničko natjecanje unutar svojih redova i u brigadi kroz mjesec maj.

Udarničkim radom stanje se u partijskoj organizaciji, naravno i u brigadi, vidno popravilo.

Glavna pažnja u brigadi posvetila se podizanju kadrova i razvijanju ljubavi boraca prema brigadi.

U toku mjeseca maja održavani su redovito kursevi sa nižim rukovodiocima. To se vršilo po bataljonima svakog dana kada je brigada bila na odmoru. Obrađivala se građa nižeg oficirskog kursa, koja se odmah vezala sa praktičnim radom sa vojskom. Do sada su postignuti veoma lepi rezultati. Naši komandiri postali su dobri rukovodioci koji znaju prije svake vojne radnje dobro teoretski objasniti, a što je najvažnije naučili su se prenositi komandu preko vodnika i desetara na borce.

Na taj način mnogo smo podigli autoritet nižem komandnom kadru. Za sada još se nije postiglo da borci gledaju, u svakom slučaju, u desetaru svog starješinu, ali se desetari već malo osjećaju kao odgovorni rukovodioci.

Za vrijeme redovitog rada osjeća se tendencija da se politkomi odvajaju od vojne obuke, a drugovi vojničke linije od političkog rada. To se energično suzbija.

Politički kursevi također su održavani, ali taj rad nije bio dovoljno intenzivan. Politkomesari bataljona nisu iskorištavali uvijek slobodno vrijeme da održe časove sa komesarima četa. Dolazilo je to otuda što komesar brigade nije bio uporan u sprovođenju partijske direktive.

Šablona u vojničkom i političkom radu već pomalo iščezava, ali se ona osjeća kod političkih komesara, naročito četnih. Kako se često šablonski radi najljepši je primjer komesar I. bataljona..., koji hoće jednu našu direktivu kao što je »razvijati ljubav boraca prema svojoj brigadi« svesti na jedan običan polit, čas gdje će komesar govoriti o značaju i uspjesima naše brigade itd. Naravno da se to mora i putem govora i predavanja činiti, ali samo tako to bi bilo nepravilno — šablonski. Smisao te teme jest nastojanje naših rukovodilaca da aktiviziraju i angažuju sve borce u radu, u izgradnji brigade putem kolektivnog sistema rada. Ako se uspije svakog borca zaposliti radom i tako vezati uz brigadu, najbolje će se razviti ljubav boraca prema brigadi.

Naši borci provode težak život, a kada je odmor, provodi se stalan vojnički i politički rad. Nesumnjivo je da ova monotonija, unatoč naših nastojanja da se u rad unese živosti, dovodi naše drugove često puta do apatije. Borci su previše opterećeni radom i onda kada bi trebali imati odmor. Ako u tom radu polit, komesari šabloniziraju, naravno da će borci taj rad zamrziti. Pored ostalog nastojaćemo u buduće da taj život ispunimo sa više zabave. Praktikovaćemo priredbe samo za borce, koje će biti ispunjene pjesmom, šalom i plesom. To će ujedno doprinjeti stvaranju šireg upoznavanja drugova i razvijanju drugarstva, a time će se ujedno razvijati ljubav prema brigadi kao cjelini.

Značaj proleterske brigade nije još uvijek poznat svima našim borcima. Nema onog ponosa da su baš oni ti koji nose časno proletersko ime, srp i čekić i koji izvršavaju najčasnije zadatke — naročito to manjka kod novih boraca. Dešava se da neki niti ne zna zašto nosi srp i čekić i što to znači. A upravo među takovim našli su se dezerteri. Naravna stvar, neprijatelj to iskorištava u svojoj »promičbi« protiv nas, a što je najvažnije, za naše rukovodioce to je postalo naprosto »prirodna

stvar«, pa makar taj partizan, dezerter, nosi na svojoj partizanki srp i čekić.

Mislim da smo pravilno učinili Kada smo postavili da ne može svaki borac čim dođe u P.B.[3] staviti srp i čekić. Prije svega treba da se pokaže u prvoj akciji da li će biti dobar borac, da li je disciplinovan i odan našoj borbi. Prišivanje srpa i čekića tada postaje čast za svakog borca i za onu desetinu koja je uspjela izgraditi jednog novog proleterca.

Koja će desetina prije izgraditi novog borca, u kojoj će desetini svi borci imati prije srp i čekić na petokrakoj — natječu se naše desetine.

Veoma važno pitanje za našu brigadu je primanje novih boraca koji dnevno dolaze u našu sredinu. I tu se prave velike greške od strane naših rukovodilaca i boraca. Naprosto se pokušava sve nove borce »prosijavati kroz jedno sito«. Zaboravlja se da svaki borac, svaki čovjek pretstavlja za sebe jedan mali nepoznati svijet. Svijet koga smo dužni upoznati, prići mu i posvetiti mnogo pažnje. Prvi dojmovi i sredina u koju ulazi novi borac najvažniji su faktori koji će uticati na njegov daljnji razvoj. Idealizam koji su ti drugovi donijeli dolazeći k nama treba pretvoriti u takovu pogonsku snagu koja će davati energije i ljubavi za rad ne samo novome borcu nego i sredini u koju dolazi. Ne smije se dozvoliti da se ti ljudi ne snađu u novoj sredini i da se pasiviziraju. Ali to se kod nas ipak često dešava, radi nepravilnog rada naših rukovodilaca. Tim drugovima ne pristupa se blisko, drugarski, sa pažnjom. Oni doživljavaju razočaranje jer ne nalaze onakovu sredinu kakovu su se nadali naći. Nije lako biti partizan, borac pod ovako teškim uvjetima: glad, nespavanje, marševi itd. To nije lako podnositi novom borcu. Ali upravo na osnovu toga treba mu pristupiti, učiniti ga svjesnim tih napora na koje svaki partizan mora biti ponosan. Koja vojska može da podnosi ovo što podnosi naša vojska? Nijedna, jer ni jedna druga vojska ne bori se za pravednu stvar i tako veliki cilj kao što se bori narodna vojska. Upravo taj veliki cilj za koji se borimo i ta surova stvarnost mora postati ono najidealnije, ona pogonska snaga koja će davati svakom novom borcu snage da podnosi sve napore. Ali za to se svakog borca mora moralno pripremiti i pomoći mu da lakše preživi onu krizu koju redovito preživljava svaki novi borac u prvim danima. Nepravilan rad pasivizira drugove, moralno ubija i konačno dovodi do malodušnosti, tako da jedini izlaz vide ti drugovi u dezertiranju. Pravilno raditi sa novim borcima znači ujedno uspješno se boriti protiv uzroka dezerterstva, jer nisu svi dezerteri neprijateljski elementi. Naši ko-

[3] **proletersku brigadu**

mesari nisu. dovoljno elastični — nespretni su u prilaženju borcima.

Jedan dio naših dezertera, i to manji dio, bili su zaista neprijateljski elementi. To se dokazalo otkrivanjem špijunske mreže u našoj brigadi.

U našu brigadu ubačen je ustaški agent Mesić Ivan, koji nam je došao sa povoljnim karakteristikama nakon insceniranog ili podmetnutog ubojstva dvojice agenata u Zagrebu. Na istrazi ga terete ostali uhapšenici — Stunja Pavao, koji je već gotovo godinu dana održavao vezu sa ustašama.

Vlado Palčić, osamnaestogodišnji zagrebački »žicar« i kriminalac, došao je sa zadatkom da zajedno sa ostalim banditima izvrši atentan na komandanta brigade.

Budišćak Josip, borac II. P. B., već 4 mjeseca u brigadi, također sarađuje sa Stunjom i Mesićem.

Mesić je imao zadatak da organizira špijunsku mrežu po svim našim jedinicama, što mu još nije pošlo za rukom, da šalje izvještaje o brojnom stanju i naoružanju, o namjerama i pokretima brigade, o držanju domobranskih oficira prilikom naših napada na njih, itd. Presudom Prijekog suda naše brigade kažnjeni su smrću strijeljanjem.

Naročito nezdravih pojava danas u brigadi više nema. Postoje neke sitnije pojave koje se na licu mjesta rješavaju. Najveći nam je nedostatak što još nismo uspjeli podići vojničku disciplinu. Tako se dešava da se desetar pa i vodnik prepire i diskutuje sa borcima koje šalje u patrolu, na stražu itd. U toku majskog natjecanja nismo potpuno uspjeli otkloniti te nedostatke.

Naši politički časovi često su dosadni borcima, jer se nije uspjelo uvesti kolektivni sistem rada u četi. Politički komesari četa nisu znali zainteresovati borce za onu temu o kojoj hoće da govore. Sada nastojimo na tome da politički čas ne bude čas na kojemu će samo politički komesar govoriti, a borci manje-više pasivno slušati. Ako hoćemo uspjeti aktivizirati sve borce moramo početi sa takovim časovima na kojima će svaki borac doći do izražaja — prema svojim sposobnostima. Politički čas ponegdje već sadrži analizu stanja u četi u kojoj učestvuju svi borci, zatim postavljanje zadataka koji se unose u plan udarničkog natjecanja itd. Upravo smo dobili konkretnije direktive o stvaranju aktiva koji će rukovoditi pojedinim sektorima rada u četi. U nekim četama takav rad do sada je unio mnogo života i volje kod boraca, a politički časovi postali su interesantniji. Ima primjera gdje desetar u saglasnosti sa svojom desetinom diže desetinu ranije ujutro da nauče vojničku radnju u kojoj su najslabiji. Lijepo je vidjeti kako borci jedan drugog uče da svi znadu sve. Izučavaju se mitraljezi, uče se

nišaniti, uče se pitanja iz N.O.B, itd. Drugovi iz desetine vide da im jedan drug zaostaje u nečem i sad svi nastoje da ga pridignu i da im ne kvari ugled desetine. Ne dozvoljavaju da im neko zaostane, jer im time zaostaje i desetina. Također se jednom za vrijeme borbene obuke na terenu nije moglo ustanoviti koji vod bolje napada kotu, pa su borci donijeli zaključak da će prva borba odlučiti koji je vod bolji. U brigadi ima oko 40 žena. Nedavno je stvorena organizacija A.F.2. i poslane pretstavnice iz bataljona na politički kurs.

Karakterističan je primjer u odnosu između drugova i drugarica. Ili se zaljube, pa drugarica sa riječima: »Čuvaj se - smanjuje borbenu sposobnost drugu, ili nastaju neke suprotnosti koje dclaze iz nepoznavanja uloge žene u N.O.B. Drugovi ne prilaze drugaricama pravilno, potcjenjuju ih, ili su prema njima surovi. Sekretar jedne čete kaže: »Drugovi naše čete kažu da bi najbolje bilo sve »to« izbaciti van iz čete.« Nije onda ni čudo da drugovi (borci) nepravilno shvaćaju te odnose kada jedan sekretar (na usta boraca) ovako govori. Učiniti borce svjesnim uloge žene u današnjoj borbi i uspostaviti pravilne odnose među drugovima i drugaricama, zadatak je koga ćemo izvršiti uz pomoć odbora A.F.2-a u duhu natjecanja.

27. VI. 43.

Akcije koje su vodene posljednjih dana, tj. razbijanje neprijateljske ofanzive na oslobođeni teritorij Zumberka,[4] pokazale su da je naša brigada:

1. dostigla do sada svoju najveću udarnu sposobnost koja je još uvijek u porastu;

2. da su borci, iako mladi, prekaljeni u borbama i sposobni da se uspješno bore u frontalnim borbama sa mnogo nadmoćnijim neprijateljem;

3. da je politička svjest boraca vidno porasla i da su u stanju izdržati bez gunđanja nedelju dana na položaju sa neredovitom i nedovoljnom ishranom, sa minimalnom potrebom odmora i spavanja, a k tome izloženi kiši i hladnoći;

4. da su naši rukovodioci stekli mnogo više samostalnosti u rukovođenju borbama;

5. da je ukopavanje postalo prirodna potreba i naše vojske i da se po malo shvaća njena važnost. Sto više, da je građenje bunkera za automatsko oružje na naročito dominantnom položaju veoma važno i da donosi mnogo koristi.

Lijep je primjer za to bunker izgrađen (na koti Rađenovići) u zemlji pola metra duboko i pokriveno balvanima i zem-

[4] **Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 70. 74 i 87.**

ljom — gdje je bio postavljen teški mitraljez, odakle je branio prilaz na daleko toj koti. Nikakva vatra pa ni vatra teškog oružja nije ga mogla maknuti sa položaja.

U posljednjim borbama pokazali su se i izvjesni nedostaci:

1. Da još uvijek ne postoji kod nekih naših rukovodilaca dovoljna odgovornost i budnost. Ostati u selu, a na dominantnoj koti iznad sela (Lović Prekriški) ne ostaviti potrebno osiguranje, veliki je propust rukovodilaca.

Takav sličan slučaj na Reliću ispravljaju sami borci — mladi skojevci — svojom prisutnošću duha i brzinom. Naime, videći da neprijatelj nastupa na višu kotu, jedan skojevac samoinicijativno trči s puškomitraljezom i stiže nekoliko momenata prije neprijatelja i mitraljeskom vatrom ga odbija.

2. Da rukovodioci ne shvaćaju još uvijek dovoljno potrebu ukopavanja, a pogotovo građenje bunkera na položaju koga mora zadržati.

3. Da politički komesari ne vode dovoljno računa o svojim borcima. Borci su gladni, a oni ne poduzimaju ništa da se organizira nošenje hrane na položaj.

4. Da su naši rukovodioci manje disciplinovani nego borci i da svojim nepotrebnim kretanjem ili vikom otkrivaju položaj. Tragedija posade našeg topa i opet se ponovila — ali sada kod teškog bacača. Najodgovorniji drugovi — komandant brigade i z. komesara i još neki rukovodioci okupili se oko bacača na položaju bez potrebe i poslije prve uspješno bačene mine digli »pubertetsku« dreku od veselja i naravno neprijatelj im se dobro osvetio: prva njegova mina pala među njih i smrtno ranila druga Kozlinu,[5] tako da je poslije nekoliko minuta umro.

U ovim poslednjim borbama izgubili smo mnogo rukovodilaca, naročito nižih. Izgubili smo oko 65 drugova — izbačenih iz stroja. Među njima komesara III. bataljona[6] i novopostavljenog zamj. komesara brigade. Time nam je zadan dosta veliki udarac. Politodjel koga sam imao zadatak predložiti za formiranje, izgleda da za sada neće to biti moguće. Ja sam ponovo primio dužnost sekretara. A pred nas se postavlja nužno zadatak izobrazbe partijskog članstva i kadra uopšte (potreba partijskog kursa).

Naši bataljonski biroi nisu pravi rukovodioci part. org. u bataljonu. Članovi B.B. ne djeluju zajednički kao rukovodstvo, već pojedinačno kao sekretari svojih ćelija. Posljednje

[5] Miloš Kozlina je upravo tada bio postavljen za zamenika političkog komesara brigade.

[6] Janko Mendiković

vreme počeli su sekretari polaziti na sastanke drugih ćelija. Raspuštanje Kominterne izazvalo je prilično živu diskusiju kod naših partijaca. Tumačenje kojim se objašnjava završetak njene historijske uloge jasno je manje-više svima našim partijcima.

U vezi sa brzim razvojem događaja u svijetu pojačat ćemo rad u brigadi u duhu udarničkog natjecanja.

Čuvanje linije naše borbe danas je važnije nego ikad do sada. Nedostatci i pogreške koje smo činili do sada jasni su nam, naročito nakon lista druga V. Bakarića." Ima vrlo mnogo slučajeva gdje smo potpuno zapostavljali N.O.O., a naročito prilikom obskrbljivanja vojske sa hranom, gdje smo radili kao da odbori uopće ne postoje itd.

Vojnička disciplina nije nam također na visini. Pojačavanjem rada svih organizacija, a posebno skojevske, postići ćemo to da će naši rukovodioci imati uvijek podršku kod boraca.

Nastavićemo sa pojačanom izgradnjom naših rukovodilaca — sa vojno-političkim kursom za komandire, vodnike i desetare.

Povešćemo više računa da se na našim zborovima i kulturnim priredbama, koje često održavamo, ne postavlja tako kruto i nespretno pitanje mobilizacije kao dosad, ako se ono uopće postavljalo. Nakon kraćeg odmora (7 dana) brigada će nam biti spremna za novopostavljene zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Horvatić Mato

[7] **Vidi dok. br. 175.**

BR. 217

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. HRVATSKE NO BRIGADE OD 27. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 10. SLAVONSKE NOL DIVIZIJE O MORALNO-POLITLC-KOM STANJU U TOJ BRIGADI I O AKTIVNOSTI NA TERENU[1]

STAB
XVII. BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
HRVATSKE
K. broj: 341
Dana 27. juna 1943.

Politički izvještaj
polumjesečni. Podno-
si komesar Brigade.

POLITIČKOM KOMESARU X. DIVIZIJE

Na položaju

I Z V J E Š T A J

1.) STANJE U JEDINICAMA

U pogledu političke svijesti boraca, stanje je općenito zadovoljavajuće. Na bataljonskim sastancima, kojima sam prisustvovao u sva četiri naša bataljona, kao i na sastanku bolničke čete lično sam se uvjerio da 75% boraca u glavnom poznaju'osnovna politička pitanja koja su u vezi sa Narodno--oslobodilačkom borbom. To jest, borci znadu protiv koga se bore, znadu tko su fašistički okupatori i domaći izdajnici, upoznati su sa izdajničkim radom izbjegličke vlade, reakcionarnog vodstva HSS-a, znadu da našom borbom rukovodi K.P., da je naš najveći saveznik u borbi protiv fašizma Sovjetski Savez, a isto tako znadu da su naši saveznici također Engleska i Amerika.

Ostatak od 25",, boraca, većim dijelom prisilno mobiliziranih, nisu upoznati sa svim tim stvarima, a to je zato, što su u glavnom nezainteresirani za politička zbivanja uopće.

Međutim, borci još uvijek nisu, osim onih najspremnijih i najsvijesnijih, na čistu s tim, zašto su reakcionarno vodstvo HSS-a i izbjeglička vlada izdajnici našega naroda? To jest,

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1 13, k. 1121.**

borci ih mrze i osuđuju kao izdajnike zbog toga što vjeruju rukovodiocima koji su ih tako naučili, ali prilično malo ima boraca koji znaju objasniti izdajnički rad HSS-a i izbjegličke vlade. Također imade još dosta boraca koji ne vjeruju u iskrenost saveza sa Engleskom. Ispitujući ih uvjerio sam se da njihovo nevjerovanje u iskrenost toga saveza dolazi otuda što oni ne poznaju liniju Narodno-oslobodilačke borbe, nego misle da se mi borimo protiv gospode, kapitala itd. Naravno da ne mogu vjerovati da bi se Engleska i Amerika također iskreno borile protiv kapitala i gospode. Za A.V.N.O.J. znadu gotovo svi borci da postoji, ali malo ih znade šta A.V.N.O.J. zapravo pretstavlja. Naprotiv o Z.A.V.N.O.H-u znade vrlo malo boraca da uopće postoji.

Borbenost i moral boraca je na velikoj visini. To se očituje u svakoj akciji. Borci sa velikim poletom idu u borbu i uvjereni su da će riješiti svaku borbu u svoju korist. Moral i borbenost boraca očitovala se je najbolje prilikom akcije na Sirač,[2] gdje su borci I. i II. bataljona bili u svakom pogledu odlični. Borci imaju ogromno povjerenje u rukovodioce i kada polaze u akciju uopće ne pomišljaju da bi akcija mogla biti bezuspješna. U razgovoru sa borcima uvjerio sam se da je tome tako, što svi borci govore: »Obući ćemo se kada osvojimo Sirač, biće bolja hrana kada otmemo od bandita«, itd. Isto tako borci su čvrsto uvjereni da će konačna pobjeda biti naša. Oni često govore: »Ići ćemo kući kada pobijemo bandu i kada se oslobodimo. Kada se oslobodimo imaćemo kasarne i magazine sa hranom i odjećom.« Kod boraca se ne može primjetiti naročita težnja za kućom. Doduše borci svi vole kada brigada ide negdje u njihov kraj, ali inače ne traže gotovo nikada odsustvo kada su daleko od kuće i uopće ne govore mnogo o kući. Ipak medu borcima imade jedan, razmjerno mali, dio koji čezne za kućom, to su većinom novaci koji se još nisu posve saživili s našim životom i koji još teško podnose napore. Borci su u glavnom svi shvatili da smo mi regularna vojska i spremni su da se pođu boriti gdje god ih povedemo. Čak šta više, oni vrlo žele da pođu izvan oslobođenog teritorija, gdje, vele, imadu duhana i bijelog kruha, i gdje će vidjeti više svijeta. To naročito vrijedi za stare borce koji su prošli već mnoge krajeve. Borci naše brigade više od polovine i nisu Slavonci, nego Bilogorci, Kal-

[2] Za napad na s. Sirač bila je odredena glavnina 17. hrvatske brigade. dok su za obezbeđenje napada — zatvaranje pravca koji izvode ka Siraču i držanje zaseda — bile odredene ove jedinice: 12. NOU, 16. 18. i 21. NO hrvatska brigada, 3 bataljon 17 hrvatske brigade i 1. NOP odred 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Napad je izvršen 13. juna 1943. i nakcn jednodnevne uporne borbe, neprijatelj je potpuno savladan (Opširnije o teme vidi tom V. knj. 16. dok. br. 41. 48. 56. 57. 58. 61. 65. 68 i 69).

ničani, Moslavčani, Bosanke, Banovci i Kordunaši, dok su u posljednje vrijeme došli i mnogi Hrvati iz gradova. Slavonci se u brigadi razmjerno dosta slabo osjećaju.

Borci su svijesni da pred njima stoje još teške borbe, ali usljed naših stalnih pobjeda, oni su počeli bande sve jače potcjenjivati i apsolutno se borbe sa bandom ne boje. Kada je razgovor o ofanzivi, mnogi borci govore: »Sada nas imade mnogo više nego li nas je bilo u prošloj ofanzivi. Treba barem 50.000 bande da nas može napasti, a i onda ćemo se probiti«.

Pali se borci poštuju. Prilikom svakog sastanka odaje se jednom minutom šutnje počast palim borcima. Za svakog palog borca drugovi uvijek ističu kako je bio dobar i hrabar, iako to možda i nije bio za života. O njima se govori dugo, nakon njihove smrti.

Prilikom posljednje akcije na Sirač istakla se je II. četa II. bataljona, koja je na juriš, nastupajući vrlo lijepo pod zaštitom vatre, osvojila Turski grad, za nepunih 30 minuta. Komandir te čete je Branko Miščević, najbolji komandir u brigadi. Također se je istakla i I. četa I. bataljona, koja pohvatala veći broj bande i zarobila veći dio oružja. Komandir te čete bio je pokojni Sava Đurić, koji je pao prilikom obilaska položaja svoje čete. On se također isticao u svim borbama kao borac i kao rukovodioc.

Naročito se je istakla i herojski je pala drugarica Persa Bosanac, koja je poginula jurišajući neustrašivo na školu u kojoj se utvrdila banda. Drugarica Persa bila je najhrabrija žena u brigadi. Bila je desetar u I. četi I. bataljona, neobično omiljena i popularna kod boraca i rukovodioca. Bila je član K.P., rodom iz Ceralija, stara 19 godina.[3]

Herojski je također pao sekretar I. čete II. bataljona drug Dušan Gregurić, prilikom juriša na školu u Siraču.

Ondos prema drugaricama je dobar. Drugarice koje su dobri borci, a tih imade kod nas mnogo, poštuju se sa strane svih boraca. Imade također, ali, i pojedinačnih slučajeva potcjenjivanja .. .

Četničkih grupacija nije se moglo primjetiti, a isto tako niti utjecaja reakcionarnog vodstva HSS-a. Skretanja u lijevo imade kod boraca. Vole da ističu da se bore protiv gospode i kapitala itd. Skretanja u desno nije se moglo primjetiti.

U pogledu podizanja autoriteta vodnika i desetara učinjeno je malo. Ipak na svim sastancima i savjetovanjima isticala se je potreba podizanja autoriteta vodnika i desetara.

Zdravstveno stanje boraca je zadovoljavajuće. Bolesnih sada gotovo i nema. Zaraza pjegavca iščezla je posvema. Borci

*** Persa Bosanac jc proglašena za narodnog heroja.**

se čiste od ušiju, pare odijela i zajednički bataljoni ili čete idu na kupanje. Rublje se pere redovito. Ishrana boraca bila je u ovom razdoblju slaba i nije zadovoljavala. Brigada je vrlo velika, a sela u kojima se nalazimo vrlo su iscrpljena. Ekonomski otsjeci također nam pomažu vrlo malo jer i sami nemaju hrane. Nestašica se je osjećala najviše u kruhu i masti. Posljednjih dva dana ishrana je zadovoljavala. Obuća i odjeća boraca mnogo se je u posljednje vrijeme popravila. U tom najslabije stoji naš III. bataljon, koji nema uspješnih akcija za sobom i razmjerno je najslabije obuven i odjeven.

Štabovi bataljona zadovoljavaju u I. i II. bataljonu, dok u III. bataljonu štab, iako zadovoljava, osjetno je slabiji od štaba I. i II. bataljona. Taj štab sada je izmjenjen i nadamo se da će novi komandant i komesar zadovoljiti. Češki bataljon zapravo i nije bataljon. Imade tek dvije čete, a štab mu je bez komandanta, a do danas bio je i bez zamjenika komandanta, koji je međutim danas došao. To su sve mladi i neiskusni drugovi koji nemaju u radu uopće nikakova iskustva. Komesar je za tu dužnost odviše neiskusan, ali je jedini koji postoji, jer se ne može na njegovo mjesto staviti drugoga budući da su svi borci i rukovodioci Cesi. Komesari I. i II. bataljona vrlo su dobri.

Komandni sastav četa je dobar. Komesari četa dobri su i agilni. Tečajevi sa komesarima četa i delegatima održavaju se redovito. U I. bataljonu održano je četiri sastanka, u II. bataljonu četiri sastanka, u III. bataljonu 5 sastanaka, dok se u IV. bataljonu nije održao vjerovatno niti jedan sastanak po izgradnji nižih polit, rukovodioca: u koliko su održavani nisam izvješten.

Na tim kursevima proučavalo se je u svim bataljonima »Rad političkih komesara«. Za taj rad postoji plan koji je jednoobrazan za sve bataljone.

Stanje po bataljonima

I. bataljon u pogledu političke svijesti stoji vrlo dobro. U tom bataljonu radi se mnogo i gotovo svaki dan održava se bataljonski sastanak.

II. bataljon. U tom bataljonu stanje je kao i u I. bataljonu vrlo dobro i radi se također mnogo.

III. bataljon. Stanje je dobro, ali slabije nego li u I. i II. bataljonu, o čemu sam se uvjerio kada sam kontrolirao koliko borci znadu, na sastancima pojedinih bataljona.

IV. bataljon. Daleko zaostaje za I. II. i III. bataljonom. To su sve novi drugovi sa kojima se mora mnogo raditi.

2.) POLITIČKI RAD U JEDINICAMA

Politički rad u jedinicama bio je usmjeren u cilju objašnjavanja aktuelnih političkih zbivanja, to jest u cilju raskrinkavanja reakcionarnog vodstva HSS-a, izbjegličke vlade, te nadalje u cilju popravljanja neispravnog stava prema saveznicima Engleskoj i Americi. Osim toga prikazivala se je borcima neprijateljska ofanziva na oslobođeni teritorij Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka, i s tim u vezi naš zadatak.

Uspjeh tog političkog rada bio je velik. Borcima su sva ta pitanja mnogo jasnija i bolje su upućeni u sve te stvari, o čemu sam se također lično uvjerio prisustvujući četnim ili bataljonskim sastancima. Politički rad po bataljonima bio je također jednoobrazan prema propisanom planu.

Po *bataljonima*

I. bataljon. Održano je pet bataljonskih sastanaka i tri četna sastanka. Komesar bataljona koristio je što mu je bataljon na okupu i radio je većinom na bataljonskim sastancima. Osim toga održala je svaka četa po jedan četni sastanak. Na sastancima razrađivane su sljedeće teme: 1.) Reakcionarno vodstvo HSS-a, 2.) Izbjeglička vlada, 3.) A.V.N.O.J. Osim toga čitale su se radio vijesti, govorilo se je o neprijateljskoj ofanzivi, o našem korpusu itd.

II. bataljon. Održao je tri bataljonska i 6 četnih sastanaka. Na tim sastancima obrađivale su se iste teme kao i kod I. bataljona.

III. bataljon. Održao je dva bataljonska i 6 četnih sastanaka, sa istim sadržajem kao I. i II. bataljon.

IV. bataljon. Održao je dva bataljonska sastanka na kojima se je obrađivalo: Ciljevi Narodno-oslobodilačke borbe i njen razvoj. Nadalje je održana zakletva, jer je bilo 120 nezakletih boraca, te im je tumačen tekst zakletve.

Osim toga održano je u tom bataljonu svakodnevno po 1—2 sata političkog rada četnili komesara, na kojima su se razrađivali radio izvještaji te pojedini članci iz naših brošura.

3.) PROSVJETNI RAD U JEDINICAMA

Prosvjetni rad u jedinicama vrlo je intenzivan. Svakodnevno se održavaju po neke četne ili bataljonske usmene novine. Jedino u IV. bataljonu prosvjetni rad je tek u začetku. Oni imaju samo pjevački hor. Analfabetski tečajevi uspostavljeni su također u I., II., III. bataljonu, dok ih u IV. bataljonu nema jer su u njemu svi pismeni. Ti tečajevi pokazali su dosta uspjeha, te gotovo svi nepismeni znadu već da se potpišu i poznaju dosta slova. Na usmenim novinama nastupali su pje-

vački horovi sa borbenim pjesmama, diletantske grupe sa kratkim šaljivim prikazima (skečevima), pojedinci su recitirali prigodne pjesme borbe i bilo je političkih predavanja o aktuelnim temama. U I. bataljonu održano je na bataljonskim usmenim novinama i jedno naučno predavanje »Razvitak čovjeka«.

Agit, prop brigade izdao je u ovom razdoblju dva broja zidnih i jedan broj džepnih novina. U zidnim novinama u prvom broju pokazuje se situacija na pojedinim frontovima u riječi i slici, dok se u drugom broju prikazuje izdajnički rad reakcionarnog vodstva HSS-a izbjegličke vlade, te oružano bratstvo naroda Jugoslavije u borbi protiv fašizma, također u riječi i slici. Džepne novine ispunjene su člancima koje pišu sami borci.

4.) STANJE NA TERENU KRETANJA

U Siraču narod je, preko očekivanja, dobro primio naše borce, ali taj narod nije još spreman da aktivnim radom doprinese promjeni postojećeg stanja protiv koga se izjašnjava. U Badljevini narod je hladno primio naše borce i čini se lošije nego u Siraču. U selima oslobođenog teritorija narod smatra partizane svojom vojskom, ali se susreće i na hladan prijem i u tim selima.

5.) RAD U POZADINI

Održan je miting u Badljevini kojemu je prisustvovalo oko 150 ljudi. Osim toga održan je miting u Siraču na kojemu je bilo prisutno oko 400 ljudi. Nadalje održan je miting u Branešcima i u Bučju, na zboru koji je priredio Kotarski N.O.O. Svi ti mitinzi održani su u vidu usmenih novina. Na njima su govornici govorili o aktuelnim pitanjima prigodnim za hrvatske sela ili za sela oslobođenog teritorija. Osim toga izdan je letak Stanovnicima Sirača« i letak »Braćo domobrani«, jer se je ukazala potreba da se spomenuti letci izdaju. U dogovoru sa N.O.O. po selima naši borci zajedno sa seljacima rade na poljskim radovima u selima u kojima se brigada nalazi, to jest u Branešcima, Ožegovcima i Popovcima.[4]

U sporazumu sa Kotarskim N.O.O. Pakrac izvršili smo mobilizaciju sa kotara Pakrac. Mobilizacija Hrvata na principu dobrovoljnosti nije mogla da .. .[5]

6.) OPCE NAPOMENE

Stanje u brigadi je dobro. S tim što smo uputili jednu, četu II. bataljona u sastav III. bataljona, mislimo da će se taj ba-

[4] **Na geografskoj karti piše: Zabrdski Popovci.**

[5] **Pri pisanju izveštaja indigo je pomeren, pa nedostaje završetak rečenice.**

taljon izravnati po udarnoj snazi sa I. i II. bataljonom. Češki bataljon još nema nikakova borbena iskustva i tek nakon što prođe kroz neke borbe moći ćemo dati o njima svoj sud.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Ivan A. Šibi

(M. P.)

BR. 218

ZAPISNIK SA SEDNICE PARTIJSKOG KOMITETA 8. NOU DIVIZIJE ODRŽANE 25. JUNA 1943. GODINE«

DIVIZIJSKI KOMITET
VIII. DIVIZIJE
28/VI. 1943. g.

7. VII 1943.[2]

Z A P I S N I K

sa sjednice Komiteta održane 25/VI. 1943 u prisutnosti svih članova Komiteta i drugarice Anke Vujačić, člana O.K. Karlovac, sa dnevnim redom:

Pisma C.K.K.P.H.
Politička situacija
Izvještaji po brigadama sa diskusijom
Zadaci
Razno.

Pisma C.K.K.P.H. su proučena i stavili smo u zadatak da prenesemo na sve partijce i borce što treba da se prenese.

Vanjsku političku situaciju smo iznijeli u kojoj smo podvukli da se odvija u pripremama vojnim i političkim za otvaranje Drugog fronta kao i do sada. Borbe se vode na Jadranu i Egejskom moru i nastavlja se bombardovanje Italije i Njemačke iz zraka. Saveznici su potpuni gospodari na moru i u zraku. Vrši se koncentracija savezničkih snaga u Sredozemlju. U Londonu je imenovan novi sovjetski ambasador, iza toga je

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrosnimak u Arhivu VII. reg. br. H-4 581—583.**
[2] **Datum prijema dokumenta u CK KPH.**

raspuštena jugoslavenska »vlada«. Naša je ocjena o raspuštanju »vlade« što je bila protunarodna i kao takovu smo uspjeli raskrinkati kod naroda Jugoslavije, te kao takova nije imala opstanka i s njenom protunarodnom rabotom upoznata je i svjetska javnost. Fašisti vrše totalnu mobilizaciju kod porobljenih naroda Evrope. Fašistička štampa više poklanja pažnje borbama u Jugoslaviji nego na ostalim frontovima.

Dalje, iznosi drugarica Anka stanje na Kordunu. Podvlači osobito slabi politički rad sa narodom i postavlja, da se moramo angažirati što više sa političkim radom kod naroda i ;znosi mjere koje treba poduzeti u vezi sa žetvom.

I. brigada: Stanje se popravlja i uporno se radi da bude još bolje. Brojno stanje 1005 boraca, ali još ima drugova iz brigade kod svojih kuća i nastojaće da ih vrate u svoje jedinice. Na licu ima 204 člana K.P., 252 člana SKOJ-a i 48 part. kandidata. Partijski sastanci radni i teorijski su. redoviti. Proučava se Historija VKP (b), ali izgradnja marksizma-lenjinizma, nije kolika bi morala biti, radi se koliko mogućnosti dozvoljavaju.

Vojnički se radi po direktivama viših štabova. Automatskim i teškim oružjem je usposobljeno da radi 60—70%.

Vršena je kampanja za odlazak boraca na Kordun, po pismu Štaba Divizije. Još se politički radilo po planu, ali ovaj rad nije dao dovoljne rezultate.

Preko Partije forsira se uzdizanje rukovodilaca.

Rad SKOJ-a je oživio i znatno se popravio. Dobra je pomoć od SKOJ-a po svim sektorima rada i ovladali su u velikom postotku sa automatskim i teškim oruđem.

Četne su novine izdane u tri čete, dopisi su uzeli dobrog poleta i ukazana je potreba za pisanje, te je interesovanje i volja za ovo već postignuta. Sa nepismenima se radi redovito.

Ne posvećuje se dovoljno pažnje radu na terenu sa narodom, a i sama okolina Plaškoga, na kome je ova brigada, dosta je neraspoložena za našu borbu. Ovo se još pojačalo time što je tamo bila Divizija, a k tome bilo je i niz rekvizicija te ovo djeluje na narod ako mu se dovoljno ne objasni.

II. brigada: U zadnjim akcijama koje smo imali na Kordunu[3] izbačeno je iz stroja oko 160 drugova, od toga 38 mrtvih i 123 ranjena. Od ovoga broja 4 člana K.P. poginula i 28 ranjenih. Poginulo 5 članova SKOJ-a, ranjeno 19. Od ranjenih partijaca imaju 4 sekretara četnih jedinica i veći broj rukovodilaca. U akciji na Cetinjgrad[4] borci i starješine su se dobro držali i

[3] Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 64, 73, 75, 80, 81, 94, 96 i 97.

[4] Napad je izvršen 17. juna 1943. Pored jedinica 8. NOU divizije, u borbi za oslobođenje Cetingrada učestvovale su i jedinice Unske operativne grupe. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 64. 77, 88. 94, 104 i 106.

akcija je u potpunosti uspjela, dok u akciji na Slunj[5] dozvolio je jedan bataljon koji je bio na osiguranju da bude iznenađen i propustio neprijatelja. U borbi kod Velike Kladuše" borci su se dobro držali, ali je kod odstupanja bilo dosta grešaka (nevojnički se odstupalo), starješine se nijesu snašle i kod povlačenja bila je obezglavljenost. Velik nedostatak vojničkog znanja se je pokazao u povlačenju kod boraca i starješina. Kod Batnoge[7] u našoj zadnjoj borbi nisu se starješine snašle. Bilo je iznenađenje od neprijatelja tako, da su se morali povući te time ugrozili lijevo krilo III. brigade. I ovdje se u povlačenju očitovala bezglavost. Za ovaj propust biti će štab brigade pozvan na odgovornost i kažnjen.

Politički je rađeno po planu, ali rezultat nije zadovoljio. Fali rukovodilaca koji su izbačeni u ovim borbama.

Brojno stanje je 710, članova Partije 150, SKOJ-a 120, partkandidata 75. Sastanci se održavaju redovito, proučeno je O partiji iz VIII. glave [Osnova] lenjinizma. Takmičenje koje je postavljeno između bataljona pokazalo je dobre rezultate, te će se ovo i dalje nastaviti. Održan je sastanak sa sekretarima bataljona na kome su im date smjernice za budući rad.

Izašla su dva četna lista i pisanje je dobro razvijeno, tako da ima dosta materijala za ove listove.

Održan je sastanak sa narodom u Mračaju na kome je bilo oko 100 ljudi.

Zdravstveno stanje boraca je dobro. Sklad u štabu brigade je dosta dobar, ali se osjeća labavost i to je posljedica da je disciplina dosta slaba kod boraca. Malo se kontrolišu štabovi bataljona od strane štaba brigade.

III. brigada: Brojno stanje je oko 750, članova K.P. 168, partkandidata 70 i članova SKOJ-a 115. Rad partorganizacija je redovit, treba pojačati proučavanje marksizma-lenjinizma. Proučava se Historija VKP/b i tekući materijal. U akcijama od Cetinjgrada pa na ovamo imali smo 15 mrtvih i 56 ranjenih drugova. Kao i u ostalim brigadama vidi se nevojničko povlačenje, nekorištenje zemljišta i grupisanje boraca. Sa utvrđivanjem krenulo se dosta napred, borci kopaju rovove i već su osjetili na svojoj koži potrebu. Nije se radilo najpotrebnije vojničke radnje, kao na pr. borbenu obuku i ratnu službu na terenu praktički, nego više teorijski i posvećivalo se više pažnje stražarskoj dužnosti, patrolama i utvrđivanju.

Politički se radilo po planu, ali nije dobar rezultat i nedovoljna je bila kontrola i pomoć starijih rukovodilaca. Drže

[5] Vidi tom V. knj. 16, dok. br. 26, 62 i 104.

« Napad na V. Kladušu ie izvršen 20. juna 1943. Vidi tom V, knj 16. dok. br. 62. 64. 73, 77. 80. 81, 39. 92. 96 i 104.

[7] Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 104 i 109.

se također po bataljonima borcima predavanja iz opštih znanja (historije, geografije i prirodnih nauka). U ovu smo svrhu iskoristili drugove iz agitpropa.

Izlaze četni, bataljonski listovi i zidne novine, te ima dosta članaka od boraca dobre kvalitete.

Zdravstveno stanje boraca je dobro. Vrlo je mali broj bolesnih od svraba (oko 20), koji se liječe, a njihova bolest je u malom stadiju. Isto tako broj koji su sumnjivi na tifus bio je zadnji mjesec dana oko trojica. U toku zadnjih borbi pojavile su se uši, što smo čim je dozvolilo vrijeme pristupili parenju i već dva bataljona ošurena, te dalje i danju i noću nastavljamo ovaj rad. Kod SKOJ-evske organizacije također je nedostatak marksističke izgradnje. Ovo se stalno prikazuje kao jedan od prvih zadataka, ali još uvijek nema dovoljno razvijenog osjećaja odgovornosti niti vide potrebu političkog uzdizanja. Dosta su neaktivni po sektorima rada, dok se u borbi dobro drže.

Politkom Divizije[8] je izjavio da je u akciji na Cetinjgradu II. brigada uspjela. Niz grešaka kod Štaba Divizije je bilo i to kao najhitnije što je preblizu na osiguranju kod Velike Kladuše bila postavljena III. brigada. Pokazalo se je da malo imaju i borci i niže starješine vojničkog znanja. Gubitci su bili uglavnom radi toga što starješine nisu vojnički dovoljno uzdignute. Pitanje izviđanja i obezbeđenja dosta je podmašilo kod svih jedinica. Borci ne koriste zaklone da ih neprijatelj ne vidi — korištenje zemljišta u borbi je vrlo slabo. Nedostatak vojnog znanja — radilo se po ratnoj službi, a glavno se propuštalo, izviđačke patrole, korištenje zaklona i ostale vojne vještine za zaštitu boraca nije se radilo.

Unska grupa[9] kao vojna jedinica ne zadovoljava i s njom postići koordinaciju vrlo je teško. Propust je II. brigade što je propustila neprijatelja uslijed nebudnosti. Predlaže da se kazni Stab II. brigade, što će još iznijeti na Stabu Divizije. Stab III. brigade otskočio je od Štaba II. brigade.

Na osnovu nedostataka iz ovih ofanziva stvorit će Stab Divizije plan rada i ukazat će na nedostatke iz ovih ofanziva.

Stanje u Diviziji: Postavlja se pitanje popune II. i III. brigade sa borcima. Dosta je slab stepen znanja političkih rukovodilaca. Počećemo sa kursevima, a i sami moramo nastojati na uzdizanju istih. Sadašnje stanje političkih rukovodilaca, pošto je objašnjavanje narodu potrebnije, dosta je slabo. Agitprop je krenuo na bolje, ali još ne zadovoljava. Materijala ima do-

[8] **Miloš Sumonja**

• **Unska operativna grupa je formirana 5. maja 1943. Ona je imala zadatak da rukovodi operacijama na prostoru Korduna, Banije i zapadne Bosne. U njen sastav su ušli tri bataljona Kordunaškog NOP odreda, dva bataljona Banijskcg NOP odreda i 8. krajiška udarna brigada (vidi tom V, knj. 15. dok. br. 12).**

broga, ali nemamo druga koji bi organizirao i znao rukovoditi sa našim agitpropom. Mišljenja sam da se od agitpropa C.K. K.P.H. zatraži drug Vejvoda Ivo, sadašnji rukovodilac agitpropa XIII. brigade.[10] Grupa glumačka također ne zadovoljava. Ob. C. još ne odgovara. Oficir iz Glavnog štaba koji je pri štabu ove divizije iskoristit će se na vojnom radu. Potrebno je pročistiti komore i drugove oko štaba da ih nema previše, voditi računa da ne bude u brigadama previše konja, moglo bi se postaviti da u štabu brigade bude 6 konja jahaćih, a u štabovima bataljona 2 konja. Sve što ima više da se dade na raspolaganje komandi područja kako bi narod mogao koristiti za poljoprivredne radove. Da se ovlada rukovanjem teškog oruđa treba da se zauzme Partija.

Drugovi su iznijeli da bi bilo potrebno naređenje od viših štabova za otklonit nedostatke iz ovih ofanziva, a pogotovo za nevojničko odstupanje koje se pretvaralo u bezglavost.

Komitet je postavio do 20/VII. slijedeći plan rada: proučiti »Sta znači biti član K.P. i koje su njegove dužnosti« i I. glavu Historije VKP(b). Vojnički izdaće plan rada Stab Divizije u duhu gore navedenih nedostataka iz prošlih ofanziva. Politički će se nastaviti i dalje popularizacija Sovjetskog Saveza na bazi Ustava SSSR-a, pošto ova kampanja uslijed stalnih pokreta akcija nije završena. Dalje će se prikazati borcima kako treba da postupaju prema narodu na Kordunu u duhu izdatih uputstava od strane Divizije i razviti osjećaj potrebe za pomoć oko poljoprivrednih radova narodu kod ove žetve. U ovome će se dati pomoć u ljudstvu i stoci. Još da se prorade tri pisma od Glavnog štaba Hrvatske:

1) Broj 31 od 2/VI. 1943. g.,[11] K. br. 32 istoga datuma[12] i 3) koje je izdao vojnosudski odsjek br. službeno.[13]

Ovaj Komitet do sada nije održavao partijskih kurseva, te vam ne možemo ni dostaviti nikakovih iskustava sa istih prema vašem dopisu. Proradili smo uputstva za održavanje kursa, a za rukovodioca ovoga kursa prema vašim uputstvima biti će drug Blaž.[14] Za početak kursa odredili smo 1. jula. Drugarica Anka Vujičić, član O.K. Karlovac, na naše traženje literature za ovaj kurs kazala je da oni ne raspolažu ovom literaturom. Prema tome bilo bi potrebno da nam što prije dostavite literaturu za kurs, koji će se održati u Zagorju kod Veljuna. Kurs će trajati 15 dana. Drugovi su istakli da bi nam nužno bio potreban drug Vejvoda za rukovodioca u polit, odjelu Divizije,

10 pogrešno, reč je o 13. diviziji (vidi dok. br. 211).

11 Vidi dok. br. 175.

13 Vidi dok. br. 176.

15 Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

14 Blažo Lompar

kako bi istoga pokrenuo. Također ukoliko ima mogućnosti pošaljite nam koju Historiju VKP(b), jer imamo novoformiranih jedinica bez iste, a i ranije formirane jedinice su sa vrlo malim brojem. Ako imate i ostalog partijskog materijala pošaljite nam.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Antun Vidović

P. S. U planu rada također je obuhvaćeno, da se što više radi politički sa narodom preko zborova.[15]

A. V.

BR. 219

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA KRUŠEVAC OD 28. JUNA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE NA TERENU I U RASINSKOM NOP ODREDU[1]

Dragi drugovi,

U zadnjem pismu koje sam vam uputio,[2] dok je bilo veze, obavešteni ste o naletu reakcije na našu organizaciju. Posle toga pokušali smo da se nanovo sredimo, ali je došao novi nalet, najteži i najširi, tako da nam je stradala čitava organizacija.[3] Od strane ljotićevaca došlo je do masovnog hapšenja omladine, i preko omladine provaljen je i ostatak part. organiz. u gradu i okolini. Uspelo je se da se spase mali broj članova prebacivanjem u odred,[4] ostalo je palo. Hapšenja su bila toliko masovna da su pali i najdalji simpatizeri. Obzirom da je pušteno vrlo malo sa policije nismo mogli saznati o držanju pojedinaca, naših članova. Streljano nam je 12 članova partije, zatim još nekoliko

[15] **Dopisano mastilom.**

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPS u Beogradu, reg. br. 2677.**

[2] **Redakcija nije pronašla ovaj dokumenat.**

[3] **O teroru okupatora i kvislinga u Kruševcu i okolini opširnije vidi tom I, knj. 20, dok. br. 34 i 94.**

[4] **Odnosi se na Rasinski NOP odred.**

omladinaca, za koje ja ne znam da li su bili članovi. Formalno u gradu nije ostalo ništa. Imamo još nekoliko drugova na terenu pod Jastr.[5] koji su nekomprom. (3), 2 u Trn.[6] srezu, i više njih u Temnićkom, sa kojima usled blokade terena od strane dražinaca nemamo veze. Ostalo od [partijske] organz. je u odredu. Ja sam takođe u odredu. U ovoj hajci poginuo nam je i član O.K. Ratko Pešić, radnik, ubijen od zasede dražinovaca, prilikom odvođenja ljutstva za odred. Od O.K.[7] su ostali drug Brica,[8] ranije otišao u odred, i ja. Budni[9] poginuo i »Mali«[10] streljan.

Sve što imamo sada to je odred. Na njega smo obratili svu pažnju. Brojčano se je skoro utrostručio (526156)[11] za zadnja dva meseca. Pored povlačenja iz grada, najveći deo ljudstva je iz Trn. sreza. Usled terora Dražinih bandi, masa beži k nama. Samo su velike teškoće prebacivanja usled blokade terena i sistema mreže koji imaju. Klanje familija koje izvode nad part. fam. je takođe jedna od zapreka, ali ljutstvo prelazi preko nje. Obrazovali smo opet četu »Krstić«.[12] Organizaciono smo odred dosta popravili. Borbenost je povećana. Jedva smo dobili od Jastr. [epčana][13] 2 p. mitr. koja su oni imali zaostala. U borbama smo zaplenili još dva. Sa te strane stojimo prilično dobro. Sa Trnavcem[14] sam ugovorio da nam pomogne u municiji. Najbolnije pitanje nam je nemanje vojnih i polit, rukovodioca. To nam je najpotrebnije, obzirom da imamo stalni priliv ljutstva i formalno nemamo komandira, jer su nam poginuli najbolji partizani, sve komandiri. Trnavac će nam poslati jednog. Političkih radnika — rukovodioca imamo slabih. Mladi su, neiskusni i slabo izgrađeni. Ja sam ulažem što mogu, ali mi pokret smeta i ne mogu dovoljno da sam sa partizanima. Ne znam koliko ću moći izdržati.

Našem odredu bi trebalo posvetiti veću pažnju. Jer stanje na našem terenu je danas povoljnije za partiz. akcije nego ma

[5] Jastrepcem
[6] Trnavskom
[7] Odnosi se na Okružni komitet KP.) za Kruševac.
[8] Đorđe Matić
[9] Giigorije Diklić, organizacioni sekretar Okružnog komiteta KPJ za Kruševac. Poginuo je marta 1943. u borbi protiv bugarske policije u Kruševcu (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 43).
[10] Perica Čekić Bata, sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a za Kruševac. Uhapšen marta 1943. od strane bugarske fašističke policije i ubrzo streljan.
[11] Redakcija nije uspela dešifrovati brojno stanje. U to vreme Rasinski odred je imao preko 100 boraca.
[12] Ova četa je nosila ime Radoja Krstića istaknutog borca iz Trstenika. On je poginuo 1941. godine u borbama za oslobođenje Kraljeva.
[13] Misli se na 3. bataljon 1. južnomoravskog NOP odreda.
[14] Reč je o Dimitriju Piskoviću, tadašnjem komandantu 1. južnomoravskog NOP odreda.

gde. Mase hoće borbu i naročito hoće čišćenje od Dražinih bandi. Njih |Dražine bandej treba tući [jer] njihove snage su dosta brojne i ogromne nove snage bi stupile u redove našd nar. osi. vojske. Oni su toliko omrznuti i raskrinkani posle mobiliz. i pohoda na C. Goru[15] da ih se narod jedva čeka osloboditi. Zato nam i dolaze u odred sve drugovi sa sela i pored terora nad njih. fam. Mi smo napravili plan za prebac. III čete preko Morave da se tamo stalno zadrži. Danas je to moguće. Sa većim snagama mislimo preći i udariti po toj bagri i osvojiti taj teren. U zajednici sa Topi. [ičanima] prodirati i osvojiti baze na Kopaon. [iku], Zelj. [inu] i Goču. Zatim braniti žetvu. To su ti planovi za akcije.

Izveštaj o akcijama podnosimo za Gl. š.[lfi] Najvažnija nam je sukob sa Nemcima u Ćeliji (Kruš.)[17] u zajednici sa vodom jastr. [epčanaj (pomoć autom, oružje). Ubijeno je 15 a ranjeno desetak Nemaca. Zaplenjeno 10 pušaka, 6 tona municije i druge opreme. Kao odgovor okupator je pohapsio oko 300 seljaka, koji će biti izgleda streljani, hapšenja i blokiranja sela se vrše po čitavom okrugu. Iz našeg okruga za zadnja 2 meseca je streljano blizu 200 (uračunati i drugovi iz provale u gradu).

Ja mislim ostati u odredu sve dok mogu fizički izdržati. U pozadini nema partiz. organz. i mislim iz odreda da stvorimo agit. prop. kolone za prodiranje političč. i stvaranje N.O.O. i part. aktiva u selima gde možemo i gde smo ranije imali uporišta koja nam je neprijatelj sada uništio. Drugi nam način ne ostaje za partisko delanje među masom. Sta vi mislite?

S. F. — s. N.

Drugarski pozdr.
D. (Jova)[18]

P. S. Trebalo bi da nam se preko Jas. [trepčana] šalje više materijala, jer nemamo tehniku za sada da bi umnožavali. Oni nam daju samo po 1 primerak. Ubrzo ćemo dobiti tehniku i moći da umnožavamo.

Položaj 28-VI-43.

[15] Odnosi se na mobilizaciju četnika Draže Mihailovića koji su trebali da učestvuju u borbama protiv snaga NOV i POJ u Crnoj Gori za vreme tzv. pete neprijateljske ofanzive.

[16] Vidi tom I, knj. 5, dok. br. 69.

[17] Selo Ćelije se nalazi na putu Kruševac — Brus. Akciju je izvela 2. četa Rasinskog NOP odreda, uz sadejstvo jednog voda 3. bataljona 1. južnomoravskog NOP odreda, 17. juna 1943 (vidi tom I, knj. 5, dok. br. 69).

[1a] Dragoslav Jovanović

BR. 220

PRIMEDBE POLITIČKOG KOMESARA 1. KORPUSA NOV HRVATSKE OD 29. JUNA 1943. NA POLITIČKI PROGRAM RADA U JEDINICAMA 8. NOU DIVIZIJE[1]

29. VI. 1943 god.

KOMESARU VIII. DIVIZIJE NOV HRVATSKE

Slučajno smo dobili u ruke politički program rada, koji se sprovodi u vašim brigadama za mjesec juni. U vezi sa tim planom potrebno je da vam skrenemo pažnju na vaš pogrešan stav po pitanju tema koje ste izabrali za popularizaciju SSSR-a. U vašem planu vi naglašavate da ga izdajete »s obzirom na razvoj događaja kako kod nas, tako i u svijetu«. Vidi se da vama nije jasno da je baš danas u vezi sa situacijom kod nas i u svijetu najpotrebnije čuvanje linije NOB i sprovođenje iste u život. Danas je to potrebno više nego prije. Vaš plan rada ne samo da je pretežak za sve naše borce, već je on pretežak i nisu ga u stanju savladati ni komesari vaših bataljona, a isto tako i neki komesari vaših brigada. Ako bi vi željeli da taj plan. kojeg ste izdali, zaista prenesete na borce, potrebno je najprije da imate ljude koji su u stanju da taj materijal savladaju i da ga prenesu na borce. Komesarski kadar u vašoj Diviziji to danas nije u stanju izvršiti. Tako na pr. v. d. komesara vaše I. Brigade žalio se također da mu je plan pretežak, a za komesare bataljona u njegovoj Brigadi još teži i da isti plan oni nisu u stanju savladati.

Na kraju i sama popularizacija SSSR-a, onako kako ste ju vi postavili, nije pravilna. Govoriti samo o onim temama koje ste vi izabrali danas nije na liniji naše borbe. Tačno je da mi moramo popularizirati SSSR. Samo za tu popularizaciju treba izabrati jedan pravilan način, a ne ovaj kojeg ste vi izabrali, koji je potpuno propagandistički a isto tako i sektaški. SSSR mi ćemo danas popularizirati u našoj vojsci najbolje na taj način, ako govorimo o borbi antifašističkih snaga u svijetu protiv fašizma i ako tu naglasimo da u toj borbi prednjači i predvodi Crvena armija, ujedno naglasit ćemo uspjehe koje je Crvena armija postigla u toj borbi i zašto je baš Crvena armija bila u stanju da postigne takav uspjeh a ni jedna druga vojska u svijetu takove uspjehe nije mogla postići. Sada kad govorimo o C.A. preći ćete na popularizaciju SSSR-a i govoriti

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 28/20, k. 422.**

o uređenju u loj zemlji koje je takvo da svi građani Sovjetskog Saveza tu zemlju vole i ljube i zato su spremni da za tu zemlju polože i svoje živote. Jasno je, na taj način možete izabrati još jednu laganiju temu i ubaciti je u plan rada i tako popularizirati SSSR.

U buduće prije nego izdate plan rada za izvjestan period vremena dostaviti ćete ga ovome Stabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

BR. 221

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 18. BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE OD 29. JUNA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI[1]

SEKRETAR K. P.
XVIII. BRIGADE XII. DIVIZIJE
II. KORPUSA HRVATSKE
29. VI. 1943. godine

Podnosi redoviti izvještaj
o radu partijske organizacije
od 11. VI. 1943.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

I. PRENOŠENJE PARTIJSKIH DIREKTIVA I OBJAŠNJENJE POLIT. SITUACIJE

Politička svijest drugova boraca može se dvojako postaviti, t.j. borci koji pokazuju više razumjevanja i interesovania za političke događaje i drugi za koje je politika od drugorazrednoga značaja, i koje se još nije uspjelo zainteresirati i osposobiti da mogu pravilno reagirati na novonastale događaje u polit, situaciji. Uglavnom svi borci znaju osnovne političke poj-

[1] **Original (pisari na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH. a mikrofilm u Arhivu VII, H-5 144—146.**

move vezane za Narodno-oslobodilačku borbu. Istina, u prvim počecima i suviše se je malo radilo da bi borci dobili šire političko obrazovanje, te da bi bili sposobni rasuđivati o političkoj situaciji uopće. Tako je srazmjerno mali broj boraca koji bi znali pravilno objasniti, n. pr. AVNOJ, dosadašnji uspjeh u radu kao i zadatke istoga.

Mnogima je borcima nejasno kako to da izbjegličku vladu u Londonu pomažu naši saveznici Englezi, i ne razlikuju [engleski] narod od reakcionarne klike, koja koči razvijanje i učvršćivanje borbenog jedinstva protiv fašističkog bloka. Otuda, a i u vezi sa odugovlačenjem otvaranja drugoga fronta pojavljivalo se nepovjerenje i prema samoj Engleskoj, no kada su borci u razgovoru sa engleskim padobrancima doznali da nas Engleska pomaže u ratnom materijalu i da je engleski narod na našoj strani, počeše mijenjati raniji stav nepovjerenja i danas željno ispitivaju radio-vijesti da bi doznali o uspjesima Engleza na Sredozemnom bazenu. Vlada dosta nestrpljivo iščekivanje za nove okršaje na Balkanu i Istoku.

U vezi zadataka prenošenje plamena Narodno-oslobodilačke borbe na hrvatske mase i mobilizacija hrvatskoga naroda, pred partijsku organizaciju postavilo se je raskrinkavanje reakcionarnog vodstva HSS-a i osposobljavanje boraca za taj zadatak, pa se može reći da se u tome pogledu dosta uspjelo i da je većina boraca, naročito Hrvata, spremna voditi političku borbu i sa zadrtim HSS-ovcima. Svima im je jasno od kolike je to važnosti, no opet nisu svi u stanju da to možda i prenesu u koliko i znaju. Ostale partijske direktive, ugavnom vojničkoga karaktera, prenašane su pravilno preko partijskih jedinica, t.j. preko članova partije koji su po tome sektoru zaduženi.

II. ORGANIZACIONO PITANJE PARTIJE

Brojno stanje članova partije i kandidata po bataljonima jeste slijedeće:

I. Bat.	51	part.,	Srba	37,	Hrvata	14,	selj.	38,	rad.	10,	int.	3,	kan.	25	boraca	225
II. „	53	„	»	41		12	,	40		U	,	2	,	36		250
III. „	41		..	34		7	,	32	,	6	,	3	,	28		280
Boi. četa	U			8		3		8	,	3	,	–	.	6		65
Stab br.	7		»	4		3		1	,	2	,	4	,	—		7
Pri št. (brig.]	4		..	2		2		1	.	3	,	—	/	—		14
Ag. prop.	5		..	3		2		–	,	1	,	4	,	2		13
Ukupno:	172	„		129		43	,	120	,	36	,	16	,	97		854

U rashodu ima 19 partijaca i 13 kandidata. Od ukupnog broja boraca ima 74 drugarice, od kojih su 11 u partiji a 5 u kandidatima, dok ih je oko 25 u SKOJ-u. Partijski je obuhvaćeno svega 460 boraca, t.j. partijaca, kandidata i SKOJ-evaca.

Od prošlog izvještaja do danas primljeno je u partiju 36 novih članova i to 11 iz SKOJ-a. Procentualni iznos partijaca jeste **20%.**

Partijske ćelije održavaju redovito sastanke i osjeća se rukovodstvo partije u četama. Također se znatno podigao ugled partije, a ujedno i autoritet partijaca, što je rezultat populariziranja rukovodeće uloge partije pred drugovima borcima. Održavaju se redoviti sastanci sa punim sadržajem dnevnog reda u koji se uključuje i kritika i samokritika. Za vrijeme borbe kod Sirača- jedna partijska ćelija donijela je zaključak da se četa ne povlači sa položaja pod nikoju cijenu, i ista se usprkos jakog neprijateljskog nadiranja preko cijeloga dana održala na položaju uz nekoliko gubitaka. Disciplina kao i odgovornost pred partijom popravlja se ali još ne zadovoljava. Članovi partije su mladi komunisti i kao takovi ne osjećaju svoju vrijednost te se ne ističu kao članovi partije, već kao hrabri borci ili dobri drugovi u odnosu prema ostalim borcima. Niže partijsko rukovodstvo za sada, prema općemu stanju partijaca zadovoljava, jer smo smjenili sve one partijske sekretare koji nisu pokazivali dovoljno volje za rad. Još se pomalo brka po organizacionim pitanjima, t.j. o podjeli rada po sektorima, jer članovi partije nisu dovoljno sposobni da bi zadatke koje primaju od partijskih ćelija mogli u cijelosti ispuniti, te se zbog toga moraju češće smjenjivati. Također se dogodilo da partijska ćelija 3. čete II. bataljona nije izvršila zadatak i naređenje Štaba u borbi kod Sirača, već je zbog kukavičluka komandira pala pod njegovu sugestiju i četa se povukla sa položaja. Primjećuje se da je partijska organizacija ojačala i da se stalno učvršćuje.

III. POLITIČKO-PROSVJETNI PAD

Kako se vidi iz prve točke ovoga izvještaja politička svijest drugova boraca još ne zadovoljava, jer je raniji rad bio neplanski i većina boraca bili su novi, a uz to i niži politički rukovodioci uslijed niske teoretske izgrađenosti nisu uspjeli pravilno prići borcima i uočiti im važnost političkog rada. Radilo se šablonski i na monoton način, bez da se prešlo na novi način rada i prilagodilo isti prema psihologiji boraca i konkretnim situacijama.

Još ni do danas politički rad ne vrši se putem češćih usmenih novina, već se čita neki materijal i po tome se pređe na diskusiju, no razumljivo je da su i rezultati takovog rada minimalni, t.j. ne postizava se onoliko koliko bi se moglo, jer drugovi borci traže i interesuju se za politički rad samo ako im se na popularan i ubedljiv način stvari prikazuju.

[2] **Vidi dok. br. 217, objašnjenje br. 2.**

Vidljivo se osjeća da je kulturno-prosvjetni život krenuo naprijed. Izdane su brigadne džepne novine i borci ih rado čitaju, pogotovo ako je uvršten i njihov članak. Članci i pjesme pišu se u priličnom broju, koji se uvrštavaju u zidne, džepne, brigadne ili bataljonske novine. Na tome naročito prednjače SKOJ-evci. Po bataljonima su formirani pjevački horovi, koji redovito uvježbavaju i u slobodnom vremenu istupaju sa pjesmama. Podjeljene su uloge za učenje igrokaza i za par dana moći će se isti prikazivati. Također se uvježbavaju i neke horske recitacije od kojih su se već neke davale na usmenim novinama. Nepismenih ima oko 40 i sa istima se u posljednje vrijeme odmaranja dosta radilo, tako da od njih ima oko polovina koja zna pisati, a većina ih zna čitati. Društveni život kao i prosvjetni rad oživljuje, istina dosta sporo, ali uglavnom krenulo se je iz prijašnje začmalosti korak naprijed, i vjerujem da će se time sve dosadašnje nepoželjne pojave kako nediscipline tako i slabe političke svijesti ukratko prebroditi.

IV. RAD PO VOJNIM PITANJIMA

Od samog formiranja ove brigade ista je vojnički postavljena, t.j. sva pitanja riješavana su na vojničkoj osnovi. Borbenost je na visini, a to se je dokazalo u svim borbama gdje su borci izvršili zadatke, a ukoliko se je i dogodio kakav neuspjeh, krivica leži na rukovodiocima. Vrijeme na odmaranju iskorištavano je za podizanje borbene vještine, može se reći da se u tome mnogo postiglo i da su borci sposobni za izvršenje svih zadataka na vojnome polju. Održavane su česte konferencije sa nižim vojnim rukovodiocima, a zatim se je prelazilo i na praktički rad i time se je prijašnji nedostatak u snalaženju i brzom manevriranju jedinica odklonio, a ujedno i povećao autoritet desetara i vodnika. Svakako ima i sada pojedinih desetara a nađe se i neki vodnik koga borci neće da poslušaju, no takav si je sam kriv jer si sa nepravilnim ophođenjem nije stekao potreban autoritet. Mnogo se je radilo na podizanju vještine, i može se reći da su borci kao i jedinice vojnički dosta dobro sređeni. Komandanti bataljona kao i njihovi zamjenici osjećaju sada više ljubavi i odgovornosti za svoje jedinice i pomažu niže rukovodioce u radu. Praktično se izvodile vojničke vježbe i manevri uz saradnju teškog oružja, a naročito se isticalo pravilno iskorištavanje zaklona i kopanje .rovova, tako da se je prilikom posljednjih borbi smanjio broj izbačenih boraca iz stroja.

V. RAD PO OMLADINI

U brigadi ima 191 SKOJ-evac od ukupno 335 omladinaca. Održavaju se redovito SKOJ-evski sastanci na kojima se pretresaju organizaciona i tekuća pitanja.

Prijašnja dosta labava SKOJ-evska organizacija sve više se učvršćuje i postaje stvarni rukovodioc omladine. SKOJ-evci otskaču od ostalih boraca po borbenosti, disciplini i političkoj svijesti. Proučava se: Rad SKOJ-a u vojsci, Proleter, Razvitak društva i dr. Skojevci su ponosni i osjećaju se mladim komunistima i ne dozvoljavaju da koji od SKOJ-evaca učini nešto nedolično. Tako je neki dan jedna SKOJ-evka neovlašćeno uzela od jedne žene jednu košulju, i odmah se je sastala četna grupa te istu pozvala na odgovornost i isključila ju iz SKOJ-a. Postoje bataljonska SKOJ-evska rukovodstva koja se redovito sastaju i rukovode radom bataljona. Brigadno rukovodstvo također se sastaje, ali još ne pomaže dovoljno nižim SKOJ-evskim organizacijama. SKOJ-evci najviše učestvuju u kulturno-prosvjetnom radu, t.j. u pisanju članaka i pjevačkim horovima. U svakoj partijskoj ćeliji zadužen je najsposobniji član partije koji pomaže SKOJ-u i vodi kontrolu nad istim.

VI. POLITICKO-PROSVJETNI RAD U ĆELIJI I RAD SA NARODOM

U posljednje vrijeme dobili smo dosta partijskog materijala za partijski kurs, ali isti se još nije dospio kolektivno prorađivati, jer se je posvetila najveća pažnja proučavanju najaktuelnijeg materijala kao što je: Proleter, Rad partije u vojsci i Učenje o partiji. Održavali su se po dva i tri puta nedeljno teoretski sastanci, članovi partije mladi su komunisti i oskudjevaju u osnovnom teoretskom znanju, pa im je tako otežano i samo proučavanje ovoga materijala, a sekretari četnih ćelija također nisu u stanju da pravilno objasne i razrade proučavani materijal, te [je] i korist od takovog proučavanja dosta mala. Za vrijeme odmaranja održali smo nekoliko mitinga u selima oko Voćina i vezali se sa NOO, koji su nam istakli potrebe naroda za radnu snagu u obrađivanju polja, te smo im dali nekoliko dana veći broj boraca za okopavanje kukuruza i krumpira. Takav gest drugova boraca kod naroda, koga je banda opljačkala i veliki dio otjerala u logor, ostavio je veliki utisak. Narod je tada osjetio da je to prava njegova vojska i davali su borcima sve što su imali. Raspoloženje naroda za borbu jeste pozitivno i uspjeli smo mobilisati oko 65 boraca, većinom Srba. Sa partijskim organizacijama na terenu nismo održavali veze, jer iste nisu ni postojale.

VII. RAD SA DRUGARICAMA

Svaka partijska ćelija zadužila je po jednoga člana partije radom sa drugaricama. Drugarice redovito održavaju sastanke i pretresaju svoja lična pitanja, a uz to proučavaju materijal kao »Zena dana« i dr. U koliko se pojavi neki nedostatak kod

pojedinih drugarica, to one same na svojim sastancima iznose, kritikuju i ispravljaju. Većina drugarica dobri su borci, a bogami poneke po borbenosti premašaju i muškarce. Odnos između drugova i drugarica se popravlja, ne zapažaju se nikakovi slučajevi nemorala. Događa se da neke traže dozvolu za udaju sa borcima, pa u koliko se vidi da taj brak ne bi bio na uštrb narodno-oslobodilačkoj borbi i da je zasnovan na zdravim osjećajima odobrava se i legalizira.

VIII. RAD PARTIJSKIH BIROA I ŠTABSKIH ĆELIJA

Bataljonski biroi redovito se sastaju i mjenjaju iskustva u radu, no išti još nisu u stanju da rukovode radom bataljona, zbog toga što sekretari četnih ćelija nisu još dovoljno sposobni da prenesu zaključke biroa te se u tome lomi veza sa nižim partijskim organizacijama. U I. bataljonu nemamo privremeno sekretara biroa jer je isti prije par dana smjenjen sa dužnosti a drugi se nije još povratio sa kursa. Isto ćemo mjesto popuniti za kratko vrijeme. Sekretar II. bataljona vrijedan je i radi sa dosta ljubavi i razumijevanja, dok je sekretar III. bataljona lijen i ne zadovoljava, te sam ga nekoliko puta morao opomenuti, ali se ne popravlja. Inače je sposoban i kao sekretar biroa vrši dužnost više od godinu dana.

Najmanje se radi u štabskim ćelijama. Sastanci se održavaju na brzinu po hitnim i konkretnim pitanjima ali se materijal ne proučava. Ukazao sam [na] isti nedostatak sekretarima bataljonskih biroa i naredio da se u buduće i u štabskim ćelijama mora više raditi. Članovi štaba osjećaju se komunisti i primaju partijsku kritiku.

IX. RAD NEPRIJATELJSKIH ELEMENATA

Još do sada nije se moglo primjetiti neki organizovani rad neprijatelja u našim jedinicama. Neprijatelj je ubacio tri žene i jednoga bandita sa zadatkom da šalju podatke i da špijuniraju, ali isti, t.j. sve tri žene su otkrivene pri prvom pokušaju i nakon priznanja strijeljane, dok je taj jedan špijun uspio pobjeći. Pred partijsku organizaciju najoštrije se je postavila što veća budnost i oprez nad novim borcima i mislim da za nas ne predstavljaju ozbiljnu opasnost jer će se takovi pokušaji u začetku otkriti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Aleksandar Jovanović

BR. 222

1ZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 10. SLAVONSKE DIVIZIJE OD 30. JUNA 1943. POLITIČKOM KOMESARU 2. HRVATSKOG NO KORPUSA O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U OVOJ DIVIZIJI[1]

STAB
X. DIVIZIJE
NAR. OSL. VOJ. HRVATSKE
A. br. 66/43.
Dne 30. VI. 1943—17,45 h-

Predmet: Redovni izveštaj polit, komesara.

POLITIČKOM KOMESARU II. KORPUSA N.O.V.H.

Položaj

I. OPCI PREGLED:

Od prošle akcije na Sirač 13. VI. 1943-' god. do danas nalazile su se jedinice više dana na odmoru, koji se iskorištavao za vojnički i politički pripremit naše jedinice za prestojeće naše borbe i zadaće koje se postavljaju pred nas.

XVII. brigada za vrijeme odmaranja nalazila se na sektoru Ožegovci, Koturić i Popovci i porušila prugu Pakrac — Daruvar — Sirač. U to vrijeme XVII. brigada izvršila je ekonomsku akciju na Sirač i Badljevinu, gdje je ujedno održan miting u pravcu mobilizacije, koja nije uspjela, dok na miting se odazvalo mnogo ljudi. Sada XVII. brigada kreće u pravcu Okučana na glavnu prugu, kako bi onemogućila glavni saobraćaj, ujedno bi produžili put za Daruvarski srez, u okolna sela, radi mobilizacije Čeha, Srba i Hrvata u tamošnjim selima.

XXI. brigada za vrijeme odmaranja nalazila se u Požeškoj kotlini. U vezi usmenog naređenja Štaba korpusa XXI. brigada ostaće do daljnjega u Požeškoj kotlini, za koje će vrijeme slati dijelove svoje brigade na Babje Gore radi mobilizacije. Na osnovu toga ne mogu se vršiti neke akcije većega stila na tom sektoru.

XXI. brigada za to vrijeme izvršila je rekviziciju kod jednog narodnog neprijatelja u Vilić Selu, o čemu je intendant podnio izvještaj. Dana 22. ov. mj. jedinice ove brigade imale su

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 20—13, k. 1121.**
[2] **Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 41, 46, 60, 61. 65 i 68.**

borbu kod sela Nježića. Neprijatelj je u 2 sata pokušao da jedinice napadne na počivanju, ali mu to nije uspjelo, jer je bio na vrijeme primjećen i brzim snalaženjem naših rukovodioca uspjelo je izvući jedinice na položaj bez gubitaka. Zauzeti su položaji od sela Vrhovaca preko Gredine do ceste Kamensko — Orljavac. U 6 časova došlo je do sukoba na Pavlovu brijegu i Torinama. Vještim manevrom udaralo se neprijatelja zboka, koji je u roku od nekoliko sati borbe bio potisnut prema Požegi. Jačina neprijatelja bila je oko 900 Njemaca i ustaša.

Ratni plijen: 1 laki njemački mitraljez, 17 karabina, 3.700 metaka, 12 granata za top, 3 mine za teški bacač, 3 konja sa samarima, 1 parabela pištolj, 1 šmajser i nešto ostale ratne spreme.

Neprijatelj je u toj borbi imao oko 100 što mrtvih što ranjenih, koje je izvukao.

Naši gubitci su 8 mrtvih i 20 ranjenih.

U ovoj borbi pokazalo se da štabovi bataljona još nisu dovoljno svladali vođenje i manevrisanje na terenu, ali se vidi da podukom prošlih akcija na Sirač[3] (ista brigada je držala zasjedu i vodila borbu sa neprijateljem na terenu), ovaj se puta mnogo bolje pokazalo od prošle zasjede kod Sirača.

II. POLITIČKO STANJE I POLITIČKI RAD:

Politički rad po brigadama bio je u posljednje vrijeme od kada se nalazimo na kantonovanju prilično intenzivan i stvarno se koristilo sve slobodno vrijeme da se politička svijest partizana popravi. Naročito pojačanje političkog rada primjećeno je u XXI. brigadi, koja je politički slabija od XVII. brigade.

Odmor koji je imala naša Divizija iskoristili su naši drugovi u brigadama do maksimuma.

Održani su redoviti sastanci sa četama i bataljonima i vidljivo je zapaženo, da politička svijest partizana postaje sve bolja. Partizanima je jasno kakvu ulogu igra Jugoslavenska izbjeglička vlada sa svojim četnicima iako je sada već raspuštena, koji su ciljevi naše borbe, kao i značenje AVNOJ-a i ZAVNOH-a. U političkom radu se sada glavna pažnja obraća na izdajnički rad vodstva HSS-a. Još to nije jasno svima borcima, naročito mladima, koji su skoro regrutovani od pretežno seljačkog elementa, takav procenat ima oko 30%.

U pojedinim bataljonima osjeti se manjak političkog kadra. koji je bio izbačen iz stroja u posljednjim akcijama i poslan

" Sirač je oslobođen 13. juna 1943 (vidi dok. br. 217, napomenu br. 2).

u novoformirane odrede.[4] Nastojalo se, da se ova upražnjena mjesta popune novim kadrovima i da se isti izdignu. U sastavu XVII. brigade nalazi se Cehoslovački bataljon, koji je sastavljen većinom od Ceha i mali broj Slovaka. Njihova politička svijest je dosta mala. Češki bataljon ima samo dvije čete, a Stab mu je bez komandanta, a do danas bio je i bez zamjenika komandanta, koji je međutim danas došao. To su sve mladi i neiskusni drugovi, koji nemaju u radu nikakovog iskustva. Komesar je za tu dužnost odviše neiskusan, ali je jedini koji postoji, jer se ne može na njegovo mjesto staviti drugoga budući da su svi borci i rukovodioci Česi. Komesari I. i II. bataljona vrlo su dobri, kao i štabovi I. i II. bataljona zadovoljavaju, dok Štab III. bataljona zadovoljava iako je slabiji od štaba I. i II. bataljona. Taj Stab sada je izmjenjen poslan u formiranje odreda, a nadamo se da će novi komandant i komesar zadovoljiti. Što se tiče bataljona XXI. brigade, Štab I. bataljona je dobar i mnogo se trsi da bi podigao politički nivo kao i kulturno-prosvjetni, to se i osjeća u tome bataljonu jer najbolje pozna političku situaciju. Obrađivali su sledeće: Izdajničko vodstvo HSS-a, Uloga Hrvata u N.O. Borbi, raskrinkavali izbjegličku Jugoslavensku vladu, četnike, Saveznici N.O. Borbe, napose SSSR, popularizirali N.O. Borbu i N.O. Vojsku, Glavni štab i Vrhovni štab, kao i sve ostalo što je navedeno u političkom petnaest-dnevnom programu. II. bataljon i Štab II. bataljona: isto se radi po planu kao i I. bataljon i isto se oseti znatno napredovanje. Što se tiče III. bataljona do nedavno je stajao dosta slabo, ali marljivošću komesara sada se znatno popravio, politička svijest je donekle zadovoljavajuća, kao i Štab je zadovoljio.

U obim brigadama su organizovani politički kursevi na kojima se razrađuju teme, najaktuelnije brošure, koje su predviđene u planu rada.

U pogledu političke svijesti boraca stanje je općenito zadovoljavajuće. Na savetovanjima i štabskim sastancima u našim brigadama kao i u nekim bataljonima, lično sam se uvjerio da 75% boraca u glavnom poznaju osnovna politička pitanja koja su u vezi sa Narodno-oslobodilačkom borbom. To jest, borci znadu protiv koga se bore, znadu tko su fašisti, okupatori i domaći izdajnici, znadu da našom borbom rukovodi K.P., da je naš najveći saveznik u borbi protiv fašizma Sovjetski Savez, a isto tako znadu da su naši saveznici također Engleska i Amerika.

[4] Iz sastava 10. slavonske divizije je upućeno 7 rukovodilaca i 40 boraca — po 20 boraca za Bilogorski i Požeški NOP odred. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 16, dok. br. 95 i 108).

Ostatak od 25% boraca, većim dijelom prisilno mobiliziranih, nisu upoznati sa svim tim stvarima, kod većine od njih još se oseti nezainteresovanost za političko zbivanje uopće.

Međutim, borci, još jedna većina, koji ne znaju šta je Zavnoh i Avnoj, osim onih najspremnijih i najsvesnijih, na čisto su s tim, zašto su reakcionarno vodstvo HSS-a i izbjeglička Vlada izdajnici našega naroda! To jest, borci ih mrze i osuđuju kao izdajnike zbog toga što vjeruju rukovodiocima koji su ih tako naučili, ali ima dosta boraca koji ne znaju objasniti izdajnički rad HSS-a i izbjegličke vlade. Također imade još dosta boraca koji ne vjeruju u iskrenost saveza sa Engleskom. Ispitivanjem se ustanovilo da njihovo nevjerovanje u iskrenost tog saveza dolazi od tuda što oni ne poznaju liniju Narodno-oslobodilačke boi'be, nego misle da se mi borimo protiv gospode, kapitala itd.

Kod veće većine boraca politička svijest podignuta je da su oni u stanju prenositi liniju Narodno-oslobodilačke borbe na mase s kojima dolaze u doticaj.

Borbenost i moral boraca je na visini. To se očituje u svakoj akciji. Borci sa velikim poletom idu u borbu i uvjereni su potpuno da će rešiti svaku borbu u svoju korist. Moral i borbenost boraca očitavalo se je najbolje prilikom akcija na Sirač, gdje su borci bili u svakom pogledu odlični. Borci imaju ogromno povjerenje u rukovodioce i kada polaze u akciju uopće ne pomišljaju da bi akcija mogla biti bezuspješna. U razgovoru sa borcima uvjerio sam se da je tome tako, što svi borci govore: >;Obući ćemo se kada osvojimo uporište, biće bolja hrana kada otmemo od bandita« itd. Isto tako borci su čvrsto uvjereni da će konačna pobjeda biti naša. Oni često govore: »ići ćemo kući kada pobijemo bandu i kada se oslobodimo«. Kod boraca se ne može primjetiti naročita težnja za kućom. Doduše borci svi vole kada brigada ide negdje u njihov kraj, ali inače ne traže gotovo nikada osustvo, kada su daleko od kuće i uopće ne govore mnogo o kući. Ipak među borcima imade jedan, razmjerni mali deo koji čezne za kućom, to su većinom novaci, koji se još nisu posve saživeli s našim životom i koji još teško podnašaju napore. Borci su u glavnom svi shvatili da smo mi regularna vojska i spremni su da se pođu boriti gdje god ih povedemo. Čak šta više, oni vrlo žele da pođu izvan oslobođenog teritorija, gdje, vele, imade duhana i bjelog kruha, gdje će vidjeti više svijeta. To naročito vrijedi za stare borce, koji su prošli već mnogo krajeva. Borci su svesni da pred njima stoje još teške borbe, ali usljed naših stalnih pobjeda, oni su počeli bandu sve jače podcjenjivati i apsolutno se bande ne boje. Kada je razgovor o ofanzivi mnogi borci govore: Sada nas ima mnogo više

nego nas je bilo u prošloj ofanzivi. Treba barem 50.000 bande da nas može napasti, a i onda ćemo se probiti.

Pali se borci poštuju. Prilikom svakog sastanka odaje se jednim minutom šutnje u počast palim borcima.

Prosvjetni rad u jedinicama vrlo je intenzivan. Svakodnevno se održavaju po neke četne ili bataljonske usmene novine. Većina bataljona imaju pjevačke horove, analfabetske tečajevi uspostavljeni su također u svim bataljonima, dok ih u IV. bataljonu XVII. brigade nema, jer su u njemu svi pismeni. Ti tečajevi pokazali su dosta uspjeha, naročito u XVII. brigadi, te gotovo svi nepismeni znadu već da se podpišu i poznaju dosta slova, dok u XXI brigadi ima još dosta nepismenih, u kojoj je napravljen tromjesečni plan za likvidaciju nepismenih. Na usmenim novinama nastijpali su pevački horovi sa borbenim pjesmama, diletantske grupe sa kratkim šaljivim prikazima (skečevima). Pojedinci su recitirali prigodne pjesme borbe i bilo je političkih predavanja o aktuelnim temama i održavana su naučna predavanja: »Razvitak čoveka«.

Agit-prop XVII. brigade u ovom razdoblju [izdao je] dva broja zidnih i jedan broj džepnih novina. U zidnim novinama, I. broju pokazala se situacija na pojedinim frontovima u riječi i slici, dok su u II. broju izdajnički rad reakcionarnog vodstva HSS-a i izbjegličke vlade, te oružano bratstvo naroda Jugoslavije u borbi protiv fašizma. Također, u riječi i slici, džepne novine ispunjene su i člancima koje pišu sami borci.

Sto se tiče četnika u XVII. brigadi nije zapaženo nikakove pojave, iako smo obratili veliku pažnju da bi se pronašlo, ako postoje, takovi elementi. Obratili smo pažnju i budnost svim komesarima, kao i partijskim funkcionerima. Da se ne bi desila nezgodna pojava koja nas je zadesila u XXI. brigadi, gdje je komandir 2. čete II. bataljona pobjegao sa jednom grupom od njih 6 sa 2 p. m., koji se jedan od nosioca puškomitraljeza povratio iz Duzluka i rekao je da je sakrio p. m. u grmu, ali do sada još ne znamo da li je pronađen, dok jedan p. m. je odnešen sa ostalom grupom i komandirom Novakovićem. Još čitava stvar nije rasvetljena i po njoj se vodi još istraga. Po svim izgledima da je banda bila organizovana po planu i smišljeno pripremljena za beg. Isto smo tako dali i jednoj i drugoj brigadi zadatak: Partijsko rukovodstvo da temeljito provjeri kakovi borci nose automatsko oružje i da se da najsigurnijim i provjerenima skojevcima.

Odnos između žena i muškaraca je u harmoniji, ne opažaju se nikakove razlike između oba pola. Dapače poštivaju se drugarice od strane drugova, pošto ih drugovi cene radi njihove borbenosti, koje više puta nadmaše i same drugove. Isto tako ne pravi se razlika nikada između Srba i Hrvata, čak kod bo-

raca ne opaža se nikakav razgovor između sebe, ko je Srbin, a tko Hrvat, iznimno slučaj kod komandira 2. čete II. bataljona XXI. brigade Novakovića, koji je znao više puta potencirati kod boraca kako Hrvati istiskuju Srbe kao i njihov sve veći priliv u naše jedinice je opasan.

III. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE PARTIZANA:

Ishrana za ovih 15 dana bila je zadovoljavajuća. Sama ishrana vršila se po kazanima. Sto se tiče mesa i kruha je dostajalo, tek po nekada nije bilo masti, dok XXI. brigada u ishrahi je puno bolje bila snabdevena i masti je bilo stalno.

Sto se tiče odjeće i obuće, u XVII. brigadi ima prilično bosih, tj. oko 30%, kao i u odjeći je isti broj. U posljednjim akcijama se stanje znatno u tom pogledu popravilo. U XXI. brigadi ima oko 20% bosih i u odjeći je isti broj. Sto se tiče veša, u tom pogledu u XXI. brigadi ima skoro svaki borac po 2 para, dok u XVII. brigadi u pogledu veša su puno siromašniji, ali ipak ima svaki po jedan par, dok oko 50% ima dva para. U XXI. brigadi su organizovane pokretne radionice postolarske i krojačke i same si popravljaju obuću i šiju veš, tako da su već oko 100 pari veša sami napravili i još imaju materijala za 100 pari i krpe odijela tako, da bi se čim više sačuvala stara roba. Isto takav metod radionica se postavlja pred XVII. brigadu da čim prije organizira, koji se pokazao jako praktičan.

Sto se tiče zdravlja partizana, znatno se popravilo, tako da slučajevi tifusa je retka pojava, svega jedno 2—3 slučaja i nešto ima gripoznih oboljenja i pojava kožnih bolesti, tj. svraba ima više slučajeva. Vojni referenti saniteta u tom pogledu dobili su zadaću da se pobrinu za odgovarajući lek protiv svraba. Sto se tiče dezinfekcije od vašiju, to se permanentno čisti po svim bataljonima, kao i za toplih dana partizani se obavezno kupaju u potoku. Sto se tiče sanitetskog materijala, još za izvjesno vreme ima ga. Sto se tiče bolničke čete XXI. brigade, još uvek nema zadovoljavajući broj, koji bi morali imati, te je postavljeno pred istu brigadu, da se čim prije brojno stanje nadopuni.

IV. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU I U NARODU:

Održani su mitinzi u nekoliko hrvatskih sela u koja su brigade ulazile. Djelomično mitinzi su naišli na dobar prijem kod naroda. U Siraču narod je preko očekivanja dočekao naše borce, ali taj narod još nije spreman da aktivnim radom doprinese promjeni postojećeg stanja protiv koga se izjašnjava. U Badljevini narod je hladno primio naše borce, puno lošije negoli u Siraču. U selima oslobođenog teritorija narod smatra partizane svojom vojskom, ali se susreće i na hladan prijem i u

selima. Održan je miting u Badljevini na kojemu je prisustvovalo oko 150 ljudi, osim toga održan je miting u Siraču na kojem je bilo prisutno oko 400 ljudi. Nadalje održan je miting u Branešcima i u Bučju, na zboru koji je priredio kotarski NOO[5]. Svi ti mitinzi održani su u vidu usmenih novina. Na njima su govornici govorili o aktuelnim pitanjima prigodnim za hrvatska sela ili za sela oslobođenog teritorija. Osim toga izdan je letak stanovnicima Sirača i letak »Braćo domobrani«, jer se ukazala potreba da se spomenuti letači izdaju u dogovoru sa NOO. Po selima naši borci zajedno rade sa seljacima na poljskim radovima u selima u kojima se brigada nalazi, tj. u Branešcima, Ožegovcima i Popovcima.[6] U sporazumu sa Kotarskim NOO Pakrac pokušali smo izvršiti mobilizaciju sela kotar Pakrac, mobilizacija Hrvata na principu dobrovoljnosti nije uspjela, dok je XVII. brigada uspjela mobilizirati 82 Srbina iz sela Kotarskog NOO Pakrac.

XXI. brigada je prije nekoliko dana pokušala održati miting u Biškupcima za sela: Poljanska,[7] Biškupci, Stražeman i Draga, no nije uspio, jer su seljaci već kod pojave naših partizana za sakupljanje napustili sela. Razlog radi napušćanja sela t^ele seljaci, da je banda pretila i rekla da ne smeju slušati naše mitinge, jer će ih bombardovati avionima i topovima. To je do sada prva pojava te vrsti na ovom sektoru. Miting u Smoljanovcima za sela: Klisa, Smoljanovci i Odžakovci veoma dobro je uspio. Seljaci okolnih sela neobično dobro su raspoloženi prema nama, a što se osjeti prema njihovom ophođenju i toplom susretu prema nama. Ista brigada je uspela da mobiliše jedan dio Srba, oko 20, od Babje Gore, dok oni Hrvati iz Poljanske što su bili mobilisani — pobjeglo ih je 4 u Požegu i banda je na temelju toga bacila iz aviona letak u kojem poziva i ostale na predaju. U tom pravcu mi smo odmah dali uputstva brigadama da se ukaže borcima na lažnu podvalu i demagogiju neprijateljske propagande tako, da bi rastumačili pravu pozadinu toga letka.

Održan je miting za [Zabrdski] Tisovac, [Zabrdske] Prgomelje i Zabrdsku Glavicu od strane našega Štaba na Petrovdan. Sam odazov naroda bio je dobar i miting je uspio, gdje je naročito narod bio zainteresovan prema stavu Engleske vlade prema našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi, u kom više Engleska vlada obraća pažnju prema nama. To smo i dokumentovali sa dolaskom Engleza-državljana u naše partizane.[8]

[5] Rcč je o Kotarskom NOO Pakrac.

[6] U tim selima su se nalazile jedinice 17. NO brigade.

[7] Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno je reč o s. Poljakovcima.

[8] Odnosi se na članove engleskih vojnih misija pri višim štabovima NOV i POJ.

XXI. brigada isto je djelomično pomagala seljacima na poljoprivrednim radovima. S tim je narod još više osetio da je to prava narodna vojska.

V. RAD ŠTABOVA:

Rad Štaba XVII. brigade je u glavnom dobar i kolektivan. Sastoji se u glavnom u održavanju savetovanja sa štabovima bataljona i sa pojedinim vojnim i političkim rukovodiocima, te u sastancima sa jedinicama. Svi članovi štaba zadovoljavaju na svojim dužnostima. Postavlja se pitanje kod nas imenovanja novog načelnika u štabu brigade posle odlaska starog načelnika druga Miščevića.[9] Do sada još nismo popunili to mesto i nemamo još u vidu tko bi mogao doći u obzir. Kada ga postavimo javićemo Vam.

Rad Štaba XXI. brigade je u glavnom dobar i kolektivan. Sastoji se u održavanju savetovanja sa štabovima bataljona, sa pojedinim vojnim i političkim rukovodiocima, te u sastancima sa jedinicama. Svi članovi Štaba zadovoljavaju na dužnostima, samo informativac u štabu brigade još se nije snašao, i izgleda da neće zadovoljiti. Drug zam. komandanta Bobetko,[10] koji je obolio prije 20 dana od tifusa, povratio se na svoju dužnost.

Rad Štaba naše divizije je u glavnom kolektivan. Još se nismo snašli svi potpuno na svojim dužnostima. Još uvijek se pokazuje premalo samostalnosti. Primetili smo potrebu većeg vojničkog i političkog znanja, kako [bismo] mogli naše niže štabove u tom pravcu podučiti i pružiti im pomoć. Članovi našega štaba redovno, skoro svaki dan obilaze niže štabove i održavaju sa njima savetovanja poslije svake akcije kao i prije akcija, kao i redovne i izvanredne sastanke. U samim akcijama je redovno uvjek jedan naš član štaba u pripomoći kod brigade. Komesar se još nije snašao na svojoj dužnosti, u kojoj dužnosti bi trebao udovoljiti kao komesar divizije, ali se sve više snalazi i nastojaće da zadovolji. Komandant i zamjenik komandanta pravilno su raspodelili svoj međusobni rad i dobro se snalaze u radu. Isto tako drug načelnik štaba sve više se sa nama uživio i odnose sve više usklađuje. Općenito u štabu je drugarski odnos sviju članova jedan prema drugome, dok se familijarnost još nije osetila, niti propusti jedan prema drugome.

[9] **Mihajlo Miščević**

[10] **Mijo Bobetko. Poginuo 1944.**

VI. FINANSIJA:

U posljednjim akcijama zaplijenili smo oko 75.000 kuna, od toga smo zadržali u diviziji 20.000, XVII. brigadi 35.000 i XXI. brig. 20.000. Ujedno Vam dostavljamo i detaljnije podatke o financijskom stanju, tj. od kada postoji naša divizija do danas. Izneli smo detaljnije pregled o primitku i izdatku kojega smo izvadili iz blagajničkog dnevnika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:[11]

(M. P.Ì

[11] **Politički komesar 10. NO divizije tada je bio Vlado Janić. On je istog dana, u 22 časa, uputio sledeću dopunu izveštaja:**

POLITKOMESARU II. KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Položaj

Ovim dopunjujemo naš današnji izvještaj broj gornji sa istaknutim borcima i to:

U akciji na Sirač naročito se istakla i herojski je pala drugarica Persa Bosanac, koja je poginula jurišajući neustrašivo na -školu u kojoj se utvrdila banda. Drugarica Persa bila je najhrabrija žena u XVII brigadi. Bila je desetar u I. četi II. bataljona, neobično omiljena i popularna kod boraca i rukovodioca, bila je član K.P., rodom iz Ćeralija, stara 19 godina. Herojski je također pao sekretar 2. čete I. bataljona drug Duško Gregorić, prilikom juriša na školu u Siraču. Komandir 1. čete I. bataljona bio je pok. Sava Đurić, koji je pao prilikom obilaska položaja svoje čete, on se je također isticao u svim borbama kao borac i rukovodioc.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Vlado Janić

II

P R I L O G

PARTIJSKO-POLITICKI DOKUMENTI ZA PERIOD OD 1. JANUARA DO 30. JUNA 1943. KOJI SU DOSAD OBJAVLJENI U ZBORNIKU

1. Pismo Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 1. januara 1943. god. svim štabovima NOP odreda u Srbiji za pojačanu borbu protiv okupatorskih i kvislinških jedinica (tom I. knj. 5, dok. br. 1)
2. Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 2. januara 1943. god. komandantu Glavnog štaba NOV i PO Srbije o stanju u NOP odredima u Srbiji (tom I, knj. 5. dok. br. 2)
3. Izvještaj zamjenika političkog komesara Četvrte proleterske brigade Druge proleterske divizije od 3. januara 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi (tom IV, knj. 9, dok. br. 19)
4. Bilten Politkomesarijata Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od početka januara 1943. godine (tom VI, knj. 5, dok. br. 3)
5. Pismo Štaba Četvrte operativne zone od 7. januara 1943. god. Štabu Treće divizije NOV i PO Jugoslavije o potrebi za vojno-političkim kadrovima za novoformirane jedinice i ustanove na području Dalmacije (tom V, knj. 11, dok. br. 21)
6. Izveštaj Svetozara Vukmanovića Tempa od 8. januara 1943. god. o vojno-političkoj situaciji u Srbiji (tom II, knj. 7, dok. br. 96)
7. Izveštaj komesara Moravske čete Požarevačkog NOP odreda od 10. januara 1943. god. Štabu odreda o situaciji u moravskom srezu i akcijama Čete (tom I, knj. 5, dok. br. 3)

8. Izvještaj Politodjela Treće brigade Prve proleterske divizije od 11. januara 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi (tom IV, knj. 9, dok. br. 49)
9. Izveštaj Edvarda Kardelja od 12. januara 1943. god. vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u toku i po završetku letnjo-jesenje neprijateljske ofanzive 1942. u Sloveniji (tom II, knj. 7, dok br. 109)
10. Izvještaj zamjenika političkog komesara Druge brigade Prve proleterske divizije od 13. januara 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi (tom IV, knj. 9, dok. br. 58)
11. Izveštaj Štaba Dolomitskog odreda Treće operativne zone — Alpske od 13. januara 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o vojničkom i političkom radu u Odredu od 1. do 14. januara 1943. godine (tom VI, knj. 5, dok. br. 17)
12. Izveštaj Štaba Prvog šumadijskog NOP odreda »Milan Blagojević« od 14. januara 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji na terenu i akcijama Odreda (tom I, knj. 5, dok. br. 4)
13. Uputstvo Centralnog komiteta SKOJ-a od 14. januara 1943. god. o organizacionoj strukturi i osnovnim zadacima SKOJ-a u vojsci (tom II, knj. 7, dok. br. 117)
14. Izvještaj političkog komesara Prve proleterske divizije od 14. januara 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o političkom stanju u Diviziji i o formiranju povjereništava Okružnog komiteta za teren Četvrtog krajiškog NOP odreda (tom IV, knj. 9, dok. br. 61)
15. Izvještaj zamjenika političkog komesara Treće brigade Prve proleterske divizije od 14. januara 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 9, dok. br. 63)
16. Pismo komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 15. januara 1943. god. sekretaru Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju o potrebi omasovljenja partizanskih odreda u Srbiji (tom I, knj. 5, dok. br. 6)
17. Pismo sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 16. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o najvažnijim zadacima partijskih organizacija u Srbiji (tom II, knj. 7, dok. br. 122)

18. Pismo CK KPJ Pokrajinskom komitetu za Makedoniju od 16. januara 1943. god. u kome se kritikuje Pokrajinski komitet zbog nedovoljne širine platforme narodnooslobodilačke borbe u Makedoniji (tom VII, knj. 1, dok. br. 54)

19. Izvještaj Štaba Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Šolaja« od 17. januara 1943. god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o vojno-političkom stanju u bataljonima (tom IV, knj. 9, dok. br. 77)

20. Štab Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Šolaja« dostavlja 17. januara 1943. god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa izjavu Joksima Mrkovića o vojno-političkoj situaciji u Hercegovini (tom IV, knj. 9, dok. br. 78)

21. Izveštaj Štaba Soškog odreda Treće operativne zone — Alpske od 18. januara 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o akcijama i stanju u Odredu (tom VI, knj. 5, dok. br. 18)

22. Direktive Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 20. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu KP za Gorenjsku (tom VI, knj. 5, dok. br. 22)

23. Nota Vrhovnog štaba NOV i POJ i Izvršnog odbora AVNOJ-a vladama Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država o izdajničkoj ulozi jugoslovenske izbegličke vlade i njenog ministra Dragoljuba (Draže) Mihailovića (tom II, knj. 7, dok. br. 152)

24. Pismo Biioljskog okružnog komiteta KPJ Partizanskoj četi »Jane Sandanski« od 23. januara 1943. god. o političkoj situaciji i potrebi saradnje sa grčkim partizanima (tom VII, knj. 1, dok. br. 55)

25. Direktive Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 28. januara 1943 god. Pokrajinskom komitetu KP za Slovenačko primorje za mobilizaciju slovenačkog i aktivizaciju italijanskog stanovništva (tom VI, knj. 5, dok. br. 29)

26. Direktive Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 28. januara 1943. god. članu Centralnog komiteta Francu Leskošeku za rad u Slovenačkom primorju (tom VI, knj. 5, dok. br. 30)

27. Pismo političkog komesara Glavnog štaba Srbije od 29. januara 1943. god. komandantu istog štaba o zajedničkim zadacima na oživljavanju dejstava partizanskih jedinica u Srbiji (tom I, knj! 20, dok. br. 74)

28. Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 30. januara 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o situaciji u požarevačkom srezu (tom I, knj. 5, dok. br. 8)
29. Napomene politkomesara Udarne brigade »Tone Tomšič« od kraja januara 1943. god. uz izveštaje bataljonskih politkomesara (tom VI, knj. 5, dok. br. 39)
30. Izveštaj političkog komesara Pohorskog bataljona od januara 1943. god. političkom komesaru Druge grupe SPO o stanju i političkom radu Bataljona (tom VI, knj. 5, dok. br. 7)
31. Izvještaj Štaba Četvrtog bataljona Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije Stabu brigade o akcijama i vojno-političkom radu od 16. do 31. januara 1943. godine (tom IV, knj. 9, dok. br. 169)
32. Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o aktivnosti udarnih brigada i opštoj situaciji u Dolenjskoj u decembru 1942. i januara 1943. godine (tom VI, knj. 5, dok. br. 38)
33. Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 4. februara 1943. god. Okružnom komitetu KPJ za Cačak o slabostima u radu partijske organizacije u okrugu i stvaranju Cačanskog NOP odreda (tom I, knj. 5, dok. br. 11)
34. Pismo komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 6. februara 1943. god. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Srbije o situaciji u Srbiji i stanju u NOP odredima (tom I, knj. 5, dok. br. 12)
35. Pismo Bitoljskog okružnog komiteta KPJ Četi »Jane Sandanski« od 6. februara 1943. god. o potrebi dejstva na teritoriji pod bugarskom okupacijom (tom VII, knj. 1, dok. br. 57)
36. Izveštaj Štaba Rasinskog NOP odreda od 8. februara 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji u kruševačkom okrugu i borbama odreda u toku januara 1943. godine (tom I, knj. 5, dok. br. 13)
37. Izjava Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 8. februara 1943. god. o karakteru narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji (tom II, knj. 8, dok. br. 22)
38. Proglas Štaba Sedme brigade Sedme NOU divizije od 8. februara 1943. god. borcima i rukovodiocima povodom četvrte neprijateljske ofanzive (tom IV, knj. 10, dok. br. 44)
39. Poziv Izvršnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 9. februara 1943. god. na sveopštu

borbu protiv okupatora i njegovih slugu (tom II, knj. 8, dok. br. 25)

40. Izvještaj sekretara Biroa Prve proleterske divizije od 9. februara 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijskih organizacija (tom IV, knj. 10, dok. br. 50)

41. Direktive Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku od 10. februara 1943. god. predstavniku OK za Korušku za rad u Koruškoj (tom VI, knj. 5, dok. br. 49)

42. Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 11. februara 1943. god. komandantu Glavnog štaba NOV i PO Srbije o vojno-političkoj situaciji u Srbiji (tom I, knj. 5, dok. br. 14)

43. Pismo Svetozara Vukmanovića Tempa od 11. februara 1943. god. sekretaru Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju o formiranju Prvog južnomoravskog NOP odreda (tom I, knj. 5, dok. br. 15)

44. Izveštaj Štaba Požarevačkog NOP odreda »Veljko Dugošević« od 11. februara 1943. Glavnom štabu Srbije o vojno-političkoj situaciji na terenu i o dejstvima Odreda od 15. januara do 5. februara (tom I, knj. 20, dok. br. 77)

45. Izveštaj Ive Ribara Lole od 12. februara 1943. god. vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Sloveniji (tom II, knj. 8, dok. br. 36)

46. Pismo Bitoljskog okružnog komiteta KPJ od 16. februara 1943. god. upućeno Ceti »Jane Sandanski« (tom VII, knj. 1, dok. br. 61)

47. Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 19. februara 1943. god. vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o postavljanju kadra u politodjelima brigada Sedme NOU divizije (tom II, knj. 8, dok. br. 53)

48. Instrukcija PK KPJ za Makedoniju od 20. februara 1943. god. za sprečavanje mobilizacije Makedonaca u bugarsku vojsku (tom VII, knj. 1, dok. br. 62)

49. Obaveštenje Svetozara Vukmanovića Tempa od 21. februara 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u južnoj Srbiji i zadacima koje je postavio NOP odredima (tom II, knj. 8, dok. br. 69)

50. Obaveštenje političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 21. februara 1943. god. komandantu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i člana Vrhovnog štaba NOV i POJ o uspesima mobilizacije u Primorskoj, Štajerskoj i Gorenjskoj (tom VI, knj. 5, dok. br. 64)

51. Pismo delegata Centralnog komiteta KPJ od 28. februara 1943. god. partijskim organizacijama i članovima KPJ u Makedoniji o slabostima partijskog rada u Makedoniji, načinu otklanjanja tih slabosti u stvaranju punog jedinstva makedonskog naroda u borbi za nacionalno oslobođenje (tom II, knj. 8, dok. br. 98)
52. »Dolomitska izjava« — izjava Komunističke partije Slovenije, slovenačkih sokola i hrišćanskih socijalista o učvršćenju jedinstva političke organizacije OF pod rukovodstvom KP (tom VI, knj. 5, dok. br. 70)
53. Cirkularno pismo Centralnog komiteta KP Slovenije od 1. marta 1943. god. poverenicima CK i okružnim komitetima KPS za primenu i tumačenje »Dolomitske izjave« (tom VI, knj. 5, dok. br. 71)
54. Letak Bitoljske partijske organizacije povodom okupatorskog zverskog istrebljivanja Jevreja u Makedoniji (tom VII, knj. 1, dok. br. 71)
55. Izvještaj Politodjela Treće krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije od 20. marta 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi (tom IV, knj. 11, dok. br. 103)
56. Izvještaj zamjenika političkog komesara Druge brigade Druge proleterske divizije od 26. marta 1943. god. Centralnom komitetu KPJ o stanju u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 11, dok. br. 133)
57. Pismo Centralnog komiteta KPJ od 1. aprila 1943. god. divizijskim komitetima o izboru slušalaca za viši partijski kurs i o njihovim kasnijim zadacima (tom II, knj. 9, dok. br. 3)
58. Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 2. aprila 1943. god. Svetozaru Vukmanoviću Tempu, članu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, o potrebi vojne saradnje partizanskih odreda Srbije i Makedonije (tom I, knj. 5, dok. br. 35)
59. Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 2. aprila 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o moralno-političkom stanju u Diviziji (tom IV, knj. 12, dok. br. 11)
60. Pismo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 3. aprila 1943. god. Stabu Požarevačkog NOP odreda o nekim slabostima jedinica Odreda za vreme neprijateljske ofanzive (tom I, knj. 5, dok. br. 36)

61. Petnaestodnevni izvještaj sekretara partijske ćelije Pionirskog voda od 3. aprila 1943. god. zamjeniku političkog komesara Prve proleterske brigade o stanju u partijskoj ćeliji (tom IV, knj. 12, dok. br. 18)
62. Izvještaj zamjenika političkog komesara Treće krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije od 4. aprila 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o staniu u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 12, dok. br. 20)
63. Izvještaj Politodjela Treće dalmatinske NOU brigade od 5. aprila 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu u Brigadi (tom IV, knj. 12, dok. br. 28)
64. Uputstvo Edvarda Kardelja od 6. aprila 1943. god. Pokrajinskom komitetu KP Slovenije za Primorje o organizaciji političkog rada na terenu i partijsko-političkog rada u partizanskim jedinicama (tom II, knj. 9, dok. br. 18)
65. Poziv Glavnog štaba NOV i PO za Crnu Goru i Boku od 6. aprila 1943. god. za stupanje u jedinstveni front borbe protiv okupatora (tom III, knj. 5, dok. br. 2)
66. Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 9. aprila 1943. vrhovnom komandantu drugu Titu o upućivanju jedne grupe partijskih radnika u neprijateljsku pozadinu na području šavničkog sreza (tom II, knj. 9, dok. br. 37)
67. Izvještaj sekretara Divizijskog komiteta Devete dalmatinske NOU divizije od 9. aprila 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o zaključcima i zadacima sa sastanka Komiteta (tom IV, knj. 12, dok. br. 53)
68. Direktivno pismo Svetozara Vukmanovića Tempa od 15. aprila 1943. god. organizacijama Komunističke partije Jugoslavije na Kosovu i Metohiji za rad na organizovanju i rukovođenju narodnooslobodilačkom borbom (tom II, knj. 9, dok. br. 83)
69. Poziv Štaba Treće udarne divizije NOVJ od 15. aprila 1943. god. crnogorskom narodu za stupanje u redove slavne Narodnooslobodilačke vojske (tom III, knj. 5, dok. br. 3)
70. Izveštaj Štaba Trećeg bataljona Gorenjskog odreda od 20. aprila 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPS za Gorenjsku o brojnom stanju, naoružanju i aktivnosti Bataljona (tom VI, knj. 5, dok. br. 95)
71. Pismo Edvarda Kardelja od 22. aprila 1943. Povereništvu Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije za Ljubljanu (tom II, knj. 9, dok. br. 123)

72. Zajednički izveštaj Ive Ribara Lole i načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. aprila 1943. god. Vrhovnom štabu 0 vojno-političkom radu u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosanskoj krajini (tom II, knj. 9, dok. br. 124)

73. Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 23. aprila 1943. god. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u okrugu (tom I, knj. 20, dok. br. **82)**

74. Izvještaj političkog komesara Druge proleterske divizije od 24. aprila 1943. god. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o partijskim problemima u Pivi i preduzetim mjerama (tom IV, knj. 12, dok. br. 134)

75. Poziv boraca i rukovodilaca Pete crnogorske udarne brigade od konca aprila 1943. god. crnogorskom narodu za napuštanje četničkih vođa i za stupanje u redove NOV Jugoslavije (tom III, knj. 5, dok. br. 9)

76. Izvještaj zamjenika političkog komesara Pete crnogorske NOU brigade od 30. aprila 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi (tom IV, knj. 12, dok. br. 161)

77. Poziv Glavnog štaba NOV i PO Crne Gore i Boke od 30. aprila 1943. god. narodu vasojevićke nahije za napuštanje četničkog pokreta i prelaz na stranu NOV Jugoslavije (tom III, knj. 5, dok. br. 6)

78. Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 1. maja 1943. god. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o neprijateljskoj ofanzivi u okrugu (tom I, knj. 20, dok. br. 83)

79. Izvještaj Politodjela Šesnaeste NOU brigade od 3. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju i radu u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 13, dok. br. 21)

80. Pismo političkog komesara Prvog bosanskog NOU korpusa od 4. maja 1943. god. političkim komesarima Četvrte 1 Desete divizije o zadacima političkog rada u jedinicama (tom IV, knj. 13, dok. br. 22)

81. Izveštaj partijskih instruktora pri Centralnoj bolnici Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. maja 1943. god. Aleksandru Rankoviću o organizaciji partijsko-političkog rada i o smeštaju ranjenika i bolesnika u Sandžaku i na Pivskoj planini (tom II, knj. 9, dok. br. 159)

82. Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 6. maja 1943. god. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Srbije o formiranju udarnih bataljona i brigade u Sumadiji (tom I, knj. 5, dok. br. 49)

83. Izvještaj Politodjela Sedme krajiške NOU brigade od 6. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju u partijskoj i skojevskoj organizaciji (tom IV, knj. 13, dok. br. 32)

84. Pismo političkog komesara Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske od 7. maja 1943. god. političkim komesarima Seste i Osme divizije o postignutim uspjesima i mjerama za povećanje brojnog stanja jedinica (tom V, knj. 15, dok. br. 21)

85. Izvještaj zamjenika političkog komesara Sedme krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije od 9. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije o stanju u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 13, dok. br. 44)

86. Izvještaj političkog komesara Druge proleterske divizije od 9. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o stanju u partijskoj organizaciji i političkoj situaciji u Crnoj Gori (tom IV, knj. 13, dok. br. 47)

87. Pismo Edvarda Kardelja od 10. maja 1943. god. Pokrajinskom komitetu KP Slovenije za Slovenačko primorje o dostavljanju izveštaja u vezi sa vojno-političkom situacijom u Primorju (tom II, knj. 9, dok. br. 173)

88. Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Crne Gore i Boke od 10. maja 1943. god. Stabu Zetskog partizanskog odreda za političko razbijanje četnika na svom terenu (tom III, knj. 5, dok. br. 15)

89. Direktiva načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ i sekretara Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije od 11. maja 1943. god. Stabu Drugog bosanskog NOU korpusa za dalji vojno-politički rad (tom II, knj. 9, dok. br. 175)

90. Izveštaj Štaba Rasinskog NOP odreda od 14. maja 1943. god. Glavnom štabu Srbije o vojno-političkoj situaciji na terenu i dejstvima Odreda od 10. marta do 10. maja (tom I, knj. 20, dok. br. 84)

91. Izvještaj političkog komesara Pete divizije od 14. maja 1943. god. političkom komesaru Prvog bosanskog NOU korpusa o moralno-političkom stanju u Diviziji (tom IV, knj. 13, dok. br. 63)

92. Izvještaj Štaba Druge grupe vojvođanskih partizanskih udarnih bataljona od 14. maja 1943. god. Stabu Treće operativne zone NOP odreda Hrvatske o političkom i kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama (tom IV, knj. 13, dok. br. 64)

93. Izvještaj zamjenika političkog komesara Druge grupe vojvođanskih partizanskih udarnih bataljona od 14. maja 1943. god. Štabu Treće operativne zone NOP odreda Hrvatske o stanju u jedinicama (tom IV, knj. 13, dok. br. 65)
94. Izveštaj Štaba Prvog bataljona od 14. maja 1943. god. Stabu Dvanaeste NOU brigade o političkom radu i stanju u Bataljonu (tom IV, knj. 13, dok. br. 71)
95. Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 15. maja 1943. god. Okružnom povereništvu KPJ za Mladenovac o slabostima i greškama partijske organizacije na terenu i u Odredu (tom I, knj. 5, dok. br. 54)
96. Izveštaj partijskih instruktora pri Centralnoj bolnici Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. maja 1943. god. Aleksandru Rankoviću o stanju Centralne bolnice Vrhovnog štaba (tom II, knj. 9, dok. br. 184)
97. Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 19. maja 1943. god. partijskim instruktorima pri Centralnoj bolnici Vrhovnog štaba NOV i POJ o zadacima partijske organizacije Centralne bolnice i Sanitetskog odseka Vrhovnog štaba (tom II, knj. 9, dok. br. 203)
98. Izvještaj Štaba Osme brigade od 19. maja 1943. god. Stabu Sedme NOU divizije o moralno-političkom stanju u Brigadi (tom IV, knj. 13, dok. br. 104)
99. Izveštaj Štaba Drugog južnomoravskog NOP odreda od 20. maja 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno--političkoj situaciji na terenu i izvedenim akcijama Odreda u martu i aprilu 1943. godine (tom I, knj. 5, dok. br. 56)
100. Izvještaj političkog komesara Druge proleterske divizije od 23. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o održanom partijskom savjetovanju Druge dalmatinske brigade i rasporedu kadra (tom IV, knj. 13, dok. br. 114)
101. Izvještaj zamjenika političkog komesara Prve dalmatinske NOU brigade od 23. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o radu i stanju partijske organizacije (tom IV, knj. 13, dok. br. 116)
102. Izvještaj zamjenika političkog komesara Četvrte proleterske brigade od 25. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o radu i stanju u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 13, dok. br. 118)
103. Poziv Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku od 26. maja 1943. god. narodu Crne Gore i Boke za stupanje u NOV Jugoslavije i odlučnu borbu protiv okupatora i četničkih izroda (tom III, knj. 5, dok. br. 19)

104. Pismo političkog komesara Drugog bosanskog NOU korpusa od 29. maja 1943. god. političkom komesaru Četvrte, Desete i Dvanaeste divizije za prikupljanje podataka o poginulim borcima Bosanske krajine za brošuru »Naši junaci« (tom IV, knj. 13, dok. br. 125)

105. Izvještaj Politodjela Treće krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije od 29. maja 1943. god. Centralnom komitetu KPJ o stanju u partijskoj organizaciji Brigade u vremenu od 20. marta do 29. maja 1943. godine (tom IV, knj. 13, dok. br. 130)

106. Izvještaj zamjenika političkog komesara Osme krajiške NOU brigade od 30. maja 1943. god. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o radu i stanju u partijskoj organizaciji Brigade (tom IV, knj. 13, dok. br. 135)

107. Izvještaj Štaba Prve vojvođanske NOPU brigade od 31. maja 1943. god. Štabu Treće operativne zone NOP odreda Hrvatske o političkom i kulturno-prosvjetnom radu u Brigadi (tom IV, knj. 13, dok. br. 139)

108. Proglas Vrhovnog štaba NOV i POJ od maja 1943. god. narodu Crne Gore, Boke i Sandžaka da se sklanja od okupatorskog terora i stupa u Narodnooslobodilačku vojsku (tom II, knj. 9, dok. br. 219)

109. Članak Edvarda Kardelja od maja 1943. god. o osnovnim ciljevima oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije (tom II. knj. 9, dok. br. 248)

110. Izveštaj Okružnog povereništva KPJ za Mladenovac od 6. juna 1943. god. Pokrajinskom komitetu za Šrbiju o situaciji na terenu i o dejstvima Kosmajskog NOP odreda (tom I, knj. 20, dok. br. 85)

111. Uputstvo zamjenika političkog komesara Dvanaeste NOU brigade od 9. juna 1943. god. zamjenicima političkih komesara Prvog i Drugog bataljona o ispunjavanju upitnika i političkom radu na terenu (tom IV, knj. 14, dok. br. 15)

112. Izveštaj Štaba Prve operativne zone od 10. juna 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o diverzijama i političkom radu (tom VII, knj. 1, dok. br. 77)

113. Izveštaj Štaba Primorske operativne zone od 11. juna 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o akcijama primorskih brigada (tom VI, knj. 6, dok. br. 22)

114. Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 14. juna 1943. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u Jablanici i Toplici (tom I, knj. 5, dok. br. 65)

115. Pismo Edvarda Kardelja od 18. juna 1943. god. Centralnom komitetu KP Slovenije o političko-partijskim i vojno--organizacionim iskustvima centralnih rukovodećih tela Hrvatske koja mogu korisno poslužiti Centralnom komitetu i Glavnom štabu Slovenije (tom II, knj. 9, dok. br. 282)

116. Pismo Edvarda Kardelja od 19. juna 1943. god. Izvršnom odboru Osvobcdilnc fronte Slovenije (tom II, knj. 9, dok. br. 283)

117. Izveštaj Edvarda Kardelja od 19. juna 1943. god. vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o povoljnom vojno-političkom stanju u Sloveniji (tom II, knj. 9, dok. br. 284)

118. Naređenje Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 19. juna 1943. god. Stabu Prve operativne zone za učvršćenje postojećih i stvaranje novih jedinica, formiranje narodnooslobodilačkih odbora i razvijanje bratstva i jedinstva sa albanskom nacionalnom manjinom (tom VII, knj. 1, dok. br. 84)

119. Uputstva Centralnog komiteta KP Slovenije od 20. juna 1943. god. Pokrajinskom komitetu KP za Primorsku o narednim političkim zadacima u Primorskoj (tom VI, knj. 6, dok. br. 25)

120. Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Valjevo od 24. juna 1943. god. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o vojno-političkoj situaciji, jačini i dejstvima Valjevskog NOP odreda (tom I, knj. 20, dok. br. 87)

121. Pismo sekretara Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu od 24. juna 1943. god. Okružnom komitetu za Srem o situaciji na teritoriji istočne Bosne i potrebi upućivanja novih boraca iz Srema (tom IV, knj. 14, dok. br. 71)

122. Naređenje vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 25. juna 1943. god. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da se informacije za radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija« dostavljaju preko Vrhovnog štaba (tom II. knj. 9, dok. br. 297)

123. Uputstvo političkog komesara Dvanaeste NOU divizije od 25. juna 1943. god. političkim komesarima brigada i odreda za dostavljanje petnaestodnevnih izvještaja (tom IV, knj. 14, dok. br. 80)

124. Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kragujevac od 26. juna 1943. god. Pokrajinskom komitetu za Srbiju o raspodeli propagandnog materijala i o borbi sa četnicima na Rudniku (tom I, knj. 20, dok. br. 88)

125. Direktive Politkomesarijata Primorske operativne zone od 26. juna 1943. god. politkomesaru Pete udarne brigade »Simon Gregorčič« za pravilno tumačenje odlaska Brigade u Benešku Sloveniju (tom VI, knj. 6, dok. br. 32)
126. Izveštaj Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 27. juna 1943. god. članu Vrhovnog štaba Edvardu Kardelju o voj-r.o-političkoj situaciji u Sloveniji (tom VI, knj. 6, dok. br. 33)
127. Obaveštenje vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 30. juna 1943. god. političkom komesaru Sedme NOU divizije o postavljenju rukovodstava u političkim odeljenjima Sedme i Osme brigade (tom II, knj. 9, dok. br. 305)
128. Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od juna 1943. god. CK KPJ o vojno-političkoj situaciji i stanju u NOP odredima u Srbiji (tom I, knj. 5, dok. br. 73)
129. Izveštaj Štaba Kosmajskog NOP odreda od juna 1943. god. Glavnom štabu Srbije o vojno-političkoj situaciji na terenu i o dejstvima Odreda (tom I, knj. 20, dok. br. 90)
130. Saopštenje Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od juna 1943. god. o petnaestodnevnim akcijama partizanskih odreda Operativne zone (tom VII, knj. 1, dok. br. 79)
131. Obaveštenje delegata CK KPJ Svetozara Vukmanovića Tempa od juna 1943. god. CK KPM o postignutom sporazumu za saradnju sa grčkim i albanskim partizanima i načinu ostvarivanja te saradnje (tom VII, knj. 1, dok. br. 83)
132. Proglas CK KP Makedonije od juna 1943. godine (tom VII knj. 1, dok. br. 85)

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Aleksa — vidi Dejović Aleksa
Andrija — vidi Hebrang Andrija
Antić Vinko — 329
Avbelj Viktor — 257

B

Babić Petar Pepa — 66, 706, 707, 736, 738
Eabić Radomir — 133
Backović Aleksa — 155, 450
Baće Makso Milić — 132
Bajalica Dimitrije — 89, 301, 770, 771
Bajić Slobodan Paja — 482, 484
Bajković Filip — 94, 283
Bakarić Vladimir — 57, 107, 250, 289, 327, 393, 394, 446, 477, 574, 610, 611, 644, 728, 730, 733—735, 738, 756, 758, 786, 832, 854, 865, 876, 879, 883, 885, 888. 905
Bakić Ilija — 717
Bakić Mitar — 502
Bakrač Đuro — 452
Balać Petar Zika — 856
Balaš Boris — 480, 835
Balen Sime Martin — 77
Balenović Duka — 21, 24, 146, 148, 445, 777, 782
Basta Milan — 71, 451, 827, 894
Belinić Marko — 57, 58, 62, 107, 117, 257, 289, 298, 327, 355, 385, 406, 477, 485, 486, 563, 564, 580, 611, 663, 702, 738, 832
Beljanski Jovan — 629
Berberović Esad — 818
Bernot Ivko — 608
Beroš Ante — 348
Beširević Hamid — 263
Bjelojević Aleksandar — 179
Blaž Jurin — 668
Blažević Božo — 350
Blažević Jakov — 64
Blažević Mihajlo — 371
Bobetko Mijo — 529, 934
Bogdanić Dragutin Picek — 669
Bogdanović Aleksa — 220
Bogdanović Jovo — 787
Bogdanović Mirko — 369
Bogunović Trivo — 820
Bogunović Uroš Roca — 10, 11, 399, 402
Bojanić Savo — 569, 571
Bojanić Vladan — 97, 843
Bojović Dušan — 155
Boljević Stevo — 155
Borić Mato — 178, 179, 383
Borota Stevo — 668
Borštnar Jože Gabrovčan — 255, 605, 610
Bosanac Persa — 908, 935
Božac Vladimir — 666, 667
Božanić Bogdan — 626
Božičković Dušan — 235
Božić Nikola — 451
Božinović Neda — 183, 194
Božović R. Slavko — 103, 106, 323
Božović Vlado — 708, 709
Bradeško Jože Boštjan — 253, 259
Breberina Duka — 667
Breberina Miško — 325, 560
Brilej dr Jože (Brezar Bolko) — 316
Brkić S. Duško — 329, 695
Brković Milo — 104, 321—323
Brodarec dr Ivo — 36, 555
Bronzić Zivko — 469
Broz Velimir — 556
Bubalo Rade — 25, 66
Bućan Mile — 372, 721
Budić Tode — 156
Budišćak Josip — 902
Bulajić Dimitrije — 157
Bulat Rade — 295, 405, 743, 839
Bulat Tešo — 835
Bulović Mirko Zet — 801, 852

Bunjevac Gajo — 660
Bušić Ante — 233

C

Cafuk Boris — 196
Çazi Josip — 150, 197
Čekić Perica Bata, Mali — 918
Cimeša Rade — 369
Crnogorac Dragutin — 350
Cvetković Marijan — 169, 170, 528, 683, 866
Cvetković Seka — 755
Cvijić Milan — 196
'Cvitanović Mića — 262

C

Cakić Janko — 324
Camdžić Zijad — 456, 457
Canković Marko — 677
Carapić Vaso — 179
Cerčil Vinston — 266, 267
Ciča Đuro — 55
Cogurić Miljan — 262
Colaković Rodoljub — 483
Cuk Franc Kori — 872, 875

C

Cetković dr Slavica Očko — 72
Cetković Pero — 232
Cetković Vlado — 33, 78, 383, 560, 563, 662
Corković Dušan — 583
Cuić Dane — 706, 758, 762. 892, 897
Cuk Avdo — 819

D

Dakić Milisav — 369
Damjanović Branko — 787, 788, 857
Damjanović Damjan — 787, 857
Damjanović Petar — 864
Dasović Martin — 626
Debeljak Stjepan Bil — 556
Dejanović Milić — 144, 145, 372, 721
Dejanović Stevo — 196
Dejović Aleksa — 422, 423
Denac Ivan — 404, 564, 666, 667
Diebalo Drago — 646
Dijanović Tomo — 607, 743, 835
Diklić Gligorije Budni — 918
Dimitrijević Zivan Gija — 97, 550
Dobravec Košta (Bizjak Stane) — 872
Dobrosavljević Rade — 560
Dolenc Radovan Perun — 872, 875, 876
Dotlić Dušan — 787
Dragišić Mišo — 745
Dragosavac Jovo — 45
Dragović Milutin — 434
Dragović Petar — 196
Drapšin Petar — 111, 305, 331, 540
Draušnik Jurica — 480, 743
Drecun Sveto — 538
Dugonjić Rato — 253

D

Đorđević Dragoslav Goša — 121
Dujić Momčilo — 886
Đuričić Blažo — 819
Đurić Petar Ruco — 717
Đurić Sava — 908, 935
Đurović Maksim — 435
Đurović Vasilije Vako — 212, 213

Dž

Džons Vilijem (Džouns Vilijem, britanski major) — 709

E

Eremić Mile — 369

F

Forkapa Nikola — 545
Franko Ivan — 872

G

Gavran Dušan — 10
Gazibara Pero — 818
Gija — vidi Dimitrijević Zivan
Gligorović Vojin — 104, 106
Gojak JOSID — 233
Golović Olga — 352
Gošnjak Ivan — 446
Gošović Radomir — 179
Grbić Cedo — 17, 245, 302, 305, 506, 508, 523. 683, 685. 866. 868
Grčić Ante — 233
Gregorić Duško — 835
Grozaj Marijan — 150, 442
Grubač Pero — 405
Grubišić Jovo — 66

Grubor Pero — 446
Gubić Ilija — 717
Guteša Rajo — 343
Gvozdić Ilija — 451

H

Hariš Ivan (Gromovnik Ilija) — 298
Hebrang Andrija — 225, 250, 615, 616
Hinić Stevan — 668
Hitler Adolf — 642, 820. 821
Holjevac Većeslav — 25, 68, 75, 299, 378, 446, 559, 658, 879, 882, 920
Horvat Josip — 358, 586, 702
Horvatić Mato — 267, 275, 295, 614, 742. 898, 905
Hošteter Vojko — 40, 556

I

Ivanić Dušan — 551
Ivanović Dragiša — 138
Ivanović Miladin — 44
Ivanović Miliš — 369
Ivanović Vojin — 178, 180
Ivanović Spiro — 263

J

Jakić Velimir — 44
Jakovčev Gojko — 284, 288
Jakšić Slavko — 718
Janić Vjekoslav — 834
Janić Vlado — 242, 245, 686, 906, 927, 935
Janjanin Rade — 18—20, 122, 124, 128, 130. 617, 658. 710
Jarić Sava — 196
Jarić Vaso — 370
Javor Ivan — 871
Javorina Saša — 434, 438
Jelaska Jerko — 233
Jelić Slavko — 736
Jereb Anton — 587
Jerković Mato — 345
Jevtović Zivotija — 438
Jordan Andrija — 626
Jordan Stanko — 14
Jovanić Đoko — 550, 707
Jovanović Aleksandar — 416, 763, 769, 809, 921, 926
Jovanović Batrić — 283
Jovanović Dragoslav — 919
Jovanović Slobodan — 52, 878
Jovičić Mileva Belka — 283
Jovićević Ilija — 474
Jovićević Milo — 502
Juzbašić Zivko — 118

K

Kapetanović Fahrija — 673
Kapetanović Hajro — 819
Karađorđević Petar — 123, 185
Karaičić Nedeljko Milisav — 438
Karaš Ignjatije — 560
Karaš Milutin — 451
Katić Miloš — 196
Kekić Milutin — 375
Kesar Sava — 819
Kezele Slavko — 385, 388
Kidrič Boris — 317, 589
Kladarin Đuro — 79, 80, 121
Kleut Petar — 58. 257
Kličković Ljuban — 721
Kljajić Filip Fića — 43, 44
Kljajić Miloš — 55
Knebl Franjo Franc — 89, 92, 218, 220, 275, 280, 331, 332. 338, 416. 421, 529, 545, 675. 750. 756
Knežević Rade Tihi — 529
Knežević Velimir — 845
Komljenović Stojan Cokn — 415
Končar Petar — 197
Končar Rade — 500, 501
Kosanović Petar — 369
Kosanović Sava — 52, 71
Kosanović Stevo — 373
Kostić Dušan — 157, 556, 558
Kovač Rudolf — 196
Kovačević Danka — 556
Kovačević Jerko — 350
Kovačević Luka — 544
Kovačević Veljko — 578
Kovačić Milan — 263
Kozlina Miloš — 667, 742, 904
Krajačić Đuro — 31, 77, 560, 617, 658
Krajačić Josip Joco — 161, 171, 177, 236, 241, 306, 312, 337, 343. 347. 489, 492, 494. 513. 517
Krajger Boris Janez — 607
Kralj dr Ivan — 555
Kreco Vojo — 847
Krnjević Jurica — 239
Kronja Ante Cenčo — 135, 349, 537
Krstić Radoje — 918
Krstić Slobodan Uča — 363
Kržišnik Anton Ljubo — 587
Kukoč Ivica Jordan — 132
Kukolj Uroš — 819

Kulenović Džafer — 821
Kuprešanin Milan — 447, 448. 646, 658
Kušić Milinko — 84, 86—88, 183, 189, 194

L

Lacan Stevan — 415
Lajović Mileva — 156
Latinović Kade — 409
Lekić Risto — 138, 280
Livada Dane — 327, 839
Lompar Blažo — 620, 626, 916
Lovrić Mile — 369
Lubarda Mihajlo — 20, 99
Ludvik Blažica Gubec — 588
Lukačić Stevica — 372
Lukić Mile — 300

Lj

Ljepović Danica — 324
Ljotić Dimitrije — 362
Ljubičić Rudolf — 12, 14
Ljubotina Sreten — 545

M

Maček Ivan — 258, 406
Maček Vlatko — 18, 19, 60, 98, 117, 123, 276, 291—293, 506, 548, 584, 598, 694. 766, 805. 821, 878. 884
Maćešić Simo — 377
Maglajlić Sefket Mirko — 820
Majer Vjera — 556. 557
Majstorović Maca — 122
Malbašić Obrad — 408, 411
Maletić Luka — 197
Mamula Bogdan — 667
Mandić Gligo — 135
Manojlović Miloš — 832
Manola Srećko — 69, 359
Maoduš Stevo — 49, 473
Mardešić Josip — 810, 813
Marelj dr Marijan — 562
Marinković Jovan Ivo — 769
Markon Slavko — 564, 667
Markotić Filip — 569
Marojević Milinko — 157, 555, 558
Marović Luka — 125, 315
Martinović Dragan — 369
Martinović Mile — 60, 709
Masleša Veselin Veso — 63. 252
Mašković Savo — 262
Matas Josip Andrić, Abisinac — 13
Materie Danica — 409
Materie Ilija — 494, 499
Matetić Vladimir Vlado — 406, 481, 835
Matić Đorđe Brica — 918
Matić Đuro — 626
Mede Gabrijel Petar — 589
Medigović Krsto — 262, 263
Migo — vidi Vrbica Dimitrije
Mihailović Dragoljub Draža — 15, 28, 46, 52, 76, 80. 86, 149, 161, 169, 175, 238, 244, 291, 297, 302, 307, 362, 388, 396, 426, 434, 436, 511, 544, 546, 680, 694, 704, 705, 727, 731, 761. 785. 792, 821, 886, 918, 919
Mihailović Janko — 369
Mihanović Mile — 369
Mihelić Joža — 613
Mihovilović Stevan — 197
Mijović Arso — 155
Mikšić Stevan — 668
Milašinčić Grga — 62, 835
Milašinović Mileta — 369
Milenković Dragoljub — 229
Miletić Petko — 252
Miličković Dimitrije — 125—127
Milić Feda — 869
Milić Vukašin — 383
Milojević Rade — 40, 556
Milosavljević Milosav — 820
Milošević Dušan — 10
Milošević Stipo — 350
Milovanović Miodrag Lune — 422
Milunić dr — 297
Milutinović Mašan — 127
Miljanović Boško — 196
Miljković Huška — 41
Miliuš Sava — 409
Misirača Dušan — 183, 820, 824
Miščević Branko — 681, 908
Miščević Mihajlo — 934
Mitić Ranko — 747, 756
Mitrović Stefan — 252
Medarević Branko — 10
Mendiković Janko — 904
Mesić Ivan — 902
Mladen Ivan — 668
Mlađan Đuro — 369
Moćnik Cveto Florjan — 246, 249
Molek Franjo — 98
Mrazović Karlo Ortega, Gašpar — 250, 626
Mrda Simo — 68, 70, 360, 552, 677, 708. 786. 787, 791, 852
Mrkić Đuro — 369
Mugoša Andrija — 7, 9

Mutak Vladimir Vlado — 139, 198, 201, 534, 670, 675, 752, 802, 809
Mutapović Dragoslav — 183, 194

N

Naletilić Stanko — 197
Nazor Vladimir — 315, 528, 700, 737
Nedić Milan — 114, 184. 362, 434
Nedeljković Raja — 157
Nikoliš dr Gojko — 625
Nizić Ante — 233
Novak Franjo — 870
Novaković Slavko — 197
Novaković Vlado — 18, 54. 57, 128
Novković Momčilo — 550
Novovie Bogdan — 280, 538
Novović Mirko — 260, 263

O

Ognjenović Petar — 196
Oljača Marko — 542
Omanović Hamdija — 819
Opačić Stanko Canica — 561
Opsenica Stanko Staniša — 360
Opsenica Stevo — 66
Orešković Marko Krntija — 781
Orlić Brato — 25
Oskar Saša — 232, 350
Oskar Savli Jakob — 568, 871
Osmanbegović Sali — 262

P

Palčić Vlado — 902
Paunović Stanko Veljko — 251
Pavelić Ante — 109, 114, 184, 213 214, 219, 274, 290, 291, 293. 386. 548. 581, 704, 793, 821, 837, 878
Pavković Milosav — 183
Pavlović Ratko — 832
Pećanac Košta — 362
Pejanović Milutin — 618, 620
Pejinović Nikica — 66
Pekić Dušan — 404, 501, 666, 667, 742
Penezić Slobodan Krcun — 422, 423
Perišić Milisav — 178, 180
Perović Bogdan — 121
Perović Niko — 702, 776
Pešić Ratko — 918
Peternel Petar — 588
Petrović Đuro — 178
Pijade Moša — 147
Pirolić Meho — 138
Pisković Dimitrije Trnavac — 918
Počuča Mile — 359
Poduje Ivan — 233
Popara Uroš — 148, 769
Po^ivoda Krsto — 250
Popovac dr Ismet — 821
Popović Dušan — 238, 492
Popović Ilija — 564, 612, 666, 667
Popović Jovan — 44, 226, 229
Popović Marko — 178
Popović Radomir Duško — 125, 127
Popović Vladimir — 111, 142, 158, 162, 203, 250. 355—357, 412, 442, 479, 751
Popović Tomica — 46
Porin Drezga — 501, 667
Fotkrajac Ninko — 375
Potočnik Anton Vojteh — 588
Pović Dušan — 718
Pozderac Hakija — 818
Predojević Miloš — 10
Primorac Rudolf — 232
Prošić Mirko — 10
Pucar Đuro Stari — 44, 846
Puda Dušan Zine — 831
Puharić Marin — 233

R

Radaković Lazo — 27, 66
Radević Vlado — 125, 127
Radojčić Mišo — 560, 617
Radojčić Mladen — 569, 571
Radojević Svetozar — 155
Radovanović Milan Mile — 91
Radović Stevo — 374
Radulović Mato — 178, 183
Rajaković Dragan — 197
Rajdl Matija — 688
Rak Marinko — 233
Ranković Aleksandar Marko — 43, 142, 250—252
Rapo Marko — 667
Raspor Antun — 12, 15
Rašić Ilija — 862
Rašović Milija — 178, 179
Ratković Mih. — 100, 102
Ribar Ivo Lola — 202, 203. 253, 261, 279, 406, 455, 843
Rkman Božo — 710
Rkman Dušan — 372. 451
Rodić Stevo — 844
Roje Ante — 207, 364, 367
Romac Paško Zdravko — 138, 280. 281. 538
Rožnjatović Veljko — 847
Rudolf Janko — 860

Rukavina Ivo — 360, 406
Ruzvelt Franklin — 266

S

Saili Dragutin Konspirator — 813
Samardžić Jovo — 323
Samardžija Pajo — 518. 520
Saša — vidi Javorina Saša
Savić Dušan — 484
Savić Ivo — 233
Sekulić Mile — 369
Skendžić Dane — 892
Slapar Marija — 587, 588
Slijepčević Uroš — 40, 556
Slovinac Josip — 613
Sluga Jože — 875
Sma.iović Vasilije Vasa — 831
Spaček Božo — 295, 403. 407, 501, 563, 565, 614, 663. 669, 900
Srdić Pavo — 197
Stamenković Dragi Branko — 438
Stanić Josip — 12, 14
Stanić Milan — 40. 41
Stanić Rodoljub Tramvajac — 363
Stanko — vidi Paunović Stanko
Stanković Đuro — 66. 70, 677
Stefanović Rade — 156
Stefanović Svetislav Čećа — 133
Stilinović Marijan — 21, 195, 424, 439, 595, 777
Stoilović Zagorka — 211, 393
Stoiaković Dragutin Putnik — 452, 744. 749
Stunja Pavao — 902
Stunar Bogdan — 349
Svilar Stanko — 859

S

Sabanović Sulejman — 778
Sakić Mićun — 25, 66, 70, 736
Sarac Dušan — 724
Saranović Milovan — 257
Sašić Jefto — 16. 17, 50, 53, 63, 64, 81. 83, 111, 151, 154, 158, 163, 169, 171. 202. 206, 242, 265, 267. 302. 306, 331, 343. 411, 416, 453, 457. 487—490, 506
Sćekić Vlado — 135, 230, 232, 348. 350, 536
Sćepanović Luka — 125, 127, 312, 315
Šibi A. Ivan — 686. 689. 725. 727, 906. 912
Sijan Milan — 648
Siljegović Boško — 183, 400, 590, 594
Simur.ović Ivan — 196
Skugor Jakob — 178
Sobajić Vojo — 552, 679, 857
Spvingov Polde — 588
Stambuk Rudolf — 178, 180
Strok Izidor — 358, 586
Svob Vinko — 772
Subašić dr Ivan — 52, 71
Šuman Karlo — 667
Sumonja Miloš — 450, 563, 615, 616, 649. 658. 659. 662, 708, 858. 879. 881. 883, 915
Surkalo Dinko — 668
Svare Božo — 278
Svob Vinko — 73, 75, 430, 433, 654, C57

T

Tarbuk Đorde — 666
Terzić Ale — 818
Terzić Đuro — 529
Terzić Velimir — 251
Tesla Glišo — 369
Tesla Janko — 369
Tešan Jova — 125, 126
Tito Broz Josip — 61, 111, 135, 142. 198, 228, 250—252, 269. 275. 276, 328, 396, 425, 503, 530, 570, 574. 616, 692, 694, 695. 750. 782 783, 866
Todorić Vaso — 324
Tomić Milan Slobodan — 766
Tomić Stanko — 196, 197
Tomić Stevo — 78
Tomšić Ivica — 296
Trbojević Milo — 324
Turić Mirko — 844
Turkulin Artur — 18—20, 30, 32, 33, 78, 128, 325, 383, 447, 450, 574. 577, 578. 648. 783. 786

U

Uzelac Miloš Mile — 25, 66, 70

V

Vanjka — vidi Vondraček Ivan
Vasiljević Prvoslav — 44
Vejvoda Ivan — 882, 916
Veselinov Jovan Filip — 643
Veselinović Joco — 196
Vidaković Stjepan — 196

Videković Pavle — 481
Vidić Dobrivoje — 215
Vidnjević Milan — 196
Vidović Antun — 18, 20, 97, 99, 122. 128, 324, 326, 371, 520, 615, 617, 708, 710, 917
Vidović Nikola — 560
Vidović Žarko — 44
Vinković Matija — 91
Visarionovič Josif Staljin — 202. 313, 570, 630, 803
Viskić Vlado — 348
Višić Miroslav — 207
Vitarić Juraj — 233
Vivoda August Arsen — 12
Vlado — vidi Božović Vlado
Vlaisavljević Dušan — 473
Vlahov Roko — 233
Vojaček Josip Taras — 691
Vojnović Petar — 301
Vojvodić Dimitrije Zeko — 349
Volčjak Alojz — 588
Vondraček Ivan Vanjka — 325, 352, 615, 708, 710
Vozila Ivan — 377
Vračarić Lazar — 424, 430, 595, 596, 604
Vranješa Milan — 369
Vrbica Dimitrije Migo — 218, 550, 828, 892
Vrcelj Đuro — 233
Vučeković Momčilo — 125
Vučević Milovan — 180
Vučković Blažo — 262
Vučković Gojko — 324
Vučković Miloš — 324
Vujačić Anka — 912, 913, 916
Vujić Dragan Spaho — 268
Vujnović Bogdan — 650, 653
Vujošević Miladin — 383, 385
Vujošević Radomir — 178, 180
Vukanović Jovan — 127
Vukčević Savo — 39. 469
Vukičević Sava — 196
Vukmanović Svetozar Tempo, Aleksandar — 831
Vukotić Žarko — 321, 322
Vuletić Vaso — 369 ć

Z

Zdjelar Đuro — 373
Zdravko — vidi Romac Paško
Zec Mašo — 806
Zec Milutin — 196
Zgonjanin Žarko — 820
Zogović Vjera — 556, 557
Zorić Milovana Milan — 745
Zorić Milovana Nikola — 745
Zorić Milovana Stanko — 745
Zrinjanin Rade — 708, 710, 881

Ž

Zalić Zuhdija — 272
Zbontar Anton Slave — 875
Zeželj Milan — 62, 295, 405, 501, 614
Zigić Rade — 25, 29, 68, 72, 299, 338, 550, 647, 707, 854
Zontar Vinko Aleksandrov — 589
Zujović Sreten Crni — 252, 619

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 184, 340, 610, 616, 716
Ambras (kod Zužemberka) — 253
Amerika — vidi Sjedinjene Američke Države
Austro-Ugarska — 704

B

Babin Potok (D. i G.. kod Vrhovina) — 380, 446
Babje gore (pl.) — 22, 147, 927, 933
Bačka — 114, 640—642
Bačkovica (kod Pitomače) — 754
Bačuga (D. i G., kod Petrinje) — 121
Badljevina (kod Daruvara) — 911, 927, 932, 933
Bair (kod Novske) — 441
Balinac (kod Topuskog) — 100, 102
Balkan — 86, 184, 185, 817, 863. 922
Banat — 640—642
Banija — 39, 40, 412, 452, 459-^462. 466, 469, 646, 722, 744, 818. 915
Banova Jaruga — 147, 441, 445
Bania Luka — 43
Baranja — 640
Batinjani (kod Pakraca) — 443
Batković (kod Bijeljine) — 483
Batnoga (kod Slunja) — 914
Beč (u Austriji) — 357
Begovac (kod Ogulina) — 660
Begovo Brdo (kod Jastrebarskog) — 57, 835
Bela Cerkev (kod N. Mesta) — 664
Bela krajina — 293, 577, 608
Beograd — 18, 128, 163, 219, 411, 412, 414
Berlin — 293, 413
Bihać — 67, 70, 151, 152, 157, 162, 198, 219, 250, 302, 348, 450, 528, 818
Bijela (kod Daruvara) — 427, 442, 527. 532
Bijela Stijena (kod Okučana) — 243, 779
Bijelnik (kod Siska) — 121
Bijeljina — 483, 484
Bilaj (kod Gospića) — 897
Bilo-gora — 62, 108—110, 279, 289, 290, 297, 311, 330, 332, 336, 343, 355, 356, 586, 670, 754, 755, 796
Biokovo — 132
Birač (predeoj — 483
Biškupci (kod Slav. Požege) — 493, 506, 544, 688, 807, 933
Bitnje (Sp. i Zg.. kod Kranja) — 588
Bjelemić (Odžaci, kod Konjica) — 469
Bjelovac (D. i G., kod Kostajnice) — 745
Bjelovar — 109, 297, 477, 834
Blaca (kod Kranja) — 467
Blagaj (kod Kupresa) — 619
Blata — 128, 660
Blatuša (kod Vrginmosta) — 372
Blinja (kcd Siska) — 121
Bobare (kod Okučana) — 442
Bogićevci (D. i G., kod Okučana) — 441
Bojana (kod Čazme) — 355, 356
Bojna (kod Topuskog) — 102, 724
Bojska (kod Bugojna) — 315
Bokane (kod Voćina) — 866
Borci (kod Konjica) — 459
Borki (D., G. i Sr., kod Daruvara) — 91, 418. 419, 421, 427, 439, 527, 532
Borojevići (kod Kostajnice) — 744
Borovac (kod Okučana) — 440
Borovno (brdo na Zelengori) — 178
Bos. Brod — 156
Eos. Grahovo — 411, 770, 845
Bos. krajina — 44, 184, 212, 817—819, 821
Bosiljevo — 54, 293, 405, 406, 451. 452. 480, 574, 699
Bosna — 14, 23, 43, 109, 116, 144, 184, 203, 207, 227, 229, 251, 350, 412, 418,

426, 428, 440, 442, 444. 482. 508, 525, 616, 627, 628, 640. 641. 643. 695, 744, 745. 915
Bosna (r.) — 137, 156
Bračevci (kod Našica) — 570
Bradina (D. i G.. kod Konjica) — 321
Branežci (kod Pakraca) — 911, 933
Branjevo (kod Bijeljine) — 483
Bratelji (kod Samobora) — 291
Bresarić (kod Jastrebarskog) — 294
Brezova Reber (kod N. Mesta) — 665
Brezovac (kod Pakraca) — 173, 223
Brezovica (kod V. Gorice) — 837, 838
Brežice (kod Samobora) — 256
Ergud (V. i M., kod Opatije) — 12. 14
Brinje (kod Ogulina) — 432, 575, 577, 624, 775, 776
Brlenić (kod Jastrebarskog) — 59
Brlog (kod Otočca) — 378, 447, 450, 560, 842
Brod — vidi Bos. Brod
Brod — vidi Stari Brcd
Brus (kod Kruševca) — 438. 919
Brusnik (kod Lipika) — 175
Brušane (kod Gospića) — 826, 862
Bruvno (kod Gračaca) — 216
Brzaja — 109
Bubnjarci (kod Karlovca) — 114
Buč (kod Bučkog Kamenskog) — 419, 911, 933
Bučica (D. i G., kod Gline) — 748
Bučje — vidi Buč (kod Bučkog Kamenskog)
Bučka (kod N. Mesta) — 664
Bučko Kamensko (kod Slav. Požege) — 506, 599. 928
Budić (V. i M., kod Bučkog Kamenskog) — 175
Bugojno — 138. 232
Bukovica (predeo, kod Benkovca) — 737
Bukovica (kod Jastrebarskog) — 270
Bulatovići (kod Konjica) — 323
Bunčići (kod Vojnića) — 121
Buševec (kod V. Gorice) — 837
Buzet — 12, 15

Bužim (kod Bos. Krupe) — 761, 818

C

Cazin — 818
Cetingrad — 374, 818, 879—881. 913—915
Ciglenik (kod Našica) — 807
Cremušina (kod Grubišnog Polja) — 445
Crikvenica — 784
Crna Gora — 362. 695, 716, 744. 751, 804. 821, 837, 910, 919
Crna Vlast (kod Vrhovina) — 379—381, 446, 620, 621, 623
Crnjelovo (D. i G., kod Bijeljine) — 483

C

Cadavac (kod Grubišnog Polja) — 445
Caglić (D. i G., kod Lipika) — 247, 239
Caglin (kod Našica) — 803, 806, 807
Caprginci (kod Okučana) — 170, 200
Čatež (kod Trebnja) — 258
Čazma — 385. 478, 833
Cemernica (D. i G.. kod Vrginmosta) — 99
Cešljakovci (kod Slav. Požege) — 532
Cifčije (kod Prnjavora) — 261
Čitluk (kod Gospića) — 47
Corle (kod Prnjavora) — 182
Crmošnjice (kod Crnomelja) — 404
Crnomelj — 481

C

Ćelije (kod Brusa) — 919
Ceralije (kod Podravske Slatine) — 908, 935

D

Dabar (kod Otočca) — 378, 562
Dabčevica (V. i M., kod Daruvara) — 754, 755
Dalmacija — 88. 109, 132, 137, 213, 214, 224, 281, 287, 296. 356, 398, 410, 470, 507, 652, 736, 738, 787, 791, 802, 845, 855
Dane (kod Samobora) — 291
Daruvar — 803. 927
Davča (kod Skofje Loke) — 875
Desinec (D. i G.) — 112, 742
Devetina (kod Prnjavora) — 182
Dilj (pl.) — 416
Dišnik (kod Garešnice) — 303
Divoselo (kod Gospića) — 47, 471
Doboj — 43
Dobra Kuća (kod Daruvara) — 427
Dobravice (kod Metlike) — 480, 481
Dobrljin (kod Bos. Novog) — 14
Dobrnić (kod N. Mesta) — 665
Dobruška Vas (kod N. Mesta) — 663
Dolenjska — 875

Dolenjske Toplice (kod N. Mesta) — 665. 860
Dolomiti (pl.) — 258
Doljanci (kod Slav. Požege) — 544
Doljani (D. i G„ kod Otočca) — 378. 561
Donjec (r. u SSSR-u) — 276
Donji Miholjac — 793
Draga (kod Slav Požege) — 493, 544, 933
Dragalić (kod N. Gradiške) — 151, 412
Draganići (kod Karlovca) — 112, 116, 257, 320, 834, 838
Drašiči (kod Metlike) — 256
Drenovac (kod Lovinca) — 471, 472
Drenovac — vidi Slatinski Drenovac
Drenovi Klanac (kod Otočca) — 561
Drežnica (D., G. i Sr., kod Ogulina) — 382, 577, 784
Drežnik-Grad — 77, 123, 128
Drežnik — vidi Drežnik-Grad
Drina (r.) — 263, 422
Drniš — 213, 214, 280
Drugovići (kod Prnjavora) — 182
Drvar — 781
Dubica — 151, 162
Duboka (kod Našica) — 569
Duboki Dol (kod Gračaca) — 470
Dubovik (kod Bos. Krupe) — 401
Dubranec (kod V. Gorice) — 836
Dubrave (D. i G., kod Ogulina) — 378
Duga Rijeka (kod Koprivnice) — 109, 289
Duvno — 281
Duzluk (kod Orahovice) — 429, 849, 931
Dvor na Uni (kod Bos. Novog) — 745, 746

Đ

Đakovac (kod Virovitice) — 673
Dulavec — 456
Đurđevac (kod Koprivnice) — 795
Đurišić (kod Voćina) — 797

Dž

Džemilići (kod Teslica) — 105

E

Egejsko more — 912
Eminovci (kod Sanskg Mosta) — — 400
Engleska — vidi Velika Britanija
Evropa — 83, 152, 162, 184, 591, 730, 820, 887, 913

F

Ferovac (kod Slav. Požege) — 795
Foča — 127, 179
Francuska — 802

G

Gacka (r.) — 651
Gacka dolina — vidi Gacko polje
Gacko — 535, 538
Gacko polje — 378, 381, 382, 446, 447, 449—451, 559, 560, 562, 644. 646, 648, 649, 784
Gajtan (kod Lebana) — 434—436
Gakovo (kod Virovitice) — 240, 445
Garešnica — 302—304, 307, 335, 336, 477, 478, 755, 833
Gazije (kod Orahovice) — 429
Gerzovo (kod Mrkonjić-Grada) — 619
Glamoč — 133, 136, 137, 770
Glamočko polje — 202
Glavace (kod Otočca) — 561, 562
Glavatičevo (kod Konjica) — 469
Glina — 102
Goč (pl.) — 919
Gojilo (kod Kutine) — 833
Golo (D. i G., kod Cerknice) — 258
Golobar (pl., kod Kobarida) — 249
Golubić (kod Knina) — 212, 213
Gomirje (kod Ogulina) — 697, 775, 784
Gorenjska (predeo) — 565, 568, 587, 605, 606, 608
Gorica — 14
Gornja Vas (kod Samobora) 292, 614
Gornji Vakuf — 232, 461, 465
Gornji Vrhovci (kod Bučkog Kamenskog) — 928
Gorski kotar — 296 328, 426, 507, 577, 636, 784
Gospić — 551, 552, 559, 560, 562, 644, 646—649, 677, 679, 893
Grabarje (kod Našica) — 803
Graberje (kod Ivanić-Grada) — 385
Graberje (kod Petrinje) — 37
Grabik Ilova (kod Prnjavora) — 260
Grabovac — vidi Novi Grabovac
Gračac — 29, 45. 46, 68, 71, 217, 360
Gradac (kod Našica) — 798

Gradište (kod Našica) — 569
Grahovo — vidi Bos. Grahovo
Grdevac (V. i M., kod Bjelovara) — 336, 755
Gredina (brdo, kod Bučkog Kamenskog) — 928
Grmeč (pl.) — 465, 758
Grubišno Polje — 311, 336
Grušča (kod Konjica) — 458, 459, 466, 467

H

Harkov (u SSSR-u) — 276
Hercegovac (kod Daruvara) — 336
Hercegovina — 203, 305, 398, 418, 525, 695, 744, 821, 910
Horvati (kod Jastrebarskog) — 742
Hotavlje (kod Skofje Loke) — 871
Hrvaćani (kod Prnjavora) — 182
Hrvatska — 76, 83, 88, 110, 111, 114, 158, 184, 225, 245, 253, 255, 256, 258. 302—304, 362, 465, 466, 501, 539. 547, 548, 646. 668. 704. 751, 786, 821, 845. 876—879, 884, 885
Hrvatsko primorje —213, 577, 625, 636, 762. 784
Hrvatsko zagorje — 109, 289, 290, 585, 586
Hum (kod Voćina) — 867, 868
Hum-Varoš (kod Voćina) — 91, 867, 868
Hutin (kod Jastrebarskog) — 292

I

Ilova (r.) — 302
Imotski — 251, 398
Irig — 642
Istra — 12—15
Italija — 202, 821, 912
Ivan-Sedlo (kod Konjica) — 104, 180, 321—323
Ivandol (kod Slav. Požege) — 685. 794
Ivanec (kod Koprivnice) — 109, 110, 289, 290
Ivanin-Dvor (kod Slav. Požege) — 597
Ivanovo Selo (kod Daruvara) — 673, 755
Ivanščica (pl.) — 109, 110, 358, 479, 581, 583, 585, 586, 739

J

Jadransko more — 912
Jaguplje (kod Slav. Požege) — 685
Jajce — 7, 133, 137, 154
Jakovci (kod Pakraca) — 170, 200
Jankovac (kod Slatinskog Drenovca) — 799
Janj (kod Jajca) — 619
Jasenaš (kod Virovitice) — 240, 279
Jasenovac (kod Ključa) — 400
Jasik (kod Našica) — 807
Jastrebac (pl.) — 918
Jastrebarsko (Jaska) — 112, 116, 270, 298
Javornik (kod Vrhovina) — 75, 128, 379
Jelah (kod Tešnja) — 126
Jesenica — vidi Lič. Jesenica
Jezerane (kod Brinja) — 577
Jorgič (kod Voćina) — 798
Josipdol — 452, 661, 784
Jugoslavija — 139. 147, 151, 152, 157, 159, 184, 185, 204, 252, 362, 478, 483, 616, 710, 711, 730, 802, 817, 821, 911, 913
Jurdani (kod Opatije) — 12, 13
Jurkovac (kod Našica) — 569
Jušići (kod Opatije) — 13

K

Kajgana (kod Garešnice) — 307
Kakanj (kod Zenice) — 137
Kalesija (kod Zvornika) — 484
Kalnik — 107, 174. 289, 297
Kalnik (pl.) — 62, 110, 111, 355—358, 479, 580, 582, 586, 615, 738, 743
Kalje (kod Samobora) — 60, 62, 111, 114, 291, 480, 834
Kamenski Vučjak — 494, 569
Kamenski Šušnjari (kod Slav. Požege) — 454, 507, 569
Kamensko — vidi Bučko Kamensko
Kapela (V. i M.) — 75, 776, 784, 785
Kaptol (kod Slav. Požege) — 493, 532, 544
Karlobag — 644. 677
Karlovac — 55, 60, 112, 115, 151, 162, 267, 268, 270, 298, 320, 371, 378, 451, 452, 701
Kastav — 12, 14, 15
Kašići (kod Konjica) — 459, 469
Kašt (kod Metlike) — 256
Katoličko Selišće (kod Ivanić-Grada) — 385

Kazablanka (u Maroku) — 266
Kijevo (kod Knina) — 213
Kik (kod Gospića) — 47
Kina — 200
Kirin (D. i G., kod Vrginmosta) — 721
Kiseljak (kod Sarajeva) — 538
Kladuša (V. i M.) — 41, 748, 818, 879—881, 914, 915
Klanac (k. 790, kod Srba) — 49
Klanac — vidi Drenovi Klanac
Klanjec — 110
Klapavica (kod Gračaca) — 217
Klasnić (kod Gline) — 40
Klinča Selo (kod Jastrebarskog) — 320
Klis (kod Splita) — 213, 538
Klisa (kod Bučkog Kamenskog) — 933
Klokoč (kod V. Kladuše) — 41
Kljuka (šuma, kod Pokupskog) — 117
Knin — 213, 214, 770, 853, 854, 885
Kninska krajina — 886
Kočevje — 258
Kočevski rog (pl.) — 255
Kočevsko podgorje (kod Kočevja) — 256
Kokori (kod Prnjavora) — 105
Kolarec (D. i G., kod Varaždinskih Toplica) — 109. 110
Kolc (brdo na Papuk pl.) — 530, 531
Koljani (kod Prnjavora) — 182
Kometnik (kod Voćina) — 219, 798
Komora (D. i G., kod Vranograča) — 745
Kompolje (kod Otočca) — 447, 561, 891
Konjic — 345, 390
Kopaonik (pl.) — 919
Koprivnica — 107, 479
Kordići (kod Jastrebarskog) — 55, 403
Kordun — 40, 41, 55, 112, 116, 268, 269, 297, 299, 326, 370, 379—382, 412, 426, 430, 442, 519, 561, 562, 617, 646, 649, 658—661, 695, 717, 757, 881, 882, 913, 915, 916
Korenica — vidi Titova Korenica
Kosmet — 438, 711, 712, 830
Kostajnica — 34, 745
Kostajnički Majur (kod Kostajnice) — 37
Kostanjevac (kod Samobora) — 115, 292, 311, 337, 834
Košare (kod Ogulina) — 378
Kotor-Varoš — 43, 93, 156, 815
Koturić (kod Bučkog Kamenskog) — 200, 927
Kozara (pl.) — 186, 591, 824
Kraguj (kod Pakraca) — 173
Krajina — vidi Bos. krajina
Kraljevec (kod V. Gorice) — 837
Kraljevo — 919
Kranj — 587
Krašić — 55, 56—62, 75, 111, 112, 115, 117, 257, 292, 294. 295, 320, 403, 404, 480, 741, 834, 838
Kravarsko (kod V. Gorice) — 117, 836, 837
Krčino brdo (kod Ustikoline) — 179
Kreševo — 138
Kričke — vidi Zabrdske Kričke
Krivaja (kod Voćina) — 421
Krivaja (r.) — 350
Križ (G. i D., kod Ivanić-Grada) — 385, 833
Križevci — 107
Krka (r.) — 293, 663
Krndija (pl.) — 416
Krstinja (kod V. Kladuše) — 41, 60,
Krško (kod Brezica) — 256
Krupa (kod Gračaca) — 470
Kruševac — 917—919
Kućeli (kod Opatije) — 12
Kukavica (pl.) — 436
Kuia (kod Konjica) — 469
Kula (kod Našica) — 795
Kulaši (kod Prnjavora) — 105
Kulen-Vakuf — 758, 781
Kunovci (kod Slav. Požege) — 685
Kupa (r.) — 56, 116, 257, 480
Kupčina (kod Karlovca) — 451
Kupinec (kod Jastrebarskog) — 836
Kursk (u SSSR-u) — 276
Kutjevo (kod Našica) — 507, 544, 795, 806, 807
Kuzma (kod Voćina) — 850
Kuzmica (kod Slav. Požege) — 148

L

Labin — 12
Lapac (D. i G.) — 71, 216, 217, 324, 326, 368, 678, 679
Latinovac (kod Našica) — 803, 807
Laz (kod Marije Bistrice) — 109
Lekenik (kod Siska) — 742, 837
Lepavina (kod Koprivnice) — 290
Lešće (kod Otočca) — 447, 662, 840, 843
Letinac (kod Otočca) — 378, 776
Letovanci (kod Siska) — 38
Letovanić (kod Siska) — 836

Lič. Jesenica — 75, 78, 123, 660, 710
Lički Novi (kod Gospića) — 647
Lički Osik (kod Gospića) — 562, 897
Ličko Lešće — vidi Lešće
Lika — 47, 66, 69, 155, 299, 326, 409, 410, 412, 430, 452, 470, 525. 561, 644, 646, 695. 716, 781, 785, 886
Lipik — 175
Lipovac (kod Slav. Požege) — 24
Lipovljani (kod Novske) — 441, 778
Lisičine (kod Voćina) — 163, 798, 867, 868
Lisnik — 627
Lišnja (kod Prnjavora) — 182
Livadani (kod Pakraca) — 173, 490
Livno — 131, 132, 137, 250, 281, 348
London — 22, 24, 33. 36, 46, 52, 85, 86. 90, 139. 141, 148, 149, 161, 162, 169, 175, 185. 198, 221, 239, 307, 309, 355, 426, 436, 511, 544, 547. 598, 599. 617. 623, 680, 694. 727, 731, 732, 792, 802. 805, 822, 866. 912. 922
Lović Prekriški — 112, 904
Lovinac (kod Gračaca) — 25, 29, 360, 791
Lovran (kod Opatije) — 13
Lovranska Draga (kod Opatije) — 12, 13
Lovska (kod Pakraca) — 150, 441
Lubnik (trig. 1024, kod Škofje Loke) — 588, 589
Lučelnica (D.. G. i Sr., kod Jastrebarskog) — 117
Lučke kolibe (na pl. Zelengori) — 104
Ludbreg — 107
Ludina (M. i V., kod Ivanić-Grada) — 385
Lukovac (kod Podravske Slatine) — 868

Lj

Ljeljen (trig 1964, na Visočici pl.) — 458, 468
Ljeskovica (kod Našica) — 794
Liubijana — 258, 379

M

Macute (kod Voćina) — 868
Maček (kod Mirne) — 664
Mačkovac (kod G. Vakufa) — 461
Madžari (kod Petrinje) — 38
Magovac (kod Jastrebarskog) — 403
Magulica (kod Olova) — 350
Majevica (pl.) — 483, 484, 640
Makedonija — 830
Maovice (kod Vrlike) — 213
Marija Bistrica — 109, 110
Markovac (kod Daruvara) — 427
Maroko — 266
Maslovare (kod Kotor-Varoša) — 43
Mašić (kod Nove Gradiške) — 440
Matulji (kod Opatije) — 13
Mazin (kod Gračaca) — 216
Medak (kod Gospića) .— 45
Medna (kod Mrkonjić-Grada) — 619
Metlika — 116, 257, 298, 480, 481
Mikleuška (kod Garešnice) — 387, 834
Milan-Lug (kod Našica) — 807
Miletinac (M. i V., kod Daruvara) — 673, 803
Milosavci (kod Prnjavora) — 182
Milošević (kod Savnika) — 156
Miljevina (kod Foče) — 138
Mirna (kod N. Mesta) — 664
Mlaka (M. i V., kod V. Gorice) — 838
Mlinska (kod Bjelovara) — 311, 337
Mojkovac (kod Kolašina) — 262
Mokrec (trig. 1058, kod Cerknice) — 258
Mokro Polje (kod Knina) — 854, 856
Morava (r.) — 919
Moseć (kod Drniša) — 137
Moskva — 802
Moslavačka gora — 279, 332, 333, 337
Moslavina (predeo) — 62, 117, 304, 330, 343, 355, 477, 533, 534, 615, 743, 755, 794, 832, 834, 839
Motičina (D. i G., kod Našica) — 798
Mračaj (kod Vojnića) — 914
Mrkonjić-Grad — 154, 155, 619
Mrkoplje (kod Slav. Požege) — 454, 544
Muć (kod Splita) — 213
Mušaluk (kod Gospića) — 897

N

Našice — 795, 803, 806
Nemačka — 256, 357, 434, 436, 484, 507, 541, 704, 820, 912
Neretva (r.) — 185, 228, 390, 412, 461
Nevesinje — 232, 390. 391
Nezavisna Država Hrvatska — 213, 548, 821, 884
Normandija (u Francuskoj) — 802
Nova Gradiška — 412, 413, 439, 441
Novi Grabovac (kod Novske) — 441

Novi Marof — 107, 290, 479
Novo Mesto — 258, 664
Novo Selo (kod Samobora) — 481, 614
Novska — 151, 412, 413. 441, 690

Nj

Nježić (kod Bučkog Kamenskog) — 928

O

Očijevo (kod Kulen-Vakufa) — 781
Odra (kod V. Gorice) — 742, 837, 838
Odžakovci (kod Slav. Požege) — 933
Ogulin — 76, 378, 379, 701, 784, 785
Okešinec (kod Ivanić-Grada) — 335
Okič-Grad (kod Samobora) — 741, 836
Okrog (kod Mirne) — 664
Okučani — 147, 151, 172, 412, 439, 441, 927
Omiš — 137
Opatija — 12, 15
Orahovica (kod Našica) — 506, 527, 532
Orljavac (kod Slav. Požege) — 200, 685, 928
Osijek — 289, 290
Osredci (kod Prnjavora) — 105
Ostrovica (kod Gospića) — 47
Oštra (kod Gospića) — 647
Oštre (D. i G., kod Jastrebarskog) — 57, 292, 834
Oštri Zid (kod Čazme) — 477
Otočac — 69, 378, 379, 447, 448, 450, 559—562, 661, 662, 734
Ozalj — 55, 115. 116, 257
Ozren (pl., kod Sokobanje) — 438
Ozren (pl. u ist. Bosni) — 207
Ožegovci (kod Pakraca) — 173, 911, 927, 933

P

Pag (o.) — 762
Paklenica (kod Novske) — 172
Pakrac — 147, 221, 238, 240, 413, 415, 690, 911, 927
Palačkovci (D. i G., kod Prnjavora) — 260, 262
Palanka (kod Sanskog Mosta) — — 819
Papuk (pl.) — 160, 304, 330, 416, 427
Paučje (kod Našica) — 570
Pašijan (M i V., kod Daruvara) — 834
Pavlovci (kod Nove Gradiške) — 147
Pazin — 15
Pecka (D. i G., kod Mrkonjić-Grada) — 619
Pečenegovci (kod Prnjavora) — 260
Pečno (kod Samobora) — 291, 741
Perenci (kod Slav. Požege) — 542
Perušić — 562, 623, 648, 890
Peščenica (kod V. Gorice) — 837
Petričko Selo (kod Jastrebarskog) — 291
Petrinja — 745
Petrova gora (pl.) — 99
Petrovina (kod Jastrebarskog) — 292, 480, 741
Pidriš (kod Prozora) — 461
Pisanica (M. i V., kod Bjelovara) — 276
Pisarovina — 293, 836, 837
Pitomača (kod Virovitice) 671
Planik (na Učki) — 12, 13
Planina (kod Crnome'ja) — 404
Planje (kod Teslića) — 105
Plaščanska dolina — 375, 451, 452, 559, 561, 660. 710, 879
Plaški — 75, 452, 561, 660, 661, 710, 784, 913
Plavci (kod Jastrebarskog) — 61
Plavča Draga (kod Plaškog) — 561
Plavno (kod Knina) — 213
Pieterje (kod N. Mesta) — 320
Plitvička jezera — 323
Ploščica (St. i N., kod Bjelovara) — 755
Počitelj (kod Gospića) — 47
Podgorje (kod Slav. Požege) — 544
Podgrad (kod Ilirske Bistrice) — 13, 14
Podgrmeč — 591, 771
Podlipoglav (kod Ljubljane) — 258
Podpreska (kod Kočevja) — 607
Podravina — 297, 412, 424, 479, 585, 586, 670, 739
Podravska Slatina — 456, 793, 800, 848
Podum (kod Otočca) — 562
Podunavlje (predeo) — 184
Podvrško (kod Nove Gradiške) — 22
Podzvizd (kod V. Kladuše) — 748
Poganac (M. i V., kod Koprivnice) — 110, 290
Pogled (trig. 587, kod Ljubljane) — 258
Poklek (kod Samobora) — 481
Pokuplje — 117, 293, 480, 741, 836

Pokupsko (kod V. Gorice) — 117
Poljana (D. i G.. kod Varaždina) — 356
Poljana (kod Banove Jaruge) — 150
Poljane (kod Opatije) — 12
Popovac (kod Novske) — 441
Popovača (kod Čazme) — 388
Popovci — vidi Zabrdski Popovci
Popovići (kod Metlike) — 613, 663, 663
Fosavina — 441, 690, 691
Potočani (kod Prnjavora) — 43, 261
Fotok (kod Skofje Loke) — 875
Požega — vidi Slav. Požega
Požeška kotlina — 418, 421, 493, 507, 544, 803, 927
Prekrižje (D. i G., kod Jastrebarskog) — 57, 112, 834, 835, 838
Prenj (pl.) — 459, 461
Prgomelje — vidi Zabrdske Prgomelje
Pribić (kod Karlovca) — 403, 404, 480
Primorska (predeo) — 605, 606, 608, 875
Prisjeka (kod V. Kladuše) — 41, 42
Prnjavor — 43, 179, 261, 384
Prokop (M. i V., kod Čazme) — 477, 755
Prosjek (kod Prnjavora) — 182
Prozor — 138, 348, 349
Psunj (pl.) — 160, 330, 416, 427, 439
Pula — 12
Pušča (D. i G., kod Samobora) — 290
Pušina (kod Slat. Drenovca) — 601 —603. 849, 851

R

Rab (o.) — 762
Radan (pl.) — 434
Radatovići (kod Metlike) — 115, 291, 480. 834
Raduč (kod Gospića) — 47, 471
Radučić (kod Knina) — 854, 856
Rajić (D i G., kod Novske) — 151,. 172, 412
Rakovica (kod Drežnik-Grada) — 128
Rakovnik (kod N. Mesta) — 564, 664
Rastoka (kod Gospića) — 761
Rastovac (kod Daruvara) — 673
Ratkovac (kod Okučana) — 200
Ravna gora (k. 677 — k. 616, kod Bednje) — 581, 739
Ravna Gora (kod Delnica) — 74
Ravna gora (kod Voćina) — 160, 439, 442
Relić (kod Jastrebarskog) — 904
Remetinec (kod Zagreba) — 742
Repovci (kod Konjica) — 321
Ribnik (D. i G., kod Drvara) — 770
Ribnik (kod Karlovca) — 293
Ribnjačka (kod Bjelovara) — 148, 769
Ričice (kod Lovinca) — 29
Rogoža (kod Garešnice) — 387
Romanija (pl.) — 483
Rostov (u SSSR-u) — 276
Ruča (kod V. Gorice) — 766
Rudopolje — vidi Vrhovinsko Rudopolje
Rukavac (D. i G., kod Opatije) — 12, 13
Rusija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
Ruševo (kod Našica) — 807
Ruškovac (kod Bjelovara) — 755

S

Saborski (kod Vrhovina) — 75—78, 99, 128
Samobor — 58, 60. 113—116, 481, 837
San Pedro — 198
Sana (r.) — 187
Sandžak — 144, 695, 716, 804, 821, 910
Sanski Most — 85—87
Sarajevo — 156, 538
Sardinija (o.) — 266
Sava (r.) — 627, 860
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) — 15, 23, 37, 53, 85, 86, 111, 147—149, 179, 181, 184, 200, 212, 221, 235, 244, 262, 266, 314, 315, 362, 483, 495, 496, 547, 560, 570, 599, 605, 617, 659, 694, 705, 710, 717, 817, 906, 920, 921, 929
Sekulinci (kod Voćina) — 219
Selce (kod Crikvenice) — 784
Selnica (r.) — 587
Semič (kod Crnomelja) — 255, 256, 404
Semić (kod Buzeta) — 13
Senj — 560, 610, 784
Severin na Kupi — 699
Šibenik (kod Pitomače) — 673, 754, 755
Sicilija (o.) — 266
Sičevac (kod Samobora) — 291

Sinac (kod Otočca) — 447, 620, 621, 623
Sinj — 213, 214
Sirač (kod Daruvara) — 907, 908, 911, 923, 927, 930, 932, 933, 935
Sisak — 527, 742, 766, 836, 837
Sjedinjene Američke Države (SAD) — 147, 152, 179, 181, 198, 244, 362, 547, 599, 633, 717, 785, 821, 906, 907, 910, 929
Sjeničak (kod Vrginmosta) — 123, 129
Skender-Vakuf — 43, 93, 154, 156
Skenderovci (kod Slav. Požege) — 685
Skrad (kod Delnica) — 74, 123
Slatina -- vidi Podravska Slatina
Slatinski Drenovac (kod Podravske Slatine) — 531, 798, 851, 852
Slavonija — 37, 108, 111, 147, 152, 158, 200, 296, 297, 306, 328, 332, 333, 336, 355, 387. 388, 424, 426, 429, 443, 477—479, 534, 549, 569, 640. 670. 692, 695, 750—752, 778, 821, 833
Slavonska Požega — 769, 928, 933
Slovenija — 253, 256, 297, 328, 403—404, 48G, 563, 564, 611—614, 663, 665, 666, 668, 669, 821, 838. 875
Slunj — 128, 374, 450, 818, 879, 880, 914
Sljeme (brdo, kod Zagreba) — 109, 110
Smiljan (kod Gospića) — 47, 471, 761, 762, 897
Smoljanovci (kod Slav. Požege) — 933
Smrečje (kod Cabra) — 13, 14
Smrtić (kod Okučana) — 170, 200, 778, 780
Smude (kod Voćina) — 798
Sorževo (kod Jastrebarskog) — 257
Sošice (kod Metlike) — 61, 62, 115, 292, 404, 480, 834, 835
Sovjetska Unija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
Split — 214
Srb (D. i G.) — 46, 49
Srbija — 362, 428, 434, 438, 642, 643
Srbski Klanac — vidi Klanac (k. 790)
Sredozemno more — 266, 922
Srem — 251, 252, 482, 484, 627, 640—642
Sremska Mitrovica — 252, 607, 642
Srpske Moravice — 784
Stajnica (D. i G., kod Brinja) — 577
Stara Pazova — 642
Stari Brod (kod Višegrada) — 422
Stari Laz (kod Delnica) — 74
Staro Selo (kod Topuskog) — 748
Stojčinovac (kod Našica) — 569
Stojdraga (kod Samobora) — 114, 298, 320, 481
Strahinšćica (k. 847, kod Krapine) — 581, 739
Stražeman (kod Slav. Požege) — 544, 933
Stražišče (kod Kranja) — 587
Strezimirovci (kod Bosiljgrada) — 832
Strmica (kod Knina) — 213, 411
Stupnik (kod V. Gorice) — 837
Subocka (kod Lipika) — 175, 223
Suhopolje (kod Bijeljine) — 483
Suhopolje (kod Glamoča) — 202
Suhopolje (kod Virovitice) — 456
Suhor (D. i G., kod Metlike) — 270, 404
Sušak — 785
Sušica (kod Delnica) — 74
Sutjeska — 125, 138, 155, 178, 263, 312, 350
Sutla (r.) — 110
Sv. Gera (trig. 1181, kod Jastrebarskog) — 404
Sv. Jana (kod Jastrebarskog) — 62, 292, 480, 741
Sv. Matej (kod Marije Bistrice) — 109
Sv. Nedelja (kod Samobora) — 741

S

Sagovina (Prav. i Kat., kod Okučana) — 170, 200
Sagudovec (kod Marije Bistrice) — 109
Šapjane (kod Opatije) — 13
Šator (pl.) — 723
Savnik — 156, 502
Sereg-Ilova (kod Prnjavora) — 260
Šibenik — 214
Sibokovac (kod Našica) — 569
Sibovska (kod Prnjavora) — 260—262
Simljanik (kod Čazme) — 477
Sirinci (kod Okučana) — 170, 200
Sirinec (kod Ivanić-Grada) — 385
Široka Kula (kod Gospića) — 449, 644, 646—648, 897
Sišljavić (kod Karlovca) — 117
Škare (kod Otočca) — 378, 561
Skocijan (kod N. Mesta) — 663
Skofja Loka — 587
Skofljica (kod Ljubljane) — 258
Smarje (kod Ljubljane) — 258

Smarjeta (kod N. Mesta) — 608, 664
Spišić-Bukovica (kod Virovitice) — 311
Št. Rupert (Šentrupert, kod N. Mesta) — 564, 612, 613, 664, 666
Sumetljica (D. i G., kod Lipika) — 170, 200
Šušnjar (M i V., kod Gline) — 121
šušnjar — vidi Kamenski Šušnjari
Svica (D i G., kod Otočca) — 447, 551, 561

T

Tabak Ilova (kod Prnjavora) — 260
Tarčin (kod Konjica) — 321
Temnić (predeo, kod Kruševca) — 918
Teslić — 43, 93, 106, 126
Tešanj — 43, 106
Tisovac (kod Samobora) — 291
Tisovac — vidi Zabrdski Tisovac
Tiškovac (D i G., kod Srba) — 48
Titova Korenica — 71, 370
Točak (k. 887, kod Voćina) — 595
Tomašica (kod Garešnice) — 386
Toplice (kod N. Mesta) — 255, 256
Topolovica (kod Daruvara) — 311
Topusko — 102, 748
Toranj (kod Pakraca) — 443, 544, 685
Torine (predeo. kod Bučkog Kamenskog) — 928
Tounj (kod Ogulina) — 378
Tounjski Tržič (kod Slunja) — 375
Travnik — 138
Trebinec (kod Mirne) — 664
Trebnje (kod N. Mesta) — 564, 612, 664
Trešnjevica (kod Konjica) — 321
Trnakovac (kod Okučana) — 200, 779
Trnava (D. i G., kod Niša) — 918
Trnovski gozd (kod Gorice) — 872
Trst — 12, 14
Trstenik — 918
Tržić — vidi Tounjski Tržič
Tuk (kod Slunja) — 662
Turčević Polje (kod Daruvara) — 754
Turopolje (kod V. Gorice) — 837
Turska — 616
Tušnica (rudnik, kod Livna) — 250
Tuzla — 484

U

Ustikolina — 179
Utinja (kod Vojnića) — 128
Uzići (kod Titovog Užica) — 422

V

Varaždin — 107, 356
Varaždinske Toplice — 107
Večerinovac (brdo, kod Mojkovca) — 262
Vel. Blaca — vidi Blaca (kod Konjica)
Velebit (pl.) — 155, 450
Velika (kod Slav. Požege) — 507, 526, 527, 532, 539, 544
Velika Britanija — 90, 139, 141, 147, 152, 179, 181, 198, 221, 244, 266, 362, 529, 547, 548, 599, 633, 705, 717, 785, 805, 821, 887, 906, 907, 910, 929, 930, 933
Velika Gorica — 293, 741, 836—838
Velika Rujiška (kod Bos. Krupe) — 183
Veljun (kod Slunja) — 916
Veprinac (kod Opatije) — 12
Vetovo (kod Slav. Požege) — 493, 507, 526, 544
Vezišće (kod Ivanić-Grada) — 385
Vijačani (kod Prnjavora) — 43
Vilić Selo (kod Slav. Požege) — 927
Virmaše (kod Skofje Loke) — 588
Virovitica — 275, 278, 303, 305, 415, 456, 522
Visoče (kod Jastrebarskog) — 61, 403
Visočica (pl.) — 458, 459
Višnjevica (kod Konjica) — 315, 321
Vivodina (kod Jastrebarskog) — 62, 115, 291, 292, 294, 320, 480, 741, 834
Vlatkovac (kod Našica) — 803, 807
Voćin — 16, 50. 51, 90, 91, 141, 143, 152, 153, 159, 161—163, 201, 219, 332, 333, 344, 346, 347, 412, 414, 416, 421, 526, 599, 600, 672, 673, 684, 687, 688, 751, 850, 851, 868, 925
Vojni Križ — vidi Križ (kod Ivanić--Grada)
Vojvodina — 643
Volgograd (Staljingrad) — 198
Volinja (kod Kostajnice) — 34, 37
Vorkapić (kod Topuskog) — 101
Vranograč — 40, 41, 745. 818
Vranovina (M. i V., kod Topuskog) — 100, 102, 748
Vranje — 831
Vrbanja (r.) — 43

Vrbas (r.) — 619, 620
Vrebac (kod Gospića) — 45
Vrhovci kod crkve — 24
Vrhovci pod Gradom (kod Slav. Požege) — 22
Vrhovine — 378, 379, 447, 560
Vrhovinsko Rudopolje (kod Vrhovina) — 379
Vrlika — 212, 213, 390
Vrpolje (kod Knina) — 411
Vršani (kod Prnjavora) — 262
Vrtoče (kod Kulen-Vakufa) — 758
Vučjak — vidi Kamenski Vučjak
Vukojevci (kod Našica) — 803
Vukova Gorica — 54, 293, 405
Vukovsko (D. i G.. kod Kupresa) — 619
Vukšić (kod Gospića) — 897
Vušinec (D. i G., kod Dolenjskih Toplica) — 860

Z

Zabrdska Glavica (kod Bučkog Kamenskog) — 933
Zabrdske Kričke (kod Bučkog Kamenskog) — 170, 200
Zabrdske Prgomelje (kod Bučkog Kamenskog) — 200, 933
Zabrdski Popovci (kod Bučkog Kamenskog) — 200, 223, 911, 927, 933
Zabrdski Tisovac — 200, 933
Zagorje (kod Veljuna) — 916
Zagorje — vidi Hrvatsko zagorje
Zagreb — 109, 113, 115, 116, 152, 163, 219, 267, 268, 290, 293, 296, 298, 320, 357, 411, 412, 414, 478, 479, 481, 527, 672, 741, 742, 744, 805, 833, 836—838, 902
Zajile (kod Daruvara) — 421
Zali Log (kod Kranja) — 875
Zalužnica (kod Otočca) — 378, 560
Zaprešić (kod Samobora) — 290
Zdelice (D. i G., kod Podrav. N. Grada) — 109
Zdenčina (kod Jastrebarskog) — 320
Zelengora (pl.) — 104, 212
Zelengrad (kod Obrovca) — 737
Zemun — 152, 642
Zenica — 137
Zijamet (k. 1124, kod Bugojna) — 349
Zlatar — 290
Zlatni bor (kod Foče) — 179
Zminec (kod Skofje Loke) — 588
Zrinska (kod Bjelovara) — 279
Zrmanja (r.) — 449, 644
Zubić (kod Voćina) — 798
Zvečevo (kod Slav. Požege) — 769
Zvornik — 484
Zirovac (kod Gline) — 721, 724
Zelezniki (kod Kranja) — 875
Željezno (kod Krašića) — 58, 834
Zeljin (pl.) — 919
Zumberak — 18, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 111, 112, 114—116, 257, 268, 269, 290, 293—296, 403—405, 480, 481, 563, 564, 577, 612—615, 663, 665, 741—743, 834—836, 838, 903

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

— Banijska (proleterska) — 141, 238
— Bilogorska — 21, 445
— Bukovačka — 287
— Prateća Kalničkog NOP odreda — 582
— Primorska — 285, 287, 288
— Prominska — 285
— Šibenska — 285, 286
— Terenska »Kljuka« — 296, 480
— Terenska »Ribnik« — 297

Bataljoni

— Biokovski — 132
— Cehoslovački — 571, 929
— Diljski — 572
— Mosorski — 137
— »Ognjen Priča« — 360
— Prozorski — 138, 231
— Zumberački — 296, 404

Divizioni

— 1. brdski 1. korpusa NOV i PO Hrvatske — 859

Odredi

— 1-vi 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 21, 146, 148, 152, 158, 196, 329, 412, 439—442, 777—779, 781, 782, 907
— 1-vi 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 485, 577, 783
— 1. južnomoravski — 433—438, 918 919
— 1. kordunaški — 144, 371, 451, 452, 563, 659, 660, 716, 717, 718, 880, 881, 915
— 1. slavonski — vidi 1-vi 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske
— 1. šumadijski »Milan Blagojević« — 361
— 1. Unske operativne grupe NOV i PO Hrvatske — 716—718, 721
— 2. južnomoravski — 829—832
— 2-gi 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 83, 158, 159, 329, 424, 427, 595, 599, 601
— 2. primorsko-goranski — 12
— 3. lički — 45—49, 66
— 3 (sremski) 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 251, 252, 482, 483, 627—629, 640, 641, 643
— 3-ći 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 132
— Banijski — 100—102, 452, 716, 745, 749, 820, 915
— Banjalučki — 494, 499
— Bilogorski — 929
— Birčanski — 483
— Fruškogorski — vidi 3 (sremski) 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske
— Gorenjski — 587, 871, 872
— Jastrebački — 434
— Kalnički — 62, 107—111, 289, 296, 327, 328, 355—358, 420, 479, 580—586, 683, 702, 703, 739—741
— Karlovački — 451, 701, 702
— Kozarski — 590, 820. 823
— Kukavički (Leskovački) — 434
— Lički — 452, 470—473, 736
— Majevički — 483
— Moslavački — 327, 328, 385, 388, 420, 477—479, 534, 546, 548, 584, 743, 755, 832—834
— Notranjski — 258
— Pasjačko-jablanički — 434
— Podgrmečki — 590
— Podunavski — 251
— Posavski — 251
— Požeški — 688, 929
— Rasinski — 438, 917—919
— Ribnički — 590

— Severnodalmatinski — 248, 286, 288, 736
— Soški — 13, 14. 246, 249
— Sremski — vidi 3. NOP odred 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske
— Vranjski — 438
— Zapadno-dolenjski — 609
— Zumberačko-pokupski — 480, 481, 614, 741—743, 834—836

Brigade

— 1. dalmatinska (3. brigada) 3. divizije — 131, 132, 134, 136, 137, 230, 232, 233, 280, 281, 348—350, 534—538
— 1-va 3. divizije — vidi 5. crnogorska (3 divizije)
— 1. krajiška 5. divizije — 494, 497, 498, 620
— 1. lička 6. divizije — 25—28, 40, 64—67, 70, 215, 216, 218, 234. 235. 299, 359, 449, 451, 550—552, 644. 647, 648. 650—653, 759, 826, 828, 839—843, 888—892
— 1-va 8. divizije — vidi 4. hrvatska (1. kordunaška)
— 1-va 13. primorsko-goranske divizije — vidi 6-ta 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske
— 1. moslavačka 33. divizije — 743
— 1. slavonska — vidi 12. slavonska 12. divizije
— 1. proleterska 1. proleterske divizije — 44, 92, 94, 103, 106, 125, 178, 226—229, 260, 262. 263, 283, 312, 321, 323, 383
— 1. slovenačka »Tone Tomšič« 14. divizije — 253, 255—257, 268
— 1. vojvođanska 16. divizije — 482, 484, 640, 641
— 2. dalmatinska 2. proleterske divizije — 422
— 2. krajiška 4. divizije — 183, 186, 189, 194, 494, 497, 498, 820, 822
— 2. lička 6. divizije — 25—28, 64—67, 70, 72, 299, 360, 449. 550, 552, 644, 647, 648. 676, 677, 706, 759, 786—791, 827, 852, 855, 856, 891
— 2-ga 8. divizije — vidi 5. hrvatska (2. kordunaška) 8. divizije
— 2-ga 13. divizije — vidi 14. hrvatska 5. oper. zone NOV i PO Hrvatske
— 2. proleterska 2. proleterske divizije — 422, 423
— 2. slovenačka »Matija Gubec« 15. divizije — 255, 268, 664
— 2. vojvođanska 16. divizije — 482, 484, 640, 641
— 3. lička (9. hrvatska) 6. divizije — 26, 28, 29, 64, 65, 67, 70, 71, 95, 299, 338, 342, 446—449, 550—552, 644, 647, 648, 706, 707, 736, 758—762, 791, 825—827, 861, 863. 891—894, 897
— 3-ća 8. divizije — vidi 15. hrvatska (3. kordunaška) 8. divizije
— 3. dalmatinska (11. hrvatska) 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske, kasnije 9. divizije—164, 206—215, 263. 364, 367, 389, 395—398
— 3. proleterska (sandžačka) 1. proleterske divizije — 44, 92, 106, 281—283
— 3. slovenačka »Ivan Cankar« 15. divizije — 255, 257, 268, 318. 320, 605, 608—610, 613, 664
— 3. udarna (krajiška) 1. proleterske divizije — 92
— 4. banijska Unske operativne grupe NOV i PO Hrvatske — 744—749
— 4. hrvatska (1. kordunaška) 8. divizije — 18, 20, 30, 54—60, 62, 75, 77, 99, 111—113, 115, 116, 128, 257, 258, 297, 298, 375, 378, 380, 382, 383, 447, 449, 450, 559, 560. 562, 615, 617, 644, 648, 649, 658, 660—662, 708, 709, 879—882, 913, 920
— 4. krajiška 5. divizije — 494, 497, 498, 845, 846
— 4. proleterska (crnogorska) 2. proleterske divizije — 212, 281, 390. 502, 503, 505
— 4. slovenačka »Ljubo Sercer« 14. divizije — 258, 577, 860
— 5. crnogorska (1-va) 3. divizije — 7, 9, 138, 154—157, 390
— 5. hrvatska (2. kordunaška) 8. divizije — 18—20, 30, 31, 75—78, 122—124, 128—130, 351, 379—382, 450, 451, 559—562, 617, 649, 658—662, 708—710, 880, 881, 913, 915
— 5. kozarska (krajiška) 4. divizije — 183, 187, 189, 194, 820, 823

— 6. istočnobosanska 17. divizije — 251, 627, 640
— 6. krajiška 4. divizije — 10, 11, 84, 183, 188. 189, 192, 194, 300, 301, 399—401, 590, 770, 771
— 6-ta 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 379, 380, 382, 431, 446—448, 574—577, 620—622, 624—626. 783, 786
— 7. krajiSkà 5. divizije — 619
— 7-ma (1. banijska) 7. divizije — 34, 38, 39, 40, 121, 458—467, 469, 680
— 7. slovenačka »France Prešeren« 14. divizije — 871
— 8. crnogorska 1. proleterske divizije — 262
— 8-ma (2. banijska) 7. divizije — 35, 40, 118, 121, 464
— 8. krajiška 4. divizije — 11. 183, 188, 189, 190, 192, 194, 590, 716, 721, 724. 757, 758, 816—819, 915
— 9. hrvatska — vidi 3. lička 6. divizije
— 9. krajiška 10. divizije — 618—620
— 10. hercegovačka (2. brigada) 3. divizije — 138, 154
— 10. krajiška 10. divizije — 408—411, 590, 843—847
— 12. hrvatska 4-te, kasnije 12. divizije — 16, 17, 40, 50, 51, 63, 81, 151, 158—163, 196, 203, 240, 242, 244, 245, 245, 302, 304, 329, 330, 332, 415, 454, 478, 506—508, 569, 683, 684, 792, 793, 795, 796, 833, 866. 867, 907
— 12. krajiška 4. divizije — 402, 590, 813, 815, 820, 823
— 13. proleterska »Rade Končar« 1. proleterske divizije — 54, 55, 57—62, 75, 111—113, 267—275, 292, 294—296, 298, 403—407, 480, 481, 485, 500, 501, 563, 564, 577, 611—614, 663—669, 741—743, 836—838, 898—905
— 14. hrvatska 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 73, 430—432, 574—578, 654—657, 696—698, 700, 701, 772—776
— 15. hrvatska (3. kordunaška) 8. divizije — 18, 20, 30, 75—77, 97—99, 122, 128, 130, 324—326, 368—371, 379, 381, 382, 450, 451, 518, 520, 559—562, 615, 644, 648, 649, 658, 661, 708—710, 880, 881. 914, 915
— 16. hrvatska (3. banijska) 7. divizije — 34, 35, 40, 41, 460, 555—558
— 16-ta 4. divizije — vidi 16. Omladinska »Jože Vlahović« 4. slavonske, odnosno 12. divizije
— 16. omladinska »Jože Vlahović« 12. divizije — 16, 17, 40, 50, 63, 81, 111, 139—143, 151, 158, 159, 161, 162, 169, 196, 198—201, 203, 2C4, 242, 265, 329, 330, 415, 454, 456, 457, 478, 523, 526—534, 544, 670—672, 674, 675, 750—756, 907
— 17. slavonska (od 30. XII 1942. u 4. diviziji — kasnije u 12. diviziji, a od 17. V 1943. u 10-oj — odnosno kao 1. brigada 28. divizije) — 16, 17, 50, 63, 81, 89—92, 111, 151, 158, 159, 161, 171—174, 176, 177, 196, 218—220, 223, 224, 236, 242, 275, 277, 278, 306—308, 310—312. 329—332, 334, 336, 337, 343, 344, 346, 347, 414—416, 421. 439, 440, 442, 454, 478, 489—492. 513, 524, 539—542. 544, 545, 686—689, 725, 752, 802, 804, 808, 809, 833, 906—909, 911, 927—929, 931—935
— 18. slavonska 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske, a zatim 12. divizije — 148, 329, 330, 493, 507, 530, 544, 545. 601, 763. 764, 766—769, 907, 921, 924, 925
— 21. slavonska (2-ga 10-te) 28. divizije — 683, 869, 907, 927—929, 931—935
— »Braća Radić« (1-va) 32. divizije — 743

Divizije

— 1. proleterska — 43, 93, 103, 106, 226, 228, 229, 250, 281, 321
— 2. proleterska — 250, 251, 280, 460, 502
— 3. udarna — 7, 9, 131—133, 136, 138, 154, 155, 230, 232, 250, 348, 350, 390, 534, 535
— 4. slavonska — vidi 12. divizija
— 4. udarna — 10, 84, 86—88, 183, 184, 188. 189, 194, 300, 399, 400, 590, 721, 770, 813, 816, 818
— 5-ta — 410, 494, 495, 497, 499
— 6-ta — 25, 26, 46, 64—71, 95, 111, 215, 218, 234, 299, 338, 359, 360, 449—451, 471, 550—552, 644, 646—648, 650, 652, 676, 677, 706—

708, 736, 758, 759, 786, 787, 791. 825, 827, 839, 840. 852, 854, 855, 858, 861, 879, 885. 888, 892
— 7-ma — 34, 36, 40, 79, 80, 111, 118, 121, 250, 458, 459, 465, 469. 555, 558, 680, 744, 745
— 8-ma — 18—20, 30—33, 54, 55, 75, 77, 78, 97, 111, 122, 128—130, 155, 224, 324, 325, 351, 352, 368. 369, 371, 378, 382, 446, 447, 450, 451. 518, 519, 551, 552, 559—561, 615—617, 644, 647—649. 652, 658, 659, 661, 708—710, 852, 858, 859. 879—883, 885, 888, 912. 913, 915, 916, 920
— 9-ta — 364, 389, 390, 395, 535
— 10-ta — 408. 618, 843
— 10-ta (kasnije 28. divizija) — 582, 686, 692, 725, 802. 869, 906, 927—929, 934, 935
— 11-ta — 820
— 12. krajiška — vidi 11. divizija
— 12-ta — 16, 17, 50, 63, 81, 89, 111, 139, 151—154. 158, 159, 161—163, 169, 171—173, 198, 202, 218—221, 236, 242, 245, 265, 275, 277, 302, 305, 306. 330, 331—334, 336, 343, 345, 347, 355, 387, 411, 412, 414—416, 418, 453-^155, 477—479, 487, 488—490, 506, 509, 513, 520, 523—526. 529, 539, 540, 542, 545, 571, 582, 602, 670, 673, 683, 684, 692. 727, 740, 750, 751, 753, 763, 792, 809, 866, 921
— 13-ta — 450, 574—579, 620, 626. 629, 634, 638—640, 647, 651, 654, 657, 662, 696, 700, 757, 772, 775, 783, 882, 916
— 19-ta — 323
— 39-ta — 538
— 46-ta — 438
— Primorsko-goranska — vidi 13. divizija

Grupe
— 1. NOP odreda Slovenije — 565
— NOP odreda za Liku — 781
— Operativna divizija Vrhovnog štaba NOV i POJ — 228, 744
— Unska operativna NOV i PO Hrvatske — 561, 709, 716, 744, 756, 757, 817—819, 879, 880, 885, 888, 913, 915
— vojvođanskih udarnih bataljona — 482—484
— 1. bosanski — 410, 497, 499, 647, 750, 757, 847
— 1. NOV i PO Hrvatske — 25, 30. 32, 34, 40. 45, 46, 66, 68, 79. 80, 299, 360, 378. 446—448, 470, 473, 559, 610, 615, 644, 646. 647. 658. 708, 709. 736, 855, 858. 859, 876, 879, 882. 883, 885, 888, 920
— 1. slavonski (2-gi NOVH) — 173, 670, 675, 686, 688, 692, 750—752, 763, 769. 803, 921, 927, 935
— 2. bosanski — 75ß
— 8-mi — 560

Armije NOVJ
—•"i. tenkovska — 111

Operativni štabovi
— hrvatskih i slovenačkih brigada — 257
— za Gacko — 447. 448
— Kninskog sektora — 646, 706. 707, 736—738, 787, 855
— NOP odreda za Srem — 251, 252

Operativne zone
— 1-va (dolenjska) NOV i PO Slovenije — 255, 257, 297
— 2. NOV i PO Hrvatske — 57. 58, 62, 107, 108, 158, 257. 289, 298, 327, 355, 385, 403—406, 477, 481, 485. 546, 563. 580, 611, 663, 665, 702, 738, 741, 743, 832, 835, 839
— 2 (notranjska) NOV i PO Slovenije — 258, 316
— 3. NOV i PO Hrvatske — 21, 111, 146, 148. 158, 159, 162, 170, 195, 197. 251, 329. 355, 412, 424, 439, 482, 549. 568. 569. 595. 627, 640—643, 689, 777, 779, 797, 833, 848, 907
— 4. NOV i PO Hrvatske — 132, 164. 168. 206, 213
— 5. NOV i PO Hrvatske — 73, 328, 430; 485, 577, 610, 772, 783, 886

Oficirska škola Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske — 865

Komande mesta
— Dvor — 745
— Glavatičevo — 468

— Kostajnica — 745
— Otočac — 662
— Plaški — 660
— Srb — 472
— Voćin — 798

Komande područja

— Banijsko — 745, 748
— Bilogorsko — 848
— Diljsko — 473, 568—573, 798
— Kordunaško — 76, 380, 563, 660, 721, 881
— Ličko — 47, 660
— Papučko-krndijsko — 163, 797, 798, 848
— Podgrmečko — 3C0
— Psunjsko — 163, 689
— Sremsko — 642
— Zumberačko — 114, 269, 296, 404

Bolnice NOVJ

— Br. 6 Komande diljskog vojnog područja — 473
— Br. 5 — 850

Glavni štabovi NOV i PO

— Hrvatske — 32, 46, 57, 58, 62, 81, 107, 111, 114, 117, 132, 158, 168, 251, 269, 289, 297, 327, 329, 355, 393, 406, 411, 412, 446, 449, 450, 477. 482, 501. 562, 574, 577, 610, 611. 644, 646, 692, 694, 706, 7C9, 728, 730, 734, 736. 738, 742, 747, 750, 756, 757, 772, 789, 791, 797, 810, 828, 832. 835, 839—841, 853, 854. 865, 876, 883, 885, 907, 916, 929
— Slovenije — 258, 296, 316, 317, 328, 4C6, 605
— Srbije — 183, 436, 437, 829, 831, 832, 919
— Vojvodine — 484, 641

Vrhovni štab NOV i POJ — 16, 43, 61—63, 71, 134, 135, 146, 198, 202, 250, 251, 260. 317, 390. 397, 406. 436, 437, 482—484, 496, 525, 539, 555, 590. 625, 641, 682, 694, 731, 744, 750, 754, 804, 820, 841, 929

* * *

Crvena armija — 23, 34, 45, 53, 80, 86, 141, 148. 149, 161, 162. 184. 211, 219, 222, 224, 235, 238, 242, 243, 275, 276, 292, 293, 302, 303, 309, 313, 315, 340, 345, 362, 392, 396, 397, 426, 436, 495, 509. 522, 570, 591, 617. 630, 633, 642, 694, 766, 781, 782, 792, 820, 920

* * *

Nemačke jedinice

Pukovi

— 741-vi 114. lovačke divizije — 412

Divizije

— 7. SS »Princ Eugen« — 116, 294, 302

— 114. lovačka — 412

Armije
— 6-ta — 198

{talijanske jcdinice

Divizije

— »Lombardija« — 116

Ustaško-domobranske jedinice

Bojne (bataljoni)

— 8. železničko-stražarska — 412
— 13. ustaška — 116
— 33. pripremna — 57

Pukovnije

— 5. pješačka — 50
— 6-ta — 484

Zdrugovi (brigade)

— 1. gorski — 50
— Crna legija — 289
— Pavelićev tjelesni — 403
— Slavonski — 454, 493

Divizije

— 1. gorska — 221, 439

Četničke jedinice

Divizije

— Dinarska — 886

Bela garda — 485, 486, 663. 793
Srpska državna straža — 362

* * *

Ofanzive

— **4-ta — 99 299, 300, 324, 412, 424, 430, 432, 448, 459, 461. 462, 465, 467, 646, 744, 750, 881**

— **5-ta — 616. 645, 646, 651, 677—679, 689, 690, 744, 750, 804, 820, 821, 919**

— **»Braun« — 416—419, 421, 424, 425, 439, 440, 443, 489, 492, 506, 507, 524, 526—533, 540, 543, 544, 568, 580—583, 601, 739, 740, 750, 755, 797—799, 848, 931**

REGISTAR PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I RUKOVODSTAVA

Mesni komiteti KPJ:

— za Gacko — 538

Sreski (kotarski) komiteti KPJ za:

— Čazmu — 355
— Daruvar — 445
— Đakovo — 569
— Gospić — 897
— Jablanicu — 435, 436, 438
— Lapac — 856
— Leskovac — 435, 438
— Pakrac — 244
— Plaški — 660
— Slavonski Brod — 569
— Slavonsku Požegu — 544
— Toplicu — 435, 438
— Vojnić — 324

Sreski komiteti SKOJ-a

— za Veljun — 324

Okružni komiteti KPJ za:

— Baniju — 38, 39, 100, 818
— Bihać i Cazin — 818
— Bjelovar — 357
— Čazmu — 203, 204
— Hrvatsko primorje — 12
— Karlovac — 20, 54, 130, 371, 451, 562, 563, 659, 716, 912, 916
— Krapinu — 582
— Kruševac — 917, 918
— Leskovac — 433—438, 830, 831
— Liku — 64, 359
— Mostar — 138
— Novu Gradišku — 150, 163, 442, 766
— Osijek — 798
— Pokuplje — 115, 117
— severnu Dalmaciju — 284
— Slavonski Brod — 473, 572
— srednju Dalmaciju — 214
— Srem — 483, 642
— Šibenik — 737, 738
— Varaždin — 108, 109, 356, 582, 584—586, 702, 703
— Viroviticu — 543. 798
— Vranje — 829—831
— Zadar — 737, 738
— Zagreb — 582

Okružni komiteti SKOJ-a

— Za Baniju — 749
— za Kruševac — 918

Oblasni komiteti KPJ za:

— Bosansku krajinu — 10, 11, 183, 194, 399, 408, 618, 770, 816, 818, 820, 843
— Kosovo i Metohiju — 710, 715
— Slavoniju i Srem — 420, 540, 569, 792

Oblasni komiteti SKOJ-a za:

— Bosansku krajinu — 846
— Slavoniju — 420

Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srem — 63, 91, 150, 197, 334, 345, 347, 420

Pokrajinski komiteti KPJ za:

— Dalmaciju — 133
— Gorenjsku — 565, 568, 587, 871
— Srbiju — 433, 437, 438, 642, 829, 830, 832, 917
— Vojvodinu — 627, 640, 643

Pokrajinski komiteti SKOJ-a

— za Hrvatsku — 57, 432, 531, 532, 861, 864, 889

Centralni komiteti KPJ

— Hrvatske — 12, 18, 20, 33, 34, 40, 64, 67, 73, 89, 95. 97, 98, 111,

118, 122, 123, 128, 130, 139, 142, 169, 198, 200, 218, 224, 250, 251, 267, 275. 324, 332, 351, 359, 368, 406, 416. 430, 501, 518, 526, 539, 550—552, 615, 616, 620, 626, 650, 654, 670, 676, 696. 706—709, 736—738, 744, 750, 758, 759, 762, 763, 787, 802, 810, 813, 825, 839, 852, 882, 892, 894, 898, 912, 916, 921
— Slovenije — 253, 318, 587, 605, 610, 860
— Jugoslavije —43, 67, 111, 131, 133—135. 138, 142, 154, 194, 206, 212, 215, 226, 230, 250, 251, 253, 263, 264, 280, 281, 348, 389, 406, 422, 458, 496, 502, 534, 555, 640, 781, 843

Centralni komitet SKOJ-a — 91, 211, 391, 861

* * *

Politodeli brigada

— 1. dalmatinske (3. brigade) 3. divizije — 131, 232, 280, 534, 538
— 1. ličke 6. divizije — 215, 218, 360, 551, 826, 843
— 1. proleterske 1. proleterske divizije — 44, 92, 94, 226—229
— 2. ličke 6. divizije — 552, 676, 787, 788, 790, 827. 852, 857
— 3. ličke (9. hrvatske) 6. divizije — 95, 97, 550, 825, 828, 861, 864, 892
— 3. dalmatinske (11. hrvatske) 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske, kasnije 9. divizije — 164, 168, 206, 211, 215, 263, 264, 389, 393, 396, 398
— 3. proleterske (sandžačke) 1. proleterske divizije — 281, 283
— 4. hrvatske (1. kordunaške) 8. divizije — 615, 708
— 4. proleterske 2. proleterske divizije — 280
— 5. crnogorske (1-va) 3. divizije — 154, 156, 157
— 5. hrvatske (2. kordunaške) 8. divizije — 351, 708, 710
— 6. krajiške 4. divizije — 401
— 7-me (1. banijske) 7. divizije — 34, 458, 465, 467, 469
— 8-me (2. banijske) 7. divizije — 118, 464
— 8. krajiške 4. divizije — 816, 819
— 9. krajiške 10. divizije — 618
— 10. krajiške 10. divizije — 410, 843, 844, 847
— 13. proleterske »Rade Končar« — 742, 904
— 14. hrvatske 13. divizije (kasnije 2-ga 13. divizije) — 696, 702, 772, 776
— 15. hrvatske (3. kordunaške) 8. divizije — 369, 615, 708, 710
— 16. hrvatske (3. banijske) 7. divizije — 556—558

Erigadni komitet SKOJ-a 1. brigade 6. divizije — 888—890, 892

Divizijski komiteti KPJ

— 2. proleterske — 422
— 4. udarne — 183, 184, 194
— 4-te — vidi 12. divizije
— 6-te — 359, 360, 550, 648, 706, 707, 759, 787, 827, 840
— 7-me — 469
— 8-me — 224, 368, 369, 615, 659, 708—710, 852, 881. 882, 912
— 9-te — 395
— 11-te — 820, 824
— 12-te — 220, 277. 418, 506, 524, 525, 529, 752, 753, 795, 796
— 13-te — 772

* * *

Sreski (kotarski) NO odbori za:

— Našice — 848
— Pakrac — 911, 933
— Slatinu — 848

Okružni NO odbor za Kordun — 60, 563, 659

* * *

Antifašistički front žena (AFŽ) — 27, 68, 72, 82, 131, 200, 262, 570, 606, 608, 694, 833, 848, 903
Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 33 34, 36, 52, 89, 90, 131, 137, 139, 151, 159—161, 169, 171, 173, 175, 198, 218, 219, 223, 236, 238, 239, 243, 275, 277, 306, 309, 313, 332, 337, 345, 413, 425, 454, 489, 511, 599, 693, 730, 732, 743. 763, 841, 854, 870, 878, 907, 922, 928, 930
Glavni odbor Hrvatske bratske zajednice — 198

Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 18, 19, 23, 33, 36, 37, 39, 54, 71, 74, CO, 96, 98, 109, 115, 117, 121, 123, 130, 224, 225, 239, 243. 244, 256, 266. 270, 276. 291—293, 296, 297, 304, 306, 309, 340, 345. 346, 355, 356, 374, 386, 388, 396, 403, 432, 452, 454, 477, 479, 481, 489, 493, 494, 506, 511, 527, 539, 544, 546, 547, 561, 569, 581, 584, 598, 599, 623, 633, 660, 679. 680, 688, 690, 694, 701, 704, 727, 739, 741, 757, 761, 763, 766, 779, 792—794, 796, 802—805, 807, 834, 836, 842, 843, 866, 883—885, 890, 906, 907, 910, 911, 922, 928—931

Narodnooslobodilački front (NOF) — 61, 362, 434, 643, 876—878

Okružna konferencija KPH za Liku — 841

Okružna konferencija SKOJ-a za severnu Dalmaciju — 285

Okružni USAOJ za Karlovac — 659

Osvobodilna fronta (OF) — 255, 605, 608

Prvi kongres antifašističke omladine Jugoslavije — 70, 157, 315

Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 20, 36—38, 42, 56, 66, 75, 91, 98, 118, 121, 123, 131, 136, 142, 155, 156, 164. 182, 187, 190, 200, 205. 210, 211, 216, 217, 222, 223, 228—232, 234, 235, 249, 254, 255, 259, 261, 262, 278, 282, 284, 285, 287, 314, 315, 324. 335, 351, 367, 370, 374, 375, 376, 385, 386, 389—392, 398, 401, 402, 409, 410, 432, 435, 466, 467, 504, 505, 531, 536, 537, 542, 543, 557, 567, 588, 589, 610, 616, 619, 622—626, 650, 652, 653, 655, 672, 673, 678—680, 690, 694, 697, 698, 714, 717, 718, 721—724, 745—747, 749, 754, 761, 767, 768, 773, 788, 795, 796, 803, 806—808, 810, 813, 816, 818, 823, 826, 828, 831, 840, 842, 844, 846, 847, 855, 856, 861—864, 872, 875, 888—892, 913—915, 922, 923, 925

Savez mlade generacije (SMG) — 82, 142, 200, 389, 531, 754

Slovenačka protifašistička ženska zveza (SPF2Z) — vidi Antifašistički front žena

Treća komunistička internacionala — 802, 822, 854

Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) — 157, 262, 563, 808, 833, 855, 864, 889

Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) — 315, 343, 836, 841, 853, 876—879, 884, 907, 928. 930

SADRŽAJ

I

Dokumenta o partijsko-političkoj delatnosti u jedinicama N'OV i PO Jugoslavije (januar-jun 1943)

Strana

Uputstvo zamenika političkog komesara 5. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 1. januara 1943. bataljonskim partijskim biroima o otklanjanju nedostataka u partijskim organizacijama — — — — — — — — — — — — — 7

Izveštaj zamenika političkog komesara 6. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 1. januara 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o partijskom radu — — — 10

Izveštaj Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje od 1. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o počecima partizanskog pokreta u Istri — — — — — — — — 12

Uputstvo političkog komesara 4. hrvatske NO divizije od 3. januara 1943. političkim komesarima brigada o političkim pripremama boraca za izvršavanje borbenih zadataka — — 16

Zapisnik sa sednice partijskog komiteta 8. NOU divizije održane 29. decembra 1942. godine — — — — _ _ _ _ 18

Izveštaj političkog komesara 1. NOP odreda od 3. januara 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu — — — — — — — — — 21

Izveštaj političkog komesara 6. NOU divizije od 4. januara 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV Hrvatske o političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama — — — — 25

Uputstvo političkog komesara 8. NOU divizije 1. korpusa NOV Hrvatske od 4. januara 1943. političkim komesarima brigada o načinu sprovođenja političkog rada u jedinicama 30

Izveštaj Politodela 7. brigade (1. banijske) 7. NOU divizije od 5. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — — — — 34

Izveštaj partijskog rukovodioca 16. hrvatske (3. banijske) NOU brigade od 5. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o formiranju ove brigade i o radu partijske organizacije u njoj — — — — — — — — — — — 40

Izveštaj političkog komesara 1. proleterske divizije od 6. januara 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o političkom radu na novooslobođenoj teritoriji — — — — — — — — 43

Izveštaj Štaba 3. ličkog NOP odreda od 6. januara 1943. Stabu 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o stanju u ovom odredu 45
Uputstvo političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 7. januara 1943. političkim komesarima brigada o intenziviranju političkog rada — — — — — — — — — — — 50
Izveštaj sekretara partijske organizacije 4. hrvatske (1. kordunaške) NOU brigade od 7. januara 1943. Okružnom komitetu KPH za Karlovac o moralno-političkom stanju u Brigadi — — 54
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 8. januara 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO "Hrvatske o borbama za oslobođenje Krašića i o političkom radu na terenu — — — — — — — — — — — 57
Uputstvo političkog komesara 4. hrvatske (slavonske) NO divizije od 8. januara 1943. partijskim rukovodiocima brigada 0 pripremama za izbore organa narodne vlasti — — — 63
Izveštaj sekretara partijskog komiteta 6. NOU divizije od 8. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijskih organizacija — — — — — — — — — — 64
Izveštaj političkog komesara 6. NOU divizije od 9. januara 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u ovoj diviziji — — — — — 68
Izveštaj sekretara partijske organizacije 14. hrvatske brigade 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 9. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu — — — — — — — — — — — — — — 73
Izveštaj Štaba 8. NOU divizije od 10. januara 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV Hrvatske o političkom radu u 5. 1 15. brigadi povodom napada na Saborski — — — — 75
Uputstvo političkog komesara 7. NOU divizije 1. korpusa NOV Hrvatske od 11. januara 1943. političkim radnicima u Diviziji o organizovanju političke kampanje protiv neprijatelja NOP-a _ _ _ _ _ _ _ _ _ — _ _ _ 7 9
Uputstvo političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 12. januara 1943. političkim komesarima o političkom radu u jedinicama i na terenu — — — — — — — — — 81
Zapisnik sa savetovanja političko-partijskih rukovodilaca 6. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije održanog 3. i 4. januara 1943. godine — — — — — — — — — — — 84
Izveštaj zamenika političkog komesara 17. slavonske brigade 4. NO divizije od 13. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — 89
Pismo Politodela 1. proleterske brigade od 14. januara 1943. partijskim rukovodstvima ove brigade da odrede slušaoce za jednomesečni partijski kurs i povećaju partijsku odgovornost u pogledu pravilnog odnosa boraca prema narodu — 92
Izveštaj Politodela 9. brigade 6. NOU divizije od 14. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — — 95
Izveštaj sekretara partijske organizacije 15. hrvatske (3. kordunaške) brigade 8. NOU divizije od 15. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu — — 97
Izveštaj zamenika političkog komesara Partizanskog odreda Banije od 15. januara 1943. Okružnom komitetu KPH za Baniju o radu partijske organizacije i vojno-političkom stanju u Odredu _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 100

Petnaestodnevni izveštaj sekretara partijske ćelije 1. čete 2. bataljona 1. proleterske brigade od 15. januara 1943. partijskom birou 2. bataljona o radu partijske ćelije — — — — 103
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 16. januara 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o vojno-političkoj situaciji na teritoriji ove zcne 107
Izveštaj Politodela 8. brigade 7. NOLi divizije od 16. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu — — — — — — — — — — — — — — 118
Izveštaj zamenika političkog komesara 5. hrvatske (2. kordunaške) brigade 8. NOU divizije od 16. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — 122
Petnaestodnevni izveštaj sekretara partijske jedinice voda pratećih oruđa 2. bataljona 1. proleterske brigade upućen sredinom januara 1943. bataljonskom partijskom birou o radu partijske ćelije — — — — — — — — — — — — 125
Izveštaj Divizijskog komiteta 8. NOU divizije od 17. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o sastanku Divizijskog komiteta na kome je razmatrano moralno-političko stanje u jedinicama — — — — — — — — — — — — 128
Izveštaj Politodjela 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 17. januara 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu — — — — — — — — — — — — 131
Izveštaj zamenika političkog komesara 16. slavonske brigade 4. NO divizije od 17. januara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — 139
Uputstvo političkog komesara 1. kordunaškog NOP odreda od 18. januara 1943. o radu kulturno-prosvetnih odbora — — — 144
Izveštaj političkog komesara 1. NOP odreda od 18. januara 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu — — — — — — — — — 146
Uputstvo političkog komesara 4. hrvatske NO divizije od 21. januara 1943. političkim komesarima brigada i prištapskim jedinicama o političkoj pripremi predstojećih dejstava — 151
Izveštaj Politodela 5. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 21. januara 1943. Centralnom komitetu KPJ o stanju partijske organizacije u toj brigadi — ;— — — — — — — 154
Izveštaj političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 22. januara 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o moralno--političkom stanju u jedinicama — — — — — — — 158
Uputstvo Politodela 11. hrvatske (3. dalmatinske) brigade 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 23. januara 1943. bataljonskim partijskim biroima o organizaciji kulturno-prosvetnog rada — — — — — — — — — — — — 164
Izveštaj političkog komesara 16. slavonske brigade od 31. januara 1943. političkom komesaru 4. slavonske NO divizije o političkom radu u jedinici — — — — — — — — 169
Izveštaj političkog komesara 17. slavonske brigade od 31. januara 1943. političkom komesaru 4. NOU divizije o političkom radu 171
Izveštaj sekretara partijske ćelije 2. čete 2. bataljona 1. proleterske brigade o radu organizacije u drugoj polovini januara 1943. godine — — —— — — — — — — — — 178
Zapisnik s prvog sastanka partijskog komiteta 4. krajiške NOU divizije održanog 1. februara 1943. godine — — — — 183

Izveštaj Uprave škole političkih komesara od 1. februara 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o radu i uspehu četvrtog tečaja — — — — — — 195
Izveštaj zamenika političkog komesara 16. slavonske brigade 4. NO divizije od 1. februara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu — — — — — 198
Uputstvo političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 3. februara 1943. političkim komesarima brigada o načinu organizovanja agitaciono-propagandnog rada — — — — — 202
Izveštaj Politodela 3. dalmatinske (il. hrvatske) brigade 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 3. februara 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — 206
Izveštaj Politodela 1. brigade 6. NOU divizije od 5. februara 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu — 215
Izveštaj zamenika političkog komesara 17. slavonske brigade 4. NO divizije od februara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju i radu partijske organizacije — — — 218
Uputstvo Centralnog komiteta KP Hrvatske od 9. februara 1943. partijskom komitetu 8. NOU divizije o razobličavanju rada i političkih planova izdajničkog vodstva Hrvatske seljačke stranke — — — — — — — — — — — — — 224
Izveštaj Politodela 1. proleterske brigade 1. proleterske divizije od 9. februara 1943. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — 226
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 9. februara 1943. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije posle brigadne partijske konferencije — — — — — — — — — — 230
Izveštaj brigadnog rukovodstva SKOJ-a 1. brigade »Marko Orešković« od 10. februara 1943. rukovodstvu SKOJ-a 6. NOU divizije o radu skojevske organizacije u toj brigadi — — 234
Izveštaj političkog komesara 17. slavonske brigade od 10. februara 1943. Štabu 4. NO divizije o političkom radu — — 236
Izveštaj političkog komesara 12. slavonske NO brigade od 11. februara 1943. političkom komesaru 4. divizije o političkom radu — — — — — — — — — — — — 242
Uputstva sekretara biroa organizacije KP Soškog odreda od 11. februara 1943. za rad u partijskim ćelijama — — — — 246
Pismo Aleksandra Rankovića od 12. februara 1943. Josipu Brozu Titu — — — — — — — — — — — — — 250
Izveštaj partijskog biroa 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič« od 13. februara 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu organizacije — — — — — — 253
Izveštaj sekretara partijskog biroa 1. bataljona 1. proleterske brigade od 13. februara 1943. zameniku političkog komesara 1. proleterske brigade o radu partijske organizacije — — 260
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 14. februara 1943. Politodelu 3. dalmatinske NOU brigade o osnovnim zadacima i sistemu rada — — — — — — — — — — — — 263
Pismo političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 17. februara 1943. političkim komesarima brigada i mitraljeske čete o najaktuelnijim političkim zadacima — — — — — — 265
Izveštaj zamenika političkog komesara 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 20. februara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije u toj brigadi — 267

Izveštaj zamenika političkog komesara 17. slavonske brigade 4. NO divizije cd 20. februara 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju i radu partijske organizacije — — — 275
Obaveštenje Centralnog komiteta KPJ od 24. februara 1943. Politodelu 1. dalmatinske NOU brigade o izmenama u politodelu i o popuni Brigade novim borcima — — —• — 280
Primedbe Centralnog komiteta KPJ od 24. februara 1943. Politodelu 3. proleterske (sandžačke) brigade na sistem rada i uputstvo o pružanju efikasnije pomoći partijsko-političkom rukovodstvu i partijskoj organizaciji — — — — — 281
Zapisnik sa sastanka Biroa partijske organizacije Severnodalmatinskog NO bataljona održanog 22. februara 1943. godine — 284
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 25. februara 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama i o opštoj situaciji na terenu — — — — — — — — — — 289
Naređenje političkog komesara 1. korpusa NOV Hrvatske od 27. februara 1943. političkom komesaru 6. NOU divizije da se organizuju brigadna savetovanja i konferencije — — — 299
Uputstvo Štaba 6. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 27. februara 1943. štabovima bataljona o pružanju pomoći za sređivanje i učvršćenje pozadine poremećene tzv. četvrtom neprijateljskom ofanzivom — — — — — — — — 300
Izveštaj političkog komesara 12. slavonske brigade od 27. februara 1943. političkom komesaru 4. NO divizije o moralno-političkom radu u toj brigadi — — — — — — — — — 302
Izveštaj političkog komesara 17. slavonske brigade od 27. februara 1943. političkom komesaru 4. NO divizije o moralno-političkom stanju — — — — — — — — — — — — 306
Izveštaj sekretara partijske organizacije prateće čete 2. bataljona 1. proleterske brigade partijskom birou 2. bataljona o radu partijske organizacije u drugoj polovini februara 1943. godine 312
Osvrt Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. marta 1943. Štabu 2. operativne zone Notranjske na rad političkih komesara 316
Izveštaj sekretara partijskog biroa 3. slovenačke NO brigade »Ivan Cankar« od 1. marta 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u toj brigadi — 318
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. čete 2. bataljona 1. proleterske brigade od 1. marta 1943. partijskom birou 2. bataljona o radu partijske ćelije — — — — — — — 321
Izveštaj sekretara partijske organizacije 15. udarne brigade 8. NOU divizije od 4. marta 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu u toj jedinici — — 324
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 8. marta 1943. političkom komesaru Glavnog štaba o stanju u Kalničkom i Moslavačkom NOP odredu — — — — — — — — — — — — — 327
Uputstvo Štaba 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske od marta 1943. štabovima slavonskih brigada o načinu glasanja za organe narodne vlasti — — — — — — — — — — 329
Uputstvo Štaba 4. slavonske NO divizije od 11. marta 1943. političkim komesarima o uključivanju u kampanju za izbor organa narodne vlasti — — — — — — — — — 330

Izveštaj zamenika političkog komesara 17. slavonske brigade 4. NO divizije od 13 marta 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o moralno-političkom stanju i partijsko-političkom radu — — — — — — — — — — — — — 332
Uputstvo političkog komesara 2. bataljona 9. brigade 6. NOU divizije od 14. marta 1943. političkim komesarima četa o sprovođenju u život okružnice političkog komesara ove divizije i o načinu organizovanja takmičenja u vojnom i političkom radu — — — — — — — — — — — — — 338
Izveštaj političkog komesara 17. slavonske brigade od 16. marta 1943. političkom komesaru 4. NO divizije o političkom radu u toj brigadi — — — — — — — — — — — — 343
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 17. marta 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijskom radu u Brigadi — — — — — — — — 348
Izveštaj Politodela 5. udarne brigade 8. NOU divizije od 18. marta 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu SKOJ-a u toj brigadi — — — — — — — — — — — — — 351
Izveštaj Štaba Kalničkog NOP odreda od 22. marta 1943. političkom komesaru 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o situaciji na terenu i o stanju u ovom odredu — — — 355
Izveštaj Divizijskog komiteta 6. NOU divizije od 23. marta 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju partijske organizacije u Diviziji — — — — — — — — — — — — 359
Uputstvo političko-partijskih rukovodilaca 1. šumadijskog NOP odreda »Milan Blagojević« od 23. marta 1943. političkim komesarima četa i njihovim zamenicima o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — 361
Uputstvo zamenika političkog komesara 3. dalmatinske (11. hrvatske) brigade 9. NOU divizije od 25. marta 1943. bataljonskim biroima i partijskim ćelijama o stvaranju plana za sedam radnih dana — — — — — — — — — — — — 364
Izveštaj sekretara partijske organizacije 15. hrvatske (3- kordunaške) brigade 8. NOU divizije od 28. marta 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — — — — — 368
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. kordunaškog NOP odreda od 29. marta 1943. Okružnom komitetu KPH za Karlovac o radu partijske organizacije u Odredu — — — — — — 371
Izveštaj Štaba 8. NOU divizije od 31. marta 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama — — — — — — — — — — — 378
Izveštaj sekretara partijske ćelije 2. čete 2. bataljona 1. proleterske brigade partijskom birou 2. bataljona o radu partijske ćelije u toku druge polovine marta 1943. godine — — — 383
Izveštaj političkog komesara Moslavačkog NOP odreda od 1. aprila 1943. političkom komesaru 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o uspešnoj mobilizaciji novih boraca i političkom radu — — — — — — — — — — — — — — 385
Izveštaj Politodela 3. dalmatinske (11. hrvatske) brigade 9. NOU divizije od 5. aprila 1943. Centralnom komitetu KPJ o radu skojevske organizacije — — — — — — — — — — 389
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 6. aprila 1943. političkim komesarima i ostalim političkim radnicima u jedinicama o racionalnom iskorišćavanju životnih namirnica i o pomoći ranjenicima — — — — 393

Izveštaj zamenika političkog komesara 3. dalmatinske (11. hrvatske) brigade 9. NOU divizije od aprila 1943. sekretaru Divizijskog partijskog komiteta o partijsko-političkom radu — 395
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 6. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 6. aprila 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 399
Izveštaj političkog komesara 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 7. aprila 1943. Stabu 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u ovoj brigadi — 403
Izveštaj zamenika političkog komesara 10. krajiške brigade 10. NOU divizije od 10. aprila 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o moralno-političkom stanju u jedinici — 408
Izveštaj političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 11. aprila 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o radu političkih organa i o moralno-političkom stanju jedinica — — — 411
Izveštaj partijskog sekretara 17. slavonske brigade 4. NO divizije od 11. aprila 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju u partijskoj organizaciji — — — — — — — 416
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. proleterske brigade od 12. aprila 1943. Centralnom komitetu KPJ o pripremama za forsiranje Drine i o pogibiji političkog komesara ove brigade — — — — — — — — — — — — — — — 422
Izveštaj političkog komesara 2. NOP odreda od 12. aprila 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu u tom odredu — — — — — — 424
Izveštaj zamenika političkog komesara 14. hrvatske NOU brigade 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 14. aprila 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 430
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 15. aprila 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o političkoj situaciji u okrugu i stanju partijske organizacije u 1. južnomoravskom NOP odredu — — — — — — — — — — 433
Izveštaj političkog komesara 1. NOP odreda od 16. aprila 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o stanju u ovom odredu i o političko-propagandnom radu na području Nove Gradiške i Okučana — — — — — 439
Izveštaj političkog komesara 1. hrvatskog korpusa od 17. aprila 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama — — — 446
Upozorenje političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 17. aprila 1943. političkim komesarima brigada da u svom radu otklone slabosti — — — — — — — — — — — — 453
Izveštaj Politodela 7. hrvatske (1. banijske) brigade 7. NOU divizije od 17. aprila 1943. Centralnom komitetu KPJ o stanju partijske organizacije — — — — — — — — — — 458
Izveštaj Štaba Ličkog NOP odreda od 17. aprila 1943. Štabu 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o stanju u ovom odredu — — — 470
Izveštaj partijske ćelije vojno-partizanske bolnice br. VI od 18. aprila 1943. Okružnom komitetu KPH za Slavonski Brod o sastanku i radu partijske organizacije — — — — — 473
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 19. aprila 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama i o situaciji na terenu — — — — — — — — — — — — — 477

Izveštaj političkog komesara Grupe udarnih vojvođanskih bataljona od 19. aprila 1943. Stabu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom i kulturno-pro^vetnom radu u jedinicama — — — — — — — — — — — — — — 482
(Jputstvo političkog komesara 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 23. aprila 1943. političkim komesarima 13. proleterske brigade »Rade Končar« i 1. NOP odreda 5. operativne zone NOV i PO Hrvatske o odnosu prema slovenačkom stanovništvu — — — — — — — — — — — — 485
Uputstvo političkog komesara 4. slavonske NO divizije od 23. aprila 1943. političkim komesarima brigada o pripremama za proslavu Prvog maja — — — — — — — — — — — 487
Izveštaj političkog komesara 17. slavonske brigade od 25. aprila 1943. političkom komesaru 4. NOU divizije o moralno-političkom stanju i političkom radu — — — — — — — 489
Uputstvo političkog komesara 5. NOU divizije od aprila 1943. političkim komesarima brigada i Banjalučkog NOP odreda o proslavi Prvog maja, organizaciji političkog i kulturno-prosvetnog rada i poboljšanju higijene i ishrane boraca — — 494
Obaveštenje Štaba 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 26. aprila 1943. potčinjenim jedinicama o pozivu Štaba 2. bataljona na jednomesećno međusobno takmičenje — — — 500
Zaključci partijskog savetovanja 4. proleterske (crnogorske) brigade 2. proleterske divizije održanog 27. aprila 1943. u Savniku — 502
Uputstvo Štaba 4. slavonske NO divizije od 28. aprila 1943. o pravilnom odnosu prema narodnoj imovini — — — — — 506
Uputstvo Štaba 4. slavonske NO divizije od 28. aprila 1943. o pravilnom odnosu prema borcima koji su tek stupili u jedinice Narodnooslobodilačke vojske — — — — — — — 509
Uputstvo Štaba 4. slavonske NO divizije od 28. aprila 1943. o pravilnom odnosu orema narodu — — — — — — 513
Izveštaj vršioca dužnosti sekretara partijske organizacije 15. hrvatske (3. kordunaške) brigade 8. NOU divizije od 28. aprila 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 518
Uputstvo Štaba 4. slavonske NO divizije od 29. aprila 1943. o dužnostima političkih rukovodilaca za vreme borbe — — 520
Uputstvo sekretara partijskog komiteta 4. slavonske NO divizije od 29. aprila 1943. partijskim rukovodiocima brigada i bataljona o partijsko-političkom radu na terenu i u štapskim ćelijama — — — — — — — — — — — — — — • 524
Izveštaj partijskog sekretara 16. slavonske brigade 4. NO divizije od 29. aprila 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — •— — — — — 526
Izveštaj Politodela 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 30. aprila 1943. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju u ovoj brigadi i o političkom radu u narodu — — 534
Izveštaj partijskog sekretara 17. slavonske brigade 4. NO divizije od 2. maja 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — 539
Uputstvo političkog komesara 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 3. maja 1943. političkom komesaru Moslavačkog NOP odreda o političkom radu u jedinicama i na terenu — 546
Izveštaj Divizijskog komiteta 6. NOU divizije od 4. maja 1943. Centralnom komitetu KPH o stanju partijske organizacije u toj diviziji — — — — — — ,— — — — — — 550

Izveštaj zamenika političkog komesara 16. hrvatske (3. banijske) brigade 7. NOU divizije od maja 1943. Centralnom komitetu KPJ o stanju u ovoj brigadi — — — — — — — — 555
Izveštaj Štaba 8. NOU divizije od 7. maja 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o političkom i kulturno--prosvetnom radu u toj diviziji — — — — — — — 559
Izveštaj političkog komesara 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 7. maja 1943. političkom komesaru 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu u jedinici — — — 563
Privremena uputstva pokrajinskog sekretara KP Slovenije u Gorenjskoj od 7. maja 1943. za rad partijskih ćelija u jedinicama Prve grupe partizanskih odreda — — — — — 565
Izveštaj pomoćnika komandanta Diljskog područja od 9. maja 1943. Stabu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu — — — — — — — — — — — — 568
Izveštaj Štaba 13. NO divizije od 10. maja 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama — — — — — — — — 574
Uputstvo Agitaciono-propagandnog organa 13. NO divizije od 10. maja 1943. o organizaciji agitaciono-propagandnih organa u brigadama i kulturno-prosvetnih odbora u bataljonima — 578
Izveštaj Štaba Kalničkog NOP odreda od 11. maja 1943. političkom komesaru 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o stanju u ovom odredu i o situaciji na području Kalnika 580
Izveštaj sekretara partijske ćelije 1. čete 1. bataljona Gorenjskog NOP odreda od 11. maja 1943. Pokrajinskom komitetu KP Slovenije za Gorenjsku o stanju i radu ćelije — — — 587
Uputstvo političkog komesara 4. krajiške NOU divizije od maja 1943. o zadacima političkih komesara — — — — — 590
Izveštaj političkog komesara 2. NOP odreda 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 12. maja 1943. političkom komesaru 3. operativne zone o političkom radu — — — — — — 595
Izveštaj sekretara partijskog biroa 3. slovenačke NO brigade »Ivan Cankar« od 13. maja 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu partijske organizacije u toj brigadi — — — 605
Uputstvo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 14. maja 1943. Stabu 1. Hrvatskog korpusa o puštanju na slobodu italijanskih vojnika koji se dobrovoljno predaju jedinicama NOVJ — — — — — — — — — — — 610
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 14. maja 1943. političkom komesaru Glavnog štaba o primernom držanju 13. proleterske brigade »Rade Končar« u Sloveniji — — — — — — — — 611
Zapisnik sa sednice Partijskog komiteta 8. NOU divizije održane 10. maja 1943. godine — — — — — — — — — 615
Izveštaj zamenika političkog komesara 9. krajiške brigade 10. NOU divizije od 15. maja 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o stanju partijske organizacije — — — 618
Izveštaj partijskog sekretara 6. brigade 13. primorsko-goranske NO divizije od 15. maja 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — 620
Izveštaj Štaba 3. NOP odreda (Sremskog) od 15. maja 1943. Stabu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu u Odredu — — — — — — — — — — — — — 627

Uputstvo Agitaciono-propagandnog organa 13. NO divizije od sredine maja 1943. o radu agitaciono-propagar.dnih organa u jedinicama — — — — — — — — — — — — 629
Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 17. maja 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu na terenu i u jedinicama NOV i PO — — 640
Izveštaj političkog komesara 1. NO korpusa od 17. maja 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama — — — — — 644
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. udarne brigade 6. NOU divizije od 17. maja 1943. Centralnom komitetu KPH o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj jedinici 650
Izveštaj zamenika političkog komesara 14. hrvatske brigade 13. NO divizije od 17. maja 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije i o moralno-političkom stanju u ovoj brigadi — — — — — — — — — 654
Izveštaj Štaba 8. NOU divizije od 18. maja 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u brigadama i o političkom radu na terenu — — 658
Izveštaj političkog komesara 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 18. maja 1943. političkom komesaru 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinici 663
Izveštaj partijskog sekretara 16. slavonske brigade 4. NO divizije od 20. maja 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — 670
Izveštaj Politodela 2. udarne brigade 6. NOU divizije od 21. maja 1943. Centralnom komitetu KPH o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj brigadi — — — — — 676
Izveštaj političkog komesara 2. bataljona 7. brigade 7. NOU divizije od 22. maja 1943. političkom komesaru 7. brigade o moralno-političkom stanju u jedinici — — — — — — 680
Izveštaj političkog komesara 12. hrvatske brigade od 24. maja 1943. političkom komesaru 4. NOU divizije o političkom radu u Brigadi — — — — — — — — — — — 683
Izveštaj političkog komesara 17. NOU divizije od 24. maja 1943. političkom komesaru 10. slavonske NO divizije o moralno--političkom stanju u toj brigadi — — — — — — — 686
Izveštaj pomoćnika komandanta Psunjskog područja od 24. maja 1943. Stabu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o partijsko-političkom radu — — — — — — — — — — 689
Uputstvo političkog komesara 1. slavonskog NO korpusa od 25. maja 1943. o najvažnijim zadacima političkih komesara i o pripremi jedinica za pojačana ofanzivna dejstva — — — 692
Izveštaj Politodela 14. hrvatske brigade 13. NO divizije od 25. maja 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju u toj brigadi — — — — — — — — — — — — — 696
Uputstvo političkog komesara 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 26. maja 1943. političkom komesaru Kalničkog NOP odreda o uklanjanju nedostataka u propagandnoj delatnosti na terenu — — — — — — — — — — — — — 702
Izveštaj Divizijskog komiteta 6. NOU divizije od 26. maja 1943. Centralnom komitetu KPH o stanju partijske organizacije u toj diviziji — — — — — — — — — — — — 706
Zapisnik sa sednice partijskog komiteta 8. NOU divizije održane 24. maja 1943. godine _ _ _ _ _ _ _ _ _ 708

Direktiva Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju od 28. maja 1943. o radu partijskih organizacija u partizanskim jedinicama — — — — — — — — — — — — 710
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. NOP odreda Unske operativne grupe od 28. maja 1943. Okružnom komitetu KPH za Karlovac o partijskom radu u tom odredu — — — 716
Zapisnik s prvog brigadnog savetovanja SKOJ-a 8. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije održanog 30. maja 1943. godine 721
Uputstvo političkog komesara 17. brigade 10. slavonske NO divizije od 1. juna 1943. političkim komesarima bataljona o organizaciji političkih kurseva — — — — — — — — 725
Uputstvo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 2. juna 1943. operativnim štabovima i komandama područja o pripremama za mobilizaciju ljudstva u jedinice Narodnooslobodilačke vojske — — — — — — — — 728
Pismo političkog komesara Glavnog štaba Hrvatske od 2. juna 1943. političkim komesarima i političkim radnicima jedinica NOV i PO Hrvatske o pravilnom tumačenju uloge AVNOJ-a i pravilnom funkcionisanju organa narodne vlasti — — — — 730
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 2. juna 1943. političkim komesarima jedinica o merama intendantskih organa u pogledu stvaranja materijalnih rezervi 734
Izveštaj sekretara partijske ćelije Štaba Kninskog sektora od 2. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o nedovoljnom partijskom radu u uslovima postojeće organizacione strukture — — — — — — — — — — — — — — 736
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 3. juna 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o stanju u jedinicama Zone i o situaciji na terenu — — — 738
Izveštaj zamenika političkog komesara 4. banijske brigade Unske operativne grupe od 5. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju u partijskoj organizaciji — — — — 744
Izveštaj partijskog sekretara 16. slavonske brigade 4. NOU divizije od 5. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o delatnosti partijske organizacije — — — — — — — — 750
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 7. juna 1943. političkom komesaru Unske operativne grupe 0 organizaciji političkog rada u jedinicama — — — — 756
Izveštaj sekretara partijske organizacije 3. brigade 6. NOU divizije od 7. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju u partijskoj organizaciji — — — — — — — — — 758
Izveštaj partijskog sekretara 18. brigade 4. slavonske NOU divizije od 8. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu i stanju partijske organizacije u toj brigadi — — — — 763
Izveštaj vršioca dužnosti zamenika političkog komesara 6. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 9. juna 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije u toj brigadi — — — — — — — — — — 770
Izveštaj Politodela 2. brigade 13. NO divizije od 9. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju u toj brigadi — 772
Izveštaj političkog komesara 1. NOP odreda od 9. juna 1943. političkom komesaru 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske o političkom radu u tom odredu — — — — — — — 777
Uputstvo političkog komesara 13. NO divizije od 10. juna 1943. političkim komesarima o razobličavanju četnika u jedinicama 1 na terenu — — — — — — — — — — — — 783

Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 6. NOU divizije od 10. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske 0 stanju u partijskoj organizaciji — — — — — — 786
Izveštaj partijskog sekretara 12. slavonske brigade 4. NOU divizije od 10. juna 1943. Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju i Srem o partijskom radu — — — — — — — — — 792
Izveštaj pomoćnika komandanta Papučko-krndijskog područja od 10. juna 1943. Odseku vojne vlasti u pozadini pri štabu 3. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o stanju 1 političkom radu na teritoriji ovoga područja — — — 797
Izveštaj partijskog sekretara 17. hrvatske brigade 10. slavonske NO divizije od 12. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije — — — — — — 802
Izveštaj sekretara partijske ćelije Sekcije za vezu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 12. juna 1943. Centralnom komitetu KPH o radu te ćelije i skojevskog aktiva — — — — 810
Uputstvo Štaba 12. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 14. juna 1943. štabovima bataljona o političkom radu i pravilnom postupku prilikom pribavljanja materijalnih sredstava od naroda — — — — — — — — — — — — 813
Izveštaj Politodela 8. krajiške brigade 4. krajiške NOU divizije od 16. juna 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije — — — — — — 816
Zapisnik sa sastanka partijskog komiteta 12. krajiške NOU divizije održanog 17. juna 1943. godine — — — — — — — 820
Izveštaj Politodela 3. brigade 6. NOU divizije od 17. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije i moralno-političkom stanju u jedinici — — — 825
Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 18. juna 1943. Okružnom komitetu KPJ za Vranje o stanju partijske organizacije na terenu i u 2. južnomoravskom NOP odredu 829
Izveštaj političkog komesara 2. operativne zone od 18. juna 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske ò stanju u jedinicama i o situaciji na terenu — — — — 832
Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. udarne brigade 6. NOU divizije od 20. juna 1943. Centralnom komitetu KPH o radu partijske organizacije u toj brigadi — — — — — — 839
Izveštaj Politodela 10. krajiške brigade 10. NOU divizije od 20. juna 1943. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije i politodela — — — — — 843
Izveštaj Komande Papučko-krndijskog područja od 20. juna 1943. Oblasnom odseku za vojne vlasti u pozadini pri Štabu 3. operativne zone o partijsko-političkom radu u pozadinskim jedinicama i političkoj situaciji na terenu — — — — 848
Izveštaj Politodela 2. udarne brigade 6. NOU divizije od 21. juna 1943. Centralnom komitetu KPH o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u toj jedinici — — — — — 852
Uputstvo političkog komesara 1. korpusa NOV Hrvatske od 22. juna 1943. političkom komesaru 8. NOU divizije o pojačanju političkog rada u jedinicama — — — — — — — — 858
Mesečni izveštaj sekretara partijskog biroa 4. slovenačke udarne brigade »Ljubo Šercer« od 23. juna 1943. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu Partije u toj brigadi — — 860

Izveštaj Politodela 3. brigade 6. NOU. divizije od 23. juna 1943. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a Hrvatske o radu skojevske organizacije — — — — — — — — — — — — 861
Izveštaj političkog komesara oficirske škole od 25. juna 1943. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o radu partijske organizacije u toj školi — — — — — — — 865
Izveštaj političkog komesara 12. udarne brigade od 25. juna 1943. političkom komesaru 12. NOU divizije o političkom radu u toj brigadi — — — — — — — — — — — —, 866
Izveštaj rukovodioca Agitaciono-propagandnog odeljenja 21. hrvatske brigade 10. NOU divizije od 25. juna 1943. političkom komesaru te brigade o agitacionoj i propagandnoj delatnosti 869
Izveštaj sekretara Partijskog biroa 9. bataljona Gorenjskog NOP odreda od 25. juna 1943. o radu četnih ćelija u vremenu od 27. maja do 25. juna 1943. godine — — — — — — — 871
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 26. juna 1943. političkim komesarima i političkim radnicima povodom osnivanja ZAVNOH-a — — — — — — — 876
Izveštaj političkog komesara 8. NOU divizije od 26. juna 1943. političkom komesaru 1. korpusa NOV Hrvatske o stanju u ovoj diviziji u vreme napada na Cetingrad, Slunj i Veliku Kladušu — — — — — — — — — — — — — — 879
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 27. juna 1943. političkim komesarima i političkim radnicima jedinica o pravilnom tumačenju politike HSS — — 883
Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 27. juna 1943. političkim komesarima i političkim radnicima u jedinicama o pojačanoj političkoj borbi protiv četničke agitacije na terenu — — — — — — — — — — 885
Izveštaj brigadnog komiteta SKOJ-a 1. brigade 6. NOU divizije od 27. juna 1943. o stanju u skojevskoj organizaciji — — 888
Izveštaj sekretara partijske organizacije 3. udarne brigade 6. NOU divizije od 27. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu — — 892
Izveštaj sekretara partijske organizacije 13. proleterske brigade »Rade Končar« od 27. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijsko-političkom radu u toj brigadi — — 898
Izveštaj političkog komesara 17. hrvatske NO brigade od 27. juna 1943. političkom komesaru 10. slavonske NOU divizije o moralno političkom stanju u toj brigadi i o aktivnosti na terenu 906
Zapisnik sa sednice Partijskog komiteta 8. NOU divizije održane 25. juna 1943. godine — — — — — — — — — — — 912
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kruševac od 28. juna 1943. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partijske organizacije na terenu i u Rasinskom NOP odredu — — 917
Primedbe političkog komesara 1. korpusa NOV Hrvatske od 29. juna 1943. na politički program rada u jedinicama 8. NOU divizije — — — — — — — — — — — — — — 920
Izveštaj partijskog sekretara 18. brigade 12. NOU divizije od 29. juna 1943. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije u toj brigadi — — — — — — — — 921

Izveštaj političkog komesara 10. slavonske divizije od 30. juna 1943. političkom komesaru 2. hrvatskog NO korpusa o moralno--političkom stanju u ovoj diviziji — — — — — — — 927

II

Prilog

Partijsko-politički dokumenti za period od 1. januara do 30. juna 1943. koji su dosad objavljeni u Zborniku — — — — — 937

REGISTAR — _ — _ _ _ _ — — — — — — _ 951

Tehnički urednik

Velisav Marković, major

Korektor

Jelena Hodalić

Rukopis predat u štampu maja 1967. godine

Štampanje završeno decembra 1967. godine

Tiraž 2.500 primeraka

Štampa Vojnoštamparsko preduzeče — Beograd, Mije Kovačevića br. 5